802
N
3y7

ЧИТАЛИЩЕ.

ПОВРѢМЕННО СПИСАНІЕ

—

ИЗДАВАСЯ

ОТЪ

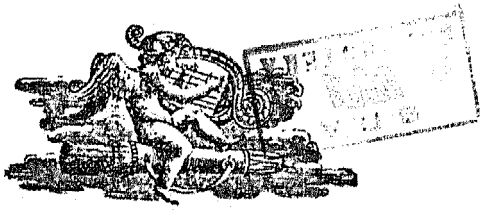
ВЪЛГАРСКОТО ЧИТАЛИЩЕ

ВЪ ЦАРИГРАДЪ.

Главенъ редакторъ **М. Д. Балабановъ.**

(При сътрудничеството и на другы отъ ученыть ни.)

КЊИЖКА I.

ЦАРИГРАДЪ

Въ Печатницата на вѣстникъ **МАКЕДОНІЯ.**

1870.

ОБЯВЛЕНІЕ

Ако не ся лъжимъ, българскыятъ народъ достаточно е уже оцѣнилъ дѣйствителнѫтѫ ползѫ, коіѭто носи съ себе си въ народный животъ умственното развитіе. Нѣжны-тѣ за музы-тѣ чувства, конто отъ нѣколко время обладаватъ почти всѣкаде у насъ сърдцата и на млады и на стары, благороднытѣ стремленія къмъ съвършенното ни освобожденіе отъ тежкытѣ веригы на невѣжеството, умножающытѣ ся ежедневно по отечеството ни училища, каквито и да сѫ тѣ по настоящему, учрежденіето въ по първытѣ градове на Читалища съперничествующія по ревпость едно на друго, основаніето на толкось Дружества отъ стърнѫ на красный Български полъ, непрестаннытѣ и достопохвалны чрезъ печата ни състязанія върху народныя-тъ ни въобщѣ напрѣдокъ, многообразнытѣ подвизы, конто ставатъ тъй усердно и вѫтрѣ въ Българіѭ и вънъ отъ неіѭ, за да ся всели по възможности и у насъ сіятелното и благодѣтелното царство на просвѣщеніето, все то не ли явно показва, чи Българскыятъ народъ жарко желае, става що става около него и далечь отъ него, да ся развыва умственно, да улучшава постепенно общественното си положеніе, и да върви все напрѣдъ, все напрѣдъ?

Воистинѫ, поощрителнытѣ призованія къмъ ученіето нѣ да ли сѫ еще станали съвсѣмъ излишны за всичкы, обаче оная часть отъ народа, която вече охотно припознава происходящытѣ отъ него питателны плодове, нуждае ся, днесь, мыслихъ, не толкось отъ поощреніе къмъ наукѫтѫ, колкото отъ удобнытѣ за распространеніето й срѣдства, между конто първѫтѫ степень занимаватъ естественно — книгытѣ.

«*Оружія, Оружія,*» извѣстява ни ся чи выкали плаженно нѣкаде распалены патріоти, на конто милото отечество ся намѣрвало въ критическо положеніе. «*Книгы, книгы,*» выкатъ и трѣба да выкатъ отъ всякѫ страиѫ на отечеството ни любителитѣ на просвѣщеніето. Сладъкъ гласъ и утѣшителенъ за единъ народъ който си върши тъй тихо и тъй

законно общественното си възрожденіе чрезъ наукѫтѫ! Отъ книгы иматъ нуждѫ и учители и ученицы, отъ книгы ся лишаватъ и читалища и читатели, отъ скудость на книгы, писани на милый нашь матерній языкъ, ся плачатъ справедливо и млады и стары, и родители чадолюбиви и чада ученолюбиви, и момцы и дѣвойкы, които вече добрѣ проумѣха, чи едно отъ най прелестнытѣ и най скѫпы за днесь украшенія е, умственното и нравственно образованіе. Какъто за жедныть пѫтницы една чаша вода е неоцѣнимо благодѣяніе, тъй днесь и за напредующій българскый народъ една добра книга, писана на родственный му языкъ, е заслуга невъзнаградима. Ето защо отъ нѣколко време и появляющитѣ ся тъй достопохвално на языка ни книгы, и вѣстницытѣ ни особенно, оцѣняватъ ся достаточно уже. Но, освѣнь малочисленностьтѫ имъ, книгытѣ сѫ далечь еще отъ да отговарятъ совершенно на многообразнытѣ нужды, които вече повелително ся налагатъ на читающѫтѫ часть отъ народа ни, а вѣстницытѣ, неизбѣжны въ всякой случай и многополезны, дължни сѫ обаче по предназначеніе-то си да ся ограничаватъ почти изключително въ тѣсныятъ кругъ на текущіятъ съврѣменъ животъ. Тѣ сѫ, така рѣчи, свѣткавицы които бляскатъ често чрезъ гѫстытѣ облацы на невѣжество-то, безъ да можатъ обаче да гы распръскатъ съвсѣмъ.

За да заслужатъ нѣкакси по-обширно въ тѣзи умственны трѣбованія на народа, Българи родолюбивы бѣха основали преди годины въ Цариградъ достопохвалнытѣ въ всяко отношеніе **Български Книжицы**, които дѣйствително спомогнѫха за народното ни развитіе. По нещастію, по причинѫ на църковнонародныятъ ни въпросъ, у насъ отъ толкосъ добры общы предпріятія, едно ся остави ужъ за время, а другы ся отложиха за другый пѫтъ. Всичко това обаче, ако дѣйствително времято е злато, несумненно е една чиста и непоправима загуба за напрѣдока ни, и то е жалостно. За да поправи съ всѣмъ тѣмъ това нѣщо по възможности, а при томъ да отговори и оно отъ своіѫ стърнѫ на единѫ отъ день на день по-живостно чувствуемѫ нуждѫ, *Българското въ Цариградъ Читалище*, при всичкѫтѫ си скудость отъ необходимытѣ за таквыя предпріятія срѣдства, основа обаче и вече устрои, съ съизволеніето на Правителството, едно **Повръменно Списаніе** на което пьрвый брой ще из-

лѣзе на пьрвый идущый Октомврія. То ще носи благонадѣждното имя **Читалище**, не само защо ся ражда отъ родитель тезоименень, но и защото основанытѣ вече и ежедневно основаеми по Българіѣ *Читалища*, съ благополучното рѣшеніе на въпроса, отварятъ справедливо новѫ епохѫ за Българското образованіе. Българското въ Цариградъ Читалище желае, чрезъ имято, което единодушно отдава на повремѣнното си списаніе, да продължи за всегда, ако е възможно, и да предаде на грядущытѣ Българскы поколѣнія, като драгоцѣнно въспоминаніе, това преблагородно и извънредно за насъ умственно движеніе, което отъ нѣколко время завзе тъй силно по отечеството ни и градове и села, а особенно ревностнытѣ младежь, и не само мѫжскый но и красный полъ. Пламень Божественъ, който избухна тъй внезапно и распали Българскытѣ сърдца всякадѣ, Читалището иска, за да не бы да изгасне или ослабне, да го съхрани по възможности, и да го преобърне постепенно на трайно и неизгасимо свето огнище, което да съгрѣва и укрѣпява Българскый народъ за дълго время. При това, чрезъ рѣченното имя, то желае еще да ся свръже по-тѣсно съ въпкашнытѣ си съименны събратія, на които и дължно е да засвидѣтелствува тука дълбокѫтѫ си признателность, за дѣто го тъй ревностно насърчиха много отъ тѣхъ за това общеполезно предпріятіе, желателныятъ и възможный успѣхъ на което впрочемъ ще ся очаква по висшѫ часть отъ тѣхното братско съдѣйствіе и прилежаніе.

Періодическото Списаніе **Читалище** ще излиза два пѫти въ мѣсеца и ще ся занимава, въпъ отъ съвременнытѣ политическы събытія, съсъ все що ся относя прямо или косвенно до изобилнытѣ произведенія на человѣческыятъ разумъ и человѣческѫтѫ въобщѣ дѣятелность. Като пчела цвѣтопитаема, **Читалището**, далечь, по възможности, отъ чистополитическытѣ разисканія, ще лѣти свободно отъ клонъ на клонъ на всеобщѫтѫ наукѫ, безъ да пренебрегава и положителнытѣ занятія които спомагатъ по-право за веществennото благосъстояніе на человѣчеството. Книжевность славяно-българска и чюждестранна, стара и нова; Общы предмѣты историческы, философическы, религіозны и нравственны; Обществennы, законовѣдны и икономическы въпросы; Изящны искуства и мѣстны описанія; Понятія отъ тър-

говіѣ, промышленность, и земледѣліе; Погледъ върху естественнытѣ наукы въобщѣ и понятіе отъ нѣколко нгіенически знанія; Изобрѣтенія, изобрѣтатели и житія на великы мѫжіе, упознанія съ вѣстницытѣ и въобщѣ, умственныйтъ напрѣдокъ по Европѣ: Ето въкратцѣ, обыкновенната храна, коіѭто періодическото списаніе **Читалище** ще ся грыжи да приноси благопристойно и споредъ обстоятелствата на любознателнытѣ си читатели. Какъто видятъ тѣ, полето, въ което съ драго сърдце въспріимамы да ся трудимъ ревностно, е пространно, и споредъ Евангелієто, «жатва многа, дѣлатели же мало.» Но ный ще призовемъ и уже призовавамы на помощь не само нашитѣ трудолюбивы учены, но и по-благосостоятелнытѣ наши патріоти, и надѣждытѣ ни за отзывъ благопріятенъ на тыя наши призованія сѫ поне толкосъ твърды, колкото непоколебимы ще бѫдѫтъ и убѣжденіята ни въ здравытѣ, споредъ насъ, начала, които ще ни вдъхнуватъ непрестанно и ще водятъ слабото ни перо. При това не ли е вече и время да ся заловимъ съ важность и рѣшителность о здравѣтѣ наукѫ и да участвуваме поне умственно въ движеніето на всеобщѣтѣ цивилизаціѣ? Время е, Българе, крайно время е да почнемъ вече да освобождавамы съ мѫдрость Българскыятъ духъ отъ каквыто и да сѫ предразсудкы и раболѣпства, невидимы но силны спомощницы на духовното тиранство, което тежи тъй тежко върху неразвитытѣ народы. Время е да развыемъ, и така рѣчи, да открыемъ за народа си непознатый почти нему онзи внутренній человѣкъ, когото съставляватъ просвѣтенъ и высоколѣтящъ разумъ, блага душа, образовано сърдце, самосвѣсть, благородны идеи, благородны чувства, благородны стремленія, крѣпка воля, твърда дѣятелность въ всяко едно добрѣ предразмысленно предпріятіе, постоянство и освѣтлена вѣра въ добрытѣ начала, мѫдро любопытство, просвѣщеніе, трудъ, постоянно желаніе за добываніе на благосъстояніе въ ежедневныятъ животъ, великодушіе, благонамѣренность, отечестволюбіе. Съвременны прѣважны събытія, които отъ нѣколко время занимаватъ тъй силно духоветѣ, не ли впрочемъ ясно показватъ, чи само здравата наука и истинното образованіе възвышаватъ народытѣ?...

За да испълни точно задължениата си, *Повременното Списаніе* **Читалище** нито ще пренебрегне нито ще пощади нѣщо. Редакціята му и Настоятелството усердно ще

ся стараіѫтъ за напрѣдока му въ всяко отношеніе. Тѣхната воля обаче и тѣхното усердіе, ако не ся подкрѣпяватъ достодължно, нѫ да ли ще могѫтъ да достигнѫтъ на пълно гонимѫтѫ цѣль. Тѣ ся надѣіѫтъ тождевременно чи това общеполезно дѣло ще намѣри всякадѣ помежду Българетѣ благосклоненъ пріемъ и чи всякой по възможности, кои съ искуспото си перо, кои съ вліятелното си имя, единъ нравственно, другій денежно, а вси непрѣменно съ ревностно прилѣжаніе за сборъ на едно значително число спомоществованія, ще му помогнѫтъ прилично за да може да ся задържи, порасте и принесе плодътъ си съ изобиліе, въ полза и славѫ на Българското имя. Родолюбивитѣ членове на Читалището въ Цариградъ предпріеха това дѣло съ пълно самоотверженіе, даже, ако не събератъ съ время доста спомоществованія, и съ предвидимѫ почти денежнѫ загубѫ, защото помыслиха чи то, като потрѣбно въ днешнытѣ обстоятелства, ще бѫде при томъ и одобрено безъ исключеніе отъ здравомыслящѫ-тѫ часть на народа ни, и дано тѣ не бѫдѫтъ излъгани въ това си благочаяніе! За това тѣ ся отправятъ до честолюбіето и на първенцытѣ, были тѣ духовны, были граждански, и на настоятели-тѣ си, и на Читалищата, и на тъй достопохвалны-тѣ Дружества на ученолюбивый ни красенъ полъ, и на учителитѣ, и на търговцытѣ, и на имотныгѣ, и, въ общѣ, на вси Българе и Българкы, кѫдѣто тѣ и да ся намиратъ: защото отъ сърдце желаемъ щото списаніето ни, благовкусно накыченно, да влиза достолѣпно не само въ общы заведенія учебны и въ кѫщы гдѣто рѣчь-та *бѣдность* е твърдѣ малко позната, но смиренно да посѣщава и всякаквы скромны жилища и колибкы гдѣто науката е въ почетъ, да прѣскача даже безпрепятственно горы и планины, да преплува съ доблесть морета и рѣкы, и тъй да свързва, като жица електрическа, Българскытѣ сърдца и Българскытѣ умственны възърѣнія. То, впрочемъ, и по умѣреннѫтѫ си цѣнѫ, и по съдържаніето си, и по стараніята които ще полага Редакціята за да си опростотворяватъ и най-важнитѣ въпроси, ще бѫде благопріятѫно за сичкы. Листоветѣ му, въпъ отъ съвременнѫтѫ политикѫ, ще сѫ отворены за всякой другій предмѣтъ, даже Настоятелството обѣщава и единѫ сгодиѫ наградѫ за членове одобрены и обнародваны. Колкото за языка, Редакціята, при

всичкѫтѫ важность коіѭто имъ справедливо отдава, нѝ да ли ще може съвсѣмъ тѣмъ да обнародва всякога подробны граматическы и филологическы изслѣдованія върху него, безъ предварително одобреніе на единѫ за това почти нарочито съставенѫ комисіѭ, особенно когато тія изслѣдованія зематъ нѣкакси видъ на частны и недовършенны личны състязанія. Твърдѣ по-лесно обаче ще ся пріимватъ членове добрѣ съставены, ако и написаны на каквото и да е Българско нарѣчіе. Защото, ако е вече доказано чи тамъ дѣто не владѣе пълна свобода напрѣдокътъ е нѣкакси слабъ, то е тысящекратно по-неоспоримо, чи единъ языкъ, който е еще въ дѣтинството си, не е възможно да ся усъвершенствува, ако всякой вѣщъ списатель не бы ималъ свободѫ да си изложи мыслитѣ какъ му е мило, стига само да бѫде той ясенъ и вразумителенъ.

Понеже първый брой ще ся яви не отложно на идущій първый Октомврія, молимъ да ни ся съобщи на скоро отъ всякадѣ числото на спомоществованіята за да не правимъ излишны разноскы за излишны броеве. Всяка книжка на **Читалището** ще излиза редовно веднажъ въ петнадесять дни, и ще състои по настоящему отъ три печатны листа, послѣдній отъ които възможно е да ся пълни обыкновенно съ единъ избранъ романъ, който ще е на конецъ като една почивка отъ по-важнытѣ прежны предмѣты.

Понеже цѣлта ни е само общото развитіе на народа, за което Настоятелството прави и жьртвы выше по-горни отъ скромнытѣ си матеріалны срѣдства, а желаніето ни е отъ другѫ стърнѫ да влѣзе въ по-много рѫцѣ *Повръменното* ни *Списаніе*, за това опредѣлявамы годишнѭтѫ му цѣнѫ половинѫ турскѫ лирѫ за всякадѣ предплатеннѫ и свършваме, като отправимъ най-родолюбивытѣ си и най благонадѣжднытѣ привѣтствованія къмъ ученолюбивы-тѣ наши единородцы и къмъ бѫдущи-тѣ ни спомоществователи и помощницы.

Всичко що ся относя до періодическото Списаніе **Читалище** ще ся отправя до Настоятелството на Българското Читалище въ Цариградъ при Българскѫтѫ Църквѫ.

Настоятелството на Българското Читалище въ Цариградъ.

Главенъ Редакторъ Марко Д. Балабановъ.

ЧИТАЛИЩЕ

Октомврій 1. 1870. Книжка 1.

НАПРѢДОКЪ

«Слѣдвай, вѣчный Промысле, незамѣтнымѧтъ си за мене вървежъ! Помогни ми само за да ся не отчаѣ отъ тойзи медленный твой вървежъ, да ся не отчаѣ и тогасъ даже когато ми ся струва че стѫпкиты ти ся повръщѫтъ на назадъ! Не! Не е истина че прямата линія е винагы и най-кратката. Ты имашъ толкосъ пѫтища да повлѣчешъ въ вѣчнымѧтъ твой вървежъ, и колко често ты трѣба да ся обръщашъ ту къмъ десно ту къмъ лѣво, като водишъ непрестанно человѣчеството по близу до съвершенството му!»

Тъй краснорѣчиво и тъй благонадѣждно изражаваше преди 90 годины вѣрѫтъ си въ напрѣдокътъ на человѣческыятъ родъ учениѣйшіятъ Нѣмскый списатель Лесингъ,(1) който тъй дѣйствително спомогнѫ въ заминалыятъ вѣкъ за развитіето на народнѫтъ нѣмскѫ книжевность. Подобна вѣра въодушевлява и утѣшава отъ нѣколко время нетокмо философити, но и всити самосвѣстны народы. Съ всѣмъ тѣмъ, праведно е да ся попытамы що е напрѣдокъ и да ли дѣйствително той сѫществува? Днесь особенно, когато свѣтътъ присѫтствува на едны исполинскѫ борбѫ между два най образованы народа, въ Европѫ, днесь когато не далечь отъ насъ поляны, преобърнѫты тъй трудолюбиво на кычесты гра-

(1) Die erjiehung des menschengeschlechts (Въспитаніе на человѣческыя-тъ родъ.)

дины, ся опустошавать миллионно отъ храбрѣ ратници, днесь, когато прекрасни и преславѣли градове ся строявать и стабать на нечелъ наедно съ жителити си; днесь, когато хилады человѣцы, въ най-цвѣтящата си възрасть, падать мъртви или ранени до смърть подъ страшнить пламекъ на истребителны оружія; когато хилады майки, хилады сѣстри, хилады годеници, хилады страсти, облечени въ черни и дълги траурни одежды, рыдаіать неутѣшно, вдигать съдбата на человѣчеството, а може бы, въ горестьта на вчинала си, да възнегодувать и противъ самаго Създателя; днесь когато, по слѣдствіе на тоіни бой, ся съ уже изгубили и неизбѣжно ще ся іоще изгубать огромны богатства, плодъ на многогодишенъ трудъ, когато при толкова человѣкоубійства между Пруссіани и Французи остаіать на поле ся цивилизаціалъ народы забравіать всѣки собственнити си многочисленни страданія, рѣчи **Напрѣдъкъ** може бы справедливо да ся види всѣкому като една мечтаніе.

Това дѣйствителни тай ся и види. Но какъвто е доказано че землата е кругообразна и ся върти около себе си, тай неоспоримо е че въ тѣзи свѣтъ има едно всеобщо движеніе, и че въ това движеніе участвува и человѣческиятъ родъ, на когото условіата въ общежитіе и чистенитъ животъ ся улучшавать отъ день на день повече. А чудно е доистинѣ, че за напрѣдъкъ му способствували ся многажды и ужасны бѣдствія, какъвто може да ся каже да свидѣтелствува всеобщата исторіа. Кѣмъ коіто страна дѣйствително и да ся обърнемъ на природата, както обществениото постановленіе и да разсѣждаіа, ся какъвто строгость и да искамы да оцѣнимы днешното положеніе на человѣка, поне въ по-голѣмата часть на материкатъ нашата обитаемы, всѣкадѣ ще намѣримъ нѣщо и основателно основаніе на **Напрѣдъкъ**. Единственіата закоснѣлостъ коіто изначала още на мірътъ человѣкатъ правы върху природата и все що ся намира въ неіъ, открытіето на нѣкои естественны закони, развитіето на вѣчныти начала коіто ни раскрыва разумътъ и правдата, възможното според мѣстата и дадениити обстоятелства приложеніе на тѣя начали въ устройството и управленіето на человѣческыти общества,(2) обобщеніето на на-

(2) Нашиятъ списатель употребявать рѣчьта: *Общественъ разумъ*.

укѫтѫ, улесненіето на взаимното помежду народыти съобщеніе, распространеніето на ежедневно умножаемото богатство, происходящыятъ отъ това по сгоденъ животъ за всити членове на кое и да е общество, всичко това какъ ще ся каже ако не **Напрѣдокъ**? Явно е въистиняѫ че за насъ живущити на Въстокъ народы па да ли е възможно да произнесемъ думатѫ **Напрѣдокъ** безъ да ся причервимъ отъ честолюбіе, ако го имамы, като помыслимы гдѣ сѫ достигняли другити народи, а гдѣ ся іоще намирамы ный! Съ всѣмъ тѣмъ, ако сравнимы безпристрастно днешното състояніе съ заминѫлото, непремѣнно ще видимъ чи стапѫлото измѣненіе е въ ползѫ на Напрѣдокътъ. Ако въ едно общество дѣто преди тридесятъ годины едвамъ е имало отъ сто-тѣхъ десетина само душы знаюши да четѫтъ и да пишѫтъ, а сега вече въ всѣкый градъ, а негли и въ всѣко позначителпо село ся воздигѫтъ учебны зданія и Божіи храмове, то е доказателство че онова общество е вървѣло напрѣдъ, нечувствителпо може быти и съ постѫпкы твърде медленни, но все е вървѣло, поне като невѣста. Напрѣдокътъ убо сѫществува въ человѣчеството, и той е законъ природенъ. Днесь даже идеята за напрѣдокътъ храни и въодушевлява народыти, и вѣрата имъ въ него ся освѣтлява и ся укрѣпява отъ день на день повече, при всити препятствія конто ся раждѫтъ отъ всякѫ странѫ и противъ конто обаче тыя народы сѫ дължны да ся борѫтъ неуморимо.

Въ каквото положеніе и да ся намирѫтъ или человѣцыти частно или народити въобще, злочесты или благощастливы былы тыя, тѣхното възрожденіе и улучшеніето на състояніето имъ зависіѫтъ отъ бѫдущето, което и блиска въ очити имъ, облагонадѣждава гы, и улегчава нѣкакси страданіята имъ, като отъ другѫ странѫ опытътъ имъ показва безпрекословно, какъ безъ трудолюбіето и безъ просвѣщеніето всякый напрѣдокъ става невъзможенъ. Вѣра въ едно по-добро

слы. Именно часто срѣщамы въ вѣстницы-ти; *Обществены заведенія*= κοινωνικὰ καταστήματα, établissements sociaux; *Обществены работы*= κοινωνικαὶ ὑποθέσεις, affaires sociales. Не знаемъ до колко можѫтъ да бѫдѫтъ точны тія израженія въ смыслътѫ коіѫто имъ отдаваѫтъ писатели-ти. Ный обаче употребявами и ще употрѣбимъ рѣчьтѫ *Общество* вмѣсто грьцкѫтѫ κοινωνία, и французскѫтѫ societè въ политическѫ смыслъ.

бѫдѫще и надѣжда утѣшителна за незабавно усѫществленіе на непорочныти стремленія на народыти, сто двата стълпа които подкрѣпявѫтъ въ днешныятъ вѣкъ животътъ на человѣческыти общества. Тази вѣрѫ и тази надѣждѫ ный ще намѣримъ развиты, подъ единъ видъ или подъ другій, въ всити почти списанія съ които ся тъй изобилно обогатява всеобщата книжевность отъ конецътъ на заминалыятъ вѣкъ. *Невъзможното,* казвѫтъ Французыти, не е французко, то есть, за тѣхъ сичко е възможно, и никакво препятствіе не имъ прѣчи за да достигнѫтъ гонимѫтѫ си цѣль. Послѣдніятъ имъ бой съ Нѣмцыты показа чи това тѣхно израженіе не истинствовало всякогашъ. Вѣрата обаче и упованіето днесь на человѣческыятъ родъ въ напрѣдокътъ не сѫ рѣчы безъ смыслъ, и отчаяніето, поне до вторѫ высшѫ и съвсѣмъ непредвидимѫ заповѣдь, не е по-настоящему оно което го обеспокоява. Новъ свѣтъ и новъ кржгозоръ ся отваріѫтъ съ блистателностъ предъ очити му, при всѣмъ че въ пѫтьтъ дѣто прави къмъ възможното си съвершенство срѣща ежедневно трѫніе, звѣрове дивы и звѣрове человѣкообразны, долини неудобопреходни, въсходы уморителни ужасны стремнины, хиляды и хиляды препятствія. Впрочемъ, вървежътъ е, така рѣщи, задължителенъ, а отчаяніето не спомага на нищо, когато надѣждата за улучшеніето на едно кое-либо състояніе храни и прави человѣцыти и по дѣятелны и по трезвенны, двѣ качества неоцѣними.

II.

Тъй ли е обаче мыслило всегда за сѫдбѫтѫ си человѣчеството? Въодушевлявала ли го е винагы и всѣкадѣ вѣрата въ напрѣдокътъ му? И днесь еще да ли всити народы имѫтъ и проумѣвѫтъ какъто трѣба тази вѣрѫ, или ся намиряѫтъ и таквыя, които, или защото обожавѫтъ безгранично прешедшето, или защото ся удивляватъ съ простотіѫ предъ извършеныятъ по другы мѣста напрѣдокъ, или, найпослѣ, защото мыслѣѫтъ несмысленно, че отъ станѫлото до нынѣ нѣма да стане нищо повече, стоѣѫтъ съ кръстосаны рѫцѣ, оплаквѫтъ мълчешкомъ сѫдбѫтѫ си, и, отчаяны отъ сами себе си, молятся Господу Богу или да имъ дойде на помощь, като отецъ благотворителенъ, или да гы спаси часъ-по-скоро, като благоволи въ всемѫдростьтѫ си да насели съ

тѣхъ освободенныти отъ всяко земно злощастіе небесны обиталища, ако не рачи да имъ покаже на той свѣтъ нѣкоіѭ земліѭ дѣто да тече медъ и млѣко? Странны можебыти да ся видіѭтъ на нѣколко тыя въпроси, но по странното и по чудното е това, че въ заминѫлыти вѣкове человѣцыти не токмо не сѫ обыкновенно разумѣвали Напрѣдокътъ, тъй какъто го днесъ разумѣваме ны, то естъ, непрерывенъ ако и медленъ вървежъ къмъ едно идеално съвершенство, но по нещастію, и днесь іоще има народы конто, по разны причины общественны, не ся іоще достигнѫли да си съставіѭтъ справедливо понятіе за него, за то ся останѫли най-надиря въ цивилизаціѭтѫ. Да, идеята за напрѣдокътъ на человѣчеството не е стара, и преди тя да ся развые, преобладавала е друга една идея съвсѣмъ противна на благородныти стремленія, конто въодушевлявѭтъ днесь поголѣмѭтѫ часть отъ человѣческыятъ родъ.

Дѣйствително, у всити познати намъ народы, даже и помежду оныя конто не токмо бѣха достигнѫли до единѫ высокѫ степень на цивилизаціѭ-тѫ но іоще и много сѫ способствували за общыятъ й напрѣдокъ, забѣлѣжвамы въ стариты имъ преданія идеіѭ-тѫ за единѫ преминѫла златнѫ възрастъ на человѣчеството, за единѫ благополучнѫ епохѫ въ коіѭто мѫжіе и жены ся представляватъ като невинны, въ коіѭто млѣчны и медены потоцы напоявѭтъ изобилно земліѭ-тѫ, а человѣкъ-тъ си живѣе въ крайно бездѣйствіе, и види ся че това състояніе ся счита и до днесь отъ много людіе за най-высоко щастіе. Слѣдъ нѣколко время обаче онзи тъй невиненъ и тъй щастливъ человѣческый родъ става по-лека-лека лукавъ и хитъръ, боеве ся отваріѭтъ почти всякаде, и человѣцыти ся коліѭтъ единъ другій. Тогасъ поченва, споредъ тыя преданія едно неудьржимо прецъвтеніе на человѣчеството и, въобще, поеты-ти ублажавѭтъ въ пѣсни-ты си изчезнѫлото вече щастіе на заминѫлы-ти времена, къмнѭтъ настоящето като послѣдніѭ-тѫ степень на испаденіето. Ный струвамы по-малко предъ бащи-ти си, тыя сѫ были твърде малко нѣщо предъ тѣхны-ти праотцы, а бѣдното наше потомство не ще струва нищо, ето съ что ся обыкновенно утѣшавать пѣснопойцы-ти въ стары-ти времена.

Учены-ти въ Индіѭ ни казватъ че тойзи свѣтъ ималъ четиры възраста, и че тѣхъ гы представлявалъ единъ биволъ че-

тѣрпѣнотъ, който въ начало-то на втори-ть вѣкъ отъ Христа бѣше си загубилъ едно-то око, нѣщо повече че прогледна стаяли Христа, и въ третьи-ть лишилъ си бѣлъ и отъ другыти дѣ, и днесъ вече, като си напишемъ въ четвърти-ть вѣкъ, тойзи биволъ стоялъ само на едно око, тоя дѣто ще каже че свѣтътъ нѣма да държе дълго время и че въ отсутствіе на начинающи-ть правдѣ, человѣцитѣ трѣбя да сѫ милосердни единъ за другыти. Въ старыя-ть Завѣтъ какъто и у Персійци-ти, и послѣ и у Гръцыти и у Римляныти, пай-такожде напишемъ единъ рѣдъ, и отъ него едно ослѣпяване падение на человѣчеството. Трите главны причини на Христіанството сѫ *вѣра, любовь, надежда*, и съ тѣхъ идатъ за напрѣдъкътъ въ человѣчеството можѣше да сѫ разбере и да сѫ подкрѣпи и въ дѣйствіе по възможности. Но нещастіе, задрѣмали религіозны пастирофилаксіи на Христіанството не имѣли-ли въ сѫбытъ друго, освѣнъ страшны гоненія, и нечисаны страданія, които колкото повече стѣпкавали вѣрата-ть въ Бога и въ бѫдущіятъ свѣтъ, толкосъ напрѣкитъ на правилъ спиралдино равнодушна къмъ сѫдбатъ на земнаятъ міръ, който сѫ считаше като едно привременно жилище или, подобрѣ, като единъ мостъ, който води въ вѣчнаятъ животъ испълнителитѣ на Божіятъ Законъ. При това помежду вѣрующити во Христа, и най-просвѣтенныти даже бѣше сѫ распространило отъ първыти іоще вѣкове да десятыятъ, че тойзи свѣтъ наскоро щѣлъ да сѫ свърши. Ето по кои причины тыя не сѫ имали голѣмъ вѣра въ напрѣдъкътъ на человѣчеството. Слѣдъ уздравяването на Христіанството въ Римскаѣ Имперіѣ, нѣма ѣ нападатъ почти отъ всякыде храбры и жилестны по нравы народы, които друго съ себеси не носѣятъ освѣнъ разорение, бѣдность, разваля. Человѣческыятъ животъ е толкосъ мало обезпеченъ, имотъятъ е толкосъ мило уздравенъ, неправдата и насилствіето преобладаватъ тъй силно, щото всякыде владѣе отчаяніе, и миролюбивыти человѣцы не мыслѣятъ за друго освѣнъ по кой начинъ да приготовѣятъ и оздравѣятъ душевното си спасеніе. Въ Западъ, особенно, гдѣто падѣлото вече днесъ Папство вдигаше тогасъ гордъ главѫ и сѫ полуваше отъ това сгодно за него положеніе, Благочестивыти Христіяне, отчаяны отъ тойзи свѣтъ, приносѣхѫ често всичкыятъ си почти имотъ на церкы и монастыры, защото, мыслѣхѫ и

вѣруваха че второто Пришествіе наближава, и че въ лѣтото 1000 злощастіята на человѣцыти щѣли да ся довършѧтъ на едно съ тойзи свѣтъ. Таквыя сѫ были въ растояніе на нѣколко вѣкове вѣрованіята, таквыя сѫ были надѣждыты на человѣчеството, това му е была духовната храна, и тойзи земный животъ и тойзи свѣтъ сѫ были за него въ непонятно днесъ за насъ презрѣніе, съ всѣмъ че нито всякаде нито за всичкы възсіяващето всякѫ заранъ слънце не ни носи ежедневно щастіе и радость. То като е было тъй, идеята за напрѣдокътъ на человѣчеството не е могла да сѫществува въ оно время. Слѣдъ лѣтото 1000 Исторіята забѣлѣжва едно слабо но дѣйствително движеніе въ духовети: Книжевностьта и искуствата като че да бѣхѫ ся посъбудили нѣкакси въ Западъ, защото правдата изискува да кажемъ че въ Въстокъ, при всити нелѣности на раскошны царье и при всити раздори на едно кѫсоглѣдо Духовенство, умственното развитіе до тогасъ не бѣ испадѧло какъто въ Западъ. Обаче това събужданіе на духовети бѣше слабо и, понеже человѣцыти нѣмахѫ почти никакво довѣріе къмъ князовети и господарити си, нѣщо косто ся забѣлѣжва често и въ днешныти времена, тіи ся задоволствували съ едно само нѣщо, то есть строгото задържаніе на старити обычаи, на праотческыти преданія, безъ никаквѫ грыжѫ за напрѣдокътъ.

Но ето ни чрезъ умътъ въ средъ петнадесятыятъ вѣкъ. Хилядогодишната столица на Въсточнѧтѫ Имперіѫ, Цариградъ, пада предъ огромныти тогасъ силы на Турцыти. Европа цѣла ся расклати, и какъто днесъ ся отваря нова за неѫ епоха чрезъ възвышеніето на Германското племя върхъ Латинското, тъй и тогасъ Европейскыятъ свѣтъ влѣзе въ другій пѫтъ който го, така рѣщи, възобнови и възживотвори. Драгыти и неоцѣнимы остатки отъ старогреческѫтѫ мѫдрость принесохѫ гы въ Западъ нещастны прибѣжищы отъ Цариградъ. Умственното богатство на старыятъ свѣтъ, пренесено подъ таквыя обстоятелства въ единъ другій свѣтъ, събуди го и възроди го на новъ животъ.

Случило ли ти ся е нѣкогашъ, читатѫлю, като си спалъ дълбокъ сънъ да ся стреснешъ внезапно отъ силенъ грьмежъ, и въ полоутворенніти ти и еще сънливи очи да блѣсне прѣзъ прозорекътъ трепетуща свѣткавица, която да облѣе съ свѣтъ жилището ти? Подобно нѣщо произведоха въ Западныятъ свѣтъ

философіята, книжевностьта, и изящныти искуства на древнѧтѫ Грьціѧ, за това на тази достопамятнѧ епохѫ даде ся справедливо имято *Възрожденіе*. Съ всѣмъ тѣмъ, ако да е несумненно и неоспоримо, че свѣтътъ отъ тогава зе друго направленіе и человѣческыятъ умъ ся събуди, идеята за истинныятъ напрѣдокъ на человѣчеството остана почти непозната на тогашныти мыслители. Защото, воистиннѫ, тіи мѫдровахѫ прекрасно и дѣйствувахѫ съ ревность, но всичкы почти ся ограничявахѫ въ обожаваніето на старѧтѫ мѫдростъ и на заминѫлото, безъ да земѫтъ подъ вниманіе и настоящето, и безъ да ся погрыжѫтъ за бѫдущето. Чудно нѣщо дѣйствително! Человѣческыятъ разумъ, освободенъ отъ тъмныти преданія на срѣдніятъ вѣкъ, мечтаеше чи ще бѫде толкосъ по-свободенъ колкото повѣче ся прилѣпявашедо древность-тѫ.

Възрожденіето на книжевность-тѫ, на философіѧтѫ и на изящныти искуства въ Европѫ принесе въ твърде кѫсо время плодътъ си. Станѫлото въ Западъ Преобразованіе въ Вѣроисповѣданіето не е друго освѣнь едно явно въстаніе на събудившыятъ ся человѣческый разумъ противъ духовното тиранство което му налагаше Римъ въ ымято на Евангеліето. Споредъ какъто бѣхѫ почнѫли свободолюбивото си дѣло водителити на това преобразованіе, споредъ какъто бѣхѫ скѫсали тіи съвершенно съ преостарѣлыты и лъжовны по высшѫ часть преданія на Римлянскыятъ католицизмъ, помыслилъ бы человѣкъ че, освободены тъй отъ всякѫ религіознѫ системѫ, тіи щѣха да основѫтъ новити си начала само върху разумътъ, и да провъзгласіѧтъ вѣчныятъ Напрѣдокъ на человѣчеството. При всичкѫтѫ си обаче смѣлость, при всичкото постоянство въ борбѫтѫ имъ противъ духовното угнѣтеніе на народыти, тіи ся такождe отправихѫ до миналото, и постарахѫся поне да подновіѧтъ въ обществото пьрвобытнѫтѫ Христовѫ Цьрквѫ. Сполучихѫ ли въ това си предпріятіе? Нека ны бѫде дозволено да ся сѫмнявамы. Какъ да е, главното за предмѣтътъ който ны занимава овдѣ, е това, че и тіи отъ миналото очяковахѫ благощастіето, къмъ него бѣхѫ обърнѫли вниманіето си, и съ него ся борѧхѫ противъ съвременното религіозно положеніе, а за Напрѣдокътъ, за улучшеніе на състоянієто на человѣческыятъ родъ въ тойзи свѣтъ нѣ да ли имаше нѣкой да мысли и да мудрува.

Дохожда най-послѣ осемнадесятиятъ вѣкъ въ Францѫ, който не остави почти никакъвъ предмѣтъ безъ да го разглѣда. Въ него процъвтѣхѫ славны мѫже и всичко ся почти прекара, така рѣщи, презъ ситното сито на немилостивѫтѫ имъ, но често и легкоумнѫ критикѫ. Въ него владѣеше едно извънредно движеніе въ духовети, и системиты въ всякѫ единѫ наукѫ ся мѣняваxѫ и по-често и по-лесно отъ колкото ся мѣняваха въ настоящыя вѣкъ Правителствата въ Францѫ, или министерствата въ Атинѫ и въ Букурещъ. Съ всѣмъ тѣмъ, и осемнадесятиятъ вѣкъ не можѣ въобще да проникне въ идеіѫтѫ на напрѣдокътъ както трѣбаше. Жанъ-Жакъ-Русо, единъ отъ най-великыти но тождевременно и най-нещастныти списатели, единъ отъ оныя мѫже, на конто память-тѫ почита и уважава человѣчеството во вѣкы вѣковъ, ако и да не пріимва токо тъй всити тѣхны мудрованія, Жанъ-Жакъ-Русо прославя природѫтѫ, а за него природата е онзи мнимый златенъ вѣкъ, когато человѣкътъ живѣлъ ужъ въ лѣсовети и въ пещерыты.(3) «Человѣкътъ, казваше той около лѣто 1750, който за пьрвый пѫть е посѣялъ едно зьрно жито въ земліѫтѫ, основалъ е цивилизаціѫтѫ и погубилъ е человѣческыятъ родъ.» Кажете ми, моля ви, като какъ быхми могли да си съставимъ едно кос-годѣ понятіе за напрѣдокътъ съ единѫ подобнѫ теоріѫ? Другыти философи отъ осемнадесятыятъ вѣкъ искѫтъ да постановіѫтъ въ Обществото царствіето на разумътъ, но тіи сѫ убѣдены че человѣкътъ само чрезъ собственыятъ си разумъ улавя истинѫтѫ въ цѣлость-тѫ ѝ, тъй както чрезъ собственыти си очи глѣдамы слънцето. По нещастію истината види ся да обитава или дълбокъ кладенецъ или неудобопристѫпны высочины, и тя не ся хваща токо тъй въ цѣлость-та си, за да іѫ приложи кой да е философъ въ человѣческото общество. Ако все щото

(3) Познато е може быти на повече-то отъ читатели-ти че Жанъ-Жакъ-Русо съчини и издаде на 1750 едно прочуто слово въ което ся старае краснорѣчиво да докаже че напрѣдокътъ на наукѫтѫ и на художествата, далечъ отъ да е ползувалъ, вредилъ е, напротивъ, на человѣчеството. Съ всѣмъ тѣмъ, слово-то му бѫде възнаградено отъ Академіѫ-тѫ на градътъ Dijon въ юго-въсточнѫ-тѫ странѫ на Францѫ. А при всичко че въ него за пьрвый пѫть ся развыва тъй убѣдително единъ толкосъ странен предмѣтъ, то ще привлича всѣкоги вниманіе-то на онныя конто ся занимаваѫтъ съ общественны-ти въпросы.

2
2548/53

откривѫтъ философити бѣше самата истина и самата правда, трѣбало бы человѣчеството да ся спрѣ и да не става вече рѣчь за Напрѣдокъ, нѣщо което не може да стане, понеже онова, което днесь минува за истинѫ, утрѣ може да излѣзе лъжа, и онова, днесь което ся счита за праведно, утрѣ може да ся докаже че е въпіюща неправда. Теоріята на рѣченныти философи грѣши въ това, че тя, като казва че всякый человѣкъ открыва самъ си истинѫтѫ на пълно, обоготворява нѣкакси частныятъ разумъ, и отдалечава отъ него идеіѫтѫ за напрѣдокътъ, който обаче трѣба винагы да въодушевлява человѣчеството, да го насърчва въ непрерывныятъ му вървежъ, и да го утѣшава въ препятствіята които срѣща ежедневно.

Отъ казанныти исторически до тука явно става какъ человѣцыти, съ исключеніе на послѣдніѫтѫ теорія на философити отъ осемнадесятыятъ вѣкъ, мыслили сѫ вообще че щастіето и истинната стоіѫтъ задъ тѣхъ, за това сѫ ся и винагы съ непритворно благочестіе обрѫщали камъ заминѫлото. И днесь даже има іоще и человѣцы частно и народы цѣли които за само утѣшеніе въ несгодното си положеніе имѫтъ си нѣкаквы въспоминанія отъ прошедшити времена. Дано Българскыятъ народъ, привсичкото си прилежаніе въ изученіето на праотеческѫтѫ си и на всеобщѫтѫ Исторіѭ, покаже дѣломъ че той, далечь отъ да ся храни исключително съ таквыя само въспоминанія, стреми напротивъ непрерывно къмъ новъ животъ, като не ся отдалечява отъ пѫтьтъ на правдѫтѫ и на законность-тѫ.

III.

Заблужденіето, въ което человѣчеството ся е намирало въ растояніе на толкосъ вѣкове относително до напрѣдокътъ, истълкувася твърде лесно. Мѣркѫ на всеобщыятъ напрѣдокъ и на цивилизаціѭтѫ человѣкътъ е зималъ обыкновенно самъ себе си, а нему, когато поостарѣе, види ся, че сичко въ заминѫлыты годины е было по хубаво, по жизненно, по-добро; и то ся разбира, защото и чувствата му были тогасъ по млады и впечатлѣніята по живостны. Това сѫщото мысли той и за человѣчеството вообще, и отъ тука ся е родила тая идея, че въ дѣтинството на свѣтътъ всичко е было по добрѣ и времената сѫ былы златны. То бѣше общо мнѣніе, какъто общо мнѣніе бѣше до нѣкаде и това,

че слънцето ся върти около земліѭтѫ. Но както науката показа противното, то есть че землята ся върти около слънцето, тъй и за напрѣдокътъ на человѣчеството днесь человѣцыти, просвѣтены отъ обществениѭтѫ Исторііѭ и отъ дългыятъ опытъ, мыслѣѭтъ другояче, и, безъ да обожавѫтъ нито заминѫлото нито настоящето, тіи ся трудіѭтъ за възможното настояще и бѫдѫще совершенство. За това тѣхното освобожденіе отъ толкосъ вредителны за напрѣдокътъ предрасудкы спомогнахѫ вситы философи конто, безъ да презиратъ заминалото, оцѣняваха по справедливо предопредѣленіето на обществото и вроденныты способности на человѣкътъ, защото, съсъ вситы погрѣшкы въ конто е падалъ, развитыятъ человѣческый разумъ винагы е стоялъ сравнително по-горѣ отъ мѫдруваніята на простото людство; и той все открыва нѣкоіѭ часть отъ истиниѭтѫ въ ползѫ на человѣчеството. Іоще въ старити времена у Грьція высоколѣтящыятъ умъ на Платона, въ прочутото си списаніе Περὶ Πολιτείας *(Политическо устройство)* (4), търсѣше срѣдства за да промѣни сѫществующето състояніе на Обществото и да устрои това общество подъ новы условія върху новы основы, тъй щото то да влѣзе въ новъ пѫтъ и да испълни по съвершенно посланіето си на той свѣтъ. Славныятъ неговъ ученикъ, Аристотель, ако и да бѣше съ дълбокѫтѫ си проницателность проникналъ въ духътъ на заминѫлото което не презираше, препоржчва обаче и той потребныты споредъ положеніето на обществата новости за улесненіе на напрѣдокътъ имъ, и въ всепознатото му съчиненіе върху *Политикѫтѫ* (5), казва явственно какъ человѣцыти не трѣба да търсятъ онова което е старо, но онова което е добро и полезно. Римскыятъ ораторъ и философъ, Цицеронъ, при всичкото си уваженіе за старити времена, изражава ся обаче твърдо благопріятно за постепенното съвершенство на человѣчеството, и призовава съвременныти си да вървятъ въ прѣдначертанныятъ отъ природѫтѫ пѫтъ на напрѣдокътъ (6). Христіянството, само по

(4) Единъ отъ най-драгоцѣнныты памятницы конто человѣчеството е наслѣдило отъ старогрѣческѫтѫ философіѭ, при всичко че въ него ся намиратъ и мечтанія странны на человѣческото естество.

(5) Дѣло тоже неоцѣнимо и което слѣдъ повече отъ 22 вѣкове занимава още първаѭтѫ степень помежду подобныты списанія.

(6) Républ: libr. 1. c. 2,

себе си и по высокыти начала на божественныятъ му основатель, имало е за цѣль да възобнови человѣчеството, да го освободи отъ едно прешедше, като го осжждаше строго за развратность-тж му и заблуждението му. То отваряше новж епохж въ исторіятж и призоваваше человѣческыятъ родъ къмъ едно идеално совершенство. Но философити на Христіянството ся занимаватъ повече съ бждущій свѣтъ отъ колкото съ напрѣдокътъ въ сегашныйтъ.

Възрождението и религіозното Преобразованіе въ Европж, при всичко че и едното и другото си прѣполагаха за подражаніе заминжлото, както казахмы по-горѣ, имахà обаче за неизбѣжно слѣдствіе събужданіето на человѣческыятъ духъ, отъ което ся пакъ роди послѣ независимость-та му, а отъ таіж умственіж независимость произлѣзе постепенно истинната теорія върху напрѣдокътъ на человѣчеството. Въ седемнадесятыятъ вѣкъ дѣйствително философити, *Декартъ* въ Франціж, *Бакон* въ Англііж, търсиха и намѣриха новъ пжтъ за человѣческыятъ духъ. Баконъ особенно спомогна най-много за напрѣдокътъ на человѣчеството, като расклати основыты на прешедшето, което въ прочемъ умѣеше да оцѣнява справедливо, и като покани съвременнити си, да мудровжтъ въ пълніж независимостъ отъ всякый авторитетъ, да са допытватъ особенно до опытътъ и отъ него да ся ржководствуватъ. «Една отъ причиныти, казва той (7), които най-много препятствоваха на напрѣдокътъ, дѣто человѣцыти быха бы направили въ наукыты, тя е тази слѣпа прѣданность къмъ всичко що е старо безъ да разглѣдатъ, безъ да распытатъ, безъ да оцѣнятъ каде и коя е истинната, и какъ може тя да са приспособи въ практическыятъ животъ на человѣческото Общество.» «Какъ! прилага той съ удивленіе; не ли бы было срамотно за человѣческыятъ родъ да ся ограничава той умственно въ тѣсныятъ кругъ на древныти само ивобрѣтенія, днесь особенно когато по слѣдствіе на неговжтж умственнждѣятелность сж открыха въ веществениятъ свѣтъ толкосъ мѣста, толкосъ землы, толкосъ моря, толкосъ звѣзды?!» Баконъ е ималъ пълно право да говори тъй. Защото откритіето на Новыятъ Свѣтъ въ Америкж, изнамѣреніето на печатътъ, плодотворныты за толкосъ добры слѣдствія

(7) Nocum Organum. Lior: 1.

новы идеи върху системѫтѫ на небесныти тѣла и на земліѫтѫ коіѫто обитавамы, сѫ нѣща, конто не сѫ никакъ за презираніе, и конто свидѣтелствуватъ за производителнѫтѫ способность на человѣческыятъ разумъ, когато той ся развыва свободно и независимо отъ никакъвъ авторитетъ. Баконъ слѣдователно чрезъ своиты новы положителны теоріи справедливо ся счита днесь като въведитель на человѣчеството въ новъ пѫтъ относително до напрѣдокътъ въ бѫдущити вѣкове. Слѣдъ него иде французинътъ Паскалъ, великъ списатель и убѣденъ въ Христіянството философъ, който проглашава че всити человѣцы отъ начала міра трѣба да ся считѫтъ като единъ человѣкъ комуто животътъ не ся прекѫсва и който непрестанно ся учи. Ето истинната теорія за напрѣдокътъ на человѣчеството вообще. Онзи обаче който разви най добрѣ тази теоріѭ, който показа ясно и безпрекословно че, става що става въ тойзи свѣтъ, има една сила невидима която води человѣчеството въ напрѣдокътъ, той е *Тюрго*, ученый и искусный политикъ, който, дѣятеленъ министръ въ Франціѫ прѣзъ лѣто 1774—1776 може бы, ако да бѣха пріети идеити му какъто трѣбаше и съ время, да іѫ спаси отъ трѣскавото състояніе въ което іѫ хвърли великата революція на 1789, и което не е безъ вліяніе и въ днешныти й разорителны страданія. Тюрго, въ двѣ слова конто произнесе на 1750, показа какъ человѣкътъ, роденъ свободенъ и снабденъ съ мыслителнѫ способность, ако употребява добрѣ тази отъ природѫтѫ данѭ нему свободѫ, той ся непрерывно усовершенствува, непрерывно образува и улучшава. Несумненно е че младыятъ человѣкъ има и може да покаже повече умственность, но силнѫ волѭ, но живѫ дѣятелность нежели дѣтето, и че зрѣлыятъ человѣкъ може да направи онова което не иде отрѫкѫ на младыятъ. Слѣдъ зрѣлѫтѫ възрасть человѣкътъ остарѣва, ослабява и умира; но сторенното отъ него не ся губи съ него, открытата отъ него истинна не влиза въ гробътъ заедно съ него, изобрѣтеніето, което е можилъ да направи остава, търговіята и индустріята дѣто е основалъ и развилъ не изчезнуватъ съ него на едно. Има прочее въ тойзи свѣтъ единъ сборъ отъ истинны, едно наслѣдствіе отъ направены чрезъ непзчисленныти вѣкове естественны, умственны и нравственны улучшенія, конто сѫ като едно общо стяжаніе на человѣчеството. Всяко поколѣніе ся

намира по образованно и по богато отъ прешедшето. Вонстинѫ, една майка нѣ да ли ся грыжи за чадата си днесь повече отъ колкото сѫ ся грыжили другыты майки преди петь шесть хиляди годины; но неоспоримо е че днесь една майка е по развыта, по предосторожна, и че тя по преданіе поне познава по-добрѣ игіеническыти условія за въспитаемото отъ неѭ отроче; тя знае какъ по-добрѣ да образува сърдцето му, какъ да му развые умътъ, какъ да го приготви за едно устроенно общество на което ще стане членъ и въ общыятъ животъ на което ще участвува и то. Да, въ образованныятъ свѣтъ днесь сѫществуватъ толкосъ добры нѣща, на конто не ся дава никакво почти вниманіе, но конто не гы е имало другіи пѫтъ, и конто днесь ся видятъ чудны за стоящити въпъ іоще отъ цивилизованныятъ свѣтъ народи.

Тъй разумѣваше и тъй развываше напрѣдокътъ въ человѣчеството Тюрго, на когото впрочемъ мыслыты развы пространно въ затвора си на 1794 единъ неговъ съотечественникъ и пріятель Кондорсе, въ познатото му съчиненіе, «*Очерки историческы на напрѣдоцыти на человѣческый духъ*,(Tableau historique des progrès de l'esprit humain), при всичко че гы поискрыви самопроизволно въ въсхищеніето си за преобладающыты въ оно время идеи и неоправдаемыты предрасѫдкы противъ сичкыти почти постановленія а негли и знанія на заминѫлити вѣкове.

Тъй, человѣчеството върви все напрѣдъ, и тойзи напрѣдокъ е законъ историческый, който ся испълнява точно, ако по нѣкогашъ и твърде медленно, поради важны исторически и природны приключенія. Златныятъ за него вѣкъ не е задъ него, но предъ него, и то, спомагано отъ умствѣнното богатство на заминѫлити вѣкове, стреми непрестанно къмъ единъ непознатъ свѣтъ на совершенство, и като си е вложило веднѫжъ рѫцеты върху оралото на цивилизаціѭтѫ то ся старае и поти да върви, съзнателно или и несъзнателно по нѣкогашъ въ прѣдначертанніѭтѫ отъ вѣчныятъ промысль брѣздѫ на Напрѣдокътъ, и ще върви непремѣнно при всичкыты разорителны боеве, при всичкыты очевидны и осязателны несправедливосты, при всичкыты неописуемы бѣдности, подъ тяжестьтѫ на конто тегли и охка іоще по голѣмата му часть, при всичкыти мѣстны угнѣтенія.

Но въ що състои Напрѣдокътъ? На тойзи въпросъ ще отговори пьрвыятъ членъ на вторыятъ брой на *Читалището*.

Понятіе за Церковното право.

Понеже днесь ся устроява една самостоятелна Българска Църква, не ще да е излишно, мыслимъ, да кажемъ тука двѣ думы за основныты законы които припознава православната Цьрква.

Никое человѣческо общество не сѫществува безъ едно кое-годѣ устройство. Лошы или добры, за да живѣіѫтъ събраны на едно мѣсто, человѣцыти иматъ нуждѫ отъ единъ редъ, отъ едно управленіе, отъ едно началство. Другъ е въпросътъ да ли вынагы началницыти и управителити испълняватъ точно наложеныты имъ отъ обществото дължности.

Вѣрата въ едно сверхъестественно сѫщество родила ся е наедно съ пьрвыятъ человѣкъ, и, подъ единъ видъ или подъ другій, тя не само е хранила душевно и съживѣвала искони цѣлы народы, но е всякогы упражнявала и едно дѣйствително вліяніе върху сѫдбѫтѫ имъ на тойзи свѣтъ. Вѣрата обаче, най-послѣ, не е освѣнъ една идея, едно нѣщо невидимо, неосязателно, незамѣтно. За да ся положи въ дѣйствіе тази идея, която има едно толкосъ высоко и толкосъ тайнственно происхожденіе, устроили ся бѣхѫ іоще изъ памтивѣка, или съвсѣмъ самостоятелно, или въ държавы независимы политическы, разноименны религіозны общества, имѣющыя за цѣль да въспитавѫтъ въ пріетни отъ тѣхъ религіозны начала человѣческыятъ родъ. Тія общества сѫ имали и иматъ іоще и днесъ свои законы съотвѣствующы съ нихното посланіе въ человѣчеството, които законы ся припознавѫтъ обыкновенно и отъ граждански ты власти, когато поне не докачѫтъ правата имъ.

Христіянството, само по себе си, и въпъ отъ Божественното си происхожденіе, е най-высоката и най-благородна идея която са е появила въ человѣчеството отъ създаніе міра, и която има едно толкосъ голѣмо вліяніе върху него. Тази идея обаче, слѣдъ като іѫ пригърнахѫ пьрвыты послѣдователи на Іисуса Христа, стана дѣло видимо и осязателно, вплоти ся, ако ни е възможно да ся изразимъ така, и почна да дѣйствува подъ имято *Христова Църква*, и съгласно съ духътъ и посланіето ѝ въ тойзи свѣтъ.

Въ пьрвыты три вѣкове отъ появленіето на Христіянството, Христовата Църква, освѣнъ Старыятъ Завѣтъ и Новы-

ятъ, нѣмаше другы церковны законы. Апостолити и пріемницыти имъ предваряхѫ, чрезъ даншѫтѫ имъ отъ Іисуса Христа власть, распрыты които ся раждаха помежду вѣрныты. Тази власть обаче бѣше чисто духовна, и тя управляваше, така рѣщи, само душыты. За всичко друго Христіянети ся относяхѫ до гражданскыты власти, и слѣдуваxѫ точно гражданскыти законы, които въ оно время бѣхѫ всичкы почти Римлянскы.

Апостолити сѫ дали непрѣменно на епископыти и на свещенницыти нѣколко наставленія за назиданіето на вѣрныти и общото управленіе на мѣстныты церквы. Вѣроятно о че тыя наставленія сѫ ся съхранили дълго время по преданіе, защото испослѣ мы намирамы едно събраніе на нѣколко церковны распоряжданія подъ заглавіе *Апостолскы постановленія* (Ἀποστολικαὶ διατάξεις), безъ да знаемъ нито кой гы е събралъ и написалъ нито въ кое время. Нѣкой си списатели казвѫтъ, че тѣхъ гы събралъ и написалъ въ началото на вторый вѣкъ Клементъ, третіятъ Римскый Епіскопъ, но това мнѣніе не е пріето и не испытва никаквѫ критикѫ, понеже въ *Апостолскыти постановленія* срѣщамы нѣща за които е доказанно че не сѫ сѫществували іощe въ оно время. Въ всякый случай тія тъй называемы *Апостолскы постановленія* сѫ были събраны и написаны преди петыятъ вѣкъ, и тія сѫ единъ църковенъ памятникъ кого справедливо уважаватъ и до когото ся често допытватъ церковныти законодатели.

Слѣдъ тойзи пьрвый источникъ на *Церковното право* идѫтъ *Апостолскити правила* (Κανόνες τῶν Ἀποστόλων), които такожде съвсѣмъ че носѩтъ имято имъ, не сѫ направены и написаны отъ Апостолити, но сѫ непрѣменно были събраны и наредены презъ третіятъ вѣкъ, понеже употребленіето имъ презъ четвьртыятъ вѣкъ въ въсточнѫтѫ церквѫ е было общо, и тіи сѫ были познаты пьрвому вселенскому Събору. Православната Въсточна цьрква пріимва 85 Апостолскы правила и тя ся често отправя до тѣхъ въ ежедневнѫтѫ си църковнѫ дѣятелность.

Но по-значителныти и най-вѣрны источници на черковното право сѫ правилата на *вселенскыти и на мѣстныти* именуеми *Събори*.

Знайно е, че Православната въсточна церква признавала само седьмь Вселенскы Съборы, конто ся събрахѫ

Пьрвыятъ въ Никеіѫ презъ лѣто 325,
Вторыятъ въ Цариградъ презъ лѣто 381,
Третіятъ въ Ефесъ презъ лѣто 451,
Четвертыятъ въ Халкидонъ презъ лѣто 451,
Петыятъ въ Цариградъ презъ лѣто 553,
Шестыятъ тоже въ Цариградъ презъ лѣто 680 и 691,
Седмыятъ въ Никеіѫ презъ лѣто 783.

Какъто всякый забѣлѣжва, тыя така называемы вселенскы събранія сѫ станѫли вси въ единъ хроническый періодъ отъ 458 годины, и все въ Въстокъ, нѣщо което показва какво е было въ това растояніе религіозното движеніе по тыя страны. Тая епоха е най-изобилна за церковното право. Защото освѣнъ петыйтъ Вселенскый Съборъ, отъ който не смы наслѣдили нищо по церковното узаконеніе, вситы други ни оставихѫ разны законы, именно

Пьрвыятъ 20 правила
Вторыятъ 7
Третіятъ 8
Четвертыятъ, 30
Шестыятъ 102
Седмыятъ 22

спрѣчь, 189 правила, конто служатъ за основѫ на всяко церковно устройство и управленіе и съ конто е дължна да съобразява поведеніето си православната въсточна Церква. При тыя 189 правила има още и други 17 отъ *пьрвый* и *второ-рый* называемый Съборъ, събравшійся въ церквѫтѫ на Святити Апостоли въ Цариградъ, и други іоще три на единъ другій Съборъ който бѣше ся събралъ въ деветыятъ вѣкъ, конто правила такожде служѫтъ за основѫ на церковното право.

Слѣдъ Вселенскыти Събори идѫтъ, не по епохѫ спчкы, но по важностьтѫ която имъ ся отдава, *мѣстныты* называемы *Събори*, на конто числото е немалко и на повечето отъ конто правилата одобрены, имѫтъ и днесъ законѫ силѫ.

Слѣдъ мѣстныты събори дохождѫтъ святити отци, отъ конто много, особенно въ петь-тѣхъ пьрви вѣкове, сѫ издали върху разны предмѣты по церковното учрѣжденіе рѣшенія одобрены послѣ отъ всеобщѫтѫ Церковѫ.

Като едно съсловіе дѣйствующе въ человѣческото об-

щество, Църквата, и въ общи и въ мѣстны събранія, е узаконявала всякогы и днесь іоще узаконява, споредъ нуждыты които ся представляватъ въ теченіето на времято. Но главныти и основны церковны законы ся издадохѫ между четвертыятъ и девятыятъ вѣкъ, и днешнити церковны узаконенія, ако церковнити законодатели искатъ да останѫтъ съгласны съ духътъ на Църквѫтѫ, трѣба да сѫ основаны върху священното Писаніе и горѣказанныти правила. Разумѣва ся че думата ни е само за православнѫтѫ Църквѫ, защото касателно до Западнѫтѫ, съвсѣмъ че и тя припознава седьмь-тѣхъ вселенскы Съборы, чрезъ особенното си обаче устройство и чрезъ грададнѫтѫ власть коіѫто тя отдаде на Римскыятъ Епископъ, отдалечи ся значително отъ пьрвобытныятъ духъ на църквѫтѫ; а колкото ся относя до протестанскыти общества, тія слѣдуватъ съвсѣмъ другъ пѫтъ, при всичко дѣто една часть отъ тѣхъ припознава 4-тѣхъ пьрви вселенски Събори. Тія правила сѫ написанны вси на староцерковныятъ греческій языкъ, отъ който ся преведохѫ съ время на латински и на други языцы, и тія сѫ припознахѫ и отъ гражданскѫтѫ власть, която впрочемъ косвенно винагы е спомагала на управляющето духовенство за приспособленіето имъ, поне на оная часть която ся отнася до вънкашното управленіе на церковѫтѫ. Именно Іустініанъ припознава правилата на станѫлити до негово время вселенски събори и на онова щото сѫ тіи одобрили въ Нувелыты си 6, 115, 135 и. п. ч.

Подчиненность-тѫ на женытѣ

Стюартъ Миль издаде прѣди пьколко врѣме едно книгѫ подъ горнето заглавіе. Ето вкратцѣ оцѣненіето което прави вѣрху тѫзи книгѫ едно Французско Періодическо Списаніе.

Тази книга на този възвышенъ мыслитель произведе твърдѣ живо впечатленіе въ Англіѭ и въ Съединенныятѣ Държавы.

Той възбуди всѣкакви видове на честолюбиви надѣжды въ множество на отличны госпожи отъ двѣтѣ страны на Атлантическіятъ Океанъ. Това заглавіе е твърдѣ сполучно избрано и поставя изведнѫжды духътъ върху главнѫтѫ точкѫ на въпросътъ. Онова което занимава Стюартъ Миля, е да по-

каже чи подчиненность-та на женѫтѫ е неправедна, и чи отъ нея происхождѫтъ най-важнитѣ неудобства. То е единъ въпросъ отъ дѣла и отъ слѣдствія. Дѣлото е, чи жената е често подчинена отъ вѣрата и почти всякога отъ законытъ, отъ правытѣ. Но нищо не оправдава тѫзи подчиненность. Може да рече человѣкъ чи всякога е было така. Но успѣхътъ състои тъкмо въ това: да пропѫдимъ злото което всякога е сѫществувало. Прочее подчиненность-тѫ на женѫтѫ е едно зло; защото какъ да оправдае человѣкъ това състояніе на женѫтѫ? Тя е по-долня, казвѫтъ отъ мѫжътъ, но съ какво право мѫжътъ провъзгласява чи жената е по-долня? Тя не щеше да може да испълнява сама всичкытѣ обществени длъжности конто испълнява мѫжътъ. Но всичкитѣ мѫже способни ли сѫ такожде да носятъ сами всичкитѣ тягости на обществото?

Жената е неспособна за политическы службы: но защо нѣкои учены жены не щѣха да могѫтъ да извършѫтъ длъжноститѣ на парламентскійтъ животъ, когато толкова жены съперничествувѫтъ съ мѫжетѣ по способность, по сладкорѣчіе, по талантъ въ разны поприща? Освобожденіето на женѫтѫ можене да докара безначаліе въ семействата, но защо въ семейството жената да не е, както е праведно, равна съ мѫжътъ си? Нѣма прочее добра причина съ която да можи да ся докаже подчиненность-та на женытѣ. Но опасноститѣ отъ подчиненность-тѫ сѫ безчисленни. Защото като земемъ предъ видъ само послѣдствіята по отношеніе къмъ мѫжътъ, ще видимъ че подчиненность-та на женытѣ, поддържана отъ вѣрѫтѫ, отъ законытѣ, отъ правытѣ, служи само да насърчва себелюбіето, тираніѫтѫ, безнравственность-тѫ и звѣрството на мѫжътъ. Г. Стюаръ Миль осѫжда прочее, подчиненность-тѫ на женытѣ като противнѫ на успѣхитѣ на нравственность-тѫ и като пагубнѫ за обществото. Тази достозабѣлѣжителна по силѫтѫ на размышленіето, по възвишенность-тѫ на мислитѣ и по якость-тѫ на слогътъ книга прибавя еще едно преимущество до онѣзи за конто всякой ся чуди на Стюара Миля, като на най-дълбокъ мыслитель на нашето врѣмя и на най-прѣданныйтъ на интересытѣ на человѣчеството и на успѣхитѣ на истинѫтѫ писатель.

Превела отъ Французски *Г-жица Иванка Золотовичь.*

Не пѣй ми ся

Не пѣй ми ся. И защо ли да пѣя
Въ тѣзь години азъ въ каквито живѣя!
Какъ ся пѣятъ славны пѣсни за стары
Тамо дѣто днешнитѣ сѫ заспали?
Какъ ся слави древния мудрость, юнашство
Тамо дѣто днесь отъ тѣхъ е сиращство?
Пѣялъ былъ съмъ и стихове нареждалъ,
Коя полза и каква ли надѣжда,
Като нѣма кой да слуша, разбира
Туй що пѣя, туй що дрънкамъ на лира?
— Като нѣма въ трудъ поету награда,
Чезне пѣсень, фантазія отпада.

* * *

Ахъ, напраздно старъ ся споменъ тъй сили
Да направи пѣснитѣ ми прѣмили!
Вечь за пѣсни миналото не пыта,
Сегашното — люби лира разбита...
Славны пѣсни днесь нито сѫ възможни;
Вечь за слава достойнитѣ измрѣли,
А живитѣ кат' че не сѫ живѣли —
Нечувственни, равнодушни, ничтожни...
— Народъ който глухъ на пѣсни остава
Глуха вѣчно за него е и слава...

* * *

Кой да слуша като не ся намира,
Ще окача нѣмата си азъ лира
Тамъ въ безводны и ронливы долины
На безродны и бодливы глогыни...
Нека тамъ и вѣтрецъ струны подръпва,
Нека глухо съ звукъ на желбы покънва,
Доръ настане другъ родъ съ чувство по знойно, —
Ново врѣме по-за пѣсни достойно...

Цариградъ 7 Септ. 1870.

П. Р. Славейковъ.

Отечеството на Нѣмецътъ

Торжествующиятъ днесъ на воспото поле Нѣмскый народъ бѣше, въ началото на настоящіятъ вѣкъ, угнѣтенъ отъ огромныты силы на Наполеона Пьрваго, многочисленныты войскы на когото разоряваха немилостиво отечеството му. Но Нѣмскыйтъ народъ го утѣшаваше тогасъ чрезвычайното му умственно развитіе отъ което и само очякуваше той приличното нему положеніе въ Европѫ. Освѣнъ Историцы, Книжевницы, Философи, него въ онова время го распалваха іоще и въсхищенны отъ родолюбіе Поети, между конто и славный Арнтъ, на когото мыслыты види ся да пека да положи въ дѣйствіе Графъ Бисмаркъ, какъто читательтъ може ся самъ увѣри като прочете слѣдующіятъ преводъ на едны прочутѫ нѣснь на тойзи поетъ, коіѭто всичкы нѣмцы знаіѭтъ наустъ. Тойзи преводъ отъ Нѣмскый языкъ направи свободно и склони да го обнародувамы Негово Преподобіе, Отецъ Евстаѳій Зографскый, едно изъ най-ученыты и най-образованны лица въ родственното ни Духовенство, отъ което многострадателното наше Отечество справедливо ся надѣе да ся снабди и съ други подобны духовны мѫже, конто да възвышатъ възроденіѭтѫ нашѫ Церквѫ и да спомогнѫтъ народътъ ни за напрѣдокътъ му въ умственно и нравственното развитіе.

Гдѣ є и кое є отечеството на Нѣмеца.
Да ли е Штирія, или Швабія?
Или при Рейнската лозецвѣтуща страна?
Или міръ̀тъ, гдѣ ластовицытѣ зимуватъ?

О не е, не е, и пакъ не е!
Неговото отечество требѣ по голѣмо да е.

Гдѣ е и кое е отечеството на Нѣмеца?
Не е ли Баварія, или Штирія?
Или е, въ Шлесвигъ гдѣ Марсовыйтъ быкъ ся бори,
Иль тамо гдѣ Маркетанецътъ желѣзо кове и вѫгліе гори?

О не е, не е, и пакъ не е!
Неговото отечество требѣ по голѣмо да е.

Но кое, и гдѣ е отечеството на Нѣмеца?
Да ли е Померанія, или Вестфалія?

Или тамъ, гдѣ морскійтъ песакъ отъ себе гори образува?
Или онова, гдѣ Дунавъ шипя, на свое теченіе указува?

О не е, не е, и това не е!
Неговото отечество требѣ по голѣмо да е.

Кое ли мѣсто ще да е на Нѣмеца за отечество посвященно?
Покажи ми и назови това негово отечество просвѣщенно.
Вѣроятно, това ще да е Австріи многодаровита,
Съ побѣды и съ честь мірознаменита.

О не е, не е, и она не е!
Неговото отечество требѣ по голѣмо да е.

Коіѭ земліѭ Нѣмецътъ обича
Свое отечество да нарича?
Покажи ми таіѭ странѫ великѫ
И назови ію какво ся она вика?
Да ли ще е Швейцарія и Тироль?
Тіи земли съ народътъ имъ обича ты сердечно.

Но, о не е, не е, и това не е!
Неговото Отечество трѣбе по-голѣмо да е.

Но кое е на Нѣмецътъ отечеството, кажи ми
Догдѣ границитѣ му сега достигѫтъ?
До тамъ, до тамъ, догдѣ Нѣмскійтъ языкъ звънтѣе,
И на него Всевышнему пѣсънь ся пѣе.

До тамъ Неговото Отечество требѣ да ся простира,
Това Храбрый Нѣмецъ требѣ да знае.

Тіи страны на Нѣмеца, отъ всичко на свѣта требѣ да сѫ най-скѫпи и мили,
Гдѣ онъ и предѣдитѣ му, сѫ ся родили и кръстили.
По нихъ патріотическійтъ взоръ и дня и нощѣ требѣ да тича,
И за нихъ любовь горѣща требѣ сърцето му всегда да съгрѣва,

Това требѣ да бѫде, това требѣ да бѫде;
И храбрый Нѣмецъ това требѣ за свое да знае.

Отечеството на Нѣмецътъ требѣ да бѫде Германіѭ все цѣла,
О Господи! погледни и благослови таіѭ мысъль зрѣла.

Евстафій Зографскый.

СМѢСЬ.

ПЪРВОНАЧАЛНОТО ИЗУЧЕНИЕ ВЪ ФРЕНСКО.

Една нова статистика «Statistique nouvelle de l'état de l'instruction primaire en France en 1 janvier 1869 et de ses progrés depuis 1827 jusqu'à 1869; отъ Г-на Edouard Robert, Paris, 1870.« — показва числото на знаіѫщытѣ да четѫть и да пишѫть въ всякой единъ отъ френскытѣ департаменты.

Тая статистика е придружена отъ карты, въ конто отъ прьвъ погльдъ може да види человѣкъ, кой департаментъ (окржжіе) въ кое състояніе ся намира, относително до прьвоначялното изученіе на народонаселеніето.

Срѣдното число на мжжетѣ, горѣ отъ седемь-годишнѫ врьсть, конто знаіѫть да четѫть и да пишѫть, е 64 на сто; а срѣдното число на женытѣ, горѣ отъ седемь-годишнѫ врьсть, конто знаіѫть да четѫть и да пишѫть е 25 на сто.

Онова обаче, което прави читателя най-любопытенъ, е голѣмата неравность, която ся срѣща въ числото на знаіѫщытѣ да четѫть и да пишѫть изъ различнытѣ департаменты. Така, когато Сенскыя департаментъ, у който е Парізъ, столицата ужь на образованный свѣтъ, дрьжи едвамъ девятото мѣсто, спр. стоп 88, на сто, конто знаіѫть да четѫть и да пишѫть, пограничнытѣ съ Германіѫ по край Рейнъ департаменти броять отъ 88 до 95 на сто, конто знаѫть да четѫть и да пишѫть, а пакъ югозападнытѣ департаменти, около Океана, Испаніѫ и Срѣдиземно море, имѫть отъ 29 до 70 на сто.

Споредъ тѫіѫ статистикѫ прочее въ Френско има три департаменты (Долнерейнскый, Германскый и Жюра), конто иматъ отъ 99 до 90 на % жители книжевны.

Осемь департамента отъ 89 до 80 на сто.
Десять департамента отъ 89 до 70 на сто.
Дванадесять департамента отъ 69 до 60 на сто.
Двадесять и два департамента отъ 59 до 50 на сто.
Двадесять департамента отъ 49 до 40 на сто.
Единадесять департамента отъ 39 до 30 на сто.
Четыре департамена отъ 20 до 20 на сто.

—

Библіографія

Періодическо Списаніе на Българското Книжевно Дружество. Година I. Книжка първа. Браила 1870.

Най-подиръ основаното чрезъ щедрата помощь на отвъднитѣ наши съотечественици Българско Книжевно Дружество начена свои трудъ съ издаваньето на първата книжка на періодическото списаніе за което бѣ объевено съ време.

Ный имамы вече предъ очи тъзи първа книжка и гледамы на нея като на благовѣстникъ за бѫдѫщытѣ блага плодове отъ туй дружество въ попрището на отечественното слово и на народното просвѣщеніе: и като честитимъ искренно на почтенната редакція и на сътрудницытѣ й първыя успѣхъ и пълната сполука въ избора, разнообразіето и занимателность-та на съдържаніето на извадената вече първа книжка, увѣрены смы че Българската публика на сѣкѫдѣ ще почете съ вниманіето си единъ такъвзи народополезенъ трудъ.

Ный отбѣгвамы да дадемъ тука поне за сега кратъкъ единъ обзоръ на разныте статіи конто влѣзватъ въ съдържаніето на първата книжка, отъ боязнь да не бы да раздразнимъ само безъ да можемъ на пълно да задоволимъ живото любопытство на читателитѣ, и съ туй да повредимъ на высокія интересъ на туй важно списаніе, което немамы сумнѣніе, е обречено да бѫде настолна книга за сѣкій просвѣтенъ и чувствителенъ Българинъ. **Маккавеевъ.**

Срьбското Министерство на просвѣщеніето и на черковнытѣ работы въ Бѣлградъ расписало отъ 29 Априлія 1870 тъзи награда: «Потрѣбно е да ся напише **Српска Граматика** за ученицытѣ въ срѣднитѣ училища и то първытѣ пейны отдѣленія до синтаксисътъ. Тази Грамматика трѣба да е написана на источно нарѣчіе, съ обзоръ на различіята въ южното нарѣчіе. Писательтъ трѣба да е добрѣ вѣщъ въ историческото и постепенно развитіе на языка. Книгата трѣба да бѫде написана кратко но ясно и тъй приспособена, щото прѣподавачытъ да може споредь потрѣбѫтѫ си и по тозь начинъ да докарва въ срьскѫ граматикѫтѫ съ читанкѫтѫ и стилистикѫтѫ — теоріѭтѫ на языка съ практическото примѣненіе. Книгата не трѣба да бѫде по-голѣмѫ отъ 7 до 8 листове на осминѫ дребно печатани. Награда за такѫвзь книгѫ ся отреждатъ 60 царскы желтицы (кремницы)... »

Безъ да чакатъ за сега такѫвзь нѣкоіѫ наградѫ пашитѣ граматикописатели могѫтъ да ся ползуватъ отъ горнытѣ кратки наставленія ако бы предпріели да пишѫтъ БЪЛГАРСКѪ ГРАМАТИКѪ

Октомврій 15. 1870. Книжка 2.

Въ що сѣстои Напрѣдокътъ?

Отъ гдѣ иде? гдѣ ся намира? каде отива и що е това твореніе, което населява почти всыты обитаемы части на земліѫтѫ, и на което българскыятъ языкъ отдава имято *человѣкъ?*

Ето въпросы преостарѣлы, поне толкосъ, колкото и человѣчеството, но въпросы, които ся ежедневно поставятъ и въздигѫтъ, като высокы стары планины, предъ любопытныятъ человѣческый разумъ, който, всегда дерзновитъ, нито ся е уплашилъ нѣкогашъ отъ тѣхъ, нито ся е отчаялъ за възможното имъ единъ день рѣшеніе.

Молимъ обаче завчасъ читателити и читателкиты си да бѫдатъ спокойны. Нѣмамы днесь намѣреніе да гы препесемъ умственно въ пространніѫтѫ и неудопристѫпнѫ всѣкиму область на трънливыти въпросы касателно до происхожденіето на человѣкътъ, до предупредѣленіето му, и до посланіето му на тойзи свѣтъ; съвсѣмъ че желаніето ни е, дано можемъ гы ознакомити нѣкакси и съ тыя преважны ако и отвлѣченны предмѣты, изслѣдованіето и изученіето на които не сѫ така безплодны и пусты, както го мыслятъ обыкновенно поробеныти духомъ и тѣломъ обожатели на грубото вещество. Мы ще ся постараемъ само да отговоримъ по възможности на въпросътъ който служи за заглавіе на настоящыятъ

членъ, и който, при всичкѫтѫ си важность, ако и да ны възнесе тамъ-самъ къмъ неудобовъсходныты высочины на сверхчувственнѫтѫ философіѭ, ще ны задържи обаче повече върху твърдѫтѫ земліѭ на историческѫтѫ и осязателнѫ дѣйствителность.

I.

Mens movet mundum — разумътъ движи свѣтътъ, казалъ е справедливо единъ отъ старыти учены. Умътъ е дѣйствително вѣчныятъ изворъ на все що си относя, прямо или косвенно, до сѫдбѫтѫ на человѣческыятъ родъ. Задъ всяко общественно постановленіе, задъ всяко изобрѣтеніе, задъ всяко предпріятіе, было въ индустріѭтѫ, было въ търговіѭтѫ, той, человѣческыятъ разумъ, онъ пьрвоначенва, онъ управлява, и сполуката нему обыкновенно припадлежи. Днесь за днесь задъ побѣдоносно торжествующыты въ Франціѭ многочисленны нѣмскы войски стоятъ и гы обозряватъ, математическыятъ умъ на Молтке, политическата умственность на Бизмарка, и старата мѫдрость на царьтъ Вилхелма, а задъ тѣхъ іоще ся въздигѫтъ невидимы сѣнкыты на всыти учены мѫже, които въ краятъ на заминѫлыятъ и въ цѣлыятъ настоящъ вѣкъ прославихѫ чрезъ умственныти си плодове отечеството си! Разумътъ обаче, плодотвори съразмерно съ подвизыти които сѫ ся предварително положили за развитіето. Всякаде, всыти человѣцы сѫ снабдены съ разумъ, но колко разлика между оныя които сѫ ся възвишили умственно, и оныя които по невѣжеството си едвамъ ся отличаватъ отъ животныти. Тамъ дѣто разумътъ е развитъ, тамъ има и движеніе, а дѣто движеніе, тамъ и дѣятелность, тамъ и въпросы всякаквы, тамъ непрестанно стремленіе къмъ улучшеніе, толкосъ на частното състояніе на человѣкътъ, колкото и на общественныти постановленія. Напротивъ тамъ дѣто разумътъ спи дълбокъ сънъ, тамъ человѣческыти общества стоѣли сѫ, и стоятъ като блата, безъ никаквѫ ползѫ нито за себе си нито за человѣчеството! Ето защо умственното развитіе, всякогы е было знакъ на напрѣдокътъ, и ето защо ревностныти работницы за това развитіе правятъ и на человѣчеството вообще и на народыти частно невъзпаградимѫ заслугѫ, съ всѣмъ че нито всѣкогы нито вси сполучватъ на пълно въ изслѣдованіята си. Никому дѣйстви-

телно не е възможно, казва нѣкаде Аристотель, да открые совершенно истинитѫ; но нито пакъ съвсѣмъ не достижима е тя за всичкы. Въ теченіето на вѣковети всякый мыслитель открыва по нѣкоіѫ тайность отъ природѫтѫ. Воистинѫ, това което всякый открыва самъ не е почти нищо, но отъ съединеніето на идеиты които ся така развыватъ, происхождѫтъ значителны слѣдствія. Праведно е убо да смы признателны не само къмъ оныя списатели на които пріимвамы мнѣніята, но и къмъ оныя, на които мнѣніята не ся съгласяватъ съ нашыты, понеже и тія спомагатъ, поне косвенно, за напрѣдокътъ на наукѫтѫ и на человѣчеството.

Кои сѫ въ всеобщѫтѫ исторія оныя времена които сѫ особенно забѣлѣжватъ? За да оставимъ старыятъ свѣтъ въ Индіѫ, въ Египетъ, въ Персіѫ, и въ самыятъ Китай, дѣто може, когато е станѫло нѣщо, то е было всякоги подъ вліяніе на нѣкой умъ просвѣщенъ, не ли въ Европѫ най-достозабѣлѣжителныты времена сѫ оныя въ които сѫ цъвтѣли поезіата, книжевностьта, философіата, изящнити искуства? За злѫ честь тыя епохи въ исторіѫтѫ на европейскыти народы не сѫ многочисленны; но безъ всяко съмнѣніе въ тѣхъ сѫ ся положили основыти на днешнѫтѫ цивилизаціѫ, на коіѫто впрочемъ постѫпкыти въ всякый народъ ставатъ съразмѣрно съ умственното му развитіе.

Що бѣше и що бы могла да е, поради тѣсното си пространство, стара Греціа? Почти нищо. Съ всѣмъ тѣмъ, чрезъ умственното ѝ развитіе, безсмертныти ѝ списатели и днесь іоще праведно ся считѫтъ за учители на образованыятъ свѣтъ. Безъ тѣхъ имято на старѫтѫ Греціа на да ли щѣше и да ся споменува днесь. Нейныте вѣнцы обаче, Омиръ и Исиодъ, Есхилъ, и Софоклъ и Еврипидъ, Иродотъ и Тукидитъ и Ксенофонъ, Платонъ и Аристотель, Димосѳенъ и Исократъ, и толкосъ други, не само неіѫ прославихѫ и обезсмертихѫ, но и днесь іоще, слѣдъ двадесятъ и пѣтъ вѣкове, спомагатъ дѣйствително за напрѣдокътъ на человѣчеството, и можемъ каза дерзновенно и безъ никакво преувеличаваніе че нѣ да ли има мѣсто въ свѣтътъ което да е направило зя тойзи напрѣдокъ толкосъ колкото стара Греціа. Отъ таіѫ историческѫ и неоспоримѫ истинѫ не е обаче никакъ праведно да заключи нѣкой че, за почитъ къмъ старогрецкыти списатели страждущити днесь отъ Духовенство-

то на така называемы тѣхны прямы потомцы, трѣба да жертвуватъ народнѫтѫ си съвѣсть и най-драгоцѣнныти си правдины, толкосъ повече колкото тыя изроденны потомцы съ имената само ся негли гордѣѭтъ на тыя списатели, а наставленіята имъ твърде малко познаватъ а іоще и по-малко слѣдуватъ. Достозабѣлѣжително е само това, че умственныятъ напрѣдокъ въ Грециѭ, три четыри вѣкове преди Христа, бѣше нѣщо извънредно и възвыши старогръцкото общество на най-пьрвѫтѫ степень на цивилизаціѭтѫ. То бѣше за человѣческото развитіе като пролѣть цвѣтуща, въ коіѭто цъвнѫхѫ сичкити цвѣтья на наукѫтѫ и ѭ обогатихѫ съ неописанно изобиліе.

Слѣдъ Грециѭ въ тойзи пѫть дохожда горныятъ Римъ. Кога почна да ся брои и той помежду образованныти народы? Безъ сѫмненіе не когато, чрезъ постоянныти си боеве, съсипваше единъ слѣдъ другый стары и новы градове, разны царства, миролюбивы народы; но тогасъ само когато почна да са развыва умственно и да усовершенствува политическыти си постановленія. Преди това, а особенно преди да привзематъ Грециѭ коіѭто, подчинена на веществennѫтѫ имъ силѫ бѣше гы отъ своѭ странѫ поробила умственно чрезъ наукѫтѫ, гордыти ако и храбри Римляне не ся отличавахѫ никакъ отъ съвременныти имъ разны народы, повечето отъ коіѭто лежѣхѫ подъ тѣхното иго. И, въпъ отъ воennѫтѫ привременнѫ славѫ, що щѣше да е Римъ безъ наукѫтѫ, безъ добрыти си установленія за управленіето, особенно же безъ Законовѣдѣніето, което ся така развы и усовершенствува щото и днесь іоще то ся зима всякаде за основѫ на тази наукѫ! Ако въ Римъ не са отличавахѫ списатели таквыя, каквито сѫ Виргилъ, Орацъ, Цицеронъ, Саллустъ, Тацитъ и толкосъ други, ако той не бѣше произвелъ строгы законовѣдцы както сѫ Юлпіянъ, Папиніянъ, Модестинъ, и прочіи, Римъ не само щѣше да падне, както и падна, предъ силѫтѫ на варварскити но пълни съ новъ животъ четы, коіто, презъ петыятъ вѣкъ послѣ Христа, преобърнахѫ лицето на Европѫ, но, при всыти военны дѣла, въ коіто ся отличи по высшѫ часть свирѣпо и варварски, сѫдбата му въ историѭтѫ на да ли бы была различна отъ сѫдбѫтѫ на толкосъ другы народы, коіто такожде съсипахѫ и разорихѫ цѣлы царства и цѣлы народы. Защото неоспоримо е че само пло-

довети на умственното развитіе сѫ трайны и тія само възвышаватъ за дълго время народыти, имято и славата на които оставатъ и слѣдъ прецъвтѣваніето имъ.

Но нека кажемъ съ богомъ за сега на старогръцкіятъ и староримлянскыятъ свѣтъ. Кога ся раскрыхѫ высокыти начала на Хрістіанството? Не ли найпаче въ вторыятъ, въ третыятъ, въ четвертыятъ и въ петыятъ вѣкъ, когато въ Въстокъ ѣхтехѫ имената на Климента Александрійскый, на Атанаса, на Оригени, на Григоріа Богословца, на Василіа, на Златоуста и на толкосъ другы, а Западъ просвѣщавахѫ Тертуліанъ, Амвросій, Лактантій, Иеронимъ, св. Августинъ и прочіи? Истиныты на Хрістіанството, споредъ поученіето на церквата, сѫ непреложны и неизмѣняемы, въ всякый случай обаче, нераскрыты и ограничены въ единъ тѣсенъ кругъ, тіи не можатъ да иматъ върху человѣчеството значително вліяніе, което става чувствително само когато тыя сѫ развыятъ и распространятъ по-обширно, и нека ни бѫде дозволено да мыслимъ че, при всичкото си божественно происхожденіе и посланіе, Хрістіанството на да ли бы могло да направи познатыти му нравственны завоеванія, безъ това умственно движеніе, което произведохѫ помежду послѣдователити му разны исторически приключенія въ пьрвыти петъ вѣкове. Слѣдъ тѫзи праведно называемѫ златнѫ епохѫ на Хрістіанството, Европейскыти народы минуватъ презъ срѣдныятъ вѣкъ, растояніе почти хилядогодишно, въ което тоже, съвсѣмъ че невѣжеството бѣше ся всякаде почти втропило и царуваше, станѫлыти обаче тукъ-тамъ нѣколко преобразованія въ обществото происхождатъ отъ частны трудове на развиты умове.

Частно кога Англіа, кога Франца, кога Италіа, кога Германіа, кога и сѣверныты дръжавы, Швеціа, и Норвегіа, основахѫ своіѭ цивилизаціѭ, и влѣзохѫ въ пѫтьтъ на напрѣдокътъ? Не ли когато ся събуди народныятъ имъ разумъ и произведе народнѫ книжевность, народнѫ поезіѭ, като обработи съвременно и образува необдѣланныти имъ языцы? Всякый единъ отъ тыя народы има дѣйствително въ исторіѭтѫ си по еднѫ епохѫ, умственныти произведенія на коіѭто гы хранятъ и съживяватъ за цѣлы вѣкове. Огромны сѫ богатствата на Англіѭ и нейната сила ся простира всякаде, но все това происхожда отъ умственното и практическо

развитіе, и днесь іоще себелюбивиятъ Англичанинъ съ гордость си припомнюва епохѫтѧ въ коіѭто царува въ Англіѩ прочутата царица Елисабета (1458—1603), коіѭто епохѫ напълнихѫ съ славѫ мѫже отличны въ поезіѩтѫ, както Шекспиръ, Бомонтъ, Флетчеръ, Мідлътонъ, Едмондъ, Спинсеръ, Сидней, Нашъ; въ книжевность-тѫ, както, Ружеръ Ашамъ, Уилсонъ, Смитъ, Вуханинъ, и Каддонъ; въ правото, както Едуардъ Кокъ; въ философіѩтѫ, както, преди всѣхъ, знаменитиятъ Баконъ, пророкъ, както го назовахѫ, на великы истины, конто малко послѣ дойде та разскры съ дѣйствителнѫ ползѫ славниятъ Неутонъ; въ политикѫтѫ, както Уалшпиктонъ, другій Баконъ, Букурстъ, Егертонъ и прочіи. Ето въ що състои напрѣдокътъ. Тыя мѫже послѣдувахѫ другы въ другыти вѣкове, и така Англіа можи до достигне дѣто ся днесь намира.

Но нека заминемъ въ бѣдствующѫтѫ днесь поради погрѣшкыты на водителиты ѝ, но въ всякый случай благороднѫ Францѫ. Кой не е чулъ да ся говори за великыйтъ вѣкъ на Лудовика 14? При всичко че Франца сѫществуваше като царство преди вѣкове, нѣма никакво почти сѫмненіе че нейната книжевна слава почна въ тойзи вѣкъ (1661—1715) при царствіето на Лудовика 14, коіѭто ся зове и *великый*, не само за побѣдоносныти му торжества въ военното поле, но, особенно, и защото спомогна щедро и великодушно за напрѣдокътъ на умственното развитіе. Въ тойзи вѣкъ дѣйствително процьвтѣхѫ въ Францѫ и поеты безсмертны, както Корнелъ, Ракинъ, Молиеръ; и церковны списатели и оратори, като Боссуе, Масильонъ, Флешіе, Вордалу, Фенелонъ; и дълбокы мыслители и нравственицы като Паскалъ, Декартъ, Малбраншъ, Ла-Брюуеръ, Ла-Рошфоколдъ, както и толкосъ други въ други клонове на всеобщѫтѫ наукѫ, съ истеченіето на тойзи вѣкъ обаче не ся спира въ Францѫ и умственното движеніе. Слѣдующіятъ вѣкъ, то есть осемнадесятыятъ, е тоже единъ отъ най-знаменитыти въ всеобщѫтѫ исторіѩ. Имената на Монтескю, на Волтера, на Жанъ-Жакъ-Руссо, на Д' Аламберта, на Дидеро, конто ся борихѫ мѫжественно противъ злоупотрѣбленіята и общественыти преимущества, както и имената на Бартелеми, Бернарденъ-де-Сенъ-Піера, Лебрена, Руше, Андре, Шеніе, Дюси, ще ся спомянуватъ всякоги съ дълбоко почитаніе; Монжъ, Лагранжъ, Лапласъ, ся отличихѫ въ Матиматикѫтѫ, както Ла-

воазие, Фуркроа, Вокелонъ, Бертоле и Гюнтонъ де Морво въ Химіѧтѫ, и толкосъ други въ други части на знаніето. Ето ви уважаемыти работницы конто спомагатъ за напрѣдокътъ на народътъ си, а косвенно ползуватъ и цѣлото человѣчество.

Но нека прѣскочимъ отъ каде Францѫ высокыты и снѣгопокрыты Алпійскы горы. Ето та хубава Италіо; поздравлявамъ тя отъ далечь. Раздѣленна на толкосъ мѣстны княжества, и разоряема толкосъ вѣкове отъ разны владѣтели чуждестранны и туземцы, коя сила ти спомогна да съхранишъ народныятъ си животъ и да достигнешъ до кото ся намирашъ днесъ състояніе? Умственното развитіе. Данте, Аріосто, Тассо, Петрархи, Мачіявели, Гишардинъ, Фра-Паоло, Вико, Бекаріа, Филанжиери, и другы много, стары и новы, сѫ пѣстуныти и освободителити на Италіиѫ, безъ да кажемъ тука нищо за славѧтѫ съ коіѧто іѫ покрыхѫ отличившити ся въ изящныти искуства и въ естественныти наукы нейны сынове. Безъ тыя мѫже какъ бы можилъ да ся състави тойзи народенъ духъ който свързва сърдцата на Италіянцыти гдѣто и да ся намирѧтъ, и който имъ вдѫхва толкосъ нѣжны и отечестволюбивы чувства. Безъ тойзи духъ, плодъ неоцѣнимъ на наукѧтѫ, сѫмнително е не само да ли днесъ Италіа щеше ся приготовлява да празнува торжественно привзетіето на Римъ, столиченъ наскоро градъ на Италіянското царство, но іоще да ли и самото царство щеше да сѫществува както е днесъ устроено.

Къмъ сѣверніѧтѫ странѫ на Италіиѫ простиратъ ся плодородны поляны, поливаны отъ стары рѣкы, и самъ-тамъ пресѣкваны отъ дѫбравы и умѣренны възвышености. Въ нихъ живѣе отъ вѣкове многочисленното Нѣмско племя, което днесъ привлича вниманіето на цѣлый свѣтъ. Коя е пьрвата и главна причина на това внезапно негово възвышеніе? Клопстокъ, Клаитъ, Геллертъ, Гесперъ, Лесингъ, Хердеръ, Шилеръ, Гете, Виландъ, Бюргеръ, Лайбницъ, Кантъ, Фихте, Егелъ, Шеллингъ, Шлосеръ, и прочіи . . . Тій приготвихѫ величіето на Нѣмскыятъ народъ, и тѣмъ онъ дължествува днешнето си положеніе. Както казахмы по-горѣ задъ многочисленныты нѣмскы войскы, конто сѫ ся, така рѣщи, преселили въ злочестѧтѫ Францѫ, стои нѣмскыятъ разумъ на

заминѫлыятъ и на настоящыятъ вѣкъ, стои нѣмското пространно просвѣщеніе, нѣмската философіа.

Да прѣскочимъ ли сега Балтійското море, за да видимъ че и тамъ горѣ, въ Данійѫ, Швеціійѫ и Норвегійѫ напрѣдокътъ е вървѣлъ всякоги съразмерно съ умственното развитіе? И тыя сѫ гордѣіятъ съ Колберга, съ Едуалда, съ Еленшлегера, съ Андерсена, съ Далина, съ Г-жійѫ Ленгренъ, съ Витали, съ Тегнера, съ Линее и прочіи.

Нужда ли е тоже да кажемъ че и славянскыти племена въ Руссійѫ, въ Полшѫ, въ Боемійѫ, и въ Сърбійѫ тогасъ само почнахѫ да ся опознавѫтъ и да напрѣднувѫтъ, когато благодѣяніята на наукѫтѫ сѫ оцѣнихѫ праведно и влѣзе въ почитъть имъ? И у насъ даже Българити, стремлѣніето къмъ наукѫтѫ което ся забѣлѣжва почти всѣкаде не ли показва явственно за народныя ни напрѣдокъ трѣба преди всичко да ся развыемъ умственно? Така е было всякоги и така ще бѫде и за напрѣдъ. Умственно же развитіе като казвамы, мы разумѣвамы това невидимо но дѣйствително богатство, което съставляватъ въ народыти разныти и безисчисленны знанія касателно толкосъ до человѣкътъ и до неговыти душевны способности, колкото и до природныти вѣчны законы, неизчерпаемъ изворъ на толкосъ благодѣянія относително до общественныятъ неговъ животъ.

II.

Человѣческыятъ напрѣдокъ не съставлява обаче само умственното развитіе. Както за человѣкътъ така и за человѣческыти общества, ако съвременно съ умственното си развитіе не ся просвѣщаватъ прилично и върху взаимныти си дължности, ако, развыты и любознателны за всичко, пренебрѣгаватъ съвсѣмъ предписаніята на вѣчныятъ законъ на нравственность-тѫ, ако, съ единѫ рѣчь, като ся развыва умътъ, свѣтлината на съвѣсть-тѫ ослабнява, напрѣдокътъ е несъвершенъ и трайность-та му е сѫмнителна. Дѣйствително, когато става рѣчь за нравственность, трудно разумѣва человѣкъ какъ е възможно да стане и въ неіѫ напрѣдокъ, когато истиныты, относящыяся до неіѫ, сѫ вѣчны и непреложны, и доброто е всякоги было добро, както и злото, зло. Воистиннѫ, сѣмято на тія истины е было вложенно искони въ сърдцето на человѣкътъ. Но Исторіята на народыти по-

казва, какъ често злыты наклонности ся преодолѣвали върху добрыты, и тѣхната преобладающа власть причинила е многажды не токмо неописанны бѣдности и страданія, но и съвершенното паденіе на цѣлы общества, недавно цвѣтущы въ всяко друго отношеніе.

Нравственныты истинны сѫ съвершенны самы по себе; но за приспособленіето имъ както въ частныятъ животъ на человѣкътъ така и въ общыятъ животъ на народыты, изискуватъ ся отъ нихнѫ странѫ великы усилія и постоянна борба сами противъ себе си; така само ся сразвыва и напреднува нравственность-та на человѣчеството, и така всеобщата съвѣстъ ся обогатява постепенно съ новы понятія върху дължностыты които иматъ да испълнятъ въ тойзи свѣтъ обществата, а така ся ползуватъ и грядущити поколѣнія.

Цѣлы вѣкове, въ просвѣщеннѫтѫ днесь Европѫ, по голѣмата часть отъ человѣцыты робували ся на другѫтѫ часть подъ имято *робы*. Тіи сѫ были лишены отъ всяко право въ обществото, и съвсѣмъ че и тіи сѫ былы така направени както и владѣтелити имъ, тіи сѫ ся едвамъ различавали отъ животныты. Върхъ нихъ владѣтелити имъ сѫ имали до нѣкое время право живота и смьрти. Тіи, чрезъ трудолюбіето си, обогатявахѫ раскошны по-высшѫ часть господары, а сами умирахѫ често отъ гладъ, отъ студъ, отъ мѫкѫ; тіи въспитавахѫ и тѣлесно и душевно чадата на тыя господары, а собственныти имъ чада, робы ся раждахѫ, робы сѫ въспитавахѫ, робы умирахѫ; тіи обработувахѫ чрезъ потътъ си землятѫ, тіи преплувахѫ моря и рѣкы съ толкось опасносты за животътъ си, тіи правяхѫ търговіятѫ, тіи бѣхѫ, съ единѫ рѣчь, жизнодателныти съдержатели на обществото; но обществото жестокосърдечно, гы възнаграждаваше съ прѣзрѣніе, съ бичъ, съ мѫкы невъобразимы, съ смьрть. И това сѫ правили не само варварскити народы, на които тыя свирѣпства и днесь іоще ся видятъ милы нѣкакси, но и най-образованыти отъ старыты народы, Гръцыти, у които даже и самыти философи бѣхѫ предпріели да защитятъ робството, и Римлянети, на които една голѣма часть отъ вѣчното имъ иначе законовѣденіе ся занимава съ положеніето на робыти въ обществото, коие то и не считѫтъ като человѣцы, но като имотъ, който купуваХѫ, продаваХѫ, и употребяваХѫ споредь както можахда ся ползуватъ отъ него по-вече! Съ всѣмъ тѣмъ, Грь-

цыти и Римлянети не ся лишавахѫ отъ умственно развитіе; но тіи мыслях҃ъ съвѣстно, както послѣ и други народи, че робството не е нѣщо противестествено. Прочее, относямы ся до человѣческѫтѫ съвѣсть и пытамы да ли уничтоженіето на робството не е единъ нравственъ напрѣдокъ, не е удѣлотвореніе на тази вѣчнѫ истинѫ, че всити человѣци сѫ раждатъ свободны и че вънъ отъ взаимныты си дължносты, тіи, имѣюще истыты способности, истыты права, истото предупрѣдѣлѣніе, освѣнъ на постановенныты принадлежны власты, не сѫ дължни никой никому да ся подчинява, а колми паче да робува скотскимъ образомъ? Ето защо образованыятъ свѣтъ преди петъ годины іоще изслѣдуваше подробно всыты приключенія на ужасныятъ бой който разоряваше тогазъ Съединеныты държавы съ Сѣвернѫтѫ Америкѫ, и въ който ся играеше сѫдбата на хиляды человѣчески сѫщества, които едната отъ войнствующытѣ страны искаше да робуватъ, а другата да бѫдатъ и тыя свободны като другити. Благословенны сѫ оныя подвизы които ставатъ за напрѣдокътъ на таквыя нравственны идеи въ человѣчеството! Ето какъ често спомагѫтъ за напрѣдокътъ и кръвопролитни боеве!

Въ просвѣщенніѫтѫ днесь Западнѫ Европѫ, преди да ся появи вѣроисповѣдното Преобразованіе, человѣцити, подчиненны духовно единому само верховному началнику, не припознавахѫ, освѣнъ единѫ *вѣрѫ*, така както имъ іѫ предаваахѫ и поучавахѫ ревностныти служители на Римскыятъ Епископъ. Вѣронетърпимость-та бѣше общо качество и знакъ благочестія; никой не можѣше да разумѣе че въ единъ градъ двѣ церквы отъ разны всяка една вѣроисповѣданіе могѫтъ да сѫществуватъ безъ гнѣвъ Божій; за това и послѣдователити на протестантизмътъ прѣтърпѣхѫ въ начало толкосъ гоненія отъ странѫ на католицытѣ отъ които ся раздѣляхѫ; За това единъ тридесятогодишенъ бой разори и облѣ съ кръвь централнѫтѫ Европѫ. Впрочемъ вѣронетърпимость-та бѣше взаимна, и протестантити, при всичко че тіи положихѫ въ Западъ основѫтѫ на свободѫтѫ въ вѣроисповѣданіето, не падахѫ подолу отъ католицыти относително до разнѣющыты съ нихъ въ религіозныти вѣрованіа. Съ всѣмъ тѣмъ, и единти и другити бѣхѫ убѣдены че, ненавидящыя ся така поради разногласіето имъ въ вѣрѫтѫ, угодѣваахѫ Всевышнему Богу, и междуособныти гоненія, взаимныти жестокосты, продължителныти

боеве, потоци отъ человѣческѫ кръвь не имъ обезспокояваxѫ никакъ религіозныѫтѫ съвѣсть. Пытамъ прочее да ли не е дѣло значително и достопамятно за напрѣдокътъ на обществениѫтѫ нравственность договоръть който стана на 1648 въ Вестфаліиѫ, послѣ тридесятогодишныятъ религіозенъ бой, въ който договоръ ся прогласи *религіозната свобода*, и да ли не требва да ся счита за благодѣтель на человѣчеството бѣдныятъ Англичанинъ Робертъ Барклеи, който въ лѣто 1675, провъзгласяше всякаде че съвѣсть-та на человѣкътъ Богу само принадлежи, и че нѣма никаква сила на тойзи свѣтъ която да може да посѣгне върху правата ѝ, и че всякый человѣкъ, щомъ почита пріетыти въ едно общество законы, той има истыты правдины съ всыты другы члена на това общество, коиѫто вѣра и да исповѣдва, стига само тя да не поучава злото вмѣсто доброто? Пытамъ, да ли и днесь у Гръцкыты *святѣйшіи* называемы владицы или, по-добрѣ, владѣтели, едно по-съобразно съ высокыты и человѣколюбивы евангелскы начала поведеніе относително до миролюбивыятъ Българкый народъ, когото іоще и днесь жестоко угнѣтяватъ въ Македоніиѫ, не бы было една достопохвална постѫпка въ общественіѫтѫ нравственность на Въстокъ?

Така много нѣща не нравственны и неправедны, пріеты въ обществото при всичкото умственно развитіе, исчезнуватъ постепенно едно по едно съразмѣрно съ разскрываніето на вѣчныти и непреложны начала, конто създательтъ е вложилъ въ всеобщѫтѫ съвѣсть, съ всѣмъ че тѣхъ гы затмѣвѫтъ по нѣкогашъ за дълго время человѣческыти страсты и разны своеполезны присмѣткы на народныты водители. Нравственныятъ обаче напрѣдокъ зависи особенно отъ нравственното улучшеніе на всякый единъ человѣкъ. Когато въ едно общество добродѣтель-та преодолѣва върху злыты наклонности, когато въ него взаимната любовь надмощува власть-тѫ на ненависть-тѫ, когато общото добро ся полага всякоги преди частнѫтѫ полезность, когато всити членове на това общество, съединены духомъ, въодушевляватъ ся отъ благородны чувства и стремятъ единостойно къмъ усѫществленіето на доброто, това ще каже че, въ съвѣсть-тѫ поне на повечето отъ составляющыты това общество членовы, искрата на нравственныты истины не е изгаснѣла, и напрѣдокътъ въ нравственность-тѫ е очевиденъ. Неоспоримо е въистинѫ,

и всеобщата Исторіа свидѣтелствува, че обыкновенно нравственната дѣятелность на народыты ослабнява нѣкакъси вмѣсто да ся успява подъ вліяніето на умственното развитіе и на умножаемото богатство; и подъ таіѫ точкѫ зрѣнія, Жанъ Жакъ-Руссо ималъ е до негдѣ право като са бѣше въздигналъ и противъ едното и противъ другото. Тамъ е обаче главныятъ въпросъ, и оныя общества благоденствуватъ които сѫ узнали да намѣрѫтъ точното, така рѣщи, равновѣсіе между умственныятъ, нравственныятъ, и вещественныятъ напрѣдокъ. Тойзи въпросъ не е отъ най-лесныты, но сичко зависи отъ волѣѫтѫ и рѣшителность-тѫ на человѣцыты. За да могѫтъ тіи да даватъ приличното направленіе на волѣѫтѫ си, требва на всяко общество пьрвата и главна грыжа да е *възпитаніето* на членовыты му, основанно толкосъ върху практичныты и положителны знанія, колкото и върху вѣчныты начала на нравственность-тѫ, които ни раскрыватъ просвѣщенныятъ разумъ и всеобщата съвѣсть на человѣчеството. На человѣкътъ, като изучава прилѣжно всяко друго нѣщо, не треба да останѫтъ съвсѣмъ странны и относящіи ся до нравственното му въ обществото бытіе въпросы. Кои сѫ правата му, кои сѫ дължностыты му, какво сѫщество е той, съ каквы способностыты е даровенъ, що бы можилъ да стори самъ или съединенъ съ подобныты си, най-послѣ отъ гдѣ идо и гдѣ отива, тыя нѣща сѫ предмѣты, които разскрываемы ясно и съобразно съ умственното развитіе на едно общество, не токмо спомагѫтъ много за нравственныятъ напрѣдокъ на человѣкътъ, но іоще принасятъ и дѣйствителнѫ полѫ въ ежедневныятъ животъ, като възвышаватъ умътъ, и облагородявѫтъ сърцето. Много отъ тыя предмѣты сѫ вонстинѫ трудны и послѣдната и рѣшителна върху нихъ дума, въпъ отъ религіѫтѫ, не е іоще казанна. «Но, казва справедливо въ прочутото си съчиненіе Nouvella Sienza Италіянецътъ *Вико*, имято на когото спомянахмы по-горѣ, чудно нѣщо е какъ человѣцити предпріехѫ отъ толкосъ время да упознаіѫтъ и истълкуватъ управляющыты природныятъ свѣтъ начала, а пренебрегнѫхѫ така общественныятъ животъ на человѣкътъ, който животъ е и по-удобоизучителенъ, защото е дѣло на человѣкътъ и изявленіе на естеството му.» А Нѣмецътъ *Хердеръ*, като че да е искалъ нарочно да раскрые и изясни тыя думы на Италіянскыятъ философъ, казва въ все-

познатото му тоже и безсмертно списаніе Die Ideen der philosophie der geschichte der Mencheit, ся изражава така: Тогасъ человѣческити общества ся наслаждаватъ съ дѣйствително и трайно благоденствіе, когато и послѣдныятъ отъ членовыты имъ припознаватъ и испълняватъ законътъ на разумътъ и на правдѫтѫ; щомъ тойзи законъ ся наруши, наказаніето пристигва изведнаждь и человѣческыти общества, кѫсно или рано, принудены сѫ да ся повърнѫтъ за своіѫ ползѫ пакъ къмъ разумътъ и правдѫтѫ, като необходимы закопы на сѫществуваніето и благоденствіето имъ.» Впрочемъ нравственныйтъ напрѣдокъ не състои само въ усилія-та конто дъленъ е да прави всякый человѣкъ върху себе си за да преобладіѫтъ въ него добрыты наклонности противъ злыты, да торжествувагъ, така рѣщи, побѣдоносно вѣчныти на нравственность-тѫ начала противъ разновидныты непостоянны прищевкы на неблагородныты страсты, но іоще, както казахмы по-горе, и въ общыти старанія за да ся обобщатъ и вдворятъ тыя начала въ всыти класове на кое-либо человѣческо ебщество.

Съ всѣмъ тѣмъ обаче, при всичкото желателно умственно и нравственно развитіе, человѣческыятъ напрѣдокъ не бы былъ съвершенъ безъ улучшеніето на условіята на ежедневныятъ животъ. Не требва да забравимъ че, като смы дошли веднъждъ на тойзи свѣтъ, като смы пріели вече да участвувамы съзнателно въ всеобщото му битіе, при всичко че поради разумътъ си, поради душевныты си способносты, поради благородныты стремленія, които ни отличаватъ отъ всыти другы въ това всеобщо бытіе движущи ся сѫщества, длъжны смы, за самото ни усовершенствуваніе, да ся стараемъ да уползотворимъ за себе си богатството което крые въ нѣдрата си природата, което открыва человѣческого трудолюбіе, и което распространява всякаде вроденната въ человѣкътъ наклонность къмъ общественныятъ животъ, едно отъ условіята на който е и взаимностьтѫ толкосъ на идеиты, колкото и на произведеніята. Улучшеніята слѣдователно въ земледѣліето, въ търговіѫтѫ, въ срѣдствата за съобщеніето, сѫ тоже напрѣдокъ. Никога, но днесъ особенно, слова противъ богатыты и богатството бы былы съ всѣмъ безумѣстны, когато то е плодъ на ежедневно трудолюбіе, на умственность, на благоразумно поведеніе, на икономіѫ. Да, трудътъ, търговіята,

богатството сѫ три силы конто оживотворяватъ человѣческыты общества, и безъ тѣхъ всякый напрѣдъкъ става невъзможенъ. Това не е гола теорія както си мысленіе другъ пѫтъ, това е истинна неоспорима вече днесь когато всякаде ставатъ исполинскы трудове за да ся положи тя въ дѣйстіе.

Кои сѫ обаче вообще и всякаде условіята на *Напрѣдокътъ?* Тойзи въпросъ ще бѫде предмѣтъ на единъ третій членъ въ идущій брой на *Читалището.*

Понятіе за международно право

Както слѣдъ дъждътъ изгрѣва обыкновенно слънцето, както морското вълнуваніе наслѣдва спокойна тишина, така и слѣдъ разорителны боеве възсіява желателный и добродѣтелныятъ миръ.

Слѣдъ нѣколко время, извѣстіята на политическыты вѣстницы не ще сѫ вече, дай Боже, военны, но миролюбивы, а тождевременно Европѫ ще почнѫтъ да ѭ кръстосвѫтъ не вече храбры ратницы, но искусны въ политикѫтѫ мѫже, конто ся наричатъ *дипломати*, и на конто младость-та, относително до политическыятъ имъ животъ, почевала обыкновенно, казвѫтъ, когато вече сѫ допълнили шесть-десятото лѣто на възрасть-тѫ си. Както днесь по поводъ на обхожденіето въ военныты препріятія и на единѫтѫ и на другѫтѫ отъ двѣты ратующы страны, така и слѣдъ свьршваніето на бойть ще чуемъ да ся произнося често рѣчь-та *международно право*, споредъ което и въ ползѫ ужь на което ще станѫтъ непремѣнно новы договоры, за конто както за толкосъ други ще ся каже пакъ че ставатъ за во вѣкы вѣковъ, а кой знае колко ли годины ще траіѫтъ и тыя! Какъ да е, нѣколко думы за международното право не ще сѫ, мыслимъ, излишны въ днешныты обстоятелства.

I.

Международното называемо *право* е оная часть отъ законоведѣніето, която поучава каквы трѣба да бѫдѫтъ взаимныти отношенія между политическы уетроенны *Народности*, каквы правдины и каквы дължносты иматъ една срѣщу

друга, толкосъ въ время на миръ, колкото и въ время на бой, защото тыя така устроенны народносты, на които обыкновенно ся дава имято *царство* или *дѣржава*, международното право гы счита като личносты имѣющыя свободнѫ волѭ, независимѫ дѣятелность, отговорность предъ общото мнѣніе и предъ исторіѭтѫ за дѣлата си, своеродны правдины, и особенны дължносты.

Началата на международното право твърде малко сѫ былы познаты въ старыты времена, защото при всичкото гостепріимство за което ни ся говори въ памятницыты отъ тыя времена, чюжденецътъ, въ коіѭто и да е была държавѫ или държавицѫ, ся е считалъ обыкновенно като непріятель, и твърде малко свързкы ся свързвали помежду имъ народыты, които, раздѣлены единъ отъ други, освѣнъ границыты и брѣговыты на собственото си отечество, рѣдко ся познавали чюждыты народы, съ които впрочемъ сѫ былы обыкновенно и въ боевы непрестанны. Съ всѣмъ тѣмъ и у тія народы срѣщамы уже нѣколко единообразны обычаи, споредъ които сѫ правили рѣченыты боевы, пріимвали сѫ посланницыты, сключавали ся договоры си, и сѫ употрѣбявали нещастныти прибѣжницы, обычаи, основаеми повече върху религіознытѣ идеи и съставенытѣ отъ тѣхъ правы, нежели върху едно нравственно задължение на единъ народъ къмъ другій. Така напримѣръ, посланницити и просящити покровителство злочесты прибѣжници ся почитахѫ и пріимвахѫ всякаде, само защото въ простолюдството преобладаваше идеята, че тіи сѫ подъ защитѫ на религіѭтѫ, подъ булото на която и ся представляваха дѣйствително. Подобно и политическыти договори ся полагахѫ всякогы подъ защитѫ на вѣрѫтѫ чрезъ торжественны жертвы и клятвы. Освѣнъ обаче така върху религіѭтѫ основаемы тыя обычаи, народити въ старыты времена не ся считахѫ никакъ задължены единъ срѣщу други. А чудното е, че нито двамата най-просвѣщенны народы въ старыты времена, Грьцыты и Римлянеты, сѫ имали едно по совершенно понятіе за международното право; напротивъ тіи сѫ вѣрували че бойтъ противъ варварыты и чюждестранныты требва да е вѣченъ.

При всичко че и въ срѣдныятъ вѣкъ международното право твърде малко бѣше познато, неоспоримо еобач е благодѣтелното вліяніе, което Христіянството упражни върху чело-

вѣческыятъ родъ въ това отношеніе. Основата на поученіето му е любовъ къмъ человѣчеството, даже и къмъ враждующыты и ненавидящы насъ. Предъ тази любовь враждебното положеніе въ което ся намирахѫ толкось вѣкове народыти не можѣше да ся неизмѣни нѣкакси, и дѣйствително, подъ вліяніето на Церковното право и церковнѫтѫ нравственѫ власть, уничтожихѫ ся многочисленны варварски обычаи между народыты, и при всичко че международното право не ся разви изведнаждь, можемъ обаче да кажемъ, че основаніето му бѣше вече положено, и, така рѣщи, като освященно отъ самото Евангеліе. По нещастію, за развитіето на международното право, препятствува не малко политическото искуство, или, по-добрѣ, политическата хитрость която, родена изначало, презъ петнадесятыять вѣкъ, въ разединенѫтѫ тогазъ Италіѭ, и обработана благосполучливо въ възвышенѫтѫ тогазъ Испаніѭ, можи на скоро да ся вмъкне и въ другыты Европейскы Дворове, и така хитрости почнахѫ да ся противополагатъ на други хитросты, основаемы всы, както почти и сега, върху частны интересы, съ прѣзрѣніе на найсвятыты права на человѣкътъ и на народыты. Като едно противудѣйствіе на тази завоевателнѫ политическѫ хитрость изнамѣри ся почти въ сѫщото время идеята за *Европейското Равновѣсіе*, то есть началото, споредъ което всяка държава е длъжна, сама или съ помощьтѫ на другы, да възбранява словомъ и оружіемъ коя да е европейскѫ държавѫ, когато тя, съ щетѫ на съсѣдыты си, иска да ся распространи безгранично и да преобладава всякадѣ. Идеята за това така называемо *Европейско Равновѣсіе* ся роди въ Францѫ презъ шестьнадесятыять вѣкъ, и тя не е толкось неправедна, защото происхожда отъ естественото право което има, както всякый человѣкъ, така и всякый народъ да ся защищава когато го нападатъ, и колчимъ стязаніето му ся намѣри въ опасность. По нещастію, изобрѣтившити европейското равновѣсіе злоупотребихѫ съ него безгранично, и продължителни боеве окървавихѫ Европѫ ужъ за него, когато гонимата цѣль обыкновенно бѣше грададното възвышеніе на еднѫ само силѫ. Какъ да е, усѫществленіето на тази идеіѭ бѣше станѫло като една отъ най-трудныты задачи за европейскѫтѫ политикѫ, и отъ шеснадесятыятъ вѣкъ положиха ся разновидны трудове за рѣшеніето ѝ, ако и да е истинна,

че всякоги за правата на народыты едвамъ ставаше дума. Съ тѣхъ ся занимаваше само науката. Тя обаче, трудолюбива и доблестна както всякоги и всякаде, при всычкыты продължителны и яростны боеве, при всычкыты смущенія конто вълнуваха Европѫ въ шестнадесятыятъ и седемнадесятыятъ вѣкъ, все напрѣдваше и придобываше постепенно по-силно вліяніе върху духоветы, и по-голѣмѫ власть въ обществото. Нравственныти й завоеванія бѣхѫ ся достаточно распространили, и владѣящити поне въ Западъ, бѣхѫ принудени често отъ общото мнѣніе да слѣдватъ неіѫ. Зората за между народното право възсіяваше. Здравыты му основы полагахѫся и научныятъ му памятникъ ся въздигаше. Нека ни бѫде дозволено да поздравимъ съ благоговѣніе безсмертното имя на Голандецътъ *Юго Гроціосъ*, славенъ Законовѣдецъ и человѣколюбивъ философъ, роденъ въ Голландіѫ на 1583 и умрѣлъ на 1645, който въ познатото му съчиненіе *за правото на боятъ и на мирътъ* (de jure belli ac pacis), припомни на тогавашныты царіе и князове божественныты начала на Христіянството, поученіята на всеобщѫтѫ Исторіѫ, мнѣніята на философиты върху праведното и неправедното. Списаніето, уважаемо и днесь іоще отъ ученыты, бѣше станѫло при появленіето си като единъ Законникъ за народыты. Слѣдъ Гроціюсъ, разны други философи и законовѣдцы писахѫ върху международното право, което е станѫло вече наука, на коіѫто предписванія ся приспособихѫ по нѣкогашъ и въ практическыятъ политическый животъ на образованныты държавы.

II.

Като наука убо, Международното право сѫществува, и върху него сѫ ся появили многочисленны списанія всякаде почти и на всыты образованны языцы, толкосъ въ Европѫ, колкото и въ съединенныты Американскы Държавы. При томъ нѣма днесь ни една цивилизована Държава, която да не пріимва и да не припознава международното право, отъ началата на което всичкыты ся стараятъ да покажатъ че не ся отклоняватъ никога. То ся пріимва за основѫ и въ всичкыты договоры конто ставатъ помежду народыты, съвсѣмъ че и самити тія договоры сѫ единъ отъ изворыты му, и до него ся допытватъ и относятъ дипломатити и политицыти, ако по всякогишъ, то поне когато имъ понося.

Великыятъ обаче недостатокъ на международното право е това, че неговити предписванія не са приспособлявать въ обществото съ сила, както това става въ другыты часты на законовѣденіето. Дѣйствително единъ законъ не е съвершенъ, когато испълненіето му въ обществото ся оставя просто на волѧтѫ на оныя за конто е станалъ, а нѣма никакво друго поржчителство, никакво оздравленіе за неговото точно испълненіе. Началата и предписванія̀та на международното право сѫ вопстинѫ добры и изрядны, съвсѣмъ че праведно бы можилъ нѣкой си да ся попыта да ли сѫ и всякоги сгодны за всыты народы безъ никаквѫ разликѫ. Но сѫдіи и сѫдилища за приспособленіето на тыя начала и предписванія въ обществото не сѫществуватъ както сѫществуватъ за другыты частны законы въ всякѫ дьржава. Ето защо мнозина не отдаватъ никаквѫ важность на международното право и потвердяватъ справедливо че рѣчь-та право е съвсѣмъ безумѣстна тамъ дѣто обыкновенно рѣшава сила-та. Правото на по-силныятъ, ето законътъ на человѣческыты общества, казватъ тіи, и предписванія̀та на международното право сѫ полагатъ въ дѣйствіе само когато предлежи за народы или маловажны по числото си или изнемощенны отъ други по-силны и по-честиты.

Други пакъ пріимватъ и припознаватъ международното право, но предлагатъ че за испълненіе на предписванія̀та му трѣба да ся състави едно верховно сѫдилище за вситы народы, на конто да разглѣжда распрыты и гы рѣшава конечно. Тая идея е прекрасна, и тя не е отъ най-повыты, но тя подкопава косвенно основыты на самостоятелность-тѫ на всякѫ единѫ Дьржавѫ, и понеже, за добро или за зло на человѣчеството, никоя отъ тѣхъ не ще склони на това, разумѣва ся че едно подобно сѫдилище или ще е само като единъ съвѣтъ безъ никаква сила, или, за да испълни рѣшенія̀та конто издава, трѣба пакъ да употреби силѫ, то есть, да провъзгласи бой противъ неподчиняемиты на тыя рѣшенія, и тогава то става съвсѣмъ излишно. Впрочемъ, едно подобно верховно сѫдилище за разглѣжданіе на появяющиты ся между дьржавыты распры не бы и могло да ся състави прилично и справедливо, защото съставляющити го членове, или ще ся избиратъ отъ всякѫ единѫ дьржавѫ дѣйствующѫ като личность самоволна, и тогава тіи членове ще бѫдѫтъ по дъл-

жность принудени да представляватъ и защищаватъ интересыты на таіѫ държавѫ, или тіи ще сѫ избиратъ отъ частны лица, человѣколюбивы инакъ и благонамѣренны, и тогава тіи могѫтъ да представляватъ и защищяватъ другити общи, и може быти и по полезны за человѣчеството интересы, но твърде е сѫмнително че тіи ще ся одобряватъ отъ държавыты. Не ли има и въ Швейцаріѫ, и въ Англіѫ, и въ Германіѫ, и въ Италіѫ, и въ Америкѫ частны съсловія имѣющыя за цѣль не поправленіето на цѣлото Общество, но усуществленіето на единѫ или нѣколко само идеи? Обаче, освѣнь едно косвенно, добро или зло, вліяніе толкосъ върхъ человѣцыты частно, колкото и върху направленіето на държавыты, що друго можихѫ и що могѫтъ да направятъ? Воистиннѫ тыя сѫ съставенны самоволно, и като по-высшѫ часть не сѫ нито припознаты нито подкрѣпенны отъ правителствата, отъ конто нито пакъ чякатъ и тыя нѣщо, не гонятъ, вообще и поне по видимому, другѫ цѣль освѣнь распространеніето и възможното удѣлотвореніе на нѣколко добры и полезны, споредъ тѣхъ, идеи. Ако и верховното за международныты распры сѫдилище ся съставяваше само съ подобнѫ цѣль, то есть да развыва и обобщава благородны нѣкои си и миролюбивы идеи, сѫществуваніето му тогасъ нѣма да срѣщне почти никакво препятствіе, даже мы можемъ каза че то уже и сѫществува; защото що друго сѫ, ако не видъ на сѫдилища, тыя дипломатическы събранія и преди да ся отвори нѣкой бой и послѣ за сключеніе на миръ? Но главното е, че желанията и рѣшеніята на тыя събранія не могѫтъ ся положи въ дѣйствіе относително до всякѫ единѫ държавѫ, и ако бы сѫ даже нѣкогашъ нѣщо одобри опытътъ показва че то не можѣ да трае дълго время. Колко договори сѫ станѫли само въ теченіето на настоящыятъ вѣкъ, но колко отъ тѣхъ останѫхѫ! и какъ останѫлити ся испълняватъ! Все това показва че идеята за едно всемірно верховно сѫдилище е поне за сега химерическа, съвсѣмъ че усѫществленіето ѝ можене да предуварди человѣчеството отъ много нещастія.

Какъ да е обаче, *Международното право*, при всичко че всити негови предписванія не ся испълняватъ и не могѫтъ да ся испълняватъ точно всякоги и всякаде, не остава безъ вліяніе въ международныты отношенія, въ политикѫтѫ на образованныты държавы, въ поведеніето на единъ срѣщо дру-

гѫ, даже и въ военныты дѣйствованія, конто днесь, каквото и да ся казва, вършятъ ся споредъ нѣколко вообще пріеты начала. Освѣнь това, у просвѣщенныты народы ся е развыла една всеобща называема съвѣсть, която, при всыты родолюбиви и отечестволюбиви чувства, предваря и възбранява по възможности свирѣпствата конто въ заминѫлыты времена сѫ были като общо правило въ поведеніето на ратующыты народы. Днесь въ образованныятъ свѣтъ владѣе и сѫди една невидима но вліятелна и често непоборима сила, и тя е, *общото* называемо *мнѣніе*, до което сѫ принудены да ся допытватъ всякаде почти народоначалницыты. Това общо мнѣніе е за международното право единъ силенъ подпоръ, и каквыто боеве и да стават, потокъ кръвь може да тече за злѫ честь по военныты полета, но неправедни убійства и жестоки свирѣпства было по сушѫ было по море, общото мнѣніе гы възбранява и осѫжда строго. Освѣнь това въ время на миръ, всяка държава, поне когато не мысли да влѣзе въ бой съ нѣкоіѫ другѫ, за дѣлжность счита да ся съобразява съ вообще пріетыты начала на международното право, и споредъ тыя вообще начала ся относятъ всыты помежду си, было прямо, было косвенно, чрезъ дипломатическы представители и други политическы дѣйцы, конто вси иматъ си особенно имя споредъ положеніето си и посланіе.

Извори на *Международното право* сѫ, както на всякый другъ клонъ отъ законовѣденіето, вѣчныти и неприложны начала конто ни поучава и разскрыва разумътъ; второ пріетыти вообще отъ время обычаи между образованныты народы; третьо нѣколко общепріеты и почти положителнаго закона силѫ имѣющыя списанія върху междонародното право; четвертый и най важный изворъ неговъ сѫ общити или частны договори помежду разны държавы, както, напримѣръ, станѫлыти на 1815 слѣдъ паденіето Наполеона първаго, на 1856 слѣдъ Кримскыятъ бой, и на 1866 помежду разныти германскы царства. Но договорити сѫ, така рѣщи, условни писма, слѣдователно тыя, както и всяко друго частно условно, до тогава само иматъ силѫ, до когато гы припознава и испълнява всяка една отъ подписавшиты гы страны, а щомъ гы наруши една отъ тѣхъ, другата или другити, или іѫ принуждаватъ насилственно да ся повърне въ опредѣленыты отъ тыя условія граници на международныты отношенія и дѣй-

ствія, или престанватъ и тыя отъ своѣмъ странѣ да гы испълняватъ, и така ся раждатъ междонародни неспоразумѣнія, непріятелства, а, въ нуждѣ, и боеве, послѣдното рѣшително сѣдилище въ подобенъ случай.

Нѣкои си политически списатели предпріехѫ да съставятъ отъ казанныти разны изворы на международното право единъ всеобщъ *Законникъ* за образованыты народы. Именно Г-нъ *Блунтшли*, познатъ за многообразныты си списанія нѣмскый професоръ въ *Хайделбергъ*, градецъ прекрасенъ въ Баденско и прочутъ за отъ многочисленѣ ученолюбивѣ младежь посѣщаваемыятъ му университетъ, издаде на 1868 единъ, така рѣщи, международенъ и на членове раздѣленъ *законникъ*, отъ който ся и ползувахмы за съчинението на настоящыятъ членъ, и който, ако памятьта ни не ны лъже, преведеся напослѣдокъ и на францускы съ едно предисловіе отъ Едуарда Лабуле, списатель на превожданѣтѣ вече и на Български книжкѣ, «*Парижъ въ Америкѣ.*» При всичкѣтѣ важностъ обаче на това списаніе за международното право, времято іоще не е дошло, и много ся сѣмнявамы да ли ще доде на скоро, за да ся представятъ началата и предписваніята му въ видъ положителнаго и общепріета закона. Какъ да е, философіята испълнява и ще слѣдува да испълнява длъжностыты си къмъ человѣчеството, и понеже исторіята ни показва че времято и просвѣщеніето ся въвели, както частно въ народыты така вообще и въ образованныты уже человѣчески общества, значителни и благотворны измѣненія, нека бѫдемъ увѣрены че трудове ти й не ще бѫдатъ празны и безъ щастливы слѣдствіа за человѣчеството. Невидимыти подвизи на наукѣтѣ не оставатъ никога безъ плодъ, и блаженны оныя народи у които тіи ся почитатъ и оцѣняватъ. Здравата философія, и угнѣтенна обыкновенно отъ вѣчныты й врагове, и прѣзираема отъ привыкнѫтыты въ лесныятъ животъ люди, всякогы е ползувала человѣчеството вообще, и народыты отъ части. Ако бы нѣкой да ся съмнѣва за това, нека ся отправи до нѣмскыятъ народъ, и тогазъ по-лесно ще си истолкува по кои причины ся въздига той днесь така. Колцина обаче ся присмивахѫ съ него и съ неговыты тьмны ужъ и облачны теоріи! Отъ тія тьмны и облачны теоріи излѣзохѫ тія свѣткавицы които измѣнявѫтъ днесь лицето на централнѫтѣ Европѫ и й даватъ друго направленіе.

ЧЕСТИТЕНИЕ

Періодическаго Списанїе

ЧИТАЛИЩЕ

„Лушичкото Читалище

въ Ц Ъ Р Ъ.

[illegible]

Дим. И. Бъдеров.

Народна Бъдъ, [illegible]
Божїи помощь ти добавяй!
Божїа помощь и благословь,
Отъ пророка Іисуса Христова,
Да добавишь [illegible]
Живота сладъкъ, [illegible]
Цѣлъ здравїе ти вдъхновенїе,
Тъмне бистро, умно чело,
А паче чело [illegible]
Грѣлка ти, ясна мисъл,
Тъй честитишь, тъй [illegible]
Въ тебе сваки да познаемъ.
Читалище ние [illegible],
Ние насищ благотворишь,
Да [illegible]. Въ [illegible],
Отъ [illegible],
Да дарувашь умни дарове,
И [illegible], сѣй, [illegible],
Послѣдуай рало — болѣ,
У книжевно наше поле,
— Като [illegible] [illegible],
Да събере всѣкъ и мѣдъ. —
На принеси умны плоды,
Народа ни да с' въздрами.
Български ще живи духъ

Радо тебе да послуша,
Да почерпе всяко знанье,
Съ най-високо почитанье;
Припкай само на далѣче,
'Дѣ на Сѣверъ Дунавъ тече,
Ей на Западъ доръ до Дрина,
На Югъ долѣ до Атина;
На, кат' изворъ бистъръ потокъ.
Да напои жаденъ пѫтникъ,
Проспиувай златы струи,
Изъ бѣлы-ты листи твои:
Давай живѫ, быстрѫ водѫ;
А прѣмахвай всѣмъ незгодѫ;
Дотъкмувай все що трѣба
И що ни е на потрѣба.
Потрѣба е намъ велика,
Все, що ни е на приличка:
Умъ, наука и просвѣта,
Подигнѫ-щѫть насъ на свѣта
Като народъ самостоенъ,
За похвалѫ, да! достоенъ.
Безь туй всяко зло ны мори,
И ще долу да н' обори,
Да ны далѣчь распилѣе,
На надъ назе да с' гордѣе. —
Читалище, книго мила,
Добави си бръзи крыла;
Фръкни горѣ на высоко,
Простри крылѣ на широко;
На съсъ умнѫ, крѣпкѫ силѫ,
А съсъ мѫжкѫ тврьдѫ волѭ.
Провикни ся съсъ гласъ ясенъ,
Съсъ тонъ сладакъ, благогласенъ:
«Чуйте сичкы, ей Българи!
«Были млады или стары!
«Чуйте моя' братскый совѣтъ.
«Той е Божій священъ завѣтъ.
«Любете вси Българіѭ:
«Тя е Ваша Бащинія.
«Любете ѭ съ чядско срьце;

«Пружете й въ помощь ржцѣ,
«Съ волѣмъ дѣломъ у задружбѫ,
—«А всякъ съ своѣмъ чистѫмъ службѫ, —
«То е зърно, корень и плодъ,
«Нъ ще роди обылемъ родъ:
«Ще с' отворѣятъ училища,
«Ще с' въздигнатъ Читалища,
«Разви-ще ся търговии,
«И падѫмла индустрии, . . .
«Всѫдѣ умъ и красно дѣло,
«Глѣда-щете въ едно тѣло:
«А Българи, мѫжіе, жены,
«Бы-щятъ, общо просвѣщены, . . .
«Каква радость, каква слава!
«Тогась ще Вы въсхыщава?!
«Пропадете всякѫ враждѫ,
«Що вы яде като ръждѫ;
«Па запнете сложно братскы,
«Ей, съсъ грѫды вси юначкы,
«Сберете ся въ едно тѣло,
«Да ивите любовь въ дѣло;
«Че любовь съсъ голѫ думѫ,
«То е нулы, праздна сума.» —
Выкай, брате, силно, ясно,
Разглашявай гръмогласно,
Да събудишь вси Българы,
До д'ѣ траіѧтъ ясны зоры;
А «*Зора*» ще ти сестрица
Цвѣте брати по росицѫ,
Да украси братскѫ главѫ,
За безсмьртнѫ вѣчнѫ славѫ.

Въ Дупница на 20 7|врій 1870.

Времято

Времято е самыятъ имотъ който ни принадлежи съверѣнно, когато отъ другиты нѣща нищо не ни е оздравено. Времято е, както сѫ го казали, щофътъ отъ който става нашыятъ животъ. То е имотътъ за когото трѣбаше да сме най-пистливы, но който ный пръскамы несмысленно като луди и губимы съ голѣмѫ лесиотіѭ и безъ никаквѫ жалость. Обычямы даже оныя които ны го зиматъ, при всѣмъ че гопимы съ ярость оного, който ни бы откраднѫлъ друго нѣкое стяжаніе, ако и да е то мечтателно и приврѣменно. Казалъ бы человѣкъ че врѣмято е единъ товаръ който ни тежиѣе; забравямы че то е нашето сѫществуваніе, и трѭсимъ да ся избавимъ отъ него; съ единѫ думѫ, по едно страшно наистинѫ противорѣчіе, като человѣкътъ търси, повечето пѫти безъ успѣхъ, да помине времято си безъ никаквѫ ползѫ, той ся плаче отъ продължеиіето на днитѣ и отъ краткость-тѫ на животътъ.

Вситы философи, вситы пъравоучители сѫ съгласни въ препорѫкѫтѫ дѣто ни правятъ за едно мѫдро употребленіе на времято, и еще въ това, дѣто ни припомнювать скорость-тѫ на вървежътъ му. По нещастію тыя съвѣти не сѫ сполучили за насъ, и ный можемъ да повторимъ на съвременныты съ насъ человѣцы, това което Сенека казваше на неговыты съвременны: «Размыслете добрѣ; една часть отъ животътъ ся минува въ злотвореніе, по-голѣмата часть въ лѣнивость, а всичкѫтѫ почти другѫ употребявате за да вършите всяко друго нѣщо освѣнъ онова което трѣба да правите.

Отъ гдѣ ли происхожда това заблужденіе на человѣкътъ върху едно нѣщо което го интересува тъй много? Точно на да ли быхъ можилъ да ся отговоря, дозволявамъ си обаче да го отдамъ на неточность-тѫ, на противорѣчіето, на опредѣиіята които сѫ ся дали за врѣмято, и на кривыты понятія които произлѣзоха отъ това. Человѣкъ може да оцѣни само това което знае, и той не ся наслаждава освѣнъ съ нѣщата на които гледа че усѣща добрѣ естеството и вредностьтѫ.

Старити казваха че Сатурнъ (Времято), отецъ на богове и на человѣцы, ядеше дѣцата си: Тази остроумна алегоріа ны прави да сякаме че всичко ся създава и ся разваля отъ врѣмято, слѣдователно, то е за насъ страшно чудови-

*

ще; Ній ся боимъ отъ тяжесть-тѫ на стъпкытѣ му, които ны смачкватъ, а звонътъ на всякый часъ ни ся чини като единъ ударъ на ужасныѫтѫ косѫ съ коіѭто е то въоружено. Отъ тука происхождатъ желаніето ни да можемъ да отбѣгнемъ отъ него, и неумѣстныти ни оплакванія противъ скорость-тѫ му, противъ продълженіето му, противъ движностьтѫ му. Любовницыти, му отдаватъ непостоянството си; злощастныти, злополучіята си; властолюбивити паденіето си; даже и държавити отъ него ся плачатъ когато ся съсипватъ и разоряватъ.

Бѣдятъ го за всичко, за непроницателныты рѣшенія на Всевышняго Бога, за неправедностыты на сѫдбѫтѫ, за лудостыты на человѣцыты. Надѣждата желае да ускори вървежътъ му, а страхътъ да го поспрѣ и забави.

Питагоръ называваше врѣмято *душа на вселеннѫтѫ*. Платонъ казваше «*Че врѣмято было създаденно наедно съ свѣтътъ, и че движеніето сѫществувало преди сътвореніето, нъ то сѫществувало безъ никакво направленіе, безъ мѣркѫ, и безъ границы.*«

Тія идеи, толкосъ неосновны колкото и първаты, като сѫ отдавали на времято своіѭ воліѭ, запрещавали ся на человѣцыты да ся плачатъ справедливо отъ строгость-тѫ му и отъ каприціити му.

Вообще времято го раздѣлятъ на тры часты; *заминалото, настоящето, и бѫдѫщето.* При всѣмъ Хрисіпъ потвърдявалъ: »Че заминалото не сѫществува вече, и че бѫдѫщето не сѫществува іоще.» Отъ което и заключавалъ »че настоящето было само сѫществувало, и че съ него само като ся занимавамы можемъ и да ся възползувамы.»

Отъ другѫ странѫ, Архидамъ казвалъ «че настоящето нѣма никакво дѣйствително сѫществуваніе; че настоящата минута, както всяко нѣщо въ природѫтѫ, раздѣлялся на двѣ часты, отъ които едната принадлежи уже на заминалото, а другата ся очакува іоще да доде.» Така, ако слѣдува человѣкъ мнѣніята на тыя два философы, може ся каза, че *заминалото* не сѫществува веке, че *настоящето* го нѣма, че бѫдущето ся очакува, и че, следователно, врѣмято не сѫществува за насъ.

Богословцыти, ако и да не показватъ толкосъ строгостъ въ тія тънкы и остры мѫдруванія, приближаватся обаче до-

ста до тѣхъ, защото, като сравняватъ непрестанно настоящето съ вѣчность-тѫ, ограничаватъ го до единъ точкѫ несъзрителнѫ; свѣтътъ, споредъ тѣхъ, е едно пристанище за человѣкътъ, пѫтешествіето на когото трае единъ минутѫ. Слѣдствіето на това твърде малко утѣшително поученіе, е да ны отчюжди съвсѣмъ отъ дѣйствителность-тѫ и отъ животътъ, тъй щото само съ бѫдѫщіятъ свѣтъ да ся занимавамы.

Види ся че вообще человѣцыти, като немогѫтъ да узнаіѫтъ истиннѫтѫ отъ тыя противорѣчія, съставляватъ си съ тія языческы, философическы и религіозны идеи едно темно понятіе върху неіѫ.

Тіи свалиха отъ престолътъ другиты богове на языческото; но оставятъ іоще на врѣмято своіѫ независимѫ волѭ, непостоянството му, строгость-тѫ му, крилата му, косѫтѫ му, и му ся кланятъ като на Богъ многообразно и споредъ разныты имъ нравы: ученыти обожаватъ само заминалото; опытътъ имъ показва истиннѫтѫ само чрезъ устата на умрѣлиты, всичкыти имъ удоволствія състоіѫтъ въ едно безгранично удивленіе на исчезнѫлы хубосты, и тіи не тръсятъ другадѣ цвѣтя и плодове освѣнъ въ развалиныты на древностьтѫ.

Славолюбивити, както и просвѣтенныти отъ вѣрѫтѫ человѣцы, глѣдатъ само къмъ бѫдѫщето, къмъ небето, и къмъ потомството; пьрвыти търсятъ да придобыятъ безсмертнѫ славѫ, вторити да заслужатъ едно вѣчно блаженство.

Грубыятъ человѣкъ, когото управляватъ само чувствата, слѣдва безъ да знае догмыты на Епикура и на Орація, споредъ които всичкото добро състои въ пълното удовлетвореніе на тыя чувства; Таквыято человѣцы ся намиратъ подъ владѣніето само на настоящето, жалѫтъ твърде малко заминалото, и никакъ почти не гы занимава бѫдѫщето, а при всѣмъ че самото имъ занѣятіе е сладострастіето, търсятъ обаче често да отбѣгнѫтъ и скърбь-тѫ, която гы все достига.

Вѣрвамъ че възможно е да излеземъ изъ таіѫ тьмниннѫ, да ся упѫтимъ въ виделиннѫтѫ на единъ по-здравъ свѣтлинѫ, и да станемъ тъй и по-праведны за врѣмято, и по-способны за да ся възползувамы отъ него. Нъ, за да ся ползуваме отъ врѣмято, нека го проумѣемъ добрѣ, не тъй както ни го описува въображеніето, но както-то си е дѣйствително.

Нека да не обожавамы едно нѣщо сътворено и то както другити, и нека си невъображавами чи то е съвсѣмъ

независимо отъ него. Защото и тѣлото всѣка да дѣлимъ не имаме никаква трудность да го приемемъ, да го раздѣлимъ, да го ускоримъ, да го подадемъ, всѣко да кажемъ нѣщо да ли е времето всѣко друго движение, или пространство нѣкое то мѣри и направлява непрестанното и му повтаряне. Но-медленно ниедно тѣло не мисълимо ни, ни ускоряемо ни, ни забавяемо ни, и ни спираемо ни.

Безъ сумнѣніе, единъ часъ не е единакъ за человѣкъ който спи, за человѣкъ който бди, за онзи който мисли въ дѣйность, за онзи който се забавя, за онзи който се весели и онзи който бѣдствува. Ако можемъ ний да измѣнимъ непрестанното теченіе на времето само по усмотрѣнія какъ трѣба, то можемъ ний по-добрѣ да направимъ и полезнѣ му; и, както по всѣка мѣрка добрѣ Мудростіе, подлежи отъ да никой человѣкъ не сжди за пространствата, за ихъ увеличеніето или намаленіето.

Нека си съставимъ истинно ясно здраво, правилно и точно понятіе върху времето, за да избѣгнемъ, колкото, тѣ заблужденіята въ които ни хвърлятъ погрѣшнитѣ мисли, които ни са дали за него.

Времето е, както го каза единъ поетъ, една вѣчно нѣщо нежели Бытъ: то е, съ едно думѣ, *обрасъ на нѣдѣлимата вѣчность*. Времето е нѣщо прекрасно което нѣма край както и пространството.

Ній не прочитаемъ пространството, непрочитаемъ и движенѣтъ му, освѣнъ чрезъ точкитѣ, чрезъ веществонитѣ нѣща които са намиратъ въ него; безъ тѣхъ то нѣщо да и за насъ едно нищо, една дума безъ никакъвъ смыслъ.

Сѫщото става и съ времето, което нито край има, нито мѣсто *обѣмно*: то е числото, то нѣкои го тълкуватъ, или, по-добрѣ, непрестанното повторение на чувствованіята ни, на идеитѣ ни, на расположеніята ни, дѣто обѣмлютъ сѫществованіето му, мѣрката му, и трайность-тѣ му.

Ако всѣко живѣющо сѫщество спеше непрестанно, время за него нещѣше да има; тѣй, като не са отдава кодъ на пространотвото, не трѣбвайше да са дава и на времето; звѣздыты, тѣлата, человѣцыты и духовете са дѣто са движатъ непрестанно въ двата голѣмы краготе на времето и на пространството. Чрезъ тѣхъ само си съставяваме ній понятіе върху сѫществуваніето и мѣрката ихъ.

Мисльта, която вече нѣмамъ, е за миналото; оная която имамъ е настоящето; оная която ще имамъ, е бѫдѫщето.

Тъй всичкото время сѫществува въ нашыятъ разумъ подъ имената *памятъ*, *мыслѣ*, и *предвиждание*.

Нека прочее да ся неплачемъ отъ непостоянството на едно нѣщо което само по себе си не ся променява, отъ вървежътъ на кругътъ, въ който ній самы дѣйствувамы, и отъ строгостьтѫ или неправдѫтѫ на едно нѣщо което не чувствува, което е еднакво всѣкогишъ, при всичко чи ній ся промѣнявамы ежедневно.

Монтегнъ знаеше това добрѣ, и ни го поучава: «ако сте живѣли единъ само день, всичко сте видѣли; единъ день е равенъ съ всичкыты дни; нѣма друга свѣтлина, друга нощь; това сльнце, тая мѣсечина, тыя звѣзды, това расположѣжданіе на свѣтътъ ще бѫдатъ тъй за внуцыты ви какъто ся были и за най отдаленныты ви праотцы.»

Да оставимъ убо на поетыты тыя прекрасны, но безосновны описанія на времято. Ако пріимамы языкътъ имъ, нека не слѣдвамы и сичкыты имъ мыслы; ако казваме съ Виргилія *времято бѣга*, нека не забравямы че ній сѫщити бѣгамы; отъ насъ, а не отъ него трѣба да ся боимъ за дългы болѣсти, да ся надѣемъ за кратковременны удоволствія; а когато гледамы часътъ си, нека ся грыжимъ да натъкнимъ тъй добрѣ всичко, щото благорасположенията ни и удоволствията ни да ни причиняватъ сладкы въспоминанія и справедливѫ за напрѣдъ надѣждѫ.

Слѣдъ като показахмы какъ времято, нечувствително на всичко, нѣма върху насъ никаквѫ силѫ, и че ній на противъ можемъ да го употрѣбимъ какъто щемъ, нека видимъ сега кои сѫ най-добрыти срѣдства за да ся ползува человѣкътъ отъ него и да направи не вървежътъ на времято, какъто го казватъ простити, но собственныятъ си вървежъ въ времято тихъ, пріятенъ и легкичекъ.

Трѣба право добрѣ да разумѣемъ че настоящето е самата частъ отъ врѣмято върху която дѣятелность-та ни става непосредственно.

Метафизически, исповѣдамъ че настоящето не може ся зе освѣнъ като една точка; нъ, нравственно то е по-пространно; и безъ съмненіе единъ списатель който присѫтствува на сполукѫтѫ на трагедіятѫ си, единъ войвода който

придобыва единъ рѣшителенъ побѣдѣ, единъ добродѣтеленъ человѣкъ който спасява едно честно домочадие отъ злощастието, усѣща дѣйствително удоволствие, което държи доста время: съществува едно заминало и едно бѫдѫще, толкосъ близо до насъ, щото не трѣба почти нито память, нито предвиждание за да ты усѣща человѣкъ; тѣхъ ты хваща, така да кажемъ, человѣкъ, и смѣшана ты съ настоящето.

Нека слѣдователно си полузуваны отъ него. То е самото ни богатство. По нещастію загубата му е най-честотрѣщаемата лудость по между человѣцыты, и, както казва единъ старъ, тіи го оставятъ да бѣга изъ помежду простыты си.

Ній пренебрѣгваны твърде често очевидныты настоящи удоволствія за да ся тржимъ за преминали злощастія и да кроимы химерически планове.

Единъ философъ ны укорява праведно и за това дѣто до край животътъ си тржсими срѣдства за да живѣемъ; и така все отлагамы животътъ вмѣсто да ся полузуваны отъ него.

Ако не ся полузуваш отъ случаятъ който ти ся представя за да сторишъ доброто, кой ти казва че той ще ся повърне? единъ день, трѣба да ся счита като цѣлый животъ и всякъ вечерь ній трѣба да имамы испълнены вситы си дължносты. «Бѫди увѣренъ че нищо не си сторилъ ако си отложилъ за утрѣ онова което си можилъ да направишъ днесь.»

Природата ни подарява твърде малко годины, и половинятъ отъ това время ній го минуваме въ съпъ, дѣйствителенъ образъ на смъртъ. Днятѣ на нѣжното дѣтинство сѫ като на едно растеніе което едвамъ придича на животъ, и годиныты на старостътъ приличатъ му още по малко; при това, трѣба іоще съсъ страхъ да приброяваме времената на болѣстыты, на жалостътъ, и на незапнемыты отъ полѣтъ ни унынія. Виждте сега колко малко дни имате за да ся наслаждите съ животътъ, и колика е щетата ни кога губите единъ само день! Следвайте убо слѣдующій съвѣтъ на Орація:

«Допитвайте ся до мждростъ; измерете винаги си; бѫдете умѣрены въ желаніята си, ограничете надеждыты си, неиспущайте времето да бѣга безъ да ся усыщате, и не ся надѣвайте много на утрѣшнятъ день.»

Тойзи съвѣтъ не е новъ, всякой единъ си го отправя често самъ; защо обаче отъ него да ся полузуватъ толкосъ малко человѣцы? Защото лесно е да го дава человѣкъ,

а трудно с да го слѣдва. За да ся ползувамы отъ настоящето, трѣба да знаемъ добрѣ да слѣдвамы пѫтътъ на щастіето, но това е дѣто человѣкъ трѫси най много, а знае твърде малко. Настоящето зависи отъ заминалото и отъ бѫдѫщето, и ній смы повечето время смутены отъ въспоминанія, немирны отъ надѣжды, обезпокояваны отъ страхове, които правятъ щото настоящето да ны тежиѣе или отбѣгва; времято за насъ върви скоро или полека споредъ какъто е расположенъ духътъ ни.

Погледнете единъ человѣкъ който отива да пріемне едно количество отъ пары, или нѣкое желателно благодѣяніе; погледнете едиѫ младѫ женѫ която чяка отваряніето на балътъ или любовникътъ си; погледнете единъ гордъ и самолюбивъ списатель на когото піесата ще ся представи: Всички тыя мыслятъ че времято не върви, и че часовете имъ сѫ назадъ Какво желаіѫтъ най послѣ, безъ да го знаіѫтъ и сами? да отбѣгнѫтъ отъ настоящето, да достигнѫтъ бѫдѫщето, да остарѣіѫтъ.

Послушайте на противъ виноватыятъ, който чяка послѣдното рѣшеніе за сѫдбѫтѫ си; послушайте невѣрнѫтѫ сѫпругѫ, която ся бои да не бы да пристигне непадѣйно единъ мъмрливъ и завистливъ мѫжъ, послушайте младыятъ момакъ комуто не ся никакъ ще да дойде часътъ на заниманіето, послушайте любовникътъ който е принуденъ да остави обожаемѫтѫ си владѣтелчицѫ за да ся покори на дължностьтѫ си; колко скоро ся минуватъ часовети! какъ времято хвърчи! какъ быха го спрѣли, ако то имъ идѣше отъ рѫкѫ! какъ быха ся повърнѫли въ животътъ, ако то имъ бѣше възможно!

А и за виноватыятъ когото грызе съвѣсть-та му, и за болныятъ който усѣща животътъ само чрезъ мѫкѫтѫ коіѫто претърпява, колко тежко ся влече за тѣхъ времято!

«*Колко дълга ся види нощь-тѫ за болестьтѫ която бди!*»

Настоящето имъ додѣва, бѫдѫщето гы заплашва, и желаніето тѣхно е да бы могли да заличятъ тія двѣ части отъ времято, и да ся повърнѫтъ пакъ въ дныты на младость-тѫ и на дѣтинството.

Защо това дѣтинство ни ся види като златната възрасть на животътъ? Защото нема да жали за миналото, и не ся обезпокоява за бѫдѫщето; а ся ползува безгрыжно отъ настоящето. Дѣтинството е земныятъ рай на животътъ.

Но, ще каже нѣкой, искате ли щото человѣкътъ, като

едно слѣпо дѣте, да живѣе по случаятъ, и да ся смайва съ настоящето безъ да ся ползува отъ уроцыты на заминѫлото, и да ся излага несмысленно на всичкыты злины на бѫдѫщето?

Не, человѣкътъ нема вече невинность-тѫ на дѣтинството. Трѣба, за да бѫде щастливъ, да върви водимъ отъ мѫдрость-тѫ, и освѣтенъ отъ разумътъ.

За това искамъ да ся наслаждава съ настоящето благоразумно; това настояще слѣдъ малко ще стане заминѫло. Трѣба удоволствіето на часътъ да му не причинява испослѣ никаквѫ скърбь, за дѣто го е злѣ употрѣбилъ, но да му дава на противъ сладкы въспоминанія, защо едно добро въспоминаніе, и то е настояще благощастіе.

Видѣхмы колко е нужно да ся ползувамы тъй отъ настоящето время щото да го не жалимъ послѣ. Обаче благоразуміето изискува да ся грыжимъ и за будущето, защо това бѫдѫще незабавно ще стане за насъ настояще.

Но, отъ другѫ странѫ, като зимамы подъ вниманіе бѫдущето, трѣба да го съзирамы съ очыты на разумътъ а не съ очыты на страхътъ. Който не пазима нищо, той нито сполучва нѣщо. «*Направи потрѣбното, та нека стане що щѣ.*» казва пословицата. Нека мыслимъ като Кесаря, «Че всяка опасность отъ далечь ся види по-голѣма нежели отъ близо.» А най-паче нека не подражавамы лудость-тѫ на сребролюбивыятъ, който жертвува настоящето на бѫдѫщето, и който ся наказва да умрѣ отъ гладъ за да съхрани безполезны срѣдства за животъ.

Вообще, желаемъ ли да владѣемъ времято и да направимъ вървежътъ му сладѫкъ и легкъ? Нека бѫдемъ умѣрены въ желаніята си и въ страховеты си; Нека ся наслаждавамы съ настоящето, като не само не правимъ зло никому, но іоще правимъ за всякого и всичкото добро което зависи отъ насъ. Истинныятъ мѫдръ человѣкъ е онзи за когото могѫтъ ся приложи слѣдующити думы на стихотворецa *Делилл*: «*Блаженъ, преблаженъ въ благородното си поприще, който като ся обърне за да погледне пѫтятъ дѣто е оставилъ слѣдъ себе си, намира недостатъцыты изчезнѫли, и забълъжва съ драго сърце диркыты на извършеныятъ трудъ и на добродѣтель-тѫ.*»

Превела отъ французски **Маріа Ст. Чомаковъ**

ЧИТАЛИЩЕ

Ноемврій 1. 1870. Книжка 3.

За ролята на разумната сила въ производството (1)

I.

Въпросътъ който предпріемамы за да разгледамы тука заедно съ нашытѣ читатели е почти единъ философскій въпросъ, който е свързанъ о една много пространна и мжчна проблема, сирѣчь тъзи на отношеніята на разумната сила къмъ матеріята.

Наистинна, сичкытѣ проблемы не сж достжпны на разумната сила на сичкытѣ человѣцы, защото по нѣкой пжть потребно е едно дълговременно изученіе за да са слѣдува развитіето имъ или за разумѣванье само на терминытѣ имъ;

(1) Понеже ни ся достави горніятъ, подъ всякж точкж зрѣнія важенъ членъ, мы отлагамы за идущыятъ брой обѣщанытъ третій нашъ членъ върху *Напрѣдокътъ*. Впрочемъ, така не само настоящытъ брой на *Читалището* ще стане по разнообразенъ, но читателити ни ще могжтъ ся и отмори нѣкакси отъ теоріиты върху вървежътъ и развитіето на человѣческытъ духъ, теоріи, въ които гы въведохмы тъй внезапно. За това разнообразіе, както и за нѣща относящися до народныты наши правы и обычаи, ніи молимъ ученныты наши единородци, а именно ревностныты учители, катѳ по вѣщи въ народныятъ нашъ животъ, да ни спомогнжтъ кой както може, и до колкото му дозволяватъ времято и особеннити му занятія. М. Д. Б.

но великытѣ резултаты на наукытѣ, естественны или нравственны, могжтъ сѣкоги да бѫджтъ слѣдены отъ една разумна сила, която не е ослабена отъ предразсѫдъцы. За доказателство на туй нека земемъ Астрономіята: безъ приготвянье человѣкъ ще е съвсѣмъ неспособенъ за да исчисли хода на небесныте тѣла, да даде математическа смѣтка за тѣхната скорость или за тѣхныте възмущенія; при сичко туй сѣкій може и нма право да знае че тъзи земя, на която обитавамы, е едно кълбо което са върти въ пространството около слънцето което го привлача, че тя е часть на една пространна система отъ планеты като нея, и които като нея обикалятъ около слънцето, общія тѣхенъ центръ. Каквы заблужденія и праздны страхове е уничтожило само простото туй познаніе! Въ вѣка въ който живѣемы, тѣзи общы познанія, по каквато и да сѫ наука, не трѣба да оставатъ като привилегія само на ученыте: полезно е тѣ да са распространѣятъ въ масеата на народа и да просвѣтяватъ міръ.

Туй което намѣрвамы добро и възможно въ астрономіята е еще подобро и повъзможно въ политическата економія.

И въ тъзи наука има доказателства недостѫпны за неспеціалистытѣ, но нема такивзи голѣмы резултаты които да не сѫ вразумителны и за най простыя умъ. И понеже ный ще разгледамы тука единъ въпросъ отъ тъзи наука, която са занимава съ вещественыте интересы на человѣцытѣ помежду имъ, съ законытѣ на производството на богатството, съ работытѣ посрѣдь които ный минувамы отъ часть живота си и врьху които нашето въображеніе си създава лъженны идеи, когато разумната ни сила не е достигнѫла да си освои понятія истинны, полезно е за сища ни равно да ги познавамы.

Пьрвыйтъ въпросъ който ни са представя за разрѣшеніе е безъ сумнѣніе този: — Да ли е природата създадена за человѣка? Отъ сичко което быхмы могъли да намыслимъ за отговоръ най вѣрното е че человѣкъ когато пьрвый пѫть са намѣри срѣщо природата, намѣрва я сѣкоги твърдѣ малко щедра и благоволителна.

Жетвытѣ не са раждатъ случайно, и дивечьтъ не иди самъ на трапезата ни; человѣкъ е принуденъ споредъ изреченіето на Писаніето, да ѣде хлѣба си въ пота на челото

си. Въ страны които не сѫ станѫли негово притежаніе и въ които преобладава едната природа, най плодороднытѣ земи са покрыватъ, отъ вѣкове, съ лѣсове величественны, безъ суминѣніе, но въ които не е възможно да са влѣзе инакъ, освѣнь съ брадвата въ рѫка, и въ които хищнытѣ звѣрове и отровнытѣ гадове царуватъ нѣяновластно. Въ долинытѣ, дѣто са е насыпала растителната прьсть, потоцытѣ разливатъ своитѣ воды, и нездравы блата покрываватъ прьстьта, която бы могъла да принесе най богата жьртва. Рѣкытѣ изобилуватъ отъ рыба, но тукъ мочурливытѣ брегове сѫ непристѫпны, а тамъ зловреднытѣ животны ги правѣтъ почти смьртоносны.

Но почти вредъ до отровата лежи и цѣрътъ; тъй щото ако бы нѣкой гледалъ работытѣ само подъ този видъ, тосъ часъ бы излѣзълъ на срѣдь този въпросъ: да ли е природата за человѣка майка или е мащиха?

Турете първобытныя человѣкъ предъ лицето на тъзи природа. Той непремѣнно ще бѫде угнетенъ отъ грубытѣ силы които той еще не са е научилъ да покорява и управя, и които на сѣка минута ще му докарватъ пречкы и често ще го надвиватъ. Той ще са осѣти послабъ и подоленъ отъ сичко що е на около му и ще стане несмѣлъ и боязливъ: туй е природното положеніе на дивытѣ. Той ще бѫде принуденъ да иждиви сичката си енергія за да може да удовлетвори на най първытѣ нужды на живота си. Гладенъ ли е? Трѣба цѣлъ день да тича подирь сьрна, или затуленъ задъ нѣкоя шубьрка да чака нѣкой заецъ, докато разумната му сила го научи да си издѣла единъ лѫкъ и стрѣлы; и когато даже владѣе тѣзи първы оржія трѣба да иждивява помногото си време и трудъ въ хитруваніята на лова и на рыболовството. Ще трѣба да отсича цѣла палма за да добые единъ плодъ, да рови цѣлы часове трънытѣ на лѣсоветѣ за да намѣри едно коренче за ѣденье.

Иска ли да си построи едно убѣжище? Трѣба найнапредъ неговото разумѣніе да са подигне до съвземаньето на понятіето за брадвата; и знаете ли какъ първытѣ человѣцы съзехѫ понятіето за нея? Тѣ изостряхѫ единъ кремыкъ чрезъ другій, или единъ камыкъ чрезъ другій по ѣкъ; послѣ като го изостряхѫ отъ едната страна а другата му оставяхѫ тежькъ чукъ, тѣ измыслихѫ да туріѫтъ тъй изра-

ботенъя брусъ въ пукнатината на нѣкой клонъ на едно дърво и да чакатъ търпѣливо година двѣ и повече, щото сокътъ на дървото да напълни тъзи пукнатина и затегне камъка въ нея; тогасъ чакъ като отчувахѫ клони сполучвахѫ да иматъ въ разположеніето си нѣщо като каменна брадва съ топоришка. Колко време и колко трудъ за добиванъето на едно орѫдіе, което днесь сѣкиму са види толкось просто!

И тъй трѣбало е много вѣкове до като най-общитѣ орѫдія и идеи са открыйтъ и влѣзътъ послѣдователно во владѣніе на человѣчеството. Въ първоначалната епоха на обитаванъето на человѣцытѣ на земята имало е единъ періодъ, въ който бѣхѫ извѣстны само каменны орѫдія; слѣдъ него единъ вторый періодъ, въ който наченѫхѫ да познаватъ употребеніето на металлытѣ, най-лесныгѣ за стопиванье; този періодъ наричатъ бронзовый; най-подиръ, другій третій періодъ въ който са наченѫ употребеніето на най твърдыя металъ, този който най много помогнѫ на человѣка за да покори матеріята; този періодъ наричатъ желѣзный. Колко вѣкове е траялъ сѣкій единъ отъ тѣзи періоды, сирѣчь колко вѣкове сѫ были потребны докато человѣческата разумна сила е достигвала да извлече полза отъ матеріалытѣ, които земята крыйше въ нѣдрата си? Туй не може да са опредѣли точно; тѣзи обаче първы *концы* за человѣчеството сѫ были на вѣрно много дългы.

Обрѫженъ даже съ бронза и съ желѣзо, человѣкъ въ първытѣ времена бѣ еще твърдѣ малъкъ срѣщо природата. Дивытѣ на южна Африка имать днесь желѣзо, тѣ го вадіятъ и работіятъ самы, и присичко туй какъвъ злочесть животъ ведятъ! живѣлищата имъ са дупкы отъ оплетены сѣчкы като на самурытѣ. Въ безводныгѣ мѣста като въ пустынята Калахари едно отъ най мжчныгѣ занятія на женытѣ състои да събиратъ за челядитѣ си вода отъ мочурливытѣ мѣста като я смучѫтъ съ сламкы и събиратъ въ ейца отъ камилско птиче. Колко време и колко трудъ бы са спечелилъ ако тѣ знаяхѫ да си копаіятъ кладенцы и да правіятъ ведрицы?

Причината дѣто ный смы много високо надъ бѣдното туй сѫществованіе не състои въ превъсходството на нашытѣ мышцы. Туй е сѣкиму познато. Въ туй отношеніе сѫществува даже едно противоположно предубѣжденіе което отдава на дивыя тѣлесны качества, като тънькъ слухъ, остро

зрѣніе, скорость въ вървѣжа, които образованныйтъ не владѣялъ въ сѫщата степень. Наистина, една способность, която человѣкъ има нужда постоянно да упражнява, развива са може бы по-много; но общо, тѣлото на дивыя нема крѣпость равна съ крѣпость-та на образованныя человѣкъ. Правихѫ сравнителны опыты и намѣрихѫ че червенокожытѣ Американцы и Индійцытѣ на Гангъ не сѫ въ състояніе да подигнѫтъ толкози тежко бреме или да развіѭтъ толкази сила колкото Европейскійтъ работникъ; и че между самытѣ Европейскы народы най-силнытѣ работницы сѫ работницытѣ на най-богатытѣ страны като Англія, дѣто работникътъ произвожда най-много работа и дѣто като получава голѣма заплата той е най-улесненъ да промысли за своето сѫществованіе и поддьржанье. Горнето слѣдователно предубѣжденіе е безосновно, и даже въ грубото отношеніе на тѣлесната ѣкость преимуществото остава отъ страна на цивилизаціята.

Сѣкоги обаче разликата е жалка, и тя една не была бы достатъчна за да распространи много господството на человѣка надъ матеріята. При сичко туй нека не презирамы тѣлесната крѣпость особенно въ младото поколеніе, защото тя е знакъ на здравото тѣлосложеніе и еще защото отъ сичкытѣ естественны добрины, които человѣкъ богатъ или сыромахъ бы могълъ да притежава на земята, най-драгоцѣнната е, безпрекословно, здравіето. Бремето което единъ обыкновенъ человѣкъ може да носи на гърба си е отъ 50 до 60 окы; единъ ѣкъ хамалинъ подига платникъ съ брашно тежькъ до 120 окы, но не е заможенъ да го носи много време, и суммата на работата която дава на края на деня не е много горня отъ тъзи на простыя работникъ.

Отъ туй е явно че превъсходството на человѣка не обитава въ рѫцѣтѣ му нито въ снагата му. Истинната причина на неговото господство надъ матеріята и на неговото владычество въ міръ лежи съвършенно въ неговата разумна сила.

Представете си единъ голѣмъ камькъ. Десеть херкулесы сѫ малко да го помрьднѫтъ. Представятъ са трима или четирма обыкновенны работницы, но обрѫжены съ лостове и камькътъ са мьрда; подлагатъ цилиндрическытѣ колца и камькътъ са дига и най-послѣ съ макарата го натоварватъ на кола или го слагатъ дѣто трѣба. Въ тъзи работа тѣхнытѣ мышцы сѫ безъ сумнѣніе работили, но колко малко е уча-

стіето имъ въ сичката свършена работа сравнително съ участіето на разумната сила която е изнамѣрила лоста, измыслила цилиндрическытѣ колца и макарата!

Туй еще не е нищо. Единъ хамалинъ, казахмы, пренося съ кошъ или на кобилица 50 до 60 окы и извървява пѫть до 50 километра на день. Нека прочее земемъ за единица тъзи произведена работа въ тѣзи условія и да направимъ сравненія.

Намѣсто кошъ нека му дадемъ колца съ едно колело, тогасъ суммата на дневната му работа ще са покачи до една единица и половина. Нека му дадемъ единъ конь. Единъ натовареиъ конь носи около 120 окы, но понеже той и върви по-бързѫ отъ натовареныя человѣкъ, за туй той ни дава шесть единицы.

Нека впрегнемъ този конь на една талига, друго измысляне на человѣческія умъ; ный можемъ да го натоварimъ съ 650 окы и понеже той има и скорость двойна отъ тъзи на обыкновенныя работникъ ный ще получимъ работа отъ двайсеть единицы.

Като смы навикнѫлы отъ незапомнены поколѣнія на едноколнытѣ колца, на коня и на талигата, ный смы готовы да гледамы на тѣхъ като на естественны орѫдія, часть на нашето наслѣдственно достояніе. Сѣкый обаче ще са съгласи че за да са достигне до изнамѣрваніето на колата и до впряганіето на коньетѣ въ тѣхъ, потрѣбно е было доста голѣма сумма отъ съображенія на разумната человѣческа сила. При туй сѣкій разумява лесно колко дѣлъ са пада на мысльта въ създаньето на двѣтѣ новѣйшы орѫдія — локомотива и желѣзныя пѫть, като исчисли туй което мысль-та е приложила на человѣческата сила. Въ желѣзницата трима человѣцы, единъ механикъ единъ пещникъ и единъ кондукторъ съединяватъ силытѣ си и каратъ единъ керванъ колья съ 700,000 килограма товаръ, или 10,000 повече отъ колкото единъ хамалинъ, и понеже тѣ вървѫтъ съ десетократна скорость, тѣ тримата заедно въ единъ день ще докаратъ 100,000 единицы работа или сто хиляды пѫти по-много отъ единъ работникъ; сирѣчь сѣкій отъ тримата особно ще произведе една работа равна съ работата на 33,333 хамалы.

Ето какво е приложила на силата на едного человѣка идеята да са извлече полза отъ разширочаваньето на вод-

ната пара и отъ смаляванѣто на тріенѣто на колелетата о земята чрезъ вьртенѣто имъ врьху желѣзны пѫртове! Нито баснитѣ за исполинытѣ, нито древнята митологія може да постави тука нѣщо на споредъ съ днешната дѣйствителность.

На всемірното изложеніе въ Лондонъ на 1862 година, имаше помежду другытѣ чудовищны произведенія на ковачеството една грамадна машина, направата на която бѣ невъзможна преди изнамѣрванѣто на единъ еще по-чудовищенъ чукъ. Фабрикантинъ са оплакваше че немалъ въ расположеніето си единъ по-голѣмъ чукъ и са каняше да направи единъ. Искате ли да знаете какъвъ бѣше чукътъ който той намѣрваше недостаточенъ? Единъ ковачь може да работи, и то не безъ усиліе, съ единъ чукъ отъ 4 до 5 килограма. Нека земемъ послѣднето число 5. Чукътъ на фабрикантина (какъвто днесь вече има на много фабрики) бѣше тежькъ 50,000 килограма. Единъ само работникъ го турѣше въ дѣйствіе безъ никой другій трудъ освѣнь да отваря и да затваря единъ щуракъ и произвождаше работа повече нежели колкото бихѫ произвели 10,000 силны ковачи ако чукахѫ заедно съ чуковетѣ си на една исполинска наковалня.

Сичкійтъ прочее въпросъ на машинытѣ състои не въ друго, освѣнь въ приложеніето на разумната сила въ справяньето съ матеріята. И малкото тѣзи думы които го опредѣлятъ сѫ доста за да прекѫснѫтъ препиранията, ако че тѣ бихѫ възможны днесь еще помежду человѣцытѣ освѣтены отъ опыта на послѣднія вѣкъ.

Но машинытѣ едны не представятъ освѣнь едната часть, и, както рекохмы въ началото, най-елементарната часть на ролята на разумната сила въ справяньето съ матеріята. Разумната сила е присѫща ввредъ, на кѫдѣто человѣкъ е обърнѫлъ своята дѣятелность, защото състоящъ самъ отъ тѣло и духъ той неможе да приспособи на нѣщо тѣлеснытѣ си силы безъ да са води отъ разумната сила; и, былъ той занаятчій, художникъ, инженеръ или артистъ, когато неговытѣ рѫцѣ мьрдатъ, духътъ му работи, и измысля съ по-голѣма или по-малка сполука какъ да извлече отъ движеніята на рѫцѣтѣ най-добрата възможна полза. Нека приложимъ и туй: въ наше време разумната сила занимава въ сѣко промышлено произведеніе часть по-голѣма отъ другій

пѫть, защото, благодареніе на свободата и на раздѣлението на труда, днесь има по-много человѣцы които полагатъ своитѣ познанія и способности на усъвършенствованіето на всеобщытѣ методы или на частнытѣ занятія въ занаетытѣ.

По тъзи часть Химіята е извършила чудеса. Еди кое си вещество бѣ малоупотрѣбително и твърдѣ скѫпо. Но ето че манифактурата намѣрва за полезно да го употреби и търси голѣмо количество отъ него; ученытѣ го изслѣдуваха и намѣриха въ природата икономическы матеріалы, упростиха начина на добываньето имъ; и туй което преди нѣколко години струваше хиляда гроша днесь струва четири или петь гроша; туй ще рече че мѫката, было отъ къмъ капитала, было отъ къмъ рѫчныя трудъ, са е смалила двѣстѣ до триста пѫти. Азъ говорѭ за витріоля.

Но сѫщото почти можахъ да кажѭ за по-многото химическы вещества, и особенно за кыслотытѣ които сѫ въ най-голѣмо употребеніе въ промышленность-та и които благодареніе на изслѣдованіята на химицытѣ гы добывамы почти даромъ: защото по-многото отъ нащытѣ кислоты са продаватъ днесь на една толкози долня цѣна щото тя са вижда недостатъчна, не казвамъ за заплатата на рѫчната работа и за пьрвата матерія които ги сѫ произвели, но даже и да покрыѭтъ главнытѣ разноскы на завода и издържкытѣ на пренасяньето.

Ни единъ серіозенъ трудъ на каквато и да е разумна сила въ свѣта не става безъ да не послужи за доброто на человѣчеството; и нема ни една плодотворно къмъ наукытѣ управена разумна сила която да нема право да са похвали че има часть въ дѣлото на промышленностьта. Единъ математикъ рѣшава една проблема; Геометріята я грабва и я приспособява на ученіето на фигурытѣ. Инженеринътъ я заема отъ геометріята и са ползува за да усъвършенствува или за да упрости работата на строеніето. Единъ астрономъ забѣлѣжва мѣстото на което ще са намѣри въ единъ уреченъ день на небето една нѣкоя звѣзда; мореплавательтъ са служи съ нея като съ вѣренъ водачь и завожда въ пристанището произведеніята отъ далечнытѣ краища на свѣта.

Отъ грубо навързаны греди пьрвытѣ хора правяхѫ лѣса плавающа по волята на волнытѣ безъ посока. Но разумливость-та на образованныя человѣкъ чрезъ вѣщо наредe-

нытѣ греды строи корабь който презира буритѣ и който снабденъ съ една машина на пара преминува океана въ десеть дни.

Дивыйтъ строи своята колибка отъ прѫтье. Зодчійтъ чертае своитѣ планове въ кабинета си. Каменосѣчецътъ приготвя камньетѣ съ помощь-та на мѫгломѣра и на отвѣса и единъ палатъ са издига.

Една долина е блатиста и вредоносна; земледѣлецътъ ископава една вада, водата са истича и тогасъ жертвытѣ замѣстѣкътъ тръстака и здравіето трескытѣ.

Единъ потокъ е стремителенъ и почти безполезенъ. Фабрикантинътъ му отбыва водытѣ, докарва гы да падатъ на спицытѣ на едно колело, и тъзи сила на потока, до тогасъ разрушителна, преде кротко памукъ и тъче вълна.

Дѣ е началото на сичкытѣ тѣзи преобразованія? Безъ сумнѣніе въ разумната сила на человѣка.

Во всѣко произведеніе има два дѣятеля, природата и человѣкътъ: Природата дава матеріялытѣ, а человѣкъ отъ една страна изнамѣрва чрезъ разума си средства да тури съ най-лесенъ начинъ тѣзи матеріалы въ дѣло, а отъ друга извършва съ рѫцѣтѣ си туй което е съзелъ въ ума си.

Погледнете на едно сукно? Какво е дала природата въ него? вълната на овцата (и нея не твърдѣ даромъ). Какво сѫ направили рѫцѣтѣ въ него? Тѣ сѫ прели и такъли. Но разумната сила е създала тарака, чекрѫка, стана съ сичкытѣ му принадлежности и съ този начинъ тя е дала на рѫцѣтѣ възможность да искарватъ работа двайсетъ пѫти по-много.

Погледнете на този паркетъ. Какво е дала ирородата? Дрьвье отъ гората. Какво сѫ направили рѫцѣтѣ? Тѣ управяхѫ брадвата, струга. Но тѣзи орѫдія са направихѫ отъ разумната сила която ги и усъвьршенствува като ги замѣни съ механическы стругалницы въ които дъскытѣ са рѣжѫтъ съ геометрическа точность и правилность, и послѣ работникътъ може безъ много трудъ и въ малко време да ги нареди и да направи парчета.

Во всѣко произведеніе было отъ малката, среднята или голѣмата промышленность, сѣкоги са намѣрватъ съчетаны въ различны степени тѣзи три елемента: пьрвата матерія, рѫчныйтъ трудъ и умственното съображеніе; сирѣчь отъ една страна природата, а отъ друга человѣкъ подъ двата си ви-

да, тѣлото и духа. Въ нѣкоя промышленность, еще неапредпмала господствувать първытѣ два елемента, въ друга, усъвършенствована промышленность, преобладава третійтъ, сирѣчь духътъ, който чрезъ подѣятелното си посредство и ускорителнытѣ си средства пресъздава матеріята и я прави удобна за удовлетвореніето на нашытѣ нужды като подмага на ржцѣтѣ й умножава суммата на нашытѣ ползованія.

Отъ казанното до тукъ е явно че машината не е друго освѣнь разумната сила приспособена на премѣстиньето на матеріята, че химическата промышленность са основана въ приложеніето на разумната сила на сложеніето и на разложеніето на тѣлата, че въ сѣка фабрикація разумната сила създава орждія, управя отъ блнзо или отъ далечь единъ многосложенъ механизмъ просто като ржката на работника. Ако предложеніе прочее да са докаже само присѫтствіето на разумната сила во всѣко промышлено произведеніе, изложеното до тукъ было бы доста.

Въ единъ обаче другій членъ ный ще са опытамы да проникнемъ по-далечь за да уснпмъ вліяніето което присѫтствіето на разумната сила извършва общо врьху производството.

Маккавеевъ.

Цариградъ 30 Септемврій 1870

Пѣйте славейковъ.

Въ цвѣтнж градинж краснж,
Прѣзъ пролѣтнж нощь яснж
Най жарко славейскый гласъ
Пораждa радость у насъ.
А пакъ тамъ дѣто врѣмя
Причинило безъ имя
Всичкото на смьртьтж робъ,
Тамо надъ потъпканъ гробъ
Славей пѣе умилно,
Че расплаква неволно
И жестокытѣ очи.
Муза насъ да поучи;

Лирѫтѫ прегѫрнете:
Врѣмя е, трѣба за насъ
Да чуемъ музинъ гласъ;
Пѣйте Славейковъ, пѣйте.
Друга епоха, другъ вѣкъ,
Минѫлото е далекъ.
Познавате безъ друго
Какъ чезне и най драго
Въвъ усилный смьртенъ свѣтъ,
Като еднодневный цвѣтъ.
А не ли ви е жално
Дѣто почти напразно
Ваша горка муза бди?
Съсъ пристонъ читатель
Народъ музинъ пріятель,
Да л' иска да ся снабди!
Лирѫтѫ прегѫрнете:
Врѣмя е, трѣба за насъ
Да чуеме музинъ гласъ;
Пѣйте, Славейковъ, пѣйте.
Награждава ся поетъ
Кат' види да ся родѣѭтъ
Благородны му чувства
Чрѣзъ изящны искуства;
Кат' имъ чуе сладкый екъ
У смьртныа человѣкъ.
Трудете ся за славѫ
Че тя вѣчно остава.
Далеко подлата цѣль
Отъ достойный списатель,
Вѣрный музинъ пріятель,
Що Аполонъ увѣнчѣлъ.
Лирѫтѫ прегѫрнете:
Врѣмя е, трѣба за насъ
Да чуеме музинъ гласъ;
Пѣйте, Славейковъ, пѣйте.

Ангелъ Д. Пюскюлліевъ.

Хора за Обществени дѣла

Подъ това заглавіе срѣщамы въ единъ американскъ книгѣ единъ піесъ назначенъ за декламаціи; ный препоржчамы съдържаніето ѝ на серіозното вниманіе на нашата читающа публика, като вѣрвамы че тѣзи нѣколко кратки опрѣдѣленія, конто дава ученыя Американецъ на своитѣ съотечественници за при избираніето на общественитѣ имъ служители, не ще да сѫ излишни и за насъ конто захващамы вече новъ духовно самостоятеленъ животъ:

1. Хора за Обществени дѣла трѣба да сѫ умни. Азъ не разбирамъ съ това че тѣ трѣба да знаіятъ какъ двѣ и двѣ правятъ четири; или че, шесть процента ще рече, за година шесть грошa лихва на стотѣхъ. Азъ земамъ думата Умни въ по-обширенъ смыслъ. Азъ не сѝ ограничавамъ само съ единъ наукѫ за частна полза. И това наистина е нужно, но то ще доде отъ самосебе, и безъ да го търсишъ. Соприкосновеніето съ грубія и жестоки свѣтъ ще *принуди* всѣкиго да търси срѣдства за самоспазваніето. Прѣлеститѣ на свѣтовнитѣ блага ще тикатъ всѣкиго за възвышеніето му. Но, хора, пораснѫли подъ тѣзи вліянія, никога не могатъ съставы добри обществени служители. Обществениятѣ дѣла, или обществената служба изисква умъ съ по-обширни и по-възвышени взглядове. Обществената служба изисква хора, на конто ежедневното занятіе да е изучваніето на человѣка; на конто познаніето на исторіята да е както двѣ и двѣ четири; хора, конто да познаватъ сърдца, да сѝ изслѣдувалы человѣчеството, и, хора, конто прѣди всичко друго да познаватъ *добрѣ себе сѝ*. Правото за избираніе на обществениятѣ сѝ служители е опасно, то е страшно нѣщо. То изисква отъ всѣкиго мѫдрость, опитность и далновидность въ най-голѣма степень. То зема подъ вниманіе во всѣко дѣло интереса на всѣкиго и ползата за всичкія народъ. Неговитѣ рѣшенія стигатъ до най-отдаленнитѣ врѣмена на потомството. Това право налага най-строга отговорность и за послѣднія день сѫдній. Кой ще сѝ подложи, убо, на единъ такваzи отговорность слѣпо? Кой ще сѝ служи съ неіѫ неразмысленно? Кой ще сѝ наеми да употрѣби това сѝ право, като орудіе или слѣпо мекере на другиго? Колцина, оба-

че, има подобни! Но *таквизи хора* не сѫ за обществени служители.

2. Хора за обществени дѣла трѣба да бѫдѫтъ честни людіе. Азъ не разбирамъ съ това хора, които не сѫ никога крали. Азъ не разбирамъ хора, които не са въспріели никога да измамятъ нѣкого въ търговіята си. Азъ разбирамъ хора *едноличии*. Хора съ единъ езыкъ и едни уста. Хора, които казватъ туй което вършѣтъ, и които испълняватъ туй, което обѣщаватъ, или които вършятъ туй което казватъ. Азъ разбирамъ хора, които издирвѫтъ винѫги *правото*, и него правѫтъ че каквото ще и да стане послѣ. Но хора, които ся продаватъ на тогозъ, който плаща най-скѫпо; хора които печелятъ съ двоеличіето си; хора, които търсѫтъ служба за прѣхранѫтѫ си; хора които пазятъ тамъ, гдѣто не могѫтъ да ходятъ прави: *Таквизи хора* не ставатъ за обществени служители.

3. Хора за обществени дѣла, трѣба да бѫдѫтъ храбри. Азъ не разбирамъ съ това хора, които сѫ готови за кавга на сѣки часъ. Азъ не разбирамъ хора, които сѫ обкачени съ пушкы и пищови. Азъ не разбирамъ хора, които сѫ крыѣтъ изъ горитѣ и убиватъ пѫтницитѣ тайно и открыто, Азъ разбирамъ хора, които ходятъ съ открыто лице и отворени гръди. Азъ разбирамъ хора, които малко говорятъ, а много вършѫтъ. Азъ разбирамъ хора, които могѫтъ да ся осланятъ на сами себе си, хора, които сѫ *днесь* гдѣто сѫ были *вчера*, и гдѣто ще прѣбѫдѫтъ и *до край*. Азъ разбирамъ хора, които могѫтъ да посрѣщатъ хладнокръвно всѣка буря. Азъ разбирамъ хора, които ся боятъ да *убиватъ*, но съвременно които не ся страхуватъ да умрѫтъ. Човѣкъ, който хули и ся заканѣ; човѣкъ, който напада скрытомъ было съ сабя, съ дума или съ перо; човѣкъ, който подига размирици които докарватъ насилія и разоренія; таквизи хора не ставатъ за обществени служители.

4. Хора за обществени дѣла, трѣба да бѫдѫтъ благочестиви. Всѣко общество е отъ Бога. Всѣко общество зависи отъ Бога. Всѣко общество е отговорно прѣдъ Бога. Да оставимъ Бога на страна отъ обществото си ще каже да станемъ безбожници. Азъ не разбирамъ тукъ хора, които винѫги ти говорятъ за Бога и за съвѣсть, а пакъ гълтатъ цѣли държавы и зематъ хапката отъ устата на бѣднія. Азъ

не разбирамъ ипокритството, дань дѣто порока плаща на добродѣтель-та. Тѣ сѫ маски, които силата на нравственната природа въ человѣка накарва да налагатъ тѣзи които искатъ да отбѣгнатъ отъ неѭ, но и за което тя справадливо гы обезчестява. Азъ разбирамъ за благочестиви хора, които чувствуватъ и признаватъ Бога. Азъ говоря за хора, които ся съзнаватъ за грѣшници. Азъ разбирамъ хора, които не ся срамуватъ отъ крьста. Азъ казвамъ за хора, които го иматъ както въ сьрдцето си тъй и на челото си. Хора, които не приемватъ бѫдущъ животъ; хора които не дьржѫтъ писанія-та, които никога не ся молѭтъ; *таквизи хора* не сѫ за обществени елужители.

5. Хора за обществени дѣла, трѣба да бѫдѫтъ хора съ вѣра. Човѣкъ безъ вѣра не е друго нищо освѣнь единѫ простѫ пльть. Неговото сьрдце — само тѣлесенъ мускулъ, нищо повече. У него нѣма *минѫло* което той да *почита*; нѣма *бѫдуще*, на което да ся *уповава*. Той живѣе. Тъй прави и червея. И двамата загиватъ. Подобни хора никога не могѫтъ станѫ обществени хора. Потрѣбно е *Вѣра* която да доставя подпорката, която Архимедъ не можи да намѣри за да упрѣ дългія си лостъ съ който да подигни свѣта. Потрѣбно е Вѣра за да глѣда прѣзъ гѫститѣ облаци и силнитѣ бури на свѣтлото слънце което свѣти, грѣй весело тамъ горѣ надъ всички тѣхъ, както е сіяло и при създаніето на утрѣнната зора. Потрѣбно е Вѣра която да ся държи у Небето, когато земята ся клати даже до основаніето си, по Божіето повеленіе. Потрѣбно е вѣра, която може да допустне да потѫне *настоящето* въ *бѫдущето*, и да остави врѣмето да заминва когато тя ся държи здраво у *Вѣчностьта*. По този начинъ ся приготвятъ хора, които могѫтъ да съставѭтъ обществени служители.

6. Хора за обществени дѣла ся образуватъ чрезъ самоотверженіе. Вьрбалака ся търкаля по водѭта повьрхность, развѣва ся и ся люлѣе вѣчно отъ студнитѣ вълни, пада и става постепенно изъ воднитѣ струи до като ся издигне веднъжъ за всегда, и най сетнѣ стане една здрава вьрба. Единъ желѫдъ ся истьрва отъ катеричина кракъ прѣзъ единъ есененъ день, когато тя ся прѣхвьрля отъ единъ клонь на други; той ся завира тамъ нѣгдѣ изъ шумарлака. Той ся прилѣпѭ у нѣкоя гола скала. Търпи вѣтъръ и студь. Проти-

востоп мразъ и хладъ. Свива ся отъ студя, сгѫва ся подъ снѣга. Той не търси милость, нето може да дава. Стиска ся само у скалата. Доди майскія день, свѣтлото слънце огрѣй. Той ся устрѣмява срѣщу него, той ся распуща и прѣдава на свѣтозарнитѣ му лучи. Той вече е дѫбъ. Сто години ся истичатъ и той; е сѐ дѫбъ. Той ще прѣкара много пѫти по сто; само ако не ти стане нужда за единъ мачтовъ стълбъ, тогазъ ты не отсичашь слабата и крѣхка върба, но старія коравъ въ бури пораснѫлъ и отъ бури заякнѫлъ стогодишенъ дѫбъ. По този начинъ растатъ и ся отпасватъ хора, които да съставѩтъ обществено добро, хора, които да вършятъ обществени дѣла.

7. Хора за обществени дѣла ся образуватъ сами съ послушность. Послушностьта е здравіето на человѣческитѣ сърдца: послушность къмъ Бога; покорность къмъ баща и майка, които за дѣцата сѫ намѣсто Бога; покорность къмъ учителитѣ и масторитѣ, които сѫ намѣсто баща и майка; повиновеніе на духовнитѣ отцы, конто сѫ истински служители Божіи; и на властитѣ подъ които сѫ намѣрвамы, и които сѫ отъ Бога. Послушностьта не е друго нищо освень само-управленіе положено въ дѣло: защото ни единъ който не може да *повелява на себе си*, не може *управлява* другиго. Само таквизи хора могѫтъ напълно и съ успѣхъ върши обществени дѣла.

Петко В. Горбановъ

1870 Октом. 13 Бебекъ.

Що е романъ

Романъ е занимателна повѣсть, или измыслена прикаска въ коіѩто ни ся прѣдставя человѣческыйтъ животъ въ своитѣ разнообразны отношенія. Сѫщо романъ това е. — Но много сентименталны господжи а че и господиновци може съвсѣмъ ишакъ да опрѣдѣлявать романътъ. Споредъ тѣхното мнѣніе романътъ е повѣсть която има за прѣдметъ любовь и то чистѫ платоническѫ любовь... Споредъ тѣхното разбираніе, то е пьрвото условіе на романътъ. Лицата или особиты, на които животътъ ся *разлага* въ романътъ, нѣ-

матъ и не смѣятъ да иматъ никакви възвишены мысли, — тѣхнытѣ осѣщанія, мысли и тежненія трѣба да бѫдѫтъ управены единственно врьзъ прѣдметътъ на тѣхнѫтѫ любовь, защото любовьта е исходната и завръшната точка въ романътъ, — а то е все споредъ разбираніето на горѣ споменѫтытѣ лица.

Това погрѣшено мнѣніе за романътъ ся привмѫкнало, ето отъ кѫдѣ.

Романътъ е единъ дѣлъ отъ епическѫтѫ поезіѭ и поникнѫлъ е много по-късно отъ епосътъ. Той ся е породилъ въ срѣднитѣ вѣкове, въ врѣмето на най-голѣмѫтѫ славѫ на рицаритѣ, а люлката му е западна Европа, гдѣто рицарскыйтъ животъ по онова врѣме ся е най буйно развивалъ.

Рицаритѣ ся были по-пьрвытѣ юнаци на народътъ си и прѣдставители на народнѫтѫ мысль. Тѣхнытѣ юначкы дѣла и това що сѫ тѣ явно вършили, въспѣвали сѫ го поетытѣ на онова врѣме у епосытѣ. Частныйтъ животъ на тѣзи рицари е станѫлъ прѣдметъ за романътъ. А понеже въ онова врѣме на феодалнѫтѫ системѫ само животътъ на голѣмцытѣ е ималъ нѣкакъвъ интересъ, и понеже въ онова за голѣмцытѣ често и безгрыжно врѣме най занимателнытѣ отношенія на частныйтъ животъ сѫ были любовнытѣ отношенія: то и романътъ ся забавлявалъ съ любовнытѣ отношенія на голѣмцытѣ и рицаритѣ.

Романътъ който ся е развивалъ на споредъ съ юначкыйтъ епосъ, заелъ е много отъ него. Както въ епосътъ судбината и нѣкоя вишша сила управя юнакътъ, така и въ романътъ. Судбината е станѫла управителка на любовнытѣ отношенія, и както въ епосътъ юнакътъ иде въ противство съсъ судбинѫтѫ, и най послѣ борбата на юнака обыкновенно излѣзва честито, тъй сѫщо и юнакътъ въ романътъ ся бори съ голѣмытѣ прѣчкы и спънкы, които най послѣ наддѣлява и борбата му увѣнчава мирно наслаждаваніе на любовното щастіе, или както обыкновенно казуватъ, любовникътъ и любовницата, «най послѣ ся състанѫтъ.» И тъй романътъ е станѫлъ скутоносецъ на епосътъ, а съ това той си е заградилъ стезѭтѫ за понататшно развитіе. И както въ епосътъ юнакътъ ни ся вижда като да ся намѣрва подъ окрылѣто на нѣкоѭ вишшѫ силѫ, и като да е самъ той никое вишше твореніе, тъй исто и юнацитѣ въ романытѣ като

да сѫ твореніе на нѣкой высшій свѣтъ, защото повечето сѫ вече тъй идеалисаны щото и най незлобивыйтъ читатель, не вѣрва не само че има вече таквызъ людіе, но не вѣрва нито че могѫтъ таквызъ людіе и за напрѣдъ да бѫдѫтъ, когато въ простотѫтѫ си вѣрва че нѣкога си тѣ можали да бѫдѫтъ и гы имало.

Четеніето на таквызъ повѣсти, които олицетворяватъ свьрхестественны или по-добрѣ да кажемъ не природны осѣщанія, не природенъ животъ, подкопава въ простыйтъ и незлобивыйтъ читатель природнѫтѫ основѫ на нравственното и умственното въспитаніе толкозъ повече, колкото по-много умътъ и фантазіята ся забавляватъ съ таквызъ работы и колкото умътъ на читателя самъ по себе си е младъ и не развитъ. Отъ това излѣзва дѣто че у тѣзи народы, между които четеніето на романытѣ е распространено, ся намѣрватъ много таквызъ иперсентименталны дѣвойкы, които гы блазни че сѫ постигнѫли цѣль-тѫ на животътъ, когато могѫтъ на самѣ да ся прѣдаватъ на нѣжны въздышкы за неумрьзваныйтъ прѣдметъ на любовь-тѫ си. А отъ туй произлѣзва и онуй погрѣшено разбираніе на романа.

Сега, когато въ новото врѣме напрѣдъкътъ на природныѣ наукы обори силѫтѫ на судбинѫтѫ и на висшытѣ силы, които управлявахѫ человѣка, то измѣстенъ е вече и епосътъ отъ книжевныйтъ столъ на читающѫтѫ публикѫ. Това събарянie на епосътъ станѫ въ сѫщото въ врѣме и еманципираніе на романътъ. А между това и свободныѣ мысли отъ минѫлото и сегашно столѣтіе испокѫсахѫ свьрскытѣ на феодализма и въведохѫ цѣлый народъ въ ликътъ (хорото) на явный животъ. Сега чакъ ся показа животътъ у всичкѫтѫ си разнообразность и писательтъ на романытѣ има вече богато поле за своіѫтѫ студіѫ. И паистинѫ и писателитѣ сѫ захванѫли да разгледватъ и да проучватъ животътъ отъ разныѣ неговы страны, а чрѣзъ това романътъ е добылъ новъ полетъ, защото неговътъ задатъкъ, както въ начало казахмы е, да представлява человѣческый животъ въ разнообразныѣ му отношенія.

Но при всичко що тѣзи обстоятелства сѫ были благопоспѣшни за развитіето на романътъ, то пакъ за дълго и твьрдѣ дълго врѣме е траяло примѫкваніето на романътъ отъ неприроднытѣ животъ къмъ природныйтъ, па и днесь даже

неможемъ каза че романътъ е оттръснлъ въ всичко стародревнийтъ си епическый пъздеръ. И най-даровититѣ писатели лесно още ся вдаватъ да изобразяватъ чудноваты събытія, да описуватъ свърхестественны борбы съ природнитѣ силы и да изобразяватъ още неприродны характеры. Въ тъзи погрѣшкѫ падатъ най-много Французитѣ.

Истинныйтъ задатъкъ на романа, или по-право на писателя на романа е да ся углъби въ народный животъ, да изнесе отъ него мысли, конто движатъ този животъ, развитіето на тѣзи мысли и тѣхнытѣ разны судбины да ни гы прѣдстави въ животъ и въ дѣйствованіе на лицата, съ конто желае да исплете романътъ си. Тъй бы могли да имамы романъ, и такъвъ трѣба да е той, а то ще каже повѣсть отъ дружественныйтъ нашь животъ. Въ това Руситѣ сѫ днесь много успѣли.

У Руситѣ има още и туй честито обстоятелство, че тѣхныйтъ дружественъ животъ прѣвьрнва днесь възражданіенѣто си, и отъ това разни партизани ся трудатъ да прокаратъ своитѣ или да оборятъ противнытѣ начала, та прѣдставятъ дружественныйтъ животъ споредъ своето разно схващаніе отъ разны точкы на зрѣніето.

Това истото обстоятелство настава вече и у насъ Българитѣ, у насъ вече дружественныйтъ животъ е въ началото на възражданіето си. И ако бы ный имали честь-тѫ да имамы романисти, както смы честити да гы нѣмамы, трѣбало бы да ударятъ и тѣ въ този пѫть, въ който сѫ Руситѣ ударили, дѣто ще ся каже, да пишѫтъ романытѣ си на наше народно основаніе. Но като романисти още нѣмамы, ный нсказвамы това мнѣніе като едно напомнаніе къмъ младытѣ писатели, конто може да ся заловятъ нѣкога да пишѫтъ.

Нашето най-мило желаніе е да ся яви и у насъ на свѣтъ дружественный романъ, защото само романътъ е кадженъ да извади на срѣдь дружественный животъ, такъвъ какъвъто си е съсъ всичкытѣ си дребнотіи и завракукы, нѣщо което не стои толкозь въ власть-тѫ на никоіѫ другѫ врьсть отъ поезіѫтѫ, и то въ едно толкозь запнхателно облнчіе. А пакъ до тогазь до когато не ся сдобіемъ съ свой романъ ный можемъ да ся задоволявамы съ произведеніята отъ чуждытѣ книжевности. При избираніето пакъ на тѣзи произведенія трѣба да пазимъ на горѣпоменѫтытѣ изискva-

нія, какъ бы имали читателитѣ пьрво да ся научатъ нѣщо и да навыкнѫтъ на природното разбираніе на свѣтскытѣ отношенія, и второ, какъ бы могли онѣзи конто ще пишѫтъ да иматъ добры примѣры.

Най-послѣ ный ще повторимъ още веднѫжъ да кажемъ тука, че въ романытѣ, новелытѣ и прикаскытѣ намъ ни най-вече аресва Русскыйтъ начинъ на писаніето.

Мдникаровъ

Пѣснь на добродѣтелыта

Добродѣтель безъ награда (2)
Неостава никогда;
Въ свѣта колко и да страда.
Тя е сѫщата всегда.

Добродѣтель, добродѣтель!
Самъ-си Богъ ти è свидѣтель.

Но и хѡрата приглеждатъ (2)
Кой какъ тука са владѣй,
Макаръ често да завиждатъ
Който праведно живѣй.

Добродѣтель, добродѣтель!
Самъ-си Богъ ти è свидѣтель.

Ненавиждa са отъ много (2)
Добродѣтелный човѣкъ,
А награжда са отъ Бога
Изъ родъ въ рода и во вѣкъ

Добродѣтель, добродѣтель!
Самъ-си Богъ ти è свидѣтель.

Добродѣтель безъ награда (2)
Неостава никогда;
Въ свѣта колко и да страда
Тя è сѫщата всегда.
Добродѣтель, добродѣтель!
Самъ-си Богъ ти è свидѣтель.

Т. Шишковъ.

— Тъзи пѣсня е тонисана по гласа на чехската народна пѣсня: «*Хóро, хóро, зелéна си!*» А пеньта е отъ ученицытѣ на Господина Т. Шишкова при едно театрално прѣставленіе по случай на раздаванего на наградытѣ въ пьрвытѣ числа на Юлія 1870 год.

Естествены и игіенически понятія

Читателю

Запри ся гдѣ и да ся случишь, погледни и прѣде си и заде, съзри ся въ небето, влезь въ дъното на морего, въ нѣдрытѣ на землятѫ; всегдѣ ще забѣлѣжишъ движеніе. Да, по сичкото на вселенная пространство владѣе непрерывно движеніе, сложеніе и растленіе, рожданіе и смьрть; въ тыя промѣненія и измѣненія състои дѣйствителныять животъ, животътъ на природѫтѫ, която цѣлокупно е една живѣюща грамуда.

Като ся ограничимъ, съ умътъ само въ растенінта и въ животныгѣ ще видимъ какъ тыя, отъ часътъ на рожденіето до смьрть-та имъ, претрыпяватъ едно слѣдствіе на промѣненія, конто ставатъ въ тѣхъ даже и кога ся преобьрнѫтъ на прахъ и пепелъ.

Нѣщата слѣдъ смьрть-та си ставѫтъ каквото ставѫтъ и слѣдъ изгорѣтъ си; смьрть-та и огънътъ прочее не ги унищожаватъ, само имъ промѣнуватъ състояніе и форма; това е тъй было отъ създаніе міра и това тъй ще бѫде до вѣка.

Заради това, ако намирамы въ землятѫ растенія и животны на конто видътъ ся е изгубилъ днесь, то показва само, че нищо съ формѫтѫ си не е родено за вѣчность-тѫ.

Отъ гдѣ обаче заима природата нови вещества за да произведе безбройнѫтѫ разность отъ явленія, конто представлява съ такавѫ расточителнѫ щедрость? Кой е изворътъ на тая плодородна движимость която ны учудва и умайва? На тіи въпросы, колкото важны и да сѫ тіи, отговорътъ е, че природата крые въ себе плодовито сокровище; тя е добра, и най-добрата домакыня която никогда не ждивява безъ да добые, и никогда повече отъ колкото придобыва. Нейныйтъ имотъ е петлѣнъ и вѣченъ: Той подъ разны формы са явява, но е сѫщыятъ сѣкогашъ. Тѣлата отъ нея и въ нея потъиватъ; тя е майка която погльща дѣцата си; а

младытѣ и дѣца не са съставени освенъ отъ матеріята на преминѫлытѣ. Ето що става:

Когато растеніята и животныгѣ престанатъ да живѣятъ, тія са растояватъ и растлѣятъ на пьрвоначалныгѣ «*частици.*» Послѣ едны отъ тѣзи са испаряватъ, другы оставатъ въ землята и ставатъ на прахъ: Тыя и оныя, подъ вліяніето и подъ дѣйствіето на едно нѣкое сродство което си иматъ, ся соединяватъ и произвождатъ новы тѣла; и това става безъ почивка; да, въ природата нема спокой, тамъ непрерывно движеніе и вѣчны промѣненія. Дрьвото което нѣкога си е украсявало нѣкои богаты и величественны лѣсове днесь го изкопавамы изъ вѫгленіѧтѫ земліѫ; горимы го изново; и то ся преправя на дымъ и прахъ и подъ тыя си новы формы то снабдява растителното царство съ нуждата за развитіето му храна: Отъ него пакъ са хранятъ животныгѣ и человѣкъгѣ. Прочее онова дрьво което е расло може быти преди да са роди человѣкъгѣ на землята днесь става наша храна и утрѣ ще прави часть на нашето тѣло; А послѣ, слѣдъ разновидны промѣненія ще влезе въ съставъгѣ на новы трѣвы, и тъй довѣка; съ една рѣчь матеріята занма всичкытѣ возможны формы и минува вѣчно отъ тѣло въ тѣло безъ никакавъ отдѫхъ не спокой.

Ако раздробимы, матеріята чрезъ искуството на химіята ще достигнемъ до сѫществата които ся не дѣлятъ; отъ тѣхнитѣ разни соединенія пристига неизмѣнимата разность на тѣлата.

Споредъ древнитѣ натуралисты четыри сѫ были пьрвоначалныгѣ тѣла, отъ разното съставленіе на което сѫ ставали міроветѣ: Тія сѫ были *земля*, *вода*, *воздухъ* и *огнь*.

Днесь обаче, благодареніе на напрѣдъкътъ който станѫ въ естественныгѣ въобще наукы, пьрвоначалныгѣ тогава тѣла ся намѣриха сложни, открыха сѫ точно въ тѣхъ до нынѣ шеесетъ и четыри *просты* тѣла: Отъ които само осемнадесять сѫ срещатъ въ растителното царство, и петнадесятъ въ животныгѣ.

За да знаемъ разныгѣ произведенія на природѫтѫ, за да добыемъ точно по възможности понятіе за все що е околѣ нази, и за промѣненіята които извършватъ вынъ отъ насъ; за да проумѣемъ себе си и щото вѫтрѣ въ насъ става, така щото да можемъ и да ся предупазвамы отъ всяко нѣщо

вредителното, необходимо е да познавамы тія пьрвопачалны стихіи и тѣхнитѣ свойства.

Слѣдователно, потрѣбно е да ознакомѣ̀ въ кратцѣ читателиты на това Повременно списаніе съ оныя отъ тыя стихіи които влизатъ въ съставътъ на органическытѣ тѣла. Преди всичко обаче треба да кажемъ че ніи пріимамы за математическы законы слѣдующытѣ: «*Никое пьрвоначално тѣло не можѐ ся промѣни на друго.*»

«*Всѣко просто тѣло сохранява всегдѣ и въ всѣко време свойствата си неизмѣнними.*»

1-о, Кислородътъ е тѣло въздушно, безцвѣтно, невкусно, и безуханно. Той ся зове отъ всытѣ просвещенны народы и въ научнытѣ книгы *оксигень*, съ малкы измѣненія въ окончаніето; нѐси още прилагателнытѣ на кислетворецъ и на жизненный воздухъ.

Той е пьрвый отъ тайнытѣ дѣйцы на удивителнытѣ явленія що ся представляватъ прѣдъ очытѣ на мѫдрытѣ возъ величественната сцѣна на всемірныйтъ животъ; Той еще и за количеството си има право на прѣдсѣдателство, понеже земната кора може приключати кислородна тягость равна съ третината на цѣлата си тягость: тъй подобно и растенія-та и животнытѣ които ѭ населяватъ: Воздухътъ който е возъ назе и който всегдѣ пьлни празднитѣ мѣста дьлжнѣе еднѫ̀ петинѫ̀ отъ обѣмътъ си на кислородътъ: Водата же осемтѣхъ деветини отъ тягость-та си.

Горѣніето, прокысность-та и гніеніето не са друго освенъ сложеніе на това тѣло съ другы; и въ сложеніето отгорѣ съгледайте че ся поражда ново воздушно произведеніе което ся вдига съ испареніе.

Истинна той не гори, но безъ него не огѫнь не пламникъ има: Има прочее свойството да воспалва и съсипва съ голѣма скорость всытѣ тѣла които иматъ свойството на сгоряемость-тѫ̀.

(Слѣдва)

Д-ръ С. Ч.

Какво вліяніе са извлича отъ изучваньето на природата.

—

«Не ми затуляй слънчевата свѣтлина!» Каза Діогенъ на Александра, когато Императорътъ го попыта: каква услуга бы му направилъ. Колкото гордъ и да бѣше отговора на философа, той просто изразява честната независимость, която сѣки высокообработенъ и непоколебимъ умъ може да чувствува къмъ тѣзи конто сѫ са отличили случайно по достоинството или по богатство. Наистина този който са нуждае отъ снисходителното усмыхваньe на гордыя, или отъ нечувствителната ласкателность на тщеславныя, было да го подканя къмъ стараніе, было да го насърдча къмъ благополучіе, заслужва нашето съжалѣніе.

Силата на самопобужденіето е най-желаемата за сичкытѣ познанія, а тя са намира най-рѣдко. Да обычатъ познанія просто за полезность-та имъ — да образуватъ и да заякчѫтъ добродѣтелны расположенія съ надежда че ще бѫдѫтъ наградены само съ дѫлбоко спокойствіе конто тѣ приносѣтъ, — съ една длъжность извършена отъ малцина хора; когато тя е най-простыя и единчкія пѫть за трайното благополучіе. Този който може да намѣри умственно побужденіе въ паданіето на една ябълка, или въ краската на едно горско цвѣтъе, може да каже гордо на ласкателныя свѣтъ, «не ми затуляй слънчевата свѣтлина.» За него Природата е едно отворено пространство, дѣто истины отъ най-высока важность сѫ ясно написаны; а искушеніята и безспокойствіята въ този животъ нѣматъ сила да помрачѣтъ ни най-малко широкитѣ и краснытѣ ѝ страницы.

Азъ не искамъ да кажѫ че уединеніето е блаженство, даже дѣто удоволствіето е най-чисто. Едно възвышеніе, което ны туря надъ надѣждытѣ и страховетѣ, надъ радость-та и скърбь-та въ общественныя животъ, трѣба да бѫде недостожелаемо; но това което ны туря задъ пространството на вѣчноизмѣняемото теченіе на обстоятелствата и мнѣніята е вѣроятно желаемото; и нѣма нищо върху което умътъ може да ся употрѣби да клони толкозъ много да произведе туй положеніе на вѫтрѣшната свѣтлина отколкото изучваньето на природата въ разнытѣ ѝ формы.

Политиката, любостяжаніето, славолюбіето, сичко вкрат-

цѣ което може да ся извърши чрезъ страститѣ на человѣчеството, иматъ едно поѣдающе вліяніе върху человѣческата душа. Но природата вѣчно величественна и свѣтла, са движи постоянно съ сѫщія гордъ ходъ и блѣстяще усмыхванье, когато или единъ капитанинъ е направилъ кораборушеніе или една имперія са е разрушила. Лошавинытѣ на челѣшкото сърце оскверняватъ сичко съ което може да са присъединѣтъ; но тѣ неможѫтъ да зацапатъ *нейныя* святъ храмъ. Вратата наистинѫ сѫ затворены противъ смѫтителното и лошото; но лучезарната богыня е выпѫти предъ олтаря благосклонна да са усмыхне къмъ сички които сѫ доста чисты да обычатъ тихата ѝ красота.

Властолюбіето може да играе една силна роль; то може да обремени мышцытѣ на народытѣ, и да направи рабското множество самоподвижны свирачи на собственната си буйна музика; но слънцето, мѣсецътъ и звѣздытѣ слѣдватъ величественното си посланіе независимо отъ неговата сила; и чрезмѣрнытѣ му усилія не можѫтъ да измѣнѣтъ законытѣ които произвеждатъ преходящата слава на дѫгата.

Сребролюбіето може да замрази неявнія потокъ на любовь-та, и да изсуши сичкытѣ источницы на съчувствіето въ челѣшката душа; но то не може да намали пышность-та на лѣтото, или да стѣсни расточителность-та на есень-та. Славата може да ны води въ преслѣдванье на блѣстящи мечтанія, до дѣто болныйтъ умъ загуби сѣки вкусъ за сѫщественно добро: но тя не може да сподѣли вѣчность-та на свѣтлината, или безсмьртіето на най-малкія атомъ.

Този който е управлявалъ варката си нѣкогаждь толкози искусно презъ морето на политика, рѣдко е намиралъ тихо пристанище. Неговытѣ спънки и неговытѣ тържествованія сѫ были отъ единъ побудителенъ характеръ; тѣ сѫ зависили отъ вънкашны обстоятелства, върху които той е ималъ твърдѣ ограничена сила; и когато буйното евленіе са измине, той намира твърдѣ късно, че той е живѣлъ отъ дыханьето на другитѣ, и че благополучіето не сѫществува въ сърцето му.

И каква è опытностьта на този който è живѣлъ само за богатство? който è спрѣлъ безопасно богатонатовареныя си корабъ въ пространното пристанище на сполучливата търговіѭ? Намира ли той че благополучіето може, както ны-

нѣшната любовь, да са купува съ злато? Вый можете да го видите да тичя да си купи отъ него малко нѣщо, дѣто изложенията на вкусъ и талантъ го доносѣтъ за продань; но стоката è твьрдѣ течна (както етера) и неможе да са стиваса за бѫдуще употрѣбленіе; тя скоро са испарява посрѣдь празностьта на умственната му магазія.

Този който живѣе само за слава ще намѣри че благополучіето и доброто име едвамъ му сѫ познаты. Даже ако бы можилъ да хване дѣгата която да è преслѣдвалъ съ жаркость, той бы намѣрилъ свѣтлината ѝ да са колебае съ сѣка измѣняема слънчова луча, и да минува при прикосновеніето на сѣки минуемъ облакъ.

Нито този който è положилъ дѣятелность въ младостьта си за турянье въ редъ на оспоримото вѫзеливо кѫлбо è пò вѣроятно да è намѣрилъ края на яснытѣ и тихитѣ си дни. Дявола на догматизма или на сѫмнѣніето може да го è сграбчилъ отблизо, и да è преобърналъ ранната му жаркость на чувствуванье, и еластичеството на мыслытѣ му, въ злобна вреда или раздрана вѣра.

Но дѫлбокитѣ потоцы на тихата мысъль и чистата философіѭ, извиратъ изобилно отъ сичкитѣ тайны мѣста на Природата; при источника нѣма капка горчевина; прозрачнытѣ воды не отражаватъ никоя отъ пьрвоначалнытѣ си формы на челѣшката гордость; а вѣчно, както тѣ си текѫтъ, тѣхнытѣ тихи чучурканія славіѭтъ небето.

Удоволствіето което зависи отъ вьрховното побужденіе подкопава силата на человѣчеството, и не оставя нищо за старыя вѣкъ освѣнь незадоволеніе и опустошеніе. Между тѣмъ ный са нуждаймы отъ забавленія въ паданьето на живота, даже повече отколкото въ дѣтинството му, и дѣ ще намѣримъ ный толкозь безопасно, задоволително и достойно забавленіе, колкото батеріята и барометра, телескопа и призма?

Електрическата сила може да са увеличи съ пò малка опасность отколкото властолюбіето на челѣка; много пò безопасно è да са претѣгли въздуха отколкото движимытѣ имоты на единъ съсѣдъ; много по-обезспокоително è да наблюдавамы бурытѣ които заплашватъ политическія хоризонтъ, отколкото волканытѣ въ мѣсяца; и много пò лесно è да са съединѭтъ краскитѣ въ една луча, отколкото да са смѣсѭтъ многошареныытѣ краски на истинната, измѣстены отъ

тѣхныя ходъ чрезъ острытѣ жглове на гнѣвливата препирнѣ.

Най подирѣ, този който нѣе дълбоко отъ извора на естественытѣ науки, ще отрази веселѣето на собственыя си духъ върху сичкитѣ нѣща които са намиратъ около него. Ако съчувствѣето на сърцето и ума сѫществуватъ въ него, той ще са наслаждава повече живостно отколкото сѣки други челѣкъ; и ако уединенѣето è неговата участь, той може, въ искренностьта на пълнъ и благочестивъ умъ, да каже на сичкитѣ искушенія за слава и удоволствѣе. «Не ми затуляйте слънчевата свѣтлина! »

(Превелъ отъ Англійски) **П. Х. Димитровъ**

Единъ профессоръ

Хайделбергъ е единъ малъкъ но живостенъ градецъ въ *Баденско*, три до четири часа далечь отъ рѣкѫтѫ Реинъ. Той не обьемва повече отъ осьмнадесятъ хиляды жители, но движенѣето което владѣе обыкновенно въ него му дава видъ на единъ голѣмъ градъ. Това происхожда само и само отъ голѣмото число на ученолюбивы млады момци които ся стичатъ тамъ не само отъ всичкыты страны на Германіѣ, но отъ цѣлѫ Европѫ, даже и отъ Америкѫ за да изучатъ нѣкоіѫ наукѫ въ тамошныятъ справедливо похваляемъ университетъ. Правото особенно сѫ прѣподава тамъ совершенно, и професори отличны по таіѫ часть на человѣческѫтѫ наукѫ прославихѫ извънредно *Хайделбергскыятъ университетъ*, и привлекохѫ тамъ многочисленѫ младежь.

Когато за пьрвый пѫть, нѣколко дни слѣдъ пристигванѣето ми въ Хайделбергъ, единъ познайникъ мя заведе въ единѫ пространнѫ но скромнѫ иначе стаіѫ на тойзи университетъ, намѣрихъ въ неіѫ приближително до осьмстотинъ душы Нѣмци, Французы, Англичяне, Американци, Руси, Сърбы, Гръци, млады и стары. Музыты и науката съединявахѫ така тамъ вситы народности. Разны прикаскы ся приказвахѫ, едны сѫ смѣехѫ, другы разискувахѫ, а други като чи да ся препирахѫ, толкосъ живостны бѣхѫ движенѣята имъ. Внезапно обаче тойзи шумъ извънреденъ наслѣдува крайна ти-

нина, всякый ся обръща къмъ себе си, распоряжда спокойно книжкыты си, приготовлява перото, и навожда ся така като че да е уже почнѫлъ да пише нѣщо.

Влезе, ето го тамъ долу, ми казва познайникътъ ми. Когато ся обърнѫхъ да го видя, професорътъ бѣше уже на мѣстото си — урокътъ бѣше почнѫлъ. Нема никога да забравя това, така рещи, научно богослуженіе, въ което служитель благоговѣенъ бѣше старецъ достоуважаемъ и побѣлялъ въ наукѫтѫ която бѣше го и изсушила, а слишатели бѣхѫ ревностни любители на истинното законовѣдѣніе. Това научно богослуженіе ся повтаряше два пѫти въ всякый день, и при всичко че за професорътъ то ся продължа повече отъ петдесять годины, живость-та обаче съ коіѭто разкрываше высокыты и тръпливы въпросы по *Римлянското Право* бѣше всякоги еднаква, защото науката го всякоги въодушевляваше живостно. Имято му и списаніята му ся прѣпасяхѫ не само въ Германія но и въ цѣлѫ Европѫ съ почитъ и уваженіе, и неговити мнѣнія върху разны спорны въпросы преодолѣвахѫ почти всякаде и безъ всяко съмнѣніе той е единъ отъ оныя мѫже които, въ деветнадесятыятъ вѣкъ, спомогнахѫ най-много за развитіето на правото, всякый по онаіѫ часть въ коіѭто ся особно отличи.

Ето защо помыслихъ да спомена тука имято на прочутыятъ въ Хайделбергскыятъ Университетъ професоръ **Вангеровъ**, смьрть-тѫ на когото мя научихѫ тыя дни европейскыты вѣстници.

Андрей Марвелъ

Колкото и да казвать у насъ, поне нѣкои си, напротивъ, памятьта на отечестволюбцитѣ на сѫдѣ и выпаги е приспопамятна. Ето единъ примѣръ:

Андрей Марвелъ ся почита отъ Англичанитѣ като мѫченикъ на отечестволюбіето.

Той живѣяше въ врѣмято на Оливіе Кромвелъ, който го опрѣдѣли и за помощникъ на писмоводителя си Милтона.

Когато Карлъ II. ся възвърнѫ на прѣстолъ, Марвелъ ся избра, 1660 год. отъ жителитѣ на Кынгстонъ за тѣхенъ

прѣдставитель въ Парламента. Въ тѫзи си службѫ той си опозна като противникъ на министерството, на което отхвърганіе всичкыты искания, конто памиранге противника ипте реситы на избирателитѣ си.

Царьтъ имаше горещо желаніе да придобые на своіѫ страиѫ Марвела, и за това единъ день прати при него голѣмый съкровищеназитель на царството, Лорда Дамби.

— Вые ся мамите, Милордъ, каза му Марвелъ; азъ не сьмь онзи, когото вые трьсите.

— Простѣте, отговори Лордьтъ; царьтъ мя праща да ся научіѫ, отъ вашитѣ уста, какво трѣбува да направи, за да вы задлъжи.

— Да мя задлъжи! Това не е въ власть-тѫ на царя, да може го направи!

— Негово Величество, който познава достойиството ви, пыта, да ли нѣма въ царскый дворъ нѣкое мѣсто, което да ви приличя?

— Ако да бѣхъ пріелъ нѣкое мѣсто, отговори Марвелъ, трѣбуваше или да бѫдѫ неблагодаренъ камъ царя, като гласоподавамъ срѣщо него въ Парламента, или да станѫ прѣдатель на отечеството си, като помагамъ на царскый дворъ. Всичкытѣ добрини, дѣто желаіѫ отъ страиѫ на царя, сѫ да благоволи да мя гледа като най-вѣрныя отъ поддапицытѣ си, и да бѫде увѣренъ, че азъ показвамъ повече ревность за неговытѣ интереси, като отвьргамъ прѣдложеніята му, нежели ако да быхъ ги пріелъ.

Лордъ Дамби, збркапъ, ограничи ся да помоли Марвела да пріеме поне единъ подаръкъ отъ хыладѫ лиры.

Марвелъ отвьрли и това прѣдложеніе, и сѫщый день безкористныя отечественолюбецъ ся заиманге отъ едного си пріятеля единѫ лирѫ, за да може да вечеря.

Това великодушно поведеніе спечели на Марвела почитаніето на царя му и на народа му тогазь. А днесь родныя му градъ Хулъ въздвигнѫ единѫ статуіѫ въ честь и за вѣчнѫ память на прочютый си родолюбецъ. С.

СМѢСЬ

Цѣръ за утровѫ отъ фосфоръ

Криминалнытѣ статистикы показвать, че фосфоръть дрьжи прьвото мѣсто между веществата, конто ся употрѣбляватъ за утровѫ. Утовянето съ фосфоръ бѣше за това повече опасно зачтото *палкытѣ* (форфорны клѣчицы, кыбритъ), можятъ най-лесно да доставять утровното вещество, и лѣкарската наука още нѣмаше цѣръ да му противопостави.

По благополучіе обаче царуването на фосфора ся свръши, и отсега малко страхъ има. Отъ тѫсь утровѫ, ако ся употрѣби въ врѣмя противудѣйствуіѫщый цѣръ, който прѣпоржчва единъ хымикъ, Г-нъ Персонъ.

Тоя цѣръ е *теребентиненото масло.*

Отдавна ся знае, че фосфоръть, потопенъ въ теребентиненo масло, губи свойството си да свѣти въ тьмнинѫ. Послѣ въ нѣкои отъ Англезкытѣ фабрикы за хымическы палкы (кыбритъ) работницытѣ, за да ся предупазять отъ вредителното вліяніе на фосфора, захванали да посять окачено на грѫдытѣ си по едно стькло отворено и пълно съ теребентиненo масло, на което дѫхътъ уничтожявалъ дѣйствіето на фосфорнытѣ испаренія.

Прѣди двѣ годины, споредъ разказваніето на единъ докторъ, нѣкой си, като искалъ да ся самоубіе, глътналъ фосфоръ, изваденъ отъ хымическытѣ палкы; нъ понеже смьрть-та не дошла толкова скоро споредъ искането му, утровеный, за да ускори смрьть-тѫ си, испилъ едно цѣло малко стькло теребентиненo масло, като мыслилъ, че то ще помогне на фосфора да произведе по-скоро слѣдствіето си. Утровеный чякалъ много и още чяка смрьть-тѫ си; зачтото безъ да знае, той пилъ противудѣйствуіѫщый на фосфора цѣръ.

Тыя нѣчта привлѣкли вниманіето на Г-на Персонъ, който направилъ врьху животны много опыты, имѣіѫщы за слѣдствіе, че теребентиненото масло противудѣйствува силно на фосфора.

Г-нъ Персонъ забѣлѣжилъ, че за да противудѣйствува въ спасителенъ размѣръ теребентиненото масло, то трѣбува да ся земе 30 драма срѣщо единъ четвьртинѫ драмъ фосфоръ.

Г-нъ Персонъ изяснява по слѣдуіѫщый начинъ спасителното вліяніе на теребентиненото масло.

Фосфорътъ убива, като прѣкъсва прѣоживлението на кръвь-тѫ чрѣзъ въздушный кыслородъ, и наистинѫ фосфорътъ отнима отъ кръвь-тѫ всичкый й кыслородъ. А теребентиненото масло, види ся, въспира фосфора да отнеме отъ кръвьтѫ кыслорода, сѫщо така както въ въздуха то отнима свойството на фосфора да ся съставлява съ кыслорода.

Зачто блѣщи морската вода нощѣ.

Всичкы, които сѫ живѣли край море, сѫ забѣлѣжили фосфоруването, което стаи по нѣкога и прави морето да блѣщи отъ свѣтлинѫ.

Въ старо врѣмя, като неможяхѫ да си изяснять това забѣлѣжително явленіе, отдавахѫ го на надестественны причины; нъ отпослѣ когато наукытѣ напрѣднахѫ, ученитѣ ся захванахѫ да намѣрять естественното изясненіе на това явленіе.

Мнѣнията и до сега ся раздѣлены, и неможе да ся каже увѣрително, коя е точно истинната причина, която произвожда фосфоруването на морето, зачтото неподлѣжи вече подъ съмненіе, слѣдъ станалытѣ опыты, че фосфоруването прави водѫтѫ да блѣщи, както блѣщи и мѣстото, върху което теглимъ хымическытѣ палкы за да гы запалимъ. Тыя, раздѣлени между ученытѣ, мнѣнія сѫ двѣ, и твърдѣ е възможно и двѣтѣ да сѫ точны, за това излагамы тука и двѣтѣ.

Прьвата теорія поддрьжи, че фосфоруването на морскытѣ воды не стаи отъ друго, освѣнь отъ многото гнііѫщы въ морето вещества. Животныгѣ вещества съдрьжявать въ себе доста фосфоръ, който, види ся, въ разложеніето си, когато гнііѫть, отпущать на врьхнинѫтѫ на водѫтѫ. Тая теорія изяснява прочее, зачто морето блѣщи най-много, когато водытѣ сѫ развълнуваны чрѣзъ минуваніето на нѣкой корабъ, чрѣзъ удрянето на лопатытѣ, или чрѣзъ играното на вълнытѣ, зачтото е естественно да ся отпуща по-лесно фосфорътъ отъ водытѣ, когато ся развълнувать изведнаждъ, и за това твърдѣ рѣдко ся случва да блѣщи морето, когато е съвременно тихо.

Втората теорія, която ся неподава на много опыты, изяснява фосфоруването на морскытѣ воды другояче. Споредъ неіѫ фосфоруването не е друго нѣчто, освѣнь фосфорическы блѣщенія на милліоны животинкы, които ся нахождать въ морскытѣ воды и ся наричять noctilucas miliaris. Тыя животинкы испущать фосфорическѫ свѣтлинѫ чрѣзъ движенията си, както и свѣтулката на сумѫ, и безчисленното множество на тыя животинкы прави, когато ся размрьдать, да блѣщи морето отъ струй на свѣтлинѫ.

Тыя животинкы не ся нахождать вынагы въ морето, и за това

морскытѣ воды вынагы не блѣщятъ, нъ може человѣкъ още отъ прѣзъ деня да знае, да ли ще ся яви това явленіе прѣзъ нощьтѫ, ако неопыта съ вниманіе морскѫтѫ водѫ; спр. ако види, че морската вода има отъ тыя животинкы, трѣбува да бѫде увѣренъ за фосфоруването на морето прѣзъ нощь-тѫ. П. Ч.

Срѣдство да ся запазва виното неповредено.

Извѣстно е, че Френско е прѣвата страна, която изважда наймного вино, и че това произведеніе съставлява значителнѫ чясть отъ нейното богатство. За това полезно е щото многобройнытѣ производители на вино отъ нашето отечество да знаіѫтъ, какво срѣдство ся употрѣблява въ Френско, за да запазвать неповредено виното, което пращать по всичкытѣ страны на земіѫтѫ.

Както по насъ така и насѫдѣ, въобще виното ся развали, като ся прѣнася отъ едно мѣсто на друго, или и като стои на мѣстото си повече врѣмя. Това свойство на естественото вино подкани единъ Френскы Хымикъ да ся занимае съ различни опыты, за да изнамѣри коя е причината, която прави да ся разваля виното, и какъ може да ся отмахне тая причина.

Тія опыты дадохѫ слѣдствіе, че повреждането на виното произхожда отъ умноженіето на микроскопическытѣ паразиты, които ся нахождать въ него. Да ся убіѫтъ тія паразити прѣди да порастить, е срѣдството да ся запази виното отъ болесть. А опытитѣ доказали, че нѣма друго срѣдство да ся достигне до тѫзь цѣль, освѣнь топлината, която съсипва орѫднитѣ вещества.

Единчкото срѣдство прочее да ся прѣдупазва виното отъ разваляне е да ся сгорѣщава на единѫ достатъчнѫ топлинѫ, прѣди да ся налѣе въ бъчвитѣ за испращане или за влагане въ избѫтѫ.

За да ся испыта добрѣ практическата страна на тѫіѫ методѫ. Министерството на морскитѣ сили и на колоніитѣ въ Френско опрѣдѣли единъ отборъ (комиссіѫ).

Слѣдъ много практическы опыты въ малъкъ и въ голѣмъ размѣръ, които ся продължихѫ много врѣмя, комиссията ся изрази, че наистинѫ сгорѣщяването е доста сполучливо срѣдство да ся прѣдпазва виното отъ разваляне.

До колко обаче трѣбува да е топлината, и какъ трѣбува да става сгорѣщаването?

Въ много мѣста изъ отечеството ни варять виното, прѣди да го налѣіѫтъ въ бъчви. Дѣто ще каже, че тукашнытѣ производители знаіѫтъ отдавна въ начяло това срѣдство, което препорѫчвать сега въ Френско. Голѣмо различіе има обаче между начина, който ся употрѣблява тука, и между начина който ся прѣпорѫчва въ Френско.

Чрѣзъ варенето, виното изгубва силѫтѫ си и вкуса си, зачтото ся испарява много отъ алкооса (спирта) му и зачтото съставътъ му ся измѣнява много. Тоя начинъ е повече пагубенъ отъ колкото полезенъ, зачтото съ спадането на качеството на виното ся намалява и цѣната му.

Фосфорътъ убива, като прѣкъсва прѣоживлението на кръвь-тѫ чрѣзъ въздушный кыслородъ, и наистинѫ фосфорътъ отнима отъ кръвь-тѫ всичкый и кыслородъ. А теребентиненото масло, види ся, въспира фосфора да отнеме отъ кръвьтѫ кыслорода, сѫщо така както въ въздуха то отнима свойството на фосфора да ся съставлява съ кыслорода.

—

Зачто блѣщи морската вода нощѣ.

Всичкы, които сѫ живѣли край море, сѫ забѣлѣжили фосфоруването, което стаи по нѣкога и прави морето да блѣщи отъ свѣтлинѫ.

Въ старо врѣмя, като неможяхѫ да си изяснять това забѣлѣжително явление, отдавахѫ го на надестественны причины; нъ отослѣ когато наукытѣ напрѣднахѫ, ученитѣ ся захванахѫ да намѣрять естественното изяснение на това явление.

Мнѣнията и до сега ся раздѣлены, и неможе да ся каже увѣрително, коя е точно истинната причина, която произвожда фосфоруването на морето, зачтото неподлѣжи вече подъ съмнение, слѣдъ станалытѣ опыты, че фосфоруването прави водѫтѫ да блѣщи, както блѣщи и мѣстото, върху което теглимъ хымическытѣ палкы за да гы запалимъ. Тыя, раздѣлени между ученытѣ, мнѣния сѫ двѣ, и твърдѣ е възможно и двѣтѣ да сѫ точны, за това излагамы тука и двѣтѣ.

Прьвата теорія поддрьжя, че фосфоруването на морскытѣ воды не стаи отъ друго, освѣнь отъ многото гніѣщы въ морето вещества. Животнытѣ вещества съдрьжявать въ себе доста фосфоръ, който, види ся, въ разложението си, когато гніѣять, отпущать на врьхнинѫтѫ на водѫтѫ. Тая теорія изяснява прочее, зачто морето блѣщи най-много, когато водытѣ сѫ развълнуваны чрѣзъ минуването на нѣкой корабъ, чрѣзъ удрянето на лопатытѣ, или чрѣзъ играното на вълнытѣ, зачтото е естественно да ся отпуща по-лесно фосфорътъ отъ водытѣ, когато ся развълнувать изведнаждъ, и за това твърдѣ рѣдко ся случва да блѣщи морето, когато е съвременно тихо.

Втората теорія, която ся неподава на много опыты, изяснява фосфоруването на морскытѣ воды другояче. Спорѣдъ неѣ фосфоруването не е друго нѣчто, освѣнь фосфорическы блѣщенія на милліоны животинкы, които ся нахождать въ морскытѣ воды и ся наричять noctilucas miliaris. Тыя животинкы испущать фосфорическѫ свѣтлинѫ чрѣзъ движенията си, както и свѣтулката на сумѫ, и безчисленното множество на тыя животинкы прави, когато ся размрьдать, да блѣщи морето отъ струй на свѣтлинѫ.

Тыя животинкы не ся нахождать вынагы въ морето, и за това

морскытѣ воды вынагы не блѣщятъ, нъ може человѣкъ още отъ прѣзъ деня да знае, да ли ще ся яви това явленіе прѣзъ нощьтѫ, ако испыта съ вниманіе морскѫтѫ водѫ; сир. ако види, че морската вода има отъ тыя животинкы, трѣбува да бѫде увѣренъ за фосфоруването на морето прѣзъ нощь-тѫ. П. Ч.

Срѣдство да ся запазва виното неповредено.

Извѣстно е, че Френско е прѣвата страна, която изважда наймного вино, и че това произведеніе съставлява значителнѫ часть отъ нейното богатство. За това полезно е щото многобройнытѣ производители на вино отъ нашето отечество да знаіѫтъ, какво срѣдство ся употрѣблява въ Френско, за да запазвать неповредено виното, което пращать по всичкытѣ страны на земіѫтѫ.

Както по насъ така и насѫдѣ, въобще виното ся развали, като ся прѣнася отъ едно мѣсто на друго, или и като стои на мѣстото си повече врѣмя. Това свойство на естественното вино подкани единъ Френскы Хымикъ да ся занимае съ различни опыты, за да изнамѣри коя е причината, която прави да ся развали виното, и какъ може да ся отмахне тая причина.

Тія опыты дадохѫ слѣдствіе, че повреждането на виното произхожда отъ умноженіето на микроскопическытѣ паразиты, които ся находждать въ него. Да ся убіѫтъ тія паразити прѣди да порастять, е срѣдството да ся запази виното отъ болесть. А опытитѣ доказали, че нѣма друго срѣдство да ся достигне до тѫзь цѣль, освѣнь топлината, която съсипва орѫднитѣ вещества.

Единчкото срѣдство прочее да ся прѣдупазва виното отъ разваляне е да ся сгорѣщива на единѫ достатъчнѫ топлинѫ, прѣди да ся налѣе въ бѫчвитѣ за испращане или за влагане въ избѫтѫ.

За да ся испыта добрѣ практическата страна на тѫіѫ методѫ. Министерството на морскитѣ сили и на колоніитѣ въ Френско опрѣдѣли единъ отборъ (комиссіѫ).

Слѣдъ много практическы опыты въ малъкъ и въ голѣмъ размѣръ, които ся продължихѫ много врѣмя, комиссіята ся изрази, че наистинѫ сгорѣщяването е доста сполучливо срѣдство да ся прѣдпазва виното отъ разваляне.

До колко обаче трѣбува да е топлината, и какъ трѣбува да става сгорѣщяването?

Въ много мѣста изъ отечеството ни варять виното, прѣди да го налѣіѫтъ въ бѫчви. Дѣто ще каже, че тукашнытѣ производители знаіѫтъ отдавна въ начяло това срѣдство, което препорѫчвать сега въ Френско. Голѣмо различіе има обаче между начина, който ся употрѣблява тука, и между начина който ся прѣпорѫчва въ Френско.

Чрѣзъ варенето, виното изгубва силѫтѫ си и вкуса си, зачтото ся испарява много отъ алкооса (спирта) му и зачтото съставътъ му ся измѣнява много. Тоя начинъ е повече пагубенъ отъ колкото полезенъ, зачтото съ спадането на качеството на виното ся намалява и цѣната му.

Работата е прочее да се достигне до цѣльтъ да се прѣмахне виното отъ развалване, безъ да се изгуби качеството му.

За да се сполучатъ тыя двѣ нѣща, Франсската правителственна комисія прѣпоржчва, не да се вари виното, а да се стоплюва най-много до 60 градуса по стоградусный топломѣръ или до 48 градуса по термометра.

И до толкова обаче стоплюването на виното трѣбува да става не чрезъ варене, а чрѣзъ стопляване, което, като нѣкои потребни орждія, лесно може да се направи по слѣдующій начинъ. Да се направи една половина отъ голѣмъ бъчвичъ, да ѝ се отрѣжи дъно отъ мѣдь (бакыръ), което да бѫде нѣкыдѣ бъчвичъ добрѣ плотно (надлѣдящо.) Тая половина бъчвичъ да се тури врѣху стѣлъ съ водж мѣдянъ (казанъ) така, чтото мѣдното ѝ дъно да се намѣри добрѣ врѣху устата на мѣдницы, и да се тури огнь подъ мѣдницы, да да се стопли водата, отъ нѣкыдѣ на колко да се стърпи ржката. Който врѣши тъзи работж трѣбува да дрѣжи на нозѣ единъ термометръ и да внимава, чтото, чтомъ се стърпи виното най-много до 60 градуса по стоградусный термометръ, или до 48 градуса по термометръ, да отнѣме бъчвичъ съ виното, което послѣ да се налѣе въ бъчвы.

Така стоплюено вино се дрѣжи много врѣме, безъ да скисва, и не изгубва вкуса си. Ако ще се прѣнася така вино на другы мѣста, добрѣ е да се тури на сто окы вино по единъ окъ винена (спиртъ) който го прави по-силно и по-здраво.

Земледѣлецътъ и дѣцата му.

Трудете сѧ, работете,
Трудътъ е капитолъ
За всѣкиго и всѣкаде възможенъ.

Единъ богатъ баща, като усѣщаше вече че синдъ-та му наближава, свикна дѣцата си, и имъ приказа ломашно и безъ чужды свидѣтелы слѣдующыты:

«Гледайте добрѣ, имъ каза, внимайте, да не би да се рѣшите да продадете нивѣтѣ, които ни останихѫ сродницыти ни. Едно сокровище лежи скрыто въ неѩ. Не можа ни каза точно на коѩ страна ся намира то, но съ малко търпѣніе и прилѣжаніе, вы ще сполучите най-послѣ да го найдете. Раскопайте нивѣтѣ щомъ ся свърши жѣтвата, прекопайте ѩ изторо, разтръсете ѩ, дырете, да не остане ни една цѣлинка дѣто да не измыне лице и недѣжда и дождь съ трудъ и потъ.»

Като умрѣ баща имъ, сыновети му раскопавтъ, разпрявтъ нивѣтѣ, на лѣво, на десно, на горе, на долу, прѣдъ, така щото въ кратъкъ на годинѣтѣ ти имъ принесе хилядж пѫти повече плодъ. За сокровище — нищо ничичко, ни една луспа никаде.

Но колко мѫдръ е былъ тойзи чядолюбивъ баща като показалъ, прѣди да умрѣ, на сыновети си, че трудътъ е едно богатство, едно *сокровище.*

Превела отъ Французскы **Г-жица Зойка Г. Чалогзу**

Ноемврій 15. 1870. Книжка 4.

Въ Арнаутькьой (Цариградъ) 5 9/врія 1870.

Достопочтенный Подпредсѣдателю на Българското Читалище въ Цариградъ.

Съ радость и благодареніе пріяхъ писмо-то отъ 22 прѣшедшаго, съ кое-то мя сте почели въ имя Настоятелства реченаго Читалища, и съ кое-то, като ми описвате въ кратцѣ многопохвалнѫ-тѫ цѣль за коѭ-то ся е предпріяло періодическо-то подъ това имя Списаніе, и великы-ты надежды наистинѫ, кои-то всякъ чистосьрдеченъ Блъгаринъ трѣба отъ него да ожидава, за улучшеніе-то на Блъгарскѫ-тѫ книжевность, и вообще за умственно-то развытіе на Блъгарскыя-тъ народъ, най-сетнѣ мя призовавате да быхъ писалъ и азъ и вы проводилъ нѣщо понѣкогажь за изданіе въ речено-то Списаніе; а особенно ми казвате че, понеже днесъ всѣкъдѣ между нашиты учены ся въздигнѫлъ живостно въпросъ-тъ върху языкъ-тъ и върху правописаніе-то му, желаете да быхъ и азъ написалъ и вы проводилъ нѣщо за той-зи предметъ.

На пьрво-то вы призованіе отговарямъ че, ако быхъ ималъ потребно-то время, азъ и по самѫтѫ си ревность, коѭ-то сьмь всякога ималъ за такыва народополезны работы, быхъ ся радостно потщалъ да вы написвамь и провождамъ такыва сочиненія, какъто сьмь и другъ пѫть далъ на това примѣръ, най-паче кога-то ся издавахѫ *Блъгарскыты Книжицы*. Но понеже днесь, по нещастіе, время-то ми е

много оскудно. като що е занято, каквъ-то знаете, отъ многобройны и непрерывны гражданскы и другы дѣла, не сѣмъ да ви дамъ за това и точно обѣщаніе. Въ добрамъ ми волѣ обаче никакъ сѣ неусомнявайте, и ако ми нѣкакъ прилегне, бадете увѣрени че щѣ сторѣ сѣ всако усердіе щото ми отъ рамы иде.

Колкото за особеното вы желаніе касателно до языкословныя-тъ и правописателныя-тъ вопросъ, видѣхъ и азъ напослѣдно врем нѣстницы-ты да обнародуватъ различны, и едны на другы противны, положенія за тойзи предметъ, и прочтеніе-то имъ ми направи жално впечатленіе, защо тамъ съ равно упорство сѣ утвърдавать и право-то и крывото; а що е позалко боще, и само правото отъ нѣкои сѣ тъй крыво и безсовѣсно защищавать и подкрѣпяватъ, що, не токмо безсилнѣй, но негли и силнѣй въ языкословіе-то, като не памѣтя въ такова-то подкрѣпленіе ни право-то вотребны убѣжденія, могатъ бы да сѣ поколебаватъ въ умъ-тъ сѝ и за правость-тъ дяже на право-то, и да не знае вече ни какъ да различи право-то отъ крыво-то, ни кой пать да уловя за да сѣ не загуби въ изслѣдованія-та сѝ, и не пропадне въ ямѫ-тѫ на кривописаніе-то.

Отъ тыя исты-ты причины и неудобства побуждаемъ азъ, за да быхъ далъ нѣкой здравъ и основенъ поводъ за правописаніе въ ново-Българскыя-тъ нашъ языкъ, бѣхъ преди много годины написалъ и проводилъ до нѣкой-сѝ мой пріятель четыри писма, кои-то и, щомъ захванѣхъ да сѣ издаватъ Българскы-ты Книжицы, потщихъ сѣ да ты обнародовамъ въ тѣхъ (Виж. отъ второ-тѫ книжѫ мѣсеца Августа 1858 стр. 311, въ первѫтѫ книжѫ мѣсеца Марта 1859 стр. 165).

Съ обнародваніе-то имъ азъ сѣ надѣяхъ че нашити учени, като четяхѫ тыя писма, или щяхѫ да сѣ убѣдятъ и да хванѫтъ вси согласно да пишѫтъ по исто-то, въ тѣхъ показуемо, правописаніе, или, ако не быхѫ сѣ убѣдилъ, щяхѫ да изложѫтъ, въ Книжицыты, въ нѣстницы-ты, или и въ особіты книжкы, сѣкы своіты критики и размышленія върху тыя Писма. Но нещастіе обаче не станѫ нито едно-то нито друго-то; и освенъ Г-на П. Богорова, кой-то, одобряющи вообще содрѫжаніе-то имъ, направи само едныѫ-двѣ противны забѣлѣжкы (Виж. Книжев. Дневникъ на второѫ-тѫ книжѫ

мѣсеца Ноемврія 1859 стр. 27—30), на кои то азъ незабавно отговорихъ (Виж. Книжев. Дневн. на първѫ-тѫ книжкѫ мѣсеца Іануаріа 1859 стр. 16—19), други-ти наши учени, безъ да помнѧтъ публично нищо за тѣхъ, послѣдовахѫ да си пишѧтъ всякый по свое-то особно мнѣніе, ако и вообще ся по много части сближихѫ и съгласихѫ съ мое-то; а нѣкои-си пакъ сега ся отново запършили да увождатъ и подкрѣпяватъ кривописаніе-то, намѣсто правописаніе, като че ли съвсѣмъ не знаѣтъ що сѫ е за тыя вещи писало и разсѫждало, и като че ли за първъ пѫть сега ся представятъ такива въпроси.

Като е тъй работа-та, какво трѣба да стане?

Да ся наложи комулибо кое-годи правописаніе, то нито е праведно, нито е прилично, нито пакъ е *днесь* възможно. Казвамы *днесь*, защо ніи немамы на днешенъ день, като други-ти просвѣщени народи, книжевнѫ Академіѫ, коіѫто да би могла законно да прави такыва налаганія. Трѣба убо пакъ да ся остави работа-та на само убѣжденіе-то. Но убѣжденіе не може станѫ инакъ, освенъ съ изложеніе систематическо на основателны причины и резоны за всяко нѣщо. А такова изложеніе азъ мыслѣѫ да сьмь писалъ за всякъ предметъ касающій ся до правописаніе-то на ново-Блъгарскыятъ языкъ, и, освенъ твьрдѣ малкы работы, днесъ, ако быхъ ся рѣшилъ отново да пишѫ, пакъ исто-то щяхъ да напишѫ. Желалъ быхъ убо и другъ нѣкой да пише, пакъ тъй систематическы и основно, за вѣе що сьмь азъ писалъ, и тогази бы лесно станѫло потребно-то разсѫжденіе надъ мое-то и негово-то писаніе за да ся намѣри по-добро-то.

Но то като го нема, може пакъ да пыта нѣкой: *какво трьба да стане*, за да бы могло да ся уведе въ языкътъ ны желаемото тождественно правописаніе!

Споредъ мнѣніето ми, ето що трѣба да стане:

1. Да ся напечататъ, ако го виждате благословно, отново мои-ти речени четыри писма въ Періодическо-то ваше списаніе *Читалище*, слѣдъ като имъ ся поправятъ многобройны-ты погрѣшкы, съ кои-то сѫ были напечатаны въ Блъгарскы-ты Книжицы.

2. Да ся призовѧтъ современно, въ исто-то Періодическо списаніе, наши-ты учены, кои-то найпаче сѫ добрѣ изучили, какъ-то новыя-тъ, тъй и древныя-тъ Блъгарскый

языкъ, за да бы *въ уречено время* испратили до редакціѩтѫ на Читалище-то едно систематическо обозрѣніе върху тыя Писма, съ което, или да имъ одобряватъ съдържаніето, или да го опровергаватъ, сичкото или отъ части, но всякога съ положителны и основны Грамматическы и Філологическы причины, а не само по свой особенъ произволъ, че тъй тѣмъ сѫ видѣло за добро, или че тъй ся говорило или не говорило отъ простыятъ народъ.

3. Да ся нареди отъ Читалище-то една нарочна комиссія съставяема отъ 4-5 души, конто бы имали пълно и основно знаніе отъ старо-Блъгарскыятъ и ново-Блъгарскыятъ языкъ, за да бы, слѣдъ като сѫ мине *уречено-то время*, прегледали и разсѫдили основно, и сравнително едны съсъ другы, толкова реченыты мои Писма, колкото и разныты обозрителны изложенія, конто бы дошли отъ вънъ.

4. Слѣдъ това внимателно разглежданіе речена-та комиссія да сочини едно подробно свое изложеніе, съ кое-то да представи особенно а) сичкы-ты оныя предметы, върху конто нашити учени сѫ ся намѣрили согласни въ мнѣніята си; и в) сичкы-ты пакъ оныя, върху конто сѫ ся нашили въ разногласіе или касателно до мои-ты мнѣнія, или даже и помежду си; а г) и най-послѣ да представи, ако ще, и сама своето мнѣніе за тѣхъ.

5. Това изложеніе да ся обнародова, пакъ въ Періодическото списаніе *Читалище*, съ призваніемъ да си каже който ще и върху него мнѣніето, ако има да каже мнѣніе.

Съ той-зи начинъ мыслѩ че ще ся породи въ сичкѫ Блъгаріѩ едно истинно Академическо состязаніе върху правописаніето и словосочиненіето на нашіятъ Ново-Блъгарскый языкъ, отъ което има да произлѣзе една голѣма полза за неговото улучшеніе, и голѣмо улесненіе за да бы ся убѣжденіемъ согласили вси наши учени въ образътъ на писаніето му, като да ся махне веке соблазнителното имъ днешно разногласіе по тоя важенъ предметъ, и да бы достигнѫлъ постепенно языкътъ ни на своето желаемо усъвършеніе, сближающеся, колкото е възможно, до Старо-Блъгарскыятъ, безъ да си загуби характиристическыты черты на своіѩтѫ новость.

Тъй сѫ правили извѣстно сичкы-ты просвѣщени народи конто, имѣвше нѣкогажъ убогъ, неустроенъ, и почти вар-

варскы языкътъ си, сега ся праведно хвалятъ и гордѣѭтъ за неговото богатство и образованіе, и за неговѫтѫ хубость. Тъй особенно грьцити, които преди 40-50 годины пишахѫ и говоряхѫ новыятъ си языкъ съвсѣмъ грубо и съ чужды рѣчи размѣсено, сега сѫ го тъй добрѣ очистили, огладили и обогатили, сближающе го отъ день на день по-много съ ветхыятъ. Така и нашій ново-Блъгарскый, който, едвамъ отъ истото время насямъ е захванѫлъ да са пише, отъ съвсѣмъ убогъ и безобразенъ що бѣше, сега е постепенно достигнѫлъ до немалко обогащеніе и благообразіе. А все това доказва че сѫ много лъжѫтъ онія, които и днесъ іоще мислѭтъ и учѫтъ какъ требало языкътъ ны да ся пише всякога съвсѣмъ согласно съ произношеніето на простыятъ народъ, и да ся не увождатъ въ него никои рѣчи и никои израженія, които и ако да сѫ чисто Блъгарскы, не были обаче употребляеми въ простонародныя-тъ. Тіи сынковци, види ся, не сѫ познали іоще че и въ най-просвѣщеныты народы *друго е простоговоримый языкъ, а друго пишемый.*

Като вы ся тъй отговорихъ касателно вообще до въпросътъ: *Какъ може да ся уведе единообразно писаніе въ языкъ-тъ ны,* потщавамъ ся да приложѫ и това, че не ми е неизвѣстно какъ, освень общыты правописателны правила, за кои-то е горѣ слово-то, представлявается по нѣкогажь и частни нѣкои языкословни въпроси, въ които такожде сѫ ся поіавили несогласія между наши-ты учены. За таковы-ты частны въпросы ако желаете да вы кажѫ и азъ моето мнѣніе, готовъ сьмь да сторіѫ и това, стига да ми кажете опредѣлително и точно за кое и кое искате да вы кажѫ мнѣнієто си.

Съ увѣреніе впрочемъ че сьмь всякога готовъ да спомогнѫ по силѫтѫ си и до колкото бы ми время-то допустило, молитствувамъ и всякъ успѣхъ на Періодическо-то вы ново-издаваемо вышеречено списаніе, и оставамъ.

Вашъ Покорный **Г. Крьстьовичъ,**

Съ радость и благодареніе пріяхмы тоже и ніи това писмо, и съ усердіе поспѣшихмы да отворимъ съ него настоящыятъ брой на повременното наше Списаніе. Ній благодаримъ отъ все сьрдце Господину Крьстьовичу

не само за дѣто ны твй добрѣ насѣрчва съ добрыя-тѣ пріемъ който прави на това Списаніе, но и за добрыты и мѫдры свѣты които ни дава касателно до языкословныя-тѣ и правописателныя-тѣ въпросъ, кой-то справедливо занимава днесь нашиты учены. Смиренныя-тѣ днешенъ главенъ Редакторъ сего повременнаго Списанія лично сподѣля напѣлно языкословны-ты възрѣнія и начала словеснѣйшаго Господина Крьстовича, и той ще е щастливъ, ако му бѫдѫ добрѣ ученикъ по тоя предметъ; а начинѣтъ съ който ни свѣтува Негово Словесіе да положимъ въ **Читалището** *тойзи важенъ въпросъ е толкосъ мѫдръ, основенъ и, ако ни е дозволено така да ся изразимъ, свободолюбивъ, щото нема, мыслимъ, никой да го не одобри. Редакціята слѣдователно и настоятелството ще ся потрудятъ да зематъ потребны-ты мѣркы за точното по възможности испѣлненіе на подѫ всякѫ точкѫ зрѣнія припоручителнѣтѣ програмѫ Господина Крьстовича, комуто и пакъ благодаримъ за дѣто полага твй добрѣ тойзи въпросъ, а іоще и за увѣреніето което ни дава че ако му нѣкакъ прилегне,* ще сторн съ всяко усердіе щото му отъ-рѫкы иде *за да бы писалъ и той и испроводилъ нѣщо за* **Читалището**.

За ролята на разумната сила въ производството. (а)

II.

Въ економическытѣ сношенія сѫществуватъ днесь два факта, които сѫ сѣкиму предъ очитѣ, за които сѣкій говори, но на които видимото противорѣчіе не прави потребното впечатленіе на духоветѣ. По-многото естественны суровы произведенія заскѫпватъ; заплатытѣ на работницытѣ растѫтъ, особенно отъ петнайсетъ годины насамъ: туй е пьрвыйтъ фактъ. Едно голѣмо число видове отъ манифактурны произведенія понизихѫ цѣнытѣ си: туй е вторыйтъ фактъ. Пыта са: какъ може да стане туй понизяванье въ цѣнытѣ на тѣзи произведенія когато тѣхната стойность състои отъ

(а) Вѫждь брой 3.

скѫпата цѣна на суровыя матеріалъ и отъ уголѣмената заплата на работницытѣ? Какъ сирѣчь *многото* приложено на *много* дава за сумма *малко*. Туй е една задача, която тъй изразена, докарала бы въ недоумѣніе сѣкиго математика.

Тъзи обаче задача са рѣшава много логическы отъ политическата економія. Въ XVII вѣкъ когато тъзи наука поченѫ да анализирува евленіята на производството и когато тя си зададе въпроса: кой е источникътъ на богатството, тя отговори презъ доктора Кене, че този источникъ е—земята. Този отговоръ бѣ непълненъ. Малко покъсно, презъ Адама Смита който имаше предъ очи цвѣтущата промышленность на Великобританія, тя отговори: че този источникъ—о трудътъ. И тъзи дума, като пренасяше отъ природата, страдателно орѫдіе, на человѣка, главный дѣятель, заслугата за създаваньето на богатството и направи отъ политическата економія една нравственна наука, докара праведно на Адама Смита наименованіето основатель на икономическата наука. Жанъ—Батистъ Сей като принесе на тъзи наука своя духъ на методическата классификаціа, каза отъ своя страна: производството са храни отъ три источника — земята, капитала и труда.

На анализа на Жанъ—Батиста Сея, ный нема да приложимъ нищо: той минува во владѣніе на науката. Можемъ обаче да го упростимы, като разгледамы тѣзи три елемента въ главнытѣ имъ особенности. Що е земята? Явно, че съ тъзи дума ный не разумѣвамы само земната повьрхнина, полето което дава жетва, мѣстата които даватъ дрьвье или крыѭтъ руды; ный рязумѣвамы еще и вѣтъра, който върти крылата на една мелница, увѣса, който туря въ движеніе сичкытѣ орѫдія на една фабрика, електричеството което пренася нашытѣ мысли, съ една дума сичкытѣ силы на природата които сѫ годны да служѭтъ на намѣреніята на человѣка отъ привлекателната сила доро до растителната и живота. Що е капиталъ? Той е вчерашныйтъ трудъ приспособенъ днесь на матеріята и на който произведеніето не е было тосъ часъ потребено отъ человѣка, съ другы думы: капиталъ е суммата на катадневното попиствaньe отъ печалбытѣ на минѫлытѣ трудове съ цѣль за придобываньe на средства и орѫдія въ борбата съ матеріята. Що е трудъ?

Той е дневната работа, той е настоящето усилие на мышцытѣ или на разумната сила въ дѣлото на производството. Капиталъть и трудъть са различаватъ слѣдователно по единото условіе на времето повече отъ колкото по самата си сѫщность. Единъть представя миналото опѫтнено въ матерія и опазено чрезъ спистиваніето,—а другійтъ изобразява настоящето; но и двата представятъ пота на человѣка и сѫ едно доказателство на человѣческото могущество.

Чрезъ казаното ный достигнамы до идеята, която вече отъ далечь прозирахмы. Двѣ главны условія ни са представятъ: Природата и Человѣкъть. Цѣлта на производството е господството на единото върху другото; сирѣчь завладяваньето на първата отъ вторыя, когато природата стане робыня и слугыня на нуждытѣ на человѣка. Человѣкъть слѣдователно за да извърши своето владычество бори са съ природата, покорява я чрезъ тройното, почти сѣкога съединено усилие, на капитала, труда и разумната сила.

Никой отъ тѣзи дѣятели на производството не работи тъй напълно цѣлосъобразно и толкось безинтересно колкото разумната сила. Колкото за първото ный казахмы вече до тукъ доста, а колкото за второто сирѣчь за безинтересностьта на тъзи сила ный ще кажемъ нѣколко думы.

Ный нѣма да приведемъ тука единъ собственно називаемъ ученъ, на когото плодовитытѣ наблюденія подмагатъ промышленностьта даромъ и за когото друго по-голѣмо наслажденіе нома освѣнь да гледа распространеніето на своитѣ мысли и да заслужва почитаньето на съгражданытѣ си. Ный ще приведемъ въ примѣръ единъ изобрѣтатель който извлича отъ своето открытіе една вещественна и законна полза. Тъзи полза не можо да бѫде освѣнь временна. Ако той са ползува отъ нѣкоя привиллегія, тя са свършва слѣдь нѣколко годины. Ако ли е работата нѣкое ново мастерство непривилигировано, то еще при първото си приспособеніе става сѣкому извѣстно, и ако има дѣйствителна важность, то тосъ часъ са освоява отъ промышленностьта. И по единъ начинъ и по другія не са минува много време дѣто сѣка полезна идея да не престане да е тайна или монополъ на едно само лице и да не са завладѣе отъ публиката; тя става наржчна сѣкиму, и сѣкій я туря въ дѣло по волята си какъто собственытѣ си ржцѣ и какъто собствената си

разумна сила за собственната си полза и общо за ползата на обществото.

Казахмы че человѣкъ покорява матеріята съ помощьта на своята разумна сила, на своя трудъ и на своитѣ капиталы. И подирь сто годины и подирь хиляда годины тѣзи три дѣятели ще бѫдѫтъ и тогасъ какъто днесь необходимы за промышленностьта.

Подирь сто годины, подирь хиляда годины, ще е потрѣбно да са плаща за капитала който ся употребява и са подновява безпрестанно; той ще са плаща толкось поевтино безъ сумнѣніе колкото е по-изобиленъ, еще ще трѣба да му са оздрави една награда достатъчна за насърчанье на человѣцытѣ да пестѣмтъ и да създаватъ капиталы. И отъ друга страна лихвата не спада съразмѣрно съ порастѣньето на массата на капиталытѣ защото колкото много и да сѫ капиталытѣ ако тѣ са търсѣмтъ, подскѫпватъ; туй е толкось общеизвѣстно щото никой не ще го отрече. Отъ туй слѣдува че промышленната дѣятелность като умножава капиталытѣ умножава тоже и тѣхното употребеніе и поддържа спаданьето на лихвата.

И подирь сто, хиляда годины ще е потрѣбно да са плаща трудътъ; защото работникътъ който си дава времето и силата ще има сѣкій день нужда отъ храна, отъ облекло, да иждивява сирѣчь за да живѣе. Можемъ даже да подтвърдимъ че ще му са плаща толкози по-скѫпо колкото успѣхытѣ на промышленностьта бѫдѫтъ по-голѣмы: едно благосъстояніе поголѣмо за сѣкиго или распространено врьху едно голѣмо число лица е непремѣнното слѣдствіе на развитіето на промышленностьта и на нейното предопредѣленіе.

Но отъ дѣ ще произлѣзе евтинията? Този въпросъ доста затрудни пьрвытѣ економисты които го изучвахѫ и мнозина отъ тѣхъ подадохѫ мнѣніе че едно покаченье на работническата заплата е безмысленность. Дѣйствително, ако суммата остава сѫщата какъ бы е было възможно по человѣческый умъ да са даде сѣкиму по-много? Сирѣчь, по-много лихва на капитала, по-много полза на предпріимателя, повече заплата на работника? Ако положимъ че скѫпоцѣннытѣ металлы быхѫ станѫлы по-много, можеше безъ сумнѣніе да са даде и на еднытѣ и на другытѣ 2 гроша намѣсто 1 гр.,

но разумѣва са че сѣкій грошъ нема да даде освѣнъ едно количество стока на полуцинъ по-малко.

Погрѣшката на първатѣ економисты състои въ туй, че тѣ не са досѣтихѫ че въ промышленното производство произведенията са умножаватъ, а съ тѣхъ заедно и народното богатство много повече отъ колкото числото на случаитѣ. Тогасъ когато на най честитата страна народонаселението расте отъ 1 до 1 ½, промышленностьта за която по може са да едно точно число достигна въ сѫщото врѣме отъ 1 до 10.

Тъзи честита съразмѣрность са длъженствува на разумната сила най-вече, защото ный не плащамы нищо на разумната сила която са е ждавила отъ сто годины насамъ, а при сичко туй тя е на сѣка минута наша сътрудница.

Подирь сто, хилада годины нема да са плаща нищо за разумната сила която ный ждавиламы днесь, и която като влѣзе во владѣніе на публиката ще слѣдува да улеснява даромъ трудоветы на нашитѣ правнуцы както усилията на разумната сила на нашитѣ прадѣды улеснява наши-тѣ днесь трудове.

Днесь са служимы съ лоста като плащамы само цѣната на желѣзото и дневната заплата на работника който работи съ него, но безъ да давамы нѣщо на изобрѣтателя му който че е той былъ.

Какво плащамы ный когато купуваме една каляска? Веществото и фасона, сирѣчь дървото и желѣзната обкова. Ами идеята? Тя е станѫла безплатна отъ давно. Въ единъ локомотивъ? Пакъ веществото и фасона, освѣнъ ако нѣкое частно усъвършенствованіе е предоставено исключително на негова изобрѣтатель; но главныйтъ механизмъ принадлежи на сичкія свѣтъ.

Ако нѣкой фабрикантинъ на машины бы казалъ днесь на купователя си; тъзи машина понеже има сила колкото сто коня, праведно е да ми платите за нея цѣната на сто коня. Куповательтъ ще са засмѣе безъ сумнѣніе, и ще отиди при другій фабрикантинъ, който понѫтно бы му казалъ, че неговата машина му струва толкози за суровыя и матеріалъ, толкози да заплати на работницытѣ и толкози за главнытѣ издържкы и за печалба и че я устѫпва за суммата на сичко туй. Куповательтъ ще купи отъ тогози послѣднія

и ще са ползува даромъ отъ идеята на употребението на парата като средство на движението. И туй ще е много законно защото тъзи идея е вече минжла во владѣніе на публиката, и защото и самыйтъ фабрикантинъ на машината са е възползовалъ отъ нея даромъ.

И тъй третійтъ дѣятель, който са нарича разумна сила, са различава отъ двата другы по туй че той са стреми да дава бържи и даромъ своето съдѣйствіе безъ да са смалява отъ туй вжтрѣшната цѣнность на нѣговытѣ услугы.

Человѣцытѣ при сичкото си кратковременно преживяванье на земята не сж осамотены на нея. Поколѣніята слѣдуватъ едно подирь друго и ся дьржжть едно о друго не само чрезъ горнытѣ врьзскы на родството и чрезъ всеобщытѣ врьзскы на една обща сждба, но еще и чрезъ общественыя капиталъ на человѣчеството който си предаватъ едны на другы, и който състои отъ единъ вещественъ фондъ и отъ другій фондъ умственень, сирѣчь отъ массата на капиталытѣ и отъ съвокупностьта на идентѣ. Врьху двойното туй основаніе са зижди цивилизаціята. И двата сж много скжпоцѣнны, и сѣко поколѣніе има длъжность да ги опази, да ги умножи и да гы предаде уголѣмены на послѣдующето поколѣніе.

Но умственныйтъ фондъ е безъ сумнѣніе най-скжпоцѣнныйтъ отъ двата, защото той е най обилныйтъ изворъ на богатството, защото той распространява врьху сичкытѣ съ най-голѣма щедрость своитѣ благодѣянія, и защото негована загуба или ущьрбяванье са поправя и кърпи най мжчно. Когато една непріятелска войска дохажда и опустошява земята на единъ образованъ народъ, този народъ тосъ часъ щомъ са отегли непріятельтъ са олавя за работата и въ малко годины изглаждатъ са и самытѣ слѣды на непріятелското нашествіе. Но когато варварството доде да простре своята тьма и мракъ врьху нѣкоя прекрасна страна, потребны сж много вѣкове за да са извади отъ бѣдностьта и да процьвти изново разумната сила въ нея.

Най-подирь този умственныйтъ фондъ чрезъ своята дарственность ще улеснява человѣчеството да са приближава най-вече до непостижимыя идеалъ сирѣчь природата, като са пригодява безъ никое усиліе на разпытѣ нужды на человѣка. Сѣкоги когато са поеви нѣкое голѣмо открытіе, сѣ-

коги когато разумната сила зема едно по-голѣмо участіе и съдѣйствіе въ промышленностьта, ный правимъ една стѫпка напредъ по този пѫть. Ето какъ отъ едно сурово вещество скѫпо, изработено отъ работницы скѫпо заплащаны, излѣзва едно произведеніе евтено, и какъ са рѣшава задачата че *многото* приложено на *много* дава за сумма *малко*!

Да повторимъ: послѣднето слѣдствіе на туй растенье на владычеството на разумната сила надъ веществото е туй: една по-голѣма масса отъ богатство, произведено отъ едно дадено число человѣцы въ свѣта, и слѣдователно по-голѣма сумма отъ наслажденія за дѣлба, и, въ едно свободно общество по-малко трудъ и по-много благоденствіе за тѣзи които живѣѭтъ отъ труда на своитѣ рѫцѣ.

Ето заключеніето на което стигнѫхмы презъ подробноститѣ на настоящія анализъ. Ный изложихмы философіята на економіята. Надѣймы са, че колкото страшна и да е тъзи дума, но този видъ философія не ще са е показалъ на никого отъ читателитѣ ни невразумителенъ и сега като стигнѫлы края сѣкій ще са съгласи че познаніето на тъквази философія е полѣзна сѣкиму. Человѣкъ обыча да са учи поради вроденото си желаніе на познаваньето, което е едно отъ най-прекраснытѣ му свойства, като са учи, той достига да открые нѣщо добро, да съзърцава една армонія въ физическія и въ нравственныя міръ и добыва въ сѫщото време и наслажденіе и полза.

Вънъ отъ человѣка както и вѫтрѣ въ человѣка, разумната сила управ я, веществото ся покорява. Колкото повече преобладава разумната сила въ человѣка, толкось повече неговытѣ органы ставатъ гѣвкавы, и той самъ по-малко подвластенъ на грубы-тѣ желанія; колкото повече преобладава разумната сила въ производството, толкози повече и полесно матеріята са одава на пьстротата на нашытѣ желанія, и толкози по-малко человѣкъ осѣща противность за да я подчини на своитѣ нужды. Съ една дума разумната сила е въ сѫщото време и причина и оправданіе на владычеството на человѣка надъ природата. Человѣкъ който бы са поразмыслилъ надъ тъзи истинна серіозно, лесно ще разумѣе една отъ голѣмытѣ армоніи на наравственныя міръ.

Маккавеевъ.

СКАЗКА

Държана въ Брайлско женско дружество

4-ий Сеп. 1870.

Почетни Г-жи и Г-ци!

Всичко живо въ света, както и всичко растително, което расте, за да може то да ся развыва, споредъ даденитѣ нему отъ естеството лесноти; да може то да достигне до цельта, за коіѫто е направено, да може да стане съвършенно, потребно му е, щото да бъде свободно въ своето развываніе. Съ това разбирамъ, че на пътьтъ, по който то трѣбва да върви за да достигне до пълното си съвършенство, нетрѣбва да има никакви спънки и прѣчки, които би му задържавали свободный напредъкъ. Иначе, сир. ако то нема всичките условія, които са потрѣбни за неговото пълно развываніе, все едно и за неговото съществуванье както и за дългото му траенье, то неможе да достигне своята пълнота; то най напрѣдъ почва да отрехва, нехарей, и — ако не умре, то поне неможе да достигне потрѣбната пълнота, неможе да испълни прѣдназначеното си предопределенье. Нека земемъ напримѣръ прѣхубавичките миризливи цветя, които вашиятъ полъ, тъй нѣжно котка и люби и които сѫ една прехубава негова препоръка.

Вый любителки и въспитателки на цвѣтята! Оставете вашите драги цвѣтя въ пренебрежение: не гы пагледвайте, не ходете всяки день при тѣхъ за да плявите непотребній буренъ, който около имъ израства и ги заглъхва, и който е тѣхенъ смьртенъ врагъ; въ летните теплы дны, не ги прохладявайте съ нѣжните си ръчици съ хладна бистра водица; оставете гы на всичко онова, което пречи на техното растенье, и ви ще видите, че, като ги обгърне непотребната трева, като изсъхне приготвената съ ваши ръчици тѣмъ пръсть, отъ която тѣ смучять за себе си хранителна храна, тѣ непременно ще почнатъ малко по малко да отрѣхватъ, листата имъ отвисватъ на долу, хубавата зеленина ся преобръща на смъртна жълтина и-най после, ако не умратъ, то немогатъ напълно да ся развиятъ и дадатъ оня прехубавъ цвятъ, който весели вашите нѣжни очи, немо-

тѣть да распустнатъ оня благопріятенъ миризъ, който услаждава вашите остри осѣщанія.

Тъй съще, почитаеми Г-жи и Г-ци, става и съ человѣка.—

Всяко живо, а както и всяко растително, за да може то да има съвършенство и дълго траенье, както и наспоряванье, е съставено отъ двѣ половини. А тъй както че и человѣкъ влазя въ състава на животните то и той е съставенъ отъ две половини, които само наедно взети правятъ едно цело-чювѣка. Безъ една отъ тыя двѣ половины дългото траенье на чювеческий родъ е невъзможно даже и непомислимо. Живота на тыя двѣ половины, взети отдѣлно, е непъленъ, несъвършенъ, горчивъ и тъменъ; съ други думи той е отровенъ. Тыя двѣ половини на чювека, безъ които той е непълно нещо сѫ мѫжътъ и жената.

За да могѫтъ тыя двѣ половини, или все едно человѣка, да дойдатъ до пълното си развиване и съвършенство, неизбежно е и потребно, щото и двете да зимать равенъ дѣлъ и еднакво да ся грижатъ за своето взаймно съвършенство, требва въ това едно на друго да си помагѫтъ. Нъ пъкъ за това е потребно и двете еднакво, равно да ся наслаждаватъ съ дарованата тѣмъ отъ естеството свобода, требва и двете еднакво да ся ползоватъ съ всичките сгодности и лесноти, които бы гы направили достойны за тоя имъ важенъ и доста мъченъ подвигъ. Едничкото лесното съ които те би достигнали до своето съвършенство е: добрата отхрана, ученіето. Тоя е еднички изворъ, отъ когото, ако гребятъ ще бѫдатъ—истинно чювекъ.

Нъ при всичко че това тъй требва да е, ако прегледаме историята на едната половина то естъ на Жената, то ще я намѣримъ, че, у всичките времена и у всичките народи, освень у Германците, дето жената е имала по-голема свобода, тя е била просто подхвърлена подъ своеволно-то на мъшката половина, била е напълно нейна робиня. Всякаде намираме, че мѫжската половина ѝ отнела всичката свобода, отнела ѝ срѣдствата и леснотѝте, съ които и тя могла бы да ся развие и приготви достойно за своето назначенье тукъ на земята. А пъкъ това нейно назначенье е твърде важно и високо, само мѫжската половина не е оставяла това и беше я заглъхнала както буренътъ миризливото цвете, и тя не е могла прилично да

ся развие, да цъхвне и даде оня благоприятенъ миръ, кой требва да оживява, да развива и съвършенствова своята друга половина, която отъ естеството си е, истинна, по-силна, по-якга, нъ зато по-груба, по-дебелолика.

Истина жалостно е било положението на женскыятъ полъ; нъ въ последнето время, въ което науката блъсна съ своята съживителна светлина, светна и на жената, и тя сама осети своето високо назначенье, което споредъ повечето високи умове състои въ *отхраната на человъчеството, въ облагородяванье на мжжкіятъ полъ*. Тя осети това свое високо назначенье и пожела да го осуществява. Нъ преди да захване това си многоважно положение, тя требваше да ся приготви за него; а пъкъ да ся приготви требваше и наука. Требваше и наука нъ вратата на нейното светилище беха затворени за нея и затова най напредъ тя требваше да отвори за себе тыя врата, да проникне тамъ. Истина требваше, нъ то бѣ твърдѣ мъчно, защото както нейната мжжска половина, тъй също времято както и старите начяла, които вековете бѣха озакопили, и представихж най-големите мжчносты. За това бе потребно да ся роди жена съ характеръ твърдъ, постойчивъ и дързостенъ, та тя първо да почне борбата съ тыя спъники. Такъва жена бе потребна и тя ся роди въ 1820 г. въ Англіи въ Бристоль. Тя е Елисавета Блеквиль. Тя е първа отъ жените, която почна борбата съ мъжътъ, тя е първа, която престъпи прага на университета и седна на чина наедно съ мъжете, като студентъ. Нъ доде да достигне до това, доде да прекрачи тоя прагъ, колко мжчнотіи требваше да надвие, които и ся представиха почти отъ всичките въ онова время учени? колко си подсмивки требваше да чюе? колко наскърбителни думи, като си отиваше, требваше да преглътне отъ простотата и отъ заблужденьето на неразбраний народъ? Да, много и твърде много. Нейната история е пълна съ непріятны случкы! Нъ, всичко това, неможи да я охлади, неможи да я отклони никакъ отъ започенжто и свято дело. Тя ся бори юначки и най-после нейната твърда воля и постоянство надви на всичките несгоди и тя отвори вратата на науката и за жената.

Това е было преди петдесять години, нъ сега вечь не е тъй, сега е вечь много по-добрѣ. Въ настоящето время

мъжътъ съзна големото значеніе на жената, съзна големата полза, която би могла да принесе тя въ човеческото развиванье и съвършенство, ако би била тя потребно приготвена къмъ това, и дава ѝ, така речи, всичките лесноти съсъ които могла би да ся приготви за важното си назначенье и съ това напълно да може да ся действува за дневното пълното развиванье и съвършенство на человеческий родъ.

Но горе казахъ, че високото и многоважно назначенье на жената състои въ отхраната на человеческий родъ и въ неговото облагородаванье. Какво занятіе може да бъде отъ това по високо и по важно? Единъ ученъ казва: «Въ рѫцете на жената е онова орѫдіе съ което тя може да произведе миръ или раздоръ въ свѣта.» Да, то е тъй, а гдо другаде, а не въ къщи человекъ може да приеме първата основа на оныя мысли и идеи, които ще го рѫководятъ въ свѣта и ще съставятъ неговото добро или зло бъдѫщее? Гдо другаде, а не въ къщи человекъ може да пріеме това или онова направленіе? Въ къщи и пакъ въ къщи. А пъкъ въ къщи кой е? Кой още отъ мънички рѫководи тыя нежни сѫщества, които са назначени да распорежлатъ съ свота? Кой, щомъ ся покаже първий смѣхецъ изъ тѣхните невини устны, съ разны песъничици и приказчици вдъхва въ тѣхъ разни мысли? Никой другъ освенъ майката и сестрата. Ето що Неккеръ де сонори казва: «Подъ къщиѧта стреха, спр. презъ майката са давагъ тія първи и обичяи, съ които са готви бъдѫщето щастье или нещастье на человека. На жената е предадена всичката нравственность на децата, тыя бъдѫщи наслѣдници на земята». Ето пъкъ единъ французинъ ученъ, Ренанъ, какво значенье дава на жената. Той въ публичните лекціи за отхраната на женати, които е дьржалъ въ Парижъ, между другото говори и това:« Ученьето ся добива въ класа въ училището, а пъкъ отхраната която е и много по-важно, става, дава ся въ къщи; Тамъ отхранителите сѫ: майката, сестрата и учителката.» «Нека, казва той» си припомнимъ поучителныятъ разказъ на св. Іоана Златоуста. Въ времято, когато той отишелъ въ Антіохия за да постъпи въ училището на ритора Либанія Тойзи последный ималъ обичяй, щото всякого ученика, който дохождалъ да постъпи въ училището му, най напредъ да го пыта: кои са родителите му, съ що ся занимаватъ и

местото дѣто са е родилъ. Като ся обърналъ и къмъ св. Ивана съ тоя въпросъ, той му отговорилъ, че майка му, като останала на двадесятата си година вдовица, нещяла да повтори, съ цѣлъ да може напълно да ся предаде въ отхраната на сина си. Риторъ Либаний; като чюлъ тоя отговоръ извикалъ: О! богове на Гърция, догде имашъ такива майки, ти никога неще пропаднешъ.» Оня народъ, който е честитъ да има такива дъщери, той никога неще ся изгуби. Да, «продължява той,» само съвестливата, развитата и сериозната жена може да излекува раните на нашето время — да преобърне отхраната на мѫжя, да пробуди въ него заспалото осещанье къмъ хубавото и доброто.

Отъ казаното до сега ся вижда ясно, че, за скорошното и успешното развиванье на единъ народъ, както и за неговото не опростиване е неизбежно потребно, щото жената да бѫде добре развита, защото само тогава тя ще може да приготви достойни синове на отечеството. Оня народъ, който е далъ на жената всичките леснотии, за да може тя да ся развие и у конто тя не е просто негова робиня, нъ истинна другарка, стои много по високо отъ оня, у когото жената е проста робиня. Какво големо значене има жената въ това отношенне, председателя на Бъл. Кн. Дружество Г-нъ М. Дриновъ доста ясно ви разясни и доста примѣре наведе за това въ понапреднето ваше събранне. Нъ при все това, пакъ на късо ще обърна вниманието ви на Американките. Защо Америка въ едно късо время надмина старата Европа, която отъ толкова си время съществува, почти въ всичко отношение? Защо Американский народъ съ такива гигански крачки крачи на напредъ и тъй на висока стъпенъ на развитието стои? особено въ последнето время. Затова ще кажя, че Американката е добила всичките леснотии, които водятъ къмъ развитието ѝ, добила е пълна свобода въ обществото както и въ говора. А единъ ученъ казва: «Думата на жената е всеизцѣляющъ балзамъ, нъ само тогава тя може да има това свойство, когато тя е развита, когато глупавий срамъ не затваря розовите ѝ бърнички.» Това го казва Мишле. Америка напредва, защото отхраната на Американский народъ е напълно въ рѫцете на жената. Тамъ дето ся броятъ доста докторе жени, броятъ ся още 135,350 учители жени въ мѫжките училища, когато мѫже учители са само 63,600. А

пъкъ развитата Американка въ що не помага на мѫжа? Въ всичко и на всъде, тя е верна помощница на своята мѫжка половина.

Нии Българе съще не сме до тамъ за извърлване, а най много защото и нашята Българка сѫзна, само отъ себе, своето високо назначенье и ся сили да го добие. Да, нашята Българка, сама показа, и заяви желание да земе делъ въ народното развиване и ся сили, до колкото ѝ допущатъ силите да помага на своята половина. Гледаме по всички страни ся откриватъ женски дружества съ целъ да помагатъ народу си. Истина при такива радостни белези за добъръ напредъкъ, кое сърдце неще отъ радость да потрепере? Наши народъ ясно може да глѣда на своето светло бѫдуще. На това благородно осещанье заявиха не само Българките, що са въ истинната ни татковина България, нъ и Българките, които времената и случяите са принудили да живеятъ далечъ отъ отечеството си, по други страни. Първа почеть, първа слава въ това отношение, на въпкашните Българки пада на васъ почетаеми Г-жи и на васъ почитаеми Г-ци, защото ви първи отъ въпкашните Българки повдигнахте помощна рѫка по зъва на отечеството си. Истина делото е мѫчно, пѫтя е доста трънливъ, нъ бѫдете дързостни; постоянни, и, святото дело, ще земе благоприятенъ ходъ, съ постоянството ще успеете въ всичко, както успе и Г. Блеквиль. Ще срещнете доста несгодности, ще видите доста интриги и подсмивки; и доръ може да чюете и ускърбителни думи, нъ ви, като сте уверени въ святост'та на работата си не ся отчяйвайте, нъ дързость и напредъ. Не бързайте, да не ви ся стяга душята, че бърже неможе да стане; по добре по полека та по основно, а не скоро и какъ да е. А пъкъ всички оныя, които днесь ся подсмиватъ, които интригуватъ противъ васъ, противъ благородното ви започване, ще дойде день, когато те сами отъ себе ще ся засрамятъ, сами отъ своята съвесть ще бѫдѫтъ убити; а вашите имена ще останатъ вечно записани, съ злати слова, въ исторіята на Българското развиване.

По поводъ на слуховы-ты за Вселенскый Съборъ.

Всеобща-та Історія ся раздѣля на три главны епохи, *старѫ, срѣдніѫ*, и *новѫ*; а всяка отъ тѣхъ ся отличава по преобладающыя-тъ въ неіѣ духъ. Така сѫщо и Історія-та на Хрістіянство-то може ся раздѣли на три главны епохи, отъ конто пьрвата да стига до 325 лѣто, втората до довятыятъ вѣкъ, сирѣчь до когато ся раздѣли вселенската Церква на Въсточнѫ и Западнѫ, а третята отъ девятыятъ до днешный вѣкъ, съвсѣмъ чи тя, поради нѣкои си твьрдѣ важны історическы приключенія толкосъ въ Западъ колкото и въ Въстокъ, може ся подраздѣли и на другы по кѫсы періоды.

Въ пьрвѫ-тѫ епохѫ на Хрістіянство-то, то есть въ растояніе на 325 годины церковната дѣятелность състои вообще въ двѣ нѣща. Едното е, распространеніе-то на Евангелското поученіе помежду подчинены-ты на Римлянскѫтѫ Імперіѭ народы; другото е, непрестанната и неумерима борба на вѣрующы-ты толкосъ противу язычницыты, покровителствуемы по высшѫ часть отъ постановеннѫтѫ гражданскѫ власть, колкото и противу старогрѣцкѫтѫ філософіѭ, която, подъ разнообразны видове на разноименны ереси, стараѣше ся да запази степеньтѫ която имаше тя въ старый гръцкый и римлянскый свѣтъ. Въ тази епохѫ церковното управленіе, при всичкыты внѣшны и внутренны препятствія, е было твьрдѣ просто, и то не ся испослѣ измѣнило въ нѣкоіѫ ползѫ на вѣрныты. Тщеславныты титлы *Патріарси*, *Митрополити*, *Архіепископи*, *Владыци*, *Деспоти* сѫ былы непознати, и ако хрістіянети имахѫ да ся плачатъ отъ нѣщо, то не бѣше скудостьта отъ тыя горды и властолюбивы титлы. Епископити, освень тѣмъ принадлѣжащаіѫ исключително власть рукоположенія, бѣхѫ, въ всяко друго отношеніе, равни съ священиницыты, живѣяхѫ си независими единъ отъ други, и, само въ извънредны случаи, или ся споразумѣвахѫ помежду си съ взаимны писма, нѣколко отъ което времято ни е упазило и до днесь, или, ако нужда-та го изискваше, тіи ся и събирахѫ, но твърде рѣдко, за да изменятъ и устно възърѣніята си върху опредѣлены нѣкои си предметы. Истинна е че въ тойзи церковенъ істориче-

ский періодъ гоненіята противу хрістіянеты отъ страна на язычницити не имъ негли допущахѫ всякога да дѣйствуватъ споредъ желаніята си; но то не ще каже че начинѣтъ споредъ който живѣеше тогасъ Хрістовото стадо е былъ противуевангелскый; Напротивъ той е самыятъ съгласенъ съ смиреныты и миролюбивы начала на Евангеліето, и той требало бы да остане за всегда като образецъ на всеобщыятъ церковенъ животъ. По нещастіюто не стана така.

Втората епоха на Хрістіянството обьемва тъкмо 554 годины, то есть отъ пьрвый вселенскый (325) до 879 лѣто, когато въ двѣтѣ за властолюбіе съперничествующы столицы, Римъ и Цариградъ, ставахѫ шумливи и многословути събори, не толкосъ за вѣроисповѣдны въпросы, но, найпаче и особенно, за церковното подчиненіе на новопокръщеныты тогасъ Българы, които бѣхѫ ся поревнѫли и на Латины и на Грьцы, и станѣхѫ неволно главната причина на церковното раздѣленіе между Западъ и Въстокъ, съ всѣмъ че предупредѣлено было, види ся, щото тѣхный народоцерковенъ въпросъ да ся продължи и до днесь, то есть повече отъ хилядо годинъ.

Въ тази епохѫ на Хрістіянскѫтѫ Історіѭ, владѣ въ Церквѫтѫ едно извънредно движеніе, и, съ всѣмъ че въ неѭ почти исключително ся появихѫ и онін славни мѫже съ които ся справедливо хвали Хрістіянството, развыхѫ ся обаче тождевременно и всякакви наклонности къмъ властолюбіето, и колкото Църквата ся устрояваше отъ день на день ужъ по-добрѣ, подъ вліяніето и съ помощь-тѫ, а нѣкожъ и съ насилствіето на гражданскѫтѫ власть, толкосъ повече (нека ни бѫде дозволено да го кажемъ подъ нашѫ личнѫ отговорность), искусното ѝ устроеніе по образецътъ на тогавашното политическо устройство, іѫ отдалечаваше отъ чистоевангелскыятъ духъ, и отъ апостолскыты примѣры на триты пьрвы вѣковы.

Да, истинна е че *великый* (не сѫ знае защо) называемъ *Константинъ* възвыши, казватъ, Христовѫтѫ вѣрѫ и Евангеліето на царскый престолъ, но строгата Історическа наука всегда ще пыта да ли дѣйствително скромныты начала на Евангеліето имахѫ необходимѫ нуждѫ отъ тойзи внѣшенъ бляскъ, съ който гы окражи тогасъ Гражданската власть за свои частни интересы и намѣренія. Какъ да е, въ

тази епохѫ ся постановихѫ, съ съдѣйствіето на гражданскѫтѫ власть, и *Патріарси*, и *Митрополити*, и *Архіепископи*, и всичко това по подражаніе на гражданското общественно учрѣжденіе, съ тази само разликѫ, че имената не сѫ были еднакви. Но тойзи періодъ ся отличава особенно съ живостныты и многобройны распры които ся появихѫ въ нѣдрата на церквѫтѫ, и които достигнѫхѫ много пѫти и до кръвопролитіе, именно въ Александріѭ и въ прочутыятъ іоще изначало за празнословныты си религіозны распры Цариградъ. Четвертыятъ, петыятъ, шестыятъ, седмыятъ, и частъ отъ осмыятъ вѣкъ представляватъ едно жалостно зрѣлище на непрерывны борбы, кога за вѣроисповѣдны тъмны въпросы, кога за епархійскы граници и права, кога за удовлетвореніе на разны и безчисленны притязанія на споменеты *патріарсы*, *митрополиты* и *архіепископы*. Исторіята на вѣроисповѣданіята не забѣлѣжва друго подобно движеніе въ духовыты по вѣроисповѣднѫтѫ часть. Рекълъ бы дѣйствително человѣкъ че вмѣсто любовь и миръ, Евангеліето не е имало за цѣль освень распры, раздоры, разногласія, борбы непрестанны и недовършенны, когато сичко това е плодъ на человѣческо любопытство, а особено на человѣческыты страсты и властолюбія. За уталоженіе на тыя религіозны състязанія и борбы бѣше станѫло обычай да ся събиратъ *мьстни*, то естъ, частны епархійскы *Синоди*, послѣдныятъ отъ които станѫ въ Картагенѫ презъ лѣто 419, и *Вселенскы* называемы *Собори*.

Забѣлежете обаче двѣ нѣща. Пьрвото е, че *Вселенскыты* Собори тогасъ само почнахѫ да ся събиратъ, когато вече гражданската власть, по причинѫ ужъ да ѭ покровителствува, бѣше ся вмѣкнѫла прямо и косвенно въ самото управленіе на Церквѫтѫ. Второ, че Вселенскыты Собори станахѫ сичкыты въ едно твърде кѫсо растояніе, и всякога съ съизволеніето и неограниченѫтѫ волѭ на Византійскыты царе. Тія бѣхѫ станѫли, ако ни е допростено така да ся изразимъ, като една *мода*, която трая твърде малко время, защото Историческыятъ періодъ въ който станахѫ тія вси състои само отъ 458 годинь, то естъ отъ 325 въ което лѣто ся събра пьрвыятъ, до 783 когато станѫ седмыятъ, и, споредъ поученіето на православнѫтѫ въсточнѫ Церква, послѣдныятъ Вселенскый Съборъ, защото станѫлыятъ презъ лѣ-

ОБЩ. ГОС. БИБЛИОТЕКА

то 879 въ времето на Фотія не съ. счита и на до ни ще може и да си приписвае нѣкогашъ за Вселенскій Соборъ. Друго нѣщо достопобѣлѣжително, то е, че Вселенскіи Соборы всегда съ ставали само за догматическы въпросы, а косвенно и мимоходомъ само съ съ занимавали, и съ други предметы касающія съ до церковното вонше учрѣждение. Тый нема примѣръ че Вселенскій Соборъ съ е нѣкогашъ събралъ само за да нареди управленіето на една поединъ церковь. Впрочемъ, външната управителна система на церквыты не е само чистоцерковенъ въпросъ, за е винаги интересувала и гражданскаѧ власть, която е почти утвержда-вала и одобрявала всякоя самостоятелныя церковь, според политическыты обстоятелства. Главното е, *основателно* устройство на коіѧ да е церковь, да е основано върху началата и основныты законы на всеобщаѧ Церковь.

Третата епоха на хрістіанството почина отъ деватыйтъ вѣкъ и съ продължава до днесь. Въ това разстояніе въ Западъ станахѫ преважны історическы приключенія, които произвѣнихѫ лицето на вѣроисповѣданіята сѣвѣ, и съборы мѣстны и общи събрахѫ съ винаги според както изискуваха не само нуждыты въ които съ намѣри Западната Церква, но и интереситѣ на властолюбивыйтъ Римскій дворъ. Между тыя Съборы по забѣлѣжителныя съ събранныйтѣ въ *Констанціи* (1414—1418) въ *Базелъ* и послѣ въ Флоренціи (1433—1442) въ *Латеранъ* (1512—1517), въ Трантъ (1545—1563), и послѣдныйтъ презъ текущаѧ годинѫ, на когото единственната цѣль бѣше да прокламиранъ непогрѣшимостьтѫ на Папѫтѫ което и пристигна да направи преди незавысимата Нѣмска філософія да сибори пресвятрѣлятѫ въ Франціѧ политико-религіозныя школѫ, и преди Италіянцыты да влѣзѫтъ въ Римъ.

Колкото за Православнаѧтѫ Церковь, та въ това разстояніе нема нито мѣстны отъ нѣкакѫвъ важностъ нито вселенскы Соборы. Тя присѣствува съ жалость, за да не кажемъ, съ равнодушіе, на извършеныты въ Западъ вѣроисповѣдны приключенія, раздоры и боевы. Веднажъ само та, около лѣто 1440, то есть 13 годины преди падѣнето на Цариградъ, склони нѣкакси, и то отъ части, да участвува въ Флорентійскыятъ Соборъ, дѣто испадѣлили сѫсѣмъ вече Византійски царе, съ трудахѫ всякоячe да съединятъ двѣтѣ

церквы, за да бы могли тъй да спасятъ Имперіятъ си. Жертвити конто правихѫ тіи, ведно съ нѣколко на высокѫ степень стоѣщи церковны чиновницы, бѣхѫ воистинѫ голѣми, но подвизити имъ не сѫ увѣнчахѫ съ ожидаемыятъ успѣхъ. Достопамятно е даже и замѣчателно че когато подписавшити рѣшеното въ Флоренціѭ съединеніе священни лица ся върнахѫ въ Цариградъ и поискахѫ да съобщятъ това съединеніе, народътъ сѫ разбунтова противу тѣхъ; това показва, че въ православнѭтѫ церквѫ, народътъ не ся счита като просто вещество което первенствующити церковни лица да водятъ гдѣ имъ е мило и драго, но той има право не само бащинѭтѫ си вѣрѫ самъ да защищава, но и противу религіозныты си ржководители справедливо да ся въздига, когато тіи или прѣдаватъ тази неговѫ вѣрѫ, или и другояче злоупотребяватъ съ вѣроисповѣдничѭтѫ му съвѣстъ.

Тъй отъ 783 до 1870, сирѣчъ въ растояніе на 1087 годинъ Православната Церква не намѣри за добро да поиска чрезъ законныятънѭтъ събираніето на единъ Вселенскый Съборъ, когато догматически въпроси отъ голѣмѫ важность са появихѫ в това разстояніе, и раздори вѣроисповѣдни обезспокоихѫ справедливо духовыты, и измѣненія значителни станахѫ в сеобщото й управленіе, както на примѣръ, коренното Преобразованіе на управителнѭтѫ системѫ въ многочленнѫтѫ Русскѫ церквѫ, и съставленіето на Гръцкый въ Елладѫ Синодъ, при всичко що за тоя предметъ бѣше сѫ породила между Гръціѭ и Цариградскѭтѫ Церковѫ продължителна и живостна борба.

Днесь обаче, когато векс българскыятъ въпросъ, благодареніе на царското Правителство, ся счита за рѣшенъ, днесь когато Уставъ трудолюбиво изработенъ отъ ревностны народны труженцы и здраво основанъ върху най святыты начала на Евангеліето и на Православіето излиза вече изъ подъ печатътъ, днесь, кога и въ Македоніѭ многострадалнити наши единородци прѣтърпяватъ сичко за да ся присъединятъ съ независимѭтѫ Ексархіѭ, днесь, Цариградскыятъ Патрикъ, отчаянъ и излъганъ въ надеждыты си да подчини изново Българыты подъ религіозното си иго, появлява ся и иска, може быти по подраженіе на святый Отецъ въ Римъ, да събере Вселенскый Съборъ, само и само за Българскый въпросъ,

който ся относи исключително до църковното управленіе на Българскыйть народъ. Какво ще да е тойзи съборъ? — Едно церковно ужъ събраніе, въ което ще има непремѣнно нѣколко Руси, три четири Власи, единъ или два Сърбе, а всичи други ще съ Гърци, които сж іерархиитѣ си предразсѣдоци, които, бадете уѣрени, Святый духъ нема никакъ да вдъхне, не ще съ съберѣтъ, разумѣва ся, за да оправдаіѣтъ устно единъ народъ, когото уже толкосъ пѣти накачахж писмено. Вирогемъ, борбата ни е противъ тѣхъ, ній съ отъ тѣхъ плачемъ, и тіи, за велікъ сътворъ, нехатъ да ни станѣтъ съдіи. Добъръ имъ пълъ и ги зимъ лукавщинѣ. Правдата ще тържествува, какъвто и да мигрувать. Нека само Българскый народъ узнае да познае законно правдинѣты си, и нека ся прекрати всекакво до Царескый Фермань . . . . . Умоляватся рѣшителнитѣ ни *политическы* вѣстникари да земать думата. *Читалищата* познава и уважава границиты си.

Дѣдо попъ Илія.

Кой що си приказа, и кой стапѣ дума,
Нек' приказа, нето ще хубоста глава;
Кой си бие, кой си бори нек' си бори,
Той сомичькъ ще падне и ще с' умори;
Кого сърби нека иде да си чеши,
Дѣдо попъ Илія на туй не съ мѣши;
Но грыжа ся за туй дѣдо попъ Илія
Вечъ той казва: пій де! ты и азъ да пійж!

Нека бѣлать онѣзи, който е крывъ,
Нека умре, който не нема да не живѣ;
Нека лъжать онѣзи, кой си лъже;
За Уставъ нек' си грижать учени мъже;
Пѣвъ кой іе и му ся върти главата,
Нек' си иде дома да си сои на пратъ!
Не іе ли тъй? Казва дѣдо попъ Илія,
Е де! пійте хора, че и азъ щъ пій!

Сякой както ся обычи, нек' си прави,

Кой какъ знае работѫ да си уздрàви;
Нека оре, шіе, и прочита книгѫ;
Ако незнай, нека пыта да не мига,
Като пыта, нема пѫтя той да збърка,
Като пыта, сичко му доходи въ рѫкѫ.
Секога тъй учи дѣдо попъ Илѭ,
Сетнѣ казва: пій де! та и азъ да піѭ.

—

Веднѫжъ, отодавно... Кой день бѣ забравихъ,
Въ черквѫ отидохъ и дѣда попъ завàрихъ,
Че безъ Евангеліе извършилъ службѫ,
А клисарче му зададе таквазь тѫжбѫ:
«Дѣдо попе! Евангеліето дѣ іе?»
Хвьрка, казва, наукѫтѫ въ свѣтъ да сѣе...
Мигарь ще ти лъже Дѣдо попъ Илія?
Но я си пийни де! та и азъ да піѭ!

—

Тежко ономува, кой бы го разсърдилъ
Сичкы зѫбы възь него бы си изкъртилъ:
Като свѣткавица му свѣтвать очитѣ,
Пълны чашы трощи, удара с' въ гѫрдытѣ;
Съ плесницѫ той біе и съсъ зѫбы скѫрца;
Като нахереиъ петелъ ся той завърца; —
«Незнаешь ли ты бре! че іе попъ дѣдати,
И че той на бой като стрѣлѫ полати?!»

ЛОМЪ на Пятковденъ 1870

Кр. С. Пишурка

Естественны и игіенически понятія*)

Всеко съставленіе на кислерода съ друго тѣло произвожда топлина. Силата же на тая топлина е въ прямо слов съ скорость-та на сложеніето. Гори дрьво съ огѫнъ и безъ и въ единътъ и въ другыйтъ случай количеството на топлинаата която са отдѣлява е сѫщото: но въ пьрвыятъ явлен ето е брьзо и топлината соразмѣрно е чувствителна, а въ вторыйтъ, когато, споредъ каквото казвамы, дрьвото тлѣе или гине, горѣніето е медленно и непримѣтно, тако и топлината е несъзрителна.

*) Вижь брой 3-ый.

Скорото же горѣніе зависи отъ повечето количество на кислородъ въ воздухътъ: тъй и единъ вѫгленъ запаленъ на край е готовъ да изгасне въ воздухътъ който дыхамы, топнатъ обаче въ сѫдъ пъленъ отъ кислородъ абіе ще рукне съ живъ плавникъ и ще изгори въ единъ миго-окъ.

А плавникътъ е составленіе на тѣло воздушно нажежено, което са извършва въ едно знаменито развитіе на топлина много сгѫстено и брьзо.

Не мыслете обаче че само кислородътъ произвожда свѣтлина: има и други нѣкои тѣла които въ сложеніето имъ да ѣк даватъ.

Има една друга която не е слѣдствіе на сложеніе не на кислородътъ, не на никое друго тѣло. Електричеството дава тая свѣтлина: и тя е много по-сіяюща и по-свѣтяща отъ другата рожба на сложенія; още и много по-силна: за това платина и вѫгленътъ съ една удивителна скорость преобразява на дымъ.

Когато искуството достигне да приготовлява съ малка цѣна големы обѣмы отъ кислородъ ный ще имамы добитъ единъ богатъ и силенъ источникъ на топлина, на който свръшокътъ ще бѫде кога са свръши светътъ: и пьрво искуството ще са награди щедро за тая услуга.

Медленното составленіе на кислородътъ съ друго тѣло са зове *оксидаціл* и произведеніето му *оксидъ:* тъй когато желѣзото остане на отворено и почервенѣе то са е составило съ кислородътъ на воздухътъ и е станала *рѫждата*, тогава желѣзото е изгубило собственнитѣ си качества, то е веке сложно и друго тѣло съ нови свойства; за това и много нѣща невредни промѣняватса на вредни послѣ отъ едно непримѣтно измѣненіе което е станало съ тѣхъ.

Дыханіето е едно горѣніе: наистинна животнытѣ каквото и человѣкътъ за да живѣятъ иматъ нужда да дыхатъ: то есть да поглѫщатъ новъ воздухъ и да изхвърлятъ ветхыйтъ: това са испълнява въ грѫдытѣ ни по едно естественно побужденіе непрерывно: запушете устата и нусътъ и животътъ престане: той е сожженіе, и това каквото и огнѫтъ не може трьпѣти на минута безъ пища, пища же нѣгова есть кислородътъ. Воздухътъ трѣбва да приключава въ себе си кислородъ въ пристойна соразмѣрность съ другитѣ составлкющи воздухъѫъ тѣла.

Двѣ думы сѫ потребни за да са докаже че дыханіето е горѣніе, но болѣ е негдѣ особенно за него да погыворимы по-подробно.

Съ дыханіето са подновява тѣлесната пища и са изгаря употребенната, а отъ двойното това дѣйствіе са ражда животната топлина: слѣдователно дробътъ е истинно огнище каквото гражданитѣ живо духало съ чудесенъ миханизмъ.

Нашытѣ праотцы и сосѣдцытѣ на Грьцытѣ са имале и друга идея за дыханіето: разбира са отъ речьта живѣя животъ ζῶ ζωὴν че тѣ са го мыслиле като едно *вареніе:* но то не е антиканоническо да не споразделявамы днесъ мнѣніето имъ.

Можете ма попыта, какъ стая та това количество отъ кислородъ, което са намира въ воздухътъ, не са истощява нито са смалява никогда отъ ка безбройно число уста го поглѫщатъ безъ почивка? отговарямса че природата всегда предусмотрителна внимава на произрожденіето му: растенія-та подъ дѣйствіе на слънцето тыи сѫ които го приготовлявать и непрерывно прьскатъ въ атмосферата, и той е въ изобиліе тамъ гдѣ има трѣвы и зеленина, а по-голитѣ отъ растенія места са преносва чрезъ вѣтаръть.

2-ро Азотътъ каквото и кислородътъ е едно тѣло воздушно, безцвѣтно, невкусно и безуханно: той са зове още литроженъ а отъ нашытѣ и селитрородъ като производитель на селитрата (гюверджелето). Азотътъ е основата на воздухътъ, който дыхамы; четыритѣхъ петини отъ обемътъ му са составлявать отъ това тѣло; на което сродството съ другитѣ тѣла е много малко.

Това са среща въ много матеріи и повече отъ животното произхожденіе тъй въ месото, въ млѣкото въ ейцата въ житата и въ плодоветѣ които са притворени въ костилка; то е необходимо за питаніето на животнытѣ отъ които е единъ и человѣкътъ, за това и горѣизложеннитѣ нѣща составлявать изрядната храна всѣкиму отъ тѣхъ.

Всичкытѣ вещества отъ животното или растително царство, щомъ са отдѣлатъ отъ живущото тѣло, падатъ въ растленіе: нѣщо което стая на части и отъ малкото сродство което има азотътъ съ другитѣ прости тѣла, съ които са намира въ смѣсь. А отъ това растленіе са составлява аммоніаката толкози потребна за храната на растенілта.

Имято азотъ значи тѣло неспособно за само на себе си да сохрани животътъ на животнитѣ, още и свѣщьта изгася въ него.

Обаче той е който прави животътъ дѣятеленъ, а безъ него животътъ щеше да е кѫсъ, колкото повече кислородътъ ще е гѫстъ въ воздухътъ му: той прочее съ своитѣ качества и кислородътъ съ неговитѣ, когато сѫ въ равновѣсіе оживотворяватъ безъ да изгарятъ и утвърдотворяватъ безъ да изгасятъ животътъ.

Д-ръ С. Ч.

Училището на нещастіето *)

Человѣкътъ сѧ противи често и на най-кѫдрыты съвѣты; крѣпкыятъ гласъ на страстыты, и тѣхната дѣятелна сила препятствуватъ ни да чуемъ сладкыя и мирнолюбивыятъ гласъ на разумътъ. Интересътъ, властолюбіе-то, мнѣніе-то сѧ полагатъ непрестанно между насъ и истинѫтѫ, за рядъ да ѭ скрыѭтъ отъ погледыты ны; често даже ни ты зимаѭтъ мѣсто неѭ; всичко щото ласкае наклонностыты ни види ни сѧ за истинѫ, авсичко щото имъ прѣчи нежелѣе ни сѧ види лѫжливо.

Има повечо искренни человѣци отъ колко-то не мыслимъ, но по-голѣмото число вървать въ петото на заблужденіето, на Пороциты, или на неправдѫ-тѫ, съ убѣжденіе че тіи слѣдватъ пѫтътъ на благощастіето и ни истинѫ-тѫ. Само единъ учитель, по сладкоречивъ, по убѣдителенъ, и въ сѫщото время и по повелителенъ отъ всыты други, достигва по некогашъ да ны просвѣти, да отоди отъ нашитѫ имъ блистателность: заблужденіята които ны отклю-

*) *Тойзи членецъ е написанъ отъ единъ мадаръ французинъ преди петдесять години, то есть малко слѣдъ отхожданіето на чюждыты войскы изъ Франція, които и тогасъ бѣхѫ нападнѫли като скакалци, поради огромныты погрѣшкы и завоевателнѫтѫ ненасытность, Наполеока първаго.*

нявать отъ правыя-тъ пѫтъ, да ни прави да ся чудимъ съ правдѫтѫ коіѭто не познавахмы, съ истинѫ-тѫ която избѣгваше изслѣдованіята ни, и да ни извади отъ іамѫтѫ въ коіѭто смы падиѫли, за да ны заведе на най высокѫ-тѫ степень на благощастіето и на славѫ-тѫ.

Тойзи толкосъ полезенъ учитель, комуто повечето отъ великытѣ народы, отъ великыты царе, отъ великыты человѣцы дълженствуватъ добродѣтель-тѫ си и славѫ-тѫ си, тойзи спасителенъ цѣритель, който за нашѫ ползѫ изважда, даже и отъ утровѫтѫ, най-дѣятелны цѣровы, тойзи строгъ пріятель, който поправя погрѣшкыты ны, очистява добры-ты ни качества, развыва силыты ни, прави щото дарбыты ни да блѣстятъ а ный да торжествувамы върху каприціи и упорство-то на слѣпото щастіе, може да сякате че требва да му засвидѣтелствувамы нѣкоіѭ признателность и да го гледаме като нѣкой благодѣтель. Вый ся лъжете: нема врагъ който да ни е по-омразенъ; отсѫствіето му причинява радость, приближеніето му принася страхъ; има даже и человѣци твърде малко великодушны щото да обрѫщатъ погледыты си отъ оныя които той достигва. Има други, които, като не могѫтъ да го обѣгнѫтъ, отхвърлятъ цѣровы-ты, които имъ принася. На мѣсто да гы направи по-добры, той гы повече разлютява, и, за тыя человѣцы, нема никакво срѣдство, защото тойзи строгъ учитель уничтожава онія които не повдига.

Тойзи полезенъ, но не радостенъ покровителъ на нашѫтѫ слабость дойде та простре жестокѫтѫ си и студенѭ като лѣдъ рѫкѫ върху отечеството ни Франціѫ, той дава на Французы-ты своиты ужасны уроцы; Нека ся надѣвамы че на мѣсто да са ядосватъ отъ языкътъ му, или да ся изнемощятъ и покажатъ слаби отъ строгостьтѫ му, тіи ще узнаіѭтъ да исчерпатъ отъ съвѣтыты му ново бытіе, новѫ силѫ, и че злощастіето ще имъ бѫде толкосъ полезно колкото имъ бѣ злочесто благополучіето.

Злощастіето ся притърпява по-лесно нежели крайно-то благополучіе; едното вы укрѣпява, а другото вы ослабява; Прьвото ви осветлява, а другуто вы упоява. За да противустоимъ на злощастіе-то, не ны требва освень единъ малъкъ куражъ, когато, за да противустоимъ побѣдоносно срѣщу разнообразныты прелесты на еднѫ много честитѫ честь, по-

требно е, както Одиссей, да затворимъ очиты си и да запушимъ ушиты сы. Сполукыты вы докарватъ въ единъ видъ нечувствителность, а злощастіята вы каратъ повелително да положите въ дѣйствіе сичкы-ты си способности. Никогашъ имято на старж-тж Гръціи нещеше да стигне до насъ, ако Азія, като дойде та нападна пръзъ неіж, не бѣше принудила жители-ты ѝ да направятъ чудеса отъ мжжество, отъ патриотизмъ, и отъ добродѣтель, които іж направихж тъй славнж. Римъ никога, може бы, не щеше достигне да владѣе свѣтътъ, ако бы, нападнатъ въ люлкжтж си еще, отъ сичкыты съсѣдны народы, небѣше си намѣрилъ въ нуждж да направи отъ народъ-тъ си единъ юнашки народъ, сѣкогашъ готовъ да жертвува кржвьтж си, имѣніето си, и самыты даже свѣрскы на природжтж, за спасеніе-то ѝ за славж-тж на отечеството. Безъ изгареніето на Капитолътъ, безъ нападеніята-та на Пирра и на Анибала, щѣхмы ли да отдавамы еще толкосъ почитаніе на почти баснословното юначество, и на колосалнжтж силж на Римляныты? Безъ злощастіята на скытнжтж и многогонимж младость, нашыятъ Хенрихъ четвертый щеше ли да стане образецъ на войводы-ты и на цареты? Всичкы-ты великы добродѣтелны дѣла направихж гы да блаженжтъ огромнити нещастія; отъ другж стржнж, не ли виждамы въ Исторіяжтж какъ царети и царствата, които сж могли най добрѣ да противустоятъ на ударыты на нещастіето, да надиятъ подъ благоволеніята ни сждбжтж и да погынятъ по причинж на крайно-то имъ и извънредно благощастіе?

Римъ загуби свободж-тж си щомъ завладѣ свѣтъ-тъ; Персійскыйтъ престолъ на Кура си разврати, чрезъ блѣскътъ си, Александра както и Ксеркса; А стара Гръція хванц малко по малко да си съсипва щомъ немаше вече да си страхува отъ къмъ Въстокъ, щомъ видѣ ораторіты си да си продаватъ Філіппу, войницыты си да ставатъ ласкатели на Александровыты наслѣдници, и най послѣ републикы-ты ѝ да ставатъ покорни Римски поданници.

Ако благоволеніята на сждбжтж ни развращаватъ строгостыты ѝ сами могжтъ да ны свѣстятъ и възродятъ; но не стига само да търпимъ злощастіята, за да ны не осжждатъ другити за непокорность; требова да знаемъ да си ползвамы отъ тія спасителны уроци; требова да си въо-

бражавамы заминѫлото безъ тѫгѫ, настоящето безъ слабость, а бѫдѫщето безъ присторка.

Нека направимъ прьво злощастіето си достоуважаемо; защото отъ всичкыты възможны бѣдствія, най-несносното е бѣдность-та презираема; и срѣдството за да сѫ почита человѣкъ, когато не може да стори на другиты нито голѣмо зло нито голѣмо добро, е да почита самъ себе си. Тъй азъ не познавамъ по-лошави непріятели за Францѫ, освень оніе человѣцы, които непрестанно жертвуватъ отечеството си на еднѫ партіѭ, и които непрестаѭтъ да отдаватъ всякога на народътъ заблужденіята, погрѣшкыты, и престѫпленіята на оніе които го управляватъ. Тіи съ надуты думы человѣци, които всякога побѣгнахѫ предъ опасность-тѫ, искатъ да ся считатъ за времена развратны и негли мьртвы, времената въ които тіи не сѫ имали ни власть ни повѣріе. Ако би да гы слуша человѣкъ, Франца, лишена отъ тѣхнѫтѫ свѣтлость, не щеше да е, въ разстояніе на еднѫ четвьртинѫ отъ вѣкътъ, освень едно диво мѣсто населено отъ разбойници. Тъй тіи докачватъ тождевременно и народътъ на когото правятъ часть, и чюждестранныты които му ся чудятъ. Тіи, съсъ тѣхныты поруганія, подклаждатъ непрестанно огъньтъ на раздорътъ, който е толкосъ нуждно да изгасимъ. Единъ голѣмъ народъ, който, съсъ сичкыты си нещастія, има да ся хвали еще съ толкосъ богатство отъ юнашки дѣла, отъ побѣды, отъ памятници, отъ толкосъ граждапы отличающыися за добрыты си качества и способносты, не ще може да търпи продължителныты обиды на нѣкои си человѣцы, на които докаченото тщеславіе е самата голѣма страсть, на които дълговременната ничтожность е пристрастно завистлива на чуднѫтѫ дѣятелность, и които припознаватъ за правдѫ частнѫтѫ ползѫ на-еди коіѭ си партіѭ, и за начала преостарѣлы, предрасудцы, а за удоволствіе на отмъщеніето.

Има еще други, които, като немогѫтъ да ся отречятъ отъ съпуваніята си, даже и слѣдъ събужданіето си, жалѣіѭтъ, съ голѣмѫ горчевинѫ, блѣскътъ който ны заслѣпи, имотътъ, който ны съсипа, величіето което ны направи да падпемъ долу, силѫтѫ която ны смаза. Тіи человѣци съ усьрдіе быхѫ укорили настоящето за погрѣшкыты на заминѫлото, правителството за злощастіята които е наслѣдило, и може бы и земліѭтѫ за строгостыты на небето.

Ако искаме да сме велики въ злощастіето ни, нека бѫдемъ праведни, търпеливы, и умѣрени: Не се чудятъ на человѣкътъ който тегли, освенъ когато не си опазва. Ако искаме да си спасимъ, нека си притѣрпимъ другъ друга вмѣсто да си ядемъ по между си (*колко тия думи сж приспособлявать за днешното положеніе на клетата Франція! Р.*).

Който иска постановленіята безъ человѣцитѣ, той не ще нищо. Злощастіята бѣхѫ голѣми за синца, нека и цѣровети са приложатъ еднакво на сичкыты. Когато апоресвашъ политически другыты, тогава и ти самъ апоресанъ бывашъ отъ тѣхъ. Человѣкъ не надвива другогде партіяты, освенъ ако дѣйствува като че да не съществуватъ тіи; Съ единъ думѫ, ако желаемъ да дадемъ край на страданіята си, не требва да забуравимъ никогда че тамо дѣто нема съединеніе, тамъ единъ денъ ще да има разчлѣненіе.

Превела отъ Французки Господжица Елени Ст. Чомакова.

— Както презъ великыты, така и презъ настоящыты посты, Патріаршіята има обычай да нарежда всякъ недѣлія по единъ проповѣдникъ за всяка една отъ Цариградскыты церкви. Святый Българскый Синодъ още не е ималъ врема да размысли за обрадованіето на блаженыты церковны ораторы на самоуправяшата ни народна Екзархія. Съ радость обаче си научаваме че занимальлъ недѣлія, 15 Ноемврія, Негово Преосвященство, Пловдивскый Поповетъ, неизмѣнъ въ Народнатѣ ни Българска Церкви едно стодна слово, и отъ сърдце желаемъ щото незабавно да почне Словото Божіе да ѣхти и да се разсѣрпва на матерный ни языкъ по всичкыты Българскы Церкви.

— Въ Европа наработка се въ всяка година около 170 миліона кантари челикъ, и то тіи отъ Англія заимува първото мѣсто. Та, презъ лѣто 1866, наработила около 92 миліона, а Франція 25, Нѣмско 18, Белгія 9, Австрія 8, Русія 6, Шведія и Норвегія 5, Италія 2 и Испанія 1 миліонъ кантари. Най главнити фабрики въ Европа за челикътъ сж Шнайдеровата въ Франція, и Круповата въ Нѣмско.

ЧИТАЛИЩЕ

Декемврій 1. 1870. Книжка 5.

Климатътъ и человѣческыятъ напрѣдокъ *)

При всичкыты научны въпросы и състязанія, конто, вънъ отъ религіозныты и народны преданія, сѧ породихѫ, особенно въ тыя послѣдны времена, касателно до происхожденіето на человѣкътъ и неговото появленіе на земльѫтѫ, пріемва сѫ вообще, поне споредъ днѣшнето положеніе на естественнѫтѫ наукѫ, че той, конѫто страниѫ на вселеннѫтѫ и да обитава, има всякаде, при всичкыты въпкашны различія, едно и исто естество, еднаквы, по начало, душевны способности (1).

Отъ гдѣ обаче, то като е тъй, происхожда тази очевидна и неоспорима разлика, която, относително до ум-

(1) Важнити въпроси касателно до естественнѫтѫ Історіѫ на человѣкътъ намиратъ сѧ ясно и въ кратцѣ изложени, споредъ найновыты изслѣдованія на наукѫтѫ, въ сочиненіето на Французинътъ A. D QUATREFAGFS, професоръ на естественнѫтѫ Історіѫ въ Парижкыятъ Музей на *Жарденъ де Плантъ (Градина на Растенілта)*. Това поучително сочиненіе, което имамы предъ очы и което мыслимъ да приведемъ и на Български за *Читалището* въ теченіето на настоящѫтѫ му годинѫ, поси слѣдующето просто заглавіе е HISTOIR: DE L'HOMME PAR A. DE QUATREFAGES, membre de l'Institut, professeur au Muséum.

(*) Вижъ. брой 2 ий стр. 46.

ственното и нравственно образованіе, отличава народыты тъй явно единъ отъ другый? Сѫществуватъ ли дѣйствително за това препятствія непобориміи, и имали на тойзи свѣтъ народи преимущественни, а други за всегда злочести? Было по причинѫ на природѫтѫ, было поради разны приключенія, напрѣдокътъ е ли възможенъ всякаде и за всякый народъ? — Ето преважни въпроси съ които ще ся постараемъ да ознакомимъ читателиты си, споредъ даденыты на естественѫтѫ и народосравнителнѫ Історіѭ.

Монтескйе (2), славный Французскый философо-законовѣдецъ, въ всепознатото му списаніе *Духътъ на Законыты* (L'esprit des Lois), като въспріемва да покаже, въ цѣлы четыры главы, сношеніето което иматъ съ естеството на мѣстныятъ климатъ гражданскыты и обществены установленія, счита вообще вліяніето на климатътъ като еднѫ обща причинѫ на всичкыты почти нравственны и политическы явленія въ человѣческото общество. Споредъ него, климатътъ е причина дѣто нѣкои си народи напрѣднуватъ, а нѣкои си едвамъ ся отдалечаватъ отъ пьрвобытното си диво състояніе; едни ся наслаждаватъ съ свободолюбивы законы и постановленія, а други живѣѭтъ равнодушно, или, подобрѣ, тлѣѭтъ, като растенія въ блато, подъ деспотическы управленія; едни обичятъ свободѫтѫ, а други ся сговарятъ съ деспотізмътъ, былъ той религіозенъ, былъ политическый; едни ставатъ завоеватели и дѣятели, а други бываатъ лѣниви и всепокорни; едни сѫ кроткы, а други свирѣпи; тіи сладострастни, а оніи умѣрени въ всичко. Това мнѣніе на Монтескйе, раскрыто искусно и обяснено съ многочисленны історическы примѣры, произведе, въ заминѫлыятъ вѣкъ, живостно впечатлѣніе и даде поводъ на дългы разисканія върху тойзи толкосъ важенъ предметъ,

(2) Единъ отъ оніе учены мѫже, които не само прославихѫ Франція въ заминѫлыятъ вѣкъ, но и днесь еще праватъ честь на человѣческыятъ духъ. Гореспомянутото му Списаніе, написано съ най-гладкото художественно краснорѣчіе, и преведено почти на всичскыты Европейскы языцы (освенъ, разумѣва ся, на Българскыятъ), справедливо сѫ счита като единъ отъ най-рѣдкыты драгоцѣнны памятницы, съ които ся гордѣе всеобщата наука на человѣчеството, и до които ся ежедневно допытватъ съ голѣмѫ полза и Історици, и Законодатели, и Политици, и Дипломати.

който ся касае до общественыѫтѫ сѫдбинѫ на міліоны людіе, и интересува всеобщыятъ напрѣдъкъ на человѣчеството.

Монтескйе обаче не е пьрвыятъ списатель който е обърналъ вниманіето си върху вліяніето, което, споредъ него, има климатътъ върху характеръть на народыты и общественыты постановленія. Повече отъ двадесятъ вѣковы преди него, *Іпократъ*, безсмертныятъ основатель на лѣкарскѫтѫ наукѫ, която ся и днесь іоще допытва често до щото е той оставилъ писменно, бѣше ся занималъ съ истыятъ предметъ, който ся намира и съ приличнѫтѫ важность изложенъ въ списаніето (3) му *за Водыты, за Вѣтровыты и за Мѣстата* (Περὶ ὑδάτων ἀνέμων καὶ τόπων). Освѣнь Іпократа, въ старыты времена тойзи въпросъ бѣше привлѣкълъ вниманіето и на двамата вѣчны представители на философіѣѫтѫ, *Платона*, и *Арістотеля*. Ето що казва послѣдныятъ въ едно отъ най-добрыты му списанія.» *Живѣющити въ студены климаты народи, и въ сѣмѫтѫ даже Европѫ, ако и да сѫ вообще храбри и доблестни, тіи сѫ обаче, отъ другѫ странѫ, по-долни относително до умственното развитіе, до искўствата, и до промышленнѫтѫ способность. Того ради, тіи сѫхраняватъ свободѫтѫ си, но не сѫ способни за политическо уѫрѫжденіе, нито моѫтъ да владыѫтъ сосѣдыты си. Въ Азіѫ, напротивъ, народити ся отличаватъ съ повече умственность и съ по-голѣмѫ способность за искўствата, но тіи немать храбрость душевнѫ, и за това тіи ся намиратъ непрестанно подъ ігото на робството*» (4). Тоже и старогрѣцкый Історикъ *Поливій*, и, въ шеснадесятыятъ вѣкъ, французинътъ *Бодень* (1530 — 1590), както и други нѣкои си списатели, а именно, и прочутый Италіанецъ *Макіавели*, потщахѫ сѧ да изяснятъ, само чрезъ качеството на климатътъ, нѣколко постановленія и обычаи въ человѣческыты общества.

При всичкото обаче книжевно почитаніе съ което сѫ

(3) Важно, войстинѫ, и полезно іоще и днесь Списаніе, преведено тоже на всичкыты Европейскы языцы. На французскыятъ, ако и преведено съ время іоще, стана недавно единъ новъ и изряденъ преводъ отъ ученѣйшаго Лѣкаря, Философа, и Филолога, Господина *Літрѣ*, едного отъ оніе Французы, които умѣхѫ въ днешныятъ вѣкъ, да съединятъ дълбокыты Нѣмскы теоріи съ разнообразны и по положителны французскы знанія.

(4) Πολιτικὴ Βιβλ. 2 κεφ. VI.

вообще произносятъ именията на тѣя системи, и при всичкъ
важность на предлежащата тѣмность, мнѣнието, кое-
то сѫ старае да обясни условията на напредъка чрезъ
климатъ, като единственъ причинъ на едно нетлѣ пѣлъ-
мѣнието състояние на человѣческото общество, тоя мнѣ-
ние, отчаянено за по висшата часть отъ человѣчество-
то, и несогласно съ Историческия и географическия свѣ-
дѣтелства, не може да бѫде приѣто безусловно.

«Възможно ли е да повѣрвати нѣкой, слѣдъ като
«полезното си списание (La Science de la Législation) Ита-
«лианецъть Филанджери (1752—1788) че, ако всѣкий
«племена бихѫ всѣкога напрѣдвали отъ състоянията, въ кои-
«то находѧ отъ различията на климатъ, защо Историята
«ни дава поне толкозъ достовѣрности противъ на това у-
«вѣрение, колкото крути ими за потвърждението му? Ри-
«мляни, бивши необходно слѣдъ время отъ свѣрвателни на-
«родъ, не ли, въ друго время, тѣи сами подчинихѫ отъ
«своѧ страна всѣта предъ? Необразованитѣ нѣкъ юж-
«жи не ли въстрѣмствовахѫ подъ Сарматитѣ и Вретон-
«цитѣ? Тамерланъ, като третия изъ юрой Индия, не ли раз-
«пространилъ завоевателнитѣ си дѣрж и въ напрѣдналата Сѣвѣ-
«рѣйска земля? Нерушимата ли не подчинихѫ ръцѣ на-
«родъ живѣющи подъ Сѣверъ отъ отечественото имъ? Ли-
«менитѣ на Крестоносцитѣ, храбри синове происходящи
«по висшѣ часть отъ свѣтлитѣ вѣсть, не ли прѣклонихѫ
«врать предъ величеството на Сарацинитѣ? И тѣзи на-
«родъ, като палкѣ отъ горѣщитѣ пѣсъци на Арабия, не
«ли подчинихѫ разнообразни народъ, не ли сплѣ Османска-
«тѣ сила, и не ли принесе опустошителнѣ си дѣрж въ
сърдцето на Франция? Учитѣ не ли потопихѫ Мексиканско
«море за да идѫтъ да обвѣсятъ съ тѣхни вѣрвати пара-
«ды по сѣверны? Нарочи не ли бѣхѫ плашили до го-
«лѣмъ Римъ (5), въ единъ пѣтъ, когато той не бѣше още
«изгубилъ нищо отъ старѣтъ си славѣ? Перѣйнитѣ и Ев-
«тѣпинитѣ не ли сѫ принесли и тѣи за достатъчно врѣмя

(5) А не *Горимъ*, както стои въ първитѣ чѣсть на второкласъ
брой на *Читалището* (стран. стр. 36). Първитѣ, имѧ чѣсть, имѣ-
вѣма друго нѣкое достоинство, бѣзъ сумнѣе обаче требва да сѫ
забѣлѣзанитѣ нарѣдъ безчисленитѣ всѣтны погрѣшки, за които ис-
кѣмы и извинението на читателитѣ си.

«помежду най военныты народы на земльѭтѫ? Персія, при «царствіето на прочутыятъ Кура, е ли стоѣла въ по уда- «лено отъ сльнцето растояніе, нежели днесь? Лакопія въ «коѭто днесь живѣѭтъ най ничтожнити роби (6), не ли «бѣше едно время отечеството на едно множество отъ «храбры юнацы и отъ герои? Ако Атина не храни веке «Фокіони, и Ѳиве Пелопиды, и Римъ Деціи, трѣба ли за «това да обвинимъ климатътъ?

«Могълъ ли быхъ тоже казати че климатътъ е който прави «свободѭтѫ по любезнѫ за сѣверныты нежели за южныты «народы, когато гледамъ че деспотізмътъ въздига престо- «лътъ си толкосъ вѣрху горѣщити пѣсъци на Либіѭ, кол- «кото и въ замрѫзналыты сѣверны лѣсовы, въ плодородны- «ты Індійскы поляны, и въ Скуѳійскыты пустины? Да по- «вѣрвамъ ли че свободата е създадена и сключително за сѣ- «верныты народы, когато гледамъ че феодалическыты по- «становленія распространяватъ на далечъ кореныты си въ «Руссіѭ, въ Данію, въ Швеціѭ, въ Маджарско, въ Пол- «шѫ, и почти всякаде въ Европѫ? Да повѣрвамъ ли че «горестьта на климатътъ наказва человѣкътъ да робува, «когато гледамъ какъ скитающыйся Арапинъ избѣгва, въ «растояніе на толкосъ вѣковы, деспотическото иго, което «угнетява твърдѣ близу до него Персіецътъ, Егуптіяне- «цътъ, и Африканецътъ? когато, найпослѣ, гледамъ подъ «истѫтѫ параллелнѫ линіѭ, Тартаринътъ независимъ, а «Сибирецътъ робъ?

«Допростено ли ми было такожде да отдамъ само на «климатътъ тія толкосъ чесны самоубіиства въ Англіѭ, ко- «гато, въ еднѫ годинѫ, повече отъ петдесятъ душы сѫ «собственноручно убиватъ въ Парижъ (7)? когато, въ «*Женевъ*, числото на самоубійствата сѧ въскачва ежегодно «на десятъ до дванайсятъ? Римъ, въ растояніе на седьмь «вѣковы, дава само единъ примѣръ самоубійства, то естъ, «самоубійството на Лукреціѭ; испослѣ обаче, въ расто- «яніе на пѣколко годинъ, и безъ да е притарпѣлъ пѣкое «измѣненіе мѣстныятъ климатъ, виждамы Катона, Брута, «Кассіа и другы много Римляны да даватъ міру тонзи зло-

(6) Філанжіери пишеше за *Лакопія* въ замишлыятъ вѣкъ.
(7) Списательтъ говори за лѣто 1774.

«щастенъ примѣръ. Не бихъ могълъ да свѣрша, ако бы «искамъ да говоря за слѣдствията които Монтескйе прети- «сва на климатътъ, но които разумътъ и опитътъ ни при- «нуждаватъ да отладемъ вообще на други разны причины.»

Подобно почти съ Філанжіери, ако и по въ кратцѣ, разсѣжда мнѣнието на Монтескйе върху вліянието на климатътъ и *Волтеръ*, който, впрочемъ, толкосъ добръ и справедливо оцѣни, вообще, дълбокоразмышленното гореспомнуто Списаніе, щото, при появленіето му іоще, каза че Монтескйе былъ чрезъ него възобновилъ и въстановилъ изгубеныты въ тьмнотжтж на вѣковыты достовѣрны доказателства на правдиныты на человѣческыятъ родъ. Волтеръ не пріемва че свѣрепити народи сж побѣдили всякога кжныты, и за доказателство на противното приноси и той не само Арапыты които, въ малко время, състарили чрезъ оружіята си, и въ имято на отечеството си, единж държавж толкосъ пространж колкото и римлянскжтж, но и самыты Римляны които подсебили брѣговыты на Черното море, дѣто студътъ, казва, е почти толкози силенъ колкото и по брѣговыты на Балтійското море.

А Нѣмецътъ *Хердеръ* (8), при всичко че той пріемва за начало какъ: *Человѣчеството не е, и не е било всякыдѣ, сообразно съ временнаты и мѣстнаты обстоятелства, освенъ онова що е могло да бжде, и нищо друго*; и при всичко че и той, както ще видимъ абіе, отдава *частно* голѣмж важность на климатътъ, казва че заключенията които Монтескйе изважда отъ качеството на климатътъ за да ги приложи вообще на цѣлы народы, даже и на всичко онова което е йственно произведеніе на обществото и на человѣческжтж душж, тія заключенія на сустиматическыятъ духъ на Монтескйе, *сж смѣли, и сж опровергнати едно по едно отъ примѣры пзетыми отъ Исторіяты, даже и отъ фисіологіяты, защото има всякакъ много силы и, често, разны силы, които дѣйствуватъ въ едно и исто время. Да, мій смы въ рѣкжтж на климатыты като единъ*

(8) Не може человѣкъ да пише за напрѣдъкътъ вообще безъ да има непрестанно въ умътъ си името на тойзи безсмертенъ мжжъ (1744—1803). Списаніето на когото *Философія на Исторіяты на человѣчеството* (Die ideen der philosophie der geschichte der menschheit), при всичкыты крітіки които му ставиахж, ще занимава въ философо-историческжтж науки единъ отъ най-высокыты степены.

врашенъ и удоботрошимъ ссѫдъ, но тази рѣка дѣйствува толкосъ разнообразно, законити които прѣпачаватъ дѣйствіето и сѫ толкосъ многочисленни, щото само единъ извънредевъ Геній на человѣчеството бы былъ способенъ да открые и изпысни единообразныятъ законъ, който учрѣждава всичкыты тыя силы.

Споредъ казаныты до здѣсъ, види ся дѣйствително че нито Арістотельевата нито Монтекіевата сустема върху климатътъ вообще не е непоборима, и за това ще ни засвидѣтелствува завчасъ всеобщата Історія.

II.

Ако, дѣйствително, климатътъ бы былъ едно отъ необходимыты условія за человѣчискыятъ вообще напрѣдъкъ, какъ быхмы могли да истълкувамы вървежътъ и фазыты на всеобщѫтѫ цівілізаціѭ? Ако пріемнемъ че тя не ся развыва и не цъвти освень подъ климаты предимущественны и опредѣлены, то защо тя да ся не спрѣ въ едно само или двѣ земны окружія, въ тѣхъ само да ся ограничи, веднаждь за всегда, а всыты другы части на земльѫтѫ. които обитава человѣческыятъ родъ, да останѫтъ въ едно и исто състояніе? това обаче не е тъй.

Що е была преди вѣковы просвѣщенната днесь западна Европа? Що е былъ, въ времято на Цесара, то естъ нѣколко само годины преди Христа, гордата по образована днесь Англія? що е была въ истото время днешната Германія? що сѫ былы, въ начало іоще на хрістіянството, Швеція и Норвегія, и вообще, сѣвернити и южни брѣгове на Блатійското море? Що е была іоще преди два вѣка, Россія, касателно и до народното и политическо устройство, и до умственното и развитіе? Европа цѣла е была за многа время единѫ гѫста и пълна съсъ блата корія, въ конѭто сѫ ся скытали сѫщества человѣкообразны, безъ никаквы общественны постановленія, безъ никаквѫ цівілізаціѭ. Най просвѣщенити днесь жители на земното кльбо едвамъ сѫ ся тогава отличавали отъ дивацыты. Диркы неизгладимы на почти дивото тѣхно състояніе намирамы іоще въ списанията на стърыты списатели, а особенно на старогрѣцкыятъ Геогрифъ *Стравонъ*, на Плутарха, на Цесара, на Таціта. Какво обаче произмѣненіе произведоха вѣковети въ общественното положеніе на почти всыты

европейски народи! Съ всѣкъ тѣхъ, мѣстото и природата въ които живѣятъ тѣ не сж се нищо измѣнили. Единъ и същий небосклонъ сж разперли надъ тѣхъ; истото слънце ги съгрѣва и съзрѣнява; исъ вѣковетѣ надъ тѣхъ сребровидни или тѣсти облаци другъ нищо не проносѣдатъ днесъ, освенъ дъждове или ръки вѣтрове, или, повечето, нищожни снѣжинки или трѣсчинки; истити вѣтрове минуватъ и днесъ презъ равнинитѣ имъ градища и градища; Земята, която тѣ пекатъ и хранятъ, не е измѣнила нито природата, нито лицето, нито богатствата; изворитѣ на водата, които поили полудивитѣ имъ и полуватъ имъ бащи въ истичали и истичатъ още нѣкъ непрекъснатата вѣчна на истѣкъ земля; дърветата, които украсяватъ и днесъ скалнитѣ имъ хълми и долини, задоволявали съ сж всичката нищета: Високитѣ и снѣжнопокрити планини, които сж виждатъ около тѣхъ като природни крѣпости, изчезнали, дубровитѣ, долинитѣ, недостъпностьта, които сж пазѣли живота и достоянието имъ, сж днесъ истото предупредителни, сѫщите ги опасности и тѣхъ речи, оставени синовете сѫщевременно отъ отцѣмъ изкогашъ бащини природни пріятелки, които тѣхъ покачили, не нито достигнато образованіе, нито изобщо почти дори състояніе на живѣещитѣ въ тѣхъ нѣкои народи не дошли свободно отъ планинитѣ.

Какво бѣше Америка преди четири вѣкове? Мѣсто съвсѣмъ непознато и отдѣлено отъ человѣчество сѫщества, които съ голѣмъ трудъ сж отдѣлили отъ дивотіи. Ако пречинимъ на планинитѣ тази висша историческа състояніе, на що да отдадемъ дивотіата и полуварварското образованіе, особено въ отношеніе на свободолюбивитѣ политически постановленія, на нравственитѣ чувства и мисленіе, и на смѣлитѣ и огромни търговски предприятія.

А колкото за Азія и Африка, въ които планинитѣ състояніе и до сж поизмѣнили тѣ днесъ, нѣма не забравимъ че първата отъ тѣхъ е била за дълго врѣме люлката на человѣческото образованіе, и че въ нея сж най-напрѣдъ развили религіозните начала, които, при всичкото злоупотребленіе дѣто направили съ тѣхъ духовните имъ служители въ обществото, справедливо обаче сж се считали всякога, особено въ отдѣлените на здравъ и пространенъ философіи, не само като опора, но и като

единъ отъ сѫществените елементы на всѣка цівілізація. Когато въ Індія, въ Ассирія, въ Персія, въ Китай сѫществуваше преди вѣковы едно кое-годе политическо устройство, а человѣческыятъ духъ, даже и угнѣтенъ всякояче, полагаше трудолюбиво, а може-бити и не съзнателно, плодородното испослѣ сѣмя на Европейскѣтѣ цівілізація, тогасъ жителити въ Европѣ нито знаяхѫ по высшѣ часть че сѫществуватъ не далечъ отъ тѣхъ и други народи, които щѣхѫ единъ да останатъ тъй надиря въ напрѣдъкътъ вообще. Африка тоже има и тя щастливыты си времена, и за това нека, си припомнимъ Старѣтѣ Мѫдрость на Егуптіянцыты, и Арапскѣтѣ презъ седмыятъ и осмыятъ вѣкъ цівілізація, която не остана безъ вліяніе и върху Европейскѣтѣ. А мѣстото което сѫ въ старыты времена най-много отличи въ человѣческыятъ вообще напрѣдъкъ е стара Гръція. Но днесъ за днесъ нито тя, нито Азія и Африка запиматъ забѣлѣжително нѣкое положеніе въ това отношеніе, съвсѣмъ че въ тыя мѣста природата не е претърпѣла никое значително измѣненіе.

Сичко това показва че вліяніето на климатътъ не е толкосъ голѣма пръчка за напрѣдъкътъ вообще, колкото поискахѫ да го потвърдятъ нѣкои си. Чудното е даже, че человѣческото трудолюбіе поборява обыкновенно по-многото мѫчности които происхождатъ отъ природѣтѣ. Климатътъ, казва гореспомянутыятъ Хердеръ, не е, освенъ едно природно съвокупленіе отъ разны силы и вліянія, въ които растеніята и животнити иматъ си всякое своето участіе, и той поставя помежду сичкыты сѫщества връзскы които гы правятъ да завысятъ едно отъ друго, а человѣкътъ е положенъ въ него като господаръ и може да го измѣни чрезъ искуството си. Отъ когато е свалилъ огънътъ отъ небето на землѣтѣ; отъ когато ржката му ся обучи да изработва и кове желѣзото; отъ когато подчини себѣ си животныты, даже и подобныты си, за да му служатъ въ извършваніето на намѣреніята му, той СПОМОГНА МНОГООБРАЗНО ЗА ПРЕИНАЧАВАНІЕТО НА КЛИМАТЪТЪ. Ній можемъ да считамы человѣческыятъ родъ като единѣ войскѣ отъ доблестны и храбры. Исполины, ако малкы тѣломъ, които слѣзохѫ постепенно отъ высокыты горы за да подсебятъ землѣтѣ, и да на-

печатятъ врѣзъ въпкашныятъ свѣтъ печатътъ на своето си дѣло. — До каде ще ся прострѣ това тѣхно дѣло? — Бѫдущето ще ни го научи.

При всичко това, климатътъ не остава, частно, безъ никакво дѣйствіе върху направленіето на общественото развитіе на единъ кой да е народъ, и *Монтескйе,* умъ проницателенъ и практическый, не е былъ въ совершенно заблужденіе когато е тръсилъ да истолкува чрезъ климатътъ мѣстныты постановленія на едно опредѣлено человѣческо общество. Всякое мѣстно пространство, всякый народъ, при всичкыты общы идеи конто владѣятъ въ тѣхъ, носятъ обаче въ всеобщото си образованіе и нѣкои си особиты черты конто сѫ, така рещи, отпечатъ на природѫтѫ която ся разкрыва около нхъ, и на климатътъ който гы окружава. У всичкыты образованы народы преобладаватъ много или малко истити добри начала на цівілізаціѭтѫ; но други сѫ духътъ и характерътъ на Англичанскѫтѫ книжевностъ, други на Французскѫтѫ, други на Нѣмскѫтѫ, други на Італіянскѫтѫ, други на Славянскѫтѫ вообще, други на Гръцскѫтѫ, други на Американскѫтѫ, други на Арапскѫтѫ. Тыя истытыты характеристическы черты сѫ забѣлѣжватъ вообще не само и въ другыты отраслы на наукѫтѫ, и особенно въ изящныты искуства, но и въ много общественни постановленія, конто обыкновенно отговарятъ на нужды происходящыя отъ мѣстныты условія на климатътъ. Климатътъ, слѣдователно, не е, вообще, едно отъ необходимыты условія за человѣческыятъ напрѣдъкъ, съ всѣмъ че, *мѣстно* и *частно,* той му придава особити черты, особито направленіе. Впрочемъ, цівілізаціята състои не въ единообразното, но въ разнообразното развитіе както на человѣчеството вообще, така и на народыты отчасти. Колкото и да ся развыватъ днесь срѣдствата на съобщеніята, колкото тыя съобщенія и да улесняватъ запознаніето на народыты помежду имъ, всякоя народность ще носи всякога печатътъ на своеродѫтѫ си цівілізаціѭ, която, нека го кажемъ мимоходомъ, е практически най-добрата, стига само да ся развыва постепенно и съобразно съ характерътъ и съ историческыты преданія на тѫзи народность. Своеродность-та на тѫзи цівілізаціѭ може да има разны причины,

історическы, релігіозны, політическы, а една отъ тѣхъ може да е и климатътъ. Подъ таѫ точкѫ зрѣнія, той може да бѫде като едно относително (релатівно) условіе на тѫзи цівілізаціѫ. Ето защо мѫдрити управители на съвершеныты Законодатели требало бы всякога и всякаде да зимать во вниманіе не само правыты, історическыты предапія, релігіозныты постановленія, и стремленіята на народътъ за когото законодателствуватъ, но іоще и природѫтѫ коятѣ го окружава, и въ която са той движи непрестанно.

Кому принадлежатъ морята

Сичкити нѣща, конто ся намиратъ въ природѫтѫ, принадлежатъ на человѣческыятъ родъ. Сичкити обаче Законовѣдци сѫ проповѣдвали всякога че има нѣща, конто, поради естеството си, не могѫтъ никога да станѫтъ предметъ на частно притежаніе, на частнѫ собственность, [като, на примѣръ, въздухътъ, текущата вода, и особенно, морето, нѣща конто е не възможно да усвои нѣкой исключително и за всегда, защото тыя принадлежатъ вообще на всыты человѣцы, конто ся и паслаждаватъ съ тѣхъ, безъ да може да гы привземе нѣкой частно за себе си. Римляскити законы върху тоя предметъ сѫ твърде ясни и достозабѣлѣжителни.

Не е обаче толкосъ вѣрно, да ли и една Държава не може да завладѣе тыя нѣща, а, особенно, морето въ разныты му часты. Тойзи въпросъ раздѣли, въ всичкыты почти епохы, народыты. Единъ Римлянскый Императоръ казвалъ *азъ сѫмъ Господарь на свѣтътъ*, (ego quidem mundi dominus) и, споредъ това, срѣдныятъ вѣкъ отдаваше на Императорътъ превъсходното владѣніе на морето, при всичко че много е сумнително да ли и самити Римляне даваха това огромно право на Императорътъ си. Тоже и Венеція, за дълго время, ся считаше като върховенъ и исключителенъ началникъ на Адріатическото море, и Женева имаше завладѣтелны притязанія върху Лігурійското море. А когато испослѣ Іспанія и Португалія соперничествуваха въ смѣлыты си предпріятія за да открыѫтъ новы нѫтища

къмъ Индіѭ, тыя усвояваха за себе си исключително новооткрытыты моря. Отъ своѭ страѭ велика Британія защити за дълго время исключителното право да господствува сама тя въ четырыты моря конто окружаватъ британическыты островы, съ всѣмъ че тя не бѣ никога ржчила да опредѣли точно предѣлыты на това нейно владѣніе. Тоже и Руссія недавно іоще отказваше на чуждыты народы мореплаваніето въ *Черното море.*

Какъ да е, сичкити тія исключителни притязанія не сѫ основаватъ никакъ върху естественното право, което не припознава никаквѭ частѭ или дьржавнѭ власть върху пѣща, отъ конто праведно и неоспоримо трѣба да ся ползува цѣлото человѣчество, но конто не могѫтъ стана никога частна или народна собственность. За това и *Юго Гроціусъ,* имято на когото е вече познато на читателиты ни (виж. брой 2-ый стр. 49), написа и издаде въ лѣто 1609 прочутото си списаніе, Mare Liberum — *Море Свободно,* което спомогна тъй дѣйствително за развываніето на тойзи толкосъ важенъ предметъ. По слѣдствіе на това Списаніе и на другы подобны, горѣказанити завладѣтелни притязанія сѫ изоставиха по лека-лека, даже и отъ самѫтѫ Англіѭ, съ всѣмъ че и днесь іоще тя иска щото въ окружающыты ѭ четыры моря чуждити корабли да поздравляватъ пьрво тыя Англійскыятъ знаменъ. Тъй и по таѭ часть, філософіята спечели една блистателна битва, съвсѣмъ че тази битва дьржа цѣли вѣковы противу естественцо право на человѣческыятъ родъ.

Ако земе человѣкъ подъ вниманіе естественныты сношенія конто сѫществуватъ помежду человѣцыты и съ природѫтѫ, той не бы можилъ да откаже че два или повече народи, като си съединятъ взаимныты силы, не могѫтъ да завладѣѭтъ моря широкы или пространъ пѣкой Океанъ, и да издадатъ законы подъ конто само да бѫде на другыты дозволено да кораблеплуватъ. Това обаче морско върховничество, вънъ отъ представляемыты многочисленны мѫчности противу конто трудно бы можилъ да противостои единъ народъ ако бы другыты да ся съединятъ противу него, было бы тождевременно беззаконно и противно на свободѫтѫ и на посланіето на человѣческыятъ родъ, съ каквѭто, впрочемъ, умѣренность и да бы ся у-

пражнявало то. Това върховничество имало бы за слѣдствіе да наложи на независимыты народносты условія относително до наслажденіето съ единъ природенъ елементъ който съставлява единственныятъ съобщителенъ пѫтъ помежду разныты часты на земното кльбо, пѫтъ който е невъзможно да ся опредѣли и нареди споредъ общепріеты законы. То бы іоще лишило человѣческыятъ родъ отъ много произведенія които сѫ общи, както, напримѣръ, рыбуваніето, и толкосъ другы морскы богатства и сокровища, на конто за да бы оздравилъ человѣкъ на единъ само народъ исключителното притежаніе въ единъ самъ отдѣленъ морскъ часть едвамъ бы былы достаточны исполински подвизи. Естественныятъ законъ, който ся противи щото наслаждающый ся напълно съ нравственнѫтѫ си свободнѫ, волѭ человѣкъ да може да ся подчини слѣпо на заповѣстыты на единъ другъ человѣкъ, противи ся іоще повече да доде единъ народъ да завладѣе исключително за себе си едно всеобщо нѣщо, и да издава за другыты народы задължителны законы, които тіи не пріемватъ свободно. Противу подобны законы тіи народи иматъ право да ся борятъ съ всыты си силы, и дължны сѫ да ся борятъ. За това и ідеята за едно подобно владѣніе намѣри всякога едно дѣятелно противоположеніе отъ страны на народыты. Международното Европейско право не пріемва убо никакъвъ видъ владѣнія въ Океанътъ и въ разныты му часты, до което пространство мореплаваніето е възможно. Разумѣва ся, че морскити крайбрѣжія, съ едно отъ международното право опрѣдѣлено разстояніе къмъ водното пространство, принадлежатъ исключително на онаѧ дьржава, на комѭто границыты сѫ простиратъ до тія крайбрѣжія.

Тыя сѫ главнити начала които сѫ днесь почти общепріети за тоя предметъ: Съ всѣмъ тѣмъ, тыя притърпяватъ нѣколко исключенія, пріеты по обычаю или и посвящены званично отъ международны договоры. Между тыя исключенія счита ся, и *Черното море*, на което, като сѫ провъзгласи то свободно за морскѫтѫ търговіѭ на всичкыты народы, подписа сѫ и военната неутралность въ прочутыты трактаты на 1856 лѣто, неутралность, коя имаше за главнѭ цѣль да възбрани Руссіѭ да държи въ него военны корабды, и отъ комѭто искала, казватъ, днесь Руссія

да ся освободи. Ний обаче, като оставяме съвсѣмъ на страна тойзи съвременень политическый въпросъ, поискахмы само да дадемъ въ кратцѣ едно повърхностно понятіе върху що ся е вообще и научно казало до сега касателно до горѣизложеныятъ предметъ.

Полза отъ Читалищата

Справедливо е уподобленіето на едно общество съ человѣческото тѣло. Каквото тѣлото състои отъ много части и тѣзи части сж нераздѣлны и съставлявать едно тѣло; тъй сжщо и обществото състои отъ много членове, които съставлявать едно общество, единъ нераздѣленъ народъ.

Каквото благосъстоянѣето на сѣкж отъ тѣлесныятѣ части зависи отъ благосъстоянѣето на сичкыятѣ другы членове и на цѣлото тѣло; тъй сжщо и благосъстоянѣето на сѣкый членъ отъ обществото зависи отъ благосъстоянѣето на другыятѣ членове и на обществото.

Ако е тѣлото здраво, и частитѣ ще бждатъ здравы; ако сж частитѣ здрави и тѣлото ще бжде здраво. Нъ ако нѣкои части не сж здравы, не е здраво и тѣлото, не ще бждатъ въ добро състоянѣе и останжлыятѣ части.

Сжщото става и съ обществото. Ако сичкыятѣ членове сж въ добро състоянѣе, и цѣлото общество ще има това състоянѣе. Нъ ако много отъ членоветѣ са намиратъ въ развалено състоянѣе, цѣлото общество ще бжде такожде развалено и останжлыятѣ членове ще търпѣятъ разстройствата на първаятѣ. Цѣлото общество ще бжде недъгаво и тѣзи недъгавости ще са показватъ на сичкыятѣ членове, каквото са показватъ тѣлесныятѣ болѣсти у сичкыятѣ членове на болѣничавжтѣ фамилѣя.

Който гледа на работытѣ отгорѣ, той може да обори нашитѣ положенія съ това, дѣто са види прѣдъ очитѣ ни. Той може да ни покаже онѣзи частны лица, които достигатъ благоденствіе вънъ отъ обществото, безъ да са държатъ съ обществото и безъ да са считатъ за неговы членове, които вършатъ сичко за себе си и не помыслятъ

никога за народъ и общество. Нъ това ще бѫде оборваніе безъ сплѫ, защото ще бѫде основано на фактове злѣ обяснены.

Когато говоримъ за благоденствіе, ный разбираме таквози състояніе, което прави человѣка доволецъ отъ живота и което уздравява това доволство, — а не богатство само или внѣшны отличія. За токвози благоденствіе казваме ный, че то не сѫществува въ неустроено общество, дѣто повечето членове страдатъ отъ лоше състояніе.

И наистинѫ, когато по-многото членове на обществото сѫ невѣжественны, какъ другытѣ членове ще могѫтъ да видѫтъ наоколо си разумность, и да получаватъ утѣшеніе, че работытѣ отиватъ добрѣ и по тѣхнытѣ просвѣтены мысли? Какъ ще са споразумѣѫтъ съ околнытѣ и ще извьршѫтъ сичко онова, което ще ги направи благополучны? Крывытѣ мнѣнія сѣкога ще пораждатъ крывы работы, а крывытѣ работы на по-голѣмѫтѫ часть отъ обществото не могѫтъ да докаратъ ползѫ никому.

Когато повечето отъ членоветѣ на обществото сѫ бѣдны, тая бѣдность ще са отрази и на другытѣ членове. Земанія даваніята на по-богатытѣ не ще бѫдѫтъ здравы и широкы, защото наоколо имъ стоѫтъ бѣдны и необезпечены хора. Всрѣдъ бѣдность-тѫ по-богатытѣ никога не ще иматъ утѣшеніе да видѫтъ живота си тъй улесненъ, както може да бѫде, когато цѣлото общество е охално и заможно. Никаквы удобства на единъ по-просвѣтенъ животъ не ще бѫдѫтъ възможны.

Сичкытѣ передовности отъ невѣжеството и отъ неустройствата на по-многото членове ще падатъ на цѣлото общество, и чрѣзъ него и на онѣзи, които са иматъ подобры и по-умны. Съ единѫ думѫ, сичкытѣ нещастія на едни членове ще са прѣдаватъ на другытѣ членове и ще правѫтъ живота не такъвъ, какъвъто трѣба да бѫде, за да даде сѣкиму спокойство и услажденіе. Само зрѣлището на передовноститѣ и на нещастіята у другытѣ е доста да направи живота тягостенъ и несносенъ.

Благоденствіето на онѣзи хора, които са дѣлѫтъ отъ народа си, не е благоденствіе; то е богатство, то е почести и чинове, нъ не благоденствіе. Таквызи хора не усѣщатъ онова вѫтрѣшно доволство, което дава истинско-

то благоденствіе. Такивази хора сѣкога усѣщатъ пустота въ душятж си, сѣкога усѣщатъ, че имъ липсува нѣщо, и търсятъ това нѣщо въ чужды общества и въ неестествены свързаны. Такивази оставятъ свой народъ и се прилепиватъ до чужды общество, като мислятъ, че сухото имъ сърдце ще са удовлетвори съ това. Въ напрасно! Онзи, който не е за своитѣ, не е и за чуждитѣ. Той живѣе между чуждытѣ, служи на тѣхнытѣ цѣли, за да достигне своитѣ: въ въ тоя жалостъ нѣма топлина, нѣма животворность. Нашитѣ бащы са хвърлях въ обятіята на Грьцитѣ и днѣсь мнозина се хвърлятъ въ чужды общества се съ това намѣреніе — да съсѣлнятъ пустотата на сърцето си. Въ съ това нѣщо друго не показваме, освѣнъ дълбоко неразбираніе на нашето добро, и това, че далечъ отъ обществото нѣма благополучіе, нѣма довольство. Ный оставяме *своите* ужъ за благополучіе, въ, като не го намираме, хвърляме са въ чужды общества! Ный сме до толкози умны, щото не можемъ да разберемъ дѣ е подзжтж ни и да ѣ гонимъ усърдно! Ный си затварямe очитѣ прѣдъ истинското си добро, и търсимъ привидното! Ный оставаме народа си и неговытѣ нужды, за да служуваме на чужды нужды и на чужды общества! За сѣхъ е достойно, да търсимъ здравіе въ чужды тѣла, вънъ отъ нашето; въ еще по-смѣшно и нелѣпо е, да търсимъ доброто си между чуждытѣ, а не между тѣзи, съ които сме свързаны по кръвь, по языкъ, по съсѣдство и по сичко друго.

И тъй, вънъ отъ обществото нѣма благоденствіе. Какво прочее излази за насъ отъ таѣ истинѣ? Излази това, че нашитѣ най-голѣмы грѣхы трѣба да бѣдятъ за улучшеніето на обществото ни, на народа ни: че трѣба да са мѣчимъ за благосъстоянието на цѣлый народъ, отъ което състояніе зависи и нашето частно. Благосъстоянието на цѣлъ народъ е благосъстояніе на сѣкиго отъ насъ. Когa е тъй, ный трѣба сичко да жертвоваме за народното добро, сичкытѣ ни работы да имать прѣдъ себе си това добро. Сичко, що правимъ за народътъ, правимъ го на себе си, защото народа сме пакъ ный, частныте лица. Че жьртвытѣ ни и стараніята ни за обществото не давали бързы и осязателны сѣтнины, че тъй не са крьшили на

ньсѣ тозъ-часъ, за това не трѣба да жалѣйме, нито да мыслимъ, усилията ны сѫ безполезны. И най-малкото ни стараніе за общо добро има своитѣ сѣтнины. Работата е само, че тѣзи сѣтнины са прьскатъ на голѣмѫ масѫ и не са показватъ на очитѣ. Само който знае да размышлява, той види тѣзи сѣтнины и получава по-голѣмо усьрдіе къмъ служеніето на народа си.

Едно отъ многочисленнытѣ срѣдства за улучшеніето и обновленіето на народа сѫ читалищата, защото въ тѣхъ става голѣмо размѣненіе на мыслитѣ и просвѣтлѣніе на ума. Съ помощь-тѫ на подписанытѣ членове получаватъ са различны журналы, събиратъ са сѣкаквы книгы и человѣкъ получава лесниѫ да събира богаты свѣдѣнія по сѣкаквы въпросы и да са приготви за общеполезниѫ дѣятелность. Книгытѣ ще показватъ на сѣкого, какво мыслѧтъ умнытѣ и ученыѣ хора върху сѣкый въпросъ, какъ го рѣшаватъ и какъ го прилагатъ въ живота си. Разговорытѣ и тълкуваніята ще улесняватъ прочитаніето и ще го правѧтъ по-вразумително. Онѣзи, които не могѫтъ да четѫтъ, ще намѣрѫтъ въ разговорытѣ доволниѫ пищѫ за своето умствено развитіе. Таквызи въпросы, които сѫ недостѫпны за разумѣніето на обыкновеннытѣ читатели, или които искатъ особено и по-пълно раскрываніе, ще са излагатъ въ нарочны чтенія отъ по-образованытѣ и по-приготвенытѣ членове. Съ единъ думъ въ читалището сѣкый ще намѣри таквози добро училище, каквото умѣѧтъ да го направѧтъ членоветѣ му.

И само това да бѣше ползата на читалищата, пакъ е доста да привлече вниманіето му къмъ тѣхъ и да възбуди най-силно съчувствіе и поддьржѫ къмъ тѣзи заведенія; нъ отъ тѣхъ има и другъ родъ ползы, които не сѫ по-малкы отъ казанытѣ.

Въ своѧтѫ дѣятелность добрытѣ читалища обсрѣщатъ и другы цѣли, стремѧтъ са къмъ новы задачи. Освѣнъ просвѣщеніето на своитѣ членове, сир. на единъ малъкъ кржгъ, читалищата са грыжѫтъ и за просвѣщеніето на цѣлото отечество, на цѣлый народъ, като раздаватъ книгы и другы учебны пособія на унужденытѣ училища и ученицы, като помагатъ за распространеніето на Българскѫтѫ Книжевность, като иматъ грыжѫ за селскытѣ училища и

като настаняватъ по тѣхъ способны и съврѣменны учители и въвождатъ добры учебницы; най-послѣ като распръскатъ ревность къмъ училищата между граждане и селяне.

Сичко това е толкози нуждно и полезно, щото читалищата ставатъ отъ най-първатѣ нужды на нашето отечество. Нека прочее са отварятъ читалища по нашитѣ градища и села и нека са улесняватъ съсъ сѣкаквы средства: Ползытѣ не ще са забавятъ да са покажѫтъ. Нека имаме присърдце къмъ тѣзи заведенія и нека ги посѣщаваме редовно: Ный не ще излѣземъ отъ тѣхъ каквито сме влѣзли. Ный непрѣменно ще научимъ нѣщо, което ще ни полезова умственно.

Работата за насъ е нова и непривычна; за това много отъ нейнытѣ части може да оставатъ неиспълнены; много другы ще останѫтъ недоиспълнены; нъ сичко това не трѣба да ны отчайва и да ны изстудява къмъ читалищата. Доста е ако тый испълнѣтъ само нѣколко отъ своитѣ задачи отъ първый пѫть; съ врѣме ный ще са пріучимъ да изваждаме отъ читалищата сичкѫтѫ ползѫ, която могѫтъ да дадѫтъ.

Никой не може да отрѣче помощь-тѫ си на таквызи учрежденія, като читалищата, безъ да са покаже непріятель на своя народъ и на народното благосъстояніе.

Т. И.

Красныятъ българскый полъ въ градътъ Руссе ималъ е на 27 заминѫлаго Октомврія послѣ пладне единъ извънреденъ и торжественъ праздникъ въ дворътъ на дѣвическото училище гдѣто засѣдава и пастоятелството на Благодѣтелното женско Дружество «СТУПАНКА.»

Тойзи день былъ и мѣстныятъ праздникъ святаго Димитрія Басарбовскаго (Руссенскаго покровителя). Предъ едно многочисленно събраніе и отъ двата пола, нейна милость, благородната госпожица *Елефтирица А. Петковичъ*, като ся представила предъ това събраніе и *ся отправила* (казва въ прекрасното си и учтиво писамце достопочитаемата писарка на речепото Дружество, госпожа Анастасія С. Златова) *до пастоятелството да му подаде единъ скѫпоцѣненъ възлавецъ, много искуственно ошитъ и изработенъ отъ самѫ*

нейѣ за въ полза и помощь на Дружеството, съ условіе само тази възлавница да сѣ продаде, и стойностьта ѝ да сѣ вложи въ касата на Дружеството; и това всичко както сѫ пріело отъ настоятелството съ топлы благодарснія къмъ госпожицѫ *Елевтерица А. Петковичъ*, тя изрекла съ най привлекателно краснорѣчіе слѣдующѫтѫ сказкѫ, конто и съ радость спѣшимъ да обнародуваме.

Ній сърадвамы отъ сърдце Госпожицѫ Е. А. Петковичъ за дѣто е тъй добрѣ и тъй възхитително изложила, въ кратцѣ важныятъ предметъ, който сѣ касае до общественото послапіе и положеніе на полътъ ѝ, както и за благородныты ѝ чуства конто въодушевляватъ отъ край до край хубавѫтѫ ѝ скасчицѫ. А нека ни бѫде дозволено, въ тойзи случай, да отдадемъ публично приличнѫтѫ похвалѫ на сичкыты оныя нашы съотечественки конто прилежаватъ отъ нѣколко время тъй ревностно за образованіето вообще на красныятъ ни Българскый полъ. Когато миролюбивыятъ женскый гласецъ става отзывъ на такыва благородны и трогателны чувства, каквыто сѣ забѣлѣжватъ въ слѣдующѫтѫ сказскѫ; когато всякаде почти по отечеството ни ревностны госпожи предпріимватъ устроеніето на женскы достопохвалны Дружества, цѣль-та на конто не е подробното изученіе на мимоходящыты *моды*, но *добродѣтель и душевно украшеніе*; както, напримѣръ, въ Търново, въ Сливенъ, въ Руссе, въ Желѣзникъ, въ Какоферъ, въ Свищовъ, въ Карлово, въ Казанлѫкъ, въ Софіѫ, и п. ч. Когато съ самыты си очы гледамы отъ близу ученолюбивы дѣвойкы да държатъ перо ревностно въ нѣжныты си и тънкы пръсты за да изложатъ на милыятъ си матерный языкъ щото сѣ учили и срѣщѫли въ чѫжды языцы; когато святата любовъ къмъ наукѫтѫ вдѫхва такива нѣжны и благородны чувства помежду нашыты Българкы: Ній не можемъ сѣ възбрани отъ да извыкнемъ съ пълно и сладко утѣшеніе: *Не, Българскыятъ народъ не е изгубенъ; отечеството ми сѣ възра-жда дѣйствителна подъ пръсното покровителство и съ ревностното сѫдѣйствіе на любезныты си дщерки.*

Ето сега скасктѫ на Госпожицѫ Елевтерицѫ А. Петковичъ.

—

СКАСКА

Госпожы и Госпожицы!

Радвамъ ся, като съмъ ся намѣрила днесъ между васъ, и като вы глѣдамъ около си. — Благословенъ е този день, въ който смы ся събрали. О! по-благословена е тѫзи минута, въ коѭто ся е породила пьрвата мысъль за женскытѣ Дружества.

Благословена е тя, казвамъ, защото въ неѭ жената ся явява малко или много защитница на своето право. Право! Което Богъ знае още отъ кога ся е привзело и потѫпчило, и жената е останала отстранена и изоставена да гледа само кѫщнѫтѫ работѫ, като е была подчинена и покорна въ всяко друго отношеніе.

Благословенна е, повтарямъ пакъ, защото до женѫтѫ слабо сѫ е обращало вниманіе за изучваніето и приготѭ влеціето и като за истинскѫ майкѫ, когато къмъ исонай-рано най-напрѣдъ трѣбало е да сѫ обърне вниманіе. —

На Майкѫтѫ, или по-добрѣ да кажа, на онѭзи, която е была отъ Бога отредена да бѫде майка, слабо сѫ е глѣдало, не ся е мыслило, че тя е пьрвата водителка на невинныгѣ сѫщества,—дѣцата, не сѫ е обращало вниманіе на онѭзи! на коѭто, щомъ ся яви за пьрвъ пѫтъ человѣкъ на свѣтътъ, най-напрѣдъ поглѣдва! на онѭзи, която най-напрѣдъ срѣща невинныгѣ младенецъ съ милыгѣ си поглѣдъ.

Майката е была и ще бѫде пьрвъ учитель и водачь на человѣческыгѣ родъ, защото най-напрѣдъ тя учи, тя отглѣдва, тя милѣе — тя ся труди най-много за человѣка отъ пьрвото му появленіе на свѣтътъ до послѣдниѭ минутѫ на животътъ му.

Голѣмо и свято нѣщо е майката! Кой другый можи да бѫди майка, освѣнъ онѭзи, която е предупредѣлена отъ самаго Бога да бѫди майка!

Кое нѣщо въ свѣтътъ може да замѣни нѣйното свѣто имя? — Туй го осѣща не само словесный и разумный человѣкъ, нъ и сичкытѣ безсловесны и лишени отъ разумъ животны — даже и най-дивытѣ звѣрове!

На кого ся надява най-напрѣдъ слабата птичка? ако не на майкѫ си. — Отъ кого чяка тя закрылѭ? Ако не отъ майкѫ си — Отъ кого чяка тя най-пьрвѫтѫ хранѫ? Ако не отъ онѭзи, която ѭ е родила,

Майката е била, е, и ще бѫде въ вѣки вѣковъ първъ водачь и покровитель въ животътъ на сичко що живѣе!

Горката майка! тя е била отхвърлена на страиѫ, и на неѭ слабо ся глѣдали, — а и днесъ още слабо глѣдатъ — не ся могли да оцѣнятъ, че отъ неѭ завыси добрата или злата отхрана на человѣкътъ. Кога е тѫй, каквo е могла една неопытна, неученна, не образованна майка да даде на своитѣ рожбы! — кога тя сама не е знаяла, кое е добро и кое е зло — на доброто да гы научи, а отъ злото да гы уварди.

Ето мои сестры! За туй сѫ вѫрвѣли у насъ работытѣ тѫй!

Ето за туй сме останали таквизы, каквыто сме си!

Ето за туй не сме могли и ный да вѫрвимъ напрѣдъ!

Ето за туй тъкмо не сме могли да гонимъ, ако не да стыгнимъ, онѣзи народы, въ които майката е била приготвена за добрѫ майкѫ, и е станала добръ водачь на рожбытѣ си — на народътъ си!

Туй е наистинѫ жално, жално! иъ невъзвратно — що е минѫло, то ся не враща.

Минѫлото да го оставимъ, да глѣдамы сега за напрѣдъ, за напрѣдъ! за да не падиемъ и ный въ онѭзи погрѣшкѫ, въ коѭто сѫ былы падиѫли безъ да знаятъ нашитѣ майкы, бабы и прѣбабы!

Да глѣдамы за напрѣдъ, се напрѣдъ, и пакъ напрѣдъ!

Да благогодаримъ Бога отъ сичкото си сърдце, че поне отъ сега ни е вразумилъ и упѫтилъ да познаймы, че и нашыйтъ женскый полъ има право, да залови своето мѣсто въ человѣческото Общество, мѣсто! което до сега е было праздно! мѣсто! което самата Божія воля ни го е дала. —

Да! Слава Богу, че и жената зе веке да мысли, малко много за себе си.

Благословенна е минутата въ коѭто ся е породила тѫзи мысълъ! Женскы Дружества ся появиха, и ако е Богъ съизволилъ, още ще ся явѭтъ и ще ся уголѣмѣятъ!

Да благослови Богъ Господь! тѣхното появленіе и уголѣмяваніе! *(дай Боже! Съ въсхищеніе ржкоплескамы отъ далечъ на младѫтѫ Витійкѫ. Р.)*

Добро нѣщо! Свето нѣщо сѫ Женскытѣ Дружества!

Нъ, ако работитъ неуморно; и то, на драго сърдце, съ чистъ съвѣсть, съ любовь къмъ отечеството си; *(браво! бодце вспомнось. Р.)* — Тогасъ трiба да си надiвамы, че самъ Богъ ще ты благослови — Да! Той ще ты благослови! ще ты закрыли, и неговата рѫка невидимо ще ты води и ще ты заведе, къмъ сичуй, което е добро, хубаво, полезно, и свето! — Нашето „Дружество„ сега за сега е още ново, слабо и малко — нъ дѣлата, които съ слабыть си силы до сега е извършило, показватъ му добрѫ бѫдиннѫ за напрѣдъ. —

Плодътъ на слабытѣ му силы веке си ви на свѣтъ — непроводенытѣ момичета въ Желѣзникъ сѫ неговъ плодъ — и ако е рѣкълъ Богъ, тъ утрѣ ще си додатъ, и съ ревность ще си задовлатъ за онѣзи работѫ, за които сѫ непроводенны.

Азъ мысля, че не сгрѣшавамъ, че на захванованіето и искарванѣто на Новото Дѣвическо Училище, много или малко, се е помогнѫло Женското „Дружество„ — отъ части морално и отъ части матеріално. — Неговата грижа, малко много сѫ е показала въ отношеніе на нравственность-тѫ на нѣжныть ученицы.

Госпожи Членове на „Дружеството, Госпожины Учителкы и Господа Учители!!! Азъ днесъ идѫ да ви поблагодаря отъ своѫ страня, и да ви насърдча, за старанѣто и неуморимыть ви трудове къмъ нѣжныть и невинныть полъ — Ученичкыть. Отъ вашето старонѣе и нагледванѣе зависи, малко много, добрата отхрана на онѣзи които ви сѫ прѣдадены и поверены да ты поведете, къмъ доброто, хубавото и полезното. Отъ вись са чака отхраната на добры и умны майкы за напрѣдъ.

И тай дайте ми воля, да ты поблагодаря повторително за трудоветь и грижыть що сте положили и полагате за туй „Дружество. — Да му е благословено името, което тай почтено и благоразмысленно му е дадено „Ступанка"! Дай Боже съ неговыя трудъ да сѫ отхранятъ добры и почтены *Ступанкы* и умны и учены Гражданкы, полезны, на себе си, на родителитѣ си и на отечеството си!

Ученичкы! трудете си и слушайте вашытѣ рѫководителкы и настоянницы къмъ доброто — трудете си да си по-

кажите достойны на тѣхный трудъ и неосипнытѣ имъ за васъ грижы.

Трудете ся и Богъ ще вы благослови да бѫдете добры, ученны, честно полезны на себе си и на милото си Отечество.

Сега ви е врѣмето и не го пропущйте на праздно! Помогнете си и Богъ ще вы помогни.

Училища и Управленіето имъ

Ако да има за насъ Българитѣ нѣкой най-животрепещущъ въпросъ; въпросъ, отъ рѣшеніето на който зависи щастіето на грядущето поколѣніе, този въпросъ е днесъ *Въпросътъ за напрежданіето на Училищата ни.* Ако да ся прѣдставя на искреннія и любороднія Българинъ свободно и обширно поле за да развые своя могущъ талантъ на благотворителность-тѫ, и да очаква праведнѫ и несумненнѫ заплатѫ отъ своѭтѫ дѣятелность, това поле е училището. Ако има нѣкой народъ да очаква своето възрожденіе и своето по-добро бѫдуще отъ успѣха въ правилното напрежданіе на училищата си, — този народъ е: Българскія народъ.

Никога въ Исторіѭтѫ на человѣчеството не е бывало таквози врѣме въ което человѣцытѣ да сѫ отдавали таквози важно значеніе на изученіето на младытѣ поколенія, колкото виждамы да става това днесъ дору и въ найпросвѣщеннытѣ страны на свѣта, както Германія, Англія или Америка... Никога Българскія народъ не е бывалъ поставянъ въ таквази нуждѫ щото всичкытѣ му силы да ся обрьщатъ върху истинското му образованіе.

Но какъ ся добыва това образованіе, това ученіе? — Този въпросъ ся наемамы да разгледамы въ настоящыя членецъ. Въ тѣзи дѣятелны, неспокойны и смѫтны времена. Потрѣбно и отъ голѣмѫ важность е да имамы нашытѣ силы и старанія обьрнѫти къмъ то правія пѫть. Днесъ ный смы въ състояніе да направимъ много повече нѣщо въ единѫ годинѫ отъ колкото хората въ пьрвитѣ врѣмена прѣзъ цѣлія си животъ; Когато нашытѣ прадѣды губѣхѫ своитѣ годины напраздно

или безъ никаквѫ полза. Днесъ и най-малката минута може ли ни послужи за голѣмъ придобыгъкъ. Което хората въ старо врѣме печелѣхѫ съ годины, сега ный можемъ да го спечелимъ за часъ. И тъй нека видимъ какъ ный быхмы могли да влѣземъ въ правыя пѫть, Това можемъ го спечели само и само чрезъ правилното ржководителство на младытѣ поколенія къмъ цель-тѫ която имъ е назначена отъ Създателя.

Гдѣ става това първомъ? — Въ училищата. — А какъ става? — Да видимъ:

Старытѣ и досегашны учители сѫ ся ограничавали да обременятъ память-тѫ на младежытѣ съ всѣкакъвъ видъ знанія безъ да гы питатъ щятъ ли гы тѣ, не щятъ ли; и безъ да гледатъ полезни ли ще имъ сѫ тѣзи знанія или не. Но старытѣ теоріи като сѫ вредны, ся напущатъ и изоставятъ. Сега дѣтето не ся смѣта като единъ сеждъ въ който учители може да нахласкѫ каквото трѣба, и каквото не. Днесъ дѣто ся гледа и трѣба да ся употребява като най-чувствителенъ и деликатенъ инструментъ. Неговыятъ животъ — като музиката — по волятѫ на учители ще бѫде или най-изящна свирня или страшна бъркотія. Длъжность-та днесъ на възпитатели е да развые юношество въ здраво мѫжество или женство — да приготви въ момчето иѣленъ мѫжъ, и — въ момичето, съвершенѫ женѫ. А това става като ся ржководи природѫ на дѣтето *или както си е то.*

Важность-та на учителското званіе, убо, повече и повече позна да ся упознава. Училищата ни сѫ и трѣба да стават по-живы изворы за свѣтлинѫтѫ отъ които истичатъ животворныятѣ силы на обществата, а отъ тамъ и на цѣлія народъ.

Нека тѣзи, прочее, които занимаватъ учителскы длъжности (были учители или учителкы) нека, казвамы, си представятъ добрѣ положеніето и размыслятъ по-дълбоко за слѣдствіята които ся очакватъ отъ искренятѫ имъ дѣятелность; нека си въобразятъ каквы награды гы очакватъ за истынскія имъ успѣхъ, и каква отговорность за немареніето имъ и непростителнятѫ имъ небрѣжливость, че тогази да ся заливатъ съ учителското званіе.

За успѣшното испълненіе обаче на учителскятѫ длъ-

жиость ный ще спомѣнемъ нѣколко начины при училищното управленіе отъ които всѣки може да избере кое управленіе с най-доброто и най-сгодното.

Отъ всичко което познавамы при управленіето или нареждањето на едно училище ный ще раздѣлимъ това управленіе като да става по три начина 1-во Сила. 2-ро Власть, и 3-то любовь. За испълненіето на длъжноститѣ си едны отъ учителитѣ употребяватъ физическото прѣвосходство или телеснѫ силѫ, втори, власть-тѫ която имъ повѣренна отъ началството или Общинѫтѫ; А трети гледатъ да вдѫхнѫтъ на ученицытѣ почитъ къмъ тѣхъ, да придобыѫтъ любовь-тѫ имъ, че тъй да гы учѫтъ.

Сега за да познаймы кой отъ тѣзи три начины е по правъ, по-полезенъ и кой води къмъ сѫщинското назначеніе на развитіето на младытѣ.

Тѣзи, които гледатъ само съ силѫ да напълнѫтъ, тъй да кажемъ, главытѣ на ученицытѣ си употрѣбяватъ дѣтето като безсловесно или, по-право, неразумно сѫщество, което трѣба да научи всичко отъ тѣхъ; тѣзи които употрѣбяватъ само даденнѫтѫ имъ власть и принужденіе, гледатъ на дѣцата като на творенія тѣмъ подчиненны умственно, и нравственно; А тѣзи които предпочитатъ да употребятъ любовь-тѫ и убѣжденіето считатъ младытѣ като сотворенія разумны и способны да ся развыятъ свободно и отъ своѫ волѫ, като отдаватъ още и любовь за любовь и привикватъ на самостоятеленъ животъ. Чрезъ пьрвія начинъ ся ражда съпротивленіе и възстаніе срѣщу неограниченното своеправство; чрезъ второія, ума ся поврежда и става сѫмнителенъ, непокорливъ и отъ малко нѣщо раздразнителенъ; а чрезъ третія нравственность-та зема здравы начала за да ся развыва до животъ.

Ето прочее три отъ самытѣ практичны способы за управленіето на нашытѣ училища.

Като пригледамы сега нашыя печатъ, и като си прѣдставимъ безбройнытѣ расправы, които человѣкъ срѣща на вредъ по Българіѫ — отъ най-пьрвыя градъ до най-малкото селце — вьрху нареждање на общинскытѣ ни дѣла а главното вьрху училищата, като ся срѣщатъ отъ всякадѣ толкози оплакванія, отъ едно странѫ, и всякаквы заплашванія, отъ другѫ, пытатъ ся справедливо благородны-

тѣ человѣцы и искренно родолюбивытѣ труженицы на народното ни образованіе — учителитѣ.

Кой система е най-добрата? Кое управленіе е най-способно за да ны введе въ правыя пжть? Всѣки ще кажи: *последньото.* — Тогазъ, да го слѣдвамы.

Бебекъ 5 Ноемврій 1870. *П. В. Горбановъ.*

Естественны и нтіенически понятія *)

Зт Водородътъ ся зове въ наукжтж удроженъ, удрогоносъ, отъ ὕδωρ—вода и γεννῶ—раждамъ; самото му ими прочее показва че произважда воджтж, които не е веке едно отъ простыты Аристотельевы тѣла, но е сложно отъ водородъ и кислородъ; водородътъ е газозно, безцвѣтно, невкусно и безуханно тѣло каквото и другитѣ двѣ които видѣхмы; тъй и подобно, както тыя, то ся не намира само и свободно въ естеството, но ся срѣща сложно съ други съ които составлява ройны и твърды тѣла.

То е въ изобиліе въ растителныты и животны тѣла, а много малко въ минералното царство.

Водородътъ е най-легкыятъ отъ вситы газозны тѣла: Четиринадѣсетъ пѫты и половина е по-легкъ отъ воздухъ и шеснадѣсетъ пжти отъ кислородътъ. Тая негова лекость вджхна изначало мысль-тж на лѣтящыты балони; и наистинж послужи чудесно за осжществленіето имъ, но послѣ употребѣніето му за таіж работж сж изостави поради лесното му въспланеніе и ендозмотическото му свойство; да! Той лесно сж въсплава като сж приближи до него запалено тѣло, а гори съ слабъ плавникъ, и поради легкость-тж му притежава той и онова ендозмотическо свойство да преминува и пробива цинты и стѣныты свободно на какавъ и да е сеждъ въ който сж затваря. Дѣйствително, знае ся днесь че скорость-та, въ която минуватъ двѣ тѣла една дупчица или единж порозливж цинж е

(*) вижъ брой 4-ый.

въ слово обратно съ тѣхнѫтѫ гѫстинѫ, а гѫстината на водородътъ е 0,069.

Тъй сѫ узотрѣби на негово мѣсто за балонытѣ газътъ който служи и за освѣтлѣніе; отъ другѫ стърнѫ на тоя и цѣната му е по износца.

Той, каквото и азотътъ, не може да ся дыха, прочее не могѫтъ въ него да живѣятъ животныты: Сѫщо не могѫтъ да горатъ въ него горливити вещества; Когато обаче ся сближи съ кислородътъ той пламва и произвожда най-лъскавыйтъ пламикъ отъ колкото искуственно можемы да произведимы, и тогава става водата.

Сложеніето му съ нитродъ дава аммоніакѫтѫ (нишаджрътъ).

Водородътъ не може ся уройнотвори нито утвърдотвори; а знаете че съ искуството малко тѣла отбѣгнахѫ тія преобразованіа.

Водородътъ има голѣмѫ проводимость на топлинѫтѫ, за това словесно *Дюлась* нарече го металь воздушенъ; а вси знаете че металлыты иматъ това свойство: Воистинѫ, кога турите единътъ край на машѣѫтѫ въ огънѣгъ безъ забава топлината минува до другыятъ край.

Едно явленіе достозабѣлежително е трескавицата която сѫ чуе когато ся запалва водородътъ; тая трескавица е по значителна когато пламне смѣсъ отъ водородъ и кислородъ, и още повече, ако той смѣсъ е въ единѫ размѣрность отъ два обьема на единътъ и отъ единъ на другыйтъ.

Опытаха ся да употрѣбятъ той газъ, на който источникътъ е неизчерпимъ, — за освѣтленіето, но не можа по настоящему да напрѣдне той опытъ по много причины; а каквото разбирате това тѣло, което е основата на водѫтѫ. която гаси пожаръ, то е и което най-много гори, и толкози гори, гдѣто не остава отъ зависть при него друго да гори: Дѣйствително ако приближите свѣщѫ запаленѫ при него той ѭ изгасява; а кислородътъ, безъ да гори самъ същыйтъ, е единственната пища на сѣко горѣніе.

Свѣтлината на водородыты е слаба, но на противъ топлината на пламикътъ му е най-силната отъ колкото знаймы; на 3259 градозы ся возвышава стоградозныятъ топломѣрителъ топѫтъ въ неговѫтѫ топлинѫ и отъ таѫ

неговѫ горещинѫ са ползува на малко искуството ежедневно.

Ако сѧ хвърли водородъ запаленъ возъ варъ или друго тѣло, той варъ сѧ нажежава и свѣти съ единѫ свѣтлинѫ достойнѫ да ослѣпи человѣка, и ти сѫ зовс свѣтлина на Дрюмоидъ.

Водородътъ, каквото но-горѣ, рекохмы не може сѧ дыха безъ вредѫ; много Химици умрѣха жертва на едно неблагоразумно любопитство.

4-о Вѫгленътъ, който е вѫглеродъ малко или много чисть, е былъ познатъ въ най-затуленѭтѫ древность; той е произведеніе на горѣнѣето: Огъньтъ, когато е лишенъ отъ достаточно количество на кислеродъ не може да преврати все на пепелъ; той прави вѫгленыты.

Намирася въ естественно и въ искуственно состояніе подъ разны формы и образы; оная безбройна разность която происхожда отъ горѣнѣето на растителны и животны вещества, тя сѧ составлява отъ вѫглены неправилны; Діямандьтъ графитътъ отъ който стаятъ оловити пера, оня димъ който са сцѫклява отъ вьтрѣ околѣ кюпцыты на фурны, тый сѫ вѫглены кристалны, само кристалыти имъ не сѫ отъ сѫщѭтѫ системѫ. Отъ гдѣ и съ що е доказано че тыя матеріи сѫ тождественни? какъ е простенно да сѫ помысли, че оніи свѣтливи камене конто украсяватъ короныты на царевыты сѫ едно и сѫщо нѣщо съ оня вѫгленъ когото не хващатъ освенъ рѫцѣтѣ на бѣдныты? любопытный може твърде лесно да сѧ у бѣди за таѭ истинѫ като си дадс трудъ да прочете въ едно химическо списаніе онова което за това тѣло сѫ пише:

Вѫгленътъ, колкото повече горещина е претърпѣлъ за да стане вѫгленъ, толкози е по-гѫсть и по-проведливъ на електричеството и на топлинѭтѫ.

Горливость-та на вѫгленътъ е соразмѣрнѫ съ гѫстинѭтѫ му.

Неправилнити вѫглены иматъ свойството да попиватъ; отъ това сѫ лишенны кристалныти: Тѣхъ, убо, употрѣбяватъ за разскрасеніе (ἐχρωματισμὸς) на много матеріи и за изчистеніе на други отъ неблагоуханносты и отъ смърдь, а таѭ способность имъ дава тѣхната порозность, и за това всѣко друго тѣло порозно има сѫщото свойство,

Едно тѣло подарено съ това свойство не попива всѣка матерія; съзира ся въ тѣхъ симпатія камъ нѣкой; и ни трѣбва да мислите че въ това поглѫщаніе на едно вещество е станѫло химическо слѫженіе, никакъ, то просто сѫ й погълнало отъ порозыты и е готово да ся изхвьрли съ пьрвото благовреміе.

Вѫгленъ тъ отъ животното царство са употрѣбява за изчистеніе на захкарътъ.

Двѣ думы ще ны простите сега за оня хубавъ вѫглищъ който сѫ зове діамандъ; цѣната му и свѣтлостьта му заслужватъ такавѫ честь. Той е былъ познатъ въ всичкыты познаты древны времена, а когато химицити ся увѣдомиха че той е просъ вѫгленъ, много трудъ си дадоха да го приготвятъ искуственно, но за жалостъ трудовети имъ неможиха да сѫ увѣнчеѭтъ съ успѣхъ и днесъ свѣтътъ ся благодари на оня който са намѣрва въ истество-то. И най напрѣдъ той сѫ намѣри въ Индія, и послѣ въ Бразилія; това царство безъ договоры днесъ са наслаждава отъ монополътъ на діямантыты, и ежегодно испраща отъ 5 до 5 килограммы въ Европѫ. Намиралъ ся и по Уралскитѣ горы въ Сибирія.

Великый Неутонъ, пьрвъ разумѣ че е горливъ; знаеше ся че горливити вещества иматъ свойството да тропатъ слънчевыты лучы, и понеже діамандътъ чувствително гы крыши, заключи че той гори.

Діамандътъ ся чупи на плочкы и това като знаятъ работницыти ся ползуватъ въ дѣланіето му. Той, като е най коравото вещество на свѣтътъ съ друго не може да ся рѣже и да ся чисти освенъ пакъ съ себе си. Той е лошавъ проводникъ на електричеството и на топлинѭтѫ. Неговото сіяніе и неговый блясъкъ, свойството му да прекрѫша и прѫска лучытѣ му, заслужиха това велико оцѣненіе надъ всѣко друго вещество въ мірътъ.

Діамандътъ е безцвѣтенъ, синъ, зеленъ, червенъ, жлътъ, и черенъ. Той ся намѣрва въ естеството покрытъ често отъ единъ корѫ която му заличава часть отъ прозирностьтѫ; за това може ся рече отъ когато ся научихѫ да го работятъ, отъ тогава сѫ познаха и нѣговата хубость и лучетрошность: а това стана въ лѣто 1475: и пьрвый който носи діамандъ обработанъ бы Шарлъ, назива-

мый Безстрашный. На два вида ся дѣлатъ діамандиты; на бриланты и на розѫ: първиятъ е по скѫпъ, и носи 64: обрачета; горнята му стърна и плоскава, долнята же върхлеста; той сѫ везва съ обржче прѣзъ срѣдѫтѫ и тъй стои отворенъ за да свети. Розата же има горнѫтѫ страѫ сбраѫ на сводъ; околѣ него са издѣлани 24: 18: 12: или 6: образчета. Лошавыти діаманди сѫ употрѣбени въ искуството за часовницы и другы работы. Мѣрката на діамандыты е каратътъ: по нещастіе всегдѣ тая мѣрка нема сѫщата тягость. Единъ діамандъ необработенъ по добъръ за работеніе чини отъ 50: до 100 франка. Дебелината и водыты му дѣватъ по голѣмѫ цѣнѫ; прочее, діамандъ отъ най-добрытѣ ако тѣжне по малко отъ карата чини отъ 125: до 200 фр. ако тѣжне единъ каратъ 200 до 300 фр. по горѣ отъ каратъ сѫ умножава съ квадратътъ на тѣгость-тѫ. Отъ познатиты діаманты най голѣмыйтъ е оня който притежава Султанътъ на Островъ Борнео, защото тѣжны до 360 караты.

Діамандътъ на монголскыйтъ Императоръ е роза и тѣжне 279: кар.

Діамандътъ на Рускатѫ коронѫ има 194 кар. той носи ѥмя на камикъ Орловъ.

Діамандътъ на тосканскѫтѫ коронѫ 139 к. зове сѫ великый Дюкъ.

На Френскѫтѫ коронѫ тѣжне 136: к. и вика ся Режанъ; понеже онъ го е купилъ за 2,500,000 фр; днесь обаче чини осемъ до дѣсетъ милiона фр.

А на Англійскѫтѫ коронѫ не тѣжне освенъ 103 к. обаче е отъ най совершеныты и най прѣльстителныты. Той е часть отъ діамандътъ на Монголскыйтъ Императоръ и зове са Kohinoor сиречъ сіяющa планина.

Вѫглеродътъ составенъ съ кислеродътъ въ двѣ разны размѣрности произвожда двѣ тѣла газозны, безцвѣтны, съ еднакво свойство, и у двѣтѣ, да удавватъ и умориватъ человѣка; едното е вѫгленъ возкисъ, другото е вѫгленна кислота; първото сѫ ражда когато вѫгленътъ гори въ малъкъ, тѣсенъ, и ограниченъ воздухъ, второто, въ отворено мѣсто.

Вѫгленната кислота е по тешка отъ воздухътъ, за това и пада на долныты му катовы и лежи на земленѫтѫ

вьрхность; нейныйтъ дѫхъ е смѫдливъ и возкиселъ а вкусътъ е расхладителенъ. Тя въ естеството негдѣ е въ смѣсъ каквото въ варьтъ, негдѣ е въ свободно состояніе каквото въ воздухътъ и въ водѫтѫ въ която като е повечко когато изхвѫрга мехурчета, ври, и ся пѣни; а піеніето на такава водѫ киселка, и расхладителна, е доста приятна.

Въ дыханіето животныти, рекохмы, изхвръгатъ вѫгленна кислотѫ и поглѫщатъ кислеродъ; растеніята нощѣ подобно испаряватъ вѫгленѫ кислотѫ, высше же когато никнатъ и цьвтятъ; а денѣ на противъ испаряватъ кислеродъ поглѫщатъ же вѫгленна кислота: Ето защо вреди да спи човѣкъ нощѣ въ трѣвы и въ цвѣтя.

Другъ единъ изворъ на по-малко богатъ на вѫгленатѫ кислотѫ е горѣніето на всѣ що приключава вѫгленъ: При тѣмъ всѣко растлѣніе, разложеніе, прокысность, дава това тѣло.

Казахмы че сѫ пріятни питіята които ѭ приключаватъ, още че е вредителна пакъ тая кислота въ въздухътъ каквото и на другото за което ще кажимы някоѭ думѫ: За това, кога влезвате въ зимникъ въ който има вино да ври, зеле да прокысва, сирене да е шупнало, или въ стаѭ затворенѫ отъ време или въ коѭто сѫ сѣдяли много хора, или въ фурны за варъ или въ рудницы, да внимавате добрѣ: Една свящъ запалена пази человека отъ разны вразы, пази го и въ той случай: Светлината е прочее е здравина и истинный животъ.

Противното ся извьршва съ растеніята; за да живѣятъ, иматъ нуждѫ отъ таѭ кислотѫ за което ся нарече и майка на трѣвыты. Воистинну вѫгленната кислота погѫлнатà отъ тѣхъ сѫ разлага на вѫглеродъ и на кислеродъ; тойзи дирныйтъ сѫ хвръга и остая пьрвыйтъ, който са уподоблява и служи на составленіе на повечето имъ части: Тъй на примѣръ тѣхнытѣ влакна (fibres), дрьвената имъ часть, корытѣ, смолата, скьрбила, восѫкътъ и маслото сѫ произведенія на вѫглеродътъ.

Вѫгленыйтъ возкисъ е много по легкъ отъ воздухътъ: Той гори и пламникътъ му е синъ и ясенъ. Това воздушно тѣло много хора е изтровило и произвожда сѫ гдѣ има огънь безъ отдѫхъ за да може да са подновява воз-

духътъ и да излиза навынъ той возкисъ на който по легкостьтѫ му ендозмотическото свойство е големо и още гдѣ тлѣе огънъ, като въ жаровницы (*), медленно и несъзрително.

Двѣтѣ тыя тѣла конто сѫ сложеніе на вѫглеродъ съ кислородъ въ разны размѣрности еднакво изгасятъ животътъ, съ разлика обаче че вѫгленната кислота каквото и питреродътъ просто не може да го подрьжа, и вѫгленыйтъ возкисъ го троьи; дѣйствително умиратъ животныти въ него съ всичкы ты симптомы на утровенныятъ; за това и слѣдующето правило: да оставяте да ся сгорява огнятъ, всѣгда да има да влиза малко чистъ воздухъ, и да може да излиза газътъ който ся е развилъ отъ горѣніе. Отъ това слѣдва че е опасно да ся затваря ключътъ на кюмбето съ цѣлъ да са собере топлината въ стаѭта прѣди горливыгы матерій да ся сѫ пръобѫрнали на пепелъ пажеженъ.

Д-рь. Ст. Ч.

— *Интересътъ* говори разны языцы, и играе всякаквы ролы, даже и ролѭтѫ на самоотверженіото.

— *Интересътъ*, който ослѣплява еднытѣ, освѣтлява другытѣ.

— Оніе человѣци конто ся занимаватъ твърде много съсъ *маловажны* и *пичложны* нѣща, ставатъ обыкновенно неспособны за великы дѣла.

— *Интересътъ* полага въ дѣйствіе всякакъвъ видъ добродѣтель и пороцы, споредъ обстоятелствата.

— Истинното краснорѣчіе състои въ ИЗБОРЪТЪ НА ИЗРАЖЕНІЯТА.

— Има на той свѣтъ человѣци, на конто приличатъ твърде добрѣ нѣкои сѝ пороци; има пакъ други, конто сѫ гонятъ за добрыты сѝ качества.

(Ла Рошфуколдъ).

(*) Рѣчь употрѣбена сполучливо вмѣсто *минералъ Р.*

ЧИТАЛИЩЕ

Декемврій 15. 1870. Книжка 6.

Триты инколи и Напрѣдъкътъ

Разны и многочисленны причины сѫ препятствували всякога за Напрѣдъкътъ на цѣли человѣчески Общества въ растояніе на цѣли вѣковы. Собственныятъ характеръ на народыты, вѣроисповѣднити вѣрованія, баснословнити и історически преданія, політическото положеніе, общественнити постановленія, пріетити закони, или, по добрѣ, обичаити, споредъ които ся уряждатъ ежедневнити взаимни сношенія, устройството и дѣяніята на съсѣдныты общества, боевети, завоеванията, преселеніята, лѣнивость-та или трудолюбіето, добрыты или злы наклонности, най-послѣ, и мѣстоположеніето до нѣкоѣ си степень, наедно съ природѫтѫ която гы окружава, какъто и разны естествени явленія и приключенія, сичко това вліяе чувствително и дѣйствително върху сѫдбѫтѫ на народыты касателно до напрѣдъкътъ имъ въ Обществото. Какъто обаче, поради разны причины, тыя народи стоѣтъ по нѣкогажъ за дълго время въ едно и исто положеніе, така, поради другы пакъ причины и другы історическы закоры и приключенія, за тѣхъ ся появяватъ епохи въ които имъ ся изново рѣшава обществената сѫдбина за неопредѣлено время. Блаженни оніи народи които, въ подобенъ случай, минуватъ въ по-добро и по-щастливо състояніе!

Но нещастію и помежду най-просвѣщенныты народы,

при появленіето на тыя крітическы епохи, поучителнитѣ уроци на опытътъ и на Історіѣтѣ не сѫ могли всякога да гы уведѫтъ въ правыятъ пѫтъ на истинный напрѣдъкъ подъ всякѫ точкѫ зрѣнія. Защото едни сѫ искали да приложатъ въ Обществото теоріи прекрасны но неприспособимы изведнажды, други сѫ ся пакъ водили исключително отъ вѣроисповѣдны вдѫхванія, а трети не сѫ никакъ рѫчили да спогодятъ, така рещи, прешедшето съсъ необходимыты условія и изискуванія на настоящето.

I.

Нема почти ни единъ, малко или много важенъ списатель, който, въ ежедневното си умственно трудолюбіе, да не е, прямо или косвенно, представилъ нѣколко размышленія върху устройството на человѣческото Общество. Има обаче и списатели които сѫ ся особенно занимали съ тоя предметъ, който дѣйствително и заслужва вниманіето на всякый единъ мыслитель. Філософити, толкосъ въ старыты Грекоримлянскы, колкото и въ новыты времена, при всичкыты си другы по высокы и по отвлеченны теоріи, не прѣнебрѣгнахѫ и въпросътъ, който ся касае до общественныты учрѣжденія и постановленія. Человѣкътъ и неговата сѫдба въ Обществото сѫ были, уже отъ двадесятъ и петъ вѣковы, единъ отъ първенствующыты предметы въ теоритическыты изслѣдованія на ученныты мѫжіе. Отъ тыя изслѣдованія сѫ произшли разны системы върху учрѣжденіето на человѣческыты Общества вообще, и тыя системы имагъ вси притязаніе че сѫ праведны, и способны да направятъ человѣцыты щастливы, ако гы пріемнятъ и приложатъ въ общественното си устройство. Отъ тука ся ражда *Філософическата* называема *Школа*, споредъ коіѫто, народити не трѣба да сѫ руководствуватъ въ общественното си учрѣжденіе, освенъ отъ поученіята на человѣческыятъ разумъ, безъ да зиматъ, вообще, въ строго вниманіе нито заминѫлото нито настоящето. Тіи трѣба, споредъ тѫзи школѫ, да оставатъ все що сѫществува, было въ политическыятъ животъ, было въ вѣроисповѣдныятъ, или въ общинскыятъ, и да сѫ потщѫтъ да приспособятъ въ Обществото преписванията на философіѣтѣ.

Тази система не е съвсѣмъ безосновна. Никой не-

ма да откаже благодѣянията които е направила на человѣческыятъ родъ здравата фiлософiя съ изобрѣтението и разскрытието на толкосъ истинны, или съвсѣмъ непознаты или разнообразно затулены отъ всякаквы предрасѫдоци. Чудното е само, че послѣдователити ѝ си позволяватъ да мыслятъ че е възможно: человѣческити общества да минуватъ тъй лесно отъ едно състоянiе въ друго, и, подъ вдiяние на еди-коiѫ си теорiѫ, да измѣняватъ лице, както казватъ за старжтѫ баснословнѫ богынѫ, *Мiнервѫ*, (Аѳинѫ), какъ ужъ чрезъ очарователнжтѫ си пръчицѫ преобращала по своiѫ волѫ едно твореніе на друго. Освень това тiи, като сѫ неправедно убѣдени за истинностьтѫ на началата си, забравятъ при томъ, че народити съставляватъ като едно органическо тѣло, въ което е всичко тъй устроено и тъй свързано, и което ся движи въ единъ такъвъ особитъ въздухъ, щото твърде трудно е, да ся не повреди и да си остане цѣло, когато, вмѣсто постепенното му свободно развитiе, поиска человѣкъ да го управи споредъ еди-коiѫ си чюждѫ, а често и безосновнѫ системѫ. Животътъ на единъ народъ има дълбокы корены въ прешедшето си, и, каквото и да казватъ нетърпѣливити му преобразователи, не е лесно да го пресѣче человѣкъ съ брадвжтѫ на старѫ или новѫ нѣкоiѫ теорiѫ за да му даде друго направленiе.

Умственното развитiе, като възбужда въ человѣкътъ самосвѣсть-тѫ на душевныти му способносты и на дѣятелность-тѫ му която не остава безплодна, ражда съвременно въ него и желанiето да бы можилъ да удѣлотвори въ Обществото умственныты и нравственны знанiя които придобыва. Фiлософiята нема обычай да стои за дълго время въ область-тѫ на чистжтѫ теорiѫ; тя стреми непрерывно къмъ приспособленiето на iденты които раскрыва, и става по лека-лека една страшна и, често, непобѣдима сила, която преобразува цѣли общества. Но въ това практическо и, така рещи, възобновително управленiе на дѣйствующыйъ человѣческыйъ разумъ, представляватъ ся за человѣкътъ два нѫтя, опредѣляеми споредъ както той разумѣва положенiето си и посланiето си въ общественныятъ и нравственныятъ свѣтъ.

Отъ единъ странѫ, человѣкътъ, като разглежда и не-

нытва естеството на сношенията му съ другиты подобны нему человѣцы, може да достигне да припознае че сѫществуватъ за общественыягъ и нравственныя животъ закони които той не е правилъ, но които припознава и изучава, както сѫществуватъ и въ природѫтѫ други пакъ естественни закони, които такожде той не е правилъ, но които изучава за да бы гы приложилъ колко е възможно по обширно. Человѣкътъ, който ся така възвышава до такыва ідеи, припознава че всичкити начала происхождатъ отъ единъ изворъ, то есть отъ Бога, вѣчныятъ умъ, и дѣйствующѫтѫ причинѫ на вситы сѫщества които съставляватъ твореніето. И тогасъ даже, когато не бы была съвсѣмъ съвершенна, ідеята за Бога дава по право понятіе върху практическыты сношенія и дължноститы на человѣкътъ. Тъй, великыты філософическы системы, толкосъ въ старыты времена колкото и въ новыты, припознахѫ че понятіето на доброто и на праведното не е просто произведеніе на волѭтѫ или на взаимното согласіе на человѣцыты, но тыя сѫ божественни и всеобщи начала, които человѣкътъ е задълженъ да уважава и на които трѣба да ся подчинява въ всичкыты си дѣйствія.

Отъ другѫ странѫ, человѣкъ, въ издирваніята си върху истинѫтѫ, може да ся ограничи само въ изученіето на предметыты които го окружаватъ, да гы сравны послѣ, и отъ това сравненіе да извади нѣкои ідеи. Мыслителити, които иждруватъ тъй, клонятъ повече да вѣрватъ че Обществото не е, освень произведеніе пакъ на человѣцыты и на тѣхнѫтѫ дѣятелность, и че слѣдователно, отъ тѣхнѫтѫ волѭ зависи, да учрѣдятъ Обществото, какъ имъ е мило и драго. Така обаче тіи забравятъ, отъ единѫ странѫ, че има и естественни закони дѣйствующи върху развитіето на Обществата, и нравственни закони на които нарушеніето бы было гыбелно за тѣхъ, а отъ другѫ, че и въ самыятъ человѣкъ има способности, които не подлежатъ на каприциіты на колебающѫтѫ ся волѭ, на чувствованіята, на вѣрованіята, на навыціты, които всичкы не могѫтъ ся преиначи, освень постепенно и чрезъ едно медленно възпитаніе. Когато неосновни поученія распространяватъ въ едно Общество това лъжовно понятіе за естеството на человѣкътъ и за волѭтѫ му, тогасъ неизбѣжно ся раждатъ

чести покушенія, конто иматъ за цѣль произмѣненіето на цѣлый общественный животъ споредъ отвлеченны нѣкои си и произволны начала, безъ да сѫ зематъ во вниманіе нито умственното състояніе, нито мнѣнията, нито правити нито даже и предрасждоцити на народыты. А презъ колко мѫчности и колко обществены преобразованія минуватъ тіи народи до като дрипознаѭтъ че общественото благоустройство не е само произведеніе на свободното движеніе на человѣческѫтѫ волѭ, но че е съвременно и дѣло на много другы нравственны силы, и че всяко произмѣненіе въ общественыты и политическы постановленія предполага измѣненіе въ убѣжденията, въ вѣрованията, въ нравыты, въ вситы стремленія на единъ народъ!

Изложенити два начини, споредъ конто человѣкътъ може да си състави понятіе за положеніето си и посланіето си въ Обществото, сѫ изобилный изворъ на разныты філософически теоріи върху учрѣжденіето на человѣческыты общества, конто теоріи впадатъ сички въ гореспоменетѫѭтѫ філософическѫ школѭ. Тія теоріи обаче, прекрасны инакъ и многополезны, защото безъ тѣхъ нито една стѫпка могла бы да стане въ напрѣдъкътъ, за да принесѫтъ напълно плодътъ си, трѣба не само да сѧ испытатъ многажди въ практическыятъ животъ, но іоще да сѧ прилагатъ постепенно и съ най-голѣмѫѭтѫ предосторожность.

II.

Съ всѣмъ противоположна на філософическѫѭтѫ школѭ, която, по начало, уважава само открытіята на человѣческыятъ разумъ, сѧ появлява *Богословската* называема *Школа*, която преписва и относи всякый напрѣдъкъ въ общественыты постановленія, до божіѭтѫ волѭ, упознатѫ или чрезъ старо първобытно откровеніе, или чрезъ вѣрѫѭтѫ и разны історическы преданія. Тази *Школа* има за основатель, въ началото на настоящыятъ вѣкъ прочутыятъ Де-Метръ, (de Maistre), а, като сѧ пръдолжи въ Западъ, чрезъ Католическыятъ духъ, отъ де-Боналдъ (de Bonald), де Халлеръ (de Haller), Адамъ Мюллеръ, и други іоще, преобразова сѧ, въ тыя послѣдны времена, чрезъ протестанскыятъ духъ, и утвърди сѧ върху по здравы основанія філософически и історически отъ господина Сталъ (Stahl).

Ако тази *Школа* имаше намѣреніе само да покаже, че всяко общественно постановленіе трѣба да има за основѫ върховното начало на всяко нѣщо, ако тя искаше да докаже че въ исторіѭтѫ на всичкыты человѣческы учрѣжденія въ Обществото испълняватъ ся невидимо непреложни нѣкои си закони на Божійтъ Промыслъ, тя, ако не друго, щѣше поне да добые сумнаѣніѭтѫ на всякый человѣкъ малко или много благоговѣенъ. Защото, воистинѫ, никой **НАПРѢДЪКЪ** дѣйствителенъ и траенъ не може ся осуществити въпъ отъ великыты и утѣшителны религіозны іден. Безъ тѣхъ человѣческыятъ вообще животъ не бы былъ друго, освенъ една нерѣшима загадка, исторія на безбройни приключенія, развитіе изоставено на слѣпыятъ случай, и лишено отъ едно по высоко управленіе което да го води къмъ цѣль-тѫ на человѣчеството. Но нещастію, *Богословската Школи* не разумѣва тъй дѣйствіето на Божіятъ промыслъ въ всеобщото развитіе. Тя, напротивъ, стреми за да спрѣ, ако е възможно, человѣческото Общество предъ еднѫ неизмѣняемѫ, споредъ неѭ, ідеѭ, и, като ограничава въ единъ тѣсенъ кругъ понятіето за общыятъ напрѣдъкъ, тя и смѣсява това понятіе съсъ религіѭтѫ, когато напрѣдъкътъ и религіята сѫ нѣща съвсѣмъ различни едно отъ друго.

Неоспорима истинна е, че въ древныты времена, когато человѣчеството ся е намѣрвало іоще въ дѣтинството си, когато оныя, които минуваxѫ предъ людството за учени, ставаxѫ съвремено и преимущественни негови управители, религіята бѣше единственный и верховный изворъ на общественныты постановленія. Никой народъ даже не е можилъ да достигне до нѣкоѭ степень образованія безъ да е былъ, въ начало, руководствуванъ отъ нѣкое религіозно началство. Богодържавіето (*Теократіята*), или поне религіозното начало владѣ за цѣли вѣковы всякадe, въ Въстокъ, въ първыты времена на старогръцкѭтѫ и Римлянскѫ Исторіѭ, и то ся намѣри такожде, при откритіето на Америкѫ, и помежду най-напреднѫлыты народы въ тойзи Континентъ. Но, колкото человѣчеството ся развыва, толкова и религіята ся отличава отъ другыты общественны постановленія, толкова тя припознава собственното си послѣніе. Ако бы тя да иска и тогасъ да преобладава, тя става едно отъ най-великыты

препятствія за развитіето на обществата, тя е тогава принудена, за да ся задържи, да упражнява деспотическѫ власть, и старае ся да държи народыты въ преостарѣли пѫтища, вмѣсто да имъ спомага за непрестанныятъ имъ вървежъ за напрѣдъ. Щомъ нравственната личность на человѣкътъ ся проумѣе и ся оцѣни въ достойнството си, щомъ человѣческата совѣсть ся освободи и не срѣща, въ испълненіето на дължноститы си никакво препятствіе, щомъ человѣческыятъ разумъ ся залови дерзновено съ най-важныты въпроси върху человѣческото общество, появяватъ ся, късно или рано, и разни мнѣній върху вѣроисповѣдныты предметы. Увы, тогава, на това Общество, ако бы другити, граждански и обществени, интереси останатъ неотлично свързани съсъ религіѫтѫ! Напрѣдъкътъ е не възложенъ.

Между *філософическѫтѫ Школѫ* и *Богословскѫтѫ* вдига ся называемата *Историческа*.

Тази школя има си началото іоще отъ шеснадесятыятъ вѣкъ, когато великыятъ Законовѣдецъ *Кюжасъ* (Cujas), развываше въ Франціѫ историческимъ образомъ Римлянското право. Но първыты основы на філософо-историческото толкованіе на обществены и граждански постановленія ся положихѫ тоже въ Франціѫ отъ Монтескйе, съ имято на когото ознакомихмы доста читателиты си въ предидущыятъ брой на Читалището. Монтескйе трѣси причиныты и основыты на человѣческото развитіе и на обществены установленія не вече въ самопроизволны и условны наредбы, но въ вліяніето което упражняватъ върху животътъ на народыты разны събитія нравственни, религіозни, історически, и, както видѣхмы, физически. Особенно обаче, борбата противу отвлеченыты и частны теоріи ся появи въ Англіѫ и въ Германіѫ, дѣто правити, обычаити и обществените учрѣжденія на народътъ не можихѫ да изчезнѫтъ тъй лесно предъ еди-кои си теоріи, колкото блистателни и прелестни да бѣхѫ тыя. Въ Англіѫ, мѣсто на історическы преданія и на многочисленны обычаи, вдигнѫ ся въ Парламентътъ единъ славенъ Ораторъ, Бейркъ (Burke), който, въ началото на настоящыятъ вѣкъ, ся бори силно и не безъ успѣхъ противу безумѣстныты теоріи и дѣла на французскѫтѫ революціѫ. про-

рочествуваше почти като пророкъ погрѣшкыты въ които щѣхѫ да доведѫтъ Французскыятъ народъ реченыты теоріи, и отблѣскаше силно мысль-тѫ за преобразованіе на общественыты постановленія споредъ отвлеченны нѣкои си начала. Споредъ Бейркъ, человѣческото Общество е едно тайнственно сѫщество, на което всичкыты части сѫ свързаны по между си чрезъ единъ тѣсенъ, ако и невидимъ, съюзъ. Искуството за учрѣжденіе и усъвершенствуваніе на единъ народъ не ся основава върху начала предположени. Истинната обществена наука не може никога да бѫде освенъ плодъ на дълговременень опытъ. Установленіята, впрочемъ, които, въ теченіето на времената, могѫтъ да бѫдѫтъ недостаточни, трѣба да са преобразуватъ, нѣкакси, сами отъ себе, согласно съ обстоятелствата, и, колко е възможно, независимо отъ тъй често измѣняемыты самопроизволны теоріи.

Тыя начала, които исповѣдаше въ Англіѭ Бейркъ, розвыхѫ ся послѣ пространно въ Германіѭ, отъ двама славны мѫжіе, *Хюго,* въ *Гьотингенъ* (Goettingue), и, особенно, *Савини,* въ Берлинъ. При всичко че Хюго положи пьрвъ главныты начала на Законовѣдныѫтѫ Историческѫ Школѫ, *Савини* е обаче който й даде единъ систематическы характеръ, особенно въ наукѫтѫ на законыты.

Споредъ него, правото, което е животътъ на народыты, не е създаніе или произведеніе самоволно на человѣкътъ частно, или на человѣческото Общество, вообще. Правото, какъто и другити общественни постановленія на единъ народъ ся раждатъ съ истыятъ начинъ съ който ся раждатъ у него и языкътъ му, и нравити му, и вообще, составленіето му. Сѫщыятъ народъ даже е една цѣлость естественна, живѣѫща и саморазвываема, подъ вліяніето на единъ общъ духъ, и чрезъ разны служенія отъ които всяко едно дава едно общественно произведеніе. Римлянскыти закони сѫ ся направили и развыли тъй постепенно и съ такъвъ Исторически начинъ. За това, казва Савини, трѣба да сѫ и вѣченъ примѣръ на народыты по таѭ часть. За да бы ся, слѣдователно, съхранили, по възможности, свободата и самоволното дѣйствіе на народыты въ образованіето и развитіето на общественыты имъ постановленія, трѣба благоразумнити но между нихъ человѣци да ся не

вдаватъ токо тъй слѣпо въ каквыто и да сѫ теоріи. Народнити прави и народнити обычаи, истинско израженіе на нуждыты на всякый народъ, струватъ по вече, нежели чюжди и самопроизволни теоріи, конто не могѫтъ бити никога изворъ животворящь за добрѣ разумѣваный напрѣдъкъ на единъ народъ.

Тыя іден на Савини, ако и да ся праведно оцѣнихѫ, произведохѫ обаче въ Германіѭ съвсѣмъ противоположны на неговѫтѫ системѫ теоріи помежду Законовѣдцыты, и, вообще, учепыты мѫжіе въ отечеството му, отъ конто ся отличихѫ именно *Тибо* (Thibaut), професоръ на правото въ Хайделбергійскыятъ университетъ, и, послѣ, многословутыятъ філософъ *Хегелъ*. Тіи нападнѫхѫ толкосъ історическѫтѫ школіѭ, колкото и Богословскѫтѫ, и поискахѫ да възобновятъ върху новы основанія філософическѫтѫ, и то, по высшѫ часть, въ имято и въ полѫ на нѣмското отечество, което искахѫ да упѫтятъ, чрезъ едны и исты законы, чрезъ еднаквы установленія, въ съединеніето му, което днесь е вече и дѣло, благодареніе на сичкыты умственны трудовы конто ся положихѫ тъй ревностно въ Германіѭ.

Но какъто въ Химіѭтѫ има прости тѣла конто, сами по себе и уединени, сѫ вредителни, даже и смьртоносни за человѣческыятъ животъ, така, и за теоріиты конто ся касаѭтъ до человѣческыятъ напрѣдъкъ, истинната не ся намѣрва цѣла въ единъ само отъ тѣхъ. Нито религіята сама самичка, нито філософіята съ абсолутныты си теоріи, нито пакъ історіята съ вещественныты си многочисленны дѣла, могѫтъ уединено да подѣйствуватъ съ дѣйствителнѫ полѫ за общественното и положително състояніе на единъ народъ. Человѣческыятъ Напрѣдъкъ ся извьршва постепенно като ся освѣтлява въ вървежътъ си отъ поучуніята и на триты тыя вѣчны наставницы на человѣческыятъ родъ.

Желѣзникъ е единъ отъ оныя достопохвални градовы въ отечеството ни, въ конто любовьта на Музыты е всякога съгрѣвала сърдцата на жителиты. Българе честолюбиви, дѣятелни, и доброжелателни, Желѣзничанети умѣжтъ тождевременно да съединяватъ благоразмысленно теплжтѫ си за умственыятъ напрѣдъкъ ревность съ ревностьтѫ за благоустроеніето на достопохваляжтѫ имъ въ всяко отношеніе общинѫ. За това и училищата, тази свята люлка на българското образованіе, сѫ былы тамъ доста добрѣ учрѣждени почти всякога, и общити имъ дѣла сѫ ся върнили по редовно, и ползата която е отъ това произила е дѣйствителна и сѫщоцѣнна. Освень училищата, въ Желѣзникъ цвѣтятъ днесь толкосъ достопрнпоручителното подъ всякѫ точкѫ. зрѣпія Женеско Дружеетво, колкото и трудолюбивото Читалище, конто, и едното и другото, не само изначало, но и днесь іоще служатъ за добъръ примѣръ на подобны не оцѣнимы заведенія, въ конто ся развыва умътъ и облагородява сърдцето.

Повременното ни списаніе Читалище, и поради имято което носи, и поради книжевното си вообще посланіе, длъжно е да упознава на читателиты си трудовыты конто ся полагатъ и заведенията конто сѫществуватъ помежду българскыятъ народъ за умственыятъ му и нравственъ напрѣдъкъ. Ето защо съ крайно удовлствіе пріяхмы, іоще съ время, отъ Читалището въ Желѣзникъ слѣдующето тъй редовно направено изложеніе, което и съ благодареніе обнародувамы днесь.

—

Читалищно Общество.

въ

ЖЕЛѢЗНИКЪ.

1-во *Отваряніе на Ч-щето.* На 1860 год. нѣколцина, отъ по-младыгѣ и развиты наши съграждане, подигнати отъ желаніе да спомогнѫтъ на народното ни възражданіе чрѣзъ распространеніе на просвѣщеніето, прѣдпріеха отваряніето на едно Ч-що заведеніе у нашійградъ. Тѣзи ученолюбиви Г-да, у които най-напрѣдъ ся е зародила тази мысль, и които сѫ положили основа на Ч-щето ни, сѫ: Г-да Т. Н. Шишковъ, А. Ивановъ, Т. Х. Георговъ, покойный Савва Г. Стоевъ, Дече Д. К. . Х. С. Х. Митовъ, Начо Георгаковъ, Ст. Г. Стоевъ, Ив. Х. Пенчовъ. Сл. Х. Пенчевъ, Х. Н: Х. Илевъ, Колчо Х. Георговъ, Петко Теневъ, Н. Стояновъ, Т. Е. Гошооглу, Т. Е. Аржшооглу, Хр. Х. Славовъ, Кѣню Димитровъ и Ст. Ивановъ. Помежду казанныгѣ Г-да, имената на които ще ся спомянувать съ признателность отъ потомството за родолюбивото имъ прѣдпріятіе, особенно уваженіе ся стои Г-ну Т. Н. Шишкову, тогавашный ни учитель, който е положилъ голѣмы старанія при отваряніето и урѣжданіето на Ч-щето. Отваряніето на Ч-щето е станѫло съ рѣшеніето и съдѣйствіето и на Черк. Градска Община, и деня 25-ый Мартъ 1860 год. е былъ, кога Ч-щното заведеніе тържественно ся е освѣтило, и отъ този день то е започнѫло своитѣ съобразно съ цѣль-та си дѣяніи.

2-ро *Цѣль на Ч-щето.* Читалището у насъ е отворено съ цѣль: *да ся събирать младыгѣ и ученолюбивыгѣ ни съграждани въ него за прочитаніе и съразмышленіе, какъ да ся спомага и потыка на напрѣдъ Книжевното образованіе мьжду сьотечественицыгѣ ни.*

3-то *Управленіето на Ч-щето.* Читалището ся управлява по единъ Уставъ направенъ и подписанъ отъ членоветѣ му още прѣзъ сѫщѫтѫ годинѫ на отваряніето му, а подиръ, на 1868 год. при подновяваніето му, нѣкои отъ членоветѣ на устава быдоха измѣнени и доплънени. Съобразно съ устава Ч-щныгѣ членове повѣрявать дѣловодителството на Ч-щето на едно избрано управленіе, състоящe

отъ единъ Прѣдсѣдатель, Касіеръ, Писарь и Библіотекарь. Управленіето ся избира за 1 година измѣжду нарѣченытѣ редовны членове на Ч-щето. А срѣдствата, чрѣзъ конто управленіето води Ч-щето въ цѣль-тж му сж: Капитала, библіотеката и умноженіе членоветѣ на Ч-щето, за състоянѣто на конто тука по долу зимаме да кажемъ нѣщо. При свършваніето на годинатa Ч-щна, управленіето дава счетъ за извършенытѣ дѣла прѣзъ годинатa въ Ч-щето, и тога споряди устава ся пристжпя за избираніе на ново управленіе.

4-то *Членове на Ч-щето.* Читалището ни има три вида членове: *Редовны, Помощны и посѣтители.*

Редовни членове ся пріемжтъ отъ по-развытитѣ наши съграждани, конто пожелаятъ да ся запишатъ и внесжтъ опрѣдѣленный нарѣченъ *Основенъ Капиталъ* на рѣд. чл., едно златно меджидіе. Освѣнъ това редовнытѣ членове ся длъжны да давать на Ч-щето помощь на сякой мѣсяцъ по 2 ½ гр. Редовнытѣ членове ся гледать и като дѣйствителни членове на Ч-щето, отъ тѣхъ ся събира управленіето, тѣ правятъ редовны засѣданія и имжтъ право за гласоподаваніе. Прьвата си година Ч-щето сврьши съ 32 души редовны членове, пъ испослѣ малко по малко числото имъ сяка год. ся е увеличавало и сега Ч-щето брои 69 душь ред. чл.

Помощны членове на Ч-щето ся записватъ и пріемжтъ тукашны и странны ученолюбцы, конто съ важностьта си и денежната си помощь желаятъ да помагатъ и съдѣйствувать за достиганіе на цѣль-та му. Помощнытѣ членове ся длъжны да даржтъ Ч-щето съ 2 златны меджидіета щомъ ся пріемжтъ; тѣ имжтъ свободенъ входъ у Ч-щето и въ врѣмя на засѣданіе, пъ нѣматъ право за гласоподаваніе. До сега Ч-щето ни има 10 помощны членове.

Посѣтители чл. на Ч-щето си броятъ онѣзи отъ съгражданитѣ ни, конто редовно посѣщавать Ч-щето за прочитаніе. Посѣтителитѣ чл. ся пріемжтъ безплатно. Числото на посѣтителитѣ е неопрѣдѣлено.

5-то *За събранията.* Споредъ устава си Ч-щето дрьжи 12 редовны засѣданія прѣзъ годинатa по едно на сякой мѣсяцъ и извънрядны, колкото пжти управленіето види за нуждно. Въ засѣданіята имжтъ право да присжтсву-

вать само управленіето, редовнытѣ и помощнытѣ членове. Въпроситѣ и разисканіята ся рѣшявать по вышегласіе, и само редовнытѣ чл. имѫть право за гласоподаваніе. Въ засѣданіята ся разисквать прѣдмѣти и ся дирять срѣдства за улучшеніе и достиганіе на цѣль-тѫ на Ч-щето.

6-то *Капиталъ на Ч-щето.* Освѣнь основный Капиталъ и мѣсячната помощь на рѣдовнытѣ и помощнытѣ чл., Ч-щето нѣма другы изворъ; за това и капитала му неможя да ся уголѣми много: Едва въ послѣднята година Ч-щето начна да брои 18,000 гр. сигоренъ капиталъ. Капитала ся уголѣмява сяка година съ една третя чясть отъ редовный годишенъ приходъ на Ч-щето.

7-мо *Редовнытѣ приходы* на Ч-ще ся въскачвать около 5000 гр. конто Ч-щето дѣли на три равни чясти: Съ едната чясть посрѣща разноскытѣ си за вѣстницы и книгы, съ втората прави помощи и благодѣянія, а третята прилага на капитала.

8-то *Благодѣяніе на Ч-щето.* За сега Ч-щето спомага съ една чясть заддрьжніето на единъ ученикъ въ Таборското у-ще и на другъ у-къ въ нашето гл. мжж. у-ще. Друга помощь прави Ч-щето, като подарява нуждныте книгы за ученіе на сиромашкы дѣца, у-ци у праздничното у-ще. Въ разны случяи Ч-щето ни не ся отказва да дава помощь на нуждающытѣ ся около насъ.

9-то. *Библіотеката на Ч-щето* е съставена отъ книгы подарени повече отъ помощнытѣ и редовнытѣ му чл; една малка чясть отъ тѣхъ ся купены. Нъ при все това Ч-щето брои сега до 15000 екз. разны Исторически, Нъравствены, Филологыческы и др. отъ различны съдрьжанія книгы на Бьлгарскы, Грьцкы и другы языцы. Освѣнь това все ся полагать грыжи за да ся обогатява библіот. съ сякаквы полезны съчиненія. Отъ вѣстници сѫ пріемѫть само: Македонія, Право, Турція, Пътникъ и Періодическото Списаніе Ч-ще.

10-то. Понеже въ цѣль-та на Ч-щето е да ся умножявать, колкото е възможно повече, четцытѣ, то прѣзъ тази година благоразсѫди и отвори при себе едно *Празднично училище,* за състояніето на което има по-долу да кажемъ.

Отъ горѣ-изложеното мыслимъ, че доста може да ся

уразумѣе за положеніето и дѣйствіето на Ч-щето, за това ные замишуваме да кажемъ нѣщо и за училищата.

За Училищата

ВЪ

ЖЕЛѢЗНИЧАНСКѦТѪ КАЗА

I Въ Града Желѣзникъ.

1. Прьво прѣобразованіе на училищата у нашій градъ е станало прѣди 31 год., когато ся намѣсти въ града ни учитель Г-нъ А. Ивановъ; той изхвьрли псалтирската стара метода и ѭ замѣсти съ взаимно-учителната. Нъ при все това у-щата още за дълго врѣмя бѣха частны, махленскы, дрьжяха ся въ безпорядъкъ, та за това непоказваха и добръ успѣхъ. По такъвъ начинъ у-щата слѣдваха до прѣди 10-12 год. Когато съгласіето ся закорени помежду съгражданитѣ ни, тогасъ и тѣ, отъ ревность за да видять по добръ напрѣдъкъ въ у-щата, завзеха ся и промыслиха както за поддрьжаніето имъ изъ общо, тъй и за по-добрата имъ вътрѣшна организація. Обаче онва, което най-много улесни подрьжаніето на у-щата и приспособяваніето на една по-добра напрѣдба въ тѣхъ; Онова, оноето най-много ны облагонадѣжды за успѣхъ бѣше съединеніето на сичкытѣ въ града ны мѫжскы и дѣвическы училища подъ едно управленіе и единъ порядъкъ. Това съединеніе е было поотнапрѣдъ, нъ наздраво можемъ да забѣлѣжимъ год. 1859. Оттогава у-щата сѫ упазили реда си и ако има да ся направили успѣхъ, то, навѣрно, че ные длъжнѣемъ за него на благоразумнытѣ наши съграждны, които направиха съедининіето на училищата и ся грыжиха както и до сега ся грыжять и промышлявать за тѣхното поддьржаніе и улучшеніе.

2. *Числото на сичкы училища* въ Града ни е 10, отъ които 5 сѫ мѫжскы и 5 дѣвическы. Отъ мѫжкыты 4 сѫ основны и 1 главно, тъй и отъ дѣвическыты, 4 сѫ основны и 1 главно. Основнытѣ 8 у-ща ся намирать въ четырытѣ главны махли на града ни по 2 на сяка махла: 1 мѫжско и едно дѣвическо. Отъ главнытѣ у-ща, мѫжкото ся намира при Енорія̀та Св. Николая, а дѣвическото при Енорія̀та Св. Богородица.

3. *Числото на ученицытѣ*, които посѣщавать редовно сичкытѣ у-ща възлиза на 1442 души; отъ тѣхъ само момчетата сж 902 уч. а само дѣвичкы 540 уч. Отъ момчетата 730 сж въ основнытѣ у-ща, 172 въ главното, а отъ дѣвойкытѣ 389 сж въ основнытѣ у-ща, и 151 въ главното у-ща, както слѣдва:

Въ Гл. Мжж. у-ще	172 уч.	Въ Гл. Дѣв. у-ще	151 уч.
» Осн. » Св. Ник.	290 »	» Ос. Св. Н. у-ще	83 »
» » » » Тр.	100 »	» » » Тр. »	60 »
» » » » Дим.	110 »	» » » Дим. »	96 »
» » » » Ак.	230 »	» » у Ар. »	150 »
	903		240 уч.

У-цитѣ въ основнытѣ мжжскы и дѣвич. у-ща ся раздѣлени по на три отдѣленія, а у-цытѣ у главното мжж. и дѣвич. у-ще ся раздѣлени по на пять класса. Отъ у-цитѣ на гл. мжж. у-ще има около 30 уч. отъ селата на казата ни, които ся учять и приготвять за бѫджщи селскы учители; Повечето отъ тѣхъ ся поддрьжять чястно отъ родителитѣ си и живѣять въ у-щето. Тъй сѫщо и отъ дѣвицитѣ у-ци на главното у-ще има около 14 които ся испроводены отъ околнытѣ намъ градове за да ся приготвять за у-лкы въ мѣстата си; нѣкои отъ тѣхъ ся поддрьжять отъ родителитѣ си, другы отъ родолюбивытѣ женскы дружества и Читалища. Сичкы тѣзи дѣвойкы живѣять у у-щето при една отъ у-лкытѣ.

4. *Числото на сичкы учители и учителкы* е 23, отъ които само у-ли сж 13 души, а само учителкы 10. Отъ учителитѣ 5 сж въ гл. у-ще, и 8 душ. въ основнытѣ; отъ у-лкытѣ 5 сж въ гл. у-ще и 5 въ основнытѣ у-ща, както слѣдва:

Учителѝ на основнытѣ мжж. У-ща.

Г-нъ Іонко Ивановъ
» Димитръ Теневъ } на Св. Николското у-ще.
» Андрея Момчевъ
» Тончо Мариновъ
» Петръ Тоневъ } на Акарджанското у-ще.
» Христо Станчевъ
» Христо Стойновъ — на у-щето Св. Димитрія.
» Тачо Савовъ — » » » Троица.

Учителкы на Основнытѣ дѣв. у ща.

Г-жица Анна П. Господинова) на Акарджан. у-ще.
» Т. Х. Маркова)
» Кера Лечова — на Св. Ник. »
» Тина Иванчова — » » Дим. »
» Марія Начева — » « Троица »

Учители на Гл. мжск. у-ще.

Г-нъ А. Ивановъ
» С. Д. Вѣженовъ
» П. Тодоровъ
» П. Ивановъ
» Хр. Георговъ

Учителкы на Гл. Дѣв. у-ще.

Г-жа Зюмбюла Иванчова
» Пенка С. Спасова
» Смарайди Начева
» Ж. П. П. Стефанова
» Теоф. Пенова.

5. *Преподавателни предмѣти.* а) Въ основнытѣ мжскы и дѣвическы у-ща сж прѣподавать: На I-вото Отдѣленіе Начаденъ букваръ за четеніе и писаніе; на II-рото Отдѣленіе Бълг. прочитъ отъ Читанка, Славянскы отъ псалтиръ, упражненіе за писаніе и изричаніе числа и чистописаніе: на III-тото Отдѣленіе Българскы и Славянскы прочитъ, практическо изучваніе на четырытѣ просты Аритмет. дѣйствія и краткы познанія отъ Бл. Граматика, Землеописаніе, Катихизисъ, Бл. Исторія и Чистописаніе.

Программа на основнытѣ у-ща е нарѣдена тъй щото прилежателный у-къ да може да свръши основното у-ще най-малко въ четыре годины. Третето отдѣленіе на основнытѣ училища сж глѣда и като прѣдуготовителенъ Классъ за гл. училище.

б) Въ Главното Дѣвичетко у-ще сж прѣподавать: Св. Исторія, Катихызисъ, Черковна Исторія, Граматика, Землеописаніе, Всеобща и Благ. Исторія, Методика, Педагогика, Анатомія и Физіологія, Физика, Краткы Познанія отъ Хымія, рисуваніе, Френскы языкъ и ржкодѣліе.

Тука прѣдмѣтитѣ ся расподѣлены на 5 Класса и ся свръшвать въ 5 годины. Сякый Классъ и сяка у-лка имѫть 22 седмины чясове.

в). Прѣдмѣтътъ на главн. мѫж. у-що сѫ: Св. Исторія, Катихызисъ, Черковна Исторія, Граматика, Логыка, Риторика, Всеобща и Бл. Исторія, Землеописаніе, Аритметика, Алгебра, Геометрія, Диплографія, Естественна Исторія, Физика, Діететика, Метода учителска и языцы Славянскы, Турскы и Френскы. И тука прѣдмѣтитѣ сѫ расподѣлены на 5 Класса и ся изучвать въ 5 год. Сѣкы Класецъ и у-ль има по 22 седмичны чясове.

6. Сичкытѣ градскы училища ся управлѣвать отъ едно *Настоятелство* състоящe отъ 6 члена и избираемо отъ черковната Община. У-щното Настоятелство зима управленіето на у-щата заедно съ бюджета имъ; спорядъ туй то сѫ задлъжява: а) да избира нуждныгѣ учители и учителкы на гл. и ос-тѣ мѫж. и дѣв. у-ща; б) да имъ опрѣдѣля и издава заплатытѣ чрѣзъ у-щный Касіерь; в) да прописва программа на у-щата съгласно съ у-лити и у-лскытѣ, г) да събира приходытѣ на у-щата и да гы прѣдава на у-щный Касіерь; д) да снабдѣвать у-щата съ сичкы потрѣбности, да ся стараять за точното исплъненіе на у-щната программа и за добръ порядъкъ и напрѣдъ въ у-щата. Въ сичкы тѣзи у-щното Настоятелство ся ржководи споряди особенъ училищенъ законъ и Нарѣдба.

7. Сичкы градскы уч. заведенія сѫ общи и ся поддрѣжять отъ общата у-щна касса, която ся повѣрява на училищный Касіерь, избранъ отъ Черковна Община и поставенъ подъ зависимость отъ уч. Настоятелство. Тази касса ся съставлява отъ общи и чястни подаръци, отъ Еспафитѣ, завѣщанія на умрѣли, отъ вулитѣ, отъ просія жито по селата отъ Черковныгѣ доходи на 4-тѣ град. Епархіи. Цѣлото количество на годишныгѣ у-щны доходы достига около 86000 гр.

8. Отъ горныгѣ приходи ся правять слѣдующытѣ разноскы; Заплата на у-литѣ и у-лкытѣ, която достига около 65 хыляди грошя; поддрѣжя ся единъ ученикъ у Прага, и другы давама у Таборъ (Бохемія); правять ся подаръци съ книгы на нѣкои бѣдны сирачета и още другы дребны разноскы за испытаніето и пр.

9. При края на сѣка година прѣзъ Юлій м. стават публичны испытанія на у-цытѣ отъ главныть и основныть, мжжескыть и дѣвическы у-ща, и ся дава ваканція до 1-ый Сент. Малко по-подиръ, прѣзъ Авг. м. уч. Настоят. заедно съ у-щныя Касіеръ, дава смѣтка на едно общо годишно събраніе, прѣдъ Черковната Община и почтеныть Епафліи. Тогава ся избира уч. Настоят. подъ грыжята на което ся поставять у-щата за напрѣдь, за нова година.

10. Отъ способіята, съ конто у-литѣ ся служать имаме: Географическы карты, Земный Глобусъ, Анатомическы карты, Костенъ скелетъ, часть отъ физическыть инструменти, Геометрическы фигуры и една малка библіотека.

II За училищата въ Селата.

1. Училища въ селата Бл. на Желѣзничинскаѣ каза ся наброявать до 42 мжж. и 1. дѣв.

2. Числоѭо на учителитѣ въ сичкы училища е 42 души и 1. учителка.

3. Годишната заплата на сичкы учители възлиза на гр. 49080, и 370 кила жито.

4. Число на у-цытѣ у сичкытѣ сел. училища ся счита 1347, отъ конто само 45 дѣвойкы.

5. Ученицитѣ у селскытѣ училища ся раздѣлять на 2. 3, и 4 отдѣленія според степенѣ на училището.

6. За още по добро уразумѣніе на горнето, ные даваме долнето статистическо описаніе, което въ послѣдный учителскый съборъ по обычая ся написа.

7. Като сравняваме това описаніе съ другы двѣ направены прѣди нѣколко годинъ, намираме, че прѣди 12 год. числото на селскытѣ у-ща было 12., а числото на у-цытѣ около 350; прѣди двѣ годины, числото на у-щата бѣше 36 съ 897 ученика, а сега числото на училищата е 43, съ 1347, ученика.

8. Сичкытѣ селскы училища чрѣзъ учителскый съборъ ся свързаха и поставиха подъ зависимость отъ Черковната Община и училищното въ града Настоятелство тъй щото, тѣ имъ избирать учителитѣ, подтвърждавать заплатитѣ имъ и парѣжда програма имъ, според закона, по който ся управлявать селскытѣ училища.

Статист. Описание на у-щата въ Желѣзн. каза

Села	учители	мѣсторожде.	запла.	жит кил.	числ. на уч	отъѣз.
1. Въ Дервеня	Г-нъ Д. п. Петр.	отъ Дервеня.	2700		70	4
2. » Кутлуц.	» Тод. Нен.	» Желѣзн.	800	12	20	2
3. » Дѣлбок.	» Чер. Жел.	» Дѣлбокъ	800	9	30	3
4. » Сеймен.	» Дим. Паск.	» Желѣзн.	2400		32	3
5. » Шахи.	» Ст. Иван.	» Ахіево	1000	10	30	3
6. » Хрищ.	» К. Михов.	» Желѣзн.	700	10	32	3
7. » Мисил.	» Ив. Нен.	» Желѣзн.	600	10	20	3
8. » Н. мах.	» М. Недѣл.	» Н. Махла	900		20	3
9. » Диванд.	» Жел. Мат.	» Дѣванц.	700	15	18	2
10. » Бюлюц.	» Вл. Колев.	» Желѣзн.	900	15	30	3
10. » Скендер.	» Ив. Ник.	» » »	1200	12	35	4
12. » Памукч.	» Геор. Жел.	» Ахіево	1000		20	3
13. » Ахърит.	» Дим. Рус.	» » »	1200	12	25	3
14. » Хамзал.	» Тод. Слав.	» Дервеня.	1100	10	35	3
15. » Опанъ	» Тачо Сав.	» Желѣзн.	1500	12	20	2
16. » Тръник.	» Вел. Жел.	» Трѣниково	1000	10	35	3
17. » Р. махле	» Мичо Ив.	» Расх. М.	1000		24	2
18. » К. Бур.	» Н. П. Кол.	» Желѣзн.	1500	12	30	4
19. » Киражк.	» А. П. Кол.	» » »	1500	12	44	3
20. » Г. махл.	» Ст. Мичч.	» » »	2300		50	4
21. » А. Дув.	» Хр. Енчев.	» » »	1000		20	2
22. » Ахіево	» Русн Тод.	» » »	1500	10	25	3
23. » Казанка	» Нее Петр.	» Ковукч.	2000	6	40	3
24. » Т. пеар.	» К. Новачк.	» Топ. пс.	1500	14	30	4
25. » Арабад.	» М. Минсвъ	» Желѣзн.	2200	18	60	4
26. » Джямб.	» К. Петров.	» » »	1200	10	28	3
27. » Кяршал	» Н. Момч.	» Бешъ-Чеп.	600	10	46	3
28. » Баляжк.	» В. Марков.	» Баляжч.	800		20	2
29. » Гюхпала	» З. Мичев.	» Гюхпала	1550	10	70	3
30. » А. Юр.	» К. Димов.	» Желѣзн.	830	10	20	2
31. » Гюрюціе	» Н. Пенчев.	» Ахіево	600	6	20	3
32. » Шермет.	» Б. Вълков.	» Шерм.	500	10	15	1
33. » Яузлари	» Д. Неховъ	» Д. Мах.		30	15	2
34. » Гаполов.	» Н. Зажир.	» Желѣзн.	900	10	25	2
35. » Черково	» Т. Сарiовъ	» » »	1000	10	30	3
36. » Рихов.	» С. Х. Заф.	» » »	1200		25	3
37. » К. Хас.	» К. Никол.	» Мирицл.	1000		20	2
38. » Карман.	» Н. П. Хр.	» Казнил.	900	10	28	3
39. » Курбет.	» Н. Косвъ	» Желѣзн.	2200	10	40	3
40. » Адатепе	» Т. Стам.	» » »	600	6	35	2
41. » Е. Спи.	» М. Иванов.	» » »	1200		25	2
42. » Пандмк.	» Н. Иванов.	» К. Бур.	1000	10	15	1
		гр.	49080	370	1302	
43. Въ Дервен	Дъв. у-ще у-ка Слава	П. Дим.	1500		45	
		гр.	50589	370	1347	

9. Программа на сел. училища е като тази на Основнытѣ градскы училища, съ нѣкои малкы измѣненія.

10. Споряди училищный законъ сяко селско училище ся поддрьжя общо отъ сичкото село; има си по двама, трима надзиратели и при края на годината дава испытаніе.

III. За праздничното училище.

1. Понеже цѣлта на Читалището ны въ града ни е да спомага Книжевното образованіе, за това то отвори при себе прѣди 6 мѣсяци едно праздично училище, което ся посѣщава сега отъ 40 ученика и ся управлява по слѣдующата наредба.

Наредба на праздничното училище въ Желѣзникъ.

Чл. I. Цѣлта на праздничното училище е да научи безкнижнитѣ да четѫть, пишѫть и смѣтать.

Чл. II. Въ праздничното училище ся пріемѫть ученици отъ сяко съсловіе и възрасть, които никакъ не знаять, или много малко знаять да прочитать, въ на които повѣденіето е честно.

Чл. III. Ученицитѣ на Праз. училище ще да ся раздѣлены на двѣ отдѣленія: 1-во Които съвсѣмъ незнаять и 2-ро, които едва що знаять да прочитать.

Чл. IV. На прьвытѣ ще ся прѣподава прѣвоначално четеніе и писаніе; а на вторитѣ; — Продълженіе отъ четеніе и писаніе, практично смѣтаніе и кратко познаніе отъ Бл. Исторія, Граматика и землеописаніе.

Чл. V. Праздничното училище ще е отворено сяка недѣля и праздникъ, когато общитѣ училища празднувать; прѣданіето ще начина половинъ часъ слѣдъ черковенъ отпусть зарань и ще трае цѣли 3. часа.

Чл. VI. Читалището ще опрѣдѣля нуждныте и способны учители, на пр. училището, было измѣжду членоветѣ си, было другы, които своеволно и безплатно пожелать да направять това. За секы прѣдмѣтъ ще ся избирать по двама учители, щото въ врѣмя на отсѫтствіе да ся замѣстять.

Чл. VII. Читалището ще ся грыжи да снабдява сиромашкы дѣца, ученици на пр. училище, съ нужднытѣ имъ книгы.

Чл. VIII. Ученицитѣ на пр. училище ще да свршатъ уроцытѣ си въ двѣ годинъ.

Чл. IX. Пр. училище ще ся намира подъ грыжата и управленіето на Читалнщето.

IV. За учителскый Съборъ въ Желѣзникъ:

1. Прѣди двѣ годинъ въ града ни ся състави учителскый съборъ отъ сичкы селскы и градскы учителы, съ цѣль да размышлявать за улучшеніето на училищатата въобще.

2. Три пѫти прѣзъ годинатa: По праздницытѣ на Рождество и Въскресеніе, и по голѣмата ваканція прѣзъ Августа, учителскый съборъ дрѣжи по три засѣданія, подъ управленіето на градскытѣ учители и уч. Настоятелство.

3. Числото на членоветѣ на учителскый съборъ сега е 56 души.

V. За Священнцытѣ.

1. Въ цѣлата Желѣзничянскѫ Епархія има 38 Священнци на 20 черковы; отъ тѣхъ 25 сѫ въ селата на 16 Черковы и 13 въ града по 4 на сяка черкова. Сичкытѣ священнци зависятъ и ся управлявать отъ граж. Черковна Община.

2. Сичкытѣ ни Священнци, макарь и да не ся до колкото трѣбва образованны, нъ пакъ, исповѣдаме съ чистѫ съвѣсть, грыжятъ ся да исплънявать колко годѣ пастирскытѣ си длъжности, и ся горѣщи ревнители за распространеніе на народното просвѣщеніе.

3. Премнжлата година сичкы градскы и селскы священнци направиха едно общо събраніе, въ кое сѣкы далъ по нѣколко гроша, та съставиха единъ капиталъ отъ 4 хыляды гр. цѣль-та обаче, за която ся събирать тѣзи пари, до колкото ные знаемъ отъ казваніето имъ, е да ся даде отъ тѣхъ помощь на училищата и да ся благодѣтелствувать бѣдны ученици.

4. Отъ Священнницитѣ Благоговѣйный Отецъ попъ Порфирій е избранъ за Черковенъ Епитропъ и членъ въ Черк. Община; другы двама ся испровождать отъ Общината два пѫти прѣзъ годинатa по селата на Епархіята за да наведятъ положеніето на селскытѣ черковы и училища и

да видятъ да ли селскытѣ свящєнници и учители испълнявать добрѣ длъжноститѣ си.

VI. Книжевность.

1. Сичкы вѣстницы и періодическы списанія що ся пріемжть въ града и селата ся 146 броя, отъ конто 62 броя сж отъ Періодическото списаніе «Читалище», 32 бр. отъ В. Македонія и 27 бр. отъ В. Право и 25 бр. отъ В. Едирне.

2. Отъ селата 11 пріемжть В. Македонія, другытѣ В. Право.

3. Въ града ни има още доста богата Книгопродавница, въ която ся намирать и можять да ся добыять почти сичкы, до сега издадены на Блъгарскый языкъ, книгы; има още и Черковны книгы.

Колкото за расположеніето на съгражданитѣ ни камъ Ч-щето, Женското Дружество и училищата, ные можемь да кажемь, че за сега е добро. При сичко, че тръговіята ни е малко заспала и бѣдность-та доста распространена, нъ добрытѣ наши съграждани, като усѣщать, че науката е която ще да развіе тръговіята и която ще гы направи богати, полагать голѣмы старанія за поддрьжаніето на училищата. Това е единъ знакъ още за утѣшеніе, че народа ни начна изъ убѣжденіе вече да роди за изучваніето и просвѣтата си. Дай Боже! Тъй сжщо и за селянытѣ ни неможемь рѣ, че нѣмать ревность къмъ науката, когато разглѣдаме положеніето на училищната имъ най-малко прѣди 2 год. и сега.

Желѣзникъ 2-рый Окт. 1870.

За настоіят. Ч-щно.

Писаря *С. Д. Вльженовъ.*

БРАТСКО ПОЗДРАВЛЕНИЕ
КЪМЪ
Цариградското Българско Читалище
ОТЪ
ЖЕРАВНЕНСКОТО ЧИТАЛИЩЕ

ЕДИНСТВО.

Както ся окото въсхыщава
Въ Майскый день, когато по зорѫ
Мѣсяцътъ ся съсъ свѣта прощава
И откъмъ въсточнѭтѫ горѫ
Гордо ся показва прѣдъ Вселенѭ
Слънцето, тозъ славный дневный царь,
Та съ едно ржчицѫ, позлатенѫ
Врѣдъ разлива блѣсъкъ, огненъ жаръ;
Тъй и азъ осѣтихъ сладкѫ радость,
Радость искренѭ, въсторгъ най-чистъ
Кат' пріяхъ, при крайнѭ благодарность,
На Списанѣето Ти първый листъ.
Азъ желаѭ отъ душѫ, отъ сърдце:
Ты да имашь и успѣхъ, и плодъ,
И твоето чело, както слънце,
Да блѣщѣй прѣдъ Българскый народъ,
Да му бѫде кат' другарь водитель
Въ пять на истинѭтѫ свѣтлинѭ
И като свѣтило съ блѣсъкъ свѣтелъ
Да распръсва въ него тъминѭ....
Дързость, братко, дързость! постоянство!
Святъ е твоя подвигъ, трижди святъ:
Родното ни Българско потомство
Ще тя спомня дор' побѫде свѣтъ.

Жеравна, 19 Октомвр. 1870. Съчинилъ
Харал. Ангелов.

Тогазь поне

—

Я чуй, какъ сладко шумоли
Вечернята прохлада!
Какъ тяжко-тяжко рамули
Ручейка край ливадж;
Тече и си върви.

—

Ясно; и свѣтлата луна
На пѫтьтъ си отива,
И сладкозарнѫ свѣтлинѫ
По равнины разлива,
По сѣнчасты горы.

—

Тамъ Славейко е затрѣптѣлъ
Между дрьвя лиснаты,
И сладкозвучно е запѣлъ
Пѣснитѣ си познаты:
Чип-чип . . . и *спій! спій! спи!*

—

Ей стонъ, . . . ей другъ . . . чуй какъ ехти!
Какъ нѣжно чуролика . . . .
Прѣсяква . . . млъква . . . пакъ счести . . . .
И кѫрши си языка —
Другарчето си да прѣспи . . . .

—

Вдредъ тихо . . . . гармоническы чурти
Тукъ чучорътъ прибрѣженъ,
Тамъ излека вечерникътъ шумти,
И счува ся кат' стонъ болѣзненъ
На малешко дѣте.

—

Таквызь за либеніе нощи,
О, дружке, Богъ дарява
На тѣзь що имъ животъ цавти,
И пролѣть украсява
Златитѣ имъ денье;

—

Но азъ злочестъ сѫмь былъ въ свѣта,

———

Отъ мень *то* бѣ далече . . . .
Днесь на животътъ ми свѣщьта
Мажди, гаспѣе вече;
Настава мойтъ срокъ!

—

Клюпналъ, — ознобена трѣва;
Ни младъ съмъ вечь ни бодъръ;
За мене ся приготвува
Носило — брачень одъръ,
И мраченъ гробъ — чертогъ.

—

Твоитѣ сладкы очицы
Тогазь поне, о, дружке,
Дано поронятъ двѣ сълзы
За мень, о, сладка душке, —
На тебь немилъ, не радъ!

—

Тогазь поне — подирь смьртьтѫ
Смисли и съжали мя,
И съ твойтѣ чистытѣ уста
Ты мьртавъ цалуни мя —
Поне кат, милъ, сѫщъ братъ.

—

И ахъ! Да по бы за напрѣдъ
Всякъ чучоръ, всякой Славяй,
Прохлада нощна, лунный свѣтъ
Въ тебь спомень да подпавять,
Да бѫджтъ поводъ новъ

—

За да ма смисляшь всякой пѫть;
Додѣ че бѫдешь жива,
Дань ти излѣзва изъ умътъ
Тозь който въ гробъ почива
За твоѭтѫ любовь.

—

Мойто положеніе

Нека чуе мама,
Пека знай за мене;
Пѣма нищо срама

Въ мойто положеніе.

Ако съмъ затворникъ
Азъ не съмъ злосторникъ;
Нито съмъ измѣнникъ,
Прѣдатель невѣрникъ.

Ето що извършихъ:
Правдѫ азъ потърсихъ —
Търсихъ и намѣрихъ
(Тъменъ тъмничеринъ)
За резонъ; тъмницѫ —
За управѫ — мѫки.
Не съ лукавы сръжы

Не съ насилство, съ брадвѫ,
Но съ чистѫ десницѫ,
Съ право человѣчно
Търсихъ тѫзи правдѫ....

А да ли щѫ вѣчно
Въ затворъ да живѣѭ
И тукъ да пстлѣѭ —
Нека туй не мысли
Нека ся невайка —
Мойта мила майка:
Праведенъ е Вышный *)

П. Р. С.

За Истинѫтѫ.

Първата нужда, както и първото добро на человѣка, е Истинната. Да, Истина въ религіѭтѫ, която като ни вдѫхва високы и чисты идеи за Божеството, ни учи да му ся поклоняме съ Благоговѣніе и искренность; Истина въ правоученіето, което очертава неговитѣ длъжности въ всичкитѣ условія, безъ никаквѫ жестокостъ както и безъ ни-

*) Написано при посѣщеніето на единъ свещенникъ испратенъ на заточеніе и затворенъ по хотѣніето на Грьцкѫтѫ Патріархіѭ поради Българскый въпросъ.

какѣвъ небрѣжливъ слабость; Истина въ политикѣтѣ, която, като прѣдставя власть-тѣ по-справедливо и поддапницитѣ по-покорни, избавя Правителствата отъ страститѣ на народитѣ, и народитѣ отъ угнѣтеніето на правителствата; Истина въ сждовищѣтѣ, дѣто прави порока да са черви, — похвалява невинность-тѣ, и докарва възторжествуваніето на правосждіето; Истина въ възпитаніето защото и въ него като съгласява доктринитѣ съ поведеніето, прави чтото наставницитѣ да сѣ примѣръ за подражаніе нежели господари на крѣхкѣтѣ и нѣжнѣ младинѣ; Истина въ наукытѣ и искуствѣтѣ, които тя запазва отъ заразѣтѣ на лошій вкусъ, отъ лъжовнытѣ украшенія както и отъ кривитѣ мнѣнія; Истина въ търговіѣтѣ, която, като отхвърля лъжѣтѣ и измамѣтѣ, оздравява общѣтѣ безопасность. Истина въ всичко, истина прѣди всичко: Ето самото нѣщо, което търси цѣлото человѣчество, чрѣзъ тайнитѣ вътрѣшни желанія на сърцето. Всичкитѣ народи сѧ разбрали и признали че лъжата е врѣдителна, а истината, полезна. Дано тя преобладава за всегда и въ сърдцата на добрыятъ Българскый Народъ!

И наистина, когато правитѣ поученія сѧ прѣподаватъ всеобщо тъй, щото да проникватъ въ сърцата, да одушевяватъ сичкитѣ классове на обществото, ако тѣ не сѣ въ състояніе да противостоятъ на безпорядоцитѣ, — ще имать поне прѣвъсходството да въспрѣтъ едно голѣмо число отъ тѣхъ. Тѣ ще бѧдѣтъ изобилни съ великодушни чувства, съ добродѣтель, и хората ще усѣтятъ че истинната е за обществото едно начало за самосъхраненіе и животъ. Ако, напротивъ, заблужденіето за сѣко главно нѣщо завладѣе духоветѣ, особенно тѣзи които сѣ звани да служатъ за наставници и водители, тогава заблужденіето ще имъ замаже още повече очитѣ, ще гы поведе изъ кривіѣ пѧтѣ, и като развали мислитѣ, чувствата и дѣйствіята, ще стане начало на опропѧстеніе и смьртъ.

Бебекъ 15. Ноемврій 1870.

Д. Икономосъ.

Происхождението на каменнытѣ вѫглища.

Каменнытѣ вѫглища играятъ голѣмѫ роль въ потрѣбность-тѫ на днешнѭтѫ индустрія, и за това трѣба да обърнемъ върху тѣхъ голѣмо вниманіе. Днесь въ Европа не ся намира фабрика или работница, гдѣто да не ся употребяватъ каменытѣ вѫглища; Желѣзнытѣ кола, вапоритѣ движатъ ся отъ дѣйствіето на тѣхнѭтѫ силѫ, другояче не бы достигнѫли за това нито горитѣ на цѣлый свѣтъ. По насъ както въ фабрикытѣ си *(както, разумѣва ся, ще направимъ за напрѣдъ. Р.)*, тъй и по кѫщята си служимъ ся съ дърва, конто отъ день на день ставатъ по-скѫпи, а отъ година на година намалѣватъ. Въ другы мѣста, употрѣбяватъ каменнытѣ вѫглища, защото иматъ двойнѫ ползѫ: 1-о) че даватъ повече топлинѫ и 2-о) че сѫ по евтены.

Каменнытѣ вѫглища происхождатъ отъ растителното царство, сир. тѣ происхождатъ отъ разлаганьето на увѫглеродяванъето на дрьветата чрезъ дѣйствіето на физическы и химическы силы. За по-добрѣ, нека ся объ-еснимъ.

Геолозытѣ раздѣлятъ врѣмето за развытіето на земѭтѫ до происхожденіето на человѣка на четыре главны періода. *Първобытнѫ, второбытнѫ, третья,* и *четвероБытнѫ;* всѣкый единъ періодъ ся подраздѣля на много епохы различны едны отъ другы, колкото споредъ природѭтѫ на скалытѣ имъ, толкось и споредъ окамѣнѣность-тѫ имъ. Кората на земята задебѣляла е отъ два вида скалы: Единытѣ сѫ ся образували отъ горѣ на долу чрезъ дѣйствіето на огъня и се называватъ *Плутоническѫ скалѫ;* а другитѣ отъ долу на горѣ чрезъ дѣйствіето на водѭтѫ и ся казватъ *Нептуническы скалы*, а повърхность-та имъ е была исключително населена отъ сѫщества одушевленны, животны, и растенія, съвсѣмъ различны отъ днешнытѣ. По тази истинѫ необоримѫ я доказва отъ Естествоиспытателитѣ, че въ сѣкѫ зоологическѫ епохѫ сѫ е намирало по едно особно растеніе или животно, конто въ други епохы не сѫ сѫществували.

Да си дойдемъ на предмета. Една отъ епохытѣ на първобытныятъ періодъ е въглеродната; — тогась земята

имала най-голѣмѫ топлинѫ, атмосферата была пълна отъ вѫгленѫ кислотѫ, и въ него время по лицето на земѭтѫ намирали сѫ ся велики растенія, които сега сѫ въ окаменѣло състояніе; но когато земята ся е повдълбила, водата, споредъ законытѣ на равновѣсіето си, покрыла е тѣзи велики горы, както и дрьвета искоренены, кютюцы, клонища, натрупаны едны възъ другы, и тыя образуваха много или малко дебѣлы пластовы. Тогась тѣзи пластове, подложены на дѣйствіята на топлинѭтѫ, която както казахме и по-горѣ, е была изобилна въ начало, преобърнала гы на вѫглища, а понеже днесь сѫ вадять отъ земѭтѫ, наричатъ сѫ *Каменны вѫглища*.

Пластоветѣ отъ каменны вѫглища ся намиратъ въ много точкы на земныятъ глобусъ. Въ Англіѭ, Франціѭ, Испаніѭ, Белгіѭ, Бохеміѭ, сѣверѭ Америкѫ и въ Новѫ Холандіѭ, намирать ся безчисленны мины отъ това произведеніе. Въ едны мѣста на Сѣверѭ Америкѫ намиратъ ся цѣлы горы окаменѣнны. Германія е богата съ мины отъ каменны вѫглища. Турція трѣба да бѫде іоще по богата, но не сѫ открыти понастоящемъ таквизитѣ мины. На нѣкои и другы мѣста ся порасзчоплили и ся намѣрили каменны вѫглища. Отъ Трѣвненскыятъ балканъ слушамъ че вадили главны количества каменни вѫглища, които употрѣбляватъ въ Копринениѭтѫ фабрикѫ у Търново. Въ Казанлъшкото окружіе открыли ся на едно мѣсто каменны вѫглища и проба отъ тѣхъ ся намирали миналѭтѫ годинѫ у Маглишкыятъ мънастырь. Тази година по Узунджово единъ съотечественникъ отъ Хаскюю ни показа производъ отъ каменны вѫглища, които открылъ близо около градътъ. Богато е нашето Отечество, и за това добро е да не отбѣгнемъ отъ ползѫта, коѭтто можемъ да придобыемъ отъ нейното богатство. Да обърнемъ вниманіе за употрѣбленіе на каменнытѣ вѫглища: Защото другояче възможно е единъ день горитѣ ни да останатъ голи и полетата ни безъ дрьвета и сухи и безводны като Африканскытѣ. Колко добро бы было, ако сѣкый единъ градъ и сѣко едно село завардюваше въ околность-тѫ си едно голѣмо пространство отъ коріи, които отъ еднѫ странѫ, можаха да сѫ сѣкѫтъ. а, отъ другѫ, пакъ да ся оставятъ да растѫтъ, а не както сега ежедневно искоренявать дрьвата и на

мѣстото имъ не са показва нито най-нѣжното растеніе. Тази нераасѫдность у насъ ще бѫде причина да ни налѣтятъ и по-много болести. Нека Честното наше Правителство обърне вниманіе върху тѫзи неразсѫдность на жителитѣ и строго имъ възбрани искореняваніето на дръветата; защото, както казахме, възможно е единъ день горко да плачимъ за зелено дръвце и сгудена водицѫ.

Медикъ

Пачо Н. Плапинскый.

ЕТНОГРАФИЧЕСКА ОЧЕРКА — ЦЫГАНЕ. (а)

Цыганетѣ сѫ народъ, вѣроятно, Индійско произхожденіе и порѣкло, извѣстно и знайно въ Азіа, Африка и Европа подъ разны имена: (Citone, Zingari, Bohemen, Zigeuner); А цыганытѣ сами са наричятъ по Цыгански Румна—Шалъ, което по Бълг. ще рече: Хора—Скиталцы—Неоседлы. Че Цыганытѣ са отъ Индіа, туй го доказва езыка имъ, нравытѣ имъ, обычантѣ имъ. Тѣ и днесь опазихѫ собственытѣ си обычаи, нравы и езыка. Тѣ овърдихѫ редомъ расположеніето си и собственность-та си къмъ музыката и свирнята; а бабыте—Цыганкытѣ—склонность-та си да врачуватъ, да баяѫтъ, да гадаяѫтъ и да гледѫтъ.—Вообще, на кѫсо да речемъ, Цыганытѣ редомъ обычатъ да живѣяѫтъ отъ чюжды потъ безъ трудъ—съ лесниѫ.—

Въ XV вѣкъ, во времето когато са впуснахѫ Монголытѣ подъ предводителството на Тамерлана (желѣзный хромецъ), страха на сичкіа Истокъ, въ Индіа и оплѣнихѫ Индостанъ (Хиндъ); Монголытѣ мѫчахѫ, огнѣтавахѫ, присилвахѫ сѣкакъ не мюсюлманскытѣ Индусы—Индіаны;—Потирихѫ изъ Индіа и Цыганскіа народъ, който въ Индіа бѣше долня и низ-

---

(а) За удовлетвореніе на жаркото любопытство на Г-на *Стаин Николова*, Бобрювенина, отъ когото немахъ нито мира отъ зачеванѣто му, нито покой отъ заставаніето му, — въспріехъ да напишѫ тѫзи очерка за *Цыганскы народъ*.

ска каста (ржка) и го накарахж да бѣга на въпъ отъ Индіа, кадѣто го очи водіжтъ, и да търси спасеніе за себе си. Една цыганска часть отъ Цыганскіа народъ са появи, по 1471 година, подиръ Р. Хр., въ Богданско и Влашко, отъ гдѣто са распространихж по сичка Европа. Днесъ Цыганытѣ са броіжтъ на четь въ Испаніа до 50,000 — Въ Венгріа — До 54,000 въ Трансилваніа — 104,000; въ Россіа — 30,000; въ Евр. Турціа — 200,000; — а въ останалата Европа — 104,000; а най-много въ Румуніа, гдѣто едвамъ по 1854 год. са освободихж отъ робството, въ което си теглихж черны теглила отъ немилостивытѣ Влашкы босры (чукои). — Въ Африка — 400,000; въ Австраліа 20,000; а въ Индіа днесь сж 1,500,000 Цыганы. А сичкитѣ цыганы днесъ са 2,102,000. —

Цыганытѣ по Срьбско, по Българіа, Ѳракіа и Македоніа и по другытѣ мѣста, — живѣжтъ, или заселены и оседли край голѣмытѣ градове и села. или — чергарскы животъ. Подырнытѣ ся наричятъ катунары, конто, като свирцы, вратенары, рашетары и ковачы, са скитатъ, отъ мѣсто на мѣсто, за леснята си прехрана. — Цыганытѣ, особенно нѣмжтъ религіозно вѣрваніе. По Влахія и Евр. Турціа Цыганытѣ сж Хрістіяне отъ Въсточното вѣроисповѣданіе, а другытѣ сж мюсюлмане.

Цыганскыя языкъ е Азіатско происхожденіе, измѣненъ отъ вліяніето на Новытѣ езыцы. М. Ф. Поттъ доказва че думытѣ на Цыганскіа езыкъ сж еднаквы съ Индійскіа езыкъ — Дева — нагири, и че вообще е сходенъ съ Самскрытскыя езыкъ. Накжсо, Дрешныя Ц. езыкъ е похабенъ Самскрытски езыкъ. — Цыганытѣ немжтъ собствена Азбука, немжть, и писменность, и книжевность. По Българіа Хрістіанскытѣ цыганы пишжтъ съ Българскытѣ слова, и четжтъ по Български, и сж оседлы. —

Боброво 22 Октом. 1870.

С. П. А. Боровъ. —

СМѢСЬ

Единството на Църквѫтѫ.

— Гръцкити вѣстници, по поводъ на раздаденыты за Вселенскый Съборъ слуховы, изразихѫ тыи дны и слѣдуватъ іоще да развыватъ че Народоцерковныятъ Българскый въпросъ не ся относялъ до управителнѫтѫ часть на Църквѫтѫ, но че былъ *догматическый*, и за то ва, той трѣбало непремѣнно да ся рѣши отъ *Вселенскы Съборъ*. За да докажатъ това, тіи казватъ че *Единството* на Църквѫтѫ было *догма*, и че слѣдователно, Българскыятъ *Ексархатъ* былъ паруша-валъ тази догмѫ.

Читалището не може да ся занимае пространно съ тойзи съвременен въпросъ. Но нека ни бѫде дозволено да кажемъ научно и мимоходомъ че *Единството* на Църквѫтѫ, ако и дѣйствително една изъ исповѣдуемыты отъ Православнѫтѫ Църквѫ догмы, не съ-стои въ *еднообразното* и самопроизволно управленіе въ рѫцѣтѣ на нѣколцина само духовны сановницы, былы патрици тіи, были митро-полити; то състои въ *Единството*, на *върхѫтѫ*, на *учителю*, на *надъзирателѫтѫ*, и, подъ таѫ точкѫ зрѣнія, Българскыятъ народъ е поне толкова правомыслящъ, колкото и защитницити на Вселенскѫтѫ патріархіѫ. Впрочемъ, тіи нематъ, мыслимъ, нужда да земѫтъ отъ насъ уроцы по таѫ часть, защото това *церковно единство* както го разумѣватъ днесь за народныятъ си интересъ, тѣхнити Богословци ся го справедливо и побѣдоносно опровергавали срѣщу Римскыятъ Епіскопъ, който тоже, за да може да владѣе върху цѣлый свѣтъ, труди ся разнообразно, да докаже, че, Единството на вселенскѫтѫ Църквѫ, свята догма, състоѣло въ неговото лице и въ неговытѣ рѫцѣ. Обычамы да вѣрвамы че *това мнѣніе* не преобладава днесь и въ Цариградскѫтѫ гръцкѫ патріаршіѫ, съвсѣмъ че поведеніето и срѣщу Българскыятъ народъ клони нѣкакси да покаже противното.

— Ако преувеличавамы добрыты качества на другыты, то происхожда повече отъ уваженіето което имамы за собственыты си наши мнѣнія, нежели отъ справедливото оцѣненіе на тыя качества, и като ги хвалимъ, ній го правимъ съ цѣль да бѫдемъ похвалени.

(Де-ла-Рошфокольдъ).

Януарій 1. 1871. Книжка 7.

По поводъ на новѫтѫ година

Съ настоящыятъ седмый брой «*Повременното Списаніе Читалище*» ва встѫпва четвертыятъ мѣсецъ на първото си годишно теченіе, и тойзи мѣсецъ отваря новѫтѫ година 1871. *Сурова година, весела година, и до година, живо и здраво.*

Това чистонародно поздравленіе като отправямы до многочисленныты си читатели и читателкы, ній ся ползуваамы отъ тойзи случай за да благодаримъ явно какъто тѣмъ така и на всичкыты любители на народното ни просвѣщеніе за ревностьтѫ съ коѭто тіи посрѣщнахѫ появленіето на настоящето Повременно Списаніе, плодъ на горѣщѫ любовъ къмъ наукѫтѫ, и за ту отеческы, ту братскы, ту пріятелскы насърчванія които ни идѫтъ ежедневно отъ всякѫ странѫ и на които единствената цѣль е да ни въодушевятъ въ дѣлото което смы предпріели.

Ній пріемамы тыя насърчванія като знакъ на възбуденното вече помежду българскыятъ народъ чувство на достойнството което причинява на обществата умственното развитіе, и колкото сѫ искренни и топли тыя любородни насърчванія, съ толкосъ повече ще прилѣгамы ревность за да бы были недостатъцити ни и по малко и по маловажни. Въ испълненіе же, вообще, на дължностіты си ній ся утѣшавамы съ мысльтѫ, че дѣлото ни не само ся пріе

всякаде съ достопохвално въсхищеніе, но ся и справедливо оцѣни посланіето му толкосъ вѫтре въ отечеството ни, колкото и вънъ отъ него, помежду отдѣленыты му сыновы. Редакціята убо и Настоятелството считѫтъ ся задължени да полагатъ всяко стараніе за да бы отговорили, поне по възможности, на добрыты надѣжды на читающѫтѫ българскѫ публикѫ, и тіи непрестанно ся занимаватъ за улучшеніе на това книжевно предпріятіе. Жално ни е само, че нито обстоятелствата нито средствата не можихѫ да ни допростятъ до днесь да посвѣтимъ нѣколко страницы, благовкусно накычены съ разны фігуркы, особенно за ревностныты ни българскы госпожи, които не само тъй благосклонно пріехѫ всякаде това наше Списаніе, но и дѣломъ спомагатъ іоще за напреднуваніето му. Това обаче, което не можихмы да сторимъ до днесъ, извѣстявамы че сѫ зимѫтъ уже сичкыты потрѣбны мѣркы за да бы ся по скоро положило въ дѣйствіе за напрѣдъ.

Нека най-послѣ ни бѫде дозволено да отправимъ найтеплыты си благодаренія и къмъ оныя учены единородцы, които, при всичкыты си ежедневны занѣтія, ни спомагатъ тъй дѣйствително съ перото си за украсеніето и распространеніето на това Списаніе, което, впрочемъ, дължно е да засвидѣтелствува дълбокѫтѫ си признателность къмъ събратіята си *Читалища* и къмъ ревностныты си и трудолюбивы настоятели, които ся тъй достопохвално трудятъ не само за нравственното но и за вещественното му улесненіе.

Слѣдъ тыя нека ни ся сега допрости да обнародувамы и имената на оныя отъ нашити съотечественици и любители на народното ни просвѣщеніе които благоволихѫ да подарятъ отъ Повременното Списаніе «Читалище» за долозабѣлѣженыты мѣста.

Н. Высок. Прѣосвященст. св. Погоніянскы Г. Панаретъ три год. теч. за Читалището въ Търново.
Н. В. Пр. Панаретъ Филипоп. 1 год. теч. за Битолското училище.
» Выс. Г. С. Ваклѣевъ 9 год. теч. за гдѣто благоразсѫди Читаището.
» » » Хр. Георгіу 4 » » дѣто чт. нам. за благос.
» » » Мих. Колонц 3 » » за Чит. въ Сливенъ.

Н. Вис. Г. Евл. Георгіевъ 1 г. т. за Карловското учил.
» » « » » 2 » » дѣто Чтал. намѣри благ.
» » » Геор. Золотовъ 3 » » Едрене Кю цьр. и Кал.
» » » Н. Цвѣткоолу 3 » » за Т. Пазрд. Свищовъ и Паничково.
» » Г-жа Елис. Пуліева 2 » » жен. уч. Пловдивъ и Карлово.
Г-нъ Стеф. Иліевъ 2 » » жен. Дру. Т. Пазр. и Батакъ.
» В. К. Грънчаровъ 2 » » за дѣв. и мѫж. уч. г. Ряховиц.
Свящ. Паисія 2 » » за уч. въ Ловечъ и Троянъ по едно.
Г-нъ Л. С. Х. Лулчовъ 2 » » за Чиксалмшкото мѫж. учил. и дѣвич. въ Т. Пазарджикъ.
» Дим. Ангеловъ 1 » » за Читал. въ Кюстендилъ.
» Кара Дончовъ 1 » » за Миджидіе.
» Р. В. Мирковъ 1 » » за дѣв. учил. въ Клузохоръ Сливенско.
» Др. Протичъ 1 » » за Търновското Читалище.
Г-да Бр. Станковъ 1 » » за село Мирданъ
Г-нъ Ив. Филиповъ 1 » » за село Арабаджіево загарс.
» Г. Георгевичъ 1 » » за училището въ Галацъ
» Ив. Иліевъ 1 » » за Куленското уч. въ Казанл.
» Ст. Ив. Аженовъ 1 » » сѫщото.
Ученолюбвото Друж. Карловско 1 г. т. за село Дъбене.
Н. Прѣп. Архим. Г. Наркисъ 1 г. т. за Папагюрското мѫж. училище
Г-нъ Стеф. Ивановъ 1 г. теч. за село Метиризово.
» Ив. Х. Стефановъ 1 » » за Читалището въ Котелъ.
» Х. Ив. Еф. Пенчовичъ 1 г. т. за дѣвич. уч. въ Руссе.
» Величко Х. И. Пенчов. 1 » » за село Кадикьюй
» Прокопій Прокопіу 1 » » за Свищовското училище.
Благогв. Отецъ Георги. Деневъ отъ Спахлари 1 год. теч. за село Тапчи кюю.
» » Х. Стефанъ изъ Чирпанъ 1 год. теч. за училището Кара Орманъ.
Г. Д-ръ Янаки Константиновичъ 1 г. т. за мѫж. уч. въ Клисура
» » Атанасовичъ 1 » » за Свищовското уч.
Г-нъ Д. Василевъ 1 г. т. за » Читалище
» П. Николовъ 1 » » за Читалищ. въ Плѣвенъ.
» Дан. Поповичъ 1 » » за дѣв. уч. » »

Г-нъ С. Напоглу 1 г. т. за Етрополското училище.
» Д. Х. Василоглу 1 » » за Свищовското училище.
» Найд. Николовъ 1 » » за ученич. Друж. въ Бебекъ
Прѣпод. Архим. Г. Натанаилъ 2 год. теч. за Комаиово и Тетіово Скопско окружіе.
Г-нъ А. А. Стояновичъ 1 » » гдѣто Читалищ. Ц/градско намери благословно
Почтен. Свищовско Читалище 2 год. теч. за въ Македонія.

Изѣраніе на врѣмето

Между мѣркытѣ на врѣмето най-първо мѣсто заематъ днитѣ и мѣсецитѣ. Тѣзи мѣркы са даватъ отъ самото естество: Деньтъ са дава отъ истичаніето и залѣзваніето на слънцето, а мѣсецътъ отъ измѣненіето на луниый образъ. И годината са дава отъ самото естество и лесно са познава по четиртѣхъ годишны врѣмена, въ годината иска по тънкы забѣлѣжваніи и по точны изчисленія. Отъ това у старытѣ народы годината имала твърдѣ голѣмо разлико, каквато има и до днесь у непросвѣтенытѣ народы. И въ мѣсецытѣ е имало разлико, но причино на неточнытѣ прѣглежданія на лунныгѣ фазы.

День. День на широко са нарича врѣмето, косто е потрѣбно за слънцето да обиколи, тъй да рѣчемъ, около земятъ и да даде на сжщото мѣсто, дѣто е было вчера по сжщото врѣме. Върху това сичкы сж съгласны. Въ отдѣ да са почева деньтъ — тука пито старытѣ народы сж были съгласны, пито новытѣ са съгласиватъ. Евреитѣ, Китайцытѣ, Атинянетѣ и Италіянцытѣ почевали деньтъ отъ засѣданіе на слънцето; А Вавилоняпетѣ, Сирійцытѣ, Персытѣ и нѣкои грьцы почевали деньтъ отъ изгрѣваніе на слънцето.

И двата тѣзи начины сж погрѣшны, защото слънцето не изгрѣва, пито засѣда въ сжщото врѣме нѣколко дни наредъ. Зимѣ слънцето изгрѣва по-късно и засѣда по рано; а лѣтѣ изгрѣва по рано и засѣда по късно, — отъ косто днитѣ ставатъ дългы, а нощитѣ късы, пли наопжки

Старытѣ Арабы почевали деньть отъ пладнѣ, този начинъ са е пріелъ и отъ новытѣ астрономы, защото той дава най-голѣмѫ лесниѫ за точно и скоро опрѣдѣленіе на началото на деньтъ. Ако закрѣпимъ единъ плоскость направо отъ сѣверъ комъ югъ и ако прѣгледваме, кога ще легне сѣнката на плоскость-тѫ по сѫщѫтѫ посокѫ отъ Сѣверъ къмъ Югъ, ный ще можемъ сѣкога да познаймъ съ най-голѣмѫ точность, кога са свьршва единъ день и са почева другы. Когато плоскость-та и сѣнката ѝ легнѫтъ на сѫщѫтѫ плоскость, сир. направѫтъ единъ правъ плоскость, тогава е границата на прѣдній день и началото на слѣдующій.

Недоволны отъ тоя способъ, Френцытѣ, Англійцытѣ, Испанцытѣ и др. нѣкои считатъ деньтъ отъ полнощь.

Часове. Отъ незапамятны врѣмена деньтъ са е дѣлилъ на 24 части, или часове. Нѣкои народы броили часоветѣ наредъ до 24. Другы ги дѣлили на два реда по 12. Когато броили часоветѣ до 24, тый бывали равны; а когато ги раздѣляли на двѣ по 12, тый бывали неравны. Въ послѣдній случай деньтъ раздѣляли на 12 части и нощьта на 12. Отъ това излазяло, че лѣтнытѣ дневны часове бывали дългы, а нощнытѣ късы, и наопакы; зимнытѣ дневны часове късы, а нощнытѣ дългы.

Недѣля. За недѣльѫтѫ има противорѣчіе между ученытѣ. Едны, казватъ, че сичкытѣ народы познавали седмицѫтѫ, другы утвьрдяватъ, че седмицата была извѣстна само на Еврентѣ. Има и таквызи, които доказватъ, че седмицата са употрѣбявала у Китайцытѣ, Еврентѣ, Египтянетѣ, Вавилонянетѣ и у Арабытѣ; а въ Персіѫ, Грьціѫ, Римъ и Картагенъ не была извѣстна. Като са основава на нѣкои историческы свидѣтелства, послѣднето мнѣніе има по-голѣмѫ силѫ. Около 3 вѣка подыръ Христа седмицата са пріела въ Грьціѫ, а отъ тамъ са разпесла по цѣлъ западъ.

Днитѣ на недѣльѫтѫ са нарѣкли по имената на планетытѣ, които были седьмь споредъ древнитѣ. Която планета са падала въ пьрвый часъ на деньтъ, съ нейното име наричали деньтъ. Пьрвый часъ на пьрвый день былъ на лунѫтѫ, за това тоя день са нарѣкълъ день на лунѫтѫ — *лонди.* Пьрвый часъ давали на лунѫтѫ, защото тя е най-

близу до земѧтѫ и отъ неѭ почевали да броѭтъ планетытѣ.

Като прѣкаратъ часоветѣ на деньтъ прѣзъ имената на планетытѣ тъй; пьрвый часъ на луна; вторый на Сатурна; третій на Юпитера; четвьртый на Марса; петый на Слънце; шестый на Венерѫ; седмый на Меркурія; осмый пакъ на луна, девятый пакъ на Сатурна и тъй нат.; ный ще намѣримъ, че пьрвый часъ на вторый день са пада Марсу, за това го и нарѣкли *ди марсъ*. Пьрвый часъ на третій день са пада Меркуріи и са нарѣкълъ *Меркѣди — ди Меркъ*. Четвьртій день са нарѣкълъ *ди — жусъ — жуди*, отъ името на Жупитера; петый день са нарѣкълъ *вендреди* по името на Венерѫ; на шестый день дали името на Сатурна — *ди Сатъ*; а на седмый день — името на слънцето — сундау (у Англійцытѣ).

Кой е пьрвый день на недѣлѧтѫ, това са познава по днешнытѣ названіа на днитѣ и по расказа за твореніето на свѣтътъ. Тамъ са казва, че сѫботата е послѣдній день отъ недѣлѧтѫ. Отъ това грьцытѣ броѭтъ за пръвь день недѣлятѫ, а послѣ вторы, трети и пр. до сѫботѫ.

Мѣсицы. Да са броѭтъ днитѣ по мѣсяцы на това причината сѫ мѣсячнытѣ фазы, сир. рожденіето и намаляваніето на мѣсица.

Римската година отъ най-напрѣдь състояла отъ 10 мѣсица, конто са повтаряли наредъ, когато имъ са свьрши редътъ. Пьрвый мѣсицъ са наричалъ Марсъ (днесъ Мартъ), по името на Бога Марса. Вторый мѣсицъ са наричалъ Априлій, отъ матинското *аперирѣ* — откривамъ, растварямъ. Третій мѣсицъ былъ Маій отъ богинѧ Маіѧ, а четвьртый — Юній отъ богынѧ Юнонѫ. Другытѣ шесть мѣсица са наричали съ числително порядно: Квинтилисъ (петый), Секотилисъ, Септембръ, Октоберъ, Новемберъ, Десембръ.

Мартъ, Маій, Квинтилисъ, и Октоберъ имали по 31 день; другытѣ шесть мѣсица имали по 30 дни, тъй щото сичката година състояла отъ 304 дни. Царь Нума Помбилій притурилъ еще 51 день и направилъ годинѧтѫ отъ 355 дни. Тѣзи 51 день были малко за два мѣсица; за това другытѣ мѣсицы са поскъсили. Отъ мѣсицытѣ по 30 дни зели по 1 день и направили днитѣ имъ по 29; отъ

добитытѣ 57 дни направили два новы мѣсицы Януарія (отъ бога Януса) съ 29 дни и Февруарія (отъ Фебруалія очистителны жьртвы) съ 28 дни. Римлянетѣ считали нечетнытѣ числа по благополучны и за това направили мѣсицытѣ съ нечетно число дни.

Нъ и съ това притурганіе Римската година пакъ была далечь отъ слънчовѫтѫ годинѫ. За това, подырь врѣме Римлянетѣ поченѫли да притургатъ на сѣкы двѣ годины по единъ мѣсицъ Маркедоній. Този мѣсицъ са помѣстялъ цѣлъ между 23 и 24 Февруарія.

Годины. Римската година отначало была отъ 304 дни; при Нума помбилія станѫла отъ 355 дни. Като хванѫли да притургатъ Маркаданія прѣзъ сѣкы двѣ годины, годинаата станѫла отъ 366 дни. Дѣто ще каже, новый мѣсицъ ималъ 22 дни. Гражданската година пакъ не са приближила до астрономическѫтѫ годинѫ и съ тоя новъ мѣсицъ; за това Римлянетѣ са отчаяли и са оставили на жрьцытѣ да придаватъ на Марцедонія толкози дни, колкото е потрѣбно. Отъ тыѫ минутѫ календарьтъ става оржді̀е за голѣмы лъжы и неправды. Жрьцытѣ си играли съ него по волѫтѫ си и го обърнѫли на средство за интересъ. Когато властьта бывала въ рѫцѣтѣ на тѣхнытѣ пріятели, тый продължавали годинѫтѫ; а когато управлявали тѣхны непріятели, тый съкращавали годинѫтѫ. Сѫщо тъй скъсявали и продължавали годинѫтѫ споредъ обстоятелствата; когато имали да зематъ скъсявали сроковетѣ, а когато иматъ да даватъ продължаватъ сроковетѣ.

Юлій Цезарь са рѣшилъ да исправи тѣзи безредицы. Съ помощьтѫ на единъ астрономъ, той прѣгледалъ, че въ годинѫтѫ влазятъ 365 дни и нѣколко часа и за това уничтожилъ Маркедонія, претурилъ на другытѣ мѣсицы по нѣколко деня и направилъ отъ 12 мѣсица 365 дни. Оставало да са притурятъ и часоветѣ, конто сѫ около 6. Тѣзи 6 часа въ 4 годины ставатъ 24 часа или цѣлъ день. За това Юлій Цезарь наредилъ да са притурга прѣзъ сѣкы 4 годины по 1 день на Февруарія, и да са нарича тая година *высокосна*. Този календарь дѣржимъ ный православнытѣ.

Отъ тогава петый мѣсицъ са нарѣкълъ Юлій за честь на Цезаря; а по сетнѣ и шестый мѣсицъ са нарѣкълъ Ав-

густъ, за честь на Августа Цезаря. Юлій Цезарь прѣдалъ календарьтъ на жрьцытѣ; нъ тый и тозь пѫть го побъркали, като смѣтали въ 4 тѣхъ годины и послѣдній високосъ, и притургали 1 день не на 4 годины, а на 3. Поправила са и тая погрѣшка и юліанскый календарь влѣзълъ въ употрѣбленіе между Христіанетѣ и былъ всеобщъ у Христіанскытѣ народы до прѣди 150—200 годины. Около това врѣме са прѣсмѣтнѫло, че врѣмето на гражданскѫтѫ годинѫ е по дълго отъ врѣмето на слънчовѫтѫ годинѫ. Слънчовата година, сир. врѣмето, което са минава додѣто земята обиколи около слънцето и доде на сѫщото мѣсто, дѣто е было оная година, тая година състои отъ 365 дни, 5 часа и 49 минуты, а не равно 6 часа. Слѣдователно Юліянскый календарь зема по 11 минуты повече, отъ което гражданската година става по дълга отъ слънчовѫтѫ цѣлы 11 минуты. Тѣзи 11 минуты въ нѣколко годины стават цѣлъ день, а въ нѣколко стотины годины стават цѣлы недѣлы. Въ 400 годины Юліянскый календарь зема 3 дни повече, а въ 1600 год. зема цѣлы 12 дни. Въ врѣмето на пьрвый вселенскый съборъ, който станѫлъ на 325 год., пролѣтното равноденствіе было на 31 Марта, а днесь то е на 9 Марта. Дѣто ще каже, слънчовата година са свьршва на 9 Марта, а гражданската са провлача еще 12 дни, сир. тая година е закъснѣла.

Когато са забѣлѣжила тая голѣма погрѣшность, Папа Григорій XIII заповѣдалъ да са поправи погрѣшеното и да са зематъ мѣркы — за напредь да не ставатъ таквызи погрѣшности. Най-напрѣдь исхвьрлили лишнытѣ 12 дни, та приближили гражданскѫтѫ годинѫ до слънчовѫтѫ; послѣ наредили какъ да са избѣгватъ за напрѣдь погрѣшкытѣ. Споредъ Юліянскый календарь на 400 годины има 100 високосны, и слѣд. 100 деня са притургатъ. Папата наредилъ да са притургатъ за напрѣдь не 100 дни, а само 97; защото толкова было потрѣбно. По този начинъ, тритѣ лишны деня, които са набиратъ въ 400 год. по юліянскый календарь, са избѣгватъ и гражданската година остава приближена до слънчавѫтѫ. Ный казваме приближена, защото и направеный календарь (Грегоріанскый) не прави гражд. годинѫ равнѫ на слънчовѫтѫ по причинѫ на минутытѣ и секундытѣ, които са съдържатъ въ слънчовѫтѫ го-

дния, освѣнъ цѣлыя дни. При се това разликата между годинятъ по Григорианский календарь и слънчевятъ годинъ е твърдѣ малка.

По Юлианский календарь 1000 години съдържатъ 365250[illegible] дни; а според Григориански — 365242[illegible] дни. Слънчевы 1000 год. съдържатъ 365242[illegible] дни. Сѣд. разликата между слънчевы 1000 години и юлианскы е 78 дни, а между Григорианскыть и слънчевыть само 3 дни.

Послѣдователитѣ на юлианский календарь ще докачатъ врѣме, когато пролѣтното равноденствіе ще стане въ Февруарій, въ Януарій и въ Декемврій.

Григорианский календарь не са прієлъ на западъ изведнажъ. Франція го прієла въ 1582 год. сир. въ същятъ годинъ, когато станало поправленіето. Католическытѣ държавы въ Германія го прієли подиръ 2 год., а протестантскыть — въ 1700. Въ Англія са прієлъ на 1752.

На Истокъ още не сж са склонили да го прієматъ, защото излазя отъ нашитѣ. Най по добрѣ ще вървимъ несъгласно съ слънцето, нежели да пріємиемъ папско нѣщо.(*)

Начало на годинятъ. У онѣзи народы, които не иматъ слънчевъмъ годинъ, ни броятъ годинытѣ си по 12 мѣсечины, у тѣхъ първый день на годинятъ са мѣсти и прѣминава сичкытѣ врѣмена на годинятъ, както напр. турскый *байрамъ*.

У нашытѣ народы, които вървятъ по слънчевятъ годинъ, началото на годинятъ е постоянно и почина се въ единъ день, който са избере за началенъ. Нѣкои почеватъ годинятъ отъ 25 Декемврій, сир. отъ деня на Христовото Рождество. Други избрали за начало на годинятъ 1 Януарій. Имало и такыви, които починали годинятъ отъ 1 Марта; други отъ 25 Марта, сир. отъ благовѣщеніе; най-послѣ имало другы, които почитали за прѣвъ день на годинятъ Пасхата, ако и да видали, че той день са мѣсти и може да са случава въ кой — де е день отъ 22

(*) Това практическо изражение на практическия нашъ въ Франція прѣтель, който ни често расправяше че купил му умилъ съ петърдѣе да стане министръ, само и само да може да умали Нощнытѣ тѣмбры. Има дѣйствително основа на той смѣхъ които мыслятъ че най-полезнытѣ преобразованія сж и най нужнытѣ.

Марта до 25 Априлія. Днесь у сичкы е пріето да са почева годината отъ 1 Януарія.

Отъ 1 Марта почевали годинѫтѫ въ Франціѭ около 750 год. подырь Христа.

Отъ Пасхѫ броили въ Франціѭ въ XII и XIII вѣкъ.

Отъ 25 Марта броили въ Англіѭ около 1750.

Отъ Рождество Христово са почевала годината въ Франціѭ въ IX вѣкъ.

Отъ 1 Януарія поченѫли да броѭтъ въ Германіѭ около 1560, и въ Англіѭ отъ 1752.

Ера на свѣта. За да са показва, кога е станѫло едно нѣщо, трѣба да са знае друго едно прѣди него или подырь него, спр. трѣба да знайме нѣкоѭ такѫвзи случкѫ, отъ коѭтo да броимъ годинытѣ напрѣдь и назадь. Христіанетѣ броѭтъ годинытѣ отъ двѣ най-главны случны за тѣхный животъ — отъ сътвореніето на свѣтътъ и отъ Рождество Христово. Ерата отъ Христа е удобна за врѣмената подырь Христа; но за врѣмената прѣди Христа прѣдставлява нѣкаквы неудобства. За това наскоро подирь Христа са заловили да установѭтъ ерѫ отъ сътвореніето на свѣтътъ.

Неточноститѣ на Еврейскытѣ книгы довели изслѣдователитѣ до различны заключенія. Различнытѣ писатели намѣрили и различны еры, отъ които по главны сѫ: На Юлія Африканскаго, която са нарича Александріяска и която брои до Рожд. Христово 5500 годины; Антіохійска ера, който брои 5409 год. до Христа; Константинополска, която смѣта 5509 год.; Скалигерова, която брои 3950 год. до Христа, Незронова ера, която брои 5873; Усеріусова, която брои 4004; на Іосифа Флавія, която брои 4163; на другы Еврейскы учители, които броѭтъ 6524 годины до Рождество Христово.

Т. И.

Волтеръ и Жанъ-Жакъ Руссо

(Изъ Всеобща Исторія на Литературѫтѫ «І. Шерра»).

I. — *Франсуа Мари Аруе* (François — Marie Arouet), който е получилъ всемірно историческо значеніе подъ името *Вол-*

теръ (Voltaire), ся е родилъ на 21-й Ноември́я 1694 год. въ Парижъ. Той са училъ въ школѫтѫ на Іезуитытѣ, които много пѫти турялъ въ такова затруднително положеніе, съ своитѣ невѣрующи въпросы и възраженія, щото единъ пѫть, единъ отъ тѣзы отци, скочилъ отъ Каѳедрѫтѫ и казалъ на дѣтето, което іоще тогава мыслило да ся нелѣпы различнытѣ догматическы тънкости: «Нещастнико, ты, когато и да е, ще издигнешъ въ Франція байракътъ на деизмътъ!» Това предсказване ся испълнило въ сичкѫтѫ си силѫ; Когато излязалъ изъ училището, той направилъ няколко несполучливы опытванія да си намѣри поприще; Крьстникъ му Шатонефъ го въвелъ въ кржгове тѣ на знатнытѣ веселы хора и развратницы. Когато былъ на седемьнайсеть годины, Волтеръ написалъ трагедіята *Едипъ*. Въ *Едипа*, въ много остро-смѣшны Епиграммы, а іоще по рѣшително въ одѫтѫ «на съвременнытѣ бѣдствія» (Sur les malheurs du temps), той исказалъ вече опозиціонното си направленіе. Послѣ, него го затворили въ Бастилія, не за тѫзи одѫ, какъто испреди мысляхѫ, нъ за друго, лъжливо отдадено нему стихотвореніе. Нъ, туй му затвореніе послужило само на това, че отъ единѫ стърнѫ турило основаніе на популярностьтѫ му, а отъ другѫ — съсрѣдоточило неговата ненависть къмъ деспотизмътъ. Славно свидѣтелство на тѫзи усилена ненависть была друга, коя излязла въ сѫщото врѣме, ода «La chambre de la justice», може бы най горѣщото му произведеніе, въ коіѭтѫ той представлява страшна картина на тираніятѫ, коя тогава е тежала надъ Франція, и свьрпва съ пророческо указаніе на приближающата революція. Младыйтъ поетъ пріелъ още тогава името Волтеръ, защото, спорѣдъ думытѣ му, първата му фамилія Аруе принесла му само нещастіе и прослѣдованіе. Какъто това му стихотвореніе обозначва началото на неумолимѫтѫ му опозиція противъ господарството, тѫй и неговото «Посланіе къмъ Уранія» (Le Pour et le Contre), кое навѣрно е написано въ 1722 год. открыва ожесточенната му борба противъ църквата и догматическото Христіанство, срѣщу което той силно ся въоржжва въ това си посланіе. Заключеніето на това посланіе съдържа въ себѣ опова, което може да ся нарѣче положително религіозно възърѣніе на Волтера. Въ Бастиля,

той съставилъ и планътъ на героическѫтѫ си поемѫ *Хенріада* (le Henaiade), въ която ся въспява Хенрихъ IV; Като епическо произведеніе, тя нѣма никакво значеніе, макаръ Французытѣ дълго време да сѫ ся въсхищавали съ неѭ. Тя е реторическо произведеніе, на което сухостьта, хладностьта и отсутствіе отъ живостность съвършенно оправдаватъ строгото-мнѣніе на Делиля, че въ тѫзи героическа поема, коя е пълна съ войници и войнишкы копе, нѣма нито трева, за да ся нахранятъ конетѣ, нито вода, за да ся напоятъ. Нъ съвършенно въ другы святъ ны ся явява „Хенріядата“ ако глѣдаме на нея — какъто и трябва — т. е. като на проявеніе отъ религіознѫ вѣротърпимость, обърната срѣщу тайнодѣицытѣ и фанатицитѣ. Волтеръ издалъ това произведеніе въ Англія, дѣто той, като побѣгнѫлъ отъ преслѣдованіята на грубѫтѫ аристократія, проживялъ отъ 1726 до 1729 год. Отъ доходытѣ на Хенріадѫтѫ, той турилъ основаніето на богатството си, което той частно спечелилъ и употрѣбявалъ съвършенно благородно, въ което тряба да ся съгласѭтъ и най-заклѣтытѣ му противници. Въобще, при сичкытѣ му слабости — между които главната е была безпредѣлното тщеславіе, което често го е унизявало до придворенъ лъстецъ — той въ общественный и частный животъ сякога е былъ защитникъ на правыйтъ, покровитель на угнетѣныйтъ, великодушенъ помощникъ на бѣдныйтъ; и този силенъ противникъ на Христіанството, на което искорененіето той е считалъ за свое призваніе, фактическы, ввредъ, дѣто само твърдѣ не му е бъркало тщеславіето, доказалъ че безсмъртнытѣ стихове въ „Алзира,“ въ които той исказва нъравственното съдържаніе на Христіанството, истичали изъ дълбочинѫтѫ на сърцето му. Плодъ на пребываніето му въ Англія были «les Lettres sur les Anglais,» въ които подъ предлогъ да запознае французытѣ съ философіѭтѫ и литературѫтѫ на Великобританія, крые най безпощадна критика на тогавашнето състояніе на Франція, и за доказателство на истинностьтѫ служи и това, че тогавашнытѣ владѣтели заповядали да ся изгори тая книга отъ рѫкѫтѫ на палачътъ. Въ сѫщото време, Волтеръ си излялъ жълчьта противу сухытѣ Филолозы, школнытѣ и въобще противу сичкытѣ литературны педанты въ сатирѫтѫ си «Le temple du joût» а въ стихотвореніето „чадото на свѣтътъ“

(le mondain), кое претърпяло силны гонения, той представилъ егоистическото сибиритство, на което тогава служили (както и сега) „хората на свѣтътъ.“ Подиръ това Волтеръ съ *Исторіятѫ на Карла XII*, начепѫлъ своитѣ исторически съчинения: *епохѫтѣ на Людовика XIV*; *Опитъ за нравытѣ и духѫтѣ на народытѣ отъ времето на Карла Великый* (Essai sur les moeurs et l'esprit des nations depuis Charle magne); *Исторіята на Русія при Петра I* (Histoire des Russie sous Pierre I); *Лѣтописы на Имперіятѫ* (Annales de l'Empire) и *Исторіята на Парижкый парламентъ* (Histoire du Parlement de Paris). Историческытѣ трудове на Волтера, както и сичкытѣ му съчинения, были пріеты съ най голѣмо съчувствіе; и ако съвременната критика гы счита за незначителны, то тя съвършенно забравя въ какво положеніе ся е намирала историографіята въ онова време, когато Волтеръ ся е занимавалъ съ неѫ. Неподкупныйтъ, и то ся знае строгыйтъ Нѣмскы изслѣдователь *Ф. К. Шлоссеръ*, откровено го защищава отъ несправедливытѣ нападванія и особенно на высоко туря неговый *опитъ за нравытѣ и духѫтѣ на народытѣ*, като пьрва философска всемірна исторія; той показва на това, че Волтеръ съ на неустрашимѫтѫ си критикѫ свободнаѫ, открыва пѫть на сичкытѣ послѣдѫющы историцы съ здравѫтѫ си, правѫ и свободнѫ мысль, че той уничтожава рутината на безразсѫдителното съвокупленіе и очиста исторіята отъ бездна легенды и сяка друга благочестива лъжа. Шлоссеръ сѫщо така показва и истинната точка зрѣнія отъ която тряба да ся глѣда на философскытѣ Волтеровы съчинения: *Основаніята на Ньютоновѫтѫ Философіяѫ* (Elemens de la philosophie de Neuton), *Философскый словарь* (Dictionaire philosophique), *философіяѫ на исторіятѫ* (Philosophie de l'histoire), *Обясненіе на библіятѫ* (Bible commentée), *Исторіяѫ на утвърдяванѣто на Христіанството* (Histoire de l'établissement du Christianisme); той показва, че тѣзи съчинения сѫ написаны отъ Волтера съвсѣмъ не за школытѣ учены, и че сичката имъ полза въ отношеніе къмъ освобожденіето на человѣчеството отъ средневѣковытѣ суверыгы тряба да ся съгледа единственно въ това, и че обикновеныйтѣ хора, просвѣтены отъ дълбокый врьхъ животытѣ погледъ на великый и даровитый човѣкъ, узнаватъ отъ него, че въ плодоветѣ, събраны отъ мѫдрецитѣ, има толкози плевели, колкото и зърна.» Романытѣ на Волтера:

«Zadig,» «Candide,» «Memnon,» «Babuc,» «Micromégas,» «Voyages de Scarmantado,» «la Princesse de Babylone,» L'ingenu,» и др. сѫщо така и презъ тяхъ ся прокарвѫтъ практическы философскы задачы, и, ако тѣ, като романы, сѫ незначителны, то си имѫтъ значеніето въ туй, че сѣкы отъ тяхъ твърдѣ ясно опровѣргава нѣкое изъ господствующытѣ суевѣрія. Най прелѣстныйтъ отъ тыя романы съ тенденціѭ е *Задигъ*, нъ за най добро произведеніе на здравый човѣшкый смысль тряба да ся признае: *Кандидъ или подобрый свѣтъ*, дѣто сѫ осмиватъ онѣзы философы, които искѫтъ да намѣрятъ не само необходимыйтъ или непзмѣнныйтъ законъ на сичко дѣйствително, нъ даже ся стремятъ да опредѣлятъ безграничната область на възможното, — онѣзы мыслителы и мечтателы, които отъ каѳедрѫтѫ или при писменнѫтѫ си масѫ разглѣдватъ всяко непзмѣримо число на міроветѣ, — Като лампади и свѣтила за собственнѫтѫ имъ ползѫ, — оныя педанты и ханжи, кои сичко относятъ къмъ човѣкътъ, като центръ на міросданіето, и пророческы възвѣщаватъ че за божеството щѣше да бѫде невъзможно да устро другы міръ, въ който тѣхный *польнъ-богъ*, който приличи ту на маймуна, ту на тигръ, да можеше да бѫде по счастливъ отъ колкото сега.» Когато ся върналъ изъ Англіѭ, Волтеръ турилъ на сценѫ новата си піеса «Brutus» по причина на която Фонтенель мыслилъ, че авторътъ и нѣма драматическы талантъ. Нъ Волтеръ доказалъ противното въ «*Заира*;» послѣ, по случай на доста республиканскѫтѫ си трагедія *смъртьта на Цезаря*, Волтеръ принудилъ ся изново да остави Парижъ, за да ся избави отъ второ запиранѣе, и той намѣрилъ прибѣжище за дълго време у любовницѫтѫ си, маркиза де Шатле, въ Сире, въ Шампанія. Тука, той между другытѣ написалъ драмытѣ: *Алъзира*, *Зулима*, *Махометъ*, *Меропа* и *Чудното дѣте* и продължавѫлъ, начепатата іоще въ 1730 год. комическа епопеѣ Дѣвственница La Pucelle, 21 пѣсня). Това съчиненіе, прѣди іоще издаваніето му, ся распръснало въ ржколисы, на отдѣлны пѣсны, и было прѣето съ въсторгъ въ аристократическытѣ кржгове на цѣлѫ Европѫ; нъ то было много побъркано и Волтеръ го издалъ, какъто си было, едва въ 1762. «La Pucelle» безъ съмнѣніе е най геніалното произведеніе на Волтера и въ сѫщото време едно отъ най важныйтѣ литературны създа-

нія на 18 столѣтіе, като най пълно израженіе за обр за на мыслитѣ и нѣравытѣ на тогавашното «общество.» За да оцѣнимъ безпристрастно «La Pucelle,» тряба да ся откажемъ съвършенно отъ онова идеализированіе на предметътъ, на което ный сме привикнѫли, благодареніе на прекраснѫтѫ Шиллеровѫ Трагедія, и да стъпимъ врѣхъ цинической точкѫ зрѣнія, която самъ Волтеръ — съ обычнѫтѫ си откровенностъ — признава, въ началото на поемѫтѫ си, за исходнѫ точкѫ на съчиненіето си. При такъвъ поглѣдъ на Pucelle не можемъ да я не признаемъ за най блистателнѫ игрѫ на остроуміето и на смѣшката; тя е най вѣрното отраженіе на XVIII столѣтіе, възлощеніе на лекомыслієто, разложеніето и разрушеніето на тѫзи епоха; нъ ако на единъ стъпка отстѫпимъ отъ това възрѣніе, La Pucelle тряба да възбуди въ всяко неразвалено сърце само отвращеніе и съзнаніе, че духътъ никога іоще не ся е присмивалъ тъй самъ себѣ си, както въ това произведеніе. Въскачваніето на престолътъ на Фридриха II (1740) още по тясно свързало свързкытѣ, които отъ напредъ іоще сѫ сѫществували между този просвѣтенъ деспотъ и Волтера. Като ся върналъ въ Парижъ, Волтеръ съ драмѫтѫ си «Махометъ,» коя была посвятена на Папѫ Бенедикта XIV, навлякалъ върху си новы преслѣдованія отъ стърнѫ на духовенството, кое твърдѣ добрѣ разбирало, че авторътъ, като изобразявѫлъ махометанскый фанатизмъ, ималъ предъ видъ въобще религыозный фанатизмъ а особенно католическыйтъ. Стараніята му, за да стане членъ отъ французскѫтѫ академіѫ, които ся подкрѣпяли и отъ сполучливото въ най горніи стѫпень представленіе на *Меропа*, были усуетены отъ враговетѣ му, и едвамъ въ 1746 год. той сполучилъ да осѫществи това си завѣтно желаніе. На скоро подиръ това, той, заедно съ маркизѫтѫ Шатле, пакъ оставилъ Парижъ и проживялъ двѣ годины въ Люневиль и Нанси, при дворътъ на бывшій Полскы краль, Станислава. Като ся върналъ въ Парижъ, подирь смърьта на любовницѫтѫ си, Волтеръ пріелъ най послѣ поканваніето на Фридрика II и въ 1750 год. отишялъ въ Берлинъ, дѣто былъ посрѣщнѫтъ най добрѣ. Нъ Волтеръ на скоро испиталъ колко е право изрѣченіето на Грьцкый трагыкъ; «горе на опогозы, който ся приближава до вратѫтѫ на

царѣтѣ!» защото дружеското съгласіе между монархътѣ на литературѫтѫ и монархътъ на Прусытѣ не было яко. Живѣнѣето при дворътъ на «Просвѣтеный деспотъ» Фридриха II толкози дотегнѫло на Волтера, щото той ся рѣшилъ въ 1753 год. скрытомъ да ся върне въ Франція. Подиръ двѣ годишно непостоянно живѣяніе въ Кольмаръ, Люневилъ и Лионъ, той си купилъ единъ чифликъ при Женевското езеро, кого той нарѣкѫлъ Délices. Стихотвореніето, кое ся начева съ думытѣ: «O maison d'Aristippe!» въ което той въспялъ новото си живѣлище, принадлежи на най блистателнытѣ и дълбоко прочувствуваны отъ неговѫтѫ «Poésies fugitives,» и Вилменъ справедливо го нарѣкалъ безсмъртнѫ песѣнь на свободѫтѫ. Въ времето на живѣнѣето му въ Délices ся начелнли несъгласіята между него и Руссо, на когото строгыйтъ республиканизмъ не могълъ е да ся съгласи съ свѣтскый епикуреизмъ на Волтера. Нъ Волтеръ пакъ былъ толкози добродушенъ, щото предложилъ на гоненыйтъ философъ кѫщата си, като вѣрно прибѣжище; нъ Руссо отхвърлилъ това негово предложеніе, като му отговорилъ съ слѣдующытѣ думы: «Азъ Вы не обычамъ, защото Вашитѣ комедіи развалѭтъ моята республика!» Този отговоръ далъ поводъ на Волтера да ся отъзве на Руссо тъй: «Пріятелтъ ны Жанъ—Жакъ е болѣнъ много повече отъ колкото азъ мыслѣхъ; той нема нужда нито отъ съвѣтъ, нито отъ пріятелскѫ услугѫ той има нужда отъ чорбицѫ.» Въ 1758 год. той ся премѣстилъ изъ Délices въ Ферней, малко по далечъ отъ Женевѫ. Тука той си наредилъ литературныйтъ дворъ, и сичко, което въ Франціѭ, и въпъ отъ неѭ намало прекрасно, умно, и знатно, забикаляло го тука; той постоянно държалъ корресподенція съ кралътъ Фридрика II и Императрицата Екатерина. Писателтъ, кой отъ день на день устарявалъ, съ удоволствіе ся наслаждавалъ отъ блясъкътъ на дворътъ си, както той самъ расказва въ своето „Посланіе къмъ Горація“ отъ 1771 год.; нъ за това той не трѣба да ся укорява, защото нищо не е бъркало нито на литературнытѣ му занятія («la Tolerance,» «Tancrède,» «Catéchieme de l'honnête homme etc.»), нито на человѣколюбивытѣ му стремленія за доброто на ближнытѣ (направата на единѭ колонія за бѣднытѣ, успновява-

нето на безпомощнятъ Корнелювъ внучкъ, спасението не частьтъ Каласа, Сирвена, де-ла-Бурра, Аалли—Толлендаля и мн. др.). На 84 годишнятъ си възрастъ Волтеръ изново ся упятилъ въ Парижъ, дѣто, при сичкого неудоволствіе на правителството и духовенството, него го посрѣщнали като тріумфаторъ. Този тріумфъ толкози силно го възбудилъ, щото той умрялъ подиръ единъ непродължителенъ болестъ на 30-ій Маія 1778 год., съ послѣднето си израженіе на своятъ непримиримъ враждъ къмъ историческото Христіанство (1). Въ съчиненията на Волтера има два стиха, които твърдѣ ясно го характеризувятъ; въ пьрвый отъ тѣхъ писательтъ, кой былъ проклинавъшъ много пяти, ся защищава съ съзнаніе на собственото си достойнство: «J'ai fait un peu de bien, c'est mon meilleur ouvrage!» вторый прекрасно характеризува историческото му значеніе: Il ôte aux nations le bandau de l'erreur!»

Отношеніето на Волтера и Руссо къмъ вѣкътъ имъ сѫ го опредѣлили твърдѣ добрѣ, като нарѣкли единого — *глава*, а другыго — *сърдце* на времято имъ. Вдъхновеніето на Волтера имало, источникътъ си въ главятъ, и отъ това то сикога си стояло на стѫпеньтъ остроумія; ентусіазмътъ на Руссо проистичалъ изъ най-горѣщо сърдце, което някога е сгрѣвало любовьтъ къмъ человѣчеството. Волтеровото орѫжіе было насмѣшката, орѫжіето на Руссо—чувството. Волтеръ сѫщо така може да си нарѣче отрицателна, а Руссо положителна сила на вѣкътъ си. Единый събаря, за да събаря и врьхъ развалинытѣ на Кумиритѣ и храмоветѣ на вѣрятъ да даде поприще на презрителнятъ си насмѣшкъ, въ коятъго той намира най голямото си удоволствіе; другый иска да отдалечи соціалнятъ?

(1) Послѣдни обаче и нови совсѣмъ доказателства свидѣтелствуватъ за противното. Впрочемъ, Волтеровыты өсорін върху Христіанството днесь сѫ совсѣмъ испаднали, и здравата современна критіка разсѫжда совсѣмъ другояче вѣроисповѣдныты предметы. Ако склонихмы да обнародвамы горнятъ членъ, защото дѣйствително имято на Волтера заслужва да си упознае, то нещо каже обаче че пій и сподѣлямы все щото е казалъ и писалъ Волтеръ, който отколе вече не е никаде на модъ, нито той, нито съвременнятъ му и тождевременно съперникъ, Жанъ-Жакъ Руссо. Така и все що ся казва въ горнятъ преведенъ членъ не е съгласно съ истинятъ. М. Д. Б

политическата и нравственната безредица, за да приготви мѣсто за разумно общественно устройство, за което Волтеръ никога не е мислилъ. Противоположностьта на тѣзи велики мжже, отъ които впрочемъ сѣкы могжественно е поддържалъ другыйтъ съ дѣятелностьтж си, си отразила и въ вънкашный имъ животъ. Волтеръ живѣе като господарь между аристократытѣ, нъ не остави безъ помощьтж си бѣдныте и угнетенытѣ, дѣто и да му се прѣдстави за това случай; Руссо съ демократическа гордость презира сгодытѣ и блискъть на свѣтското поприще, кое е увлачало мнозина отъ предныте хора въ онова время, живѣе и умира въ бѣдность, противуставя на лекомислѣето и страстьта къмъ наслажденията спартіаската простота и добродѣтель, нъ като възбужда въ хиляды сърдца стремленіе къмъ добъръ общественъ животъ въобще, особенно къмъ улучшеніе на въспитаніето, той самичъкъ въ сжщото време забравя своитѣ най ближны обязаности и дава дѣцата си въ въспитателный домъ. Волтеръ е реалистъ, спр. той глѣда на хората и свѣтътъ тжй, какъто си сж; отъ това, той ся сживява съ обществото, като обича просвѣтеныте и ся приемива съ глупавыте. Руссо напротивъ е идеалистъ спр. глѣда на хората и свѣтътъ тжй, каквито бы трѣбало да бжджтъ, и отъ това при сичкжтж си чувствителность, той става тягость и на себѣ си и на другыте, и свършва живота си въ уединеніе, недовѣріе и излобленіе противъ хората. Нъ тяхъ ги става една о б ща участь; и двамата ги преслѣдвжтъ глупцитѣ, фанатицитѣ и святошытѣ и безсмьртна слава.

Д. Енчевъ

Македонско Пируваніе!

Изъ списаніжтж на Мждрецътъ Атиней наръчени «Динософистѣ,» намира ся единъ документъ извлѣченъ отъ едно писмо на нѣкого си Иполита, който му описува пируваніето което направилъ на пріятелитѣ си, въ времято

на свадбѫтѫ си (Бракосъчетаніето) единъ Македонски Велможъ отъ Царъ Александровытѣ Военачалници, на имѣ Каранъ, подиръ безвременнѫтѫ смъртъ на Великый Александъръ Македонскый!

Съдѣржаніето на това писмо е слѣдующето:

Призованите на свадбѫ Каранови пріятели бѣхмы двадесятъ отлични чиновници, които, прѣди да влѣзнемъ въ приготовенѫтѫ за пируваніе салы, «накитилъ ни бѣше Каранъ съ по единъ вѣнецъ отъ благовонни цвѣтія, и единъ златенъ челѣнкъ оцѣненъ по единъ статиръ (сегашни осемнадесѣтъ и пѣтъ гроша,) гдѣто щомъ влѣзохми намѣмѣстихми ся на мѣгки столове около трапезѫтѫ, и на всякого ся подари по една срѣбърна чаша, конѫто като испихми подаде ни ся по едно блюдо съ Коринтски медъ, и на блюдото по единъ голѣмъ хлѣбъ, и съврѣменно ся положихѫ на трапезѫтѫ и други блюди съ кокошкы, птицы, фазани, гѫски, и другы ястія одъ различны мѣса изобилно наготвени, отъ които като вкусихми по малко, подадохми гы съ бліодата заедно на слугитѣ си, които по обычаѧтъ стоѣхѫ задъ столовете ни. Послѣ ни ся подадохѫ пакъ по едно срѣбърно блюдо, и по единъ хлѣбъ, и блюдата бѣхѫ пълни съ готвени заяци, яребици, гѫлѫбе, гургулици, и всякакъвъ видъ птичкы, и отъ горѣ млинки (бюреци) и отъ тяхъ похапнѫхми и ги подадохми на слугиты си, и като бѣхми ѣли, и пили доволно, принесохѫ ни да си омиемъ рѫцѣти. Тогава ся вивсохѫ другы вѣнцы съ златни челѣнци подобни на първите съ които ни накитихѫ, и като бѣхми изгубили любомѫдріето отъ пѣніето, навлѣзнѫхѫ въ салѫтѫ жены свирачки, пѣвачки и играчки Атиненки, които ми ся чинеше че бѣхѫ съвсѣмъ голы, нъ дружинѫтѫ мя увѣрихѫ че были облечени само съ тѫнки прозрачни ризницы; тѣ, като дадохѫ първопачинаніето на свирнытѣ, и на игрытѣ, излѣзнахѫ сп! Послѣ навлѣзнахѫ други жени слугины които носехѫ по двѣ шюлета пълни съ аромати едното златно, и едното срѣбърно свързаны съ златны верижкы, които шюлета събирахѫ по тридесѣтъ и пѣтъ драма мyро: И гы подариха особно всякому. Подиръ малко врѣмя, въ мѣсто вечерѫ, принѣсохѫ ни богатство, т. е. по едно срѣбърно блюдо много тѣжко и позлатено, толкова голѣмо щото събираше най голѣмо-

то печено прасе положено въ знакъ въ блюдото, и на което коремътъ бѣше напълнатъ вѫтрѣ съ печени соики, профирки, чючулиги, пѫтпаджици, и не изброено множество морски школки и черепинки посипани съ жлътѫци отъ яйца. И още горѣщи ся подадохѫ всякому; ніе като ядохми и пихми и гы подадохми на слугиты си, пакъ на такова сѫщо блюдо принесохѫ ни по едно сварено яре (козле) и златны лажицы да вкусими отъ сокътъ; тогава Каранъ, като съглѣда че трапезата бѣше припълненѫ съ блюда, и слугите ни натоварени съ подароците, заповѣда, всѣкому да ся дадатъ зембилы (цидилиицы оплѣтени отъ финикови листіе,) и кошницы плѣтени съ тънки жицы отъ слонови кости, конто ны ся приложихѫ на другытѣ подароци. Послѣ ны накитихѫ пакъ съ вѣнцы и златни челѣнцы, и дадохѫ ни по двѣ шюлета съ муро подобни на първите, за което ся въсхитыхми и ржкоплѣщехми за великодушіето на Карана, послѣ като стана тишинѫ, доведохѫ чудодѣйците конто бѣхѫ играли въ Атина на Бакхусовътъ (Діенисіевъ) праздникъ, и подиръ тѣхъ, влѣзнахѫ жены Гіозбояджійки, конто голи скачахѫ врѣху голи саблы, и дышахѫ изъ устата си пламъкъ и пр. и пощо ся отървахмы и отъ тяхъ, донесохѫ ни друго по силно и животворно питіе, което ни ся подаде въ голѣмы златны чаши. А други віна имаме рвзлични, сирѣчъ, Ташіоско, Ментешеско, и Мидлиско отъ първо качество. Подиръ това питіе, подохѫ ни по едно изрядно стъкляно блюдо вложено въ друго срѣбърно съ окржглестъ около два лактѫ, пълно съ различны пѫржени рибы, съврѣменно ны дадохѫ и по единѫ срѣбърна кошницѫ пълни съ Кападокійскы хлѣбчетѫ, и като по ядохми нѣколко и отъ тяхъ, дадохми гы както и и другитѣ съсуди и ястія на слугите си. И тогива пакъ като си омихми ржцѣти, наложихѫ ни и други вѣнци съ златни челѣнци двойно по сѫщи отъ другите, и дадохѫ ни по двѣ шюлета съ аромати като сървите, и ніе пакъ ржкоплѣщехми Карана! И като настанѫ тишинѫ, по старійтъ отъ насъ Протеѫ скокнѫ отъ столътъ си, и поиска единѫ голѣма чаша да събира до двѣ и половинѫ литри віно (сега триста драма) и като ѫ напълни съ Ташіоско віно което поржси малко съ вода за здравіето на женихѫ, и като испи виното каза, «който ные повѣче, и повече ще ся

развеселя,» а Каранъ отговори, понеже ты пръвый испи златната чаша, ты пръви да ѭ земешъ! такѫва сѫща награда ще зематъ и другите сътрапезници които бы пыли за мене! на тыя думи всичките піе наскочихми отъ мѣстото си да грабимъ чаши като ся надварахми кой по напрѣтъ да испіе чашатѫ си; и единъ отъ насъ като неможеше клетникътъ вече да піе, седна на столътъ си, и въ піянството плачеше, защо само той да ся лиши отъ такѫвѫ сѫщоцѣнѫ чаша, нъ Каранъ подари и нему празна чашата. Подиръ това дойдохѫ единѫ толпа (булюкъ) до сто души Македонци пѣвачы, които пѣехѫ свадбарски пѣсни по мѣстныятъ обычай, а еще и жены прѣправени на Самодиви, и на Самовили които играехѫ искусно, и като ся продължаваше пируванїето, и денятъ ся стѫмняваше, печаяно ся отвори єдна частъ отъ салатѫ, която бѣше прѣградена съ бѣло платно, видѣхми вѫтре много статуи които държехѫ срѣбърни свещници съ запалени голѣми свѣщи и другы свѣтила искусни; піе като ся чудѣхми на художествените свѣтлини, принесохѫ испечени глицы (диви свиніе мѫжки) наденѫти на срѣбърни ржны и съ златни вѣнцы на главите имъ, положени на четверожголни блюда, и отъ тѣхъ ся дадохѫ всякому по единъ шипаръ както си бѣхѫ съ блодото, ржженътъ и вѣнецътъ, а за насъ, най чудното бѣше това, че ако и дряхли и смѫтени отъ многото піеніе, когато виждахми че ни приносятъ пѣщо, завчасъ ся свѣстявахми всичкы, ставахми на нозе, за да го прїѣмимъ; и така пашитѣ слуги пълнѣхѫ щастливите ни зембилы и кошницы изобылно съ богатство, догдѣто споредъ народнійтъ обычай даде ся знакъ съ трѫбѫтѫ, за свършванїето на гозбѫтѫ. Тогава и Каранъ за да ни благодари, начна да піе съ нѣкакви си малки чашки, и заповѣда на прислужницыте, да напълнятъ отъ тіѫ чашки, и и да подадътъ и намъ, които лѣсно испыхми, и това пітіе стана за насъ като цѣръ противъ піянството ни.

Между тѣмъ доведохѫ и смѣхотворереца Мандразинъ който много ни разсмѣя най-паче, кога начна да играе съ женѫтѫ си, баба осемдесеть годишнѫ. Най послѣ положихѫ други трапези пълни съ послатицы (дѣсертъ, или фрутѫ) въ папирчета отъ слонови кости, съ куфета, и сладки млинки отъ Атина, и Самосъ, отъ които ни ся по-

дадохѫ по едно паперче, и ніе като благодарихми, и молитствувахми младоженците, станахми всичкы заедно да си отидемъ въ Домовете си. И току ми Бога Дія, всичкыты бѣхмы истрѣзнели отъ страхъ да не изгубимъ подареното ни богатство което едва носѣхѫ слугитѣ ни. И сега чрѣзъ това Богатство едни дримъ хубави кѫщѫ да си купимъ, други нивя, и други робіе, и пр.

Нъ толкова стига що говорихми за свадбата на богатійтъ Македонецъ Каранъ, сега да оставимъ реченнійтъ Атиней да доказва че римляните пріѣли раскошностьтѫ въ гозбите си отъ Македонците и да гы нарича варварскы народы, и да видимъ онія отъ сегашните Македонцы които заслѣпени отъ притворнійтъ блѣскъ на Елинските мѫдрованія, въспріиматъ да ся прѣзиратъ, и да ся отказватъ отъ своѭтѫ си народностъ. За това, подиръ описваніето на Карановѫтѫ гозбѫ, врѣмято ми ся видѣ благоприятно да повикнѫ, увы! Колко смы отдалѣчени истиннѫ отъ времената въ които всичкѫтѫ днесъ нарѣченѫ Елада (Гръціѭ) бѣше подчинена на Македонскѫтѫ властъ, и ся удивляваше на тѣхното юначество, на тѣхните богати пируванія, и раболѣпно гы обожаваше. Истиннѫ че нашето паданіе (казвамъ за всичките Българіе) быде много голѣмо! нъ по голѣмо ни ся вижда когато глѣдами, че отъ порабощеніето ни подъ Гръцкото Духовенство, пристигналисмы да ся уничтожимъ до тамо, щото да станемъ тѣхни съревнители, безъ да чувствувами, колко е недостойно това нѣчто за честолюбивы душы.

Всички глѣдами заблужденіето и простотатѫ на нашіятъ народъ, нъ вмѣсто да въскачвами умоветы си чрезъ преговараніето на Дрѣвностите ни въ онова величіе и слава, и назидавани отъ Исторіята, да ся образовами и просвѣтимъ така, щото да ся възвысимъ и ніе малко по малко прѣдъ Европѫ, която толкова недостойно презирѫ народътъ ни! Презирами ся и ніе сѫщити като прѣнебрегавамы языкътъ му, и ученіето му, не само гдѣто смы прѣселѣни въ чюжди мѣста, нъ и въ сѫщето ни отечество.

Горчиво нѣчто е, да са вдавами глупаво въ подражаніето на чюжденците, които въ врѣмената на нашите праотци славени за ученіето и худежествата, нечувствувохѫ истинното величіе на своѭтѫ народностъ, и бѣхѫ

полудивн прѣдъ насъ. а сега, тѣ да сѫ наши учителіе и присмиваче! Какво ли щѣхѫ да кажатъ нашите скромни просвятители Симеоновци, и Асѣновци, ако ни видѣхѫ какъ дѣтински внимавами на Французинътъ, или Инглезинътъ какъ полага вилушкѫтѫ на трапезатѫ, какъ държи ножътъ и лъжицатѫ, какъ прѣвива тѣлото си кога поздрави нѣкого, какъ ся бръсне, и какви дрѣхи облича утринѫ, какви на пладне и какви вѣчеръ, какъвъ шаръ ржкавицы носи въ разни обстоятелства, та да правимъ и ніе сѫщото! Нъ това нека притърпимъ ако ся вдавами на такивѫ суетности, когато сми принудени да живѣемъ и да ся съставями съ чюжденците които го изискуватъ; ако и тѣ сами, да го прѣнебрѣгаватъ горделиво, когато ся въ нашите мѣста и живѣѭтъ между насъ! толкова нещо може де бѫде опростително за западните Европейцы, които за сега много ни сѫ ся надминали въ ученіето, премѫдростьтѫ и образованіето! Нъ ще да кажемъ нарѣчените Елени, или Ромеи, които живѣѭтъ между насъ и отъ насъ? на които като познавами голотатѫ, че иматъ само една външнѫ гордостъ и самохвалство, а отъ вѫтре сѫ празни, като имъ е основано всичкото ученіе врѣху баснословія и лъжы; пакъ ся оставями като слѣпи да ни прелъгватъ и да ни водятъ въ ямѫтѫ на невѣжеството, и така заслѣпени отъ лъжливійтъ блѣскъ преливатъ ни непрестанно въ гърци! Това ни отношеніе къмъ нашите явни врази гърците, истинѫ е за погнусяваніе, и презираніе отъ другите народи.

Много отъ нашите живущи въ чюжди мѣста Българи, мыслятъ че ся вече цивилизовани; нъ Европейскатѫ цивилизація поддържа здрави начала нравствени, ако и да гы неизвършва точно всякогашъ; прочее споредъ тѣзи начала, недостоенъ е всяки за человѣческото имя, който изоставя братіята си въ слабостъ! Ето и нашійтъ народъ е сиромахъ и слабъ, ирочее който изоставя языкътъ му, нравите и обычаиты му, и ся негрыжи за просвѣщеніето му, полечкѫ лечкѫ изоставя братія сиромаси и слаби. И то смы ніе, които, ако живѣемъ между Руссите, учимъ ся, и говоримъ Русски, между Власите Влашки, между Сърбите Сърбски, а най злото е, че и въ отечеството ни защого ся намира по нѣкои шарлатанъ гръкъ, или цинцаринъ погърченъ, и ніе пеками като него да говоримъ и

да честемъ гръцки, като че не трѣбвѫ да вѣрвами защото и ніе ще ся образовами, и ще тръгнемъ споредъ благородните начала на днешнійтъ великъ и цивилизованъ свѣтъ, за това ніе които живѣемъ между образованійтъ свѣтъ вънъ отъ отечеството си, ако смы ся напоили дълбоко, а не повръхностно отъ истинското образованіе и цивилизованіе не е възможно никогашъ да изоставимъ обиденійтъ и сиромашки, нъ не и малъкъ нашъ народъ. Следователно ако и цѣлътта ни бѣше само да опишемъ съхранените по гръцките книгы, «Свадбарски обычай и гозби на Дрѣвните Македонци,» причината на отдалѣчението ни отъ предметъ е, да покажемъ цивилизаціята на Македонците Славяне, въ що е тя състояла на врѣмято Александрово и образованіето имъ до гдѣе стигало щото да употрѣбляватъ Елините за присмѣхъ и сегашното имъ заблужденіе и невѣжество, въ което ся гы хвърлиле Грькофенерските владицы, и да подканимъ нашите Родолюбиви съотечественници да имъ помогнатъ и нравственно, и вѣщественно, щото въ Славното Царуваніе на Музолюбивійтъ нашъ Царъ и Господаръ Султана, и тѣ да ся изучатъ на своятъ бащинъ языкъ да славатъ Бога, и да ся образуватъ така, щото да могѫтъ да мыслятъ вече сами за себѣ си, дай Боже!

Превелъ и писалъ,
Стефанъ Захаріевъ.

На 25-ый Марте 1870. Въ Т. Пазарджикъ.

ЕКЛОГА.

Славчо и *Цвѣтко.*

Прѣкрасна хубава Зорица
Въ прѣмѣнѫ, златно облѣкло,
Явява ся тамъ надъ горицѫ,
На Истокъ, съ лице весело.

На свѣтло слънце тя отвари
Въсточны огненны врата,
Та съ благотворнѫтѫ си Зарѫ
Отъ сънъ то да свѣсти свѣта.

Вечѣ въ Колесницѫ позлатенѫ
Изліза гордо дневный царь
И сѧ прѣдставя прѣдъ всленнѫ
Съ очи пълни съ огненъ жаръ.

Запѣватъ птичкы сладкогласны
Съ най-нѣженъ и пріятенъ тонъ,
И въ горскы дървеса прѣкрасны
Подскачитъ си отъ клонъ на клонъ.

Въ туй врѣмя толко сладко, мило,
По тои тихъ зорпинскый чясъ
Овчярче младо си ранило
И води стадо въ ближній лѣсъ.

Тамъ другъ овчярь, на нми Цвѣтко,
Подъ клонястъ и разлистенъ брѣстъ,
Пренесенъ въ тыхи мысли сладко,
Сѣди, почнва кат' нъ весвѣсть.

Ту на лице му сѧ явява
Отъ живѫ радость веселъ знакъ,
Ту очитѣ му затъмнява
Ужасный на тѫгѫтѫ мракъ . . .

Въ такъво тѫжно положеніе
Той зема свиркѫ си въ рѫкѫ
И хваща милно, съ въсхыщеніе
Да свири и да пѣй съ тѫгѫ:

«Ахъ! Какъ душа ми да не плачи
Когато люта грозна смьрть
Безвременно отъ свѣтъ отлячи
Любезный Милка, милъ нашъ братъ!

«Той въ млады нѣжны сѧ годины
Живѣ задружно, братскы съ насъ,
И тѣзъ горы, поля, долины,
Ечялы сѧ отъ неговъ гласъ.»

«Ный бѣхме веселы съсъ него,
А скърбни, тѫжни смы сега:
Той живъ — намъ сичко бѣше драго,
Нъ той умрѣ — и ный въ тѫгѫ.»

«Нито зорпинскый вѣтъръ хладенъ,
Нито пріятныйтъ въздухъ,
Не утѣшявать нашій жаленъ,
Тѫжовенъ, и унылый духъ.»

ОБЩ. „Г. С. РАКОВСКИ"
БИБЛИОТЕКА
ОСНОВЕНА 1869

«Молоста вусти и сильнии,
Горлат ваши не кычь
Отъ тихости некрутна пѣсни,
Не кычи, тыкать ничтой хвѣзи!»

«Ахъ! нѣма Милки изъ домовь!
Гой, ни почуя радостѣ,
Душа ни ема никоры милой,
Гой, хочь нарыть на смертяхъ.»

«А сестрѣнки ни кричать
Привѣтно ни изъ свои стрѣхъ:
Никоры милой, скоры, скачь
Смотрать ну окошки на закрѣхъ.»

«Умри, умри наша сѣвецъ милый!»
Никоры Пѣвцы и ни кычь.
И тогда хочь стась умилый,
Гой рыть съ закрѣхъ. «Умри! Умри!»

Тамошный Пѣвцы мѣлъ кто
Кинь двѣ ни пѣсни стась,
И кто изъ окоры исчезъ
Никоры ну изъ тихтый лѣсъ.

Съ умилыхъ сѣлъ, съ тихи жалости
Покрыцись Пѣвцы тихъ окоры,
Що бѣшь ну отъ нѣхъ милости
Нарыдтись и пить другъ.

Гу бѣлы кларнѣ, той прекрасный
Не хочь ихъ, отдаль стась,
Отъ ни окоры тихостны
Не чувствовать на той лѣсъ.

Гу всякой день ни ни чуй ихъ
Отворять ни отъ окоръ
И Милостыни пѣсни чисты
Никоры ни въ тихъ горъ.

Той лѣсъ оставать сины отцы,
Отъ вѣры шести варлоны,
Но росли бѣлыи тихъ листы
Гу ни шептать на страны.

И тихъ гдѣ жрасцъ, тишины,
Растать, въ врема на свистать бѣръ,
Гу сѣдать ни слизь до друзы
И хощать сѣдый разговоръ.

ЦВѢТКО

Ты помнишь ли онаѫ пѣсень,
Що Милко миняѫтѫ есень
Направи, кат' да ся прощава
Съ повѣхняѫтѫ вечъ' моравѫ ?
Азъ знаѫ нейный гласъ умилный
Нъ думытѣ ѝ, толко жилны,
Не могѫ въ умъ да си докарамь:
Ты пѣй, азъ съ свиркѫ ще повтарямь.

СЛАВЧЮ

О ! мен' таз' пѣсень е най-мила :
Тя мен' ми ся е въ умъ вдлѣбила,
И азъ си ѫ повтарямь често,
Кога ми е сърдце превзѣто
Отъ скърбь ил' отъ тѫгѫ горчивѫ,
И сѣкамь се че тя разлива
Въ душѫтѫ ми спокой, тишинѫ . . .
Нъ готовъ ли си та да начнѫ ?

Догдѣ му Цвѣтко отговоры
Зачю ся пѣсень въ гѫсты горы,
А съ звукъ пріятенъ свиркѫ мѣдна
Повтаряше ѭзъ пѣсень жилнѫ:

«Ето вече откъмъ Сѣверъ
Ся явява съ образъ лютъ
Грозна Есень съ хладенъ вѣтъръ;
Прѣдъ отровный нейный етудъ
И трѣва, и цвѣтъ,
Всичко вѣхне въ свѣтъ.»

«Ахъ! щомъ хване да царува
Хладна есень по свѣта
И земята измѣнува
Прѣжнѫтѫ си красотѫ:
И трѣва, и цвѣтъ,
Всичко вѣхне въ свѣтъ.»

«Жилостно вечъ' погрозняватъ
Лѣтны хубости наврѣдъ:
Вѣтрове опустошавать
На земѫтѫ красный глѣдъ:
И трѣва, и цвѣтъ,
Всичко вѣхне въ свѣтъ.»

«Нѣма сутрень по трѣвытѣ
Ситнѫ сребренѫ роса:

Пожьлтявать вечъ горытъ,
Оголявать дрвеса,
И трѣва, и цвѣтъ,
Венчко вѣхне въ свѣтъ.»

«Все пріема образъ блѣденъ,
Славей птица си мълчи;
Страшно, грозно вѣтъръ хладенъ
Изъ горытѣ си бучи:
И трѣва, и цвѣтъ,
Венчко вѣхне въ свѣтъ.»

«Нѣма вечъ за бѣдны стада
Въ пасбища добрѫ храню:
Цвѣтъ олита, листъ опада
И жълтѣй зеленина:
И трѣва, и цвѣтъ,
Венчко вѣхне въ свѣтъ.»

«Равнинѫ, поле, горицѫ
Студъ суши отъ день на день;
Нѣма вече ни трѣвица,
Ни цвѣтя, ни листъ зеленъ:
И трѣва, и цвѣтъ,
Венчко вѣхне въ свѣтъ.»

«Колко и да сте ми мили,
Вы ливады и поля!
Есень ми неволно сили
Съ васъ да си вечъ раздѣлѫ
И да Ви рекѫ:
Сбогомъ за сега!»

СЛАВЧЮ

Ехъ! доста толко ще сме пѣли;
Да видимъ гдѣ сѫ наши стада.
Азъ гы оставихъ въ тѫзъ ливадѫ,
Да ли не сѫ си распелѣли?
А утрѣ рано ще ти кажѫ
Отъ менъ направенѭтѫ пѣсень:
Ней стилътъ не е тъй красенъ,
Нъ що да сторѭ? — толкозъ можѫ.
Нъ нека утрѣ да ѫ видишъ
Та самъ за нежѫ ты да сѫдишъ

Харал. Антеловъ.

Жеравна, Декемвр. 1-ый 1870.

Четыриты возрасти на животътъ

Животътъ на человѣкътъ е едно пѫтешествіе въ единъ свѣтъ, който му е съвсѣмъ непознатъ когато пристигва въ него; той е задълженъ отъ природѫтѫ да ѭ измѣни и да ѭ украси; опредѣленъ да ся яви въ той свѣтъ за твърде кратко время, той ся благодари и ся прилѣпва въ него, като че да имаше да остане въ него за всегда.

Свѣтътъ е едно мѣсто на мечтанія които зима за истины; не гледа предметыты какъто сѫ, но какъто гы усѣща.

Слѣдъ едно поприще на което трайностьта е неизвѣстна и не може никогажъ да е дълго, слѣдъ много трудовы, тѫгы, печали, и нѣколко минуты на интересъ, удоволствіе, упоеніе, той оставя за всегда тоя островъ който плува и ся колебае вредъ вѣтровыты, и ся хвърля въ единѫ бездиѫ безграничиѫ, за да започне, може быти, другы пѫтѣществія, и да обиходи и други клѫба които, вѣроятно, нематъ нищо подобно съ онова на което е живѣлъ.

Понеже обаче вѣрва ся вообще, че той се трѣба да даде счетъ на Създателѣтъ на свѣтовыты за появленіето му на тойзи свѣтъ, въ интересътъ ни е да разгледамы що прави въ него, що трѣбаше да чини за да направи съвръменно това пѫтешествіе по пріятно и тоя счетъ по малко труденъ.

Подобенъ съ Конникътъ когото описва Італіянскыять поетъ Тассо, и който ѣздилъ коня си въ единъ очарователенъ лѣсъ, человѣкътъ, въоруженъ съ доблесть отъ Бога, памѣрва всѣкы часъ врѣзъ землѭтѫ непріятели за поборяваніе и примкы за отбѣгнуваніе; хиляды прельстителни обаяніа го отдалечаватъ отъ пѫтътъ му.

Удоволствіята, подъ хиляды привлекателны образы, го заобикалятъ, го притежаватъ, го повличатъ въ пропасты презъ единѫ цвѣтущѫ стрѫвинѫ на конѭто добродетѣлътъ прави често праздни усилія за да го спрѣ.

Едно безбройно множество отъ лъжливы свѣтлины мами гледатъ му, и му прѣчи да различа спасителнѭтѫ свѣтлинѫ на свѣщникътъ на разумътъ, блаженството е цѣлътѫ, което иска да достигне; въ всякѫ стѫпкѫ, подъ хиляды разны образы, лоши призрацы го прельстяватъ, го

заплашвать, го заблуждаватъ, ускоряватъ ходътъ му и, като торжествуватъ върху му, смѣятъ ся съ него.

Двѣ благодѣтелни генїи, вѣрата и філософіата, търсятъ постоянно да го уиѫтятъ по добрѣ като му показватъ свѣтозарныятъ иѫтъ, който води къмъ спокойствіето на тойзи свѣтъ и въ блаженството на нѣбесныты сфери. Но нещастію него отдалечаватъ отъ тѣхъ обольстителни призраци конто зимать тѣхиѫтж въикашность, тѣхный языкъ, и често, само въ краятъ на трудныятъ си ходъ, съглежда какъ мечтанїята му ся разпржкватъ, и златнти му сѫнища изчезнуватъ, когато, истощенъ отъ трудовы и отъ годиныты, а тѣлото му нагърбено къмъ земиѫтж, не може веке да вдигне очиты си за да погледне съ вниманіе таиѫ строгж истиниѫ, конто му заповѣда да тръгне за единъ другъ не познатъ свѣтъ.

Четыри епохы въ това толкосъ кжсо и толкосъ опасно иѫтешествіе въ настоящый свѣтъ могатъ ся различи една отъ другж; всяка отъ тѣхъ има удоволствіята си, опасноститы си; Тыя епохи всичкы подносятъ на погледыты на человѣкътъ свѣтътъ, блаженството, истиниѫтж подъ разны точкы зрѣнія, защото предъ очиты му види си че всичко ся произменява върху това клѣбо което ся върти непрестанно.

Нека го убо послѣдувамы въ тыя четыри части на иѫтешествіето му, че дано една луча отъ мждростъ сиіде върху насъ за да му служи за свѣтилникъ и го освѣтлява.

I.
ДѢТИНСТВОТО

Дѣтинството е, както го казва пѣвецътъ на въображеніето.

Животътъ іоще въ раждаиіе и душата іоще въ разцвѣтаніе.

Человѣкътъ е, или мысли че е, владѣтель на земиѫтж; кой обаче бы можилъ да предвиди това величіе въ пръвото му дѣтинство, и да угади тоя престолъ въ люлката му!

Человѣкътъ, дѣте, пренесенъ отъ Бога на земиѫтж, ея свяна на неиѫ пръвомъ голъ, слабъ, безъ оружіи, безъ разумъ; пръвыятъ му выкъ е, едно охканіе, пръвыятъ му звукъ, едно оплакваніе, пръвото му чувствуваніе, една болезнь.

Всичко що го окружава, удивлява го въ истото время; не може нищо да различа; сълнечныты зары удрятъ въ очиты му за да го освѣтятъ; Хиляди звукове които звонятъ въ ушыты му не сж за него, освень единъ неразборимъ шумъ; краката му не могжтъ да го носятъ, ржцѣтѣ му не сж въ състояніе нищо да хванатъ, нѣжната му кожица не усѣща приближеніето на външныты предметы освень чрезъ боѣзнетворното стълкновеніе което притърпява отъ тѣхъ. Въздухътъ даже, който го забикаля, и когото въздыша, го обзимва съ единъ леденъ студъ.

Такъво ся най напрѣдъ явава това сжщество, днесь толкосъ слабо, а утрѣ толкосъ горделиво.

Излѣло прѣди малко изъ едно битіе, на което нема ни най малкото въспоминаніе, то ся хвърля безъ защитж въ средъ вихровыты на единъ свѣтъ, който муся не види първо, освень една гжста мъгла, едно буйно и заледено море гдѣто бучи една ужасна бура; тогасъ за него всичко е хаосъ. Но той носи въ себе си единъ небесенъ пламенъ, единъ небесенъ духъ; Наскоро тойзи духъ, като раздере завѣсыты които обграждатъ облацыты които го окружаватъ, ще развые предъ погледыты му чудноститы на единъ организованъ свѣтъ.

Нуждата е пжрвыятж му водачъ, прилѣпва ся неотлучно до майчиныты си пенкы: тамъ е заченжлъ животътъ му, тамъ търси и намѣрва пьрвото средство за да го сохрани. Но за много время душата му види ся іоще като заспала; Веществено само страдае, или ся наслаждава.

Чувствованіята му не сж нито съвършени, нито сравнени, нито разсждени отъ разумътъ му; органити му сж орудія на които не знае употребленіето.

Бюфонъ забѣлежва че само слѣдъ четирыдесятъ дны дѣтето захваща да глѣда чисто, да ся смѣе и да плаче. Едно помилваніе отъ майка му е първото му удовлствіе; А първата му скърбь е, нейното отъ него отдаленіе.

Признателностьта и сыновната любовъ ся пжрвити му чувства, и тогава почева дѣйствително дт живѣе *«защото обича и иска да го обичатъ.»*

Щомъ младыятъ пжтешественникъ пробіе тъмниятж, раздори хаосътъ, които му скрываше тоя новъ свѣтъ,

дѣто дохожда да живѣе, всичко го очаровава, всичко го удивлява, всичко го пренася, едно безбройно число животны чуствувания, сладкы удоволствія, входятъ въ душѫтѫ му чрезъ петь-тѣхъ вратны въ които Богъ ѭ е нѣкъвашно обкружилъ за да ты увожда въ неѭ чрезъ тѣхъ.

Всичко е за него изобрѣтеніе, всѣкый опытъ на силыты му причинява му едно наслажденіе: Цѣлый свѣтъ въ движеніе простира предъ очуденыты му очи смѣсътъ отъ най богатыты и най разныты краскы.

Дѣйствіето на тѣлата които ся движатъ и ся срѣщатъ едно съ друго обхимва ухото му съ единъ армоніѭ съставенѭ отъ хиляды разны звуковы.

Бальсамированый отъ цвѣтята въздухъ приноси на младенческыятъ му мозъкъ оумѣмътъ на благоуханіята имъ.

Тънкоистъканата цинца, която обвыва жуныты му и внутренностьтѫ на устныты му, го прави да вкуси, чрезъ нѣрвыты храны които му приносятъ, единъ сладость подобнѭ съ сладостьтѫ на онзи нектаръ и на онаѭ амвросіѭ, съ които сѫ ся хранили, казватъ, боговети.

Всичкото му нѣжно тѣло даровено съ едно осязаніе тънко и легко, усѣща сладостно лекостьтѫ на нелиныты които го обвыватъ, на нератото легло, което го носи, и което го сърѣва; а милуваніята на единъ нѣжнѭ майкѫ го правятъ да чуствува най чистото удоволстіе.

Най послѣ, уноенъ отъ толкова новы чуствуваніи, веке уморенъ отъ блаженството животътъ му ся нуждае отъ почивкѫ, и природата му спомага да намѣри едно друго блаженство въ краткото преставаніе, по видимому, на сѫществуваніето въ сладкѫтѫтихость на сънътъ.

Но сто го че ся събужда; ту плаче, ту ся ухилва; има веке знаніе отъ удоволствіето, усѣтило е веке и болкѫтѫ; Слѣдователно, за напрѣдъ, постоянно ще търси едното, постоянно ще отбѣгва отъ другѫтѫ; тъй става веке человѣкъ почти цѣлъ, защото, безъ да ся усѣща, упозналь е тайнството на животътъ. (слѣдва).

Превожда отъ Французкы Г-жица *Маріи Ст. Чомакова.*

ЧИТАЛИЩЕ

Януарій 15. 1871. Книжка 8.

Напрѣдъкътъ въ деветнадесятый вѣкъ (1)

Ако, на възрасть тридесять-годишнѫ, ты бы открылъ, че единъ морецъ ти былъ спасилъ животътъ, когато си былъ дѣте маловъзрастно; че той, като тя повилъ добрѣ съ дрехѫтѫ си, тя занелъ при родителиты ти; че, като направилъ това, той си отишълъ безъ да пріемне никаквѫ наградѫ, и че, осемь дны послѣ, умрѣлъ отъ настинкѫ; ето що бы ты сторилъ, безъ всяко сумненіе. Ты бы потърсилъ чадата му, ако бы да е оставилъ, или внучетата му, за да бы ся отплатилъ кѣмъ тѣхъ за направеното тебѣ отъ него добро. Богатъ, ты бы имъ далъ единѫ часть отъ имѣніето си; убогъ, ты бы имъ принесълъ съ ползѫ трудътъ си, и бы имъ спомогнѫлъ въ неизбѣжныты за преживѣніето имъ нужды. Ако бы нѣкое отъ тѣхъ не могло да пріемне никакво въспитаніе, ты бы платилъ мѣсечныты му школскы разноскы, или ты самъ

(1) Горныятъ членъ е написанъ отъ французинътъ Edmond About и ній, като говорихмы толкосъ за *Напрѣдъкътъ* вообще, не можѣхмы да пропуснемъ за читателиты си тія ясны и положителны размышленія върху напрѣдъкътъ въ вѣкътъ въ който живѣемъ. Поради дългостьтѫ обачо на членътъ, ній, въ свободныятъ си преводъ, го раздѣлихмы на двѣ части, отъ които първѫтѫ обнародувамы днесъ, а втората остава за слѣдующіятъ брой.

бы го научилъ да прочита. Ако друго, по за оплакваніе, е испадиѫло въ низостъ по-голѣмѫ отъ самѫтѫ бѣдностъ, ты не бы го отяготилъ съ презрѣніето си. Ты бы простралъ обятіята си за да бы го въздвигнѫлъ, както дѣдо му бѣ простралъ своиты за да тя спаси. Така относящи ся, не ли е истинна, Господине, че ты бы просто испълнилъ длъжностьтѫ си на единъ честенъ человѣкъ? Ты исповѣдашъ това, азъ же го забелѣжвамъ, и слѣдувамъ.

Всякый человѣкъ, възрастенъ на тридесятъ годинь, който размышлява малко-много, съзира, че животътъ си, здравіето си, благосъстояніето си, въспитаніето си, все що има и все що е, дължествува го на милліоны неизвѣстны, непознаты, ненаходимы спасители, които ся умрѣлы подъ тяжестьтѫ на трудьтъ, които никога почти не ся пріели цѣнѫтѫ на заслугыты си, но които всякый може да награди въ потомството имъ, защото свѣтътъ не е населенъ освенъ отъ сыновыты имъ и отъ дъщериты имъ.

Помысли, Господине, че землята е най-немилостивата отъ машиныты; тя не произвожда самоволно освенъ растенія безвкусны и дивы животны; единственнити жилища, които тя принося даромъ на чадата си, сѫ пещери изобилствующы отъ ревматісмы; одѣждыты, обущата, и прическыты (coiffures), които подарява тя, сѫ листа и кори; самити и единственни орудія, които ни е нѣкогажъ дала, сѫ десятътѣхъ пръсти на двѣтѣ ни ржцѣ; тя има грыжѫ да съкрыва въ дълбочинѫтѫ на утробыты си рудницыты които бы могли да ни спомогнѫтъ.

Сичкыты добры нѣща, съ които ся днесь наслаждавашъ, ты гы дължествувашъ на исполинскыты подвигы на человѣцыты, които ся тя предшествували въ тойзи свѣтъ. Овощіето, зелѣто, віното, даже и сольта и піперътъ, сѫ были нѣкогажъ предметъ награды за изобрѣтеніето имъ, предметъ на наградѫ за ѣревосяніето имъ отъ едно мѣсто на друго, и на хиляды другы награды за усъвершенствованіето имъ. Изливашъ чувства признательности, когато ся расхождашъ въ единѫ великолѣпнѫ градинѫ; но и за това си удоволствіе трѣбало бы на человѣкътъ да благодаришъ. По высшата часть отъ природныты цвѣтя, съ хубостьтѫ на които ся чудишъ, сѫ произведеніе на человѣческото искуство; и ако бы да ся памѣрватъ нѣкои си за които человѣкътъ не е рабо-

образованіе стремленія; въ сѫщото време, прочитаніето на старитѣ списатели (особенно Плутарха) които той, впрочемъ, знаялъ само по преводитѣ, силно подѣйствувало на младѫтѫ му душѫ и очевидно е послужило за основѫ на строгый роспубликанизмъ, комуто той останѫлъ вѣренъ въ сичкый си животъ. Безъ да говоримъ тука за заблужденіята, приключеніята и нещастіята въ юностьтѫ на Руссо, кои сѫ извѣстни сѣкиму по трогателный расказъ на неговѫтѫ «Исповѣдъ,» ный ще начнемъ кѫсый си преглѣдъ на книжевнѫтѫ му дѣятелностъ отъ 1745 год. когато той дошълъ въ Парижъ съ намѣреніе да излезе на Книжевното поприще. Съ тѫзи цѣль, той ся запознялъ съ тогавашнитѣ на модѫ философы, енциклопедисты, и начеялъ да пише музыкалны статіи за енциклопедіѫтѫ; въ Темата, коя была положена съ наградѫ отъ Дижонскѫтѫ академіѭ: «способствовало ли е въстановленіето на наукытѣ и искуствата за исправленіе на нъравытѣ?» тая тема веднажды за всегда го е хвърлила въ съвършенно другѫ сферѫ, и, тѫй да речемъ, показала му на що е былъ призванъ! Руссо преобърнѫлъ въпросътъ така: «отъ научното и искуственното образованіе, става ли человѣкъ по нъравственъ?» — на което рѣшително отговорилъ: *не.* Той-зи отговоръ былъ тѫй оригынално доказанъ и съ такова блистателно краснорѣчіе развитъ, щото Академіѭтѫ му дала наградѫтѫ, безъ да подъзрѣва, разумѣва ся, че съ това тя увѣнчавала пророкътъ и апостолътъ на коренното общественно преобразованіе. Разумѣва ся, Руссо употрѣбявалъ въ това списаніе доказателства повече софістическы отъ колкото научны; умразата му къмъ цівілізаціѭтѫ ся исказвала твърдѣ пристрастно, тѫй щото Волтеровата смѣшна дума, че ужъ той, като прочелъ списаніето на Руссо, възземъ силно желаніе да ходи съ четыри нози, была не безостроумна крітіка на тойзи трудъ. Нъ вліяніето на странѫтѫ Руссова оппозиціѭ, срѣщу наукытѣ и искуствата, было и справедливо и голѣмо, защото посрѣдь пустотѫтѫ, разваленостьтѫ и слабостьтѫ на тѫзи епохѫ, тази оппозиція е указвала на человѣцыты да ся върнѫтъ къмъ природѫтѫ къмъ простытѣ и естественны начала на пѣрвоначалнытѣ человѣческы общества, като единственно срѣдство за да ся тури край на развратенытѣ

нравы на еднытѣ, и да даде правилно и благотворно направленіе въ революціонныйтъ духъ на другытѣ. Съ това съчиненіе Руссо изведнажды спечелилъ голямъ извѣстность, нъ заедно съ нея въ него ся зародила неутолима жажда за славѫ, която го и държала въ сичкый му животъ въ трескаво настроеніе. Той не искалъ да купи щастіето си съ помощьтѫ на славѫтѫ си, презрително отхвърлилъ благорасположеніето на дворътъ, което той былъ привлѣкълъ съ еднѫ мълкѫ оперѫ «Le devin du village» коя была очаровала всинца съ селскѫтѫ си простотѫ и естественность, — и вѣренъ на девізътъ си: vitam impendere vero,(1) той съ съчиненіито си «Lettres sur la musique francaise» нанесълъ чувствителенъ ударъ на французското тщеславіе. За да избѣгне преслѣдванията за такъвъ образъ дѣйствія, Руссо отишълъ въ Женевѫ, дѣто изново пріелъ калвінізмътъ, когото той іоще до дѣто былъ младъ промѣнилъ съ католічеството. Отъ тогава на самъ той ся подписвалъ Citoyen de Genève, кое было республикански противуположность съ придворнытѣ длъжности отъ странѫ на тогавашнытѣ списатели, и съ удивително краснорѣчіе посвѣтилъ списаніето си, врьху повѣтѫ оемѫ, коя была дадена отъ Дижонскѫтѫ Академіѫ. — «За причинытѣ на неравенството между человѣцыты (Discours sur l' origine et les fondemens de l' inégalité parmi les hommes) — на женевскый політическы началникъ. Въ това посвѣщеніе, което. споредъ стилътъ си съставя, може бы, еднѫ отъ най добрыты прозы щото ся были нѣкогажъ писаны на французыкый языкъ, ся забѣлежва явственно вліяніето на юношескытѣ въспоминанія на Руссо врьхъ неговытѣ політическы и соціалны оеорін. Колкото ся касае до самото списаніе, като развыва на пълно идеитѣ на пьрвото му списаніе, объемва іоще, въ основныты си черты, сичкото по нататъшно ученіе на Руссо. Неравенството между человѣцыты, споредъ неговото мнѣніе, е произлязло отъ това, че пьрвый человѣкъ, кой е намыслилъ да отдѣли едно кжсче земя, и да рѣче: *«това е мое,»* — намѣрилъ доста глупавы человѣцы, които го подражили въ това. Най много силнытѣ или най много бѣднытѣ человѣци изнасяли изъ силѫтѫ си или изъ

(1) Животътъ стой по горѣ отъ всичко.

потрѣбностытѣ си правото врьхъ собственостьтѫ на другытѣ и тѫй исчезнѫло пьрвоначалното (предполагаемо) равенство между человѣцыты. Подиръ, като ся уничтожило пьрвоначалното равенство, послѣдовалъ страшенъ безпорядъкъ, борба между най силнытѣ и пьрвытѣ владѣтели; всеобщытѣ бѣдствія, кои произлели отъ тѫзи борбѫ, накарали человѣкътъ да мыслы необходимо за единъ споворъ съ когото ся и наченва образованіето на обществото или господарството. И тъй, този общественъ или господарственъ редъ е нищо друго, споредъ мнѣніето на Руссо, освенъ несправедливостъ и неравенство, възведены на законнѫ стѫпенъ; слѣдователно — то е несгодна форма по съдържаніето си, която тряба да ся развали, за да даде мѣсто на обществото, кое е основано на равенство и справедливостъ, и на естественното и разумно господарство. Като ся върнѫлъ въ Франціѫ въ 1756 год., той прекаралъ нѣколко годины въ едно село. Монморансу, дѣто на радо сьрце го пріела пріятелката му, Г-жа Епине; тука той написалъ най добрытѣ си произведенія. Въ 1759 год. той издалъ знаменитыйтъ романъ: «Julie ou la nouvelle Heloïse» въ формѫ на писма. Този романъ, — макаръ и да не е никакъ художествено произвѣденіе, еималъ голѣмо значеніе за французскѫтѫ поезіѫ, съ това: че ѫ принесалъ изъ условнѫтѫ сферѫ на силонытѣ, въ областьтѫ на природѫтѫ, като представлява дѣйствително забелѣжителны хубостывъ описаніето на природѫтѫ, на естественный человѣкъ, на женевското езеро, и пр. *Нова Елоіза* има всемірноісторическо значеніе по вліяніето, което тя е произвела съ горѣщый си викъ къмъ человѣческото чувство на хората, кои сѫ ся страшили отъ революціонното движеніе на осемьнадесятото столѣтіе по причинѫ на низскѫтѫ тактикѫ и присмиванія на Волтеръ и на неговытѣ пріятелы. Тѣзы хора съ въсторгъ пріели искреното дълбоко прочувствовѫно Руссово изявленіе противъ неестественостьтѫ и искуственостьтѫ на общественый животъ, и тъй благодареніе на привлекателнѫтѫ формѫ коѭ еималъ романътъ, сварили та разглѣдали сичкытѣ недостатъцы и пороцы на обществото, и отъ това, наедно съ неотразимо увлекателный разказчикъ — кой възведъ історіѫта на любовьтѫ, която свързга дѣвѣ въ романътъ лица *Сень-Пре*

и *Юлія* въ пѣсень пѣсней на страстьтѣ — начепали да раздѣлятъ страстното стремленіе къмъ по доброто и по благородното, неговото стремленіе къмъ коренното преобразованіе на общественый животъ. Подиръ три годины сиречъ, въ 1762 годинѫ, Руссо издалъ свойтъ «Contrat sosial» и «Emile ou de l'éducation.» Въ Contrat social — това тъй называемо священо списаніе на най-новѫтѫ демократіѭ — частныты идеи, кои Руссо исказалъ въ пьрвытѣ си двѣ сиисчія, ся съединяватъ въ цѣлѫ политическѫ системѫ, сиречъ — системѫтѫ на отвлеченѫтѫ коренность, коѭто напраздно сѫ ся трудили да турятъ въ дѣйствіе человѣцыты отъ вторѫтѫ фазѫ на французскѫтѫ революціѭ, както, на примѣръ, *Сенъ — Жюстъ* и *Робеспіеръ* особенно. *Еміль* поси сѫното названіе на романътъ, нъ въ него іоще по ясно, отъ колкото въ «Елоізѫ» ся забелѣжва че расказътъ е само средство, а не цѣль. Руссо, въ тѫзи си книгѫ, искалъ да съедини въ едно систиматическо цѣло все що е былъ казалъ въобще за устройството на обществото, а особенно за религіѭтѫ и въспитаніето, и за по голѣмѫ вразумителность избралъ за съчиненіето си формѫтѫ на расказъ. Основната идея на това съчиненіе е сѫното сѣкогашно мнѣніе на Руссо, че сичко, слѣдователно и человѣкътъ, по природѫтѫ си е добро нѣщо, а че человѣкътъ, кой е развраненъ отъ образованіето, тряба да ся възвърне къмъ природното състояніе, за дя стане благороденъ и щастливъ. Това начало вече само по себѣ заключава отрицаніе на сѫществующій общественъ порядъкъ, и борбѫ противу него. Въ тѫзи борбѫ, Руссо представя острѫ и вярнѫ крітікѫ на лъжливото въспитаніе и обученіе въ неговѫтѫ епохѫ. Не е за чудене дѣто «Еміль» направи голямо впечатлѣніе и възбуди силно възмущеніе, негодованіе и гоненіе противу писательтъ. Не само цялъ купъ отъ правовѣрны католици и протестанты, не само іезуитытѣ и Жансениститѣ (1), не само священницитѣ, законовѣдцитѣ и п. р. ч. нъ и свободно —

(1) Жансенистити, иновци отличившися поради независимостьтѫ на мнѣнията си срѣщу слѣпыты послѣдователи на Гимсыты поучения, ся были и най-страшнити противници и побѣдоносни поборителѫ на Іезуитыты. Р.

мыслящытѣ софісти изведнажды въстанали срѣщу Руссо за това, че той съ плѣнително краснорѣчіе защищавалъ чувството на благороднытѣ и чисты души срѣщу пасмѣшкѫтѫ. Споредъ сждителното рѣшеніе на Парижкый парламентъ това списаніе было изгорено отъ рѫкѫтѫ на палачытъ, щомъ ся появило (1762), и Руссо былъ принуденъ да бѣга. Той отишълъ въ Женевѫ; но Женевскый протестантізмъ никъкъ не останалъ надиря отъ Парижкыятъ католіцізмъ по фанатізмытъ. Въ Женевѫ реченото Списаніе было сѫщо така изгорено и Руссо, като не намиралъ прибѣжище нито въ родный си градъ, нито въ Бернскый Кантонъ, отишълъ въ гористото село Мотіе (Motiers), въ Невшателскый кантонъ. Тука той издалъ двѣтѣ си съчиненія: «Jean — Jaques Rousseau à Christophe de Beaumont, Archevêque de Paris» и — «Lettres écrites de la Montagne,» въ които защищава идентѣ, изложены въ *Еміль*, и якои изъ тѣхъ развива още по подробно. Фанатическый священникъ на селото го принудилъ изново да бѣга, и той отишълъ на островътъ Петръ въ Билерското езеро, който ся и прослави съ живѣніето му тамъ; нъ Бернскѫтѫ аристократія и тука го не оставила да си живѣе дълго време въ миръ. Испѣденъ изново, той отишълъ въ Страсбургъ, дѣто тамошный управитель маршалъ де Контадъ (Contades) му ся обѣщалъ че ще го закрылва. Англійскый філософъ Юмъ поканилъ, при себѣ си, Руссо, и той отишълъ въ Англіѭ, нъ въ 1767 год. той изново ся върналъ въ Франція, дѣто му обѣщали че ще го оставятъ миренъ съ условіе, да не пише нищо срѣщу релігіѭтѫ и господарството. Много годины, той оскѫдно проживялъ съ преписваніе на ноты, и за развлеченіе ся занимавѫлъ съ ботаникѫтѫ. Въ 1769 год. той ся оженилъ за пьрвѫтѫ си слугыня Тереза Левассеръ, отъ която ималъ няколко дѣца. Въ 1778 въ Май мѣсяцъ, той — който винагы е отхвьрлялъ покровителството на знатныте си почитатели — пріелъ поканваніето на маркызътъ де — Жирарденъ и отишълъ въ чифликътъ му Ерменонвилль, близо при Парижъ. Нъ нему не было сждено да ся наслаждава на дълго съ селското спокойствіе. На 3-й Іунія 1778 г. той умрѣлъ отъ апоплексіѭ, съвсѣмъ че пѣкои си казватъ че той ся самоубилъ. Жирарденъ му поставилъ надгробенъ камыкъ съ надпись: Ici repose l'homme

de la nature et de la vérité,» сирѣчъ: «Здѣсь почива человѣкътъ на природѫтѫ и на истинѫтѫ» тойзи надписъ справедливо характеризва Руссо. Между оставенытѣ му ржкописи намѣрили неговѫтѫ знаменитѫ *Исповѣдь* — (Confessions), — автобіографія, коя была искарана до крайтъ на 1765 год.. Този здравъ поглѣдъ върху себе си, макаръ и не лишенъ отъ чисто французско тщеславіе, ни открыва дѫлбочинѫтѫ на Руссовата душѫ, и той ималъ пълно право да забелѣжи въ предисловіето на книгѫтѫ си, че тя представя нѣщо совсѣмъ единственно по този родъ. Тази книга е едно списаніе за человѣческѫтѫ душѫ, кое надминува стотина психологычески системы.

Д. Енчевъ.

1870. Ноемврій.

Обществены благодѣянія на едно дружество

—

Общественыйтъ Духъ никадѣ не ся появява толко тържественно отъ колкото въ благодѣтелныты дружества, които ся произлѣзли отъ нравственныты нужды на времято. Ни едно търговско дружество, ни едно предпріятіе за промышленность не е възникнало никадѣ тъй, повидимому, случайно, както ученолюбивити Дружества въ свѣта.

Нека земемъ за примѣръ Штокхолмъ. Тамъ, освенъ градскыты и селскы училища, които сѫществуватъ въ доста значително количество, и ся подържаватъ различно, има и многобройны частны общины, които ся грижатъ за прѣуспѣваньето на народното образованіе. Тѣзи общества по основаніето и направленіето си приличатъ на нашытѣ Читалища. Нъ нашити скромни Читалища, понастоящему, сѫ предназначени да распространяватъ научныты познанія въ кржга на членовыты си; а тѣзи общества простиратъ свободно своѭтѫ нравственѫ дѣятелность въ предѣлиты на градътъ или на селото въ което бы са намѣрили. Тѣ ся запимаватъ съ учрежденіе на педѣлны училища, съ поддържанье на ежедневны, съ купуванье на книгы и другы ученическы принадлежности. Тѣ снабдяватъ еще бѣдныты

ученицы и съ дрехы и обуща. Основанити отъ тѣзи общества училища по успѣшно напрѣдватъ и отъ самыты общественны, защото тія съ особыто вниманіе наблюдаватъ за нравственното въспитаніе на своиты потомцы, които ся отличаватъ значително по строгѫтѫ си нравственность отъ всичкыты въспитанницы на другыты заведенія.

Штокхолмскыты Общины еще ся грижѫтъ да распространятъ нравственното развитіе вообще по между народа. Того ради, за онѣзи които желаѫтъ основателно да изучатъ словото Божіе, тыя сѫ отворили библейскы классовы, въ които предаваніето става единъ пѫтъ въ мѣсеца. Наредили библіоѳекы отъ нравствено — религіозны книгы за прочитъ, достѫпны сѣкиму безплатно, купуватъ нравственны книгы и гы раздаватъ даромъ на бѣдныты. Най новата отъ тѣзи Общины наречена Штокхолмска градска миссія ся е съставила прѣди 16 годинь и при всичкыты си оскудны средства и незначителны капиталы, тя е сполучила да учреди повече отъ 40 недѣлны училища, доста ежедневны безплатны, библіотскы и нѣколко даже женскы терзійскы заведенія. Такыва общества изобилствуватъ въ Швеціѭ, която не само ся е въсползувала отъ най-добрыты опиты на другыты просвѣщены народы, но е знаяла и успѣшно да гы приспособи въ нуждыты си. За това тамъ вече ученіето е общо достояніе, и ако сѫдимъ за успѣха на просвѣщеніето по числото на онѣзи които знаятъ книгѫ, то въ Швеціѭ отъ 1000 престъпницы ще ся случи единъ който да не знае, а отъ по между спокойныты и миролюбивы жители не сѫществува ни единъ.

Въ Англіѭ, благодареніе на здравото разсѫжденіе на Англичанинътъ, и най паче на практическыйтъ неговъ животъ, ный намѣрвамы живы образцы достойны за подражаніе, особено въ теченіето на послѣдныты времена, въ които ся е развила въ голѣмо пространство идеята за нравственно улучшеніе на народныя животъ. Тамъ срѣщамы громадны благотворителны общества, и многочисленны Дружества предупредѣлены да распространяватъ нравственныя прочитъ по между народа. Всичкити въ начало сѫ были незначителны, и ся намѣрвахѫ въ младенческо состояніе. Нъ тія сѫ были дѣца, бѫдѫщи Херкюли или по добрѣ да кажимъ, малкы изворы на голѣмы рѣкы, едвамъ забѣлѣжи-

телны въ начало, а послѣ съ разширеніята си, ся разлѣхѫ по всичкытѣ направленія, и оросяватъ съ водыты си почти всичкыты части на свѣтътъ.

Історіята на всичкыты тѣзи общества и дружества е твърдѣ проста и въ това най-паче състои припоруката на всичкыты практическы учрежденія. Главното е да стане вразумителна и явна народу нуждата за учреждепіето на което и да бы было дружество или общество, и дѣлото е свършено. Всичкыты паредбы оставатъ второстепенны. Колко е по умѣренна първоначалната цѣль, колкото е по простъ планъътъ на бѫдѫщето дѣйствіе, толкось по вѣрно ся оздравява бѫдѫщыйтъ успѣхъ и далнѣйшето развитіе. Обществото, человѣчеството ще изеви изведнажды своето си съчувствіе къмъ него, и ще го пригърне съ всичкыты си силы щомъ усѣти и узнае че ся касае до сѫществепныты неговы интересы; таково нѣщо е ставало сѣкогашъ и въ Англіѭ.

Най просто и незначително при основаніето си въ Англіѭ е было Religions tract Sosiety (общество за распространеніе на религіозно — нравственепъ прочитъ по между народа и преимущественно по между долныты класовы) което, поради оскудностьтѫ на срѣдствата и по неулѣснепіето на първоначинательлъ Пасторъ М. Бердеръ (на 1799 год.), твърдѣ малкы надѣжды давало за сѫществованіе и преуспѣваніе въ бѫдѫщность, но послѣ до толкось ся развило щото надминало всичкыты другы общества отъ този видъ. 34 незначителны брошуры ся были издадены отъ това общество въ първѫтѫ му годиніѭ и най-пространата е обнемала не повече отъ 40 печатны страницы. 27 Въ втората. Една само въ третьѫтѫ, 8 въ четвьртѫтѫ, въ петѫтѫ и шестѫтѫ ни една, когато ся е намѣрила, вижда ся, въ най критическото положеніе, а отъ 7-та вече е захванало въ голѣмо количество да распространява своиты изданія и да разширочава нѣкакси кржга на дѣйствіята си въ по обширнѭ мыссль, тъй щото, споредъ отчета който ся далъ за дѣйствіето на туй общество при Юбилейныйтъ праздникъ, ся доказало, че въ растояніето на 50 годины ся издали отъ обществото 500 миліона екземпляры брошуры и книгы на 110 языцы и нарѣчія, и 1,300,000 лица ся разпесли за тази цѣль. А въ кассѫтѫ готовы оставили

само 467 лиры. Отъ едно малко кафене при храмътъ Св. Павела кадѣто ся е породило и пораснало въ начало това общество, ся е распространило по всичкыты страны не само на Европѫ, нъ и по другыты точкы на свѣтътъ. Тука наистинѫ Общественыйтъ Духъ ся показва въ всичкото си тържество и блескъ.

Ный немамы да ся пущамы въ изслѣдованіето на другыты общества, нема да говоримъ подробно нито за нарѣдбыты на това общество, ще ся ограничимъ само да извлечемъ онѣзи поучителны начала, конто, преспособны въ общественыя животъ отъ реченото общество и подтвърдены отъ многогодишенъ опытъ ся принесли ожидаематѫ ползѫ на человѣчеството, и могѫтъ отъ часть да ползувать и насъ.

Това Общество е было устроено съ цѣль да распространи по между народа, и исключително по между долныты класовы, религіозно — нравственно прочитаніе слѣдъ като ся забѣлежило, че вече тукъ — тамъ были основани селскы училища и сѫществували охотны четцы. Ученити или по бразованити отъ помежду всичкыты народы могѫтъ да са въсползуватъ отъ сѣкѫ единѫ книжницѫ, на конѫто владѣятъ языка. Нъ долнити необразовани класове, както и въ иныя народъ, кѫдѣ могѫтъ да намѣрѫтъ книжницѫ достойнѫ и понятнѫ? Отъ каде да ся снабдѫтъ съ такыва вразумителны книгы, конто быхѫ имъ вдъхнѫли любовь къмъ труда, честность въ живота, умѣреность въ желаніята и, вообще, нравственость въ началата, когато тыя книгы, както едно врѣмя не сѫществувахѫ въ Англіѫ, тъй днесь не сѫществуватъ и по между ны? И помежду насъ вече ся завадихѫ охотны четцы и това ся забѣлѣжва отъ онѣзи достѫпны за народа изданія, конто, ако и да нематъ всичкыты свойства на общенародны книгы, пакъ обаче ся разносятъ въ доста количество. Частни лица, сосъ всичкото безкорыстіе което бы могло да си вообрази человѣкъ, не могѫтъ да допълнѫтъ тойзи чувствителенъ за насъ недостатъкъ. Тази работа е на обществата и на книжевныты дружества. Тія сѫ предназначены за тази цѣль, тія само могѫтъ да удовлетворѫтъ сегашныты неизбѣжны нужды отъ достѫпны за народа книгы и да распространятъ по между му прочетътъ съ об-

що съдѣйствіе, ако подражатъ примѣрътъ на [illegible] то общество.

Съчинителити на краткыты брошуры посвѣщав[illegible] ромъ на обществото своиты трудовы. Строго наб[illegible] обаче ставало за да ся назятъ началата на цѣлыт[illegible] ществото. За това сѣка една брошура ся отпр[illegible] писаря на настоятелството, който е былъ задъл[illegible] нази тайно имято на съчинителътъ до гдѣто но вы[illegible] не ся одобрявало. Въ противенъ случай ся връ[illegible] списателя и имято му оставало и пакъ за всегда [illegible]

Предметити сж были разнообразны. 400 глав[illegible] броижтъ, отъ които сѣка една дала поводъ да ся с[illegible] стотины отдѣлны книгы и брошуры, и 8000 здани[illegible] обемъ 4 или 6 печатны страницы до най-голѣми[illegible] отъ стотины страницы. Но голѣмото число отъ т[illegible] шуры прѣдставлява разказы отъ селскый животъ, [illegible] вила нравственны, показва преимуществата на чест[illegible] на трудолюбіето и на умѣреностьтж въ случаемыт[illegible] ды. Преслѣдва народныты суевѣрія и гы разсѣяв[illegible] вленія отъ природжтж.

Языкътъ който ся употребява въ тѣзи съчин[illegible] изисквало да е ясенъ и понятенъ. Учебныйтъ язы[illegible] былъ отдалечилъ твърдѣ много отъ формыты и изр[illegible] на простыятъ народъ. Различіето, споредъ както [illegible] е но забѣлѣжително нежели това което виждамы н[illegible] нашыя писменыя языкъ и мѣстныты нарѣчія. За т[illegible], бразованыя списатель въ Англіж е но трудно да [illegible] ближи въ формыты на израженіята до Англосак[illegible] стилъ, нежели нашыя до языкътъ на простыя изр[illegible] това е произлѣзло голѣмо затрудненіе за сътрудни[illegible] Обществото, и живъ въпросъ ся е породилъ [illegible] тѣхъ за начина по който да стават понятны и[illegible] съчиненіята си. Нѣкои си предлагали да употреб[illegible] назначеныты за простыя народъ съчиненія изр[illegible] самыя народъ съ венчкыты просты формы, нъ т[illegible] мѣсто да ся възвышава народната книжнина и да [illegible] езыка, тя слизала на долнятж степень. Накопецъ [illegible] ществото преобладало другото мнѣніе, което, мы[illegible] не е злѣ да подражаемъ и ный въ нашыты списан[illegible] рода, и най паче когато но между ни нема такова

чіе. За да станѫтъ понятны народу съчиненіята, предложили другы, изисква ся, мыслиты да ся изражаватъ не съ просты израженія, нъ съ разяснения на примѣры отъ общественныя животъ и съ прѣдмѣты познаты на народнѫтѫ массѫ щото, като слиза книжнината до долнето положеніе на общественыя народенъ животъ, да очистява простыты израженія и гы възвышава на по высокѫ степень.

Това общество голѣмо вниманіе обърнѫло и врѣху матеріяла назначенаго за онзи невиненъ классъ на человѣчеството, който живѣе съ едны впечатлѣнія, и за който външното вліяніе има толкось повече важность, колкото и върху тѣзи впечатлѣнія. Той опредѣляорганизаціятѫ на бѫдѫщыя си характеръ и направлението на душевныты наклоности. Вътрешныйтъ нашъ животъ ся опредѣлява не по обдуманѫ программѫ. Когато человѣкъ захвани за първ пѫтъ да осѣща себе си и да размышлява за дѣйствіята на вѫтрешныты си стремленія, тогава неговыты мысли сѫ развиты и имъ е дадено направлението. Нъ туй направление ся дава несъзнателно. Най добрыти списатели посветили своето время и талантъ на това, за да дадѫтъ на подрастающѫтѫ младежь здравъ и полезенъ прочитъ. Ни едно общество не е сполучило и въ това отношеніе цѣлтѫ си толкось успѣшно, колкото настоящето. 500 изданія назначены за дѣца отъ различнѫ възрасть прѣдставляватъ дѣтскѫтѫ на обществото книжнинѫ, и повече отъ шесть миліона отъ тѣзи книжкы ежегодно разнося то. Направо отношеніята на дѣтето къмъ свѣта, и зящностьта на израженіята, привлекателностьта и исхвърлението на досадителній дідактізмъ вообще характеризуватъ тази любимѫ на дѣцата книжнинѫ.

Вообще дѣйствіята на това общество сѫ были въ полето на книжнинѫтѫ и на благодѣянието твърдѣ плодородны, и сега, при всичкыты огромны благодѣянія които прави отъ рѣдовныты приходы, разнося само за пъдържаніе на педѣлны и народны училища, за съставление на народны библіотекы и за въспитаніе на бѣдны ученицы, а за раздаваніе на книгы ся посрѣщатъ разноскыты отъ самыты книгы, които ся предаватъ съ умѣреннѫ цѣнѫ. Главнити источницы за доброволныты фондовы сѫ слѣдующити: 1) ежегодишнити спомоществованія на рѣдовныты членовы. 2) извънредныты спомоществованія които ставатъ

въ събранията и въ церквыты. 3) завѣщания въ полза на обществото. 4) зборове въ провинциты чрезъ спомагателныты общества и 5). остатъкътъ отъ продажбѫтѫ на книги.

Желателно е, слѣдователно, и нашити дружества и читалища да подрьжаятъ тойзи толкось похваленъ примѣръ на благодѣянието за распространение на книжнинѫтѫ по между народа ни, съ което само и ще са пристигне общежелаемата цѣль на нравственното негово улучшение.

Гр. Архимандритъ.

Четыриты возрасти на животътъ (1)

Слѣдъ малко дѣтето изучва законыты на равновѣсието влече ся, стая, колебае ся, спъпва ся, исправя ся, ходи, скача, припка, мѣри, знае растоянията; търси, достигва щото желае. Осязанието поправлява заблуждението на глѣдътъ му и му открыва формыты на тѣлата; различава мегкостьтѫ имъ и коравостьтѫ имъ; всичкыты му игры сѫ дѣятелни и важни упражнения; Всяко едно отъ движенията му е едно полезно усилие, всяка една отъ стѫпкыты му е единъ Напрѣдъкъ.

Движението му, първомъ, а послѣ, гласътъ му исказва нуждыты му, желанията му; малко-по-малко подражава щото слуша, произнося; най-послѣ ДУМАТА излѣзва изъ устныты му; тая дума, която свезва всичкыты человѣцы помежду имъ, която повелява на природѫтѫ, като дава крыла на мысълтѫ.

Първыты думы, които произнося сѫ, «ТАТЕ,» и, «МАМО»....! думы милны, които изражаватъ, които вдѫхватъ най-чистѫтѫ любовъ; тыя първы звукове възнаграждатъ майченото сърдце за сичкыты майчины мѫкы, и раждатъ въ сърдцето на единъ баща най живостныты и най радостныты надежды. Ахъ! колко прелести има тогасъ дѣтето за всякого който пріема тъй първиятъ нѣженъ плодъ на душѫтѫ му.

Това което забелѣжвамы най-напрѣдъ въ дѣтинството, то е слабостъта му; тя ни вдѫхва единѫ нѣжнѫ ми-

(1) Виждъ брой 7-ы.

лость. Съвсѣмъ тѣмъ, тая слабостъ прави всичкѫтѫ му силѫ; тя му дава връзъ все щото го обикаля единѫ власть коѭто славолюбіето на человѣцыты напраздно желае да придобые.

Природата е дарила таиѫ слабость съ единѫ очароватслнѫ прелесть, съ единѫ пріятность заплѣнителнѫ; дѣтето носи на невинното си чело печатътъ на чистосьрдіето, на нѣжностьтѫ, на довѣріето, на истинѫтѫ, на всичкыты качества, конто привличатъ и связватъ сьрдцето.

Безъ недовѣріе, безъ подозреніе, безъ заобикалкы, думата му е вѣрно огледало на щото мысли, гласецътъ му има нѣщо нѣжно и небесно; всичкити му движенія, безъ притворство, иматъ единѫ хубость, коѭто искуството не може да подражи.

Смѣхътъ му вы отсбрѫчва, сълзыты му ви смиляватъ, молбыты му ви заповѣдатъ.

Сладката прелесть на таиѫ милнѫ възрастъ, на таиѫ пролѣтъ на существуваніето, на таиѫ зорѫ на животътъ, има толкосъ властъ върху въображеніето ни, щото тя изображава подъ чъртыты си все що ни напомнюва невинностьтѫ, хубостътѫ, блаженството.

Ако искамы да си съставимъ нѣкой образецъ на тази пролѣтъ, на тоя прельстенъ вѣтрецъ който ся пытае тъй граціозно по между цвѣтя благоуханны, ній си го въображавамы подъ формѫтѫ на едно крылато дѣте, и хиляди леки зефыри вѣять тогава лѣтящи презъ въздухътъ.

Нѣжныты и благочестывы душы, които търсятъ въ Бога едно утѣшително покровителство, призоваватъ посрѣдствуваніето на небесныты дѣца, и небето ѣхти съ армоническыты гласовы на ангелиты,

Ніи имъ създавамы единъ образъ даже на земліѫтѫ, и человѣкътъ, слабъ или виноватъ, надѣе ся да умилостиви Божеството, когато, като влиза въ храмовыты, слуша сладогласіето на дѣца облечени съ ленъ, на конто невыныятъ и сребренъ гласецъ приноси молитвыты му до прѣстолътъ на Вѣчныятъ.

И, когато смрътнити, занѣти съ другы мысли, искатъ да опишатъ това сладко и повелително чувство, което населява и управлява свѣта, което вдѫхва толкосъ великы дѣянія и толкосъ престѫпленія, което дава на душѫтѫ тол-

кость сплѫ и толкосъ слабость, което утѣшава за толкосъ печали, което обѣщава толкосъ блаженство и причинява толкосъ скърбы, що правѫтъ? Създавалъ единъ богъ като дѣте, господаръ на небето и на земліѫтѫ, го представляватъ крылато, слѣпо, въоружено, съ ухилены устны, съ хитрогледны очицы, въспитано съ хубостьтѫ, люлѣно отъ красны богыны. Тъй, тая толкосъ силна любовъ, к о я т о б ѣ, к о я т о е или к о я т о щ е б ѫ д е н а ш ы я т ъ г о с п о д а р ъ, не ся показва на въображеніето ни, освень облечена и украсена съ прелѣстыты на дѣтинството.

И кое чисто сърдце могло бы да съхрани сплѫтѫ си противу съблазыты или смѣхътъ на невинностьтѫ!

Най вѣликити мѫжіе припознахѫ милното му преодолително вліяніе. Царьтъ на строгѫтѫ Лакедемоніѫ, Агісілаосъ, не ся срамуваше никакъ да го намѣратъ като на конъ върху една пржчкѫ, и да играе така съ дѣцата си.

Добрыятъ Хенрихъ (царь французкый) ся хваленше съ подобнѫ игрѫ, и казваше на единъ исланникъ който го гледалъ да поси младыятъ си сынъ на рамената си: «Това не трѣба да ви зачуди ако сте баща.» Темистоклъ думалъ, показующи дѣтето си: Ето най могущыятъ помежду Грѣцыты; Атина заповѣда на Грецію, азъ заповѣдамъ на Атиняпыты, жената ми заповѣда менѣ, това дѣте ію управлява.»

Има ли нѣщо по щастливо отъ таіѫ първа возрасть? Нѣжното дѣтинство, обиколено отъ покровителства, отъ милуванія, благоволеніе, не познава нито подозрѣніето нито ненавистьтѫ, нито непризнателностьтѫ, нито завистьтѫ; то не вижда около себе си, освень интересъ и пріятелство; входътъ на животътъ му е посѣянъ съ цвѣтя, всякой спѣши усердно да отстрани отъ него тръніете и глогиныты; то не знае нищо на законыты, каприциіты на щастіето, срамътъ на сыромашіѫтѫ отъ злато, препирныты които, ражда разностьта на мнѣніето, властолюбіето, унизеніето отъ подчиненностьтѫ на сановыты, ужаситы на смрътьтѫ, неизвѣстностьтѫ на бѫдѫщето: всичко блѣщи предъ пълныты му съ радостъ и надѣждѫ очицы, и когато всичкити человѣци съпувахѫ единѫ златнѫ возрасть, тіи сѫ си на-

помнювали безъ сумненіе толкосъ сладкыты и толкосъ кѫсы дны на пьрвото си дѣтинство.

Но человѣческото благощастіе е една свѣткавица, и види ся че то не блѣсна освенъ за да извѣсти бурѫтѫ. Дѣтето расте и не може да остане дѣтето на природѫтѫ; обществото го иска, трѣба да стане человѣкъ, и веке человѣкътъ, който ся известява въ него, изиска да свѣтнѫтъ младыты му добродѣтели, да ся поправятъ раждающыты ся съ него недостатоцы; това младо диво дръвце трѣба да ся изработи, трѣба да ся очистятъ цвѣтята му за да принесе плодъ.

Съ богомъ, златна возрѣстъ! съ богмъ земный рай! съницата на люлкѫтѫ изчезнуватъ; други лъжливи мечтанія захващатъ; дѣтето ще узнае длъжности, уроци, закоы, скрѣбы, наказанія, учители, а, може быти, и тираны, защото педантити, сирѣчъ, пололудити и глупави мнимоучени, сѫ турани на дѣтинството.

«Дѣтето, казва Плутархъ, ся съставлява отъ естеството, отъ разумътъ, отъ упражненіето. Естеството дава основаніето, разумътъ дава правилата, упражненіето практикѫтѫ, какъто за да стане житото трѣба добра земя, и вѣщъ земледѣлецъ.»

Отхраната не може, освенъ да попреначи природѫтѫ, нъ това преначаваніе прилича често на едно цѣло промѣненіе, и не е безъ причинѫ гдѣто парѣкохѫ навикътъ, който е плодътъ му единѫ вторѫ природѫ.

Толкосъ е рѣдко да ся намѣри единъ добъръ учитель за да руководствува дѣцата, колкото и да ся намѣри единъ добъръ князъ да управлява человѣцыты. (слѣдова)

Превожда отъ Францускы Г-жица *Maріа Ст. Чомаковѫ*

Естественны и егіенческы понятія [1]

Споменѫхмы въ начало че до нынѣ химицытѣ иматъ открыти шесдѣсетъ и четыри пьрвоначалны тѣла като со-

(1) Виждь брой 5 ый.

ставни на цѣлый міръ части, и забѣлѣжихмы че осемнадѣсеть отъ тѣхъ исключително участвуватъ въ произведението на разныты и многобройны растенія, само же петнадѣсеть на еще по многочисленното на животныть царство. Днесь опознати съ четирити които изчислихмы, ще, кажеми съ славныйть патологъ Флорентійскый и Буфаліни че основно тыи составляватъ органическжтж грададж, а другитѣ или просто и случайно ся срѣщатъ, или въ таквозъ малко количество щото простенно с мнѣнието че оны само сж удобны за устройство на животны, оны же безъ азотътъ и за онова на растителното царство, отъ гдѣ ся извлича че въ органическиты тѣла особенно же въ животныть съществуя мала разлика състояща въ формата, а въ неорганическиты матерій разликата е дълбока, и ся намира въ съществото. И това е тъй; но понеже другити единадѣсетѣхъ постоянно ся срѣщатъ въ царството на животныты, и сж намиратъ въ една и същата съразмѣрность слѣдователно понеже сж части непрѣложни отъ организмътъ имъ и дѣйствувнйта на тыи тѣла въ тѣхъ помагатъ за цѣлокупното извеченіе на животътъ който не може ся въспріе отъ умъть за възможенъ и правиленъ безъ тѣхъ, ныи безъ да посягамы на доктрйната на честитѣйшыйтъ ни Професоръ, основателъть на аналитическата патологіи, считамы гы за необходны содружницы на четиритѣ въ нормалното произведение на прелестныйтъ плазникъ на удивителныйтъ свѣщникъ, животътъ; того ради полагамы въ изчислението на основны и тѣзи единадѣсетѣхъ и полагамы всѣко едно на свое мѣсто.

3-о Хлоритъ е тѣло воздушно съ цвѣтъ жълто—зеленъ, и дъхъ лють и задушителенъ; той въ природжтж не ся намира въ состояніе свободно и самостоятелно; Хлоритъ сложенъ съ други тѣла е нѣщо полезно и драгоцѣнно; конституу, сольта съ които си заслаждамы залагыть, хлорофоримъть чрезъ който изгубвамы всѣко чувствуваніе на болкыты, и мяжественно оставямы да ны режатъ месата, и хлороводородната киселота толкозн полезна въ лѣкарството, тыи и други, сж съставленія на хлоритъ.

Той лесно ся премѣнява на ройность подъ единъ напитекъ доволенъ да му смали обемътъ четири пыти, и подъ едно температура нѣкой градосы долу отъ зеротo.

Подъ дѣйствието на слънчевитѣ лучи хлорътъ прима разни измѣнения, и тія ся зовятъ алотропическия.

Това тѣло ся изпъждава вънѣ, отъ всѣко друго, отъ свойството да избѣгнатъ всѣко сухо на което цвѣтъ е отъ произхождение на растения; тая обаче петова разрѣшителность, още и способностьта да вещества отъ злополюе и всѣка заразителна матерія воздухътъ дължи ся на сродството му съ водородътъ. Да, нема матерія привлѣчяща водородъ да ѝ не разводородина и разлага въ единъ обо—ѣнъ, примѣръ, водата, който, подложена въ соприкосновение въ него недѣлю, ся оставя на просъ кислородъ. Послѣдните онѣмъ матерія спасява конто ся испарява отъ хлѣбътъ и отъ всѣкъ матерія конто сѫ въ растѣніе и въ гниене, та въ приближение съ хлорътъ абіе ся разлага и изгубва удушливыя си свойства.

Хлорътъ прочее раскрасява всѣка растителна матерія като й изкуква водородътъ който е составна часть на всѣки цвѣтъ отъ растително произхождение.

Въ изчистение на въздухътъ употрѣбяватъ сложенъ хлоръ като съ кал, съ натръ, и потасъ.

Ако хвърлите едно парче злато въ хлороводорода киселота и друго въ сѣдиторода можете го сохранити вѣчно непокварено, ако бы обаче да излѣете едната ройность въ другата ще видите недѣлата дѣлъ парчета злато да ставятъ невидими; сѫщѣтъ поси има царска вода, защо чрезъ нея умѣятъ златарятъ да произвеждатъ и стопяватъ наложеныть благородны металли.

Хлорътъ има сходство и аналогія съ двѣ тѣла конто не настоящемъ ся считать за първовичални, бромътъ и іодътъ, едното ройно другото твърдо: Достолепно е убо да ся предположи че той и тыя не ся осѣнь едно и сѫщото тѣло, и ся надѣвамы че тѣхното тождество нѣще ся забави наукята да подкърпи каквото откри че діямандътъ е изгленъ безъ да е могла обаче да направи още отъ изгленътъ діямантъ за по голѣмо убѣждение и своя слава.

Подъ тѣхъ и съ тѣхъ хлорътъ заслужи много въ лѣкарството и въ искуството: Дѣлга нѣе да е и непотрѣбно въ сѫщо време да разказвамъ тѣхнитѣ услуги въ първата наука: въ фотографіята ги употрѣбяватъ защото натура имъ, конто има свойството да ся дѣли всегдѣ, дѣли

ся и на металлическытѣ плочы, и тъй гы прави чувствителны на слънчевытѣ лучы, които преносятъ возъ тѣхъ въшнытѣ предмѣты быле тый бездушны быле живы.

Сольта рекохмы по горѣ че е составленіе отъ хлоръ: понеже е тя отъ необходимѫ нуждѫ и нейното употрѣбленіе е разно и многовидно посвящавамы и нѣкои редове, за да ѭ онознаимъ и отъ науката каквото мощно добрѣ ѭ познаимъ отъ готварницѫтѫ.

Съзряна (а) съ мікраскопътъ намира ся че е купъ отъ крыстальчета подъ образъ кюбически наредени да представляватъ пураміди. Сольта въ огнѭтъ праща; и това происходи отъ присѫтствіето на вода, по стенытѣ на по голѣмкытѣ крысталы.

Сольта каминъ ступ негдѣ червена, жлта, зелена, и въ тія мѣста тя е на смѣсъ съ железо: Прочее можете употрѣбити таѭ часть на место лѣкъ въ сичкитѣ оніи случаи гдѣ лѣкарцы назначаватъ употрѣбленіето на това вещество.

Сольта ся намира по всичката земнена повьрхность, особенно же съставлява тукъ тамъ огромны пологы истинны рудницы, отъ гдѣто ся извлича подъ имято солъ каминъ.

Такыва руды около насе има въ Влашко—Богданско. Но дали нема и у насъ раздѣлени каквото смы отъ онова место чрезъ една само рѣка?

Сольта ся намира изобилно въ морската вода, еще же и въ нѣкои изворы.

Отъ онаѭ ся извлича като ся отбивва съ плиткы конары и ся оставя догдѣ совершенно, подъ дѣйствіе на горещото сльнце ся изпъри и остане сольта да покрыва като бѣлъ саванъ леглото на конарѫтѫ; нова вода ся пущца и тя ся остава догдѣ са изпари, и нейната соль са притури на пьрвѫтѫ; и тъй ся врыши догдѣ ся набере доволно количество, и тогава ся изрнва: и това нѣщо си следва непрерыво отъ Апр. до Септем. мѣс. и на тая солъ са дава имя овча соль.

Называемата же каминъ ся извлича отъ длъбочинытѣ

(а) Сольта е сложна отъ хлоръ и натръ или сода както въ науката са зове.

на землята по следующыйтъ начинъ: Сипва са сладка вода въ кладеницыты, дьното на което е пологъ отъ солъ; тя вода размива солъ до колкото може или догдѣ да ся насити; послѣ чрезъ климала (ротре) ся изтеглва горѣ и ся изсипва въ големы котелы въ които подъ дѣйствіе на малко огнъ ся изпарява и оставя сольта си въ тѣхъ въ които тя набра на малко по малко сохранява и формата.

Сольта е отъ голѣма важность въ органическото царство, защо участвува въ състовътъ почти на всичкытѣ сѫщества, които принадлежатъ на растеніята и на животнытѣ. Прочее, отъ неизмѣняемѫтѫ соразмѣрность, въ която са намира всѣгда въ тѣхъ, заключава ся словесно че важни длъжности сѫ повѣрени на таѭ солъ и че е необходима за правилностьта на жизнѣнныитѣ дѣйствуванія.

Тя има големо вліяніе въ качеството на кръвьта. Предполага са че тя дръжи въ ройность бѣлтинакътъ (albumine) и притѣзава ся че безъ неѭ пьрвобытнити органы стаичкыти (cellules) и влакната, които сѫ началото и основата на всѣко органическо тѣло не быхѫ могли да ся составятъ.

Употрѣбява са въ лѣкарството противъ тѣжкѫтѫ болесть когато кръвьта на болныйтъ дойде до растленіе. Противъ зловоніето на устата, когато причината е въ тѣхъ: Еще ся употрѣбява отъ пашыты селяны като емостатическо средство противъ храченіето крьвъ, съ добрѫ сполукѫ.

Съ свойството си же антисиптическо: да въспира матеріитѣ на животното и растително царство отъ да изгниватъ тая солъ прави ежедневно най голѣмыты услуги на человѣчеството: Какво паистинѫ бы было съ него ако немаше тая солъ да си осолява меса, рыбы, сирене, и прочая прочая за время и места въ които тія вещества не могѫтъ са намѣри и сохрани прѣсны?

Д-рь Ст. Ч-въ.

Сѣверна зора.

Сѣверна зора или Сѣверно сіяніе, е едно явленіе, което тврьдѣ чясто ся случва въ сѣверныты страны, нъ по напиты мѣста ся вижда тврьдѣ рѣдко.

*

Таково явленіе бѣше явлението, което ся видѣ по нашиты страны въобще прѣзъ нощьтж на 12 и на 13 Октомврій 1870.

Вѣстницитѣ забѣлѣжихж това явленіе и дадохж нѣкои повръхностны изяснения за него; при всичко това, мыслимъ, не е излишне да ся поговори по-напространно за това явленіе, което, въистинж, е едно отъ естественныты около насъ случаемы явленія, въ по насъ повечето ся вждруга за него още суевѣрно, като ся отдава на нѣкои свръхестественны причины.

Подъ имя Сѣверна зора или Сѣверно сіяніе ся разумѣва едно свѣтло явленіе, което ся показва къмъ сѣверъ на Европейскыты жители. Има обаче много естествоиспытатели, които ся видѣли подобны явленія и около Южныя полюсъ, и тѣхъ наричатъ Южна зора или Южно сіяніе.

Споредъ единогласното свидѣтелство на оныя, които сж наблюдавали много такывы явленія на Сѣверъ, Сѣвернata зора ся явява по слѣдующый начинъ:

Най-напрѣдъ небото къмъ сѣверъ ся види тъмно и нискоро по послѣ то станува още по-мрачно, и слѣдъ това ся показва на кржгозора единъ красивникъ (сегментъ), като тежъкъ облакъ, обыколенъ съ свѣтлж джгж. Тая свѣтла дъга въ начялото е блѣдожлъта, въ не слѣдъ много врѣми явявать ся блѣстящы лучи, ту повече, ту по-малко свѣтли, и които ту ся простирать, ту ся свиватъ. Основанията на тыя лучи блѣщятъ най-много, и тыи образуватъ единъ повече или по-малко правилнъ джгж, които постепенно ся въскачва къмъ зенита, и на когожто най-высокata точка обыкновенно ся намира на магнитическый меридіанъ. 1) Дължинata на лучиты не е се еднаква, въ тыи

---

1) *Астрономическы полудевникъ* (меридіанъ) на едно мѣсто е предполагаемый разрѣзъ, който минува презъ зенита на това мѣсто и прѣзъ двата земны полюсы, а дырята на тоя предполагаемъ разрѣзъ срѣщу земляты ся нарича *полудевецъ* (меридіанецъ) кржгъ. *Магнитическы меридіанъ* на едно мѣсто пакъ ся нарича предполагаемы разрѣзъ, който минува отвѣсно въ това мѣсто прѣзъ двата краини (полюсы) на магнитнята стрѣлж, оставенъ въ равновѣсіе срѣщу от мѣсна ось.

се клонятъ къмъ единъ точкъ на небото, по посокятъ на наклонението на магнитнятъ стрѣлъ. 1) По нѣкога крайната на свѣтлятъ дугъ ся повдигатъ надъ кржгозора, и тогава дугата още повече ся свива и распростира, като единъ тичящъ змѣй, и образува така паричный вѣнецъ на сѣвернятъ зорь, който прѣдставлява въистинъ най-величественно зрѣлище. Срѣдоточието на тоя вѣнецъ смщо съвпада въ онзи точкъ на небото, къмъ който сочи повдигнятый край на магнитнятъ стрѣлъ. Слѣдъ това лучиты на дугятъ ся разцвѣтявать: Основата станува червена, срѣдата — зелена, и горнята чясть остая ясножълта, и послѣ постьпенно блѣскътъ намалява, цвѣтовети ся изгубвать и полегка — лека, или изведнажды, зората угасва.

Въ сѣвернаты страны, близу около полюса, почти всякоя нощь станува сѣверна зора; казвамы почти, зачото ученити изслѣдуватели сж могли да забѣлѣжять въ двѣстѣ нощи 150 сѣверны зоры, а ако вземемъ въ видъ, че тія изслѣдуватели може да не сж могли да видять оныя зоры, които сж станали слабы, тогава може да ся каже, че сѣвернята зора е едно естественно явленіе, което станува всякоя нощь въ ближныты къмъ полюса страны.

Сѣвернята зора ся произвожда въ атмосферятъ, въ на коя высочинж положително ся незнае. Нѣкои казвать, че тая высочина ненадминува облацыты, а другы ѭ качвать до 150 кылометры; види ся обаче, да не е выпагы еднаква высочината на зорятъ, а да завыси отъ нѣкои условія, като състояніето на атмосферятъ, температурятъ и проч. Опова обаче, което изліза отъ метеорологическыты наблюденія, е, че повечето голѣмы сѣверны зоры сж ся случили около двѣтѣ равноденствія.

---

1) Когато магнитната стрѣла е въ равновѣсіе на отвѣсна ось, посоката на стрѣлятъ прави единъ рогулъ (жгълъ) съ полуденятъ линіж, и това отклоненіе на магнитнятъ стрѣлъ отъ полуденика ся нарича *отклоненіе на магнитнятъ стрѣлъ*, което не е всѣкъде еднакво и быва *източно* или *западно*, спорядъ странятъ къмъ който ся отклонява. А когато магнитната стрѣла е поставена на горизонталнъ ось да ся движи въ отвѣсно положеніе въ посокятъ на магнитическый меридіанъ или, което е се едно, въ посокятъ на отклоненіето, тя ся незапира Горизонтално, а ся наклонява съ единый край къмъ земятъ, и тоя рогулъ на посокятъ на стрѣлятъ съ кржгозора (горизонта) ся нарича *наклоненіе на магнитнъ стрѣлъ*.

Голѣмыты сѣверны зоры ся виждать много надалечъ: Тый достигать да ся виждать даже въ нашѫтѫ страиѫ и въ Италіѭ, иъ това ся случва твърдѣ рѣдко, зачтото, за да може една зора да ся види въ тыя мѣста, тя трѣбува да е извънрядно блѣстяща и да станува много высоко.

Нъ кои сѫ причиныты, които произвождать сѣвериѫтѫ зорѫ?

За това нѣчто има много писано, безъ да ся е достигнало обаче до нѣкое удовлѣтворително слѣдствіе. Мы щемъ ся помѫчимъ да дадемъ кратъкъ прѣглядъ на различныты прѣдположенія, съ които още отъ начяло сѫ искали да изяснить това многозабѣлѣжително явленіе, като заключимъ съ най-новѫтѫ теоріѭ, която служи за изяснсніето му най-сполучливо.

Прьвыты забѣлѣжванія, станалы врьху сѣвериѫтѫ зорѫ, сѫ отъ начялото на пятый вѣкъ.

Ликостенъ расказва, че въ края на 4-ый и въ начялото на 5-ый вѣкъ много пѫты ся видѣли на небото нощѣ сабли, копія и огненни стлъпове.

Това явленіе, което не е было друго нѣчто, освѣнь сѣверна зора, породило тогава такывы страны мнепія, такывы суевѣрія, чтото распрьсвали всѭду страхъ, като го отдавали на лоши прѣдвѣщанія и като го свръзвали съ съврѣмепныты трагычески събытія.

Кометоописателити отъ 16-ый вѣкъ расказвать, че въ 1527. год. ся видѣли на небото кръвавы сабли, копія, человѣчески лица съ настръхналы брады, отсѣчены главы и другы подобны. Това е было просто една великолѣпна сѣверна зора, за комѭто обаче немогло да имъ мине прѣзъ ума, че е едно естественно явленіе.

Прьвыты прѣдположенія за изясненіето на това явленіе сѫ станали около начялото на 17-ый вѣкъ, когато физициты пріяхѫ това явленіе за естественно и му дадохѫ настоящето названіе Сѣверна зора или Сѣверно сіяніе.

Сепекъ и слѣдъ него другы учени мыслили, че сѣверната зора происхожда отъ шюпнуваністо на сипнуровы (тюкюртъ) и селитрены (гюверджеле) испаренія, които сѫ изобылны въ полярныты страны, зачтото полярната земля има въ себе много сипнурово вещество, та и повечето

растенія съдрьжавать въ себе толкова много смолисто и сипиурово вещество, чтото могжть да служять вмѣсто борижъ за освѣщеніе нощѣ на тамошнити жители.

Шупиуването или възвираніето на тыя сгжснаты сипиуровы и селитрены испаренія прочее, спорядъ казаныты учены, произвождало въ атмосферѫтъ множество свѣткавицы, които правили сѣверижтъ зорѫ.

Халлей, въ 1656 год., произвождалъ сѣверижтъ зорѫ отъ свѣтлѫтъ атмосферѫ на малкѫтъ магнитическѫ земльѫ, коѭто си въображавалъ поставенъ въ срѣдѫтъ на нашѫтъ, прѣдполагаемъ отъ него извѫтрѣ праздѫ, земльѫ. Отъ тѫъ въображаемъ неговъ малкъ магнитическѫ земльѫ излизали отъ врѣмя на врѣмя прѣзъ полюсыты на земнѫтъ корѫ нѣкои магнитическы пары, които пораждали сѣверижтъ зорѫ.

Халлей отдаваше играніето на магнитнѫтъ стрѣлѫ на врьтеніето на въображаемѫтъ си магнитическѫ земльѫ около ось-тъ си.

Физицити отъ тоя вѣкъ намирать голѣмъ связь между сѣверижтъ зорѫ и земный магнитизмъ, безъ да могжть обаче да дадѫть нѣкое удовлѣтворително изясненіе. Прочютый Нѣмскы метеорологъ Кемтцъ иска да отдаде причинѫтъ на сѣверижтъ зорѫ на това начяло: Като ся развали равновѣсіето на магнитическѫтъ влагѫ, тя придобыва по-голѣмѫ силѫ и може тогава да произвожда магнитическы игры; ако прочее спорядъ неравното расподѣленіе на температурѫтъ или по другѫ нѣкоѭ причинѫ ся развали магнитическото равновѣсіе на земльѫтъ, земный магнитизмъ, освѣнь дѣто е най-силенъ на магнитическыты полюсы 1) придобыва още по голѣмѫ силѫ, произвожда магнитическы искры и поражда явленіето на сѣверижтъ зорѫ. Врьху това Кемтцъ повече не постоянствува, нъ той обрьща вниманіето врьху тѫъ очевидѫ истинѫ, че сѣвернata зора вынагы ся прѣдходи и придружява съ значително играніе на магнитнѫтъ стрѣлѫ, даже и въ много далечны

---

1) Магнитическити земни полюси не съвпадать съ земныты полюсы: Сѣверный магнитическы полюсъ е на 74 град. сѣв. широч. при островъ Мелвилъ; а южный — въ Викторіѫ, на 77 град. южнѫ широчинѫ.

мѣста, въ които никакъ ся невиди ѧвлението на сѣвернѫтѫ зорѫ.

Най-послѣ Беккерель и, особено, Деларивъ, отъ Женевѫ, чрезъ прекрасныты си съчиненія оборихѫ всичкыты прежднн мнения и положихѫ основѫ на новѫ теоріѫ, която очевидно е предопредѣлена да даде конечно рѣшеніе на тоя въпросъ.

Тая теорія води началото си отъ великодѣнишѫ сѣвернѫ зорѫ, която ся видѣла въ срѣднѫ Европѫ, 17 Августа 1869, и която дала случай на Деларивъ да изслѣдува това явленіе въ всичкыты му тънкости.

Теоріята на Деларивъ е много проста.

Знаемъ, че въ горящый поясъ, между повратныты кржгове, силната топлина на слънчныты лучи прави постоянно нагрѣваніе и слѣдователно разрѣжданіе на въздуха, който ся подвига въ високыты пластове на атмосферѫтѫ, и отъ тамъ ся отправять двѣ горни течения отъ топълъ въздухъ къмъ двата полюса. Тыя двѣ течения достигать къмъ студеныты поясы, дѣто, като изстынать, слазять къмъ врѣхнишѫтѫ на земнѫтѫ и ся отправять назадъ къмъ горящый поясъ. Но тоя начинъ стануватъ двѣ трайны течения на въздухъ, отъ които едното ся отправя отъ горящый поясъ въ горныты пластове на атмосферѫтѫ къмъ сѣверный студенъ поясъ, дѣто слиза, и отъ тамъ по врѣхнишѫтѫ на земнѫтѫ ся врѣща къмъ равноденственника, та образува правилный (пассатный) сѣвероизточенъ вѣтъръ за сѣвернота земно полжклѣбо, а другото течение ся отправя отъ горѣщый поясъ къмъ южный студенъ поясъ, дѣто сѫщо слиза въ долныты пластове на атмосферѫтѫ, и отъ тамъ ся врѣща къмъ равноденственника, та образува правилный (Пассатный) югоизточенъ вѣтъръ за Южното полжклѣбо.

Въздухътъ на тыя двѣ горни отъ равноденственника къмъ полюсныты течения е всякогы натоваренъ съ положително електричество, произвождаемо отъ силныты испарения, които постоянно ся испарявать въ горящый поясъ, особено отъ Индійскый Океанъ, и ся въздигать заедно съ разрѣденый въздухъ. Всякое отъ двѣтѣ горни течения като достигне къмъ полюса и слѣзе къмъ врѣхнишѫтѫ на земнѫтѫ, Електричеството му ся съединява въ Атмосфе-

рѫтѫ съ отрицателното електричество на земѭтѫ, и отъ това съединеніе на двѣтѣ електричества произлизать безбройны блѣстящы лучи, конто образувать сѣвернѭтѫ зорѫ въ сѣвернаты страны и — Южнѭтѫ въ Южныты страны.

Тая теорія изяснява тврьдѣ добрѣ всичкаты явленія, конто придружавать сѣвернѭтѫ зорѫ.

Казахмы, че явленіето на сѣвернѭтѫ зорѫ винаги прѣдходи и придружява играніето на магнитнѭтѫ стрѣлѫ. Това лесно ся истълкува, като земемъ въ видъ, че динамическото електричество има голѣмо сходство съ магнитизма и дѣйствува почти еднакво на магнитнѭтѫ стрѣлѫ. Въ голѣматы лѣтни бури, придружены съ свѣткавицы и гръмотевицы, телеграфскаты жици взимать таково силно теченіе отъ електромагнитизмъ, чтото ставать неспособны да работятъ за прѣнасяніе извѣстія. Това сѫщото ся случва винагы и въ сѣвернити зоры, и то доказва еднаквостьтѫ на причинѭтѫ.

Жителити на сѣвернаты страны увѣряватъ, безъ да е подтврьдено обаче отъ ученаты изслѣдователи, че сила на сѣверна зора ся придружява съ единъ шюмъ, който приличя на происходящый отъ гореніе врьшинѫ шюмъ. Ако е истиненъ тоя шюмъ, той ся изяснява лесно отъ продлъжителный трѣсъкъ, който може да произвожда съединеніето на двѣтѣ противны електричества.

Сѫщата теорія може да ни изясни и тыя въпроси: Зачто, когато почти всякоѭ нощь ся случва въ ближныты къмъ полюса страны сѣверна зора, тя не ся види винагы въ нашиты мѣста? И зачто явленіето на сѣвернѭ зорѫ въ нашиты мѣста ся случва повечето около двѣтѣ равноденствія?

Въздухътъ не винагы еднакво е напоенъ съ испаренія и, слѣдувателно, не винагы еднакво е натоваренъ съ електричество. Извѣстно е че подъ равноденственнака слънечныты лучи сѫ най-силны около двѣтѣ ревноденствія. Тогава прочее въздухътъ най-много ся нагрѣва и най-много напоява съ пары, та ся натоварва и съ най-много електричество. Така около двѣтѣ равноденствія горниты теченія на въздуха като сѫ най-силны и най-много натоварены съ електричество, тыи занасятъ къмъ полюсаты силно електричество, което по слѣдствіе въ съединеніето

си съ земното електричество произвожда голѣмѫ сѣвернѫ зорѫ, която може да ся види и въ далечны страны; а когато въздушното електричество е слабо, тогава е слаба и зората, та падалечь ся невиди.

Отъ това може да ся изведе заключеніе, че сѣвернатa зора, която ся види въ нашиты мѣста, като происхожда отъ силно въздушно теченіе, може да служи като прѣдвѣстникъ на лоше врѣмя отъ силны вѣтрове и бури, и дѣйствително така ся и случва. Г. Г.

Има толкосъ начини да разбира и чувствува человѣкъ любовьтѫ, колкото има и образи человѣческы на земліѫтѫ. Любовьта на постьтъ, *любовьта на ученыятъ*, *любовьта на сыромахътъ*, *любовьта на богатыятъ*, любовьта на образованыятъ, любовьта на невѣждыятъ, вещественната и ідеалната *любовь*; сичкыты *любовы* на той свѣтъ, съ единѫ рѣчь, имать си всяка една ѳеоріѫтѫ си или сждбиѫтѫ си. Обаче, само благыты душы могѫтъ да достигнѫтъ до совершенството на воистиннѫ святыты любовны чувства, и, колкото си касае до мене, азъ не мысля че тіи благородни чувства сѫ толкосъ рѣдки, щото тѣхната могущность, за когѫто често става дума, да ни ся види невѣроятна. *Мадамъ Жеоржъ Санъ.*

— Когато ся яви нѣкой та злослови противу тебѣ, ты знай, че той не го прави *безъ своѫ собственѫ полза*, и разумѣва ся че, въ такъвъ случай, той нема да прenебрегне своя си интересъ за твоятъ. Того ради, ты не ся смущавай никакъ, и не жертвувай на чюжды интереси и на чуждy страсти душевното си спокойствіе. Впрочемъ, ако не казва истиннѫтѫ, той, като лъжецъ самокорыстенъ, късно или рано, ще излезе засраменъ и ще повреди самъ себе си; Ако ли пакъ казва истиннѫтѫ, внимавай добрѣ и потруди ся да *ся поправишъ* за да нема що да казва. Ἐπίκτητος

Ἐγχειρίδιον νστ.

— Единъ отъ членовыты на Българското въ Цариградъ Читалище, който съвременно притежатель, управитель, и сочинитель на единъ Българскы вѣстникъ, извѣстява, чрезъ тоя вѣстникъ, на Българскый свѣтъ, ПОСТЕПЕННОТО ИСПУСТАЛЯВАНІЕ на това *Періодическо Списаніе*. Ній, не като главенъ *по настолшему* Редакторъ, но като единъ отъ най-новыты и най-скромныты членовы на това Читалище, и му благодаримъ тепло за извѣстіето което съобщава въ вѣстника си съ непритворѫ скърбь. Защото мыслимъ че то происходи отъ чистосьрднѫтѫ му ревность и ежедневныты му патріотическы грыжы за напрѣдъкътъ и распространеніето на това Списаніе, и ній смы увѣрени че той, при всичкото си занятіе за *грамадното образованіе* на народътъ ни чи съ най-*дребныты* работы, ще спомогне съ усердіе и на това *Списаніе* за *Неиспусталяванѣшто му*.

ческото въздържаніе укоряваше му слуха като гласъ отъ съвѣсть та. «Светата слѣдователно жажда на душата ми са погаси въ единъ источникъ толкось светотатственъ!» Но Арбакъ, способенъ за да си оздравява побѣдата заведе младыя свещенникъ отъ прелеститѣ на наслажденіето къмъ дълбочинытѣ на таинственната си мждрость. Той раскры предъ въсторженытѣ му очи таинственното покрывало на философіята на Нилъ. откры му тайнытѣ на звѣздытѣ и на гностическата наука, която, во времената когато разсждъкътъ бѣше робъ на фантазіята, са считахж като свьрхъчеловѣчески догмы. Тъй Арбакъ са показа на ученика си като ѣщество преестествено дарено съ вмсшы силы. Распаленъ отъ топло желаніе къмъ наука, съвсѣмъ непринадлежаща на земята, желаніе косто отъ младины распаляше гждытѣ му, той са облада отъ надѣждата на осмществяваньето и омаянъ най подирь видѣ разсждъка си толкось смутенъ, щото не можеше вече да го управя. Той са предаде цѣлъ на мждрованія и занятія конто услаждахж двѣтѣ най силны страсти на человѣка, сладострастіето и желаніето къмъ науката. Никога не му мпнуваше презъ умъ че человѣкъ мждръ като Арбака можеше да са заблуди и че человѣкъ толкози гордъ бы въспріелъ за да лъже. Оплетенъ въ лабиринта на метафизическытѣ догмы той пріе за добро оправданіето на египтянина, косто даде на порока видъ на добродѣтель. Освѣнь туй самолюбіето му са ласкаеше постепенно, като гледаше че Арбакъ въспріемаше да стжпи въ непосредственно сношеніе съ него, че законътъ, който бѣше задлъжителенъ за простытѣ хора, за него правяше исключеніе, и че египтяninатъ го правяше участникъ на тайнытѣ ученія и на упоителнытѣ наслажденія на ученіето си. Разбудинытѣ преди малко въ сьрцето му страсти уничтожихж строгытѣ но светы догмы на вѣрата Олинда, който предпріе да го огласи. А египтяninътъ като познаваше основытѣ на истинната вѣра и убѣденъ отъ опытъ, че тѣхнытѣ слѣдствія сж непоборимы и силны врьху душытѣ на вѣрующытѣ, прибѣгнж на средства способны за да ги уничтожжтъ чрезъ особны едны аргументы, конто ако и несъгласны съ здравыя умъ, но употребихж са и подирь Арбака отъ противницытѣ на христіанството, и сполучи цѣлта си.

Аникидъ, както и сѣкій другій, имаше нужда да вѣрва въ нѣщо заради туй повѣрва съвършенно и почти неопасно вѣруваніето, на косто го научи Арбакъ, принуди са да вѣрва и да исповѣда сичко каквото человѣческо има въ страститѣ, сичко каквото суетностьта представя прелестно, сичкото очарованіе косто приписятъ наслажденіята.

Като нави толкози лесно, египтянинътъ са рѣши вече да си посвети на най възлюбленното си желаніе и очитѣ му блѣснахм отъ радость, а възгорденъ заради тържеството си надъ брата на Іона надѣяше са че най-подиръ и нея ще покори.

Въ навечерието на опасныитѣ бакханаліи и преди деня въ който бѣше смутилъ ума на Іона за поврѣда на любовника ѝ, той бѣше приказвалъ съ нея; послѣ той я видѣ два дни наредъ и съ лукаво и нанѣтливо искуство, постара са за да ѝ вкорени неблагопріятны подозрѣнія противъ Главка и даже да приготви сърцето ѝ къмъ чувства благопріятны за него си. Гордата Іона са постара тщателно да скрые отъ него болката, която топеше сърцето ѝ защото женската гордость има едно своеправно преструваньс много способно да измами най хитрыѣ и да посрами най лукавыѣ человѣци. Но Арбакъ тоже умно намѣли че не трѣба да отвара приказка за нѣщо, за което напротивъ трѣбаше да показва хладнокровіе, той познаваше добрѣ че ако започне да говори много за недостатъцыѣ на съперника си, можеше съ туй да му придаде важность предъ жената, на която любовьта търяше; той разумѣ че е поблагоразумно да не показва нито пристрастна умраза къмъ него, нито презрѣніе и че поумно бы было да са ставае да го унижава, но тъй неварочно, като да са показва че той нито си тура на умъ, че тя е могъла да обича съперника му. Въ таквози обстоятелство сичкото състои въ искуството да може да скрые докаченьето на самолюбіето си, като запазва въ сжщото време честольбіето на жената отъ която зависи щастіето му. Таквози сѣкоги е было изведеніето на человѣцыѣ които познаватъ какъ са управи прекрасныя полъ; тъй са докарваше сега и египтянинътъ.

Той не отвори слѣдователно приказка за превъзнасаньето на Главка, поменуваше само името му както и името на Клодія или на Ленида тогасъ, когато искаше да ги слѣо на едно, като ничтожны сжщества, които не са различавали отъ неперудата отъѣ по хубостьта и поради нейната неопытность и невиность. Поменуваше нѣкога, като мимоходомъ пріятелитѣ на Главка, а другій имъ характерытѣ имъ като съвсѣмъ противуположны на добродѣтелното поведеніе на Іона. Заслѣпенъ отъ гордата ѝ душа, и може бы отъ собствената си гордость, той не подозряваше че ти познаваше вече що е любовь, но ся боеше само че сношеніето съ Главка и докаралo онуй впечатлѣніе което води младытѣ сърца къмъ любовьта. И туй сжщото бѣ доста да влѣе въ сърцето му отровата на ревностьта и са топѣше като си пресмѣтваше младостьта и очароватслни-

тѣ прелести на опасныя съперникъ; когото са стараеше за да охули.

Вторый сега день, отъ какъ разумѣ Арбакъ че има съперникъ, сѣдѣше при прекрасната неаполитанка.

— Че и въ кжщи ли носете покривало? попыта египтянинътъ, туй безъ сумнѣніе не е знакъ на благоволеніе къмъ онѣзи които вы приближаватъ.

— Че що го е грижа Арбака ако лицето ми е покрыто, Арбака който само за душата са грижи? и туй като рече спусна още повече покривалото за да покрые повече очитѣ си които бѣхж са зачервили отъ сълзы.

— Да, азъ само за душата са грижж, но покажи ми лицето си, на него ще прочетж душата ти.

— Климатътъ на Помпеи прави чудеса рече Іона съ насилена учтивость, ты си станжлъ любезенъ.

— Че вѣрвашъ ли, любезна Іоно, че само въ Помпеи са научихъ да та оцѣнявамъ? Тука са растрепера гласътъ на египтянина който подиръ мълко заговори: има единъ видъ любовь, прекрасна гьркыне, която не прилича на любовьта на безумныте момцы, която нито чрезъ ума гледа нито чрезъ уши чува и чрезъ нея една душа обыча друга душа. Съгражданинътъ на твоитѣ праотцы, мждрыйтъ Платонъ, той измысли тъзи любовь; послѣдователитѣ му искахж да му подражжтъ, но тъзи любовь никакъ не е достжпна за простытѣ хора, и само възвышенытѣ и благородны духове могжтъ да я осѣщатъ; тя нема никое сношеніе съ низскытѣ страсти, тя не са отвръща отъ брѣчкытѣ нито са смутява отъ грозно лице. На истина тя търси младостьта но търси я въ здрѣлостьта на чувствата си. Истинно е че тя търси хубостьта, но търси хубостьта на ума и на духа. Тъзи е, Іоно, истинната любовь, достойна за тебе, която и студеното сърце може да ти принесе. Студенъ и безстрастенъ азъ, както ма видишъ сама, на тъзи любовь служеніето смѣжж да принесж предъ жьртвеника ти. Прiими го безъ никакво свѣненье.

— И туй ти чувство са зве прiятелство, отговори Іона.

Този отговоръ, ако и невиненъ, показа са като наказаніе на Арбака, когото укоряваше съвѣстьта.

— Прiятелство! извика увлеченъ отъ страсть египтянинътъ; Не! тъзи дума до толкось са оскверни, щото не трѣба да са приспособява на едно чувство толкось свето. Прiятелството е съюзъ който свързва и лошытѣ и неразумныте. Прiятелство! то е съюзъ който съединява сърцата на Главковцы и на Клодіевцы. Прiятелство! да,

то е земна страсть, съставена отъ низкы навицы, отъ долны наклонности, но чувството за което азъ говорѫ, извира отъ звѣздытѣ (а), произхожда отъ тайнственното, непзвестно онуй изступленіе, което ны обладава кога гы съзърцавамы: то пламти, но очистя, то е маслото на алебастрената лампа, която като распръсва амброзія, блѣсти само между най чистото вещество. Не, чувството на Арбака къмъ Іона не е нито любовь нито пріятелство. Не са мжчи да му намѣрѫтъ име, земята нема име за него; защо да го унизявамы съ земны прилагателны, чрезъ свѣтскы обидности?

Арбакъ, който до сега стжпка по стжпка измѣряше полето по което щѣше да мине, никога не бѣше направилъ таквази отчаяна стжпка; той знаяше да употрѣбява езыкъ, който, на днешната епоха на престоренын платонизмъ, тозъ часъ былъ бы понятенъ на нашытѣ хубавицы, но тогасъ са считаше за тайнственъ и за необыкновенъ. Този езыкъ, неприспособимъ никакъ на една опредѣленна мысъль, даваше на говорящи улесненіе или да слѣдува напредъ или да са стжписа назадъ неосѣтено, споредъ колкото го насърчаше надѣждата или го обезсърчаше страхътъ. Іона треперяше безъ да съзнава причината; покрывалото което затуляше лицето и потуляше съвременно израженіето на ужаса и, нпакъ, ако египтянинътъ и разумѣяше, той щѣше да осѣти униженіе и ярость. Нанстина младата мома до сега не бѣше осѣтила отвърщеніе къмъ него, колкото тозъ пжть, армоническійтъ тонъ на гласа на Арбака, който покрыто питаеше нечисты намѣренія, звытѣше на ушытѣ и като единъ непріятенъ диссонансъ; като посеше на душата си напечатанъ Главкова образъ, тя са гнусеше отъ любовны думы произнасяны отъ чіито да были другы уста, и треперяше съвсѣмъ че не познаваше че въ гжрдытѣ на Арбака кипѣше друга страсть попламенна отъ покрытыя му платонизмъ. Вѣрваше тя невинната, че египтянинътъ говори за нравственна любовь, за непорочна симпатія, но мигарь сърцето и не осѣщаше къмъ Главка таквази любовь, таквази симпатія? Кой по можаше да проникне въ скрышноститѣ на сърце пренспълнено отъ сѣкждѣ отъ въспоминанія за Главка?

Заради туй като желаяше да са мѣни приказката тя отговорн съ тонъ студенъ и равнодушенъ.

— Какъвъто и да бы былъ онзи кой са удостои съ пріятелството на Арбака, не трѣба да са почуди ако неговата мждрость изобразява пріятелското чувство съ съвсѣмъ нему свойственны цвѣтове,

(а) Платонъ.

нито ако пріятелството му е почнето отъ пріятелството на другытѣ хора, често заблудено и наклонно къмъ разны намѣренія. Но кажи ми, Арбаке, виждалъ ли си скоро брата ми? Има доста дни отъ какъ не е дохождалъ при мене; когато послѣдния пѫть го видѣхъ, осѣтихъ скърбь, оплашихъ са. Боѫ са че неблагоразумно той прибърза та избра строгото си званіе, и че са е раскаялъ вече за туй си рѣшеніе което вече не може да отмѣни.

— Не са безпокой, Іоно; Наистина преди нѣколко дни бѣше малко смутенъ и безпокоенъ. Мѫчахѫ го нѣкои сумнѣнія, каквыто често владѣѭтъ въ пламеннытѣ души като неговата, вълнуваны сѣкоги и перѣшителны помежду въсторга и уныністо. Но той, Іоно, той самъ като бѣ безпокоенъ и унылъ, доде да ма потърси; той имаше нужда отъ пріятелска любовь и участіе; сполучихъ да му укротѭ духа, и распръснѫхъ безпокойнытѣ му сумнѣнія; отдалечихъ го отъ земята и го введохъ въ храма на мѫдростьта и душата му са укроти и успокои предъ величіето на богынята. Не са бой, нема да са раскайва вече; който слуша Арбака той не бѣдствува никога да са раскае.

— Ты ма успокои, много съмъ честита като чувамъ че той е благодаренъ.

Послѣ са обърнѫ приказката на другы предметы незначителны, но египтяпинътъ употрѣби сичката сила на духа си за да са покаже пріятенъ и му придаде даже веселъ цвѣтъ; поради безкрайнытѣ си познанія той бѣ способенъ да украсява и да услажда сѣка нова приказка, зарадя туй Іона като забрави непріятното си впечатленіе отъ пьрвыя разговоръ, увлече са отъ вълшебното остроуміе на лукавыя този человѣкъ съвсѣмъ че бѣ отпадѫла отъ скърбь. Докарванъето й и думытѣ й не бѣхѫ като понапредь свиты и свѣпливы и Арбакъ който не пропущаше ни едно обстоятелство което бы помагало на цѣлта му, побърза да са възползува отъ него и рече на Іона.

— Ты никога не си виждала вѫтрешностьта на кѫщата ми, може да намѣришъ нѣщо пріятно; тя обнема много стаи въ които ще видишъ много работы, които ты много пѫти си искала да ти обѣсиѫ, поне ще видимъ кроежа на египетска кѫща, не казвамъ дѣто намѣсто бѣднытѣ и малкы размѣры на римската архитектура ще намѣришъ грандіозностьта на зданіето и величіего на великолѣпіето, и правилното зодчество на палатытѣ на Мемфисъ и на Ѳивы, но нѣма тукъ тамъ по нѣщо което може да ти покаже духа на древнята цивилизація който облагороди свѣта. Посвети прочее една пролѣтна-

вечерь на строгій пріятель на младинитѣ ти, и дано смиренното мое жилѣлище са похвали че са е проведрило отъ присѫтствіето на Іона, който е предметъ на общото удивленіе.

Като не знаеше какви гнусны бакханалій са вършахѫ въ нея кѫща и въ каква опасность бѣдствуване да испадне, Іона безъ затрудненіе пріе поканваньето и опредѣли идѫщата вечерь за посѣщеніето, а спиридонитъ си отиде съ весело лице и сърцето му подскачеше отъ свещотатственна и гнусна радость. Единъ той наймно и другій единъ поиска дозволеніе за да види Іона. Но нуждно е да са завърнемъ при Главка.

ГЛАВА 5.

Исторіята на една костена жаба.

Посѣщеніе жилѣлищь на Педія.

Великолѣпно осѣтняваха прекрасныте лучы на утренния фебъ благовонната градина на кѫщата на аспазіята. Умѣленъ и прескърбенъ сѣдѣше той задъ една тънка завѣса която го браняше отъ огнѣныте лучи на лѣтното слънце.

При първото раскопаванье на тъзи кѫща намѣри са въ градината и корытото на една костена жаба. (а) Чудното туй твореніе, на което природата е отказала сѣко жизненно наслажденіе, като го дарила само съ единъ слабъ инстинктъ, подобенъ на сънь, живѣяше въ онъзи кѫща много годины напредъ преди да я купи Главкъ; думамъ много годины защото тѣ заминуваха паметьта на хората и по преданіе приписвашеся на животното невѣроятно голѣмъ възрастъ. Кѫщата са поправи, поправи, подновй, мѣни притежатели, много поколѣнія са мѣниха и намѣха и костената жаба все продължаваше дългото си и безстрастно сѫществованіе. Землетресеніето което бѣ станѫло преди шестнайсеть годины бѣ съборило много общественни здания и произвало ужасъ и трепетъ на жителитѣ на Помпея, събори до основаніе и кѫщата въ която сега живѣяше Главкъ; домовладѣлцытѣ я напуснѫха за нѣколко дни и подпрѣ малко като разчи-

(а) Не знаѫ, но мыслѫ че тъзи костена жаба са спазва еще: тя са намѣри при раскопаваньето на домо, за ступанѫтъ на който създадохъ Главка.

стиха развалинытѣ намѣрихѫ костената жаба здрава и невѣдуща станѫлото около нея опустошеніе; ще речешъ че чрезъ една вълшебна сила са спазваше живототъ въ недѣятелната ѝ кръвь, въ медленното ѝ движеніе. Но тя не бѣше колкото са виждаше недѣятелна, тя слѣдуваше сѣкога монотонныя си и правиленъ пѫть, като обикаляше съ помощьта на малкытѣ си рѫцѣ около оградата на малката си държава, но цѣлы мѣсецы са пзыскаахѫ за извършваньето на пѫтуваньето ѝ по сичкото пространство. Колко неуморна пѫтница бѣше тъзи костена жаба! Съ трудъ и съ търпѣніе тя обикаляше безпрестанно кждѣто щяше, безъ да внимава съвършенно около себеси истинскій философъ, като сбираше сичкія свѣтъ въ себеси. По единъ видъ величіе сѫществуваше въ пустынолюбивыя ѝ егонзмъ, слънцето което я сгрѣваше, цвѣтьята конто я осыпвахѫ съ роса; чистыйтъ въздухъ който безчувственно дышаше, тѣ бѣхѫ единчкото роскошество на живота ѝ. Тя не са смутяваше отъ пріятнытѣ измѣненія на годишнытѣ времена на умѣренныя онзи климатъ, тя са оттегляше въ гнѣздото си, като пустынникъ на умиленіе, като философъ на размышленіе, като любовникъ на надѣжда.

Недосѣгвана отъ бѣдствіята и отъ измѣненіята на врѣмето, тя прѣдставяше съ сѫществованіето си една емблема. Живѣяше съ медленното си вървѣнье, правилна, вѣчна, невѣдуща страданіята и сънищытѣ на смыртнытѣ около нея. О, горката! Трѣбаше да са распукатъ вулканы, да са отворѫтъ пропасти да стане потопъ за да угасне мрачкавыйтъ свѣтилникъ на живота ѝ. Неумолимата смьрть която не щади нито богатство, нито хубость минуваше покрай нея безъ да вижда твореніе, което тя малко можаше да измѣни.

Впечатлителныйтъ Главкъ гледаше на костената жаба съ удивленіе и осѣщаше къмъ нея сичко което възбужда въ насъ красотата на противуположноститѣ. Той можаше да глѣда цѣлы часове на пълзеніето ѝ и да философува врьху устройството ѝ. Когато бѣше веселъ нито я помысляше, а въ часоветѣ на унынѣето я ублажаваше.

Като я гледаше сега да пълзи по трѣвата, асинянинътъ безъ да са осѣти заговори:

Орелътъ едно време като хвьркалъ пусналъ камькъ за да ти счупи кората и сцѣпи главата на единъ поетъ. Ето аллегеріята на сждбата! Вещественно твореніе! и баща и майка си имало, може бы и другарь си имало преди вѣкове. Либили ли сѫ родителитѣ ти? ты либило ли си? студената ти кръвь заби ли са посилно когато пълзеше до тебе любовницата ти? можеше ли ты да осѣ-

щанѣ любовь? Скърбѣше ли когато са отдалечаваше отъ тебе твоята любезна? О, че какво не бихъ платилъ ако бихъ могълъ да открыѫ тайнытѣ на бронянытѣ ти гърды, да испытамъ хода на бѣдныте ти желанія, да смѣтнѫ непонятната разлика помежду твоята радость и скърбь! О, ты бы могъла да разумѣешъ тъзи разлика, ако да бѣше тука моята Іона; ако да идваше тя ты щѣше да осѣтишъ атмосферата по лека, и топлината на слънцето по пріятна; О, сега та ублажавамъ защото не осѣщашъ болка отъ отсѫтствіето ѝ; и азъ когато я не виждамъ, желаѫ да имамъ твоето сѫществованіе. Каквы подозрѣнія увы! Каквы предчувствія ма обикалятъ! Защо ли тя нерачи да ма пріеме? Колко дни са минѫхѫ отъ какъ не съмъ чулъ гласа ѝ! Сега първый пѫть животътъ ми е нерадостенъ и тежькъ. Като кога са намѣрвамъ самъ на пиршество, предъ угасѫлы свѣтилницы, посрѣдь цвѣтья повѣвѫлы. Ехъ, Іоно, ако да можаше да си въобразишъ колко та обожавамъ!

Доде Недія и прекѫсѫ любовныя му монологъ. Тя идяше отъ мраморныя архивъ припазливо съ лека стѫпка; минѫ презъ портика и са спрѣ при цвѣтьята конто опасваѫ градината, като посще съ поливалника, който бѣ въ ржката ѝ, жеднытѣ цвѣтья конто оживѣваѫ отъ едното ѝ присѫтствіе. Тя ги миляваше съ нѣжна любовь, пипаше ги и търсяше ако има нѣкоя суха шумка или насѣкомо което разваля хубостьта имъ. И като минуваше отъ едно цвѣтье при друго, младыйтъ ѝ образъ и изъящната ѝ снага я правяхѫ да прилича на слугыня на Цвѣтана, богинята на градинытѣ.

— Недіе, маичка моя Недіе! рече Главкъ.

Недія са спрѣ, причерви са, слушаше гласа; съ отворены устны си подигнѫ тя главата като че испытваше отъ кждѣ идѣше онзи гласъ; Тя сложи поливалника и са затече къмъ Главка.

Чуденъ бѣше непогрѣшимыйтъ вървежъ на слѣпата посрѣдь цвѣтьята, какъ избираше най краткія пѫть за да доде при Главка.

— Недія, рече Главкъ като похванѫ съ ржка дългата и прекрасна коса на момичето; отъ три дни вече живѣешъ водъ стрѣхата на домашныте ми боговс. Какъ си? благодарна ли си?

— Неописанно благодарна! отговори тя.

— Сега, захванѫ Главкъ, исчезнѫхѫ умразныте въспоминанія на предишныя ти животъ, сега са ты облече (и съ туй похванѫ шитата ѝ дреха) съ облекло прилично на нѣжното ти тѣло, сега, мила моя, като навикнѫ на благополучіето, което молѫ боговетѣ да е дълговременно, сега пакъ азъ ще искамъ отъ тебе една милость.

— О, че какво азъ могж да сторж за тебе? рече Недія като са сплете и подигнж ржцѣтѣ.

— Слушай ма, на тебе толкози млада ще повѣрж тайната си Чувала ли си, нѣкога името на Іона.

Недія запахтяна и блѣдна като една отъ статуитѣ на галерията отговори подирь малко мълченье.

— Да, чухъ че е Неаполитанка и хубавица.

— Наистина хубавица! хубостьта ѝ свѣти като дневната свѣтлина. Но тя не е неаполитанка, тя има грьцко происхожденіе, само Грьція е богата отъ такивзи прелести. Тя е, Недіе, моята любовь.

— Не си сумнявахъ, рече тя, съ покрыто спокойствіе.

— Азъ я обычамъ и ты ще я обикнешъ. Искамъ да та проводж при нея; честита си ты че отивашъ въ жилището ѝ! Ты ще са смаешъ отъ мелодіята на гласа ѝ, ще подышешъ атмосферата която благоухае отъ присжтствіето ѝ.

— Какъ? какъ? искашъ да ма неспждишъ отъ кжщата си?

— Ты ще живѣешъ съсъ Іона, рече Главкъ, съ такъвзи тонъ като да думаше «*че какво подобро отъ туй можешъ да желаешъ?*»

Момичето заплака.

Като станж отъ стола си Главкъ я повика близо и я замилва съ братска любовь.

— Но, мила моя, плачешъ защото не познавашъ че оздравявамъ живота ти. Іона е благородна, блага, сладкодумна като дыханьето на въздуха; въ нея ще намѣришъ другарка на младинитѣ си. Тя ще оцѣни дарбитѣ съ които омайвашъ душитѣ, тя ще обыкне простодушната ти пріятность, тя една може да та обыкне, защото, е създаніе на граціитѣ. Плачешъ ли еще? Глупавичка си! Но не та принилямъ. Отказвашъ ли ми тъзи милость?

— Не, покоравамъ са, заповѣдай ми. Виднишъ че не плачж вече, спокойна съмъ.

— Сега познавамъ моята Недія, рече Главкъ, като я цалуваше ржцѣтѣ. Иди прочее да я намѣришъ и ако не са благодаришъ отъ пріеманьто ѝ, ако виднишъ че та изманихъ дѣто похвалихъ добродушіето ѝ, имашъ дозволеніе да са върнешъ при мене. Азъ не та устжпвамъ, азъ та засмамъ, този домъ, моя мила, е сѣкоги твоё убѣжище; о, да можеше той да дава сѣкоги убѣжище на сичкытѣ страдалцы и на сичкытѣ злочесты! Но ако не ма лъже сърцето ми, нема да са забавиж да та върнж назадь. Единъ ще бжде домътъ на Іона и мойтъ домъ, тогасъ ще живѣешъ съ двама ни.

Думытѣ на Главка прободохж като остра стрѣла сърцето на бѣдното момиче, но то не заплака и са покори на сждбата си.

— Иди слѣдователно у Іона, моя Недіе, ще та заведж до тамъ, занеси и най отборъ цвѣтьи, ще ти дамъ единъ малка ваза за тѣхъ, и нека ми прости за простыя ми даръ. Земи съ себе си свирката, вчерашныя ми даръ, който толкось искусно употребяваишъ. Дай и туй писмо, въ което испомжчихъ ума си да изразж нѣкои мои идеи. Не загубвай нито една дума на Іона. . . . нито единъ тонъ отъ гласа ѝ, и ми обади да ли е тонъ на надѣжда или на безнадѣжность. Малко дни има какъ съмъ влѣзълъ въ кжщата на Іона, сега туй не ми са позволява; мыслиж че нѣкоя тайна са крои. Хиляды подозрѣнія, много сумнѣнія ма мжчжтъ испытай, защото си умна и преданностьта ти какъ мене прави потыко твоето остроуміе, изслѣдувай причинытѣ на тъзи ѝ жестокость, поменувай имѣтоми предъ нея колкото можешъ почесто, дай ѝ да разумѣе че я обычамъ повече отъ колкото азъ самъ си вѣрвамъ, и когато ти говори за мене, внимавай ако въздѣхне, ако отговари . . . . ако ти пресича приказката, гледай да налучишъ мыслитѣ ѝ. Ты ми бжди пріятелка, ты ма представи и ма истълкувай предъ нея, и о, колко быхъ одесетерилъ монтѣ къмъ тебе благодѣянія! Чули ма, Недіа? ты си малка . . . . да не съмъ казалъ нѣщо иосто ты не си разумѣла?

— Не.

— Ще ли ми помогнешъ?

— Да.

— Като наберешъ цвѣтьята, сла при мене да земешъ вазата. Въ чертога на Лида ще ма намѣришъ. Сърдита ли си еще, любезна моя?

— Главке, азъ съмъ робыня; на какво бы служила сърдитината или благодареніето ми.

— Тъй ли говоришъ? Туй не быва! Недіа е свободна. Давамъ ти свободата, употреби я какъто искашъ и да ма простишъ дѣто са понадѣяхъ на твоето къмъ мене участіе.

— Разсърди ли са? о, за сичкытѣ добрины на свободата не искамъ никога да та видж недоволенъ. Главке, ты ми си за баща, ты ми си единчкійтъ покровитель, прости бѣдната слѣпа! Не трѣба да са огорчавамъ нито когато та оставямъ, стига само да си доволенъ.

— Нека боговетѣ благословжтъ сърцето ти! извика Главкъ умиленъ и я цалуваше по челото безъ да знае какъвъ пожаръ распалваше съ туй.

— И тъй прощавашъ ли ма? Нема ли вече да поменувашъ за

свободата ми? Мисто благоволуйе е да съмъ твой робиня, ты ня са обѣща да ма не устранишъ никому.

— Обѣщахъ са.

— Да вдя слѣдователно да набера цвѣтята.

Зе процее Недія, безъ да продума нищо, отъ Главка скаповѣнната каша, въ който послѣ тури благовонны и прекрасна цвѣтя, ты чу безъ плачъ послѣдныть поржчванья на Главка, и щомъ той свърши, ты постоя една минута защото не можеше да му отговори безъ да не пролѣе сълзи. Поиска му ржката, прибавки я на устатѣ си, спусна си покрывалото на лицето и са отдалечи бързомъ; като престѣпи прага на вратыть врата спрѣ са и простръ ржка като че са прощаваше съ него дожъ.

«Прощавай, блаженна кыщо! три дни живѣхъ подъ гостепріимната ти стрѣха, три дни на непсказано благоволуйе, какового ни. когато не стѣмъ срѣщала! прощавай! оставимъ та и богъ да благослови стрѣхата ти. Сега, когато сърцето ми са отдѣля отъ тебе, другото нищо не желая освѣнъ смърть.

ГЛАВА 6.

Честитата господарка и робината Нерида.

Слугыня влѣзе въ чертога на Іона и й обади че посланникъ отъ Главка иска да й каже нѣщо.

Іона са намѣри въ нерѣшителность.

— Проводената е безока, рече слугынята и на часъ само може да повѣрви посланіето си.

Низко е сърцето което не уважава человѣческыть бѣдствія. Щомъ чу Іона че проводената е слѣпа и тоя часъ осѣти че е невѣлюжно да й върне скърбеть отговоръ. Главкъ бѣ изпратилъ нарочна спещенъ посланникъ, комуто не можеше да са откаже въ прозбата му.

— Защо ма търси какво имя да ми каже?

Въ туй смущеніе сърцето на Іона силно тупаше. Полатка са завѣсата на вратата и пришумули едно леко движеніе, Недія, водима отъ една отъ слугынить на Іона, влѣзе като носеше драгоцѣнния даръ на Главка. Спрѣ са малко за да чуе нѣкой гласъ, който да й покаже къдѣ трѣба да пристѣпи.

— Благородната Іона, рече ты най-подиръ съ почтителенъ гласъ, нека проговори, моля я, за да имя да упраква къмъ нея слабитѣ си стѫпкы и да принесе на кралата й моя даръ.

— Любезно момиченце, отговори Іона съ умилителенъ и ласкателенъ тонъ, не са труди ты да вървишъ по хлъзгавыя този пать, слугыната ще ми донесе каквото й дадешъ и туй като каза направи знакъ на слугынята да поеме вазата.

— То е нѣщо, което самъ могж да предамъ, рече Недія, и ржководима отъ гласа, приклюпи полека и стигиж дѣто сѣдѣше Іона и като колѣничи поднесе й вазата съ цвѣтьята.

Іона я пое и я сложи на ближнята масса; послѣ много учтиво подигиж Недія и я покани да сѣдне. Свѣнявото момиче са отказж съ благопристоенъ начинъ.

— Не съмъ извършила напълно еще поржкьето си, рече тя като извалкане отъ пояса си Главковото писмо. Въ туй писмо ви обяснява пишущійтъ защо той предпочете послапинца недостойна като мене.

Съ трепетна ржка пое прекрасната гърныня писмото и Недія като го разумѣ вздъхиж отъ сърце. Тя стоеше предъ гордата и величествена Іона съ кръстосаны ржцѣ и съ наведены мигачи не по малко и тя въ подчиненостьта си горда. Іона даде знакъ на слугынитѣ за да излѣзжтъ, и пакъ гледаше съ умиление и съ очудване образа на безоката робыня, послѣ като са оттегли малко отвори писмото и го прочете.

«Пише Главкъ на Іона, което не смѣе да й каже съ уста. Болна ли е Іона? слугынитѣ ми казватъ че не е, и туй ма утѣшава Да не е Главкъ разсърдилъ нѣщо Іона? увы! за таквось нѣщо не могж да пытамъ слугынитѣ. Отъ петь дни мене не ми са позволява да та виждамъ. Въ туй разстояніе да ли е освѣтявало слънцето земята? не го знаж! да ли бѣше ясно небето? за мене не! мое небе, моя земя е Іона. Досаждамъ ли ты? Сгрѣшихъ ли дѣто посмѣхъ да искажа въ тѣзи редове онуй което устата ми не посмѣхж да произнесжтъ?

«Увы далечъ отъ тебе по силно осѣщамъ вълшебството на силата ти врьху мене, и отстраняванъето като ма мжчи въ същото вроме ма и насърча. Ты не искашъ да ма видишъ и даде съвременно, отпустъ на сичката чета ласкатели която та обикаляше. Можешъ ли да ма туришъ и мене въ тѣхныя редъ? О, туй е невъзможно! познаваишъ добрѣ че азъ не принадлежж на тѣхныя редъ, че не съмъ създаденъ отъ тѣхныя квасъ; но съществото на моята природа, ако и неважна, проникнж са отъ благоуханіето на животворящія твой духъ.

«Да ли е поискалъ нѣкой да ма накаднети предъ Іона? О, не

вярий свещеникъ? И дъявольтъ чрикулъ ако да ни каиние не ти се недостойна за любов, не щѣхъ да повѣрвамъ тоя чрикулъ. Трѣба ли пакъ да ѣмъ на мили отъ тебе недовѣрчивъ? Предлагамъ ти тоя въпросъ, защото съ каиня сще не можетъ ни и пѣсталъ, нощо щѣхъ врѣме тебе при пасѣването на нивдове, и очищъ ти нѣкто ни исповѣрнимъ нощо щѣхъ. Крий си колкото щешъ, Іоно, духовния сѣнъ сѣнѣше ина вѣсѣду ни, туй то показватъ очитѣ, ако и да ѣмашъ устата ни. Пусни ги да ти видѣ, чуй за недѣнѣ ти ина нѣкоя отстрини на пасѣ. Нощъ на ума си да ти се отворѣтъ тѣсния сѣнъ не за обѣщъ, но тѣли души ни нахвѣрли ина устата проповѣ нощо ни. Прѣвни прочее обложенъ-то и пасѣтѣсѣвѣнѣ ни. Кѣто се срѣщнѣмъ врагъ или врѣтъ сѣтъра на Пасѣка да ни не трѣба да се срѣщнѣмъ врѣтъ другъ олтаръ по прѣкрасно?

Прѣкрасна, възлюбена Іоно! ако можа пламена младостъ, ако можа затѣмѣна природа вѣсѣрѣдъ ма ушѣнѣхъ, пакаѣхъ ми обаче пристѣщащето въ нѣкто трѣбаще да се устокѣ, и ма принудѣхъ по сѣѣро да разумѣмъ нуждата за отдрѣнѣтото отъ моето заблужденіе. Отвѣнѣ мокрецъ? си врѣхъ на жертвѣнѣка на бога на морето. Кѣто памѣрѣхъ тѣзи отворѣхъ се отъ корабокрушеніето, дочуѣни ми да та видѣ. Твоето докарѣнѣ кѣмъ чужденцѣтъ и благородно и помощна ли сѣмѣтѣ ще остѣнѣ кѣмъ страждущѣтъ си? Чѣнѣ отвѣнѣ. За сѣто трѣбѣ подложѣтъ цѣлъ; тѣхното благухѣніе е покрасѣвѣнѣ отъ другѣ, то нѣкоя отъ сѣлнцето, и тѣ сѣ сѣбѣнѣ на любѣтъ. За ма послѣшѣнѣ и прѣвоспѣтѣлѣ на цѣлѣ ма набрѣхъ само сѣмѣне нѣкто ще прѣвѣсѣ, ако по ѣне, отъ сѣкрадѣніе кѣмъ нея; ти е, кѣто нѣтъ, чуждѣнка на тѣзи земѣ, врѣхъ ма прѣрѣдѣнѣтѣ и нѣтѣнѣ въ страна на прокрѣтѣ отъ тѣзи, но ти е по тѣзи отъ нѣтъ благодѣтѣщѣ лѣкѣто и лѣкѣнѣ отъ врѣбѣ и е рѣбѣнѣ. Перната Неда? Нѣмѣтѣ ли устадѣ, колкото моѣ, горѣкѣ и сѣдѣ и прѣкрѣ, нѣмѣтъ долѣжѣнѣ ли ѣ помѣстѣ при нѣсѣ. Ти е нѣкрѣнѣ, будѣ и сѣкрѣнѣ, нѣсѣщѣ отъ мѣлѣнѣтѣ и ѣ нѣвѣнѣ; ти е Богѣлѣнѣ Цѣлѣнѣ въ отдѣлѣнѣтото на цѣлѣтѣ. Нѣлѣ сѣ не ще и обѣщѣ нѣмѣ прѣдѣнѣ и нѣтъ.

«Дѣ чуѣ сще, прѣсѣ ѣ сѣдѣтѣ. Отъ дѣ прѣсѣдѣ тѣзѣ толѣзѣ нѣмѣтѣ кѣтъ дѣлѣ сѣѣ отѣнѣнѣ? Ѣ чѣе мѣнѣ той не е чѣтѣ нѣмѣтѣ. Нѣй тѣрѣтъ нѣмѣнѣ отъ хоѣ, и мѣлѣ тѣрѣтѣ ѣ сѣ сѣбѣнѣ отъ сѣ а прѣтѣрѣ строѣтъ и пѣлѣрѣ, но сѣ сѣтѣ чуѣ не сѣ нѣ отъ умъ и рѣдѣ; устѣтъ ѣ сѣ готовѣ ѣ сѣ сѣбѣ, но послѣдѣтъ ѣ сѣ-

гледатъ и испытватъ сичко на около. Человѣкъ, не трѣба да вѣрва Арбака безъ испытванье; да не е той приготвилъ неблаговоленіето ти къмо мене? Имамъ голѣмо подозрѣніе на него защото послѣднія пѫть на нашето виждане го оставихъ при тебе; ты разумѣ тогасъ колко непріятенъ му са видѣхъ, и отъ тогасъ ты вече не ма видѣ. Недѣй вѣрва каквото и да ти е казалъ противъ мене, ако ли вѣрвашъ кажи ми го направо, тъй трѣба да са докарва Іона къмъ Главка. Прощавай! Писмото ми е вече въ рѫцѣтѣ ти; защото да е по честито отъ пишущыя?

И пакъ прощавай, Іоно!»

Подиръ прочитанъето на писмото Іона осѣти като че една мъгла са дигнѫ отъ — предъ очитѣ ѝ. И наистина на какво основаніе ти вѣрваше че Главкъ е предъ нея повиненъ, че не я е обычалъ отъ сърце. но ето вече той искренно и явно исповѣда любовьта си къмъ нея; отъ тъзи минута Главкъ надви пакъ въ духа ѝ. Съвѣстьта ѝ укоряваше сърцето ѝ при сѣка страстна фраза на писмото, попьстрено вредъ отъ фантазія и отъ истинность. Какъ ли можя да си сумнява за сърцето на Главка? какъ станѫ та даде вѣра на другытѣ, а не на него? и му отказа въ туй отъ което са ползувать обвиняемытѣ, отказа му въ правото да забрани себе си противъ преддполагаемото прегрѣшеніе. Сичкытѣ тѣзи мысли като са ѕолхѫ въ ума ѝ Іона са остави на нѣжната си натура и сълзы утѣшителни рукнѫхѫ по странытѣ ѝ; ти цалунѫ писмото и го тури въ назвата си, послѣ са обърнѫ къмъ Недія която стоеше все въ едно положеніе.

— Що не сѣднешъ момиченце, рече ѝ, докато азъ на пишѫ отговора?

— Ще му отговоришъ ли? попыта Недія съ хладнокровіе, косто обаче са изобличаваше отъ сърцето ѝ. Слугата който ма доведе до тука ще занесе писмото на Главка.

— Ты ще останешъ при мене, рече Іона; дьрзай, нема да са трудишъ много; Недія си наведе главата.

— Какъ са наричашъ, мило момиченце?

— Недія.

— Отечеството ти?

— Тессалія, земята на Олимпъ.

— Бѫди отъ сега моя пріятелка, речи Іона като милваше момичето, защото и моитѣ родители имахѫ сѫщото происхожденіе. Но недѣй, молѫ та, стоя права на студенытѣ и хлъзгавы мермеры. Ей — тъй, сѣдни, сега ще та оставѫ за малко самичка.

«Іона на Главка да здравѣе. Ела Главке, (тъй пишаще Іона) ела утрѣ. Може да та обидѣхъ, но ще ти обадж какво престжпленіе ти приписахж. Отъ днесь да са не плашишъ отъ египтенина, да не му са бонишъ; казвашъ че въпъ отъ мѣрката си са объесилъ; но о, богове! бож са да не бы чрезъ спѣшныя си отговоръ да съмъ падижла и азъ въ сжщата погрѣшка. Прощавай!»

Іона са върнж съ писмото въ ржка, което не посмѣи да прочете вторюй пжть. Неблагоразуміето и боязливостьтж сж обыкновенныть черты на любовьта. Недіа като станж.

— Писа ли на Главка? попыта.

— Да.

— Надѣвж са че ще са благодари отъ писмоносителя ти.

Іона като забравя за една минута че безоката Недія не можаше да види впечатлѣніето което й докара прочитаньето на писмото на Главка, причерви са и не отговори.

— Искамъ да кажж, рече Недія съ гласъ полекъ, че най малката студена фраза ще го огорчи и че най малката сладка дума ще го благодари. Въ пьрвыя случай писмото проводете съ слугата, въ противныя азъ ще го занесж този вечеръ.

— Че защо, Недія, попыта Іона безъ да удовлетворж тоєъ часъ любопытството ѝ, защо да го занесешъ ты?

— И тъй отговоръть е благоволителенъ? Да, инакъ не можеше да бжде! Кой ли може да бжде къмъ Главка неблагорасположенъ?

— Мила моя, извика Іона не тъй като понапредь свѣнливо ты хортувашъ много распалено; Толкось ли любезенъ ты са вижда Главкъ?

— Госпоже! Главкъ са показа къмъ мене каквото не ми са показа нито щастіето, ни боговетѣ, показа са *пріятель!*

Тъй възторженъ и величественъ бѣше отговоръть, щото Іона покъртена душевно, наведе са и цѣлуиж момичето.

— Ты показвашъ признателность, туй е праведно; тогасъ защо да са свѣнж и азъ да кажж че Главкъ е достоинъ за твоята признателность? Занеси ты письмцето, Недіе, и са върни и на врьщанѣто ти ако случайно не са намѣржж въ кжщи, ще намѣришъ готова твоята стая близо до моята, Недіе, азъ немамъ сестра, искашъ ли да ма имашъ за сестра? . . .

Тессалійката цалуиж ржката на Іона и смутена пѣкакъ й рече:

— Прекрасна Іоно! могж ли да ти поискамъ една милость?

— Каквото поискашъ е пріето.

— Сичкійтъ свѣтъ прославя божественната ти хубость, но о, бо

гово мене не е дадено да видиж образа ти, който омайва свѣта. Дай ми да попиимъ лицето ти! тъй само могж да си съставиж понятіе за твоята хубость.

И безъ да чака съгласіето ѝ, като искаше дозволеніе, захванж да пипа полека съ малката си ржка лицето на гьркынята която оставаше въ положеніето какъто бѣше са навела за да я цалуне. Хубостьта на туй лице може да представи само една статуя (а), която, ако и ущърбена, произвожда днесь удивленіе и са намѣрва въ Неаполь, мѣсторожденіето на Іона. Мраморътъ на статуята епароскій и предъ нея статуята на Венера Медичи не са показва вече свърчеловѣческа. Лицето е върхъ на съвършенството по съразмѣрностьта и тъй пълно отъ младость, умъ и животъ, щото днешнытѣ старинари намѣрватъ че тъзи статуя представя Психея.

Ржката на Недія са водяше по кждърцытѣ на косата, по гладкото чело, по алянытѣ и нѣжны страны, по трапчинката подъ долнята устна, по повърхностьта на шіята която бѣше по бѣла отъ лебедь.

— Познавамъ сега че си хубава, рече Недія, и отъ сега слѣпа какъто съмъ могж да си испиишж лицето ти.

Щомъ Недія си оттегли ржката, Іона са предаде на дълбоко но пріятно замисляне. Главкъ я обычаше и тя го обычаше и не можаше да разумѣе какъ можи и за една даже минута да си сумнява, какъ єгиптянинътъ да я убѣди толкось щото да осѣти нерасположеніе къмъ Главка? доде ѝ на умъ съвѣтътъ на писмото, което обърташе вниманіето ѝ на навѣтытѣ на Арбака и осѣти че кръвьта ѝ замрьзвше, и почитаніето, въ което този адскій человѣкъ я държеше, преобърнж са тосъ часъ на трепетъ. Въ туй време слугынитѣ ѝ пристжпихж и ѝ извѣстихж че е време да отиде у Арбака и тосъ часъ са сепнж, растрепера са; тя бѣ забравила даденото нему обѣщаніе. Изъ най-напредъ тя помысли да не испълни дадената си дума, но послѣ ѝ доде смѣхъ като че са боше единственыя си старъ пріятель. Ти са прѣмѣни съ обыкновенытѣ си украшенія и тръгнж къмъ таинственыя домъ на Арбака, безпокоене са само като мысляше да ли трѣба да търси по ясны объсненія заради приписванытѣ престжпленіо на Главка, или трѣбаше да чака да са освѣт отъ самаго Главка като му ли обади безъ да помене обвинителя.

(а) Намѣрва са въ Бурбонскія музей въ Неаполь и са нарича Психея. Лицето на статуята надминува сичкытѣ оставоны до сега творенія на древнытѣ изящны искуства.

ЧИТАЛИЩЕ

Февруарій 1. 1871. Книжка 9.

Напрѣдъкътъ въ деветнадесятый вѣкъ (1)

Трѣба человѣкъ да е много невѣжда или съвсѣмъ заслепенъ за да жали днесь еди-коѣ си епохѫ на заминѫлото.

Трѣба ли обаче отъ това да заключимъ че днесь държавнити ни вообще мѫжіе сѫ по-добродѣтелни или по-ревностни отъ правдолюбивый *Арістиди* въ старѫ Грецію? че военнити началници сѫ днесь или по-храбри или по-непобѣдими отъ Римлянина Цесара? че скулпторити ни сѫ по-искусни и по-чудни отъ Фідіа? че съвременнити ни живописци сѫ по-отлични отъ бесмертный *Рафаелъ*, който украси Італію и свѣтътъ съ недостижимы дѣла отъ изящныты искуства? Че поетити ни сѫ по-привлекателни и по-сладки отъ *Ла Фонтенъ* и *Молієръ*, които никой іоще въ Франція не можи да достигне до днесь? че Витіити (Ораторити) ни сѫ по сладкорѣчливи и по-силни отъ Димосѳена и отъ Ціцерона? Колкото отъ моѣ страни, азъ припознавамъ, че това не е истинна; исповѣдамъ даже чистосърдно, че, ако бы нѣкой поискалъ да разгледа общественото положеніе отъ моѣтѣ точкѫ зрѣнія, той нема да намѣри много человѣцы, стоящія много по-горѣ отъ

(1) Вижъ брой 8 ый.

общето людство. Но онова, което непремѣнно ще съзре, както го съзирамъ и азъ, то е, че това тъй наз-ваемо обще людство [illegible] преудивителю. Вѣкътъ на *Перікли*, който си праведно именува златенъ вѣкъ не само за Старогреція, но и за человѣческий вообще Напрѣдъкъ, той-зи вѣкъ, ако го съгледамы добрѣ отъ далечь, не представлява освенъ едынъ твърде малъкъ полкъ, съставленъ отъ умразвыты и съ высоки добрыи снабде-ны мужіе, съвокупены вси около історическятъ въ Аѳины могылъ, славнятъ *Акрополь*. Вѣкътъ Императора Августа, при всѣты си политическы и книжевны за Римляныты вели-чія и слава, можилъ бы днесь да си събере цѣлъ въ едынъ отъ пространныты стан на *Ватикано* въ Римъ. Вѣкътъ на Папа *Леона* десятый (1513—1521), ты бы можилъ твър-де лесно да сбереш въ *Сикстинскыя* параклисъ нарицаемъ церквъ въ Римъ, а градътъ Версаль (днешнего съвършенно сѣдалище на военното прусско правителство) билъ бы днесь много годѣмъ и широкъ за да сбере вѣкътъ на Луи 14-ми или дворътъ му. Но Общностьта на мученицыты, много-численната войска на народыты вообще, міліоныти и міліони человѣци, които обытаваха тогасъ на земнятъ, какъ живѣха, какъ помнуваха въ времето на Луи 14-ый, на Леонъ десятый, на Перікли? Коя е была средната трайность на живота имъ? Срѣщу какывы трудовы, срѣщу какыи мужы си извадели насущныи си хлѣбъ? Всякый отъ тѣхъ имаше ли средство за да потреби (изядиш-сыновяш) въ годишнятъ тріы ектолитри (около 300 окы) жито които съ необходымы за средныи человѣкъ? Колко врема имъ останяше отъ 24-тѣхъ часовы за да мыслятъ, да учатъ, да разумствуватъ, да любятъ, да си веселятъ, да си по-чиватъ, да развиватъ вытреннѣи си нравственечь человѣкъ? На какыви опасности съ были изложени? Отъ колко злодѣйцы съ имали да си страхуватъ върху едынъ міліонъ че-човѣцы, зеты случайно? Какыи лесотіи си измирали, какыви благодѣяніа си добывали срѣщу тежкыти доводи, които си имѣли, срѣщу умрителныты трудовы, които си полагали за да въздигатъ нарекы палаты, и украшеватъ градовы и градища? Ето ти, Господине, едынъ великъ и важенъ въпросъ, който заслужава, мисли, твоето внимание, и не бы было съвѣсъмъ безполезно да го изучи человѣкъ,

Другъ-нѫтъ, една шепа превосходны человѣцы бѣше доста за да направятъ достопамятнѫ единѫ епохѫ; днесь, історіята поченва да става по взискателна. Най-великата и най-славната епоха предъ очиты ѝ не е веке оная епоха, въ коѭто нѣколко само личности изваждахѫ, чрезъ блискътъ си, на по-явѣ бѣдностьтѫ и невѣжеството, страданіята и наготѫтѫ на вситы други, тѣмъ подобны по образу. Велика епоха днесь за історіѭтѫ е онаѧ, въ коѭто человѣческый родъ, зетъ въ цѣлокупностьтѫ си, е направилъ общѣ най-дългыты стѫпкы въ нѫтьтъ на *напрѣдъкътъ* вообще.

Отличителната черта на времято, въ което живѣемъ, е крылатата, така рещи, скорость, съ коѭто ся развыва, усовершенствува, разлива до край свѣта, и приноси по слѣдныты си плодовы всякый *напрѣдъкъ*. За да бѫдѫ поясенъ, дай, моля ти ся, вниманіе на щото ще ти завчасъ раскажа.

Ты знаешъ безъ сумненіе, че пѣрвый часовникъ на человѣческый родъ е было слынцето, и отъ него ся іоще руководствуватъ днесь оніи, които ся потятъ и пекѫтъ подъ горестьтѫ му за да приготвятъ храняѫ и облекло, тебѣ и на дѣцата ти. Дълго время е потрѣбало за да ся изнамѣри послѣ *пѣсачный* (sablier) называемъ и *водный* (clepsydre, Κλεψύδρα) часовникъ. Между тоя часовникъ и онова остроумно изобрѣтеніе, което, казватъ, было испратено Великому Каролу отъ Каліфа Хаа-Рунъ-Ал-Рашидъ презъ осмый вѣкъ послѣ Іисуса Христа, трѣба да броимъ высше отъ хілядо годинь, а отъ това изобрѣтеніе, то есть, тежкый часовникъ, нѣщо снажно и неудобоносимо, трѣба да броимъ най-малко седемь стотинь годинь за да дойдемъ до изнамѣреніето на носимый часовникъ, за опростотвореніето макъ на когото и углажданіето и истънченіето потрѣбахѫ токмо три вѣкове. Какво дълго зачатіе, и какво медленно развитіе! Когато мина презъ ума на Христоферъ Коломбъ да употреби буссолѭта за открытіе на новъ свѣтъ, минали бѣхѫ цѣли двадесятъ вѣкове отъ изобрѣтеніето ѝ. А барутътъ, изнамѣренъ въ Кытай, не ся знае кога, пристигва въ Европѫ презъ четвертый вѣкъ, но едвамъ слѣдъ осемь или деветь стотинь годишъ доходи на человѣческый умъ да направи тія страшны и человѣкоубійственны орудія, познаты подъ имято *топове*. А отъ изнамѣреніето на топовыты до изобрѣтеніето на

револверъ минахѫ ся цѣли три вѣкове. Отъ когато е познато и ся работи стъклото истекли сѫ вьсше отъ три хиляды годинѣ, съвсѣмъ тѣмъ, видити (оптически) орудія сѫ ся усовершенствували и ся усовершенствуватъ толкосъ медленно, колкото и огнеписни оружія.

Такъвъ, другъ-нѭтъ, е былъ вървежътъ на *Напрѣдъкѫтъ*. Напрѣдъкътъ обаче и изобрѣтенията на нѣшный вѣкъ върви съвсѣмъ другояче. Причината на това е, че, въ прешедшиты времена, изобрѣтательтъ е былъ единъ частенъ человѣкъ, совершенно уединенъ отъ другиты, дѫже и отъ най-ближныты си съсѣды, само и само, защото е былъ по-развитъ отъ тѣхъ. Между него и времято, въ което е живѣлъ, невѣжеството, предраждощити, званично пріетити и посвѣтени заблужденія, ся въздигали безбройны прѣчки. Не стигаше никакъ да открые человѣкъ единѫ истинѫ, было въ наукѫтѫ вообще, было въ политікѫтѫ. Трѣбаше іощe, тая тъй трудолюбиво открыта истинна, да ся раскрые на человѣцы, конто не сѫ имали никакво за неѭ понятіе; трѣбаше да ся наложи на старовременны, силны и вліятелны тѣлословіи, конто ся основавали властьтѫ и силѫтѫ си на заблужденіето; трѣбаше най-послѣ да ся разнесе до край свѣта, въ едно время, въ което и най-малката гора и най-сиромашата рѣчица раздѣляхѫ непобѣдимо два народа, а половината отъ человѣческый родъ немаше ни най-малкото понятіе за существуваніето на другѫтѫ половинѫ.

Колко сѫ промѣнихѫ времената! Днесь, всѣти почти народи ся познаватъ, ся намѣрватъ въ ежедневно правилно съобщеніе, и взаимствуватъ помежду си всякояче: Не трѣба повече отъ единъ мѣсецъ на единѫ новооткритъ ідеѭ за да обиколи цѣлый свѣтъ. Изобрѣтательтъ не проповѣдва въ пустинѣ; щомъ отвори уститы си, него, іощe не продумалъ, го проумѣватъ той часъ около двѣсте хиляды человѣци, конто всички имать поне повърхностно понятіе отъ съвременнѫтѫ наукѫ вообще, конто знаѭтъ главныты основы на всичкыты задачи, и конто разумѣватъ, поне отъ горѣ-горѣ, рѣшеніята имъ. Толкосъ же е жарко всеобщото желаніе за напрѣдъкътъ, щото често, двама ревностни изслѣдователи, раздѣлени единъ отъ другій чрезъ моря и океаны пространны, ся срѣщѫтъ единѫ сутринѫ въ ученъ-

ныты си размышленія безъ да сѫ ся нито видѣли, нито дали думѫ взаимнѫ. Така, напримѣръ, ся случи щото *овариотоміята* едно чудо хырургіческо ся намѣри изново въ Англіѭ и въ Страсбургъ, почти въ истый часъ. Така ся случва щото новооткрываемити планети имятъ често за изобрѣтатели двама или трима астрономы. Всяка же стѫпка въ напрѣдъка води къмъ новы изслѣдованія. Всити любопытни, всити ревнители, всити любители на наукѫтѫ и на индустріѭтѫ прихождатъ до самото дѣло, разглѣждатъ го съ самыты си очи, хващатъ го отблизу, и влизатъ пакъ тичешкомъ въ напрѣдователный пѫть, съ новѫ ревность, съ новѫ ѭрость за научны завоеванія. Всяко поприще научно става като едно мятежливо и шумливо поле, гдѣто най-скороходный хранень конь не бы можилъ нито да ся спрѣ нито да въздѫхне безъ да ся или надмине или потъпчи. Изнамѣрй най остроумнѭтѫ и най-полезнѭ машинѫ, на примѣръ, машинѭтѫ за шіяніе. Знай че, ако бы не ѭ усовершенствувашъ завчасъ колкото е възможно да ся усовершенствува тя, тебе ще тя надминатъ и ще тя оставятъ надиря сѫщый день други нѣкои си, чрезъ нѣкое тѣхно усовершенствуваніе на истѫтѫ машинѫ. Изнамѣрй нечувствованіето (ἀναισθησία) чрезъ етеръ и името ти ще бѫде записано въ книгѫтѫ на благодѣтелиты на человѣчеството; но ако ся случи щото етеръ ти да не былъ совершенно неповредителенъ, да приспява по нѣкогажъ болныты до конечный сънъ, етеръ ти незабавно ще замѣсти хлороформъ (какъто и стана), и твоето имя ще ся затрые въ реченѭтѫ книгѫ за да ся запише едно друго въ памятьтѫ на народыты.

Това сотрудничество на вситы въ напрѣдока на настоящый вѣкъ, това соревнованіе въ доброто, това дѣятелно соперничество, ще има, най-послѣ, за нравственно и непредвидимо слѣдствіе, уничтоженіето на славѫтѫ. Великата книга, за коѭто ставаше дума сигинка, ще ся напълни съ повече имена отъ колкото има забѣлежени на въздвигнѭтый въ честь на умрелиты за отечеството и за свободѫтѫ стълпъ въ средъ едно отъ украсеныты и прочуты Парижкы равнища (Places), което носи името *Бастиль* (Bastille). И понеже днесь никой почти не си дава трудъ да прочита написаныты на тоя стълпъ имена, какво бы ста-

нѫло, ако ѩ быхѫ патрупали и съ доводы, съ притурки, съ затрываніи? Нема дѣйствително въ нашій вѣкъ ни едно изобрѣтеніе което да не искатъ да усвоятъ или поне раздѣлятъ множество изобрѣтателей. Кому дължествуваме чудесата на фотографіѭта? На *Дагюеръ* (Daguerre) ли, или на *Ніепсъ-де-Сенъ-Викторъ* (Niepse de Saint-Victor), или на *Талбо* (Talbot), или на *Лербурсъ*, (Lerebours)? На *Гюденъ* (Gaudin) ли, или на *Физо* (Fizeau), или на *Шеваліе* (Chevalier), или на *Фуколь* (Foucault)? Нека даже и предположимъ че наградата за изобрѣтеніето на фотографіѭта ся раздѣля справедливо помежду вси тіи мѫжіе, нема ли да остане нѣщо и за отецъть имъ въ фузікѫтѫ, Батістъ Порта, изобрѣтатели на тъй нарицаемѭтѫ *черѭ стаѭ* (chambre noire)? Не ще ли бѫде добро да запишемъ близу до тѣхъ и двадесетина химісты, безъ конто фузіцити не быхѫ могли никога да спрятъ бѣглівый (fugitif) образъ? Ето ти единъ дългъ каталогъ на человѣчны полезны. Могли быхмы да направимъ и единъ другъ по-значителенъ съ изчисленіето на оніи конто открыхѫ или усовершенствуваxѫ разныты приложенія на парѭтѫ. А що да кажемъ за Електрізмътъ? Хъщамъ ся на яденъ за петь стотинь изобрѣтатели, вси достойны за вѣчиѫ славѫ, конто обаче, токмо защото сѫ петь стотинь, ще бѫдѫтъ вси забравени, когато лудый Ерострать, конто изгори храма на богыниѭтѫ Діанѫ самъ самичекъ, останалъ е и до днесь безсмьртенъ.

Въ числото на работницыты конто работятъ въ пространното поле на Напрѣдъкътъ, потомството по дължность ще приложи въ признателность-тѫ си два реда работницы, безъ конто деветнадесятый вѣкъ не бы можилъ да стори нищо, или бы сдвамъ сторилъ твърде малко нѣщо. Тіи сѫ *капіталісты*, конто играѭтъ съ капиталътъ си (камбіо), и скромнити *списатели*.

Игрѭтѫ, коіѭто правятъ съ капіталътъ притежателити му съ надѣждѫ да ся ползуватъ, нападнѫхѫ ѩ строги нравственоучители, проповѣдници, поети. Правителствата нематъ іоще определено мнѣніе за опасносты й и добрины; тія по нѣкогажъ ѩ улесняватъ, по нѣкогажъ ѩ спиратъ, днесь ѩ насърчаватъ, утрѣ ѩ запрещаватъ, днесь й въздигатъ великолѣпны зданія вередъ прекрасны градовы, утрѣ й затварятъ вратяты на тіи зда-

нія, въ които ся сбиратъ и губятъ взаимно огромни богатства. Но потомството, което ще разгледа дѣлата на вѣкътъ ни по ясно отъ насъ, ще оправдае напълно Шотландецътъ *Ла* за чудното му изнамѣреніе на *камбіото*. *Камбіото* е искуство, чрезъ което ся собиратъ малкити капитали за да ся извършатъ велики дѣла. Чрезъ него ся направихѫ царскити въ Франціѫ пѫтища около 1720, и чрезъ него пакъ ся устроихѫ въ Европѫ желѣзнити пѫтища около 1850; то е, което промышлява на изобрѣтателиты средствата на трудътъ. Денежната игра има недостатъцыты си и опасноститы си, капріціты си и неправдыты си. Истинната е, че тя е направила жертвы, но и парата прави, съвсѣмъ тѣмъ, никой не казва че тя трѣба да ся махне. Тази игра възможно е, единъ день да ни причини единѫ непріятнѫ крізісъ, и Европа да пострадае отъ преизобиліе на книжны монеты (papier-monaie). Но обиходеніето на тыя монеты, съ които ще наводнее свѣтътъ, ще е произвело уже трайны богатства. Істмити ще бѫдѫтъ пресѣчени, планиныты ще бѫдѫтъ продупчены, рѣкыты расподѣлени на многобройны канали, градовети исчистени и украсени, блатата изсушени, стрѫвинныты насадены съ дървеса; землята ще бѫде едно жилище по удобообитаемо, събраното количество на имѣніето, което е общо стяжаніе на вситы человѣцы, ще ся удвои. Нашити потомци ще благословяватъ тогасъ тіи денежны предпріемницы, които пѣкои си назадначивы съвременници презиратъ горделиво, когато немать нищо да искатъ отъ тѣхъ.

А и ній тоже, бѣдни почерпители на бѣлѫ книгѫ, клѣти списатели, и ній ще смы принели голѣмѫ заслугѫ на будущето, не само защото, напримѣръ, единъ еди кой-си изслѣдователь ще е изнамѣрилъ малкыты колца (brouette) които тъй улесняватъ преносянието на вещиты, нито защото двама или трима други ще ся рѣшили, може быти, задачѫтѫ на кораблеплаваніето по въздуха, нито защото такъвъ единъ или такъвъ другъ открыва отъ время на время единъ полезнъ за цѣлый свѣтъ истинѫ, какъто, на примѣръ, началото на народноститы; но защото, и прости посредственици или разносители на нѣколко іден да бѣхмы, и нищо друго, пакъ нашата роль щеше да има единѫ голѣмѫ важность. Какъ капиталиты така и іденты ся умноживатъ чрезъ движеніето. Отъ

тамъ происходи щото единъ способенъ писатель испълнява токмо истото служеніе, което и пребогатый Ротшилдъ; нечели само по малко, сто сичката разлика.

Тыя послѣдни дны, като пѫтешествувахъ, срѣщнѣхъ въ единъ пѫтъ, единъ человѣкъ на возрасть 40 до 50 годинь, който посеще на гръба си стокѫтѫ съ коѭто търговуваше. Уморенъ, той бѣше сѣдналь на единъ камъкъ за да си почине. Седнахъ и азъ до него и, слѣдъ обыкновенныты въ подобенъ случай поздравленія, попытахъ го да ли е благодаренъ отъ състоянієто си?

Заклати си главѫтѫ, и отговори:

«Азъ ходя отъ село на село та продавамъ очила. Та«зи моя търговійка щеше да върви доста добрѣ, защото «днесь человѣцити, даже и най-бѣднити и най-невѣждити, «обычатъ да гледатъ добрѣ. Злото е само, че не може че«ловѣкъ да мине нито презъ едно селце, безъ да го на«паднѫтъ съ каменіе луди момчета, и безъ мѣстоназители«ти (gendarmes) да му искатъ на всякый часъ пѫтныты му кни«гы. Колкото отъ момчетата, пакъ человѣкъ си избавя какъ «да е; съ мѣстоназителиты обаче намѣрва си человѣкъ ли«вола; досаждатъ вы и обезпокояватъ вы, като че да сте «злодѣйци, и скърбьта, коѭто често усѣщахъ да ся зи«мамъ отъ тѣхъ за щото не съмъ, мя е многажды повуси«ла да зарѣжа търговійкѫтѫ си. Съвсѣмъ тѣмъ, азъ си «ѭ се слѣдувамъ, защото трѣба да ся живѣе: освень то«ва азъ всякѫ вечерь като лѣгамъ, си казвамъ самъ себѣ «си че много человѣци, мои братія, щехѫ да сѫ като слѣ«пи, ако не имъ носихъ вѫтре въ селата потрѣбныты имъ «орудія за да гледатъ по-чисто и по-ясно.

— То е совершенно така, му казахъ. Почти всити ми пріятели правятъ сѫщѫтѫ работѫ като тебе. Разносятъ въ Франціѫ и въ чужды мѣста всякаквы стькла за очиты на народътъ. Продаватъ стькла червены, въ които бѣдный человѣкъ гледа едно бѫдѫще правды и равенства; продаватъ стькла сины, които допрощаватъ на простый гражданинъ да гледа позлатѣныты престоли и блистателныты вѣнцы безъ да си загуби ума; продаватъ стькла, презъ които като гледа человѣкъ, предметити ся виждатъ по-голѣми, и тъй чрезъ тѣхъ единъ полезенъ человѣкъ ще ви ся яви десять пѫты по великъ отъ началникапаеднѫ пространѫ область,

нека той бѫде и въ най-голѣмѫтѫ си славѫ. Съ помощьтѫ на орудіята които разносятъ по градищата и по селата, ты ще видишъ открыты въ всичкѫтѫ имъ наготѫ хитролукавыты, ты ще видишъ жестосердныты угнѣтители испѫдены, и, веднажды освободены отъ всяко иго, вситы человѣцы соединены за да правятъ доброто, а истинѫтѫ, трудътъ и правото ты ще гы видишъ да царуватъ всякаде.

— Богами! добрый ми Господине, ето една търговія която прилича на моѭтѫ какъто единъ тилескопъ, който чини сто хиляды франкы, прилича на очила за сто пары. Обычамъ да вѣрвамъ че пріятелити ти немать нищо да ся плашатъ нито отъ луды момчета, нито отъ досадителны мѣстопазители.

— Да ви кажа истинѫтѫ? На търговіѭтѫ имъ прѣчятъ толкосъ не царіети, нито міністрити имъ всякога, по онін отъ дьржавныты служители, които, въ самокорыстиѭтѫ си ревность, злоупотрѣбляватъ предумысленно и съзнателно съ чистосьрдиѭтѫ ревность и съ драгоцѣный трудъ на другыты.

Съвсѣмъ тѣмъ ніи трѣба да вървимъ въ пѫтьтъ на дльжностьтѫ си неотклонно. Каквото и да стане сетнѣ, послѣдува ли ны или не нѣкоя слава, оцѣнятъ ли ся праведно или не честнити ни и искренни трудове, спомогнемъ ли или не за да бы направило человѣчеството іоще единѫ стѫпкѫ повече въ *Напрѣдъка*, нека ся трудимъ непрестанно. Доброто, което ще направимъ, не ще бѫде съвсѣмъ загубено! Нека ся трудимъ! Трудътъ е пьрвото условіе за *Напрѣдъкътъ* въ вѣкътъ, въ който живѣемъ.

Човѣшкиятъ животъ и корабството.

(Отъ Е. Зімерманъ.)

Отъ която страна и да мѣриме ный човѣшкия животъ, можеме да увидимъ или условностьта му или завистностьта му отъ една по висока нареда на работитѣ, или редътъ и врьската, отъ която ѥ условенъ честитія му напрѣдъкъ, или дльжноститѣ, които той налага, или най после мисъльта

къмъ който води; сѣкъдѣ ште образътъ на корабството да покаже и очевидни и поучливи точки за сравнение.

И тъй, ако кѣриме прьво подъ този видъ сжштината на човѣшкия животъ, то ни се вижда промѣнливъ, коледливъ, небезбѣденъ и обиколенъ отъ опасности. Морето което човѣкътъ преплувва съ смѣлъ духъ, е единъ промѣнливъ и неповѣрливъ елементъ; то скрива въ скритата си пазва огромни дълбочини и страшни стѣни и камъньяци. Раздразнено отъ вирушкитѣ и бурите, оно е най страшното появеніе на природата, и който му се повѣрява, той стжива на опасенъ пжть. Днесъ плува корабътъ тихо по мирнитѣ таласи; на гладката като огледало повръхнина повѣватъ тихи вѣтровни и у безмѣрность-та си подава океанътъ на погледа възвишено позорие на Божието величие и красота. Но кой може да се загледа у дълбочинитѣ му? Кой смѣе да се повѣри на ведрината на незаоблаченото небо или на свѣтлость-та на зрѣлното слънце? Виждъ, полекъ ето на най далечния крайчецъ на хоризонта показва се малькъ облакъ; полекъ полекъ издига се и набиратъ се гжсто и по гжсто; слънцето оповива свѣтлость-та си, вирушката избухва грозно, свѣткавицитѣ свѣткватъ, громоветѣ затрѣскватъ, сичката природа е у буна. Чини се, че свѣтътъ ште се раздроби изъ полуситѣ си. Ахъ, тежко, тежко тогасъ на бѣдния корабъ. Той е игралка топка на раздразнения елементъ. Морето отваря чельустьта си и сочи че ште го и проглъта; той се набрьзо невхрьли отъ устрьменитѣ къмъ небото водни таласи, набрьзо строваливъ въ страшната пропасть; ударенъ отъ строваливия талась пропада или се разбива о невидливи камъньяци и талоститѣ развалини съ пжтнитѣ помене на прѣтрьпѣлото кораблекрушение, въ което много покайватъ живота си, други най-малко имота и благото си. Туй не е ли единъ образъ на нашия животъ. На пакъ съ весела надѣжда стжпваме ний на позорището на този животъ. Дори ни оните оживява детинството и младость-та, той ни се гледа секога въ приятелски насмѣхнать видъ: скоробѣтната болка довира само прѣходно младата душа. Ний и не мислимъ какъ непрѣстано отиваме на една колеблива и небезбѣдна земя, които може сѣки часъ да ни глътне, а на попѣкога има и честити, който сж, чини се,

запазени отъ нуждата и отъ бѣдность-та на животътъ до самия му край. Но за туй смѣемъ ли да бждемъ безбѣдни и безъ грижа? Не учи ли ни сѣкой погледъ въ историята, че животъ ѥ сжшто тъй неповѣрливъ елементъ, като водата, на която плува смѣлиятъ корабъ? Не криятъ ли се сжшто тъй подъ неговата често свѣтлива въпкашность дълбочини и бѣздни, коиито сочатъ да ни проглътатъ? Не можятъ ли въ своиствата на нашето битие, въ тропность-та на нашето тѣло, у влиянието на природата, която ни окржжа, у своиственоститѣ на човѣшкитѣ възли и бтношения опасности отъ сѣкакъвъ видъ, подъ коиито се оіимъ че ште подпаднемъ? Не показватъ ли се на пропиблівия гледачь на сѣкъдѣ стѣни, о коиито може да се разкие часъ животътъ ни, часъ благованьето ни, часъ фамилиярното ни даруванье, часъ добродѣтель-та и невинность-та ни и съ туй миръть на съвѣсть-та и блаженството на душата ни? Не ѥ ли и животътъ ни ѥдно позориште на което злочесть-та извршава у сичките видове и степене опустошенията си? Не сме ли ний често луди да разбуждаме у насъ най-опаснага отъ сичкитѣ бури, бурята на похотитѣ и на страститѣ? Па тъй трѣбва ли да се чудиме когато нѣкоя човѣшка честь прѣтрьпи кораблекрушение и оставя ни само жалостни развалини? И тъй ѥ само отъ себе си ясно, коѥ сж прьвитѣ и истинскитѣ потрѣби за живота. Колкото по малко плашливия, малодушния, и убития се повѣрява на непознатитѣ елементи на свѣтското море, толко бы по малко ний живѣли и можемъ да сме безъ духъ и решителность, безъ прѣдпазливость и увижданье; и направо за това защото туй често не достаіва на човѣцитѣ, слушаме ний непрѣстанно страшенъ викъ: Господи, помогни ни, ний пропадаме!

Но отгдѣ да земемъ този духъ? Какъ да се запашемъ съ тжзи рѣшителность? — Завистностьта на живота ни отъ ѥдна по висока нареда на работитѣ, това ѥ изворътъ, отъ който ний чрьпаемъ штото ни трѣбва при непостоиството на сждбината и при голѣмината и множеството на опасноститѣ около насъ. Ако би видѣлъ корабеникьтъ когато завеслува у неизмѣрность-та на свѣтското море, че се ограничава само на себе и на своята си сила; да знаеше той, че трѣбва самъ да си помага, че

ре и честити обстоіателства се показаха наклони на туй мисленье. И ето изнамѣри се ленгера (мачката), който се задлъбва въ дъното на морето за да даде на корабитѣ въ часътъ на опасностьта, ако ште и най малка, една точка за дръжанье и нѣшто твръдость; ето се откри чудната сила на магнета. Водени отъ компаса, на който врьхътъ непобрькано показва северъ, смѣемъ безъ плашенье и страхъ да дръзнемъ на недоглѣдния океанъ. Като има тѣзи и други срѣдства смѣлия човѣкъ преплувва широката валчеста земна топка и самичькъ знае да се намѣри тамо, гдѣто синьия небесенъ сводъ и огромната морска повръхнина нигдѣ не показва на окото, една точка за задрьжванье и одморь. Виждте и въ туй единъ значителенъ образъ на човѣшкия животъ. Бѣдно, бѣдно би било нашето състоянше когато не бихме имали ништо къмъ което да управиме ходътъ си прѣзъ земния животъ, съ което бихме могли да съчуваме най светитѣ и най високитѣ блага къмъ невольата на грознитѣ опасности. О слава и благодарение за туй на Всесветия, който ѥ отъ прьво си ималъ грижа да ни снабдѣ съ сичко, което ни трѣбва на небезопѣдния и опасенъ нѫть прѣзъ земния животъ! Той ни ѥ подарилъ умъ и свѣсть и турилъ ѥ иската на вѣрата въ нашето сърдце — и този свети гласъ, който говори у нашата вътрешность, голѣмата умна истина, къмъ коѭто се ний въздигаме за да ѭ запознаемъ, това сѫ прьвитѣ помощни срѣдства, съ които се служимъ да стѫпваме весело и безопѣдно на земната нѫтека. Но че сичкитѣ тѣзи запознания не сѫ доволни, че не простиратъ свѣтлость врьхъ сичкитѣ отношения на живота, че не отнѫждатъ сичкитѣ здрачове, че не измирватъ сичкитѣ наши потрѣби, о това ѥ доказала историята на нашия редъ въ единъ дългъ редъ отъ столѣтия.

За туй Всесърдечни-атъ ѥ направилъ за насъ още повече; онъ ѥ проводилъ сина-си и съ него дарилъ ни ѥ сичко штото ни трѣбва за возидбата прѣзъ морето на животътъ. Божията дума намъ ѥ сега никога незаходното слънце, на което орацитѣ простиратъ свѣтлость врьзъ сѣкой мракъ. Евангелието, което и постоянно тлъкува за горе и управя погледитѣ на Бога и вѣчностьта, ѥ компасътъ, който мѣжду сичкитѣ обстоятелства и въ сѣко отношение ни води и упѫтва право; нашата Христова вѣра

ѥ якия силенъ лѣнгеръ който хвърляме въ часътъ на опасностьта и съ който ний запазваме и утвърждаваме корабчето на нашия животъ посрѣдъ побунѣнитѣ таласе и запиштѣли бури. И тъй ний сме и въ този погледъ въоржжени и нагласени да стѫпеме съ повисоко радванье, съ по основно повѣрение и съ по непоколебливъ на духътъ на зальулъаното позориште на земното ни побожно пѫтуванье.

И туй въ толко повече колкото по радостно и по свѣстно си испълъняваме длъжноститѣ, коіито ни полага живота. Іединъ корабъ съ льудството си образува ѥдна дрьжава у малко; въ нея владѣе ѥдна извѣстна наредба; извѣстни закони сѫ отредени и сѣкой за себе си знае си позива и работата и отъ уврьзваньето на поіединитѣ части, отъ мѣждуособното познаванье на различнитѣ работи, отъ извѣстното испълънение на надлежнитѣ сѣкому длъжности ѥ условено и завистно светото пѫтуванье на цѣлото. Іединъ владѣе съ най висока съвършеность на сила цѣлото и издава нуждитѣ налози; другия седи на крьмата и управя накъдѣ вѣтроветѣ токътъ на кораба. Тѣзи иматъ по време и обстоятелствата да распнатъ и свиятъ вѣтрилата, онѣзи въ случай на нужда да дойдѫтъ у помощь съ лопатитѣ, и самитѣ онѣзи коіито не сѫ отъ льудството на кораба, но само като пѫтници пѫтуватъ, не смѣѭтъ да сѫ безъ работа или да си гледатъ вольата, и тѣ трѣбва на издадената нареда да се придружатъ, да се покоратъ на предписанитѣ законе и кога доіде часътъ на нуждата и опасностьта да се работи за спасението на заплашения корабъ най повечето отъ пѫтницитѣ и поднасятъ жрътва и подіематъ трудове, и, ако благостоянието и одрьжанието на цѣлото изисква, на драго ште склонимъ да хвърлимъ и имота и доброто си въ морето. Подъ ѥдинъ по истински и по съвършенъ образъ не може да се зредстави на дѣло човѣшкия животъ съ многострьчнитѣ си отношения и размножавания. Така и цѣлия човѣшки родъ образува ѥдно многочислено, отъ неброіени части съ съпавено цѣло, и тука ѥдно отъ друго се условява благото на цѣлото и благото на поіединитѣ. За туй трѣбва и тука да има наредн и законътъ да испълъява властьа си надъ сичкитѣ, надъ горнитѣ и долнитѣ. За туй има и съ-

кой указания си позивъ и по една мѣра отъ длъжности и работи. За туй и тука никой не смѣе да се весели по вольата си или да има предъ очитѣ си просто своята печалба и полага, по сѣкой трѣба, като за себе тъй и за цѣлото да работи, да врьши и работи на дѣловетѣ му, щото му се нада, и, ако би нуждата попекала, да бѫде готовъ и на сами тежки жрьтви на и тѫжно отказванье. Но колко по радостно, по неуморно и по свѣстно прави секой въ кржга си своето, толко е по благословено състоянието на цѣлото и толко по богато врьви печалбата отъ него на поединитѣ. И тъй ний не трѣбва да сме съмнителни за опитѣ, на което сѫ длъжни всички безъ разлика. Да врьшиме добродѣтель, да испълняваме длъжности, да се чуваме отъ грѣхове, да събираме благото на духа и на срьдцето и съ тѣхъ да се ползуваме същото тъй, както и съ плъзливитѣ земни добрини, и да си помагаме, и добро да правиме и благослове да утвръждаме колкото може сѣкой, това е голѣмия задатъкъ на нашия животъ, и колко се грижаме ний да го развръземе по подлъно толко по богатъ ште бѫде у благослове нашего земно побожно пѫтуванье, толко по честито надвиваме ний на опасность и нужда и толко по радостно доближаваме обито до голѣмата цѣль.

Защото тъй е, и направо въ туй, въ цѣлта, къмъ която води живота ни, показва и за нашето разглеждание последната точка за сравнение. Плуванието по моретѣ талази по себѣ си не е намѣрение, но само средство за една по висока цѣль. Който се отпущи на опасния океанъ, той ште стигне гдѣто и да е до една висока цѣль. Единъ ште пѫтува отъ любопитство да знае чуждитѣ земли, други да свръже отдалеченитѣ врьски по работи, трѣти слѣдъ дълго одвойванье да се врьне дома си, на кратко, всички, ний не щитеме да се бавиме на морето, но да найдеме земятѫ къмъ която е управено чезненьето и да допрьчаме въ безбѣдното пристанище. За туй е надѣждата, която при еднообразность-та на досадната возидба и при грозити опасности ни храбри. И когато слѣдъ дългата промѣна на ведри и мѫтни дни се покаже прьво на най отдалечения край на небото точката, въ която окото позная земя, о тогасъ заехти весель викъ изъ сѣки

уста, но весело се броди къмъ пристанището. И когато най после кораба прѣдъ лѣнгера легне и сичкитѣ стѫпятъ на сухата подъ на майчината земя, тогасъ въ плъна тротателность принасятъ благодарна жрътва на Всесилния за спасението и одрьжаньето си; Завърналиятъ се брьза у пожеланий домъ и слѣдъ тѫжното одваньье празднувать баштитѣ и майкитѣ, братята и сестритѣ, дѣцата и приятелитѣ веселия праздникъ на вижданьето. Тъй плуваме и ний по морето на живота, не да спечелиме на него постояни мѣста, но да достигнеме до една висока и света цѣль. Смиренията не отвращта погледътъ си отъ тая цѣль и свѣто чувство го обзима въ нѣкоя сериозни, освѣтени часове, както пѫтника въ далеката далечность ъхканьето за домъ. И когато най после съ обнадеженъ чрезъ вѣра съгледа одвъдшната обала, о тогасъ поздравя той весело хвалената земя, трьчи съ пълно повѣрение въ пристанището на смрьть-та, стѫпва съ хвала и благодарность у вѣчния домъ и изнемогва молешкомъ, ако се отвори прѣдъ него пристанището на новитѣ благослове въ по високото царство божие, и радостния праздникъ на повожданьето почнува въ голѣмата баштина кѫщта. — О оставете ни тъй весело и безбѣдно да плуваме на колебливото и отъ вихрушки льульяното море на живота; надъ насъ бди окото на льубовьта и льубовьта ни упѫтва прѣзъ вирушката и борбата къмъ величествената радостната цѣль. Нека врьвиме по нейната пѫтичка, па и намъ ште бѫде гробътъ едно пристанище на мирътъ-пристанище-чрезъ което ште влеземъ за вѣчна величественость.

И. Прѣвановъ.

Къмъ Стихотворцитѣ

Idcircone vager, scribamque licenter?
Право ли е кога перото ми своеволно дращи безъ правило?
(Горацій)

Поету отдалекъ открыва ся Парнасъ,
Нъ много труденъ пѫть отвсѣжда тамо насъ;

Подрагы л'еж въ свѣта твоитѣ музо Лавры
Отъ тѣз'що дава мареъ на неговытѣ храбры?
И крыво лѣво днесь списателъ съеъ перо
Свободно както ще той драиди зло добро;
За стиха думытѣ като съ мѣрило мѣри;
Излишны, дългычкы ако да ты намери
Безмилостно сече и трупа ты въ кжеъ редъ
Безъ рѫцѣ, безъ крака, а само тѣ на гледъ
Най равно да стоѩтъ безъ разумъ и безъ мыслъ;
Да кажѫтъ хората че и той нѣщо писълъ.
Въ надѣждж за всегда кат' бжде безъ юздж
У насъ перото му, отчаква той мждж
И удивлява ся. Такъвъ единъ списатель
Намира глупавъ той попростъ единъ читатель;
Най удовлетворенъ безъ правило безъ редъ
Свободничко съвсѣмъ коему докарва вредъ!
О музо ты на мен' посочваш ѩмъ най трудень
Та замълчаваѫ азъ отчасть и учуденъ.
Съеъ трепетъ накъ сега съвсѣмъ нетърпеливъ
Заханвамъ азъ перо и крайно нещастливъ
Съвѣта ти до смърть да слѣдвамъ азъ ся вричнхъ
И длъжности безъ брой надъ мене си навличнмъ:
Въ единъ измѣренъ редъ да бжде мыслята
Най ясна, най добра; и здрава е цѣлята
Когато въ кратцемъ стихъ обширенъ разумъ има,
Когато всякыму тя драга мыслъ минма
Душѫтж весели, поправя ни порокъ
Съеъ прелестенъ способъ въ поезіѩ урокъ.
Така почти всегда поету трудъ безплоденъ
Народу му да е полезенъ и угоденъ.
Самата речь псевука добрѣ да подражи
Прѣдмѣта въ свойствтж коіѩ ще изрази;
За нолнѩ и гръмъ най гръмогласны рѣчи
Да гърмѩтъ, да трещѩтъ; и нищо да не прѣчи,
Да не заглушѩ намъ кога у нѣкой стихъ
Изложимъ зефира пріятенъ, лекъ и тихъ
И първомъ ритмата съвсѣмъ необходима,
Въ Просодіѩ число макаръ у насъ да има;
Списательтъ безъ тѫ можилъ бы у преводъ,
Кат' слѣдва само тамъ веч' начертенъ поводъ.

Размѣрно ритмата да пада подъ два рода;
Тукъ Пушкинъ зарадъ слухъ съ голѣмѫ е угодѫ,
Ако и Шавченко да сѫ пренебрѣжилъ.
По смисъль по дустихъ да бы ся назначилъ;
Че всичко съ разума да бѫде съобразно.
Различны тонове за чувствуванье разно,
Така и Архилокъ въ душевнѫ силнѫ страсть
Измысли Ямба кой съсъ кратъкъ и дългъ гласъ
Въспѣва съ успѣхъ юначество и славѫ,
На ужасъ и на скърбь голѣмѫ силѫ дава;
Благополучно той сдружава ся съ Спондей.
За радость, веселбѫ изиска ся Хорей,
И той въ умѣренность съсъ Ямба ся сдружава;
Хорей съ анапестъ, съ Дактилъ да подражава.
Прѣдъ всичко туй поетъ естественно даренъ,
Съ наука само той да бѫде свършенъ;
Каквото породи да го поправя често,
Че бързото перо грѣши и е злочесто.

Ангелъ Д. Пюскюлиевъ

Описаніе на Монастирскыты Книохранителницы съ Авонскѫтѫ Горѫ прѣведено отъ Англійскійтѣ на Грѣцкы языкъ, и побългарено отъ Стефана Захаріева, Татаръ Пазарджачанина въ 1870 л.

Въ послѣдныты врѣмена, «Казва гъркътъ прѣводчикъ,» нѣкой си ученъ Англичанинъ Робертъ Курзенъ, издаде едно Описаніе на недавното си обикаляніе (περιήγησις) въ Авонските главны Мънастиря, въ което уязвително напада, и ся поругава съ Цариградскійтъ Патріархъ, понеже му далъ препоржчително окржжно писмо къмъ всичкыты Игумены и Монасы въ Святѫ Горѫ, и казва, какъ чрезъ снѫтѫ на това писмо, и чрезъ подкупуваніето сполучилъ да земне нѣкои многоцѣнны рѣдкости отъ Византійско искуство, и много важны и различны ржкописи. Пѫтешествіето на тоя Англичанинъ прѣвождамци отъ Гречески, по причинѫ че то съдрьжава много любопытны и важны нѣща за Исторіята на народыты, и оставихмы всичкыты неспокойны, и горчивы подсмивкы къмъ Патріархътъ както си сѫ,

за да бѫдѫтъ урокъ на нашиты черковны началници и на въшнийтъ народъ! тука ще видятъ читателити колко дрѣвни съкровища сѫ съхраняватъ въ Мънастирскиты Книжарници и черквыты въ Свята Горѫ, сирѣчъ, стари ржкописи много важны за Археолозиты, изображенія искусны отъ Византійскѫта Школѫ, позлатены ковчезы съ святы мощы, украсены съ безцѣнны каменіе, прѣвъсходно художествени подароци отъ различны владѣтеліе и самодръжцы. Многочисленныты онія ржкописи виждатъ сѫ да съдръжаватъ, почти всичкиты, вѣроисповѣдны нѣща. Нъ кой може да ни увѣри, че между тыя ржкописи не сѫ намѣрватъ и много прекрасни пергаменти, и че Октоихътъ не е една отъ Менандровыты комедіи и пр. и пр. и това го казвамъ за онія, които сѫ съмняватъ за съществуванѣто на прославеныты онія ржкописи, които още не е открыло времето.

Его приказката на Англійскый изслѣдователь: Нашійтъ Посланникъ въ Цариградъ *Лордъ Пересфъ* съѣзъ Господжѫта сѫ ми гощавахѫ на *Терапія*, въ палатѣтъ на Англійското Посолство, когато поискахъ да положѫ въ дѣйствіе единъ мой планъ отдавна прѣговоренъ, сирѣчъ, да премина въ Аѳонскѫта Горѫ за да прегледамъ забравеныты книжарници колко бы сѫ намѣрили въ главныты Мънастири. Нъ понеже никой издирвачъ отъ врѣмето на Кларка не бѣше ходилъ по онія мѣста, въ Англіѫ неможихъ да намѣра нѣкои свѣдѣнія, освѣнъ нищожны помощы. И за това прѣдпріятіе Кантоверскійтъ Архіепископъ бѣше благоволилъ да ми даде едно препоручително писмо къмъ Цариградскійтъ Гръцки Патріархъ, чрезъ който го умоляваше да ми подаде всяко възможно улесненіе за любословныты ми (филологически) издиранія, въ всечестныты Мънастири. Носящи това честно пособіе (ἐφόδιον), единъ пролѣтнѫ утринѫ, въ 1837 год. качихъ сѫ въ мауната (шлепъ), придруженъ съ нѣкой отъ чиновницыты на Англійското Посолство и сѫ отправихъ къмъ Патріаршійѫта, вложена въ Фенерскѫта махалѫ, които съдръжава мѣстото между стеныты на Дрѣвнійтъ градъ и Рожнійтъ заливъ. Нъ тая дума *Фенеръ* не става отъ свѣтилникъ (φανός), нъ е съставена отъ двѣ турски думи, *фенна-жерѣ* т. е. *лошо мѣсто*. Въ тыѫ низкѫ и мрачнѫ странѫ сѫ сѫ ограничили Гръцити, подиръ приземаніето на Цариградъ отъ Сул-

ханъ Мехмета II. Патріаршията е голѣмо и гиило здание отъ червено вапсани дръвета направена неправилно, и обьема връхътъ на стремнѣтѣ долинѣ отъ гдѣто прѣзъ кѫщята ся виждатъ Рожнійтъ заливъ, и на срѣщѣ рѧтовыты на Галата. Тамъ чакахми доволно время въ единъ голѣмъ станъ гдѣто ся събираха много священници и діякони обзети отъ удивление и страхъ, за едно таково много-людно посѣщение отъ страиѣ на Англійското Посолство. Най послѣ, завѣдохѫ ны въ станѣтѣ на пріеманіето и Патріархътъ ся не забави да ся прѣдстави тамъ. Неговата возрастъ ми ся видѣ че прѣминуваще тридесѣтъ и пет-тяхъ годины, той носеше кориняна червена антерія, скѫпоценъ кожухъ, и пр. и р. както и другити гърцы епископы; седнѫ на мендеръ въ кюшето (ѫгѫлътъ) и гладеше червенѣтѣ си брадѫ като пѣкой паша, нѣщо обикновенно въ гръцкото Высоко Духовенство.

Подиръ взаимноты ни поздравленія, отвори ся една врата и много слуги калугери, облѣчени и сабуты навлѣзоха; отъ тѣхъ единъ дръжеше срѣбериѫ паралійка (δίσκον) искусно извияна, съ срѣбърни лъжичкы, и съсѫдъ съ сладко отъ китра (азачъ-каиу); всѣки отъ насъ хапиѫ по единъ лъжичкѫ отъ сладкото, и пакъ остави лъжичкѣтѣ на паралійкѣтѣ, слѣдователно, други слуги, толкова на число, колкото бѣхми и честити, принѣсохѫ ни водѫ въ изваяны стьклены чашы. Подиръ тяхъ други слуги всякога единъ за едного, подадохѫ ни длъгы пръчкы (чибуцы) да пушимъ. И подиръ малко новъ полкъ слугы навлѣзохѫ въ станѣтѣ, единътъ отъ тѣхъ носеше друга паралійкѫ покрытѫ съ златошито кръглѣсто покрывало съ златены ресы наоколо, други пакъ ся приближи до него, вдигнѫ покривалото и го мѣтнѫ на рамото му, и той отъ тогава остана неподвижимъ като бълванъ. Слѣдователно и трети влѣзна който дръжеше като кадилницѫ съ три срѣбърны верижкы въ конѫто вреше на огънъ, съдътъ съ кафето. Други четвъртый зима филджаныты отъ паралійкѣтѣ и насыпа гы съ питіето. Тогава другити слуги наедно, като зехѫ по единъ зарфъ и единъ филджанъ съ лѣвѣтѣ рѫкѫ, и го поеха съ дѣснѣтѣ между палецътъ и показалецътъ пристѫпихѫ изъ веднъждъ та ни подадоха краткото сърбаніе, което като испихме, зимахѫ пакъ филдженіты, и

мѣлчешкомъ си излѣзохѫ както и влѣзнахѫ. Тая услужливость (церемонія) необходима въ Азіятцыте, извършва ся малко или много тържественно къмъ всяки уважаемій гостъ.

Нощо попушихме еще малко врѣмя догдѣто излѣзнаха всичкити слуги, азъ подадохъ писмото отъ Кантоверскійтъ Архіепископъ, Патріархътъ го прія съ приличнѫтѫ почестъ, и го подаде на толмачътъ (драгоманинътъ), той го прочете пръво на Англійски, и послѣ го прѣведе на Гръцки.

— Та, що е това? попыта Патріархътъ, спрѣчъ, «Началникътъ и Главата на Гръцкѫтѫ Черквѫ въ Истокъ!»

— Какъ, що е това! рекохъ азъ, зачюденъ отъ питаніето му.

— Питамъ, какво нѣщо е тоя Архіепископъ?

— Архіепископътъ Кантоверскій е, който ви пише, му казахъ.

— Кой? Чій? рече Патрикътъ.

Тука азъ и пріятелити ми на малко остана да пукнемъ по гърбътъ си отъ много смѣхъ! Никогашъ невѣруваxми, че мѫжъ облѣченъ съ толкова Високо Черковно Достойнство, ще да бѫде простъ и невѣжда въ такива познаты работы (1), и Патріархътъ на Истокъ наслѣдникътъ на Златоуста, на Григорій Назіанзіана, на Ересіарха Нестора, и Діоскура, да не познава другы Христіански титулы, освѣнъ на своѫтѫ си Черковѫ, и на Римскѫтѫ! Но истинната е, че всякогашъ Цариградскити Патріарси ся провозгласяватъ отъ нѣкой мадочислечны бездѣлницы, банкеры, и фенерски лихоимцы и паразиты, конто произвождатъ на това Високо Достойнство нѣкой Дръвеняк, или сламенъ человѣкъ, за да го движатъ по волятѫ си, всяки както му свикне, и когато имъ не поноси, да го изгонятъ.

Ный едва истълкувахми на Патріархътъ, че Кантоверскійтъ Архіепископъ е прѣвъсходенъ мѫжъ съ Высоки

(1) Да ны прощава Англійскый пятестественникъ. Патрикътъ е дѣйствително былъ дьженъ да знае тія работы. Но да ли западнити єпіскопи, были Католици, были Англичане, знаѫтъ по подробно и точно все що ся относя до Въсточнѫтѫ Церквѫ? Р.

познанія и съ Христіанскѣ добродѣтелъ человѣкъ, че той е глава на голѣмѣтѣ Англичанскѣ Церкви, че по чинътъ има вторѣтѣ степень подиръ Царското семѣйство, и че Канторверскити Архіепископи отъ незапаметены години ся Коренясавали нашите Царіе, т. е. онія царіе които съ силѣтѣ си, ся управлявали щастіето на всичкіятъ свѣтъ!

— Добрѣ! отговаря Патріархътъ, въ какъ быва главата на Англичанскѣтѣ Церкви да е само простъ Архіепископъ, когато азъ, Вселенскій Патріархъ имамъ подъ Духовнѣтѣ си Дръжавѣ другити Патріарсы, Архіепископиты, Митрополитыты, епископыты, и всичкыты щото иматъ нѣкой чинъ, или черковно достойство! Какъ може да бѫде това? непроумѣвамъ нито можа да ся отговоря на писмото на Канторверски Епископъ. Въ понеже дохождате отъ стрѣна на Англійското Посолство, ще ви дамъ едно препоручително писмо чрезъ което да памѣрите гостопріемство и ласкаво пріемваніе въ всичкыты мънастири, които припознаватъ Духовнѣтѣ Дръжавѣ на Вселенскійгѣ Цариградскы патріархъ, и ся подъ властъ-тѣ му. Тогава призова писарътъ си, на когото азъ казахъ имято си, и титлиты си, и той ся оттѣгли при единъ отъ прозорцыты на салѣтѣ, и по заповѣстъ-тѣ на Патріархътъ написа едно окружно писмо много любопытно, което ми ся превръчи подиръ малко дны, и много ми послужи въ обикалянѣето на мънастирыте.

Въ понеже на малцина отъ Протестантыты е ставало такова снисхожденіе, прилагамъ тука че на това окружно патріаршеско писмо онїи, къмъ които ся отправяше, бѣхѫ длъжны да ся покоряватъ слѣпо, и да ся повиняватъ на съдръжаныты повѣленія и заповѣды»! — Его прѣводътъ му:

«До Любезныты намъ Игумены, прегумены, настоятелницы, и представители въ Святогорскиты мънастири, и въ «всякы другы православенъ мънастыръ.

«Григорій Милости Божіей Архіепископъ Константинополскій Новаго Рима и Вселенскій Патріархъ и пр.

«Святѣйшій Игумены, Прегумены, и Настоятелницы на «Братствата въ Святѣ Горѣ, и прочіи Почтенни отци въ «Атонскиты мънастири, и въ всичкыты другы мънастири под-

«чинени на Нашійтъ Вселенски Прѣстолъ, миръ отъ Бога, «и Благословеніе да бѫде съ всичкы Васъ.

«Приносящійтъ Настоящето Патріаршеско Наше по- «сланіе. Благороднѣйшный Господинъ Робертъ Курзенъ ро- «домъ Англичанинъ, препорѫченъ намъ отъ Высоку лица, «като предпріема да изучи Дрѣвнятѫ и новятѫ філологіѭ «(любословіе) мысли че може да намѣри помощъ и свѣдѣ- «нія за тяѭ цѣль, въ Книгохранителищыты на Гръцкыты «нашы монастири. За това и препорѫчавами лицето му на «всичкы васъ, и повѣлявами, и исками, не само да го пріе- «мете въ всякый священный мънастиръ съ възможнятѫ «почитъ, и гостолюбіе, но и да го облагодарите за всич- «ко отъ което бы ималъ нуждѫ, и да му подадете потрѣ- «бныты и точны свѣденія, на всяки въпросъ гдѣто ще вы «направи съ задлъжителенъ и учтивъ начинъ, щото да ос- «тане съвсѣмъ задоволенъ отъ обхожденіето и поведе- «ніето ви.

«Така исками и желаеми да сторите, та и Божіята «Благодатъ съ нашятѫ молитвѫ и Благословіѭ да бѫдятъ «съ всичкы васъ.

«Въ Цариградъ, — на 1/13-ый Юніи 1837. Индиктѫ.

Пятнити ми приуготовлѣнія бѣха кратки, азъ согласихъ за толмачъ, и управителъ на работятѫ ми, единъ слуга, лукавъ Гръкъ, съ когото ся навозихъ на корабътъ, и като възвихми краятъ на дрѣвнійтъ царски сарай, слѣзнахми полѣгичкѫ съ струиты въ Мраморното море.

Бѣхми близо при островътъ Імбро, когато разглеждахъ околнятѫ природѫ и въобразяваxъ си, че нѣщата бѣхѫ ся промѣнили колко годе отъ когато мѫжественійтъ онзи Іасонъ преплува тыя страны съ тридесѣт-гребалнійтъ си шлѣнъ *Арго!* и ако прилича да дадемъ увѣреніе на единъ древенъ списателъ, който е писалъ за Алхимическото художество, могѫ да заключѫ, че плуваніето на Іасона съ моето плуваніе немахѫ много различиѭ цѣль златната кожа, понеже кой е видѣлъ нѣкогашъ златно Агне живо? Іасонъ, «казва списателътъ,» дирепе въ *Колхида* единѫ многоцѣнинѫ книжкѫ написанѫ съсъ златны буквы съдрѫжащѫ всичкятѫ Алхимическѫ мѫдростъ, чрезъ коѭто щѣлъ да ся изучи, какъ да претвори минералиты въ злато, какъ чрезъ Алямбикътъ (прѣварваніе) да наважда без-

смѫртпѫтѫ водѫ, и какъ да направи та всичкыты поколѣнія и языцы па землѭтѫ, да дойдатъ да му ся поклонятъ като на владѣтелъ надъ всичкыты удоволствія и страсты па тоѭ свѣтъ.

Най послѣ корабътъ ны искара къмъ Европейскѭтѫ страпѫ при Дарданелскѭтѫ крѣпостъ *Кулѳ Калеси*, отъ гдѣто възседнахми на мулета, и не ся забавихми да достигнемъ въ единѫ равнѫ горѫ, гдѣто бѣше *Велика Лавра*.

Монастирѭтѳ Велика Лавра.

Много е подобенъ на Старѫ крѣпость, и окрѫжава ся отъ Высоки бѣлы стены, врѣху които ся виждахѫ смѣсени паедно нерѣдовни кубета, чудны кулы, и врѣховети на кипарисыты (селвіиты) и самъ тамъ отъ стапты ся издаваХѫ на въпъ речепиты шахпишпиы като въ Цариградъ. Прѣдъвходътъ му има голѣмо кубе на четыри стълпа Византійскѫ направѫ, гдѣто мя чакапе Игуменѭтъ съсъ братіята, попеже бѣхъ прѣдпроводилъ слугата си, който несумпепо бѣше имъ обадилъ, че голѣмо и важпо лице отиваше да гы посѣти, тіи ми ся поклопихѫ съ длъбокѫ почестъ, и подиръ взаимпиты пи поздравленія Монасити парѣдепи като на Літапіѫ влѣзпахѫ чрезъ пай въпшпѭтѫ и другы двѣ желѣзни враты въ мънастиря. Съ изрядното това съдружіе стигпахъ въ храмътъ който бѣше вередъ голѣмій дворъ, тамо ся поклопихъ, а монасити пеѣха, *Господи Помилуй*, съ пай-высокъ гласъ. Подиръ това игуменътъ мя хвана за рѫкѫ и чрезъ много дръвены и тѫмны стълбы заведе мя въ единѫ добрѫ стаѭ, украсепѫ по турски съ шахпишпиъ на вѫнъ, и заповѣда та пи донесоха сладко и кафе, и послѣ ми каза че стаята была на расположеніето ми да ся успокоѭ. Тогава му подадохъ Патріаршеското писмо което съ благоговѣпіе прочете, и повтори да ми каже, че свободно могѫ да остана въ мънастирътъ колкото время обычамъ, и пакъ ся установихъ твърде добрѣ въ единъ отъ голѣмыты мънастиры на прочутый *Аѳонъ*, който е малко познатъ на Европейцыты. Много монаси отъ мънастирскиты чиновницы, дохождаха да мя посѣщаватъ и тѣхпити услужливости немахѫ довършъкъ!

Привѣчеръ излѣзпахъ да ся порасходѭ, и клѣтити монаси, гдѣто гы срѣщахъ, зяпахѫ на мене и мя гледахѫ съ

удивленіе като превивахѫ разно-образно и комічески тѣлата си за да мя поздравятъ, и всякый споредъ силѣтѣ на разумътъ си показваше или недоуменіе, или почестъ; едни стоѣхѫ зачюдени и вървѣхѫ подиря ми, а нѣкои си ся кръстѣхѫ като че бѣхѫ видѣли нѣкой непознатъ тѣмъ страшенъ звѣръ.

Тоя великъ и достоенъ за любопитство мънастиръ, былъ основанъ отъ Императорътъ Никифоръ, нъ монасити неможихѫ да ми докажатъ отъ кой Никифоръ, само знаѣхѫ че послѣднійтъ Имп. Никифоръ като ся изгонилъ отъ Имп. Алексія Комнина, дошьлъ тука и пріялъ монашескій чинъ, нъ споредъ Ивана Комнина който посѣтилъ Святѣ Горѣ въ 1101 год. види ся да е основанъ отъ Никифора Фока, и подиръ разореніето му подновенъ отъ Басарабскійтъ Владѣтелъ Князъ Нягула, отъ когото ся намѣрватъ нѣкои записы, и другы книжкы въ мънастиратъ.

Къмъ юго-западнійтъ край на това зданіе възвишава ся четвероуголна кула гдѣто е была книгопечатницата мънастирска, която ся развалила въ Гръцкото въстаніе. Вътрѣшность-та на мънас. обьема два голѣмы двора, и другы по малкы; срѣщу двата голѣми двора ся продлъжаватъ тремове които ся съединяватъ съ келіиты на Монаситы, които ся днесъ до сто и двадтсятъ душы, нъ мънастиратъ събирѫ много по голѣмо число; на всяки дворъ има по еднѫ церквѫ, и вътрѣшныты стены на партицыты имъ носятъ изображенія на святы образы, и представленія на второто пришествіе, и на пѫкълътъ; въ тыѫ обыкновенно голѣмы картины, художницыти явно сѫ са стараяли да представятъ повече грозотѫтѫ на діяволътъ, нежели красотѫтѫ на Ангелиты; бѣдніти Ангели въобще сѫ обидени въ тыя дрѣвны картины и представленія.

Върховнійтъ на діяволиты и пръворецътъ на сценѫтѫ е прѣдставенъ извънредно грозенъ, той има голѣмы уста и длъгы зѫбы, и обыкновенно яде по двоицѫ или троицѫ грѣшницы изведижждъ, на които мѣсата, ако сяди нѣкои по израженіето на лицето му, трѣба да сѫ много гнусива храна за него; той седи вредъ голѣмъ, съ *«червено изобразенъ,»* пламъкъ, гдѣто много грѣшни душы лежатъ въ различны положенія, които не ся виждатъ да показватъ че страдатъ, или че сѫ злощастни. Въ единъ жгълъ

на картинѣтѣ стои Архангелътъ и въ капуны мѣри грѣшныты душы, другы малкы Ангелы виждатъ ся че си играятъ съ малкиты дяволы! а горе на високо сѣ душиты на блаженыты; всичкиты брадати старцы навѣсени дръжатъ по единѣ книжкѣ, тѣ правѣхѣ единѣ линіѣ, на коѣто пръвото мѣсто дьржахѣ постницити и царіети.

Въ черковыты сѣществуватъ много дрѣвны икони на святыи, почти всичкыты украсены съ извияны отъ сребро и злато плочы, и безцѣни камѣніе. Нъ двѣ иконы по голѣми отъ другиты на Хрістосъ и Св. Богородица отъ двѣтѣ страны на Царскиты двѣры, подарени отъ Имп. Андроника Палеолога, на коѣто е образътъ, и на женѣтѣ му особно, извияны на златна плоча, ся любопитни художествени памятници, искусно и богато изработены съ златны верижкы, и многоцѣнны сыни якуты, сарды, и ахиты. И двѣтѣ черквы сѣ послани съ лъскавы и многоширны мряморны плочи. Нъ другыты имъ рѣдкости много ся смалили въ числото и въ стойность-тѣ отъ Абди-лебутъ Паша, коѣто обрѣлъ и мънастириты и монаситы въ Аѳонскѣтѣ Горѣ.

Нъ монаситѣ по-лукави отъ него, сполучили да скрыѣтъ доволѣ частъ отъ священныты подароцы, отъ коѣто нѣкои ся въскачуватъ до Цесарскыты времена, понеже малцина отъ наслѣдницыты на Костантинъ Великый ся прѣнебрѣгли да не умилостивятъ святыйты съ богаты подароцы за да получатъ опрощеніе на грѣховыты си.

Нѣкои отъ тыя подароцы истинѣ сѣ достойни за вниманіето на Археолозыты, и то, понеже сѣ най Дрѣвны и великолѣпны рѣдкости отъ златарското художество, и безъ сумнѣніе оригинални памятници коѣто никогажъ не ся излѣзнали вънъ отъ мънастирыти отъ когато ся гы посвятиди тамо набожнити подарителіе.

Най-многоцѣнната рѣдкостъ въ Лаврѣ е единъ изряденъ ковчегъ, коѣто съдръжава частъ отъ честното Дрьво подарено отъ основателътъ на тоя мънастиръ; тоя ковчегъ е направенъ отъ чисто злато, и има высочинѣ осемнадесѣтъ пръсты, и затвара ся съ двокрилата врата, и всяко крило има по два рѣда хубавы Діаманты (алмазы) и отъ най скѣпиты до колкото съмъ видѣлъ до сега бисери, зумруты, и рубины на величинѣ колко една полуфранка!

като ся отворятъ вратата, види ся вѫтре частицата отъ Кръстътъ която лъсти, отъ безцѣнны каманіе; на вратата извѫтре, както и всичкѫтѫ повръхностъ на тоѭ ковчегъ, сѫ извияны святыи образы също украсены съ многоцѣнны каѫмніе, искусно дѣло на Византійскыты дрѣвны художницы.

Мънастирската книжарница ся намѣрва току щомъ влѣзнешъ вѫтре отъ лѣвѫтѫ стръиѭ на двораътъ, и ся съетои отъ двѣ съединены стаи; Книжкыты бѣхѫ положени твърде рѣдовно въ древны полицы, нъ бѣхѫ покрыты отъ вѣхть и священноприличенъ прахъ! Много врѣмя ми потрѣба догдѣ ся научѫ що съдръжавахѫ, понеже въ старыты гръцкы книжарницы рѣдко сѫ забѣлѣжены книжкыты изъ вънъ що съдръжаватъ и тыя бѣхѫ повече отъ 5,000 тома, отъ конто: 4,000 напечатани черковни списанія, и малко нѣщо отъ класически гръцы списателіе, като прекрасното Алдійско изданіе, и прьвото изданіе на Аѳеологіѭтѫ съсъ славны буквы. А отъ 1000: рѫкописи и 600 тома бѣхѫ написани на дебелѫ книгѫ и 400 тома на пергаментъ; прьвити съ черковенъ матеріялъ като поучителны слова и молитвы, освенъ четиры тома конто съдръжавахѫ вънщни списанія, спрѣчъ, единъ Омеръ, единъ Исіодъ и два любопитни прѣдметы за Ботаникѫтѫ съ нѣкой безвкусны рисуванія на былкы, може да бѣха отъ списаніята Діоскуридови; а отъ коженыты рѫкописи бѣхѫ списанія Златоустови на цѣло листо, и отъ други черковны отцы написаны въ 9-то столѣтіе, и повече отъ 50: чисты преписи на Евангеліето, отъ конто единъ томъ, написанъ съ красны дебели и кръглясты буквы (unciales) отъ сѫщото столѣтіе на четвъртъ, бѣше най голѣмъ, и прьвото му листо позлатено но посеше образиты на подарителятъ и на съпругѫтѫ му съ тѫнакъ газъ покрыти: бѣхѫ и томове малкы отъ сѫщѫтѫ епохѫ нъ съдръжавахѫ Апостолскиты Дѣянія, и откровеніето и нѣкой на славянски языкъ; и най послѣ книжкѫтѫ на Іова съ безчисленцы дрѣвны изображенія много свѣтло пашарены, и като тія два рѫкописа рѣдко ся намѣрватъ въ голѣмиты Европѣйскы книгохранителницы; на пергаментъ не намѣрихъ нито едно листо отъ Класическы списателъ, съ колкото вниманіе и да приглѣдахъ всичкыты рѫкописсы, и мысля чѐ не оставихъ

непригледанъ нито единъ томъ който ся относяше до филологията и художествата.

Двадесеттехъ и единъ Главни мънастири въ Аѳонскятъ Горя не следуватъ всичкити сящото правили, въ вятрешнето си управление; въ нѣкой Мънастири Игуменити самовластно управляватъ всичкыты стяжания, и располагатъ приходиты и разноскиты; въ Голѣмиты Мънастири (отъ които Велика Лавра е второстепенна) всичкото е общо между монаситы; и затова като немахъ надѣжда, че въ това голѣмо общежителство ще склонятъ монасити да ми продадатъ нѣкоя книжка, прочее неопитахъ ся да имъ предложя такова нѣщо, нито бѣше умно да пробудя любопитството на монаситы въ тоя предметъ, понеже щеше да ся раздаде гласъ по святя Горя, че бѣхъ отишълъ да да обирамъ мънастириты. И така нощо ся маяхъ три-четиры дны въ Лавря, дадохя ми единъ монахъ водачъ, и мулета, съ които ся отправихъ за въ Каракилъ (за когото, както и за други, въ идущій брой).

Четыриты возрасти на животътъ (1)

Обыкновенно родителити търсятъ повече учены отъ колкото мждри учители; съвсѣмъ тѣмъ, понеже дѣтето подражава, примѣрътъ дѣйствува повече отъ урокътъ. Мекыятъ восъкъ може да пріема всякаквы печаты отъ щото му ся полага; дѣтинството е іоще по пъргаво, зима всичкыты формы на предметыты които удрятъ въ погледыты му.

Често высокыты дарбы и духътъ закасняватъ; но характеръть ся съставлява почти всякога въ кратко время, и въ тая смысълъ е гдѣто казватъ праведно, че дѣтето е единъ малъкъ человѣкъ.

То извѣстява рано не що ще знае, но що ще прави.

Младыятъ Куросъ даваше уроцы въздържанія и благоразумія на вуйчо си, царътъ на Мидыты. Младыятъ Ахилъ, предъ една сабля, като хвърлилъ притвореното и

(1) Виждъ брой 8-ый

женско облекло, показалъ на Гръцыты бѫдѫщіятъ Екторскый побѣдитель. Когато Римъ треперѣше предъ Сулла, Кесаръ, дѣте іоще, искаше отъ пѣстунытъ ся единъ ножъ за да заколи тыранинътъ.

Дюгеклинъ бѣше, заповѣдаше, владѣеше съученицы ты си. Хенрихъ, щомъ излизалъ изъ люлкѫтѫ, смѣлъ си, пилъ, правилъ битвы, и уже знаялъ да ся относи тъй щото и да го обичатъ и да му ся боятъ.

Мѫчно е да угади нѣкой въ обществото на человѣцыты разныты имъ характери; защото тіи знаятъ да ся притворятъ много добрѣ, дѣцата, обаче, сѫ безъ було и ни показватъ на голо малкыты си пороцы и малкыты си добродетѣли; тамъ е, казва Делилъ, „*Тама е щото человѣкатъ ся показва какъвто си е дѣйствително, щото никой нещо, що не покрыва на нрavыты му наклоностьта простодушіемъ не-*„*крепостъ. Единъ, кротакъ и сладакъ, слѣдъ накалѣнето, успокоява* „*ся съ едно думѫ непрайнощо му памятьлювѣ. Истрива съ* „*смѣхъ послѣдѫтѫ си сълзѫ; една обида го вдоволяше, една улыбка* „*го обезоружава, и лесно и кротичко ся връща пакъ къ първата* „*си тишинѫ. Другъ, упорито съ кевнестьтѫ си какъто и съ ло-*„*бовьтѫ си, дрѫжи наведенъ като земьлѫтѫ единъ пѫтуетъ и дис-*„*полседа; молбы, сладкы думы, подароци, нищо не го задѫмчава.*“

«Подароцыты, той ги отбѣгскува съ сърдитѫ рѫкѫ, и мълчи „*съ упорство и съ наперность. Такова, какъто откриване дос-*„*великѫтѫ си думѫ, никога Башовъ, дите, стана единъ смѣхъ и* „*прочуте сърдецъ.*»

Блаженъ онъ който, далечъ отъ да е натоваренъ да чисти единѫ безплодинѫ землѫ, не работи освенъ мегковитѫтѫ и плодородинѫ землѫ на едно дѣте добрѣ родено. Споредъ Плутарха тая дума добрѣ родено има двѣ значенія; тщеславіето разумѣва съ неѫ *«родено отъ благородны родители,«* а разумѣтъ го истѣлкува тъй: родено отъ «честны родители.« Сѫщыятъ Плутархъ ми ся види много строгъ когато казва на друго мѣсто: «Че недостатъцити и низость-та на единъ баща и на единѫ майкѫ ся пріобщаватъ на дѣтето.« Родовети на человѣцыты не сѫ различни какъто видовети на животныты, и, ако и примѣръть да е привичливъ, той заплашва толкосъ често колкото и привлича. Азъ ся съгласивамъ, съ Расина, че «Порокъть на единѫ майкѫ е единъ тежькъ

товаръ;» но ако примѣрътъ е всякога единъ урокъ, тойзи урокъ е така често полезенъ колкото и вредителенъ; вѣчко завыси отъ управлението което ся дава на чуството което той произвожда. Това даже, което ся случва най често, то е че дѣтето като усѣти недостатъцыты на баща си, пада въ противныя недостатъкъ. Сынътъ на единъ сребролюбецъ става раскошенъ; сынътъ на единъ много набоженъ, быва невѣренъ; дѫщерята на едно многопривѣстливо женѫ става по нѣкогажъ твърде малко учтива, наслѣдницити на завоевателиты посѫтъ често миролюбието до слабостъ; и не толко баща, колкото учительтъ, ако е лошъ или съ недостатъцы, става опасенъ за дѣтинството.

Привождатъ думѫтѫ на Діогена, който казалъ на единъ младъ момъкъ развратенъ: «Пріятеею мой, баща ти тя е родилъ въ піянството си.» Тая дума на Кyніческыятъ філософъ не е освенъ смѣшна, была бы обаче обезсърчителна, ако бы была праведна Каква бы была ползата да ся трудимъ да въспитавамы дѣцата, ако добродѣтелта и недостатъцити ся пріобщавахѫ съ кръвь-тѫ приносяхѫ като наслѣдіе?

Історіята доказва противното; въ неѭ не намирамы никакъ лініи отъ герои, нито отъ добры человѣцы, нито отъ зли. Срѣщатся, на противъ, въ всякѫ стърницѫ Комоди наслѣдующи Марка Аврилія; Домитіяны — Веспаляны; Карловци VIII — Лудовцыты XI, и, ако исключите Александра Великаго и Теодосія, вій ще намѣрите малко славны церіе на които бащити да ся вписали имената си въ таблицыты на славѫтѫ.

Героити сѫ като великыты рѣкы, изворътъ имъ е малъкъ, увеличаватъ ся текущи.

Въспытаніето, а не рожденіето, прави всичко. Человѣкътъ е създанъ отъ баща си, а образува ся отъ учителтъ си; единътъ ны ражда, а другыятъ ны изработува нравственно.

Така, при всичкѫтѫ великѫ искусность, и великѫ славѫ на баща си, завоевателтъ на Азіѭ, Александръ, исповѣдаше че длъжнѣеше повече на Арістотель нежели на Філіпа. (слѣдова).

Превожда отъ Францускы Г-жица *Маріа Ст. Чомакова*

— Жалко ни е, много ни е жалко че най жаркый ревнитель за успѣха на това Періодическо Списаніе, Ревнитель, който е не само *притежателъ, управителъ* и *сътрудникъ* на единъ Българскы вѣстникъ и (казватъ ни) іоще на двѣ три други Періодическы Списанія, но и членъ на Българското въ Царигрàдъ Читалище, не былъ (съобщава той, чрезъ вѣстника си, на Българското племя) честитъ да добые *едно высоко образованіе*. Ако *самоукъ* или, какъто самъ си исповѣда, *неукъ*, той умѣе съвсѣмъ тѣмъ, да защищава тъй *праведно*, тъй *законно*, тъй *искусно* и тъй *учтиво* ВСИКОЕ НАРОДНО ДОСТОЯНИЕ, между конто и това отъ насъ днесь за днесь управляемо *Списаніе*, и да става, въ всякъ случай, въ всяко обстоятелство, въ всякъ въпросъ, вѣренъ *отзивъ* на НАРОДНОТО ЖЕЛАНИЕ, що бы той, вопіющимъ, сторилъ за тойзи така отъ всякж другж страніж обиденъ Българскый народъ, ако бы Орисницата му орисала по другояче за неговжтж сждбинж въ припрѣвѣшный и неправеденъ той свѣтъ?!! Но за това негово нещастіе ній не смы никакъ крини, и тойзи искренный доброжелатель на народътъ ни, като человѣкъ твърде добрѣ вѣщъ въ народныты ни преданія, трѣба да си утѣшава съ мысль-тж, че Орисницаты и *Нарѣчницаты* не сж обыкновенно Господжи нито много праведны, нито много покорны. Ахъ! Отъ какви высокы таланты лишаватъ тіи капріціозно человѣческыты Общества! Но такава е строгата положителность на тойзи свѣтъ. И ній быхмы желали, но не можихмы, по нещастію, да добіемъ такова *високо образованіе* и да станемъ мжже така *многоучени* и *пълнообразовани* щото да бы могли да угодимъ и нему въ всяко отношеніе. Научихмы си обаче и видѣхмы на много мѣста съ златны буквы написаны слѣдующіты двѣ старогрèческы думы: «ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ» (познай себе си). Нашій собратъ въ Българското въ Царигрàдъ Читалище има пълно право да нарече и тойзи старовремененъ съвѣтъ «оплѣсневѣлж філософскж Сентенціж,» както нарече така и другж единъ въ предидущій брой на *Читалището* обнародуваніж старовременіж сентенціж, содержаніето на които, види ся, да е привлѣкла особенно вниманіето му. Но тіи двѣ думици «Γνῶθι σαυτὸν» (познай себе си) ся упажаватъ много въ другіты мѣста, и ся изучаватъ и почитатъ отъ искреныты любители на человѣческый напрѣдъкъ, а не ся презиратъ нито отъ вѣстникери, та за това и никога не въспріематъ нито да говорятъ нито да пишатъ нито да ся предиратъ защото и каквото и да е, безъ прилично приготовленіе, съвсѣмъ че нито за *неуки* ся исповѣдатъ тіи нито за *самоуки*. Нашій собратъ, *неукъ* или *самоукъ*, като е былъ щастливъ та е кожилъ да научи трудолюбиво толкосъ другы работы върху които просвѣщава неуморимо народа ни, възможно е да е срѣщалъ никаде и таіи «оплѣсневѣлж філософскж Сентенціж.» Но има ли той свѣтъ нѣща конто си, поради единж или другж причинж, лесно забравятъ, за това и пріятелското имъ приномнюваніе не е всякога безполезно. Γνῶθι σαυτὸν, *познай себе си.*

Февруарій 15. 1871. Книжка 10.

За ролята на възпитанието въ обществото на хората и народытѣ.

«Назначението на человѣка на този свѣтъ не е щастието, но усъвършенствованието.»
(Madame de Staël.)

Излишно щѣше да е да са доказва въ наше време ползата или потрѣбата отъ училища и отъ порядочны училища: слава Богу! то е познато вече и у насъ, какъто отъ богаты, тъй и отъ сиромасы; както отъ учены, тъй и отъ неучены доро и отъ безкнижны. За доказателство служи туй, че насѣкждѣ почти въ отечеството са стараѣтъ, много или малко, за поддържането на добропорядочны училища, макаръ едны тъй другы инакъ, но се са вижда едно движение къмъ напрѣдъка.

Тъй ученіето и образованіето съставятъ вече въпросъ, който занимава сичкытѣ почти классове отъ народа ни — и туй е доста утѣшително за насъ, като са съземамы и ставамы отъ литаргическыя сънь който ны бѣше обладалъ крѣпко отъ вѣкове, и познахмы: че «умственното богатство спомага помного отъ сѣко друго за щастието на тогозь който го има.» То е пьрво отъ богатствата подирь добродѣтелта, и изворъ на сичкытѣ другы богатства. — За да оцѣнимъ богатството на е-

динъ народъ, казва Жулъ-Симонъ, нестига да смѣтамы плодородіето на земята му, честитото положеніе на неговытѣ портове или числото на неговытѣ рудницы и пр.; той може да има сичкото туй въ обилность, а самъ да не е нито отвѫтрѣ богатъ, нито отвънъ силенъ, *ако е лишенъ отъ хора.* И дѣйствително, въспитаніето прави челѣка *человѣкъ*, а той отъ своя страна прави земята добра земя, като я обработва.

Много са е говорило и писало до сега върху този прѣдметъ и у насъ, но горѣ-долу се отъ една страна, отъ една точка на зрѣніето. Ный съ нашитѣ любочитатели въ *Читалището*, ще са опитамы подъ друга фаза да разгледамы този въпросъ, като са основавамы за туй на исторіята и на самыя опытъ.

I.

Нека опрѣдѣлимъ понапрѣдъ туй за което ще говоримъ — за *въспитаніето;* трѣба обаче да го различавамы отъ *ученіето,* защото не е се едно, макаръ въ обыкновенныя езыкъ тѣзи двѣ думы да са зиматъ за синонимы.

Най-напрѣдъ много родители има които немыслѫтъ и неискатъ за чѣдата си друго освѣнъ *ученіе*, като отдаватъ сѫщото знаяніе и на *въспитаніето;* за тѣхъ е се едно да кажѫтъ че дѣцата имъ са *учѫтъ* или са *въспитавать.* Другы пакъ, като неразумѣватъ съвсѣмъ думата *въспитаніе* и си я поеснявать съ *отхрана*, отдаватъ матеріално значеніе на въспитаніето и го сливатъ съ отхранването или отглѣдването което е свойственно и на добытацытѣ, защото и тѣ хранѣтъ и пазѫтъ малкытѣ си. Тъй кой може да отрече истинната, прогласена отъ Педагогиката и освятена отъ опыта: «Тукъ е голѣмата и гибелна погрѣшка която, като уйнижава дѣлото което учителитѣ сѫ призованы да извършатъ, измѣня коренно характера и отнема правата цѣль на самото ученіе. Въспитаніето и ученіето сѫ тѣсно свързаны помежду си като нераздѣлны елементы на една и тъзи система; но ученіето не е друго освѣнъ клонъ отъ въспитаніето, и клонъ подчиненъ.»

Ученіето дава на челѣка нѣкои полезны знанія и нѣкои таланты въ него разбужда; а въспитаніето усилва

способноститѣ, чрѣзъ които знанията ще са придобыятъ и талантытѣ ще са турятъ въ дѣйствіе.

Ученіето ны научва на нѣкои нѣща; въспитаніето прави ны способны да са ползуваме отъ онуй щото смы научилы.

Ученіето отваря пятъ и дава срѣдства за туй или онуй обстоятелство на живота, то ны прави способны да прѣкарамы нѣкое поприще; а въспитаніето дава общи правила, които са приспособяватъ на сичкытѣ обстоятелства, на сичкытѣ случайны поприща.

Найподирь, въспитаніето отговоря съвършенно на высокото опредѣленіе на нашата природа, и ны туря въ състояніе да извличамы полза отъ сичкытѣ дарбы които ни е дало Провидѣніето: то образува първатa возрасть за да направи сѫществованіето ни плодородно, производително; то води челѣка въ привременыя животъ тукъ на земята и го приготвя за вѣчныя животъ.

Но ако и да сѫ разумны ученіето и въспитаніето, тѣ сѫ пакъ съединены помежду си; затуй трѣба и двѣтѣ да си помагатъ взаимно, едното неможе да бѫде пълно безъ друго.

И дѣйствително, нищо неспомага по добрѣ за развитіето на ученіето и него толкозь заздравѣва колкото доброто въспитаніе: душата която навыкне да са удьржа отъ влеченіето на лошытѣ страсти, като са води отъ мѫдрытѣ правила на благонравіето, таквази душа получава разны и многостранчивы ученія. Но достойныйтъ учитель трѣба тоже да извлича полза отъ ученіето за въспитаніето изобилно. И право сѫ казали нѣкои: че ученіето трѣба да бѫде *поучително-възпитателно;* сир. че неговытѣ методы трѣба да клонятъ повече къмъ усъвършенствованіето на разума и сърцето, а и прѣдметътъ на въспитаніето не е другый.

Да видимъ сега неговото вліяніе и рольта която играе то въ обществото на хората и на народытѣ. Тъй ный стѫпвамы въ темата си. —

Въспитаніето зависи отъ сумма посрѣдницы, че найманого отъ грыжитѣ на родителитѣ, отъ страната дѣто смы са родили, отъ нейныя климатъ, отъ формата на тъзи земя и отъ другы още случайны обстоятелства.

Придобыто или нѣ чрѣзъ тѣзи посрѣдницы, въспитаніето причинява между хората още по нравственны различія отъ колкото са намѣрвать другы въпкашны въ цвѣта, въ тѣлесното положеніе и въ чьртытѣ на лицето имъ. Неговото вліяніе толкозь е голѣмо, щото почти цѣла бждущность на единъ народъ отъ него зависи. Промѣнете извора на една рѣка, казва Бернарденъ де Сенъ-Піерръ, и вый ще промѣните нейното теченіе; промѣнете въспитаніето на единъ народъ, и ще промѣните неговытѣ нравы и неговата участь.

Въспитаніето може да тласне едно цѣло поколѣніе къмъ доброто или къмъ злото, споредъ каквото е то само. То распростира съвременно и прѣдразсѫдкы и плодородны идеи; често още то съзыдава една нравственность противна на природата. Отъ Исторіята ный виждамы че въ нѣкои граждански и религіозны борбы или боеве, много пѫти едно сбиване, едно ударяне измѣня на прѣстѫпленія туй което нѣкоя парія гледа за добродѣтель и великъ подвигъ. Колко мнымы истинны сѫ са зели въ уваженіе между рѣкытѣ и горытѣ конто образуватъ границытѣ на единъ народъ, и наопакы!

Едно време Спартанцытѣ, конто са славѣтъ за тѣхныя непобѣдимъ куражъ и за прѣзрѣніето на живота си, не сѫ задлъжены на друго, колкото на тѣхното жестоко и грубо въспитаніе; и то имъ спечели славата за юнашкото браняне на проходытѣ Термопилскы до послѣднята си капка кръвь.

Ако Римлянетѣ не бѣхѫ научены още отъ дѣтинство, на тѣжка работа и на войнишкото искусство; ако тѣхнытѣ законодатели не гы пудяхѫ на сичкытѣ упражненія конто сѫ способны да развіѫтъ естественнытѣ имъ силы, като отблъсвахѫ наукытѣ конто само въздигатъ душата, а тѣлото разлабватъ; ако тѣ несъсрѣдоточавахѫ сичката добродѣтель въ куража, — Римъ немаше да стане Господарь и владѣтель из цѣла вселенна. Общественното въспитаніе въ *вѣчныя* този градъ, както обыкновенно го наричатъ, имаше нѣщо толкозь грубо и диво, щото зрѣлищата, конто даваХѫ на народа, бѣхѫ зрѣлища кървавы, но нему — твьрдѣ любимы и нужны до необходимость, за туй често са стичалъ на форма да вика: Panem et circenses!

Въ широкытѣ му циркове сбирахѫ цѣлы четы отъ обрѫжены хора, гы карахѫ да са біѭтъ и убиватъ единъ другыго предъ очитѣ на множеството което имъ рѫкоплѣщеше до изступленіе. Тѣзи злочесты хорица общо бывахѫ робы или бѣдны граждане които продавахѫ живота си за нѣколко пенязи. Женытѣ съ дѣцата си и отъ двата пола присѫтствовахѫ на ужаснытѣ тѣзи борбы. А забѣлѣжително е, че при ударытѣ които си даваха борцытѣ, и при кръвьта която шибаше отъ тѣхъ подъ желѣзото, женытѣ подобно дигахѫ радостны въсклицанія, каквото и мѫжьето....

И чудно ли е че като получили таквозь едно въспитаніе, Римлянкытѣ придобыли и такъвзи характеръ, щото за тѣхъ е было една забавка да дупчѫтъ съ иглы рѫцетѣ на робынитѣ си, когато неможали да извършватъ сиката имъ наложена работа? И между тѣзи робыни случвали сѫ са и дѣщири отъ голѣмы нѣкои фамиліи, които быле зеты въ робство отъ Римляпетѣ, побѣдители на тѣхното отечество. А единъ народъ, който са доволствовалъ и забавлявалъ съ подобны сцены, чудно ли е да произведе Нероновцы и Калигуловцы? Трѣба ли още да са чудимъ, че у тѣхъ сѫ са почитали за великы хора като Брута челѣкъ, който жертвова сыноветѣ си, и другый единъ Брутъ, който забива ножа въ гѫрдытѣ на своя благодѣтель и отецъ? Жестокостьта на Римляпетѣ прѣживѣ тѣхнытѣ воинскы добродѣтели, и много време послѣ като ревностьта за благосъстояніето и развратa умекотихѫ тѣхнытѣ нравы и ослабихѫ куража имъ, гладіаторскытѣ борбы още бѣхѫ наслажденія за народа Римскый който се гледаше на тѣхъ като на насѫщный хлѣбъ, и слѣдоваше да вика: Panem et circenses! — *Хлѣбъ и цирковы игры!*

Таквози силно вліяніе има въспитаніето върху единъ народъ господствующъ или зависимъ, свободенъ или подчиненъ. То е което го възвышава и сваля, то го подкрѣпя при падането му и пакъ то го увлича въ пропасть, отъ която мѫчно може да излѣзе, ако съвсѣмъ не пропадне и са изгуби; съ една рѣчь, въспитаніето рѣшава участьта на народа — и той быва честитъ или злочестъ.

Обаче не е само въспитаніето, но и климатътъ и формата на земята иматъ также голѣмо вліяніе върху характера на неродытѣ; тѣ може бы да сѫ и най голѣмытѣ у-

чители на въспитанието. — Едно време Персытѣ, побѣдители на една часть отъ Азія, искахѫ да оставятъ своята дива и гориста земи, за да са заселятъ въ нѣкои богаты и плодоносны полѣны; но царытъ имъ Киръ, който бѣше съ просвѣтенъ умъ человѣкъ, са въспротиви на тѣхното намѣреніе, отъ което гы и въспрѣ. Той имъ прѣдстави, че горыстыгѣ мѣста, като каратъ хората на жестокъ и мжченъ животъ, правятъ гы по-въздржны, по-силны, по сърчены, по-способны да търпятъ трудове и скудость, тогазъ какъ лесностіята които намѣрятъ за храмытъ си въ полето, изобилѣето и ръскошностыта разслабятъ, умекотяватъ за много време сърцата и самыя народъ тласкатъ въ негата и разврата. Той гы още и выталъ яко отъ завоевателенъ народъ, тѣ искатъ да стонятъ племе готово да бѫде завоевано, подчинено. И Персытѣ, убѣдены отъ правытѣ съвѣты на царя си, останахѫ и до днесь въ горытѣ си които никакъ не имъ пречятъ на щастіето сравнително съ другытѣ азіатскы народы. Да ли и нашитѣ прѣдѣды, старытѣ Българе сѫ знаяли тѣзи причины, та, като дошле на балканскыя полвинъ — островъ, негледали да са заселатъ по полето колкото по горытѣ и по полытѣ на Стара Планина, които и сега още сѫ пълны съ тѣхнытѣ колыбы, непристѫпны даже и за пѫтницытѣ!

И наистинѫ, суровыйтъ климатъ на сѣверъ и безплодностыта на горытѣ принудено научилъ хората, които тамъ живѣѫтъ, да бѫдатъ въздржны и повече да работѫтъ. Но и работата е нужна за человѣка отъ който земный поясъ и да е; былъ той при самытѣ полюси или подъ екватора — работата му става учитель на нравственностыта и на благоразуміето. Напротивъ лѣностыта го умекотява, изпѣжва го и го развращава. Земи, които е твърдѣ плодоносна и дава значителны богатства на жителитѣ си безъ трудъ, безъ много работа, таквази земя неотрича дълга бѫдущность на народа. Гледайте напримѣръ тропическытѣ народы; тѣ намѣрватъ храната си висѫща на дрьвытѣ които растѫтъ безъ обработване; за да си направятъ една колыбка, стига имъ да откършатъ нѣколко листы отъ банановото дрьво. Но направили ли сѫ нѣкога цвѣтуща Имперія или таквази поне дрьжавица която да може да противостои на съсѣдытѣ имъ? Повечето гы гле-

дамы подчинены на чужды силы, каквото Алжерія на Франціятѣ, Индія на Инглезытѣ; каквото стана и съ Абисинія, която прѣди малко (1866—67). Инглезытѣ съ едно замахване съборихѫ. А какво ще речемъ ный и потомството за успѣхытѣ на Прусското оржжіе въ сѫщото време у Австрія и сега у сама Франція, Правителството на коѭто до вчера располагаше съ участьта на другытѣ народы и отъ двата свѣта! Туй споредъ единъ великъ наблюдатель — че «Европейското племе въ Европа са развали и прѣроди подъ тѣзи климаты, както са е развалило на много мѣста между тропицытѣ, особенно пакъ въ Америка. Европейцытѣ, които съ време населихѫ Сѣверна Америка, тамъ основахѫ силна република; тогазъ какъ Мексика, при златытѣ си рудницы, при толкозито богатство на земята си, при толкози и таквизи елементы въ нея за благосъстояніе, — тя е непрестанно изложена на междуособія, плячка на граждански борбы, и представя печална картина на една дьржава безъ сила и вынѫгы разоряема отъ разбойницы.»

И при тѣзи вѣрны доводы трѣба ли другы за рѣшеніето на въпросъ който е тукъ положенъ: Че съ въспитаніето и климатътъ, еще и самыйтъ видъ на земята много дѣйствуватъ върху характера на хората и народытѣ? Нема сумнѣніе, че климатътъ самъ неосѫжда на вѣчна слабость народытѣ, които обитаватъ една земя природно дарена съ добрины; защото случва са тъй щото благодѣтелно едно Правителство накарва народытѣ си да обичатъ работата, като имъ вдъхва любовь къмъ добродѣтелта или като имъ измысля новы потрѣбности, които само съ работа са посрѣщатъ и надвиватъ. Ный мимоходомъ щемъ разгледа въпроса и отъ тъзи страна, като слѣдувамы да испытвамы ролта която въспитаніето играй въ обществото; — и ный тукъ не разбирамы подъ *общество* друго, освѣнъ туй което на Френскы значи думата Société. (1)

II.

Имперіитѣ, на която точка на земныя глобусъ и да са въздигатъ, иматъ своето раждане, своето развитіе и

(1) В. забѣлѫ. въ «Читалището» книжка I. Октоврія 1 стр. 10—11.

своето отпадане — три главны епохы на тѣхното сѫществованіе. Тѣ са излюпватъ, тъй да кажемъ, подъ вліяніето на нѣкои плодородны идеи или на нѣкои честиты обстоялства. Обыкновенно тѣ бывать бѣдны и грубы въ присѫждането си; сетнѣ иде богатството, распростира са ревность за благосъстояніето; малко по малко тѣ са отцѣпватъ отъ старата дисциплина; развратътъ обладава сичкытѣ членове на обществото; нѣгата, пресыщаніето, невъздържностьта расклащатъ и повреждатъ здравіето, разслабятъ хората и тѣломъ и духомъ. Има и друго, че ревностьта за благосъстояніе ражда егоизмъ, а егоизмътъ прави народа равнодушенъ за сичко друго, дѣро и за бѫдущето. Тъй са забравятъ добродѣтелитѣ конто сѫ правили народа да цьвти; забравятъ са и вѣрованіята праотеческы, и прѣданіята; не са желаятъ освѣнь развеселенія — и настава вече времето на падането. Тогазь сичкытѣ народы си приличатъ нѣкакъ; сичкытѣ имать единъ образъ, едно лице, и не са различаватъ освѣнь въ періода на тѣхното растене и въ епохата на тѣхното узрѣване. Едно дърво, уголено отъ листьето си, не е ли почти като друго дърво также лишено отъ листьето си? Само въ времето на цьвтенето и на плодоветѣ си могѫтъ са различи едно отъ друго.

Человѣкото общество представя чудно зрѣлище: Поколѣніята са раждатъ и умиратъ, губѫтъ са, гынѫтъ въ мрака на вѣчностьте и на забравянето; — и въ късото теченіе на времето що имъ дадено да поживѣѫтъ, хората са злословѣѫтъ, нападатъ са, тъпчѫтъ са и са блъскатъ единъ-другый за да освоѫтъ едно мѣстеце подъ небето, или да привлекѫтъ върху тѣхъ си вниманіето на подобныѣ си. Още тѣ са пристрастяватъ на идентѣ конто другый вѣкъ, чрезъ естественна нѣкоя реакція, ще отблъсне далечъ отъ него си.

Сѣка една епоха е дъщеря на дредыдѫщата си, и по туй са различаватъ една отъ друга. Посрѣдь обширното туй море отъ вѣкове, едны мѣнія послѣдоватъ другы, както и въмытѣ сѫ слѣдоватъ одна подиръ друга и са разбиватъ о брѣговетѣ. Но между сичкытѣ тѣзи измѣненія, идентѣ конто сѫ образовали характера на единъ народъ, тѣзи конто сѫ сснова на неговытѣ постановленія, тѣ ето-

ѣтъ недвижимы и не са изгубватъ освѣнь съ народа на който сѫ были душа и животъ.

Имперіитѣ сѫ като хората; тѣ носѧтъ съ себе си сѣмето на смьртьта — и туй е едно добро за другитѣ. Единъ народъ, който за своето сѫществованіе длъженствува на едно стеченіе отъ идеи и нрави, неможе да трае освѣнь ако е твьрдъ и постоянъ въ своитѣ основны мнѣнія. Само чрезъ раждането на една нова цивилизація която са издига върху развалинытѣ на друга вѣтха, челѣкъ върви напрѣдь въ пѧтя на прогресса. Смьртьта на една цивилизація неможе да бѫде пагуба за человѣчеството; наопакы, тя е доказателство че новы идеи сѫ са родили. Дѣ сѫ народытѣ които обитавахѫ едно време Нинивія и Вавилонъ? Дѣ сѫ и онѣзи които въздигахѫ грѣмадны пирамиды? Рѣката нилъ още плодотвори египетската земя съ своитѣ наводненія; слънцето което е грѣло върху развалинытѣ на Ѳивы не е никакъ поблѣднѣло; обаче отколѣшната цивилизація на тъзи страна вече несѫществува; не еа чува вече гласа на нейнытѣ жрецы, — и ный сега едвамъ познавамы имената на нѣкои отъ лицата които повелѣвахѫ на тѣзи народы.

Ако тѣзи народы сѫ изгубихѫ, и несѫществуватъ освѣнь въ Исторіятъ, то кой ще желѣй за тѣхъ? Слѣдъ като свѣтихѫ и блѣщѣхѫ много време, тѣ най-подирь угаснахѫ. Цивилизаціята на отколѣшнытѣ Елдины и Римляне тоже свѣти на реда си, сетнѣ сторѝ мѣсто на новата Европейска цивилизація у Таліенцы, у Нѣмцы, у Инглезы, у Френцы, както и у другитѣ европейцы на които са днесь чудимъ и са мѫчимъ да имъ подражавимы; само Славенското племе нема още своята споха, но и за него ще до редъ. — Времето тъй върви и заминува, като влече въ теченіето си народноститѣ и като увеличава на сѣкый часъ, на сѣка минута, *багажа* отъ словеснытѣ и естественны наукы. Една цивилизація наслѣдова друга, като служи на человѣчеството за стѫпала, по които то са каче, възхожда къмъ познаването на истинната — цѣль на сичкытѣ неговы усилія тука долу на земята.

И туй, което са мысли и говори за условіята на успѣха у народытѣ, не е токо у новытѣ и въ наше време; то е было предметъ на размышленіе и у древнитѣ.

Петь вѣка и половина прѣди Христа спрѣчь напредь 2420 годины, ный у Китайцытѣ намѣрвамы единъ философъ на име *Конфуцій*, който, като пжтувалъ единъ день на държавата на *Вей*, былъ предалъ колата си да я кара ученикътъ му *Жеу*. Тѣ наедно съ него минуватъ прѣзъ много села и градове, като срѣщали въ пжти си мнозина които отиватъ или са връщатъ, но сичкытѣ тѣзи хора личели че сж спромасы. «Какъвъ *калабалыкъ!* рекълъ Конфуцій, какво голѣмо народонаселѣніе въ тѣзи държава! — Да! отговаря ученикътъ, твърдѣ голѣмъ *калабалыкъ;* но какво трѣба за да станжтъ честиты тѣзы бѣдны хорица? — трѣба имъ да са обогатятъ, казва Конфуцій. Ами сетнѣ, пыта го пакъ Жеу? — Като са обогатятъ, трѣба да са изучжтъ и образоватъ.»

Прочее тѣзи двѣ нѣща ако не сж, трѣба да бждатъ предметъ на постоянна грыжа на мждрытѣ Владѣтели. И Фенелонъ самъ подтвърдѣва това въ безсмъртныя неговъ «Телемахъ» на сѣка страница.

И дѣйствително, ако е народътъ е спромахъ, ако е оскуденъ и лишенъ отъ нужныгѣ за живѣнето си, той непада на буйность и желаніе за промѣненіе на своето щастіе. Като са ползува отъ случай се да печели и нищо да не губи, той става орждіе на безредницы въ ржцетѣ на първыя честолюбецъ който му направи нѣкои ласкателны обѣщанія, и отъ сѣка страна послѣ избухватъ митежи за едно и за друго. Ако народътъ не е просвѣтенъ, ако е лишенъ отъ ученіе и образованіе, той може да са наслаждава на изобиліе, но съ туй само не быва честитъ, благополученъ: Неговата душа, като непріима никаква храна ще линѣй, и тогази ще са владе на скотскытѣ страсти, на алчностьта, на грабителства, на пороцы отъ сѣкакъвъ видъ, и нещо бжде по малко опасенъ отъ колкото като е бѣденъ, спромахъ. А за да са онази народътъ отъ туй горестно състояніе, сто условіята що прѣдписва опытътъ изкъсо:

Едно, — за да са обогати единъ народъ, неговото Правителство нема нужда да прѣдпріема честиты боеве, отъ които войската може да са завърне пълна съ плѣчка: туй срѣдство за обогатяване повечето е вредително нежели полезно, защото тъй народътъ са привуча на гра-

бителства, на убійства и на хладнокрѣвіе въ нещастіята на другытѣ. Но трѣба да направи щото да цѣвти земледѣліето, търговіята и индустріята; трѣба да управя финанціитѣ държавны съ една мждра економія.

Друго, — За да са изучи и образува единъ неще да му са прѣдавятъ твърдѣ высоки наукы, нито сичкытѣ страшны езыцы; тѣхното изучване ще бжде полезно само на нѣкои-другы лица които бы желали да гы освоіятъ. Но най много съ необходимытѣ положителны наукы и нѣкой по-общъ отъ страшнытѣ езыцы, народътъ трѣба да изучи своя матеренъ езыкъ и да знай още кои сж длъжноститѣ на челѣка, къмъ Бога, къмъ него самаго и къмъ ближнія си.

И тъй въспитаніето не е друго освенъ едно искуство да са усъвършенствува челѣкъ. А челѣкъ са усъвършенствува, като има за първа длъжность да са обхожда като добъръ и честенъ челѣкъ; послѣ пакъ да глѣда ползата която ще извлече за себе си отъ своитѣ работы, отъ своя трудъ. Като дѣйствува тъй, челѣкъ придобыва туй сладко спокойствіе на душата, безъ което нема благополучіе на този свѣтъ нито блаженство на онзи. «Колкото повече хората сж справедливы, умѣрены и благонравны, казва единъ моралистъ, толкова тѣ сж по-пълны съ любовь къмъ своитѣ ближни, и гледатъ да бждатъ благопріятны, полезны единъ другыму. И какъ едно общество отъ хора добродѣтелны неще бжде честито? Напакы, развратенытѣ и самолюбивытѣ ѣдатъ са отъ желанія и зависть; пакъ имъ са струва, че злощастіето на другытѣ гы въздига: — и какъ едно общество отъ лошавы хора не ще бжде злочесто и окаяно?»

Слѣдователно, да си прѣдположемъ да станемъ честиты, или да си прѣдположимъ да бждемъ добродѣтелны — то е все едно, обаче и едното и другото чрѣзъ въспитаніето са постига, чрѣзъ въспитаніето и съобращеніето съ избранныте, съ добрытѣ, съ въспитанныте хора: *Съ преподобнымъ преподобенъ бждеши, съ мжжемъ неповиннымъ неповиненъ, съ избраннымъ избранъ бждеши, а съ строптивымъ развратишися.*

Т. Шишковъ.

Съ благодареніе обнародуваме слѣдующето Описаніе на учебнытѣ заведенія въ Кукушко-полянскѫтѫ Епархіѭ въ Македоніѭ. Вѣрна на програмѫтѫ си да отваря стълповытѣ сего Періодическаго Списанія на всякое пріето и говоримо отъ народа ни Българско нарѣчіе, защото само така мысли че ще може да ся усовершенствува нашій богатъ но іоще не обработанъ языкъ, редакціята бы желала обаче да бы нашити учени, конто сѫ вѣщи въ тія драгоцѣнны за народнѫтѫ ни вообще книжевность нарѣчія, предпріели да сливатъ, ако е възможно, като пишѫтъ, тія разны нарѣчія въ единъ общъ изъ тѣхъ сичкы составенъ языкъ, като въ единъ образецъ, така щото народното ни соединеніе, уже получено или поне полуполучено чрезъ самостоятелнѫтѫ ни Народнѭ Церквѭ, бы ся постепенно извършило и въ писменный ни языкъ, защото языкътъ всякога е былъ и ще бѫде явенъ знакъ не само на умственното развитіе, но и на общественното вообще образованіе и положеніе едного народа. Съ подобенъ начинъ ще изчезнѫтъ полека-лека и всякаквы мѣстны честолюбія по таѭ часть, безъ да ся повредятъ говоримити разны нарѣчія, конто всякаде и всякога си оставатъ като отличителна черта на мѣстный духъ. Това за сега, въ кратцѣ, върху тойзи толко важенъ за народното ни образованіе предметъ.

Описаніе на учебнытѣ заведенія въ Кукушко-Полеянскѫтѫ Епархіѭ.

Извѣстно е какъ, у кои народы учебнытѣ заведенія сѫ былы поизобилны и по добро уредены, у нихъ и напредокътъ въ просвѣщеніето не вървѣлъ всѣкога съ по

широкы чекоры (рачкоры); а напротивъ, кѫдѣ що былы оскудны и прѣнебрегнѫты, тамо и напрѣдъкътъ ѥ вървѣлъ мощнѣ мудно, за да не рѣчѫ, несѫществувалъ никакъ.

Нашій народъ, за да напрѣднетъ съгласно съ днешнитѣ врѣмена, едно отъ най необходимытѣ условія, кои що иматъ да извьршитъ ѥ, да умножитъ учебнытѣ си заведенія, и колко ѥ възможно да гы устроитъ по добрѣ.

Нъ, имало ли ѥ у насъ до скоро заведенія таквы, кои да могѫтъ да ся нарѣчѫтъ у ч е б н ы? Отговорътъ, ако и горчивъ, нъ всѣкому ѥ извѣстенъ — «ако и да ѥ имало овдѣ-ондъ низъ отечеството ни по нѣкое училище, нъ таквытѣ училища никакъ незаслужвѣлы сладкото имя «учебны заведенія.» А пакъ по нашивѣ стрьны какъ ѥ было, непитай, всѣкой го знаетъ. Причинытѣ на това плачевно до сега състояніе наше также сѫ явны, та за това и излишни гы читаѫ да гы повторвамъ.

А отъ малу врѣме на вамо, бдагодареніе на Ученолюбивото Ц. Правительство, и нашій народъ подъ сѣнкѫ на Августѣйшійтъ ни Господарь, Султанъ А. Азиза, ся свести и съ голѣмо усьрдіе и рѣвность ся залови за това неизбѣжно за напрѣдока му средство.

Ето защо отъ нѣколко годины на вамо сѫ слушятъ по Българіѫ и до кѫдѣ живѣетъ Българска душя силно умственно движеніе а още по силно желаніе да ся отворятъ не само училища, нъ и всѣкакъвъ видъ заведенія таквы, кои да могѫтъ да подпомогнѫтъ на ученіето и напрѣдокътъ въ народа ни. Тые сѫ многото Читалища и немалу разны учебны Дружества мѫжскы и женскы, кои на послѣдне врѣме ся основаха въ много градове по отечеството ни, и на върхътъ на кои стоѫтъ днесь Цариградското Читалище. То освѣнъ що до сега неуморимо ся ѥ грижило за распространеніето на ученіето низъ народа ни, и нищо непощадило ни трудове ни имотъ, (кого незнамъ да ли го иматъ) за да спомогнемъ на слабытѣ му чясти, напослѣдъкъ чрезъ изданіето на тождеименното му повременно списаніе търгнѫло ѥ достомятенъ за народа ни танецъ (ликъ), съ кого завождатъ народа ни въ попрището на наукѫтѫ и просвѣщеніето.

Списаніето «Читалище» едно отъ най-главнытѣ си дължности ѥ имало описаніето на разнытѣ по отечеството

ни учебны заведенія и на състояніето имъ, да гы прѣдставитъ прѣдъ очитѣ народу си, за да познаетъ той (нар.) кждѣ ся нахождатъ спроти другытѣ съвременны нему народы въ просвѣщеніето, слѣдователно да разбереть что трѣбитъ да са сторитъ, за да не останетъ по назадъ отъ нихъ.

Нъ могли ли бы членоветѣ на редакціятж, макаръ и вситѣ членове на Цариградското Читалище да извършитъ това трудно, съврѣменно же много нуждно и полезно за народа дѣло безъ помощьтж на вънишнитѣ си събрати? несъмѣнно, не! и толко повике, защо не ю въ състояніе да испратитъ нарочито за това людіе. Тая длъжность тѣжитъ не само на едно, или на нѣколко лица, нито ю работа за малцина. Ами всѣкой Българинъ, кому бы идѣло отъ ржкж помалко, ю длъженъ да спомогнетъ по нѣщо на това народно предпріятіе.

Но таіж причинж членоветѣ на Цариградското Читалище още въ началото на учрежденіето Періодическото Списаніе поканиха, мыслж, вънишнитѣ ни Читалища и учепытѣ. На това поканваніе и азъ быдещемъ единъ отъ званытѣ, ако не отъ избранытѣ, отзивамъ ся прѣдставещемъ слѣдующето нѣкакво описаніе на учебныгѣ заведенія, ако могжтъ да ся нарѣчжтъ таквы, колко сж и каквы ся нахождаіжтъ въ Кукушкжтж Епархіж, коіж ке іж раздѣлимъ на каймакамлъци, а послѣ на казы за улѣсненіе на прѣдмѣта ни.

Рѣченава Епархія, коя собствено ся нарічитъ Полеянинска, състоитъ отъ два каймакамлъка: Кукушкый и Полеянинскый, съдържающи първыйтъ три казы или нахыи: а) Аврѣтхисарскж или сжщж Кукушкж съ главенъ градъ нѣкогашь Женеко, а сега Кукушь: б) Горне-Аврѣтхысарскж или Гевгелійскж, съ главно мѣсто Гевгелійж; и в) Карадачкж съ главны села Стемницж и Разлово: а вторыйтъ единж самж и таіж съвсѣмъ малж, имѣіщж едва 19—20 селца малечкы Христіянскы все Българскы, освѣнъ Турскытѣ, съ главенъ градъ Полеянинко или Дойранъ, и той малъ градецъ съ 3—400 домове Христіянскы и толко Турскы, столицж на Епархіятж.

1. Кукушкыйтъ каймакамлъкъ, кой дьржитъ ⅞ почти отъ Епархіятж, описахме го нѣкакъ и лѣтоска въ «Македоніж,» нъ овде пакъ ке го повториме оставящемъ на

стрѣмъ все друго, а ограничвеещемъ ся само въ описанието на училищата и ученицитѣ. Прѣдъ да изложиме обаче числото и качеството на училищата въ описуемѣмъ Епархіѣмъ, трѣбитъ да си исповѣдаме оти освѣнъ нѣкаквы училища, що ся нахождаѣтъ низъ неіѣ, и то, каквы, не питай, друго никакво учебно заведеніе ни дружество мѣжско или женско не сѣществуватъ; едно само скорооснованo, и така да рѣчѣмъ, цицайчо още, Читалище въ Кукушь, за кое, какъ и за училищата Кукушкы, кои могѣтъ да ся нарѣчѣтъ белькы училища, быдеещемъ що годѣ урѣдены, ке поговориме на крайтъ на статистикѣтъ нѣщичко повеке за да изложиме основаніето и състояніето имъ.

Прочее училища сѣществуватъ

а) Въ Кукушь 3 съ 3—400 ученици.
1. » взаимно 1 » 250 »
2. » главно 1 » 50 » раздѣл. на 3 кл.
3. » дѣвическо 1 » 50—100 ученичкы.

Въ овыя 3 училища учѣтъ пѣтмина учители; въ главното двоица, въ взаимното такожде двоица, а въ дѣвойчинското по настоящему единъ старъ учитель по причинѣ на доходнѣ скудость, вситѣ подъ управленіето на едного. Уроцитѣ ке ся опишѣтъ на крайтъ. На тыя учители ся плащатъ годишне около 20,000 гр. едному 8, другому 4, 5, третіему 2, 5 четвьртому 1, 5 и единъ работатъ безплатежно, быдеещемъ ученикъ по пьрвъ въ главното училище съврѣменно и помощникъ въ сѫщето.

Б) *Въ Аврет-хысарскѣтѣ каазѣ.*

Въ Крецово 1. съ 30—40 ученици (на Гръцкы).
» Драгомирци 1. » 30—40 » (смѣшяно).
Сега иматъ и въ Янен. » 30—40 » (смѣшяно).

Освѣнъ реченывѣ, въ овыѣ каазѣ, коіѣ по малечката и понезначителна отъ Кукушкытѣ, иматъ много еще селца, кои понѣкогашь обдьрживатъ нѣкакъвъ учитель, или по добрѣ да рѣчѣмъ, пѣвецъ за цьрквыты си, кого наричѣмы «Грамматикъ,» таквитѣ граматици имъ послужватъ и за учители, учящи 10—20—30 дѣца въ тремоветѣ цьрковны. Нъ таквытѣ села гы замълчявамъ, како н. п. Аджиларъ, Алиоджяларъ, Гавалянцы, вретъ Хысарь или Жен-

ско, (старыйтъ главный градъ въ това окружіе), Апостоларъ и другы.

На сѫщѫтѫ каазѫ могѫтъ да ся отнесѫтъ и нѣколко еще села на юго-западъ отъ неѭ лѣжищы и Камбарбачкы нарѣчіны, зависящы же граждански направо подъ Солунъ, како близны до него, а церковно принадлѣжищы на описуемѫтѫ Епархіѭ. Между ними позабѣлѣжително е Бугаріево, мало село, въ ознаменено по новооснованѫтѫ въ него обытель и училище съ 20—30 ученици; и Коританъ съ училище такожде у кое ся учѧтъ 20—30 уч.

в). Въ Горне Авретхысарскѫтѫ или Гевчелійскѫтѫ, раздѣленѭ чрезъ р. Вардаръ на двѣ, и

Горно из отвадь Вардарскыть села.

1.	Въ Грьчище имать училище съ	20— 30	учен	(на грьц.)
2.	» Дявато » »	20— 30	»	(на Бълг.)
3.	» Богданци » »	100—120	»	(смѣшяно.)
4.	» Стояково » »	60— 80	»	(на Бълг.)
5.	» Богородицѫ » »	25— 30	»	(на Грьц.)
6.	» Мачюково » »	80—100	»	(смѣшяно.)
7.	» Смоль » »	15— 20	»	(на Грьц.)
8.	» Баялци » »	25— 30	»	(смѣшяно.)
9.	» Ореовицѫ » »	25— 30	»	(Грьцки.)
	всичко — —	370—470	ученици	

Второ из отонѫдь Вардарскыть.

1.	Въ Серменилъ имать учил. съ	30— 40	уч.	(смѣшяно.)
2.	» Лубница (Влашко село) уч.	80—100	»	(на Грьки.)
3.	» Смоквицѫ » »	40— 50	»	(Грьцкы.)
4.	» Гевчелиѭ » »	80—100	»	(Грьцкы.)
5.	» Негорци » »	30— 40	»	»
6.	» Сеово » »	30— 40	»	(Българск.)
7.	» Шлюпенци » »	20— 30	»	(Грьцкы.)
8.	» Мушни » »	30— 30	»	»
9.	» Древено » »	20— 30	»	»
	всичко — —	350—460	ученици.	

10. И въ Мързенци ся зидать сега училище ново.

Отъ горѣописанытѣ села послѣднитѣ, спрѣчь отонѫдъ Вардарскытѣ, ако и да зависять граждански отъ Кукуш-

кыйтъ каймакамлъкъ, цьрковно обаче принадлѣжять на другы епархіи, именно пьрвытѣ двѣ, Сермепинъ и Лубница, на мѫгленскѣтѫ, или Катраничкѣтѫ, а послѣднитѣ осьмь на Водинскѣтѫ.

И въ еднытѣ и въ другытѣ, како що ся глѣдатъ, по ся ю въвѣлъ еще харно Българскыйтъ майчинъ ни языкъ по причины всѣкому явны. Отъ нѣколко врѣме обаче искрици благотворны почнѫли овдѣ-ондѣ да блещать и по тамошнитѣ села. При това добры надѣжди ся хранятъ да ся въведени по всѣкѫды.

Въ Карадачкѣтѫ казѫ училища сѫществуватъ.

1.	Въ	Тодоракы съ	30 — 40	ученици	
2.	»	Мутово »	20 — 30	»	въ вситѣ Карадачкы училища ся учатъ на Българскы освѣнъ Грѫмадѫ.
3.	»	Мурарци »	20 — 30	»	
4.	»	Алексово »	20 — 30	»	
5.	»	Муждереки »	15 — 20	»	
6.	»	Планинцѫ »	20 — 30	»	
7.	»	Грѫмадѫ »	20 — 25	»	
8.	»	Подоракы маг.	20 — 30	»	
		вситѣ уч.	165 —235	ученици.	

Въ училищата на овѫѫ казѫ освѣнъ Грѫмадѫ Българскыйтъ языкъ ся въвѣли напълно почти, и то, порано, попричинѫ оти селата ѝ сѫ поблизу до Кукушь, и населеніето имъ поблагоразумно, та слѣдитъ по доброто на другытѣ си братя, а не како горделивытѣ, . . . що си стоятъ еще на «горнѣтѫ!»

—

Б) Въ Полеянинскыйтъ каймакамлѫкъ, за кого рѣкохме оти ю малечькъ, състоящъ само отъ еднѫ малечкѫ казичкѫ и то повечето отъ Турци населенѫ, и градецътъ Полянино или Дойранъ, училища иматъ мощинѣ малу, — едно само въ казѫтѫ му въ село Паторозъ съ 15—20 ученици учѫщы ся смѣшяно, и 3 уч. въ градътъ едно взаимно съ 80—100 ученици на Грьцкы и едно главно, нарѣчено Елинско съ 20—30 ученици, и сега наскоро новоотвореното Българско училище основно, въ кое стьрчяха повикето ученици отъ другытѣ училища.

Уроцитѣ въ Полеянинскытѣ училища сѫ обыкновены-

ты въ подобны Грьцкы, а въ Българското, сега за сага како основно, разбиратъ ся, чтеніето само, пишеніе и числителница. Ами по селскытѣ училища уроцитѣ какви сѫ? спорѣдъ наредбѫтѫ и уроцитѣ имъ. — По цѣлѫтѫ описанѫ Епархіѧ навѣрвамь да иматъ училище наредено, щотодѣ. Негдѣ-годѣ почнѫли да ся урѣждатъ малу нѣщо, уроцитѣ имъ сѫ прочее — чтеніе нѣкакво и крыволѣво пишеніе, а въ поурѣднытѣ ужь и числителны дѣйствіѧ.

Въ Полеянино на учители ся плащатъ около 10,000 — 12,000 гр. годишне, именно Елинскому 6 хыл. и на другытѣ по 2 — 3 хыл. А заплатытѣ на вситѣ селскы учители захващатъ отъ 1000 гр. и ся въскачватъ дори до 3000 гр. на годинѫ, спорѣдъ величинѫтѫ на селото и ученслюбивытѣ чювства на селянытѣ.

И така Полянокукушката Епархія иматъ.

Въ К/шкый каймакамлѫкъ	*училище*	*съ ученици*
а) Въ сѫщый Кукушь	3	300— 400
б) Въ кааз. Авреухысар. рѣдовны	3	90— 120
в) Въ Гевгеліиск. отовадѣ Вардаръ	9	370— 470
отъ онѫдѣ Вардаръ	10	350— 460
г) Въ Карадачкѫтѫ каазѫ	8	165— 235
въ Кук. Каймакамлъкъ училища	33 у/ци	1275—1685

Въ Полянинскыйтъ каймакамлѫкъ.

а) Въ сѫще Полеянино	3	100— 130
б) Въ каазѫтѫ му	1	15— 20
Въ Полян. — каймакамлѫкъ учил.	4 у/ци	115— 150
въ всѫтѫ Епархіѧ училища	37 уч.	1390—1835

Освѣнъ описанытѣ училища и ученици, можетъ по селата да иматъ и понегдѣ още нѣкакво училище съ нѣкои ученици, нъ како що рѣкохме въ Авретхысарскѫтѫ каазѫ, таквытѣ училища и ученици, како нередовны и непостоѧны, гы прѣмълчавамь, опишвещемъ само постоянытѣ.

(Ке слѣдитъ)

К. А. П. Шпкаревъ.

Кукушь 30 Декемврій 1870.

СЛАВОПОЙКА

НАГЛАСИЛЪ

Дим. Я. Бысеровъ.

Помогни ми Музо мила
Слабогласенъ да дамъ выкъ
Що природа не е силѫ
Даровала ясенъ кликъ;
Да подвикнѫ като нивга
На народа си за честь:
Вѣчна слава и довѣка,
Нек' ся дыга до небесь. —
Отъ высокѫ горѫ Славскѫ
Чюйте, братя, священъ гласъ,
Който свръзва съ любовь братскѫ
Народа ни, сичкы насъ. —
Българіѫ чювай, брани,
— Родинѫтѫ си до гробъ;
Братскѫ любовь призна, храни,
Това пази наша родъ. —
Нека брани всякой свое
Родно име като съ гръмъ,
Нъ на сичкы ввретъ Българы
Българія да е домъ.
У раздѣлѫ нѣма щастье,
Съ отчюжданье пада родъ; —
Тамъ, 'дѣ сѣѫть свадно сѣме,
Отровный ся ражда плодъ. —
Тръсть ся клати на съмъ, на тамъ,
Нъ е стебло тврьдо намъ:
Да исврьлимъ все — народно,
Оста-ще ни празенъ храмъ. —
Кой-ще тѫзи нашѫ хвалѫ,
Що отдава сичкый свѣтъ,
Да нарече съ важность малѫ,
Кат' ни цьвти бащинъ цвѣтъ.
Нек' обыкнемъ братскѫ слогѫ,
Братскы да ся любимъ вси;

Сдружный поклонъ вышнем' Богу
До земїѣ да струвамы.
А слава намъ, майка мила,
Основа-ще тврьдый стлъбъ,
Кого нещо свѣтскат' сила
Да поклати съ сичкый — гръбъ.
Ни мирската вѣчна вражда,
Ни врѣменный остръ зъбъ
Ще повредѣжть като съ ражда
Този славскый тврьдый стлъбъ.
Вразити ни ще с' прозѣвжть,
Нъ що имъ е празенъ трудъ;
Българити ще попѣвжть,
Дод'дѣ имать братскый гръбъ.

Дупница, 1 10/врій 1870.

Описаніе на Мънастирскыты Книгохранителницы въ Аѳонскїѧ Горѫ прѣведено отъ Англійскїйтъ на Грѣцкы языкъ, и побългарено отъ Стефана Захарієва, Татаръ Пазарджевчанина въ 1870 л.

МЪНАСТИРЪТЪ КАРАКАЛЪ.

Той не е голѣмъ като Велика Лавра, нъ прилича на Дрѣвнїѧ Готтическїѧ крѣпостъ, има весело положеніе на высокъ рѧтъ отъ гдѣто ся глѣда синето море, и далечь высокатѧ скалѧ на Самотраки, и въ дълбоко растояніе ся представлява очароватѣлната картина на Тракійските голѣми планины! азъ испратихъ напрѣдъ слугата си като посланникъ да покаже на калугерите патришкійтъ ферманъ, и да имъ обади, че най-ближнійтъ сродникъ на френските царіе чака на Мънастирските врата, игуменътъ дотърча та мя посрѣщна, и като направихми единъ другому много турски темене, и безбройни поздравленія, азъ Англійски, той грѣцки, най послѣ слѣзнахъ отъ мулето и влѣзнахми въ мънастирътъ послѣдувани отъ една толѧ брадаты монаси конто бѣхѫ излѣзнали да видятъ царскійтъ сродникъ.

Мънастирътъ Каракалъ былъ съграденъ отъ Молдавскійтъ Господаръ Господаръ Князъ Петъръ, който далъ голѣмо количество срѣбро на Протоспатарипътъ си, и го

пратилъ въ Святѣ Горѣ да съгради рѣченній мънастиръ, нъ той съ малко разноски съградилъ край брѣгътъ на морето единъ простъ кулѣ съ черковкѣ, и останалото сребро скрылъ за себе си. Нъ като ся върналъ въ Дворътъ, Князътъ открылъ кражбѣтѣ му и заповѣдалъ да го убіятъ. Но протоспатаринътъ съ посрѣдничества и много молби сполучилъ опрощеніе, съ условіе мънастирътъ да съгради съ свое иждивеніе. Гдѣто пріелъ и монашескійтъ чинъ, и послѣ той убѣдилъ и Князътъ да стане монахъ, и така ся наименувале и двамината Пахоміевцы, и пощо умрѣли посвятилися. Тѣмъ исторійкѣ, и други подобны, ми приказваше добрійтъ игуменъ, който имаше лошавійтъ обычай да избирѣ всякогашъ за приказваніето мѣсто изложено на Сѣверніятъ вѣтъръ, като подъ голѣмѣтѣ стълба, и подъ нѣкои сводъ, или на врѣхътъ на кулатѣ, и съ това правеше да ослабѣва любопытството ми, и нищо не говорѣше игуменътъ, безъ да ся обърне да види що мислѣше и отецъ Іосифъ, на комуто прѣдъ дълбокоуміето и прѣмѣдростътѣ волно прѣвиваше вратъ! тѣ мя введохѣ и въ черквѣтѣ имъ, зданіе голѣмо, и украсено съ святи образы, показахѣ ми два кръста златны до осѣмъ пръста высоки и украсени съ драгоцѣнни камъніе, най паче, единійтъ подаренъ отъ Императоръть Иванъ, или Иваница, бѣше много любопитенъ памятникъ на дрѣвното Златарство. Книжарницата тъмна стая при входътъ Мънастирски, бѣше отъ незапамтено врѣмя заключена съ закованъ ключъ, нъ игуменътъ ся непосвени да сиопи ключътъ и да ѣ отвори; тамо намѣрихъ хвърлени долу, и на потрошените полици до 300—400 тома напечатани, и нѣкои стотина ржкописани, отъ конто тридесѣт-тяхъ бѣхѣ на пергаменъ, а другите на книга. Азъ ся наведохъ та зимахъ отъ долу напрашено едно листе отъ Матеовото Евангеліе написано съ полупръстни четвероуголни слова, нъ томътъ отъ който бѣше падналo листото никакъ не ся намѣри. И понеже въ Велика Лавра несполучихъ да зема отъ ржкописите; страхувахъ ся да не станува същото и по другите мънастире, и дерзнахъ да поискамъ само това листо да ми дадатъ като не врѣдеше тѣмъ за нищо. Нъ игуменътъ мя попита, «та що ще го правишъ?» и слугата ми отговори, трѣбвѣ ни, че като ни ся дали гърне-

та съ сладко отъ другите мънастире да гы покрыемъ поноже ся кожени листоветы имъ. И игуменътъ каза, Благословене! Че незимашъ ли повике я? и като изрѣче това, безъ много церемоніи истръгна ножътъ изъ поясътъ си, и прѣди да сварѫ да го въспрѣѫ, грабна единъ томъ и отрѣза едиѫ частъ отъ листіето колко единъ пръстъ дѣбела съ откровеніето, което бѣше въ краѫтъ на рѫкописътъ, и рѣдко съмъ видѣлъ въ гръцките рѫкописы да има откровеніето при Апостолските дѣянія, тоѭ рѫкописъ бѣше отъ девѣтото столѣтіе, и това ужасно Святотатство, достойно бѣше за смъртно наказаніе; нъ талантството на игуменътъ го спаси! Азъ зимахъ откровеніето и като го скрыхъ въ пазвѫтѫ си, попитахъ игуменътъ, да ли неще ми продаде нѣкой отъ тія рѫкописы, като толко малко гы уважаваше; съ благодареніе, да Ви продамъ колко обычате; отговори Игуменътъ, понеже не ми ся полезни за нищо, пакъ и мънастиръ̀тъ иска да ся поправя та имамъ нуждѫ за пари, за това драговолно быхъ гы направилъ всичкыты на пари. Като гл̀ѣдахъ игуменътъ толкова снисходителенъ и готовъ да продаде съкровището на тѫмнѫтѫ станѫ, съгласихмы ся, по настоящему да ие зема нищо, нъ пощо обиколѫ и другите Мънастире, тогавѫ да ся вѫрна въ Каракалъ, и да останѫ до тръгнуваніето ми за Цариградъ. При всичко това прѣмногата ми радостъ не мя направи да забравѫ да обѣзпечѫ придобыеното съкровище, което обвихъ внимателно и го положихъ въ дисагите си. А игуменътъ мя снабди съ потрѣбните мулета, съ които за единъ часъ прѣминахмы въ мънастиръ̀тъ Филтей.

Мънастиръ̀тъ Филотей, былъ съграденъ отъ нѣкои монаси Арсенія, Дионисія и Филотея, за които нищо неможихъ да испитамъ, Мънастиръ̀тъ е обграденъ както и другите съ высоки каменни стени, и нема нищо достозабелѣжително освѣнъ изобразените стени на храмъ̀тъ; за тѫѭ причинѫ, и защото Монасите не мя прiѣхѫ благорасположено, възсѣднахъ мулето, и подиръ единъ часъ весело пѫтуваніе стигнахмы въ М. Иверъ.

МЪНАСТИРЪ̀ТЪ ИВЕРЪ

Тоѭ мънастиръ е много по голѣмъ отъ Велика Лавра, който може ся каза укрѣпенъ градецъ, и малко пѣ-

що е далечъ отъ морето, неговите четиры кулы ся възвисявътъ надъ высокыты стены, и всичкото зданіе има четверожгълень видъ, всякѫ отъ четиртѣхъ страни съдръжава келыи (стаи) за повѣче отъ 200 монаси, пъ мыслѣ че никогашъ не сѫ живѣяли въ всичкыты му келыи повѣче отъ 100 души. Той былъ основанъ отъ Царица Теофанія, или Тодора съпругатѣ на Императорътъ Романъ сынъ на Лѣвъ премѫдрій между 919—922 лѣто. И подиръ разореніето му обновенъ отъ Грузіиски, или Иверски Князъ, и послѣ распространенъ отъ сынѫ му, които и пріѣлъ Монашескійтъ чинъ въ него. Храмътъ е доволно голѣмъ и стои въ срѣдъ голѣмійтъ дворъ както и обикновенно въ Свята Гора и е посвятенъ на Богородичното успѣніе, има петъ кубетѣ, много стълпове красни, и стенописанія.

Книжарницата му е най красаата, и най богатата отъ колкото ся намиритъ въ Свята Гора, стаята е украсена съ стѫклени претвори: дулапе: искамъ да вѣрвамъ че прѣди сто годины, нѣкой игуменъ, или книжарникъ, който е обычалъ чтеніето украсилъ е и наредилъ така книжарницѫтѫ. И въ наградѫ на набожните му старанія останали ся книгите така увардени и въ добро състоянія, понеже отъ тогава никой не е помыслилъ да гы побута, види ся монасите сѫ ся задоволявали, само да гы глѣдатъ отъ вънъ, прѣзъ зеленикавите дрѣвни стъкла. Прочее дозволими ся да поседѫ въ Археологическо съкровище, и спокойно да извърша издирваніятѫ си. Азъ ся незабавихъ да свържа сношенія и съ словѣнѫтѫ частъ на общежителството, сирѣчъ спріятелихъ ся съ единъ старъ Монахъ, мѫжъ достоенъ, който дръжеше и книжарницѫтѫ, той бѣше и секретаринъ и писаръ на Святѣйшійтъ Игуменъ старецъ привѣтливъ къмъ всичкыты, пъ той прѣдпочиташе всякога да варди миндерятъ и лулатѫ, нежели да ся мѣши въ мънастирските работи, и така Г. писаръ бѣше настойникътъ на всичко: т. е. на голѣмите делви (кюпове) съ виното, и дървеното масло, на житниците, и на съкровищницѫтѫ; съ една рѣчъ той бѣше управителътъ на това богато общежителство.

Нѣкои отъ младите монаси съ скромни образы, и дебели вратове, влизяхѫ отъ время на врѣмя при мене, и

щомъ свѣрнвахъ пригледването на нѣкои ржкописъ, тѣ го зимахж отъ ржцеты ми и вторачени на старийтъ пергаменъ, питахж мя защо ся взирамъ толкова въ тіи завърлени книгы? Нъ тѣ ся боѣхж отъ писарътъ и показвахж едно страхопочитаніе къмъ него и го считахж за чудовище на мждростътж и ученіето. Нѣкои отъ тихъ съ писъкъ гласъ мя испитвахж, отъ кждѣ дохождамъ? имали и на други мѣста като тяхъ човѣцы? колко ми ся годинитѣ? имамъ ли родителе? и пр. и пр. нъ щомъ видѣхж писарътъ отдалѣчавахж ся, и азъ ся вдлъбочавахъ въ надниранието на ржкописите съ кржглестите и дебѣли слова (initiales) отъ непознати класически списателе! но не намѣрихъ никое гръцко класическо списаніе освѣнъ единъ Софоклей на книга въ осмакъ. Имаше и единъ псалтиръ на пергаментъ на Коптійскій языкъ съ Арабски прѣводъ, страннж книгж въ Атонскжта горж! тая книжарница съдръжаваще 5000 тома напечатани, и 2000 тома ржкописы вечните съ вѣроисповѣденъ материялъ. Азъ бѣхъ пригледалъ повече отъ 1000 ржкописы на пергаментъ между които бѣхж до стотина томове на Грузинскій языкъ, тѣ имахж голѣмина до осемнадесѣтъ четверожголни пръстіе, и нѣтъ деветнинж, нъ като незнамъ Грузинскійтъ языкъ немогж да кажж що съдръжаваxж нъ вѣрвамъ да ся написани отъ дрѣвните черковни списателе. А, между гръцките ржкописи изисквать особно забѣлѣжваніе: 1-во едно голѣмо Евангеліе на цѣло листо написано съ полукржгли дебѣли слова, высоко осемнадесѣтъ пръсти, и дебѣло три пръсти, покрыто съ червено кадифе, и украсено съ изображенія голѣми колко листоветы, и другы ситни шарки отъ писменно художество. Тоя великолѣпенъ томъ е добрѣ уваренъ, и види ся да е написанъ въ девѣтото столѣтіе. 2-ро единъ по старъ прѣписъ на четиртихъ Евангелія съ обрезите на Евангелистите много искусно изработени, написанъ съ много дебѣли кржгли слова на два стълпж, щото всякій стълпъ едва съдръжаваше 2—3 думи, голѣмъ десѣтъ четверожголни пръстіе. Краснописанійтъ този томъ прилича на онзи който ся намирж въ западна Европа, и ся съхранява въ Ведлейскжж книгохранителницж неприписъ на Ап. посланія. Такива книгы ся рѣдки по свѣтътъ. 3-то единъ други ржкописъ на Евангеліятж отъ девѣтото столѣтіе съ 50 изо-

браженія отъ които повѣчето бѣхѫ развалени. 4-то два ржкописи на Новійтъ Завѣтъ и Откровеніето, и 5-то единъ много красенъ ржкописъ съ Давидовите пѣсны отъ единадесѣтото столѣтіе. Другіте ржкописы на книгѫ бѣхѫ отъ разни врѣмена отъ 13—18-ый вѣкъ, повѣчето написани на хубава копринява книга отъ които по старите ми ся видѣхѫ като Славянски; тѣ щехѫ да ся многоцѣнни, ако не бѣхѫ при тяхъ гръцките ржкописы на чистъ пергаментъ свѣтло изработенъ, и ако познавахъ съдръжаніето имъ. Напраздно употрѣбихъ всичкото си витыйство, и майсторія да убѣдѫ простолукавите монаси, да ми продадѫтъ нѣкои отъ тія ржкописы, но не бы никакъ възможно да ся склонятъ. Само добрійтъ ми пріятелъ писарътъ мя съжали, и за развлѣченіето на пѫтуваніето ми, историятѫ на мънастирътъ ми подари отъ основаніето му до днесъ, написанѫ съ собственѫтѫ му ржка по ново-гръцкійтъ языкъ; и по слогъ истинно-пьрвобытенъ Отъ тамо прѣминахми въ Ставроникитѣ.

МЪНАСТИРЪ СТАВРОНИКИТА.

Тоя мънастиръ е по малъкъ отъ Иверъ, и основанъ на връхътъ на една скала надъ морето, казахѫ ми, че на сѫщото това мѣсто въ 1522 лѣто ся намѣрила чудотворта икона на Св. Никола, гдѣто плувала върху водата, и по тѫѫ причинѫ Іерусалимскійтъ Патрикъ Іеремія съградилъ тамо новъ мънастиръ, и го посвятилъ на побѣдѫтѫ на Честнійтъ Кръстъ, това приказвахѫ монасите; иъ понеже направата на Ставроникита е много по старая, види ся да е направенъ тоя мънастиръ отъ Новопокръстените готи или хуни, на които Владѣтелите ся искале да подражаватъ Византійските Императоры. А Патрикътъ Іеремія само е поправилъ зданіето му. Книжарницѫтѫ имъ съдържавѫ повѣче отъ 800 тома, отъ които 200 тома ся ржкописы на пергаментъ, въ тяхъ намѣрихъ осемъ тома отъ Златоустовитѣ списанія нарѣчени (Τ' ἅπαντα τοῦ Χρυσοστόμου) на цѣлъ листъ, и единъ томъ, стълпътъ на съвършенството важенъ ржкописъ, който съдръжаваше прекрасни малки изображенія добрѣ увардени, и написанъ бѣше въ единадесѣтето столѣтіе. Тоѫ томъ, злоковарните монаси предпочетохѫ да задържѫтъ нежели най скѫпо да ми го про-

дадатъ, мжненкиты му искусни изображенія бѣхж едно чудо! Отъ дрѣвните художества. Азъ дору плачехъ отъ злинжта си като неможахъ съ никой начинъ да го зема. Пригледахъ и единъ Псалтиръ който имаше сжщите малки изображенія нъ бѣхж развалени, 5—6 прѣписе отъ Евангелія прекрасни, 2 тома, житіето на Святіи, и други различни списанія черковни. Имаше и 200 ржкописи на лжскава книгж отъ които най любопитенъ бѣше единъ Апостолъ съ голѣми изображенія и другы искусни рисунки, красиво изработени съ шарени краски. И понеже тія ржкописы, както и основата мънастирска, явно бѣхж много по-старобытни отъ епохжта на Патріархж Іеремія, подтвърдяватъ убѣжденіето ми, че Іеремія нѣе основателъ на мънастиръть, нъ преимѣнувателъ само. И отъ тамо пощо плъзяхми единъ часъ стржмны скалы стигнахми въ Пантократоръ «Вседържителъ.»

МЪНАСТИРЪ ПАНТОКРАТОРЪ.

Той былъ основанъ отъ цареты Мануилъ, и Алексія Комненови Черквата му е красна, и книжарницата му въ голѣмата другишъ четверожгълна кула, коижто развалиле турцити въ гръцкото въстаніе, и на коижто само остатките видѣхъ, какво съкрушително зрѣніе за фанатикъ като мене който обожава дрѣвните книгы! и отъ любовъ къмъ наукатж скытя ся на всякждѣ, като рицарите въ срѣдніятъ вѣкъ, не за хубави Дѣвоикы, нъ за да искубиж изъ ржцеты на глупавите и тлъсти монаси, кожените ржкописы съ свѣтливыты изображенія, кадифени покривки и съ златни копчета украсени съ алмазы, нъ затворени прѣди вѣкове въ ужасните тъмницы, за което истинж щехъ да полудѣиж! тука ми отворихж въ стенжтж единж желѣзнж врата, отъ гдѣто видѣхъ въ долніятъ стропъ на кулата насипъ отъ горните стропове, и помѣжду насипаніятъ матеріалъ до 150 стари ржкописы кожани; нѣкои отъ тяхъ бѣхж много голѣми и украсени нъ непокжтнати отъ монасите които (монаси) ми казвахж че бѣше невъзможно да приближа до дървенжтж постелж, която бѣше изгнилж отъ дъждовете и бѣше опасно да ся стжпи отгоре; тука всякъ вижда какъвъ ловъ (келепиръ) прѣдстоеще за человѣкъ Археологъ! поглѣднахъ още веднъ-

ждъ на ржкописите, отъ които два голѣмы тома мя дразнехѫ, гдѣто неможихъ да ся стърпя, дерзнахъ да престѫпѫ край стенѫтѫ като слушахъ да скърцатъ джките подъ нозѣтими, които опитвахъ една по една дали неще ся сринятъ съ мене наедно, и като несмѣехъ да отидѫ по на вѫтре поискахъ единъ пръть, и съ него уловихъ и дотикахъ до вратата два-три тома, които послѣ разглѣдахъ и видѣхъ че бѣхѫ ся развалиле съвсѣмъ, писмата имъ бѣхѫ ся истриле, и листата слѣпени на едно отъ дъждовети, като керпичъ, и ся ронехѫ въ ржцети ми като мухлясанъ пексеметъ. Ето слѣдствіето на досто-осждителното немареніе калугерско! най много оплакахъ единъ много старъ ржкописъ, красно написанъ на два стълпа, и не знаѫ още колко такива ржкописи можеше да има въ онія развалини, може бы, нѣкой и да ся прочетатъ, нъ неможехъ да извада изъ онѣѫ гробницѫ нито единъ отломъкъ здравъ, безъ много разноски и маяніе! и така излѣзнахъ ускърбенъ изъ кулѫтѫ, и ся намѣрихъ въ срѣдъ навѫсенъ съборъ отъ брадати и тлъсти монаси, гдѣто излѣяхъ печалътата си и иегодуваніето си съ една дълга проповѣдъ, която имъ не направи никакво впечатленіе, или защото тѣ неразбирахѫ италіянски, или защото азъ немахъ онова красноречіе на единъ риторъ, само единъ монахъ, който мя бѣше ввѣлъ въ кулѫтѫ показваше съжаленіе намене и който привлѣче любовьтѫ ми. Най послѣ оставихъ онова сонмище да идатъ да си свършатъ подиръ обядніятъ сънъ, и като ся опростихъ съ Игуменътъ, тръгнахмы чрѣзъ пѫтъ посѣянъ съ камъніе, и градини, за близныятъ мънастиръ, гдѣто прѣминахмы краи развалините на едно дрѣвно училище съградено на единъ ржтъ, което съ двоини великолѣпни сводове (кемери) ся съединяваше съ срѣщнѫтѫ горѫ, и тако стигнахме въ монастирь Ватопедъ (за когото, както и за другы въ идущій брой.)

Четыриты возрасти на животътъ (1)

Человѣцити, които всякога сѫ ся препирали за всичко, безъ да ся согласятъ въ нищо, не сѫ ся още сговорили за най добрѫтѫ методѫ на отхранѫтѫ, какъто не сѫ ся споразумѣли и за най добрѫтѫ системѫ на правителството; върху най важныты предметы, свѣтътъ, ако и да е преостарѣлъ, прави іоще опыты.

Клѣтити дѣца иматъ, какъто болнити, да ся боятъ отъ множество шарлатаны, които правятъ връзъ тѣхъ опытътъ на системыты си. И въ това, какъто въ всичкыты другы нѣща, голѣмата погрѣшка която ся види да е неотдѣлна отъ человѣческото естество, е да обычамы все щото е свѣтливо, да падамы въ крайноститы, да ни е угодно въ преувеличаванѣто, и да бѣгамы таѫ умѣреность и таѫ срединѫ, гдѣто, съвсѣмъ тѣмъ, ся намѣрватъ истинатa, правдата и мѫдростьта.

Влѣзте въ тая кѫщѫ, ще видите дѣтинството утѣснено, навусено, угнѣтено отъ единъ строгъ наставникъ; гордостъта и самоправѣето сбричватъ челото му, погледътъ му заплашва, гласътъ му гръми, ржката му е въоружена съ тоягѫ и съ пржчкы; далечъ отъ да мысли какъто Сенекъ «че не трѣба да насилва естеството, и че трѣбва да съразмѣря работѫтѫ, не споредъ силыты, но споредъ слабостътѫ на дѣтето,» подобный наставникъ пълни младый му мозъкъ съ варварскы рѣчи, товари памятътѫ му съ звуковы които не разбира, духътъ му съ думы, вмѣсто идеи, съ правила и наставленія вмѣсто съ чуства; наказва уморяванѣето като лѣнивостъ, заповѣда мълченѣето въ времѣто на почивкѫтѫ, стѣсненѣето въ забавленѣето; наказва като единъ грѣхъ най малкый шумъ и, като ходи противъ цѣлътѫ си, дѣйствителенъ тиранъ на невинностьтѫ, вдалбава въ таѫ младѫ душѫ, съ чърты неизгладимы, ужаса отъ уроцыты, отвращенѣето отъ трудътъ, и единѫ непобѣдимѫ наклоность къмъ раскошностьтѫ.

Въ таѫ другѫ кѫщѫ управлява една жена; любовъта ѝ, както почти всичкыты любовы, е слѣпа; дѣто ѝ е

(1) Вижди брой 9-ый.

идолътъ й; подчиненка на всичкыты му малкы капризи тя сѧ бои за него и мысли че борбата е опасность, ходенѣето опасность, а трудътъ умореніе, и ученѣето досажденіе; самото промѣненіе на въздухътъ ѭ заплашва, тя развалѧ характерътъ му чрезъ снисходителностътѫ си, разслабнява тѣлото му чрезъ многото предопазванія; преди да сѧ научи да мысли, то рѣшава и сѧди; преди да сѧ научи да сѧ подчинява, то заповѣда; това малко и безумно Господарче хока и мѫчи слугыты; нѣстунътъ му, человѣкъ съ заплатѫ и треперищъ, не смѣе да му противоречи; страхътъ, който му причинява младый клеветникъ, му налага мълчаніе. Хвали работѣнно недостатъцыты които трѣбашетой да поправи, и расподѣля съ стенаніе отпуснатѫтѫ лѣнивость на разгаленото дѣте, на което претърпява глуповото турашество.

Другадѣ пакъ като че да влизашъ въ единъ мънастиръ, само че нема кана и духовенъ урядъ; и на таѩ нѣѭнѫ возрастъ въ които Богъ не изискува нищо друго отъ человѣкътъ, освенъ признателность, въ мѣсто да запознаѭтъ дѣтето съ Бога на мирътъ и на любовъта, заплашватъ го съ посты, досаждатъ му съ проповѣды; съ единѫ речъ, правѭтъ го да сѧ бои отъ това, което трѣбаше да сѧ научи да обича и да милува.

Въ това друго мѣсто, на противъ, не го обучаватъ освенъ на хубостѫтѫ; не го занимаватъ освенъ съ набичанія, то не чете освенъ за забавленіе, работата му е да сѧ учи да бѫде угодливъ, чаѩтъ му е въ салонътъ, училището му е въ театрътъ, олтъ е полето на упражненіята му; никогашъ не сѫ сѧ зели толкосъ грыжы за да сѧ образуватъ. Нерѣдки въ краснорѣчіето, Платонъ въ мѫдростѫтѫ, колкото сѧ зимать за да сѧ образува той-зи младъ Сибаритъ (раскошникъ) въ отпуснатѫтѫ лѣнивость и въ тщеславіето.

Тука пакъ, системѫтѫ на общѫтѫ стърѫ преобладава всеключително, и както Ликургъ нарушы законыты на естеството, като отне дѣцата отъ родительыты имъ за да ты даде на Държавѫтѫ, нѣколко человѣци непреклонными въ мнѣнѣята си желали бы да лишатъ единъ отецъ отъ най-сладкото право когато може да го упражнява, то есть, отъ правото, да образува въ добродѣтелѫтѫ сжществото

комуто е далъ рожденіето, и да разлѣе свѣтлинѫтѫ въ душѫѩ на дѣтето което му дължествува днѣты си.

Други, водими отъ срѣдневѣковы предрасѫдоцы и отъ единъ неисцѣримъ гордость, ся боѩтъ да не бы породата на благородный имъ родъ ся нѣкакъ си помрѣчи като ся долѣпи до простолюдството; частното въспытаніе имъ ся види като самото способно да сохрани въ ученикътъ имъ достоинството на родътъ му и чистотѫтѫ на мнѣнията му; общити училища ся представлявѫтъ на въображеніето имъ и съ всичкыты опасности на либералныты поученія; то може тамъ да чуе опасныты думы, *отечество, свобода, равенство;* уроцити и примѣрътъ могѫтъ тамъ да го развратѫтъ, като го учатъ че началата просвѣтявать, че предрасъдоцити заблуждаватъ, че народити иматъ права, а управителити длъжности; че достойнството чини повече отъ родословіето, и че благородіето, като не прави освѣнь да туря человѣка на по-явѣ, е едно украшеніе което прави добродѣтель-тѫ по свѣтлинѫ, а порокътъ по соблазнителенъ.

Воистинѫ, всичко не ли бы было загубено, ако, по злощастію, въ тыя училища, конто приличатъ на малкы республикы, благородный ученикъ слушаше да ся повтаря около него тая дума на Монтегнь, който, съ всѣмъ тѣмъ, бѣше благороденъ, и, ако не сѫ лъжа, отъ старовременныты благородны; *«Едно младо дѣте, което не желае славѫтѫ, което не предпочита наукѫтѫ отъ дѣтинскыты забавленія, и за което една битва не струва повече отъ единъ балъ, нека то бѫде и княжескъ сынъ, това дѣте направете го млинаръ въ нѣкой добръ градъ, защото трѣба да ся настанявать дѣцата, не споредъ способностіты на бащиты имъ, но споредъ способностіты на душѫтѫ имъ.»*

Впрочемъ конѫто методѫ и да пріемнемъ, трѣба всякога да стигнемъ до таѩ точкѫ, то есть, че трѣба дѣтето, като расте, да ся научи історіѩтѫ, законыты, правилата, нѣравыты, обичанти на свѣтътъ въ който живѣе, за да бы могло послѣ да усѣти, колко е възможно повече, блаженството, а скърбь-тѫ най-малко, какъ-то на земліѩтѫ конто го носи, така и въ другото жилище което го чака.

Въспитаніето, кое съставлява характеръ му, образованіето, което освѣтлява умъ му, разньствуватъ споредъ разныты положенія въ конто ся го турили случаѩтъ

на рожденіето и сждбината. Но въ вситы тыя положенія има една обща цѣль, която не трѣба да ся забуравя, тя е да ся направи *добро* и *праведно*.

Всяко положеніе на человѣческый животъ изисква разны степены просвѣщенія, но нравственность-та е еднакво нужна за всичкыты и за всякаде. Сыновити на царьтъ, на земледѣлецътъ, на военный человѣкъ, на търговецътъ, на голѣмцыты и на долныты, на богатыты и на сиромаситы, трѣба еднакво да знаѣтъ че, при всичкыты ненадѣйности на заблужденіето, порокътъ води къмъ злощастіето, а добродетѣлъ-та въ блаженството; защото единъ вѣченъ законъ, който сохранява наредбѫтѫ на свѣтътъ, иска щото свѣтовети да не сѫществуватъ, да не вървятъ, и да не ся съхраняватъ освенъ чрезъ едня взаимня привлекателность, а человѣцити да не могѫтъ да живѣѫтъ наедно, и ся движатъ, освенъ, ако ся обычатъ.

Всички имамы постояннѫ наклонность да тръсимъ блатосъстояніето, да бѣгамы отъ злощастіето; но, въ удоволствіята, които неправдата и порокътъ ни даватъ въ щетѫ на други, нема истинско блаженство. Человѣкъ пада въ безредіето, което е печалта и нъравственната смрътъ, щомъ прави на другыты това, което той не бы желалъ да му правѫтъ другити.

Всякъ порокъ носи сѫ себе си мѫкѫтѫ си, всяка добродетѣлъ награджѫтѫ си; единътъ произвожда умразъ и презреніе, другата, почитаніе и любовъ.

И когато добродетѣлта, добрината, мѫдростъта, не бы были велики длъжности, тыя пакъ были бы добры смѣткы, защото злото е нераздѣлимо отъ заблужденіето, както доброто отъ истинѫтѫ.

Себелюбецътъ е единъ за окаяваніе лудъ, к йто ся лъже; той ся осамотява, ся лишава отъ подпорк°, и ся заблуждава, безъ другаръ, въ лабѵрінтътъ на животътъ.

Вѣчный учитель на человѣцыты, ВРЕМЯТО, доказва твърде добрѣ тыя истины, то жне много скоро лѫжливити удоволствія на едно мгновеніе, които ся плащатъ чрезъ едно дълго злощастіе; но не трѣба да чакамы медленныты му уроцы, на разумътъ ся пада да направи отъ по напредъ работѫтѫ си.

Това което прави у насъ щото нравоучителити да

не влагатъ, много често, освенъ семя безплодно, то е че тіи даватъ истинытѣ си, като жестокы правила, като лѣдны наставленія, като повелителны длъжности, въ мѣсто да гы представатъ на младый пѫтешественникъ който върви се напрѣдъ, като самыты средства чрезъ коиго бы можилъ да намѣри на земѫтѫ добро легло и добро лице на гостъ, като самѫтѫ монетѫ съ коѭто да може да си купи истинното удоволствіе и истинното блаженство.

Въ това изученіе на человѣческото срьдце, както и въ изученіето на наукыты и на книжевностьтѫ, не забравяй нѣжното естество на дѣтето, което не може да слѣдува голѣмыты ти крачкы, освенъ съ малкы стѫпчицы и бръзы, какъто Асканъ слѣдуваше Енея когато той излизаше изъ Троадѫ.

Развывай, но не хаби силѫтѫ му, не туряй това цвѣтенце въ искуственно топлище (serre), защото нема да ти принесе освенъ плодовы недозрѣли и безъ сладость; вѣрвай Конфюція; той ти казва да оставишъ на младото цвѣте время за да ся отвори, и да го не направишъ да увѣхне веднаждъ за всегда, като тръсишъ да го стопишъ безумно въ пазувѫтѫ си.

Дѣтето учи уроцыты си; ты учи характерътъ му; така ты ще откръешъ въ него семято на всичкыты честны чуства, и ползувай ся отъ тѣхъ; Сенекъ ти извѣстява праведно, «че добрити съвѣти развыватъ тыя благополучны семена, какъто единъ легкъ вѣтрецъ распространява ньтъ на единѫ искрѫ.» (слѣдова).

Препожда отъ Францускы Г-жица *Маріа Ст. Чолаковъ.*

Трима братья имали по единѫ кошницѫ яйца: Първія ималъ 50 яйца. Вторый, 30. Третый 10.

Всѣки отъ тѣхъ продалъ яйцата си по сѫщѫтѫ цѣнѫ и всѣки зелъ и занелъ сѫщото количество пари у дома си.

— Какъ и по колко сѫ гы продали, та ся зели всѣки сѫщото количество пари, когато всѣкы не е ималъ сѫщото количество яйца.

Пыта читателиты на ЧИТАЛИЩЕТО една ученолюбива Госпожица.

си и съперницытѣ си като освои Іона. Но въ новото стремленіе на любовьта си хранена до тогасъ съ надежды почисты отъ насилісто на страстьта нему не бѣ доста просто завладѣніето на обычната дѣвица. Той желаеше и хубоститѣ ѝ и сърцето ѝ той се са лъстяше да мысли че тя отдѣлена отъ свѣта чрезъ една дързска постжпка и съединена веднажъ за вынагы съ него съ неразрѣшимы врьзскы, ще са принуди да съсредоточи на него мыслитѣ си; той вѣрваше еще че искуството му ще извърши напълно завладѣніето и че найподирь то като са извърши чрезъ насилісто (тъй сполучихж Римлянытѣ въ похищеніето на Сабинянкытѣ) щѣше да оздрави щастіето му.

Въ туй си рѣшеніе той са сѣ подкрѣпяше и отъ вѣрованіето въ звѣздопрорицателството, защото отдавно бѣ извлекълъ прорицаніе че въ тъзи година и особенно въ текущія мѣсецъ ужасно едно бѣдствіе щѣше да докара опасность на живота му не му оставаше слѣдователно освѣнь едно малко време за животъ, и като другій Сарданапалъ да изгори на смьртный си огънь сичко що бѣ любезно на душата му; и тъй рѣши са, какъто той казваше, че ако трѣба непремѣнно да умре, да рече поне че е живѣлъ каквото приличa, и да придобые Іона преди да го превари смьртьта.

ГЛАВА 9.

Какво са случи на Іона въ кжщата на Арбака.

Първыйтъ знакъ на гнѣва на страшныя непріятель.

Щомъ влѣзе Іона въ пространныя салонъ на египтянина, осѣти въ жилытѣ си сжщія ужасъ който смая и брата ѝ. И тя като него осѣти трепетъ и неволно смущеніе отъ неподвижностьта и меланхоличностьта на Тебанскытѣ онѣзи чудовища, на конто величавыйтъ но погребателенъ образъ бѣше съ чудесна точность издълбанъ на мрамора.

Мждростьта на вѣковетѣ въ образа имъ преживява,
И презъ тихытѣ имъ очи тя дълбоко съзърцава
И на вѣчностьта духа.

Снажныйтъ еѳіопъ, като и направи знакъ да пристжпи, лукаво са усмихнж. Самъ Арбакъ облеченъ въ великолѣпны дрехы конто блѣстяхж отъ скжпоцѣнны камънье побърза за да я посрѣщне по-

срѣдь салона. Еще бѣше видѣло, но искуственъ мракъ засѣняваше кѫщата по обыкновеніето на сластолюбцытѣ; тиха и благовонна свѣтлина отъ свѣтилницы освѣтяваше богатата мозаика и абаносовыя таванъ.

— Прекрасна Іоно, рече Арбакъ като са наведе за да я олуви за ржка, ты крыешъ свѣтлината на този домъ, очитѣ ти освѣтяватъ моя салонъ, дыханіето ти го пълни съ ароматы.

— Не трѣба да говоришъ потози начинъ Арбаке, отговори Іона засмѣно. Забравилъ си можи бы че твойтѣ поученія ма сж научили да не аресвамъ таквызи учтивы похвалы? Ты ма си научилъ да са отвръщамъ отъ сичко що ласкае самолюбіето ми, а сега искашъ да развратишъ ученицата си?

Когато момата произносяше тъзи дума съ пріятна свобода, лицето ѝ бѣше толкось въсхитително расхубавено, щото египтянинътъ осѣщаше страстьта си еще пораспалена и готовъ бѣше да повтори погрѣшката за която Іона го помьмра, и пакъ ѝ отговори въ сжщія духъ като поднови разговора.

Той я поведи по разны стаи на кѫщата и тя навикнжла са скудното великолѣпіе на градоветѣ на Кампанія, мысляше че въ тъзи кѫща сж събраны сичкытѣ съкровища на свѣта.

Живописътъ на стѣнытѣ бѣше безцѣненъ и въ пріятното освѣщеніе блѣстяхж скулптурны произведенія, достойны да са сравнятъ съ класическытѣ времена на Греція. Пространствата помежду стълповетѣ бѣхж занеты отъ стажеркы съ драгоцѣнны камыше, скжпоцѣнны и тѣ поради скжпото дърво отъ което бѣхж направены тоже и вратата и патътъ, и вредъ лъщеше златото и елмазытѣ. Нѣкога са намѣрвахж самы като прегледвахж стантѣ, а нѣкога минувахж посрѣдь редове отъ безмолвны робы които колѣничахж при минуванъето на Іона и ѝ подносяхж разны елмазены украшенія, които напраздно я моляше Арбакъ за да пріеме.

— Много пжти бѣхъ чувала чи си богатъ, рече Іона съ удивленіе но никога не можахъ да си въобразж голѣмината на богатсвото ти.

— О, да быхъ могълъ да го стопж сичкото въ единъ вѣнецъ съ който да увѣнчаж прекрасното ти чело!

— Тежко ми, отговори засмѣно Іона, тежестьта му бы ма смазала, преобразила са быхъ на тарпейскій хълмъ.

— Но ты не презирашъ богатството. Е? Іоно! който не е богатъ той непознава драгоцѣнното достоинство на живота. Златото е могущественыйтъ вълшебницъ на Свѣта, то преобрьща сънищата

ни на истинны, добыва ни силата на боговетѣ, богатството е безцѣненъ имотъ, то е най силныйтъ и най покорныйтъ нашъ слуга.

Лукавыйтъ египтянинъ искаше да очуди прекрясната Неаполитанка чрезъ краснорѣчіето си и чрезъ богатството си; той искаше да възбуди въ нея желанієто на придобываньето на изложеното предъ очитѣ й богатство, надѣяше са че прелеститѣ на съкровищата му ще са отразятъ на него и че тя най-подирь щѣше да слѣе въ едно и съкровищата и притежателя имъ. Между туй Іона начена да осѣща едно малко смущеніе отъ страстныте думы на Арбака, който до сега и са показваше толкось скжпъ на подобны фразы, чрезъ които человѣцытѣ обожаватъ красотата; и тъй чрезъ тънкото оный искуство, което е единичкото средство на прекрасныя полъ тя са стараеше за да са отбрани отъ пуснжтытѣ право на нея стрѣлы като даваше на думытѣ на египтянина смыслъ противенъ на пламената му страсть. Нема нищо по слабо отъ подобна защита, която прилича на магіята на американскій вълшебникъ който пска съ движеніето на перото да възвърне бурята.

Египтянинътъ са намѣрваше въ упоеніе увлеченъ повече отъ прелеститѣ нежели отъ хубостьта на Іона и не можеше да обуздае стремителностьта на огъня който го распалваше. Увы! перото имаше сила само противъ тихыя зефиръ, но бѣдствуваше да са грабне отъ бурята.

Влѣзохж най послѣ въ една зала послана съ сребротъкана постилка, и египтянина като плесна съ ржцѣ, тосъ часъ като по вълшебство са подигна отъ пата трапеза приготвена и въ сжщото време са намѣри предъ Іона единъ столъ или по добрѣ единъ престолъ покрытъ съ багрянца, и армоническа мелодія отъ невидима музыка са чу задъ завѣсата.

Арбакъ сѣдна при крыката на Іона, а виночерпцы на пиршеството бѣхж момы прекрасны като амуры.

Музыката постепенно преставаше и египтянинътъ рече на прѣкрасната си събѣсѣдница слѣдующытѣ думы.

— Дохождало ли ти е нѣкога на умъ, ученице моя, отъ какъ си са родила въ този пъленъ отъ сумнѣнія и мракъ свѣтъ, дохождало ли ти е на умъ да пожелаешъ да надникнешъ и вънъ отъ него? Пожелавала ли си нѣкога да подигнешъ завѣсата на бждящето и да испыташъ въ царовището на орисницата сждбата на бждящы работы? защото не е само миналото пълно отъ мракъ, и бждящето има своитѣ привидѣнія и мракове. Когато дохожда минутата, животътъ влѣзва въ тѣзи мракове опѣтнаваны тогасъ и движущы са по земя-

та. Ой този начинъ въ загробнытѣ мѣста са намѣрватъ двѣ непри-кирими безплътны воинства, отживѣлытѣ същества и тѣзи които ще са родятъ. Ако чрезъ науката влѣземъ въ тѣзи мѣста виждамы ги и двѣтѣ и гы откривамы какъто азъ открыхъ не само таинствата на мьртвытѣ но и сждбата на живущытѣ.

— *Какъто ты откры?* отговори Іона; че стига ли до тамъ познаніето на человѣка?

— Искашъ ли да испыташъ силата на монтѣ познанія, Іоно? искашъ ли да видишъ образа на сждбата си? тъзи драма е попоучителна отъ драмытѣ на Есхила; тя е драма която азъ ти приготвихъ ако си любопытна да видишъ какъ са разговарятъ сѣнкытѣ.

Настръхнж дѣвицата, докара си на умъ Главка и трепетно въздъхнж. Тя си помысли: да ли е една и тъсъ сждбата на Главка и нейната? въ безпокойствіето си тя вѣрваше и не вѣрваше, ту са страхуваше ту са сумняваше на думытѣ на страшныя си угоститель и подирь минутно мълченіе тя отговори.

— Открытіето може да докара скърбь или ужасъ, познаніето на бждщностьта не служи за друго освѣнь за да отрови настоящето.

— За тебе работата не е тъй; азъ пожелахъ, Іоно, да узнаж бждщето ти щастіе и открыхъ че твоето бждще са прохлажда отъ чистыя въздухъ на Елисейскытѣ полета и ти приготвя вѣнецъ отъ тріантафилы; сждбата която е строга къмъ другытѣ преде за тебе любовь и благополучіе; идвашъ ли прочее да видишъ щастіето си за да са насладишъ изъ — напредь отъ бждщытѣ блага?

Іона пакъ си припомни името на Главка, и произнесе низско съгласіето си. Арбакъ са исправи и като я зе за ржка минж съ нея презъ трапезаріята и завѣсытѣ са раздвонхж като съ чудо и музыката по силна и по весела са повтори. Стигнжхж до единъ редъ стълпове, дѣто отъ сѣка имъ страна течахж ароматическы струи и най подирѣ слѣзохж въ градината по една голѣма но равна стълбан Мрькнжло са бѣ вече и мѣсецътъ свѣтяше посрѣдь небето; и цвѣтья, които деня спижтъ а нощѣ сладострастно наполяватъ въздуха, пълнихж пространствата на този паркъ, или набраны въ кошницы лежахж у пьедестала на много статуи които украсяваxж градината.

— Кждѣ ма водишъ, Арбаке, попыта Іона очудена.

— Стигнжхмы вече, отговори той, като показваше малко зданіе на края на градината. Туй е храмътъ на орисницата; въ този светый храмъ ще са испълни цѣлта ни. Влѣзохж въ една малка зала и Арбакъ подигнж една черна завѣса, когато Іона влѣзе тя са намѣри въ пълна тьмота.

— Не бой са рече египтянинътъ, ей — сега ще свѣтне.

Пріятна свѣтлина начена да са раздава на сѣкждѣ, и Іона, споредъ колкото предметытѣ ставахж ясны, помысли че са намѣрва въ една непространца стая украсена вѣредъ съ черни работы. Черъ столъ лежеше до нея и посрѣдь стаята издигаше са малькъ жьртвенникъ предъ който са намѣрваше мѣденъ треножникъ. Въ единъ жгълъ са виждаше на великолѣпенъ мраморенъ стълпъ една исполинска глава отъ черъ мраморъ; отъ класоветѣ на вѣнеца който обвиваше челото, тя позна великата египетска богиня. Правъ предъ жьртвенника, Арбакъ като сложи вѣнеца си, виждаше са занетъ за да влѣе въ треножника една жидкость отъ ссждъ направенъ отъ коринтска мѣдь, тосъ часъ искочи отъ треножника спикава свѣтлина която искрѣснс и са овиваше; египтянинътъ са върнж при Іона и като промърмора думы на езыкъ нен непзвѣстенъ, една завѣса задъ жьртвенника начена да трепти и отъ двѣтѣ страны; послѣ са раздѣли на двѣ и Іона видѣ отъ тамъ едно пространство безразлично, безцвѣтно, което постепенно ставаше по чисто, по видѣло на очитѣ ѝ, докато най подиръ се поевихж ясно дървета, рѣкы, моравы и джбравы като въ единъ дивенъ и очарователенъ водописъ; най подиръ са поеви на тъзи сцена една лекопога и безцвѣтна сѣнка и са спрѣ предъ Іона; и сжщото вълшебство, което чудодѣйствуваше на сцената, придаде постепенно свѣтлина и на сѣнката която прiе образъ и очертаніе . . . . и сто, въ образа и въ очертаніята . . . Іона позна себе си.

Сѣнката останж по сцената са преобърнж на салонъ на богатъ палатъ, посрѣдь са издигаше престолъ и на около стояхж стражы и прислужницы, а една блѣдна ракж дьржеше надъ престола образа на единъ вѣнецъ.

Послѣ са поеви ново лице облечено въ черны дрехы отъ главата до краката, лицето и чертытѣ му не са виждахж; туй ново лице колѣничи предъ изображеніето на Іона, стискаше ѝ ржката и като ѝ показваше престола каняше я за да са покаче на него.

О, колко тупаше сьрцето на Іона, на истинна та Іона! гласъ отъ близу, гласътъ на Арбака я попыта като ѝ пошушнж на ухото.

— Искашъ ли да са объеви непзвѣстната сѣнка?

— Да, да, отговори радостно Іона.

Арбакъ подигнж ржка и тосъ часъ падиж завѣсата която прикрываше образа на видѣніето; момата оплашена извика. Видѣніето представяше образа на Арбака който бѣ колѣничилъ предъ образа на Іона.

Такъвзи с истинното ти щастіе, пришушнж й пакъ гласътъ на Египтянинъ, ты ще станешъ супруга на Арбака.

Истръпнж отъ ужасъ момата, спуснж са черната завѣса на чудодѣйствіето, и Арбакъ, истинныйтъ Арбакъ стоеше на колѣнѣ предъ Іона.

Іоно! рече й той като я гледаше страстно. Послушай человѣка, който отдавно и безнолезно са е борилъ съ любовьта си; азъ та обожавамъ! Орисницата не лъже, ты си предназначена за мене. Търсихъ доре до краищата на свѣта и вийдѣ не намѣрихъ жена на тебе прилична. Еще отъ млады годины съпувахъ за другарка съ твоитѣ дарованія, подъ властьта на този сънъ бѣхъ до минутата когато са ты появи, и пробудихъ са когато ти видѣхъ. Не си отвращай лицето. Іоно; азъ не съмъ, какъто до сега ты вѣрваше, не съмъ предвиныйтъ человѣкъ, студеныйтъ, безчувственныйтъ, фантастическійтъ какъто ти са вижда. Никога жена не е сполучвала любовникъ толкози привързанъ колкото азъ ще бъдж къмъ Іона. Но искай да бѣгашъ отъ мене, виждъ! Оставимъ ржката ти, оттегли я ако искашъ. Нека бъде! но не ма отблъсвай! толкосъ бързе! виждъ колко е голѣма силата ти надъ мене, виждъ какъ сполучи да ма преобразишъ; азъ който никога не са наведохъ предъ живъ человѣкъ, навеждамъ са предъ колѣнѣтѣ ти; азъ който управямъ орисницата искамъ да са управямъ отъ тебе. Не бойса, Іоно бъди моя царица, моя богыня, моя супруга; каквыто желанія и да искажешъ ще са испълнятъ; краищата на свѣта ще бъдатъ служители на твое желанія; величіето, силата, и великолѣпіето ще бъдатъ послушны на заповѣдитѣ ти. Единственното ми славолюбіе съегон отъ сега къ подчиненіето ми на тебе. Обърни къмъ мене, Іоно, погледа си, нека ма очестити усмихката на устата ти; душата ми са намѣрва въ мракъ когато си затуляшъ лицето. Свѣтни надъ мене, мое слънце! мое небе! свѣтлина на моитѣ очи, Іоно, Іоно не отблъсвай моята любовь!

Бѣше сама, бѣше во властьта на страшныя и страшенъ този человѣкъ, но тя пакъ не са показа оплашена, уважаніето къмъ думытѣ му, и подсладенытѣ му рѣчи й вдъхнахж дързновеніе като полагаше надѣждытѣ си на покровителството на непорочностьта на сърцето си. Но толкози смутена и очудена са виждаше щото са минжхж доста минуты до като сможе да отговори.

— Стани, Арбаке, рече тя най подиръ, като му подаде ржката си, която обаче тосъ часъ оттегли като осѣти пламенната цалувка

КНИГА III.

. . Ἀλλὰ, Σελάνα,
Φαῦνε καλὸν· τὶν γὰρ ποταείσομοι ἄσυχα, δαίμον,
Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι
Ἐρχομέναν νεκύων ἀνά τ' ἠρία καὶ μέλαν αἷμα.
Χαῖρ', Ἑκάτα δαπλῆτε, καὶ ἐς τέλος ἅμμιν ὀπάδει,
Φάρμακα ταῦθ' ἕρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκας,
Μήτε τι Μηδείας, μήτε ξανθᾶς περιμήδας.

Θεόκριτος.

. . . . Но, ты о Луно,
Ты ми добрѣ свѣти; тебе щѫ, тиха богыне, да пѣѭ,
Еще и земна Еката, що кученцата я треперѫтъ,
Черната кръвь, гробоветѣ мьртвешкы кога посѣщава.
Тебе привѣтствувамъ, страшна богыне, до край бѫди съ пази;
Былкы приготвила съмъ неподолны отъ тѣсь на Цирцея,
Или отъ тѣсь на Медея, отъ тѣсь на русытѣ богыни.

Θеокритъ.

ГЛАВА 1.

Пазарьтъ на Помпея.

Първыть основанія на механизма отъ който произлѣзе новото лѣточисленіе на свѣта.

Слѣнцето още не бѣше стигнѫло пладня и пазарьтъ бѣше пъленъ съ хора праздны и занеты въ работа. Въ италіанскытѣ градове на тогашната епоха, какъто днесь въ Парижъ, мѫжьетѣ цѣлъ день са расхождахѫ безпрестанно, тъй щото общественыть здания, пазарьтъ, портицыть, банитѣ и сѫщытѣ храмове даже можахѫ да са считатъ за тѣхны домове. Не е слѣдователно чудно дѣто украсявахѫ толкозн раскошно общественыть тѣзи мѣста, които бѣхѫ за тѣхъ предметы на домашна любовь и на патріотическо тщеславіе. И наистина въ тъзи епоха Помпеи представяше великолѣпно зрѣлище и пріятно въвъ сичкытѣ си части. На посланыть съ мраморъ общественны здания разговаряхѫ са сѣкій день множество человѣцы съ

онѣзи живы ржкодвиженія конто отличаватъ южнытѣ народы. Тукъ въ една колонада, виждахж са седемъ дугеши въ конто сѣдяхж мѣнителитѣ на монетытѣ съ купчины пары отъ предѣ, имъ и търговцы и морцы са натискахж предъ дугеннтѣ въ разнообразны и живописны облекла. Тамъ разны человѣцы обвиты въ дългы тогы бързахж къмъ едно великолѣпно зданіе, въ което сждиницытѣ са занимавахж съ дѣлата на правосждіето, дѣто имаше адвокаты опытны, говорливы, веселы готовы на сарказмы и подигравкы. Много статуи на пьодесталы са издигахж посредата на двора и една отъ тѣхъ бѣше достозабѣлѣжителна, тя представяше величествено образа на Цицерона. Около са издигаше высока колонада правилна и симметрическа по дорійскій стиль, дѣто миозина като идвахж рано ради сждебнытѣ си дѣла занимавахж са съ лека закуска, обыкновенна тогасъ у Италіанцытѣ, и живо са разговаряхж за труса на миналата нощь а въ туй време топяхж бѣлъ хлѣбъ въ леко вино. И на открытото мѣсто еще са виждахж разны малкы търговцы конто са занимавахж съ работытѣ на зданіето си, и единъ показваше пьстры косичницы на една хубава селдика, другій са разговаряше съ единъ занаятчій като хвалящe шева на обущата си; а пакъ понататъкъ другій, пекарь на прѣсны суджуцы, зданіе твьрдѣ обыкновенно въ Италія, услаждаще стомаха на огладнѣлытѣ съ ѣстья конто еще дигахж пара и конто изваждаше отъ подвижната си готварница. А между туй, (чуденъ контрастъ, който точно характерисва смѣсванъетъ на занятіята на живота и на умственното обработванье въ онъзи епоха), малко по на страна единъ наставникъ предаваше на недоумѣющытѣ си ученицы букваря на латинскія езыкъ. (а) Въ една горница надъ колонадата, бѣхж събраны множество человѣцы конто са съвѣщавахж спокойно и серіозно за главныгѣ интерессы на мѣстната търговія.

Понѣкога множеството са отстжпваше почтително да замине нѣкой сенаторъ къмъ храма на Юпитера, който съ церемонно благодушіе поглеждаше усмихнжто на пріятелц или на свои кдеврети, като да

(а) Въ Неаполитанскія Музей има картина малко извѣстна, която изобразява часть отъ пазаря на Помпеи какъвто бѣше тогасъ. Тъзи картина много ма ползува въ настоящето описаніе. *Младыть* ми читатели съ благодареніе ще научжтъ че школското наказаніе съ *фалангата* е много старовременно, и види са че е было въ голѣмо употрѣбленіе на пазаря на Помпея, и ставало съ позволеніето и съ съгласіето на началството: Нека благодаримъ ца епохата ни че този обредъ не достигиж до насъ.

ги отличи отъ множеството. Храмътъ на Юпитера който залавяше цѣла една страна на пазаря, обнемаше залата на засѣданията на Сената. Посрѣдъ великолѣпнытѣ облекла на понзбраннытѣ человѣцы пзсаваха са римскытѣ лица на едилытѣ които грубо разблъсвах народа и отиваха къмъ общытѣ житницы. Предъ храма са издигаше тріумфална арка и задъ ней тѣсенъ пѫтъ затрупанъ отъ много хора; въ една дълбина на тъзи арка слънчевытѣ лучы играяха съ кристалнытѣ струи на единъ источникъ, а на върха мѣдна статуя представяше Калигули на конь и по цвѣта си правяше противуположность съ засмѣныя сапфиръ на небето. Задъ дугеннтѣ на мѣнителитѣ на монетытѣ лежеше зданіе, называемо Пантеумъ, презъ малката колонада на което, които водяше къмъ вѫтрѣшнытѣ стаи, минуваха по бѣднытѣ жители на Помпея съ кошницы подъ мышца и отиваха къмъ едно мѣсто между двѣ колонны, дѣто са продаваха остаткытѣ отъ жьртвоприношенията.

Предъ общественото зданіе дѣто са разискваха дѣлата на града, каменоносѣчцы са занимаваха въ дѣланье и тесанье и исправянье на мраморны стълпове, и шумътъ, отъ тѣхната работа са чуваше посиленъ отъ този който произвождаше многочисленныйтъ народъ. — Тѣзи мраморны стълпове малко оставаше да бѫдатъ изработены и готовы . . . . и днесь още сѫ несвършены!

Нема нищо поразнообразно за оглавленіе на цѣлото, нито пъстро отъ облеклото, движеніето, обычаитѣ и многовидныйтѣ занятія на този народъ. Нищо не можеше да са сравни съ онзи пазаръ който бѣ пълепъ отъ любознателны хора. Тамъ гледашъ безбройны и чисты бѣлѣзы на една цивилизація бърза, доро стремителна, дѣто лѣностьта и трудатъ, сребролюбіето и тщеславіето сливаха въ една и сѫщата бездна, пъстрото и одушевено туй събраніе, което обаче не бѣ лишено съвсѣмъ отъ армонія.

Срѣщо стълбато на храма на Юпитера стоеше петьдесетъ годишенъ человѣкъ съ ржцѣ кръстосаны на гѫрдытѣ, съ чело намръщено и гнѣвно. Забѣлѣжителна бѣше простотата на облеклото му, нетолкось по качеството на плата, колкото по отсѫтствіето на украшенія, на които толкось бѣха наклонны спчкытѣ жители на Помпея ради великолѣпіе и особенно ради начина на украшенія, който както тѣ вѣрвахъ, ималъ сила да ги отбраня отъ слѣдствія на урокьето (а). Той имаше чело широко, глава безвласа и малкото му

(а) Подобно суевѣріе, за което поменѫхмы и напредъ въ туй ѣчиненіе, господствува и до днесь въ Неаполь.

ви, мѣдникари, ако останяше на таквызи шарлатаны да съчиняватъ закоры за управленіе на обществото!

— Твзи злодѣйцы сж конто во времето на Нерона западнихж Римъ, извика златарьтъ.

Тъй като вдхваше този пріятелскій разговоръ физіономіята и и подозрително званіе на вѣрата на Назарянина, той разумѣ че докарваше страхъ на предстоящытѣ. Той погледнж наоколо и видѣ че любопытнытѣ са натрупвахж и шушняхж, погледнж ги ещэ веднажъ съ недовѣріе и жалость, загжрнж са въ тогата си и си отиде като изрече полека, но съ и съ начинъ да са чуе, слѣдущытѣ думы.

— Чада на заблужденіето, идолопоклонницы! Не вы ли научи трусътъ на минмлата нощь? Глупцы! въ какво състояніе ще вы намѣри смьртьта?

Множеството чу твзи пророческы думы и гы истълкува различно кому какъто искаше страхътъ или невѣжеството, но сичкытѣ бѣхж убѣдены че сж были проклеванія противъ тѣхъ; тѣ гледахж на Христіанина като на врагъ на человѣческія родъ и го хуляхж, и прилагателното *безбожникъ* най често си повтаряше. Туй можаше да научи и насъ послѣдователитѣ на тържествующата вече религія на Христа, че не трѣба да гонимы днесь вѣрованія, каквото бѣше вѣрованіето на Олинеа, нито да стрѣлямы противъ друговѣрцытѣ укоренія, каквыто тогасъ претърпяваxж нашытѣ отцы.

Когато Олинеъ измина множеството и стигна въ по тихо мѣсто, съгледа обърнято къмъ него блѣдното и прискърбно лице на единъ человѣкъ котото тосъ чясъ позна.

Като покрываше свещенническото си облекло съ тогата, младыйтъ Аникидъ гледаше на ученика на новата и тайнственна вѣра въ която и той безъ малко щѣше да са огласи.

Да не е и той нѣкой прельститель? мыслеше въ себе си. И той простъ и миренъ въ обходата си, въ дрехытѣ и въ лицето си, да не крые и той подъ строгостьта на чувствата развратены чувства като Арбакъ? Покрываното на Весталката да не прикрыва срамотытѣ на блудницата?

Олинеъ който са събираше съ различны человѣцы и са одушевляваше отъ религіозенъ възторгъ и познаваше дълбоко человѣческото сърце, предугади че Аникидъ душевно е смутенъ; той го приближи втренчо са въ него и съ лице тихо и чисто.

— Миръ на тебе! рече като поздрави жреца на Изида;

— Миръ! повтори този думата съ видъ толкози болезненъ, щото и самъ Назарянинътъ осѣти болката му.

ЧИТАЛИЩЕ

Марта 1. 1871. Книжка 11.

ПОСВѢЩАВА СЯ

ГОСПОДИНУ Г: ЗОЛОТОВИЧУ

теплому ревнителю за българскый напрѣдъкъ, и любезному благодѣтелю

Признателнаго своего воспитаника

М. Д. Е.

Българскый напрѣдъкъ

Когато, уже по мѣсецъ Августа, призвани отъ Българското въ Цариградъ *Читалище* да пріемнемъ управленіето на това Періодическо Списаніе, ній разсждихмы за добро и полезно да отворимъ пьрвыты му страницы на пьрвыты му броевы съ нѣколко размышленія върху человѣческый вообще напрѣдъкъ, слѣдующій членъ, тогасъ іоще, составляваше въ ума ни часть неотдѣлнж на тія размышленія, и съ него мыслѣхмы да свършимъ възрѣнията си върху тойзи важенъ предметъ. Не ни бѣ дѣйствително возможно да говоримъ толко на дълго за всеобщый напрѣдъкъ безъ да кажемъ най-послѣ нѣколко думы и за нашыятъ. Обстоятелствата обаче ся представихж така щото предлежащій членъ да ся даде на печатъ современно

съ торжественното отваряніе на *пьрвый Българскый Соборъ за учрежденіето на народнѧтѫ ни Екзархіѧ.*

Българскый народъ иде днесь да покаже дѣломъ плодътъ на народното си вообще образованіе. Народнити събранія, дѣйствително, не сѫ само общо изявленіе на всенародното желаніе; тіи показватъ іоще на каквѫ степень развитія ся намѣрва единъ народъ, до колко е той узрѣлъ въ общественный животъ, каква му е способностьта въ сѫденіето и оцѣненіето на собственныты си общы дѣла, и до колко умѣе той да защити словомъ и подкрѣпи дѣломъ своиты правдины и своиты преимущества; съ еднѫ рѣчь, дѣлата на народныты събранія показватъ осязателно какъвъ е вообще *Напрѣдъкътъ* на единъ народъ.

За пьрвый пѫтъ Българскый Народъ ся събира торжественно чрезъ избранныты си представители, въ столицѫтѫ на Отоманскѫтѫ Държавѫ, въ коѭто може, ако ще, да ся възвыши до едно важно положеніе, ако умѣе да върви мѫдро и непрерывно въ спасителный пѫтъ на напрѣдъкътъ. За пьрвый пѫть иде той да учрѣди нѣщо самъ за себе си, да положи основаніе на бѫдѫщѫтѫ си, въ церковно отношеніе, сѫдбинѫ, отъ коѭто завыси, по высшѫ часть, умственното му, нравственно и вещественно развитіе.

Читалището, скромно произведеніе на частны старанія и жертвы за Българскый напрѣдъкъ, поздравлява тойзи народенъ Соборъ и сорадува българскый народъ за това важно приключеніе въ общественный му животъ. Въ Ортакьой, нынѣшното сѣдалище на Българскѫтѫ Екзархіѧ, владѣеше замиѧлый Торникъ, 23 Февруарій, едно необыкновенно движеніе, и не само единородци, но и чужденци отъ всякѫ народность бѣхѫ ся стекли въ екзархійскый домъ и около него за да почтѫть съ присѫтствіето си торжественното поченваніе на *народный Българскый Соборъ.* Неописанна е радостьта коята ся изображаваше на лицата на присѫтсвующыты; непразними сѫ чувствата които ги обладавали; при умилителното богомолебствіе, което извършихѫ тъй торжественно народнити ни священноначалници, при благоговѣйното стояніе на присѫствующыты, при изрѣченіето на словцето, което каза Н. Пр: Ловчанскый Иларіонъ, предсѣдателътъ на тойзи Соборъ, всички ся гледахѫ презъ очи присълзаны, и нема сумненіе че еднаквы мысли ся занимава-

ли въ оно время всинца. Чинеше ни ся обаче че всичкити онія чувства, сичкыты оныя мысли ся сосрѣдоточавахѫ въ единѫ думѫ, която бѣше въ устата на всичкыты, но коѭто важностьта на обрядното торжество имъ запрещаваше да изрекѫтъ велегласно. Рѣчьта «*Напрѣдъкъ*» е былъ въ умътъ на всичкы и това изражавахѫ любопытнити и внутреняѫ радость показующи погледи които ся така често измѣняваахѫ, отъ единъ къмъ другъ. Тѫ-зи речь ни ся чинеше че и прочитахмы нѣкакъ си въ лицето на присѫтствующиты и слушахмы отъ всякѫ странѫ, защото народный ни Соборъ, общо изявленіе на общенародното желаніе, не е предъ современнѫта ни історіѫ друго нѣщо, освенъ слѣдствіе и произведеніе на българското общо трудолюбіе въ послѣдныты тыя 20—30 годинѣ.

Каква борба! Каквы мѫчности! Какви страданія и каквы жьртвы! Само грядущити поколѣнія, далечъ отъ современныты страсти и частны честолюбія, неотдѣлны отъ всяко общенародно предпріятіе, ще могѫтъ да гы оцѣнятъ праведно, и да наградятъ съ пристойнѫ признателность поне память-тѫ на оныя доблестны и родолюбивы сыновы на отечеството ни, които ся и словомъ и дѣломъ съ присьрдце борихѫ за Българското освобожденіе, за Българскый законенъ НАПРѢДЪКЪ въ народоцерковно отношеніе. Нека обаче не ся лъжимъ. Подвигити имъ быхѫ бы и до днесъ останѫли безъ никакво положително слѣдствіе, ако въ народътъ ни не бы ся пробудила народната оная самовѣсть, която и народыты соживѣва, и водителиты имъ насърчва въ стараніята имъ за тѣхното възвышеніе въ человѣческото Общество. Защото, ако е истинна історическа и неоспорима, какъ нѣкои си даровити лица возвышаватъ често и образуватъ цѣли общества, неоспоримо е такожде, че тія изрядны лица мѫчно сполучватъ, или и совсѣмъ не сполучватъ въ дѣлото си, когато не намѣрятъ народътъ, за когото и въ имято на когото дѣйствуватъ, ако не совсѣмъ готовъ, то поне наклоненъ да гы послѣдува. Сполуката ни, прочее, въ борольтѫ коѭто бѣхмы предпріели за придобываніе на церковныты ни права, въторжествуваніето на правдѫтѫ върху неправедностьтѫ, е дѣло на цѣлый Българскый народъ, знакъ на собужданіето му отъ дълбокый сънъ на несамосвѣстность-тѫ, стѫ-

пка значителна и достопаматна въ пѫтъть на напрѣдъкътъ. Подъ таѭ точкѫ зрѣнія, дѣлото на народный ни Соборъ ся свързва тѣсно съ размышленіята, съ конто мысляхмы да заключимъ възрѣніята си върху всеобщый человѣческый напрѣдъкъ.

I.

Видѣхмы въ предидущыты си членовы врьху тойзи предметъ, що е вообще Напрѣдъкъ, въ що состои той, къкво сношеніе може да има между него и разныты климаты подъ конто живѣе человѣческый родъ, какъ за неговото возможно осуществленіе въ Обществото ся появихѫ три разны школи, и що ся мысли вообще върху напрѣдокътъ въ вѣкътъ, въ когото живѣемъ.

Ако сега, слѣдъ тія общи изслѣдованія, ся обърнемъ частно къмъ нашето отечество, и ся попытамы що ся е въ него мыслило и вършило за таѭ важнѫ задачѫ на человѣческыйродъ, ніи ще намѣримъ двѣ нѣща. Пьрвото е, че Българскый народъ, іоще отъ появленіето си на Историческѫ сценѫ въ Европѫ, като не можилъ, поради разны історическы причины, да ся учреди въ цѣлокупность-тѫ си самосвѣстно и съ единѫ предразмысленѫ цѣль, той нито точно попятіе за Напрѣдъкътъ вообще и за предупредѣленіето на человѣческыты общества въ тойзи свѣтъ е былъ въ состояніе да си състави. Політіката на праотцыты ни, излишно е да кажемъ че не е была слѣдствіе на дълги и зрѣли размышленія, но праведно бы ся попыталъ человѣкъ да ли е имала тя всякога и единѫ цѣль предначертанѫ, да ли е служила съзнателно на единѫ опредѣленѫ ідеѭ. Нека ся не огорчавамы въ чувството на народното си честолюбіе, ако, като изслѣдувамы и изучавамы съ прилежаніе бащинѫтѫ си Історіѭ, ній не намѣрвамы въ всякѫ единѫ отъ страницыты ѝ уроцы поучителны за днешный ни Напрѣдъкъ, така какъто го разумѣва и какъто го изискува современната Історіа. Не само Българети, но и много други народи въ оно время не сѫ имали и не сѫ могли да имать праведно и ясно понтіе за человѣческый Напрѣдъкъ, за человѣческото вообще образованіе.

Храбость юнашка, битвы кръвопролитны, чести побѣ-

ды и чесны загубы на военното поле, повечето пѫты безъ никаквѫ предразмышленіѫ цѣль и безъ никакво положително слѣдствіе за народнѫтѫ цівілізаціѫ, завоеванія на мѣста безъ всяко друго оздравленіе, вѣшна слава, междуособни пренія и раздори, велможеско великолѣпіе, но бѣдность и нагота въ общото людство, ето, въ кратцѣ, блѣстящій, но тѣсенъ кругъ въ конѫто ся е ограничавала вообще дѣятелность-та както на нашиты прѣотцы преди нѣколко стотины годинь, така и на другиты, тѣмъ подобны и современны, народы. Обстоятелствата и времената сѫ были такыва. То е доста важно извиненіе. Но строгата історическа наука, какъвто счетъ и да дѣржи на тія времена и обстоятелства, ако, въ незавысимость-тѫ си, иска да бѫде полезна и дѣйствително поучителна за современныты поколѣнія, има право да попыта: що оставихѫ тіи народи за наслѣдіе на потомството си? Освенъ еднѫ часть отъ земльѫ завоеванѫ, която часть была бы ся, въ всякый случай, намѣрила негдѣ, гдѣ имъ сѫ трайнити обществени постановленія? Гдѣ имъ сѫ мѫдрити закони? Гдѣ имъ е всенародното и еднообразно оно воспитаніе, което образува, опитомлява, совокуплява, и води къмъ еднѫ и истѫтѫ цѣль народыты? Гдѣ е поезіята имъ, гдѣ е книжевность-та имъ, гдѣ сѫ диркити и продължителнити слѣдствія на умственното развитіе, на нравственното имъ образованіе, на общественното и вещественното имъ благосостояніе?

Истинствува, а отъ нѣколко годинь па-самъ и неоспоримо ся веке доказа, благодареніе на трудолюбіето на ученыи единородцы, че Българскый народъ, долечь отъ да е былъ подчиненъ безусловно на высшето Гръцко Духовенство, ималъ е, напротивъ, своѫ церковнѫ незавысимость, свое Духовенство, въ продълженіе на дълги вѣковы. Истинствува такожде, че и за него времената и обстоятелствата не сѫ были много благопріятни. Въ всякый случай обаче, сравнително съ состояніето въ което ся е тогасъ намѣрвалъ народътъ въ цѣлокупность-тѫ си, то е стоѣло всякога на еднѫ по высокѫ степень въ Обществото толкосъ срѣщу народа вообще, колкото и срѣщу гражданскѫтѫ власть; а и ревность-тѫ и способность-тѫ какъ-то на единъ человѣкъ, така и на едно кое-либо сословіе, по-

казватъ и изваждатъ на явѣ не легки и лесни времена, но тежки обстоятелства и разни препятствія, противу които е призванъ да ся бори по возможности человѣческый разумъ. Совсѣмъ тѣмъ, плодътъ на многогодишнятъ опитъ церковнѣ нашѣ незавысимость е толкосъ маловаженъ, щото е е близу до нечтожность-тѣ. Нека си исповѣдамы откровенно и тѣзи горчивѣ по историческѣ истинѣ, защото, ако добрити дѣла на прешедшето ся предлагатъ за подражаніе, то и погрѣшкыты му могѫтъ да служатъ за урокъ на потомството. Вонстинѣ, подобни уроци не сѫ никакъ пріятни. Но като говоримъ и пишемъ така често за незавысимѫтъ ни нѣкогашъ народнѣ нашѣ Іерархіѣ, да ли не е и праведно и прилично, при всичы, всѣмъ познаты, злочесты онія времена, да ся попытамы що наслѣдихмы ній, като народъ, отъ народното си духовно управленіе? Гдѣ сѫ толковителити на божественыты и небесны истинны? Гдѣ сѫ проповѣдницити ни, гдѣ сѫ свещеницити ни учителіе, гдѣ сѫ и що сѫ могли да произведѫтъ духовницити ни училища? Гдѣ сѫ онія Христіянски по современно и народны дѣла и примѣри, които често е показало другадѣ духовенството, и които оставатъ непзгладими въ память-тѣ на народыты? Освенъ прѣводытъ на свещеныты книгы и двѣ три другы свещенны Списанія, гдѣ е, въ кои памятницы сѫ ся образували и сохранили церковный ни языкъ и церковната ни вообще книжевность? Или, като кажемъ и повторимъ че еди-кой си Грѣкъ Владыка предъ еди-колко годинѣ изгорилъ въ еди-кой си Българскый градъ незнамъ колко и каквы Българскы книгы, казахмы сичко, и оправдахмы веднажды за всегда народното си прешедше, народнѣтъ си книжевность? O Sancta Simplicitas! O Свята Българска невинность! За образованіето вообще на живущыты днесъ въ Европѣ народы, и частно за образованіето на книжевностьтъ имъ спомогнѣло е не малко Духовенството, при всичко че то, особенно въ Западъ помежду Латинското племя, често забрави высокото си посланіе, отклони ся отъ святото си званіе, и злоупотреби толкосъ съ вѣроисповѣданіето, колкото и съ внѣшныты правдины съ които бѣхѫ го снабдили благочестіето на народыты и началницити имъ. Въ Англіѣ, въ Франціѣ, въ Италіѣ, въ Германіѣ, іоще и въ Росіѣ и въ Греціѣ, превъеходни

лица измежду Духовенството не само пространнѫтѫ церковнѫ книжевность развыхѫ и усовершенствувахѫ изрядно, но и за народното вообще развытіе многообразно съдѣйствувахѫ, и языкътъ, това тънко и искусно орудіе, чрезъ което живущити въ Обществото человѣци си открыватъ взаимно най-внутренныты си мысли и чувства, и безъ което человѣческый Напрѣдъкъ бы былъ невозможенъ, постарахѫ ся да обработятъ трудолюбиво, да обогатятъ разнообразно, да облагородятъ и возвышѫтъ честолюбиво.

Неоспоримо е, че и нашата книжевность дължествува началото си на Духовенството. Гдѣ е обаче другый плодъ на независимѫтѫ ни народнѫ іерархіѭ, която ся продължи цѣли вѣковы? Но нека стоваримъ сичко на несгодныты обстоятелства, нека оставимъ удаленото отъ насъ прешедше, и дано ни бѫде поне за напрѣдъ поучително!

Второто нѣщо, което забѣлѣжвамы въ отечеството си, е медленното нашего народа и постепенно собужданіе отъ глубачайшій сънъ на самозабвеніето.

Гѫста и чърна нощь невѣжества покрываше іоще преди 40—50 годинь нашето отечество; а невѣжеството влечеше съ себе си всичкыты злины и злострадания, които е наказанъ да претърпява въ глубоко молчаніе единъ непросвѣщенъ и несамосвѣстенъ народъ. Просвѣщеніе, образованіе, духовна свобода, сознаніе на права и на дльжности, търговія, богатство, сичко това е было за Българина почти нѣщо непознато. Но, ако е истинна че мьртвити веке не въскресяватъ, не по-малке е истинна, че разни исторически обстоятелства собуждатъ забравены народы и гы устремяватъ къмъ ново предупредѣленіе, особенно когато ся случи, та и върховната гражданска власть, подъ когѫто ся намѣрватъ тіи народи, влѣзе рѣшително въ пѫтътъ на напрѣдъкътъ, какъто стана то съ насъ въ Отоманскѫтѫ Държавѫ. Хубавыты и человѣколюбивы начала, които, ако не изнамѣри сичкы, то поне гы усынови и разви и обви съ прелестнѫ блистателность великата Французска революція (1789), пренесохѫ гы презъ цѣлѫ почти Европѫ побѣдоносити тогасъ французски оружія! тія начала, и правителства самосвѣстихѫ, и народи собудихѫ. Нова епоха ся отвори за Европейскѫтѫ цівілізаціѭ. Кру-

тъ на человѣческѫтѫ дѣятелность ся разширочи, на всякаде, и началници и началствуеми, слѣдъ уталоженіето на опаѫ силиѫ военниѫ и политическѫ бурѫ която трая повече отъ двадесятъ годинь и раскалати Европейскый свѣтъ, почнахѫ, кои прямо кои косвенно, да ся занимаватъ наздраво съ преобразованіето на преостарѣли и изгнили системы, наслѣдіе отъ други времена и отъ други вѣковѣ. Това всичко не остана безъ чувствително и, така рещи, осязателно слѣдствіе за человѣческый вообще напрѣдъкъ, и понеже, волею и неволею, принудихмы ся, въ теченіето на размышленіята си, да спомененъ тука Французскѫтѫ революціѭ и нейното вліяніе върху вървежътъ на Европейскыты работы, нека кажемъ, мимоходомъ, че за напрѣдъкътъ вообще, было въ умственното, было въ нравственното и веществено развитіе едного народа, преобладавающата политическа система не остава никогажде безъ дѣйствіе.

Въ Отоманскѫтѫ Дьржавѫ, гдѣто вѣковети, невѣжеството, и неисчистени презъ свѣтлинѫтѫ на наукѫтѫ стари обычаи и преданія, бѣхѫ натрупали злоупотребленія върху злоупотребленія и отстранили Обществото отъ пѫтътъ на напрѣдъкъгъ, чувството на едно преобразованіе ся успѣваше, и развываше отъ день на день по-вече. Идеиты, които преди малко разносяше по свѣта побѣдоносный Французскый пряпорецъ и които бѣхѫ веке станѫли предметъ на изучваніе въ училищата и въ царскыты чертогы, бѣхѫ достигнѫли и въ неѭ, и то, за Благощастіе современо съ появленіето на единъ славенъ и дѣятеленъ мѫжъ, имято на когото — СУЛТАНЪ МАХМУДЪ — нека поздравимъ съ праведнѫ признателность. Отъ неговото время поченва нова епоха въ таѭ Дьржавѫ, и понеже общественнити преобразованія ся свързватъ тѣсно съ общыйтъ напрѣдъкъ, можемъ справедливо да кажемъ че отъ сѫщото время поченва и за насъ народното ни развитіе. Силата на преобладавающиты въ оно время идеи собуждаше и най-глубоко заспалиты народы, и тіи, съ помощь-тѫ и съ съдѣйствіето на самыты имъ правителства, въскресявахѫ, като другъ Лазаръ, изъ гробътъ на забвеніето. За това тѣхно возрожденіе, за това тѣхно въскресеніе на новъ животъ има и другы іоще причины по удалени и по малко позна-

ти между насъ. Освенъ Великѫтѫ Французскѫ Революціѭ съ свободолюбивыты вообще и человѣколюбивы ідеи на осемнадесятый вѣкъ, уже и Американскити постановленія ся упознавахѫ въ Европѫ, и Нѣмската філософіа и філологіа дѣйствуваxѫ върху духовыты. По близу до насъ, освень стремленіята на Правителството къмъ благодѣтелны общественны преобразованія, чувството на народното ни честолюбіе за народното ни развитіе ся развываше нѣкакси и отъ умственното движеніе което ся проевяваше въ оно время около отечеството ни. Какъто помежду человѣцыты, така и помежду народыты, честолюбивити соревнованія ся срѣщатъ често, и рѣдко оставатъ тія безъ слѣдствіе за напрѣдъкътъ. А колко пѫти, въ общественный животъ, е послужилъ на человѣкътъ добрый примѣръ на сосѣдътъ, какъто му е и повредилъ лошіятъ! Какъ да е, всичко това спомогна, прямо или косвенно, съзнателно или несъзнателно отъ нашѫ странѫ за собужданіето и у насъ на народното чувство Історіята на началото на азвитіето ни, безъ да е дълга, заслужва и трудътъ и любопытството на който бы ѫ предпріелъ. Мимоходомъ само, и то по свѣдѣнія конто ни благосклонно сообщихѫ тыя дны достоуважаеми и любородни мѫже, мы ще споменемъ тука съ пристойнѫ явнѫ признателность имената на *Софронія*, сочинителя на *Толкованіето*, на *Анастаса Кипиловскаго*, на *Петра Сапунова*, на *Константина Огняновича*, на *Петра Берона*, на Негово преподобіе Отца Неофита *Рилскаго*, на *Христаки Павловъ*, на *Приснопамятный Неофита Бозволія*, на покойный *Доктора Іорд: Селимпиский*, и на безсмертный ЮРІЙ ВЕНЕЛИНЪ. Българино! Открый ся завчасъ предъ това имя на единъ чюждепецъ, който бѣше ся пламенно влюбилъ въ отечеството ти и спомогна най много за съживѣваніето му въ Отоманскѫтѫ Дръжавѫ! — Тіи мѫже и други и тѣмъ подобни и родолюбиви ревнители содѣйствуваxѫ най-напрѣдъ за собужданіето на Българскый духъ, и ако днесь всякаде почти по отечеството ни ѣхти матерный ни языкъ и въ Божіи храмовы и въ училища, ако гѫстѫтѫ и чырѫ нощь за конѫто говорѣхмы по-горѣ наслѣди зора утѣшителна коятo обѣщава свѣтливо сльнце, ако оборити въ които ся учахѫ съ прѣчкѫ и съ шибъ науспщѫтѫ и пълтирътъ невинни дѣца памѣстихѫ всякаде сгодни заведенія,

ако, какъ-то и да е, семято на народный напрѣдъкъ уже поченва да изникнува и да обѣщава плодъ, то на всичко това началото дължествуваны на тѣхныты трудовы и на тѣхнѫтѫ ревность. Отъ тогава ся породихѫ разни приключенія въ народный ни животъ. Българскый народъ ся снабди постепенно съ каквыто и да сѫ училищ", съ нѣколко книжкы, съ трудолюбивы и честны търговцы, и най-послѣ, слѣдъ единѫ дълговременнѫ борбѫ за коѭто другадѣ бы ся изискали пространна наука и тънко искуство, съ Народнѫ Ексархіѭ, свято и драгоцѣнно притежаніе.

Що трѣба сега да прави народътъ ни за чистонародный си напрѣдъкъ? Тойзи въпросъ составлява вторѫтѫ на тойзи членъ частъ и съ неѭ ще свръшимь, въ идущій брой, предмета си.

Ето Словцето, което каза, слѣдъ Богомолебствіето, Его Преосвященство Ловчанскый Іларіонъ, при торжественното, на 23 Февруарій, отваряніе на народный Българскый Соборъ, на когото е и предсѣдатель. (*)

—

Святѣйшіи старци, Достопочитаемыи народны представители, Честныишіи членове на смѣсенный Привременъ Българскый Сонмъ, и вси прочіи Господа!

Плодъ на многогодишны общенародны трудовы и жертвы, осуществленіе на едно свято желаніе, което е было сладко и утѣшително сънуваніе на бащыты ни и на цѣлы поколѣнія, Българската народна православна Ексархія отправя днесь тепли къ Всевышнему Богу благодаренія, като посрѣща торжественно и поздравлява съ радость избранныты на народътъ, народныты представители.

Что воздамъ Господеви о всѣхъ яже въздаде намъ?

(*) Едно друго но по пространно и историческо слово изрече и Г-нъ Ст. Чомаковъ, което слово можемъ да обнародвамы въ единъ отъ идущыты броевы. Такожде говорихѫ въ него денъ и Г-нъ Г. Кръстовичъ и Его Пр: Макаріупольскый Іларіонъ.

Съ тія святы думы, които сѫ възхитително израженіе на сърдце облѣно съ чувства на признателность, нека и Богу воздадемъ хваленіе и славѫ, и милостивѣйшему нашему Царю изявимъ пристойнѫ и праведнѫ признателность. Но нека тождевременно съ чувствата на радость-тѫ и на признателность-тѫ които въодушевляватъ по настоящему цѣлый Българскый народъ, нека съ тія чувства смѣсимъ благочестиво и воспоминаніето на оныя сыновы, на оныя доблестны чяда на Българіѫ, които, въ заминѫлыты годины, като претърпѣхѫ всякаквы страданія, твърди обаче въ праведность-тѫ на дѣлото си, не само не пощадихѫ нищо, но и съ самоотверженіе жертвуваxѫ едни домочадіе, други поприще, трети состояніе, други отечество, всичкы спокойствіето си, а нѣкои си и самыятъ си животъ за единѫ святѫ ідеѭ, за единѫ длъжность, за едно право, което днесь не е веке сѫнуваніе, не е веке надѣжда и желаніе, но дѣло свьршено. Ахъ! Дано слабыятъ ни гласъ и всенародната ни благоговѣйна признателность къмъ благочестивѫтѫ имъ память ся возвышатъ, яко кадило, до вѣчныты имъ жилища, и душиты имъ ся възрадуватъ при това благовѣствуваніе!

Тѣхното постоянство и тѣхнити страданія, соединени съ постоянството и съ ревность-тѫ на наслѣдницыты имъ въ сѫщый святъ за нашый народъ подвигъ, приготвихѫ и направихѫ положеніето, въ което ся намѣрва днесь, въ церковно отношеніе, благочестивый нашъ Българскый народъ. А отъ нашето постоянство и отъ нашѫтѫ общѫ и благоразумнѫ дѣятелность зависи сега не само да утвърдимъ щото смы така трудолюбиво придобыли, но, съ мѫдрыты си и законны старанія, да можемъ да совокупимъ около общенародныятъ святъ олтарь на съставляемѫтѫ народнѫ нашѫ Церквѫ цѣлый Българскы народъ, согласно съсъ правдѫтѫ и согласно съ данныты веке нему отъ Честното Правителство правдины. Това дѣло е свята наша длъжность, и ній быхмы неопростително сгрѣшили, и предъ Бога, и предъ народа си, и предъ потомството си и предъ історіѭтѫ, ако бы, въ частнѫтѫ си сполукѫ, забравимъ прешедшето си, забравимъ общыты борбы, общыты сопострадданія, и не положимъ всяко прилѣжаніе за доброто учрежденіе на общенароднѫтѫ ни Церквѫ. Правдата, нема сум-

ніе, возсія и возторжествува за сичкы, и пека за това благодаримъ на Царското Правителство, съ волѭтѫ на което смы ся и собрали днесь тука за да ся потрудимъ да положимъ здраво основаніе на народоцерковното управленіе благочестиваго нашего отечества, и му облеснимъ така тыхыятъ вървежъ въ пѫтьтъ на законныятъ и богоугодный напрѣдъкъ въ Отоманскѫтѫ Дръжавѫ, подъ покровителыты крыла на Царското Правителство.

Познато ви е уже, достопочитаемыи представители, дѣлото съ което ся занима и предлага днесь на вашето любородно и благочестиво разсѫждѣніе смѣсеныый привременъ Български Совѣтъ. Членовети на той-зи Совѣтъ, при всичкыты мѫчности които ежедневно срѣщахѫ въ едно совсѣмъ ново за народътъ ни дѣло, и при всичкыятъ шумъ, който ставаше за него въпъ отъ тѫзи оградѫ, въодушевлени обаче отъ най-чистыты чувства на родолюбіето и на народното благочестіе положихѫ ревностно всяко прилежаніе за да бы представили на народныты представители единъ Уставъ, ако не друго, то поне достоенъ за тѣхното вниманіе и тѣхныты любонародны, благонамѣренны и благочестивы соразсѫжданія. Смѣсеныый Совѣтъ, като имаше непрестанно предъ видъ естеството на предметътъ който го занимаваше, изработи трудолюбиво и съ хрістіянскѫ ревность едно дѣло, което той мысли и вѣрва не само че е согласно толкосъ съ священыты вообще правила на праотеческѫтѫ ни православнѫ вѣрѫ, колкото и съ граждански ыты законы на царството, но че отговаря современно и съ новото церковно наше положеніе, което происходи отъ многогодишнѫтѫ ни борбѫ противу стари и вкоренены въ Обществото ни злоупотрѣбленія.

Приготвеныый обаче въ такъвзи духъ Уставъ на смѣсеныы Совѣтъ чака сега допълненіето и улучшеніето си отъ опытътъ на народныты представите ли и отъ точныты имъ знанія на мѣстныты епархійскы и общинскы нужды. Отъ ПЪРВЫЯ БЪЛГАРСКЫЯ НАРОДО-ЦЕРКОВЕНЪ СОБОРЪ, отъ това торжественно всенародно изявленіе на народнѫтѫ волѭ подъ самыты очи на царското правителство, чака конечното си здраво благоустроеніе Българската Екзархія. Вамъ сега, възлюбленыи во Христѣ чада наши, принадлежи да допълните и усовершенствувате дѣлото на смѣсен-

ный Совѣтъ съ неговото съдѣйствіе. Отъ васъ завыси сега, отъ вашето благоразуміе, отъ вашето истинно родолюбіе, отъ вашый опытъ завыси и благочестивыятъ български народъ да снабдите съ мждры узаконенія, и на вселенскѫтѫ православнѫ Церквѫ да покажете и словомъ и дѣломъ, особенно въ днешныты обстоятелства, че той-зи народъ както е знаялъ да постояствува законно за вѣроисповѣдното си освобожденіе, така и умѣе да преобразува тихо и миролюбиво управителнѫтѫ си церковнѫ системѫ, безъ да ся отклони нито еднѫ стѫпкѫ отъ святото ученіе и священныты правила на православнѫтѫ нашѫ Церквѫ, както го и самъ си показа, най-паче въ тыя послѣдны годины, въ теченіето на които има той да ся бори противу хыляды, предвидимы и непревидимы, препятствія и примкы. Посланіето си, Вый го чувствувате и оцѣнявате по-добрѣ отъ всякаго другыго. То е свято и высоко. Днесь погледити на цѣлѫ Българіѫ, погледити на сичкыты й чада, погледити на вселенскѫтѫ православнѫ Церквѫ, отъ коѭто Ексархіята ни е и иска да остане членъ неотрѣшимъ, погледити на Правителството, сѫ обърнати справевливо къмъ насъ. Свята и тежка длъжность ни ся налага отъ посланіето което ни е повѣрено. Народътъ чака съ петърпѣніе бѫдѫщыты ни рѣшенія, които ще ся плодъ узрѣлъ на общыты ни соразисканія и соразмышленія. Бѫдѫщето состояніе на Духовенството ни, на общиныты ни, на божіты ни храмовы, на училищата ни, на българското ни вообще Хрістіянско и чистонародно образованіе въ отоманскѫтѫ Дьржавѫ, стои днесь въ ржцѣтѣ ни. Отъ доброто устроеніе на управленіето на Ексархіѭтѫ ни зависи и нейнѫтѫ бѫдѫщность. Въодушевлени отъ най-блачестивыты чувства на истинното родолюбіе и на добрѣ разумѣванный интересъ на народътъ, ето ній почевамы днесь, съ Божіѭтѫ помощь редовныты си засѣданія. Ревностьта, която ся изображава живостно на лицата ни и съ коѭто пристѫпвамы въ това дѣло, дава ни сладкѫ надѣждѫ че въ него ній ще ся отличмъ и препоручимъ толкосъ предъ народътъ и предъ правителството, колкото и предъ вселенскѫтѫ церквѫ и предъ другый свѣтъ, съ миръ, съ любовь, съ соединеніе, и съ твьрдѫ воля, да пріемнемъ единодушно все що бы ся показало за добро на народътъ и на

вѣрѫтѫ му, а да отблъснемъ, пакъ единогласно, все що бы ся намѣрило за противно и на единътъ и на другѫтѫ. Тъй само ще испълнимъ длъжностьтѫ си и народното си послапіе въ тѫ-зи оградѫ. Отговорностьта, която тежи върху насъ, е голѣма. Въ той-зи общенароденъ български соборъ ще ся разиска и ще ся рѣши вообще начинътъ, споредъ който ще ся управлява за напрѣдъ не една частна епархія, не едно мѣсто опредѣлено, но цѣлокупностьта на българский народъ въ церковно отношеніе. Колкото, слѣдователно, кругътъ на дѣятелностьтѫ ни е по-широка, толкосъ и длъжностьта ни е по-голѣма, толкосъ отговорностьта ни е по-пространна. Когато цѣлый народъ благоденствува вообще, тогасъ и частиты му ще благоденствуватъ. Ето защо, ако и отъ единѫ само епархіѭ избрани, представителити, като говорятъ въ нейното имя, длъжни сѫ да иматъ всякога предъ видъ общенародното добро, общенародныятъ интересъ, общенароднѧтѫ полза. Тогасъ само Соборътъ ще може да отговори совершено на цѣлътѫ за който е собранъ, и ще заслужи дѣйствително на народътъ, на когото и носи името. Ако единомыслієто и согласієто докарахѫ такова важно произменение въ народоцерковното ни состояніе, пека бѫдемъ непоколебимо увѣрени че, съ споразумѣніето си и согласіе въ тойзи соборъ, народното ни дѣло ще ся увѣнчае съ пъленъ успѣхъ, и ще започне безъ сумніеніе нова епоха за Българското образованіе. Сичко завыси отъ насъ, отъ нашето благоразуміе и нашето родолюбіе и тія трѣба да ни руководствуватъ непрестанно въ соразисканіята и соразмышленіята ни.

А дано Всевышный Богъ, съ благодать-тѫ на когото смы ся трудили до сега и ще ся трудимъ, дано благослови и обдари богато нашиты трудовы и нашиты старанія, като ны вдѫхва и просвѣщава въ тія соразисканія и соразмышленія за благоустроеніето на народнѧтѫ ни Церквѫ, така щото да ѭ представимъ предъ Вселенскѧтѫ Церквѫ «невѣстѫ святѫ и непорочнѫ.» Аминъ.

Достопочтенный Редакторе на Періодическото Списаніе

Читалище.

Нѣкои си, и най-паче противницити наши, мыслятъ и проповѣдуватъ че ужь Българскити жалованія противъ Грьчьскыты Владыцы и Българскый въпросъ ся породили само отъ нѣколико годины насамъ, и то по побужденіе страстно на малцина нѣкои лица. Какъ това е съвсѣмъ безосновно, піи Българети го знаемъ сички; но за доказателство на невѣрующыты наши противницы, какъто и за сладко удовлетвореніе народнаго чувства, піи вы приносимъ и молимъ да помѣстите въ Читалището слѣдующето любопытно ако и въ много части неправо історическо извлеченіе изъ едно кратко Българско ржкописно повѣствованіе, «събрано и нареждено Паисіемъ иеромонахомъ быв«шаго во Святіи Горы Аѳонскіи отъ епархіи Самоковскіа «на ползу роду Болгарскому въ лѣта 1762,» какъ-то самъ сочинителтъ въ началѣ Предисловія своего казва. Какъто же ся научавамы изъ едно извѣстіе писано въ началѣ на тѫзи ржкописнѫ книгѫ, тя была *принесена отъ самаго Іеромонаха Паисіа изъ Святѫ Горѫ на Котелъ, гдѣто была преписана въ лѣто 1765 отъ Стойка Іерея, въ време епископа Преславскаго Гедеона при Настоятеля епитропа церковнаго Христа поклонника, и поставена за вѣчно храненіе у Храма Святыхъ Апостолъ Петра и Павла.*

Въ Цариградъ 16 Февр. 1871

Вашь пріятелъ
Гавріилъ Крьстьовичь.

»Ето реченото извлеченіе.

Вынемли зде опасно читателю

—

«Да помниши въ кое време поставили Български цари себе Патріарха, въ Терново, и колико святіи обретаются отъ іязыка Болгарскаго.

Сумеонъ нарицаемый Лабасъ, царь Болгарскый, воспріелъ царство по Михаила. Заповѣдалъ папа Римскый три лѣта Болгаріа, защо и папини Епископи Павелъ и Формосъ много народъ крьстили. Но въ то време отступилъ

папа Римскый отъ благочестіи, защо Греци изгнали изъ Болгаріе папины Епископы; и поради Болгари, кой да бы гы имѣіалъ подь своя власть, много распра и прѣніе было между Греци и Римлѣны; за то ся конечно проклели и разлучили Греци и Римлѣни, и остали Болгари подъ Цариградска Патріаршіа нѣколико време.

Но Греци на поставленіе Архіепископа Терновскаго искали много злато и дани отъ цари Терновскіи, но Симеонъ Лабасъ имѣяжлъ велика брань и жестока войска на Греци за много време. За то святокупство що зимали за поставленіе архіереа и за други гнѣвъ що имѣіалъ на Греци, отступилъ отъ Патріаршіа Цареградскаѣ, и хотѣлъ пристати къ Римлѣномъ. Того ради Гречески Патріарсѣ, вьси четири, ово да учинятъ миръ и согласіе съ Болгари, друго да не отпущаютъ ихъ въ Римскою ересь, благоволили и поставили на Терново Болгаромь Патріарха самовластна. Доклѣ царствовали Болгари, поставляли Патріарха и епископи отъ свои іазыкъ Болгарскій, и въ Охридъ Терновски Патріархъ поставлялъ архіепископа. По Патріарха былъ первый Охридскій, по него Преславскій, пакъ Софійскый. Въ Охридъ, въ Преслава и въ Софіа имѣяжли Болгарски цари палати царски, и седели Барони велики, съдержали войнство Болгарское, и събирали дань народна. Ту имели Архіепископи перво по Патріарха. Тако и у Видинъ былъ великый, и Архіепископъ четврьти по Софіанскаго Архіепископа. Тако си имеяжли цари четири бароны, или бейлерь-бегове, по царя, що са строили войнство Болгарское. Тако и четири Архіепископи или Митрополити, що са были по Патріарха Терновскаго, що са имеяжли подъ собою много епископи подъ Болгаріа падъ Болгарски іазыкъ. Тако имеяжли чинъ и правленіе. А когда имеяжла и Греческаяѫ земляѫ неколико крати подъ собою цари Болгарски, войнство Болгарское и барони поставляли на они страни и мѣста Гречески, и владыци и священници Гречески не дирали; никаго ничто (не) заповѣдалъ Патріархъ Терновскый на Гречески епископи и священници, но тъчію падъ Болгари заповѣдалъ, падъ свои епископи и священници, а въ чуждіи епархіи духовніи не са владели, но царско воинство. Тако и Грече, когда земали на време отъ Болгари някои мѣста, войн-

ство царское, а не епископи и священници (поставляли).

Послежде, когда се узели и попрали Турци Болгаріа, тогда са Патріарси Цареградски, съ Турска помощь и съ насиліе, паки освоили Терновская Патріаршія подъ своя власть, *и на пакость и злоба що имѣлаѣ на Болари еще исперво време, непоставляють отъ Болгарскаю ѣзыка епископи Боларомъ, но все отъ Гречески ѣзыкъ, и нерадятъ откюдъ за Болгарски школи или ученіе, но обращаютъ все на Гречески ѣзыкъ.* — *За то са остали Болари прости, и неучени. и неискусни писаніема, и много се отъ нихъ обратили на Греч ескаѣ политика и ученіе, и за свое ученіе и ѣзыка слабо брежатъ. Тая вина Болгаромъ отъ Греческаѣ духовнаѣ власть приходитъ, и много насиліе неправедно отъ Гречески еладыки терпятъ въ сія времена.* Но Българи пріимаютъ ихъ благоговѣйно, и почитаютъ ихъ за архіереи, и сугубо плащаютъ имъ должное. За то по тѣхна простота и незлобіе *восприимутъ отъ Бога мъзду свою.* Тако и они архіереи, що съ Турска сила, а не съ архіерейское правило, творѣтъ Болгаромъ велика обида и насиліе *и они по свое дъло и бозсовьстіе восприимутъ мъзду свою отъ Бога* по реченому: іако ты въздаси комужду по дѣломъ его. »

Въ единъ отъ прочутыты въ Парижъ музеи намѣрва ся, высяще на стѣнктѫ, едно прочуто изображеніе на единъ французкый живописецъ, Інгръ (Ingres), който, ако не ся лъжемъ, умрѣ преди 2—3 годинь. На онова изображеніе, което отвори за тойзи живописецъ славно въ изящныты искуства поприще, забѣлѣжва ся най-напрѣдъ единъ достоуважаемъ но слѣпъ старецъ, въ лицето на когото ся изображава стара мѫдростъ смѣсена съ живостиѫ дѣтинскѫ невинность, а надъ и около главѫтѫ му лѣтятъ леглико леглико като небесни и крылати сѫщества, въ видъ на прелестны, милны и любезны дѣвойкы. Около уважа-

емый Старецъ, който сѣди на царскы престолъ, стоятъ отъ страныты му или предъ позѣтѣ му многочисленни, тоже достоуважаеми мѫже, и стоятъ едни прави, други на колѣнѣ, едни съ книгы, други съ перо въ рѫцѣтѣ си, но сички съ глубоко почитаніе и като че имать да чуятъ нѣщо отъ медоточныты уста реченаго старца.

Кой е онъ-зи старецъ? Кои сѫ онія лица конто го окружавать?

Старецътъ е ОМИРЪ: легколѣтящити надъ и около главятѫ му жены сѫ богыныты и музыты конто го вдѫхвать; окружающіи го мѫже сѫ разныты поети на разныты народы, Вірґілъ, Данте, Тассо. Шакспиръ. Корнеилъ, Расінъ, Моліеръ. Шілеръ. Гете. и п. ч. конто всички сѫ вдѫхвѫтъ отъ него, и черпятъ отъ неговото поетическо богатство като отъ источникъ неисчерпаемъ.

На тойзи Омиръ, най высокый но современно и най природный поетъ на человѣчеството вообще, безмертнятѫ и небесня поезіи предпріелъ да преведе на материный ни языкъ ученый, и преди годины като поетъ даровитъ увѣнчанъ и на градецъ въ Аѳины нашъ съотечественикъ, Г-нъ Гр: С. Пърличевъ отъ Охридъ. Съ усердіе сиѣнимъ днесь да обнародуваме въ ЧИТАЛИЩЕ едня частъ отъ хубавыятъ му и гладъкъ прев сдъ на първатѫ пѣснь на Іліадѫ. И понеже, въ дѣтинскятѫ си іоще возрасть, далечъ отъ всякаквѫ службѫ и всякаквы грыжы, ній смы ся тысещекратно наслаждавали и восхищавали съ прочитаніето на божественятѫ Омировѫ поезіи, а и сега іоще, по поводъ на тойзи преводъ, като ся принудихмы да хвърлимъ краден-

комъ единъ погледъ върху първѫтѫ пѣсень на първобытный и старогреческый языкъ, малко остана да забравимъ всичко за Омира, за това не само пріемамы съ восхитителнѫ радость всякаго похваленія достойното дѣло его словесія, Г-на Г. С. Пърличева, но и тепло го препоручвамы на всичкыты си съотечественицы, и призовавамы съ усердіе сичкыты ревнители за народното ни развитіе въ всяко отношеніе да подкрѣпятъ, кой какъто може, това книжевно дѣло, което ще направи епохѫ въ народнѫтѫ ни книжевность. ОМИРЪТЪ е отъ оныя посты, отъ оныя вѣчны списатели, конто никога не остаряватъ, и конто ще воспитаватъ и восхищаватъ до вѣка человѣческый родъ. Омировата поезія е лесна, природна, и всѣкиму приступна; преведена тя на языкътъ ни, ще стане книга наручна за всѣкиго и ще ся воведе въ всякѫ еднѫ кѫщѫ. Въ неѭ нема искуство усиліе. Въ неѭ е сичко невинно, благородно, естественно, великодушно, храбро, юнашко. Ето защо Омиръть не ся само учи и преподава на старогреческій языкъ, но отъ него иматъ направены многочислены преводы всичкити образовани народи. Ето защо и ній Българети трѣба да насърчимъ това хубаво, това народно дѣло Г-на Г. Пръличева. Настоятелството и редакціята сего Періодическаго Списанія ся грыжатъ уже за да бы могли нѣкакси да го облеснятъ и насърчатъ за да може да слѣдува та да снабди народнѫтѫ ни книжевность съ едно книжевно дѣло отъ най голѣмѫ важность. Но ревностьта само на Настоятелството и на Редакціѭтѫ не стигатъ. Тыя ся надѣятъ че ще ся подкрѣпятъ въ тѫ-зи си ревность отъ сичкыты

любители на народный ни напрѣдъкъ, и дано не излезатъ излагани въ тѫ-зи сн сладкѫ надѣждѫ!

Ето сега часть отъ

Алфа

НА ЕЛАДѪ

Пѣй ми музо (а) прость Ахіленѫ. (б)
Тя ми бѣды устрои Еллиномъ. (*)
Тя испрати в' адовы тьминцы
Небронимы души юначескы.
Тя насыти со меса юнацкы
Псы-иѣ гладны и хищныѣ птицы.
Се вършеше воля Зевесова. (в)
Но что ради раздоръ да ми двигнѫтъ
Юнакъ Ахіль и царь Агамемнонъ (г)
Разгнѣвани другъ противу другу?
Старецъ Хрисесъ Фивосовъ (д) свещенникъ
Гърбавъ иде кѫде полкъ Еллинскій
Да избави дщерѫ заробенѫ.
Старецъ носи откупъ драгоцѣнній.

(а) Музы деветь, дщерки Зевесовы, богыни на Музикѫ, Поезіѫ, и всѣкомѫ наукѫ. (1)

(б) Ахіль сынъ на Пилеа и Оетідѫ най изящный въ Еллинскыты Герои.

(в) Зевесъ, или Дій или Зинъ или Юпитеръ, царь боговомъ и людемъ (Гърмникъ).

(г) Агамемнонъ сынъ Атреевъ и братъ Менелаевъ, царь въ Мукинѫ, Еллинскій военачалникъ.

(д) Фивосъ или Аполонъ, сынъ Зевесовъ, Богъ на Музикѫ, на лѣкарство, на гаданіе, на стрѣлаиіе, на сѣящето, и съдружникъ на Музыты.

(*) Бележка. Иеле сн царевохѫ Еллини. Омиръ ты варича Ἀχαιοὶ (отъ Ахаіи) Ἀργεῖοι (отъ градъ Аргосъ въ Морея) Δαναοὶ (отъ Данаосъ Египтяниятъ преселенъ въ Морея). А войницити Ахілесовы ты варича, особито Μυρμιδόνες и сами тіи бѣхѫ отъ Оессаліѫ. А Ѳракійци и Македовци (Παίονες Пеонци) даже и Лариссинс отъ Оессаліѫ пратихѫ помощь на Троянцы.

(1) Еще отъ пьрвый стихъ Божественный Омиръ, и музѫ сн призовава на помощь, и влиза въ предметътъ.

Во десницѫ дьржи златенъ скиптъръ
Та на скиптъръ вѣнецъ Аполоновъ.
Сълзы мокрѣятъ бѣлѩ-нѫ му брадѫ.
Милно моли Гърцы чьрноокы
А повеч цар' Агамемнона.
«Да бы далъ богъ да ся покорите (е)
Ілеона крѣпкій градъ Пріамовъ. (ж)
Но пустите моѭ милѫ дщеркѫ.
Пріимите откупъ драгоцѣнный.
Уважайте Фивосовъ свещенникъ.»
Тога отзывъ Елліи' изпесохѫ
Како отзывъ на морско вълненіе
Кое слуша пѫтникъ отъ далече:
«Лѣпо дума бѣлобрадый старецъ.
Отдадимъ му дѣвойкѫ любезнѫ.»
Но царю ми не е то угодно.
Обезчести старый онъ свещенникъ,
изгони го со строгы-нѣ думы.
«Не дѣй, старче, да те видѫ повторъ
Да ми дойдешъ денесь нито утре.
Зане ничто не ще ти ползува
Нито скиптъръ нито вѣнецъ Божій.
Твоя дщерка, моя силна прелесть, (з)
Ще остарѣ во мои палаты.
Отстѫпи ми: Не дѣй разсърди ме:
Да не бѣды отъ мене те найдѫтъ.»
Убоисе, покорисе старецъ.
По край море мълчаливъ отстѫпва.

(е) Хрисесъ, ако и да е Троянецъ, прави тѫѫ молитвѫ, защото мрази грабежіето на Еленѫ като злочестивіе, и причинѫ на много злощастія, както и на неговото.

(ж). Пріамъ царь въ Іліонъ, градъ Троянскій, при Елиспонтъ, татко на 50 сыновы между конто и Екторъ, най храбрый въ Троянскыты Герои, и Парісъ, който погради Еленѫ, съпругѫ Менелаевѫ, и така даде поводъ на десетгодишнѫтѫ Троянскѫ войнѫ, която се свьрши съ разореніето на Ілионъ, и съ смьрть-тѫ на все Трояново поколеніе.

(з) Омиръ представлява Агамемнона гордъ, горкъ, безсраменъ, и иска до докаже че тыя злы качества породихѫ ярость Ахілевѫ и бѣды Елліномъ. Ето урокъ.

Аполону пламнено се моли.
«Слушай Боже, Боже среброличе.
Ако храмъ ти нѣкога съмъ покрылъ:
Ако юнцы жьртвж приносихъ ти:
Да м' испълнишъ пламнено желание:
Да исплатіжтъ Гърци чьрнооки
Мои сълзы чрезъ твои-ты стрѣлы!»
Слуша Фивосъ свещеничкж молбж.
С' небесе ми рагиѣванъ се спуща,
И невидимъ стжпи на Троадж.
На рамо му лжкъ сребренный вися.
Пълнъ е кълчанъ съ горкы-ше стрѣлы.
На Еллины пуща горкж стрѣлж.
Лжкъ сребренный страшенъ звукъ отдава.
Умори ми първо псы и мьскы,
Послѣ мжжы войницы прѣхрабры.
Дърва сѣчатъ Еллини на горж
Та ми горіжтъ тѣла юначескы. (и)
Кой си брата кой си татка плаче.
Деветь дена сребренъ лжкъ вьрлува.
День десетій Ахиль сборъ събира,
Става, просто, велегласно лума.
«Слушайте ме войни и войводы.
Нашы бѣды жегнахж ми сърдце.
Поразіи ны Богъ во деветь дана.
Цвѣтъ Еллинскій жално погребихмы.
Ржцѣ плескатъ весели Троянци.
Попытайте нѣкой си гадатель
Но что на насъ разгиѣвилъ се Фивосъ.»
Става просто Калхантъ старъ гадатель.
Той знаеше бждяще и бывше.
Той правеше море огнь и вѣтъръ.
Той управи Грьцкый флотъ во Троіж.
Тог' Ахілю говори боязненъ.
«Велишъ ми ты, Ахіль скороноже.
Азъ готовъ съмъ на твое веленіе.

(и) Аполлонъ като Богъ на лѣкарство дава и моръ. Но явно че мирътъ произлезе отъ моритѣ на животныте слѣдователно отъ нечистотж. Ето урокъ.

Ще изрѣчѣ истинѣ горчивѣ.
Ще разгнѣвѣ царя всемогуща.
Слабъ сѣмь старец: Се боѣ отъ ярость
Затуленѣ во царскы-нѣ грѣды.
Противъ него с' клетвѣ увѣримѣ
Закрилити словомъ же и дѣломъ.»
Закле му се Ахіль скороногій.
«Живъ ми Фивосъ кому ты се молишъ!
Доклѣ живъ сѣмь, докле бѣлъ светъ гледамъ,
Никой Еллинъ, войнъ или войвода,
Тежкѣ рѣкѣ не ще ти наложи.
Дьрзко думай, яви божиѣ тайнѣ.»
Тога дьрзнѣ и рѣче гадатель.
«Богъ Аполлонъ наврати ни боли
Ради Хруса старый онъ свещенникъ
Кого силный прѣзре Агамемнонъ.
Искате ли страшенъ моръ да тихне?
Скоро Хрусу дщеркѣ испратите
И Фивосу жьртвѣ велелепнѣ.
Така Фивосъ милостивъ ще бѣде
И ще дьрпне отъ насъ тежкѣ рѣкѣ.»
Рече; и седнѣ слабогласный Калхантъ.
Веледьржецъ стана Агамемномъ (*)
Калханту ми сурово говори:
«Глуше, слепие, бредливе, гьрбаве!
Никога си благо не продумалъ.
Все за жьртвы мыслишъ и говоришъ.
И днесь новѣ жьртвѣ ми налагашъ,
Да отдадѣ милѣ нѣ робынѣ
Коя ми е во ничто по худа
Отъ съпругѣ моѣ Клутемнистрѣ.
Мило ти е старче прѣдъ народа
Да се кажешъ отъ мене по силенъ,
И прѣдстатель имашъ скороногій.
И азъ искамъ да ми се упази
Храбра войска, не ли да погибне.
Ще отдадѣ милѣ нѣ рабынѣ.
Но ще види страшенъ твой прѣдстатель,

(*) Лице му е яростно, съньо; очы му ся свѣтлы като пламонь

Ако той е юнакъ надъ юнаци!
Азъ обаче царь съмъ надъ цареве.
Царско слово нека бѫде дѣло.
Иди скоро, Одусей (і) прѣмѫдре;
Заведи ми милѫ пѫ рабынѭ.
Вржчи ми ѭ Хрусу свещеннику.
Ты, Талѳавый, вѣрный ми посланникъ
Иди скоро въ Ахілевѫ шатрѫ,
Земи бѣлѫ неговѫ рабынѭ,
Въведи ѭ в' моѭ леѭ шатрѫ
Легло царско да ми украшава.»
Еще слово царь не ми дорекълъ
Юнакъ Ахіль тегни дългѫ сабѭ . . .
Яви му се любомѫдр' Аѳина (к)
Нему само: Другымъ невидима. (л)
«Домъ Зевесевъ оставихъ и дойдох
Да укротѭ твоѭ бурѭ ярость.
Твое име Адъ не ще помрачи
Ако днешнѭ прѣтърпишъ обидѫ.
Укротисе: Бѫди мн покоренъ.
Бійсе словомъ, а не тегни сабѭ.»
Отвѣща й распаленный Ахіль.
«Трѣбв', Аѳино, гласъ да ти послушамъ
Ако и да ми силно обладала
Луда ярость мои власны грѫды.»
Та в' ножницѫ вкара дългѫ сабѭ,
И ми хули цар' Агамемнона.

(слѣдува)

Исписанна е радость-та колкто успѣцамы колчимъ пріемнемъ за това Періодическо Списаніе нѣщо, кое по происходи отъ достопохвалното умствено трудолюбіе на краеный Бѣлгарскый полъ. Нѣй препоручвамы толкосъ на читателкиты си колкошо и нѣ

(і) Одусей или Улисъ, сынъ на Лаерта, татко на Тилемаха, най мѫдрый въ Ела: Герои.

(к) Аѳина, дщерка Зевесова, богыня на мѫдрость и юначество.

(л) Сирѣчь: вси други бѣхѫ глупави зачтото допростихѫ Агамемному такво нечестивіе което устрои толкова бѣды.

читателитѣ си слѣдующій преводъ на ученолюбивѣтѣ и Благородѣ Госпожѣ Екѣ Караминковѣ, за истинното образованіе на полѣ-то като смы имали сюдетъ случай да чуемъ преди 3 годинѣ добры похваленія въ самото мѣсто дѣто ся е възпитала тя, ще ѝ ся помолимъ да благосклони да украсява по често страницыты на Читалището съ хубавы членовы за полѣтъ ѝ, какъвѣто е слѣдующій; А при всичко че располагамы само отъ 32 страницы, за което и на много, другонче твърде добры, членовы обнародуванѣто закаснява, пій считамы за строѣ длъжность да посвѣтлявамы вынагы нѣколко страницы за перото на ученолюбивыты ни единородны Госпожи и Госпожицы, толкосъ повече, колкото и числото имъ (казвамы го съ праведливѣ народѣ гордость) ся умножава. Така въ идущій брой «Читалището» ще принесе Гостопріимството си и на едѣ другѣ младѣ дѣвойкѣ отъ Честолюбивый ни и ревностный за народный ни напрѣдъкъ градъ СЛИВЕНЪ.

За женскій полъ

Различны сѫ мнѣнія за нашіятъ полъ. Едни ны ласкаѣтъ, че смы надарены съ най-высокитѣ добродѣтели, а други пѫкъ виждатъ въ насъ само недостатъци; и първатѣ въ своето ласкателно оцѣненіе, и вторитѣ въ своето необмысленно за насъ произнасяніе ны онеправдаватъ. И самытѣ жены различно мыслятъ за своя полъ; много отъ тѣхъ ся гордѣѣтъ съ него, а други мыслятъ, че той гы унижава. По такъвъ начинъ суетніятъ человѣкъ, който не е увѣренъ нито единъ часъ за живота си, сѫди, че тайнството на цѣлото естество е открыто прѣдъ очитѣ му, че неговіятъ разумъ е налучилъ (догадилъ) чувството на сѣко създаніе, и дързнува да критикува дѣлото на онаѣ рѫкѫ, която е сътворила и него и цѣлія свѣтъ. Той часто мысли, че бы могълъ по-добрѣ да управлява сичко, и че, ако да бѣше въ неговѣтѣ рѫкѫ, той щеше още сичко да промѣни; обаче само онзи добрѣ и мѫдро струва, който славослови Божественото управленіе въ сичко и почита изреченіята на Провиденіето, относително до предупрѣдѣленіето на пола, въ който ся е родилъ, и когато испълнява длъжноститѣ си и умѣе да бѫде щастливъ. По този начилъ, онзи който ся покорява на Божіѣтѣ волѣ, испъл-

ниваѣщи своитѣ длъжности, и който въ собственѫтѫ си съвѣсть си наслаждава съ спокойствіе и съ щастіе, той е достигнѫлъ своѭтѫ цѣль, за коѭто е сътворенъ, и той е рѣшилъ мѫчнія задатъкъ на живота.

Като е тѫй и Ты, Сестро моя, недѣй жали, че принадлежишь на по-слабія полъ; и неговото предупрѣдѣленіе е красно и благородно; и жената може да бѫде полезна и почитана! Естеството надарило мѫжя съ могущество и сплѫ, защото нему е повѣрила защитѫтѫ на по-слабытѣ, запазваніето на законытѣ, на справедливость-тѫ и наказаніето за престѫпленіята. Той пролива за отечеството кръвьтѫ си на бойното поле, пише мѫдри законы, наглѣдва да ся испълняватъ, брани народа си, на кѫсо да рѣчемъ, той е мѫжъ. А на женѫтѫ далъ е Богъ нѣженъ характеръ: Тя е въ състояніе да направи суровыи мѫжь, пріятенъ, миренъ и щастливъ. Дивъ и грозенъ щеше да бѫде този свѣтъ, ако бѣше былъ населенъ само отъ мѫже; а гнусенъ и недѣятеленъ, ако го напълняваха само жены. — Общественото имъ съединеніе и взаимното имъ помаганіе сѫ основата на общественыя порѣдъкъ. И тѫй ако мѫжскія полъ владѣе свѣта, нашія полъ поне го украсява.

Вѣчното Провиденіе ны е надарило и съ потрѣбнытѣ за това качества: То е дало на женѫтѫ прѣлести, тихость и пріятность. Свѣтътъ нещеше да има привлѣкателность и пріятность, ако женытѣ не бѣхѫ были тѫй нѣжны и живы, ако бѣхѫ были по-малко способны за своето предупрѣдѣленіе; ако не бѣхѫ умѣли толкова да обычатъ, тогава нещяхѫ да бѫдѫтъ способни да испълняватъ нѣкои си добродѣтели, за които гы е Богъ опрѣдѣлилъ.

Немѫдритѣ хора мыслятъ, че женытѣ сѫ положены въ твърдѣ тѣсенъ кржгъ дѣятелности. Споредъ тѣхното мнѣніе, трѣбвало бы и женытѣ да слѣдватъ сѫщытѣ науки, които и мѫжетѣ, и тѣ да влизатъ въ правителственны службы, и най-послѣ да не бѫдѫтъ като рѣчи и жены?! Ахъ! Колко страшно грѣши една жена, която иска да бѫде друго нѣщо освѣнъ това щото е, и за което Богъ ѭ е опрѣдѣлилъ! Сестро, никогашь непропадай тѫй дълбоко; азъ непрѣстанно ще повтарямъ, че нашето предназначеніе и нашитѣ длъжности сѫ красны и высоки! — Жена съ нѣжны чувства, търпелива, искренна, учтива, така-

ва жена, каквато сѣка е длъжна да бѫде, носи въ себе си образа на надземно сѫщество. Когато мѫжътъ е отдаленъ отъ кѫщѫтѫ, за да ся старае за поправянѣето на своитѣ събратія, когато брани добрія порѣдъкъ и справедливость-тѫ, когато работи за всеобщото добро или за препитаванѣето на домачадіето си, тогава дѣйствува и прѣгавата жена. По-малко знаменито, но еднакво полезно, е нейното кѫщно занимание; тя увардюва прілтнія порѣдъкъ, чистотѫтѫ, владѣе въ кѫщѫтѫ, и приготвя прілтнѫ отпочивкѫ на мѫжя си слѣдъ работѫтѫ; тя му ѭ прави прілтна съ преданѫтѫ си любовь; часто даже черпытѣ времена на живота изчезватъ прѣдъ очарователнѫтѫ усмихкѫ на женѫтѫ. При едно добро женѫ скрьбь-тѫ губи половинѫтѫ отъ горчевинѫтѫ си. Жената часто подбужда мѫжя къмъто голѣмы дѣло и му спомага съ съвѣтитѣ си, и по този начинъ, ако и неявно, тя става полезна. — А що бива когато стане майка? Колко е тя неоцѣнима въ дългитѣ си мѫки, отъ конто ся радва на мѣсто да ся оплаква! Едвамъ ся свьршятъ оныя болки, конто ся равни на най-жестокитѣ мѫки, и дѣтето иде да ѭ направи да забрави сичко и да ся смѣта възнаградена. Всичкій обаче сегашенъ животъ не е нищо въ сравненіе съ живота, който чака майкѫтѫ, когато тя съ своитѣ старанія усигорява бѫдѫщность-тѫ на дѣтето си, като му дава основно образованіе. Истинна, че майката неможе да ся занимава съ сыноветѣ си и да ги слѣдва въ наукитѣ имъ повече отъ до десеттѫтѫ имъ годинѫ, но при все това тя никогашъ имъ неотнима своѭтѫ любовь. Колко тя ся радва за напрѣдванѣето на сына си въ наукѫтѫ и добродѣтель-тѫ! Колко е щастлива, когато тя ся сподоби да види, че той повече знае и умѣе отъ неѭ! Къмъ кого сѣкы човѣкъ въ младытѣ си години чувствува повече обычь и наклонность отъ колкото къмъ добрѫтѫ си майкѫ? Кой може да сподѣля по добрѣ неговѫтѫ радость? Кой ще го чуе по търпеливо и милостиво отъ майкѫтѫ? Богъ не благославя тія дѣца, конто недостаточно оцѣняватъ такавѫто грижѫ и тѫзи искренѭ любовь; но и малко сѫ на свѣта тія дѣца, конто да немогѫтъ да оцѣнѭтъ майчинѫтѫ любовь и добротѫ. Любовь-та на добрѫтѫ майкѫ остая вѣчно въспоминаніе въ человѣческытѣ сьрдца.— Добродѣтелнія момъкъ съ въсторгъ

приказва за нея. Старецътъ забравя любовьтѫ, славѫтѫ, и високото си положеніе, нъ майкѫ си никогашъ незабравя; съ нейното въспиманіе тихи сълзи ся порониѫтъ по набрѣченото му лице. (следва)

Калоферъ

Превожда отъ Чехски *Ека Каравликова*

Четыриты возрасти на животътъ (1)

Ты ще намѣринъ единъ помощникъ на когото помощь-та нема никога да ти остави: той е, това чувство, изворъ на голѣмыты добрины и на голѣмыты злины, сирѣчь ще-ть честолюбіето, най могущый, и най полезното, и най опасното отъ нравственныты орудія: то върви у дѣтето по скоро отъ годиныты му, и расте по бръзо отъ тѣлото му.

Но никоя любовъ нема повече нужда да ся въздържи и управлява; честолюбіето ся показва споредъ водатѣтъ, или като лучьта която освѣтлява, или като трѣскавицата която поразява.

Отпусни на честолюбіето воздѫтѫ, когато ся упражнява въ качествата на сърдцето и на духътъ; но задържавай го съ благоразуміе когато ся обръща къмъ тѣлесныты преимущества. Предупреждавай дѣтето отъ тѣзи лудѫ гордость, коѭто вдѫхва хубостьта, тази хубость, коѭто Платонъ нарича *естественно преимущество*, а Сократъ, по мждрѣ, *мимолетно тщеславіе*.

Ако забѣлѣжите че почне да ся гордѣе за младыты си умственны дарбы, погрижете ся да му покажете неудобствата близу до полѫтѫ; забелѣжете му, съ Китайскыйтъ філософъ, че дарбата на словото «прави пѫпагалътъ да си губи свободѫтѫ; че стридыты, гы често отварятъ за да извадятъ бисеръ; и че ловатъ слонътъ за да му земѫтъ прекрасныты кости,» то есть, че отъ всичко трѣба да ся ваци само доброто и полезното.

Като му запрещавате да ся раздразнюва подъ ос-

(1) Виждъ брой 10-ый.

тепътъ на честолюбіто, не го пакъ оставайте да заспива подъ завѣситы на лѣнивостьтѫ; научете го че въ пѫтешествіето си, то не може нищо да спечели безъ трудъ, нито самѫтѫ добродѣтель.

Трудътъ е щастіето му, и какъто го казва Фосилідъ «трудолюбивый плаща животътъ си, лѣнивыятъ го краде.»

Имате да ся борите съ искусны и могущи противницы, и трѣба да имъ надвыете. Дѣтето, подобно вече на единъ малъкъ царь, обиколено отъ ласкателны дворяны, ся гледа обградено отъ привлѣкателны и ласкателны пороцы, които му въздигатъ разны примкы, и му принасятъ опасны сплитки.

Трѣба, и добродетѣлъта да имъ противоположи нѣкои обѣщанія и нѣкоѭ ползѫ. Сенекъ забѣлежва много праведно «че нема никакъвъ порокъ който да не представя едно вознагражденіе; сребролюбіето прави да лъщи среброто, лѣнивостьта привлича ужъ къмъ спокойствіе; развратностьта обѣщава удоволствіе; амбиціата, властьтѫ; не искайте убо, истината и правдата да могѫтъ да ся слѣдуватъ и турятъ въ дѣйствіе даромъ, и, ако искате да направите любезнѫ и пріятнѫ всякѫ добродѣтель, докажете че и тя принася единѫ заплатѫ и награжда.»

Вые ще кажете истиннятѫ, и ученикътъ ви ще слѣдва благоразумѣето, за да бѫде всякога обезпеченъ; правдатѫ, за да придобые почитаніе; доблестьтѫ, за да заслужи хвалбятѫ; въздьржаніето, за да си продължи удоволствіето, да сохрани здравіето си; добринятѫ, за да привлича любовьтѫ.

Человѣкътъ, предупредѣленъ да сотворява, почева да подражава; бойте ся да не бы това подражаніе стане навыкъ; който превожда всякога, него никой не превожда.

Монтегнъ има право да казва: «който слѣдува вынаги другы, не тръси нищо, и не намѣрва нищо; работата не е да научи само наставленіята ви; трѣба да знае да гы усвои; пчелиты собиратъ отъ тукъ-отъ-тамъ цвѣтьата, но тыя послѣ праватъ медътъ който е съ всѣмъ тѣхенъ. Това произведеніе не е веке това или онова опредѣлено цвѣте.

Трѣба да привыкне дѣтето да обича и совѣтыты, и опъ-зи който совѣтува. Человѣкътъ не задържава за се-

бе си освень онова което е пріелъ съ удоволствіе, и не слуша благопокорно освень оня, който забавлява и не заплашва; връзъ едно младо срьдце еластическо, ако и слабо, строгостьта е безумѣстна и не сполучва намѣреніето си; само кротостьта нѣмѣрва входъ въ него.

Какъто казва Монтегнъ: «не бы ми было пріятно да пълня това сьрдце освень съ искренность и съ невинность, и друго слѣдствіе отъ пръчкыты не видѣхъ, освенъ да направятъ душыты по безмѫжественны, и по злобно упориты; трѣба да заслаждавамы мѣсото което е полезно за здравіето на дѣтето, а да загорчавамы онова което му вреди.

Онова, което е мѫчно за человѣкътъ, и съ всѣмъ тѣмъ много нуждно, то е да слѣзе до положеніето на ученикътъ си; малцина знаѭтъ да подражаватъ пророкътъ, който снисхожданіе до мѣркѫтѫ на дѣтето за да му даде теплотѫ и животъ.

Стана въ дныты ни едно изобрѣтеніе, което ще да е почти толкосъ голѣмо въ слѣдствіята си, колкото изобрѣтѣніето на печатътъ, то е: изнамѣрваніето *на взаимното ученіе;* дѣцата си служатъ за учитель едни на други.

Тіи раждаемы умове познаватъ всяко едно естественно силѫтѫ си. Истолкуватъ урокътъ както ся го разбрали; правѫтъ лесно да ся разбира онова, което ся добрѣ разбрали; тіи позиватъ по добрѣ отъ голѣмыты человѣцы малкыты исходы чрезъ които мысъль-та може да влезе въ мозъкътъ имъ.

Дѣтинството има особенныятъ си языкъ, когото зрѣлата возрастъ забравя; всичко е ясно и бързо въ таѭ взаимность на просвѣщеніето. Соревнованіето тамъ непрестанно ся поддьржа, подбужда, безъ да ся промѣни на завистъ, защото тамъ нищо не е самопроизволно, всякой ся сѣди отъ подобныты си. Напрѣдъкътъ или назадность-та сѫ очевидни; Верховенството ся рѣшава и опредѣлява отъ малкыты соревнователи, които го тръсятъ всякый за себе си; малкити достойнства на таѭ младѫ Дьржавицѫ тражѫтъ малко, всякый достига до тѣхъ наредъ, и надеждата храни и подържава тамъ доблесть-тѫ.

Трудътъ представлява тамъ интересътъ на едѫ борбѫ, дѣятелность-тѫ на единъ подвигъ, прелесть-тѫ на едно зрѣлище, и ученіето става тамъ една игра.

Не е чудно да гледамы фанатізмътъ и деспотізмътъ да грѣмятъ противу тыя заведенія, които всяко мѫдро правителство покровителствува. Просвѣщеніето тамъ ся распространява най скоро, а нѣкои человѣци иматъ толкосъ интересъ да продължаватъ нощь-тѫ! Гордость-та и невѣжеството не могѫтъ да продължатъ вредителното си владѣніе освенъ въ мракътъ, но человѣцити не ся оставатъ веке да ся влечатъ подиръ тѣхъ, щомъ проглѣднѫтъ доста видело за да опознаятъ правата си, длѫжноститы си, истинныты си интереси, и за да различатъ веригыты съ които го руководствуваха тъй лесно, съ помощь-тѫ на тъмното невѣжество.

Благодареніе на вървежътъ на вѣкътъ и на напрѣдокътъ на разумътъ, дѣтето, което почева пѫтешествіето си, не степи веке обвыто въ врьскыты които ся противѣхѫ на силѫтѫ му и на растеніето му; не обзабикалятъ веке люлкѫтѫ му съ безумѣстны басны, съ фантастическы страшны призрацы; орудіята на мѫкѫтѫ, шибътъ, тоягата и пръчката, не раслабяватъ веке душѫтѫ му като біятъ тѣлото му. Не влага веке страшливо стѫпкыты си въ прахъ-тѫ на училищныты столовы, не го побъркватъ веке въ многоученыятъ дедалъ на Арістотеля, въ льжливыты пѫтища на разныты раздѣленія, въ лабурінтътъ на сколастическыты и темны тънкости. Пѫтътъ на ученіето му ся показва угладенъ, освѣтленъ. Сладкото и свѣтозарно нравоученіе на Фенелонъ управлява правителството на дѣцата, какъто умътъ на Монтескйе правителството на человѣцыты, касателно до політическый животъ.

Като пристигва на предѣлиты които раздѣлѫтъ дѣтинството отъ младость-тѫ, юношата не е никакъ загубилъ първыты си дны, трудътъ му не е надмипалъ силыты му; удоволствіята му не сѫ умѣртвили душѫтѫ му; предрасъдоцити не сѫ стеснили духътъ му; образуваніето му не е, какъ-то ставаше другъ пѫтъ, невѣжество придобито.

Научилъ е нѣща, а не думы; втлапли сѫ ся начала въ умътъ му, събитія въ памятъ-тѫ му, чувства въ сърдцето му.

Знае че, блаженството, не може да го намѣри освень въ испълненіето на длъжноститы си. Знае че Божеството трѣба да намѣри въ него едно созданіе признателно, че-

ловѣцити единъ братъ, правителството единъ благоразуменъ но и свободенъ поданикъ, отечеството единъ храбръ покровитель, единъ полезенъ гражданинъ.

Той ще слѣдува ходътъ си въ тоя тѣсенъ пѫтъ, който му начьртава правдата помежду крайности; знае че всяка добродѣтель е една средина помежду двѣ пороцы; благочестіето, помежду суевѣріето и невѣріето; благоразуміето както и доблесть-та помежду страхътъ и смѣлостъ-тѫ; свободата, помежду робството и отпущеніето; правдата, помежду строгость-тѫ и слабость-тѫ.

Блаженството е на крайтъ на тойзи пѫтъ; бездныты на злощастіето сѫ отъ двѣтѣ му стърны; страсти, като Сирены, го привличатъ тамъ непрестанно. Тыя говорятъ много высоко, а разумътъ който му совѣтува, както и на Одусеа, да си запуши ушкты за да не гы слуша, говори всякога малко полека, и често малко кѫсно.

Дано младыятъ пѫтешественникъ, когото ще по слѣдувамы въ таѭ новѫ епохѫ на животътъ му бѫде даровенъ съ добродѣтель-тѫ, която сама покровителствува всичкыты другы, т: е: съ постоянството въ доброто; духътъ не прави освенъ да показва пѫтътъ, характеръ е гдѣто го слѣдва; страсти сѫ тирани, и за да имъ ся противостои, волята не е нищо безъ постоянството. Плутархъ казва «Че Азіатскити народи не были отъ толкось много врѣмя подчинени за друго на деспотізмътъ, освенъ, защото не знаѣли да произнасятъ добрѣ единственѫтѫ тѫ-зи думицѫ: НЕ! »

(слѣдува втората часть).

Превожда отъ Францускы Г-жица *Маріа Ст. Чолаковъ.*

Марта 15. 1871. Книжка 12.

Българскый Напрѣдъкъ*)

II

Въобразете си единъ пълновъзрастенъ, хубавъ и великолѣпенъ женъ, облеченъ благовкусно, и препасана съ златопокрытъ поясъ, отъ когото виси една сабля; главѫтъ на таѩ женъ, обкружава ѥ вѣнецъ драгоцѣненъ, отъ когото висятъ разни цвѣтя и украсяватъ іоще повече гѫстѫтъ ѝ и богатъ коса, която ся небрѣжно развѣва по рамената ѝ; челото ѝ можилъ бы пѣкой да уподоби съ огненен по съвременно и тихъ престолъ на високо благоразуміе; очити ѝ ся свѣткави като звѣзди, но съвременно и привлекателни като магнити; образътъ ѝ вообще и изглядътъ ѝ изражаватъ единъ необыкновенъ живостность, която показва внутренно удоволствіе и спокойствіе; съ дѣснѫтъ си рѫкъ, въздигнѫтъ великолѣпно, сочи и показва нѣщо, което зрителътъ не види, но което усѣща лесно; съ лѣвѫтъ, обляга ся крѣпко като всемогуща господарка на дѣсното рамо на единъ другъ женъ по нискъ отъ неѩ. Дѣйствително, отъ двѣтѣ ѝ страны забѣлѣжватся двѣ другы жены крылоносны, отъ конто, стоящы по-долу отъ рамената ѝ, първата държи въ дѣснѫтъ си рѫкъ златенъ вѣнецъ, а съ лѣвѫтъ показва единъ плочъ на комто ся

*) Виждъ брой 11.

написаны съ едри буквы думыты: ПРАВО и ЗАКОНЪ; а втората, съ дѣсницѫ си ржкѫ вдига горделиво и показва единъ кычестъ клонъ, а съ лѣвицѫ държи и показва такожде единъ плочѫ на когѫто сѫ написаны думыты: БЛАГОСЪСТОЯНІЕ и БЛАГОЦАСТІЕ. И трити тія женски по съ мѫжественныы чърты сѫщества излизатъ или, подобрѣ, изникнуватъ, както баснословната Богыня *Одиссѣа*, Ахілевата майка, изъ морскыты волны, така и тія изъ едно облачно и мъгливо мѣсто, въ което сѫ забѣлѣжватъ гѫсти и высокы преклонены класове, разновидни оружія, и войводи.

Ето картината, на когѫто сѫ чудяхмы преди нѣколко дны въ единъ отъ украсеныты нѣмскы вѣстницы. Забравихмы да кажемъ че долу отъ оновa гѫсто и мъгливо мѣсто прочитатся думыты: «ЗЛАТЕНЪ ПЛОДЪ ОТЪ КРЪВАВО СЕМЯ! Читателити ни угождатъ сега извѣднажды що представлява тая картина. Германія, нѣмското отечество, сѫ възвышава съ *правo* и *законъ*, *съ благосъстоянїе* и *благощастїе*, и на това всичко семито, иска да каже картината, е кръваво, защото тойзи така называемъ *златенъ плодъ* происходи, днесь за днесь, прямо отъ послѣдныи бой. То е една истинна. За да бы была обаче картината по совершенна, ній, отъ нашѫ страны, быхмы приложили въ долнѫтѫ частъ на оновa гѫсто и мъгливо мѣсто другы знакове на друго, не по маловажно, семи за Нѣмскыи напрѣдъкъ. Тіи знакове быхѫ бы представлявали наукѫтѫ, філософіѫтѫ, поселіѫтѫ, трудолюбіето, предпріимчивостьтѫ, търговіѫтѫ, постоянството. Това е истинното семя на напрѣдъкътъ за всякыи народъ, и безъ него нищо трайно, нищо постоянно, както за това доста говорихмы въ предидущій си членъ, за довършеніето на когото обнародувамы и днесь настоящый.

Гете, славныи нѣмскы поетъ-філософъ, слѣдъ като, въ продълженіе на дълго поприще въ книжевностьтѫ, изучи прилежно много нѣща и писа за тѣхъ многообразно съ пълно знаніе на природѫтѫ и на человѣческого естество, извыква най-послѣ, въ едно отъ безсмертныты си сочиненія: СВѢТЪ, СВѢТЪ, и іоще СВѢТЪ, то есть *просвѣщеніе*, и пакъ *просвѣщеніе*. Това сѫщице мыслѣше той че е само способно да прероди и преобразува нравственно человѣчеството. Въ просвѣщеніето само намираше той най-

послѣ общественното спасеніе и бѫдѫщето възможно благоденствіе на человѣческый родъ; и то е, дѣйствително, което съживѣва, образува, и възвышава человѣческыты общества, на които быва и първата здрава основа въ напрѣдъкътъ имъ.

Блаженни оныя общества, които ся съзнали и оцѣняватъ таѫ истинѫ! тѣмъ само принадлежи да ожидаватъ праведно бѫдѫще по-благополучно, незавысимо отъ всякаквы възможны случайны приключенія, политическы или вѣроисповѣдны, защото, за да не кажемъ нищо за заминѫлото, днесь за днесь, просвѣщеніето е, и ще бѫде за напрѣдъ, първый изобилный изворъ на общественното благоденствіе на всякѫ единѫ народность, подъ каквыто общественны условія и да ся намира тя. То е, за напрѣдъ, необходимото (Sine qua non) условіе за възможный въ обществото животъ на единъ народъ, който желае да ся каже образованъ, и да живѣе между образованы народы.

Нашый народъ, колкото късно и да е почѫлъ, както видѣхмы въ предидущій членъ, да ся самосвѣстява, съзналъ е обаче, поне по-высшѫ часть, и уже скѫпо оцѣнява тыя истинны, които днесь не предлежи веке да доказвамы, но да гы положимъ въ дѣйствіе, и да истеглимъ възможнѫтѫ отъ приложеніето имъ дѣйствителнѫ полза въ народный ни животъ. Ако, като членъ отъ заселеното преди вѣковы въ Европѫ человѣческо домочадіе, нашый народъ желае, подъ покровителството и съ съдѣйствіето на мѣстното правителство, до влѣзе дѣйствително въ пѫтътъ на истинното образованіе, то трѣба първата му грыжа да е народното умственно развытіе въ всяко отношеніе.

Умственното развытіе обаче не ся явява въ народыты като гѫбы въ необработанѫ полянѫ. То ся придобыва съ трудъ, съ ревность, съ постоянство, съ жертвы всенародны. Доста смы му до сега плѣли хвалебны вѣнцы; время е да ся заловимъ съ присърдце и съ рѣшителность за распространеніето му помежду народътъ. Нека всяко село, всяка колибичка, ако е възможно, ся снабди съ едно каквото и да е училище. Нека по първити градове устроятъ други по-добры, и нека, пакъ ако е възможно, въ всякѫ епархіѫ ся състави едно главно епархійско училище. Сичко това е прекрасно и достойно за всяко на-

сърдчаваніе. Но, подъ точкѫ зрѣнія на всеобщый народенъ напрѣдъкъ, необходимы сѫ двѣ, и не повече, споредъ насъ, сега за сега, главни училища, едно духовно и едно мірско, и едното и другото общи притежанія на народътъ ни въ цѣлокупность-тѫ му. Не стига само, а нито праведно е, да искамы да имамы подырь малко способны духовны лица, безъ да почнемъ отъ сега да ся грыжимъ всенародно за образованіето на бѫдѫщето ни Духовенство. Такожде не стига, и неправедно е, да ся плачемъ че всичкити ни училища не сѫ снабдени съ учителіе имѣющыя потрѣбныты качества за това свято и высоко званіе, когато немамы іоще нито едно общо народно заведеніе, отъ което да излизатъ не веке ученици, добрѣ или злѣ скончили, но мѫже истинно образованы, и умственно и нравственно. А и едныты и другыты ще можемъ придоби, когато основемъ и наредимъ, кадето ся намѣри за по благословно, гореказанити двѣ училища. Въ тѣхъ, добрѣ устроены и добрѣ управляемы, ще ся роди изнова, ще порастне, и ще ся образува, чрезъ наукѫтѫ чистонародната Българска цівілізація. Далечъ отъ насъ мысль-та че не трѣба да ся занимавамы и съ най-малкыты училища; ще кажемъ обаче откровенно, че ако не побързамы да устроимъ тіи двѣ главны училища, всичкити ни други старанія за народното ни вообще истинско просвѣщеніе не ще могѫтъ да бѫдѫтъ увѣнчани съ пълень успѣхъ. Человѣческый напрѣдъкъ не е дѣло твърде лосно, както обычатъ да си го представляватъ нѣкои си, и ако въ единъ народъ нема высокы учебни заведенія и истинноученни служители на наукѫтѫ, неговото общественно образованіе ся съзидава на пѣсъкъ, и то не е трайно; ще приложимъ даже, че безъ научны систематическы знанія, безъ необходимыты ѳеоріи върху произведеніята на человѣческый разумъ и разнообразныты естественны явленія, всичкити почти други трудове, ако и да не ся губятъ частно, то и ползата имъ е твърде малка подъ народный взоръ. Защото, за истинный и дѣйствителный напрѣдъкъ на единъ народъ, нуждно е най-напрѣдъ да ся образува единъ общый духъ, той да преобладава всякаде, той да съживѣва народныты части, той да гы соединява въ наукѫтѫ, въ языкътъ, въ мыслиты, въ возрѣнія̀та. А образованіето на единъ такъвъ народенъ духъ

не може да стане, освень чрезъ наукѫтѫ, а наука здрава не може ся развы освень въ добрѣ устроены высокы училища, дѣто пространната европейска наука да ся прецадява, така рещи, чрезъ Българскый языкъ и Българскый характеръ за Българското народно образованіе.

Слѣдъ училищата идѫтъ книгыты, идѫтъ Періодическыты Списанія, идѫтъ вѣстницыты. Колко лесно е да хване человѣкъ перо въ рѫкѫтѫ си! Но колко тежка е и свята длъжность-та на единъ, какъвъ-то и да е, списатель! Той може да просвѣти, но той сѫщый може и да заблуди. Былы пьрвобытны, были преведени, писуемыты за народътъ ни книгы трѣба всякога да сѫ избраны. Забавны или научны, цѣль-та имъ трѣба всякога да бѫде непорочното ни народно образованіе; за умственното развитіе на единъ народъ книгыты сѫ толкосъ нуждны колкото е нужденъ и насущный хлѣбъ за человѣческый животъ. И въ това отношеніе обаче пека не ся лъжемъ. За единъ народъ който е іоще въ люлкѫтѫ на образованіето си, естественно е да търси вынаги по лесното и по легкото, а така, многажди, да пріема, несъзнателно, и вредителното за добро и полезно. Но народный напрѣдъкъ за да бѫде постоянъ, има нуждѫ отъ по-здравы основы. Научни и систематическы книгы, плодъ на дененощны трудовы и приговарянія, образуватъ народыты, а не романи, които, както свидѣтелствува за това історіята на всеобщѫтѫ книжевность, не ся никога служили за начало на общественното развитіе на единъ народъ, но сѫ, съ твърде малкы исключенія, послѣдното произведеніе или, така да кажемъ, пяната на единѫ пренапреднѫлѫ цівілізаціѭ. И увы на народыты които, преди да изучѫтъ собственный си животъ, преди да вникнѫтъ колко-годе въ святыты тайнства на здравѫтѫ наукѫ, почеватъ всенародното си умственно въспитаніе съ прочитаніе на романы преведены неизбранно отъ чужды языцы и въ които ся описуватъ чужды нравы, чужди чувства, чуждъ животъ! Да, има романи поучителни, има и други пълни съ невинно поетическо восхищеніе, но, освень че тіи ся обыкновенно по-вече пренебрежаватъ, истинното образованіе не ся придобыва освень чрезъ здравѫтѫ наукѫ и положителныты знанія. За тѣхъ, отъ нашѫ странѫ, склонили быхмы да жертвувамы,

сега за сега, и романыты които бы имали за предметъ нѣкоіѫ частъ отъ самыятъ ни народенъ животъ. Не, хилядо пѫти не! Времято е драгоцѣнно, полето на наукѫтѫ е пространно, всеобщата и бащината ни історія сѫ дълги; нека ся вдадемъ съ преданность въ совершеното имъ изучваніе, та че посѣти щемъ по нататъкъ, ако ни дозволи времято, и фантастическыты населенія на чуждестранныты съвременны романы, повечето отъ които ся пишѫтъ и издаватъ съ предварителны търговскы смѣткы, които денежно обогатихѫ и писатели и печатари, а нравственно опаготихѫ толкосъ чисты и невинны душцины!

Слѣдъ книгыты, сила спомагателна за народното ни умственно развитіе появихѫ ся въ отечеството ни, презъ тыя послѣдны годины, **ЧИТАЛИЩАТА**, драгоцѣненъ плодъ на новы къмъ напрѣдъка стремленія, които завзехѫ повыты поколѣнія въ народътъ ни. Началото имъ е свято, цѣлта имъ е благородна, и неоцѣнима е ожидаемата отъ тѣхъ полза! Ако сполучатъ сичкити да ся устроятъ редовно, народното ни образованіе ще спечели цѣли години, и тѣхното благодѣтелно вліяніе ще усѣщатъ цѣли грядущи поколѣнія. Сичко завыси отъ устройството имъ, и отъ ревность-тѫ и согласіето на членовыты имъ. Какъ-то всякаде, или по първоначинаніе или по подражаніе, ся появи и, малко или много, осуществи тая благородна ідея, така е нужда да ся полагатъ и всякакви старанія за испълненіе на цѣлѫ-тѫ имъ. Освень редовныты собранія и засѣданія на членовыты, ній быхмы препоручили и общы въ сѫщыты заведенія собранія, въ които да ставатъ приличо разны бесѣды върху разны предметы, были първобытни, были преведени, или и извлечени отъ нѣкое Българско Списаніе.

Така ще ся раздава вкусътъ на прочитаніето, и ще ся развые чувството на любезнателность-тѫ. Живото слово всякога дѣйствува повече отъ колкото мъртвата буква, особенно когато ся относи до единъ народъ, който ся едвамъ възражда на новъ животъ (а). При то-

(а) Това бѣше написано, когато достоуважаемый и ученолюбивый народный представитель, Х. Господинъ отъ Желѣзникъ, ни съобщи че Читалището въ Желѣзникъ предпріело веке да испълнява таѫ дължность, и уже станѫлы двѣ бесѣды. Хвала му! Хвала и на достопохвалный градъ Желѣзникъ!

ва членовети на *Читалищата*, съ каквото предпріятіе и да ся занимаватъ въ Обществото, нека си наложатъ самоволно святѫтѫ дължность да бѫдѫтъ всякаде ревностни распространители на народното просвѣщеніе, него да препоручуватъ, него до въсхваляватъ, и съ него да казватъ на невѣщыты че е тѣсно свързано вещественното благоденствіе какъто на единъ цѣлъ народъ, така и на единъ градъ, и на едно селце. За улесненіе же въ испълненіето на тѫзи дължность нека всяко *Читалище* ся снабди съ едно сгодно книгохранилище, като да може не само да распали, но и да сохрани, чрезъ потрѣбныты книжвы, распаленото чувство, което, другояче, скоро изчезнува. Друга дължность на Читалищата е да насърдчаватъ, чрезъ пристойны явны похваленія, всякаго който ся отличи въ святый подвигъ за народното ни образованіе, а, ако могѫтъ, и награды да обѣщаватъ сгодны за който бы написалъ и имъ испроводилъ нѣкое народополезно списаніе отъ коѭто отрасль на наукѫтѫ и да е то. Съ подобенъ начинъ много списатели ще ся насърдчѫтъ та ще хванѫтъ перото въ ржкѫ. Тія казвамы сега на бързо за *Читалищата*, съ предупазваніе да ся з нимаемъ съ тѣхъ особенно, когато, снабдены съ сичкыты потрѣбны за тѣхъ свѣдѣнія отъ когото ся іоще лишавамы, дойдемъ да имъ посвѣтимъ единъ или два члена.

Сѫщото ще кажемъ и за женскыты *Дружества*, на които основаніето прави честь на Българскый народъ. Подъ другѫ точкѫ зрѣнія, тія иматъ истото посланіе и истѫтѫ цѣль съ събратіята си *Читалища*, съвременно съ които ся и появихѫ. Прелестно и божественно нѣщо е да слуша человѣкъ какъ Българкы родолюбивы ся събиратъ редовно на едно опредѣлено мѣсто да размышляватъ и разискуватъ за образованіето на полътъ си! Лесно и обыкновенно нѣщо може да намиратъ нѣкои си това дѣло на майкыты и сестрыты ни. Да бы знаяли обаче каквѫ заслугѫ правятъ тія така за чистонародный ни напрѣдъкъ, за когото ставатъ една сила укрѣпителна! Ето защо тія заслужватъ строгото вниманіе на който исльдува прилежно постепенното ни днесь народно развитіе. Но и за тѣхъ другъ пѫтъ повече. Сега за сега ще имъ препоручимъ онова което казахмы и по-горѣ за Читалищата. Особенно,

же похваленіе и всенародно благодареніе ще заслужатъ онія отъ тѣхъ които най-напрѣдъ предпріематъ, чрезъ събираніе на самоволнѫ помощь и чрезъ обѣщанія на умѣрены награды, да съставатъ едно женскѫ библіоѳекѫ, като призоватъ публично които щѫтъ и отъ двата пола да напишѫтъ или преведѫтъ нѣщо, което да ся отнаси по частно до нолътъ имъ или до домочадіето, та, ако ся одобри, да ся усынови отъ тѣхъ и ся напечатѫ въ тѣхнѫ ползѫ, като ся удовлетвори нѣкакси и писательтъ.

Но напрѣдъкътъ, какъто видѣхмы въ прединдущыты членовы, не състои само въ умственното развитіе. Человѣкъ може да е развитъ умственно, а необразованъ сърдечно. Сѫщото може ся каза и за народыты. Напрѣдъкътъ е тогава дѣйствителенъ когато наедно съ развытіето на умътъ ся открыва, предъ человѣческѫтѫ совѣсть, свѣтътъ на высокыты и вѣчны нравственны истинны. Доброто е тогасъ добро, когато ся не само оцѣнява въ едно общество, но ся полагатъ и всякакви трудове за распространеніето му. Казва ся вообще че нашый народъ былъ добръ народъ и, разумѣва ся, намъ не прилича да туримъ съ сумненіе това народно качество; но справедливо бѣхъ попыталъ да ли има на той свѣтъ нѣкой народъ, който да мысли злѣ за себе си. Ето защо нравственныты истины ся учатъ както и другыты наукы. Евангеліето, божественна книга всепозната, ся толкува и изяснява какъто и всяка една друга книга; а колкото по често и по редовно ставатъ тія ученія и тія изясненія, толкосъ и нравственностьта ся распространява и вкоренява въ едно человѣческо общество. Добръ или не, нашый народъ е былъ лишенъ до вчера отъ такыва поученія. Днесь предлежи да ся възроди той и въ това отношеніе. Ето друго пространно поле на дѣятелностъ за свичкы, за бащы, за майкы, за учители, а най-много, за народното ни веке Духовенство. Тогава народътъ ще осѣти и оцѣни слѣдствіето на многошумливый Българскый въпросъ, когато народното Духовенство, учено и образовано, ревностно и родолюбиво, смиренно и благочестиво, раскрые на народътъ ни нравственныты и евангелскы истины, и го убѣди, съ силѫтѫ на словото Божіе, че тамъ дѣтонѣ ма нравственность, тамъ нито напрѣдъкъ истиненъ може да има, нито благоденствіе; и че дъл-

жностьта е тогава дължностъ, когато испълняющый ѭ има пълно съзнаніе на дължностьтѫ си. Ето защо, като устроявамы народнѫтѫ си Ексархіѭ, трѣба да земнемъ строгы мѣркы за образованіето не само на высшето но и на долнето духовенство. Свящ. трѣба да съзнае достолѣпіето си и, какъто въ градовыты така и въ селата, той да ся явява като божій служитель, обиколенъ съ общъ почитъ и общо уваженіето. А за улесненіе на работѫтѫ не ка той бѫде съвременно и учитель на дѣцата, ако не вся-саде, то поне въ селата. Тази е една отъ оныя мѣркы които най-много спомогнахѫ другадѣ за народното просвѣщеніе. Не само едно село, но и двѣ три заедно не могѫтъ да подържѫтъ единъ учитель. Всяко село обаче, а непремѣнно двѣ три села иматъ обыкновенно нуждѫ отъ единъ свящ. Нека той, вмѣсто да ходи да обработва землѭтѫ, ся задължи да обработва умственно и нравственно малкыты дѣчица, отъ които единъ денъ могѫтъ да излезѫтъ славни граждане и благодѣтели на человѣчеството.

Така сички ще работятъ за българскый Напрѣдъкъ. Но Българскый напрѣдъкъ има нуждѫ отъ средства, какъто казвамы обыкновенно, и тія средства треба да ся намѣрѭтъ, съ другы рѣчы, трѣба богатство; а изворъ на богатството сѫ вообще трудътъ, земледѣліето, търговіята. Какъто обаче тія сѫ необходими за народный ни напрѣдъкъ, така и за тѣхный напрѣдъкъ, за тѣхното усовершенствуванie, необходима е науката, която умѣе и трудътъ да направи по плодотворенъ, и земледѣліето по производително, и търговцыты по способны, по искусны, по богаты. Ето защо напрѣдъкътъ е нѣщо сложно, и той не може да бѫде дѣло нито на единъ человѣкъ, нито на едно сословіе. Сички трѣба да помогнѫтъ, и сички най-послѣ ще ся възнаградѧтъ, и така единъ денъ, не ще говоримъ само, но ще ся хвалимъ іоще (дай Боже!) съ НАРОДНЫЙ БѢЛГАРСКѢЙ НАПРѢДЪКЪ.

Слово изречено отъ Г-на Ст. Чомакова при торжественното отваряніе на Народный Българскый Съборъ.

Честнѣйшы Старцы и достопочтенныи

Господа.

Вторый уже пѫть ся събира днесъ народътъ чрезъ свои уполномощени въ столицата подъ благотворната сѣнка на Августѣйшыты ни Султаны за себе и свой нѣща; пьрвый пѫть на 1861: За да поиме непосредственното домогваніе на своиты горѣщи жаланія поднесены още отъ 1856 лѣто предъ Императорското подножіе; вторый же днесъ за да поиме придобиты уже правдины, да гы уздрави съ мѫдрь уставъ и съ още по прозорливъ надзоръ, и тьй като гы пригази отъ всѣко вѫтрешно и вѫнкашно покушеніе и нарушеніе, да си основе животъ охаленъ и успѣшенъ.

Въ това обаче по между растояніе едно почти поколѣніе ся измѣни: Мнозина ся преселиха въ вѣчный животъ, млады застарѣха, дѣтца мустацы засукаха; сичко това време да ли пусто за наше прѣмина безъ да ся е нищо врьшило и свршило. Ето единъ въпросъ на който нижній Ви по посланіе събратъ, който прѣживѣхъ да посрещнѫ пѣкои отъ тугавашныты си другары, и другы въ сыновыты имъ да поздравя въ новото това собраніе, вьспріимамъ длъжностьта да отговаря удовлетворително.

Въ предисловіе, дозволете ми да сравня въ кратцѣ тогавашното съ днешното положеніе; и пьрво да вы кажа че тогива като скрышомъ ся промѫкнахмы, а днесъ съ царско дозволеніе ся събирамы. Въ онова време намъ даже и отъ благоразсудны и дълбокомыслящи хора ся увѣряваше че сьница и мечтанія смы гонили, днесъ, Господа, дѣла прѣмѣтамы въ ржцѣтѣ си; тогава съ око подозрѣнія ся глѣдахмы, днесъ спокойно ся пріемамы; ако до тогава бѣхмы най недостойни за вѣрж, днесъ, Богу благодареніе, ный смы най благата, слѣдъ Отоманскый народъ, милостивѣйшему царю и Господарю надѣжда. Въ онова време милостивата майка черква, и нейныти чада наше прѣзираха,

днесь ный съзидавамы дрѣвныты си черквы, и уже тіи отвориха дверыты си да поимать благочестивото си стадо; тя чрѣзъ своиты органы заплашва че ще затвори своиты. Кога ный чувствувамы че новъ сокъ, сокъ животворный завладѣва мрьшавата ны народна куруба, оня и нейныти іако чуждеядны трѣвы види ся че почватъ да вѣхнатъ и губатъ живота; когато всичка Бьлгарія ся веселимы и благодаримы Всевышнему за неговата камъ насъ Благодатъ отъ фенеръ ся не слуш освень плачъ, рыданіе и воплъ многъ, не като Рахиль плачуща чада сіоі и нехотяща утѣшити ся яко не сутъ, но іако продъ жедиѣющи погубити чужды чада! Какво промѣненіе чрѣзъ Божій Промыслъ, ся провъзгласяваше славенъ единъ монархъ прѣди нѣкой си дни? Какво сѫщо нѣчто въ измѣненіе ся съгледва и у наше днесъ въ една дребна но філантропическа борба! «Благословенъ Господъ, яко услыша гласъ моленія нашего.»

Да ся приберемы сега въ въпроса си и да почнемы отъ начало, не обаче отъ онова начало което еще по малкость и неопредѣленность-та си ся губи въ мракътъ на прѣминалото и възбужда пренія за да ся не отеждимы като лѣтописцытѣ които почватъ історіята на нѣкое събытіе отъ козмогоніята; нито отъ тогава, когато безъ да е добрѣ сформиранъ въпросътъ ны, ся положи прѣдъ правителството, защо другы за него ся отговорны, но отъ оно время, когато събравши ся на 1861: закони прѣдставителы народны, и прѣдставшися на высоко мѣсто, намъ съ прьсть ся начерта кругътъ въ който трѣбваше да дѣйствуваамы, защото е още и званичната епоха на таіж света работа! и първо колко тогива ся оскърбихмы, кога видохмы тѣсныты прѣдѣлы на той кругъ на дѣянія! Въ него ся одушъваха и наставленія и собствени чувства! съвсѣмъ тѣмъ обаче трѣбваше смиренно да прѣклонимъ глава на непрѣодолимата сила.

Мислихмы и прѣмислѣвахмы и не можахмы да измислимы, като какво споюжденіе съ Патріаршіята можяше да утѣши люты народны болкы, да затвори дълбокыты раны, които нанесены намъ отъ фенеръ тьй грозно зѣяха; кой начинъ можаше да ны возвыши отъ низный катъ въ който лежахмы; да ны уздрави въ бждуще, имотъ, честь,

народность и да ны обѣщае здраво в)спитаніе, с)вѣсть, и напрѣдъ ъ?

При тія многомѣсячни сьбранія и разсѫжденія, съ непрѣрывны грижы и попеченія, съ истинска прѣданность камъ свитата дльжность, и съ братолюбіе по между, ный ся съгласихмы и съставихмы единъ проектъ, въ който равенството въ духовныты работы бѣше вѫзелътъ съ Патріаршіята, а обезпеченна отдѣлность правеше напата домашнина. Той, исповѣдамы, не обѣщаваше народу высше нѣщо отъ живота на растеновидныты, приключаваше обаче нѣщо плодно: и подадохмы царскому Правителству което милостиво на него погледнѫ, и той погледъ подари нему цѣнность велика.

Тогива моити сьбратія единъ по единъ си испоотидоха, защото работата сочеше на протъкъ, а нѣщо като время, като средство или друго недоставяше тѣмъ преслѣдованіе до конецъ, и оставиха ны безъ никоя зарячка съ нѣкой другы възъ изкопаната срещу непріятеля могила. Отъ вънишнытѣ храбрый старецъ дѣдо Атанасъ Георгіевъ отъ Варна, отъ тукашнытѣ даровутый а въ трьговски прѣдпріятія нещастливый Цвѣтко Узуноолу отъ Едрене, още и добрый ми сьбратъ Захарій Струмскый отъ Кюстендилъ; тіи трудивше ся до животъ прѣдадоха Богу душа и въ часа еще на издѫхваніе прѣпоручаха намъ въ имѣ на Христа, на своя бѣдна челядъ, преслѣдованіето на вопроса до пьлна сполука.

За единчка и сама награда на тѣхныты благородиж душы, които непрѣмѣнно надничатъ той часъ отъ небесѣ и съ весели очи съзиратъ народното ни днесъ сьбраніе, да извикамы отъ все срьце по дльжность на посланіето ни и на вѣрата за която ся борихмы: Вѣчна ви памятъ безсмертны мьжіе, вѣчна ви памятъ!

Малко слѣдъ вашето отиваніе пріиде Г. Захарія Х. Гюроолу отъ Самоковъ; той прѣживѣ и има честь да прѣдставлява и днесъ милото си отечество, а да вы говора за него высше, бывшый мой неотдѣлимъ сьтрудникъ, смиреномждріето му не ми допрощава.

Да ся повьрнимы въ работата. Тогава кога прѣдложихмы пашето начертаніе на Н. Всесвятѣйшество, онъ го прѣзрѣнно отхвьрли, и провъзгласи непріемливо и худше

отъ совершеното раздѣленіе. Послѣ обаче отъ нѣкой тѣжкы събытія, които му ся навалиха на главата и расклатиха коренно фенерската гордость, той ся укроти и въспріе да ся разгледатъ Българскити прѣдложенія и слѣдователно дозволи на двоица отъ сынодныты му владицы да участвуватъ въ Комисія; пріѣ и тая комисія да засѣдава на высоката Порта; и съ той пьрвый пріемъ отъ стьрна на великата черква нашата работа доби и черковна званичность като да доби душа, каквото бѣше добила плотъ, кога ся пріѣ поднесена на Ц. Правителство.

Комисіята дрьжѣ своиты засѣданія 7—8 мѣсеца но послѣ запрѣ, защото безстыдѣето въ притезаніята на противницытѣ прелѣ. Едно неизбѣжно, може биты, и словесно отступленіе отъ наша стьрна гы насьрчи за да покажатъ тѣхната алчность въ всяко отношеніе: тъй кога са породи вопросътъ за съставленіе на св. Сунодъ, който, разбирахмы ный, щѣше управлява общата ны черква, тіи отбльснаха всѣка мѣрка, която имаше за источникъ правосждѣето, и споразумленіето стана невозможно; и тогава ся согласихмы да ся отнесемы до принадлѣжный министръ, съ задлъженіе да пріемнемъ мнѣніето на высокый посрѣдникъ, было каково было, и негово высочество благоволно съ това условіе пріѣ молбата на двѣтѣ ратни стьрны, и на слѣдъ много време неофиціалнимъ образомъ изрази най-благоразсѣдното, най законното и най-справедливото мнѣніе, на което духътъ происхождаше отъ правото на человѣкътъ, и то бѣше началото на множеството; по това падаше сѫ св. сунодъ да има всегда повече владицы Българы отъ Грьцы, и понеже нашыти сѫ трижди по-малко отъ Грьцыты владицы падаше ся да засѣдаватъ трижди и повече отъ Грьцыты и отъ това само щѣха да добыятъ нашыти въ сунода силата и властьта почти на нѣкогашныты героиты. При сообщеніето на това мнѣніе противната стьрна настрѫхна, и безъ срамъ съ софизмы сѫ опита да обори безпристрастното оно мнѣніе; и ако да ѝ са противоположиха истины неоспоримы, на които всеко возраженіе бѣше суетно, и стоѣха яко рыбы безгласны, отхвьрлиха обаче пріемътъму. Слѣдов:, комисіята логически и законно трѣбваше да ся разиде, и отъ тогива съ това вѫзелътъ на соединеніето ся разслаби и отго-

ворностьта не е наша. Това събитіе по видимому маловажно реши до единъ степенъ бѫдущето щастіе на народа; отъ него нашый духъ си возвыши, и срѣдцата ны ся обдогопадѣждиха, защо несмисленното поведеніе на нашыты противницы спечели намъ милостьта царска.

Слѣдъ малко ся возвыши Блатый Софроній на Патришкый прѣстолъ, който безъ заб ва ся залови за нашата работа, които като Дамоклесова мечъ висяше надъ главата имъ, и тый за много время много и многочислены събранія за него събира: но отъ тѣхъ изникна, както отъ сѣмето на общата житница много кѫкыца а малко жито.

Многото множество на доктриперы въ тый събранія измысли нова догма въ восточната черква: но нѣма немало вече да има народъ и народность по свѣта, тъй сѫщо и вопросътъ ны ставше и антиканонически още и антихристіански.

Въ оно время нападна въ столицата гнѣвъ Божій, повлѣкло ужасно, *холера*: хората ся прьснаха, работыты запрѣха, тъй и нашата ся потиш; слѣдъ 5—6 мѣсеци когато изостаналіти живы ся събраха, ный видѣхмы дирята жестокость омекнала и съ нова тактика противникътъ срѣщу ни. Той зи нѫтъ нашата благоутробна мацихя отставиха умисленно на стырна ученыты си, извади изъ нѣдра си пырвыть си Крисовцы на вѣрно да прельсти Бѫлгарыты, но сыромасыты тѣзи не знаха въ устата на оныи, а храбро и умно защитиха народныты си интереы, и новъ проектъ подписаха за спогожденіе, основа на който бѫше сѫщата на оня отъ 61 лѣто съ нѣкой измѣненія сообразны съ напрѣдокътъ отъ бремято и обогодный споръ; Черквата обаче не ся задоволи отъ резултатъ на посрѣдничеството на банкіерыты си, печатътъ Грыцки ны укори, народътъ имъ ся присмѣ, тый засрамени ексаха договорътъ; отъ тоій отласкъ ся оправдаха доста послѣдователыти на отдѣлюсть-та, а ся ужалиха много поучителыти на доктрината, единъ пастыръ и едно пастырство; царск. же правителство поѣ да слуша думы за самостоятелна черква и на думыты да ся отговори, а ный на мѣсто оскърбленіе за прежныты несполукы, ся веселехмы, защо чрезъ тѣхъ ся приближавахмы до оная точка, отъ коіѭто тръгнахмы изъ начало.

Въ онова время падна отъ очыты на хората кроткый

Софроній, изгуби предъ очыты на Ц. Правителство, падна прочее и отъ прѣстола на называемата Вселенска Черкова, и ся возвыши многоуважаемый Григорій 6: който слѣдъ много и другы забикалкы отстжпи една коя-годѣ Ексархія на Бьлгарыты Самостоятелна и самоупрявляема ограничена обаче въ пространство земнено и въ правдины. Всуе нему Ц. Правителство представлява, че съ нея въпросътъ ся не свршва, защото ся исключаватъ Епархіи, гдѣто честолюбіето е най живо, отъ гдѣто ся развиватъ най големити усилія, и гдѣто угнѣтенията владишки ся воздигнжли най вопіющи оплаквания; видѣщи же непрѣклонность-та на светытѣ фенерскы старцы, высше и упорството на честнѣйшый имъ прѣдседателъ, Ц. Правителство послѣ отъ едно время доволно да усвѣти заблюденыты рѣши, и рѣшеніето си сообщи подъ два вида, безъ да отрѣче правото и свободата на Патріаршията да състави нѣщо подобно, което може удовлѣтвори Бьлгарыты; на мѣсто обаче такова нѣщо, каквото желаеше Правителството въ писмото си, Патріаршията ся отговори съ хулы и поруганія, и косвенно и лукаво послужи за съставленіето на една смѣсена комисія, която прѣработи изъ основж проектыты правителственны, плодъ на толкозн трудове. Ц. же Правителство основано на отстжпеный отъ Григорій Ексархътъ, основано и на комисарскый проектъ съ една притурка, която съ свѣтлината си затемнява всичко друго, издаде уже императорски Ферманъ, който за назе е грамотъ на спасеніе отъ илотство. Нека Богъ благослови ржката, която го е подписала!

Отъ тогава до днесъ, пыи ся занимавамы да начертаемъ уставъ, Патріаршията лукавствува да парализира Ферманътъ, Правителството ся мжчи да ж свести.

(конецътъ въ идущій брой.)

Препоручвамы тепло на вниманіето толкосъ на читателкыты си колкото и на читателиты слѣдующето изложеніе на женското Дружество въ Желѣзникъ. Ето редовность, ето дѣятелность, ето

знакъ на чистобългарскый, на чистонародный ни Напрѣдъкъ! Съ подобно усердіе за просвѣщеніето, съ подобны краснорѣчивы дѣла ся събужда и образува единъ народъ! И другъ пѫтъ говорихмы за Желѣзникъ, но тойзи градъ заслужва справедливо всякаквы хвалбы. Освень училищата му, добрѣ наредены, освень Читалището му и женското Дружество, мѫдро управляемы, извѣстно е какъ, въ Българіѭ, днесь за днесь, въ него цъвти и най-доброто ни дѣвическо училище, което и показа и принесе уже добръ плодъ. Съ радость же ся научихмы тыя дны и съобщавамы, чрезъ това Періодическо Списаніе, какъ ученолюбивыты въ него дѣвойкы, въодушевлени отъ най-благородното чувство на родолюбіето, на ученолюбіето и человѣколюбіето, съставили едно, така да кажемъ, съученническо Дружество, цѣлта на което е да спомагѫтъ и снабдяватъ съ потрѣбныты книжкы по бѣдныты изъ съученницыты си дѣвойкы. За испълненіе же на тѫзи благородня цѣль тыя ся събиратъ всякѫ сѫботѫ послѣ пладне въ Главнтоо училище и си поставили законъ да приносятъ въ общый имъ ковчегъ отъ 5—30 пары. Хвала имъ! тыя 5—30 пары, за нашый народъ, сѫ бѣзцѣни, и нека и дѣвойкыты и родителити имъ бѫдѫтъ увѣрены, че тойзи скроменъ и самоволенъ за Музыты данъкъ е хилядо пѫты по драгоцѣненъ отъ огромны количества конто ся често жертвуватъ за нѣща мимоходны и маловажны! Данопримѣръть на съученическото дѣвическо Дружество въ Желѣзникъ ся послѣдува и въ другы градовы!

Почитаемы Госпожи!

Днесь сме ся събрали на годишно засѣданіе както лани по туй време бяхме ся събрали и турихме рядъ на нашето Дружество, — поставихме Настоятелки, Председателка, Писарка, и си съченихме Уставъ на Дружеството. На това годишно наше събраніе, ще разгледаме дѣяніята на Дружеството, въ годишното теченіе, и ще видимъ ако сме направили някой успѣхъ въ предпріятіето си, още и каквито недостатъцы сме осѣтили и изучили отъ обстоятелствата и нуждытѣ на времето въ отношеніе къмъ Цѣльтѫ на Дружеството ни та гледаме да ги поправимъ, и тъй по длъжностъ нѣка въздадемъ благодареніе Богу който съ всеуправляюща своя Свята промисъль, е благоволилъ да прекарме годишното си теченіе, и да му се помолимъ да благослови и за напредъ нашытѣ предпріятія и да ны дари добьръ успѣхъ. Аминъ!

Мили ми Госпожи! Нашето Дружество отъ както ся е съставило брои една година и десятъ месица и като въ пьрвитѣ десять месеца отиде тъй просто безъ наредба, ній ще са ограничимъ да кажемъ онова което сме извършили въ теченіето само на една година т. е. отъ Іануарія на преминалата година до днесь.

Споредъ устава и решеніето на Дружеството ни да ся поддьржатъ и хранятъ 6 сиромашки момичета отъ въпь призованы, като не додоха освенъ едно момиче отъ Шипка, натакмиха ся други още 4, отъ тука, и станаха сичкитѣ 5, отъ конто едното слѣдъ 3 месеца са испрати отъ Уч. Настоятелство за учителка въ Елена, и тъй останаха 4 дѣца; и като сѫ видя, че разноскитѣ на тѣзи дѣца за поддържаніето имъ, не не могѫтъ само отъ прихода на Дружеството да ся посрѣщнатъ, не ся потърсиха други още две дѣца за настоящата година да сѫ допълнятъ 6 дѣца, какъто ся каза въ Устава, защото сѫ показаха и други разноски за допълненіето на прехраната на други десятъ момичета, конто сѫ са испратили отъ други ти градове да са учатъ и образоватъ въ нашето Дѣвическо училище, и за което родитѣлитѣ или благодетѣлитѣ бѣха са задлажилы да плащатъ на годината за сѣко едно

момиче по 800 гр., споредъ не точното пресметнованно обявленіе на училищното Настоятелство, но за което неможиха да достигнатъ 800 гр. за годишната прехрана за сяко едно; и така като сѫ наряди веки за напредъ да са зема по хиляда гр. на годината за сяко едно момиче което е дошло отъ вънь, Дружеството ни ся вижда веки освободено отъ тѣзи извънредни разноски.

Дружеството ны са е грижило да бѫди храняніето както на своитѣ воспитаницы, тъй и на вънкашнитѣ отъ най изрядното, и да не са лишаватъ отъ нищо, което е потребно за спокойното имъ приживяваніе.

По прикаіваніето на некои Членове отъ черк: Община, Дружеството подари две л. т. на Г-на В. Чалакова извънредна помощь за изданіето на негова Сефникъ, и е заповѣдано на Касіеря да даде тези пари кугато ся поискатъ.

Споредъ 11-ый парагравъ на Устава, трябоваше Дружеството да събере пакъ волна помощь презъ месецъ Марта, но като видѣ, какъ неще можи да сѫ сполучи толкосъ ожидаемото, Дружеството намысли да по проси отъ черк: Община да му са дозволи да даде едно две представленія по праздницытѣ на Воскресенія за въ полза на Дружеството, което са и дозволи, и тѣзи представленія донесоха чистъ приходъ гр. 2675—15. За това има да благодари Дружеството на Читалищнытѣ Членове, които имаха добрината да са потрудятъ и парѣдиха потрѣбнытѣ за представленіето. Тоже длъженствува благодареніе на сичкитѣ младежи, които зеха участіе въ претставленіето като Актори и музиканты; още и на учитѣлите които са путрудиха да съчинятъ една оригинална и много полезна споредъ обстоятелствата поучителна дума.

Дружеството ни като сякогашъ ся е грижило отъ гдѣ по лесно ще можи да извади някои помощь, и като видя за невъзможно, както сѫ каза, да събира сяка година волна помощь споредъ скудостьта отъ сяка страна, на мисли да попроси дозволеніе отъ общината, за да парѣди по две жени въ сяка енорія, да ходятъ по Визиты, въ тезоименнитѣ празницы, въ полза на Дружеството, което и са дозволи, и отъ Димитровъ денъ досига има събрана помощь отъ речennытѣ визиты гр. 2071. 33, и надя-

вамися че това постановленіе ако са следва прилежно ще улесни колко годе разноскитѣ на Дружеството.

Въ преминалата година честито бяше Дружеството ни да получи извънредна помощь: Отъ родолюбивата Госпожа Иванка Ив. Дочкова, отъ Цариградъ 52. гр. отъ ученолюбиваго Г-пу Н. Икономовъ отъ Рухчукъ гр. 52. Отъ покойната Г-жа Димовица Арапоолу гр. 492. Отъ покойната Г-жица Марія дащеря на Г-пу Янаки Хикимина гр. 104. и на послядокъ отъ почтенія Сабунджиски еснавъ гр. 500. Сички гр. 1200. Нека Дружеството ни бжди за всегда признателно на тѣзи родолюбиви подарители. И

Имаме още подарены за Дружеството, отъ вънкашны благодетѣли слѣдоющитѣ книги: отъ Нейно Високо-благородіе Княгиня Галицина 30 Екземпляра, Поглетъ вжрхъ Българска Исторія и Черковна Исторія, изданія на М. Дринова; Отъ родолюбивата Г-жа Славейковица 13. екземпляра, по Въпроса за женитѣ; 9. екзем. Сиромахъ Богданъ, 15. екзем. Читанки, 4: екзем. Политическа Икономія. Отъ ученолюбивія нашъ съотечественникъ Г-на Х. Захарія Княжескій 83: екз. Звездяки големи 68: малки, 69. журнала; 2 екз. изеснения на православното Богослуженіе и 9 Моди заедно съ терлювитѣ. Отъ реченнытѣ подарены книги сж раздадени въ даръ на ученицытѣ по испитанието 13. екз. Отъ Поглетъ вржзъ Българската Исторія, 2 екз. Черковна Исторія, и 13 екз. по Въпроса за женитѣ.

Нека воздадемъ благодареніе на сичкитѣ тѣзи рудолюбичи подарители.

Съ благодареніе же явимъ, че отъ тжзи-годышныте театралны представленія принесоха ся на Женското ни Дружество едната третя часть гр. 1849.

Дружеството ни има крайно да благодари и на Негово Високо преподобіе Отецъ Хрисанов Игумена на Маглишкія мънастиръ, дето благоволи да храни единъ месецъ въ времято на ваканціята, както нашитѣ васпитаницы, тъй и отъ вжнкашныте ученицы девойки на число десѣтъ, които бѣха отишле въ реченнія мънастиръ.

Капитала на Дружеството ни, бѣше предаденъ на касіеря отъ началото гр. 13897 тринаиситъ хиляди и

осемъ стотинъ и дивадесятъ и седемъ гр. Сега споредъ билапца и смѣтката на касіерина дадена презъ 7/врій месеца, като са ся издържали нашыть Възпитанницы и другитѣ вжнжшны ученицы, отъ лихвата на капитала и приходытѣ отъ представленіето и извънредныть помощы, остава за напредъ подъ лихво гр. 13916 като са прибави и помощьта отъ сабуджіскій сенафо гр. 500 и празднычныть визиты гр. 2071. 30, и отъ представленіето гр. 1849 сичкій капиталъ на Дружеството вы за напредъ става гр. 18336.

Дружеството ни сѫ снабди и съ единъ Печатъ кунещъ отъ Царпрадъ за гр. 145.

Ето тіи сѫ въ кратцы изложены дѣлнйта на Дружеството ни въ теченіето на преминалата годпна, и азъ отъ своя страна имамъ да благодаря на сичкитѣ почитаеми Настоятелки за усердіето и готовностыть имъ въ извършаніето на сичкитѣ ни Дружествены дѣла, и нека са посвѣни да взяли и недостатоцныть ни въ длъжностыть си, дето Почитеныть Настоятелка не сѫ поставили рядовно дѣвическитѣ училища споредя задлъженіята ни, и тъзи грѣшка, нѣка кажемъ истината, лѣжи върху сичкитѣ вы. Дано бждящыть Настоятелки имать повече попечепіи за напредъ въ испълненіето на тъзи ни длъжность; отъ което много зависи успеха на рожбытѣ вы.

Любезны ми Госпожи! или какъвто и да сме направили, не е достигнала още цѣль-та; ны не сме направили друго нищо, освенъ една крачка къмъ достиганіето на цѣлтѣ, и много ся изисква още отъ насъ, и като нашыи подъ е билъ злощастенъ споредя обезолателствата да остъне много назадъ въ Просвещеніето, то ны сѫ налага голѣмя длъжность да дѣйствуваме прилежно яко и да хроднмъ, но да не ся отдалечаваме много назадъ отъ другитѣ Просвѣщены Госпожи. Ной като сме останали лишены за много време отъ този Божествепъ даръ — Просвѣщеніето, и нато отъ денъ на день повече чувствуваме нашето окаяпство въ това отношеніе, нѣка ся трудимъ да направимъ до колкото ны ися отреди за образованіето на милитѣ ны рожбы, и да ся мжчимъ да ги направимъ просвѣтены дѣвойки, образовы ны сѫпруги, и благоразумны майки, както да могатъ и тѣ да васпитаватъ многото ни Потомство, както го изисква времѣто и епохата.

Времето както минува, и ни докарва нови годины и времена, тъй ны докарва и нови нужды, ный не трѣбва съ скрастосаны рѫцѣ да бѫдиме прости и нечувствитѣлны зритѣли на тія измѣненія, но трѣбова да дѣйствуваме съобразно съ обстоятелството за напрѣдока на нашія полъ, и да не ся задоволяваме само съ настоящето, и да не са гордеемъ само и да са похваляваме, но да глѣдаме и промишляваме за по добро бѫджще. Нѣка имами за примѣръ почитаемитѣ наши съграждане и уважаемата ни Община, която като сѫ грижи за напрѣждането на училищата ни, не сѫ задоволѣва съ настоящытѣ учитѣли, но съ благоразумното си промишленіе за напредока въ просвѣщеніето, испратило е и нѣколко юноши въ странство или поддьржа да са образоватъ и пригответъ за учитѣли, каквыто ще ны потрѣбватъ за напрѣдъ. Това обстотелство, Мили ми Г-жи налагамъ да предложа просто едно мое мнѣніе, т. е. да промислимъ и ный и испратимъ едно или две дѣвойчета съ иждивеніето и поддьржаніе на Дружеството ни въ нѣкои Европейски Педагогически Пансіонъ за да сѫ приготвятъ за учитѣлки на Дѣвичаското ны училище и това като казвамъ, не мислете, молява, че не ны учудѣватъ настоящитѣ учителки, тѣхъ ги уважамъ и похваляваамъ, но мысля че ще доди време, когато да ны докара нуждитѣ за по-высоки учителки, и не трѣбова когито ны са представи нуждата тогава да ги търсимъ и не намираме, но но отъ напредъ да ги имаме приготвены. — Това мнѣнія ако ся удобрява, нѣка го положатъ въ дѣйстіе бѫджщытѣ Настоятелки на Дружеството ны — да са ползваме отъ настоящето, и всегда да търсимъ по-доброто. Това е аксиомата на умнитѣ хора. Человѣкъ като вѫрви се напрѣдъ гледа, и като пристанѫ пьрвенъ стѫпи съ едина си кракъ и сетне вдига другія; тъй и намъ нѣка ни послужи това за примѣръ; колкото живѣемъ нѣка вървимъ и нѣка гледаме се напрѣдъ, напрѣдъ, и като добрѣ приготвимъ бѫдущето, тогава да оставимъ настоящето. Тъй като правимъ, тогава ще ся утѣшаваме за нашето мило окаянство и злощастіе.

Цѣлта на нашето Дружество като не е друга, освѣнъ подпомаганье за образованіето на нашыя полъ, то нѣка работимъ на радо сърдце, защото нещѣ работимъ за

другиго по за сами назіи и за нашитѣ мили рожбы. Ако и Дружеството ни като ново-начално да е слабо и дѣйнѣята му са малки но то постепенно ще са уякчи и ще са разшироч кржгътъ му, и опитность-тѫ ны ще на научи да дѣйствуваме и да завършиме повече, стига само за дѣйствуваме усердно и да бѫдимъ дѣятелны ако искаме да са възвиши нашій полъ, и да дода до степента на образованіето въ колѫто степенъ сѫ вамарать нашьте сестры въ Просвещенната Европа.

Азъ обичамъ да вирвамъ че ный сичкитѣ конто сега сме сѫ събрали умеймъ да уцѣнимъ полязѣ които происхождать отъ такива Дружества, и престаиемъ да говоря, и според Устава ны обявлявамъ оставъкытѣ на Председатѣлката, Настоятелкитѣ и Писарката, и нѣка веке сичкитѣ съгласно претеглимъ да напрѣдимъ и изберемъ нановво Председатѣлка, Настоятелки и Писарка които да дѣйствоватъ за напрѣдъ, и нѣка преминалото да ны послужи за поводъ като да гледаме да поправимъ недостатоцытѣ си, които отъ преминалата година можахме да опитаме и да призовемъ помощь и подкрепленіе отъ Бога, подателя на всяко добро, като безпрепятственно да дайствуваме за предначертаната ни свята цѣль. Амінъ!

Желѣзникъ Іануарія 1871. * * . . .

Алфа

на Іліадѫ *)

«О безсрамне, худе, ненаситне,
Кучіе око, еленово сърдце!
Храбры войны како ще невърдучишъ?
Кои за тебе кръвь ще си пролѣе
Кога неуважишъ храбраго Ахіля?
Храбръ Ахіля, Трои страхъ и трепетъ,
Трои трепетъ, Гъргохъ упованіе?

*) Вижди брой 11.

По что ради дошълъ сьмь во Троѣ?
Женѣ Парісъ моѣ не ограби,
Нито кравѣ нито ми кобылѣ.
Но усьрдно желез' облекохмы
За твоѣ честь и Менелаевѣ. (м)
Оставихмы что е всѣмъ най драго,
Майкы, жены, чада и сродницы.
Мои рѫцѣ пьрвы сѫ на войнѣ.
Твои рѫцѣ пьрвы на добычѣ.
Добыхъ флотомъ грады два на десеть,
А по сушѣ градъ единъ на десеть.
Всѣ ти врѣчихъ огромнѣ добычѣ.
Малко дѣлишъ на храбры войводы
А по много за себе задьржашъ.
Медъ и сребро пълни твои шатры,
Скѫпы дрѣхы, утвари безцѣнны,
И рабыни, вдовицы и дѣвы,
Вси прѣкрасны, свѣтлы като росѫ,
Вси добыты чрезъ моѣ десницѣ;
И ты сега Ахілю прещавашъ
Да отнемешъ бѣлѣ му рабынѣ!
Отнелы ти разумъ Ерінїи! (н)
Себе губишъ и народъ безчисленъ.
Азъ за женѣ не ще тегнѣ сабѣ.
Хвала Богу кой ми запре рѫкѫ;
Далъ ми си ѣ и пакъ отнеми ѣ.
Но послушай моѣ страшнѣ клетвѣ:
Тако ми скиптръ, моѣ царскѣ утваръ!
Нито скиптъръ има да раглистне
Нито Ахіль да біе Троянцы
За Еленѣ, за женѣ блудница! (о).

(м) Менелай братъ на Агамемнона, царь въ Спартѫ, съпругъ на Еленѣ. Той пріе като гостъ у дома си Париса, сына Пріямова, който и му погради Еленѣ. Прочее вси Елинни обявихѫ война на Троянцы за Менелаевѣ честь.

(н) Адскы богыни конто зималы отмьщеніе за великы злодѣяція, и отнималы разумътъ на злодѣйцыте.

(о) На истинѣ Ахіль остави ярость, и се би, за да отмьсти смьрть любимина Патрокла, но не за Еленѣ.

Иде време: Еллини ще падатъ
Като класи подъ Ектора сабѣмъ.
Ще желаѣтъ моѣмъ дългѣмъ сабѣмъ,
Дългѣмъ сабѣмъ и силѣмъ десницѣмъ.
Ахъ! ще выкатъ, каде ни го Ахіль?...
И ты тога лѣкъ ще ми поискашъ.
Грыжы, молбы, суетны ще бѣджтъ.
Твое сьрдце ядъ ще ти погрызне
Че мене си туне обезчестилъ.
Зане бѣспѣшъ и те Богъ полудилъ.»
Тъй закле се и възвыши скиптъръ,
И остави съборъ ужасеный,
Храбрѣ войскѣ, тѣжнѣ, умиленѣ,
И отиде во своѣ си шатрѣ.
Тамъ Талѳувый чакаше боязненъ;
Става просто прѣдъ Ахіля силна.
Рѣчь не дума, стои като кумиръ.
Облада го страхъ и уваженіе.
Разумѣ ми Ахіль скороногій.
«Добро утро Посланниче царскій.
Пріиди ми: Не боймисе старче!
Во моѣмъ скърбь ты не си повиненъ.»
Патрокле, мой друже богородне,
Изведи ми дѣвѣ Врісеидѣ (н)
Та ми скоро старцу прѣдади ѣмъ.
Еще слово Ахілъ не дорекълъ
Скор' обаче писнѣ да ми плаче.
Скоро Патроклъ заповѣдь испълни.
Изведе ѣмъ, старцу прѣдаде ѣмъ,
Тя со старца ходи по неволѣ,
Чуди ми се кое зло ѣмъ пашло!
Что сгрѣшила на свой Господина?
По что Ахіль не ще да ѣмъ види;
По что плаче? Самъ ли ѣмъ прѣдава?
Чест' обраща очы нѣ сълзливы
Като слуша плачуща Ахіля;
Въ него си има упованіе

(н) Ахіль, увѣренъ че ще се покае Агамемнонъ, нарича рабынѣмъ *Дѣвѣ*, за да му се повратн несквьрна, и така бы.

Да ѭ избави со крѣпкѫ ѭ мышкѫ.
Видѣ послѣ суетны надѣжды.
Испусти ми силенъ плачъ до Бога.
Но близъ бѣше шатр' Агамемнона.
ІА воведе старій онъ водитель.
Плачъ дочула сребронога Θетісъ
Плачъ Ахілевъ и плачъ Врісіидинъ.
С' глѫбины же виновидна моря
Тя изиде като сыня мъгла,
Сѣдня близу плачущаго сына
Поласка го со нѣжнѫ ѭ рѫкѫ
И со тънъкъ гласецъ попыта го.
«Что ми плачешъ? Коѭ скърбъ ми имашъ?
Кажи сынче: не дѣй да ѭ крыешъ.
Скърбь е лесна коѭ знае майка.»

(слѣдува)

За женскій полъ *)

Дѫщеритѣ причиняватъ повече трудъ на майкѫтѫ, понеже сѫ подъ нейнѫтѫ храняѭ отъ деня на рожденіето имъ до задомяваніето имъ. Тѣхнитѣ добродѣтели, способности, науки, — сичко това е работа на майкѫтѫ. — Добрата майка, като иска да даде на дѫщеритѣ си добро образованіе, тя сама ся учи, чете съ по-голѣмо отъ други пѫтъ вниманіе, петрьси забавленія, и сичкото си врѣме тѣмъ жьртвува. Когато дѫщерята парастюва, добрата майка, ако и още сама млада, негрыжи ся вече за собственото си украшеніе, нъ за дщеркинитѣ си прѣлести, ней не е жално, че, заедно съ годинытѣ, и прѣлестьта ѝ намалява, стига само прѣкрасныгѣ качества на дщеркѫ ѝ да ся увеличявать: на кѫсо да рѣчемъ, тя напълно заборявя себе си и живѣе въ дѣтето си.

А колко още по-голѣмо е удоволствіето на майкѫтѫ, когато дѫщерята ѝ дочака врѣмето, въ което става же-

*) Виждъ брой 11-ый.

и ', майка! — врѣмето, въ което сѣкой обржща къмъ нея поглѣдытѣ си! Колко е пріятно на майкѫтѫ онова впечатлѣніе, което дѫщеря ѝ прави на добрытѣ хора! Тя повече уважава почеститѣ и похвалытѣ на образованіѫтѫ си дщеркѫ, отъ колкото онія, които тя сама е пріимала въ младость-тѫ си. — Нъ колко тежка и мѫчна работа е, за добрѫтѫ майкѫ, да избере пріятель за дѣтето си, което е было прѣдмѣтъ на много-годишнѫтѫ ѝ любовь! — За себе си вече избрала прѣди години, а сега поучена, отъ опыта, неподчинява ся на мѫгновенното чувство, поставя прѣдъ сѫда на разума бѫдущія си сынъ, хладнокрѫвно испытва неговитѣ постѫпки, проницава мнѣнія̀та му и наклонноститѣ му, и ако и да е была толкова внимателна въ избираніето, пакъ неповѣрява дѣтето си другыму безъ едно скрыто въ сърцето ѝ неспокойствіе, и все недава благословіѝѫтѫ си безъ треперящѫ рѫкѫ, безъ чувство, кѫмъ Бога възнесено, просящищъ Неговото милосърдіе, да съедини отеческѫтѫ си благословіѫ съ нейнѫтѫ — майчинѫтѫ. Добрата майка при все това още не е спокойна, като ѫ мѫчи мысъль-та, че и най по ликѫ и приликѫ съединени млади не бываѫтъ всѣкога на пълно щастливи, защото ако и да ся увеличава щастіето за единѫ младѫ личность, когато ся жени по любовь, нъ отъ другѫ странѫ ѫ чакатъ страсти до сега ней непознаты, изгубва пріятнѫтѫ си свободѫ, като ся подчинява на болести, страсти, което твърдѣ често може да заплати съ живота си. Майчиното сърдце знае и чака сичкѫтѫ тѫѫ бѫдущность, и бѣдната майка сама въ себе си ся мѫчи; раздѣляющецъ ся съ онаѫ, която отъ нѣколко годинъ е была нейна пріятелка и помощница, «кой знае, мысли си добрата майка, да ли ще направятъ честитъ нейнія̀тъ съпругъ добродѣтелитѣ и способноститѣ, които азъ толкова съмъ обработвала и почитала, които мене тѫѝ крайно щастлива сѫ правила! Да ли тя пакъ ще обыча тѫѝ своѫтѫ майкѫ както по прѣди? врѣмето, отдалеченіето може бы да ослабѫтъ тѫѫ любовь, която до сега мя е правила тѫѝ неизказано блажена.» Такѫвызи мысли и съмненія мѫчѫтъ майкѫтѫ, която жени дѫщерѫ. Кой може да опише сичкитѣ чувства, които вълнуваѫтъ майчиното сърдце, когато води дщеркѫ си при олтаря? Колко бы желала тя да усигори щастіето на дѣ-

тето си! То я ублажава повече отъ собственото ѝ добро. Сърцето на майкѫтѫ е въ този часъ хранилище на жалость-тѫ и на щастіето, на грыжѫтѫ и на радость-тѫ; сълзитѣ на очитѣ и пріятната усмивка на устата ѝ показватъ и описуватъ по-добрѣ отъ думитѣ това що става въ майчиното сърдце въ деня на дщеркиното задомяваніе.

Сега вече като да прилича да ся свършватъ нейнытѣ длъжности и постоянната грижа; нъ никъкъ. Ако и да е избрала на дщерѫ си пріятель и другарь, добрата майка все бди още надъ своето дѣте. Въ времето, въ което дѣвицата стѫпва въ новія вървежъ на живота, майката ѝ е неоцѣнимо съкровище. Нейната опытность, съвѣтъ, напоминаніе, утѣшеніе, което ѝ прави, поправѫ ѝ мѫчныя пѫть кѫмъто нови длъжности. И тѫй поученіето и помощьта на добрѫтѫ майкѫ никогажь немѫтъ да прѣстанатъ, защото тѣ почнуватъ съ люлкѫтѫ и ся свършватъ съ гроба.

Такивы сѫ длъжноститѣ на женытѣ, такова е щастіето имъ, такивы ся добродѣтелитѣ ѝмъ. Небето ни е дало, което си нѣмъ принадлѣжи. Вѣрвай мя, сестро, сѣкоя отъ насъ, може да бѫде такава! Образътъ, когото съмъ ти прѣдставила, не е идеаленъ; въ сърдцето си назѫ много такивы драгоцѣнни образи, познавамъ много такивы жены. Може бы да ти е познато нѣкое отъ списаніята на Клементинѫ Хофмановѫ.*) Тя бѣше много по-высока и по-добродѣтелна отъ тія обрѫзи, които съмъ Ти прѣдложила; тя прѣтърпя много нещастія въ живота си, нъ тѣ зачахѫ на сърдцето ѝ много нови женскы добродѣтели; вѣрвай че сѣко начало, сѣко слово отъ добродѣтель и нравственность, които тя излага въ своитѣ списанія; тя сичко е познала по себе си, и сичко е испитала съ своя опытъ, на разноскытѣ на своитѣ физически и нравственны сили. Наистина, че тя имаше прѣдъ очитѣ си источницитѣ на славны моралисти, та може бы да рѣчемъ, че лесно е да проповѣдваме нравственность, когато имаме источницы! — Да, лесно е за онія, които нѣматъ собственно мнѣніе, собственъ прѣглѣдъ на своето могѫщество и на своитѣ душевны силы, за тѣхъ е лесно да сѫ дрьжѫтъ за чужды теоріи; нъ онія, които съвѣстно искатъ да изложѫтъ

*) Народна учителка и списателка, Полячка.

сѫщото ядро на правдѫтѫ и нѹкѫтѫ, твърдѣ често пишѫтъ съ кръвьтѫ си. Да Ти приведѫ тука ощѐ единъ примѣръ. Познавамъ Госпожѫ Л. . . . , моѭтѫ миляѫ пріятелкѫ; не е ли тя такава? Неѭ си земи за примѣръ, и глѣдай да присвоишь сичкитѣ нейны добродѣтели. Какъ добрата ѝ пріятность е изражена на нейното лице. Какъвъ начинъ въ отнасянѣето ѝ съ сѣкого! Какъвъ разумъ и каква благость въ нейнытѣ думи, и въ нейнытѣ дѣла! Колко бдително дѣйствува въ своѭтѫ домашность, колко щастливъ прави мѫжя си; сама учи и отхрѫнва дѣцата си! Съ какво примѣрно търпѣніе, съ какѫ тишинѫ и мирность ся подчинява на сичко, щото ѭ срѣщне. Знаемъ колко нещастія е прѣминала тя и знаешь колко сѣкой ѭ обыча и почита. Наистина, че сѣка жена бы желала да бѫде ней подобна. Като глѣдаме неѭ можемъ-ли да завиждаме на мѫжетѣ славатѫ, ученіето и вѣличіето имъ? Всемогущый повѣрилъ е на мѫжя живота изобщо, а на женѫтѫ неговытѣ подробности. Това можемъ да сравнимъ съ двама души живописци: единъ си избралъ за прѣдмѣтъ на своето искуство голѣмы образи и за постиженѣето на тази си цѣль трѣбва му голѣмо въображеніе, могущественна и смѣла ржка за извършиванѣето на таковато дѣло; а другій си избралъ миніатуры и цвѣтя, които искатъ търпѣніе, нѣжность, на кѫсо да рѣчемъ, нѣжнѫ четкѫ. Усъвършенствуваніе могѫтъ да достигнѫтъ и двамата — всякой въ предначѫртаный си прѣдмѣтъ.

Калоферъ

Превожда отъ Чехски *Ека Каралиикова*

Работы за женското дружество

МАЙЧЕНА ДЛѢЖНОСТЬ

ВЪ СЛИВЕНЪ

Мили мои Сестры!

Немогѫ вече да са стърпя да остана хладнокрьвна, немога, думамъ, да не съобща и на васъ радостытѣ си чувства, които ма обладаватъ, като Вы глеламъ, че са събиратѣ почти сѣка седмица, за да разсѫждате за по лес-

ното умственно развитіе на нѣжнія полъ въ града ни. Туй ваше стремленіе явно свидѣтелствува, че вый стѣ познали, или по добрѣ, оцѣнили сте ползытѣ които ще произлезатъ отъ туй свѣто нѣщо, ученіето. Туй магаръ и да смы го познали, но гледами че то (ученіето) на мѣсто да зе и по голѣми р·склоненія по междуни, стои въ първото си положеніе или твърдѣ малко напрѣднало, дѣто ще каже, че има нѣщо да му пречи. Богъ, като създаде человека, надари го съ умъ и разумъ, съ които да можи да измысля и поправя нѣщата които е прѣдпріелъ да върши, ако гы развые. Тъй и ный като смы часть отъ цѣлото человѣчество и надарени отъ Всевышныйтъ съ умъ и разумъ, трѣба да потрьсимъ и издиримъ прѣчкытѣ които въспиратъ напрѣдъка на дружеството ни и да са освободимъ отъ тѣхъ.

Спорѣдъ мене, почетенны госпожи, цай главната отъ тѣзи прѣчки, която препятствува на напрѣдъка на дружеството ни, ако сьмь сполучила, сж извънрѣдныте притурки за които смы давали и давамы едно огромно количество пары на европейцытѣ.

Както знаете, достоуважаемыи настоятѣлкы и членове на Дружеството, сѣка една отъ насъ жертвува по едно огромно количество пары на европейцытѣ за *джамфези, матасарій, атлази* и пр. пр. само и само за да са накичи, съ което мысли че ще превлече повече вниманіето на хората. Твърдѣ смы излъгани въ това, мыли мои сестры, твърдѣ много! както знаете минахж са вече онѣзи времена въ които хората обращахж вниманіето си на праздни кичанія, днесь гледами че са похвалява тъзи която е вътрешно накичена, т. е. която е *учена* или *просвѣтена;* за това неиска много доказателства, стига да обърнемъ вниманіе на вѣстницытѣ, а особенно въ статійтѣ за женскыйтъ полъ, дѣто въ сѣки листъ ще срѣщнемъ строго осжжданіе з· въпкашното киченіе, а жаркость и желаніе за образованіе · то на нѣжнія полъ.

Както видиме госпожи, ако не сичкытѣ а то повечето отъ народа ни сж поизучени, тогава кажете моля вы, ако са задоми нѣкой голко-годѣ ученъ съ неучена, фантазиетьта и модиетьта жена щели могжтъ да прѣживѣятъ благополученъ и миренъ животъ? Ясно не; тя като

убѣдѣна че нейното благощастіе състои само въ различнитѣ моди отъ Европейски матерїи, не ще отдава никаква важность ако й са прѣдложи идѣята за наука, ще я мысли като нѣщо безполезно, отъ туй несъразумѣніе излаза единъ най грозенъ и най черенъ животъ; за да си убѣдимъ въ това нека єдни отъ насъ прочете исторіята на Добра и Гроздана и ще са увѣри.

Да разгледами и другата страна на този порокъ, който става причина още за собареньето и разсипваніето както на една ф милїи тъй и на цѣль народъ.

За съжалѣніе смы нашестина, мили мои сестры; много отъ насъ прединочетоха да жертвать повече пары за много гиздѣнїя излишни, а не да бждать членове на Дружеството. Но азъ казвамъ съ едно дълбоко убѣжденіе че тѣ съвѣмъ сж излъгани въ този случай, и като направимъ едно сравненіе между тѣзи които си е вложила парите въ Дружеството и тѣзи които е дала туй количество и още повече за нѣкой тънка копринена матерїя пій ще си убѣдимъ добрѣ. Тѣзи които си е зела Европейската матерїя сякогашъ като ся накичи ще осѣща извънредно наслажденіе съ хубавата си копринена матерїя и на главата красната капела; но, тѣзи сладости не ще сж до край; наскоро джамфезътъ ще овехтѣй, капелата ще са испокъса и тогава ще бжде лишена и отъ пари и отъ копринени облекла, когато, на тѣзи които си е вложела парытѣ въ Дружеството ще са запише името й въ кодика и ще си остане вѣчно, почти въ сѣко събраніе ще може по свободно да дохожда отъ онѣзъ които си е дала парытѣ за джамфезъ; тогава кажете кои е сполучила, които е съ чуждо облечена пди тѣзи които е съ Сливненска матерїя, а пакъ си дала парытѣ въ Дружеството; вѣрвамъ че сшша ще похвалете послѣднѣтѫ.

Мыеля да сте познали, почтени Г-жи, че това гиздѣніе е вредително както на мажеты тъй и на тѣзи свѣти заведенїя; на мажеты; защото имъ черпемъ капитала и го изпиваме на Европецытѣ; на народнитѣ заведѣнїя, защото които ще си дадэ тука парытѣ утина та ты дава за извънредна мода. Като е тъй, почтени Г-жи, защо не са стараемъ да си отървемъ отъ тѣзи голѣмы за насъ пороцы?

Къмъ васъ ще ся обърна, почтены настоятелы, и ще

вы помоля да гледате да отърветѣ сестрытѣ си отъ тѣзи дапоцы, доста е вече да мрандѣйми въ тѣзи суетни заблужденія, нека сички да работимъ задружно за да просвѣтимъ насъ и сестрытѣ си; покажете са достойни като махнете отъ себе си сичко което е Европейско и са облечете въ Сливенска матерія, че тогава освѣнь дѣто не ще давами на Европейцытѣ парытѣ, но ще можемъ по свободно да подържемъ тѣзи свѣти заведѣнія; ето това отчасти са ввели съседнитѣ наши просвѣтени Жѣлѣзничанкы, нека прочес и ный да принесемъ една отъ най-голѣмытѣ ползи на отечеството си България, нека гледами да го испълнимъ, ако исками нашытѣ потомки да ся хвалатъ съ дѣлата ни:

Анастасія Стоянова.

— Независимо отъ оцѣненіята конто бы могла да направи научно Политическата Економія върху тія ясны размышленія на Г-а А. Стоянова, нека каже нѣкой, ако може и ако смѣе, че тія не сѫ живостно изображеніе на най-родолюбивыты и най отечественолюбивы чувства, конто могѫтъ да обливатъ сърдцето на еднѫ добромыслящѫ женѫ, на еднѫ Българкѫ, която обича народътъ си, обича полътъ си, и имъ желае истинно, а не лъжовно образованіе. Его, подъ каквѫ точкѫ зрѣнія, ній одобрявамы горныятъ членецъ, и захвалямы явно оныя отъ родолюбивыты Сливненкы, конто, какъто ни ся извѣстява, съгласили ся уже и въ дѣйствіе да положатъ родолюбивыты съвѣты на нейнѫ милость, Г-а Анастасія Стоянова.

Історія Блъгарска

Сочинена отъ Гавріила Крьстовича и п. ч.

Ето едно систематическо книжевно дѣло, което ще направи новѫ епохѫ въ Народнятѫ ни Книжевность. За първъ пѫтъ ся пише на Блъгарски отъ Блъгаринъ Блъгарска пространна Історія

въ които нищо не сѫ пожалуса, нищо не сѫ кажа безъ да сѫ потвърди за сичкъ и сѫ разны многочислены примѣри и доказателства, извлечены сичкы изъ точны и достовѣрны извори. Жалко ни е че времѣто не ни допуща, по настоящему, да сѫ занимаемъ по надълго сѫ многополезный за насъ и многотрудный трудъ Г-на Г. Кръстовича. Ще кажемъ обаче, че това научно произведеніе на неговото трудолюбиво и учено перо не само прави честь на народа ни и възвишава народностьтъ ни книжественость, но ни и достойно препоручава предъ другыты народы, и предъ вситы оныя чуждестранны ученыи, които сльдуватъ съ вниманіе всякъ единъ отъ стжпкыты ни въ нжкыи на напрѣдъкатъ и на народното ни развытіе. Книгата Г-на Г. Кръстевича, върху колкото ній ще сѫ повърнемъ да кажемъ нѣщо повече при първо благоприятно врѣме, ни, за насъ Българеты, нужденъ отъ препоручаніе. Тя трѣба да сѫ намира въ библіотекжтъ на всякъ Българинъ, който знае да чете и обича народа си.

Кога имамъ водж
Азъ се вино піж,
Кога немамъ водж
Азъ се водж піж.

Що е това? пыта една любопытна Госпожица.

— За задачкжтъ, които бѣхмы обнародували, отъ страна на единъ другъ Госпожицж, въ 10-ый брой, пріихмы отъ разны мѣста разны рѣшенія, отъ които ще съобщимъ само двѣ, и остава веке на читателиты да избержтъ което щжтъ отъ тѣхъ. Първото, което ни съобщи една Българка Госпожица отъ Фенерь, е сльдующето: Имающій 50 яйца продалъ по 5 яйца за 1 гроша и зелъ 10 гроша; имающій же 30 яйца продалъ по 3 яйца за гроша, и зелъ также десеть гроша; третій, който ималъ 10 яйца, продалъты по гроша, и зелъ и той 10 гроша. Второто рѣшеніе, което ни съобщи отъ Русе Г-нъ П. Х. Димитровъ, и съ което ще сѫ задоволи, мыслимъ, *учелюбивата Госпожица*, е сльдующето:

«Първыя ималъ яйца 50 — Продалъ по 7 за парж; А останалото едно яйце продалъ за 3 пари.

Вторыя ималъ яйца 30 — Продалъ по 7 за парж; А останалити 2 яйца продалъ по 3 пари.

Третыя ималъ яйца 10 — Продалъ по 7 за парж; А останалити 3 яйца продалъ по 3 пари.

И тжй и тримата братя продали яйцата сѫ по единаква цѣнж, и единакво количество пари зели. Сир. по 10 пары всяки единъ.»

Априлій 1. 1871. Книжка 13.

« . . . . Да сѧ преведе Омиръ е едно отъ най знаменитыѣ «ты дѣла, което бы доказало че народътъ ни напрѣдва. Това бѣ- «ше дѣло на младежыты дошли отъ Европа, или на Славейкова, «или на когото да е, който да знае старо Бѣлгарскый толко до- «бръ колкото и Еллинскый. Англія сѣ богатыйтъ, обработеныйтъ и «властикъ свой языкъ, сега скоро сѣ удостои да има преводъ на «Ілїадж. Омиръ преведенъ добръ на Бѣлгарскый ще докаже всяка «де че смы живи и достоуважаеми Бѣлгаре. Поезїята (а не мър- «твото стихотвореніе) возвышава человѣка, го облагородява, го «прави чувствителенъ къмъ все що е добро, красно, благородно, «великодушно; силно го привлича къмъ чтеніе, когато е природна, «лесна, вразумителна, както е Омировата. Омиръ е по лесенъ «отъ днетыты Грѣцкы журналисти, защото не пише нищо взѣ «отъ природѣтж, за това стиховете му сѧ лесно изустяватъ. «Таква книга ще сѧ въведе въ вси кѫщы и колибы. Но знаете че «Омиръ е дълговловецъ, и многаждѣ дреми. Ще сѧ потрудя, по въз- «можности, да отбѣгнж недостатъцыты му. Ще бѫдж строгъ на «все що е излишно. Indignor quandoque bonus dormitat Omerus. Не «ще напишж ни единъ стихъ излишенъ или студенъ, тъй щото дѣй- «ствіето да върви съ исполинскы крачкы, и любопытностьта да «се възблагодари и постепенно да се наострява, и книгата да ста- «не малко и ефтина, да се въведе всикаде, съ едно рѣчь да при- «влече къмъ чтеніе. Бы было БЕЗУМНО да преведж точно, бук- «вално. Тогава цѣлта ми не е никакъ сполучена. И тъй прево- «дътъ ще бѫде СВОБОДЕНЪ. Сравнете преводътъ ми съ Рускый

«или съ первобытното, и съмъ увѣренъ че ще исповѣдате какъ «цѣль-та ми е сполучена. Ахъ! да имамъ по добрѣ стихотворъ-«ческый! Въ преводитѣ срѣщамъ много трудове и мѣнки. Когато «единъ стихъ е добръ, силенъ, природенъ, значи че е обработанъ «ТРУДЪТЪ МИ ИСКАМЪ ДА ЗЛЕСНИ ЧТЕНИЕТО . . . . «на много обстоятелства съмъ доказалъ че презирамъ сребротo. «НО ТРѢБВА ДА СЕ ЖИВѢ. Моя малко Лудѣ трѣбва да е «облагополучна. Освенъ това пасърдчайно покажи приятелъ. Пи-«шете ми . . . . . Ако пасърдчението е значително — ще преведѫ, «съ Божіѣ помощь, не покомъ Илиадѫ, но и Одисеѧ и сичкы другы «Омировы стихове, и по плановитѣ на другите елински поe-«ты, и всичкыя книгы ще бѫдѫтъ пополнено приложеніе на «Българското въ Цариг. Читалищє значително печатили ще съ нако-«ва тарговия. . . . Имамъ още десетина стихове да да се сварѧ «Иліадоѫ Алфа, но нѣкои досадихѫ. И отъ толко обиче можете «да сждите, что съмъ приложилъ а что съмъ примлъчалъ, и да ли «имамъ право да напирамъ такаѧ

Нарочито обнародуваны днесь, преди Омировыты стиховы, цѣлото почти до Настоятелството писмо, съ което Г-нъ Г. С. Нѣрличевъ бѣше придружилъ драгоцѣнныя си книжевенъ и поетическый трудъ. Отъ това писмо Читателити и читателкиты ни ще разумѣѫтъ много добрѣ като съ какво превъсходно поетическо дѣло ся е наелъ Г-нъ Г. С. Нѣрличевъ да снабди народътъ ни, іощe въ люлкѫтѫ на книжевното му развитіе, ако добрити му намѣрчія и теплити му народни чувства бы намѣрили добъръ отзывъ въ сърдцето на вситы ученолюбивы Българе и Българкы. Тіи ще видѧтъ іощe да ли и ніи смы имали нѣлно право да ся произнесемъ іощe изначала тъй благопріятно за това дѣло, и да ли нашити жарки призованія къмъ вситы любители на народното ни просвѣщеніе не сѫ были друго освенъ въсхитително израженіе на безграничното уваженіе коеимамы и исповѣдамы за божественіѧтѫ Омировѫ

поезіѭ, и, въобще, за старѫтѫ греко-римлянскѫ книжевность.

Какъ да е да е, ній ся радвамы че нашый гласъ не бѣ гласъ въпіющаго въ пустинѣ, какъто за това ще видятъ читателити ни въ единъ отъ идущыты броевы. Дано само тойзи гласъ бы ся чулъ и по на далечь!

Алфа

НА ІЛІАДѫ *)

Отвѣща й Ахіль скороногій,
«Знаешъ майко: Что да ти приказвамъ?
Насилисе страшенъ моръ во войскѫ.
Сборъ съставихъ, и Агамемнону
Наложихмы, с' Калханта согласно,
Да отдаде Хрусу милѫ дщеркѫ,
Да престане Фивосова ярость,
И моръ пратенъ отъ горкыму стрѣлы.
Той отдаде Хрусу милѫ дщеркѫ
Но отнѣ ми вѣрнѫ нѫ рабынѫ
Азъ заклехъ се (о часъ злополученъ)
За Еленѫ вечь да не воювамъ.
Сега, майко, какъ да сѣдѫ празенъ?
Просто врѣме на чьрнѫ нѫ земѫ?
Младъ и зеленъ, юнакъ надъ юнацы,
Сынъ богынинъ? Какъвъ срамъ за мене!»
Укори го Ѳетисъ мила майка.
«Что ми, сынче, говоришъ за Гърцы
Кои денесь тебе оскърбихѫ?
Ако и кръвь-тѫ за нихъ си пролѣешъ
Горѫ орешъ, в' море семя сѣешъ.
Нихъ остави, отвези се в' Фѳіѭ,
Фѳіѭ рудѫ, Фѳіѭ плодородіѭ.
Тамо имашъ царство и поддапны;
Вси на тебе какъ на Бога гледатъ.

*) Виждъ брой 11-ый.

Тебѣ, сынко, че му ти е слава?
Сьмь ти рѣкла, и ще ти прерѣчѫ.
Двойнѫ прежде испрела ти Парка
На своѭ си неизбѣжнѫ хуркѫ: (*)
Ил' во Фѳіѭ да живишъ спокойно
Дълговѣченъ и благополученъ;
Ил' во Троѭ и во клинъ Марсовый (п)
Младъ и зеленъ отъ стрѣлѫ да умрешъ.
Что е, сынче, по добро за тебе?»
Отвѣща ѝ Ахіль храбъръ сынъкъ:
«Мразѭ, майко, пустѫ дрехлѫ старость.
Чему ми е животъ Тѳоновый?? (р)
Нека иде Харонъ (с) кога иска;
Токмо да сьмь роду си полезенъ,
Пѣмъ и славенъ и всегда паметенъ»
Насмѣхнѫ се сребронога Ѳетісъ
Милъ е, сынче, твой животъ на майкѫ,
Мила ми е и твоя надмѣнность.
Кога любишъ бойный кликъ сьрдечно,
Ето сега идѫ при Зевеса,
Ще го молѭ да укрѣпи Троѭ
И да вдѫхне силѫ на Троянцы,
Да надвіѭтъ Гъркомъ чьрноокомъ,
Да гы тлъснѫтъ до шумно-но море,
Да узнаѭтъ Гърци своѭ Атѫ,
Да те честьѭтъ со прелѣпы дары,
Да гы спасешъ отъ зло незбѣжно.»
Такѣ рече и отстѫпи Ѳетісъ,
Възнесесе на велико небо.
Найде Діа на вьрхъ прѣвъсходенъ,
Прѣдъ него ми сѣдѫ на колѣна.
Съ лѣвицѫ хваща му колѣно,
Съ десницѫ свещенный подбрадникъ.

(*) Паркы, три богыни на человѣческото щастіе — На рочницы. Пьрва преде, втора віе, третя сѣче конецътъ (животътъ).

(п) Марсъ сынъ Зевесевъ, Богъ на войнѫтѫ.

(р) Тѳων, поради хубость, грабенъ отъ Ηω (зорѫтѫ) за нейнъ съпругъ, послѣ заматоренъ и прѣзренъ отъ нея.

(с) Смьрть (χαρὸ)

Сълзы рони и милно се моли:
«Боже, отче боговомъ и людимъ,
Почести ми сына скоросмьртна
Кой ми плаче покрай шумно море
Обезчестенъ отъ царя Микинска.
Молѭ ти се да укрѣпишъ Троѭ
И да вдѫхнешъ силѫ на Троянцы,
Да надвіѭтъ Гьркомъ чьрноокомъ
Да гы тлъснѭтъ до шумно-но море
Да узнаѭтъ Гьрци своѭ Атѫ
Да ми молѭтъ сына скоросмьртна
Да гы спасе отъ зло неизбѣжно.»
Отвѣща й Зевесъ всемогущій:
«Ще ме скарашъ, моревластно Θетісъ,
Ще ме скарашъ со свьрливѫ Ирѫ,
То е сѫдба на великы власти;
Едны лъскатъ другы огорчаватъ;
Но ты скоро отстѫпи отъ небо
Да н' те суми Ира ядроока,
Тя усьрдно Еллиномъ помага.
Азъ ще имамъ день и нощь на умѣ
Да извьршѫ твоѭ пьрвѫ молбѫ.
Ако искашъ да ми се увѣришъ,
Ето дамъ ти едно си знаменіе,
Склонъ всесиленъ на моѭтѫ главѫ.
Все что рѣшѫ с' мое мъгновеніе
Не ще бѫде никакъ прѣмѣнено
Ни лъжевно ни недовьршено.
Рѣче; и мыгнѫ со чьрны-нѣ вѣжды
И на рама безсмьртнаго Бога
Растресеса божествена коса
И се стресе небо-но безмѣрно.
Така Θетісъ преклони Зевеса
Та се послѣ оба раздѣлихѫ.
Тя се спусти во шумно-но море
При Нирея, стараго си татка.
Зевесъ иде во своѭ си станѫ
При другы-нѣ Богове безсмьртны,
Вси станаХѫ отъ свои прѣсмолы

Нито дързнѫ нѣкой немарити (*)
Вси мълкняхѫ прѣдъ лице Зиново.

Слово изречено отъ Г-на Ст. Чомакова при торжественото отварянїе на Народный Българский Съборъ. *)

Кога ся събрахмы изъ начало прѣдставители въ столицата, ный намѣрихмы всичко опропастено, и единъ извергъ обвитъ съ лигустѣвшы одежды подмѣнитъ на срѣдъ: Него бѣше подхвърлилъ оня надменый фанариотинъ за пресно доказателство, че смы быле нетшна люды лишени отъ всеко человѣческо право, и че смы быле нему подчинени въ все що има отношенїе до совѣсть-та, до народность-та, до семейството, до честь-та и до общый имотъ; намѣрихмы владцыты, конто ся поведоха съ насъ наказани въ заточенїе, народътъ убитъ: дѣцыты засрамены и по прьгавытѣ отъ тѣхъ избѣрены и въ една неопредѣлена черева оттѣглены; съ съкрушенїе сердца и въ очыты съ сльзы многажды ся пытахмы да ли нашата съдбина е такава или смы самы причина на единъ такавъ бѣденъ исходъ на святата ни тяжбѫ! Въ мечтанїята, конто си правихмы имѣвши прѣди очы лицата и дѣлата ный не можѣхмы да ся не убѣдимъ, че не малко въ това собственны наши грѣшкы ся подѣйствували; и това не е нито чудно нито странно, защо съ политическа смѣлость и благоразумїе бивать подарени, конто живѣятъ въ политическо срѣдний, за живѣющи въ мракътъ ни обыкновѣнно ся трѣбы съвсѣмъ безъ благоуханїе и вкусъ: и защо е много трудно да е свободенъ человѣкъ отъ егоизмъ и самонадѣянность, тамъ

(*) Вси събрахѫ широкы-нѣ поля тси свѣрстихѫ рацѣ все могуцы вси вдинахѫ безсмѣртны нѣ гласы, вси мълкахѫ прѣдъ лице Зиново.

*) Вижъ броѣ 11.

гдѣто въспитаніето не ся е въдворило: Съ това Богъ да ма пази отъ да мисля да хвърлямъ укоры възъ нѣкого, речьта ми е само да ся освѣтимъ въ истинната.

Кога проумѣхмы и ся убѣдихмы въ това ный ся не поколебахмы срѣщу всека опасность да влеземъ въ работата, и първо си начертахмы една линія на поведеніе, вънъ отъ коіжто не си дозволихмы нито колкото косамъ да излѣземъ, вътрѣ обаче въ кояго ный можахмы свободно и дерзостно да работимъ.

Тры точкы, яко тры свѣтлы звѣзды, служаха намъ за поводъ въ неіж линіѣж.

Пьрва бѣше святость и неприкосновенность въ бащинѣж ни вѣрж.

Втора, безгранична прѣданность и вѣрность камъ Ц. Правителство, което обыкаляхмы като огнище отъ голы и босы въ студена земѣж.

Трета: грижа за всыты безъ исключеніе или предпочитаніе единородцы, оздравены въ самостоятелна черква.

По пьрвата длъжность много затрудненія угорченія и тѣжкы бѣды претърпѣхмы до прѣди макло отъ оный отъ нашыты които ся извѣриха; тіи изъ двѣра изхвърлены ся промъкнаха прѣзъ прозорцы и всевидно прямо и прѣзъ тѣхныты покровителы проваждаха народната утроба уничтожающи благороднаты й отраслы.

По второто ни правило ный ся не поведохмы никогда отъ въшны внушенія; Въпросътъ бѣше зачятіе чисто народно, трѣбваше прочее да ся упази отъ всеко чуждо намѣшателство догдѣ ся лупѣше, защо инакъ непремѣнно погиваше; слѣдов. ный съ вниманіе и безъ забикалкы отхвърлихмы всеко покущеніе заіж та цѣль отъ гдѣ и да ны идеше: Това наше поведеніе не малко непріятности ны навлече на главата: Трѣбваше обаче да ся тегли. Политіката ни бѣше основ телна и единообразна, и вървѣ всегога паралелно безъ никогда да ся отдалечи отъ Правителството. Хора невѣжы іж посочиха за подозрителна, зломисленницы другы другояче споредъ обстоятелствата и лицата іж нарекохж; ный прѣди же да добиемъ и за да добиемъ оная която гонехмы народна срѣдишж ный си основахмы една политіка която ще назовемы и народна: Онова което прави да ся завижда, че нашый животъ

още въ тъмна цивилизація ся намѣра, то е че нѣмъ на Отоманскыѣ поданицы е дозволено да си воздышамы кой годѣ собственъ воздухъ, стига само негова свѣтлина и топлина да не пада освѣнъ отъ онова сльнце което возъ него грѣе; условіе на животъ: инакъ, кой иска на друго да си грѣе, той да не чака освѣнъ рѣнъ и смьрть: примѣръ пресенъ и зеленъ още прѣдъ очыѣ ни ся Хасуницыѣ и нашата уніатска счета.

Народността и наша дежизя бѣше черква самостоятелна, а правителственна заповѣдъ бѣше права въ соединеніе съ Грьцыты: Какъ поетижимы безъ да престъпимъ ни єдната ни другата заповѣдъ? Съ єдинъ кратакъ възгледъ ще ся потрудя да вы разкажа по кой начинъ ся постигна настоящето.

Едно многолѣтно пребываніе съ нѣмцы противницы бѣше ни помогнало да познаваме мощно добрѣ и точно тѣхнины слабости и мечтанія и рѣкохмы си: ако си отнемемъ и уздравимъ щото е интересъ матеріаленъ и ако имъ запушимъ имѣтъ, който гы блазнѣ че ще гы завѣде до осѫществленіе на великата имъ идея, ный напѣрно ще гы повалимъ долу, както Самосна надвивали колчимъ му отрезвали нѣкой си косѫмъ отъ перчемѣтъ: и съ тая мысль и намѣреніе ный пріехмы и положихмы оный начала чрезъ които съсѣщахмы величественната имъ и блистателна перспектива на едно будуще което отъ вѣковы си развиваше прѣдъ тѣхъ съ сплата на едно воображеніе достойно на горещый климатъ на местата имъ и гы насилвахмы срещу собственыйтъ нашъ интересъ тый самы, за полза на който си врьшеше спогожденіето, да го отблъснѣтъ. Кой бѣше тука крывъ? Не можемъ до не исповѣдамы че отъ начало още неисполнимостьта му бѣше очевидна, и ный имахмы нѣлно убѣжденіе за нея. Даже много добромыслящи ны отождиха, пріятели ны нашусиха, личныти ни интересы, въ това време на медленія, си изпразиха, но нашата совѣсть въ наложенната ни свята длъжность не ны допусти да отстѫпимъ нито колкото една іота, защо си вообразявахмы че она абсолютный до тогава Господарь, който владѣе едно положеніе превосходно, който разполага срѣдства и способности сравнително много големи, който си мисли по Божественно право че ны господар-

ствува, който гори отъ чувство на отмъстеніе, при най малкото благовреміе което ще намѣри ще ны съблече и оголи отъ сичко; О! за това не трѣбва да си правимъ илузіи; каквото на единъ сводъ единъ камикъ ако падне той ся струпва, ако отстъпехмы отъ равенството и ако имъ дозволехмы да имать пристѫпъ въ вещественнитѣ ни работы нашето положеніе слѣдъ не много време не щеше да е разно отъ първото, а історіята на возрожденіето ни ще сѫди болѣ тая тяжба.

Имахмы отъ друга стърна религіозно убѣжденіе че отъ той неисходъ чрезъ новъ проливъ ще излеземъ; стигаше ни постоянство и на благоразумѣето бусулата да не падне отъ рѫцетѣ ни; това убѣжденіе намъ ся породи отъ неблагоразумното поведеніе на противницитъ, отъ ефектътъ на живый споръ, отъ естеството на работата, която всегдѣ и всегда има свойството да возбужда фанатизмътъ още и отъ помощьта на времето което правеше по ясны и льскавы нашыты правдины и предъ нашыты и прѣдъ чуждыты. Прочее послѣ отъ тисящи еволюцій и маневры предопредѣлено было, онъ който ся противеше изъ първо и на най нищожнитѣ Български трѣбванія, той да има тая слава и честь да положи крае уголный камикъ на основата на народната ни черква, съ отстъпленіе на една Ексархія каква была.

Ексархіята тая ся съставляваше точно и само отъ онія Епархіи които ся намиратъ именно забѣлежени въ Императорскый Фермянъ.

Послѣдственны на народната девиза ный съ благочестивость видохмы да ся изрече уже ожидаемата речъ въ начало на черква Българска, съ гнѣвъ обаче отхвърлихмы предѣлыты и условіята и тъй въ ново поле нова борба ся отвори по между безъ да е по честитъ и въ тая да има право: Дѣйствително що ся появява въ нея? Притязанія суваранскы отъ една стърна возъ населената земля отъ Българы, и упорство безпримѣрно отъ друга което на вѣрно му надѫхваше вѣтаръ отъ вѣчный градъ, гдѣ старый поидификъ бѣше въ борба съ другы за предмѣтъ долу-горѣ подобенъ.

И въ тая борба, която имаше за цѣль народната цѣлокупность двѣ цѣлы годины истекохѫ, като два само де-

ния, дордъ Ц. Правит. поступи въ употрѣбленіе на правото си въ подобенъ случай: и вдѣде двата проекта, явленіето на които съживи отъ радость сичкыты чада Българскы, а порази отъ скѣрбь цѣлый фенеръ: обаче отъ двѣтѣ тія противоположны чувствувенія, иелата на бусулмѫ на благоразумѣето си любрѫка, и несочене веке правый пѫть и намѣ и тѣмъ.

Въ насъ понеже отъ сполуката числото на ревнителыты си умножи, и всеки единъ лаптѣне да си поотличи съ нѣщо явиха си повсюдешны луде съ стремленіе едни насамъ другы изтягать: Едни брѣзаха да уѣротять Патріаршіята, които по законъ психологическы бѣше неукротима въ оно время: другы искаха пакъ да ѣ разпрезнѫть вышне, за да си сѣкыне може-бити всеки възелъ и да исчезне всѣкъ напѫдъ на приближеніе на двѣ церкови.

Прочее първи новонахѫ за съвѣтъ вдѣяното на смѣсенѫ Комисія съ надѣжда и увѣреніе че ще достигнать до слѣдствіе достопослѣдно, което въ напрочимыя си да поима цѣлый народъ и сѫщевременно да си пріеме за конституческо отъ Патріаршіята, и не излезохѫ отъ заблужденіето си, освенъ кога видохѫ съ очыты си оновѣ, което дѣйцити веуе имъ казваха още прѣди да махнать съ брадата возъ проекты освѣщены уже отъ народъ.

Вторыти же карѣха ны волею неволею да влеземъ въ исѫѣщеніе на нѣкоя нечестыни прѣди още да си подтвърдѣть поне отъ Ц. Императ. Правителство. Веуе на тѣзи представлявахмы опасностіи, въ които налиаха грѣшащи и самъ Ц. Правит. и самъ черковната благочестіость; тіи, не задоволены, ны обадиха предъ народъть като не здравомислѣщи и користолюбцы: осквѣрени врѣдно за раскольничего въ двѣнайа единство и за грѣшкыты които си раждахѫ отъ него вѣй усилени уже и отъ новыты Архипастыры, които дрѣзновахѫ отъ Епархіяты да боюватъ задружно срѣщу новаты и надѣніа и да посѣятъ словото въ оправданіето ни прѣдъ всесвѣщенската черква на която тѣло окичавахмы отеческыты благословіи; ныи си силѣхмы по возможности да уназимъ благочініе и отношеніе срѣщу зарвата благочестива и нецорѣшно, стараѣхмы си да ни си не уцърѣть обѣщанныты въ книга правдины, и работѣхмы силно да направимъ щото и оніи наши

единородцы, които географическото имъ положеніе и обстоятелствата бѣхѫ задържѣли вънъ отъ борбѫтѫ да могѫтъ да ся показватъ отъ даденыты намъ правдины.

Въ испълненіето на нашиты совѣстны трудове ный не можемъ да ся похвалимъ, че всичко добрѣ смы извршиле, не само за трудность-тѫ на самата работа, но и за трудноститы, които по между насъ ся раждахѫ като отъ духъ на противорѣчіе, на противодѣйствіе, или отъ другы страсты и другы причины които, Бога ми, ній не проумѣвамы, и за които и въ послѣдне време ся появихѫ заявленія непохвални.

Купове отъ телеграфы и писма на взаимна прѣписка засвидѣтелствуватъ истинностьта на думыты ми. Никакви иждивенія и трудове за това ся не пощадихѫ, нѣкакъ и въ опасность ся пристѫпи като знаѣхмы и буквалн та заповѣдь на Императорскый Ферманъ за такива памѣсванія: Въ това поне щастливъ самъ да вы увѣря чя трудовети не отидоха совсѣмъ напразно, че гласътъ ни намѣри благозвученъ отзывъ, че на всичкыты срьцата тупатъ за присоединеніето имъ съ Ексархіѫтѫ за което всегдѣ, съ малки изключенія, голѣмы старанія стаятъ, но и голѣми страданія претрьпѣватъ дѣйцити и отъ всегдѣ съ умиленъ поглѣдъ и съ сльзы на очи ожидаватъ ваната отеческа и братска помощъ: Отричаніе на която е чисто грѣшка на самоубійство и на оскърбленіе на человѣчеството.

Съ тая ваша помощь, ако днесь смы честиты да имамы изпомежду ни прѣдставители само отъ честолюбивата Скопія, отъ мѫдрята Битоля, отъ Святата Охрида, отъ лѣпый Воденъ, отъ многострадающата Струмница и отъ бѣдный Неврокопъ надѣямъ ся съ тая ваша помощъ и вашиты старанія да послѣдватъ утрѣ и отъ другыты Епархіи населены отъ наши Единородцы.

Ето нашата политіка въ линіята на която отъ единадесетъ години смы стоѣли и смы работили: Слѣдов. видите че тя е истинна нашата народна политика, защо тя нема нищо чуждо, че тя е самата просвѣщенна политіка, защо тя не е слѣпа, че тя е благородната, тя е рицарската, защо не е бѣдна, не е корыстна, тя е всеобща, не е мѣстна, тя е Българска; съ нея ный смѣло и свобо-

дно работихмы до нынѣ, а сполуката на нашиты дѣянія оправдаватъ тая политика на тъмно.

Честнѣйшы старцы и Достопочтенны Господа! Вый по добрѣ проумѣвате отъ мене че феперската Черква е повече сустема политическа подъ расо калугерско отъ колкото една черкова Христова. На таіж сустемж дѣйствителната мисія е политическа, цѣль-та ѝ е сліваніето въ Еллинизмъть на Православныты народы въ Отоманеската Дьржава: Тъй и нашата распра съ нея въ сѫщность-та не е ни догматическа ни каноническа ни беззаконна. Ябѫлка прѣнія тя по между ни просто и чисто състои въ това: Да ли да ся управлявамы церковно отъ насъ и отъ нашы хора или да останемъ подчинени на Патрикъть по право историческо което казва че ималъ; въ терминъ по опредѣленъ распрата отъ наша стьрна е за освобожденіе на совѣсть-тж, на особата и на поданникъ отъ поданника; отъ стьрна на Патриаршіята е за убогатяваніе и господарствуваніе. Слѣдователно догдѣ не ны види да подпаднемъ въ пьрвото си робеко състояніе, или да прѣдставлявамы една бѣдна народность и още по бѣдна черква, тя нема да рѣче че смы влезли въ каноническо положеніе: Феперъ по между си зове себѣ Караказанъ, и прѣдъ светътъ увѣрява такожде че не припознава народъ и народности; но слѣдствіе на тая доктрина той не познава отъ Българскы народъ освенъ, по логика пакъ своіж, въ лицата на нѣкои които природата е лишила отъ всека дарба и способность; поне тъй опредѣляваше единъ отъ най умныты Патрицы Българина. Прочее той характериса проекта Правителственный за антиканоническы, на Българо-Грьцката Комисія проектъть за антиканоническы, Императорскый Фермань такожде за антиканоническы, въпросъть сѫщый въ сѫщность-та му още за такавъ: Като е тъй, не ся пита ли ли е свята, но пита ся да ли е серіозна тая Черкова? ако е пьрвото, тя ще бѫде послѣдственна и нещо безъ голѣмо на себѣ си противорѣчіе да ны припознае черква кога ны не припознава като народъ; ако е второто, заслужва ли, народъ здравомислящъ да тръси дозволеніе отъ притѣснителяты си да си уздрави съдбинята си, и все що си касае до съхраненіето му? Гдѣ е станѫло такова нѣщо, зи да ся надѣвамы и ный словесно? На мѣсто, про-

чее, нови отступленія, нови жертвуванія за да добиемъ не зная какво си, като благоразсѫдны хора, както правихмы до нынѣ и смы ся ползували отъ неговото упорство и неправедно притязаніе възъ насъ, нека ся ползувамы и сега за допълненіе на нѣкой недостатоцы, които умысленно му ся отстѫпенны за нѣгово удовлѣвореніе: Да, кой не пріема тягость той губи и преимуществото, което му ся дава срѣщу тягость-та: Отъ това правило, защо да ся освободява нашый непріятель? Ако не постѫпимъ здраво по слѣдувамы противнѫтѫ политікѫ, която ся е вмъкнѫла по между ни ще ся каѣмъ безъ ползѫ.

Вопросътъ ни има за предмѣтъ черквѫ, той въ сѫществото си е народность, а цѣлъта му животъ. слѣдов. цѣлото духовенство, цѣлый народъ, цѣлото отечество очаква да излези чрѣзъ него отъ мракътъ, каквото Лазаръ отъ гробътъ. Нашата черква чакамы ѭ да огрѣе като едно сльнце, което да грѣе возъ сичкыты, стоплува сичкыты и оживотворява сичкыты: отъ него чака цѣлото отечество свѣтлинѫ и топлинѫ да цьвне като градина да даде плодъ и постигне съ него да ся отплати на добродѣтелный му Господаръ. Ето какъ разбирахмы ный които дѣйствувахмы отъ начало и до днесъ по вопросътъ. Ето какъ го разбира и Августѣйшый ни Господаръ, и декретува освобожденіето на цѣлый народъ отъ онова омразно фенерско иго. Който убо измѣства народа и го замѣства съ личности, който заличава отечеството и записва мѣсторожденіето си който, забули Христа и открыва человѣческы трупъ, той грѣши и нѣговата грѣшка е непростенна. Знаете великѫтѫ истинѫ, която извличамы отъ всеобщата исторія; тя е, че гдѣ общый интересъ не служи освень за було на частный интересъ, че гдѣ голѣмити вълненія, нематъ за предметъ идей, но иматъ за предметъ лица, тогава най здраво положеннытѣ началства не могатъ освѣнь да паднатъ и съ тѣхното шумливо паденіе да возбудатъ вессліе и разсѣянность: прѣсенъ примѣръ Наполеонова Имперія, още и тая сѫщата фенерска черква.

Знающи тія хубавы истинны, нека ся пазимъ отъ егоізмътъ, защото той е пьрвата халка на сичыты пороцы: раздѣленіето което му е естественно чадо опустошава

сичко: особыты ся гобатъ отъ нравственный егоізмъ, а народыты погинватъ отъ такива раздѣлений.

Като умни пеко ся увазимъ, срѣщу слуховеты, конто си раздаватъ за насъ по езикъ, отъ подобни раздѣления; политіката ни обвиняване всички ни, въ нея нѣмаше ни Пловдивчани ни Търновчане ни Битолчане, но имаше Българинъ и България: тая политіка пека слѣдваны, защото е политіката съ широкы назухы и съ широкото срѣце: тя всѣкога пріема, сичко прощава: на мѣсто личности мѣрны мудрува, на мѣсто грижы за користь лична, тя съ самоотварженіе, жертвуванія, и дѣятелность ся позна, и съ нея ный возторжествувахмы: тя осѣрдчи и разжесели свѣтъть, и съ нея и за нея околъ вопростатъ си стекохж благочестивѣйшы и честитіны Іерархы, и подадоха му сила и животъ, съставихж черквж и представихж ім прѣди началства и черквы и може да ся рѣче че сомдахж черкова върху конто вито адовити врата ще могжтъ да преодолѣжтъ.

Послѣдователи убо на нея съзрете на всыты съ единакжв признателность, защо всички си основатели на народната черква; безъ тѣхната помощъ вы увѣряваме азъ, че нашити дѣла не щѣхж да имать опай тежесть, отъ конто си лишавахж когато гы немаше: безъ тѣхното съдѣйствіе пека си не мечтаемъ че не щѣхмы да ся бромимъ по малко отъ еретицы, даже и отъ страшж на доброжелатели и благоразсѣдны хора; който мисли че тѣхното стеченіе могло е да причини затмѣніе на лица, той е ежеглѣдъ: Великити лица не ся затмѣватъ.

Колкото и да ни е криво да влезимы въ полето на частны вопросы, понеже обаче често мълчаніето ся зима за подтвърденіе, и произлизатъ отъ това часто разни неудобства, като членове на едно семейство за длъжность считамъ да вы кажа отворенно че нито съмъ работилъ по вопросътъ не приносямъ на други идолъ освѣнъ на оня който ма е былъ и ще ми е всегда до животъ идеалный идолъ на една свѣта и свѣтлж черквж и на народътъ въ пжтътъ на напрѣдокъть; тый сыщо и мойти довѣрителы Пловдивчаны сички жертвуванія по вопросътъ приносятъ съ чисто срѣце возъ общый жертвенникъ на милото ни отечество. Прѣдставителъ на тая Епархія вы увѣряваме че никогж никому отъ жителыте на тая частолюбива часть

на Тракія не е минало прѣзъ умятъ, нито ще му допустне срѣцето до му мине идеята на сѣдалище на общый ни свѣтилникъ въ Пловдивъ. Доста просвѣтены тій разбиратъ мощнѣ хърно че въ дивиты мѣста на необразованното ни отечество той нѣма освѣнъ да угасне; Доста разумны тый умѣятъ да ся ползватъ отъ Христовиты совѣтуванія и не вжигаютъ свѣтилника и поставляютъ его подъ спудомъ но на свѣщницѣ и свѣтитъ всѣмъ.

Пловдивската Епархіа дѣйствително е работила, жертвувала, постоянствувала и Българскый вопросъ, може бити като вопросъ официаленъ, въ нея да ся е родилъ и порастналъ; тази неоспорима правда може да ся каже дерзновенно безъ да ся докача честолюбіето на оныя отъ другиты Български Епархій, които всичкы както бѣха въ время пострадали така и содѣйствуваха по возможности за днешната ны сполука. Но Пловдивската Епархія, колкото и да ѝ ся оцѣняватъ или не трудветы и жертвыты не е никогда имала нито ще да има частни притезанія.

Далечъ отъ нея, далечъ отъ нѣйныты дѣйци и представителы всеко мѣстно честолюбіе. Народочерковното си благоденствіе тя го е винаги трьсила и го трьси въ общото народно благоденствіе, за което тя ся е неуморимо трудила отъ 1850 лѣто до той часъ; тя не предлага нито приnася на народната ни Ексархія единъ опредѣленъ градъ, една именованна Епархія, нито пакъ препоруча на Българскый народъ и на почтенныты му представителы, еди-кой отъ честнѣйшыты му старцы за еди-кой си высокъ степенъ. Повтаримъ; въ имято на Епархіята, на която самъ ималъ и имамъ повѣреніето, въ имято на други многочисленни Епархій, които подобно ма ся почели съ безграничното си камъ лицето ми довѣріе което винаги ся постарахъ и да заслужа, въ имято на народното въобще добро, за което жертвувахъ, безъ да сж кая, и частенъ интересъ, и состояніе, и занятіе което ма обогатяваше, и фамилія и святы свързкы, и годинытѣ си, въ имято на всичко това протестувамъ ся съ сичката сила на душата си, че нито Пловдивската Епархія нито азъ и сотрудницытѣ ми не смы ся борили нито ся боримъ, споредъ както раздаватъ нѣкои си съ неискренѫ цѣль, ушъ за мѣстны интересы и лица. Не! дѣйству-

вали смы и жертвували смы, но за народъ и за нанародното ни духовно освобожденіе.

Като дѣйцы и членове на народътъ желали смы и трудили смы ся да отбѣсвамы всяко покушеніе, що е могло да нанесе врѣда на добрый исходъ на св. работа и до той часъ и още ще ся трудимы да преодолѣятъ въ тойзи соборъ добрити, здравити и независимити отъ мѣста и лица идеи. Ето самити наши претенцій, ето нашити мнѣнія, и ако има нѣкой си да ны обвини за тѣхъ, ній ще земемы тія обвиненія за хвала.

Искамъ вы прошка, Господа за тый думы, които излизатъ отъ дълбочината на срьцето ми, но що казвамъ? Тый ся слабъ отзивъ на мислити които преобладаватъ въ дѣлата Пловдивска Епархія; но слѣдъ подозрѣнія които ся появиха вънъ и далечъ отъ тая ограда, помислихъ че това изясненіе бѣ неизбѣжно за честьта на месторожденіето ми което заслужва справедливо признателностьта на народътъ, и истинный народъ не може да и ѫ откаже.

Народътъ дълженствува и друга една признателность, тя е признателность-та камъ родолюбивата и честолюбива Българска колонія въ Цариградъ. Само оныя които ся видѣли отъ близу и дѣятелностьта и ревностьта имъ какъвто и самоволниты имъ жертвы могатъ да оцѣнатъ до колко ся спомогнали за успѣхъ на дѣлото ни тыи родолюбивы и за похвала достойны чада на Българія. Хвала имъ!

Нека смы признателны и къмъ оня Державный мѫжъ, който при многочисленнити си тяжественни занятія има добрината да пріима учтиво и насъ малкытѣ хорица тъй какъвто пріима и мъжьеты отъ высокъ хврькъ, да ны покровителствува отъ гоненія, и да ны оправдава отъ обвиненія като най мѫдрый и милостивый отецъ. Нека молимъ всевышнаго да му продльжи животътъ за честь и слава на пространната Отоманска Имперія на която тъй мѫдро дрьжи браздыты. Тъй, драгы ми, съ признателность-та камъ благодѣтелы народътъ паняся честь себѣ и насърдчява и другы да ся появяватъ подобны на оныи; съ това преуготовлява по блистателно будуще себѣ. Тія сѫ явни истинни. И народната ни Исторія ще гы спомену-ва съ дълбока признателность. Но всичкити трудове, всич-

китѣ жертвы, всичкиты заслуги и покровителства на высочайшы лица щѣха да бждатъ празны и суетны, безъ доброволното разположеніе, безъ отеческата благосклонность безъ милостьта на Августѣйшы ни Царъ, съ волята на когото ный ся възродихмы. Дано Всевышный Богъ, Царъ Царей и Господъ Господствующыхъ му въздаде прилична награда му продължи днытѣ и подкрѣпи и прослави пространната му Дьржава. Да Живѣй!.

СТИХОТВОРЕНІЕ

Охридъ.

Я, въ полнощь мрачнѫ, беззвѣздиѫ,
Боже, на высоко мѣсто,
Съ сьлзы во очи, съ душѫ жедиѫ
За Охридъ я мыслѣхъ често.
За Охридъ столицѫ духовиѫ,
За теплѫ вѣрѫ тогашиѫ;
Какъ съ народиѫ думѫ свободиѫ
И съ душѫ чистѫ, безгрѣшиѫ:
Климентъ славянскѫ молитвѫ,
Божіе предаваше слово
Въ Охридъ, во старѫ-тѫ цьркваѫ, —
То бѣше кротко и ново.
Какъ на свой языкъ народенъ
Проповѣдвалъ кротко, мило,
Духъ на-любовь, духъ свободенъ
Онъ кадейки сосъ кадило.
Тамъ въ цьркваѫ съ любовь, съ смиреніе
Онъ свое словесно стадо,
Сосъ Кирилово ученіе
Напоявалъ старо, младо.
И какъ народъ гръмогласно
Въ старѫ ми цьркваѫ Охридскѫ
Произносеше согласно
Онъ молитвѫ си славянскѫ.
И сега, о Боже, често,

Сосъ очи влажны, сълзливы,
Отъ това высоко мѣсто
Плащамъ Ти теплы молитвы. —
Пастырь прати имъ духовенъ
Да паситъ славянско стадо,
Съ духъ народенъ, духъ свободенъ
Да утѣшитъ старо, младо.

Жинзифовъ.

1861

За женскій полъ *)

II.

За здравето.

Блаженъ онзи, на когото здравата душа обитава въ здраво тѣло — помни добрѣ това изрѣченіе, драга сестро! Нашата душа е твърдѣ тѣсно свързана съ тѣлото; спокойствіето на едното дѣйствува на другото, физическото състояніе има най голѣмо вліяніе на нравственното състояніе. Тѣлото е орждіе на душѫтѫ; когато тѣлото ся мѫчи, мысъль-та изгубва много отъ своето могѫщество и своиты силы. Свиренѣто на най-добрѣятъ музикантинъ става лошо на неусъвършенствуванъ инструментъ. Нѣжното здравіе ражда хыляди мѫкы; а който страдае, макаръ и съ надземни добродѣтели да е надаренъ, мѫчно запазва весело расположеніе; твърдѣ рѣдко ся случава щото человѣкъ болнавъ, който часто подпада подъ разны болести, да има онова постоянство и онова търпеніе, онѫзи душевнѫ силѫ, които изисква отъ насъ часто пълніятъ съ горчивины животъ.

Току-рѣчи никой отъ насъ не може да потѫпчи тѫй далечъ себезнаніето, за да испълни точно, при голѣмы болести, длъжноститы на своето положеніе безъ да стане досъдливъ на другиты. —

И тѫй, нищо нѣма по скѫпо отъ здравіето; само добродѣтель-тѫ оценявай по-высоко отъ здравіето си: За това старай ся до колкото можешь да не изгубвашь скѫпото това съкровище. Когато изгубимъ здравіето си не съ

*) Виждъ брой 12.

собственїмъ погрѣшкѫ, тогава наша длъжность е търпеливо да ся покоряваме на волѭтѫ на оногова, който владѣе надъ насъ; нъ ако по своѭ винѫ ся лишимъ отъ този неоцѣнимъ даръ, нашиты мъки ся удвояватъ. Колко много лица сѫ ся раздѣлили за сѣкога съ здравіето си по причинѫ на невнимателность-тѫ и легкомыслѣто си! и тогава суетни сѫ сичкити старанія и сичкиты усилія за да бы ся изново добыло; тази драгоценность веднажды изгубена, не ся връща вече никогажды.

Сестро! грижи ся за здравіето си; въ младость-тѫ си можешь да го утвърдишь или за до вѣки да го подкопаешь. Ты знаешь, колко тѣсно е свързано нашето физическо състояніе съ нравственното, глѣдай да бѫдешь сѣкога въ еднакво и весело расположеніе; Не давай твърдѣ вниманіе на горчевишныты на тойзи животъ; бѫди сѣкогашь прѣдвидителна, пази ся отъ сѣкѫ страсть, а най-повече не бѫди меко чувствителна. Вѣрвай, че нищо повече неподкопава здравіето и щастіето отъ колкото излишната чувствителность. Ако и да ѭ незаплатишь съ животътъ си, а то поне ще ти поврѣди нервыты, отъ което слѣдва болесть сега обща въ чувствителныты хора, особенно въ женыты. На первическатѫ болесть ся смѣе само който ѭ непознава, дѣйствително обаче смѣшна и врѣдителна е за онія, конто си ѭ отдаватъ отъ пѣкаква си суетность и наклонность къмто крайноститы, а несносна е за онія, конто дѣйствително страдаѭтъ отъ неѭ.

Грѣшни онзи, който ся невъоружава противъ неѭ, понеже отъ насъ зависи, да обладѣваме собственѭтѫ си слабость съ голѣмото искуство, което ни е Богъ повѣрилъ, сирѣчь съ душевнѭтѫ си силѫ. На кѫсо да рѣчемъ, моя сестро *пази ся отъ сичко, което е врѣдително на тѣлото, Ти, испълнявай сичко, което го удържа въ здравіе и прѣсность.*

Добріятъ редъ и простотата на животътъ сѫ основата на здравіето. Трѣбва да бѫдешь прѣдосторожна въ работѭтѫ, въ забавленіето, въ движеніето на тѣлото, въ ѣденіето, въ піяніето, въ спаніето и въ сичко, и сѣкогажды врьши споредъ правилата, конто сѫ припознати за правы и истынны. Животътъ наредѣнъ по добры правила и сѣки день еднакъвъ, има добро вліяніе на тѣлото и на душѭтѫ ни. Мнозина, конто иматъ навыкновеніе на нередовенъ животъ,

наричатъ го геніалность, а правилата въ животатъ не имъ до толкова наресватъ, защото ги иматъ за педантерія; — нъ тая педантерія, азъ напълно ти ѣж препоржчвамь, драга сестро! Пази и нѣкаквж ся простотж въ животътъ; търсенната изобретателность сѣкого врѣди. Твоити родители, още въ люлкжтж ти, ся тя учили на простоправіе, пази го напълно; простити ястія нека най-много ти ся ослаждатъ. Пази ся отъ сичкиты силны питіета и отъ сладкиты нѣща; захарниты колкото е възможно малко употреблявай! И безъ врѣдителны мириозливы работы можешь да поминешь, особенно питма и розява водж редѣй употрѣблява; и облѣклото ти нека бжде тжй просто както и сичкіятъ ти животъ. Въ това отношеніе бжди сѣкогашъ дѣте на природатж, и ще останешь за сѣкога здрава и весела.

Навыкновай на неугоды (некомодность); който си угажда много, той незнае и неможе нищо да понесе, и често и най малкіятъ вѣтрецъ го повредѣжда. Неотбѣгнувай отъ по-простатж работж, тя ны прави много по силны; пази ся отъ голѣмжтж топлинж въ облѣклото, жилището и постелкжтж; небой ся отъ дъждовно время и отъ студъ. При все това пакъ мыслиж да непожелаваме да станемъ и твърдѣ испечени: Крайноститы въ сичко сж врѣдителны. Като тя пазиж отъ излишнжтж топлинж, правж тя внимателнж, да неподпадашь пакъ въ другжтж крайность, и да ся необлачашь твърдѣ леко. Много Госпожи присвояватъ чуждестраны кроежи на дрѣхиты, безъ да размыслжтъ че нашіятъ климатъ не имъ е благопріятенъ. Сичкиты излишни ревматически болести, чини ми ся происхождатъ отъ неправилното облѣкло. Леката дрѣха напстина ласкае на хубость-тж, нъ здравіето има много по-голѣмо значеніе, защото никое, макаръ и най-прелестното, неможе да ся сравни (покрай ней-мѣрѣ споредъ моето мнѣніе) съ руменото и весело лице, което ся вижда, че е знакътъ на здравото тѣло и на здравіятъ разумъ.

И чистіятъ въздухъ и мирното движеніе ни удрьжжатъ въ добро здравіе. Сѣкогашъ зимѣ има повече болести отъ лѣтѣ, и то за това, защото по рѣдко излазяме, и тжй по малко ся движимъ. Когато Богъ сътвори человѣкътъ, небето му бѣше стрѣха, и опредѣли душятж както и тѣлото на дѣятелность. Въ хубаво время нѣколко часа, а въ

лошо, поне нѣколко млнуты дѫхай чистъ въздухъ. Въ топло время оставяй прозорцыты на стаятѫ си и цѣлъ день отворены, а зимно время поне единъ часъ на деньтъ. Пази ся отъ гнуснавѫтѫ лѣнивость, работи, ходи, припкай, колкото можешь! Има нѣкои движенія тѣлесни, които трѣбва да правишь твърдѣ умѣрено, защото тѣхнити слѣдствія сѫ много врѣдителни. Прѣдпазвамь тя отъ тія движенія, защото знаѫ, че имашь къмъ тѣхъ голѣмѫ наклонность; вече разумѣвашь, мыслѫ, че говорѫ за хорото. Много лица скѫпо ся заплатили тази опасѫ охотѫ; недѣй мысли че напълно ти забранявамь хорото, напротивъ азъ го намирамь за младыты хора забавленіе, пріятно и полезно; хорото дава на тѣлото пріятно и мило стояніе, прави человѣка по удободвижимъ, като спомага на лѣпотворностьтѫ на тѣлото; особенно зимно время, като движенията сѫ нѣкакси ограничени, умѣрено употрѣбенното хоро е твърдѣ полезно за здравіето; а твърдѣ е врѣдително, когато ся употрѣбява безъ мѣркѫ. Особенно настивката подиръ хорото быва твърдѣ опасна. Въ младость-тѫ си веднаждь само бѣхъ свѣдетелка на единъ жалостенъ случай, когото тука ще ти кажѫ за наукѫ.

Единъ часъ далечъ отъ мѣстото, гдѣто съмъ ся родила, живѣеше Госпожа Д., майчина ми пріятелка. Тя имаше дъщеря Емилія, една на майка, която твърдѣ обычахъ. Тя бѣше млада, пълна съ животъ, силѫ и веселость. Пріятна руменость, знакътъ на здравіето, покривше лицето ѝ; усмѣхътъ сѣкогашь украшаваше кораловыты ѝ уста, сѣкой ѭ паричаше цвѣтѫщѫ ружѫ (трендафилъ). — Освенъ това тя бѣше надарена съ най-красниты качества, приличаше, като да бѣше отъ сѫдбѫтѫ опредѣлена не само за длъгъ нъ и за честитъ животъ. Единъ младъ момъкъ бѣше успѣлъ да спечели наклонность-тѫ ѝ, и тя му бѣше даровала сърцето си, и слѣдъ малко время щеше да стане свадбата имъ; и двамата ся радвахѫ, че бѫдѫщность-тѫ имъ ще бѫде твърдѣ блѣскава. Единѫ недѣлѫ прѣди свадбатѫ имъ Емилія бѣ призована на балъ. Тя обычаше почти страстливо хорото; въ този день като бѣше по-весела отъ сѣкой други пѫть, тѫй далечъ ся забравила, щото почти премрѣла ся пусна отъ хорото. Като искаше да ся расхлади, отиде въ другѫ единѫ стаѫ: Тамъ прозорецътъ былъ отворенъ;

сѣднѫла при него, мыслящи, че ще и стане по-добрѣ; мѣжду това вѣтаръть ѭ привзелъ и тя падняла на земѭть като мрътва. Заведохѫ ѭ у дома ѝ, повыкали най-добриты лѣкари, ѫ нѣма помощь за нещастнѭть Емилія; тя умрѣ наскоро токмо тогава, когато щеше до постѫпи въ новыять пѫть на животъть си. И до сега, чини ми ся, да слушамь плачовыты и риданіята на родителиты ѝ, да глѣдамь отчаяніето на нещастнѭть годеникъ. — А що ставаше въ сърдцето ми, него нетрѣбва и да ти приказвамь.

За запазваніето на здравіето ни е необходимо нуждна и *чистота*.

Сѣкый младъ въобще желае да има весель и здравъ крясѫ: Сѣкоя отъ насъ бы сполучила това си желаніе, стига само да дръжи чисто тѣлото си. Честото употрѣбеніе на бляты е твърдѣ здравоносно, а когато това не е възможно, то поне ся мій сѣки день цѣлъ съ студенъ водѫ. Нищо незапазва по добрѣ здравіето и хубость-тѫ отъ колкото водата и въздухъть.

Касателно до болестьтѫ нѣкамь да ти спомена още нѣщо. Въ болесть сѣкоя отъ насъ трѣбва да ся влада тихо и трьпеливо; съ нетрьпеливо владаніе, само силиты си нечерпиваш; тѣхніять недостатокъ ся осѣща още повече, когато ся излагаме на другы болести, отъ конто рѣдко е нѣкоя отъ насъ да избѣгне. Бѫди увѣрена за това, сестро моя, че чрѣзъ търпеливость-тѫ увѣличаваш набожностьтѫ, чрѣзъ търпеливость-тѫ мысъль-та ся наклонява къмто другіятъ животъ. Мысъль-та за вѣчность и вѣрата въ безсмьртіето, спечелнии чрѣзъ търпеливость-тѫ и довѣріето въ Бога, сѫ като двѣ крила, конто възвышаватъ и най-притѣсненѫтѫ душѫ, и види ся, че человѣкъ, когато е подкрѣнявань отъ това довѣріе, може да претьрпи и най-голѣмото нещастіе. Нищо не е много-годишното тѣло за онова, който постоянно вѣрва, че слѣдъ това нещастіе ще настигне утѣшеніе. При все това ній трѣбва да ся пазимъ отъ сѣко тѣло; особенно въ болесть ся отнасяй както тя съвѣтувань. Догдѣто ти дозволява умътъ бѫди безъ лѣкъ и безъ лѣкарь; ѫ когато болесть-та сочи на опасность или болѣдуваніе, недвѣй употрѣбява домашны цѣровы, съвѣтувай ся съ разуменъ и честенъ лѣкаръ, имай пълно довѣріе въ него и въ искуството му, испълнявай

точно неговиты съвѣты и незлоупотрѣбявай добрѫ му волѭ и довѣріето, което има къмъ тебѣ, сирѣчь, че освенъ неговиты съвѣты другиго никого нѣма да слушашъ. Често съмъ была сама свѣдетелка на непріятныты впечатлѣнія, конто лѣкарити претърпѣватъ съ болницыты си особенно отъ родинны съсѣдки и бабички, конто обычатъ въ сичко да ся месѫтъ, и искатъ отъ сичко да проумѣватъ по-добрѣ, даже и отъ самѫтѫ лѣкарскѫ наукѫ. И тѫй помни, сестро, въ случай на болесть имай довѣріе само къмъ оногова, който въ тоза отношеніе е най-опытенъ. Имай довѣріе въ цѣровыты; това довѣріе, когато е и разумно, е въ сѫщото время и набожность, както казва Кохановскій:

Да има человѣкъ довѣріе въ билкыты, цвѣтята и минералиты, че ще уздравѣтъ тѣлото ни, е сѫщото, както да има довѣріе въ Бога, който е сътворилъ тѣя билкы, цвѣтя и минерали, а особенно нѣкои си за да ни служѣтъ само за лѣковы.

Калоферъ

Превожда отъ Чехски *Ека Каралийкова.*

Описаніе на Училищата въ Полянo-Кукушкѫтѫ окржжность.*)

Отъ какъ до овдѣ описахме училищата, каквы ся находяѫтъ по оваѭ окржжность, не бы было, мыслѭ, излишне да ся повратиме пакъ на Кукушкытѣ и Полеянискы училища, како на позабѣлѣжителны въ Епархіѫтѫ, за да гы опишеме, колко ке ны быдеть възможно, по обстоятелствено и Историческы, захващаещи отъ описаніето на градътъ Кукушь.

Рѣченный градецъ, кой ся нахождатъ въ Южнѭ Македоніѭ въ Солунскый Санджакъ, 7—8 чясове на Северъ отъ Солунъ, на подножіето на еднѭ тумбѫ, на върхътъ на конто «Кукушко градище» (1) називаемъ, днесъ

*) Виждъ брой 10-ый.

(1) Въ овыя стрыны съ име «*Градища*» наричѫтъ върховетѣ на нѣкои могылы (тумбы), кои несъмнѣнно грѣбитъ нѣкогашь да сѫ были обградены (защо и днесъ знакове такви си опазвать) съ нѣ-

ся намиратъ Храмъ Св. Георгія въ видъ на обитель, на старо врѣме ѥ былъ едно село, кога пооголѣмявано, кога посмалявано; А отъ 100—120 год. на вамо почнѫло да ся увеличяватъ постепенно така, що денеска ся е сторило единъ градецъ, отъ 1000—1200 домове вси почти Българо Христіянскы съ 50—60 само Турскы, който нѣколко врѣме не малкѫ ролѭ ѥ игралъ въ Народоцьрковныйтъ ни въпросъ.

На врѣме, кога Славнитѣ Отоманскы Султани завладѣли овдѣшни вѣ страны, отъ какъ разорили тогашнійтъ укрѣпенъ и главенъ на овѭ окрѫжность градъ *Женско*, въ кого имала ѥ столицѫтѫ си една Българска княгыня, поради коѭ градътъ какщо и владѣніето ѝ ся наричяло Женско, имя, кое и днесъ още ся ѥ опазило — Женско или Авретъ-Хысаръ, и на казѫтѫ женскѫ или Авретъ-Хысарскѫ, началството и судилището заедно съ пазарътъ ся прѣмѣстявало отъ едно мѣсто на друго по казѫтѫ дури найпослѣ около прѣдъ 100—120 год. като дошло въ село Кукушь, тука ѥ застанѫло даже и до днесъ. Отъ тога и захватило реченото село да ся увеличяватъ. А на врѣмето отъ злоупотрѣбленіята како отъ *Хайтытъ*, така и отъ другы граждански злоупотрѣбители, Кукушянетѣ принудили сѫ ся да призовѫтъ покровителството на единъ тогашенъ силенъ Бегъ — *Шефпендія*, обѣщаещи му ся да му плащаѭтъ ежегодишне нѣкакво си даждіе въ замѣнѫ на покровителството му противъ злоупотрѣбитилитѣ. Постепенно обаче това, отъ нуждѫ, така да рѣчѫ, и отъ нѣмайкѫдѣ, самоволно подчиненіе подъ рѣченаго Шефпендія, достигнѫло ѥ до нѣло-цѣличко поробяваніе, и селото, отъ поддашно было прѣвьртено на собственъ неговъ чифликъ, отъ кого Шефпендіевитѣ потомци до скоро сѫ ся ползували, получвеещемъ доходытѣ му. Много цѭти поробенитѣ Кукушяне сѫ ся мѫчили да ся откупятъ, нъ все напраздно имъ отѭпалы мѫкытѣ, а по нѣкогашь и паричкытѣ си гы давали и отъ робството не ся освобождавали, што отеческото си наслѣдіе — своето имущество

каквы отбранителны стѣны или табіе. Такива *Градища* сѫ ся дочювали (опазилы) нѣколко и до днесь, като н. п. *Женското*, *Кукушкото*, *Лазаричкото* и другы.

можѣли да усвоятть. Найпослѣ, прѣди 20—30 год., кога нѣкой Али-ага Мочко прѣкупилъ отъ Ц. Правителство реченото село — Кукушь, посвоено и очифлиджено отъ Царскаго прѣстѫпника Шефпендія, Кукушянетѣ ледвай съ огромны количества пары могоха да ол откупятъ, Ото тога особито Кукушь почнѫ да раститъ исполинскы и слѣдуватъ още да раститъ, та за малу врѣме ѥ достигнѫлъ да ся нарѣчетъ и градецъ съ управитель, прѣдъ учрежніето на Виляетытѣ, Мудиренъ, а отъ тога на вамо каймакаминъ, имѣѭ изъ подъ управленіето си горѣрѣченытѣ три голѣмы каазы, Авретъхысарскѫ или Женскѫ, Горне-Авретъхысарскѫ или Гевелійскѫ и Карадачкѫ съ подуправитель, Мюдиринъ.

Сега пека рѣчеме нѣщо за основаніето училища въ той новосъставенъ градецъ, и за устроеніето имъ.

Въ Кукушь, ако и да сѫществовали отъ много врѣме нѣкакви учители, кои учѣли по домоветѣ си съ мѣсѣчнѫ заплатѫ по нѣколцина ученици само едно крыво-лѣво чтеніе Грьцко, а пишеніе никакъ (защо и сами они не сѫ знаяли), нъ собственно отъ 1825 год. ся положилъ пьрвыйтъ основенъ камень за рѣдовно общинско училище. Тога Кукушкытѣ жители, между кои ледвай да ѥ имало до тога 2—3-ца що да умѣяли нѣкакъ да си подпишѫтъ името, довели подобъръ учитель, що знаялъ нѣщо повике, и прѣдавалъ поурѣдно, поставили го въ единъ общый домъ, и плащали му отъ общинѫтѫ. Това слѣдвало за малу врѣме; въ учителствуваніето на нѣколцина само Грьцкы учители, како н. п. на нѣкого Григорія, х. Макарія и другы, Кукушката младежь ся наслаждавала съ това добро; въ това врѣме 20—30 мина отъ жителитѣ Кукушкы ся понаучили по нѣщо да пишѫтъ и пѣѭтъ цьрковно. По злощастіе обаче не траяло за дълго врѣме това състояніе на училищата имъ, ами скоро падѫлы тыо въ пьрвото имъ състояніе и слѣдвали така дури до 1840 год.

Между тѣѫ и идущѫтѫ 1841 год. порязумнитѣ и ученолюбивы Кукушяне, особито тіе, що въ малковрѣменното поурѣдно учителствуваніе на рѣченытѣ учители были счистливи да вкусятъ отъ сладостьтѫ на наукѫтѫ, тіе, велѭ, отъ Кукушкытѣ граждане ся загрижили да доведѫтъ единъ добъръ и способенъ Елинскый учитель, и тоѩ

ѥ былъ приснопамятный народный ш мѫченикъ, *Димитрій Хр. Миладиновъ*, изъ Охридскѫтѫ паланкѫ, Стругѫ, (житіето на кого въ згодно врѣме мыслѭ да опишѭ), кой въ двѣгодишнето си учителствуванїе въ града имъ сполучилъ освѣнъ уреѫданїето на училищата, още и да вдѫхнетъ въ Кукушянытѣ чювства отъ силно и жярко ученолюбїе. Отъ Неговото учителствуванїе излѣгли доста ученици такви, кои да усѣщать що ѥ ученїе и каква ѥ ползата му. Въ Неговото врѣме подбудени отъ любовь къмъ наукѫтѫ, Кукушянетѣ съградили едно привремено и удовлетворително за тогашнытѣ нужды училище взаимно и главно (Елинско). Отъ това врѣме почти бронтъ лѣточисленїето си и разбужданїето на Кукушкытѣ жители въ собственытѣ имъ народны интереси. И това обаче златно за Кукушянытѣ врѣме по злощастїю не траяло за много. Грьковладычка злоба и тука подѣйствувала щогодѣ-сполучливо. Рѣченный учитель принуденъ былъ да оставитъ така нарѣ/енытѣ училища и събуденытѣ Кукушяны, та да бѣгатъ въ отечеството си, за да избѣгнетъ отъ заточеніе и подобны владычкы наказанія, кои тога много го угрожявалы, и отъ кои този за тога едва откыпа, а послѣ пакы на нихъ быде жъртва.

Слѣдъ това, ако и да го нѣмало веке достоуважяемаго Д. Миладинова, училишата обаче въ Кукушь не тихнаха да сѫществуѭтъ. 15 Цѣлы години дори до 1857 год. учителствували въ нѭми учители кога по способни, а кога понеспособни, нъ все ѥ имало. Между пьрвытѣ си отличяватъ Родолюбивый Г. Андроникъ Іосифовъ изъ Охридъ, кой учителствувалъ (на Елинскы) доста години напрѣдъ и прѣскакана не само до 1857 год. нъ и послѣ неѭ до 1864. И П. Словесіе, какщо и прѣдрѣченыйтъ, не малко сномогнѫ на развитіето въ Кукушь. Негови ученици днесь ся нахождаѭтъ отъ младежитѣ.

А на 1857 год. Кукушянетѣ повикаха пакъ стараго си учителя, Д. Миладинова, кой учителствуваше тога въ Прилѣпъ, заедно съ тогашнаго взаимноучителя Г. Р. Жинзифова, съ намѣреніе да въведѫтъ въ училищата майчинытъ си Българскый языкъ; така и быде.

Повиканытѣ учители въспріеха училищата К-шкы, пьрвыйтъ, Елинското, а послѣдныйтъ взаимното, въ кое на

сѣщѣтѣ годинѣ ся въведе Бълг. языкъ първо на смѣлнѣ, а послѣ и на истинѣ.

Колко тіе можѣха да спомогнѣтъ за напрѣдванѣето на училищата а особито за развитіето на родолюбивытѣ чювства въ Кукушь, излишне читамъ да говорѣ, кога самытѣ дѣла свидѣтелствуванѣтъ, ке рѣчѣ само оти на това врѣме, именно на 1858 год. ся породи Грьковладычкыйтъ въпросъ въ той градъ, кой толко топортія направи, и на кого изворъ не бы нищо друго, освѣнъ гоненіето на Българскыйтъ языкъ и Българскытѣ учители отъ стрѣнѣ на фанаріотскыйтъ Владыка, Мелетія, кой по нещастіо еще ся върколити низъ Епархіѣвѣ. За какъ ся свърши той въпросъ нищо не ке рѣчѣ, понеже всѣкому е извѣстно, ке наспомѣнѣ само оти, кога Кукушанетѣ, згазани отъ Грьцкытѣ неправдины и ката день платени отъ най свирѣпытѣ наказанія бѣдоха принудени да призовѣтъ покровителството на «Уніѣтѣ», Покойный Д. Миладиновъ кой никакъ не бѣше расположенъ къмъ неѣ и къмъ нейнытѣ начала, а неможѣ негли да вникнетъ въ отъ неволѣ измысленѣтѣ хытрость на Кукушанытѣ да прибѣгнѣтъ къмъ рѣченото средство, за да уменятъ отъ злочестинытѣ, що гы тѣкахѣ, и да си добіѣтъ правдинытѣ, онъ, велѣ, ся отстрѣни въ отечеството си, а Жинзифовъ отиде въ Европѣ, за да свършитъ наукытѣ си.

По това дури до 1864 год. въ Кукушь не останѣло безъ учители, кога по добры кога по долни Българскы, а Еллинскый само единъ, и то какъ сѣщый оной Андроникъ Іосифовъ, кого призоваха на 1858 год., кога ке си отидѣше Д. Миладиновъ.

На 1864 год. понеже усѣтиха нуждѣтѣ за по добры училища, Кукушкытѣ жители съградиха отъ основѣ едно мощнѣ добро, кое, раздѣлено на три голѣмы стаи, служѣтъ днесъ за взаимно и главно. А на идущѣтѣ 1865 год. повикаха за учитель насъ, кждѣщо отъ тога учителствуваме.

Управляемото убо отъ насъ училище Кукушко ке раздѣлено, какщо рѣкохме, на двѣ отдѣленія, взаимно, въ кое повике отъ 250 ученици ся учатъ отъ двощѣ учители, Г-на Д. Хр. Узунова изъ Охридъ, и помощника му, Г-на Георгія Костандинова изъ Богданщи, сѣщаго и пѣв-

ца; и на главно, кое, раздѣлено на три класове, управлява ся непосредственно отъ нась съ единъ по първъ отъ ученицитѣ помощници.

Уроцитѣ ни сж, мыслимъ, сжщитѣ, кои ся прѣподаватъ и въ другы подобны училища, а именно: *Българска Граматика, Бълг. Исторія, Всеобща Исторія, Законъ Божій* (св. Исторія и Катихизисъ), *Земледѣліе, Числительница*, помалу *Старо-Българско или Церковно чтеніе* на по-долнитѣ класове *Краснописаніе* и начала отъ Грѣцкый языкъ. На по първыйтъ класъ, кой овжмъ годинж ся расѣ, лани ся предаваxж и отъ Турскый языкъ начала.

За Грѣцкыйтъ языкъ само можетъ нѣкои да ся двоумятъ за въведеніето му: нъ, ако ся порасмыслятъ по дълбоко и земжтъ прѣдъ очи причинитѣ, кои ни диктуваxъ въведеніето му, съмъ увѣренъ отъ ной после и они ке ни го удобрятъ, и не ке ны осѫдятъ, защо го имаме еще въ програмжтѣ си.

(Ке слѣдитъ)

Въ Кукушъ 18 Юлій 1870.

К. А. П. Шапкаревъ.

КАФЕНЕ.

Красенъ зименъ денъ блѣсна въ зорѫтѫ:
Отъ истри момъкъ, срѣдни брадѫтѫ.
Има ли си работѫ нѣкыта
Трѣгва скоро къ Кафене полита:
«Отварай ми бързо Кафеджіа!
«Имамъ нѣщо съ единъ Комарджіа.»
Сѣда край тѣхъ, що сваноцъ пѣсняли.
Кыцъ, билардо, тавла тѣмъ играли. —
«Азъ пощесъ, казва, играхъ загубихъ;
«Дойдохъ тука — рѣшо ся събудихъ.
«Ако Бога имате кажете;
«Право ли имамъ отговорете?» —
«Иванъ, казватъ, прѣдъ нась нѣмо право
«Ела сѣдни да играемъ здраво.
«Каква игра знаешъ? обади ни.

«Ако имашь пары отъ десно мини.»
Фесъ накриви и мустакъ засука
Ей той момъкъ, и сърдце му чука. —
«Немамь пары, казва, вече нѣмамь
«Ела оставете мя, че дрѣмамь.» —
Късно тамъ дохожда богомолецъ,
А тѣ му ся дигать като колецъ,
И му съ почесть «Добро ютро» казвать;
Да играѭть нема . . . све показвать.
Единъ по единъ отъ тамъ излѣзвать
У другото кафене навлѣзвать.
Люто тамо разсърдени сѣдать;
Още кривѭть Вѣстникъ, книгы бѣдать;
Мыслѭть, че тѣ имъ очитѣ вадѭть,
Пары за тѣхъ за туй, тѣ не давать.
Асла келямъ книгы имъ нетрѣбвать,
Лъжы че приказвать и обемать,
А пакъ «утусъ бируъ» носи печалбѫ;
Нема човѣкъ счастливъ безъ таз' дарбѫ!!!
Кое е туй кафене? да знаешъ
Айде чети прѣдны буквы . . . . познаешь.

На три свѣтители 1871.

Кр. С. Пишурка

ОБЯВЛЕНІЕ

ИЗБОРЪ

отъ

Различны съчиненія и мысли,

На нѣкои отъ по отличнытѣ наши и чужди учени;

Зети изъ Народнытѣ ни органе:

Бълг. Пчела, Свѣтникъ, Время, Гайда, Турціѭ, Македониѭ и Право, отъ 1863 до 1869.

Милій Роде!

Іоще единъ трудъ за тебе! Неуморните трудове и горѣщи желанія на нѣкои отъ по ученитѣ *ти* синове, конто съ голѣми мжки и теглила сполучиха да са пообразуватъ, съ цѣлъ да ти помогнѭтъ

синовно къ исправлението, отвращіеть отъ умрѣлото черно невѣжество, въ кое сѫ та немилостиво пагьнали немилостивитѣ къ по вера брата Гърци — Фенерскы Владици, на и двегь имъ сѣ още жално да га отърватъ изъ тенетата си, желающи да имъ сѫ се подложенъ камакъ; при тѣхи имъ похвални сѣновна грѣхи за небе кажамъ, ти, Милій роде! всеизвѣстно съврѣмѣнъ и всеудивленъ почтѣ нѣкыя сѣновє, които нѣкрѣ всеизглѣдвашъ, не критикашъ, не осуждашъ, всегрижащъ не драго сърдце и тихій сълзи трудъ неработенъ трудъ вѣкото имъ тѣхъ въсѣ вѣкъ, всеидивленно перо. Тѣхнитѣ врекрасни мисли, свѣтѣ съчинения които та посѣщавѣтъ подобно и въ народнитѣ листове, и въ Периодическо Списанїа, и въ особни книги за отдѣленіето ти, оставишъ и си оставишъ тукъ мнй нерабутящи — непречетени, — и още повѣе нѣкои, або сѫ тѣ пишесни въ нѣкой Шкатулкѣ, който *ни* осѣ животь съхтрадишъ, употребяващъ свѣтъ часъ, на, въ дослѣдвания си ревнѣ, и изгубенъ изъ него *пробѣдващето* си *чувствие за благородни ни мечтанїа*. — Потрудишъ отъ тѣхъ *ни* нѣрвнѣ когато, отъ които нѣкои нѣкои не мѣжъ съ друга трудъ начинъ да *ни* отдѣлишъ нѣкои часъ отъ свѣтѣ вечерь въ свѣтлѣтото ти въображенїе и проявленїе, потрудишъ се съ сърдечна гордость въ почтѣтѣ имено на по отдѣленіи та узвѣ — *Читалищи* — Редактори и Дѣйствителѣ, *усѣщамъ* се и не вѣрвамъ *самочувствіето*, за тѣхни вѣрни почтѣ и за тѣхъ тѣлна подкѣ нѣй нѣкѣ въ тѣзи нѣрѣодъ на живота ти, да събера долушавѣщитѣ имъ *мисли* и да *ни* ги предамъ изцѣло въ рѣлѣтѣ да сѫ учишъ, размишлишъ, съвѣтишъ и познашъ потрѣбѣтѣ си, и тѣмъ отдѣлишъ нѣкѣ за цѣрѣдъ прѣлагащо *уважѣнїе*, *доверїе* и *честь* на *трудолюбїе*. —

Милій роде! и друга *отдѣленїа*. Книгата ще стане повѣе отъ 30 печатни коли на добѣръ *сѣнѣ*, а цѣната и само 18 гр. за да може и сѣки ученикъ, и сѣки сѣнѣ отъ народа ни да сѫ ѣма и почита кѣто отъ свѣтъ.

Прѣсѣ, Родолюбиви *общинни* и *частни*, Достойнѣйши *патрони*, Высокопочитаеми учители — *просвѣтители* нѣрѣдни! Настѣри и учители *църковни* и сички любители на Просвѣщенїето! не ще ли са надварите да я спасите кой съ нѣкѣ брой свѣзнѣнини и да гарантирате изданїето й съ честитѣ си имена както гарантирахѣ *Цѣрква. Исторїя* на Г. Мар. Драганъ? стрѣлъ не ви да дѣстѣкнѣжите съ высокѣ *знатѣлѣнѣтѣ* имена за учѣлѣ на Единородни, и съ нетърпѣнѣе не чакате кой часъ да га видите въ цѣло събрани? И не е ли още дошло за насъ врѣме цѣлѣ сѣка по-сербска книга да гарантирамъ изданїето ѝ и до отстѣкѣмѣ *приятелѣ* народа за насърдченїе на издателя ѝ? До кога готовѣ тетрадѣ за печатъ ще бержтъ праховетѣ и плѣсенитѣ дождѣ ще попиватъ сѣновницѣ?.

Азъ немогѫ да повѣрвамъ че тѣхтъ сѣнѣ *изборъ* не ще принесе голѣма полза въ тѣзи годины на народа ни, и не ще направи силенъ потикъ въ напрѣдъка ни. — Както и да е, книгата е готова за печатъ, и появенїето ѝ на свѣтъ зависи отъ вашата добрѫ волѣ — вашата помощь въ Прононерании.

Честнитѣ си и гарантирани отъ васъ имена и Екземпляри, учтиво моля да испращате право до мене въ Ломъ, и още: До Поч. Настоятелство на Бълг. Читалище въ Цариградъ, и при Редакціятѣ: на Г-да Н. Геновича, И. Найденова и П. Р. Славейкова (тамже), конто моля да пріемнѫтъ и сторятъ тѫжи добринѫ, както и книжарницата на Г. Х. Данова и С-іе гдѣто ги има, и въ Търново при Книгопродавницата на Г. Ст. Маринова, като прося извинение за покорното си задължение прѣди писмѣнно да замоля. На конецъ като са ласкаж че ще бѫдж съ по добръ изборъ въ втората и послѣдня свързка отъ 1869 (продьл.) до края на 1871-та, и като излагамъ по долу съдържанието на настоящата, препорѫчвамъ са и оставамъ съ сичко почитание и благи надѣжди.

Моско Попъ Топ. Дебриновъ.

Ломъ, 1871 Марта 10.

Ето и Съдържанието:

Глава първа. Отдѣление I-во. Съдържание: Мореплаванието у Българиты, II. — Наказанната злоба и награденната невинность. — Белѣшка за нашитѣ училища. — Привѣтствіе на 1864 г. — Погорнитѣ науки въ нашитѣ училища. — Постигѫтъли 11 годины? — Основитѣ на днешната цивилизація. — Пристигванието на Н. И. В. Султана въ Цариградъ. — За Повседневното прочитание. — Смьрта на Н. Преосв. Авксентія. — За Нравственыитѣ свойства на откольшнытѣ Славенски племена. — Раскошность.

Глава втора. Отдѣл. II-ро. Съдържание: Слово. — Образованието. — Интересни записки по Бѣл. Исторія. — Унищожението на Тьрн. Патріаршія. — За учителити и ученіето. — Стихотвореніе. — Отдѣленіе III-то. Съкращеніе: Науката. — По Бълг. Вопросъ. — Кога и какъ са спечелени новитѣ свободности. — Народность. — Упразднение на единъ законъ въ Франца. — Адресъ на Царя отъ Русчукъ. —

Глава трета. Отдѣл. IV-то. Съдьрж: Народното мнѣніе. — Русчукъ за приключението въ В. «Германія». — Идеята на Народность. — Жепытѣ въ отношение на Народство. — Прѣдставителството. — Отдѣл. V-то. Съкр: Внимателность или Смотреливость и умѣренность. — Стари паметници. — Длъжностьта на човѣка като общественъ мѫжь. — Свила или Конрина. — Свободата на съвѣстьта. — Нѣщичко за учителитѣ. — Пѣсньо. — Отдѣл. VI-то: Съдържан. Народно воспитание. — Пѫтуванието на Султана въ Парижъ. — Новитѣ Католишки Светци. — Унищожението на Охрид. Самостоятелна Архіепископія. — Народното въспитание и Народното Духовенство. — За училищата. —

Глава четвьрта. Отдѣл. VII то. Съдържание: Енергіята и силата на Водята. — Преимуществото на самообученіето прѣдъ книгитѣ. — Длъжноститѣ на публициститъ. — Да са трудимъ. — Юношеството и Читалищата. — Отдѣл. VIII то: Съдържание за просвѣщеніето. — Патріотизма. — Личната свобода. — Статистически белѣжки врьхъ Българитѣ. Практическата свобода. —

Глава пета. Отдѣл. IX-то. Съдърж. Вліяніето на удобствата и на трудноститѣ на развитіето на человѣка. — За личната и Народна самостоятелность. — Постановленіята и началствата. — Своеволіята. — Миналото, сегашното и бѫдущето.

Глава шеста. Отдѣл. X-то. Съдърж: Знаніето е сила знаніето е богатство. — Качьствата на работливій чквѣкъ. — Нашата търговія.

Глава седма. Отд. XI-то. съдърж. Слово за ученіе и съгласіе.— Слово къмъ женскія полъ. — Развитіето на сичкытѣ страны на чочѣшката природа. — За самообразованіето. — Да вървимъ напрѣдь.—

Глава осма. Отъ XII-то Съдържаніе Огледалото. — Учителскитѣ събори. — Една дума за женытѣ. — Наставленія къмъ народа. — За просвѣщеніето. — За характера. — За образованіето на народа I, II. — Отдѣл. XIII-то съкращ: Училіще или развитіе. — Истинното призваніе на човѣка. — Народноститѣ въ Маджарско и Южнитѣ Славени (за въпроса по языка си и училищата си).

Глава девета. Отъ XIV Съдърж: Точката за излѣзъ или добрата Политика. — Народното събраніе въ Бохемія (по просвѣщеніе). — За женытѣ I, II, III, и IV. Значеніето на Българ. книжевно дружество въ Брашла. — Іоанъ Хусъ. — За Индустріята. —

Глава десета. — Отдѣленіе XV-то Остроумни изреченія. — Отдѣл. XVI-то: Разни приключенія. — Отдѣл. XVII-то: Отъ Вѣстника за женытѣ. — Отдѣл. XVIII-то: Различны пѣсни и Стихотворенія. — Отдѣл. XVVI-то. Некролози. Отдѣл. XX-то: Полични пожьртвованія. —

Събралъ и Наредилъ
Моско Попъ Тош. Добриновъ.
Лѣсковчанинъ

— Българското въ Цариградъ Читалище има миналѫтѫ цвѣтоносиѫ Недѣлиѫ Главното си годишно засѣданіе, въ което ся прочете изложеніето на всичкыты му дѣла презъ истеклѫтѫ годиниѫ, и избра ся ново настоятелство. Това засѣданіе почитахѫ съ присѫтствіето си и много отъ народныты представители за което имъ ся отправи и явна благодарность. Ній ще поискамы за обнародваніе въ единъ отъ идущыты броевы хубавото, редовно и краснорѣчиво изложеніе, което прочете ревностный писарь, а сега подпресѣдатель въ това *Читалище*, Г-нъ П. Атанасовичъ.

— Тыя дны пріяхмы отъ Руссе Уставътъ и Билиіцътъ на достопохвалното тамъ Женско Дружество СТУПАНКА, и като прочетохмы съ приличното вниманіе и единътъ и другый ній не можемъ освень да захвалимъ почитаемыты и ревностныты за народный ни напрѣдъкъ членовы Господжи и Господжицы на това Дружество, за добрыты дѣла и полѫзѫтѫ на което, ако да имахмы и время и мѣсто, ній щѣхмы и днесь іоще да поговоримъ по пространно. Ще кажемъ само че неговата ревностъ, неговата дѣятелность, неговото ученолюбіе и родолюбіе заслужватъ всяко похваленіе и насърдчваніе.

ЧИТАЛИЩЕ

БЪЛГАРСКО ЧИТАЛ. РЪКОВИЦА »НАПРѢДЪКЪ«

Априлій 15. 1871. Книжка 14.

Размышленія върху Равенството въ Обществото

I.

Лани, по това время, бѣхмы предпріели едно кратко пѫтешествіе въ Белгіѭ, и на 29 Априлія намѣрвахмы ся въ хубавый градъ *Лиежъ* (Liege), когото полива и украсява рѣката Meuse (Maas). По свѣдѣнія́та, които бѣхмы събрали за да бѫде пѫтешествіето ни и по полезно и по пріятно, ній не рѣшихмы да оставимъ тойзи градъ безъ да посѣтимъ и прелестныты му околности. Повръщаніето на пролѣтьѫ възбужда у насъ сичкыты благопріятны впечатлѣнія, които ни направихѫ тогась онія мѣста. Отъ тѣхъ обаче нема никога да забравимъ градецъ *Серенгъ* (Seraing), въ който зарапихмы на 1 Маій, слѣдъ като ся насладихмы, въ растояніе на единъ часъ, съ сичкыты природны хубости, които украсявѫтъ брѣговыты на спомянутѫтѫ рѣкѫ отъ Лиежъ до Серенгъ. Серенгъ е единъ градецъ, който, самъ по себе, не представлява нищо извънредно. Когато обаче параходътъ, на който пѫтникътъ стои очарованъ и ся обрьща ту на дѣсно ту на лѣво за да не бы му избѣгнѫло нѣщо отъ любопытный погледъ, приближава до тойзи градецъ, сичко ся измѣнява, сичко става извънредно. Отъ далечь ся чуе единъ мятежъ необыкновенъ, по брѣговыты забѣлежвате вѫглища, кола, желѣзо, а на кругозорътъ ся въздига дымъ отъ неброимы колипкы. Тамъ, е міропрочутата желѣзолѣйническа фабрика, основанная на 1816 отъ Ан-

ОСНОВЕН ФОНД

гличанина Жонъ Кокерілъ. Нема въ Европѫ друго подобно индустріално заведеніе, което да бы могло да ся сравни съ това. Благодареніе на едно препоручително писаніе отъ Гостилницѫтѫ, въ конѭто бѣхмы слѣзли у Лежъ, ній можихмы да посѣтимъ въ сичкыты му части това знаменито и пространно заведеніе. Впечатлѣніето което произведе върху насъ това посѣщеніе бѣ толкосъ живостно щото, и днесь іоще, слѣдъ цѣлѫ единѫ годинѫ, чини ни ся че ся находимъ тамъ, замаяни и удивени. Повече отъ три хилады работницы работятъ еженедневно въ онова заведеніе, освенъ оніа, които ся намѣрѭтъ въпъ отъ него. Шестнадесеть исполинскы машины дѣжи тамъ и рата, и не помня веке колко пещи (фурни) стоѭтъ тамъ запалени и постоянно готови да стопятъ завчась вложеното въ тѣхъ рудническо вещество и да му дадѫтъ другъ видъ. Какво движеніе неописано! какво свирене! какво чукане! тамъ горѣ ся исковаватъ каменни вѫглища; по нататъкъ ся исчистава рудническото вещество; отъ сѫмъ тежкъ бързобързо тѣсны огнени рѣкы, които ся изѣвиватъ по надолу на пръчкы отъ желѣзо, които какъ пріема друга машина и, като ты счупва, превыва, углажда, преработва, предава ты найпосѣ на единъ другъ, които, като си такожде испълни своето служеніе, показва ты съ всѣмъ преобразованы, и чудите си толкосъ съ бързотѣнѫтъ колко и съ съвершенството на изработеното дѣло. Забравихъ да кажа нѣщо за желѣзныты вѫглища които ся простосвѫтъ тамъ около машинытѣ, и за канальтъ който съединява най отдалеченыты части на онова заведеніе съ рѣкѫтъ Маасъ. Но какво най-напредъ да си припомнимъ? ... Когато излѣзохмы отъ тамъ, първата мысль, която ны завзе, бѣше мысльта за общественното състояніе на оніа работницы които, като другы машины движимы, съ разликѫтъ само, че тыя машины движеніе не пара, но умъ, ся трудѣхѫ и ся потѣхѫ въ онова шумливо и многосложно дѣлалище. Научили ся бѣхмы че огромны были годишныты денежны ползы на притежателиты на онова индустріално заведеніе; но справедливо ся пытахмы като що бы могли да си ползуватъ и оніи работници, безъ разумътъ и трудътъ на които и най голѣмый капиталъ е мъртво и безплодно вещество. Не е възможно, дѣйствително, да посѣти чело-

вѣкъ, особенно въ западна Европа, подобны заведенія безъ да направи нѣколко размышленія върху положеніето на многочисленныты работницы, и не е възможно, слѣдъ безпристрастното оцѣненіе на общественыты называемы въпроси, да не исповѣда че всичко на тойзи свѣтъ не е основано на абсолутната правда, и че много оплаквания за нѣколко обществены обиды сж, вонстина, и искрени и праведни. Подъ таа точка зрѣнія умѣренити списатели, които ся занимали съ тыя въпроси, заслужватъ не само вниманіето, но и признателностьта на человѣческото общество, за благодеятвіето и подоброто устроеніе на което ся и мыслили и писали, съвсѣмъ че всичко щото ся измыслили и писали не е за присособленіе и за похвала безъ условіе.

Какъ да е да е, два дны слѣдъ посѣщеніето ни на реченото заведеніе, ній ся намѣрвахмы пакъ въ шумливый Парижъ. Каква противоположность! Тука друго зрѣлище, друго движеніе, друга борба! Не само Парижъ, но Франца цѣла бѣше раскатена. Казалъ бы человѣкъ, че извънредното опова вълненіе бѣше прѣдговоръ на велкото паденіе, което имаше да претърпи слѣдъ малко това старо, силно, хубаво царство въ Западна Европа. Година цѣла ще ся испълни презъ Маія отъ когато Наполеонъ, іоще въ блистателното си всемогущество, приготовляваше, а слѣдъ малко и броеше за въ полза на дунастіята си повече отъ седьмь миліона гласовы чрезъ едно *всенародно* называемо *Гласоподаваніе*, то есть, една безправственна комедія, която има такыва жалостны и съкрушителны за Франца послѣдствія. Мечтанията, за които или бѣхмы прочели или бѣхмы и другъ пать чули нѣкаде, относително до коренното преобразованіе на Обществото, видѣхмы гы и тогава да ся развывать толкось въпѣколко отъ вѣстницыты колкото и въ повечето отъ публичныты събранія, и безумѣстностьта на тыя мечтанія за едно незнамъ какво преобразованіе на человѣческото общество и изравненіе на разныты въ него положенія, завчасъ ны направи да забравимъ състояніето на многочисленныты работницы въ Серенгъ, за които, какъто и за сичкыты другы кадето и да сж, помыслихмы че, колкото и да ся добрѣ оценявать нѣколикото мѣркы, които истинната и хладнокрѣвна наука показва че могатъ да ся земнатъ въ тѣхна полза за една по голѣма правда, тѣх-

ното положеніе, въ всякый случай, е но-добро отъ химерическото онова общественно състояніе, което имъ представляватъ, въ горестьтъ на фантазіятъ си, нѣкои си мечтатели, които си въобразяватъ че ще могатъ да основатъ вѣчно правдятъ и равенството въ человѣческото общество, съ мигновенното уничтоженіе на всичко що ежществува по настоящему, съ узаконяваніе на чуждо имѣніе, съ поруганіе и на най святыты нѣща.

Мыслиты, които смы правили тогова, дневнити въ Парижъ приключенія явственно показватъ че не ежь были безбезосновни. Оставамы на политическыты вѣстницы да опишатъ и расправятъ що си вършили въ тойзи хубавъ, но нещастенъ днесъ градъ, и каквы средства си полагятъ въ дѣйствіе отъ человѣколюбивыты называемы республиканцы за въсторжествуваніе на лудыты имъ мечтанія. Господъ да пази земляты ни и отечеството ни отъ подобны человѣколюбцы! Косматы ни настрѣхватъ при прочитаніето на свирѣпыты имъ дѣла, които ни припомнюватъ най жестокыты времена, презъ които е минало клѣтото человѣчество, и трудно ни е, отъ едно страно, да въздържимъ гнѣвътъ си противу человѣцы които злоупотребляватъ съ благозвучното имя на свободятъ за своя собственя цѣль, отъ другъ же, да не съжалимъ отъ сърдце за страданіята й и тѣзи хубавъ и благородно Франціе, които днесъ бѣдствува, но които има толкосъ голѣмо вліяніе върху вървежътъ на цивилизаціятъ въ Европе.

Истина е какъ человѣческити общества имать пълно право да сгремятъ непрерывно къмъ едно по добро състояніе, и че единственната цѣль на всяко благоразумно и доброжелателно началство е възможното благоденствіе на вситы членовы които съставляватъ едно държавѣ, и истинствува такожде, че почти въ всичкыты времена намѣрили сѫ ся человѣцы, които сѫ ся занимали съ тыя общественны въпроси. Человѣкътъ има право да бѫде благощастенъ, и неговый законъ е да развыва всичкыты си способности и, като ся развыва, да търси благощастіето си въ обществото. Но може ли благощастіето да ся привземе завчасъ както ся често привзематъ съ голѣмы жертвы силны крѣпости? Ето трънливый общественный въпросъ, когото Парижкити мечтатели и подобнити тѣмъ ся

наимѫтъ да рѣшѫтъ тъй безмысленно, като произносятъ и искѫтъ да положѫтъ въ дѣйствіе едно мнимо *равенство*.

II.

Като е, обаче, безпрекословно доказано, че равенството не ся срѣща нито въ природѫ вообще, нито въ силѫ, нито въ хубость-тѫ, нито даже въ умственность-тѫ, сѫществува ли поне то, и възможно ли е да сѫществува, въ богатството, тъй щото, при всичкыты разны наклонности, разны способности, разны трудовы, всички да сѫ равни въ него? Това е единъ сънъ, едно, така рещи, умственно болнуваніе. Съ всѣмъ тѣмъ има по Западъ человѣци конто мыслятъ че съ едно особито устройство на обществото, могло бы было сичкити человѣци да станѫтъ еднакво богати, да ся освободятъ равно отъ много нужды, и да ся въведе помежду имъ равенството на имѣніето. За осѫществленіе же на тія мечтанія предлагатся най наче три средства: неотложното расподѣленіе на частныты движимы и недвижимы имѣнія, равенството на заплатыты на всичкыты работницы безъ никаквѫ разликѫ, общность-та на имѣнията, сиречь, общото имъ отъ всѣхъ притежаніе и употребленіе. И трити тія средства ся препоручвѫтъ отъ гореказаныты мечтатели. Но равното расподѣленіе на имотътъ вообще, тамъ дѣто неравенството ся е продължило цѣлы вѣковы, не може ся осѫществи безъ насиліе, безъ кръвопролитны мятежы; и ако предположимъ даже, че то ся положи въ дѣйствіе, не е възможно да трае нито единъ денъ, защото, истото количество имотъ, дадено на всичкы, не ще съхрани въ рѫцѣтѣ имъ истѫтѫ цѣнѫ и не ще произведе иститы послѣдствія. Въ рѫцѣтѣ на едны, това количество, сохранено чрезъ спѣстливость-тѫ и уползотворено чрезъ трудътъ, ще ся измѣни незабавно на капиталъ, който ще ся и умножава отъ день на день. Въ рѫцѣтѣ на другы сѫщото количество ще изчезне като сѣнка мимоходна, ще ся потреби въ най фантастическыты наклонности, и, по нѣкогаждь, за удовлетвореніе на най-низскыты страсти. Така равенството, едвамъ установено, ще ся развали, защото, отъ единѫ странѫ, ще ся явятъ человѣци трезвени и спѣстливи, конто, като узнали да сохранятъ падижлѫтѫ имъ часть отъ общото богатство, ще сѫ го іоще повече умножили

съ плодътъ на трудътъ си за да го предадѫтъ на чада
си или да го преобърнѫтъ, чрезъ дѣятелность-тѫ си и по
стоянството си, на единъ имотъ недвижимъ, отъ друг
страна, ще ся явятъ, напротивъ, человѣци, които, вмѣст
да ся спѣстили и умножили даденѫтѫ имъ часть, ся ѭ рас
пѣлели безсмысленно. Освенъ това, сѫщото количество ни
всякога разна цѣна споредъ употребленіето, което стан
съ него. Едно бѣло меджидіе, съкровище драгоцѣнно з
трудолюбивый, дѣятелный, спѣстливый и предвидителный че
ловѣкъ, е една пула въ ржцѣтѣ на единъ раскошенъ че
ловѣкъ, всегда готовъ да удовлетвори всичкыты си фан
тазіи. При това, праведно бы было равенството въ еди
общество, на което членовети бы были равни само по бо
гатство? Не! Въ подобно общество ще ся намѣрѭтъ
отъ една страна, честнити хора, които ще ся грыжатъ з
будущность-тѫ си, за женыты си, за чадата си, за оте
чеството си, отъ другѫ же, оніи, които не мыслятъ ос
вень за себе си, и които, въ всякый случай, не могѫтъ ни
кога да намѣрѭтъ благощастіе, което тръсятъ тъй не
праведно!

Такожде и равенството на заплатыты не е възможно
Сѫщата заплата не ли ще е и тя различна споредъ упо
требленіето й отъ страна на работницыты? Человѣкъ мо
же да бѫде богатъ съ ежедневнѫтѫ си заплатѫ, и не са
мо богатъ, но, нѣщо което струва повече, человѣкъ чи
стенъ, достоинъ, който не търси нищо отъ никого, кого
то всинца почитѫтъ и уважавѫтъ, и който може да погле
дне всякаго безъ да причервенѣе. На противъ, человѣк
може да е просякъ, не само когато е покрытъ съ дри
навы дрѣхы, но и когато има міліони въ ковчегътъ с
защото просяцы трѣба да назовемъ и оныя несмысленны
ненасытны отъ удоволствія человѣцы, които, за удовлетво
реніе на страститы си, готови сѫ всякога да колѣнопре
клонятъ предъ който бы въспріелъ да ся въсползу
отъ и зостъ-тѫ имъ като благопріятелствува на страстит
имъ. Подобенъ просякъ е тысящекратно по достоинъ з
презираніе нежели дрѣнавый просякъ. Надъ тѣхъ обаче
двама сѫществува истинный богатъ, онъзи, сирѣчь, който иск
всичко самъ себе си да дълженствува, и който, въ съ
чувствіето на честь-тѫ си, е съвершенно независимъ, ос

вень, разумѣва ся, извѣстни обстоятелства, въ които имами всички нужда другъ другъ. При това, каква неправда ако бы да ся плащахѫ равно трудолюбивый и лѣнивый человѣкъ? Какъ! Оніи, които не работятъ, които минувѫтъ повечето си время злословяще другыты и ненавидяще имъ, ще иматъ въ обществото истѫ сѫдбинѫ съ трудолюбивыты, дѣятелны, благоразумны и духовны человѣцы! То ако да ставаше, обществото бы ся раздѣлило на два класа, сиречь, робы и господари, и робы щѣхѫ да сѫ най трудолюбивити и най почтенити человѣци, а господари, злобнити и лѣнивити, оніи, които живѣѫтъ съ щетѫ на ближныятъ си, защото за тѣхъ щѣхѫ да работятъ добрити и почтенити. Благоразумната и здравомыслящата частъ на обществото бы ся наказала на робство, и понеже никой не бы въспріелъ да ся покори на такова направедно положеніе, очевидно е, че наказанити тѣй да ся трудятъ за другыты ще крьстосѫтъ единъ день ржцѣтѣ, и тогава трѣбало бы да ся земѫтъ мѣркы за да бы ся не само наказали но и принудили членовети на Обществото да работятъ всички съ силѫ като злодѣйци. Такыва сѫ ужаснити послѣдствія които бы произишли отъ равенството на заплатыты, което си мечтаѫтъ нѣкои си и искѫтъ да положѫтъ въ дѣйствіе. Защото друго е да ся тръсятъ средства за прѣведното възнагражденіе на трудътъ на честный и дѣятелный человѣкъ, и друго е да ся развали изведнѫжды обществото за невъзможното въ него присобленіе на безумѣстны теоріи, ако може ся даде това имя на нѣкои си бълнуванія.

Дохожда най-послѣ системата за *общепритежаніето* на имотътъ безъ никаквѫ разликѫ на ТВОЕ и МОЕ. Защо, казвѫтъ послѣдователити на таѭ системѫ, да не уничтожимъ частнѫтѫ собственность, та да ѭ намѣстимъ съ общепритежаніето (κοινοκτημοσύνη)? Защо да не установимъ, че всякый человѣкъ ще работи за цѣлото Общество, че Обществото ще прибира всичкыятъ плодъ на ч стный трудъ, и че то ще го расподѣля послѣ споредъ нуждыты на всѣкъ единъ отъ членовыты му? Ето общественната система, която си въобразихѫ нѣкои си че ще бѫде драгоцѣнно завоеваніе на бѫдещето. Съ всѣмъ тѣмъ, това мечтаніе е іоще по просто и по злополучно отъ горепзложеното, за-

щото представлява сѫщыты безумѣетности, и сѫщыты прикы, съ прибавленіе на бѣдность-тѫ и на безетыдіето. Тази суетема бы наказала трудолюбивый, честный и благоразумный человѣкъ да ся поти и труди за оногози, който има съвсѣмъ противныты качества, конто, съ други рѣчы, е лѣнивъ, непочтенъ и неспособенъ. И така общепритежанието, ако бы Обществото което бы го пріяло не ще да подпадне въ нещастѣливѫ бѣдность, бы произвело непремѣнно наслѣственный трудъ, слѣдствіята на когото ще бѫдѫтъ по опасни за това общество. Въ суетемѫтѫ на общепритежаніето, никой не притежава нищо за себе си. Въ неіѫ нема веке свято нѣкое прибѣжище гдѣто да може человѣкъ да предупази отъ всякакѫ опасность женѫ си, чадата си, и да може да живѣе съ тѣхъ тихо и миролюбиво. Никой не ще има едно свое, нека то бѫде и ничтожно, жилище, защото съ непарушимѫтѫ святость на домочадното огнище, общепритежаніето не бы могло нито часъ да сѫществува. Домочадното огнище предполага частнѫтѫ, личнѫтѫ собственность, нека бѫде даже и собственность-та само на движимыты вѣщы, съ конто украсявамы статы си. Тѣ мълчеливы вѣщы, ежедневни свидѣтели на животътъ ни и на животътъ на оныя конто смы любили, намъ принадлежѫтъ, и възбуждѫтъ у насъ святы и благоговѣйны въспоминанія; когато съ общепритежаніето сѫщыти въспоминанія сѫ невъзможни, защото въ него ни ся отнимѫтъ и сѫщыти оныя нѣща до конто ся относятъ тѣи въспоминанія. Щомъ ни ся възбрани всяко частно притежаніе, домочадіето и бракътъ станѫтъ нѣща невъзможни, а Обществото ще ся преобърне на единъ станъ отъ хора безъ никакво правило, безъ никакѫ нравственность, безъ никакѫ святость, безъ никакѫ любовь. Такива сѫ, въ кратцѣ, и други немогѫтъ да бѫдѫтъ, слѣдствіята на мечтаемото отъ бѣлнавы мозъци общепритежаніе, и блажени оныя народы, конто іоще не сѫ ся снабдили съ подобны лжеучители за общественного благоденетвіе!

141.

Има обаче единъ видъ р венство, което е възможно, и което трѣба всяцы да ся трудимъ за да са вдвори въ Обществото. ДѢЙНОСТЬ-та е законъ святъ, предъ ко-

гото всички смы равны. Когато совѣсть-та ми заповѣдува да не правя другыму щото не щѫ да ми прави другый, тя мя учи че единъ и сѫщый законъ заповѣдува съ истѫтѫ силѫ на всичкыты онія, конто носятъ имято *человѣцы*, на сыромаситы какъто и на богатыты, на голѣмцыты какъто и на малкыты, че тойзи законъ е такожде заповѣдувалъ и на прѣшедшыты поколѣнія, той заповѣдува на настоящыты, и той ще заповѣдува и на грядущыты. Законътъ на длъжность-тѫ е законъ вѣчный. Вси людіе сѫ равни предъ него, и понеже тойзи законъ е такъвъ, за това и равенството сѫществува предъ него. Тойзи законъ е вѣченъ, защото той происходи отъ вѣчнаго Бога. Предъ *длъжность-тѫ* всички смы дължни да преклонимъ главѫ, всички смы братія, истинно призвании за едно равно наслѣдіе, защото всякый е дъленъ да испълнява точно, безъ никаквѫ разликѫ, длъжность-тѫ си. Длъжность-та и съвѣсть-та която ѭ проглашава, ето що отличя человѣцыты отъ всичкыты другы творенія, и ето що прави равны и подобны помежду имъ всичкыты человѣцы. Всички смы равно дължни да бѫдемъ праведни, добри, великодушни, милостиви, да уважавамы самы себе си, и да почитамы, и въ себе си и въ дѣлата си, честь-тѫ на прянорецътъ на человѣколюбіето, който прянорецъ е по свѧтъ отъ прянорецътъ на храбрый войникъ, който воюва за отечеството си на военното поле.

За презираніе е който войникъ на военното поле забравя честь-тѫ на прянорецътъ! за презираніе такожде е и онъзи человѣкъ, който забравя че носи въ себе си высокыты дарбы на разумътъ и на умственность-тѫ! За презираніе е онъзи който, жертвуѭщи длъжность-тѫ на страститы си, съвѣсть-тѫ на корестолюбіето, отбѣгнува така да ся възвыши до положеніето на най великыты мѫже на земѭтѫ! Ето гдѣ е равенството: то е въ насъ, въ съвѣсть-тѫ ни, въ дѣяніята ни, въ достолѣпіето ни, въ испълненіе на длъжность-тѫ ни въ всяко отношеніе.

Но длъжность-та предполага и подразумѣва свободнѭтѫ волѭ, безъ коѭто испълненіето на длъжность-тѫ, добрѣ разумѣванѭ, е невъзможно. Свободната воля е способность, чрезъ коѭто можемъ да противостоимъ на злото, да заповѣдувамы на страстыты си, и да ся подчи-

нявамы на просвѣщеніѫ съвѣсть. Чрезъ тѫзи способность, даденѫ намъ отъ Бога, ній можемъ да отберемъ между доброто и злото, между нискыты страсти и великодушныты задължения. Чрезъ тѫзи свободнѫ волѫ, ній смы свободны въ движеніята си, независими въ разсѫжденіята си, не принадлежимъ никому, и съставлявамы това крѣпко убѣжденіе, че не трѣба нито да господствуваѫы нито да робувамы, но, въ каквото положеніе и да ся намѣрвамы, да испълнявамы строго длъжноститы си, и да пазимъ правата си.

Ето въ що състои общото равенство, ето гдѣ трѣба да го тръсимъ за да го намѣримъ, и ето защо, при всичкѫтѫ ги личнѫ и народнѫ гордость, при всичкыты неуталожимы страсти, съхранило ся е въ человѣчеството това вѣруваніе, че всити человѣци сѫ равни, всити сѫ братія, всичкити имѫтъ истыты права, което е истинна неоспоримѫ. Но человѣцити не сѫ равни само презъ тойзи вѣчный законъ, тіи сѫ равни іоще и въ това отношеніе, че ся предупредѣлени за единѫ бѫдѫщѫ сѫдбинѫ, която имъ е собственна; защото вѣчный, непреложный законъ на длъжность-тѫ, какъто и справедливѫтѫ гордость коѭто носи съ себе си тази длъжность, це може нито да припознае нито да оцѣни една движима машина, коѭто исхабява по лека-лека болесть-та, а старость-та превыва къмъ земльѫтѫ; и способность-тѫ за различіето между доброто и злото, между новличаніята на страститы или съвѣтиты на корестолюбіето и святыты задължения на животътъ, тѫзи способность, не може да іѫ има едно просто вещество. Неѭ ѫ притежава една живуща, една вѣчна душа, която стреми постоянно да ся възвышава, при всичкѫтѫ тяжесть на бѣдноститы които ны обкружавѫтъ, и която съзира въ себе си, какъто и въ всичкыты ней подобны сѫщества, образътъ на Божеството. Изъ чувството убо на нравственното равенство ще произлезе вѣроисповѣдното чувство, изворътъ на всяко утѣшеніе, на всякѫ силѫ внутренѫ, на всяко достойнство. Подкрѣпавани отъ това вѣроисповѣдно убѣжденіе, което спомага на нравственното чувство, ніи, безъ да унизявамы нито себе си нито другыты, заслужвамы всяко свободно развитіе, което е нуждното и необходимо изявленіе на свободнѫтѫ волѫ. Да

испълнявамы дължноститы си, да ся подчинявамы свободно на предписванията на просвѣщеннѫтѫ ни съвѣсть, да оцѣнявамы праведно и защищавамы законно правата си, да ся развивамы умственно и нравственно, да стремимъ постоянно но и постепенно къмъ едно по-добро вещественно благосъстояніе, ето най-великата, най-благородната, и най-высоката цѣль на общественый животъ.

Слѣдующый членъ ни е испроводенъ преди время отъ единъ нашъ пріятель, нашъ нѣкогашдь съученникъ, нашъ събратъ, отъ когото и искамы прошкѫ за дѣто обнародуваніето му закъснѣ толкосъ много. Трѣбало бы онін, конто ще го четѫтъ, да знаѫтъ какви святы свързкы ны связвѫтъ іоще отъ дѣтинскы почти годины съ тойзи пріятель за да бы угадили какъ ны расположи пьрвото прочитаніе на тойзи членъ, и каквы сладкы въспоминанія разбуди той у насъ! О златни ученическы времена! Вій не ся веке врьщате. Но колко свято, колко невинно е всякога пріятелството, което ни оставяте като драгоцѣнно наслѣдіе отъ безгрыжныятъ и златный онзи ученическый животъ, и което, ако и раздѣлены но между си чрезъ горы и планины, ны съединява обаче постоянно въ възрѣнията ни, въ мыслиты ни, въ надѣждыты ни, а най наче, въ

Любовьта на отечеството

Погледнете бѣдното цвѣтенце, което щеніето на человѣкътъ е пренесло отъ единѫтѫ странѫ на морето въ другѫтѫ; увяхва и изсъхва присадено въ землѫ, която не го е родила, или болѣ, съвсѣмъ увяхна и изсъхна. Цьвти по цьвти така, щото жално ти е и да го гледашъ,

Чуждата земля не дава на стеблото му нуждѧтѫ храѭ, чуждото слънце не умѣе да украшава листоветѣ му както трѣбва, за това и то ся отказва да сподѣли съ чуждыйтъ нему въздухъ благоуханіето си. Погледнете на преселенното въ чуждѫ землѭ горко дървенце. Догдѣто бѣше въ родното си мѣсто, развитіето му нѣмаше мѣрѫ, нито граници.. Великолѣпното му накичение восхищаваше погледа на зрительтъ. Около него въ далечно разстоянie ся простираше на сичкытѣ страны сѣнката на клоповетѣ му, въ конто сѫ ся крыли, може быти, въ другы врѣмена, цѣли сѣмейства орелски. Сега обаче, какво ли му е станѫло? Жално подобіе на Великана; тукъ-тамъ покрыто съ дребны листове, въ конто и птиченцето мѫчно може да намѣри обычното си прибѣжище, гнѣздото си, не напомнюва вече величественныйтъ житель на отдаленнытѣ лѣсове оному, който го видѣлъ въ сичкѫтѫ му красотѫ. Дайте ухо на пѣнието на небесното птиченце, което ся е пренесло отъ родинѫтѫ си. Защо ли въ най веселѫтѫ нѣговѫ пѣсень поченвѫтъ да ся слушѫтъ жалостни звукове, които причинявѫтъ скърбъ? Погледнете цѣлы поколенія на такыва гости; колко скоро преселенныйтѣ родове на животныйтѣ ся изражда̀тъ въ чуждѫтѫ землѭ, ако и да не изгубвѫтъ и въ самото си изражданье родственныйтѣ, племенныйтѣ, и мѣстныйтѣ свойства и стремленія! Назовете, съ каквото искате имя, тѣзи явленія: обяснете гы, както ще всякій. Опростете мя обаче да кажѫ, че азъ като глѣдамъ тѣзи явленія, не ся очудвамъ на врожденно въ васъ чувство, което называвѫтъ *Любовь къмъ отечеството.* И азъ, удивилъ ся быхъ на онзи человѣкъ, въ когото не быхъ намѣрилъ тѫзи любовь.

Има въ человѣцытѣ природны нѣкой стремленія, и наклонности. Една отъ първытѣ и най здравы тѣзи наклонности е любовьта къмъ отечеството. Не говорѭ за сынътъ на югътъ. Може ли нѣкой да го не вѣрва, когато той подвърждава, че тѣлото му боледува, въ точнѫтѫ смысаль на рѣчьтѫ, боледува за отечественнѫтѫ си земгѭ, въ землѭ чуждѫ, въ студътъ на сѣверъ? Погледнете сына на ледоветѣ на отдаленыйтъ сѣверъ, когато ся намѣрва той въ чуждѫ землѭ, нека да бѫде и въ благословенныйтъ югъ. Отъ какво ся лишава той тука, за да е спо-

коенъ и щастливъ? Слънцето го огрѣва така, както ся го съгрѣвали може быти едно врѣме само майчинытѣ му обятіа въ дѣтинството му. И погледътъ, и вкусътъ, и слухътъ, сичкитѣ му чувства намѣрватъ пълно наслажденіе вередъ природѫтѫ, която го окружава. Но напразно. Животворната топлина го прави само да усѣща по силѫ жаждѫтѫ на отечественыйтъ му студъ. Като да му ся иска, вмѣсто испѫстреныйтѣ съ сичкитѣ съкровища на растителното царство лѫгове и полѣта, да вижда голытѣ скалы на своето си отечество. Той съ радость бы оставилъ привѣтливыйтъ кругъ на своитѣ си новы другари, за да погледне еще веднажды на милытѣ ся хижы, покрыты съ снѣгъ, и оглашаемы съ выенъето на сѣверныйтѣ вѣтрове, за което сърдцето на сынътъ на сѣвера е надарено съ живо созвучіе . . . . Ще ли да назовете това простѫ привичкѫ на тѣлото, неволенъ данъкъ на природѫтѫ? Не! но нека да с, въ първоначалныйтъ си видъ, това нѣщо само привичка, по видимому, на тѣлото, което отъ дѣтинство еще ся е сродило съ извѣстны условія на живота; обаче въ тѫзи привичка има живо участіе и самата душа: тойзи данъкъ е данъкъ на сърдцето: тѣзи привичкы не само не слабѣятъ подъ вліяніето истиннаго просвѣщенія но ся и укреплявѫтъ отъ него: тойзи данъкъ на сърдцето освящава ся отъ самѫтѫ Христовѫ вѣрѫ.

Всяко животно любитъ подобное себѣ, и всякъ человѣкъ искреннаго своего. Всяка плоть по роду собираетъся, и подобному себѣ прилѣпится мужъ (Сирах. 13, 19—20). На истинѫ прилѣпится изъ първо несознателно, може быти, влеченъ отъ природѫтѫ. Защото въ ближныйтъ си той вижда сѫщество сродно нему, съ което може да сподѣли мысьль-тѫ си, да ся разговори, да раздѣли трудътъ, печаль-тѫ, и радость-тѫ (съ всѣмъ, че и въ тойзи случай ся проявлява повече сочувствіе на душѫтѫ, нежели въпкашна привычка). Но ето ти че почеватъ да ся развиватъ полека-лека въ человѣка душевныйтѣ силы, възникватъ разнообразны потрѣбности, разширочава ся кругътъ на вътрешныйтъ му животъ. Въ сѫщото время и естественното стремленіе на человѣка къмъ съобщеніето и съдружаваньето съ подобныйтѣ му зима въ него другъ видъ, видътъ на разумныйтѫ привязанность, която става толко-

зи повече крѣпка, колкото повече причины има да
свързва съ ближнытѣ си: Силата на кръвьтѫ съ ес
ственны свързки свързва человѣка съ родниныть му
пакъ силата на развивающыйся духовенъ животъ, като
якчава прѣднытѣ природны свързкы, разширочава кр
гътъ на привязанноститѣ му, и възбужда въ него ж
сочувствіе къмъ оныя человѣцы, съ които той повече
согласява въ мыслитѣ, убѣжденіята, навыцитѣ, и сердеч
тѣ наклонности. Тукъ е началото на онова свято чувст
което ный наричамы любовь къмъ отечеството. . . . То
прекрасенъ юноша, който е вече прилепенъ на отечест
то си съ несъзнателнѫ благодарность за мирныть и с
койныть дны на дѣтинството си, за веселыть дны на м
достьтѫ си, въ които отечеството положи за него тол
зи грыжи и трудове, като му даде срѣдствата не с
на сѫществованіето, но и на образованіето, тойзи юно
който сега поченва да разумѣва и оцѣнява сичко онс
което до преди виждаше му ся, че го окружава случ
но, ще почне сега да обича своего си отечество. Ко
по выеоко става вообще образованіето му, толкози
добрѣ разбира той онова, което е по близо до неговѫтѫ с
бѫ въ тойзи свѣтъ, и което особенно трѣбва да е бл
ко до неговото сърдце: Колкото по добрѣ познава о
чеството си, толкози по драго и по любезно става то
него. Колкото по вече влиза въ живота снабденъ съ с
китѣ срѣдства, които ся потрѣбны за да бѫде челов
полезенъ на ближнытѣ си, толкози по добрѣ ще оцѣн
и добринытѣ на живота, и ще обича своитѣ си ближ
Вѣрныйтъ сынъ на своето отечество никога нѣма да п
зре поученіята, които може да извлече отъ замнѫлото
своето отечество, никога не ще да му е досадителна
течественната Исторія, напротивъ той ще намѣри особе
удоволствіе, да мине презъ отечественѫтѫ старинѫ съ
ключителнѫ любознателность: И ще види че това или он
съкровище на отечеството му сполучило ся е, може
ти, съ тежкы старанія, сохранило ся е, въ продолже
на вѣкове, съ търпеніето и любовьтѫ на цѣлы поколе
многажды защищавало ся е съ кръвъ, и тогава наслѣ
то на прядѣдытѣ става прѣдъ очитѣ на юноша скѫпоц
но съкровище. Съ таково живо чувство, съ таково б

говѣніе и любовъ къмъ память-тѫ на праотцытѣ, като замине отъ юношеството на мѫжкѫтѫ возрасть, и отъ училищнытѣ стѣзы на попрището на общественѫтѫ дѣятелность, тойзи почитающій своето отечество сынъ, тойзи любящи своитѣ съотечественници братъ не ще да има нуждѫ да му ся напомнюватъ длъжность-та къмъ отечеството, обязанноститѣ къмъ своитѣ събратія. Вѣрата, законытѣ, языкътъ, народнытѣ обичаи, сичко това, той ся е научилъ уже да уважава като святиня. Сега ползующися отъ сичко това наедно съ своитѣ съотечественици, той, като гы употрѣблява, научава ся тождевремѣнно да оцѣнява, и обича тѣзи добрины, а въ сѫщото время напрѣдва въ любовьтѫ къмъ своитѣ съотечественици. Какъ да не обичашъ тѣзи человѣцы, съ които вѣрувашъ въ сѫщійтъ истиненъ Богъ, съ които ся молишъ въ сѫщитѣ храмове, слугуваешъ на истыйтъ царь, повинуваешъ ся на иститѣ законы, говоришъ еднакъвъ языкъ, дьржишъ еднаквы обичаи, които ти е предала най отдалеченната отечественна старина? Какъ да ся не постараешъ да направишъ колкото е възможно по вече добро на человѣцы, които ти ся братья по вѣрѫтѫ, по живота, по чувствата? Дѣятелностьтѫ на такъвъ добъръ слуга на своето отечество никога нѣма да управлява своекорыстіето. Поставете го на най высокитѣ степени на общественыйтъ животъ, при всичкитѣ преимущества на званіето си, при всичкитѣ корысти и леспотіи на състояніето си, той всичкитѣ си силы, преимуществата, вліяніето, което има, всичкыйтъ си животъ, принася жертвѫ на своето отечество; ще улучши онова кое ся нуждае отъ улучшеніе, и което може да улучши. Ще подьржи онова, което може да подьржи съ вліяніето си, за доброто на отечеството си. Съ помощьтѫ си ще избави отъ бѣдностьтѫ сиромаха, ще истъргне отъ устата на ртзвратностьтѫ гибнующійтѣ несчастенъ, и ще направи отъ тѣхъ дѣятелны и полезны членове на обществото. Настанете го на каквѫто и да е безъ слава и значителность общественѫ службѫ, дайте му което щете небѣскаво дѣло. Задоволенъ съ сѫдбинятѫ си, съ търпеніе ще понесе той возложенныйтъ му трудъ, и не хрѣпяющи къмъ другитѣ завистъ, ще положи всичкитѣ си познанія и способности за своето дѣло, ще го у-

совершенствува, ще го возвиши колкото му е возможно, и ще го предаде по добро на своитѣ потомцы. За потомцытѣ, за слѣдующытѣ поколенія на своитѣ любезны съотечественицы, за тѣхнѧтѫ честь, и добро, ще ся потруди той съ самоотверженіе, за да покаже признателностьтѫ си къмъ праотцытѣ си, приверженностьтѫ си къмъ отечеството си, което му е дала срѣдства, и удобства за полезнѧтѫ дѣятелность. . . . Такъвъ е, такъвъ трѣбва да е всякій гражданинъ относително къмъ своето отечество, ако той е человѣкъ истино-просвѣщенъ. Само невѣжеството, или лъжовното просвѣщеніе могѫтъ да отидѫтъ по другъ пѫтъ. . . . Но тойзи другъ пѫтъ е несчастенъ пѫтъ. Той води къмъ униженіе и погибель. Дѣйствително на ли на явно и тайно униженіе прѣдава себѣ си онзи человѣкъ, който, като ся хвали за образованіето си, несмысленно презира онова, което за миліони другы неговы братія е святиня? Какво да каже человѣкъ, за онова образованіе, което не умѣе да докаже человѣку, какво най добро има у него? Такова образованіе или е безъ цѣль, или нѣма прѣдъ видъ опредѣленѫ добрѫ цѣль: Едното не е по добро отъ другото! Отъ другѫ странѫ на ли води къмъ явнѫ погибель това равнодушіе къмъ всичко добро и свято, което е около насъ? Несчастныйтъ, който не умѣе да положи рѫкѫтѫ си надъ дѣлото, което освоилъ вече, не умѣе да ся восползува отъ доброто, което има на рѫкы, не умѣе да оцѣни святинятѫ, която вѣковетѣ ся сохранили за него, за какво е роденъ, за какво му служи животътъ? Ропотливостьта не е нито изворъ на счастіе, нито призываніе, нито срѣдство, съ което да може человѣкъ да улучши състояніето си. Безцѣлното промѣненіе на мѣстата и дѣлата не е дѣятелность. Не намѣрва никога святинѫ онзи, който отъ еднѫ странѫ търси святинѫ, а отъ другѫ отдалечавася отъ неѭ. Такава наклонность на духа, такъвъ порядокъ на живота е истинна погибель, и несчастіе. Таковому невѣрному сыну на своето отечество не ще да е вѣренъ цѣлый свѣтъ, и нека го обиколи колкото ще пѫти, нека создаде каквыто ще мечтанія, нека принесе каквыто може жертвы за счастіето, което веднажды за всегда легкоумно испусналъ изрѫцѣтѣ си.

Кто не любитъ своихъ ближнихъ, паче же присныхъ, вѣры отверглся есть, и невѣрнаго горшій есть, казва святый Апостолъ Павелъ (1 Тим. 5, 8). И така онова, което составлява естественнѫтѫ потрѣбность на сърдцето, любовьта къмъ отечеството, конѫто здравыйтъ разумъ справедливо изисква отъ всѣкиго, покровителствува и самѫтѫ ны святѫ вѣрѫ, вмѣнява нѫ не само като полезно чувство, но и като нравственѫ длъжность: Добрыйтъ Христіанинъ не може да не е въ сѫщото врѣме и вѣренъ сынъ на отечеството си, и напротивъ худыйтъ сынъ на отечеството си не може да е на пълно вѣренъ на своѭтѫ вѣрѫ. Който бы пожелалъ да види по ясно, какъ сматря святото писаніе любовьтѫ къмъ отечеството, който бы поискалъ да разумѣе на пълно, колко свята трѣбва да е за Христіанина длъжностьта на тѫзи любовь споредъ духа на вѣрѫтѫ, нека отвори святото писаніе: Тука толкози чудно е изображена истинната, чистата, святата любовь къмъ отечеството! Ето образецъ на трогателнѫ привержинность къмъ отечественнѫтѫ землѭ намирвамы ній въ умилителныйтъ плачъ, когото сыноветѣ на разоренныйтъ Іерусалимъ правѣхѫ по бреговетѣ на Вавилонскытѣ рѣки. Слъзытѣ неодържимо течѫтъ отъ очитѣ имъ, щомъ като си напомнятъ Сиона. Туне побѣдителитѣ молятъ заробенныгѣ, да имъ запѣятъ какваѫлибо сионскѫ пѣсень. Како воспоемъ, казватъ тѣ, пѣснь Господню на земли чуждей? Аще забуду тебе, Іерусалиме, забвена буди дѣсница моя! Прилпни языкъ мой гортанимоему, аще не помяну тебе, аще не предложу Іерусалима, яко въ началѣ веселія моего. (Псал. 136 4—6) Ето еще единъ отъ безчисленнытѣ образецъ на святѫ и высокѫ любовь къмъ отечеството срѣщамы ній въ лицето на едного отъ древнытѣ пророцы, «Глубоко сърдце человѣку (Іер. 17, 9): но да ли не стига до най крайнѫтѫ му дълбочинѫ неистощимыйтъ изворъ на на оныя святы слъзы, съ конто плачеше Іеремія день и нощь о побіенныхъ дщере людей своихъ (Іер. 9, 1)? О, наистина дълбоко насадена бѣше тази любовь, която ни ся побѣди отъ самѫтѫ злобѫ и развращеніе на соотечественицытѣ, не забрави ни едно отъ изгубенытѣ блага, отъ конто ся лишихѫ съотечественицытѣ на Пророка за грѣховетѣ си, не ся отказа да измѣри всичкатѫ дълбочинѫ

на бѣдствіята, които налѣгоха соотечественицытѣ му, и която не остави неоплакань ни единого отъ погибшитѣ несчастны неговы соотечественицы, ни единъ стезъ на разоренныя Іерусалимъ (Виж. Плачь Іер.)! . . . . Нека си напомнимъ еще и онъ-зи образецъ на любовьтъ къмъ отечеството, когото оставилъ намъ онзи, който пришедши въ миръ за спасеніето на всичкыйтъ міръ, благоволилъ да избере и нарече свое отечество бѣднытъ и неблагодарнытъ Іудеіе, и, като показа съ свитѣйшій свой животъ примѣръ на любовьтъ къмъ небесныйтъ си отецъ, оставилъ и намъ образецъ на любовьтъ къмъ земното си отечество. За какво му бѣше оная земля, която той нарічалъ отечество? Той нѣмаше върху нито мѣсто, за да преклони главътъ си. Той видѣлъ въ неіе само развращеніе на нравытѣ. Той срѣщналъ въ неіе само ненависть и гоненія, които запечати безаконното осѫжденіе на позориъ смьрть върху крьста между двама разбойници.... Обаче всичкытѣ дни на служеніето си за спасеніето на свѣтътъ промина въ Іудеіе. Между Іудеитѣ проповѣдалъ той отъ пьрво словото на живота и на спасеніето, като да бѣше пренесе:о отъ небото само за тѣхъ. Върху Іудеитѣ изляль той струитѣ на благотворнытѣ си чудеса, като исцѣляваше болнытѣ имъ, и воскресяваше мъртвытѣ имъ. Іудеитѣ за всичкитѣ му тѣзи благодѣянія отдадоха му ненависть, поруганіе, крьстиятъ смьрть, адско злорадостіе въ времято на мжкитѣ. Обаче божественныйтъ страдалецъ, който положилъ живота си за спасеніето на мірътъ, за кого отправилъ послѣднятъ си молитвъ къмъ небесныйтъ си отецъ отъ крьста? За Іудеитѣ, за самы тѣзи Іудеи, които го распнѣли! . . . Искате ли да видите, какъ и вѣрнытѣ сынове на Христовото Царство точно слѣдувятъ Христовыйтъ пятъ? Его прѣдъ васъ самыйтъ Бытописатель на древныйтъ міръ стои като необоримъ образецъ на любовь-тъ къмъ отечеството си за всичкитѣ времена на свѣта. За съотечественицытѣ си той ся отказалъ отъ спокойствіето и удоволствіята, които имаше въ кѫщятъ на Фараона, гдѣто ся былъ воспиталъ, гдѣто толкози го обичаха: «Паче изволи страдати съ людми Божіими, нежели имѣти временную грѣха сладость, болше богатство вмѣнивъ египетскихъ сокровищъ поношеніе Хри-

стово (Евр. 11, 25—26). Това обаче е малко... Каква трѣбваше да е въ него любовьта къмъ свойтъ народъ, когато не имѣющи силы да смили разгневанныйтъ Господъ за грѣхътъ на съотечественницытѣ си, той съ крайно самоотверженіе и дерзновеніе къмъ Господа казваше въ молитвѫтѫ си: «и нынѣ аще убо оставиши имъ грѣхъ ихъ, остави: аще же ни, изглади мя изъ книги твоея, въ нюже вписалъ еси. (Исходъ 32, 32)! Ето и другъ примѣръ на любовьтѫ къмъ съотечественницытѣ, любовь пълнѫ съ крайно самоотверженіе.... Скърбь ми есть велія, и непрестающая болезнь сердцу моему, казва за себѣ си Апостолъ Павелъ. . . Но защо е тази скърбь, каква е тази непрестающая болезнь въ сърдцето на Апостолм на язычницытѣ? Молилбыхся самъ азъ отлученъ быти отъ Христа по братіи моей, сродницѣхъ моихъ по плоти, казва той (Римл. 9, 3). Слѣдователно Апостолъ Павелъ жалѣ за свойтъ народъ: Тази болѣзнь е за ослѣпленыгѣ, и въ ослѣпленіе ожесточены свои соотечественницы; болезнь толкози тѣжка и мѫчителна, щото, може да каже человѣкъ, полеко бѣше Апостолу, да търпи мѫкатѫ на отличеніето отъ Христа (къмъ когото обаче храненше такавѫ любовь, щото е написалъ, че отъ тѫзи любовь не можетъ разлучитъ его ни смерть, ни животъ 8, 38—39), нежели да глѣда ослѣпленіето и погибельтѫ на народа си.. Искате ли да ся увѣрите, чи да подражава человѣкъ высочайшійтъ примѣръ на Христа спасителя е за всѣкиго отъ насъ законна нравственна длъжность, за испълненіето на коѭто ще ся възнаградимъ, както и за испълненіето на другытѣ Божіи заповѣды? За това прѣдставлявамы двама свидѣтели.

Да ся вплоти въ умътъ ни първо думата на Апостола Павла, която ны напомнюва, че мѣстото на нашето рожденіе, както и врѣмето на живота ны, предназначавѫтъ ся отъ божіѭтѫ волѭ, че отечеството дава ни ся отъ Оногозь, който подарява отца, и че, слѣдователно, роптающій дерзновенно противъ отечеството ропта и противъ Бога, който му дарува отечеството:» сотворилъ есть (Богъ) отъ единыя крове-весъ языкъ человѣчь, жити по всему лицу земному, уставивъ предучиненная времена и предѣлы селенія ихъ «(Дѣян. 17, 26). Собрате мой! Богъ ны призовалъ на сѫществованіе, като ны

предназначилъ и единъ цѣль, и ни е положилъ длъжн
които ный трѣбва да испълнимъ . . . Каде и какъ?
прието ны показа сомата божія воля, които ни дад
шествованіето тукъ, а не тамъ, свързва ны съ тѣзи
ловѣцы, а не съ другы. Намъ не притои вече да
рамы мѣстото и кругътъ на нашѫтѫ дѣятелность: м
то е показано. То вече е свято за насъ поради
благодѣяніи, съ които несознателно смы ся наслажд
въ дѣтинството си. Това мѣсто е нашето отечество
то лежи успокоенъ прахътъ на нашитѣ бащы, гдѣто
были обезпечены въ днитѣ на немощното си дѣтин
гдѣто смы ся въспытали въ юношеството ни, гдѣто и
отвори попрището на нашѫтѫ дѣятелность въ мѫжест
гдѣто ся надѣвамы да намѣримъ прибѣжище въ стар
гдѣто напослѣдъкъ всякому е сладко да остави земно
обиталище, коститѣ си слѣдъ смертьтѫ . . . . Намъ не
това друго освенъ да спѣшимъ благое дѣлать ко вс
паче же къ присным по вѣрѣ (Гал. 6, 10) и отече
И Господъ, Любезный мой, никога нема да забрави
доветѣ, които ный, подбудены отъ любовьтѫ, смы н
вили и имамы да направи за доброто на даованното
отъ Бога отечество и на неговытѣ сынове. Самъ то
устата на пророка си увѣщаваше одно врѣме дому Іак
и като показваше условіята на угодныйтъ нему и
назначаваше и дѣлата на любовьтѫ къмъ съотечест
цытѣ, като допълненіе къмъ дѣлата на богопочитан
едно отъ най вѣрныть срѣдства къмъ достиганіето
благоволеніето му. «Раздроблій алчущимъ хлѣбъ т
нищыя бъзкровныя введи въ домы твоя: аще видиш
га, одѣй, и отъ своиственыхъ *племене твоего не презри*,
гда разверзется р но свѣтъ твой и исцѣленія твоя с
возсіяютъ: и предъидетъ предъ тобою правда тво
слава Божія обыметъ тя. (Ис. 59 7—9).» Дано с
печати въ душытѣ ни и това утѣшително и успокоит
изрѣченіе на Господа, и дано възбуди въ насъ живѫ
ность, за да служимъ по сърдечно за доброто на
нытѣ си, съ които ны свързва святата Божія воля,
членове на едно тѣло, питающи ны съ единъ хлѣбъ,
раждающи съ една власть, освящающи и спасающи с
диѫ вѣрѫ! . . . . . Прѣвелъ *С. Николов*

Нынешно Българско момиче

1

Зора блѣщи, денътъ прѣдсказва;
Отврьхъ-високитѣ горы,
На темнотѫ да сѣга, казва,
Че идѫтъ слънчевы зари.

2

Момиче българско дѣвойче
Посрѣщва съ радость дневый часъ;
Съ учебны книгы въвъ ржцѣтѣ
То трьгва и пѣе съ веселъ гласъ.

3

«Що ся очудвашь, мила майко,
Че бързамъ рано да вървѫ,
Тамъ къмъ училище най драго
Цвѣтя учебны да берѫ?

Плетѫтся днесь вѣнцы
За български момы.
Коя въ наукѫ ся стреми
Богатно ще ся обдари.

4

Зерь тобѣ чудно ти ся вижда,
Момиче толкось да желай
Училище да си обижда,
Въ наукѫ тъй да ся старай?
Плетѫтся днесь вѣнцы и пр.

5

Не чуешь ли гласътъ, ты мамо,
Гласътъ що вика днесь вврѣдъ,
Че съ просвѣщеніето само
Животъ ще туримъ ный нарѣдъ?
Плетѫтся днесь и пр.

6

Достойны майкы, дъщеры
Потрѣбватъ днеска зарадь насъ,
Тозь недостатъкъ ся откры,
Ще бързамъ вече всѣкый часъ.
Плетѫтся днесь и пр.

7

Прѣмина вече тъмнотата,
Какъ да не бързамъ и врьвиж
Въ напрѣдъкътъ и свѣтлинжтж
Съ науки да ся украсиж?
Плетжтся днесь и пр.

8

Що мя поглѣждашь, майчице,
Че не съмь както по прѣди?
Не съмь вечь и съ онуй сърдце—
Къ наукж вечь и то клони.

Плѣтжться днесь вѣнцы
За Български момы;
Коя въ наукж ся стреми
Просвѣтло ще ся награди.

Сливенъ 15 Мар. 1871.

Д. Х. Пв.

РАЗГОВОРЪ МѢЖДУ МАЙКА И ДЪЩЕРИЖ НА ВЪСКРЬ

ЗА

ХРИСТОСЪ ВЪСКРЕСЕ

И

ЧЕРВЕНОТО ЕЙЦЕ.

Дъщеря. (Като влѣзва въ стаяжта). Христосъ въс ее, любезная ми Мамо!

Майка. Въистину въскресе, Милая ми дщерко!

Д. Нови ейчице.

М. (Като я цѣлува), да ся христосамы.

Д. Днесь е най радостный праздникъ.

М. Да, чедо! Какво може да бжде по радостно въспоминанѣто, че Спасигелтъ ни въскрьсижлъ отъ твытѣ?

Д. Нели Той ще въскрьси и насъ когато дойд земята?

М. Тъй, дщерко; на Христовото въскрьсеніе

нована и надеждата на нещето възкръсеніе. Ный вѣрвамы, че Христосъ е въкрьснѫлъ; по това вѣрвамы, че той ще възкрьси и насъ. Ето защо ный въ този день даруваме единъ другому ейца.

Д. Какъ е туй, Мамо? Може ли ейцето да ни увѣри че ный ще възкрьснемъ?

М. Съвьршенно може: то служи за знаменіе на нашето възкресеніе. Погледни туй ейце: има ли то животъ?

Д. Не; то е като мьртво.

М. Но какво може да излѣзе изъ това ейце?

Д. Пиленце, и колко хубавичко! съ мекъ пухъ и съ малкы крылца.

М. Видишь ли, дщерко, че изъ ейцето ся ражда жива птичка, която испьрво не е имала никаквы признацы на животъ. Тъй и ный въ врѣмето на второто Христово пришествіе отъ праха ще възкрьснемъ и ще бѫдемъ живы вѣчно.

Д. Ето защо ный си давамы единъ другому ейца! азъ до сега не съмь знаяла това, ако и да съмь знаяла одавна че ный ще възкрьснемъ.

М. Когато са христосвашъ който и да е, съ ейце, вынагы помни, че ный, като са отдѣлимъ отъ тукашный животъ, ако и да лежимъ въ земята мьртвы, както бѫдѫщето пиле въ тѫзи чирупка, по позвука на архангелската трѫба въ едно мигновеніе ще оживѣемъ, ще станемъ отъ земята и ще са възнесемъ по въздуха, за да срѣщнемъ Іисуса Христа, който ще иде срѣдъ много Ангелы, да сѫди живытѣ и мьртвытѣ.

Д. Ахъ! какъ ли ще ни бѫде весело да срѣщнемъ Спасителя си! Нъ кажѣте ми, защо са цѣлувамы като са христосвамы?

М. Цѣлуваніето е знакъ на взаимната любовь; и ный, като са цѣлувамы единъ съ другъ, испълнямы зрповѣдьта Христова — Помнишь ли коя?

Д. Помнѭ, Мамо. Іисусъ Христосъ прѣдъ страданіето си казалъ на Апостолытѣ (Іон. гл. 13, ст: 34.): Обычяйте единъ другыго, какъ-то и азъ вы обыкнѭхъ тъй и вый обычяйте единъ другыго. За това вый ми наумихте онзи день, когато са четяхѫ страститѣ Господны.

М. Испълнявай, дщерко, тѫзи света заповѣдь, ако ис-

кашь да въскрьснешь и ты, както Христосъ е въск
нлъ, и да живѣешь съ него вѣчно въ царство небе

Д. Азъ обычамъ всичкытѣ человѣцы и имъ же благополучието; па туй сте ма вый научили, любе Майчице.

М. Кажи сега, що значи благочестивый обыча са Христосвамы съ яйца.

Д. Когато казваме: ХРИСТОСЪ ВЪСКРЕСЕ! ИСТИНУ ВОСКРЕСЕ! Съ това увѣрявамы единъ гыго че Іисусъ Христосъ, ако и да е умрѣлъ, но па въскрьснлъ. Когато давамы единъ другыму яйца, съ увѣрявамы единъ другыго, че и ный на второто Хри во пришествіе ще въскрьснемъ, както пиленце въскр изъ ейцето. Когато са цѣлуваме, то е като да говор ЩЕ ОБЫЧАМЫ ЕДИНЪ ДРУГЫГО ТОЛКОСЪ, К КОТО ОБЫЧА НАСЪ ІИСУСЪ ХРИСТОСЪ.

М. Добрѣ, милая дщерко! Но не забравяй въ к трѣбва да състои Христосваньето, и выпагы прави съ благоговѣніе къмъ Іисуса Христа и съ искренна бовь къмъ ближній.

Д. Азъ са бонж да ви не попытамъ за което потрѣбно; нъ ще ми са да знамъ, кой най напрѣдъ похристосалъ.

М. Това значи сѫщото като да бѣше попитала: най напрѣдъ казалъ ХРИСТОСЪ ВЪСКРЕСЕ! Не право, чедо мое, макаръ той да е казалъ туй и безъ це и безъ цѣлованіе.

Д. Тъй, Мамо!

М. Помысли добрѣ, непомнишь ли нѣкого отъ І гелската Исторія?

Д. Ха! Това е изрекълъ Ангелътъ: . . .

М. Разкажи какъ е станжло туй.

Д. Въ пьрвый день на седмицата много рано тринь-та Марія Магдалина и другаркытѣ ѝ дошли при ба Іисусовъ съ ароматы, за да помажжть тѣлото в тозь часъ видѣли тамъ Ангелъ, на когото поглѣда св като молія, и дрѣхата му была бѣла като срѣгъ. Т оплашили; нъ Ангелътъ имъ казалъ: Не бойте са! търсите Іисуса распятаго. Нѣма го тука; той въскр Ето мѣстото гдѣто го положихж.

М. Сега знаешь, кой напрѣдъ си е Христосалъ, т. е. поздравилъ съ въскрьсенїето Христово. А кой е подтвърдилъ това съгласно и отговорилъ; Воистину въскресе! Не помнишь ли чедо мое?

Д. (Като помыслила). Въ сѫщый день двама отъ ученицытѣ му отивали въ нѣкое село; на пѫтя са събралъ съ тѣхъ Іисусъ Христосъ. Тѣ не го познали и са разговаряли съ него за смърть-та и въскрьсенїето му като съ нѣкой пѫтникъ. Тъй дошли тѣ до селото и почнали да вечерѭть. Іисъ Христосъ расчупилъ хлѣбъ и имъ подалъ. Въ туй врѣме тѣ тозь часъ го познали; Но Іисусъ въ сѫщата минута са изгубилъ отъ очитѣ имъ. А тѣ съ радость са върнѫли въ Іерусалимъ и казали на Апостолитѣ, че видѣли Господа. Тогазь сичкытѣ единайсеть Апостоли въ единъ гласъ казали: Въистину въскресе Господь! Тъй ли е любезная ми, мамо?

М. Тъй чедо мое! И сега помни, че когато казвамы: ХРИСТОСЪ ВЪСКРЕСЕ! Ный подражавамы Ангела; а когато казвамы; Воистину воскресе! Ный подражавамы Светытѣ Апостолы.

Д. А кога начнали да дават единъ другому ейца?

М. Туй най напрѣдъ направила, както расказва благочестивото преданїе, Марія Магдалина, тя сама, която Ангелъ поздравилъ съ въскрьсенїето Христово.

Д. А Марія Магдалина кого е поздравила и при това му подарила ейце?

М. Римскый Императоръ Тесверій. Тя отишла въ Римъ съ намѣреніе да проповѣда Евангелїето. Тя излѣзла прѣдъ Императора, и като му поднесла червено ейце, рѣкла: Христосъ въскресе! Съ тѣзи думы Марія начнала прѣдъ него проповѣдь-та си. Пьрвытѣ Христіане, като уважавали память-та на равноапостолната проповѣдница, почели за нужно да я подражавать, и като поздравлявали единъ другыго съ Христосъ въскресе, почнали да си дават ейца.

Д. Вый ми казахте, мамо, че Марія Магдалина поднесла на Теверія червено ейце; а защо именно червено, та не е было съ другъ нѣкой цвѣтъ това ейце?

М. Както съ ейцето Св. Марія е искала да покаже на Императора че Іисусъ Христосъ е въскрьснѫлъ, и ще

възкръсн и наѣ, тъй съ червенный цвѣтъ на с
зобразила животворящата му кръвь, съ която Той
грѣховетѣ ни, и ны е избавилъ отъ вѣчната смъ

Д. Покорно вы благодарѭ, любезна ми ма
ми расказахте тъй добрѣ сичко туй. За напрѣдъ
съ по голѣма радость ще са Христосвамъ съ вас
то ще разумѣвамъ какво таинство са заключава

Плѣвенъ 1871 Мар. 19-мй.

Преведъ *Т. К. Кодж.*

За женскій полъ *)

III.

Днесъ, сестро моя, мысъльта ми ся зан
предмѣтъ доста значителенъ за нашіятъ полъ и
трѣбва да ти пишѫ. Знаешь добрѣ, сестро моя,
отъ числото на онія конто ся стараѭтъ повече
дътъ и за хубостьта ни тѣлото отъ колкото за
ты на душѫтѫ. Неодобрявамъ, когато нѣкой-си
рѣдъ изгледътъ; това често ни е лъгало. И то
дѣй прави, сестро моя! Вѫнкашната хубость ни
привлича нято да ти отвращава, и никогажде нед
мѣто си за едно лице, което прьвъ пѫть виждаш
догдѣто познаешь и душатѫ му.

Грозните хора, като искѫтъ да наградѭтъ у
когото имъ е направило естеството, често ся ста
придобыѭтъ прелести, конто нито время нито бо
же да отнеме, гледѫтъ да украсѭтъ разумътъ
и просвѣщеніе, а душѫтѫ съ добродѣтели. Хуба
противъ, бываѭтъ понѣкогажде тъй влюбени въ
щото имъ ся чини, като да нѣматъ нужда отъ н
го, и че е имъ стнра само да ся покажѫтъ за
челѭтъ сѣкиго за себе си. Твърдѣ често ся слу
то най великолѣпната красота покрива праздно
душѫтѫ и на главатѫ, а гроздното и безобразн
екрыва най-высокіятъ духъ. И грозніятъ Сокр

*) Виждъ брой 15.

глѣдъ съхраняваше най-голѣмiятъ въ неговото время ждрецъ. При все това и самiятъ Сократъ почиталъ красiйтъ и превликателнiятъ изглѣдъ, и казвалъ, че красна душа въ хубаво и здраво тѣло е най-красiятъ даръ на природѫтѫ. Съгласявамъ ся съ това мнѣнiе и напълно одобрявамъ това дѣто сѣкый внимава на вѫнкашнѫтѫ приличность. Това е, както казвѫтъ мнозина, като *препорчително писмо, което отваря свободенъ пристѫпъ и за сърдцето и за домата.* Тази прелесть е потрѣбна особенно на нашiятъ полъ, защото нашето предназначенiе е, да правимъ добро впечатлѣнiе.

Неуредниятъ и непрiятниятъ изглѣдъ не ся забѣлѣжва толкова у мѫжътъ; въ сѣкому е такава жена отвратителна, и то толкози повече, колкото прелесть-та е въ сѫщото время и украшенiе и орждiе. Съжленiе заслужватъ онiи, на които иди криво за грозность-тѫ имъ, и които ѭ иматъ за нещастiе. Такива безъ сумнiенiе незнаѭтъ че добродѣтель-та, разумътъ и други подобни качества сѫ прелести въ ржцѣтѣ на сѣкiго. Тѣхъ сѣкой може да ги придобiе, а онзи който ги е вече придобилъ, има нѣщо повече отъ красотѫтѫ на тѣлото, защото съ тѣхъ си ражда и привечелва всеобщото уважанiе. И най-малко хубавото лице може да бѫде дѣйствително прiятно; разумniятъ разговоръ прави прелестно говорящето лице; нѣма грозность, която да не може да ся украси съ по високо образованiе. Сѣка жена, била хубава или грозна, трѣбва да има прѣдъ очи че непостоянниты тѣлесны хубости немогѫтъ да ся запазѭтъ за дълго время, а на противъ че може да ся задръжи даже и до ся удвои прелесть-та на душѫтѫ, което е и дължность.

Радвамъ ся много, любезна сестро, че не си грозна, и ако да си далечъ отъ сѫвършенiѫтѫ хубость, никой неможе да ти нарѣче грозна. Имашъ толкова хубость, колкото е нуждно за щастiето, ако и, може бы, сестрини очи повече да виждѫтъ, и така само мень, като сестра, да си много мила; и дѣйствително ся радвамъ че не си отъ онiя необыкновенни хубости, които прочути още отъ малки, раждатъ въ женѫтѫ суетѫ, и съ това унищожаватъ сѣкое поборство за добродѣтель-тѫ и оставѭтъ за старi години само едни жалостны въспомнiанiя. Бѫди задоволна съ

своятѫ хубость; и безъ да си сравнуваш за неѭ, ни да смѣешь и да си хвалишь; глѣдай да ѭ украсиш приличното образованіе. —

Истина е, че хубость та привлича, че хората ѝ дивляватъ; нъ пріятность-та, очерователната прелест старо время подъ име ГРАЦІЯ въспѣвана, е дѣйстви ното украшеніе на женѫтѫ. Самичка сьмь виждала, жена по-малко хубавѫ си е борила съ съвършенѭ вищѫ за побѣдѫтѫ; нъ на конецъ вѣнецътъ на по тѫ остана въ ржцетѣ на по-малко хубавѫтѫ, който обаче украсена съ най-высокѫтѫ красотѫ на душѫтѫ сърдцето! Нѣщити отнасянія и прелести бъхѫ тъй ки и естествени, щото бихъ дѣйствително желала, ята сестрица, яко иска на всѣчкы да яресѫ, да ѭ кротко предестенъ начинъ на отнасянѣто съ сѣкого рай си за себе си, и глѣдай, да не преминуваш нико граници на дѣйствителното приличіе; движеніето т дото ти нека е благородно и пріятно, и сичко що ишь, прави го предестно и граціозно, тъй щото да ло и драго на сѣко око. Въ сѣкѫ работѫ отбѣгну наѭ невнимателность, която прилича на неспособнос на небрѣжіе: Такива жены сѫ твърдѣ немили. Стой ди сѣкогаждѣ тъй, щото приличо да изглѣдваш; ход мекѝ е лекъ, кланянѣето приличо; често когато еди да влиза въ едѭ стаѭ, споредъ поклонътъ ѝ присѫ лищи сѫдѫтъ за сичкѫтѫ отхранѭ, почти и за сичк начинъ на мышленѣето. Было въ малко, было въ г общество, глѣдай сѣкога да бѫдешь еднаква; въ м отнасяй си тъй приличо както и въ голѣмото, за ни сѣкадѣ такова простоправіе, такваѭ искренность селость, каквѣто имашь у дома си или въ дружес на лица тебѣ добрѣ познаты. Но сѣког жъ съ сѫ внимателность си старай щото приказкиты ти, движ ти, и дѣятелностьта ти да бѫдѫтъ все прилични и да въ ущьрбъ на добрѫтѫ отхранѭ. Съ сѣкого си о учтиво, ласково испълнявай това щото си изисква от тивость-тѫ. Както на мѫжеты тъй и на женищы, на и на млады, въобще на сичкиты глѣдай равно да ваш; труди ся щото сѣкой да може да рече за «КАКВО ПРІЯТНО ЛИЦЕ!» Такова мышленіе отъ

признато, повече наклонность ще ти придобіе у другитѣ и повече благополучіе ще ти нанесе отъ колкото най грьмогласниты хвалби на праздняѫ хубость.

Глѣдай, сестро моя, да упазвашь сѣкога пріятното израженіе въ лицето си, тая прелесть зависи отъ твоиты силы; само имай нѣжны чувства въ сьрдцето си, а гнѣвътъ и завистьѫ, дай Боже, никогажь да непознаешь; и тогава сладостното ухиленіе на милѫ невинность и спокойность ще играе сѣкога около устниты ти.

Окото на человѣкътъ поглѣдва съ удоволствіе личность съ пріятенъ изглѣдъ; такава личность лесно си добыва входъ и въ най-добриты общества, и тя ся токуречи, трьси отъ тѣхъ. Нъ за да имашь дѣйствително красно отнасяніе, недостига да мыслишь за това само у дома си, но и въ обществото трѣбва да избирашь хора добрѣ въспитаны и образована. Помѣжду такива навѣрно ще ся ползуваш много, а пази ся отъ познайствата които могѫтъ да бѫдѫтъ врѣдителни за твоѫ нравственѫ тяжесть. Такожде много ся интересувамь да не бы да имашь безмѣрно довѣріе къмто слугиниты. Учтиво и искренно трѣбва да ся отнасяме къмто тѣхъ, но довѣріето, както напротивъ строгостьѫ и презираніето, врѣди. Тѣсното сношеніе съ недобрѣ въспитани лица, освѣнъ дѣто има лоши слѣдствія за сьрдцето и умътъ, нъ и на изглѣдътъ много е за врѣдѫ.

Още на едно нѣщо бѫди внимателна, сестро! на гласатъ си и приказкатѫ си; родителиты малко вниманіе обрьщатъ на тѫзи часть; нъ споредъ моего мнѣніе тя е много важна. Звукътъ на гласътъ и приказкѫтѫ сѫ тълкователи на душѫтѫ; тія представляватъ человѣка и показватъ, каква отхрана е пріелъ. Когато чуѫ непріятенъ и грубъ гласъ, притова още простъ и необразованъ начинъ въ израженіето, изведнажь си съставямъ най-лошото понятіе за говорящето лице. Напротивъ колко пріятно ни зачудва пріятніятъ гласъ и образованіятъ языкъ! Колко пріятенъ е за слухътъ пріятніятъ говоръ!

Да ся заглѣдвашь въ красно лице, усѣщамь извънредно удоволствіе: но като отвори устата си, и проговори грубо и непріятно, изчезва впечатленіето, което красотата е възбудила. Напротивъ когато видѫ личность съ-

вършено нехубавж, който нито обрьща вниманіего ми на себе си, а въ общінтъ разговоръ си отзъве смиренно, и гласътъ й е благозвучень, приказката й пріятна, веднагѣ забравямъ, че ся лишава отъ други прелести, и сърцетс ми й ся наклонява.

Превожда отъ Чехски *Ека Карлатковат.*

Клоферъ.

Писмо неизданіе на Приснопамятный Отца Неофита

«Сега въ най торжественыя минуты при стиганіетс на Народныя ни прѣдставители въ Столицата за да положятъ основата на нашата прѣдъ единъ вѣкъ падижла и сега въскрьсижла Іерархія и при торжественото отверяніе на народныятъ ни Съборъ, като са си поменяли сичкыте народны дейтели и поборницы за настоящата радость и онѣзи, които си стижали жертва и си посѣяли сѣмето на настоящата жетва, на които ный й беремъ плодоветь; въ туй само врѣме прилично е долуположеното писмо на Отца Неофита до Г. Іосифа Соколскаго да ся почета отъ Новорменното Спасеніе Читалище, само, за да са неизгуби, и друго, като го ямя свѣта отъ прѣда и разумье подвигъть на покойнаго, да външе съ признателности наметьта му поне въ тѣзи обстоятелства съ тѣзи думы:

Вѣчна та памятъ Неофите! Вѣчна ни Памятъ!

Туй писмо сѣмъ го намѣрилъ у Г. Неофита Соколскаго ученика на Іосифа Соколскаго у Габрово

Милю Г. Радевъ.

Габрово 1871 Мартъ 6

Ето писмата:

В. Хил. Монаст. Апр. 21 го 1842.

Соколскаго Монаст. Всепреподобнѣйшій Игуменъ и Архимандритъ и О Христѣ Братъ Іосифъ!

Вѣкій по Бога человѣкъ, щото съ очите си вид-

чувственно же и умно и все крайно познае и разумѣй, онова несомнѣнно вѣрва и исповѣда свободно предъ всякакво лице, безъ страха и ужаса да обажда е отъ Спасителя Христа повелѣно, сирѣчь истината, за то и Христосъ Истинный Богъ нашъ на всякій отпусть говоримє . . . . . Того ради и Святиняти, въ Цариградъ видѣ си очите си и слуша со ушите си, и любородните настоятели — и Българскаго общество предатели и продатели — и купцы — и позна моя старателный и страдателный трудъ и подвигъ — и разумѣ чє колкото говорихъ всичките сє исполниха. — Може и святиняти да позна сиє като идяхме и минахме призъ монастиратъ ви, чи ся рече какво сме яли мѣсо, Авг. мѣс. 1. и по мало време чи сме хранили Моряйте (елладстіи) калугери въ монастыратъ и послѣ мало чи сме проводили 7 Балканжіи наше да го убіятъ (тука ся подразумѣва Тър. Митр. Неофита) въ долня Орѣховица, а най послѣ като ходихме на Троянскіятъ монастырь, чє смы писали 40,000 войска. Смысли прочее пастырскы и Митрополитскы коварства, инородна пагубна и умразна умышленія! Нестуненіятъ Иларіонъ (и той Тър. Митр.) съ нѣколцина погрєчени проклятницы избѣсє за правда человѣцы. Самы те проклятите гарчулеги туй бъркатъ — а кому погрѣшката хвардятъ — Болгарите дадуха арзувалъ на Държавството, и нито грекъ владыка кабулъ струватъ вече — а Митрополитчето Шеръ хварля . . . . . Иска му са и то да оплаши народатъ, за да забуравятъ щото ся просили и пріели (Болгарите) отъ Държавството, и негово Митрополитство имъ купи сосъ грошъ и сосъ прелясть дарбата — гледа да сандардиса любородныте, и азъ грѣшенъ до като бѣхъ, колкото можахъ за народътъ си бдѣхъ, и тіи колкото рѣкохме Митрополитскы лъжливы ефтери всите изваждахъ юфъ предъ него и предъ неговите тарафи . . . Ни са терпѣхъ вече — и за то ма докара на тоя халъ — и ми стори всичко запъ! Чудно! азъ самъ въ Цариградъ, и тука сѣдяхъ за народатъ си а единъ цѣлъ народъ да мя остави на туй златно и богодарованно время, да мя мучи за Божія правда единъ на сила и съ прелясть Долашь и сѣди та обира народатъ ни за нѣйдѣ си! Брате, за мене не ли ги е грѣхъ, и освѣнь що изгубихъ всичко — но и здравіето си совсѣмъ изгубихъ.

И тре проклятыя несносны и досадны навыкванцы! Св
тиня ти каквото рѣкохъ все то знашь — до кога ще
масшь и несабуждашь конто знаешь, любородните, за
настоятъ и да мя избавятъ отъ тія несносны и смертон
сны бѣди и оп сности, за да си прибера и азъ моите в
щы — чи да прощаватъ ако мя нещатъ въ отечеството -
Господня земля и исполненіе ея. . . . Мыслете, моли
че има Богъ и второ пришествіе, не само правдата ми
кровта ми — но и отъ гробатъ ми праста ми ще вика
Богу. . . . Прочее ви оставамъ на совѣста ви, и по Б
га на милоста Ви, сторете си Хрістіянската должность
мене за което и оставамъ.

† На Вашата о Христѣ братска любовь, страдающ
и доброжелающій въ заточеніи примрялъ.

Неофитъ.

(Послѣ подписътъ си страдалеца слѣдвалъ еще
писалъ и слѣдующето):

Готово Богодарованно и Султанноданно за обще
твото богопріятно, султоугодно и человѣкопохвално и о
щеполѣзно добро — нѣкой да го продаде: И нѣкой да
купи — а който го е испросилъ да го умертятъ: И за к
ито е испросено и тіи да спятъ! — да ся боятъ да пр
думатъ! —

Доволно, Братко, мечтаніе, доволно, защо времято
покаже и като силній громъ ще гръмне чи ще остана
подъ срамъ вѣчно спящіи во гробѣхъ като язвенніи
Сабуди са, сабуди! (Ето и адресъсъ на писмото): На С
колѣ Габровскаго Монастыря Всепреподобному Игуме
и Архымандриту Іосифу.

Привѣтствіе

Во Тъмже С. Монастырѣ.

— Въ 2-ый редъ отъ д: на г: въ пьрвятъ страницѫ на тої
брой чети вмѣсто: колипкы *«коміны»*.

ЧИТАЛИЩЕ

Май 1. 1871. Книжка 15.

Папската непогрѣшимость

Колкото важни и да сѫ военнити и политически приключенія които привличѫтъ не само въ Германіѫ но и въ цѣлѫ Европѫ всеобщото вниманіе, днесь сѫществува въ пространното Нѣмско отечество и едно друго важно движеніе, и една друга борба, борба благородна за независимостьтѫ на человѣческый разумъ, за свободѫтѫ на съвѣстьтѫ. При всичкыты побѣдоносны торжества на Нѣмцыты въ Францѫ, нѣмската фiлософія не е казала іоще послѣдното си слово въ борбѫтѫ си за независимостьтѫ на человѣческый духъ, и тя, силна и непоколебима въ началата си, развива днесь и другъ прянорецъ, отваря новѫ войнѫ, която ни припомнюва великото вѣроисповѣдно движеніе и кръвопролитныты боевы въ Западъ презъ 15-ый и 16-ый вѣкъ, отъ лѣто 1517—1648, сиречь, до прочутый въ политическый свѣтъ Уестфалійскы Договоръ, въ който ся ной напрѣдъ припозна свободата на вѣроисповѣднѫтѫ съвѣсть, противъ самокорыстныты и властолюбивы проповѣдувѫнія на Римъ.

I.

Какъто преди нѣколко время множество Чехи бѣхѫ сѫ стекли отъ всякаде въ градъ *Констанцъ* за да почтѫтъ памятьтѫ

на безсмертныятъ имъ съотечественникъ и мѫченикъ, *Іоа Гуса*, кого то (1) могущественната въ времято му папска влас изгорѣ живъ въ него градъ защото бѣше вдигнѫлъ глас противъ злоупотребленіята ѝ, така на 1868 множест Нѣмцы, особенно же по върховнити представители на нѣ скѫтѫ науѫ, бѣхѫ ся събрали отъ всѣкаде въ крайрай ский градъ *Вормсъ* (Worms), за да посвѣтятъ единъ пам тникъ на *Лутера*, освободителтъ на нѣмскый духъ и нѣмскѫтѫ вѣроисповѣдниѫ съвѣстъ отъ тежкото иго на Р скый Католіцисмъ. Тойзи памятникъ ся посвѣти дѣйствит но, и на него пѫтешественникътъ прочита на нѣмскы сл дующый надписъ: **Въ тіи начала азъ съмъ неи колебимо убѣденъ; азъ не могѫ да стор другояче; Богъ да ми дойде на помощь (** Тія достопамятны слова е произнесълъ Лутеръ на 3 нуарія 1521 въ сѫщый градъ Вормсъ предъ едно м точисленно гражданско събраніе, отъ което папскый сланникъ Алеандро бѣше поискалъ наказаніето му за съгласнѫтѫ му съ папскыты поученія проповѣдь, и пр което Лутеръ не ся отказа да ся представи. Какво п излезе послѣ отъ тѫзи непоколебимость въ Лутерувы убѣжденія срѣщу папството, това го показахѫ слѣдъ ма самити дѣла, които ся извършихѫ въ сѣверниѫ Германіиѫ. Англіиѫ, въ Холандіиѫ, въ Данніѫ, въ Шведіиѫ, въ Нор гіиѫ, които всички, съвсѣмъ че, като ся отказахѫ папството, не сполучихѫ да влѣзѫтъ, ако и да го тър хѫ трудолюбиво, въ пѫтътъ на Историческѫтѫ вѣроис вѣдниѫ евангелскѫ истиниѫ, обаче, и до днесь іоще, съ

(1) За него имамы единъ добъръ и пространъ членъ, испра іоще преди мѣсецы за обнародваніе въ *Читалище*, отъ Свин но той, както и много други, остана и до днесь необнародван причиниѫ че, като располагамы само отъ 32 страницы, намѣр много затрудненія въ нарежданіето на матеріялътъ. Но понеже мито о всякога най добрый учитель, ній ся надѣемъ че съ него чко ще може да ся поправи, ако Настоятелството ся погрия земне за идущѫтѫ годиниѫ други мѣрки, както да може да ся у работата въ всяко отношеніе.

(2) Hier stehe ich; ich kann nicht anders; gott elfe mir!

мото си стояніе засвидѣтелствувжтъ какво силно вліяніе имахж въ Западното общество Лутеровиты убѣжденія!

Папството обаче не са ползува!

«Като Историкъ, като богословецъ, като Христіанинъ, като гражданинъ, азъ не могж да пріемиж догмжтж за непогрѣшимостьтж на «Папжтж», провиква ся днесь изъ университетътъ въ Мюнхенъ единъ достоуважаемъ седемдесятогодишенъ старецъ, отецъ *Деллингеръ*, когото кани тамошный Архіерей да признае тѫзи непогрѣшимость, като свято поученіе на Римскокатолическжтж церквж! Какво ще произлезе отъ тойзи выкъ на едиж просвѣщенж вѣроисповѣдниж съвѣсть, времето не ще ся забави да го покаже. Главното е че той ся чу, и че, днесь за днесь, Германія пакъ става зрѣлище на едно вѣроисповѣдно движеніе противъ папскыты властолюбивы домогванія. Деллингеръ пріема сърадователны писма отъ всякаде, и уже не само множество отъ събратіята му и отъ съотечественицыты му, но, какъто въ времято на Лутера, така и днесь, и князове и разны общества го насърдчжтъ въ научжтж му борбж за вѣроисповѣдныты права на человѣческжтж съвѣсть. Гордый Римъ, слѣдъ дълговременныты си трудовы за да направи щото съвѣсть-та на всичкото католическо общество да завыси само отъ него, поиска, най-послѣ, да увѣнчае дѣлото си и съ проглашеніето на непогрѣшимость-тж на Папата, при всичко че, помежду сжщыты католицы, бѣхж ся вдигнжли тукъ-тамъ благочестиви но доблестни гласове за да покажжтъ и неосновность-тж и безумѣстность-тж на тѫзи новж догмж, която ся провъзгласи, истинж, въ Римъ на 18 Юлій минжлаго лѣта, но която ся приготовляваше отъ дълго время, и за торжественното провъзглашеніе на коижто само бѣше ся свикалъ отъ Святый Отецъ Римскокатолическый Вселенскый Съборъ.

Имамы предъ очи едно важно списаніе, което, іощe при пьрвото си появленіе на 1869, произведе въ Западнж Европж живостно впечатлѣніе. Заглавіето на това списаніе, което ся такожде отдава на ученный Деллингеръ, е *Папата и Съборжтъ* (Le Pape et le Concile), и въ него читательтъ намѣрва подробно сичкжтж Исторіж на тѫзи новж до-

гмѫ който има за начало ненасытното ѳеократическо вл
столюбіе на Римскій дворъ, а е основана на най лъжо
ныты и най искуственно ископаны писменны ужь доказ
телства.

Цѣли тринадесятъ вѣкове отъ начала на Христіанств
то, въ всичкѫтѫ пространѫ книжевность не става ника
слово за непогрѣшимость-тѫ на Папата. Никой отъ ст
риты источницы на вѣрѫтѫ, никой Катихисісъ, никое цѣ
ковно Списаніе не говори че Папата е непогрѣшимый т
ковател на вѣроисповѣдныты дѣла, нищо въ Церковно
Общество не ся е прійло като едно рѣшеніе са мопа П
пата, и далечъ сѫ были вѣрнити въ онія времена отъ
мыслятъ че Папата е върховенъ началникъ на Церквѫ
Ето, съ съкращеніе, какъ развива тоя предметъ гореспо
мянутата книга. 1-о) Папити не сѫ имали никакво учас
въ созиваніето на съборіты. Всичкити по важни и по зн
менити събори сѫ ся събрали по заповѣдъ на Импера
рыты, и никога тіи не сѫ ся допытали за това до Пап
предварително. 2-о) Предсѣдателството на тыя знамени
събори не ся е дало всякога на Папыты или на тѣхнь
представители, какъ-то за това свидѣтелствува історія
3-о) Нито догматическити рѣшенія на тыя Сунодъ, ни
онія, които ся касаѫтъ до церковното, вообще, устан
вленіе, немахѫ нуждѫ отъ потвержденіето на Папата.
тѣхното приспособленіе въ Обществото, достаточно е с
ло общото одобреніе на мѣстныты церквы. 4-о) Въ р
тояніе на цѣли хилядо годинѣ, не ся е случило, щото ед
Папа да отправи до всеобщѫтѫ церквѫ нѣкое вѣроис
вѣдно рѣшеніе, сочинено за вситы вѣрующы. 5-о) На
ти немахѫ нито законодателнѫтѫ, нито испълнителнѫтѫ,
то сѫдителнѫтѫ върховнѫ силѫ, и ако на 343 Сардій
ский мѣстный Сунодъ имъ даде нѣкакси случай да им
притязанія върху послѣдното отъ тыя преимущества, в
общата обаче Церква отблъсна винаги тіи притязанія
Африканскити Архіереи писали презъ 419 до Папа Бо
фацій: *«Рѣшени смы да не претърпимъ никога тѫзи ѳордс*
(Non sumus jam istum typhim passuri). 6-о) Никому тогава
мнпуваше презъ ума да иска да ся избави отъ церков
ты задължения чрезъ Римскыты епіскопы, и всякый за л
бы помыслилъ оногози който бы платилъ за да ся ос

боди отъ нѣколко задължения, какъ-то ся испослѣ прія въ Римъ. 7-о) Римскити Епіскопи немахж тогасъ никаквж силж да исключжтъ изъ Христіанското Общество едно лице или единъ цѣлъ церквж, така щото това исключеніе да има послѣдствіе за положеніето имъ и срѣщу другыты церквы. 8-о) За много время въ Римъ никой не приказваше че Ап. Петръ былъ ужь оставилъ като наслѣдіе нѣколко права на Римскыты си пріемницы, и за това почна да става слово само отъ л. 431. 9-о) Папскжтж называема системж, споредъ коіжто Папата има пълность-тж на силжтж, а всичкити други епіскопи не сж освенъ негови помощници, нетови служители, негови дѣйци, и че всяка сила проистича отъ неговжтж, таіж системж отвърля съ ужасъ и най великый и най добрый Папа, Великый (3) именуемъ Григорій (прест: на 604). 10) не само е имало незавысимы паріоды церквы, но много отъ тѣхъ нито сж были нѣкога въ спошеніе съ Римскжтж Церквж, какъ-то на примѣръ староуважаемыты Арменска, Месопотамійска, и Суроперсійска, Ефіопійска или Авусинійска церквы, за коіто нема никакво доказателство че тіи сж были подъ властьтж на Римскый Папа. И въ Западъ даже, Ірландійската Церква, а съ неіж, церквата на великж Британіяж, останахж за много время въ едно незавысимо положеніе, безъ да претърпятъ нѣкое вліяніе отъ Римъ.

Отъ това сичко става явно че, и въ Западъ іоще, всяка церква мѣстна имала е свое особенно управленіе въ сичкыты си дѣла безъ, зарадъ това, да ся е повреждало догматическото и съединеніе съ всеобщжтж съборнж церквж; съхранявала е собственныты си по преданіе обычаи и собственный си порядокъ; когато сж ся раждали церковни въпроси и спори касющи ся до цѣлостьтж на Христіанството и не отъ общж важность, тіи сж ся рѣшавали на мѣстото си; римскый Епископъ, ако и да му ся е отдавала едно почетно само пьрвенство, не ся е вмѣсвалъ, и не е ималъ право да ся вмѣсва въ управленіето на другиты частны церквы. Само Вселенскити събори ся имали право да издаджтъ всеобщи за всеобщж-

(3) Сжщый Папа строго осжждалъ и новопоявившій ся тогасъ титулъ *Вселенскый Патріархъ*.

тѫ церквѫ законы и догматическы рѣшенія задължит
ны за сичкы, и за сѫщій Папа.

Това ны учи Исторіята, и това потвердяватъ церк
ини списатели.

II.

К ква р злика между тыя исторически истины и ди
ѫтъ многошумливѫ догмѫ за *непогрѣшимостьтѫ* па ед
смъртенъ человѣкъ. к квото имя и да носи той!

До девятый вѣкъ нищо іоще не бѣше ся, сѫщ
твенно измѣнило касателно до гореизложеното управит
но състояніе на Христовѫтѫ церковъ, при всичко че
ны знакове на властолюбіе бѣхѫ ся уже явили въ Р
Но въ срѣдъ тойзи вѣкъ (845), появи ся като изъ и
земѫ единъ сборъ отъ нарочно истовзаны и *Лжесідор
нами рѣшенія*, (Décrétales de Pseudo isidore), па конто
слѣдствіето надминѫло е и самыты намѣренія на лжеш
тельтъ. Тази хитрость преобразува въ Западъ церкоп
то управленіе. противъ коего въсточната церкова праве
ся гордѣе че протестува іоще тогава съ сичкыты сиспь

Подобенъ примѣръ на единъ книженъ хитрость, к
то сполучи тъй добрѣ, па да ли бы ся намѣрилъ въ
общѫтѫ Исторіѫ. Отъ триста годинь на самъ т я неко
ня лжжа ся е необоримо изобличила; но нещастію, нач
та която имаше тя за цѣль да распространи и положи
дѣйствіе, достигнѫли до ся закоренятъ толкось гл
ко въ западнѫтѫ церквѫ, и тія сѫ толкось тѣсно свър
съ историческото развитіе на тѫзи церквѫ, щото отк
тіето на лжжѫтѫ едвамъ сполучи да раскалати нѣколко
бѣжденія въ нѣдр та й.

Около сто лъжовны папски прекъсуемы
шенія (Décrétales) ся исходѫтъ въ онова время по край
жныты райнскы французскы тогась населенія. Самата
на изобретателныт но тыя лъжовны писма бѣха да о
печѫтъ на по-долныты епископы незавыснмостьтѫ имъ
щу митрополиты и другыты началства, и тѫзи цѣль
сили тіи до достигнѫтъ чрезъ увеличаваніето на папск
силѫ. Ето какъ ся е положила най-напрѣдъ основат
абсолутнѫтѫ папскѫ монархіѫ, и сто гдѣ си има
рѣтъ и догмата за папскѫтѫ непогрѣшимость!

Онова, което най-много спомогна за развитіето въ Западъ на тія двѣ нѣща е лъжовното начало, че съборнити рѣшенія, за да бѫдѫтъ приспособими, имали нуждѫ отъ одобреніето или потвержденіето на папата, и че, въ върховнѫтѫ си силѫ, другити вси еніскопи сѫ считали само като негови помощници или негови намѣстници, а той като главный и единственый началникъ на всеобщѫтѫ церквѫ. Послѣдствіе необходимо на това лъжовно поученіе е личната на Папата непогрѣшимость и безграничното негово началство надъ всичкѫтѫ церквѫ, безъ никакво правило, безъ никакъвъ законъ, освенъ законътъ на самопроизволътъ си.

На такива лъжовны и други нарочно исковани писменны ужь и історически доказателства сѧ основавѫтъ огромнити папски преимущества. Трѣбало бы не единъ кратъкъ членъ, но единъ голѣмъ томъ, за да ознакомимъ само читателиты си съ щото сѧ писа въ Франціѫ и Германіѫ за тоя предметъ отъ ревностны и учены Католицы, міряне или Клирицы, както *Гратри* и *Іасентъ* въ Франціѫ, *Делингеръ* и други много въ Германіѫ, при всичко че трудовети имъ вмѣсто наградѫ, навлекохѫ имъ всякаквы укори и строгы наказанія. Папата, споредъ вървежътъ който бѣхѫ дали на работыты въ Западъ неговити дѣйци и служители, трѣбаше да сѧ провъзгласи непогрѣшимъ, и това не сѧ видѣ никаква новость предъ очиты на оніи, които сѫ были малко или много ознакомени съ стремленіята на Папо-римското Богословіе.

Дѣйствително, слѣдъ поученіето че Папата стои по горѣ и отъ самыты Вселенскы Съборы, предметъ който сѧ развываше іоще презъ петнадесятый вѣкъ (1440—1470) въ Западъ отъ *Торкемада*, Carbstrano и п. ч., началата които расърывахѫ за непогрѣшимостьтѫ на Папата, въ 16-ый вѣкъ, Томасъ де Віо или Кажьтанъ (Thomas de Vio ou Cajetan), Мелхіоръ Кано (Melchior Cano), Рюардъ Таперъ (Ruard Tapper), не сѫ никакъ странни, при всичко пакъ че, и въ онія іоще времена, отъ разны мѣста сѧ вдигахѫ силни и благородни гласове противъ подобны поученія, за честь на человѣческый разумъ. Ето що пишеше и узаконяваше въ лѣто 1558 самый Папа Павелъ 4-ый. а) *Папата в на земльтѫ представительтъ на Бога, и царува съ единъ абсолютенъ си*

лѫ надъ сичкыты народы и царстса; сѫди всякаго, но него ник не може да сѫди. б) Царіе, Кнѧзове, Владыци, всички, щомъ по падняты подъ нѣкоѥ ересь или сѧ отдѣлятъ отъ Церквѫтѫ, престанѫтъ невзвратно, безъ да е нужда да ставятъ многѡ фо малитети, лишавѫтъ сѧ за всегда отъ всичкыты си влѧдтел права и сѧ наказѫтъ на смрѫть. Въ случай раскаяніѧ, затво рятъ ы въ единъ монастырь до живота. в) Никой не трѣба никакъвъ начинъ да помага на единъ Царь или Кнѧзъ който е ст наль еретикъ или сѫхісматикъ, нѣто даже да покажѐ комѹ него н кое человѣколюбіе. Който царь бы престѫпилъ това запрещен щѧ му сѧ зима царството и ще сѧ дава оному, който е подч нен на Папата» (Le pape et le Concile . . . Стр : 415). Друго еди Папско писмо (Була), отъ л: 1568, прокълнява и отлъ чава отъ церквѫтѫ всякый който бы принелъ нѣкое при бѣжище на схісматицыты и еретицыты, или бы гы защи тилъ нѣкакъ си. То наказва и прокълнява іоще всяки който, безъ дозволеніе на Папата, бы челъ, притежава, или напечатилъ книгы еретическы, какъто и всичкыты они были лица частни, били университети или други учени съсловія, които бы понискали да подложѫтъ папскыты р шенія на единъ бѫдѫщы Вселенскый Съборъ. Така сѧ у становляваше папското всемогущество надъ человѣческ тѫ съвѣсть, така Римскій Епіскопъ сѧ проглашаваше Цар надъ Царіе и Владыка надъ Владыцы, до като най-пос. *Белармінъ* (1542—1621), членъ отъ новопоставеното т гась Іисуйтско съсловіе, дойде та писа и проповѣдува, *Църквата трѣба да пріема щото е угодно на Папата да и пре стави като ученіе; и, като сѧ отрече отъ своя си разумъ и св ето разсѫжденіе; тѫ трѣба непоколебимо да вѣрва все щото п пата поучава, защото все щото онъ предписва и заповѣдува можe да бѫде освѣн добро, и все щото онъ запрещава не мож да бѫде освѣн лошо и вредително. Защото Папата не може бѫде излѫганъ въ въпросы които сѧ касаятъ до нравственостьи и до догмѫтѫ, така,* казва Белармінъ, *щото ако бы* **Папат сѧ излъгалъ да предпише грѣховы, а да з прети добродѣтельтѫ, църквата трѣба непр мѣнно да счита грѣховыты за добри дѣл а добрыты дѣла за лоши, за да не бы сѧ**

гряшила противъ съвѣстьта (1). Предъ очиты на Беллармина, само по заблужденіе Вселенскити Събори сѫ могли да дерзнѫтъ да подложѫтъ и на свое приглеждание папскыты рѣшенія касателно до вѣрѫтѫ, и Белларминъ прилага че, понеже нищо на той свѣтъ нема излишно, Богъ не е можилъ да даде два пѫти непогрѣшимѫтѫ власть, отъ коѭто има нуждѫ Хрістіанскый свѣтъ, то есть, на Церквѫтѫ въ цѣлость-тѫ ѝ чрезъ вселенскыты събори, и на Папата. Слѣдователно тази власть принадлежи само нему. Тъй развыше тоя предметъ и тъй го оправдаваше Белларминъ, коѭто сѧ праведно счита за систематическый учитель на папскѫтѫ непогрѣшимость и основатель на тѭѫ съсрѣдоточиѫ, богодържавиѫ, назадначивѫ и крайно противоположиѫ на Евангеліето Римскѫ власть, познатѫ въ Европѫ подъ имѧто Ултрамонтанизмъ (Ultramontanisme). Белларминъ има въ това сѝ поученіе много и разны послѣдователи, които вси, основающе сѧ на историческы доказателства едно отъ друго по лъжовно, учахѫ и распространявахѫ ідеіѫтѫ за непогрѣшимость-тѫ на Папата, подъ защитѫ и покровителство на Жесуітыты, до като най-послѣ, при всичкото противодѣйствіе и прекословіе на здравѫтѫ крітікѫ, това поученіе стана общо въ всичкыты почти Католическы богословскы училища и въ всичкыты богословскы списанія, които сѧ одобрявахѫ отъ римъ. Ето състояніето въ което намѣри тойзи въпросъ Римско-Католическый вселенскый съборъ, коѭто го и рѣши, като провъзгласи торжественно непогрѣшимость-тѫ на Папата въ Римъ, на 18 Юлій 1870.

Това дѣло, и въ самый Западъ, мина почти незабѣлѣженно, защото вниманіето на свѣтътъ привлече въ сѫщото время друго едно, много по голѣмо, събытіе, францускo-нѣмскатa война. Папскатѧ обаче непогрѣшимость нема да остане безъ важны послѣдствія въ римско-католишкый свѣтъ. Ако голѣма часть отъ Латинското племя, или поради стремленія естественны или поради разны історическы причины, пристои съ равнодушіе предъ това порабощеніе на человѣческый разумъ и на вѣроисповѣднѫтѫ съвѣсть, при всичко че, въ Франціѫ по-

(1) «Si autem Papa erraret praecipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur ecclesia credere vitia esse bona et virtutes mala, nisi vellet contra conscientiam pecare.» De Rom. pont: 4. 5.

не, ако и частно, сѫществува едно противодѣйствіе; ако и една, сравнително твърде малка, частъ отъ славянското племя която ся е случило да има за вѣроисповѣданіе римско-католишкото ученіе, замлъкне и тя, поради или полуобразованіе или мѣстны, може быти, причины, съвсѣмъ че изъ нѣдрата й изявихѫ ся уже, съ ржкоплескаліе на сичкый свѣтъ, силни протестаціи противъ хитрыты покушенія на Римъ за да накаже съвременый человѣческый напрѣдъкъ и му спрѣ вървежътъ; то, нѣмската незавысима філософія почна изново дѣлото си, и, каквито и да бѫдѫтъ послѣдствіята на борбѫтѫ която е отворила тя и на коіѫто мѫдрь и доблестенъ знаменоносецъ е ученный священникъ и професоръ въ Мюнхеский університетъ Деллингеръ, человѣческый разумъ ше испълни и тойзи пѫтъ дължностьтѫ си, въ имято на вѣроисповѣдніятѫ съвѣсть, въ имято на Историческятѫ истинѫ, въ имято на цівілізаціятѫ.

Не трьба да ся хвалимъ, защото имамы іоще много недостатъцы и които трьба да поправимъ. Но, въ всякый случай, ако земнѫтъ во вниманіе многообразныты трудности които ежедневно срѣщамы, отъ всякѫ страиѫ, въ народното ни образованіе, нашыти потомци не ще да могѫтъ да ны осѫдѫтъ строго. Тѫзи мысль ни възбуди прочитаніето на слѣдующето изложеніе, което ни ся праща отъ Габрово, и което препоручвамы на читателяты и на читателкыты си. Благодѣяніето, което присно памятный Априловъ направи на Габрово, принесе и приноси ежедневно плодѫтъ си за въ полѫ на цѣлото ни отечество. Габрово едиръ отъ първыты градовы въ които Българети почнахѫ да почитѫтъ музыты, показа дѣломъ че е заслужвало това благодѣяніе отъ страиѫ на едно свое щастливо чадо, при всичкыты мѫчности които е почти невъзможно да ся не срѣщнѫтъ въ строгото и точно испълніе на всяко обществено предпріятіе; и Габровскитѣ жители, и отъ двата пола, сѫ всякаго похваленія достойни за дѣто ся тѫй трудолюбиво грыжѫтъ за напрѣдъкътъ въ ученіето. Особенно же, ніи ще препоручимъ на всичкыты Българскы градовы и сель съставеното тѫмъ Дружество отъ стары ученицы на тястюто училище, които, съ съдѣйствіето и на учащыты ся іощъ, сѫ си наложили святѫ дължность да ся грыжѫтъ, и въ срѣ

домочадный и мятежливый животъ въ обществото, и приносятъ лептата си за умственното развитіе на съотечественицыты си. Колко пріятна трѣба да имъ е тая грыжа, и съ каквы сладкы ученическы въспоминанія трѣба да ны благорасполага! Ето защо и напрѣдъкатъ е чувствителенъ; защото освенъ дѣйствителный плодъ и на двѣтѣ тамъ училища, мжжеско и женско, въ Габрово тепла е ни казвятъ, и на женскый полъ ревностьта къмъ образованіето, и искрена е любовь та му къмъ Музыты въ срѣдъ старятъ нашж Балканскж планинж!

П. П. Горнето бѣше написано, когато ни ся съобщи и слѣдующето: Г-нъ Теофилъ Х-жи Георгіевъ отъ Габрово подарилъ на тамошното училище 4 дюкены, 1 кафене, двѣ кжщы, двѣ градины въ градътъ, и двадесятъ хиляды гр. въ брой. Читалището съ радость записва въ страницыты си това родолюбиво дѣло, и отдава публичны хвалбы на Г-НА ТЕОФИЛА Х. ГЕОРГІЕВА.

Ето сега изложеніето.

Нѣщо за Габрово

Въ нѣкои отъ нашитѣ повременны списанія, Господине Редакторе, твърдѣ често и до сега още продължаватъ да ся вмѣстяватъ нѣкои видъ статистически извѣстія за нашитѣ мѣста-было за мѣстото, за което ся пише, за народонаселеніето, за черковы, училища, читалища и проч. и проч. — Явната полза отъ таквизи извѣстія, безъ много простираніе, доказва ся отъ самото това, че ные запознавамы, изучвамы и уважтвамы мѣстото и насъ-си. Сосъ тая си мысьль и азъ ви доставямъ нѣкои забѣлѣжки за чутовното, но, види ся, малко познатото Габрово. Тѣзи забѣлѣжки-за работы извършены и днесь вършимы-азъ сымъ направилъ въ 5—6 мѣсечното, но временно, мое сѣденіе въ Габрово; и тѣ сж сигорны и вѣрны, защото сичкото, за което ще ся пише, слѣдено е съ найголѣмо вниманіе и безпристрастіе. При това тѣ имать още и интересъ,

защото, когато отъ много други мѣста изъ Българско често сѧ срѣщатъ дописки въ вѣстницытѣ — кое за хвалбы, кое за тегвила и оплаквания и про., — Габровототова отечество на много радолюбивы Българе, той-зи (споредъ В. Априлова) разсадникъ на новото Българско образованіе, — мълчалино сѧ варви по пѫтътъ на развитіето и образованіето.

1. *За градътъ Габровѣ.*

Градътъ Габрово, споредъ правителственатa наредѣ, днесъ е *каймакамія*; състои отъ 5 махлы, и въ окржжіето му влизватъ 19 външны нахіи, една отъ които е Трѣвна, която сега оставимъ за другъ пѫтъ. Сичкото населеніе сѫ чисты Българе, и скупомъ възлизѫтъ, може би, до 10,000 душѣ. — Мѣстото на градътъ е расположено въ една тѣсна, но доста дълга, долина, включена между нѣколко балкански баира; главно джадде на поща та отъ Едрене за Търново и Видинъ; въ това джадде влизватъ още отстранны пѫтища и е сключено сосъ двѣ добры шоссета съ Търново и Севлѣво, а сега захваща сѧ шоссе и за презъ Балкана. — По средѫтѫ на градътъ протича рѣка Янтра, която сѧ има началото отъ рѣката Бѣлъръ, и пріема въ себе сѧ и другы отстранны рѣчицы — Жълтешъ, Панчарка и Синковица, и нѣколко други барячки. По край рѣката сѧ расположены нѣколко фабрики за плетеніе гайтанъ на чарковы; гайтанжійскитѣ чарковы които на число възлизѫтъ около хилядa, изработватъ сѧ повечето се на мѣстото. Освѣнъ реченнытѣ фабрики, като има нѣколко тепавицы, за отепваніе на млогото вълнены ржкодѣлія-разны забѣлѣжны видове, но сѫщата рѣка има доста саноиджійски и много за изработваніе кожъ и гіонове керханы, произведеніята на които сѧ разнасятъ по въцъ отъ Габрово. Премълчавамъ за разнытѣ други вътрѣшны занаяты; но чехларскія занаятъ има тука щирокъ размѣръ и въ работатa и въ търговіята сѧ — особенно вълнатa. Пѫкъ колкото за дръводѣлскитѣ и ножарски издѣлія Габровски, тѣ сѫ и у насъ и повѣцъ позната ты. — Расположенныйтъ и отъ двѣтѣ страны на рѣкат градъ сключенъ е съ четыре голѣмы и красны каменни мостове, — цѣправа на мѣстното искуство. — Отъ лѣвы

брѣгъ на рѣката е расположенъ Дѣвическій манастирь, съ нова кобелія черквица съ камбанарійкѫ, — и цѣла махла грънчеры, които съ издѣлията си изобилно задоволяватъ и градътъ и полянскитѣ дору до Дунава — жители. На сѫщійтъ брѣгъ, къмъ сѣверозападната часть на градътъ, на една высочина помѣстено е Правителственното мѣсто, при което има и двѣ голѣмы о два ката каменны кашли; подъ това мѣсто по край рѣката къмъ равнината «*Падало*» простира ся доста голѣма часть отъ «Ени махлѫ,» която състои се отъ тѫбашки керханы. На отъ дѣсній брѣгъ на рѣката е расположена най-голѣмата часть на градътъ и найглавната. Тая часть украсяватъ една нова кобелія камбанарія, осіяны съ свѣтлы кръстове, камбанскійтъ екотъ на които огдасява околностьта. Въ самыйтъ центръ на градътъ, като стражарь пѣкакъвъ, высоко ся възвысочава градскійтъ сахатъ, на който при темеля протичатъ двѣ чушмы, съ сладката и быстра вода на които задоволяватъ си жеджта и пазарчане и пѫтници. На мигдаія, около тоя сахатъ, дважъ въ недѣлята — Сряда и Сѫббота ставатъ пазары; освѣнь млогото други за ѣденіе и не за ѣденіе припасы, които сѫ доставятъ особенно на Сѫбботныйтъ пазарь, забѣлѣжително ся харчи вълна и храна, привозима отъ далечены плодородны мѣста за нуждытѣ на тоя градъ.

2. За Училищата въ Габрово.

Училища въ градътъ има 8, отъ които 6 сѫ мѫжки, а 2 дѣвически. Зданіята имъ на видъ не сѫ красны, тѣ сѫ обыкновенны кѫщи, но забѣлѣжителна е работата, която въ тѣхъ сигорно ся върши. — Отъ мѫжкитѣ училища 1, е основно, 4 приготовителны, 1 главно; а отъ дѣвическитѣ — 1 начално, и 1 главно. — Основното мѫжко училище, съ 1 приготовително при него, намѣрва ся въ сахатъ махле-си; въ сѫщата махла сѫ: главното мѫжко, и началното и главното дѣвически училища. Въ махлѫтѫ Орта помѣстя ся 1, а въ Ени (или Лачанската) махлѫ 2 приготовителны.

Има ся предъ видъ, по причинѫ на далечното растояніе, което въспира млого момиченца отъ идваніе въ училище, да отвори Училищното Настоятелство още двѣ

дѣвически училища по едно въ сякоя отъ крайнытѣ махл
(Кирчо и Ени), — въ сѫщото време и едно мѫжко отдѣ
леніе само за слугитѣ — изъ видъ за запазваніе на невин
ностьта и цѣломждріето въ характера на дѣцата. Според
тая смѣтка явно е че ще потрѣбватъ наймалко още дв
учителки и единъ учитель.

Ученицы, които редовно посѣщаватъ училищата сѫ
1049; отъ тѣхъ 730 сѫ мѫжки, 319 дѣвички.

Въ Главното мѫжко училищы	—	12
Въ Основното	»	15
Въ приготовителното при него		13
Въ пригот. въ махала *Орта*		10
Въ 1-то пригот. въ махл. *Ени*		9
Въ 2-то пригот. въ махл. *Ени*		12
Въ Главното Дѣвическо		13
Въ Началното Дѣвическо		18
	Сичкитѣ —	104

Ученицытѣ отъ Основното мѫжко училище, които с
обучаватъ по звучната метода, раздѣлены сѫ на двѣ от
дѣленія — Новопачалны и стары. Тая метода е за забѣ
лѣжваніе, защото 5—6 годишно дѣте слободно, и лесн
и весело, въ 5—6 мѣсеца, научва да прочитва и да пи
ше доста право, биле отъ диктовка.

Ученицытѣ отъ приготовителнытѣ мѫжки училища и
зобщо ся раздѣлены на двѣ отдѣленія, — неключеніе с
двѣтѣ приготовителны въ Ени махла, — тѣ имѫтъ още п
двѣ отдѣленія за новопачалны маловъзрастны дѣцы, кои
по причина на далечното растояніе не могѫтъ да идват
въ Основното. — Въ едното отдѣленіе на приготовителны
училища упражняватъ ся въ свободно и разумно прочита
ніе, краснописаніе и практически изучватъ 4-тѣ просты а
риѳметически дѣйствія; — въ второто отд. — разуменъ про
читъ съ расказваніе отъ уста на прочетеното, упражнени
въ заучваніе на изустъ; краснописаніе и писаніе отъ дик
товка, практически упражненія отъ именованнытѣ числ
Отъ второто отдѣленіе приготвенытѣ ученицы постѫпват
въ I классъ въ Главното училище.

Началното Дѣвическо училище е раздѣленно на

отдѣленія въ първото ся новоначалны дѣвойчета и ся запознаватъ съ буквытѣ; въ 2-то сричатъ и захващатъ да прочитатъ; въ 3-то ся упражняватъ въ прочитъ, писмо и запознаваніе на цыфрытѣ.

При Главното Дѣвическо училище има приготовително отдѣленіе за въ I классъ на това училище. Въ това отдѣленіе ся предава на дѣвойчицытѣ: Разуменъ прочитъ, чистописаніе, Кратк. Св. Исторія и Кратъкъ Катихизисъ, за познаваніе и писаніе на числата, и ржкодѣліе.

Главнитѣ — мжжко и дѣвическо — училища ся раздѣлены на 5 класса; мжжкото днесь има 4, а дѣвическото 3 класса. При първото, освѣнь дѣто има 8 ученика отъ околнытѣ села за да ся приготвятъ за селски учители, има още и 4-ма чужденцы, отъ които тримата обдържатъ родителитѣ имъ, а едногото Габровското Читалище. Сѫщо при Главното дѣвическо училище има 7 дѣвойки чужденкы, и за обдържаніето имъ вижды въ отдѣла за Женското Дружество.

Сичкитѣ учители и учителки днесь на четъ сж 16; отъ тѣхъ въ мжжкитѣ училища ся 10, а въ дѣвическ. 6.

Имената на учителитѣ.

1.,	Цвѣтко Нѣдювъ.	въ Основното
2.,	Пенч. П. Гаврилова	въ Пригот. при Основ.
3.,	В. Хр. Родослововъ	
4.,	Мил. Т. Радивоевъ	въ Приг. въ *Орта* махалж
5.,	Георгій Промчевъ	въ Пригот. въ Ени махл.
6.,	Кал. Лѣсичарскій	
7.,	Священ. въ Миховъ	Въ Главното мжжко.
8.,	М. Радословъ	
9.,	Анг. Владигеровъ	
10.,	Илія Христовичь	

Тѣзи учителеи иматъ учителскій совѣтъ, който, споредъ уставътъ си, дѣржи редовны засѣданія дважь въ мѣсеца; въ засѣданіята, като сѣкій учитель представи частныте си забѣлѣжки врѣхъ напрѣдъка на ввѣренныте му дѣца, — общо ся изыскаватъ средства за потикъ на умствен. и нравствен. успѣхъ на ученицытѣ. Рѣшенія та, по вытегласіе, записватъ ся въ протоколътъ на совѣта.

Имената на учителкитѣ.

1., Анасташа М. Тошова 2., Анна Ст. Владигерова 3., Пенка Друмева 4., Радка Стоянова	Въ Главн. Дѣвич. учил.
5., Зиновія Константинова 6., Елисавета Пискалюва	Въ Начал. Дѣв. учил.

Въ Главното мѫжко училище сѧ продаватъ днесь слѣдующитѣ предметы: Прочитъ (разборъ); Краснописаніе; Българскій языкъ; начала отъ естественна Исторія (за челѣка); Физическы и метеорологическы явленія; Св. Исторія; Географія; Ариѳметика; Българска Исторія; Катихизисъ, пълна Естественна Исторія; Всеобща Исторія; Физика; Черковна Исторія; Словесность; Черковно пѣяніе; языцы: Турскій и Французскій.

Въ программата има още назначены предметы нѣкои, но, по причинѫ на неприготвеностьта на ученицы, не сѧ предаватъ, а за малкото число учители е уморно. — Программата изобщо е така наредена, щото ученицытѣ отъ пѣрвытѣ два класса да иматъ общи, ясны, точны и нужны за живота познанія. Таквази нареда е съобразна съ мѣстото, като знаемъ, че, изобщо по насъ не сѣкій си удържа чедото да свръшва на пълно училищныйтъ курсъ.

Предметытѣ, що сѧ днесь предаватъ въ Глави Дѣвич училище сѫ: Прочитъ (разборъ); Чистописаніе; Св. Ист В. и Н. Завѣтъ; Начала отъ Естественна Исторія (за челѣка); Българска Грамматика; Пространно землеописаніе; Простран. Катихизисъ; Ариѳметика; Българска Исторія; Всеобща Исторія; Физіологія; Французскій языкъ; рѫкодѣліе.

Предаванѣто въ Главнытѣ училище е тѫй расподѣлено, щото сѣкій классъ, и учитель, и учителка има по 22 часа на недѣлѭта. По едно опредѣленно време учителитѣ вардѭтъ дежурство или небетчилѫкъ.

Сичкитѣ училища въ градътъ сѫ общи; тѣ иматъ една касса; надзираватъ сѧ и сѧ управляватъ отъ избранно училищно Настоятелство — лица отъ третій поясъ хора, въодушевены и упѫтены къмъ напрѣдъка. Това нестоятелство сѧ избира сѣкоя това година съ пълномощіе отъ

градътъ, и сѫ дѣли на двѣ — едни отъ Настоятелитѣ сѫ задължаватъ да настояватъ за Сборътъ на училищнытѣ вътрѣшны приходы; а други, конто състоѫтъ отъ 8 лица, ладължены сѫ предъ градъгъ, безъ смѣса на другиго, сами 1., да снабдяватъ училищата съ потрѣбнытѣ, но достойны, учители и учителки, като имъ условватъ заплатата, която имъ издава училищнійтъ кассіеринъ; 2., да съставѫтъ, на едно съ учителитѣ, программата за училищата; 3., да доставятъ сичкото потребно за сполучванѣто на программата и другитѣ за училището потребности, да вниматъ за точното испълненіе на училищната программа, и да ся стараѫтъ за добрыя редъ и напрѣдокъ въ училищата; 4., да преглѣждатъ сбранытѣ за училището приходы и да ги предаватъ на кассіеринътъ училищный. Дирнето Настоятелство, споредъ законната си нареда, дважъ въ недѣлѭта държи редовны засѣданія, има особенъ протоколъ, въ който си записва подъ нумеръ рѣшеніята, и сякоя година представя на общото градско събраніе бѣлянцъ за извършеннытѣ си по училището работы. Тойзи бѣлянцъ собраніето потвърдява съ печатытѣ и подписытѣ си. —

Училищата сѫ поддържѫтъ 1, отъ вътрѣшны училищны приходы, като — отъ киріи на училищны мюлкове, които ги има въ градътъ; отъ черковны сборы, отъ визиты и проч; 2, отъ външны приходы, конто ся оставили и завѣщали на Габровското училище умрелы въ чужды страны родолюбивы Габровцы. Тѫзи годишнытѣ разноски на училището за учители, голѣмы преправки на училищны здания и други работы възлизѫтъ на цѣло около 89,832 гр.

Като сякое наредено училище и въ Габрово ставатъ испытанія на сичкитѣ ученицы отъ училищата, частны предъ Р. Христово, и публичны презъ Юній; дырнытѣ испытанія ся продължаватъ близо мѣсецъ; а отъ Юлія до 1 Августа държи ся ваканція.

Училището има сичкитѣ по главны потребны учебны пособія, освѣнь физически инструменты, за конто учил. Настоятелство веке е предпріело да ги достиви. Има и една доста голѣма библіотека, която, очаквася, споредъ Априлова Завѣтъ, отъ година на година по да ся уголѣмява съ новы книги.

До тука за градскытѣ училища.

3. За училищата въ селата на Габровското окрѫжіе.

	НАХІИ:	ЦЕРКОВЫ:	УЧИЛИЩА:
1,	Етъръ	2 и 1 Манастырь.	5.
2,	Генчо	нѣма	1.
3,	Жълтешь	1.	1.
4,	Божинска	1.	1.
5,	Хандакъ	2.	2.
6,	Гіоль	1.	1.
7,	Лѣсичарка	1.	1.
8,	Велко	нѣма	нѣма
9,	Междепъ	»	»
10,	Златаръ	1.	1.
11,	Козерица	нѣма	нѣма
12,	Козерокъ	»	1.
13,	Думникъ	»	нѣма
14,	Саламанъ	1.	1.
15,	Гарванъ	1.	1.
16,	Чалж (Търничен.)	нѣма	1.
17,	Пашчарка	2.	2.
18,	Зелено Дърво	нѣма	1.
	Сичкытѣ	13.	21.

Нѣкои отъ окрѫжныгѣ махленскы черковы сѫ съ ка банарін и камбаны. Жителитѣ на махлытѣ ся занимава повечето съ орачество; но по причинѫ на тѣснотіята и н благодарната земѭ, тѣ сѫ пущатъ въ разны промысли, особенно житѣлитѣ на въсточнѭтѫ странѭ конто по, име «Божанкаліи,» предпріемѭтъ доста далечны търго скы пѭтуванія. Колкото за училищата по тѣзы махл то, споредъ рѣшеніето на учителскіѭтъ съвѣтъ, въ Г бровo, и удобреніето на училищното Настоятелство и ж ланіето му, предпріело ся е щото да влѣзѭтъ учители имъ въ составъ на рѣченныя совѣтъ и подъ надзоръ Градското учил. Настоятелство. Може да ся предви ползата, която ще може да произлѣзе отъ такова съед неніе, като тѣзи училища тръгнѭтъ по единъ опредѣлен редъ — съобразенъ съ потрѣбноститѣ на мѣстото.

4. За Благодѣтелныгѣ Дружества въ Габрово.

а., Въ Габрово има *Читалище*, съ капиталъ около 2

000 гр. съ доста значителна библіотека. Отъ капитала, споредъ цѣль-та си, то по край други благодѣтелны пожертвованія, които прави, улеснява нѣкои и други сиромашки ученицы въ обученіето имъ. Временно държи бесѣды, и днесь, по причинѫ на измѣстяваніето му отъ предишната одаѧ, стои като растурено и търси сгодно мѣсто за прилично помѣщеніе.

б., Женското Дружество «Майчина грыжя» много добрѣ е наредено. То ся е съставило въ Габрово преди една година и половина, съ цѣль да распространява просвѣщеніето между Женскійтъ полъ; — състои отъ 170 членове: Отъ тѣхъ 13 сѫ управителкы, като — 1 Предсѣдателка, 1 Кассіерка, 1 Писарка, и 10 Настоятелки — по 2 отъ сяка махла. Управителкитѣ на Дружеството държѫтъ сякоя недѣля, въ петъкъ, редовны засѣданія и рѣшеніята си записватъ въ особенна книга. Сѫщо рѣдовно ся държѫтъ недѣлны бесѣды. Управителкитѣ, споредъ уставътъ, представятъ на годишното събраніе на сичкитѣ членове годишенъ отчетъ за работытѣ си — и слѣдъ това захваща ся избираніето на ново Настоятелство за управленіе на Дружеството.

Споредъ предложеніето на училищното Настоятелство, Дружеството «Майчина Грыжя» основало, миналата есень, въ градътъ *Пансіонъ Дѣвичій* подъ надзора на реченното Настоятелство. Днесь въ Пансіонътъ има 14 дѣвойки. Отъ тѣхъ — 7 момичета ся Габровки: 4 сѫ издържатъ отъ родителитѣ си, 2 отъ Дружеството «Майчина Грыжя,» а 1 отъ сѫщото Дружество и отъ училищн. Настоятелство. Училищн. Настоятелство, издържа още и 1 дѣвойка отъ Велесъ. Има 2 дѣвойки отъ Казанлѫкъ, издържѫтъ ся — едната отъ леля си, другата отъ — родителитѣ си. Отъ Търново — една и сама ся издържа. — Една отъ Желѣзникъ — издържа ѫ единъ Габровецъ Гражданинъ. Отъ Севліево една и отъ Шипка една, първата ся издържа отъ родителитѣ си, а другата отъ дѣда си.

Сичкитѣ Пансіонерки имѫтъ помѣщеніе въ една особенна кѫща, а посѣщаватъ класоветѣ на Главното Дѣвическо училищѣ.

в., Братолюбивото Общество, което е основано преди двѣ годины, и което, още въ началото си е считало 176

членове, и по нѣкои причины ся е въспрѣло, днесь зах
ваща да въскръснува. Желателно бы было съ по-при
сърдце и небоязненно Габровцы да го въздигнатъ, защо
то е голѣма ползата му за бѫдѫщето на Габрово.

г., Театралнытѣ представленія въ настоящата годин
конто сполучливо ся извърнихa, и, като за пръвъ пѫт
сравнителнo, много добрѣ, породиха мысъль за *Театрал
Дружество*. Таквози Дружество ся съставя и му ся пра
устава; то веке брои около 6000 гроша чистъ капитал
като ся извадиха за 5-тѣхъ представленія разноскитѣ врх
5000 гроша. Надеждата е сигорна, че това Дружеств
ще напрѣдне. —

д., Но особенно драгостно трѣбва да е *Учническо
Дружество*. То е съставено отъ четвьртый и петый поя
лица: Отъ ученицы — съ време и скоро излѣзлы отъ у
чилището и настанены на работа, и отъ нѣкои и друг
конто още сѫ ученицы. Това дружество, което ся е
сновало миналата 1870 год. Октомврія 11, и днесь бро
членове 70, има за цѣль да развіе въ себе си благородны
гражданскій характеръ, съ прочитаніе разны полезны сп
санія, — а отъ капитала, по възможность, да улеснява
потребнытѣ книжкы сыромашки ученицы. То, като полу
чава сичкитѣ Българскы вѣстницы и повременны списанія
ца, конто днесь ся издаватъ въ Цариградъ, чистъ кап
талъ брои 1200 гроша. Капиталътъ ся съставя по то
редъ: Сѣкій членъ отъ Дружеството внася на день по
пары или въ мѣсецъ — 3 гроша. Управленіето на Дру
жеството е отъ 1 предсѣдатель, единъ печатопазитель, ко
то е и подпредсѣдатель, 1 писарь, 1 кассіеринъ, 1 книго
пазитель, 1 водачь и 4 совѣтницы. — Всякоя недѣля и з
бѣлѣжителенъ праздникъ сичкитѣ членове на Дружеств
то, кумай не капены, съ похвално съгласіе ся сбиратъ
отреденната стая и внимателно слушатъ държимата ска
ка; сиѣдъ свършаніето на скаската Водачьтъ распуща с
браніето, което послушно си разотива, а управително
Настоятелство остава и разсѫжда за работыты на Друж
ството; рѣшеніята и скаскитѣ, по именно, записватъ ся
протоколъ. Въ 4 мѣсеца държано скаска 40. — Ученич
ското Дружество има печать, който въ средъ представл

ва разгърната книга, а на около надписъ: «Ученическо Дружество въ Габрово.» Цѣла организація. Добри успѣхи!

Такъвзи тихо, мълчаливо, безъ никаква огласка, животъ тече въ балканската долина на стара планина, прочута съ име Габрово, жителитѣ на който градъ търпѣливо пренасятъ заслужены и незаслужены външны укоры, но които излегка, но спорно — кукуцжтъ въ пжтьтъ на развитіето!

Илія Христовичъ.

— Препоручвамы на чадолюбтвыты майкы и отцы какъто и на ученолюбивыты Госпожицы слѣдующето съобщеніе, което ни ся испраща изъ Прагж. Обнародуваніето му нійй намѣрихмы за толкось нуждно, щото за него отложихмы за идущый брой какъто Омировжтж Іліадж, отъ коіжто ни ся испроводи и друга часть, така и членътъ на Г-жж Ека Карамниковж.

Ученолюбивый Господине Редакторе!

Случаятъ ма накара да Вы помолиж да сторите трудътъ да прѣдставите слѣдующитѣ ми рѣдовцы съ какъвто начинъ намѣрите за добрѣ на ученолюбивытѣ ми съотечественицы и най много на милитѣ ми сестры Българкы.

Нека прѣди всичко е знайно, че азъ слѣдъ шесть мѣсечното си прѣбываніе въ Таборъ, гдѣто бѣхъ съ цѣлъ да научиж по-скоро и по-лесно языкътъ (Ческый) около брата си, който е тука отъ двѣ почти годины насамъ, дойдохъ въ Прагж и уча ся на Градското най-высоко народно Ческо Дѣвическо училище.

Това училище е единичкото, така рещи, завѣденіе по мѣжду западнытѣ, (да парѣкж въобще между всичкытѣ) Славяне, което може да приготовлява учителкы каквыто сж намъ трѣбвали, трѣбватъ и ще трѣбватъ.

Понеже іоще додѣто бѣхъ въ кругътъ на миліятж си родиніж «БЪЛГАРІЯ,» додѣто бѣхъ между същитѣ си милы сестры *Българкы* — додѣто бѣхъ си дома, слушахъ че отъ нѣкои мѣста имать намѣреніе да проводятъ нѣкол-

ко дѣвойкы да свршѫтъ наукѫтѫ си въ Ческо за да бѫдѫтъ послѣ учителкы и просвѣтителкы на Българскыйтъ нашъ полъ, то мыслѭ не ще да е излишно и напраздно да прѣпоржча рѣченото училище на малкытѣ си сестричкы.

Досегашнитѣ дѣвойкы, които сѫ свршили и които сѫ ся въспитали въ това училище; сѣкыгодишнитѣ му плодове както и настоящытѣ кандидаткы сѫ явно доказателство, че това е едно отъ най добрытѣ училища, които могѫтъ да приготвюватъ най добрѣ образовани и по Славянскы въспитани Славянкы и народолюбкы.

За да прѣдставѭ по-отблизу това завѣденіе, подавамъ вкратцѣ програмътъ му както слѣдува:

§ I.

Цѣль на най главното Дѣвическо училищѣ въ Прагѫ.

Цѣлта на това училище е да дава на женскыйтъ полъ всеобщо по-високо образованіе (по-високо разумѣвай отъ онова, което ся придобыва въ по-долнытѣ училища, гдѣто ся приготовлявать дѣвойкы за да постѫпѭтъ въ това — най главното.)

§ II.

За училищата.

Градското най высоко Дѣвическо училище за сега е раздѣлено на три класси. (Въ всякѫ класса ся учи по единѫ годинѫ, слѣдователно за три години ся свршва въ това училище).

§ III.

Прѣдмѣтытѣ, които ся прѣподавать, сѫ:

1). Катихизісъ (прѣдмѣтъ който не е задължителенъ за не Римскокатолическытѣ ученицы.
2). Ческый языкъ.
3). Нѣмскый языкъ
4). Французскый языкъ
5). Землеописаніе
6). Всеобща Исторія
7). Естественна Исторія
8). Фызика
9). Хымія и Технологія

10). Математика (Геометрія и Аритметика вообще)
11). Краснописаніе
12). Кресленіе (Живописство)
13). Пѣяніе (по ноты)
14). Женскы рѫкодѣлія.

А. языци. Методи при изучаніето и слѣдствія отъ това

При прѣданіето на кой да было языкъ отъ рѣченитѣ говори ся на него сѫщійтъ, съ цѣль да ся научѫтъ и да говоріѫтъ ученицытѣ.

Б. Землеописаніе и Исторіл.

а) При изучваніето на землеописаніе добывать ученицытѣ по-вече характеристическый добръ прѣгледъ на всякоѭ единѭ земіѭ нежели подробнѭ топографическѭ номенклатурѭ (поименованія подробни).

б) При Всеобщѭтѫ Исторіѭ най голѣмо вниманіе ся обрьща на културнытѣ събытія. (На военнытѣ и политическытѣ не толкова).

В. Природны науки.

а) Отъ Естественніѭтѫ Исторія (Зоологія Ботаникѭ и начала отъ Минералогія) добывать ся много добры познанія за по-важнытѣ прѣдмѣты изъ кржга на Царство животно, на Царство Растенія и Царство орнктологическо.

б) Физиката ся прѣдава въобще експериментално (опытно), така щото законътъ физическый ся лѣсно изяснява на ученицытѣ. Особенно вниманіе ся обрьща тука на нѣща и явленія що ся относять до домашнійтъ животъ, както и на метеорологіѭтѫ и топлиніѭтѫ още по-особно.

в) Отъ Хыміѭтѫ въобще ся придобывать основны и ясны познанія за най важнытѣ прости тѣла (елементы), конто ся срѣщатъ въ домашнійтъ животъ и въ промышленость-тѫ. На ядовиты соли и бои, конто намирать употребленіе въ кѫщійтъ животъ за чистеніе на пятна (лекета) на каленя и металическы ссѫдове и пр. обрѫща ся особенно вниманіе.

г) На Технологіѭтѫ прѣдмѣтътъ е да изясни на ученицытѣ начинътъ по който ся прави цькло, железо, шикеръ, кола (скробилка), разни питія, ленъ, памукъ, коприна, и пр.

Приготовяваніето на най важнытѣ, легкы и полезны ястія на человѣка такожде ся зима въ вниманіе.

Г. Математика.

Математиката ся преподава по единъ много яснъ и лесно вразумителнъ методъ, така щото въ теченіето на нѣкое опрѣделенно врѣмя може да направи ученицата единъ значителенъ напрѣдъкъ и да познае и види, че ѝ са изяснило и че знае вече веднъжъ за всякога онева, което у насъ може да учи нѣколко годины едно по друго и пакъ да си остане на сѫщійтъ степень знанія, каквото имаме доста примѣри (поне до сѣга) както у мѫжскытъ така и другата нашъ (женска) половинъ.

При математикытъ ся добывать такожде и добры начала отъ Геометрія както и доста познанія отъ Тригонометріи.

Д. Краснописаніе и Кресленіе (живописство)

а) При първото ся научва ржката да е хладнокрьвна и така да може да пише отборно, красно прилично.

б) Кресленіето пакъ исписова (кресли разны карты (мапы) и фигури отъ Естественитѣ и землеописателнитѣ наукы.

Е. Пѣніе и женскы ржкодѣлія.

а) При пѣніето е практическо упражненіе и добываніе познанія на основнытѣ законы на музикалнытъ теоріи.

б) Ржкодѣліето има за цѣль да научи ученицытъ на всякаквы работы що сѫ потребны за въ домашныйтъ животъ както и да работы чисто и бързо да и отличъ работа отъ ржкъ.

Забѣлѣжвамъ іоще, че и познаніята за воспитаніе на дѣца сѫ такожде доста обширны.

Мѣсто е тука да ся каже и за заплатытъ школскъ.

Всяка ученица е длъжна да плати (като доде пьрво) 20 гр. за записваніе въ училищнійтъ каталогъ веднаждь за цѣла година, а послѣ за всяка година по 10 гр. за записваніе и есвень това длъжна е іоще да плаща всѣкы мѣсецъ по 40 гр. школскъ плата.

И така всяка єдна ученица плаща 1) за първата година 20 гр. за записваніе и 400 гр. за училищнытѣ 10 мѣсяца т: є: 420 гр: 2) за вторѫтѫ 10 гр: за записваніе и 400 гр. за училищна заплата сир: 410 гр: и 3) за третата година такжѐе 410 гр. дѣто ще каже, че ученица, която сѣди въ това училище єдна година плаща 420 коіято двѣ — 830 гр. а коіято три години трѣбва да заплати на училището 1240 гр.

Книгы училищны пакъ и разны ученическы потрѣбы съставляватъ си особенно єдно доста значително число пари.

Отъ всичко това видиме, че доста е голѣмо това количество пари коіето е за бѣднытѣ съвсѣмъ огромно така щото много пѫти не имъ ся изволява да продължавать ученіето си като нематъ да платѫтъ — и за зла честь оставять наукѫтѫ.

Прочее понеже азъ зная, че поне до сега обыкновенно отъ нашето отечество — Българіѫ ся провождать ученицы съ иждивѣніе на общинытѣ или на другы благодѣтели, така щото испратенитѣ трѣбва съ по-голѣмѫ економіѫ и нестене да поминувать, то има си мѣстото да ся похвалѭ и да зарадвамь милитѣ си сестри, които бы желали да додѫтъ тука както и родолюбывитѣ имъ благодѣтели и родитѣли, че ній съ брата си освѣнъ дѣто слѣдъ просбытѣ си сполучихме да ся прости менѣ школската плата по и издѣйствувахме, съ посрѣдството на Негово Словесіе Г-нъ Докторъ Габлеръ Директоръ на рѣченото училище, щото колкото наши сестры българкы и да додѫтъ въ това училище да не плащать нито єдна парѫ на училище то (школскѫ заплата) а освѣнъ това и училищны книгы даже на нѣкои по-сиромашкы да ся подарявать (както сега менѣ).

А въобще за єдинѫ ученица за годинѫ трѣбватъ съразмѣрно 4500 гр. за храпѫ, облѣкло и жилище и пр.

На свршокъ списходително съвѣтувамъ милитѣ си сестричкы, които щѫтъ продължътъ наукѫтѫ си въ странство (гдѣто и да е) да ся рѣшѫтъ и да захващатъ колкото е возможно по-изнапрѣдъ защото врѣме е и ные българкытѣ да покажеме, че и мѣжду насъ има жены съ душѫ и срьдце мѫжскы.

Да зачинаме по-отрано, по-изнапрѣдъ самата ни бъл-

гарска народна пословица подбужда като дума: «рано пиле, рано пѣе;» За това нека рано да ся сабужданме, нека не закъснѣваме.

И така азъ съ необыкновенїж народнїж гордость чакамъ да посрѣщнж съ тѫгодишната есень баремъ нѣколко отъ драгытѣ и милитѣ си съотечественичкы българкы, бѫдѫщы мои другаркы, подвижницы въ книжевното поле за благѫтѫ бѫдощность на милото ни отечество.

Мапка Попова.

Въ Прага 1871 Априлій $^{15}/_{3}$.

Две Стихотворенія

ИЗЪ ШЕВЧЕНСКО.

I

Минуѫтъ дни, минуѫтъ нощи;
Минуля лѣто; тамъ шумѫтъ си
Жълты листіе . . . гаснѫтъ очи;
Заспахѫ думы, сърдце спало;
Заспало 'сичко — и не знаѫ
Что я живѣѫ, доживаамъ,
Что я по свѣтътъ такъ ся влачѫ,
Че и не плачѫ, но ся смѣѫ . . . . .

Ризнкъ гдѣ си? Ризнкъ гдѣ си?
Никаковъ то нема!
Ако, Боже, жаль ти добрый,
Той дай ризнкъ лошавъ!

Ни дай скитнику да спава,
Ан примира съ сърдце,
И какъ гнила цѣпеница (1)
По свѣтъ да си пълка;
Дай му да живѣе съ сърдце
И да хвали Тебе,
И твой свѣтъ нержкотворенъ
И да люби люди . . .

Какъ страшно да молиешь въ оковы
Да умираш въ неволѫ;
Но още по лошо да спаваш,
И да сна маш на волѫ,

---

(1) Цѣпеница — паленица т. е. дърво за-въ огань разцѣпено на двѣ полонины отъ единѫтъ край до другїйтъ.

Да заспешь во вѣкъ-вѣки,
Никаковъ да не оставишь
Споменъ! . . . . со нѣдно ѥ,
Че си живъ, иль си погиналь . . .

Ризикъ (2) гдѣ си? Ризикъ гдѣ си?
Никаковъ то нема!
Ако, Боже, жаль ти добрый,
То дай ризикъ лошавъ . . . .

II.

И день ся мина, и нощь ся мина . . . .
И, кат' главж въ рѣцѣ наведена,
Си чуди — защо ли не иде
Апостолъ направда и наука?!

1871. Февр.

Жинзифовъ.

Описаніе на Училищата въ Поляно-Кукушкжтж окржжность. *)

Рѣче ся прѣдворително оти въ Кукушь иматъ и Дѣвическо училище. Нека разкажеме убо сега нѣщо и за него.

Наистинж еще отъ около 1860—1861 год. ся ѥ отворило такво приврѣмено заведеніе съ единъ приврѣменъ учитель, св. Ивана, сегашній прѣдсѣдатель на общинятж; нъ отъ тога даже и до сега това Дѣвичѣско училище не ѥ промѣнило еще приврѣменность-тж си, и, нека го исповѣдаме, ако и съ жяльость и прискърбіе, оти това днесъ сжществуватъ само на име. Защо слѣдъ нѣколко годишнѣто приврѣменно учителствуваніе на Дѣдо Прѣдсѣдателя, прѣдъ двѣ годины почти учителствува приврѣмено нѣколко мѣсѣци покойната ми съпруга Ел. Д. Миладинова, коя, по причинж на болѣсть-тж си, отъ коіж и не откъсиж, остави службата, натоварена послѣ на други, пакъ приврѣменъ ужь учитель, единъ старецъ, Г-на Георгія Такыджія, кой слѣдитъ да учителствуватъ приврѣменно

(2) Ризикъ — счастіе.

*) Вижъ брой 13-ый.

ужь, и то, какщо ся извиняваѭть овдѣшнивѣ, по причинѫ на училищнѫтѫ приходнѫ скудость, или, какщо ся изражаваѭть нѣкои, защо былы болны училищнытѣ финансіи. Въ приврѣменность-тѫ си реченото Дѣвическо училище, колко що знамъ азъ, ни единъ пѫть испытаніе не ѥ прѣставило; а какво испытаніе бы прѣставило, и защо не? всѣкой разумѣватъ.

Много пѫти разговоръ са ѥ отворилъ между гражданытѣ за таѫ приврѣменность, и, рѣчи несѫществуваніето на женското имъ училище; нъ Кукушянетѣ, инакъ родолюбиви и силни ученолюбци, всякога ся извиняваѭть съ скудость-тѫ на общинскытѣ имъ приходы. Наистинѫ приходитѣ имъ сѫ мали и незначителни, ѣдвай и съ много затруднениа посрѣщяющи исходытѣ на мѫжкытѣ училища, приходящи же отъ нѣкои само недвижимы имоты, отъ кои едни до скоро были подъ Владычкѫ власть, и ѣдвай сѫ ся оттървали, а другы пакъ постепенно купувани съ прѣставанытѣ (артисванытѣ) отъ цьрквытѣ пары, по мое мнѣніе обаче и рѣченый недостатъкъ на ж. училище бы ся допълнилъ, само ако они бы показали едно по-силно родолюбіе и пожьртвували бы малечкѫ чясть всѣкой отъ своето малко имущество. Защо, кога на приврѣменнытѣ учители плащали и плащѭть по 2,000 гр. на год. защо да не ся загрижѭть да найдѭть средство еще за 3—4 жыл. гр та да доведѭть единѫ добрѫ учителкѫ и да си устроѭть добрѣ Дѣвическото си училище, отъ кѫдѣ ке излѣгвать майкы, достойны да отхранѭть добры граждане?.. Това негли бы было непзбѣжна длъжность на едно Женско Дружество въ Кукушь; нъ какъ можеть да сѫществуваѭть подобны Дружества въ градове, кѫдѣщо ни една отъ досегашнитѣ жены нѣматъ, що да знаетъ баримъ едно а, б?

Ето Ви всето, мили Читатели, за Дѣвическото Кукушко училище!!

Дойде рѣдътъ сега и за Читалището въ овой градъ.

Въ училищата Кукушкы, какщо и въ всѣкой подобенъ градъ, иматъ много ученици сыромашкы, кои, отъ немане да си купувать книгы и другы за ученіето имъ потрѣбы, останвать лишени отъ наукѫтѫ; Кукушкытѣ младежи, понеже не сѫ имали или врѣме или обстоятелства згодны да ся изучѭть по-добрѣ, останвѣли си прости и ка-

ко съвсѣмъ да не сѫ были влегли въ училище, забоpавяещи и това, що сѫ нѣкогашь учили; Около Кукушь ся простиратъ по четырытѣ точкы едно доста широко мѣсто, имѣюще голѣмѫ нуждѫ отъ нравствено и вещественно подкрѣпленіе за развитіето на народныйтъ ни успѣхъ въ просвѣтителнѫ часть, притѣсняванъ и угнѣтяванъ всячески отъ народнытѣ ни противници, а Кукушь, како средоточіе на това бѣдно мѣсто, по положеніето си длъженъ ѥ да въспріеметъ на себе той товаръ за спомаганіе на нуждающытѣ ся околны му села или градчиня.

Ето тые причины породиха въ нѣкои и другы отъ Кукушянытѣ мыслѣтѫ за едно заведеніе, кое да отговарятъ на горѣрѣченытѣ необходимы нужды, какщо сѫщытѣ Кукушкы, така и на околнытѣ села, та и на 1869 год. прѣзъ мѣсѣца Іулія основаха едно *Читалище*, кое днѣсь броитъ около 50 членове основатели и повеке отъ 60 спомощници, заедно съ много другы извънрѣдни посѣтители, не само отъ младежитѣ, ами и отъ Старытѣ, и това правитъ голѣмѫ честь въобще на цѣлъ Кукушь.

Не ѥ мѣсто овдѣ да изложимe уставътъ му подробно, ке кажеме само оти нахождаещемъ ся днесъ това заведеніе въ Епископското сѣдалище, всѣкой недѣлченъ и праздиченъ день ѥ отворено и пріиматъ освѣнъ подписанытѣ членове и много извънрѣдни посѣтители, кои съ голѣмо усьрдіе и сьрдечнѫ радость слушятъ чтеніето на вѣстницитѣ и на другы полезны сказкы. Всѣкой же посѣтитель былъ отъ еднытѣ или отъ другытѣ длъженъ ѥ освѣнъ основното си пожьртвованіе и на всѣкое посѣщеніе да платитъ по 20 пары.

Програматѫ още отъ основаніето му почнѫ да ся осѫществуватъ, а голѣмы надѣжди храниме да ся удѣлотворитъ точно и постепенно да ся разширитъ, ако ѥ възможно, псвече; жялно само що градътъ ѥ како малечькъ, тека и сыромашкы, та нѣматъ отъ жителитѣ му ни единъ такъвъ, що да ѥ въ състояніе да положитъ едно значително количество, ами, како що велятъ нѣкои отъ нашитѣ, «отъ цьрвы мазъ видиме,» или «отъ мухѫ лой.» Найголѣмото пожьртвованіе, що положили до сега измѣжду членоветѣ читалищны ѥ до 120 гр.; а съ таквы количества знайно ѥ всѣкому колко мѫчно быдвитъ да ся извьршятъ по-

голѣмы работы. Отъ основнытѣ пожьртвуванія, конто отъ начяло и до сега полага вѣко членъ, ся ѥ събрала една малечка касичка, дадена подъ лихва, отъ доходътъ на коѥ, заедно съ сумѫтѫ отъ по 20-тѣ пары за посѣщеніе узаконенно ѥ да ся посрѣтвать ѫждивенѣята на читалището за вѣстници и. п. книгы и другы потрѣбы, какцо и за повъзможности помощи, кждѣ ѥ быде поголѣма нужда по околностьтѫ.

Въ заключеніе на изложеніето ни за Кукушь нека рѣчеме оти днесь за днесъ учебнытѣ му заведенія съ малу нѣкои исключенія сѫ горѣ долу въ що годѣ добро състояніе, а надѣжди имамы за напрѣдъ и по добрѣ да ся устроять.

Е! мили читатели, доста вѣ маяхъ въ Кукушь; сега дозволете ми да поминѫ къмъ Сѣверъ, да дойдѫ въ Полеянино или Дойранъ, първъ по имя въ таіѫ окржжность градъ и столица на описуемѫтѫ Епархіѫ, а вторъ по жителството и другытѣ общественны работы, за да го опишиѫ, колко ѥ ми быдетъ възможно, и него, та ѥ свършиѫ, за да не Ви додѣвамъ веке и да Ви глушиѫ ушитѣ съ таквы дробискуліи.

Градътъ Полеянино, кой такожде ся нахождатъ въ истѫтѫ область и окржжіе 5 чясове на Сѣверъ отъ Кукушь, на подножіето на единѫ планинкѫ или могыѫ край едноименното си езерце, и кой съставливатъ заедно съ околнѫтъ си казичкѫ единъ каймакамлъкъ, на кого ѥ столица, въ старо врѣме нохождащемъ ся, какцо казвать, малу по назъдъ, въ планинкѫтѫ, до конѫщо лѣжитъ сега, ся наричялъ «*Топлецъ*» а по врѣме послѣ на прихожданіето на Турцитѣ, прѣмѣстенъ край езерото, ся наименовалъ *Полянино* или Дойранъ, име, кое му далъ нѣкой Паша — войвода Турскый, ево какъ: Овои, споредъ едно попрѣданіе, що ся дочювало, въ едно зимно врѣме идеещемъ отъ кждѣ Истокъ, — отъ Сѣрско заедно съ войскѫтѫ си, како приближилъ до источното крайзеріе, и понеже езерото было замързнѫто и покрыено съ снѣгъ така, що прѣдставяло едно широко поле наснѣжено, безъ да знаетъ оти было езеро залѣдено, а не поле наснѣжено, како що го зѣлъ онъ, поминѫлъ си по мразътъ съ всѫтѫ си войскѫ, како по поле, безъ да го узнастъ даже и до кога го изминѫлъ неповрѣденъ и благополучно. А кога въ пристиганіето му въ градътъ ся научилъ за сѫщность-тѫ на мѣ-

стото, за благодареніе Богу принесълъ жертвѫ, и далъ единѫ тридневнѫ изобилнѫ гозбѫ не само на войскарытѣ си, нъ и на вситѣ жители Полеянински; а и всѣкой, кой бы поминѣлъ низъ него въ тыя увеселителны дни, былъ гощаванъ за въспоминаніе на случкѫтѫ. А градътъ *Полянино* отъ тога ся нарѣкълъ *Дойранъ*, сир. насыщеніе. Христіянетѣ и сега го наричятъ Полеянино или Полинъ, а Турцитѣ по новото име *Горанъ*.

А за училищата Полеянински не ке ся забавиме толко, колко въ понапрѣжнитѣ. Тые, какщо основѫтѫ така и щастіето си ималы не подобры отъ К. . училища, даже и понадолне състояніе сѫ были, понеже не сѫ были щастливы да видятъ ни единъ како горѣрѣченытѣ К. учители, само за единѫ годинѫ Г-на Андроника, кой и овѣѫ годинѫ дойде да учителствувѫтъ; нито ся ѥ въвѣлъ Българскыйтъ языкъ, освѣнъ околу 1860 год. и то за малко врѣме, кога учителствува единъ Бълг. учитель, а скоро изгоненъ или отстрыненъ бывшь, Българскый языкъ пакъ ся замѣстилъ съ Грьцкыйтъ, кой до ованѫ годинѫ ѥ служилъ за «*терджумания*» какщо прѣдъ научнытѣ Музы, така и прѣдъ Вышняго и Нелицемѣрнаго Бога. Много пѫти Полинчянетѣ сѫ желали да са въведѫтъ, какщо почти по цѣлѫ Македонїѫ ся въведе, майчиныйтъ Българскый языкъ, нъ до сега немогли да сполучятъ попричины всѣкому извѣстны. А прѣдъ нѣколко мѣсеца како напиѫха още еднѫждъ посилно Полеянинчанетѣ, сполучиха да си имѫтъ едно основно (взаимно) Българско училище и единѫтѫ стрынѫ въ цьркваѫтѫ — Българскѫ. А пакъ и въ Еллинското училище, въ кое учителствуватъ помѣнутый Андроникъ Іосифовъ, малу нѣщо по Българскы да ся учятъ; надѣваме ся же на искрѣнното и пламенно родолюбіе на добрытѣ Полинчяны, до скоро Грьцкыйтъ въ училищата нивъ языкъ да ся замѣститъ съвсѣмъ съ сладчейшійтъ ги майчинъ Българскый языкъ, какщо ѥ всѣкждѣ по Българскытѣ мѣста, напротивъ мыслиме оти тіе повике отъ Кукушянытѣ ке можѫтъ да устроятъ не само мѫжскытѣ си училища, нъ и едно Дѣвическо да основятъ, понеже и въ приходытѣ овые сѫ поулеснени нежели Кукушянытѣ, и то, ево како.

«Нѣкой Киръ Николичь отъ сѫщый градъ прѣдъ врѣме отишьлъ по чюждинѫ за печалѫ, и въ чюждинството си

въ Австріѣ доста ся ѥ обогатилъ: По врѣме послѣ случвитъ ся та умиратъ; а на смьртныйгъ си чясъ направилъ завѣщаніе, споредъ кое, освѣнъ що оставилъ на сродницитѣ си, приложилъ едно доволно количество пары и за отечеството си Полеянино. Отъ доходътъ на тыя пары, дадены подъ лихвѣ въ Австрійското Правителство всѣкоѩ годиніѣ да идѣтъ една сума отъ 10,000 почти грошове. Съ единѣ чясть отъ тыя пары сега ежегодно ся омѣжвать, сыромашкы и сиротинкы дѣвойкы, а останалытѣ служятъ за заплатытѣ на учителитѣ. Ето какъ Полянчянетѣ не ся мѣчятъ толко за училищнытѣ иждивенія, а до скоро *хасално* училище въ града имъ не сѣ имали.

Чьркви по цѣлѣтѣ описуемѣ Епархіѣ сѣществуванѣтъ около 45. Въ Кукушь 3. въ Полеянино 1, а останѣлытѣ по селата, именно: Въ Женскѣтѣ каазѣ, 20 въ Гевгесійскѣтѣ, 9, (¹) а въ Карадачкѣтѣ каазѣ 7, а въ Полеянинскѣтѣ 5.

Иматъ и двѣ обители, една въ Карадачкѣтѣ каазѣ, близо до Порой, храмъ Св. Великомѣченика Димитрія, управляема отъ Игумена Х. Нака Лазарскы, и друга, новооснованата въ Камбарбачкото село, Бугаріево, хр. Св. Атанасія, управляемѣ отъ Инскынѣ Пелагіѣ.

А Священици; въ врѣмето на Священноизобиліето, кога Грьцкытѣ владыци правѣхѣ священници безразсѣдно а само и само за пары, имаше повике отъ 75 священници; само въ Кукушь имало ѥ 12 души свящ. а въ Богданци, село отъ 200 почти домове, 9—10.

А сега, отъ какъ рѣченитѣ влад. исчезнѣха, числото на священницитѣ ся намали до 50, едно защо нѣматъ кой да гы ржкоположвитъ, а друго, защо и Христіянетѣ усѣтиха безполезностьтѣ отъ многото и недостойны попове, споредъ Грьцкото изрѣченіе: πλῆθος ἱερέων ἀπώλεια» та ся благодарятъ и съ помалцинѣтѣ. Въ Кукушь отъ 12-тѣ свящ. едвай четворица останѣхѣ. Такожде и по селата.

Въ Кукушь 3-ый Януарія (Коложега) 1871.

К. А. П. Шапкаревъ.

(¹) Само отъ овждѣ Вардаръ; а прѣку Вардаръ — 10.

Май 15. 1871. Книжка 16.

Ный дàвамы нарочно пръвото мѣсто на прѣводътъ на Омира за да покажемъ на читателитѣ си колко безграничнo почитамы безсмъртното това съчиненіе, и колко высоко цѣнимъ достопохвалныйтъ и благороденъ трудъ на съотечественника ни Г. Пърличева. Омировото твореніе което е една голѣма слава и честь за человѣческытѣ способности, на кѫдѣто и да отиде по земното кълбо, въ каквѫто библіотекѫ и да влѣзе, на който езыкъ и да говори, заслужва първото мѣсто въ поезіѭтѫ.

Освѣнь това, програмата на Читалището като обѣема всичкытѣ видове произведенія на человѣческыйтъ умъ, ный имамы длъжность да ся занимавамы и съ този важенъ клонъ на словесность-тѫ който ся нарича поезія. И дѣйствително, всичкытѣ произведенія на умственѭтѫ дѣятелность на человѣка немогѫтъ да ся занимаватъ освѣнь съ едно отъ тыя три нѣща, съ истинѭтѫ, съ доброто и съ прѣкрасното, които сѫ като три еманаціи на Върховното сѫщество, чрѣзъ които

съгледвамы неговото съвършенство, и които служатъ да ни доближатъ до него, като ны истеглеватъ по-навысоко отъ нискѫтѫ и животнѫ природѫ на другытѣ земны сѫщества и ны възвеждатъ къмъ на постижимыйтъ идеалъ на осъвършенствованіето.

Ако чрезъ естественыятѣ и точны наукы человѣческыйтъ геній трьси положителнѫтѫ истинѫ, ако чрѣзъ политическытѣ и нравствены наукы трьси доброто, чрѣзъ изящныятѣ наукы и искуства той ны показва прѣкраснѫтѫ природѫ съ която очарована чувствата ни и плѣнява сърдцето ни. Поезіята е едно отъ най-важныятѣ тѣзи изящны искуства. Тя спомага да направи единъ языкъ гладъкъ, благозвученъ, армоническы, такъвъ какъвто достига да го има всякый образованъ народъ. Ный пріимамы мѫчно нѣщата които ни ся прѣдставятъ сухы, а поезіята има това прѣимущество да плѣнява и чувствата и сърдцето ни съ истинытѣ съ които прѣчистя тыя истытѣ чувства и възвышава това нетото сърдце. Нейный сладъкъ и ангелскый гласъ, като една небесна музика, тронува сърдцето ни, подшиява душѫтѫ ни и ны прави да любимъ съвѣтытѣ които ни дава или нѣщата които иска да ны направи да подражаваме. Философътъ съ строгото си доказваніе, че храбрость-та е добро нѣщо не може да ни съобщи толкова любовь къмъ тѫзи добродѣтель, колкото поетътъ съ своето патетическо и живо описаніе на храбрость-тѫ на свойтъ герой спечеля удивленіето ни и распаля въ душѫтѫ ни силно желаніе да подражаемъ единъ толко добъръ примѣръ.

Въ въспитаніето, поезіята служи не по малко, като, съ красотѫтѫ си и съ сладость-тѫ си, дава

на младытѣ ученицы хубавъ языкъ, облагородява сърцето имъ и възвышява невинятѫ имъ душѫ къмъ всичко що е высоко, идеално, божественно. Поезіята е была и ще бѫде всякога една, отъ най-главнытѣ чясти на словесность-тѫ, и ще служи за обработваніе на сладкыйтъ языкъ, за прелесть на ухото, за очярованіе на чувствата и за възвышеніе и облагородваніе на сърцето.

Нашата млада Българска словесность трѣбва да ся развыва въ всичкытѣ си части, и наша длъжность е да насърдчавамы равно всичкытѣ таланты конто работятъ за нейното обогатяваніе. За това ный призовавамы всичкытѣ наши родолюбивы учены, конто имѫтъ поетическы дарбы да спомогнѫтъ съ перото си за развитіето на Българскѫтѫ поезіѭ и отварямы имъ съ голѣмѫ радость стълповетѣ на Читалището.

Другы пѫть ще имамы случяй да поговоримъ по-надълго врьху поезіѭтѫ. За сега, като ся завърнемъ на прѣводътъ на Г. Пърличева, ный ще кажемъ защо го толкозь похвалявамы за трудътъ, който е наелъ да прѣведе на Българскый языкъ Иліадѫтѫ на Омира.

Казахмы че поезіята е една отъ най-важнытѣ части на словесность-тѫ. Ако всякой видъ поезія изисква, освѣнь силно занятіе, и естественѫ дарбѫ, епическата поезія изисква поетическый геній. Това нѣщо е много рѣдко. Старыйтъ Грьцкы народъ, който улови съ особенѫ силѫ всичкытѣ науки и изящны искуства, има само единъ Омиръ. Римскыйтъ народъ въ толкова дълго сѫществованіе има единъ само Виргилій. Въ новытѣ народы, Англичянитѣ въ обширнѫтѫ си словесность имѫтъ единъ само Шекспиръ; Нѣмцытѣ, единъ само Ге-

та; Италіянцытѣ, едного само Данте. Така щото единъ народъ просвѣтенъ живѣе вѣкове и едвамъ ся сподобва съ единъ такъвъ поетическый геній съ който да ся гордѣе въ Исторіѭтѫ. Такъвъ поетъ ся въвожда въ училищата, дава ся въ рѫцѣтѣ на всичкытѣ ученицы, които го научаватъ наустъ и си го четѫтъ изустъ чякъ и въ старытѣ си години за да въсхыщаватъ душѭтѫ си. Между такывато рѣдкы поеты Омиръ е прьвъ и по години и по достоинство. Отъ това ся разумѣва защо той не само е прѣведенъ много пѫти на всичкытѣ образованы языци, но ся и прѣдава на самыйтъ Грьцкый языкъ въ всичкытѣ училища въ образованытѣ мѣста.

Отъ какъ ся е появилъ Омиръ на свѣтъ и до сега колко хора сѫ го учили съ въсхыщеніе и колко има еще да го учятъ! Колко таланты и геніи сѫ го подражавали и сѫ ся ползували отъ неговѭтѫ красотѫ и колко има още да ся ползуватъ! Колко хыляды младежи сѫ ся наслаждавали съ неговото четеніе и колко има еще да ся наслаждаватъ! Колко хора ся забравяли въ неговото прочитаніе своитѣ тѫгы и горести и колко има еще да ги забравятъ! Омиръ е списатель божественъ и безсмьртенъ, и неговытѣ красоты сѫ всякога истытѣ неотемлеми и не смаляемы.

Читателитѣ ни прочее разбиратъ колко единъ добъръ български прѣводъ на това съчиненіе обогатява книжевностьта ни. Само прѣводътъ на таквозь едно съчиненіе стига на Г. Пърличева за да го обезсмърти въ Исторіѭтѫ на Българскѫтѫ литературѫ и да му достави въ неѭ достопочтено мѣсто. Единъ добъръ прѣводъ, и ный виждамы съ удоволствіе че неговътъ ся чувствително

улучшава, ще бѫди много полезенъ на народа ни и особенно на младытѣ Българчета. Да притяжавамы въ добры стихове единъ списатель който е былъ удивлението на всичкый ученый свѣтъ отъ 2000 годинъ и повыче е едно богатство за народнѫтѫ ни словесность. За това както прѣждебывшійтъ редакторъ на Читалището Г. Балабановъ, похвали този трудъ, тъй и ный го припорѫчвамы на публикѫтѫ и желаемъ щото Г. Пърличевъ да бы можилъ да изведе на добъръ край похвалното си и патріотическо прѣдпріятіе.

отъ Алфа на Ілiада

Вси мълкняхѫ прѣдъ лице Зиново.
Тога, Музо, Гърци что сториха?
Ископахѫ бойно равно поле
До три педы в' кръвы утопено
Пърсть хвърлихѫ въ глъбоко море
Плачемъ дрехы в' огънь изгорихѫ
Милы дрехы на свои другары
Уморены богомъ Аполономъ
Си омыхѫ кървавы-нѣ
Кръвны дрехы и широкы шатры
Гы прострехѫ на ясно-но слънце
Та влазихѫ въ солено море
Си омыхѫ тѣла осквърнены
Промѣнихѫ бѣла-нѫ промѣнѫ
Та ми послѣ чисти осветени
Колятъ Богу жьртвѫ съвьршенѫ (а)
И ми пѣѭтъ пѣсни сладкогласны
Аполлону далестрѣлцу богу
А Хрусідѫ краснѫ нѫ рабынѫ

(а) Омиръ иска да докаже че първо Богъ, второ человѣческа наука, вѣра и грыжа, молитва и дѣйствіе, жьртвѫ и трудъ, упованіе на Бога и упованіе на себе.

Сироводи ѣ Одуссей премѫдрый
Предаде ѣ отцу бѣлобраду.
Тя му люби свѣтѫ-ѣ десницѫ
А старъ татко нейны чьрны очы
Дига рѫцѣ Фивосу се моли
Слышалъ си ми, боже, пьрвѫ молбѫ
Поразилъ си Гърцы чьрноокы,
Слышай боже моѭ вторѫ молбѫ
Дьрнии вече отъ нихъ тежкѫ рѫкѫ
Слыша Фивосъ свещенничѫ молбѫ
Отъ Еллины дьрпа тежкѫ рѫкѫ
Горкы стрѣлы в' кълчанъ си събира
Възносисе на высоко небо
Абіе ми грозный моръ престанѫ
Въ веселіе и божевны пѣсни
Зайде слѫнце и нощь многозвѣдна
Допесе ми тишинѫ на земѭ
И сънъ сладъкъ Гъркомъ утруденымъ.

Вита на Ілiадѫ

Ми проникнѫ златобулна Зора
Отъ быстры-иѣ струи Океанскы
Та пропусниѫ огнедышны коны
Кои златнѫ везѫтъ колесницѫ
Позлатити свѣтемъ чьрнѫ земѭ,
Укренѫ се отъ шареный одъръ
Агамемнонъ силенъ царь Мукинскій.
Очи му ся жално оточены:
Всѣѫ нощь Божіѫ никако не клепнѫлъ:
Владали му грыжы ядно сьрдце,
Кой ще бѫде край на пустѫ войнѫ,
Безъ Ахіля силнаго юнака.
Храбрѫ войскѫ искѫ искусити
Дал' ще му е вѣрна и прѣданна
Доклѣ падне крѣпкіи градъ Пріамовъ,
Или мразятъ войнѫ безконечнѫ
И желаѫтъ милѫ домовинѫ.
По край море, по весь станъ Еллинскій
Деветь вѣрны испрати херолды

Деветь вѣрны слугы гръмогласны,
Да поканятъ войны и войводы
Да съставятъ съборъ многошуменъ.
Ти канятъ, они се събиратъ,
Како пчелы народъ сладкоплодный
Пещеритѫ оставившы горѫ
Летятъ скупно на цвѣты пролѣтны.
Така исто Гърци ратоборци
Многоржбны оставивше шатры
Идѫтъ скупно на сборъ славномѫженъ.
Сѣдѫтъ скупно до ратника ратникъ.
Земя стене подъ огромнѫ тежесть.
Въздухъ ечи отъ звукъ многошуменъ.
А херолди деветь гръмогласни
Гръмко выкатъ Еллиномъ поржчватъ
Да умълкнѫтъ, тихо да послушнятъ
Цари свѣтлы и Богохранимы.
Умълкнѫхѫ безчислени людіе,
Веледържецъ станѫ Агамемнонъ.
В' ржкѫ държи знакъ великы власти,
Кованъ скиптъръ съ златны-нѣ гвозди
Отъ Зевеса свещенно наслѣдіе
Гръмко дума Гъркомъ чьрноокымъ.
«Чуйте войни слънцемъ изгорени
Деветь лѣта горкы и претрудны
Безконечнѫ воювамы войнѫ
На Троянцы народъ малочисленъ.
Ни изгнихѫ корабелны дърва
Капнѫхѫ ни вѫжія многовиты.
Жены наши и маленкы чада
Все ны чакатъ ядны умилены.
Сега чуйте съсъ покорнѫ душѫ.»
Въвлечимси в' море чьрнѫ флотѫ
Побѣгнимси в' краснѫ Ахаінѫ
Че не можемъ прѣвзе Іліона
Градъ прекрасенъ, широкоуличенъ.

(в) Бѣхъ поставилъ Нестора како блядословца. Но понеже той е първо лице и характеръть му най искусно и живо описанъ, трѣбва да се приложи.

Сьрдца ядны смѭти Царско слово
И подвигнѫ съборъ многочисленъ
Како движи нивѫ силенъ Зефуръ
И разлюля класы позлатены.
Така исто Гьрци разлюлени
Тичатъ скупно къмъ чьрнѫ-нѫ флотѫ.
Мьгла прашнѫ како сивый облакъ,
Въсклицаніе и выкъ преужасенъ
«Домовинѫ милѫ домовинѫ»
Възвышаватъ до синьо-но небо
И другъ друга распалено остри
Влещи в' море корабли прѣвиты.
Вады чистятъ, подпоркы отпимать;
Сълзы рони силенъ царь Мукинскій,
Срамъ свещенный, печаль душеѣдна
Облада му велемѫдра сьрдце
Въ Мукинѫ празденъ да се върне.
Умили се Улисъ хитръ *юнака*
Како видѣ жежкѫ царскѫ *сълзѫ*
Отметнѫ си мантіѭ чьрвенѫ.
Къмъ царя си простре деснѫ рѫкѫ,
Взе му скиптъръ, свещенно наслѣдіе,
Крыленъ тича къмъ чьрнѫ-нѫ Флотѫ
И оправля гьрцы възмятены.
Кого гледа царя боголюбца
Ид' юнака мѫжа превъсходна
Него спира съ кроткы-нѣ думы
«Господине, тебѣ не прилича
Да боишсе и отъ бой да бѣганъ.
Но ты сприсе и другаго спирай
Не разгнѣвай царя всемогуща.
Царскій гнѣвъ е левово рыканіе.
Царь отъ Бога има властъ и скиптъръ.
Самъ Богъ може знати царскы мысли.
Сега ще ны хытро искусити:
Послѣ ще ны горко наказати.»
Кого гледа проста въпіюща
Него скиптромъ маха и укаря
«Бѫди миренъ, худе, и покоренъ
На коц сѫ отъ тебе по добри.

За ничто си и нигдѣ способенъ
Неслагаемъ ни в‘ совѣтъ ни в‘ битвѣ.
Вси въ Троѣ царіе не ще бѫдемъ.
Многоцарство не е никакъ добро.
Единъ царь е, единъ е началникъ,
Кому Зевесъ далъ е власть отъ небо.»
Така Улисъ управлява войны
И повторомъ на съборъ събира
Како тлъска силенъ вѣтъръ Божій
Морскы валы на шумно поморіе.
Мълчѫтъ всички послушати мирно,
А самъ крѣска Θерситъ гълчеливый
Мѫжъ най гнѫсенъ между всѣмъ Елліномъ
Мѫжъ гърбавецъ, хромецъ, кривогледецъ
Остроглавецъ та и редкокосецъ
Мѫжъ умразенъ всѣмъ а прѣвъсходно
На Ахіля и на Одуссеа
Че нихъ грубо всегда укорявалъ.
А тогава съ продьрзно слово
Ми обижда царя веледьржца
. . . . . .
Така хули Θерситъ грозновидный
Царя грыжна пастыря народомъ.
Скоро Улисъ прѣдъ него застанѫ
Зѫбомъ скрьцнѫ, криво го погледнѫ,
«Мълчи, худе, гнѫснище, езычне,
Нито искай самъ цари хулити.
Всичка земя, коѭ слънце гледа,
Нѣма смьртенъ отъ тебе по мьрсенъ . . . . .»
Така *рѣче* и свещеннымъ скиптромъ
Порази му рамена и гърба.
Пухка синьа надкренѫ се абіе
Θерситъ горкій набьрчи си лице,
Погърби се, срони ядрѫ сълзѫ,
Глупавъ погледъ подметнѫ и сѣднѫ
И, боязненъ, сътре ядрѫ сълзѫ.
А Елліци, ако и наскърбени,
Всесьрдечно вси се насмѣяхѫ.
Скиптръ възвыши Улисъ хитръ юнакъ
(До него е синьок‘ Аѳина,

Инозрачна Херолду прилична,
И народу мълчаніе налага
Да вси Гърци *войни* и *войводи*
Тихомирно послушатъ му слово)
Слова лѣе изъ широкы грѫды
Како Зевесъ въ суровѫ зимѫ
Сиѣжны клоткы отъ широко небо
. . . . . На силны-иѣ Улисовы слова
Храбри войни страшно въсклицахѫ.
Выкъ е нихный процѣпилъ Етера,
Екиѫ Троя и гора Ідина
И Еллиспонтъ и вся чьрна флота
Па и всѣмъ-тѣмъ храбрымъ же и худымъ
Бы по мила война многосълзна
Нежель ясно Ахаійско небо.
Отдаде же Улисъ хитъръ юнакъ
Свѣщенъ скиптъръ пастырю народовъ.
Скиптръ възвыши силный Агамемнонъ
И на войскѫ велегласно дума.
«Сърдца вашы хлѣбомъ утвърдите
И за битвѫ бѫдете готови.
Добрѣ всѣкій копія наострите.
Добрѣ всѣкій коньи назобите.
Колесницы вашы приготвите.
Зане весь день до захода слънца
Ще прѣбѫдемъ во кръвавѫ битвѫ.
Ременъ щитный всѣкому да спотне,
И десница околъ остро копіе
И конь цвилный везущъ колесницѫ,
Потъ юначкій да умокри земѫ.
А когото памѣрѫ боязненъ
Да отбѣгва яростно сраженіе
Саморѫчно него щѫ убити
И хвърлити мьртвеца безгробна
Да насыти со свои черева
Псы-иѣ гладны и хищны-иѣ птицы.»
Така вели славный воевода.
А Еллинци силно възгласихѫ
Како валы на стръмно поморіе.
Пьрснѫхѫ се по чьрнѫ-иѫ флотѫ.

Дымъ сторихѫ по широкы шатры.
Сърдца хлѣбомъ свои утвърдихѫ.
Кой едному, кой другому богу
Жьртвѫ жьртви и милно се моли
Да спасе го отъ смьрть и незгодѫ.
Жьртвѫ жьртви и царь Агамемнонъ
Съ вси храбры Гьркомъ воеводы
Іопитеру, небеспому Богу
Вола гърдна, тлъста, петгодишна,
Жьртвѫ жьртви и милно се моли —
«Дій небесне, гръмниче, преславне!
Дай ми Боже, прѣдъ захода слънца,
Да троянскы изгорѭ палаты,
Да ни камень не оставя на камень
Да и грѫды рушѫ Екторовы.»
Не услыша Юпитеръ молитвѫ. (*)
Пріе жьртва, но трудъ му умножи.
Испрати же царь свои херолды
Покапити Еллинцы во битвѫ.
Тіи канятъ, ови се собирѫтъ.
Между войномъ како ясны звѣзды
Царіе свѣтли и Богохранимы
Велятъ, выкѫтъ, тичѫтъ, и урѣждатъ.
Како огънь горящъ гѫстѫ горѫ
Устрѣлява свѣтъ у далны мѣста
Отъ оржія Гьркомъ проходящымъ
Блѣсъкъ стига до высоко небо.
Како грачны гѫскы ил' жерави,
С' выкъ долетвѫтъ во цвѣтнѫ поляѫ,
Така Гърци выкомъ се проливатъ
В' Скамандрово многоцвѣтно поле
И покрыхѫ поле, неброими
Колко листіе и цвѣткы въ пролѣтъ.
Колко мухы по уборъ овчарскій
Живко бучятъ въ пролѣтно врѣме
Кога млеко пълни кряѫны коблы.

(*) Омиръ иска да докаже че Богъ не слыша молитвѫ лошѫ и нечестивѫ.

Толко Гърци дѣлижтъ на Троадѣ
И Троянскы кръви искатъ пити.
Како ветхи опытни козари
Различавѣтъ лесно свои козы
Размѣсены во богатѣ нашѣ,
Така исто Гъркомъ воеводы
Распознаватъ лесно свои люди
И ты рѣдитъ въ кървавѣ битвѣ.
Между всѣмъ же силный Агамемнонъ
Стои гърденъ, знаменитъ, отличенъ.
Глава му е како Зевесова.
Очы му сѣ како Аполоньи.
Гърды му сѣ како Нептуновы.
Поясъ му е како Марсовъ поясъ.
Како *топол* по между юницы,
Е най *красенъ*, гърденъ, превъсходенъ.
Така той день Атреевъ сына
Дій всесилный сътвори прекрасна
Превъсходна между вси Герои.
Кажи, Музо, между всѣмъ кои сѣ
Най юнаци мѣжи или коньи?
Най добри сѣ Еумилови коньи
Скороноги како крилны птицы
Истокосми, свѣртни, равноставни
Накърмени богомъ Аполлономъ.
Между мѣжы, юнакъ е отличенъ
Великъ Еантъ рожба Теламони,
Доклѣ трае Ахілева ярость.
Зане Ахіль и нетови коньи
Себѣ равны никдѣ не намиратъ.

Урокъ отъ наблюденіето на природата.

Въ описваньето на человѣшкія характеръ, списателитѣ въобщѣ сѣ избирали за свои герои тѣзи които сѣ са явявали въ нѣкой по-высокъ характеръ върху позорищныя

животъ. Монарсы, князбве, благородны, войницы и герои, въ сѣки общественъ клонъ, на конто дѣлата са ги направили славны въ лѣтописытѣ на Исторіята, или по преданіе, снабдѣватъ историка, поета, живописеца, критика и каррикатюриста съ тѣхнытѣ най привлекателны предметы. Даже Шекспиръ, този великъ открытель на челѣшкото сърдце, е далъ на силныя на земята едно мѣсто между главныгѣ си актери (дѣйцы). Истинна е че, страститѣ конто сж общи на сички, когато заключватъ голѣмы интересы, тѣ въ представленіето са възбуждатъ до най высока степень. И по тъзи причина сж предполага тѣ да образуватъ най добрытѣ примѣры за драматически ефектъ. Нуждытѣ обаче въ нынѣшнытѣ времена сж обарнали вниманіето на списателитѣ на единъ классъ предметы, въ конто повечето долны чьрты отъ живота занимаватъ по-голѣмо пространство. Источницы отъ най дълбоки интересы и отъ най чисты наслажденія, сж сега открыты въ тайнытѣ слѣди на живота съ сѫщата лесностія, както ботанистътъ намира своитѣ съкровища въ уединеното непритѫпкано жгълче на земята или между сплетенытѣ вѣйки и трынки. Еще върху необработената могилка дѣто слънцето случайно са явява въ една отъ славныгѣ си лучи и прави тамъ да изникватъ формы отъ свърхъ естественна красота.

Трѣба да пріемемъ че, едно обширно познаніе на хора и на нѣща, ускорява умственното наблюденіе; и пѫтуваніята въ далечны страны доставятъ матеріялы на наблюдателя, конто той не бы си въображавалъ въ отечественытѣ си полета или на собственното си огнище; но Англійскія поетъ Купаръ е можилъ да състави живы описанія на хора и на обычаи, и по-тънко да расчлени красотытѣ на природата безъ да е пѫтувалъ по пространныя свѣтъ. Главната разлика между генійтъ снабдѣнъ съ сичкитѣ нужности като сребро, книги, свободно време и общество, имащецъ голѣмото преимущество на пѫтуванье, и генійтъ оставенъ посрѣдь обыкновенныгѣ грыжи на живота да преслѣдва плана си самъ и неспомогнатъ е, че, присно-преходящитѣ образы на красотата сж отразены върху ума на единыя изотвънъ, когато умътъ на другія отразява собственното си наблюденіе върху окружающитѣ

предметы. Единыйтъ има предъ себе си една трапеза съ богаты ѣстьета отъ които може да избере угодныте на вкуса си, когато другійтъ отива да растърсва умственна храна отъ сѣки источникъ до колкото му допущатъ силытѣ. Умътъ ведпъжде като придобые силата на мисляньe и на наблюденье, той може да преобърне сичкитѣ предметы, сичкитѣ періоды и сичкитѣ измѣненія въ источницы отъ джлбокъ интересъ. Има ли нѣкоя точка на земята толкози твърда, толкози непроницаема отъ свѣтлина и топлина, или нѣкой климатъ толкози суровъ или толкози безплоденъ щото да не владѣе интересъ? Ако раскопаймы джлбочинытѣ на земята, затворены въпъ отъ сичко що може да наслаждава окото, чудеса върху чудеса ще ны послѣдватъ. Сѣки пластъ на земното сѫществованіе презъ който ный премишувамы е гордъ съ исторіи на миналото. Тамъ има дири отъ формы и животъ съ които земята и океапътъ нѣкогажде са изобиловали, които, слѣдъ продължеиіето на вѣкове, сѫ са разрушили или угаспѣли чрезъ нѣкое силно поклащанье на могѫщественната фабрика, или сѫ са измѣнили чрезъ новы веществены комбинаціи. Тамъ ный намирамы доказателства за сѣки послѣдующъ редъ на тварьта, които, както една планина са въздига надъ друга въ нѣкое великолѣпно зрѣлище, сѫ са намѣстили въ вселенната, като сѫ са въздигали отъ по ниско на по високо, до дѣто са стигнали този върхъ, който сега съставлява основаніето на този новъ и полезенъ позорищенъ животъ.

Главната въспитателна метода на ума е упражненіето на туй остро чувство или способность, която намира полза на сѣкждѣ и въ сѣко нѣщо. Тя образува главната ограда (boulevarde) на умственната свобода — незавысимостьта ѝ на мѣстото, на времето, на обстоятелствата и на положеніето; тъй щото ако е затворенъ вънкашно отъ прекрасното и привлекателното, умътъ може еще да са питае посрѣдь сценытѣ които въображаемата способность е придобыла силата да твори. Какво го наблюдава когато ный са скитамы насамъ нататъкъ, или на кой часъ, ако той има намѣреніе да търси полезны предметы? Нека са расходимъ навънъ даже посрѣдь пладнѣ, въ туй най непоетическо време, когато пито радостната зарань на чу-

чулигата, нито вечерната пѣсень на дрозда, може да спомогне на нашето въображеніе; когато нито свѣжесть-та на новороденното небесно свѣтило, нито меланхоліята на умирающія день може да направи умѣренно или да превъзнесе умственното ны зрѣніе; при сичко туй, въ сѣка стѫпка, въ сѣки звукъ и въ сѣки предметъ има доста нѣща които да привличатъ вниманіето ны и да увеличаватъ знаніята ны.

Умътъ въ тайнытѣ си желанія никогажь не чака време, или нѣкой благопріятенъ часъ за наслажденіе на умственната му храна. Той намира изобиліе въ сѣки сѫществующъ періодъ презъ сичкитѣ времена и презъ сичкитѣ часове. Най черната срѣднощна темнота, която покрыва лѣглото ны, дава доста полза на разумнытѣ ны силы. Ный са събуждамы отъ пай първыя си сънъ, и първото чувствованье което срѣщамы въ тъзи минута е неописуемо. Първото напрѣганье на ума е една смѫтена, неотлична идея на сѫществованье, едно усѣщанье на животъ; и послѣ едно внезапно и пълно напомнянье защо смы, и дѣ смы; но на мѣстото на кѫщнытѣ нѣща ный въобщѣ съглеждамы да владѣе една непроницаема темнота. Очитѣ са отварятъ съ намѣреніе за зрѣніе, но инрокитѣ имъ способности на чувствованьето не доставатъ. Зѣницытѣ са движѫтъ невидимо въ тѣхнытѣ орбиты и напразно са скитатъ да търсѫтъ нѣща, които тѣ са навыкнали да поздравляватъ при събужданьето. Толкозь чувственнытѣ органы сѫ безполезны безъ Славнытѣ противоположны части на сѫществованіето имъ. Колко е чудно, колко е важно туй временно разрушеніе на зрителныя органъ, и какъ то ны завежда до великія създатель който прониква сѫщо деня и нощьта и ги прави равно орждія на своето намѣреніе. Нѣкой пѫть когато органътъ на зрѣніето е тъй открытъ, първыя предметъ който съзира е една блѣстяща звѣзда да са евява презъ прозореца отъ грамадното пространство. И колко е удивително щото окото да вижда единъ предметъ отдаленъ милліоны мили отъ планетата върху която живѣймы? Чудно наистинна че, презъ сичката тъзи широка празность която наричамы пространство, нищо не може да скрые отъ нашето зрѣніе тѣзи страны отдалечены отъ животъ и вещество. Колко е горда природата по

величіето си въ сичкитѣ й широки открытія при усиліята на челѣшкото искуство. Наблюдавай пьрвыя знакъ на приближающія день; пьрвата извѣстность на увеличающата свѣтлина, какъ тя постепенно расте вьрху зрѣніето, и най послѣ какъ днешныя свѣтъ става утрѣшенъ. О! Колко умно природата е приложила вѣчнопзмѣняемытѣ си евленія — день и нощь, бура и тишина, топлина и студъ, добро и зло, на едно неуморимо сѫщество което да обыча измѣненіята, таквозь каквото челѣкъ е былъ вынѫги, е, и ще бѫде во вѣки. Умътъ са расширява и зрѣе чрезъ дѣйствіето на измѣненіето. Нищо нѣма постоянно въ състава му — нѣма точка на която да желае да стои — вынѫги вьрви и оставя надирѣ сичко което е было. Ный желаймы щото пролѣтьта да бы са продължила, но пакъ не искамы да живѣймы вѣчно въ нѣдрото й. Не, то е че, зимата съ сичкитѣ си тайны и покрыты наслажденія е станала твьрдѣ обща за нашитѣ измѣняемы желанія. Веселото огнище, вечернытѣ събранія, консерта, свирнята, пространнытѣ исторійки писменны или забавителны, самы по себе си единъ широкъ и неизслѣдимъ свѣтъ на разнообразіе, и пакъ не сѫ достаточны да ны задоволѫтъ.

(Слѣдува)

Побългарилъ отъ Англійскый *П. К. Димитровъ.*

Поезіята на природата и нашитѣ нужды.

Назначеніето на поезіѫтѫ е — да облича въ думы и образы сичко онова, що е прѣкрасно и интересно въ природѫтѫ и въ человѣка, а най много въ человѣка, защото той е най-интересното отъ сичко на свѣта.

Прѣкрасното е изобилно и въ двѣтѣ казаны сферы; то е разлѣно на сѣкждѣ и въ сичко. Нъ защото то е размѣсено съ непрѣкрасното, обыкновенный умъ мѫчно го намира и не може да са наслаждава съ него. Добрытѣ и похвалнытѣ чьрты и дѣйствія у человѣка до толкози сѫ приплетены съ ежедневнытѣ занятія, щото нашій умъ мѫчно може да отдѣли хубавото и да го оцѣни. Службата

на поезіѧтѫ е да отстрани сичкытѣ дреболіи, сичкытѣ непужды обстоятелства и да прѣдстави образа или дѣйствіето въ сичкѫтѫ му чистотѫ и красотѫ.

За да ны разбере читателя по-добрѣ, ный го молимъ да земе за примѣръ нѣкое поетическо твореніе, което е на сичкы насъ извѣстно, — да земе *Райнѫ, кнѧзинѫ Бѣлварскѫ*. Въ това съчиненіе писателя иска да изобрази интригытѣ и бесчестното поведеніе на нѣкои войводы при Прѣславскый дворъ, отъ единѫ странѫ, и непорочный образъ на Райнѫ, отъ другѫ, и за да достигне това той оставя на странѫ сичкы другы обстоятелства и събытія и представя само онѣзи, които показватъ най-добрѣ интригытѣ и Райнѫ. Ако да не стаяше това *очистяніе* и ако ни са прѣставяхѫ работытѣ въ онаѧ многосложность, кѫто иматъ тый въ дѣйствителность-тѫ; ный не щѣхме да са чудимъ на Райнинный образъ, нито пѫкъ щѣхме да постигнемъ сичкѫтѫ гнусотѫ на воеводского поведеніе.

И тъй, службата на поета е да изображава въ очистенъ видъ онова, що е, що сѫществува въ дѣйствителностьтѫ, и да го прави удобопонятно и достѫпно за сичкытѣ. Поета не трѣба да създава своитѣ образы. Поезіята трѣба да бѫде вѣрна на природѫтѫ и на живота и никога да не отстѫпва отъ тѣхъ, ако иска да има въ себе си нѣкаквѫ цѣнѫ. Тя не е творитель, тя е обяснитель, и додѣто е вѣрна на това назначеніе, тя е достойна за почитъ и вниманіе.

Ный не разбираме, че поезіята трѣба да бѫде отпечатъкъ и слѣпа копія на природѫтѫ и на дѣйствителностьтѫ; ный искаме отъ неѫ да изображава образы и дѣла отъ истинскый животъ, а не единъ животъ въображаемъ и лъжливъ. Ный имаме нуждѫ да познаемъ доброто и злото у человѣцытѣ, а не у фантастическытѣ образы, които ще ны прѣдстави поета. Като изображава истинскы человѣцы, поезіята ни показва, що е добро и що е зло въ тѣзи человѣцы, и така става учитель на сичкытѣ и сичкытѣ побуждава къмъ поправленіе и самопознаніе. Безъ таѫ вѣрность на природѫтѫ, поезіята не може да има това учително достоинство, защото сѣкый види, че въ неѫ са прѣдставятъ хора не отъ рода сего.

Вліяніето на поезіѧтѫ е голѣмо. Тя са чете много

и увлича сичкытѣ. Отъ това ней е назначено едно отъ пьрвытѣ мѣста въ свѣстяваніето и усъвьршаваніето на хора. По своѭтѫ образность и по своето увлекателно изложеніе тя става достѫпна сѣкиму и сѣкы може да са поучи отъ неѭ. Научното изложеніе иде сухо и трудно за обыкновенный читатель; отъ това научнытѣ книгы са четѫтъ твьрдѣ малко. Научнытѣ изложенія на Англійскытѣ и Американскы нравы не сѫ можили да запознаѭтъ свѣта съ тѣзи нравы тъй добрѣ, както сѫ го запознали романытѣ на Диккенса, Купера и др. Обыкновенный читатель мѫчно ще разбере практическото направленіе на Англійцытѣ и Американцытѣ само отъ едно описаніе или разсѫжденіе; нъ когато види тѣзи народы въ романытѣ, да дѣйствоватъ и да говорѭтъ самы като живы, тогава той вече добрѣ усвоява и запомня главнытѣ свойства на тѣзи народы. Ако му помогне писателя съ краткы бѣлѣжкы и разсѫжденія, читателя ще може да даде и обясненіе за происхожденіето на тѣзи привычкы, които са изображаватъ. Не сѫ малкы достоинства и тѣзи, дѣто поезіята осѫжда лошото съ изображеніе на дѣйствіята му и дѣто проповѣда новытѣ истины пакъ съ дѣйствія и образы. Сухытѣ сентенціи идѫтъ нѣкакъ блудкавы за по-многото хора; отъ това тый не са четѫтъ; нъ ако тѣзи присѫжданія са искажѫтъ отъ само себе си, чрѣзъ изображеніе на лошото тогава сѣкый ги пріема и са съгласява съ тѣхъ, защото види лошото и неговытѣ безобразія. Сѫщото става и съ новытѣ истины. Като е вѣрна на живота, поезіята трѣбва да усвоява сичкытѣ новы истины и да ги проповѣда въ своитѣ изображенія. Прѣдставены въ дѣла и лица, тѣзи истины ставатъ понятны за сѣкыго и сѣкы почева да познава слѣдствіята имъ и да сѫ мѫчи за въплощеніето имъ.

Съ тѣзи голѣмы достоинства поезіята е станѫла единъ отъ любимытѣ занятія на сичкытѣ классове въ общество то. Тя става любимото чтеніе и на нашій народъ, както са увѣряваме отъ това, че повечето отъ книгытѣ които са печататъ ежегодно на Българскы, сѫ повѣсти. Тоѣ ма кара да кажѫ нѣколко думы за поезіята и за онова, що е полезно за насъ въ неѭ и що не; кое трѣба да четем и да прѣвождаме и кое не.

Сичко що е прѣкрасно, що е интересно, що ны за

познава съ самытѣ насъ, съ обществения и духовный животъ на народытѣ; сичко, що ни показва красотѫтѫ на естественнытѣ законы, — сичко това заслужва нашето сериозно вниманіе и нашето изучваніе. Сичкытѣ поетическы творенія, които сѫ вѣрны на природѫтѫ и на живота; сичкы тѣзи творенія сѫ поучителны и ный можемъ да гы прѣвождаме на Българскы съ пълно увѣреніе, че принасяме ползѫ на отечеството си.

Сичкытѣ творенія, които не сѫ вѣрны на естеството и на дѣйствителность-тѫ, трѣба да бѫдѫтъ чужды за насъ. И наистиннѫ, ный имаме нуждѫ да познаймe себе си, околнытѣ си и естеството, защото отъ това познаніе завыси нашето благополучіе. Нъ каквѫ ползѫ ще ни докаратъ онѣзи творенія, които показватъ лъжливы лица, необыкновены дѣйствія и неестественны образы? Какво ще научимъ отъ тѣ зи творенія, когато тый ни показватъ не истинскы животъ, а единъ животъ фантастическы?

Че отъ таквызи творенія нѣма ползѫ, нъ голѣмы вредове, ный ще са помѫчимъ да докажемъ, ако читателя има търпеніе да ны послѣдува еще малко. Ако прѣгледаме по-голѣмѫтѫ часть на френскытѣ романы, какво ще намѣримъ въ тѣхъ: Природа и дѣйствителность ли, или фантазія и нелѣпость? Разумность ли ще намѣримъ въ тѣхъ, или най-голѣмы безсмысленности? Подыръ това, ако подырimъ цѣль-тѫ на тѣзи многочисленны съчиненія, какво ще видимъ: Поученіето и осмысляніето на хората ли иматъ тый за цѣль, или обезсмысляніето имъ? Нека каже кой какво ще, азъ не намирамъ другѫ цѣль, освѣнъ онаѫ на Евреитѣ, сир. цѣль-та — да са въсползуватъ отъ раздраженото любопытство на читателитѣ, като ги увлачатъ въ единъ міръ на фантазіи и на призрацы и като распалватъ повече и повече любопытството съ съчетаніето на много нелѣпости. Нійдѣ не видишъ здравѫ умственѫ храѫ, нійдѣ не видишъ побужденія къмъ благородны стремленія и къмъ высокы помыслы. Сичко е прѣсмѣтнѫто така, щото да възбуди любопытство и да намѣри по-много читатели и покупатели.

Отъ таквызи произведенія има вреда за ума, за здравіето и за нравытѣ. Вредны сѫ за ума, защото го обрѫщатъ къмъ лъжливы нѣща и го напълнюватъ съ крывы

и лъжливы понятія; а отъ доброто и полезното го отвращатъ. Вредны сѫ за здравіето, защото проповѣдватъ лъжливы погледы врѣхъ человѣческото естество, врѣхъ неговый животъ и врѣхъ неговото тѣло. Вредны сѫ за нравытѣ, защото проповѣдатъ длъжности противоестественны и възбуждатъ дѣятелность глупава и безполезна, за да не рѣчемъ повече.

За да не бѣдатъ думытѣ ни голы, ный ще покажемъ, какъ са обхождатъ подобны съчиненія съ природатѫ на человѣка и какво вліяніе иматъ тыи на умоветѣ. Отъ желаніе да направятъ съчиненіята си по-занимателны или отъ неразбираніе, съчинителитѣ на такыви творенія изображаватъ такъвъ міръ и такыви красоты, които сѫществуватъ само въ въображеніето на съчинители и които докарватъ такыви сѣтнины, че много неопытны захващатъ да живѣятъ и да чувствуватъ тъкмо тыи, както измыслениятѣ и невъзможнытѣ лица на романытѣ. Но този начинъ лъжата прѣминава отъ романытѣ въ живота и, гледайте, цѣлы общества са подчинили на таѩ лъжа и тръгнѫли по нейныте дыри.

За да въспѣва героины съ тънкы крьстове и съ высоки ръстове, като *полскыть тополы*, лъжливата поезія е докарала работѫтѫ до тамъ, щото сичкытѣ сѫ повѣрвали въ хубость-тѫ на тънкытѣ крьстове и сичкы сѫ почеѩли да трьсѩтъ тѣзи крьстове. Женытѣ си нехабихѫ здравіето и потомството, за да добѫдатъ тънчинѫ съ пристагайи. Естественото устройство не е добро за тѣзи фантазеры и трѣба непрѣмѣнно да са промѣни чрѣзъ усакатяваніе! Отъ сѫщото мѣсто е излѣзло и прѣдпочитаніето на малкытѣ нозѣ, които сѫ также единъ сакатлѫкъ, когато сѫ достигнѫты по неестественъ начинъ.

Нъ най-смѣшното отъ подобныте мнѣнія е мнѣніето, че блѣдный цвѣтъ на лицето и пусталинята сѫ знакъ на умственны достоинства и на умственно работяніе. Никой не е смѣялъ да са яви въ обществото съ росно и крьвено лице, безъ да сничели имито *селянинъ* или *дебелякъ*. Сѣкый са е мѫчилъ да са направи блѣденъ, за да рѣкѫтъ за него, че работи съ ума си и е человѣкъ, който мысли; макаръ за таѩ жълтинѫ да е нужно да са піе оцетъ, или да са кѫди съ трѣвы и бурени.

За да хвалѧтъ алебастровытѣ шіи и *кржлыть* формы на своитѣ героини, несмысленнытѣ романы направихѫ негоропытѣ да ходѣятъ до поясъ голы, за да имъ вижда сѣкы шіитѣ и по-голѣмѧтѫ часть отъ тѣлото и за да грабнѫтъ по-скоро вѣнеца на своето самоотвърженіе — трескѫтѫ и другытѣ болѣсти отъ пастникѫ. Въздушнытѣ облѣкла на героинитѣ сѫ прѣминѫли и въ живота: много жены иматъ облѣкла прозрачны, като въздуха.

И това не е нищо. Има друго, което еще по-добрѣ характеризва и показва лошотіѧтѫ на таквызи романы. *Тый сѫ направили живота на една комедіѧ*, като сѫ го напълнили съ таквызи условности и прѣструвки, отъ конто са подига на сѣкы бесхитростенъ и праводушенъ человѣкъ. Като каратъ геройтѣ си да са явяватъ чрѣзмѣрно хитры и вѣжливы, романистытѣ тургатъ въ устата имъ таквызи остроумія и таквызи блудкавы прѣструвкы, щото сичкый животъ са явява безсмысленна играчка между найбезмысленны лица. Не можешъ да сѣднешъ или да станешъ просто и безъ да има да пазишъ нѣколко условности отъ най-никаквытѣ. Въ другытѣ дѣйствія трѣба да пазишъ повече условія. Не може человѣкъ да гледа спокойно на този животъ, въ който са намиратъ толкози маймунства. Безъ таквызи заблужденія отъ романытѣ на французскѫтѫ школѫ много умъ щѣше да са употрѣби на полезны работы и много человѣческѫ силѫ щѣше да остане непохарчена на лъжливы дѣла.

За умственѫтѫ вредѫ на подобны романы ный имаме и друго доказателство, което е по-близу до насъ и по-явно за оногози, който иска да гледа. При сичко това, дѣто гърцытѣ са мыслѫтъ за просвѣтены, тѣхната едностранчивость, тѣхната плиткость и неосновность въ сичкытѣ положителны въпросы сѫ поразителны. При сичкѫтѫ си мѫдрость тый оставатъ слѣпы и глупы за таквызи въпросы и показватъ една голѣмѫ неспособностъ къмъ тѣхното разумѣваніе и приложеніе. Отъ какво излазя това? Дѣ е неговый источникъ? Да кажемъ, че гърцытѣ сѫ невѣжды, не можемъ, защото видимъ, че ежегодно издаватъ огромно число книгы и вѣстницы и че тѣзи книгы сѫ четѫтъ отъ твърдѣ много читатели. Причината е въ *затъмняваніето* на гърцкый умъ отъ неразборіѧтѫ въ прѣвож-

данѣето и четенѣето на книгытѣ. Грѣцытѣ печататъ и четѫтъ много; нъ ако прѣгледашь тѣхнытѣ книги, ты ще намѣришъ, че тый сѫ романы и отъ онѣзи, които ный наричаме тука отъ Французскѫ школѫ. За гръцытѣ бы было много по-добрѣ да печататъ и четѫтъ по-малко, нъ поотборно. Тогава тый щѣхѫ да са ползоватъ не сравненно повече, защото четеното щѣше да е добро и защото щѣхѫ да иматъ врѣме да го обмыслѭтъ и приложѫтъ въ поведенѣето си.

Като земемъ прѣдъ очи сичко горѣказано, намъ не ще бѫде трудно да разберемъ, кои отъ поетическытѣ съчиненія сѫ нужны на насъ и кои не. Прѣди да съчинимъ или да прѣведемъ нѣщо, ный трѣба да си помыслимъ добрѣ ползѫ ли, или вредѫ ще докараме народу си съ него. Ако не пос тѫпваме тъй, ный ще причинимъ голѣмы повреды и ще имаме злочестинѭтѫ да минемъ между злосторницытѣ на нашій народъ и да привлечемъ врьхъ себе си прѣзрѣнѣето на сѣкы почтенъ человѣкъ и на потомството. Въ такъвъ случай ный по нищо не ще са отличаваме отъ онѣзи, които живѣѭтъ отъ злодѣянія освѣнъ само по това, че нашитѣ злодѣянія сѫ по-тънкы и по видимы. По сѫщность нашитѣ дѣла ще бѫдѫтъ равны съ онѣзи на злодѣйцытѣ; защото и ный измѫкваме парытѣ на другытѣ съ толкози правдѫ, колкото и горѣрѣченытѣ. Критиката трѣба да бѫде будна и да запазва народа отъ таквызи съчиненія, които нѣматъ за цѣль, освѣнъ личнѭтѫ ползѫ на съчинители, или заблужденѣето на читателитѣ. Ный сме оскѫдны отъ сѣкаквы познанія и лесно можемъ да земемъ блѣскавѭтѫ тенекіѭ на романытѣ за чисто сребро, ако не ни показва опытната ржка измамѭтѫ. Ный сме бѣдны и матеріално и не можемъ да са оставяме да ны подъяждѫтъ таквызи пиецы отъ които нѣма никаквѫ ползѫ.

Т. Икономовъ.

Слѣдующый членъ ни е испратенъ изъ Прагѫ отъ единъ младъ ученикъ, който, ако сѫдимъ отъ щото ни е испроводилъ, дава най добры надѣжды, и заслужва всяко насърдчаніе.

За Русалкытѣ.

Славенската Миѳологія (баснословіе) наброява доста, макаръ и темно нѣгдѣ божества: Богове и богыны. Къмъ Славенскытѣ тѣзи стары прѣданія и вѣрванія принадлѣжѫть и Русалкытѣ богыны, които съотвѣствувѫть на грьц. Нимфы, особенно Наіады и Потамиды. Прѣданіето на тѣзи богыны у насъ макаръ така напълно да се пе е упазило, нъ пакъ въ сравненіе съ друго. — Славенскытѣ вѣрванія языческы, става явно. Въ Панагюрище по св. Троица празнувѫть праздникъ, който се казва Русалка и се носѫть вѣтвы зелены отъ Русальово растеніе. Не ми е до толкова извѣстно това прѣданіе; нъ помнѭ и въ Пловдивъ прѣзъ Маія піѭть млѣко прѣзъ такова растеніе, въ Стара-Загора (Желѣзникъ на пьрвый Май излизѫть на покъра, тъй и дома ядѫть млѣко и млѣчно каве, което си мыслѭ има сѫщото значеніе както въ Панагюрище Русалскый праздникъ, гдѣто разумѣва се е упазенъ по-вѣрно.

Името е Русалка (споредъ Шафарика, който е говорилъ изрядно съ сравненіе на всичкы Славенскы прѣданія за Русалкытѣ) излиза Прастаро-Славенското руса сир. рѣка, което се упазило у Русытѣ въ дума русло — теченіето на рѣката, дълбочина, виръ. Корена на тази дума и въ другы езыци, особенно старытѣ се намѣрва съ сѫщото значеніе и избраный знаятель на старытѣ Европейскы и Азіятскы езыцы. G. S. Bayer казва: Имена раое у Скытитѣ а въ старый общый говоръ на людіето значѫть рѣка; въ Келтыйскый езыкъ руе, рое значѫть езеро, а може бы и нашето роса и лат. ros да излиза отъ тѣхъ. А отъ значеніето имъ става явно, че Русалкы у Прастаославенытѣ се казвали рѣкытѣ, които, понеже имѫть голѣмо вліаніе въ доброто и злото на людіето споредъ като оплодотворявѫть земята, или упостошавѫть (както и рѣка Нилъ, коя Егыптенытѣ обожавали), то старытѣ славены гы улицетворили (Персонификали) и гы обожавали.

И така Русалкытѣ, споредъ както гы старо-Славенытѣ вѣрвали быле богыни на водытѣ (роса!), имено на

рѣкытѣ и потоцитѣ, почитали се и се прѣдставлявали като млады, красны, дълго-косы дѣвойкы, които живѣѫть въ дълбочинытѣ на водытѣ. Освѣнь много кроникарскы — лѣтописны паметницы, които изяснявѫть значеніето на русалкытѣ, тѣ сѫ се упазили у Мало-Руситѣ, Русинитѣ, Бѣлоруситѣ въ народныть имъ пѣсни. Празнуваніе на такъвъзъ русалскы праздницы са намира и у Румунитѣ (Власитѣ), у които, види се, преминали сѫ отъ Българитѣ, споредъ че наедно живѣли.

Но нигдѣ така живо спомена на Русалкытѣ не се е упазилъ, като у Русинитѣ. Тамъ народътъ и до сега много приказва за красныть русалкы, и въ народныть пѣсни името имъ часто се споменува. Споредъ преданіето на простыйть русинскы народъ, русалкытѣ живѣѫть въ растеніята около рѣкытѣ, и като излѣзѫть по св. Троица маѫть се по земята дори до Петровъ-Денъ. Прѣдставѫть си гы обычайно като 7-годишны момичета отъ благороденъ израстъ, имащиь споредъ едны зелена а споредъ другы черна, — дълга, проста коса, украсена съ зелены вѣнци. — Бѣлоруситѣ си гы прѣдставѫть черно-оки, черно-коси и голы. Забавлявали се и играли си въ лѣсоветѣ, люлеяли се по вѣтвитѣ на дръветата, а щомъ съзрѫть нѣкого человѣка, повикѫть го при себѣ съ прiятенъ гласъ и засмѣно лице тъй: *Хей, хей дойдете при насъ да се люлеемъ на люлката!* Като красны и нѣжни привличѫть нѣкого; въ тежко и горко на тоя, който се приближи при тѣхъ! Вмѣсто любезно и прiятно гледніе съ окото си, изведнажь се промѣнѫть и стоѫть куцы, хромы, грозны и който гы погледне тоз-часъ и той става такъвъ.

Л. Т. Пѣевъ (отъ Стара Загора.)

Безъ да отнемамы или да прилагамы на прѣдоставенытѣ ни горѣйтъ членъ десетния думи отъ първѫть еще Редакціѫ, за допълненіе на съдържайето на този членъ ний посягамы на бързѫ ржкѫ да споменемъ за нѣкои еще работы които можѣхмы да сѫ припомнимъ при прочитайето му.

До колкото ный знаемъ праздноваѫтъ на *Русала* связены у Българитѣ на всякадѣ сѫ единакы и падатъ цѣлъ седмицы наричана *Русалската недѣля*, които започена всякадѣ седемъ дена прѣди Петдесетницѫ и свършва на този день. Какъ сѫ сѫ праздновали тѣзи

праздници въ старо врѣме и каквы обреды и тържествования сѫ ставали не ни е познато. А за сега спазено е, и то само между женытѣ, прѣзъ тѫзи седмицѫ онѣзи конто раждатъ еще да вардятъ да не прѣдѫтъ, и всичкы изобщо да не пѣрхатъ и строго пазятъ да не правятъ помѣжъ и да не става никакво проливаніе на нечистѫ водѫ; цѣрь не зематъ прѣзъ тѫзи седмицѫ и не бератъ никаквы бурени, освѣнь въ сѫботѫ на задушницѫ която ся случва все прѣзъ тѫзь седмицѫ; еще и цвѣте не сѣятъ и никакѣвъ разсадъ не правятъ защото ся былъ изресивалъ. (1)

Има еще нѣкои опрѣдѣлени мѣста наричани *Русали*, дѣто прѣзъ тѫзи седмицѫ болнитѣ отъ разны страны на околнытѣ селенія ходятъ за исцѣленіе. Таквызи мѣста днесь за днесь азъ познавамъ само двѣ. Едно въ Бѫлгаріѫ въ Търновското окружіе, въ полето нѣкѫдѣ кѫдѣ рѣкатѫ *Росицѫ*, но именно дѣ незнамъ, и другадѣ въ Тракыѫ, въ Пловдивско окружіе, хълмъ нѣкой си наричанъ Богданъ.

Русалтъ който е на Богданъ става близу до единъ локвѫ (гьолъ) и на този Русаль ходятъ за исцѣленіе онѣзи конто иматъ гуши т.

(1) *Изреси* за дрѣвята и сочивнытѣ растенія има значеніето косто има *изялови* за животнытѣ; то происхожда отъ *реси*, т. е. ресатчавото онуй прозябеніе косто даватъ вмѣсто цвѣтъ орѣхытѣ, леската, ресаткытѣ черници и лозята, за конто и казватъ «ввърляли реси» (на мѣсто цъвнѫли. Забѣлѣжено е че въ суевѣріята на простый народъ играе голѣма ролѫ съзвучіето на думытѣ, на основаніе на което тѣ си съставятъ разны измышленія и повѣрія и по конто тѣ сливатъ много языческы прѣданія съ прѣданіята на Черквѫтѫ. Тъй на пр. въ деньтъ на Апостола *Андрея* тѣ извършватъ нѣкои обряды конто виждамы да сѫ ся извършивали въ Индіѫ при празднуваніята на Индійскый богъ *Индра*, и отъ сліяніето на думѫтѫ Индра и Андрей правятъ и думы новы и повѣрія. Деньтъ на Апостолытѣ *Вартоломѣя* и *Варнава* тѣ празднуватъ да не бые градъ, като изваждатъ това правило отъ близозвучіето да ся не *вьртѫшѫ*, *ломятъ* и *вьрѫватъ* облацытѣ че да вали градъ. Поклоненіето на *Честны* вериги Петровы, тѣ празднуватъ за да ся не *исчесняватъ* и расчекнуватъ говедата имъ, и много другы подобны на тѣзи срѣща нѣкой въ простый народъ. Тъй и тука идеята за изресиваніе си вижда да ся е родила отъ близозвучіето на реси, съ росѫ и русалиі Единъ другъ видъ повѣрія съставятъ пъкъ въ отношеніе съ имената на свѣтінтѣ. На пр. на св. 40 (9-й Мартъ) едни, и то ся вижда по работнытѣ, иматъ понятіе че на този день трѣба да ся прѣсаждатъ дрѣвіе и да ся сѣятъ че щѣли да даватъ плодъ четырдесето-кратенъ; а другы, хайлази тѣ, иматъ понятіе че не трѣба въ този день нищо да ся сѣе и прѣсажда защото цѣлы 40 дена лежало посѣяното и прѣсаденото въ земѫтѫ та изгнивало и не цѣпквало.

е. отокъ на шѭтѫ си и зематъ отъ водѫтѫ на локвѫтѫ та пѭтъ, за да имъ ся развалятъ гушитѣ; идѫтъ еще за исцѣленіе и обладанытѣ отъ струпеи, сплютенины и разны пѭпки по кожѫтѫ, та с мыѭтъ отъ водѫтѫ на локвѫтѫ. Болнытѣ лежатъ подъ едно кычасто дърво и до всякой боленъ до главѫтѫ турятъ по единъ разслат ссѫдъ съ водѫ нагребена отъ локвѫтѫ; водата въ ссѫдътъ лежи открыта прѣзъ нощьтѫ и на сутриньтѫ гледатъ що ся намѣрва в нея и по това прокобятъ за исцѣлението или не исцѣлението н болныйтъ; отъ тѫзи водѫ послѣ пѭтъ и мѭтъ ся за исцѣленіе.

За мѣстностьта на Русальтъ въ Търновското окружіе не ми добрѣ расправяно, чувалъ съмъ само да е мѣсто открыто, ливад равна на кожто расте изобилно трѣвата или буренътъ нарічанъ *Ро сенз*; тука ходятъ за исцѣленіе или за узнаваніе ще исцѣлѣѫтъ л или ще умрѫтъ онѣзи конто страдатъ отъ хроническы и неисцѣли болѣсти, конто тѣ отдаватъ на пакостнытѣ самодивы. Болнытѣ ле жатъ подъ открыто небе и си постилатъ и покрыватъ ся съ чист бѣлы плащаници (черпафы) и като станѫтъ сутринь гледатъ що им по плащаницытѣ, и ако има нѣщо зелена шумчица отъ дрѣво и перце отъ трѣвѫ, това е знакъ че за болныйтъ има цѣрь отъ н кожѫ цѣлебнѫ былкѫ или буренъ, ако ли ся намѣри прѣстчица нѣк да е паднѫло на плащаницытѣ, това е знакъ че болныйтъ нѣма оздравя и ще умре. Таквызь прокобенія ставатъ еще и по състоя ето въ каквото ся намѣри лежащата около болныйтъ трѣвѫ *Росе* за кожто вѣрватъ че си посѣщава прѣзъ тѫзи нощь отъ самодив тѣ (русалкы) и че отъ този день на Петдесетницѫ върхътъ на тѫ трѣвѫ ся намѣрвалъ вече все прѣкършенъ или засъхналъ.

Азъ мыслѭ че ще да има и по другы страны изъ отечество ни таквызь мѣстности — Русали, но до сега еще не съмъ чулъ не знаѭ за друго нѣкое. Знаѭ само че на пѭтътъ отъ Трѣвнѫ Казанлѫкъ прѣзъ мѣстото което ся казва *Бѣдекъ*, близу до него планинѫтѫ има една малка равнинка на кожто ся виждатъ полу-фасли вече въ земѭтѫ до дестина камыне продълговати и отъ е тѣмадѫ величинѫ. Това мѣсто или по добрѣ тѫзи камыне мѣст тѣ жители гы нарічатъ *Русалскытѣ гробища*, и тѫдѣшнитѣ чер книжници, бродници и магесници на туй мѣсто идѫтъ да прав чародѣянііята и заклинаніята си; чувалъ съмъ еще и за названі *русалскытѣ пѭтеки* пакъ по тѫзи странѫ нѣйдѣ, но не сѫ мо да ми расправятъ кои сѫ и дѣ сѫ тѣ именно. Отъ распытванія нѣкакво прѣданіе върху тѫзи мѣстность не съмъ можелъ да узн нѣщо повече, освѣнь тъмно едно и неопрѣдѣлително расказваніе

сраженіето на нѣкакви си исполини *Русали*. Отъ горнето пръданіе и отъ другы еще нѣкои вижда ся като да дѣлятъ русалитѣ на женскы и мжжкы. Вѣрватъ еще и казватъ че русалитѣ идвали въ Понедѣлникъ на Русалскытж седмица и си отивали на другыйтъ понедѣлникъ (Св. Духа) по пладне прѣзъ деньтъ, отъ който часъ сж свободни вече праздновавшитѣ да работятъ.

Празднуваніето и расходкытѣ по полето конто правятъ въ нѣкои мѣста на 1-й Маія, прѣди да изгрѣе слънцето, ся вижда да е и то остатъкъ отъ Русалскытѣ празднованіи както можемъ да сждимъ отъ обычайтъ що е спазенъ на нѣкои мѣста да ся опасватъ прѣзъ крьстьтъ съ растеніето наричано *лепка*, което по другы мѣста правятъ на русалскытж срѣдж, и което е символъ на зеленыйтъ русалскый (самодивскый) поясъ; но понеже 1-й Мая твърдѣ често ся случава да бжде все прѣзъ Русалскытж недѣлж за това по нѣкои мѣста сж забѣлѣжили него, и прѣзъ него день (1-й Маи) непълнятъ нѣкои обычаи отъ русалскытѣ празднованія, измѣнени дѣ по-много дѣ по-малко, и това е въ употрѣбеніе повечето въ градоветѣ дѣто вече чистытѣ празднованіи на русалскытѣ праздницы сж съвсѣмъ исчезнжли.

У Българитѣ изобщо русалкытѣ сж изгубили значеніето като особни сжщества отъ самодивытѣ, но по нѣкои обрядности познава ся че тѣхъ гы считатъ като полубожества на водытѣ и усойныте.

Н. Р. С.

До настоятелството на періодическото списаніе Читалище Царградъ

Господа!

Като любителіе за народното ны просвѣщеніе и за обогатяваніето ны съ класическы книгы, отъ конто, прѣведены на матерный ны языкъ, завысиц нашето по скорешно изучаваніе, рѣшихмеся да составимъ Хымическото Наименованіе, *което, както знаете е основата, было за прѣподаваніето, было зи изучаваніето на Хыміжтж, тая наука, конто силно е спомогнжла за напрѣдъкътъ на промышленностьтж. По злощастіе нашыня Книжевность е лишена отъ тжкъ толковж нуждьнъ наукъ, и ные като сме захванжли вече прѣводътъ на единъ кратжкъ за сега Хыміенъ, та за да нѣмаме за напрѣдь толкова разны* Хымическы Наименованіи, *колкото Хыміи, както с съ нашытж Грамматикж, счетохме за нужно да прѣдставимъ чрѣзъ* Списаніето *ни, прѣдъ нашыйтъ учены, а*

дчй-повече Хъмиди, Наймснованіето, което сме изработили, ка ны молимъ да имать снисходителность-тж да поправятъ погры кыпе ны, было въ поблагорасваніето на рѣчитѣ, было въ окончан ца, които избрахме за назначаваніето и различаваніето на К слотытѣ, на Основытѣ и пр. или да ны покажатъ единъ другъ з тодж, по колкто да можемъ да слѣдуаме предпріятото си дѣ.

Хъмическо наименованіе.

Хъмическото Наименованіе (Словозначеніе, Номенклатура, N menclature) е основано врѣзъ слѣдующитѣ начала: 1-о да си да на простытѣ тѣла имена; Были и незначителны, само да сж кмсы да не ставатъ прѣчкж за съставяніето на сложнытѣ имена; 2-о менати на сложнытѣ тѣла да напомнятъ тѣлата, отъ които сж слож ны и 3-о Окончанїята на сложнытѣ тѣла да означаватъ съразмѣри ститѣ, по които сж съединены едно съ друго простытѣ тѣла.

Хъмическото Наименованіе си дѣли на двѣ: *Наименованіе простытъ тѣла и Наименованіе на сложнытъ тѣла.*

1-о Наименованіе на простытъ тѣла.

Просты или *Неразложкы* наричатъ онѣзи тѣла, отъ които може да си извлече освѣнъ едно и сжще вѣщество. Тѣ си 65 и дѣлятъ на два разрида на *Рудовиди* и *Руди.*

1-о Рудовиди.

Рудовиди сж тѣла (Métalloïdes) въобще лишены отъ руди блясъкъ, лоши проводници на топлинжтж и на Електричеството; си отличиватъ отъ рудитѣ, но туй че съединены съ кыслорода, разувать *кыслоты* и никога *основы.*

Рудовидытѣ тѣла сж 15:

1. Кыслородъ — Oxygène
2. Азотъ или *Селитротворъ* (Azote)
3. Водородъ — Hydrogène
4. Въглеродъ или *вълень* — Carbone
5. Сиыпуръ или Сѣра — Soufre
6. Фосф. или Свѣтоносъ (Phosphore)
7. Мышекъ или Арсеникъ (Arcenic)
8. Боръ — Bore.
9. Кремъчь или Кремній — Silici
10. Селенъ — Sélénium
11. Теллюръ — Tellure
12. Хлоръ — Chlore
13. Бромъ — Brome
14. Іодъ — Iode
15. Флюоръ — Fluore

2-о Руди.

Руди (Métaux) сж онѣзи тѣла, които провождатъ добрѣ топ ждж и Електричеството; тѣ сж снабдены съ особитъ Руденъ бл

съкъ. Рудытѣ ся распознавать отъ рудовидытѣ, по свойството, по което като ся съединять съ Кислорода правять *основы*, конто Рудовидытѣ не могѫть никога да направять.

Имената на Рудытѣ тѣла сѫ:

1. Калій — Pottassiume
2. Натрій — Sodium
3. Литій — Lithium
4. Барій — Barium
5. Стронсій — Strotium
6. Калцій или Варній — Calcium
7. Марганецъ — Manganèse
8. Магній — Magnésium
9. Глюсиній — Glucinium
10. Аліоминій — Aluminium
11. Цирконій — Zirconium
12. Торій — Thorium
13. Іттрій — Yttrium
14. Церій — Cérium
15. Лантанъ — Lantane
16. Дидимъ — Didyme
17. Ербій — Erbium
18. Тербій — Terbium
19. Хромъ — Chrome
20. Тюнгстенъ — Tungstène
21. Молибденъ — Molybdène
22. Ванадій — Vanadium
23. Желѣзо — Fer
24. Кобалтъ — Cobalt
25. Никкелъ — Nickel
26. Цинкъ — Zinc
27. Кадмій — Cadmium
28. Мѣдь — Curre
29. Свинецъ — Plomb
30. Висмутъ — Bismuth
31. Живакъ — Mercùre
32. Олово — Etain
33. Титанъ — Titane
34. Танталъ — Tantale
35. Ніобій — Niobium
36. Пелопій — Pélopium
37. Антимоанъ — Antimoine
38. Уранъ — Uranium
39. Сребро — Argent
40. Злато — Or
41. Платинъ — Platine
42. Палладій — Palladium
43. Родій — Rhodium
44. Ирідій — Iridium
45. Рютеній — Ruthénium
46. Осмій — Osmium
47. Илменій — Ilménium
48. Талій — Thalium
49. Сезій — Caesium
50. Рубидій — Rubidium

II. Пайменованіе на сложнытѣ тѣла.

Сложнытѣ тѣла ся дѣлять на два вида: На *Сложно-Кислородны* и на *Двойно-сложны тѣла.*

А. Сложно-Кислородны тѣла.

Сложно-Кислородны тѣла (Composés oxygénés) сѫ оныя, конто съдьржять въ себе си Кислородъ; тѣ ся дѣлять на три вида: 1-о *Кислоты*, 2-о *Основы* и 3-о *Сродны* или *непосрѣдственны тѣла.*

1° Кислоты.

Едно просто тѣло, было рудовидно или рудно съединено съ Кислорода, образува *Кислотѫ* (Acidie). Правило та за пайменованіе то на Кислотытѣ сѫ слѣдующитѣ:

Кога едно просто тѣло си съедини съ кислорода въ една мо съразмѣрность за да направи само една кислота, то имят тѣмъ кислотѣ става съ прилагателното пълно на тѣлото послѣду отъ общѣмъ рѣчь *Кислота* н. пр.: *Кремичь* съединенъ съ *Ки рода* въ единъ само съразмѣрность си наричи *Кремичная кис.* (Acide Sisicoque).

Нъ ако едно просто тѣло си съединява съ Кислорода въ съразмѣрности за да произведе двѣ кислоти, тогава тая отъ лотытѣ които има повече Кислородъ си именува съ прилагат то пълно, както казахме по-горѣ, а онаи, които има по малко лородъ съ прилагателното усѣчено, послѣдуваны всякога отъ рѣ кислота. Н. пр.: *Мышекъ* съединенъ съ *Кислородъ* въ двѣ съраз ности, наричяме *Мышечная кислота* (Acide arsénique) онаи които повече кислородъ, а другата, които съдържа по малко *Мышечна слота* (Acide arsénieux).

Наослѣдъкъ, ако едно просто тѣло си съедини съ кислор въ четыро съразмѣрности за да направи толкова кислоты, гуж. прѣдлога *подъ* прѣдъ всякѣ кислотѣ съ пълно и усѣчено оконча Тоя прѣдлогъ означява всякога едно по-малко количество Кислор Като на пр. кога кажешь:

Хлорная Кислота — Acide chlorique.
Подъ-хлорная кислота — Acide hypochlorique.
Хлорна кислота — Acide chloreux.
Подъ хлорна кислота — Acide hypochloreux.

Разумѣваме, че *подъ-хлорная кислота* съдържа помалко к лородъ отъ *хлорная кислота*; тъй сѫще и *подъ-хлорна кисл* отъ *хлорна кислота*.

Има и друга една кислота, които съдържя повече кислор отъ *хлорная кислота*, и които за да различимъ прѣдшествуя мъ отъ прѣдлога *надъ*. Н. пр.: *надъ-хлорная кислота* (Acide chlorique).

2° *Основы* и 3° *или непосрѣдственны тѣла*.

Основы (Bases) наричать тѣла, които происхождать отъ съе нещето на единъ рулъ съ кислорода и които имать свойството си съединявать съ кислотытѣ и да правять *соли*; а *срѣднитѣ непосрѣдственны тѣла* (corps neutre ou indifférente) ако и по сѫ начинъ да сѫ съставены, нъ напротивъ тѣ не могать да си съе нявать съ кислотытѣ, както и съ основытѣ за да образувать со Тъи двѣтѣ т. е. основы и срѣдны тѣла си зовать подъ едно об ими *Окыслы* (Oxides) и на които правилата сѫ слѣдующитѣ:

Кога едно тѣло си съедини съ кислорода за да направи е окысъль, то за да именуваме тая окысъль, давяме прилагателн

усѣчено на общѫтѫ рѣчь окисълъ, послѣдувано отъ простото тѣло. На пр. *Кадмій* съединенъ съ кислорода въ единѫ съразмѣрность наричяме го *Окисленъ Кадмій* (Oxyde de Cadmium).

Ако бы че туй просто тѣло има свойството да ся съединява съ кислорода въ повече отъ единѫ съразмѣрность, то за да гы назовемъ прѣдшествуваме общето чмя *Окисленъ* съ рѣчитѣ: *Пьрво, Срѣдь* (значи едно и половина), *второ, три* и *пръ*, послѣдувано отъ простото тѣло, като напр.: *желѣзо* кога ся съедини съ кислорода въ нѣколко съразмѣрности правы:

Пьрв окисленно желѣзо — Protoxyd de Fer.
Срѣдь окисленно желѣзо — Sesqui-oxyde de Fer.
Втор окисленно желѣзо — Bi или Deutoxyde de Fer.
Три окисленно желѣзо — Tritoxyde de Fer.
Пръ окисленно желѣзо — Péroxyde de Fer.

(Конецътъ въ идущій брой)

Изработили *А. М. Рачевъ* и *Лазарь Н. Павловъ*.

Що разноси Базелъ въ Швейцарія за училища.

Ако бы ся мѣрило състоянието на просвѣщението въ нѣкоѭ земѭ по онова което разносятъ за своитѣ учебны заведенія, тогазъ кантонътъ Базелъ у Швейцаріѭ спада между пьрвытѣ земли на свѣтътъ. Не ся е ни чуло ни видѣло това което тая малка земица съ 48 хыл. жители разноси за изученіето на просвѣщеніето на населеніето!

Споредъ званично извѣстіе отъ 1868 год. той плаща за ученіе и просвѣщеніе 467,238 фр. т. е. $^1/_3$ отъ сичкый данъкъ, и то: За велико училище 109,000 фр. за училище за учители 7,800 фр. за занаятско училище 19,000 фр. за хуманистическѫ гымназіѭ 33,200 фр. за реалнѫ гымназіѭ 60,700 фр. за реално училище 31,600 фр. за велико Дѣвическо училище 36,400 фр. за мѫжкы училища въ градътъ Базелъ 32,800 фр. за женскы градскы училища 49,600 фр. за селскы училища 14,200 фр; всичко 370,000 фр. и 2,500 фр. за училище за рысованіе, освѣнь 448,000 фр. конто ся вложены въ училищны зданія, и 18,900 фр. що даватъ всякѫ годинѫ за пенсіи на учители. Еще трѣба да кажемъ че всичка тази сѫма ся събира чрѣзъ расвьрленъ данъкъ. — Освѣнь това плаща еще на годинѫ 10,000 фр. за кѫщія за спрачета, 6000 фр. за училища за спрачета, 1137 фр. за фабрикансско училище, 22,000 фр. за училище за музикѫ и плуваніе, 3,500 фр. за училище за малкы дѣца, 1000 фр. за популярны прѣдаванія и 3000 фр. за библіотекѫ. И пакъ има еще различны Дружства конто издаватъ голѣмы сумы въ цѣль за просвѣщеніе и поддьржатъ едно търговско училище и едно малко военно училище и даватъ множество стипендіи на спрашкы а даровиты дѣца. Може ли и да ся помысли нѣщо повече отъ това?

Нека всички си угледатъ на тѣзи малкѫ земицѫ и да зематъ за примѣръ честитытѣ нейны жители, конто поради това си за просвѣщеніето потрыжваніе ще да си споменуватъ во вѣкы вѣковъ и ще си славятъ повече отъ най голѣмытѣ царіе и воеводы на свѣта.

Търговията на англія

Морнинѕ постъ, обнародва слѣдующето съкратено обозрѣніе на търговското движеніе въ Англіѫ прѣзъ миныытѣ дванадесеть мѣсеца.

Споредъ званичныытѣ свѣдѣнія обнародвани на послѣдъкъ, стойностьта на внесеныытѣ въ Англіѫ изъ Белгіѫ стоки прѣзъ 1870-тѫ годиѫ прораела по 1 на сто; а внасянѣето на стоки отъ Англіѫ въ Белгіѫ прораело 4 на сто.

Цѣлокупната стойность на внесеныытѣ отъ Австріѫ въ Англіѫ жита била за 5,040,000 лири, т. е. за 126 миліони франгы. А на 1869 внасянѣето чрѣзъ кораби възлѣзвало до 7.000,000 лиры, когато на 1868 было еще по голѣмо, т. е. 10,000,000 лири.

Но търговското благоденствіе на Англіѫ си проявява при това и подъ другы образъ. Споредъ обнародванытѣ на 30 Априлія изложенія, цѣлокупното на дѣяніята прѣзъ текущѫтѫ годиѫ прѣдставя нарастваніе за годиѫтѫ 1870 по 8 на сто, за годиѫтѫ 1869 по 14 на сто, за годиѫтѫ 1868 по 23 на сто. И тъй прорастваніето на търговіѫтѫ въ Англіѫ може да си смятри като утроена въ разстояніе на четыри годины. П. Р. С.

ИЗВѢСТІЕ

Настоятелството на Българското Читалище въ Цариградъ като си ползва отъ различнытѣ оцѣненія на досегашній вървежъ на Повременното Списаніе Читалище, извѣстява на родолюбивытѣ Читатели, че, като си промѣни Редакціята на това Списаніе, то взе привремешно нуждныытѣ мѣркы за по-доброто му напрежданіе за напрѣдъ.

При това Настоятелството ще положи отсега още сичкытѣ си усилія, за да приготви за вторѫтѫ годиѫ по изданіето на Читалище потрѣбныытѣ прѣобразованія, за улучшеніето му въ най възможный за него стьпенъ, щото да може да отговори удовлетворителио на усърдното посрѣщаніе, което намѣри то въ народа.

Настоятелството.

На Българското Читалище въ Цариградъ.

ЧИТАЛИЩЕ

Іунїй 1 1871. Книжка 17.

СЛОВО

За ползытѣ отъ Читалищата

Казано отъ Лазара Іовчевъ на Петдесятницѫ (16 Май), годишнїйтъ праздникъ на Цариградското Българско Читалище.

Господа!

Въ днешнія счастливъ день, въ който родолюбивитѣ читалищни членове си събиратъ всякѫ годишѫ за да празднуватъ рожденіето на Цариградското Българско Читалище, обычнйтъ е да си произнасятъ слова съобразны съ предмѣта на тържествованіето. Като членъ новоприбавенъ на това тѣхно благородно твореніе, и еще подъ прьвытѣ си впечятленія, азъ желаѫ да взѣмѫ думѫтѫ и да поразвіѫ единъ предмѣтъ който безъ съмнѣніе е най-важный и най-интересный не само за нашето Читалище, нъ и за всичкытѣ негови братія по цѣлѫ Българіѫ, и който, по таѫ причинѫ, ми си вижда твьрдѣ умѣстенъ и твьрдѣ достоянъ да привлече въ тѣлѫ минутѫ вниманіето на родолюбивото събраніе на което имамъ честьтѫ да говорѫ. Предмѣтътъ е даже толкова общеполезенъ и толкова серіозенъ щото, като осѣщамъ че нѣмамъ за него нужнытѫ опытность и

като позиквамъ всичкѫ си слабость да развыѫ, ка
трѣба единъ такъвъ прѣдмѣтъ, азъ не быхъ ш дърз
да си прѣдставѫ прѣдъ васъ, ако не познавахъ ваша
благонаклонность къмъ всякѫ дързость която произхо
отъ ревность за народнѫтѫ ползѫ. Прѣдмѣтътъ на сло
то ми си рѣжда Господа, отъ самѫтѫ похвалѫ прич
които вы е събрала тука. Кой е благородныйтъ дви
тель който ви е подбудилъ да станите сутринѫ рано
всичкыѣ крайща на обширнѫтѫ Султановѫ столицѫ и
е довелъ отъ единъ чисъ растояніе въ това свято заве
ніе ако не жирѫта ви любовь къмъ милото ш Ца
градско Читалище?

И, ако нѣкои отъ основателитѣ му жертвуватъ
него аспирѫтѫ си, ако жертвуватъ отъ врѣмято си, ако
своеволно занимаватъ въ почиванията отъ своитѣ си чис
занятія съ неговыѣ интересы, ако и днесъ съ радость
си притекли да си помолятъ Богу за неговото бъда
благоденствіе, това не дохождали отъ мыслѫтѫ имъ чо
него излиза общенародна полза, която удовлетворява
тріотическыѣ имъ чювства и народныѣ имъ потрѣ
Като е тази причината на настоящето събраніе и като
кыва читалища, по подражаніе на вчшето, си основахъ
врѣдъ по общето ш отечество дѣшный случай, е
удобенъ да си попытамы кои сѫ ползыѣ които тыя д
жества могѫтъ да принесѫтъ, до коѫ стыень тѣ
ворихѫ на цѣлтѫ си и коя е причината ш тѣхнѫтѫ сл
плодотворность? Този е прѣдмѣтъ когото ще подл
на вашето вниманіе.

I.

И най-напрѣдъ ще разглѣдамъ многобройнитѣ и
тообразны ползы отъ читалищата въ три отношенія, п
за умственното развитіе на народа ш, ползы за матер
ното му улучшеніе, ползы за гражданското му въспит

1⁰ Отъ ползыѣ които основаныѣ до сега горѣ
лу сто читалища могѫтъ да принесѫтъ за умствен
развитіе на народа ш, азъ ще покажѫ въобще по-глав
тѣ. а) Много българскы села, много българскы обш
ся лишиватъ еще отъ първоначалны училища и уч
ли. Прѣдполагамъ че сѫществующитѣ до сега стотина

талища, които могжтъ и да ся удвоятъ, прѣдполагамъ че тѣзи стотина читалища сполучяхж въ растояніе на десять годинъ да отворятъ въ сто български села по едно взаимно училище, или само че сполучяхж да настаятъ въ такива сто села по единъ началенъ учитель и че въ тыя 100 начални училища или подъ тыя 100 начални учители ся научяхж въ десятгодишното врѣме само по 100 дѣца да четжтъ и да пишжтъ, читалищата не щѣхж ли съ този начинъ да просвѣтятъ 10,000 българчета въ материнія си езыкъ, и това нещо ли е единъ огромнъ ползж за народното ни просвѣщеніе? За сто български читалища това нѣщо е безъ никакво съмнѣніе възможно и естественно когато имамы тука прѣдъ очитѣ си едно Благодѣтелно Братско Дружество, безъ другы источникъ освѣнъ единъ кутіжъ въ которжто събира по 10 пары и поддьржа отъ неіжъ четыри училища и дванайсять ученика! б) Отъ количествата които ся събиратъ, всяко читалище може, при мѣстното училище, да подкрѣпи по едно прилѣжателно и остроумно, нъ бѣдно дѣте, и така да му даде пръвоначално образованіе което да му дозволи да излѣзе отпослѣ да си трьси то само и по-высоко образованіе; прѣдполагамъ че Българскытѣ читалища подкрѣпихж, по двѣ или три годинъ, въ десятгодишно растояніе около 100 или около 50 такыва ученици, отъ които непрѣменно десятъ ще намѣратъ срѣдство да влѣзжтъ въ по-высокы училища было въ Дрьжавжтж, было въ Европж и да бждатъ единъ день народни просвѣтители. Това нѣщо не възможно ли е на сто читалища въ растояніе на 10 годинъ и ако го направяхж малка полза ли ще да е за народа ни? в) Много българчета като свршятъ въ училището на отечеството си, жадни за наукж и пълны съ честолюбіе изврькватъ изъ отечеството си, и отлитатъ въ Европж да трьсатъ по-высоко образованіе, нъ като не намѣрятъ тамъ потрѣбнытѣ за 2 или 3 годинъ поддьржанія изгубватъ ся или си върнатъ съкрушени безъ да сж сполучили нѣлтж си. Ако отъ стотѣхъ българскы читалища въ 10-лѣтно растояніе ся появяхж нѣкои да помогнжтъ было чрѣзъ матеріалното си поддьржаніе, было чрѣзъ нравственното си прѣдъ общинытѣ дѣйствованіе, на 10 само такыва Българчета въ Европж, това малко ли ще да е полза за народа ни? г) Ако

всяко отъ българскытѣ читалища подареше въ 10 годинъ растояніе по единъ вѣстникъ или по едно періодическо списаніе на български общины, които еще не разбиратъ че единъ вѣстникъ струва 80 грошя, нещѣхѫ ли съ това да развыятъ и народный духъ и книжевностьтѫ ни; защото вѣстницитѣ и періодическытѣ списанія ся умножаватъ и улучшяватъ съразмѣрно съ числото на куповачитѣ, и тая полза малка ли ще да е за народа ни? д) Нашитѣ учени мѫжіе, при всичкытѣ си занятія можяхѫ да напишѫтъ или да прѣведѫтъ доста разнообразны съчиненія ако имаше кой да имъ купи труда или ако имахѫ само срѣдства да го напечятатъ. Ако въ 10 годинъ растояніе стотѣхъ български читалища напечятяхѫ отъ 20—30, а могѫтъ и 50 книгы, отъ които повечето пѫти и ще снечелятъ, не щѣхѫ ли да обогатятъ толкосъ оскудняѫтъ ни книжевность съ толкосъ полезны списанія; и тыя списанія, четени отъ народа ни, малко ли ще спомогнѫтъ за народното ни просвѣщеніе? Тыя сѫ по-главнытѣ ползы които читалищата могѫтъ да принесѫтъ за умственното развытіе на народа ни. Нека незабравѣмы при това че както едно зърно жито вьрлено въ земьтѫ днесь, дава слѣдъ шесть мѣсяцы 50 зърна, тъй и тѣзи ползы за българското умственното развытіе, хвьрлены въ народнятѫ нивѫ въ 10 годинъ растояніе, ще даѫтъ слѣдъ 20 годинъ 500 пѫти повече и за единъ народъ 20 годинъ сѫ нищо, а жьтвата за кого ще бѫде ако не за братіята ни, за насъ истытѣ?

2° Въ матеріално отношеніе ползытѣ отъ читалищата не ще бѫдѫтъ по-малкы. Умственното развытіе води естественно слѣдъ себе си матеріалното богатство и колкото единъ народъ е по-развытъ умственно толкова той намира по-лесно срѣдства за улучшеніе на матеріалното си състояніе. За да ся убѣди човѣкъ въ това нѣма освѣнь да погледне образованытѣ народы и да гы сравни съ необразованытѣ; сумата — счястіе и благоденствіе е толкова голѣма въ прьвытѣ щото неможе да ся сравнява освѣнь съ сумѫтѫ бѣдность и тегло на вторытѣ. Нашый народъ и много работи и много злѣ живѣй, защото като не е развытъ умственно той неможе да ся занимава въобще освѣнь съ нѣща които искатъ силѫ, която сила въ 19-ый вѣкъ докарва малкѫ ползѫ. Въ читалищата могѫтъ прочее

не само да ся развиватъ въпроси като какъ да ся въведе нѣкоя нова индустрія въ мѣстото, какъ да ся осъвършенствува нѣкой занаятъ и да ся турии по-въ армоніи съ сегашнытѣ мѣстны нужды, какъ да ся подѣйствува предъ нѣкои общини или еснафъ да прати нѣкое момче да изучи едно полезно художество, иъ и да ся праватъ лекціи чрезъ конто да ся раздаватъ познанія за земледѣліе, за отвъжданіе скотовотство, за домашнж икономія, отъ практическж хыміи, отъ Игіенж и толкова другы идеи конто да имжтъ приложеніе въ практическый животъ. Така напримѣръ, чини ми ся да съмъ челъ въ запискытѣ на едииъ великъ американскы гражданинъ, който съ съдѣйствованіето си за распространеніето на подобны дружества силно помогиялъ за днѣшнето благосъстояніе на отечеството си, и на когото отъ него основното читалище е днесь една отъ най-богатытѣ библіотеки; чини ми ся да съмъ челъ въ съставеныя отъ него уставъ това правило: При отваряніето на засѣданіето да ся пыта всякой членъ какво нѣщо полезно е намыслилъ той че можи читалището да направи за съгражданытѣ си. Това правило могжтъ да го турижтъ и нашитѣ читалища въ уставытѣ си. Най-послѣ, каквы ползы и улучшенія не быха излѣзли отъ прочитанията, отъ разисквапіята, отъ размѣненията на идеитѣ въ тыя свѣтлы срѣдоточія на общинытѣ, когато всякой членъ иска да ся занимай въ читалището серіозно, а не да прѣкара врѣмято си въ суетны прикаскы, както прави кога ся намира на забавленіе.

Ный българитѣ, за да си не давамы трудъ да мыслимъ, смы навыкнали, колчимъ ни ся представи нѣкое общеполезно предпріятіе, да отговарямы, че то предпріятіе наистиж ще да бжде добро, иъ ный смы народъ сиромахъ и нѣмамы толкова срѣдства за да го направимъ. И азъ бѣхъ привыкналъ да вѣрвамъ това, иъ отпослѣ като видѣхъ въ Европж общины съ каквы срѣдства, колко общеполезны работи да праватъ, убѣдихъ ся че онова косто ни липцува не сж толкова срѣдствата матеріалны отъ колкото здравото съображеніе врьху какъ да ся испълни едно предпріятіе, а при това и економическый духъ. Ный не смы усвоили еще економическытѣ духъ нито въ частнытѣ си нито въ общитѣ си работы. Защо въ Цариградъ има фамилии конто съ 20 хылады гроша могжтъ да

ОСНОВЕН ФОНД

покрыѫтъ истытѣ нужды, истытѣ потрѣбы конто другы фамилїи немогѫтъ да покрыѫтъ съ двойно количество, защо ако не че въ еднытѣ владѣй економическый духъ който отсѫтствува отъ другытѣ? Така читалищата съ своитѣ серіозны размышленія могѫтъ, убѣденъ съмъ, да улеснятъ много общеполезны прѣдпріятія, конто при прьвъ погледъ ся виждатъ невъзможны. За доказателство на това ще ви покажѫ самото наше Читалище което, ако да не бѣше имало членове търговцы, спекюлативны духове, не можеше извади на свѣтъ Поврѣменното Списаніе *Читалище*, съ толкова малко срѣдства и на толкова ефтинѫ цѣнѫ. Така прочее и въ матеріално отношеніе изъ засѣданіята на читалищата могѫтъ да ся распрѫснатъ много практическы познанія, много улучшенія, както чястно за общинытѣ на българскый народъ, тъй и за всякой Българинъ.

Нъ да оставимъ матеріалнытѣ ползы конто не сѫ главната цѣль на Читалищата и да дойдемъ на нравственнытѣ ползы конто отъ тѣхъ очяквамы. а) Много хора немогѫтъ да си купатъ всичкытѣ Българскы вѣстници или Періодическы Списанія ако и да не сѫ много, а по тѫзи причинѫ тѣ ся лишяватъ отъ умственѫ храиѫ, въ Читалищата тѣ ще намѣратъ не само вѣстницытѣ конто могѫтъ да четѫтъ нъ и другы Европейскы вѣстницы, конто ще ся чытатъ отъ хора конто познаватъ язычы и ще имъ разкажятъ съдържаніето; тамъ тѣ ще срѣщнатъ хора конто да знаѫтъ повече отъ тѣхъ и да ся ползувѫтъ отъ разговорытѣ имъ, така щото чрѣзъ честытѣ срѣщанія съ по-ученытѣ хора, съ съобщеніята на толкова идеи чрѣзъ прочитаніята на Списаніята, чрѣзъ слушаніето на бѣсѣды, тѣ ся учятъ все по-вече и повече, любопытството имъ ся развива както и любовь-та имъ къмъ наукѫтѫ и въ това отношеніе азъ могѫ да нарекѫ Читалищата практическы или за народа училища. Тыя практическы училища съ училищата за дѣцата удвояватъ Българскыя напрѣдъкъ и въ сѫщото врѣмя правятъ народа по нравственъ и по серіозенъ. Както е полезно за всякой Христіянинъ да отива отъ врѣмя на врѣмя въ храма Божій за да поразмысли за слабость-тѫ человѣческѫ и за душевното си спасеніе, тъй е не по-малко полезно за всякой человѣкъ да влазя по нѣкога въ храма на наукѫтѫ и да ся по прошкнува отъ

нейнѫтѫ благодѣтелнѫ свѣтлинѫ, която неможе освѣнь да възвышява неговото лично достойнство. б) Като ся срѣща въ Читалището съ по-развытитѣ хора на общинѫтѫ, като слушя тѣхното гладко и хубаво говоряніе, въ слабый членъ на Читалището ся ражда желаніе да взѣме и той участіе въ разговорытѣ имъ, да каже и той нѣщичко, за да не бы да го взѣмѫтъ за невѣжа; честолюбіето прочее и съревнованіето ще ся събудятъ въ него, той ще почне да мысли врьху този или онзи прѣдмѣтъ за да можже и той да каже нѣкакво мнѣніе, и понеже онзи който ся изражява по-свободно и по-сладко той ся и по-доброволно слуша, това ще го подбуди да ся старай да ся изрази по-ясно и по-хубаво. Тѣзи обстоятелства ще го принудятъ да направи едно усиліе на ума си и едно усиліе на боязливость-тѫ си, боязливость която иматъ повечето хора които не сѫ излазяли да говорятъ прѣдъ събранія; и така прѣодолѣва на селскѫтѫ си дивотѫ, взема дерзость прѣдъ публикѫтѫ и става свободенъ гражданинъ. И трѣба да припознаемъ че ный Българитѣ имамы този недостатъкъ за да ся старанмъ да го уничтожявамы чрѣзъ развытіето на гражданскѫтѫ си свободѫ. Вый ще видите Българи доста развыти, и съ здравъ разумъ като влѣзѫтъ внезапно въ едно събраніе отъ 20 души да ся смутятъ, да не виждатъ гдѣ да сѣднатъ, да изгубатъ думѫтѫ си и да ся окажятъ като прости селяне, когато ако да бѣхѫ имали тѫзи гражданскѫ свободѫ за която говорѫ щѣхѫ негли да ни очароватъ съ разумныя си разговоръ и да ни оставѫтъ много по-пріятно впечятленіе за тѣхното достоинство. Когато искате да ся научите да вы не е страхъ да ся удавити въ водѫтѫ какво правите? Влазяте по-чясто въ неѫ догдѣ ся научите да ся държите надъ неѫ; и когато искате да бѫдите свободенъ кога влазяти въ събранія и въ голѣмы общества, влазяйте въ тѣхъ чясто за да ся научити чи хората и много на едно мѣсто събраны пакъ сѫ сѫщытѣ. Азъ съмъ видѣлъ въ Европѫ въ публичнытѣ събранія хора работници, безъ дълбоко ни широко ученіе, да излѣзатъ и да говорятъ съ пълнѫ свободѫ и доста добрѣ прѣдъ 3000 души слышятели и да ги господствуватъ съ дързость-тѫ си, прѣдъ които слышятели ако ся явеше нѣкой човѣкъ много по-ученъ нъ боязливъ бы изгубилъ

и ума и дума отъ смущеніе. Навыкътъ прочее да гов
римъ въ Читалищата ще ни пръготовлява да можимъ
влазями и да говоримъ свободно въ всяко друго събр
ніе. Читалищата ни могжтъ да бждтъ като една гими
стика въ коіжто да ся упражнявамы на словото и на гр
ждански живоътъ.

в) Всичката Българска ученна младость можи в
Читалищата да излага своитѣ познанія, да упражнява сво
итѣ таланты, да ся пръуготовлява въ граждански живот
Въ такыва събранія честолюбіето имъ
расцаля, кара гы да искатъ да блѣщатъ, да ся похвалят
и за това да кажятъ нѣща полезны на съотечественицыт
си, на отечеството си. Като има такова Читалище въ
динъ градъ въ коего да ся казватъ слова, единъ млад
ученъ колкото и да е лѣнивъ, ако има малко честолюбі
неще да можи да сни рахатъ, нѣма забрави онуй коего
училъ, нъ ще прочете и коего не е училъ за да моя
да говори и той прѣдъ съотечественицытѣ си и да им
даде благопріятно мнѣніе за своіжтж наукж. Пытали мя
много пжти нѣкои защо нашитѣ учени до като ся въ Е
вропейскитѣ училища ся толкова прилежятели и сы то
кова похваляватъ, а послѣ като ся върнатъ въ Българі
вече ся не чюватъ и не правятъ нищо коего да имъ пр
влече удивленіето на парода ни. Една отъ главныт пр
чины на таіж жялостиж истиніж е това, че тѣзи учени нѣма
въ Българіж случяй да ся развыватъ, немогжтъ да ся ту
рятъ въ положеніе щото да имъ ся раздразни честолюбі
то, за това талантитѣ имъ вмѣсто да цвѣтятъ и да ся ра
вывятъ, както е есгественно, тѣ напротивъ чезнжтъ, изг
снувятъ, умиратъ въ пустотжж и неизвѣстность-тж, как
цвѣтята чезнжтъ, извѣхватъ, умиратъ при отсжтствіето
въздухъ, на свѣтлиніж. Читалищата обаче ще можжтъ
единж стьпень да пробудятъ въ парода ни умственен
граждански живоътъ.

г) Като слѣдствіе на горнжтж ползж отъ Читалищ
та проистичя и друга една нравственна полза. Попея
Читалищата сж интилигентнитѣ центрове които сж назначе
да сътворятъ въ нашитѣ общины умственный живоътъ, н
неже ще ся казватъ въ тѣхъ много добры слова, бѣсѣд
прочитанія отъ добры прѣводы, всичкытѣ тѣзи умствен

произведенія като ся испращатъ до нашето Читалище ще ся обнародватъ чрѣзъ поврѣменното списаніе, така щото отъ единъ странъ тѣ ще бждатъ единъ новъ источникъ на свѣтлинѫ за народа ни, отъ другъ странъ ще показватъ на цѣлѫ Българіѭ гдѣ имамы способенъ человѣкъ и съ каквы таланты. Много пѫти има хора доста даровиты нъ, като имъ ся не дало случяй да ся покажятъ на свѣтъ и да ся познаятъ и тѣ сами, оставатъ си въ неизвѣсность безъ никакво обработваніе на талантыты си, а само единъ случяй да сѫ имали щѣли ся да отидѫтъ много напрѣдъ. Въ това има много примѣри, между конто ще ви кажѫ единъ. Отъ най краснорѣчивытѣ проповѣдници Французскы Масильонъ, който като е былъ калугеръ неизвѣстенъ самъ на себе си, накарали го по случяй да напише едно писмо до мѣстныя владыка. Владыката забѣлѣжилъ това писмо и взѣлъ Масильона та го опрѣдѣлилъ да ся обучява въ проповѣдь и тази е причината безъ коѭто негли нещѣхмы да имамы въ рѫцѣтѣ си единъ толко силенъ и толко краснорѣчивъ сраторъ. Читалищата прочее могѫтъ да послужятъ за обогатяваніе на Българскѫтѫ литературѫ и да извадятъ на свѣтъ нѣкои драгоцѣнны таланты. д) Еще одна много важна полза която ще излѣзи изъ срѣдѫтѫ на Читалищата е оная нравственна сила за единъ народъ отъ коѭто ся боятъ и най-силнитѣ непріятели, шарлатани и недоброжелатели на народа, и която ся наричя публичното мнѣніе.

Публичното мнѣніе е едно нѣщо безплътно, неосязаемо, отвлеченно, което никоя сила не може да улови и да затвори въ тьмницѫ, което никоя войска не може да разбіе, никое сѫдилище неможе да осѫди, никой завоеватель да подчини; то е единъ духъ, който ся намира на всякадѣ и нигдѣ, който ся не бои ни отъ калѫчь ни отъ крушумъ и който съвсѣмь че е духъ прѣодоляво надъ единъ армія и принуждава и най-силный монархъ да послуша желаніето му. Публичното мнѣніе е мнѣніето на здравомислящѫтѫ и просвѣтенѫ часть отъ народа врьху единъ кой да е въпросъ или прѣдмѣтъ чястенъ или народенъ. Вѣстницитѣ наистина служятъ да формируватъ публичното мнѣніе и да го рѫководятъ, понеже тѣ сѫ които получяватъ мнѣніето на всичкытѣ общины и виждатъ вышегласното мнѣніе, нъ вѣстницитѣ, не казувамъ това за

нашитѣ, нъ вѣстницитѣ имѫтъ по нѣкога интересъ да блудятъ това мнѣніе или пакъ да немогѫтъ до толков го прѣдставятъ както искатъ. Нъ въ Читалищата усти съобщенія и разысквания на Българскѫтѫ интелеген врьху народнытѣ ни дѣла, врьху народнытѣ ни дѣятел бразуватъ по-здраво общинскытѣ мнѣнія и узнаватъ он на всичкытѣ другы общины. Въ всякой образованъ нар има едно публично мнѣніе което е върховното и страшно сѫдилище за оныя хора които ся не боѭтъ отъ Бога ни отъ съвѣсть-тѫ си. Въ развитіето на ственный и гражданскый животъ чрѣзъ сѫдѣйствіето Читалищата ще ся издигне и въ Българскый народъ кова върховно сѫдилище, спасителенъ освѣтитель на щото добро.

Тыя сѫ, Господа, главнытѣ ползы които ся очакв отъ Читалищата, то есть да ся отварятъ по селата в мны училища, да имъ ся пращатъ взаимни учители, да подкрѣпятъ прилѣжителни нъ бѣдни дѣца, да ся по на бѣдны или оскудны въ Европѫ ученицы, да ся п татъ книгы на языка ни, да ся распространяватъ вѣст и періодическы списанія въ по-заглъхнѫлытѣ мѣста, да распрѫсватъ чрѣзъ бѣсѣды и лекціи практическы и по жителны познанія, да ся разысквать общеполезны мѣ да ся сътвори умственень и гражданскы животъ въ на да, да ся обогатява книжнината ни, да ся упражня Българскытѣ способности, да ся образува животъ на денъ; съ едиѫ рѣчь, чрѣзъ Читалищата да направи родътъ ни въ 10 годинъ исполинскы стѫпкы къмъ прѣдъка.

II.

Нъ да ли нашето Читалище и всичкытѣ другы талища отговориха до сега на цѣль-тѫ за коѭто сѫ ся ставили? Освѣнь петь шесть Читалища, въ които в чивамъ и нашето, които показаха нѣкакъвъ знакъ на вотъ, какво направихѫ другытѣ сто Българскы Читали Гдѣ сѫ училищата които сѫ отворили съ помощь-тѫ си? сѫ ученицити които сѫ подкрѣпили? Гдѣ сѫ книгытѣ к напечятаха? Гдѣ сѫ общеполезнытѣ работы които сѫ и шили? Колко слова, колко бесѣды ся казаха? Колк

ратори, колко учени хора ся показахѫ да говорятъ? Колко библіотеки ся съставиха? Колко и каквы ползы ся принесоха? Ако ся не лъжѫ, пито стотната чясть отъ онуй което е было възможно не ся е направило! Ный чюхмы съ въсторгъ че отечеството ни ся покры съ Читалища и послѣ не чюхмы вече нищо! Този ли е умственый животъ когото отъ тѣхъ очяквахмы? това ли е гражданското въспитаніе което ни обѣщавахѫ?

Гдѣ остана това чюдно наснованіе на всичкытѣ Читалища които, както рѣкытѣ стичятъ водытѣ си въ океана, гдѣто, като ся преобърнатъ на пара и облаци ся повръщатъ надъ сушѫтѫ, и, съ своитѣ благодѣтелни дъждове, напояватъ сухѫтѫ земѭ и ѭ оплодотворяватъ толкова красно и изобилно, което животътъ на природѫтѫ тѭй и тѣ Читалищата, щѣхѫ да изливатъ жизненытѣ си силы въ столицѫтѫ, въ нашето Читалище което чрѣзъ повръменното списаніе щѣше да ги врьща по всичкытѣ долины, планины и равнины на отечеството ни, двѣ хыляды пѫти по-голѣмы, това което щеше да сътвори умственый животъ безъ който единъ народъ не е освѣнь една безгушна маса недостойна за названіето народъ? Отъ гдѣ дохожда прочее тая бездѣятелность, тая тишина, тая парализія, тая смрьть която владѣе въ всичкытѣ ни почти народополезны прѣдпріятія? Не стига да ся хвалимъ че имамы сто Читалища, трѣба тыя сто Читалища, тыя сто патріотическы Дружества да принесѫтъ ожидаемѫтѫ отъ тѣхъ помощь, инакъ ный ся намирамы въ гыбелно самообращеніе, което е по-врѣдно отъ колкото ако знаяхмы че нѣмамы нищо. Безъ съмнѣніе, нѣщичко ся е направило и това тука доказваніе, че не сѫ направило както трѣба, е единъ напрѣдъкъ, въ вый ще припознайте че той е единъ жялостенъ напрѣдъкъ! Коя е прочее причината на тая недѣятелность? Да ли хора нѣмахмы които да разбиратъ ползытѣ отъ Читалищата? Внезапното и въсторжно отварянѳ на тѣзи Читалища е едно доказателство за всеобщето разбираніе на ползытѣ имъ, и ако быхъ рѣклъ противното хылядото имъ основателни членове щѣхѫ да ся вдигнѫтъ противъ мене и да ми кажѫтъ: Ты ны клеветишъ.

Да ли Читалищата ся лишяваха отъ срѣдства? Опыт общины които могѫтъ да плащатъ всякѫ годинѭ по стотц-

ны хиляды гроша за моды, за Европейскы залъгалкы, за луксове които ни развращаватъ, за удоволствія които ни повреждатъ, за безбройны каприціи и прищевкы, оныя общины на които хората харчятъ за толкова излишности, не могжтъ ли да пожьртвоватъ и нѣщичко за вопіющытѣ нужды на отечеството си? Нъ ще ми възразжи нѣкой чи ный смы народъ еще младъ, не опытенъ, не богатъ, не образованъ и за това не смы направили щото смы могли, пи азъ за това и искамъ да смы направили всичко щото е было возможно: На ли смы отворили Читалищата за да излѣземъ по-скоро отъ невѣжеството, отъ неопытность-тж, отъ бѣдность-тж, отъ простотжтж? Коя е прочее причината на недѣятелность-тж ни? Причината, Господа, е *пецспълнаванѣето на длъжноститѣ ни като Българи.*

Ный желаимъ напрѣдъка на отечеството си, нъ поречето пжти ся ограничявани само съ желанията си. Въ всичкытѣ си почти народны прѣдпріятія ный ся рѣшявамы по чювство, а не по длъжность, затова и доклѣ е чювството топло ный си обѣщавамы чюдеса, и щомъ на утрито този пламыкъ утихне и нашето прѣдпріятіе си замржзни на мѣстото. Рѣшимъ да направимъ нѣщо много добро за отечеството си, нъ стига на утрѣшный день да ся намѣрыж въ противорѣчіе съ другъ единъ членъ въ прѣдпріятіето ни за да обърнж всичкытѣ си силы за развалжтж на доброто което иска да направи той. Такыва минутны увлеченія, колкото похвалны и великодушны да сж тѣ, достойны сж повече за дѣца отъ колкото за хора които познаватъ гражданскытѣ си длъжности.

Както единъ баща има длъжности къмъ фамиліжтж си и длъжноститѣ му сжществуватъ на всякой день, на всякой чясъ, на всякж минутж тъй и единъ Българинъ има длъжности къмъ народа си които длъжности сжществуватъ на всякой день, на всякой чясъ, на всякж минутж прѣзъ всичкый му животъ. И дѣйствително, единъ народъ нѣ е освѣнъ едно съединеніе на много фамиліи происходящи отъ единж фамиліжж и имѣющи за связь помежду си истый языкъ, истытѣ правы и обычяи, истытѣ прѣданія, истжтж всеобщж религіжж и населевающи единж опредѣленж странж на земліжтж. Тѣзи многочисленны фамиліи съставлявatъ единъ народъ и пжтъ като народъ общы жела-

нія, общи страсти, общи радости, общи скърби, общи интереси, които ни даватъ общи права и ни налагатъ общи длъжности. Като членъ на Българскый народъ азъ носѩ съ себе си моитѣ длъжности па Българинъ и трѣба да гы испълнявамъ спорядъ силытѣ си, гдѣто и да отидѫ и въ каквѫто възрасть и да съмъ; инакъ азъ ще бѫдѫ като единъ членъ на единъ фамилиѩ на коѭто само щетѫ правиѫ безъ да й принесѫ никаквѫ полза. Трѣбва прочее да работимъ за отечеството си по длъжность а не като че ли му правимъ нѣкоиѫ мылостиниѫ. Отъ това незнаиніе доходжда гдѣто много Българскы патріоти имѫтъ патріотизмътъ си много тѣсенъ: Въ Епархіѭтѫ си тѣ не виждатъ подалечь отъ селото си, въ селото си не виждатъ по-далечь отъ махалѭтѫ си, въ махалѭтѫ си не виждатъ по-далечь отъ тѣхнѭтѫ кѫщѫ, а незнаѩтъ чи безъ удовлетвореніето на общытѣ интересы на махалѭтѫ, нашята кѫща не може да бѫде добрѣ, безъ удовлетвореніето на интересытѣ на нашето село, нашята махала не може да бѫде добрѣ, безъ удовлетвореніето на интересытѣ на нашѭтѫ Епархіѭ нашето село не може да бѫде добрѣ, безъ удовлетвореніето най-послѣ на интересытѣ на нашій народъ нашята Епархія, нашето село, нашята махала, нашята кѫща не могѫтъ да не страдаѩтъ. Нека ся проникнемъ дълбоко отъ длъжностьтѫ си като Българи и нека дѣйствувамы по длъжность а не по чювство; и азъ може да очюда нѣкои отъ васъ ако ви кажя чи длъжностьта ни къмъ отечеството можи по нѣкога да ны накара да неслѣдвамы рабскы чювството на съотечественницытѣ си ако съвѣсть-та ни го повѣлява, и ще ви дамъ единъ живъ примѣръ ако ми дозволявате.

Миналата година, когато Французкото самоувѣренно Правителство, раздражено противъ Прускѭтѫ силѫ и съгласно съ чювството народно и съ прѣдставителитѣ му поиска отъ тѣхъ да обявятъ едногласно войнѫ, единъ само човѣкъ, убѣденъ че Франція не е добрѣ приготвена за войнѭтѫ, стана въ камарѭтѫ и ся произнесе противъ всеобщото желаніе на народа си, и щомъ войната излѣзе несчястна, пакъ, вѣренъ на длъжность-тѫ си, съвсѣмъ що народътъ неискаше да пріеме сраменъ миръ, той 80 годишенъ старецъ, прѣтече цѣлѫ Европѫ да моли другытѣ дрьжавы да спомогнѭтъ за благопріятенъ миръ, и днесь

истощава послѣднитѣ си силы за да излѣчи ранытѣ и
течеството си, безъ да глѣда ни кои ни колко сѫ про
него нъ гдѣ е народното добро! Нъ какво пакъ душ
счастіе, какво ублажяваніе на съвѣсть-тѫ да може добр
гражданинъ, добрыйтъ патріотъ да ся каже че полага
дове и търпи за единъ цѣль народъ, чи гони една бл
родня цѣль, че животътъ му не ще да е безполезен
земѣтѫ и че той заслужва любовьтѫ и почестьтѫ на
кова миліоны человѣческы сѫщества!

Тежко на онзи народъ въ когото тази гражда
добродѣтель, която ся нарича родолюбіе не е разв
Такъвъ народъ или не е еще станѫлъ народъ, или е
налъ народъ развратенъ. Азъ нѣма да ви доказвам
народитѣ догдѣто имѫтъ тази добродѣтель цвѣтятъ
развиватъ и че щомъ ѭ изгубятъ, тѣ тичятъ къмъ
ніето си; нѣма да ви доказвамъ чрѣзъ Исторіѣтѫ чю
та които старитѣ Грьци направихѫ отъ патріотизмът
чюдесата които Римлянитѣ направихѫ отъ сѫщѫтѫ
данскѫ добродѣтель; нѣма да ви доказвамъ патріотиз
новытѣ народы, и жьртвытѣ които единъ народъ е с
бенъ да направи отъ любовь къмъ отечеството. Вси
тѣзи чюдеса отъ геронзмъ, отъ самоотверженіе сѫ
шни да минѫтъ прѣдъ вашитѣ очи защото, слава
подъ скиптрътъ на Н. И. В. Султанътъ, отъ насъ с
изискуватъ никаквы извънредны жьртвы, отъ насъ
изискува да жертвовамы ни животъ ни имотъ, отъ нас
неизискува освѣнь да слѣдувамы неговътъ примѣръ,
ся потрудимъ да изгонимъ общійтъ непріятель на чело
скытѣ страданія — невѣжеството. Въ другытѣ дръжа
родытѣ сѫ които тласкатъ правителството си къмъ
дъка, а тука правителството тласка народытѣ си към
прѣдъка и ный не знаемъ да ся въспользовамы отъ
ва благопріятны обстоятелства? Познавамы че въ Е
освѣнь безбройнытѣ училища, гимназіи, университеты,
личны библіотеки, освѣнь толкова постановленія за ра
улучшеніе и осъвършенствованіе отъ всякѫ страня
еще многовидны родолюбивы дружества да ся заним
съ напрѣдъка на мѣстото си, познавами и голѣмата
дналость на народа си и смы отворили Читалища за
правимъ почти нищо въ тѣхъ? Ако можя да съберя

всичкытѣ членове на Читалищата по Бѣлгарїѫ, и ако извадяхъ отъ тяхъ опыя които не сѫ нито стѫпили въ Читалищата, и опыя които сѫ стѫпили, нъ които не сѫ нито вѣстникъ прочели, колко читалищни членове ще останатъ, мыслиты? и отъ тыя които останатъ като гы попытамъ какви матеріалны жьртвы, какво пожьртвованіе отъ врѣмя и какъвъ трудъ сѫ положили прѣзъ годинѫтѫ за да принесѫтъ ползѫ на отечеството си, колко ще могѫтъ да излѣзѫтъ да ми отговоратъ че сѫ си испълнили дтъжность-та достойно, колко? ще има 20 или 30? Защо, азъ могѫ ли да`нарекѫ родолюбецъ и голѣмъ патріотъ оногози който, познавающь безбройныты добрины, които народа ни очыква отъ Читалищата, ся благодари да стѫпи въ тѣхъ 2-3 пѫти въ годинѫтѫ, да каже нѣколко празны думы, и послѣ да си отиди задоволенъ отъ себе си като че ли е направилъ всичкѫтѫ си длъжность къмъ отечеството? Могѫ ли да нарекѫ патріотъ голѣмъ оногози който е далъ въ годинѫтѫ едно меджидіе за Читалището и мысли че имято му трѣба да мини съ златны слова въ най-отдалеченото потомство? Да ли прочее съ толковато испълненіе, или подобрѣ да кажьѫ съ таковото неиспълненіе на длъжноститѣ си Читалищнитѣ на всякадѣ членове ся надѣѭтъ да извадитъ майкѫ си Бѣлгарїѫ изъ оковытѣ на невѣжеството и да ьѫ поставатъ на приличный ней рядъ, между народытѣ?

Нека прочее поне ный на Цареградското Читалище членове испълнявами за напрѣдъ по-добрѣ длъжноститѣ си като Българи, нека поне ный ся занимаехмы по-серіозно съ народныты за просвѣщеніе улучшенія, нека поне ный да бяхмы примѣръ, за дано да излѣзеше това народно умственно движеніе и тыя добрины които ся чякатъ отъ читалищата, защото, нека го незабравямы, мисіята на сегашнето поколѣніе е да изгони изъ народа невѣжеството, и ако при толкова благопріятны врѣмена не направи дъджностьтѫ си, то ще бѫде отговорно прѣдъ потомството.

Божи, Прѣмудрый Създателю! както на врѣмято ти испрати въ днѣшный день Св. Духъ да вдѫхне на 12-тѣхъ апостолы този небесенъ пламыкъ съ когото само можахѫ да распространятъ христіанското ученіе по цѣлѫтѫ вселенѫ, тѫй и днѣсь благоволи да вдѫхнишъ на всичкытѣ

български читалищны членове този пламыкъ на любовьтѫ къмъ отечеството който само може да направи тѣхный патріотизмъ дѣйствителенъ и плодотворенъ за народа ни.

Урокъ отъ наблюденіето на природата. (1)

Наистина, природата и человѣкътъ сѫ направены за единъ други, не само защото природата привлича ума къмъ себе си, не само защото умътъ са стреми неволно къмъ любовьта и изучваньето на прекрасното и изъщното, но че природата и человѣкътъ обематъ въ самото си сѫществованіе елементы отъ постоянно измѣненіе. Самыйтъ порядъкъ на природата и на хармоніитѣ които той изисква сѫ сичкитѣ слѣдствіе на измѣненіе. Елементытѣ, макаръ повечето отъ тѣхъ, да задьржатъ единъ бытъ, тѣхнытѣ формы и положенія сѫ непрестанно измѣняемы; тѣ образуватъ новы комбинаціи, като уничтожаватъ образа на преждебывшето си сѫществованіе. Каква е исторіята на планетната система, и безъ сѫмнѣніе на сичкитѣ други системы, ако не едно вѣчно продължаемо измѣненіе; ный виждамы сега грамадны вещественны массы да отиватъ отъ порядъкъ въ безпорядъкъ, и сега пакъ отъ безпорядъкъ да влизатъ въ усъвьршенствованіе; може бы пакъ да са измѣнятъ и да са преобразяватъ во вѣки въ математическитѣ кругове на своето продълженіе! И каква е исторіята за человѣка презъ нѣколкото послѣдующи вѣкове върхѫ които неговата біографія са простира! Нѣма ни една страница въ лѣтописытѣ която да не казва за неговото измѣненіе на напредь, выпжги на напредь измѣненіе — измѣненіе въ развытіето на умственыя и общественныя му характеръ — нѣкогажды пълзяще, диво и голо животно, сега образована, обработена, творителна, полубожественна интелигенція. Равно голѣма съ измѣненіето е сѫдбата на народытѣ. Вавилонъ, Тиръ и Стара Гърція имала сѫщата сѫдба по обща за свѣта. Народытѣ

(1) Виждъ брой 16-ый.

са въздигатъ за да падатъ, и тѣ падатъ за да бы други да са въздигнатъ върху общитѣ развалины. И индувидуялныя животъ, какъвъ е отъ люлката до гроба ако не постояненъ редъ на измѣненіе — единъ постояненъ крѧгъ на физическо, морално и умственно напредванье и назадничаванье? Погледни това безсилно дѣте на което болнавытѣ чьрты сдвамъ показватъ челѣшка индувидуялность, при туй въ нѣколко недѣли само ный забѣлѣжвамы бързото нарастванье на физическата му направа и на умственытѣ му силы. То е начнало едно пѫтешествіе, презъ което нѣма почивка, нѣма преставанье. Мѣстото и страната презъ които ный пѫтувамы днесь, ще останатъ назадь утрѣ и никогаждь не ще са видѧтъ пакъ освѣнь чрезъ помощьта. И о, память! Колко драго ный си въображавамы при напомнянѣето за миналото, че ный смы пѫтували върху сѫщата земя пакъ, дѣто смы са скитали въ пьрвытѣ дни на живота си. Наистинна, има една сила въ памята да напомня фактове, изображенія и да ни представя древны положенія на мѣста; но увы! чистытѣ безъ пятно радости въ пьрвытѣ годины, славнытѣ надежды и обѣщанія за едно блескаво бѫдуще, и усѫщественіе на младенческитѣ удоволствія не можатъ никогаждь да са припомнятъ въ тьмната чистота чрезъ най-жаркитѣ усилія на въображеніето. Умственната тъй сѫщо и физическата сила сѫ вѣчноизмѣняемы, и какъ може да бѫде другояче? Както тѣлото преминува отъ дѣтинство въ юношество и отъ юношество въ мѫжество, тъй и умственното развытіе което показва сѣка послѣдующа стѫпка, преминува тоже и произвежда новы формы на мысланье. Ный са трудимъ постоянно да търсимъ отъ миналото сѫществованіе неговытѣ най драги наслажденія макаръ увѣхнали, и ный си полувъображавамы че миналытѣ чувствованія са съживяватъ въ насъ, но въ сѫщность, туй което е было никогаждь не са враща. Ный преминувамы отъ позорище на позорище, нѣкой пѫть честиты както пчелата преминува отъ цвѣтъ на цвѣтъ, но както тъзи лѣтна очарователка, ный не можемъ отъ сѫщія цвѣтъ да извадимъ два пѫти медъ. Ный можемъ да си откѫснемъ едно благовонно цвѣте, но никогаждь, никогаждь не можемъ да откѫснемъ сѫщото втори пѫть. Ный го земамы, наслаждавамы му са, и то умира. Туй не е

грѣшка на природата. Памятьта припомня фактоветѣ и зрѣлищата, и датата е доста ясна за сичкитѣ практически намѣренія на живота, когато умътъ, вънѫги новъ, търси и намира въ сѣко послѣдующе измѣненіе на сѫществованіето си новы источницы равностойны па измѣняемытѣ му желанія. Наблюденіето на красотата е една способность толкозь всеобща колкото и ума самъ по себе си. Най простыйтъ селянинъ който отива на работата си прѣзъ една лѣтна зарань, неговытѣ мысли быле отправены или не на нѣкой особитъ предметъ, е обаче увѣренъ че едно славно зрѣлище го окружава. Той не може да наблюдава съ едно живописно око вѣчно измѣняемытѣ краски и шарове на едно великолѣпно пролѣтно небе; нито съ едно поетическо ухо да са очаровава отъ сутрешната пѣсень на чучулигата; нито може да види въ широкото пространство на могилата и долината едно постоянно угощеніе за умственно удоволствіе. Не — подробноститѣ на тѣзи славы може да бѫдѫтъ скрыты отъ неговыя скратенъ рѣчникъ на природныя езыкъ, но една луча отъ божественната му свѣтлина прониква дълбоко въ тайнытѣ му мечтанія. И тъй туй всепроницаемо чувство на красотата са намира въ сѣкиго въ вънкашныя свѣтъ. Единъ обыча да са взира съ въсхищеніе въ синитѣ воды на могѫщата дълбочина до колкото стига окото му. Други са наслаждава да открые въ нѣкоя великолѣпна картина щото сѫзира глѣдътъ му отъ отдалеченната възвышенность и безъ привлекателностьта на нѣкой особитъ предметъ, да са очаровае изведнъждь като едно цѣло съединено. Трети обыча да са взира въ звѣздното небе и посрѣдь тихата красота на нощьта, да размышлява грамадностьта и таинственностьта на безпредѣлното пространство. Четвърти предпочита да са вдаде въ нѣкой очарователенъ предметъ изслѣдващецъ и наблюдаващецъ чудеснытѣ му качества въ сичкитѣ подробности на сѫществованіето му. То може да бѫде едно цвѣте, едно птиче, едно насѣкомо, или даже една тварь която да принадлѣжи на нѣкое бывше твореніе и на която сѫществованіето да са доказва чрезъ самытѣ камыны които ный тѫпчимъ.

И тъй, до толкозь предметытѣ сѫ пълны отъ интересъ на сѣкждѣ, щото ако хвърлимъ само единъ погледъ

вьрху земното пространство, умътъ получава едно побужденіе, и усѣща новъ потикъ да дѣйствува вѫтрѣ. Най послѣ, нѣма пустиня толкози гола, нито мѣстоположеніе толкозь пусто и не весело, конто умътъ чрезъ съобщеніето на мыслытѣ да не може да ги преобърне въ единъ рай, изобылующъ съ храна за памятьта или съ источницы за мыслянье.

Побългарилъ отъ Англійскый *П. К. Димитровъ.*

Бебекъ, 10 Февр. 1871.

Полза отъ Астрономіѣѫтѫ.

Астрономіята е полезна въобще като наукѫ; тя просвѣщава и усъвьршенствува человѣческый умъ. Образованность-та на народыты ся съставлява изъ различны познанія: Всяко открытіе, всяка нова и справедлива мысль влиза въ тѣхный съставъ и нечювствително възбужда ума, като го направлява камъ най-благородны цѣли. Въобще науката, като умягчява нъравыты, прави хората по-добры и по-счястливы; тя ны отдалечява отъ пронырството и мечтаніята на честолюбіето и на гордость-тѫ, а ни показва, че трѣбва да обычамы добродѣтель-тѫ за нейнѫтѫ собственѫ красотѫ. Като испытвамы глѫбочинытѣ на природѫтѫ, като ся трудимъ да открыемъ нейныты тайны, като разбирамы явленіята, и като допускамы само онова, что не е дѣйствително подхвьрлено подъ никакво съмнѣніе, възможно ли е да не обыкнемъ истинѫтѫ, и да ся не слѣдувамы въ общественный животъ? Освѣнь това съ упражненіето въ наукѫтѫ самый трудъ ся прѣвръща въ навыкъ: А трудолюбіето не е ли основаніе на общественото благосъстояніе? Ето прѣдмѣти, конто надлежятъ да ся обяснятъ и да ся принесе камъ очевидность положеното намѣреніе да говоримь за ползѫтѫ на наукѫтѫ за цѣлый человѣческый родъ, и въ особенность заради всяко общество. Нъ намъ не е възможно да ся спрѣмъ тука по-надлъго и за това ся обрьщамы камъ разсмотрѣніе на нашый въпросъ.

Слабость-та на физическыты силы на человѣка ся възнаграждава съ умственныты силы: Нъ доклѣ тыя послѣдниты не сѫ укрѣпены, до това врѣмя той си остава сѫщество страшливо, пълно съ прѣдразсѫдъци и заблуждения, които понижяватъ благородството на неговѫтѫ природѫ. Особенно ся бои той отъ непрѣдвидимыты опасности, съ които не е можялъ да измѣри нито силыты, нито благоразумѣето си: Отъ това не е твърдѣ чюдно, че въ дивыты народы явленията на природѫтѫ възбуждатъ не благоговѣние къмъ Твореца на свѣта, нъ страхъ и отчаяние: Зачтото нетрѣбва много опытность, за да ся увѣримъ, че не е възможно да ся располагамы съ тыя явления по произволъ. Правдата камъ неизмѣняемый порядъкъ на главныты небесны явления, може да ся навыкне твърдѣ скоро: Никой и отъ самыты необразованны не ся страхува, че слънцето, като ся скрые подъ хоризонта, ще исчезне за всегда; нъ чрѣзвычайныты происшествія, които нарушявить, по видимому, оня порядъкъ, немогѫтъ да не произвождятъ ужасъ на всичкы, които незнаѣтъ, че и тыя происшествія сѫ слѣдствія на общыты законы, а не събытія случайны и разрушителны. Тука принадлежятъ затмѣнията на лунѫтѫ и на слънцето и появяванѣето на кометыты. Първаты изъ тыя явленія, благодареніе на ученыты, не поразявать вече нашето въображеніе: Зачтото гы прѣдварятъ и имъ назначавать врѣмята отъ първѫтѫ до послѣдняѫтѫ секундѫ; а за послѣдниты и сега еще много мыслятъ, че сѫ вѣстители на различны нещастія, нъ напрѣдъ тыя свѣтила сѫ подавали ужасъ на цѣлы народы. Въ 1860 когато *Нютонъ* исчислявалъ вече пѫтя на кометыты, а *Халей* предсказалъ тѣхното възвръщаніе, всичка Европа быда приведена за единъ отъ тѣхъ въ такъвъ страхъ, чтото *Бель* былъ принуденъ да напише учены съчиненіе, въ което ся старалъ той, съ всичкѫтѫ тънкость на діалектикѫтѫ (умословіе, логика), да докаже, че кометыты възвѣщаватъ не гнѣва на Божеството, нъ неговѫтѫ мѫдрость и всемогѫщество. Праздны усилія! Само Астрономіята, която ны научва, че кометыты имѫтъ изброенъ пѫть и періодическо обрѫщаніе подобны и на другыты небесны свѣтила, може да искорени прѣдразсѫдъциты, противъ, които е безсилно всяко остроуміе и ученность. Излишно е да

говоримъ за глупавото желаніе да познаемъ бѫдщето на небето. Провидѣніето го е окрило заради наше благополучіе, и въ затруднителны положенія трѣбва да прибѣгваме не камъ Астрономіѣтѫ, която недава никакъвъ отвѣтъ и утѣшеніе, нъ камъ Вѣрѣтѫ, която може да утоли нашіѣтѫ горесть. А чюдно е, че было е врѣмя, когато сѫ забравили таѭ истинѫ, и прибѣгвали камъ Астрологическы гаданія; чюдно е еще, че и сега всичкы нечювствуватъ нейнѣтѫ важность и много сѫ готови да ся отдаджть въ власть-тѫ на най-унизителны заблужденія.

Астрономіята не само ны освобождава отъ прѣдразсѫдкыты и суетный страхъ — слѣдствія на невѣжеството; нъ възбужда въ нашѣтѫ душѫ възвышены мысли, като ни открыва истиннѣтѫ систему на свѣта и постоянныты законы, съ които ся управлява и поддържя движеніето на тѣѭ огромнѫ машинѫ. Астрономіята показва пространствата, които ся приближаватъ камъ безкрайность; като расширява прѣдѣлыты на Вселеннаѭ, тя възвышява нашіты понятія за всемогѫщаго Творца. Когато Астрономіята ся нахождала еще въ младенчество, тогава думали, че земята е срѣдоточіе на тоя свѣтъ, и съставлява най-важнѣтѫ му часть; че звѣздыты сѫ блѣстящи точкы, прикрѣпены на небесный сводъ за увеселеніе на нашето зрѣніе; че слънцето и луната сѫ ничтожны въ сравненіе съ нашето жилище и ся нахождать на весма малкы разстоянія отъ него. Нъ сега Астрономіята ны учи, че слънцето е 1,300,000 пѫти по-голѣмо отъ земнѣтѫ, и отдалечено отъ насъ 35 милліона мили; че разстояніето на неподвижныты звѣзды е невъзможно да ся измѣри, а извѣстно е само, че свѣтлината на най-ближныты отъ тѣхъ, достига на земнѣтѫ въ три годины; и че всичката земна орбита бы ся показала съ точкѫ, ако бы ся погледала отъ звѣздыты. Собственната свѣтлина на неподвижныты звѣзды ны увѣрява, че тыи сѫ слънца подобны на слънцето на нашѣтѫ планетнѫ систему; слѣдователно колкото сѫ безчисленны тыя свѣтила, толкова и безчисленны свѣтове. Тая мысль изумлява най обширното въображеніе и ны уничтожава прѣдъ величіето на Непостижимаго. Ето слабото начьртаніе на опѫѣ ползѫ, която може да получи человѣкъ отъ Астрономіѣтѫ относително за своѭтѫ умственность;

и заради общественный животъ, тая наука доставя неисчислимы ползы.

Главната потрѣбность на общежитіето е измѣрваніето на врѣмято, послѣдователното теченіе на което може да ня опрѣдѣли само съ движеніе, което трѣбва да бѫде постоянно и еднообразно; нъ такъво движеніе нѣма на земльѫтѫ: Не е такъво, напримѣръ, духаніето на вѣтъра, движеніето на рѣкѫтѫ; ни съ еднаквѫ скорость лѣтятъ птициты, нито пакъ бѣгатъ сухоземныты животны; чювствованіето на человѣка и сцѣпленіето на неговыты мысли сѫ безкрайно разнообразны: За душьѫ, която страда и мьгновеніята сѫ тяжкы, а за душьѫ, която ся наслаждава и годиныты не сѫ продължителны. Само едното движеніе на небесныты тѣла ся свьршува покойно, опрѣдѣлително и равномѣрно: него трѣбвало да изберать за точното измѣреніе на врѣмято; нъ безъ глѫбокы свѣдѣнія отъ Астрономіьѫтѫ и съ тыя срѣдства е невъзможно да ся ползувамы отъ надлежящій начинъ. Деньтъ измѣрвамы ныесъ врѣменното разстояніе отъ изгрѣваніето на слънцето до залѣзваніето: А когато това разстояніе ся повтори многократно, тогава тая мѣра става недостатъчна; и за да не затруднявамы память-тѫ съ многосложны числа, трѣбвало оныя повторенія да съединимь въ новы единици, които да доставять обрьщенията на слънцето и лунѫтѫ и нейныты видоизмѣненія. И така точното познаніе на тыя обрьщенія е необходимо за гражданскый животъ. Доклѣ не было прѣобрѣтено това познаніе, до това врѣмя календарьтъ на всичкы народы ся нахождалъ въ най-голѣмы несъвьршенства, и незнаяли срѣдствата, за да гы исправять. А сега, като знаемъ да съгласявамы слънечното движеніе съ лунното и да опрѣдѣлямы тѣхныты неправилности, не срѣщамы вече затрудненія въ исчисленіето на врѣмято, и можемъ да ся располагамы съ дѣлата си и безъ разбьрквания.

Фонтенель сравнява исторіьѫтѫ на пьрвыты вѣкове на свѣта съ развалиныты на обширното здание и говори: «Ако «бы всичкыты му чясти уцѣлѣлы отъ врѣмянныты разру- «шителны дѣйствія, то и тогава бы было весма трудно да «гы съберемъ и да го възстановимъ въ прѣжній му видъ, «а сега, когато много изъ тыя чясти сѫ или повредены, «или изгубены, то прѣдпріятіе отъ тоя родъ е невъзмож-

но.» А тоя важенъ недостатъкъ на Старѣтѫ Исторіѣѫ произлиза отъ това, че лѣтописиты не сѫ ся подкрѣпявавалы съ строгѫ хронологіѣѫ, безъ коѭто ся разбърквать всичкы происшествія. Едната само Астрономія е въ състояніе да свѣти и да принесе въ нѣкакъвъ порядъкъ тоя хаосъ. Заради невѣжеството, лунныты затмѣнія, особенно слънчевото, сѫ былы и щѧть бѫдѫть поразителны явленія; а ако тыи ся съпровождали съ каквы да е забѣлѣжителны промѣны въ сѫдбѣѫ на народыты, то за тѣхъ напомнювать съставеніето на съврѣменныты запискы. Като слѣдува тыя законы, Астрономътъ, който знае законыты на послѣдователность-тѫ на слънчевыты и лунныты затмѣнія, може да назначи врѣмято, въ които тыи ся свършвать. Неговыты исчисленія имѧть непоколебимы основанія, и за това историкътъ трѣбва да ся полага на тѣхъ съвършенно и рѣшително да отхвърля всяко противорѣчіе.

Не е изъ вънъ и единчкото любопытство да ся постараемъ да познаемъ положеніето на различныты страны на земнѣѫ повърхность: Това познаніе е необходимо за съобщеніята между народыты, связанны сега съ политическы, търговскы и съ ученны отношенія. Тыя отношенія съединявать всичкыты хора въ едно велико семейство, на то членовети сѫ длъжни да ся стараѧтъ съ взаимныты си помощи да го водять камъ съвършенства. На прѣдъ търговіята, войната и другыты связи сѫществували само между съсѣды; а сега ся мѣнять съ произвѣденіята и съ свѣдѣніята си, плашять единъ другый и оныя народы, между които лежи цѣло полушаріе. И така Географическыты познанія ставать необходимы; не е възможно да свършимь отдалеченыты пѫтешествія, ако нѣмамы прѣдъ очи изображеніето на земнѣѫ повърхность. Нѣ таквы изображенія, извѣстны подъ имя *ландкарты*, никакъ неможемъ да съставимь отъ простыты повѣствованія на пѫтешественици, които незнаять ученыты срѣдства, за да назначать мѣстата на цѣлы господарства, на морята, на обширныты езера, на голѣмыты рѣкы, на высокыты горы, които прѣсичять земнѣѫ на различны направленія. Тыя срѣдства прѣдлага *Геодезіята*, която е една отъ прикладныты чясти на Астрономіѣѫ, и безъ помощь-тѫ на коѭто неможе да ся достигне до съвършенство. За да ся увѣримъ въ

това, стига само да сравнимъ старыты ландкарты съ найновыты, съставены по Астрономическы наблюденія на просвѣщены пѫтешественици. Освѣнь това безъ морскыты пѫтешествія не е възможно да установимъ съобщенія между материцыты земи, раздѣлены съ обширны пространства водѫ: Нъ заради дързостныты, които повѣрявать живота си на разяреныты вълны, нѣма друго срѣдство за безопасность, освѣнь Астрономическыты свѣдѣнія. Наистинѫ, ако си въобразимъ корабъ, отдалеченъ отъ земныты прѣдмѣты, и плаваѭщъ по влажнѫ стихіѭ, или въскачанъ съ усиліето на вѣтъра, или прѣбываѭщъ въ съвършенно спокойствіе, което не по малко прѣпятствува на намѣреніето на мореплавателиты: Съ что ще може да ся опрѣдѣли неговото мѣсто, неговото направленіе? Съ что ще може да ся означи разстояніето на островыты, положеніето на *мелиты* (нарой пѣсъкъ), на подводныты камьцы? и пр. . . . . въ что друго, освѣнь тыя свѣтящи точкы, укрѣпены по видимому на неизмѣримый сводъ? Съ что друго, освѣнь наблюденіята надъ обрьщеніята на слънцето и на лунѫтѫ? За да ся почювствова изеднажь всичкѫтѫ ползѫ на Астрономіѭтѫ за мореплаваніето, трѣбува да ся прочите неговѫтѫ Исторіѭ: Было е врѣмя, когато не сѫ смѣяли да ся отдалечять отъ брѣговеты; было е врѣмя, когато хыляды дързостни, нъ не просвѣтены съ Астрономическы наблюденія, сѫ погыбвали като жертвѫ на невѣжеството? Като сравнимъ това състояніе на мореплаваніето съ сегашнето: Каква чрѣзвычайна разлика! Тогава подобны прѣдпріятія са считалы за безуміе, и сега даже не имъ ся удивлявать. Пѫтешествіята около земното кѫбо сѫ станѫлы най-пріятны разходкы.

1871 Мартъ 21.

Прѣвелъ *Н. А. Начовъ*.

Хымическо наименованіе (1)

СОЛИ

Соли (Sels) наричатъ онія тѣла, които ставатъ чрѣзъ съединѣнието на единъ *кыслотъ* съ единъ *основъ*.

За да ся наименува една соль непзбѣжно е знанието на слѣдующитѣ нѣща: 1° състава на кыслотѫтъ; 2° състава на основѫтъ и 3° съразмѣрноститѣ по които ся е съединила кыслотата съ основѫтъ.

Кога една кыслота ся соедини съ една основъ за да направи соль, ако кыслотата е съ пълно окончяніе, това окончяніе ся дава на общѫтъ рѣчь *Кыслота*, каго ся придружи съ имято на основѫтъ, както на пр. *Симпурная кыслота* съединена съ *първокыслѣно желѣзо* наричиме *Симпуро-Кыслотное първо-окыслѣно желѣзо* (sulfate de protoxyde de fer) или по на кратко *Симпуро-Кыслотное желѣзо*. Нъ ако бы че кыслотата е съ усѣчено окончяніе, то и когато ся съедини съ нѣкоя основа, за да направи *соль*, имято *Кыслота* зема усѣчено окончяніе, като: *Симпурна Кыслота* съединена съ *първо-окыслѣно желѣзо* прави *Симпуро-кыслотно желѣзо* (sulfite de fer).

По сѫщето правило ся образувать и онѣзи соли, които ся съединявать съ кыслотытѣ прѣдшедствуваны отъ прѣдлога *подъ*, като на пр:

Подъ-Симпуро-Кыслотное желѣзо (Hypo sulfate de fer).

Подъ-Симпуро-Кыслотно желѣзо (Hypo sulfite de fer).

До тукъ говорихме за *Срѣднытъ соли* т. е. които ся съставены отъ съединѣнието на единъ кыслотъ съ единъ основъ въ еднакѫвъ съразмѣрность; нъ Кыслотытѣ и основытѣ ся съединявать въ много съразмѣрности и образувать различны соли.

Кога съразмѣрностьта на единъ кыслотъ е по-голѣма отъ Кыслотѫтъ на единъ срѣднъ соль, то такыва соли, които ные варычиме *Кыслотны соли*, за да гы различимъ отъ другытѣ, прѣдшедствуваме гы отъ рѣчитѣ *двое, срѣдь, три* и прч. за да покажѫтъ по голѣмѫтъ съразмѣрность на кыслотѫтъ, на пр: *Вжле-Кыслотный Натрій* (Carbonate de soude), *Двое-вжле-Кыслотный Натрій* (Bi-Carbonate de soude).

Б. Двое-сложны тѣла (Composés binaires)

Които не сѫдържѫтъ въ себе си Кыслородъ.

(1) Виждъ брой 16-ый.

1-о Водородны Кыслотѣ.

Водородны Кыслоты (Hydracides) наричатъ тыя, конто става чрѣзъ съединението на водорода и на рудовидно тѣло. Тыя сложни тѣла имѫтъ сѫщитѣ свойства и ся наименувать по сѫщето правило както и Кыслороднытѣ тѣла, съ таѫ разликѫ само, че водородны Кыслоти предшѣствуваме отъ рѣчьтѫ *Водо*; като на пр: *Хлора* с единенъ съ *Водорода* образува *Водо-хлорна Кыслота.*

2-о Двойно-сложны не Кыслотны тѣла.

Кога едно рудовидно тѣло ся съедини съ едно рудно за направи едно сложно тѣло, което не е ни *Кыслота*, ни основа, да ся наименува, дава ся на рудовидното тѣло окончанието, *ѡнъ*, и *но* спорядъ рода на имято, което го послѣдува; като: *Цинкъ, Желѣзо* и *Платина* съединены съ *Симпура* правятъ:

Симпуренъ Цинкъ (Sulfure de Zinc].

Симпурно желѣзо (Sulfure de fer).

Симпурна Платина (Sulfure de Platine).

Нъ ако Рудовиднытѣ тѣла ся съединятъ въ повече отъ ед съразмѣрность съ рудныгѣ, то въ такъвъ случяй прѣдшедствува гы отъ рѣчитѣ *първо, второ, трете* и прч.

На пр. *Първо Симпурно желѣзо* (Protosubfure de fer).

Второ-Симпуренъ Цинкъ (Bi sulfure de Zinc).

Цето-Симпуренъ Калій (Penta sulfure de Potassium).

Нѣкои основи ся съединявать съ водороднытѣ Кыслоты и бразуватъ сѫщи соли, въ такъвъ случяй наименованието на та соль става като ся замѣсти рѣчьта Кыслота съ основатѫ, прѣдшествувана отъ имято на кыслотатѫ, съобразена съ рода ѝ; кат *Водо-Хлорна Кыслота* съединена съ *Аммоніякъ* прави *Водо-хлорн Аммоніякъ* (Chlorydrate d'ammoniaque).

Кога двѣ рудовидны тѣла ся съединятъ по между си, то за гы наименуваме пишемъ испърво кое и да е отъ двѣте, като дадемъ окончанието *о*; като на пр. *Хлора* съединенъ съ *Фосфо* прави *Хлоро-Фосфоръ* или *Фосфоро-Хлоръ* (Chlorure do Phosphore)

3-о Смѣсъ.

Смѣсъ (Alliage) наричатъ съединението на двѣ или повече ру ны тѣла помежду си; тъй на пр: *Жълтата медь* (laiton, пирич не е друго освѣнъ смѣсъ отъ *медь* и *цинкъ*.

Изработили *А. М. Рачевъ* и *Лазаръ Н. Павловъ.*

Едно Дружество

Въ началото на настоящата година на островъ Сиръ въ Гръцкия съставила ся на акция една банка подъ име *Пандора*, на която цѣлта и намѣрението е: *Да произведе капитали чрезъ спестяване, и чрезъ тѣзи капиталы да насърдчва индустрията, търговията, мореплаването, земледѣлието, и всякъ другъ за поминъкъ* (гечинмекъ) *работа, чрезъ заемы даваны са лихвя колкото възможно по умѣрени, но са необходимо осигоряване на Дружеството.*

Всяка акция е оцѣнена за 363 франгы, които ся влагатъ отъ врѣме на врѣме. Цѣлокупностьта на акциитѣ е опрѣдѣлена за сега да бѫде отъ 10,000 т. е. 3,650,000 фр.

Нѣма никакво съмнѣние че цѣлта на туй Дружество е отъ най общеполезнытѣ, а най вече защото има прѣдъ очи развитието на индустрията и земледѣлието, за които почти никаква или твърдѣ малка грыжа ся е земало въ тѣзь страны както и у насъ. И както сочи работата полезностьта на туй заведение ся осѣтили доста добрѣ прѣдприимчивытѣ жители на тѣзи земя, защото въ разстояние на три мѣсеца ся записали и внесли повеве отъ 6,000 акции, а до сега трѣба вече да ся е испълнило цѣлото число.

Споменувамы тука за туй Дружество за да подсѣтимъ нашитѣ съотечественици че е врѣме вече отъ сега да мыслятъ и тѣ върху прѣдпріеманието на таквызъ съдружавания, които ся отъ най спомагателнытѣ за развитието и унапрѣдването на всичкы онѣзи занятія които улесняватъ поминъкътъ и утвърдяватъ благосъстоянието на народытѣ, каквото сж у насъ западнялото земледѣліе скотоводство, и неразвитата никакъ индустрія, единственытѣ извоары що има за поминъкъ нашийтъ народъ.

Колкото по съсъ присърдце ся поддържатъ и подкрѣпятъ дѣлата на практическый животъ, толкозь по-лесно ся обращатъ къмъ тѣхъ онѣзи праздношатающи ся търтеи на общинытѣ ни и по-лошитѣ отъ тѣхъ тунеядцы, които търсятъ прѣхранята си въ отнемането хлѣбътъ на другытѣ и въ ничтожнытѣ и подлы присламчания на силнытѣ, а, най важното е, че толкозь повече ся улучшаватъ нравытѣ и прораства у народътъ любовьта къмъ редътъ и миръ; защото онзи който чрезъ намирането работа ся улеснява въ поминъкътъ си и знае че има да загуби отъ насилственытѣ промѣнения и политическы прѣвраты отвраща ся отъ тѣхъ и противенъ имъ е, когато никакъ вали къмъ тѣхъ невольно и ускорява ги.

Сила на хранѫтѫ

Онова което ядемъ и съ което ся хранимъ състои отъ раз чны матерїи, отъ които пай главны ся *жичинаta*, мастьта, бра ното и водата. Отъ тѣхъ водата пои, мастьта и брашното гои жичинната дава силѫ; а тѣ ся намѣрватъ въ хранытѣ по толко.

		жичина,	масть,	брашно,	вода
Въ говеждинѫтѫ	около	16 %	10 %	—	73
» телещинѫтѫ	»	17	5	—	77
» овчинѫтѫ	»	20	5	—	74
» свинското	»	15	12	—	72
» кокошіето месо	»	19	2 ½	—	77
» пачіето »	»	17	3	—	77
» патичното »	»	22	3	—	75
» яйцата	»	12	7	—	80
» шаранъ рыба	»	19	2	—	77
» щука »	»	18	½	—	77
» сыреніето	»	35	24	—	40
» слапината	»	2	75	—	20
» хлѣбъ пшеничень	»	12	1	48 %	36
» » ръженъ	»	6	1	46	36
» бобъ (фасуль)	»	27	2	50	16
» грахъ (бакла)	»	24	2 ½	49	15
» сочиво (леща)	»	24	2 ½	50	15
» картофельтъ	»	1	—	24	74

Добрый домакынь и домакынка трѣба да внимаватъ на тѣ броеве кога ся хранятъ и купуватъ храня за себе си и за свои си и да пзравняватъ цѣнѫтѫ на веществото съ колпчеството на бл свѣтѣ.

Полезнытѣ былкы

Отъ всичкытѣ познаты бурьены и былкы които възлѣзватъ 200,000 има повече отъ 12,000 които человѣцытѣ употрѣбява за ползѫтѫ си. Между тѣхъ има повече отъ 2500 економическы отъ тѣхъ 1100 на които плодътъ и сѣмената ядемы, 50 отъ тѣ даватъ брашно, 260 даватъ корень, 37 — лукове, 420 ся ядѫтъ к зеліе, 31 даватъ шекеръ, 42 — салепъ, 200 даватъ питіе, 266 ароматы (бахаріи). Отъ 14 вида вадимъ *опоринѫ*, отъ 96 — *ка чуг*, отъ 7 — гутаперкъ; отъ 389 вадимъ смолѫ и тамінѫ, о 10 — восъкъ, отъ 330 ся вадятъ разны благовонны и мастны м

сла; отъ 88 — іодъ, содж и поташъ, отъ 650 ставатъ разны бои, отъ 47 — сапунь; 250 даватъ жицы за тканіе, отъ 44 правимъ хартія, а 48 вида има конто употрѣбявамы за покрывъ на кжщя, 100 — за разны плетива, 740 — за граденіе (керсте); отровны пакъ има 615.

КѢМЪ ВЛАСТОЛЮБЦЫТѢ

Агаѳонъ реклъ: «Владѣющійтъ трѣба да помни три нѣща: Първо че владѣе человѣцы, второ че владѣе по законъ, и трето че не вѣчно владѣе.

— Като минешь на власть не прѣдавай управленіето на лукавы и лоши человѣцы; защото каквото лошо направятъ тѣ на тебе ще ся отдава и ты ще отговаряшь за него прѣдъ Бога и прѣдъ Исторіжтж.

ПОЛЗАТА ОТЪ УЧЕНІЕТО

Іулій II-ый ималъ обычай да казува че ученіето служи на худороднытѣ за оржжіе, на благороднытѣ за злато а на владѣтелитѣ вмѣсто бысеріе и драгоцѣнны каменіе.

УПОДОБЛЕНІЕ

Твърдѣ сполучено уподобявалъ нѣкой *зароветъ* на чистителны *жапове*, защото както жаповетѣ испразнятъ и очистятъ търбухътъ тъй и *зароветъ* испразнятъ *кысіитъ*, и даже пълны сандъцы съсъ сребро испразнятъ тѣ.

— Не е свойственно на добрыйтъ характеръ да не търпи и лошитѣ характеры, отъ конто е пълонъ свѣтътъ. Въ търговіжтж не употрѣбявамы ли на едно съ златытѣ и мѣдны монеты?

La Bruyere

Земята тѣснж ли ти е?
Ты къмъ небе ся възвиси.
Обиждатъ тя човѣцытѣ?
Къмъ Бога ты ся отнеси.

* * *

Гжскытѣ съ тежкытѣ крила
Все ниско, ниско тѣ пълзятъ;
Орлытѣ въ старж Планинж
До облацытѣ чакъ лѣтятъ

П. Р. С.

Рѣшеніето на Българскій черк. Въпросъ

Бръзо затупа
Медната жица
Изъ великѫтѫ
Нашѭ столицѫ.
Радостны вѣсти
Всѫдѣ разнася
Българскы срьца
Да илектриса. —
Тихичко шепне,
А съ гласъ одеква,
На Българыты
Това нареква:
Радость вси чюйте;
ВЪПРОСА СЕ РѢШИ;
ФЕРМАНЪ ся даде,
Сичко ся свръши!
Свръши ся онязь
Лютата борба,
Что толкось кѫса
Нашѣтѫ утробѫ.
Распри за черквѫ —
За Іерархіѭ,
Вече тихиѭхѫ
И ся свръшихѫ.
Самъ ПАТИШЯХА,
Милія нашь царь,
Въздыгнѫ нашьтъ
Народенъ Олтарь.
Тамъ ще ся слави,
Отъ днесь въ вѣкы,
НѢГОВО имя,
Отъ нашѣты внукы.
За това чюйте,
Милый народе,
За тъзи дарбѫ,
Що ни ся даде.
Съ радостно срьце
И въсхытенъ духъ,

Дигнете ржцѣ
На гор‘ у въздухъ;
Съ веселы пѣсни
Сичкы выкпете,
Съ молбы горѣщы
Бога молѣте:
«Боже великый!
Творче на свѣта!
Поживи ЦАРЯ,
На многа лѣта!»

Дупница 3, Марта 1870. *Д. Я. Бысеровъ.*

Безцѣнный даръ.

Безцѣнность е висока дума
И не измѣрима въ ума,
За какво можемъ ній каза,
Като какво нѣщо показа,
Ако земемъ да диримъ:
Но кого тъй да даримъ?
Неща въ свѣта сж безбройни,
Но не за тѫзи дума достойни.
Едно можемъ сам‘ да изберемъ
И безцѣненъ даръ да наречемъ.
За доказваніе малко стига
Че това е — за прочитъ книга.
Твърдѣ малко думи да кажемъ
Това явно ще да покажемъ
Безцѣненъ е, мога каза, даръ
Единъ първо-началенъ букваръ,
Ако даримъ съ туй дѣте
Което незнае да чете;
Най вѣлико дѣло ще сторимъ,
Съ туй очи ще му отворимъ.
Букви кат‘ запознай отъ тука
Основа полага въ наука.
Отъ това причинѫтж иде
Въ сяка книга да види.
Но не сам‘ за дѣца, говора,

А за отъ всяка възрастъ хора.
За младъ было или старъ
За великъ былъ ил' говедарь
Книгытѣ сѫ душевенъ цяръ;
На кахѣрны тѣ сѫ растуха,
Възобновленіе на духа,
Да кажемъ, за заблуденичакъ
Человѣкъ що е студеничакъ,
Или пжкъ некой себелюбецъ
Прѣчуденъ на свѣтъ сребролюбецъ;
Какво ако дадемъ на такжвъ,
Бы го направила инакавъ?
Отъ неколко места сал' стига
Единчка нравственна книга
Но е с' най многото галантъ
Добродѣтеленъ былъ и галантъ
А за такжвъ бы было сегишно,
Да кажемъ, «Книга е излишно,»
Колкото некой да е даренъ,
Человѣкъ е неусъвършенъ,
Секой винаги има нужда,
Въ глава по нѣщо да гужда
И тъй, Читатели любезны.
Книгытѣ сѫ даръ най полезный
Дрехи, питія трайни не бываръ,
Съдиратъ ся, питія с' испиватъ;
Захари, сладка ся изядватъ
Пріемцу полза безъ да даватъ:
Само за пеленаче быва,
Да ся даватъ неща такива.
А като за хора по свѣстни
Книгы, Вѣстници сѫ умѣстни,
Да дарятъ на нова година,
На свадбити, на мѣна.
Туй да дава майка на сына
И на кой бы было роднина,
Братецъ на своего милъ брата,
Сватецъ на своего милъ свата; —
Кой кого най вече обича
Такъвъ даръ да дава прилича. *Н. А. Живковъ*

ЧИТАЛИЩЕ

Іуній 15 1871. Книжка 18.

Свободата и длъжностьта

Когато нѣкой человѣкъ ся намира затворенъ въ тьмницѫ, ный казувамы, че той нѣма свободѫтѫ си; когато го пуснѫтъ изъ тьмницѫтѫ, ный казувамы, че той е добылъ свободѫтѫ си. Тъй сѫщо казувамы и за единъ народъ че не е свободенъ, ако не съдѣйствува и той въ съставенїето на законытѣ, въ администрацїѭтѫ на отечеството си, и ако ся не сѫди отъ рядовны сѫдіи за погрѣшкы опрѣдѣлены отъ законытѣ. Но и въ двата случая ный смѣсямы самѫ свободѫ съ дѣйствіята на свободѫтѫ. Защото какъкато подданикътъ, който е принуденъ да ся повинува на своеволіята на господаря си, тъй сѫщо и затворникътъ, който лежи въ тьмницѫтѫ съ ржцѣ и крака вързаны, сѫ дѣйствително господари на волѭтѫ си, и имѫтъ душѫтѫ си свободнѫ. И двамата сѫ свободны да благославятъ положенїето си или да го прокьлнявать, да ся подчинятъ на учясть-тѫ си или да търсятъ срѣдства да ѭ измѣнятъ. Волята имъ не е изгасена въ кореньтъ си, тя е само потиснѫта въ вънкашето ѝ появленїе. Затворникътъ и подданикътъ не могѫтъ да дѣйствуватъ, но могѫтъ еще да искать. Законитѣ, обычаитѣ, тиранитѣ и потиснициттѣ сѫ безсилни противъ тѭзи вѫтрѣшнѫ свободѫ която съставлява нашето человѣческо достоинство. Тази сѫщественна на человѣка свобода е основата на конѭто лежи нашето пра-

во на гражданскѫ и на политическѫ свободѫ. Трѣба да да имамы най-напрѣдъ волѭ за да можемъ да искамы да почитать нашиѭтѫ волѭ. Прѣди да станѭ гражданинъ въ обществото трѣба да знаѭ въ съвѣсть-тѫ си че съмъ една личность.

Свободата, безъ коѭто нѣма нравственность, защото нѣма, безъ неѭ, ни длъжность ни отговорность, не е прочее: власть-та да направѭ или да не направѭ, но: *властьта да искамъ или да неискамъ.* Свободни ли смы? Ще рѣче: рѣшенията конто си съставлявамы да дѣйствувамы или да не дѣйствувамы зависятъ ли единственно отъ самы насъ?

Като е тъй, кой е онзи человѣкъ който да не мысли че е свободенъ въ рѣшението си? Прѣдставя ми нѣкой двѣ бѣлы меджидіета и ми казва: «Избери което щешъ отъ двѣтѣ.» Не съмъ ли съвършенно свободенъ да изберѫ вмѣсто единѫ другѫтѫ? Твърдѣ лесно нѣщо е да вдигнѭ ржкѫтѫ си три пѫти въ растояніе на единъ часъ; ако съмъ свободенъ то зависи съвършенно отъ мене да ѭ вдигнѭ или да ѭ не вдигамъ; ако не съмъ свободенъ, то зависи отъ нѣкоѭ причинѭ независящѫ отъ моѭтѫ волѭ. Това като е тъй, азъ прѣдлагамъ на всякого който ми мысли свободенъ да ся обзаложи за единъ миліонъ гр. че ще вдигнѭ ржкѫтѫ си три пѫти въ растояніе на единъ часъ. Кой бы ся обзаложилъ съ мене? Никой. Кой бы ся двоумилъ да прѣдложи таквозъ едно обзалагание? Никой. Това е прочее ясно доказателство че всичкый свѣтъ вѣрва че имамъ властьтѫ да направѭ движението, ако искамъ.

Всичкытѣ дѣла въ живота ми показвать необоримо че азъ вѣрвамъ въ свободѫтѫ си. Когато да вземѭ нѣкое рѣшеніе, азъ ся двоумѭ, размыслявамъ; ще каже че азъ ся нерѣшавамъ: кога съмъ направилъ нѣщо което ми ся види добро, азъ самичакъ ся ублажавамъ; ще каже че това нѣщо е мое. Ако, напротивъ, то нѣщо не е добро, азъ ся оскърбявамъ, или ся ядосвамъ, или съвѣстьта ми ми біе. Тъй сѫщо сѫдѭ съ сѫщытѣ чувства и дѣлата на другытѣ человѣци. Не правѭ нищо, не казувамъ нищо което да не прѣдполага че съмъ свободенъ и азъ и другытѣ. Какво нѣщо е законътъ врьху когото е основано цѣлото общество? Защо сѫ сѫдилищата? Защо сѫ тьмницытѣ,

ако не сѫществуваше свободата? Махнѣте идеѭтѫ на свободѭтѫ, и обществото ся събаря. Безъ свободѭтѫ нѣма ни правда, ни задлъженія, ни порокъ, ни добродѣтель, ни прошка ни награжденіе. Безъ свободѭтѫ, и храмоветѣ Божіи не сѫ освѣнь една тържественна лъжя дѣто обѣщавамы на Бога да му дадемь единѫ покорность която не зависи отъ насъ.

Всичкы человѣци вѣрватъ че свободата сѫществува. Царьтъ и овчарътъ ся осѣщатъ отговорны единътъ за царството си другыйтъ за стадото си; и най-невѣжата бы ся мыслилъ оправданъ ако можеше да каже: «рѫката ми е която всичко направи, противъ волѭтѫ ми.» Не само всичкытѣ человѣци, отъ създаніе міра и до сега, вѣрвать въ свободѭтѫ; но това убѣжденіе е естественно и необоримо. Дивыйтъ вѣрва въ своѭтѫ свободѫ както и образованныйтъ. Това убѣженіе сѫществува въ всичкытѣ движенія на живота ни, и не изчезва никога изъ насъ.

Гледамъ едно дърво, единѫ кѫщѫ, единъ человѣкъ; съмнѣвамь ли ся за сѫществованіето на тѣзи тѣла? Не; азъ вѣрвамь въ тѣхъ, безъ да разсѫждамь, безъ да испытвамъ, безъ да ся съмнѣвамъ; вѣрвамъ въ тѣхъ съ цѣлыйтъ человѣческый родъ. Защо? защото тъй го пска природата ми, защото нѣкакъвъ си необоримъ инстинктъ мя кара да пріемѫ това убѣжденіе. Тъй сѫщо гледамь въ всичкытѣ си дѣла свободѭтѫ и вѣрвамь въ неѭ, и това вѣрваніе е естественно, постоянно, право.

Отъ гдѣ ми е дошла идеята на свободѭтѫ ако не сьмь свободенъ? Не стига да чуемъ една дума да ся повтаря за да разбиремъ мысльтѫ ѝ; трѣба еще да намѣрьѫ въ себе си или вънъ отъ себе си прѣдмѣтътъ на който ся тя отнася. Человѣкъ ако не бѣше свободенъ не само нещеше да има идеѭтѫ на свободѫ, но даже никаквѫ идеѭ. Какъ быхъ ѭ ималъ? Въикашныйтъ свѣтъ не ми ѭ дава. Слушямь вѣтърътъ да бучи, гледамь едно дърво че падѫ и казувамь: «вѣтърътъ събори това дърво.» Обаче, какво видѣхъ? — вѣтърътъ пьрвомъ, паденіето на дървото послѣ и нищо повече; въ това виждамь едно отношеніе на послѣдуваніе, не виждамь едно отношеніе на причинѫ и дѣйствіе. Така става съ всичкытѣ физическы явленія: ный гы виждамы да ся слѣдвать; забѣлѣжвамы че това слѣдованіе

е постоянно: въ това ся състой нашата опытность. За да заключимъ послѣ че едно явленіе е причината на онова явленіе което го слѣдува, трѣба да имамы идеѩтѫ на причинѫ, която идея да ни дохожда отъ другадѣ; а идеята на причинѫ ся явява въ человѣческѩтѫ свѣсть, защото ный улавямы операціѩтѫ на единѫ причинѫ дѣйствующѫ между размышленіето, което прѣдшествува на движеніето, и самото движеніе.

Това нѣщо не е една случайна срѣща. нито нъкъ едно нужно слѣдуваніе: то е свободното, доброволното произведеніе на единъ актъ, който произлазя отъ нашѩтѫ волѩ, който актъ волята ни можаше да го не направи, или можаше да го направи друго-яче и когата е господарка да го продължи или да го спрѣ. Имам ного фактове които стават въ насъ или вънъ отъ насъ споредъ законытѣ на природѩтѫ, безъ посрѣдничеството на волѩтѫ ни; но колкото за горнійтъ фактъ ный го познавамы на часътъ; разумявамы го отъ всичкытѣ другы, чувствувамы че той ни дава стойностьтѫ и мѣркѩтѫ на силытѣ ни, и ни показва мѣстото което занимавамы между разныте сѫщества на земѩтѫ. Той ся подновява непрѣстанно и непрѣстанно показва вліяніето на волѩтѫ врьху дѣлата щи. Така идеята на нашѩтѫ свободѫ ни дава идеѩтѫ на причинѫ. Безъ свободѩтѫ, на когѩто длъжимъ понятіето на причинѫ, нашійтъ умъ щеше да има идеѩтѫ и зрѣлището на движеніе; но нещеше да разбере никога животътъ.

Едно какво и да е дѣйствіе на человѣка е твърдѣ сплетено нѣщо. Като го анализирамы добрѣ ный ще намѣримъ въ него четыри елемента: мысльтѫ да направимъ актътъ, мысльтѫ и разискваніето на причинытѣ, рѣшеніето и испълненіето. И дѣйствително, за да дѣйствува нѣкой трѣба да иска, а за да иска трѣба да знае какво иска и защо го иска. Тѣзи четыри послѣдователни елементи на своеволныйтъ актъ ся слѣдуватъ нѣкога толкозъ бързо щото мѫчно могѫтъ и да ся различатъ; дѣлото туку що е намыслено и е направено. Нужно е обаче да гы различимъ; защото свободата е собственыйтъ характеръ на рѣшеніето и не ся намира нито въ онуй което слѣдува рѣшеніето. Нека взѣмимъ за примѣръ дѣлото да вдигне человѣкъ ржкѩтѫ си и нека го анализирамы подробно.

Да забѣлѣжимъ най-напрѣдъ че ни ся случава често да движимъ ржкѫ си инстинктивно, безъ да знаемъ че ѭ движимъ, или поне безъ да знаемъ защо ѭ движимъ. Ный нито смы внимателни всякога въ живота си нито управлявамы всякога движенията си. Въ дѣтскый си възрасть всичко правимъ безъ да знаемъ какво правимъ, и желанията ни ся които ни управляватъ безъ посрѣдничеството на волѭтѫ. По-отпослѣ, сѫщето отсѫтствіе на волѭтѫ въ дѣлата ни и въ силното разбужданіе на страститѣ ны. Но ный говоримъ тука за единъ отъ тѣзи актове който извършывамы съ съзнаніе, на когото цѣлѭтѫ познавамы прѣдварително, когото изучявамы, за когото ся осещамы очевидно отговорни; съ единѫ рѣчь, за единъ актъ извършенъ съ хладнокръвіе и обмысленность. Ный ще прѣдположимъ че ся касае, напримѣръ, за едно гласоподаваніе въ едно събраніе.

Явно е че азъ нѣма да вдигнѫ ржкѫ да подамъ гласъ безъ да разберѫ за какво искатъ да гласоподамъ, каква е важностьта на въпроса, и нѣма да разисквамъ въ себе си додѣ не видѭ ясно за каквѫ работѫ ся подава гласъ. Въ това гласоподаваніе има много нѣща да ся разгледватъ; защото азъ имамъ най-напрѣдъ идеѭтѫ да вдигнѫ ржкѫ, и послѣ разбирамъ чи като направѭ това движеніе азъ ще дамъ одобреніето си на това прѣдложеніе. За да съмъ съвършенно господарь на волѭтѫ си, трѣба най-напрѣдъ да разберѫ добрѣ прѣдложеніето. Единъ благоразуменъ человѣкъ не прави никое важно дѣло безъ да размысли прѣдварително зрѣло врьху слѣдствіята, безъ да го разчлени подробно и проникни дълбоко. Той знае не само какво ще направи, но и какво ще произлѣзе или може да произлѣзе отъ онова което ще направи. Такъвъ человѣкъ е много повече господарь на себе си, на силѭтѫ си и на сѫдбѭтѫ си отколкото духътъ безъ проницателность и безъ здравомысліе, който не знае да свръзва едно дѣло съ слѣдствіята му и на когото всичкыйтъ животъ не е освѣнь единъ редъ отъ случкы. Необмышленностьта е лошъ съвѣтникъ.

Слѣдователно познаніето на дѣлото което ся касае да направимъ и неговытѣ слѣдствія даже отдалечены или възможны, е прьвый фактъ който прѣдшествува свободното рѣшеніе. Ето сега вторый фактъ.

Не могѫ да помыслѩ че ще подамъ гласъ въ един
въпросъ много важенъ безъ да не почувствувамъ въ се
бе си разны страсти да мя развълнуватъ силно. Въ сла
бытѣ души такъвзь е силата на страстьтѫ и такъвзь е сла
бостьта на умътъ имъ, щото гледа въ человѣкъ да ся въл
нуватъ между желанията си, безъ да може съвѣстьта им
само да си обади гласътъ, подобны на едиѫ ладія раз
люляна отъ бурѫтѫ а безъ пилотъ и безъ кормчій. Кол
кото повече страстьта е силна толкозъ повече, за да
противостоимъ имамы нужда отъ енергическѫ волѩ. Неосно
римо е че человѣкъ може всякога да ся бори против
страстьтѫ си и да ѩ подчини; и ако й устѫпи, когат
познава всичкытѣ слѣдствія на опова което тя го кара д
направи, тогазъ той своеволно ся изоставя на страстьтѫ си
Освѣнь страстьтѫ, нѣма ли друго нищо въ мене кое
то да мя побужда да дѣйствувамъ или да не дѣйствувамъ
Явно е че азъ често ся борѩ противъ страстьтѫ, че
полагамъ устѫпкы и жертвованія, че сполучамъ даже, чрѣз
едно по-голѣмо усиліе, да ѩ уничтожѩ. Кое мя при
нуждава да противостоѩ така на страстьтѫ? Идеята
длъжностьтѫ. Длъжностьта ся явява въ мене като еди
сила тиха, но непоколебима, на которѭто рѣшенията не за
висятъ ни отъ волѩтѫ ми, ни отъ законытѣ, ни отъ стра
ститѣ, ни отъ хорскытѣ прѣдрасудкы; ужасна за оногоз
който ѩ нарани и кротка за оногозъ който ѩ слѣдва.

Така, прѣди да ся рѣшѩ, азъ усещамъ въ себе с
вълненията на страстьтѫ и слушамъ повелителныйтъ глас
на длъжностьтѫ. Случава ся страстьта и длъжностьта
сѫ съгласни и да мя съвѣтуватъ истото поведеніе: и
такъвъ случай въ мене нѣма никаква вътрѣшна борба; и
може да ся случи щото страстьта да мя влачи на еди
странѫ, а длъжностьта да мя зове на другѫ; често д
же азъ бывамъ вълнуемъ отъ разны страсти, отъ тах
става нерѣшителностьта и раздиранията на сърдцето. И с
доброто разбираніе на правдѫтѫ и на ползѫтѫ въ дѣло
което ще направѩ душевното беспокойствіе непрѣстанв
духътъ ми може да произнесе сигурно своето сѫждені
но и пакъ да остави душѫтѫ ми въ съмнѣніе, защото в
лята ми не ся управлява отъ сѫщытѣ законы отъ кои
умътъ ми; и съвършенната независимость на волѩтѫ

сѫ не явява нигдѣ съ по-голѣмѫ очевидность отколкото въ тѫзи нерѣшителность, която сѫществува слѣдъ като умътъ е произнесълъ своето сѫжденіе.

Освѣнъ страстьтѫ и длъжностьтѫ които сѫ двигателитѣ на нашитѣ рѣшенія, нѣкои философи вземѫть за особенъ двигатель добрѣ разбраныйтъ интересъ. Но, интересътъ добрѣ разбранъ не е друго освѣнъ страстьта оцѣнена и присмѣтнѫта отъ умътъ, слѣдователно и той, ако и да е по-разбранъ отъ страстьтѫ, пакъ истича изъ неѫ. Само длъжностьта има друго происхожденіе.

Ный видѣхмы до тука умътъ въ намыслеваніе да направи единъ актъ и разсѫждающь врьху естеството му; обсаденъ отъ страститѣ и старающь ся да гы распознае и да прѣдвиди слѣдствіята имъ; просвѣтенъ отъ длъжностьтѫ и вълнующъ ся между интересътъ и между правдѫтѫ. Слѣдъ това само размышленіе, това двоуменіе, или въ срѣдъ него волята ся рѣшава да направи актътъ: като ся изоставя да ся води ту отъ интересътъ ту отъ длъжностьтѫ и всякога господарка на свойтъ изборъ; често пакъ като стѫпчи подъ нозѣтѣ си и интересътъ и длъжностьтѫ да ся повинува на нѣкоѫ безумнѫ страсть, като ся осеща съвършенно свободна да направи друго нѣщо нежели онуй което прави; готова да спрѣ рѣшеніето си или да го прѣобърни въ друго, безъ да ся бои отъ нѣкоѫ вънкашнѫ силѫ, нито отъ толкозь голѣмѫтѫ вѫтрѣшнѫ силѫ на желаніето и на разумътъ. Всичката свобода състой въ този актъ; нека го разгледамы добрѣ.

Най-напрѣдъ, нека докажемъ добрѣ, че нито страстьта нито идеята не сѫ способни да направѧть единъ актъ безъ посрѣдничеството на волѫтѫ ми. Ако страстьта произведе нѣкой актъ, то става когато ѝ ся вдамъ. Каквато и да е силата на едно чувство или на едно начало, азъ чувствовамь, виждамъ че могѫ да го уничтожѫ съ рѣшеніето си. Желаніето ми може да бѫде колкото ще голѣмо, азъ могѫ да му противостоѫ, ако искамъ; длъжностьта ми може да бѫде ясна като слънцето, азъ могѫ, ако щѫ, да ѭ погазѫ подъ краката си.

Еще една чьрта на свободѫтѫ: азъ не само рѣшавамь въ коѭто смысль искамъ, но опрѣдѣлявамъ и минутѫтѫ, часътъ който ми ся нрави; нищо мя не принужда-

ва да прѣдпочтѫ единъ часъ отъ другы. Много пѫти, слѣдъ нѣколко бързы и сплетены размышленія азъ дѣйствувамъ внезапно безъ да съмъ рѣшилъ проблемѫтъ които си бѣхъ прѣдложилъ: въ този случай волята ми не чака умътъ ми. Нѣкога обмислямъ до край и съвършенно онуй което искамъ да направиѫ, но когато съмъ вече тъй разсѫдилъ, азъ стоиѫ нерѣшенъ и бездѣятеленъ: въ този случай умътъ ми не може да повлѣче волиѫтѫ ми. Има человѣци които иматъ рѣшителность въ умътъ и нерѣшителность въ сърдцето, доказателство очевидно за радикалниѫтѫ независимость на волиѫтѫ. Съ единъ рѣчь, нѣма нищо по-очевидно различно отъ тѣзи три фазы на своеволното дѣйствіе: понятіето, разискваніето, рѣшеніето. Ный разбрахмы най-напрѣдъ че трѣбаше да искамы; послѣ испытахмы ако е праведно или ако е полезно да искамы, и най-послѣ, искамы. Да намыслимъ едно нѣщо, да размыслимъ върху него, не ще каже че смы го направили. Мыслихъ че можахъ да вдигиѫ ржкѫтѫ си, познахъ че ще е добрѣ ако іѫ вдигнихъ; обаче тя стояше еще неподвижна. Сега искамъ да іѫ движѫ: тя си движи.

Най-послѣ, въ минутѫтѫ даже на моето рѣшеніе и когато заночнѫ да дѣйствувамъ, какво осещамъ въ съвѣстьтѫ си? Виждамъ ясно рѣшеніето си и разбирамъ че то е причината на мойтъ актъ; но въ сѫщото врѣме като виждамъ това виждамъ и самъ себе си като причина способна да го направи. Имамъ едно чувство, което може да е много или малко право, много или мѣлко точно но което никога нелисува, за голѣминиѫтѫ на тѫзи силиѫ които мя съставлява; разбирамъ ясно, виждамъ, чувствувамъ че тази сила която произвежда това рѣшеніе можеше да го не произведе или да произведе съвсѣмъ друго. Една причина, която можеше отъ само себе си, да произведе друго нѣщо нежели онуй което произвежда е една свободна причина. Тука прочее особенно виждамъ свободѫтѫ си съ единъ необоримѫ силиѫ; и заради това отъ всичкытѣ актове на вѣтрѣшныйтъ ми животъ рѣшеніето да дѣйствувамъ е актътъ който мя прави да проникиѫ най-дълбоко въ собственѫтѫ си природиѫ. Тука улавямъ животътъ, личностьтѫ человѣческиѫ въ центрътъ на нейниѫтѫ дѣятелность.

Всичката волиѫ и всичката слѣдователно свобода е

истощена въ произведението на искането, въ рѣшението. Движението на дѣятелнытѣ способности което е дѣйствіето на рѣшението, приложеніе но му на дѣло, е съвсѣмъ друго нѣщо. Щомъ единъ пѫть волята ся рѣши, дѣятелната способность ѭ слѣдва, като единъ слуга, нѣкога съ упорство, нѣкога съ повиновението вѣрно или невѣрно доброволно или на силѫ. Дѣяніято не е друго освѣнь рѣшението на волѭтѫ, и останва отдѣлно отъ него като едно дѣйствіе отъ своѭтѫ причинѫ: свободенъ съмь да искамъ или да не искамь, да искамъ това или да искамъ онова, поне съмь всякога въ състояніе да направѭ онова което искамъ. Азъ съмь който искамъ; а моята дѣятелна способность е която ся повинува. Както го казувамъ тъй е и истинно, че прѣдъ Бога и прѣдъ съвѣстьтѫ си затворникътъ е свободенъ въ дълбочинѭтѫ на тъмницѭтѫ; защото тъмницата не му дозволява да упражнява свободѭтѫ си но неможе да му уничтожи свободѭтѫ.

«Хайде, Епиктете, отрѣжи си брадѭтѫ! — Немогѫ, защото съмь философъ. — Така ли? Ще накарамь да ти отрѣжатъ главѭтѫ. — На кефътъ ти.

«Да ми обадишь тѫзи тайнѫ, казувай. — Това зависи отъ мене. — Но ще тя вържѫ! — Мене ли? ты ся мамишь; ты не можешь да вържишь освѣнь кракътъ ми. Човѣче! небето даже неможе нищо надъ волѭтѫ ми.

«Ще тя хвърля въ тъмницѫ. — не мене, пріятелю: но това бѣдно тѣло. — Ще ти отсѣкѫ главѭтѫ! — О чюдна работа! рѣкохъ ли ти че неможешь да ѭ отсѣчешь?»

Всичко що съмь, мыслъта ми и сърдцето ми, тѣлото което обытавамъ и съ което си служѫ, всичко това е подчинено на неизмѣняемы законы; само азъ, независѫ освѣнь отъ съвѣстьтѫ си; азъ съмь волѭ всесилнѫ и свободнѫ.

Може да ся види нѣкому чудно защо да доказвамь свободѭтѫ, когато всякой человѣкъ осяща себе ся свободенъ. Едно нѣщо което съвѣстьта ни доказва толкова ясно имали нужда отъ доказванія или отричанія?

Колкото и да чувствувамы всичкы че смы свободны едно научно доказваніе какво нѣщо е свободата и въ какво състои тя, всякога е полезно като просвѣтява еще по-вече съвѣстьта ни врьху природѭтѫ на нашѭтѫ свободѫ. Освѣнь това, азъ турихъ подъ очитѣ на читателитѣ

това доказваніе на свободѫтѫ съ другѫ цѣль: ималь намѣреніе да говорѫ за единъ прѣдмѣтъ конто интересува до най-высокѫ степень всякого человѣка, и за когото ми ся чини да ся е говорило между насъ твърдѣ малко до сега, сирѣчь, искамь да покажѫ въобще какво нѣщо е ДЛЪЖНОСТЪТА. Науката на длъжностьта лежи цѣла върху началото, че човѣкъ е свободенъ, за това трѣбаше да докажѫ прьвомъ человѣческѫтѫ свободѫ, и да ѩ положѫ като основѫ за развитіето на длъжностьтѫ.

Нашитѣ бащи сѫ имали въ дѣлата си за двигатель не само интересътъ, но и Божіѩтѫ волѩ. Отъ страхъ или отъ любовь къмъ Бога, тѣ бѣхѫ способни да направатъ голѣмы жертвованія отъ егоизма си, да извършатъ дѣла прѣвъсходны и да покажѫтъ высокѫ добродѣтель и голѣмѫ нравственость. Откакто обаче смы влѣзли въ ѩтътъ на цивилизаціѩтѫ, всичкы онѣзи конто ся считатъ отъ новыйтъ свѣтъ изгубихѫ бащиното си страхопочитаніе къмъ Божіѩтѫ волѩ безъ въобще да сѫ го замѣстили съ друго нѣкое высоко начало, или по-право да кажѩ, съ истото высоко начало подъ другѫ формѫ, което да гы освѣтява и укрѣпявавъ дѣлата имъ. На всякадѣ ще чуешь днесь да говорятъ че интересътъ е който движи свѣтътъ, че въ него състой щастіето, че безъ интересътъ всичко друго е лъжа, че който не е разбралъ това не ни дава голѣмо доказателство за умътъ си, че съ едиѫ рѣчь, интересътъ е всичкото на человѣка и че той трѣба да е единчкыйтъ неговъ двигатель въ дѣлата му. Безъ съмнѣніе, интересътъ е всемірный двигатель на человѣческытѣ дѣла; но той не е и не трѣба да бѫде единственыйтъ нашъ двигатель; има и другъ единъ двигатель по-благороденъ, по-высокъ по-спасителенъ който трѣба да съдружава всякога интересътъ, да господствува надъ него, да го ограничава, да го управлява, да бѫде върховнийтъ и неограниченъ господарь на нашитѣ дѣйствія, и този двигатель е ДЛЪЖНОСТЬТА. Человѣкъ има страсти и разумъ; интересътъ взема началото си отъ страститѣ, длъжностьта черпи своето начало въ разумътъ; человѣкъ прочее, достоинъ за това имя, трѣба да ся управлява отъ разума си и да подчинява интересътъ подъ длъжностьтѫ, страстьтѫ подъ съвѣстьтѫ: Тамъ е истинското образованіе.

Единъ человѣкъ ся принуждава за нѣкоѭ си работѫ да отиде да направи едно пѫтуваніе отъ Българіѭ да кажемъ до въ Босніѭ. Прѣди да тръгне, той отива приедного отъ пріятелитѣ си въ градътъ и му въвѣрява скритомъ парытѣ си 150,000 гр. да му гы варди догдѣ ся върни, защото не ще гы остави у дома. Три дни слѣдъ отхожданіето му на пѫть, дохожда извѣстіе, че по пѫтьтъ го нападнѫли разбойници и го убили. Пріятелтъ му знае че само убитыйтъ знаеше че тази пари сѫ у него и че ако гы смълчи, никой не ще да знае никой нищо затова; знае еще че убитыйтъ му пріятель оставя четыри сирачета на които тѣзи пары принадлежатъ по право. Ако замълчи парытѣ, той слѣдва интересътъ си; ако гы обади и върни на сирачетата, той слѣдва длъжностьѫ си. Пытамъ сега онѣзи които казватъ че трѣба да слушамы само интересътъ, ще замълчатъ ли парытѣ или ще гы обадятъ? Ако този человѣкъ не замълчеше парытѣ, но гы обадеше и върнеше на сирачетата, неще ли му възржкоплещемъ всинца и той самъ не ще ли да ся осеща по-честитъ и по-достоянъ за уваженіе отъ колкото ако бы гы смълчалъ? Това е явно доказателство че всинца припознавамы че длъжностьта е по-добра и прѣдпочтителна отъ интересътъ. Длъжностьта не е друго нѣщо освѣнь жертвованіето отъ себе си за Бога и за другытѣ человѣци. Длъжностьта по-нѣкога е лесна; но по-вечето пѫти тя ны принуждава да ся изложимъ за неѭ въ опасности, въ страданія; принуждава ны да забравимъ, за неѭ, желаніята си, пріятелствата си, гнѣвоветѣ си, надѣждытѣ си, и даже да дадемъ. за неѭ и самый си животъ. Възмездіето което Провидѣніето ни готови за испълненіето на длъжностьѫ ни е безкрайно, но то е особенно слѣдъ смрьтьѫ ни. Азъ прочее ще ся потрудѭ, въ идущитѣ броеве да анализирамъ человѣческѫѭ природѫ психологыческы, и да докажѫ че нейныйтъ законъ е *да има въ всичкытѣ си дѣла за върховенъ двигатель* **длъжностьѫ** *чрьзъ испълненіето на който само человѣкъ може да бѫде честитъ и блаженъ и на този свѣтъ и на онзи.*

Лазаръ Іовчевъ.

Народытѣ въ турско

При многото другы наши недостатки има и това, дѣто ный Българитѣ до сега смы ся показали непростително малобрижащи, ся въ придирваніето и испытваніето самы себе си и около себе си. Твърдѣ често ный ся бжщимъ и за голѣмж работж го имамы да пытамы и распытвамы твърдѣ подробно за работы чужды и много отдалечены отъ насъ, отъ конто или никаквж или твърдѣ малкж полезж, а може и повредж нѣкоіж да имамы, като привыкватъ читателитѣ и народътъ ни на праздны любопытствованія за чуждытѣ работы. Въ нашитѣ до сега издадены и издаваны книгы, вѣстници и другы повремены списанія често ся срѣщатъ подробны и статистическы описанія на страны и земи толкозъ далечны, съ конто нѣмамы никаквы сношенія, а рѣдко нѣкога, и то твърдѣ недостаточны свѣдѣнія ся срѣщатъ, за собственнытѣ наши земи и за народытѣ съ конто на едно живѣемъ. Земѣте въ ржкж единъ коіж да е Географіж, която е вече книга и наука само и само за това и за това, ся и прѣдава въ училищата, и вы ще намѣрите въ неіж най-подробны свѣдѣнія за всичкы почти чести на свѣтътъ; но потърсѣте въ неіж свѣдѣнія за земитѣ и народытѣ въ Турско, и вы или нищо неще намѣрите да прочетете или твърдѣ малкы работы, и то не точны и погрѣшены свѣдѣнія; което ще каже че, всичкытѣ народи сж ся погрыжили да имать точны свѣдѣнія за своитѣ си земи и жители (отъ конто ный болъ и болъ черпемъ и заемамы,) а онѣзи мѣста и страны, за конто ся ный най-много интересувамы, па и самытѣ Европейци благословно очакватъ отъ насъ да ся просвѣтятъ, тѣ мѣста и страны оставатъ неизвѣстны и за насъ и за тѣхъ! Въ нѣкои списанія ще срѣщнешь подробности за Пекынъ и Лондонъ, но никждѣ еще не смы чели подробности за Цариградъ, Одринъ, Пловдивъ, Търново, Охридъ, Солунъ или другъ нѣкой градъ. Ный можахмы да умножимъ доказателствата на единъ таквжзъ чуждоманіеъ и отерѣдоточваніе, тѣй да кажемъ; и въ самытѣ даже буквари дѣтето срѣща най напрѣдъ описанія за львове, камилопарды, и хіены, като да сж пашитѣ дѣца жители на Африкж; ко-

гато всинца знаемъ и исповѣдвамы че ученіето трѣба да започенва отъ извѣстнытѣ прѣдмѣты и постепенно да пристѫпва къмъ по малко извѣстнытѣ.

Но, врѣме е вече, мыслѭ, да обърнемъ вниманіето си на нашитѣ си работы, на онѣзь които сѫ прѣдъ позвтѣ ни, а най-вече, както ся и пада, въ изслѣдованіе и придирваніе на нашій Истокъ и жителитѣ му во всяко отношеніс. На това ны натлъчава не само интересътъ, но и длъжностьта ни. Ный обычамы да ся хвалимъ че смы най-многолюдното населеніе въ Европейскѫ Турціѭ, и не ни ся иска да ся покажемъ че смы по-долни въ нищо отъ Гърцы и Ерменцы, а явно и прѣявно е че нищо не смы направили отъ насъ си за да станемъ опознаты на Европейскытѣ народы, когато наша длъжность бѣ, както черпемъ за въ отечеството си отъ Европейскытѣ списанія свѣдѣнія за наукытѣ и художествата, сѫщо тъй да имъ заемамы, ако не друго а то поне свѣдѣнія за насъ си по точны отъ каквито тѣ иматъ, и то не само за просто посочваніе — да покажемъ че като заемамы много и повращамы нѣщо, но и за другы еще нравственны и веществены интересы на народното ни бытіе.

Ный все ся плачимъ че смы сиромахъ народъ, но при всичко това всякѫ годинѫ миліоны трошимъ и пръскамы за непотрѣбны и излишны работы, и Европейцитѣ знаѭтъ парытѣ ни безъ да знаѭтъ насъ, знаѭтъ будалащинытѣ и недостатъкытѣ ни, които ны унизяватъ прѣдъ тѣхъ, безъ да знаѭтъ прѣимуществата ни за които можемъ да бѫдемъ колко-годѣ уважаемы. Да ли не е по-добрѣ, или е толкозь мѫчно или е безполезно чакъ толкозь, както за наукѫтѫ тъй и за собственыйтъ ни народенъ интересъ, ако неможемъ да испращамы по-настранѫ человѣцы вѣщы и способны да издиратъ и описватъ разнытѣ мѣста и населенія, а то поне сами себе си да опишемъ? Всяко окрѫжіе, всякой градъ и село може, мыслимъ, да събере и да даде доволно отъ потрѣбнытѣ свѣдѣнія чрѣзъ които да можемъ и ный самы себе си да познаемъ, и на другы да ся опознаемъ; но ето че до този часъ нищо не смы направили по тѫзи часть. Всичкы другы и правителства и народи сѫ вече нѣщо извьршили и прѣдпріеди да вьршатъ за това, а само ный не смы ся еще ни наканили, когато,

освѣнь що никоѭ ползѫ не виждамы отъ туѩ си лѣхуваніе и потаиваніе, дѣто да не бѫдемъ опознати що и срамота е насъ да ся показвамы толкозь нечувствены, както жителитѣ на най-дивытѣ мѣста по свѣтътъ, конто тъй равнодушно, като насъ, гледатъ обходителитѣ отъ просвѣтенытѣ народы да посѣщаватъ и изслѣдуватъ и на самы тѣхъ неизвѣстытѣ имъ мѣста. Чуждытѣ никога не ще могѫтъ да оцѣнятъ мѣстата и жителитѣ на нашій Истокъ споредъ истинното имъ достоинство, което, разумѣва ся, неможемъ и да искамы отъ тѣхъ, а отъ това сѫ и произлѣзли толкози-то не точны свѣденія и заблужденія въ Европѫ за источнытѣ народы. Освѣнь това накъ, всякой чужденецъ придирва и забѣлѣжва изслѣдованіята си за нашитѣ страны съ по-другѫ цѣль отъ нашитѣ желанія и чаянія, подъ поглѣдътъ на интересытѣ на своето отечество. Нуждно е прочее Българинътъ като источный житель да познава Истокъ, мѣстото си, жилището си, съсѣдството си, издирено и описано отъ Българинъ и нуждно е казвамы не само за безусловнѫѭ цѣль на наукѫѭ, но и за частнѫѭ — за нравственыгѣ и веществены интересы на Българина и на съжителнытѣ нему племена. Не ще го направимъ ли? и кога?

Има вече нѣколко годины отъ какъ нашето въ Цариградъ Читалище, но прѣдложеніе на едного отъ нашитѣ учены, распрати на всякѫдѣ почти до Читалищата и по ученытѣ ни да гы проси за нѣкои само свѣдѣнія по тѫзи часть, а ето годины ся минѫхѫ и минуватъ и то еще не ся е удостоило отъ никѫдѣ да получи нѣщо таковъ, ако и не до колкото трѣба точно и пълно. И какво виждамы ный между матеріалътъ пращанъ отъ всякѫдѣ за обнародваніе въ повремѣнното негово списаніе? Нищо по-вече отъ таквызи нищо и никаквы стихотворенінца, дребны уломкы отъ безразборны прѣводы; прикасчици и романчета, а нищо за въ работѫ. Не по-старо отъ нашето по съставеніето си Грѣцкото читалище въ Цариградъ, но по-честито отъ къмъ членоветѣ участницы въ неговытѣ прѣдпріятія, то намѣри и богатыконто да назначатъ награды и учены конто да зематъ на себе си такъвъ полезенъ трудъ и ето че извѣсти вече издаваніето на подробны изслѣдованіѫ, Епиръ, Тесеалиѫ, Македониѫ, Тракиѫ и Ладиѫ, когато ный не смы ся сдо-

были еще ни съ едно по-подробно описаніе ни за единъ градъ, ни за едно село даже въ собственно Българіѧ! Да ли е и това защото «Турцытѣ не даватъ» илие защото «Гърцытѣ ни прѣчатъ» или токо си е все отъ нашето равнодушіе и немареніе.

Ный бы ся далеко увлѣкли ако речѣхмы да ся простремъ въ изобличенія конто заслужвамы отъ всякѫ странѫ за той наше равнодушіе и немареніе, както въ това що поменѫхмы тъй и въ много другы отношенія, за туй и побързвамы да ся вьрнемъ вьрху прѣдметътъ отъ който зехмы поводъ да прѣдпоставимъ тѣзи нѣколко думы, Намѣреніето ни е да поговоримъ за народноститѣ въ Турско.

Собственны извори за този прѣдмѣтъ, слава Богу, и до днесь ный нѣмамы никаквы, а онѣзи на чуждытѣ що смы видѣли до сега, както казахмы, сѫ и неточны и не вѣрны. На послѣдне врѣме единъ отъ професорытѣ въ Загребъ, на име Фране Брадашка, е написалъ нѣкакъ повѣрно и по-совѣстно единъ членъ по тѧзи часть, като е по прѣчистилъ и изложилъ по-нагледно онова що е можѣлъ отъ другы да събере и самъ да узнае. Този неговъ членъ носи названіето *Славенытѣ въ Турско* но расправя въ кратко и за другытѣ народности. Отъ този членъ ный ще прѣдставимъ на читателитѣ си нѣщо въ изводъ и нѣщо въ прѣводъ, ржководены по прѣводътъ му въ Срьбското повремѣнно списаніе Млада Србадія.

Сѣдищата на славенытѣ въ Турско, казва Брадашка, ся простиратъ отъ Дравѫ и Дунавъ до Егейското и отъ Сипето (ядранско) до Черното море; дѣто ще ся каже тѣ сѫ въ сьрдцето на Грьцко-славенскыйтъ или югоисточныйтъ полуостровъ. — Но туй пространство отъ Сѣверъ къмъ Югъ и Югоистокъ, и отъ Западъ на Истокъ, така сѫ натрупаны планины и планинскы бърда, щото за голѣмы равныны кажи че и мѣсто не остава; само по край Ядранското море и на длъжь по край Егейското, както и по край нѣкои голѣмы рѣкы, каквото на примѣръ на длъжь Дунавъ, Марицѫ и другы корыщата що има тѣсны нѣкои равнинкы. Таквази-то повьрхность на тѧзь земѭ е много прѣчила и прѣче на спошенията между населенията на тѣзи поцѣпены мѣстности и негли е отъ това и туй, дѣто

славенытѣ въ тѣзь страны не сѫ могли да ся сближатъ помежду си и да ся прилюбятъ едно друго по тѣсно, а еще повече при оскудныте срѣдства за съобщенія въ постаро врѣме на тѣхнѫтѫ малко-много дѣятелность. Отъ еднѫ странѫ положеніето на земьѫтѫ, а отъ другѫ врожденното у Славенытѣ тежненіе за племенскѫ самостоятелность сѫ главната причинѫ на тѣхното и до днесь разединеніе.

Чудно е наистинѫ, дѣто славенытѣ на всякѫдѣ почти населяватъ вѫтрѣшныте страны на сушѫтѫ, и само на малкы нѣкои мѣстца допиратъ до море. Както всѫду почти въ Европѫ тъй и въ Турско славенытѣ гы отдѣля отъ морето по еднѫ ремычкѫ отъ чуждѫ народность. И то е негли отъ това дѣто че животътъ имъ и занятіята имъ сѫ таквызи. Славенинътъ и въ Турско, както и по-другытѣ земи, повечето живѣе и работи тъй както е запомнилъ отъ бащы и дѣды: както нѣкога си тъй и доднешній день Българитѣ орѫтъ земьѫтѫ и сѣѫтъ, а Сърбитѣ ся занимаватъ повече съ скотовъдство; на занаеты и търговіѭ и еднитѣ и другытѣ нѣматъ присърдце, та не имъ и спори.

Споредъ жителството си Турската държава прилича много на Австро-унгаріѭ, и въ еднѫтѫ и въ другѫтѫ държавѫ има народы различны по кръвь и происхожденіе, и въ еднѫтѫ и въ другѫтѫ славенитѣ съставятъ по-многолюдното населеніе, но откъмъ напрѣдокътъ и въ тѣзи двѣтѣ венитѣ сѫ много по-назадъ отъ много по-малкытѣ народности съ които живѣѭтъ заедно. Като сравнимъ славенытѣ въ Турско и въ Австріѭ и особенно онѣзи въ пьрвѫтѫ отъ тѣзи държавы, съ разныте около тѣхъ съсѣды, ще намѣримъ че на всякѫдѣ тѣ колкото сѫ по-много толкозь сѫ и по-долни отъ тѣхъ, и всякога сѫ подчинены на вліяніето на другытѣ. Забѣлѣжено е, и съ прискърбіе го казуваме, че дѣто и да ся срѣщнѫтъ славенитѣ съ другъ нѣкой чуждъ елементъ, тѣ все подпадатъ подъ неговото вліяніе, присвояватъ нравытѣ му послѣ языкътъ му и най-послѣ сливатъ ся съвьршенно съ него и тъй съ врѣме не остава ни поменъ за името и народностьтѫ имъ. *(Слѣди)*

П. Р. Славейковъ.

За женскія полъ.

За языкатъ и обнасяніето

Нѣма съмненіе че е грозно нѣщо и непріятно грубіятъ органъ (гласъ), но още по-отвратително е неточното познаваніе на собственіятъ си языкъ! Много полѣзно е да познаваме чужди языци, особенно нѣкои-си, нъ да незнаеме материнятъ си, то е дѣйствително голѣмъ укоръ!

За това нѣщо обаче нещѫ да ти приказвамъ, защото съмъ увѣрена че у тебъ соаственніятъ ти языкъ (както у сѣко добрѣ въспитано лице) прьво мѣсто занимава и че подобрѣ го познавашъ отъ колкото чуждиты. Освѣнъ това, пази са да не приказувашъ твърдѣ гласовито; този навыкъ не ся срѣща съ неизбѣжнитѣ за полътъ ни качества, съ нежностьтѫ и скромносьтѫ. Отбѣгнува и онази мода, която понастоящемъ въобще прѣобладава: сиречь употрѣбяваніето въ языкатъ ни чужды рѣчи и несвойственны израженія. Много лица, ако и отъ родътъ ни, вижда ся, да владѣѭтъ по-добрѣ съ чуждиты отъ колкото съ собственніятъ си языкъ; съ такива приказвай языкъ, какъвъто тѣ искатъ да приказватъ, за да невъзбуждашъ присмѣватъ и удивленіето имъ, че Българка български говори!! Нъ въ сѣки случай, всѫдѣ и привсѣкиго употрѣбявай смѣло материнятъ си языкъ!

Свьршвамъ съ това, щото сичкото Ти отнасяніе да бѫде благородно и серіозно. Отбѣгвай прилежно сичко, което ся зове подражаніе, неестественность и приструвка. Дѣйствителната прелесть незнае прекаленость и тогава ни е пріятна, когато ако и приучена поне естественно изглѣдва. Да ся приучваме на доброто не е грѣхъ; сичко, което спомага за усъвьршенствуваніето на добрѣ въспитанни хора, трѣбва да изучимъ, защото на свѣтатъ непринасяме друго освѣнъ способности, които исподиря добрата майка трѣбва да възбужда въ насъ: —

IV.

За домашното на женятъ заниманіе.

Който иска да е спокоенъ, щастливъ и веселъ, който не ще да му ся види времято дълго, който иска да

ся препоржчи за личность достоуважаемѫ и полезнѫ, той трѣбва сѣкогажь да бѫде дѣятеленъ. Богъ ни е прѣдопределилъ за непрестанѫ дѣятелность, длъжни сме слѣдователно да ся трудимъ да испълняваме съ удоволствіе сѣкакъвъ видъ заниманія и да работимъ, колко можемъ много. У онези хора, които неиспълняватъ това си прѣдназначеніе, животатъ отива на пусто и тѣ сѫ за отекченіе на хората и на земятѫ. Надѣвамь ся, сестро драга, че ты никогажь нѣма да принадлежишь въ числото на тези нещастни сътворенія; потребнитѣ прѣдуготовленія за това си пріела съ отхранатѫ си, и съ Божія воля ще испълняващь длъжноститѣ си. Малко образованнитѣ нъ имотнитѣ лица мыслѧтъ че работата принадлежи само за хора отъ по долни съсловія и че унижава онѣзи, които бы могли да я отбѣгнѧтъ. Това е чудно и врѣдително мнѣніе! Пословицата казва че само необразованнія-тъ богатъ отбѣгва работатѫ и че дълговрѣміе-то само нему е познато. Ако си имотна неупотребявай имота-тъ си за да ся искупвашь отъ длъжности-тѣ си, ако не отъ пазеніе-то на добродѣтель-тѫ, а то поне за собственно-то Твое щастіе. Когато заплатишь за писарь който да дьржи зарадъ тебе домашнитѣ смѣтки, на домакыня за да надзирава всичко, на слугыни да шіѭтъ и рѣдѫтъ всичко тебе потрѣбно, за да тя облѣчѭтъ отъ главатѫ до краката; когато углавишь дойка да ти уміе, облѣче, приспи дѣцата ти и за да си поиграе съ тѣхъ; учителка, която да ги учи; знаешь ли какво си купуващь? — Дълговрѣміе, неспокойствіе и нещастіе. Какво повече може да ни занимае и зачуди въ добрѣ урѣдена домашность, отъ колкото една млада и весела, ако и просто, нъ сѣкогажь вкусно и чисто облѣчена домакыня? Съ удоволствіе я глѣдаме, защото тя за всичко има попеченіето си, всѫде има внимателното си око, и знае що ся врьши въ сѣкой жгълъ, на късо рѣчено тя е душатѫ на всичкія-тъ домъ, осьтѫ около която ся всичко врьти; тя е примѣрътъ на познайницитѣ си и на слугынитѣ си, удоволствіето на мѫжя си, украшеніето на семейството си, и обычана отъ Бога и отъ хора-та.

Знаѫ сестро, че ты обычашь да работишь; не трѣбва въ това отношеніе да тя поучавамь; знаѫ че ты зна-

ешь че дѣятелностьтѫ украсява и дава значеніе на животътъ ни, и че е изворатъ на спокойствіето и щастіето, знаѣ че ти е познато, че за да ся направи отъ нищо нѣщо е Божіе качество, а да ся направи отъ малкото много, помни че то е дѣло на попечителнатѫ рѫка и на мѫдратѫ глава. Обычай работатѫ и нейното брѣме тѫй нѣще усѣщашь, както майка неусѣща, когато дрьжи любезното дѣте на рѫцетѣ си. Дълговрѣміето е най свирепатѫ на свѣтатъ болесть, защото тя мѫчи и душатѫ и тѣлото. тя ще та овладае ако бы да ся отдадешь на леностьтѫ и бездѣйствіето. А не ще да я познаешь никога, ако бѫдешь всѣкога занимата. Ако бы че тя нападне нѣкогашь незадоволствіе и неспокойствіе, тогава прилежно ся занимавай и работатѫ ще тя избави отъ лошото ти расположеніе; когато крьвьтѫ въ жилитѣ ти почне полека да забикаля, работатѫ ще да й даде ново съживяваніе, И тѫй искашь ли да бѫдешь сѣкога здрава и весела, работи постоянно и съ удоволствіе, защото който мысли «че нищо да ся не прави, не ся прави зло,» той ся лъжи. Нечинностьтѫ е прѣстѫпленіе, защото Богъ е сътворилъ сѣка вѣщь за една опредѣлена цѣль, и отъ сѣкого иска, като е тъй, работа и заниманіе съразмѣрно съ здравіето и силитѣ му; ленивіятъ унищожава Божіитѣ прѣдопрѣдѣленія. Ако искашь да ся спирашь съ удоволствіе и спокойность надъ заминалото си, бѫди сѣкога полезно занимата. На краятъ на животатъ ни не е никое себезнаніе тѫй пріятно и полезно както това: «Работихъ, колкото можахъ, непроживяхъ суетно нито день, нито часъ.» Ако искашь да си приготвишь такова утѣшеніе на свьршваніето на денятъ, испитвай цѣлодневното си заниманіе и цѣлодневнитѣ си мысли; поразмысловай сичко, което правишъ и мыслишь, и по такъвъ начинъ като ся владашь сѣкоги, на краятъ на животатъ си съ пріятность ще си напомнявашь минѫлостьтѫ.

Нѣкои млади жени, като искатъ да забѣлежватъ нѣкакъ бѣгающіятъ си животъ, иматъ навыкатъ да пишѫтъ дневникъ; тоя навикъ не е укорителенъ; нъ рѣдко признася нѣкаква полза или забавленіе. Обыкновенно въ такива дневници дамитѣ нищо неговорьѫтъ за дневното си заниманіе, нищо за това що ся мыслили и чувствовали, най-

повече приказватъ за онова, щото е станало. Въ младостьтѫ си и азъ съмъ писала дневникъ; нъ спокойніятъ животъ въ обятіята на майка си и баща си, въ отечеството си, нѣма много различни и особенни приключенія, малко различава единіятъ день отъ другіятъ. И когата слѣдъ нѣколко години прочетохъ трудно събранитѣ тези свезки увѣрихъ ся че като прочетѫ само малко отъ него имамъ чече понятіе за цѣліятъ дневникъ. Намыслихъ друго яче да пишѫ. Този начинъ препоржчвамъ и тебь, сестро! Имамъ книга, която съмъ нарѣкла п а м я т н и к ъ; въ нея отъ нѣколко години записвамъ по-достозабѣлежителнитѣ приключенія на животътъ си. Имамъ друга книга, която съмъ нарѣкла с е д м и ч н а к н и г а; въ нея бѣлежѫ сѣка седмица своето заниманіе на прѣзъ недѣлѭтѫ сичко щото четѫ и сѣко ржкодѣліе. За да направѭ пріятно това писаніе, записвамъ въ него мнѣніето си върху сѣко едно списаніе, което четѫ. — Много пѫти тази работа ми е била за полза. На краятъ на сѣка седмица глѣдамъ да свършѫ наченататѫ си работа, за да могѫ да я забѣлѣжѫ въ седмичнатѫ си книга; въ четеніето сѣкога избирамъ; глѣдамъ да ся сдобіѭ съ полезни и поучителни книги, защото бихъ ся свѣнила да издамъ мнѣніето си въ свои-тѣ записванія за нѣкакъвъ глупавъ романъ. Сега, когато приравямъ тая седмична книга, съ пріятность съзирамъ че освѣнъ врѣмето, въ което съмъ была болна, никоя седмица на животътъ ми не е минала безъ полза.

Нъ за да промѣнуваме дѣятеленъ и полезенъ животъ трѣбва отъ рано да привикваме на работатѫ и трѣбва да умѣемъ да си я правимъ пріятна. Желала бихъ, драга сестро, щото освѣнъ ржкодѣліята и домашнитѣ познанія, които вече имашь, непрестанно още повече да ги умножаващь, защото скоро ся насыща този, който знае малко начини заниманіе; жена, която никогашь и съвсѣмъ не ся залавя съ домашното заниманіе и иглатѫ, колкото и да е образована, тя все неизвършва прѣдназначеніето си и често быва на себе си и на другитѣ утѣгчителна. Колкото повече въ това отношеніе знае и умѣе, толкозъ повече е щастлива и достоуважаема. Нашето прѣдопрѣдѣленіе съвършенно различа отъ мѫжкото, и ній въ сичко различаваме отъ мѫжетѣ.

На друго мѣсто ще ти приказвамъ, сестро, за искуствата и дарбитѣ, които споредъ моето мнѣніе, сж пристжпни на женитѣ. Нъ прѣди всичко ще говорьж за потрѣбнитѣ на насъ всички ни заниманія, които трѣбва да ся земжтъ особито въ вниманіе при отхранатж. Сѣкоя отъ насъ трѣбва да знае добрѣ числителницатж, трѣбва да знае да готви и да разумява отъ сѣко домашно заниманіе, трѣбва да умѣе да скрои, ушіе и направи всичко, въ кжщи потрѣбно. Немалко утѣшеніе ще познаешь, сестро моя, когато урежданіето на домътъ тебь ся повѣри, и ти умѣешь да направишь всичко, отъ което имашь нужда, и което нѣкои жени отъ неискуственностьтж и неумѣніето си другиму повѣряватъ. Дрѣхатж съ твоятж ржка скроена и ушита или украсена, ястіето, което сама ще приготвишь, много повече ще тя задоволява и наполвина ще ти костува, отъ колкото когато ги купишь готови. Много госпожи могжтъ помысли че недоста благородно бы употрѣби врѣмето си съ подобни заниманія, особенно когато това врѣме (споредъ тѣхното мнѣніе) бы могли другояче, много по-пріятно да проминжтъ. Нъ въ голѣмо заблужденіе сж тѣзи, които тъй мыслжтъ, и азъ тѣмъ не прѣдлагамъ мнѣніето си. Домашніятъ животъ е окржжіето, което Богъ намъ е назначилъ, тихото щастіе въ миръ и спокойствіе е единственатж цѣль, която трѣбва да ся трудимъ да постигнемъ. На жена не прилича да ся отдаде съвършенно на публикатж и на наукитѣ, у сѣкоя игдатж трѣбва да занимава мѣсто; книгитѣ, въ които записваме домашнитѣ расходи трѣбва да почитаме повече нежели нотитѣ и романитѣ. Не ся съобразява съ прѣдопрѣдѣленіето на женатж щото тя вѣчно да стои при книгитѣ или постоянно да ся занимава съ искуствата. За похвала достойна е тази, която умѣе равно, както съ главатж тъй и съ ржцетѣ си да работи.

Разуматъ е най-добріятъ посрѣдственникъ за всичко, когато са посъвѣтваме съ него, блазе ни; за всичко може да има доста врѣме тая жена, която раничко става, малко врѣме жертвува на облѣклото си, която не пріима и неправи излишни посѣщенія, която нечете глупави романи и която нецѣни твърдѣ высоко забавленіето. Знаж, сестро, че ты ще испълнявашь длъжноститѣ си, че ще

обстаравашь всичко, което ся изисква отъ женатѫ, и чо вѣкатъ, който е длъженъ да ся грижи за своето потрѣбн образованіе и усъвършенствованіе, защото знаѫ че ты с гнусишь отъ бездѣйствіето!

Още веднажь тя молѫ, драга сестро, имай удовол ствіе въ домашното заниманіе; твоето облѣкло чисто вкусно малко ще ти костува, когато сама си го напра вишь, не ще познаешь никога отѣкчителното дълговрѣмі не ще бѫдешь за отекченіе нито на себе си нито на дру гытѣ, защото работатѫ цѣла ще тя занимае.

Когато почнешь да урѣждашь своятъ или родител скіатъ си домъ не ще намирашь порѣдъкъ и вкусъ, ак бы че непристоишь сама за всичко. Колкото и да имаш слугыни, никогашь не ся облѣгай на тѣхъ, не защот тѣ бы были недостойны за това, нъ защото мѫчно е з по-малко образованіятъ да удовлетвори нашатѫ воля вкусъ. Съ надзираваніето ся поучаваме, и така ся нам ляватъ погрѣшкитѣ и мѫчаніята. Когато сѣдишь въ н кое събраніе или на огледалото, незабравяй готварницат никоя работа не ни посрамява, напротивъ сѣкоя ни укр сява, сѣконѫ ни придава нови прелѣсти. А когато жен тѫ испълнява достатъчно длъжноститѣ си и при това е об гатена съ наукы и искуства, тогава само е всеобщо по читана и обожавана, и сѣкое нейно искуство придоби двойна цѣна. Такова е поне моето мнѣніе за тѫзи работ ако знае нѣкой по-добро и по-полезно, има свободна си воля въ изборатъ. (Сѣдва)

(Превожда отъ чехски) *Ека Карамшикова*

Калоферъ.

Изъ живота на едно момче

Въ прочитаніето на Исторіѫтѫ на едно моми нашето вниманіе падиѫ най-много на това мѣсто, дѣто изобразява поведеніето на немилостивытѣ господари къ тѣхнытѣ бѣдны слугы и храняницы. Понятіята на госп дарите на това момче, колкото за тѣхнѫтѫ господарс

власть, сѫ понятія на повечето отъ Българетѣ; по тѣзи причинѫ азъ са рѣшихъ да дамъ на печать настоящійтъ очеркъ.

«По този начинъ, азъ достигнѫхъ, казва момчето, до това мѣсто на своѭтѫ исторіѭ, когато околнытѣ условія имахѫ възъ мене таквози вліяніе, на което слѣдствіята носѭ въ душѭтѫ си и до сега. Тоя періодъ са продължава цѣлы три години отъ 185 .... до 185 ...., и расказванієто му ще хвърли достаточнѫ свѣтлинѫ на моето поведеніе въ сичкото послѣдующе врѣме. Това е врѣмето на службѫтѫ ми при братія Теобалдовы въ Тюбингенъ.

Теобалдытѣ бѣхѫ трима и родпины на баща ми, прѣдъ когото имахѫ высоко достоинство, защото сполучили да придобыѭтъ значеніе и общественно положеніе на далечь отъ своето мѣсторожденіе и съ свои и собственны силы. Споредъ баща ми таквызи хора могѫтъ да примысловатъ не само за себе си, нъ и за другытѣ, и другы да настанѭтъ. Отъ това щомъ достигнѫхъ 13 годины, баща ми побърза да ма прати при тѣхъ да станѫ человѣкъ.

Това мое вчеловѣченіе азъ ноченѫхъ отъ найдолнытѣ степени на слугарството, защото таквызи бѣхѫ правилата на моитѣ вчеловѣчители. Службата ми бѣше обременителна и доста неопрѣдѣленна. Освѣнъ слугуванієто на едно отъ търговскытѣ заведенія, азъ бѣхъ принуденъ да слугувамъ и въ кѫщи, да тичамъ по пазарь за сичко и да слугувамъ на лицето на срѣдній отъ Тообалдытѣ, който живѣяше на заведеніето.

Тежка бѣше моята служба, нъ азъ не й усѣтихъ сичкѭтѫ тажесть изведнажь, или защото бѣхъ малъкъ и не съзнавахъ положеніето си на пълно, или защото обхожданіето на господаритѣ ми бѣше получило онаѭ лютостъ, коѭто показахѫ отсетнѣ, когато умрѣ баща ми. Както и да е, новото ми положеніе и новото мѣсто ма занимавахѫ доста и не ми давахѫ да усѣтѭ непріятното на положеніето си. Пьрвата година прѣминѫ за мене безъ особенны потрѫсенія: азъ можѫ да рѣкѫ, че тя са относя повече къмъ дѣтинскытѣ безгрыжны години, нежели къмъ моето момчешство.

Съвсѣмъ друго е значеніето на слѣдующитѣ двѣ го-

дины; баща ми умрѣ въ началото на вторѫтѫ годинѫ и н
говата смьрть накара господаритѣ ми да мыслѫтъ, че в
че сѫ пълны господари надъ мене и че моята сѫдба е въ тѣ
нытѣ рѫцѣ. Поведеніето на единъ отъ Теобалдытѣ, кого
ще крьщамъ съ буквѫтѫ В., изведнажь са измѣни. Жесток
гнѣвливъ и скѫперникъ отъ природѫ, той придобы ед
болѣсть, която го правяше постоянно мраченъ, горчив
недоволенъ и подозрителенъ. За своитѣ физическы стр
данія той искаше да наказва сичкытѣ около него. Въобр
зете си сега, какво е было моето положеніе прѣдъ л
цето на този недоволенъ человѣкъ, на когото сьмь бы
принуденъ да слугувамъ деня и нощя. Моето сиречеств
и моята беззащитность го правяхѫ пълненъ господарь над
мене, такъвъ господарь, който може да иска отъ мен
най-слѣпѫ покорность. Азъ не различавахъ отъ един
рабъ по нищо. Като робъ азъ не можахъ да оставя го
подаритѣ си или да са упрѫ на тѣхный произволъ. А
не значахъ за В. нищо и моята воля не струваше ни
динъ бобъ прѣдъ всесилѣето на господаритѣ ми.

Главното правило на Теобалдытѣ бѣше да убіи
въ мене личнытѣ ми наклонности и волѫ и да искорен
онова, което днѣсъ наричаме самостоятелность. Своя в
ля, личны наклонноти и самостоятелность не трѣбатъ
единъ слуга, и Теобалдытѣ добросъвѣстно са трудях
надъ искорененіего на тѣзи Божи дарбы, които ны отл
чаватъ отъ животнытѣ. Тѣхный идеалъ бѣше всецѣла п
корность на господарскѫтѫ волѫ. Колкото повече са пр
ближавашъ до този идеалъ, толкози по-добъръ ще бѫде
за братіята; и напротивъ, колкото повече си запазвашъ л
чнытѣ качества, толкози по-лошь ще бѫдешь.

Положеніето на другытѣ момчета. моитѣ сврьстниц
еще повече ми отваряше очитѣ и еще повече ма прав
ше да осѣщамъ своето злощастіе. Живота поченѫ да
става тежькъ и душата ми са възмущаваше; нъ да
противѫ явно на притѣсненіята азъ еще не смѣяхъ, з
щото патріархалнытѣ понятія за господарскѫтѫ власть б
хѫ еще силны за мене. Азъ намразихъ отъ сичкѫ душ
онова положеніе, което ма правяше слуга на много д
ши, безъ да ма запази колко-годѣ отъ обидытѣ и прит

сненията на нѣкого. Струва ми са, че никой ни бы склонилъ да живѣе като мене — само за хората.

Въ Тюбингенъ работытѣ сѫ по многочисленны и търговията по-жива. Отъ това на слугытѣ и на момчетата по търговскытѣ заведенія сѣкога са заплаща добрѣ. Много отъ моитѣ свръстницы са хваляхѫ съ заплатытѣ и съ свободѫтѫ си; много отъ тѣхъ ми показвахѫ, че знаѫтъ защо слугуватъ; много другы говоряхѫ, че слугуватъ тамъ, дѣто намирахѫ по-голѣмѫ полѫ и повече свободѫ. Въ сговорытѣ съ господаритѣ си тый имахѫ свободѫ да прѣдлагатъ условія, да избиратъ службѫ споредъ наклоноститѣ си и силытѣ си. Сичко това бѣше далечъ отъ мене. Азъ нѣмахъ свободѫ да правя сговоръ, не можахъ да кажѫ: това ще извършвамъ и онова и толкова ще зема за службѫтѫ си. По тыѫ причинѫ думытѣ на моитѣ свръстницы произвождахѫ въ душѫтѫ ми цѣлѫ революціѭ. Несправедливостьта на патріархалнытѣ отношенія почеѭ да ми са прѣдставлява ясно и желанията ми за свободѫ отъ день на день ставахѫ по силны.

Поклатенъ въ увѣреніята си за полѫтѫ отъ моѭтѫ службѫ на Теобалдытѣ, азъ не са забавихъ да показвамъ сѫмнѣніята си прѣдъ господаритѣ. По нѣкога азъ са упирахъ на тѣхнытѣ заповѣди; другъ пѫть отвръщахъ на гълчоветѣ и показвахъ, че не искамъ да бѫдѫ безъ волѭ и слѣпъ и глухъ. Въ моѭтѫ простотѫ азъ мысляхъ, че моитѣ господари ще поискатъ да научѫтъ причинытѣ на таквози мое поведеніе и ще внесѫтъ въ отношенията си нужнытѣ поправленія. На праздно! Сухытѣ имъ сърдца не бѣхѫ достѫпны за човѣщинѫ, каквыто сѫ останѫли и до днѣсь. Тый можахѫ да ма направѭтъ единъ отъ най-добрытѣ си хора, защото Господь не бѣше ма лишилъ ни отъ способности, ни отъ добро сърдце; въ не го направихѫ. Намѣсто да ма задобрѭтъ и привържѫтъ съ едно разумно и меко обхожданіе, тый почетъхѫ моето промѣненіе за прѣстѫпно якоглавіе и са рѣшихѫ да го изгонѭтъ съ горчивы укори и съ немилостивы боюве. Тыи бѣхѫ увѣрены, че колкото по тежкы сѫ псувнитѣ и боюветѣ, толкози по-скоро ще извадѭтъ изъ главѫ ми якоглавіето. Безумна мысьль! На силѫтѫ азъ противополагахъ съпротивленіе до ожесточаваніе, което най-послѣ на-

кара господаритѣ да рѣшѫтъ, че отъ мене человѣкъ не ще излѣзе.

Заключеніето е право, и азъ самси са чудѭ какъ останѫхъ человѣкъ. При жестокоститѣ на моитѣ господари мѫчно може да останешь человѣкъ, каквото ны и увѣряватъ многочисленны фактове. Има примѣри, дѣто момчета на тѣзи сами господари сѫ умирали млады зелени, защото имъ е было убито честолюбіето и увѣреніето въ собственнытѣ силы; има другы момчета дѣто сѫ подивѣвали. Азъ са отарвахъ отъ тѣзи печалны послѣдствія, нъ не съвсѣмъ на пълно. Нѣкои лоши сѣтнины са забѣлѣжватъ и до сега, както ще кажемъ по-долу. Да умрѫ отъ притѣсненіята или да поглупѣѭ азъ не можихъ; нъ имаше другъ страхъ. Живостьта и буйностьта на моя характеръ можахѫ да ма докаратъ до голѣмо ожесточеніе и да ма направѣтъ немилостиво убіецъ. Много пѫти ми дохаждахѫ мысли за отмьщеніе, много пѫти ма залавяше бѣснотѫ и ма буташе въ пѫтя на злодѣйствата. Какъ избѣгнѫхъ това искушеніе, днѣсь не сьмь въ състояніе да си обяснѭ.

Като направихѫ таквози разумно заключеніе, че отъ мене не ще излѣзе человѣкъ, моитѣ господари бѣхѫ длъжны да ма оставятъ свободенъ. Нъ тый не мысляхѫ така. Тѣхната полза имъ казваше, че единъ бесплатенъ слуга, ако и упоритъ, е се по-полезенъ, отъ колкото добрытѣ слугы съ заплатѫ. На мѣсто да ми дадѫтъ свободѫ, тый помыслихѫ, че отъ тукъ на татъкъ иматъ безграничнѫ власть надъ мене, тоя загубенъ сынъ. Моята беззащитность ги правяше да вѣрватъ, че тѣхната власть надъ мене е непоколебима. Отъ тогава сичкытѣ ми дѣла бѣхѫ лоши и крывы за господаритѣ, и за сичкытѣ трѣбаше да слушамъ хулы и да търпѭ наказаніе. Оплакваніята ми са считахѫ за упорство, а желаніето ми да са отърва отъ тираническѫтѫ власть бѣше посягателство врьхъ тѣхнытѣ господарскы правдины. Не можахъ да кажѫ нѣщо, което да не са почете за винѫ; не можяхъ да стѫпѭ безъ да сгрѣшѫ. Сичко са виждаше зло и прѣстѫпно.

Това може да са види прѣувеличеніе; нъ не е. Който знае Теобалдытѣ и особенно В.; който знае, какъ са обхожда послѣдній съ сичкый свѣтъ, и съ своитѣ соб-

ственны дѣца, той ще намѣри думытѣ ми доста умѣренны. За такъвъ человѣкъ азъ не можахъ да знача нѣщо; отъ това при другото азъ поченѫхъ да търпѭ лишеніе отъ дрѣхы и отъ сичко друго. Угорченъ до дъното на душѫтѫ си и отчаянъ въ надѣждытѣ си за добры дни, азъ нарочно извыкахъ наказаніята само и само да угорчавамъ мѫчителитѣ си. Като не отдѣляхѫ добрытѣ ми работы отъ лошитѣ, нъ сичкытѣ пріемахѫ еднакво, азъ не си давахъ трудъ да тръсѭ доброто нито да го струвамъ на онѣзи, които ма мѫчѫтъ. Моето съпротивленіе до толкози заслѣпяваше господаритѣ ми, щото тый бѣхѫ готовы сичко да кажѫтъ за мене.

Отъ това, дѣто по нѣкога земахъ отъ заведеніето по 5 — 6 крейцера да си купѭ нѣщо, господаритѣ ми направехѫ отъ мене такъвъ голѣмъ крадецъ, който е достоенъ за най-голѣми немилости. Наистинѫ, азъ бѣхъ повиненъ, като земахъ тѣзи пары безъ позволеніе; но таѭ повинность не бѣше само моя. Ако имахъ свободѫ да си искажѫ малкытѣ желанія и ако можахъ да искамъ по нѣколко крейцера за тѣзи нужды, азъ не быхъ си позволилъ да направѭ единѫ кражбѫ. Много грѣшѫтъ тѣзи родители и господари, които не зематъ въ вниманіе дѣтскытѣ желанія и не удовлетворяватъ законнытѣ отъ тѣхъ. Тый научаватъ дѣцата да търсѭтъ незаконны срѣдства и да вървѭтъ въ кривы и околны пѫтища.

В. имаше обычай сѣкы вечеръ да прави възліянія на Бахуса заедно съ нѣколко пріятели и много пѫти числото на чашитѣ са загубваше и заплатеното за тѣзи чаши са забравяше. Сѣкый отъ тѣзи случаи бываше горчивъ за мене. Подирь сѣкый такъвъ кейфъ, В. са залавяше да са сърди, че съмъ му зелъ отъ джебоветѣ пары, и да ма наказва. Не стигахѫ другытѣ причины за бой, че трѣбаше да са притури новѫ клеветѫ! Богъ пека ми е свидѣтель: азъ никога не съмъ ни помыслялъ за таквози нѣщо. Безъ да гледа моитѣ оправданія, В. направи новото обвиненіе единъ отъ главнытѣ причины да си излива гнѣва на мене. Едно нѣщо не знаѭ еще: намѣренно ли бѣше обвиненіето, или така са струваше на В.

Мъмраніята и боиветѣ бѣхѫ най-малкото отъ слѣдствіята на клеветѫтѫ. По тежко за мене бѣше бесчестіе-

то. Господаритѣ ма прѣдставяхѫ, като никакъвъ и уби
ваха честьтѫ ми прѣдъ другытѣ хора. Моето честолюбі
са нарушяване и азъ почеяхъ по-малко да вѣрвамъ в
себе си. Азъ почеяхъ да са срамувамъ отъ хората
да ги избѣгвамъ. Отвънъ другарытѣ ми не прѣпущахѫ
случай да ма нарекѫтъ крадлю, и въ кѫщи сѣкый с
позволяваше да са посмѣе въ очитѣ на едно спраче. Дѣс
азъ бы са смѣлъ надъ сѣкѫ клѣветѫ и бы са благодарил
на своятѫ невинность; нъ тогава мыслитѣ ми бѣхѫ дру
гы и азъ неможахъ да слушамъ приемѣхытѣ равнодушно
— Монтѣ оправданія не струваха нищо прѣдъ всесилиет
на увѣреніята на В. Освѣнъ нѣколко слугы, другы ни
кой не щѣше да влѣзе въ моето положеніе и да вѣрв
моятѫ невинность. Отъ това хората почеяхѫ да ми с
виждатъ лоши и несправедливы. Азъ истиняхъ къмъ сич
кы и не исках да са сближавамъ съ тѣхъ, нито да им
говоря, което малко по малко са обърнѫ на привичкѫ. І
дѣсь, когато вѣрвамъ въ добринятѫ на хората и когат
искамъ да бѫдѫ съ сичкытѣ близъкъ, и дѣсь не могѫ д
надвия тая е студеннѫ къмъ хората и това избѣгваніе
Азъ са отдалечавамъ отъ сичкы безъ да го усѣщамъ. В
тѣзи врѣмена спичелихъ и друго едно свойство: да и
усѣщамъ ни охотѫ, ни дързость да говорѫ прѣдъ другы
тѣ и да са забърквамъ при първото възраженіе. Не мож
человѣкъ да говори свободно и дързновенно, когато дълг
врѣме му е былъ языка свързанъ и когато никой не
щѣлъ да го слуша и да го по насърдчи. Монтѣ мысли
усѣщанія си оставахѫ неисказаны; така задушены си о
ставатъ и до сега. Азъ сѣкога усѣщамъ много, нъ в
разговора са явявамъ твърдѣ бѣденъ отъ чувства и мысл

Голѣмата неблагодарность отъ дѣйствителный живот
ма накара да търсѧ утѣшеніе въ областьтѫ на фантазіѧ
тѫ и на мечтытѣ, или въ религіятѫ. Акатистното пѣні
и молитвытѣ не лишсуваха отъ устата ми ни денѧ ни но
щѧ. Много пѫти азъ прѣкарвахъ единѫ часть отъ нощьт
на молитвѫ и на колѣно прѣклоненія. Житіята на святыи
тѣ станяхѫ обыкновеннота ми чтеніе, и равнодушіето към
свѣта отъ тѣхъ прѣминѫ и въ душятѫ ми и отъ день н
день порастнуваше. Много пѫти ми дохождаше на умъ д
подражавамъ на нѣкой святый и да отхвърля съвсѣмъ то
тежькъ и лъжовенъ свѣтъ.

Въ това настроеніе ма свари войната на 18 . . . . Военныятѣ дѣйствія и появленіето на непріятеля развлече до нѣкждѣ мрачнятѣ мысли на моѭтѫ замаяпѫ главѫ. Азъ пакъ погледнѫхъ на земѭтѫ и надѣждытѣ ми за по-добро състояніе оживѣхѫ. Отворихѫ са много новы работы и сичкы са прѣдадохѫ на извънреднѫ дѣятелность. Момчетата получихѫ по добры заплаты и еще повече са освободихѫ отъ подчиненіето, защото нуждата правяше господаритѣ по-невзыскателны. Надѣяхъ са и азъ, нъ работытѣ скоро ма разувѣрихѫ; Моитѣ господари не разбирахѫ ни отъ врѣмето, ни отъ нуждѫ, защото тыи не виждахѫ въ своя робъ какво да е право да ги остави или да прави съ тѣхъ сговоры за ново положеніе. Нѣколко опытванія, които направихъ за да са отърва отъ Теобалдытѣ не ми помогнѫхѫ нищо. На другы господари да идѫ не ма оставихѫ вѣтытѣ, а въ тѣлото на волонтерытѣ не ма пріехѫ зарадъ малолѣтството ми. (Слѣдва)

И.

КЛАДЕНЕЦЪ-ТЪ

АЦОЛОГЪ

Трима пѫтници ся срѣщнаха една сутрень прѣдъ единъ кладенецъ.

Прьвый бѣше художникъ; вторый, единъ важенъ старецъ; третій, едно младо момче трьсяще единѫ овцѫ изгубенѫ.

Надъ кладенеца са виждаше съ стары буквы слѣдующій надписъ: ВЗѢМЕТЕ МЯ ЗА ПРИМѢРЪ.

Като си утолиха жяждѫтѫ, тримата пѫтници трѫсиха значеніето на този съвѣтъ даденъ на онія които минуватъ отъ тамъ.

Художникътъ проговори: — този кладенець, каза той, провожда водытѣ си си прѣзъ обширны страны; смѣшява ся съ водичкы, съ рѣчици и става най послѣ единѫ голѣмѫ рѣкѫ. Надписътъ ны поучава чи трѣба да работимъ непрѣстанно за да ся обогатимъ.

Старецътъ ся изрази така: — Азъ намирамъ другѫ смысль въ тѫѭ легендѫ. Кладенецътъ напоява безплатно ясичкы оныя които ся доближятъ до него. Неговътъ при-

мѣръ ни показва чи трѣба да бждимъ полезни на ближныя си.

Младото момче слушаше и мълчеше. Нъ като го попытаха какъ са тълкува надписътъ, отговори: — Водата на единъ кладенецъ не струва пары освѣнъ зко е чиста. Щомъ е омрьсена, тя става отвратителна, щото и самытѣ животны даже не щжтъ да си напоятъ устата въ неіж. За да смы почитаеми трѣба да бждемъ съ чистж душиж.

Л. Іовчевъ.

Гласъ отъ Музы

Къмъ Българскый народъ.

О! любезни еднородци,
Драгы ми ученолюбци,
Милно молиж всяка Васъ,
Чюйте тозъ отъ горѣ гласъ.

Свѣтлы, благодатны Музы,
Драгытѣ Минервы другы,
Отъ Въсточный небосводъ
Съ тржбж выкать нашь народъ.

«О! народе, благъ на ими,
«А какъ славенъ на прѣзими,
«Слушяй, Мждрость тя зове
«За учебны трудове.

«Стига тьмность тя владѣла
«И до днесь тя тъй дьржѣла
«На невѣжеството робъ
«У несвѣсть като мьртвецъ въ гробъ.

«Вси народи околъ тебе
«Промышлявать днесь за себе
«Зарадь свой животъ щастливъ,
«Ты же ... крайно небрѣживъ!

«Пострѣсни ся, бѣдный роде,
«Ободри ся, врѣмя дойде,
«Въ просвѣщенный днешній вѣкъ
«Дай на нашій гласъ от'екъ.

«Науми си че у дрѣвность
«Ты си былъ развитъ въ ученность,
«Съ просвѣщение озаренъ
«И съсъ славѫ, честь даренъ.

«Книжнина забогатѣла
«Въ теб' тогава е цьвтѣла
«И е была свѣтлина
«За вси Славскы плѣмена.

«Тѣ чрѣзъ теб' ся просвѣтилы,
«Съ писменность обогатилы,
«Та съ учебный твоя зракъ
«Сѫ прогнѫлы грозный мракъ.

«Тѣ напрѣдвать днесь въ ученіе
«И въ народно просвѣщение,
«Ты же простъ и помраченъ,
«Отъ вси добрины лишенъ.

«Нъ настава вече врѣмя
«Да отмахнемь тьмно бремя,
«И отъ нашій святъ олтарь
«Да пріемнешь свѣтлый даръ.

«Ето имашь веч' сполукѫ
«Чрѣзъ просвѣтѫ и наукѫ
«Къмъ напрѣдъкъ да спѣшишь,
«Сѫдбѫ си да улучшишь.

«Теб' тя мѫдрость веч' обычя,
«Просвѣщение ти приличя:
«Стига проче ты си спалъ,
«Тъй въ невѣжество осталъ.

«Доста вече толкозъ врѣмя
«Твое ся таило имя
«Въ простотіѣ и несвѣсть,
«Безъ народнѫ славѫ, честь.

«Днесь е вѣкъ за просвѣщение,
«За народно, ей! съзнаніе:
«Проче чюй нашь трѫбный гласъ
«И послѣдвай мѫдро насъ.»

Тозъ е, братя, гласъ отъ Музы
Кой зове днесь всинца нази
Да възлюбимъ мѫдростьтѫ
И образованностьтѫ.

Доста толкозъ що сме спали,
Въ мракъ и бѣдность тъй остали!
Доста у невѣжество
Мило ни отечество!

Нека дойдемъ вечѣ въ съзнаніе,
Че днесь безъ образованіе,
Безъ наукѫ, свѣтлинѫ
Нѣма за насъ добринѫ.

Насъ ны Музы вечѣ обычять,
Свѣтлѫ бѫдѫщность ни вричять
Славѫ честь, величіе
И благополучіе

Хайдемъ проче вси съгласно,
Съ рѣвность и единодушно
Къмъ наукѫ да спѣшимъ,
Сждбѫ си да улучшимъ.

Д. Станчевъ

Варна, 18 Маія 1871г

☞ Поради нѣкои размѣствания що станѫхѫ въ зетитѣ мѣркы за по-чисто отпечатваніе на *Читалище* печатаніето окъснѣ и въ бързаніе да ся напечата за по-скоро пропустили сл нѣкои погрѣшкы въ поправіѣтѫ за което ся изискува снисхожденіето на читателитѣ.

ЧИТАЛИЩЕ

Іулій 1 1871. Книжка 19.

СТРАСТЬТА

Като познавамы вече природѫтѫ на свободѫтѫ, 1) явно е че, за да научимъ да правимъ добро употрѣбленіе отъ неѭ трѣбва да обърнимъ вниманіето си врьху разнытѣ побудители които ѭ движать. Человѣкъ знае всичко що е потрѣбно да научи за нравственностьтѫ, когато познава достоинството на всякой побудитель, когато може да каже кой е онзи прѣдъ когото всичкытѣ другы трѣбва да устѫпятъ и въ каквѫ стьпень трѣба да окуражавамы или да обарямы вліяніето на всякой отъ тѣхъ.

Въ анализътъ който направихмы на свободѫтѫ ный видѣхмы два вида побудители или двигатели, сирѣчь: идеитѣ и страститѣ. Нека истълкувамы съ по-виче точность ролѫтѫ относителнѫ на тѣзи два рода двигатели.

Прѣдполагамъ че въ едно разискваніе на интересъ мойтъ противникъ ся повѣри на моѭтѫ честность. Прьвата ми грыжа, ако работата не е толкова ясна, ще е да ѭ разглѣдамь изново и да си съставя за неѭ едно мнѣніе: въ това разглеждваніе нравственностьта нѣма никаквѫ работѫ, и ся изисква само логыка; нъ щомъ си съставѭ едно мнѣніе, ако тя е противна на моитѣ интересы, азъ почнѫ да ся двоумѭ за актътъ, който ще направѭ и въкойто нравственностьта ми ся интересува. Отъ еднѫ странѫ азъ осѣщамь силно желаніе да си присвоѭ оспорваныйтъ

прѣдмѣтъ; нищо не ми е по-лесно, понеже рѣшеніето з
виси отъ мене; даже и честьта ми нѣма да ся докачи о
тѫзи кражбѫ, ако ѣ направѣ, понеже азъ нѣма никому
кажѣ че вѫтрѣшно умътъ ми е казалъ, че нѣмамъ прав
Отъ другѫ странѫ, немогѫ да ся смыслѫ че правдата
осѫжда, безъ да разбера изведнъжь че, като слушамь вн
шеніята на интереса си, азъ прѣстѫпвамъ длъжностьтѫ с
Двоуменіето става прочее между желаніето ми и длъжн
стьтѫ ми, между еднѫ страсть и еднѫ идеѭ. Всичко т
ва е ясно.

Нъ една идея какъ може да има дѣйствіе врьху м
не? Дѣйствіето на желаніето разбирамь и чувствовам
твьрдѣ добрѣ. Една идея не е друго освѣнь една мыс
на ума ми и нищо въ съвѣстьтѫ ми не ми обажда да дѣ
ствува тя върху волѭтѫ ми. Истината е че идеята р
жда еднѫ страсть и страстьта дѣйствува врьху волѭт
ми: отъ което слѣдва че страстьта дѣйствува врьху в
лѭтѫ непосрѣдственно, а идеята дѣйствува посрѣдстве
но. Добродѣтелный человѣкъ прави длъжностьтѫ си
просто защото разбира че му е длъжность, но защото
бой отъ слѣдствіята на погрѣшкѭтѫ си, или защото мра
злото, или защото обычя доброто. Тыя три чювства ся р
ждатъ въ него отъ идеѭтѫ на длъжностьтѫ. Человѣкъ
въ когото ни едно отъ тыя три чувства не бы ся роди
ло ще разбере длъжностьтѫ нъ нѣма да ѣ испълни. И
деѭтѫ на длъжностьтѫ ще бѫде за него една идея и н
що по-вече. Всяка идея прочее дѣйствува врьху волѭ
тѫ чрѣзъ страстьтѫ.

Истина е, че когато дѣйствувамъ не по страсть н
но идеѭ, умътъ е който рѣшава дѣлото което ще напра
вѭ и слѣдствіята му. Той е който прѣдвижда злытѣ сѣ
тнины на едно дѣло или който разбира началото на дл
жностьтѫ и мя кара да ся подчинѫ на длъжностьтѫ. Н
защо избѣгвамъ да направѭ едно дѣло което ще ми до
кара страданіе? Защото ся боѭ отъ страданіето. Защ
ся нерѣшавамъ да прѣстѫпѭ длъжностьтѫ си? Защото о
сѣщамъ едно вѫтрѣшно ужасаваніе за обезобразеніет
което ще нанесѫ на себе си, или защото една силна прѣ
лесть мя привлачя къмъ добродѣтельтѫ. Онуй прочее кое
то ся бори противъ желаніето ми е единъ страхъ или е

дна любовь, и въ всѣкы случай, борбата става между страсти. Отъ това не трѣба да заключавамы че страстьта е всесилна; защото ако ный зависимь въ единѫ смысль отъ страстьтѫ, страстьта пѫкъ за правдѫтѫ зависи отъ правдѫтѫ сирѣчь отъ идеѭтѫ на длъжностьтѫ, която ражда страстьтѫ и ѭ управлява. Освѣнь това, любовьта на правдѫтѫ е въ разны стьпени и подъ разны формы естественна на всичкытѣ души и е единъ отъ основателнытѣ елементы на человѣческѫтѫ чувствителность. Началото което ны кара да дѣйствувамы не е любовьта която ни вдѫхва доброто, нъ е самото добро което ни вдѫхва любовьта. Идеята, по природѫтѫ си, е нѣщо всеобще и постоянно; чувството, напротивъ, е непостоянно и лично, и не може никакъ да служи както идеята за правило. Съ единѫ рѣчь, цѣлый человѣкъ е нуженъ на человѣка; и въ всяко дѣйствіе на человѣка, человѣкъ си сѫ намира цѣлъ. Дай ми умътъ и чувствителностьтѫ безъ волѭтѫ, ты ще мя направишь най-злочестното сѫщество на свѣта; дай ми чувствителностьтѫ безъ умътъ, азъ не ще сьмь друго освѣнь играчка на вѣтроветѣ, ще сѧ изоставямъ на кѫдѣ и да е, безъ да знаѭ защо, и не щѫ могѫ нито да управлявамь нито да истълкувамъ поведеніето си; най-послѣ, дай ми умътъ и волѭтѫ, безъ страстьтѫ, азъ ще имамь и властьтѫ да дѣйствувамъ и понятіето за актътъ който трѣба да направѭ, нъ ще останѫ равнодушенъ и бездѣятеленъ като че ли да сѫществуваше между тѫзи волѭ съ которто располагамъ съ този умъ който ми е наложенъ, една бездна.

Такава е особенната роля на страстьтѫ, такава и е важностьта въ человѣческый животъ. Всякога страстьта е която дѣйствува врьху волѭтѫ; идеята възбужда страстьтѫ.

Какво нѣщо е страстьта? по-лесно ще е да сѧ опише отколкото да сѧ опрѣдѣли. Удоволствіето и скрьбьта любовьта и умразата, желаніето и страхътъ сѫ страсти. Наричатъ гы страсти защото сѫ явленія на душѭтѫ които сѧ издигатъ въ насъ безъ нашето съдѣйствіе, или поне безъ нужното съдѣйствіе на волѭтѫ ни, и не сѫ друго освѣнъ видоизмѣненія на едно мисляще вещество. Има въ идеѭтѫ нѣщо което не е истото видоизмѣненіе,

което е причината и прѣдмѣтъть на видоизмѣненіе
което като независи отъ насъ, дѣйствува по истия
чинъ врьху всяко като насъ мисляще сѫщество и п
по това нашитѣ умственны видоизмѣненія не личны.
пашитѣ начины на чувствованіе ако и да сѫ подчин
като всякой другъ феноментъ, на рядовны законы, вс
та имъ сѫщность е да подѣйствуватъ врьху насъ по
какъвъ начинъ и не включватъ въ опрѣдѣленіето си
което да сѫществува независимо отъ насъ.

Като говоримъ за страститѣ, трѣба да помнимъ
брѣ че тѣ дѣйствително сѫ страдателны и че отъ
имъ е дошло имято страсти или ощущенія на душѫтъ
че съ всичко това волята може да дѣйствува врьху
прѣзъ всичкото врѣмя на траяніето имъ, както дѣйс
вамы врьху вънкашны силы. като гы употрѣблявамы з
мѣреніето си или като ся противимъ на тѣхното дѣйс
Когато глѣдамъ азъ не могѫ да не видѫ единъ прѣд
който ся намира прѣдъ мене; нъ могѫ, като го глѣд
да мыслѫ на друго нѣщо и тогава азъ едвамъ го
дамъ; или да съсрѣдоточѫ всичкытѣ си силы въ не
тогава да го видѫ ясно и подробно и да го задьржѫ
памятьтѫ си. Могѫ даже да си затворьѫ очитѣ и да с
бьрнѫ главѫтѫ. Така сѫщо става и съ страститѣ; тѣ и
законытѣ си които гы правять да ся раждатъ и да ся
вивать въ душѫтѫ ми; нъ когато тѣ ся образуватъ
гато ся усилятъ, азъ сьмь тамъ готовъ съ всичкытѣ
на волѫтѫ си да управлявамъ тыя страсти както ис
или да ся борьѫ противъ тѣхъ. Азъ могѫ или да ся п
или да ся оттеглѫ, да спомогнѫ или да ся съпротив
пораженіето си, да отворьѫ или да затворьѫ сърдцет
Знаѫ почти всѣкога гдѣ мя чака страстьта, на кое м
може да мя улови, и имамъ хылядо срѣдства за да с
вьрнѫ отъ нейный прѣдмѣтъ или да принудьѫ умъ
да ѫ забрави, като съсрѣдоточѫ всичкытѣ си сили в
друго нѣщо. По това ный можемъ да бѫдемъ отго
не само за слѣдствіята на нашитѣ страсти, нъ и за с
тѣ ни страсти, както почти смы отговорни не само з
лата си нъ и за дѣлата на слугытѣ си и на оныя
зависятъ отъ насъ.

Удоволствіето и скърбьта носять обще наимено

на чувствованіе или на чувство, и сѫ най простото появленіе на чувствителностьтѫ. Впечатленіята пріятни или непріятни които получавамы направо отъ вънкашныйтъ физическый свѣтъ ся наричятъ чувствованія или осѣщанія. Другытѣ удоволствія и другытѣ скърбности пріиматъ имято чувство. Ный казувамы чювствованіето на студътъ и чувството на прѣкрасното.

Нищо по различно отъ удоволствіето и скърбьта, съвсѣмъ това удоволствіе и скърбь сѫ явленія на сѫщѫтѫ природѫ, имѣющи сѫщій коренъ и сѫщытѣ характери. Едно нѣщо което прави удоволствіе на единъ человѣкъ може да прави, въ сѫщото време, скърбь на другыго человѣка. Онуй което ми прави днесь удоволствіе може да ми прави утрѣ скърбь. Сѫщій прѣдмѣтъ може да ми прави въ еднѫ минутѫ и удоволствіе и скърбь. Едно чувствованіе пръвомъ скърбно може, като ся продължи, да стане пріятно, и взаимно едно чувствованіе пріятно може на дълго, да ся прѣобърни въ скърбь. Безъ съмнѣніе че това прѣобращаніе не става изведнажь. Между тыя двѣ крайности трѣба да има една точка въ коѭто незнаѭ да ли страдаѭ или ся наслаждавамъ. Ще бѫде твърдѣ дълго да докажѫ че нѣма чувствованія равнодушны, сирѣчь които да не сѫ нито удоволствіе, нито скърбь. Всичкытѣ чувствованія сѫ много или малко пріятны или непріятны. Отъ равнодушіето което осещамы сега за нѣкои отъ чувствованіята ни неможемъ да заключимъ справедливо чи сѫщностьта на чувствованіята не е да бѫдѫтъ пріятны или непріятны. На противъ, всичкытѣ наблюденія доказватъ че удоволствіето или скърбьта е, въ кореньтъ, основныйтъ характеръ на всяко чувствованіе; че това удоволствіе или тази скърбь прѣставатъ да ся забѣлѣжватъ, безъ да прѣстанѫтъ за това да сѫществуватъ, и че равнодушіето на нѣкои чувствованія не е въ сѫщность, освѣнь немареніе на единъ духъ обсаденъ отъ разны страсти и нужды и прѣзирающъ да ся занимава съ дрѣбны нѣща.

Да ся стремимъ къмъ всичко що ни прави удоволствіе и да отблъсвамы всичко що ни е непріятно — удоволствіе и скърбь: това е кореньтъ на чувствителностьтѫ отъ коѭто излизатъ и ся развиватъ всичкытѣ другы страсти.

Отъ удоволствіето и отъ скърбьтѫ излазятъ есте ственно двѣ чувства по сплѣтени, въ това че тѣ прѣдпо лагатъ познаніето на прѣдмѣта който е причинилъ удо волствіето или скърбьтѫ; тѣ чувства сѫ любовьта и умра зата. Когато осетѭ удоволствіе отъ единъ прѣдмѣтъ аз немогѫ да си го помыслѭ безъ да почувствувамъ еди пріятно привличяніе което ся нарича благонаклонност ако прѣдмѣтътъ е въодушевенъ: това пріятно усещаніе не е вече чувствованіе, защото то нѣма причината си в непосрѣдственното дѣйствіе на прѣдмѣта врьху чувствата ми; то може да сѫществува и въ отсѫтствіето на прѣд мѣтътъ който го е родилъ. Любовьта отговаря на умра зѫтѫ както удоволствіето отговаря на скърбьтѫ. Има прѣд мѣти които ни правятъ удоволствіе и които не обычамы има другы които обычамы, ако и да ни неправятъ друго освѣнь зло; въ любимый прѣдмѣтъ съ скърбьтѫ заедно ни е направилъ нѣкое чувство пріятно което е тайната причина на любовьта. Съ другы думы, ный неможемъ да почувствувамы любовь освѣнь за единъ прѣдмѣтъ любимъ защото любовьта е неотдѣлна отъ благонаклонностьтѫ, и прѣдполага или си мечтае всякога че любимый прѣдмѣтъ ще ся завьрни къмъ насъ. Ный обычамы неодушевленыть прѣдмѣты за въспоминаніята които ни сѫ оставили нѣкога не обычамы въ тѣхъ освѣнь себе си. Обычамъ тѫзи градиѫ. Това ще каже: обычамъ да ся расхождамъ въ неѭ честитъ съмъ да ся намирамъ въ неѭ.

Способностьта да обычамы е твьрдѣ неравно распрѣдѣлена; нѣкои души си виждатъ като че ли сѫ неспособны да почувствоватъ нѣжность; и най хубавытѣ качества най голѣмытѣ заслугы, най великодушнытѣ дѣла не сполучяватъ да имъ вдѫхнѫтъ чувства на любовь. Другъ напротивъ, сѫ като приѫлнени отъ нуждѫтѫ да обычятъ най-малкыйтъ случай, най-дребното нѣщичко имъ стигатъ Ако нѣма въ него нѣщо за обычяніе, тѣ го прѣобразяватъ тъй добрѣ щото си виждатъ да обычятъ единъ идеалъ нежели единъ дѣйствителенъ прѣдмѣтъ. Такыва души когато живѣѭтъ уединени, случава ся щото нѣжностьта отъ комѭто сьрдцето имъ прилива, да ся преобърне въ неопрѣдѣлены въздыханія и тутакси въ скърбности и отчаянія.

Както удоволствіето и скърбьта раждатъ любовьтѫ и умразѫтѫ, любовьта и умразата произвождатъ отъ своѭ странѫ желаніето и отвращеніето. Когато ся осѣщамъ щастливъ и честитъ, естественно е да обычамъ причинѫтѫ на моето щастіе; и щомъ ѭ обычамъ естественно е да искамъ да ѭ притежявамъ или да ся доближѫ до неѭ. Тъй сѫщо и чувството на скърбьтѫ ми вдѫхва неблагорасположенность къмъ причинѫтѫ която го е произвела, и мя кара да ѭ отблъснѫ далечь отъ мене. Удоволствіе, любовь, желаніе, скърбь, умраза, отвращеніе, такова е происхожденіето на явленіята на чувствителностьтѫ или на страститѣ.

Не трѣба обаче да вѣрвамы че това происхожденіе е постоянно, нито пъкъ непобѣдимо. Има души врьху които удоволствіето и скърбьта падатъ като врьху единѫ спящѫ водѫ, тѣ сѫ мѫничко поклатватъ отгорѣ и ся изличаватъ. Безъ разширителнѫ силѫ тѣ нѣматъ никаквѫ любовь или ако и да почувствуватъ нѣщо любовь тя тутакси изгасне и не достигва нито до стьпеньтѫ на желаніе; души студени и вцѣпени или вдървени които прѣкарватъ животътъ си като въ сънъ. Нѣкога едно удоволствіе минува не съгледано, защото душята го нѣще или го прѣзира, или пъкъ за да ся невдаде, противодѣйствува енергическы противъ едно удоволствіе което разумътъ осѫжда. Таквозь едно безстрастіе своеволно е едно доказателство на силѫ. Нравственностьта ны учи да ся не подчинявамы на удоволствіето и на скърбьтѫ. Ако гы оставимъ свободни да напълняватъ душѫтѫ случява ся послѣ да не можемъ вече да бѫдемъ господари на себе си.

Свѣтскытѣ шумове и блясъци ни напълнятъ тъй щото неможемъ да влѣземъ въ себе си, да ся управлявамы нито да ся опознаемъ на кждѣ смы. Една душа добра и добрѣ управляема е оная която, способна да ся наслаждава и да страдае, не ся изоставя нито на удоволствіето нито на скърбьтѫ. Красно нѣщо е да съединява человѣкъ въ себе си тыя два главны елементы на добродѣтельтѫ: една природа нѣжна, една воля твърда.

Но всичкы тѣзи страсти, любовь, желаніе, удоволствіе, умраза, отвращеніе, скърбь, не сѫ освѣнь нѣща които минуватъ, сѫ случкы въ живота ны. Едно докачваніе, едно

което е причината и прѣдмѣтъ на видоизмѣн
което като независи отъ насъ, дѣйствува по ис
чинъ врьху всяко като насъ мысляще сѫщество
по това нашитѣ умственны видоизмѣненія не ли
нашитѣ начины на чувствованіе ако и да сѫ по
като всякой другъ феноментъ, на рядовны законы,
та имъ сѫщность е да подѣйствуватъ врьху насъ
какъвъ начинъ и не включватъ въ опрѣдѣленіето
което да сѫществува независимо отъ насъ.

Като говоримъ за страститѣ, трѣба да помн
брѣ че тѣ дѣйствително сѫ страдателны и че о
имъ е дошло имято страсти или ощущенія на душ
че съ всичко това волята може да дѣйствува вр
прѣзъ всичкото врѣмя на траяніето имъ, както д
вамы врьху вънкашны силы, като гы употрѣблявам
мѣреніето си или като ся противимъ на тѣхното д
Когато глѣдамъ азъ не могѫ да не видѫ единъ и
който ся намира прѣдъ мене; нъ могѫ, като го
да мыслѭ на друго нѣщо и тогава азъ едвамъ
дамъ; или да съсрѣдоточѫ всичкытѣ си силы въ
тогава да го видѫ ясно и подробно и да го задъ
памятьтѫ си. Могѫ даже да си затворьѫ очитѣ и д
бърнѫ главѫтѫ. Така сѫщо става и съ страститѣ; т
законытѣ си които гы правять да ся раждатъ и да
виватъ въ душѭтѫ ми; нъ когато тѣ ся образув
гато ся усилятъ, азъ сьмь тамъ готовъ съ всичкы
на волѭтѫ си да управлявамъ тыя страсти както
или да ся борьѫ противъ тѣхъ. Азъ могѫ или да с
или да ся оттеглѭ, да спомогнѫ или да ся съпро
пораженіето си, да отворьѫ или да затворьѫ сърд
Знаѭ почти всѣкога гдѣ мя чака страстьта, на ко
може да мя улови, и имамъ хылядо срѣдства за д
върнѫ отъ нейный прѣдмѣтъ или да принудьѫ у
да ѭ забрави, като съсрѣдоточѫ всичкытѣ си сил
друго нѣщо. По това ный можемъ да бѫдемъ от
не само за слѣдствіята на нашитѣ страсти, нъ и з
тѣ ни страсти, както почти смы отговорни не само
лата си нъ и за дѣлата на слугытѣ си и на оны
зависятъ отъ насъ.

Удоволствіето и скърбьта носять обще наиме

на чувствованіе или на чувство, и сѫ най простото появленіе на чувствителностьтѫ. Впечатленіята пріятни или непріятни които получавамы направо отъ въпкашныйтъ физическый свѣтъ ся наричятъ чувствованія или осѣщанія. Другытѣ удоволствія и другытѣ скърбности пріиматъ имято чувство. Ный казувамы чювствованіето на студътъ и чувството на прѣкрасното.

Нищо по различно отъ удоволствіето и скърбьта, съвсѣмъ това удоволствіе и скърбь сѫ явленія на сѫщѫтѫ природѫ, имѣющи сѫщій коренъ и сѫщытѣ характери. Едно нѣщо което прави удоволствіе на единъ человѣкъ може да прави, въ сѫщото време, скърбь на другыго человѣка. Онуй което ми прави днесь удоволствіе може да ми прави утрѣ скърбь. Сѫщій прѣдмѣтъ може да ми прави въ единѫ минутѫ и удоволствіе и скърбь. Едно чувствованіе прьвомъ скърбно може, като ся продължи, да стане пріятно, и взаймно едно чувствованіе пріятно може на дълго, да ся прѣобърни въ скърбь. Безъ съмнѣніе че това прѣобращаніе не става изведнажь. Между тыя двѣ крайности трѣба да има една точка въ конѫто незнаѫ да ли страданѫ или ся наслаждавамъ. Ще бѫде твърдѣ дълго да докажѫ че нѣма чувствованія равнодушны, сирѣчь които да не сѫ нито удоволствіе, нито скърбь. Всичкытѣ чувствованія сѫ много или малко пріятны или непріятны. Отъ равнодушіето което осещамы сега за нѣкои отъ чувствованіята ни неможемъ да заключимъ справедливо чи сѫщностьта на чувствованіята не е да бѫдѫтъ пріятны или непріятны. На противъ, всичкытѣ наблюденія доказватъ че удоволствіето или скърбьта е, въ кореньтъ, основныйтъ характеръ на всяко чувствованіе; че това удоволствіе или тази скърбь прѣставатъ да ся забѣлѣжватъ, безъ да прѣстанѫтъ за това да сѫществуватъ, и че равнодушіето на нѣкои чувствованія не е въ сѫщность, освѣнь немареніе на единъ духъ обсаденъ отъ разны страсти и нужды и прѣзирающъ да ся занимава съ дрѣбны нѣща.

Да ся стремимъ къмъ всичко що ни прави удоволствіе и да отблъсвамы всичко що ни е непріятно — удоволствіе и скърбь: това е кореньтъ на чувствителностьтѫ отъ конѫто излизатъ и ся развиватъ всичкытѣ другы страсти.

Отъ удоволствіето и отъ скърбьтѫ излазятъ ственно двѣ чувства по силѣтени, въ това че тѣ лягатъ познаніето на прѣдмѣта който е причинилъ волствіето или скърбьтѫ; тѣ чувства сѫ любовьта и зата. Когато осетѭ удоволствіе отъ единъ прѣдм немогѫ да си го помислѭ безъ да почувствувам пріятно привличаніе което ся нарича благонаклон ако прѣдмѣтътъ е въодушевенъ: това пріятно ус не е вече чувствованіе, защото то нѣма причината непосрѣдственното дѣйствіе на прѣдмѣта врьху чут ми; то може да сѫществува и въ отсѫтствіето на мѣтътъ който го е родилъ. Любовьта отговаря на зѫтѫ както удоволствіето отговаря на скърбьтѫ. Има мѣти които ни правятъ удоволствіе и които не об има други които обычамы, ако и да ни неправятъ освѣнь зло: въ любимый прѣдмѣтъ съ скърбьтѫ ни е направилъ нѣкое чувство пріятно което е т причина на любовьта. Съ други думы, ный немож почувствувамы любовь освѣнь за единъ прѣдмѣтъ л защото любовьта е неотдѣлна отъ благонаклонност прѣдполага или си мечтае всякога че любимый пр ще ся завьрни къмъ насъ. Ный обычамы неодушевл прѣдмѣты за въспоминаніята които ни сѫ оставили не обычамы въ тѣхъ освѣнь себе си. Обычамъ тѫ диѭ. Това ще каже: обычамъ да ся расхождамъ въ честитъ съмъ да ся намирамъ въ неѭ.

Способностьта да обычамы е твърдѣ неравно р дѣлена; нѣкои души ся виждатъ като че ли сѫ нес бны да почувствоватъ нѣжность; и най хубавытѣ кач най голѣмытѣ заслуты, най великодушнытѣ дѣла не лучиватъ да имъ вдъхнѫтъ чувства на любовь. напротивъ, сѫ като принѣлнени отъ нуждѫтѫ да об най-малкыйтъ случай, най-дребното нѣщичко имъ ст Ако нѣма въ него нѣщо за обычяніе, тѣ го прѣо ватъ тъй добрѣ щото ся виждатъ да обычятъ единъ алъ нежели единъ дѣйствителенъ прѣдмѣтъ. Такыва когато живѣѭтъ уединени, случава ся щото нѣжн отъ коѭто сърдцето имъ прилива, да ся преобър неокрѣдѣлены въздыханія и тутакси въ скърбн отчаяніи.

Както удоволствіето и скърбьта раждатъ любовьтѫ и умразѫтѫ, любовьта и умразата произвождатъ отъ своѭ страѫ желаніето и отвращеніето. Когато ся осѣщамъ щастливъ и честитъ, естественно е да обычамъ причинѫтѫ на моето щастіе; и щомъ ѭ обычамъ естественно е да искамъ да ѭ притежявамъ или да ся доближѫ до неѭ. Тъй сѫщо и чувството на скърбьтѫ ми вдѫхва неблагорасположенность къмъ причинѫтѫ която го е произвела, и мя кара да ѭ отблъснѫ далечь отъ мене. Удоволствіе, любовь, желаніе, скърбь, умраза, отвращеніе, такова е происхожденіето на явленіята на чувствителностьтѫ или на страститѣ.

Не трѣба обаче да вѣрвамы че това происхожденіе е постоянно, нито пъкъ непобѣдимо. Има души врьху които удоволствіето и скърбьта падатъ като врьху еднѫ спящѫ водѫ, тѣ сѫ мѫничко поклатватъ отгорѣ и ся изличаватъ. Безъ разширителнѫ силѫ тѣ нѣматъ никаквѫ любовь или ако и да почувствуватъ нѣщо любовь тя тутакси изгасне и не достигва нито до стьпеньтѫ на желаніе; души студени и вцѣпени или вдървени които прѣкарватъ животътъ си като въ сънъ. Нѣкога едно удоволствіе минува не съглѣдано, защото душята го нещe или го прѣзира, или пъкъ за да ся невдаде, противодѣйствува енергическы противъ едно удоволствіе което разумътъ осѫжда. Таквозь едно безстрастіе своеволно е едно доказателство на силѫ. Нравственността ны учи да ся не подчинявамы на удоволствіето и на скърбьтѫ. Ако гы оставимъ свободни да напълняватъ душѫтѫ случява ся послѣ да не можемъ вече да бѫдемъ господари на себе си.

Свѣтскытѣ шумове и блясъци ни напълнятъ тъй щото неможемъ да влѣземъ въ себе си, да ся управлявамы нито да ся опознаемъ на кждѣ смы. Една душа добра и добрѣ управляема е оная която, способна да ся наслаждава и да страдае, не ся изоставя нито на удоволствіето нито на скърбьтѫ. Красно нѣщо е да съединява человѣкъ въ себе си тыя два главны елементы на добродѣтельтѫ: една природа нѣжна, една воля твърда.

Но всичкы тѣзи страсти, любовь, желаніе, удоволствіе, умраза, отвращеніе, скърбь, не сѫ освѣнь нѣща които минуватъ, сѫ случкы въ живота ны. Едно докачваніе, едно

ударваніе, една поврѣда ми причинявать скърбь. Една на която срѣщамъ по пѫтя распаля въ сърдцето ми кытѣ пламьци на любовьтѫ. Една случайна сполук перото ми мя подбужда да трьсьѫ славѫтѫ. Стигаше бѣхъ вземалъ перото за да ся не възбудеше въ никога такова желаніе. Животътъ ми е едно насно отъ обстоятелства непрѣдвидимы отъ които всяко има с тъ отзывъ въ чувствителностьтѫ ми. Обаче подъ ежедневны проявленія, които обстоятелствата на жи извикватъ, и които погынватъ съ обстоятелствата кои раждать, нѣма ли нѣщо трайно и постоянно? Нѣма л що общо подъ тыя разнообразія което да съставлява н ствениѫтѫ физіологіѭ на всякой человѣкъ? Ако дам непріятеля си единѫ плесницѫ, имамъ ли нужда да ча дѣйствіето което ще произведе врьху него за да уз до коѭ стьпень съмь го докачилъ? И ако го знаѭ п варително, не е ли защото скърбьта която ще почувс ва дрьжи на едно чувство дълбоко вкоренено въ с цето му, и което живѣе, много или малко силно, въ с цето на всякого человѣка, чувството на личното дост ство? Защо хората желаѭтъ похвалѫтѫ, защо жела почеститѣ, прѣдпочитаніето? Защото тщеславіето е страсть человѣческа, защото всичкытѣ человѣци жела да бѫдѫтъ за удивленіе и за почитаніе. Когато видѭ кого сиромаха съсипанъ отъ болкы и отъ бѣдности плаче отъ жалость чѐ ще да умре, това учудова ли Незнаѭли че хората обычять живота колкото и да зна че ще да е пъленъ съ болѣзни и страданія? Всичк прочее частны желанія, всичкытѣ любви иматъ въ сър то ни живы источници отъ гдѣто истичатъ непрѣста всичкы феноменти които оскърбяватъ или увеселяватъ вота ни; въ насъ сѫществуватъ всичкытѣ трайны чувс които ся раждатъ въ насъ, ся развыватъ много или ма спорядъ обстоятелствата, и само чрѣзъ които ный человѣци. Независимо отъ онова което не принадлежи свѣнь на мене, отъ това което ми дохожда отъ съсло то, отъ темперамента, отъ въспитаніето, има въ сър то ми и онова което ми дохожда отъ человѣчеството

Тука трѣба да изучимъ человѣческото сърдце. Въ ва мѣсто гдѣто природата сама е турнѫла тѣзи любви б

които никоя любовь неможе да ся роди. Нека видимь онова което человѣчеството обыча; а не онова което обычамь азъ или което обычашь ты. Нека видимъ онова което истълкува, което произвожда всичкытѣ страсти человѣчески; онова което ги господствува, което гы доближава, онова което прави щото сьрдцето на царя да тупка тъй както и сьрдцето на овчяра. Съ единъ рѣчь, нека оставимь на странъ личноститѣ и да изучимъ истыйтъ человѣкъ.

Нѣкой философи раздѣлятъ двигателитѣ на дѣйствіята ни на четыре: желанията които дохождатъ отъ тѣлото ни, желанията които ся раждатъ въ душытѣ ни, и ся относятъ лично за насъ, любвитѣ които ся относятъ за ближнитѣ ны, и нравственното начало, сирѣчь идеята на длъжностьтъ или на правдѣтъ. Тѣлеснытѣ желанія сѫ: гладътъ, жаждата, желаніето на пола; личнытѣ душевны желанія: желаніето познаніе, желаніето общество, желаніето почитаніе, желаніето имя и желаніето прѣвъсходство; любвитѣ относящи ся до ближнитѣ ни ся дѣлятъ на двѣ: любовь на семейството, любовьта, пріятелството, патріотизмътъ, человѣколюбіето, съжаленіето, почестьта и удивленіето отъ единъ странъ; отъ другъ странъ умразата която е една, защото има много начини да обыча човѣкъ, а само единъ начинъ да мрази.

Главното нѣщо е да знаемъ въ дѣйствіята ни да ли единъ двигатель ся стреми да удовлетвори нашій интересъ или е въ ползѣ на нѣкое благодѣяніе и пожертвованіе. Всичкытѣ исчислени по-горѣ страсти, каквото имя и да носятъ, имѫтъ за прѣдмѣтъ мене, тваритѣ и Бога. Всичката чувствителность человѣческа може прочее да ся раздѣли на три клонове: любовьта къмъ себе си, любовьта къмъ человѣцитѣ и любовьта къмъ Бога.

Тъй сѫщо и за умътъ. Нашитѣ способности имѫтъ за прѣдмѣтъ мене когото познавамы чрѣзъ съвѣстьтъ, свѣтътъ, когото познавамы чрѣзъ чувствата, и Бога, когото познавамы чрѣзъ разумътъ.

Природата на всяко сѫщество несъвършенно е да иска да продължява своето сѫществованіе и да има сношенія съ Бога който го е създалъ и съ свѣта отъ когото то прави часть. Явно е че стремленията и сылитѣ на всяко сѫщество трѣба да сѫ расположени съ тѣхъ цѣль.

Свѣтътъ само подъ това тройно условіе сѫществува, съ
влява едно цѣло добрѣ организовано и продължява да
вици отъ Създателя си. Сѫществата безъ свободж и с
безъ умъ поддържатъ тыя истытѣ сношенія както и ч
вѣкъ; нъ человѣкъ само гы познава, защото той само
управленіето на силжтж си. Съ тыя три любви въ
ствителностьтж си, той почва да открыва законътъ на
ето сѫщество както и законътъ на другытѣ сѫщест

Хвърлѣте единъ погледъ въ свѣта: всичко е бо
всичко разнообразіе, всичко минува, всичко изчезва.
вотъ ся не появлява освѣнь за да ся погълни отъ смь
тж и отъ смьртьтж непрѣстанно произлазя новъ жив
Както една рѣка която слазя отъ планинытѣ и тича д
хвърли въ морето: вълнытѣ ся тласкатъ една другж
послѣдуватъ бързо бързо; нъ тѣ минуватъ и рѣката о
ва. Другы вълны послѣдуватъ тутакси вълнытѣ които
гатъ и рѣката непостощаема не прѣстава да снабдява
то и морето да поглъща.

Нѣма ли нищо постоянно въ този порой? нищо
то да показва божіето намѣреніе? Надъ всичкы тѣзи
вленія азъ съзирамъ законътъ който гы управлява. І
ко твореніе което живѣе единж минутж на повьрхнос
на земіжтж и което тутакси послѣ наторява съ остат
си земіжтж която го е хранила, изчезва безъ да ос
слѣды отъ себе си: нъ докле живѣе, формытѣ му,
стиктитѣ му, дѣлата му сж опрѣдѣлени отъ единъ по
янъ законъ; и като умрѣ, другы творенія отъ сѫщ
породицж, подчинены подъ сѫщытѣ законы, въспроизвод
сѫщытѣ характеры живѣіжтъ надъ гроба му и продъл
вать имято му и фамиліжтж му. И така правилото ся
являва въ безпорядъка, единството въ разнообразіето,
вотъ въ смьртьтж и величественната простота на з
нътъ господствува и управлява безконечното разноо
зіе на феноменытѣ.

Този законъ сѫществува. Всяко сѫщество к
Богъ сѣе въ пространството носи въ себе си закон
си, така щото видътъ е въ всякж индивидуалность. В
частна тварь е направена за да ся развие споредъ за
който съставлява и управлява цѣлый видъ, и нейното
вытіе е непогрѣшимо както истекшійтъ отъ Бога зак

ако храната и условията за сѫществуваніе не ѝ липсуватъ. Вземѣте едно сѣменце отъ ябълкѫ; цѣлата ябълка е въ него; турнѣте го въ земѭтѫ и изоставѣте го на рѫкѫтѫ която управлява вѣтровете и дъждовете: слѣдъ малко то ся вкыспува, пукнова ся, пуща цволове, и кореніе, трьси чрѣзъ еднытѣ да изникне надъ земѭтѫ, чрѣзъ другытѣ да ся забые въ дълбочинѭтѫ на земѭтѫ и отива да трьси на всякждѣ хранителны сокове. Съ врѣмя, онуй което не бѣше друго освѣнь едно филисче, порасва, покрыва ся съ листіе и става едно голѣмо дърво. Гдѣ е силата която съединява, въ това цѣло дърво на ябълкѭтѫ, частитѣ отъ които е то съставено? тя е въ сѣменцето на ябълкѭтѫ, въ което сѣменце ся намира законътъ и формата на цѣлый видъ. Ако пусните въ сѫщѭтѫ земѭ, на сѫщото мѣсто двѣ зьрна на които не виждашъ никакъ различіето, ако гы поливашъ и гледашъ и двѣтѣ еднакво, защо отъ едното излиза единъ стъркъ трѣва а отъ другото едно високо дърво? Защото животъ е включенъ въ всяко сѣменце съ всичкытѣ си условія и съ всичкытѣ си законы.

Всяко сѫщество испълнява така законътъ си, на мѣстото си, безъ да ся отдалечи отъ прѣдначертанѭтѫ му линіѭ, и всичкытѣ сѫщества заедно по единѫ чудиѭ и постоянніѭ армоніѭ, ся стремѭть къмъ единството на вселенѭтѫ; защото всяко отъ тѣхъ е организовано, не само за да достигне едно рядовно развитіе и да не изчезни отъ повръхностьтѫ на земѭтѫ, освѣнь слѣдъ като ся е възпроизвело въ друго сѫщество отъ сѫщѭтѫ породицѫ, нъ и за да спомогни съ всичкытѣ индивидуалности на другытѣ видове за постиженіето на единъ общъ планъ, който назначява на всяко отъ тѣхъ особеннѭтѫ роль и сждбѫ.

Само человѣкъ обаче е поставенъ отъ Създателя въ едно особенно условіе. Богъ ми е далъ единъ законъ, както на всичкытѣ другы творенія, само мя е оставилъ свободенъ да го прѣстѫпѭ или да го слѣдувамъ. Той мя е направилъ пазитель и господарь на сждбѫтѫ ми.

Азъ виждамъ прочее въ себе си, четѫ дълбоко въ съвѣстьтѫ си законътъ когото всичкытѣ другы твари на свѣта слѣдватъ слѣпо. Не само виждамь въ съвѣстьтѫ си моя законъ, нъ въ моя законъ и всичкытѣ другы законы, защото Богъ неще нищо което да не е подобно.

Той мя е създалъ уменъ за да познаѣ сждѣ
чувствителенъ за да ѣ обычамь, свободенъ за да ѣ и
Азъ съмь прочее направенъ за да ся стре
Бога, както всичкытѣ сѫщества, и да благопріятс
у всичкытѣ другы сѫщества постиженіето заедно
и истѫтѫ сждбѫ.

Отъ тамъ, въ умътъ ми, три способности:
която ся отправлява къмъ Бога, другата къмъ мен
тята къмъ свѣта; разумътъ, съвѣстьта и наблю
Отъ тамъ въ чувствителностьтѫ и въ сърдцето
любви: любовьта къмъ Бога, любовьта къмъ себе
бовьта къмъ человѣцытѣ.

Ный ще разглѣдамы въ идущій членъ любо
человѣка къмъ себе си подъ по-главнытѣ й форм
именованія.

Лазарь Іовчев

Народытѣ въ Турско [1]

Въ Европейскѫ Турціѭ житедствуватъ шесть
Турци, Славени (Българи и Сърби) Гърци, А
си (Арнаути, Шкыпитари) Румуни (Власи) и Ар
ТУРЦЫ. — Бройтъ на Турцытѣ въ Евр
Турціѭ нито е точно издиренъ нито вѣрно исказ
по-главната причина на това споредъ насъ е, защ
кои дѣлятъ потурченытѣ народности и броятъ само
Турцы, а нѣкои броятъ за Турцы всичкы които исп
ватъ ислямскѫтѫ вѣрѫ. Отъ това едны възвеждатъ
на Турцытѣ въ Европѫ до 6,000,000 (Journal de
tinople у memorial diplomatique). А другы, каквото на
ронъ Роденъ гы свалятъ на 1,055,000 което об
ще да е вѣрно, както ся разбира. Най правото е
рци има много по-вече отъ Гърцы и Арбанасцы,
отъ Славенытѣ ако и да не сѫ по много, въ нѣко
шенія тѣ иматъ таквызи прѣимущества които имъ дав
голѣмѫ тяжесть въ общественный и политическый живо

[1]) Виждъ брой 18-ый.

Турцытѣ има нѣщо врождено което имъ много помага да одьржатъ народностьтѫ си. Турчинътъ е гордъ, той не счита за нищо онова което не е турско; живо осеща и съзнава че е Турчинъ, и редко бы показалъ снисхожденіе да научи языкътъ на другытѣ си съжителны народы. Отъ това е то дѣто че, Турцитѣ ако ще бы и да сѫ въ помалко количество спрямо населеніята отъ другѫ народность съ коѭто съжителствуватъ тѣ удьржатъ языкътъ си а чрѣзъ него и народностьтѫ си; съ единѫ рѣчь има много нѣща които спомагатъ щото Турчинътъ и въ животътъ и въ всичко друго да различа отъ съсѣдытѣ си не турцы. На нѣкои отъ тѣзи разницы ный ще укажемъ, и пьрво: у Българитѣ именно или изобщо у Славенытѣ въ Турско нѣма ни най-малка часть отъ онѭзи народнѫ гордость каквато има у Турцытѣ, Българитѣ не отввьрлятъ тъй както Турцитѣ съ прѣзрѣніе все що е чуждо; но и напротивъ даже, тѣ почти всякога отдаватъ по-голѣмѫ почесть на чуждото неже на своето, и всякога почти напущатъ своето и тьрсятъ чуждото; и то не за туй защото отбиратъ че чуждото е по-хубаво отъ тѣхното, но тъкмо за това само защото е чуждо и ново за тѣхъ! А врьзъ това еще има и друго, което ако и да е инакъ за похвалѫ достойно, въ отношеніе обаче за одьржаваніе на народностьтѫ то е причинило голѣмы загубы на Българскѫтѫ народность, а то е талантътъ и голѣмата способность що иматъ Българитѣ да могѫтъ да изучватъ твьрдѣ лесно чужды языцы. Приложѣте сега врьзъ това еще и онуй худо и незавидно състояніе въ което сѫ ся намѣрвали Българитѣ, колкото спрямо Турцитѣ дважь по-вече спрямо Гьрцитѣ, и вы ще разберете какъ по-будныѣ, като сѫ гледали народътъ си въ таквозь униженіе, подструваны отъ честолюбіе, а по простытѣ — отъ притѣсненіе сѫ пристигали да мыслятъ че съ напущаніето на своѭтѫ народность и прилюбваніе къмъ чуждото могѫтъ да облекчатъ състояніето си и да минѫтъ и тѣ за хора; отъ туй сѫ бывали толкозь расположени да отстѫпватъ и да ся отричатъ отъ рожденото си и да ся прилѣвяватъ и да ся прѣливатъ у противный елементъ. Отъ това е то дѣто че прѣди промѣнението на горестното положеніе на Българитѣ всичко що излизаше отъ тѣхъ по-живо, по-будно, и по-честолюбиво

ся сливаше съ инороднытѣ елементы, а въ масѫ Българскѫтѫ народность оставахѫ само онѣзи прис литѣ до векотяваніе, които да не разбиратъ и да не щатъ униженіето си и притѣсненіята които като Бъ тегляхѫ. Отъ това и виждамы че Българитѣ, при т голѣмъ приливъ, въ градоветѣ всякога сѫ ся топили гы нѣма и днесь още въ онѣзи градове въ които съприкосновеніе съ грьцкый елементъ, и при всич сѫ толкозь много въдятъ и толкозь много работятъ, ся нито споредъ въдниѭтѫ си размножили нито сѫ с редъ работѫтѫ си разбогатили, въ сравненіе съ турц гърцытѣ които нито ся толкозь въдятъ нито толкозь рабо

ГЬРЦИ въ Европейскѫ Турціѭ полагатъ да около единъ миліонъ, а Лежанъ казува че нѣматъ м ліонъ на пълно, и ный смы близу да вѣрвамы нег казуваніе, защото: ако положимъ че тѣ сѫ, споредъ то самы казуватъ, всичко три миліона и прихванѫ Грьцкѫтѫ дьржавицѫ 1,200,000, за островытѣ и малѫ 800,000, остава за въ Европейскѫ Турціѭ единъ ми разумѣва ся съ даржѫтѫ коѭто не трѣба да забр кога е работата да си показватъ числото самы гь колко сѫ. Но и на пълно единъ миліонъ ако быхм зали че сѫ, то пакъ иде че тѣ сѫ, седемь пѫтя по отъ Славенытѣ въ турско. А отъ дѣ става че по. ніето на Гьрцытѣ въ много отношенія е по-изгодно опова на Славенытѣ? и какъ быва че, вмѣсто да ся тѣснява Грьцката народность като малобройна, притѣ ся съвсѣмъ на опакы по-многобройната Славянска дность и печели Грьцката?

Брадашка си обяснява това наистинѫ странно я съ слѣдующето прѣдположеніе, «Турчинътъ казва то мрази на половинъ Гърка тъй както Славенина, а ещ вече Турчинътъ е сподѣлилъ нѣкакъ съ Гърка, вла надъ славенытѣ, и е пуснѫлъ Гърка да пакости на венина отъ единѫ странѫ, за да може той да го дере другѫ. Турчинътъ е далъ на Гърка черковнѫтѫ (пог тѫ) власть, а Гъркътъ е масторъ въ това, и умѣе т ѭ измълзува, щото доста пѫтя е тя по-тежка и по- и отъ самѫтѫ турскѫ, и за туй ще намѣришь че Б ринътъ повече мрази Гърка попъ неже Турчин

и отъ туй виждамы, че отъ какъ българитѣ ся посъбудихѫ опозицийта противу Гърцитѣ все повече расте и ся распростира. . . . »

Ный нарочно приведохмы рѣчь въ рѣчь думытѣ на Брадашка за да изобличимъ това му прѣдположеніе като не вѣрно и да опровергаемъ кривытѣ свѣдѣнія и прѣдубѣжденія които нѣкои отъ Европейцытѣ учены имать за Турцытѣ. Въ туй отношеніе въ положеніе смы да можемъ да разберемъ самы и да увѣримъ и другы че Турчинътъ никога не е мразилъ Славенина повече отъ Гърка, даже можемъ да кажемъ че до скоро той е все повече мразилъ Гърка, освѣнъ за много другы причины, найвече за това, защото претенціитѣ на Гърцытѣ за властвуваніе на Балканскый полуостровъ сѫ были всякога по-голѣмы и по-явны, и не сега само но отъ край си. За това, както въ начало тъй и послѣ въ нѣкои случаи, Турцитѣ и Славенитѣ като съюзници сѫ ратували съвъкупно противу непомѣрното властолюбіе на Гърцытѣ. Не е истина также че Турчинътъ е далъ на Гърка черковнѭтѫ власть и то съ таквозъ намѣреніе каквото прѣдполага Брадашка. Но бы сполучилъ ако да кажаше че не турцитѣ но самы славенитѣ сѫ прѣдали черковнѭтѫ власть на Гърцытѣ. На истинѫ най-право е че Гърцитѣ сѫ добыли тѫзи власть отъ положеніето си, дѣто ся случило тѣхныйтъ прѣстоленъ градъ да стане столица и на Османскѭтѫ държавѫ; но за да распрострѭтъ тѣ властьтѫ си, и надъ другытѣ самостоятелны Славенскы церквы най-много е спомагнжла некадрюстьтѫ и несъстоятелюстьтѫ на славенскытѣ племена и еще по-вече простотата и невѣжеството имъ, а отчасти и онова на самытѣ турцы, — ако не допуснимъ че тѣ отъ снисхожденіе къмъ поданницытѣ си но внушеніето на Гърцытѣ попустихѫ да ся съсрѣдоточи всичката черковна власть въ тѣхны рѫцѣ. Най-вѣрно обаче и най-право е това което и самъ Брадашка признава че, Гърцытѣ, освѣнъ прѣимуществото да имать въ рѫцѣ черковнѭтѫ власть, стоятъ по-горѣ и по-добрѣ отъ Славенытѣ и по това — защото ся занимавать по-вече съ търговіѭ, та и въ образованіего сѫ много по-напрѣдъ отъ Славенытѣ земледѣлцы и пастыры, които рѣдко ся мѣсятъ съсъ свѣтътъ, а за туй и свѣтътъ гы малко познава и малко гледа на тѣхъ. А пъкъ гърцы-

тѣ живѣѭтъ най вече по-крайморіята и непрѣсѣ
мѣсятъ съ другытѣ народы, заради това въ Евр
вече знаѭтъ за тѣхъ отъ колкото за много др
голѣмы народы. Не трѣба още да забравямы и т
Гърцитѣ иматъ славно минѭло, а и днесь чрѣзъ ос
то царство що иматъ ставатъ по-извѣстны. Грьцк
ство, колкото малко и да е, то е вече знамени
това дѣто пробуди у распаленытѣ грьцкы главы
и желаніето за възобновеніе на старѭтѫ имперіѭ
то е очевидно пологъ и котило на всичкы грьцкы
и планове. Всичко това, еще и народната горд
коѭто Гъркътъ ся прѣвъзнася та прѣзира и мрази
Българско, а най вече вдадливый характеръ на Сл
прави щото гърцитѣ ся одържатъ и размножава
дѣто ся заселятъ като частны людіе между тѣ
квото по край Черно-Море и по тѣснытѣ ивицы на
скытѣ прибрѣжія. Дѣто и да е, Гъркътъ не вали ка
венина къмъ чуждото, не ся отрича отъ народност
слѣдователно не пропада, и не само не ся изгубя
и примамва около себе си мнозина отъ чуждый ел
а най вече отъ нашитѣ Българи; това подтвьрдява
леды примѣри.

Ный бы ся много далечь увлѣкли ако быхмы
да покажемъ до нѣйдѣ само колко Българи има да
погърчили отъ двѣ три столѣтія насамъ, ще спомен
мо че до прѣди 20—30 годины грьцкыйтъ языкъ д
козь е былъ распространенъ между Българитѣ щото
анъ Робертъ (дѣлъ II стр. 193), като говори за
ритѣ на 1844, казува че всичкы почти Българи в
кыѭ разумѣватъ грьцкыйтъ языкъ. А какво по-вел
и ный самы твьрдѣ малко знаяхмы за нашитѣ бра
Македоніѭ, като мысляхмы че тамо само Гърци и
живѣѭтъ, а отъ употрѣбеніето на Грьцкыйтъ яз
тѣхъ, гърцитѣ и днесь еще не имъ ся хваща вѣра
кедонія не е Грьцка земя.

Ето това разяснява, защо Европа е мыслила
еще нѣкои да мыслятъ и ся лъжатъ че Балканскый
островъ е грьцкый и на гърцытѣ сѫ пада. (Сл

П. Р. Славейко

За темпераментыты или человѣческыты тѣлосложенія

(По Цимермена).

Челѣкъ е надаренъ отъ природѫтѫ съ силѫ да усѣща, и сичко външно да му прави впечатленія; — тая сила или способность е еднаква за сичкыты хора, и ако да има нѣкаквѫ разликѫ въ неѭ, то тя не състои освѣнь въ това, гдѣто у нѣкой челѣкъ чювствата и органити сѫ станѫли отъ упражненіе по-впечатлителни, или сѫ ся по-усъвършенствували отъ колкото у другыго. Ето тѫй явленіята, что ставать около насъ, карать челѣка, да имъ противудѣйствува по-силно или по-слабо, относително съ стьпеня на неговѫтѫ впечатлителность.

Упражнената тая впечатлителность отстѫпя дѣлъ не само впечатлителныты особы, нъ и на цѣлъ народъ. Тѫй на примѣръ ся знае, че Италіанцити, Гърцити, Испанцити сѫ твърдѣ много наклонни камъ чювствителностьтѫ, лесно ся увличять отъ пьрвото още впечатленіе, въ любовьтѫ си дохаждать до полудѫ, въ лѫхнувѫнѣто на гнѣва си често ставать убійци; немогѫть никакъ да претърпявать душевныгѣ потрьсванія, нещастіята и пр. Безъ да ся откаже това, и че тряба да знаемъ че всичко туй става, защото тѣ сѫ по-высоко чювствителни, — нѣчто, което ся съглѣдува попѣкога и у другы народы, нъ не въ толко высокъ стьпень.

Или голѣма, или малка была силата на чювствителностьтѫ у единъ челѣкъ, тя завыси отъ вѫтрешнѫтѫ организаціѭ на неговыя лобній мозъкъ, който за изясненіе може да ся сравни съ единъ многострунень музыкаленъ инструментъ. У едны хора той (мозъкътъ) е толка чювствителенъ. чтото единъ най-малъкъ звукъ стига да му расклати струната и сичкый человѣческый организмъ, сѣкашь, чи ся раздрусва, когато ще си покагва противудѣйствіето, что съотвѣтствува на станѫлото му впечатленіе. У другы пѫкъ тоя мозъкъ не е толко чювствителенъ, и за да ся раздразни, искать ся посилни звукове. Най послѣ има и таквы хора, на които мозъкътъ (центрътъ на чювствуванѣето) и сичката имъ нервна система сѫ нада-

рени съ толко слабѫ впечятлителность, чтото за да ся р
клатять, потребни сѫ много силни дѣятели.

Различнити тія стьпени, по които ставать въ чел
чювственныты и умственныты впечятленія сѫ познати по
имято темпераменти. Тѣхъ гы дѣлять въобще на
лерическый, сангвиническый, флегматическый и меланхо
ческый темпераментъ; Приписвать имъ іоще на сѣкого
дѣлно по нѣкаквѫ си характеристическѫ особности, и
да назначять хората по темперамента имъ, казвать (
лѣкъ флегматическый, холерическый и пр.). Нъ безосн
но было бы да ся състави отдѣлно ученіе отъ тыя чет
ри темпераменты, и отъ тѣхното сѫществуваніе у тоя,
оня челѣкъ. Между това нѣма да бѫде излишне, ако
съобщять нѣкаквы си подробности за тоя въпросъ, и
ся покажѫть по главныты понятія за разликѫтѫ на тыя те
пераменты.

Тѣхныты имена сѫ заѣты, нѣкои отъ Грьцкый, и
кой отъ Латинскый языкъ. По мнѣніето на старыты
кари, въ кръвьтѫ (Sanguis — по Латинскы, и отъ тамь Са
гвиници) ся заключвать разны мокроты, по между които
по главны броять и злъчьта (χολὴ — по Грьцкы; и о
тамь и холерици), слюзьта (φλέγμα—флегматици) и чьр
та злъчь (μέλας — чьрны, — χολὴ злъчь, отъ гдѣто пѫ
меланхолици). Най послѣдныты обаче придирванія сѫ
казали безосновность-тѫ на това въззрѣніе, по което пр
чинита на темпераментыты ся крые въ тѫзи или онѫзи о
казаныты мокроты.

Физіологыты казвать, че Сангвиническый темперамен
ся срѣща най-повече у хора, които сѫ много пълнокр
ни, и ся распознава по живостьтѫ на усѣщаніята, побъ
зыты, нъ не и глъбокыты впечатленія. Сангвиникътъ ко
то може всичко да усѣща, може ся сравни съ повръхн
сть-тѫ на еднѫ водѫ, която ся расклаща отъ единъ м
лъкъ вѣтъръ, и която ся устанява скоро пакъ, туку к
то измине въздушный токъ, или вѣтърьтъ си промѣни и
сокѫтѫ. Въ челѣкъ отъ Сангвиническый темперамент
страстити и желаніята ся зараждать лесно. Разгласяван
та на волѫтѫ му бывать бързы; нъ ако намисленатa
мысль ся неположи веднага въ испълненіе, то въ него и
става равнодушіе, и намѣреніето му си остая неиспъли

но. Сангвиникътъ ся вдава много лесно, на първото іоще впечатленіе, и въ тѫзи минутѫ быва готовъ да жьртвува нѣщо въ полза на нѣкого, макаръ другъ пѫть да е съвсѣмь равнодушенъ камъто страданіята на другыты. Сангвиникътъ испада въ много слабости, които си съзнава и самичькъ; много пѫти той ся раскайва, наканя сѫ твьрдо да ся поправи, нъ скоро му ся испрѣчва случяй, който му растурва намѣреніето, и изново испада пакъ въ сѫщыты слабости, изново струва сѫщыты прѣстѫпленія, отъ които страстно желаеше да ся освободи. Той ся намира постоянно въ весело душевно расположеніе, непознава туко-речи какво нѣщо сѫ печяль и грыжи, всичко прѣдъ него ся прѣдставя хубаво като нѣкой шипокъ, понѣкога даже и самото злополучіе, и спроти това сангвиникътъ е сякога добъръ другарь, нъ не и добъръ челѣкъ. Като крые въ себе си доста зачятки отъ добры начяла увличя ся и лесно отъ чювственностьтѫ, а по-нѣкога и отъ безпримѣрно легкомысліе.

Холерическый темпераментъ толко съвьршенно не е наклоненъ да усѣща външныты впечятленія, нъ всичкы усѣщанія въ него захващать по-глѫбокы корени; Холерикътъ сичко чювствува по-глѫбоко и по-продължително, намѣреніята му бывать по-твьрды, страститы му достигать до по-высокъ стьпень, гнѣвътъ му ся лесно възбужда, и пронизва сичкѫтѫ му душьѫ. Ненавистьта и любовьта въ него сѫ прѣдставять силны, съпротивленіето или не възможностьта да си постигне цѣльтѫ іоще повече му распалвать желаніята. Кротость-та само, устѫпчивостьта и хладнокръвіето обезоряжвать холерика и малко по-малко потушявать распаленытѣ му страсти. Челѣкъ съ холерическый темпераментъ ся не бои отъ тяжкѫ работѫ, или ся рѣшява тьрдо за какво да е нѣщо, и неуморно си прослѣдува цѣль-тѫ. Честолюбіето, славата сѫ главнити лостове на неговыты работы; Всѫду той иска да е пръвъ, за това и често ся случва да излиза изъ кржга на работыты си, и много-пѫти — да дотяга на другыты. Той е роденъ да повелява по-скоро, отъ колкото да ся покорява, и гнѣвътъ, надмѣнность-та и гордость-та му много пѫти излизать изъ прѣдѣлыты на умѣренностьтѫ. Въ бор-

бѫ холерикътъ е храбъръ, сърдцатъ, нъ и слѣдъ борбя тѫ быва наклоненъ камъ жестокость.

Хората съ флегматическы темперамент ся отличя вать пѫкъ по бавныты си движенія, по слабыты си чов ства, и по това, че не сѫ дѣятелни въ испълненіето и своиты намѣрснія. Флегматицити обычять спокойствіето наслажденіята, задоволствіето, избѣгватъ отъ голѣмы тру дове, даже и тогава, когато могѫтъ да сполучать съ тѣх и най голѣмы наслажденія; Неприближимый отъ силныт страсти флегматикъ ся не увлича лесно отъ легкомысліе нъ сякога и въ сичко постъпя спокойно и прѣдпазител но. Отъ това въобще хората съ флегматическый темпе раменъ си живѣѫтъ спокойно, обычять да имѫтъ рѣдъ точность въ сичкыты си работы, занимавать ся прилѣжн съ работѫтѫ си, нъ и никога ся не присилватъ съ нѣ коѭ напрягателнѫ работѫ.

Сичкыты имъ тѣзи характерическы особности влачят подирѣ си лесно и голѣмыты пороци: лѣностьтѫ, коет гы закарва чакъ до тамъ, за да си забравять и длъжно ститы,

Четвьртый темпераментъ — меланхолическый, казвать че състоялъ въ много гѫстѫтѫ кръвь и чърнѫтѫ злъчь Мыслять, че у маланхолицити хора кръвьта обыкаляла по бавно, краската ѝ была по тъмна, и не ся окыслявала до статъчно, сърдцето пѫкъ и системата на артеріиты имъ нѣмалы приличнѫтѫ пъргавинѫ. Такыва хора не сѫ много чувствителни, нъ когато почювствуватъ нѣщо, трайно имъ быва впечатленіето; могѫтъ да чювствуватъ силно само туй, което ся поевява не изеднѫжь, или ся развива и усилва малко помалко. Душевното имъ расположеніе е серіозно, и отъ това меланхоликътъ быва внимателенъ и прѣдпазливъ. Понеже меланхоликътъ е мълчаливъ, прика зва скѫпо, и все прѣдаденъ на мысль, та тія, които му сѫ на около немогѫтъ въобще да му догадять замыслиты нъ скрываната му за дълго страсть рано или късно изли за на явѣ, и засвидѣтелствува необыкновеннѫтѫ силѫ на неговыты чювства. Хората отъ меланхолическый темпера ментъ бываѫтъ постоянны на любовьтѫ и дружбѫтѫ си, готови до най голѣмы жьртвы, прилѣжны на работѫтѫ си, и макаръ изучваніето имъ на какво да е нѣщо ново, да

става трудно, трудътъ имъ обаче ся възнагражда на пълно съ трайностьтѫ на впечатленіята. Строгый самъ за себе си, меланхоликъ изискува и отъ другыты да си испълнявать точно длъжностыты. Нъ понеже той тука срѣща често спѫнкы, и много пѫти му ся излъгватъ надѣждыты то ся лесно и обезсърдчва, захваща да мрази и прѣдира хората, достига досадителенъ самъ на себе си, и по нѣкога ся поразява даже и отъ душевнѫтѫ болесть — меланхолінѫ.

Едни отъ психологыты мыслятъ, че сѣкый отъ темпераментыты съединява въ себе си по нѣкаквы си опрѣдѣлены душевны съвършенства или несъвършенства, за да покаже было хытрость или глупость, храбрость или страшливость, честность или безчестіе, щедрость или скѫпость. Казватъ още, че недостаткыты на нѣкои извѣстны душевны способности, н. пр. на ума, на ясното разбираніе и пр. завысятъ отъ темперамента. Както и да е, ные не тряба да мыслимъ, че тоя или оня темпераментъ ся намира съвършенно чистъ у челѣка, съ сичкыты си характеристическы признаци; защото обыкновенно намирамы въ единъ и сѫщъ челѣкъ смѣсь отъ разны темперамента, които ни прѣдставляватъ таквози разнообразіе, чтото на да ли ще ся намѣрять двама душь съ съвършенно сѫщы и еднаквы темпераменты.

Духовный животъ на челѣка быва тясно свързанъ съ различѫтѫ на темперамента, който му произлиза отъ природныты свойства, и служи за основѫ на человѣческыя характеръ. Вроденыты свойства и наклонности на челѣка могѫтъ ся сравни съ зародишя на едно растеніе, което или добрѣ, или злѣ си выхрѣе, спроти както ся отглѣдува; темпераментътъ ни прѣдставлява неговыя цвѣтъ, и характерътъ — узрѣлыя му плодъ.

Отъ това, което ся каза до сега, ся вижда лесно, какво едва ли може да ся присвоява тоя или оня темпераментъ и за единъ цѣлъ народъ, който състои отъ толко множество человѣци. Нѣма ни едно домородство, на което сичкыты членове могѫтъ има единъ и сѫщъ темпераментъ, даже и при сѫщностьтѫ на бащиныя и майчиныя имъ темпераменты. Кому не ся е случило, да забѣлѣжи, че отъ тримата сынове на едны и сѫщы родители, единыя

има весель нравъ, и постоянно бивъ наклоненъ камъто игрѫтѫ, другый — твърдѣ прилѣженъ, серіозенъ, а трети прѣдпочита спокойствіето, бива недѣятеленъ, не обича да ся занимава сир. ако и дѣцата на едны и сѫщы родители въобщѣ да бивать надарены съ еднаквы умственны способности, които при еднакво въспитаніе ся развывать и въ равенъ степень. — Думата тука не е направо за Англіѫ гдѣто правото на първородството, отъ самото пробужданіе още ни чювството за самознаніе, извыква насрѣдь непримиримѫтѫ враждѫ по между малкыты сынове и по старыя комуто, ся отстѫпа, да ся ползува съ сичкыты прѣимѫщества. Нъ тука ся прѣдлага за примѣръ домородството на нашія селянинъ, комуто сичкыты дѣца ся въспитватъ отъ единъ наставникъ, бащѫтѫ или учителя. Едното негово дѣте търси дружествата на возачиты и ловцыты, тича постоянно по полето, зимѣ само охотно помага да уронятъ напуря, съ едно рѣчь, то прѣдпочита физическыть работы тогава, когато братчето му сякога си сѣди у дома, ходи рѣдовно на училището, и прилѣжява да ся учи съ цѣль дано да стане единъ день свещенникъ или учитель и пр.

Макаръ физическыты сходства рѣдко да съставятъ общѫтѫ дѣлбѫ на цѣлото домородство, нъ все пакъ несравненно по-често ся срѣщатъ тѣ, отъ колкото сходството на темпераментыты или характерыты. Когато това е тъй, могѫтъ ли ся допусти отдѣлни темпераменти и за цѣлы народы? — такви, които да прѣминуватъ не измѣнени отъ родъ на родъ? — Тѣквы възърѣнія ся основавъ на нетъчны наблюденія. Тъй н. пр. жителити на Новѫ Голландіѫ сѫ умыслени, не наклонни къмъ веселіе; нъ отъ гдѣ да ся земе за тѣхъ веселъ темпераментъ, когато тѣхната земя дава само едны скѫдны корени и мърнявы плодове, по лѣсоветы имъ ся намира твърдѣ малко дивечъ а дрѣвіето имъ не правятъ сѣнкы, подъ които да могатъ да ся затулятъ отъ пека; когато тѣ живѣѫтъ въ всякогашнѫ борбѫ съ природѫтѫ, и само си мыслятъ, какъ по лесно да удовлетворятъ най необходимыты си потребы?

Казанлѫкъ 25 Януарій 1871. *Д. Т. Дутановъ.*

Изъ живота на едно момче [1])

Лѣтото са изминѫ и непріятеля са дрьпнѫ. Доде ми наумъ да идѫ подырь него въ чуждытѣ земи; нъ господаритѣ ма осѣтихѫ и нѣкакъ ма преварихѫ. Единъ отъ тѣхъ ми обяви, че има власть надъ мене и може да ма земе отъ сѣко мѣсто. Той притури, че въ нуждѫ може да ма удари и въ веригы. Трѣбаше още да са търпи.

Между това зимата настѫпи съ бързи крачкы, а пѫкъ азъ нѣмахъ никаквы дрѣхы да са пазѫ отъ нея. Сичкото ми облѣкло състоеше въ тънкы гащы и единъ кацавейкѫ не по дебелѫ отъ гащитѣ. Студя ма принуди да облѣкѫ единъ блузѫ, коѭто бѣше оставилъ малкый отъ братіята, като са оттегли съ непріятеля по политическы причины.

Щомъ съгледа блузѫтѫ, В. ма попыта отдѣ ѫ имамъ, и ми заповѣда да ѫ съблѣкѫ, за да ѫ облѣче самъ. Тая жестокость — да ми отнеме това, що не бѣше негово, и да ма подвьргне на мразоветѣ, скъса и послѣдняѫтѫ жицѫ на моето търпеніе. Азъ излѣзъхъ отъ заведеніето и нѣколко дни прѣкарахъ при нѣкой отъ моитѣ съотечественицы, като трьсяхъ случай да са върнѫ въ отечеството си. Добрытѣ хора показвахѫ състраданіе и съ готовность ми помагахѫ и ма поддьржахѫ. Нѣмахъ ни единъ крейцеръ.

Единъ сутринѫ ма срѣщна Б. и ми каза съ кротость да идѫ до заведеніето. Тамъ той ма распыта за сичко и туку-рѣчи отдаде ми справедливость. Неговото сьрдце не е чуждо за състраданіе и за великодушны движенія; нъ работата е, че тѣзи движенія сѣкога бываѫ мимолетны. Честолюбіето и помыслытѣ за голѣмы работы и за лично възвышеніе до толкози обземаѫ неговото сѫщество, щото сѣко друго движеніе са загубва въ тѣзи стремленія. Положеніето на единъ слугѫ е твьрдѣ малка работа за Б. Отъ това Б. често въ благородно движеніе на сьрдцето си, дава обѣщанія голѣмы, коитo подырь единъ часъ вече не помни, ако тый сѫ дадены на по-долень человѣкъ.

Като чу моитѣ оплаканіѫ, Б. са обьрнѫ къмъ В. и

[1]) Виждъ брой 18-ый.

му каза, че поведението му е твърдѣ жестоко и че
може да подигне и собствените дѣца срѣщу баща
както са и случи по-сетнѣ съ нѣкои отъ дѣцата на
На мене са дадъхѫ сѣкъ квы обѣщания и ми са обр
покровителството на Б. Обрѣче ми са и заплатя
ми са каза че сьмь ималъ заплатѫ и въ прѣминѫлы тѣ
дины, както можали да ма увѣрьѫтъ тефтеритѣ. При
чко това азъ останѫхъ непрѣклоненъ, защото знаяхъ
отъ сичкытѣ обѣщания не ще излѣзе нищо. Сичкытѣ
боты зависяхѫ отъ В., който никога не може да бѫде
бъръ къмъ единъ слуга, особенно къмъ такъвъ, който
е докаралъ мъмранія отъ страиѫ на брата му. В. има
хыляды срѣдства да ма прѣдстави прѣдъ брата си лоши
да го накара да покаже сѫщѫтѫ жестокость, и дори и
голѣмѫ. Веднажь въоржженъ, Б. е способенъ на сичкы
жеестокости, както са види отъ поведението му съ пол
тическытѣ му или търговскы противницы.

Азъ пакъ оставихъ заведението и отидъхъ у съот
чественицытѣ си. Единъ вечеръ; додѣто бѣхме еще
трапезѫтѫ, дохожда В. съ единъ маджаринъ слуга и
зема насилѫ. Заведохѫ ма право въ кѫщы дѣто о
какъ ма нагълчахѫ до паситѫ и ма вьрзахѫ отъ
динъ стълбъ прѣзъ цѣлѫ нощь. Ни долу, ни горѣ
мене са обхождахѫ като съ злодѣецъ, защото не щѫ
припознавамъ надъ себе си тѣхнѫтѫ власть. По каки
право искахѫ да ма дьржѫтъ на силѫ; по какво прав
ми налагахѫ тѣзи тежкы наказанія, азъ не знаѣ, ако
по дивашкото право на по-силный. Тѣзи истънчены и при
крыты съ европейско облѣкло дивацы считахѫ себе
всесилны, а срѣдствата си най побры. Тый имахѫ въ гра
да голѣмо вліяніе, таквози вліяніе, на което никой не мо
жаше да противостои. Да са оплача азъ неможахъ на ни
кого, и за това трѣбаше и тозь нѫть да са смирѫ; оста
нѫхъ при тѣхъ и са покорихъ на необходимостьтѫ, кат
турихъ на ума си да докарамъ работытѣ до такъвъ ред
щото сами господаритѣ ми да мя пустнѫтъ. Бѣше Ноември
и до Декемврія моя планъ бѣше готовъ. Азъ са рѣшихъ д
станѫ лудъ и еднѫ сутринѫ намѣреніето са обърнѫ на дѣло

Драго ми бѣше да глѣдамъ беспокойството и суете
нието на Теобалдытѣ. Тый земахѫ работѫтѫ серіозно

са мѫчахѫ да прѣварватъ миимѫтѫ болѣсть съ лѣкарства и кръвопусканія. Азъ са оставяхъ да правѫтъ съ мене както щѫтъ, и сичкото ми вниманіе бѣше на това, кога ще чуѭ освобожденіето си. Най-послѣ и тоя день достигнѫ. Въ началото на Февруарія В. ми обяви, че вече рѣшилъ да ма пусти на отечеството ми. Той ми каза да са готвѭ за пѫть и ми даде за тѣзи приготовленія и за дългый пѫть 7 ½ талеры. Въ голѣмѫтѫ си радость азъ на можахъ да прѣсмѣтнѫ, че съ тѣзи пари не са измиинива пито половинѫтѫ отъ моя пѫть и че азъ нѣмамъ не дрѣхы, ни обуща за пѫтуваніе. Прѣдъ моитѣ очи бѣше само освобожденіето и азъ съ благодареніе быхъ пѫтувалъ босъ по-срѣдъ зимѫ. Додѣто намѣрѭ другари, забѣгнѫлый отъ Теобалдытѣ са завьрнѫ и макаръ останѫлъ безъ средства, погрыжи са да ми купи ботуши и другытѣ нужны за пѫтуваніе. Както рѣкъхъ парытѣ ми са свьршихѫ на половинѫ пѫть нъ другаретѣ не ма оставихѫ. Тый ми заемахѫ до края на моето пѫтуваніе. Азъ въскрьснѫхъ и свѣта ми стана по-драгъ. Прѣдишната мрачностъ ма остави и фантастическый міръ на житіетата вече не ма привлачаше. Азъ гледахъ на свѣта по безгрыжно и хората ми са показахѫ пакъ добры.

Имаше едно нѣщо да ми тежи, нъ надѣяхъ са и то да са отмахне съ врѣме. Майка ми бѣше чадо на своѭтѫ епохѫ: тя живѣяше съ мыслитѣ на своето врѣме и считаше тѣзи мысли за непрѣложны истины. За неѭ достоинъ бываше онзи, който знае да спичели чинъ и пары, было съ каквы и да е средства. Ума, познанията, доброто сьрдце и нравственостьтѫ за неѭ не бѣхѫ достоинства, ако не докарвѫтъ пары разбира са, че съ тѣзи понятія майка ми не можаше да счита своя сынъ за нѣщо и да не му води очитѣ ежечасно съ неговото недостоинство. Азъ мълчахъ и чакахъ врѣмето да и отворѭ очитѣ и да и покажѭ, що сьмь.

Подырь смьртьтѫ на баща ми грыжытѣ надъ неговѫтѫ челядъ зелъ на себе си дѣдо ми, человѣкъ добъръ, почтенъ, нъ такожде напосенъ съ мѫдростьтѫ на майкѫ ми. Моето дохожданіе той пріе като едно посѣщеніе, защото тъй му пишахѫ сыповетѣ му въ писмото което донесъхъ. Той ма обыкнѫ и не ма отдѣляше отъ себе си.

Тъй прѣминѫхъ до половинѫтѫ на Априлія, когато
писмо отъ господаритѣ ми хвърли новѫ отровѫ въ
та ми. Тый познахѫ моето лукавство и поискахѫ
дадѫтъ на жьртвѫтѫ си да са радва твърдѣ. Тый на
хѫ на дѣда ми, че ма проводили на отечеството ми,
щото не можили вече да ма тьрпѣѫтъ зарадъ голѣ
ми лошотіи, и защото никаква надежда не останѫло за
то исправленіе и вчеловѣченіе. За дѣда ми това изв
бѣше твърдѣ горчиво; нъ той бѣше до толкова опы
и благоразуменъ, щото не ми изяви своитѣ чувст
съ единѫ думѫ. Тѣзи чувства азъ узнавахъ отъ баб
отъ коѭто научихъ и съдьржаніето на писмото. От
рвый пѫть доде ми на умъ да са убіѭ; нъ отсетн
скрѣпихъ сьрдцето и са рѣшихъ да съставя самси с
яніето си и да не длъжѫ никому нищо. Мѫчно бѣш
изгубіѭ любовьтѫ на дѣда си, нъ нѣмаше какво да пр
Да са оправдавамъ азъ не си позволявахъ, нито
быхъ успѣлъ. У насъ е пріето никога да не са слу
дѣцата и никога да не са дава вѣрѫ на тѣхнытѣ д
Дѣдо ми отпърво охладѣ къмъ мене, нъ подиръ нѣк
врѣме пакъ си промѣни мнѣніето: много пѫти ми каз
че ма обыча и че ма има за свой сынъ, комуто ще
дѣли равно наслѣдство съ другытѣ си сынове.

Безъ да чакамъ испълненіето на тѣзи обѣща
безъ да свьрзвамъ моето бѫдѫще съ наслѣдството на
да си, азъ са прѣдадъхъ на ученіе и ако не станахъ у
научихъ са поне що е нужно на человѣка, за да
человѣкъ и полезенъ за себе и за другытѣ. Кой
знае и знае работытѣ ми, той нека каже струвам
нѣщо. или не. Моята цѣль тука не бѣше да казвамъ
сьмь станѫлъ съ собственнытѣ силы, нъ що можах
станѫ съ силѫтѫ на другытѣ; азъ си позволявамъ да
ворѫ за себе си, за да покажѫ на родители и госпо
колко е опасно да си играѭтъ съ младытѣ человѣч
сѫщества. Да искаме отъ по-младытѣ и завысящытѣ
насъ да са отрѣкѫтъ отъ себе си и отъ волѭтѫ си
мо за това, защото имаме власть надъ тѣхъ; да уби
проявленіето на тѣхнѫтѫ личность; това е убійств
за тѣхъ отъ сѣкѫ странѫ. Ако е момчето живо и
ствително, ный ще го нараняваме сѣкый часъ и м

по-малко ще го погубимъ. Ако е умно, ный ще го направимъ замаяно и неспособно за нищо и въ сѣкый случай ще му убійме увѣреніето, което трѣба да има на себе си и безъ което человѣкъ е нѣкакъ твърдѣ нещъленъ. Много пѫты натиска и притѣсненията направѭтъ дѣтето жестоко и несправедливо. Обыколено отъ неправедны притѣсненія, момчето ся ожесточава и става добъръ злодѣецъ у когото нѣма жалость за никого. Какво бы станѭлъ свѣта, ако сичкы научавахме дѣцата на омразѫ? Тогава ный быхме напълнили обществото съ разбойницы и съ студены идіоты.» Т.

Извѣстіе нужно на оныя кои-то искать да спечелятъ пары.

Всичката полза на парытѣ сѫстой въ употрѣбеніето което правимъ отъ тѣхъ.

За шесть лири турскы на годинѫ, выѝ можите да имате употрѣбеніето на сто лиры, стига само да сте единъ човѣкъ съ едно благоразуміе и съ единъ честность познаты.

Оня който харчи излишно по два гроша на день, харчи излишно повече отъ шесть лиры турскы на годинѫтѫ, което е лихвата за коѭто ви заимать сто лиры турскы.

Оня който пръска стойностьтѫ на два гроша отъ врѣмято си на день, едно на друго, губи прѣимуществото да има всѣкый день сто лиры въ расположеніето си.

Оня който губи отъ немареніе единъ стойность отъ врѣмя за единъ грошъ, губи този грошъ и бы направилъ истѭтѫ мѫдрость ако бы го хвърлилъ въ морето.

Оня който губи единъ грошъ, не само губи това количество нъ и всичкѭтѫ ползѫ коѭто бы можялъ да извлече отъ него въ търговіѭтѫ; това което въ разстояніе на врѣмято което ся истичя между младостьтѫ и старостьтѫ бы ся въскачило на едно количество значително.

Освѣнь това, оня който продава на вѣрѫ иска за прѣдмѣта когото продава единъ цѣнѫ равностоящъ на цѣ-

ижтж на прѣдмѣта и на лихвжтж на парыты си за врѣмя
то на което той ище да има парыты си; за това, от
който купува на вѣрж плаща лихвжтж на онова което
купува, тогава като оня който купува пешинъ можялъ б
да икономиса и да вложи тѣзи пары; така оня, който при
тижава едно нѣщо което е купилъ, плаща лихвж за упо
трѣбленіето което прави на това нѣщо.

Съвсѣмъ тѣмъ когато купува човѣкъ по-добрѣ е д
плаща пешинъ, защото оня който продавж на вѣрж ся у
чяква да загуби петь на сто, отъ не добрытѣ платци, з
това той въскачва цѣнжтж съ всичко онова което прода
ва на вѣрж за да прѣдвари единж загубж вѣроятнж.

Оныя които купуватъ на вѣрж търпятъ това увели
чяваніе на цѣнжтж.

Единъ петакъ икономисанъ донося още единъ.

Една грша икономисана всѣки день, то сж два грош
спечелени на годинжтж.

СРѢДСТВО ДА ИМА ЧОВѢКЪ ВСЯКОГА ПАРИ ВЪ ДЖЕБА СИ.

Въ тыя врѣмена, когато всѣкы си уплакува че па
рыты сж рѣдкы, добро дѣло е да кажемъ на оныя които
сж безъ пары начина да иматъ джебоветѣ си пълни. Аз
ще имъ покажж истинжтж тайнж да вкопчижтъ паритѣ, на-
чина да напълнятъ праздныте кесіи, и да гы пазіжтъ вся-
кога пълны. Двѣ прости правила добрѣ увардювани ще
свършятъ всичкжтж работж.

Прьвото: нека честностьта и трудолюбіето бждатъ
всякога твоитѣ другари.

Второто: харчи десятаче по-малко отъ твоижтж чи-
стж печялбж.

Тогава джебътъ ти толкова силесижтъ ще почне да
ся надува и не ще пискж вечи никога че му е празенъ
коремътъ. Заимодавците не ще да тя вечи несувятъ, нуж-
дата не ще вечи да тя чьвржка, гладътъ не ще вечи да
тя хапи, голотата не ще вечи да тя измрьзява. Цѣлый
свѣтъ ще бжде по-блистателенъ, удоволствіето ще бли-
кне въ всичкыты кюшета на сърдцето ти. Слѣдвай прочее
тыя съвѣты и бжди щастливъ.

Прогони изъ духа си студенитѣ вѣтрове на кахжра,

и живѣй независимъ. Тогава ты ще бѫдешь човѣкъ, не ще крыешь лицето си като тя приближи богатый, не ще ся усѣтишъ никакъ унижень когато богатитѣ ще заминувать покрай теби, защото независимостьта, была тя мѫничка или голѣма е едно счястіе и тя полага сѫшія рѣдъ съ пай надмѣнитѣ богателци. О! тогава бѫди мѫдръ, нека работяніето върви съ тебе отъ сутреньтѫ и тя слѣдува дору догдѣ достигнешь чяса на вечерьтѫ за твоето спокойствіе.

Нека честностьта бѫде дѫхътъ на душѫтѫ ти, и не забравяй никога да имашь едиѫ парѫ когато всичкытѣ ти разноскы сѫ смѣтнѫти и платени, тогава ты ще си достигнѫлъ врьха на счястіето; независимостьта ще бѫде твоята броня, твойтъ щитъ, твоята каска и твоята кор ниѫ; тогава душята ти ще върви права, ты не ще да ся прѣвождашь прѣдъ чяпкѫнина облѣченъ въ свилѫ, защото былъ той богатъ, нито пѫкъ ще приглыщашь афронту, защото ржката която ти го панася носила ялмазенъ прьстень.

(прѣводъ) *Лазарь Іовчева.*

ВЕЗИРЬ

Арабската дума Везирь значи брѣменосецъ. А прѣносително туй име ся е отдало на министра, който е достоинъ да носи брѣмето или теготѫтѫ на правителството. На 613 слѣдъ Х. Моаметъ основа служеніето на Везиря което и повѣри на племянника си Алія когото и провъзгласи за свой Калифъ т. е. мѣстоблюстителя (каймакамынъ). Великый Везирь е главный мѣстоблюститель или царскый намѣстникъ на дьржавѫтѫ, наричанъ отъ турцытѣ садразамынъ; този санъ го установи Орханъ, вторый императоръ на османскѫтѫ династіѫ, на който и постави мудраго Ала-ел-дина. За доволно врѣме, единъ само въ дьржавѫтѫ носяше титулътъ Везиръ, но отъ царуваніето на Султанъ Абдулъ Меджида везирството ся раздаде на мнозина отъ чиновницытѣ, отъ които всякой единъ быва натоваренъ съ управленіето на едно особенно министерско отдѣленіе подъ титулътъ Везирь, но тѣзи

чиновници сѫ подчинени подъ вѣдомството и на
то на Садразама, който е дѣйствителнытъ
комуто самъ Султанътъ е възложилъ главното
ніе на Императорското Правителство, както и
отсѫтствіе прѣдседателството на министерскый

ЕМИРЪ.

Този титулъ, който по арабскы значи упр
началникъ былъ даденъ най-напрѣдъ на два
татарскы князове отъ османскѫтѫ династіѭ на
дытѣ. Той е почетенъ титулъ, който носятъ
турцытѣ които претендиратъ на родинство по
пророка Моамета. Като такъвзь тѣ и само тѣ и
во да носятъ гѫжва (кавукъ). Емири ся нарич
вителитѣ или князове и владѣтели на нѣкои ара
мена както и на Друсцытѣ въ Сиріѭ. Такъвъ
извѣстныйтъ въ Алжиръ Емиринъ Абделъ Каде

Титулътъ Емир-ал-муменинъ (упра
чиноначалникъ на вѣрнытѣ былъ даденъ въ 63
ра I-го, вторый Калифъ на Истокъ и наслѣдник
Бекра. Туй названіе си присвоихѫ духовныт
съ което гы и титулували.

Титулътъ Емир-ал-муслеминъ (начали
слюманытѣ) былъ по доленъ отъ горній. Бы
най-напрѣдъ като образецъ на различіе и ла
къмъ Алморавидытѣ князове въ Африкѫ и Исп
то припознавали прѣвъсходството на Багдатскы

Титулитѣ Емир-ал-ма, (управитель на
Емир-ал-Бахр (управитель на морето) отъ в
Кордувското Калифатство были различителнытѣ и
то ся давали на оногозь който управлявалъ мор
лы иималъ управленіето на всичкы принадле
мореплаваніето. Отъ титулътъ Емир-ул-ма точ
извожда френската дума Амиралъ (началникъ на

Титулътъ Емир-ал-Хаджи (началникъ н
ницытѣ — хаджіитѣ) ся дава на онзи османскый
когото Выс. Порта опрѣдѣля за да управлява
съ хаджіитѣ за Меккѫ отъ Дамаскъ (Шамъ)
Егыпетъ.

РАЗНЫ ИЗРЕЧЕНІЯ.

Не е възможно като продадешь кравѫтѫ да имашъ млѣко.

Пріятелю! пази ся отъ много ефтены работы защото ще тя оставятъ голъ.

Когато не можешь да ухапишь крый си зѫбытѣ.

Обѣщахѫ ли ся да ти дадѫтъ кравѫ, тичай тутакъ си да намѣришь вѫже.

Ако искашь да изядешь діавола ще бѫдешь принуденъ да погълнешь и рогата му.

Не давай на папагала жьлѫди нито на свиньѫтѫ шекерь.

Лудъ ли е? не му казвайте дѣ е камарата съ камьчьетѣ.

Искашь ли да ядешь желѣзо? тури си челичены зѫбы.

Който спечелы давіѫтѫ си спечеля кокошкѫ а загубя кравѫ.

Смьртьта на магарето сватба на кучетата.

Гѫбата (сфонгарьтъ) попива всичко, отъ хоніѫтѫ истича всичко, въ цѣдлото остава само непотрѣбното, а рѣшетото като пропуща прахътъ задържа житото. Читателю, бѫди като рѣшетото.

П. Р. С.

Сонетъ къмъ дѣвойка Х . . .

Махни отъ лице си, О ты невинна глупость,
Туй мрьсно бѣлило, тозъ отравный прахъ;
Съсъ искуство въ свѣта никакъ не быва хубость;
Ако н' ся срамувашь неимашь ли пакъ страхъ?

—

Ето че твой образъ изгубилъ всякѫ нѣжностъ
На скубенѫ кожьѫ прилича, сиромахъ.
Напустни, напустни съсъ всякаквѫ възможность
Умразныя навыкъ що ти азъ споменахъ.

—

Че утрѣ зѫбытѣ ще да ти почьрнѣѫтъ,
Деснытѣ изгніѫтъ и съ раны покрыѫтъ,
Най гнѫсно що вонѫтъ твой дѫхъ, твой уста.

—

Слѣдвай естеството че то си отмьстява,

Още позлѣ къмъ тозъ що не му ся пок
Непарушимъ законъ влада по вси мѣста.

А. Пюскюлiе

Ангелъ утѣшитель

Подъ ясно небо
На земно клѣбо,
При слънце жарко,
Печаленъ горко
Въ разны испытни
Азъ беззащитный
Гдѣ — кждѣ ходихъ
Не с' успокоихъ:
Въ горѫ зеленѫ
Съ водѫ студенѫ
Отъ изворъ быстрый
Съ крысталны искры
Горящы гряды
Отъ разны бѣды
Колко й да квасихъ
Не ты погасихъ;
Въ пространно поле
Горѣ — надолѣ
Колко си скытахъ
Утѣхѫ нѣмахъ.
Едно же благо,
Что е мень драго
Чгомъ мя пороси
Огынь м' угаси:
Посрѣдъ глѫбоки
Мысли высоки,
Что ми дробляхѫ
Срьдце й кѫсахѫ.
Мой утѣшитель
Ангелъ хранитель
Простира рѫкѫ -
Двига ми, мѫкѫ;
Стана ми бѣло -
Всичко видѣло:
Свѣтняха очи,
Срьдце за скочи
Спасенъ отъ жи.
Пъленъ же съ р
Но дължность зо
Ангелъ въспѣвал
Стихове лѣѫ,
Нѣсынь му пѣѫ
Друже мой вѣр
Въ благость безм
Не ми оставяй,
Нито забравяй,
Дорь слънце гр
И вѣтъръ вѣе;
Нъ съ твои кры
Въ мое безсилие
Мя подкрѣпивай
И утѣшавяй.
За туй азъ бѣд
Колко съмъ врел
Съ все срьдце ра
Тамянъ ти кадѫ.
Вѣнецъ ти плетѫ
Дългъ дорь до п
Зъ честь и любо
Къмъ тебь во вѣ

Д. Г. Дачковъ

ЧИТАЛИЩЕ

Іулій 15 1871. Книжка 20.

СЕБЕЛЮБІЕ-ТО.

Себелюбіето е нѣщо естественно, человѣкъ го носи въ себе си съ рожденіето си. Щомъ душята ни почне да чювствова и да мысли, сирѣчь щомъ почне да сѫществува и да живѣе тя познава себе си и ся обычя. Единъ френскы списатель и философъ е казалъ единъ думѫ много истинѫ т. е. че человѣцитѣ никакъ не обычятъ да слушатъ онозози който казва на всяко нѣщо азъ, че думата азъ е умразна; нъ тази дума азъ не щеше да имъ ся вижда толкова умразна въ устата на другытѣ ако тѣ истытѣ бѣха по-малко себелюбивы.

Безъ съмнѣніе, има егоисти има и человѣци безинтересни; нъ егоистътъ е онзи който обычя себе си много, или който обычя само себе си, а безинтересный человѣкъ е онзи който, съвсѣмъ що обычя себе си, знай, кога трѣба, да ся пожертвова за пріятелитѣ си или за длъжностьтѫ си. Неможемъ да кажемъ че даже и въ най-благороднытѣ, най-славнытѣ, и най-хероическытѣ дѣла чювството на себелюбіето не сѫществува въ человѣка. И защо да не припознаимъ че това чувство не изчезва никога изъ дѣлата ни? Когато испълнявамъ длъжностьтѫ си, ако мыслѭ че Господь нѣма да не възнагради дѣлото ми, ще рече ли че не съмъ испълнилъ длъжностьтѫ си? И толкова ли смы вечи съвьршенны и справедливы, щото да пре-

станвамы да съглѣдвамы добродѣтелтѫ като добродѣтель щомъ тя не отива до съвършенното пожертвованіе на себе си?

Трѣба да избѣгнимъ тука едно смѣшеніе което става по нѣкога въ ума. Случава ся да направимъ нѣкое добродѣтелно дѣло, не защото е добродѣтелно, нъ защото ни е страхъ да ни не накажатъ ако го ненаправимъ или защото ся надѣимъ че ще ни възнаградятъ за гдѣто смы го направили. Такова едно дѣло, тѫй вдѫхнѫто отъ себелюбіето ни, не станва лоше, нъ си губи достоинството; и нито Богъ нито обществото длъжятъ нѣщо на онова който нѣкакъ си е платилъ прѣдварително самъ себе си. Добродѣтелта която докарва печалбѫ не е добродѣтель; да ся пожертвовашь днесь за да спечелишъ утрѣ, това ще каже че си добъръ спекулантинъ а не добродѣтеленъ человѣкъ.

Нъ има една голѣма разлика да направи человѣкъ едно добро дѣло по смѣткѫ, или да го направи защото е добро и да си напомни, въ сѫщото врѣмя, съ удоволствіе че то ще му докара и еднѫ наградѫ. Тая разлика сѫществува, и ный чювствувамы весма добрѣ въ всяко добро дѣло да ли е интересътъ който ни ржководи или той служи само за да ны утѣшава и насърдчва. Таковато намѣсваніе на интереса въ едно добродѣтелно дѣло е законно и можемъ да кажемъ че е постоянно. Когато въ едно дѣло главната ни мысль е да си испълнимъ длъжностьтѫ, да направимъ онуй което изисква правдата, защо да не останва въ сърдцето мѣсто и за насъ си? Не наслаждавамы ли ся отъ радостьтѫ която съдружава жертвованіето ни и тая радость не е ли едно себелюбіе? Даже и когато убіе человѣкъ самъ себе си, той го прави пакъ отъ себелюбіе: прѣдпочита да изгаси живота си нежели да го глѣда злосчастенъ. Безъ да влазямы въ много тънкы анализы на человѣческытѣ дѣла, можемъ да повѣрвамы че една добродѣтель съвършенно безинтересна е възможна; нъ не трѣба да забравямы че и добродѣтелта която не отива до съвършенното забравяніе себе си, пакъ е достойна за удивленіето и за почитаніето ни. Божіята промысль, която е вложила въ всяко земно сѫщество зърното на самосъхраненіе и на разширеніе, не иска щото само че-

ловѣкъ, комуто животътъ е даже вѣченъ, да забрави съвършенно самъ себе си. Естеството ни е прочее да обычамы себе си и да искамы да ся намира животътъ ни колкото е възможно по въ добры условія на развитіе и усъвършенствованіе. Любовьта къмъ себе си ся появява прочее въ тройнѫ формѫ: обычамы живота, и по причина на живота обычамы счастливый животъ, и най-послѣ обычамы развитіето на способноститѣ си или усъвършенствованіето си.

1) Любовьта къмъ живота е едно чювство което не умира никога въ насъ. Трѣба да почювствовамы най-страшнытѣ болѣсти за да прѣдпочетемъ минутно смьртьтѫ отъ живота. Нѣкой си тичя и ся хвьрля да ся удави въ морето; ако ся намѣряше другый да ся хвьрли да му подаде помощь за да го избави, твьрдѣ рѣдко ще ся случи да не пріеме помощьтѫ му. Колкото нѣкой вижда по отблизу смьртьтѫ толкова по-силно чювствова сладостьтѫ на живота. Ный виждамы злодѣйцы врьзаны и обкованы, осѫдены да работятъ и да лѣжатъ въ прангѫ прѣзъ сичкыя си животъ, да прѣдпочитатъ единъ животъ по лошъ отъ смьртьтѫ. Когато гы види человѣкъ какъ страданѫтъ въ затворытѣ тогава разбира добрѣ колко е силна любовьта къмъ живота. Тази любовь къмъ живота е толкова естественна щото тя е въ насъ не само страсть нъ и инстинктъ. Когато падамъ отъ нѣкоѭ высочинѫ азъ нѣмамъ нуждѫ да мыслѭ за да ся хванѫ за прьвый чепъ или клонъ който ще мя спаси; и когато мыслѭ, като виждамъ опасностьта, никое слово не може да изрази силѫтѫ на желаніето което ся появлява въ мени да ся избавя. Да ли любовьта къмъ живота ся ограничява само за въ този свѣтъ? Какво е това силно чювство на безсмьртіе което ни укрыплява при смьртный часъ и ны утѣшява? Да ли онуй което ны привлича е надѣждата за едно безконечно благодѣнствіе или счастіето, безкрайното счастіе да ся не изгубвамы за всегда съвършенно?

2) Слѣдъ любовьта къмъ живота, дохожда любовьта и желаніето за благосъстояніе. Тука страстьта е многообразна. Ные ще споменемъ само толкова колкото трѣба за да покажемъ нравственнѫтѫ разликѫ между разнытѣ формы на себелюбіето, и правилото, спорядъ което трѣ-

ба да ся разпрѣдѣлятъ всичкытѣ любвы които себелюбіето ражда въ человѣческото сърдце.

Най-напрѣдъ ный обычамы здравіето. Всѣкы человѣкъ осѣща едно вѫтрѣшно удоволствіе да вижда че тѣлото му е здраво, свободно, дѣятелно, и това удоволствіе е твърдѣ законно. Ный имамы даже длъжность да поддържамы тѣлото си въ добро състояніе за да може да служи за пръгавъ и сигуренъ посрѣдникъ на дѣйствіята на душѫтѫ. Нъ трѣба да ся пазимъ да не простирамы много на далечь тѫзи грыжѫ и тази устѫпчивость. Тѣлото е найпослѣ, единъ другаръ не толкова добъръ. Когато страдай то ни проглушява ушитѣ съ оплакваніята си; и когато е много сито и много удовлетворено, то ни испълнява съ радоститѣ си. Ако трѣба да го храним, да го поддържамы, трѣба такожде да го владѣемъ, да го подчиняваамы и да го употрѣбявамы като слуга. Много голѣмытѣ грижы които му давамы ся прѣобрьщатъ съ врѣмя въ нужды. То става челебія, нѣжно, болнаво и некадърно да търпи уморяваніе и болкѫ.

Освѣнь тѫзи общѫ грыжѫ конѫто имамы за тѣлото си, ный имамы еднѫ наклонность да трьсимъ физическытѣ удоволствія, удоволствіята на чувствата. Между тѣзи удоволствія ный ще говоримъ само за оныя които сѫ поглавнытѣ и които ся наричятъ ищахи или апетити.

Апетититѣ сѫ дадени за съхраненіето на человѣцитѣ и за въспроизведеніето на вида. Тѣ сѫ: гладътъ, жаждата и желаніето на пола. Гладътъ състой въ единъ особенъ видъ болѣсть конѫто всѣкы познава и не смѣшява съ никоѫ другѫ. Тя е всякога придружена отъ желаніето на храняѫ. Тая болѣсть и това желаніе ся усилватъ повыче и повыче доклѣ желаніето ся удовлетвори и гладътъ ся уталожи, и послѣ пакъ слѣдъ едно опрѣдѣлено растояніе ся пораждатъ. Жаждата ся обхожда сѫщо тѫй както и гладътъ, само съ малкы различія.

Желаніето на пола, както гладътъ и жаждата, състой въ единъ особенъ видъ болѣсть, съдружена отъ едно желаніе. То прѣстава съ удовлетвореніето си и ся възражда пакъ слѣдъ едно растояніе много или малко дълго. Само болѣстьта не е силна, не е толкова забѣлежителна; и не ся усилва както гладътъ и жаждата, да стане чякъ

смрьтна, и причината на това е твърдѣ проста: не е нужно всѣкы човѣкъ да ся въспроизведе, нуждата обаче за храня е необходима. По тѫзи причинѫ и періодическото ѝ появленіе почти и не сѫществува. При това, апетитътъ на пола не ся развива почти никога безъ да е извыканъ отъ особенното впечатленіе косто произвожда врьху насъ красотата на другый полъ. Той е прочее въобще съдруженъ отъ любовьтѫ, чювство пріятно, нъ стремително, и което съдѣйствува съ апетита на пола да смути силно душѫтѫ ни.

Забѣлежително е че природата е была прозорлива като не е оставила само на разума ни грыжѫтѫ да ся съхранимъ и въспроизведемъ. Тя е турнжла въ насъ за всякѫ нуждѫ еднѫ болѣсть и за всяко удовлетвореніе на нуждѫтѫ едно удоволствіе, съ което ни извѣстява, въ сѫщото врѣмя, да не удовлетворявамы нуждѫтѫ догдѣ ѫ не почювствувамы.

И тритѣ тыя апетити сѫ способни за въспитаніе и за развращеніе. Така, человѣкъ ся приучява на въздержаніе, което нѣма другы граници освѣнь физическытѣ нужды на природѫтѫ ни. Колкото за желаніето на пола, каквото и да казва нѣкой за гласа на природѫтѫ, въздержаніето може да бѫде съвършенно, и това въздержаніе е възможно и лесно. Особено за едно лице съ добро поведеніе, което не смущава никакво сладострастно въспоминаніе и което обуздава и другытѣ си апетиты, това въздьржаніе е весма лесно. За глада и за жаждѫтѫ, ный можемъ да гы ограничимъ въ много тѣсны прѣдѣлы. Не само можемъ да прѣсѣчемъ всичкытѣ излишности които вземамы само за удоволствіето на вкуса; нъ можемъ да продлъжимъ много растоянѣто на врѣмято въ което взѣмамы ястіето си и да уменшимъ много количеството на храняѫтѫ си безъ да ся повръди здравіето ни. Тука трѣба да ся взѣматъ прѣдъ видъ и физическытѣ нужды на тѣлото. Работникътъ който ся труди цѣлъ день има нуждѫ отъ повыче храня нежели калугеринътъ който сѣди въ одаѫтѫ си. Ный можемъ прочее да обуздаемы съвършенно единыя отъ апетитытѣ, и другытѣ два да ограничимъ доста много. Това доказваніе е твърдѣ важно и което много хора безъ куражъ не искатъ да припознаѫтъ.

Ето какъ апетитытѣ ся развращаватъ: то е когато ся вадемъ толкова на удоволствіето което съдружава удовлетвореніето на всѣкы отъ тѣхъ, щото желаемъ повыче това удоволствіе нежели испълненіето на природнѫтѫ потрѣбѫ. Трѣба да правимъ всичко само колкото го изисква нуждата, а не колкото ся прави на вкуса ни. Единъ стомахъ пъленъ съ вино и съ месо располага на сладострастіе, когато умѣрешностьта ны уталожва и ны располага на въздержаніе и на смиреномждріе. Както е една погрѣшка да прѣнебрегаамы и да прѣзирамы тѣлото си, тѫй сѫщо е още по-голѣма погрѣшка да го обожявамы.

Като разглѣдахмы до тука различнытѣ начины на онаѫ форм на себелюбіето коіѭто парѣкохмы любовьтѫ за благосъстоянїе, ный не срѣщахмы нищо което да прѣдполага общественый животъ. Обществото увеличява и видоизмѣнява всичкытѣ ни удоволствія, иъ и безъ общество-то ный пакъ щѣхмы да си имамы апетитытѣ и чювствата. Сега срѣщамы отъ прѣдѣ си различнытѣ формы въ които ся обличя себелюбіето ни въ отношенїята ни съ другытѣ человѣци, и конто ся раздѣлятъ на три: любовьта да притяжавамы, желаніето да ни почитатъ и желаніето да господствуваамы. Тыи три чювства, когато сѫ въ умѣрены граници и подъ единъ волѭ както трѣба, могѫтъ да живѣятъ за едно въ сърдцето на человѣка; иъ щомъ ся распалятъ и усилятъ, тѣ раждатъ тогава тры разны характеры, срѣбролюбецьтъ, честолюбецьтъ и тиранинътъ. Лесно ще видите хора конто да жертвоватъ богатството си за славѫтѫ или за властолюбіето, както и хора които пріиматъ всичкытѣ укоры стига да натрупатъ богатство.

Ный ще почнемъ отъ любовьтѫ за имота, която прѣдполага гражданска организація и която спомага много за нейното съставленіе, иъ която по самѫтѫ си природѫ и по непосрѣдственытѣ дѣйствія врьху человѣческото сърдце ся стреми да го уедини отъ ближнитѣ му нежели да го сближи до тѣхъ.

Любовьта да притяжава человѣкъ естественна ли е? Нѣма съмнѣніе. Много человѣци не виждатъ въ имота друго освѣнъ срѣдство да живѣѭтъдобрѣ, иъ много пѫкъ искатъ да притежаватъ само и само за да притежаватъ. Тѣ сѫ много посчастливы когато притежаватъ единъ мюкъ отколкото когато имать само приходытѣ му. Всякый человѣкъ обычя да

притяжава, и колкото тая любовь е силна въ единъ душъ толкова тази душя е по-равнодушна на всяко друго удоволствіе освѣнь на онова, да трупа богатство. Тази любовь е естественна; обществото и въспитаніето ѣ само развиватъ и прѣобразуватъ.

Ный обычамы златото и срѣброто защото знаемъ стойностьтъ коѣто хората сѫ ся съгласили да имъ отдаватъ, и защото имамы едно естественно стрьмленіе да си присвоявамы нѣщата. Колкото по-вече разбирамы человѣческытѣ съгласія врьху нѣщата, толкова повече тая наклонность ся разширява; нъ тя сѫществува въ дивыя, въ дѣтето, въ глупыя. Прьвытѣ нѣща къмъ които тази наклонность ся стрьми сѫ оныя които ни сѫ най-непосрѣдственно полезны. На примѣръ, ный сграбямы съ алчность нужнытѣ за ястіе нѣща за да утолимъ глада си и не оставямы никой да ни гы взѣме. Една естественна прѣдвидливость ны кара да събиремъ тѣзи нѣща за яденіе, да гы натрупамы на едно сигурно мѣсто, и смы наклонни, щомъ си дадемъ труда да гы събиремъ на едно мѣсто, да ся наслаждавамы отъ тѣхното количество, да гы пазимъ отъ всяко нападеніе и да съглѣдвамы покушеніето на когото и да е врху купа когото сми направили като едно нападеніе противъ насъ истытѣ. Малко по малко, тази законна власть коѣто си прѣдписвамы врьху плодоветы на труда си, ный ѣ простирамы и врьху инструментытѣ и другытѣ прѣдмѣты които улесняватъ труда ни или присвояваніето ни. Чини ни ся че личностьта ни ся увеличява съ всичко онуй което прибавлявамы на имота си; и истината е че, за всичко що е физическо, веществено, границытѣ на силѫтъ ни ся разширяватъ толкова по-вече колкото по-вече прѣдмѣты отнимамы отъ другыго и гы турямы подъ властьтъ си. Както природата ни вдѫхва единъ вѫтрѣшенъ радость да располагамы свободно съ способноститѣ си, да гы укрѣплявамы, да гы разширявамы, тъй сѫщо и всяко притяжаніе, всякый имотъ ни дава едно силно чювство на независимость, на свободѫ, на силѫ, прави ны да ся небоимъ нито отъ въпкашны нападанія, нито отъ вѫтрѣшны нужды, и е като едно увеличяваніе и разширеніе на нашѫтъ личность. Когато единъ чястенъ мюлкъ ни е принадлежялъ много врѣмя и когото смы часто глѣдали, ный го обычамы още

по-вече, защото въ него свързвамы и въспоминанията
живота си. Тази любовь на имота не е само една любо
на благосъстоянїе, нъ е самата любовь на живота.

Кой не е забѣлѣжилъ любовьтѫ на притяжанїе
дѣцата? Бащанытѣ мюлкове които притяжаватъ двѣ дѣ
сѫ нищо за тѣхъ при едно малко нѣщичко което е тѣх
чистно притяжанїе. Тыя дребны наблюденїя показватъ ка
любовьта на имота ни е вдѫхната отъ самѫтѫ природ
Този фактъ на человѣческѫтѫ природѫ може да служ
между другытѣ, да докаже колко правото на притяж
нѣето е законно и колко трѣба да е то всякому доб
усигорено отъ законытѣ въ единѫ добрѣ организованѫ дъ
жавѫ.

Любовьта на притяжанѣето, въ които души прѣодолев
ся прѣобраща въ лакомество. Тя съсрѣдоточава всичкытѣ си.
наума си врьху печалбѫтѫ: тя не познава нито правдѫ
нито честытѫ, нито нѫкъ има милость. Лакомеството е
обществото, улицетворенїето на свирѣпыя егоизмъ. Да
и ограничена въ по-тѣсны прѣдѣлы, любовьта на притяж
нѣето е сѫществено исключителна; тя е непрѣстанно
борбѫ противъ желанїята и интересытѣ на другытѣ хор
не може да ся прояви безъ да е едно непріятелство пр
тивъ нѣщо или противъ нѣкого; и е интересътъ на вс
кыго въоруженъ противъ интереса на всичкытѣ.

Съвѣмь това, съ всичкѫтѫ си грозотѫ, тази любо
на притяжанїе има своѭтѫ полезнѫ странѫ въ человѣ
въ обществото, въ свѣта. Тя е единъ отъ най-силны
побудители на трудолюбїето и най-главный источникъ
прииичелванїята. Тя има за слѣдствїе, въ всичкытѣ чел
вѣчески общества, присвояванїето на земѭтѫ, на жил
щата, на дрехытѣ, на потрѣбнытѣ нѣща за живота,
произведенїята и плодоветѣ, на инструментытѣ за работ
нїе, за ловъ, за войнѫ; и по-това е една причина за п
рядъкъ, за безопасность и за свободѫ. Безъ любовь
на притяжанїето и слѣдователно безъ притяжанїето, гр
жданското общество бы было невъзможно.

Безъ съмнѣнїе трѣба да оборвамы това исключите
но и егоистическо стрьмленїе на това чювство съ дру
по великодушны чювства; нъ това не ще рече че любов
та на имота, която е една отъ формытѣ на себелюбіе

не е една добрина на Провиденіето. Человѣкъ трѣба да обыча человѣцитѣ, и трѣба да ся съхранява и защищава. Всяко сѫщество трѣба да ся стрыми къмъ всеобщѫтѫ армонію, като съдѣйствува за порядока въ своя кржгъ на дѣйствіе; ныъ всяко сѫщество трѣба да ся стрыми къмъ своето самосъхраненіе и сѫществованіе и слѣдов. начала-та за самосъхраненіе сѫ толкова необходими за индивидуалноститѣ, за вида, за общій порядокъ, за системѫтѫ на свѣта, както и начала-та които изискватъ пожертвованіето.

Лазаръ Іовчевъ.

Народытѣ въ Турско *)

Подиръ Гърцитѣ вървятъ ШКЫПЕТАРИТѢ то е. Арбанаситѣ или Арнаутытѣ, бройтъ на които такожде различно прѣдставятъ; обыкновенно казуватъ да сѫ около 1,600,000, но Лежанъ мысли че нѣматъ нити 1,400,000.

Малко сѫ таквызь народы въ свѣтътъ, за които да ся знае толкозь малко, както за Шкыпетаритѣ; за всичко и найвече що знаемъ за тѣхъ, длъжи ся на І. Г. пл. Хана, който съ трудътъ си Albanesische Studien (1854) извади Шкыпетарытѣ прѣдъ Европейскытѣ книжевницы и учѣны людіе.

Шкыпетаритѣ немогѫтъ да ся похвалятъ съ никаквѫ сяйнѫ исторію на свойтъ народъ, както Гърцитѣ [1]) нити могѫтъ да казуватъ нѣщо за своѭтѫ культурѫ; въ това тѣ сѫ по-долу отъ южныгѣ си съсѣды, и безъ сумненіе, тѣ сѫ далеко останѫли на задъ и отъ съсѣдытѣ си Славены. Тѣ еще никакво главоболіе не сѫ дали на дипломаціѭтѫ, но казватъ че тѣ не сѫ толкозь добры съсѣды за Славенытѣ.

Шкыпетаритѣ живѣѭтъ въ сѫстенѫ масѫ, като за-

[1]) Грьцката исторія обаче, както и Турската могѫтъ да си похвалятъ съ много сяйны личности които имъ е далъ тозь народъ.

*) Виждъ брой 19-ый.

О.В.А. „Г. С. Раковски"
БИБЛИОТЕКА
ОСНОВЕН ФОНД

почеватъ отъ Шкодренското Езеро, отъ Долнѫ Морачѫ и Горній Лимъ, на длъжь край морето на долу до Грьцінѫ.[2]) Въ таквѫзь не прѣсякващѫ струпаность не сѫ нито Гърцытѣ ни Турцитѣ въ Европейскѫ Турцінѫ. Освѣнь малко нѣкой Цинцари нѣма между тѣхъ нигдѣ да ся е населило чуждо нѣкое племе; А отъ съсѣдытѣ имъ наоколо, поне додѣ ся не измѣни днешното имъ състояніе, токо едиитѣ Гърци могѫтъ да имъ направятъ нѣщо. Като земемъ на умъ че тѣ сѫ ся населили на длъжь край морето и сѫ ся распространѣли по-далеко на югъ, но пакъ си сѫ останѫли каквито си сѫ отъ старо време — ако и да ся е измѣнило всичко около тѣхъ, и като сѫ имали за съсѣды най търговскытѣ народы, Гърцитѣ и Таліенцытѣ, може человѣкъ да дойде на тѫзи мысль, че има въ тѣхъ особенна нѣкоя сила, която гы одьржава.

Прѣди да прѣвзематъ тѣзи страны Турцытѣ, Славенытѣ сѫ были доста напрѣдъ отъ Шкыпетаритѣ, и Шкыпетарскыйтъ языкъ на всякѫды е губялъ прѣдъ Славенскыйтъ, както губи и днесь еще прѣдъ Грьцкыйтъ, въ Грьцінѫ и въ нѣкой градове въ Турско; но отъ какъ Турцытѣ сломихѫ силѫтѫ на Славенытѣ, обстоятелствата ся промѣнихѫ и Шкыпетаритѣ станѫхѫ сродни съюзници съ Турцытѣ. На този съюзъ най много е спомогнѫло, дѣто Шкыпетаритѣ като мыслятъ и казуватъ: «Дѣто е силата, тамъ е и вѣрата» повечето отъ тѣхъ сѫ ся истурчили и тъй ся изедпаквихѫ и съединихѫ съ Турцытѣ. А отъ това и отъ другы еще обстоятелства Славенскыйтъ животъ и языкъ из-день въ день все губи вече испрѣдъ тѣзи си испьрвоназадничавы съсѣды.

Въ това еще по много е помогнѫло на шкыпетарытѣ и чудныйтъ тѣхенъ племенскый съставъ и тѣхныйтъ характеръ.

---

[2]) Г-нъ Брадашка ся вижда да не знае че Шкыпетаритѣ колкото и да сѫ ся истърчили и днесь пакъ съставляватъ по голѣмото жителство на Морѣ. Шкыпетарскытѣ селенія ся простиратъ до сѫ Атинѫ, а языкътъ имъ ся говори и вѫтрѣ въ столицѫтѫ на Грьцінѫ. А що еще въ много отъ островытѣ, каквото сѫ прославеныт въ грьцкото въстаніе Специ и Идра населеніето е Шкыпетарско языкътъ имъ ся съхранява и днесь ако и да е потисиѫтъ отъ грьцкыйтъ.

Това което е у славенытѣ Дружинството т. е. «Дружина вѣрна сговорна» това исто е Фисътъ у Шкыпетаритѣ, само дѣто че Фисътъ е по тѣсно свързанъ отъ колкото Дружинството у Славенытѣ. Фисътъ има туй добро, че държи яко въ единство членоветѣ си, но има пакъ и туй зло, че поради това неговитѣ членове ся дѣлятъ не само отъ людіетѣ на чуждъ народъ, но и отъ членоьетѣ на другы Фисове, и тъй този народъ въ родинѫтѫ си е подѣленъ на купове дружины, които често пѫтя въставатъ и съ орѫжіе една на другѫ, и кръвнишкы една друга ся отмьстяватъ, душмански една друга ся прогонватъ и ся убиватъ а отъ това може да ся разкесни защо този народъ слабо ся множи. [3]) Отъ другѫ страна обаче туй расподѣляніе на Фисове вдъхнѫло е на Шкыпетарытѣ еднѫ извънреднѫ народнѫ гордость, щото и най простыйтъ Арнаутинъ горди ся съ своето и за нищо не има каквото и да е чуждо. А отъ тѫзь странѫ като бѫде Славенытѣ сѫ и отъ Арнаутытѣ по долни, защото нѣматъ и незнаѭтъ какво ще каже народна гордость, а най-вече нашитѣ Българи. Шкыпетарытѣ сѫ еще твърдѣ ратоборни и мыслишь да сѫ направени за баши бозуци, тѣ сѫ еще тъй сурови и токо кажи дивы, щото нѣма имъ ешътъ въ Европейскѫ Турціѫ.

Ханъ [4]) расказва, какъ Шкыпетаритѣ сѫ чутовны поради насиліята и разбойничествата си, и какъ чувалъ отъ

---

[3]) Ный мыслимъ че освѣнь това причини за не множеніето на Шкипетаритѣ е и разпръсуваніето имъ на вънъ отъ отечеството имъ и много по чужбинѫ оставаніето имъ.

[4]) I. §. Пл. Ханъ: «Reise von Belgrad nach Salonik» XI кн. у Вѣнѫ 1861. За това писательтъ на този членъ расказва какъ е пѫтувалъ Ханъ прѣзъ септ. 1858 отъ Бѣлградъ на югъ, като искалъ да узнае земѭтѫ и да види да ли не бы могло да ся направи желѣзенъ пѫть отъ Дунавъ до Егейското море. Въ този случай той искалъ да проучи южныйтъ край на Срьбското Княжество (? Македоніѫ?) и да потърси Шкыпетарытѣ, за които прѣди него былъ писалъ нѣщо *Ами-Буе*, но отъ което Ханъ неможѣлъ нищо друго да разбере за Шкыпетарытѣ освѣнь туй че тѣ ся звяли по име Лаб-Гулап (Λάπιδες). И Ханъ былъ честитъ че постигнѫлъ туй за което ходялъ.

Освѣнь туй расказва еще: Какъ наистинѫ Ханъ памѣрилъ го-

нѣкои, че най-люти и най-лоши отъ тѣхъ были Морави чепскыть Шкыпетари. Но ако и да не сѫ чакъ толкоз колкото Ханъ свидѣтелствува, то пакъ е истина, че меж ду такъвъ свѣтъ на человѣка главата не е толкозъ си гурна. И то е доста за онѣзи които гы незнаижтъ да с помыслять че тѣзи добри хорица сѫ съсѣди на Хър ватыть и Сърбыть и на Българитѣ, и той ще види каква раз лика има между едныть и другыть. Славенинътъ, а имен но Българинътъ е съ добыръ и миренъ правъ, и никог нито помысли да си отъличи противу шкыпетарина, и ко гато вече съ търпѣніе не може да си отбрани отъ нег а той си отнуща, и си прѣселва по-далечъ, защото сно

лѣмайть пжть и прѣлѣзъ между сѣверъ и югъ. та потвърдилъ о нуй което Ами-Буе споменува, че на югъ отъ Българскж Морав нѣма онзи планинскый нѣвецъ, който дѣли водыть между Черно Егейско море. И Шкыпетаритѣ намѣриль Ханъ и то много повеч отъ колкото и мыслилъ испованрѣдъ.

Въпъ отъ тѣзи свѣденія Г. Брадишка еще и критикува Ханъ пъть пжтонасъ и казва: Осенѣнь дѣто много пжти Ханъ приповтар нѣкои работи, на мѣста еще не е и толкози вѣренъ, и наброи нѣколко мѣста дѣто не казва право Шкыпитари ли сѫ тамо или Сл вени. Но пакъ го и оправдава съ това, че Ханъ много бързалъ в пжтуванѣето си, и тъй неможалъ да разбере всичко както трѣбал

Слугытѣ и пропратницытѣ Хановы были все Шкыпитари, а сам той не зналъ ни Български ни Сръбски та поради туй неможал и да расположава Българытѣ отъ Сърбытѣ, та като си ославилъ с своытѣ пропратницы Шкыпитари, на много мѣста и имената извър нялъ. До колко пакъ и шкыпитарскы былъ научилъ можемъ да си дымъ отъ нѣкои тълкованія що прави като казва че *Кълиа* (ви си отъ турско-грѣцкото *Клиса*) ще каже на Български *Черква*.

Еще по не сѫ точни пропратницытѣ Хановы въ исказваніет *бройть* на жителитѣ по селата, тъй на пр. на всяко шкыпитарск мѣсто казували *бройть* на жителитѣ прѣгодѣмъ, а на Българскы мѣста тырдѣ малъкъ. Въ сѣверна Македонїя много Българи гы з малъ за Шкыпитари, а то може да е отъ това, защото Сърбытѣ от книжественото нарицать Шкыпитари всякого който е извънъ тѣхны граници, па ако ще бы и славенинъ, или който си потурчи. Англ чанкытѣ *Макенци* и *Ирби* въ своето съчиненіе «The Turks, the Gr eks and the Slavons» (въ Лондонъ 1807) именно казуватъ че щом сърбинъ си прѣвърне вѣрата и си казва арнаутинъ. *)

---

*) Сега сѫ научихмы че Шкыпетаритѣ нарицали всички не шкыпетари с едно име *Шкя*, което много прилич да е старогрѣцкото *Скыфы*.

редъ състоянїето и положенїето си не е каджренъ да стои на срѣщу необузданѫтѫ напасть и дързкостъ на дивыйтъ шкыпетарищ. А отъ това и най послѣ шкыпетаритѣ все повече и повече ся распростиратъ по Българскытѣ селенїя.

РУМУНИТѢ споредъ Лежана броятъ повече отъ 4,200,000; ще каже че споредъ Брадашка, тѣ сѫ на половинъ отъ Славенытѣ, а близу четыри, пѫтя, повече отъ Гърцытѣ. [1]) Освѣнь туй, отъ тѣхъ има еще повече отъ четырт миліона въ Влашко и Богданско, между конто нито има голѣмы нѣкаквы поселбины отъ чуждъ елементъ, нито сѫ пъкъ тъй распокжсани и расподѣлены отъ планины и мѣстности както Българитѣ.

Дали ся и Румунитѣ по-честиты отъ Славенытѣ ако подиримъ ще намѣримъ че споредъ жилищата си и тѣ подобрѣ стоятъ отъ Славенытѣ. Тѣ сѫ въ по-добры обстоятелства на сѣверъ отъ Дунавъ, едно по това защото гы дѣли той отъ другѫтѫ турскѫ земѭ, и друго понеже повечето отъ боевете между Турцїѭ и Руссїѭ сѫ ставали на тѣхнѫтѫ земѭ и тя е пѫть на Руссїѭ за въ турско, това имъ помогнѫло та ся излѣзли по лесно на лице и сѫ ся сдобыли съ нѣкои правдины по дипломатическый пѫть, почти безъ никакво кръвопролитїе. И до сега даже дипломаціята има повече окото си на тѣхъ, она съ присърдце гы покровителствува и защищава и тѣ сѫ достигнѫли днесь до единъ полунезависимость доста спокойнѫ отъ всякѫ странѫ. Ще каже че тѣхното състоянїе въ всяко отношенїе е по-добро отъ онова на Славенытѣ въ Турско, и отъ това не е за чудянїе дѣто Славенытѣ и особенно нашитѣ Българи губятъ и тамъ дѣто допиратъ и съ Румунытѣ (Глед. Ф. Каница Извештаји Ц. и Кр. Географ.

---

[1]) Това е или погрѣшка или голѣмо незнанїе, Румуни въ Турско едва ли има 420,000 а не 4,200,000. До колкото ный знаемъ отсамъ Дунавъ въ Силистренскѫтѫ Епархїѭ чакъ до Черно море съ *ледето барабаре* 20,000 жит. толкозъ нека кажемъ да има и въ Видинскѫтѫ, нека положимъ и 10,000 за въ Орѣховскѫгѫ каза и Никополскѫ, Свѣщовскѫ и Рущенскѫ. Въ Македонїѭ власитѣ сѫ по малко отъ колкото въ Българїѭ, а въ Епиръ и Тесалїѭ дѣто тѣ сѫ повечко пакъ нѣматъ по много отъ 250 хыл. и тѣ сѫ вече на прѣгърчанїе.

друштва 1863 IV книга стр. 48). Инстинкъ селянинътъ румунинъ е далечъ изостанѫлъ отъ селенытѣ на околны тѣ народы; и изобщо пакъ Румунытѣ нѣматъ толкозъ жи вѫ свѣстъ за народность, каквото у гърцытѣ и у сърбы тѣ въ княжеството, и масата не е развита ни толкозъ кол кото у насъ Българытѣ, но и пакъ простыйтъ румунинъ има туй прѣимущество надъ Българина, дѣто че яко и и нѣмрѣдвано държе старытѣ си обычаи и языка си, от това и гледамы че отъ три четыри вѣкове на самъ повеч отъ миліонъ Българи сѫ минѫли въ Влашко и сѫ ся из родили, и ся израждатъ еще и днесь, а отъ Влашкыт между Българитѣ селенїи ни единъ влахъ не ся е по кѫтнѫлъ. Отъ това прочее, както и отъ многото си пло диній власитѣ едноманъ растѫтъ и ся распространиват и то все въ ущербъ и щетѫ на съсѣдытѣ си, а най ве на насъ, които и въ собственныйтѣ си жилища ся стѫп свамы прѣдъ тѣхъ и въ тѣхныйтѣ жилища гынемъ изъ-дет въ день.

Задъ турскѫтѫ границѫ въ Австро-Унгарїѫ и въ Руссіи всѫдѣ на Власытѣ сѫ съсѣди пакъ тѣхны съплеменницы тъй тѣ правятъ сѫщестенѫ масѫ народъ отъ 7 до 8 міліо на души, и освѣнъ руссцытѣ нѣматъ другы нѣкои такавы съсѣды, които да могѫтъ да имъ направятъ нѣщо, но руссцытѣ не сѫ могли до сега да гы обидятъ въ нѣщо.

Найпослѣ речемъ ли да туримъ на равно славеныйтѣ с кое го племе щемъ въ Европейскѫ Турцїѫ —по политическо положеніе и колкото ся касае до държаніето на свое землище — всичкы другы стоятъ по добрѣ отъ колко славеныйтѣ, тъй поне мыслятъ и тъй искатъ да кажѫ нѣкои отъ славенскытѣ мыслители и говорницы, при всич че на брой славеныйтѣ сѫ ужъ най многото. (Слѣди)

П. Р. Славейковъ.

За женскія полъ.[1]

За тълъсняѫтѫ и душевнѫ системѫ.

И понапрѣдъ Ти смислихъ да ся грыжишъ за окр шеніето на изгледатъ си; нъ нечакамъ щото да ся гр

[1] Вижъ Брой 17.

жищь повече за украшеніето на тѣлото си отъ колкото за украшеніето на душатѫ си, струва ми ся че е съвсѣмъ естественно щото цвѣтето да надмипува съ красотатѫ си сѫдатъ въ когото расте, и образатъ да е по-красенъ отъ кружилото, което го обрьбва! Тѣлото ни може да ся сравни съ сѫдатъ и съ кружилото, а душатѫ съ цвѣтето и образатъ. За душятѫ си трѣбва най-много да ся стараемъ; що е и най-красното тѣло, това нейно приврѣменно обыталище, въ сравненіе съ душатѫ? Колко нищожно и несносно е и най-хубавото тѣло, когато душатѫ е пренебрежена? Догдѣто живѣемъ, душятѫ е изворатъ на животатъ ни, въ нея е истинпатѫ красота; въпкашпатѫ красота, лишена отъ вѫтрешпатѫ цѣна, е само едно лъстиво мамило, което е изворътъ на злото. Тѣлеснатѫ красота е небесенъ даръ; пъ ако не е съединена съ нея по-высокатѫ и по-трайнатѫ красота, никогажь незатичатъ слѣдъ нея мѫдритѣ хора, които знаѭтъ че ся изгубя. На противъ тѣлеснатѫ красота съединена съ душевна, е неоцѣнително съкровище. Жена, която съхранява въ себе си прелеститѣ на красотатѫ съ благостьтѫ на сьрдцето, съ зрѣлостьтѫ на разуматъ т. е. съ душевнитѣ прелести, е най усъвьршенствованното дѣло на природатѫ.

Тѣлеснатѫ красота тѭй притендарѫ и душевното съвьршенство, щото дори ни разгнѣвява, когато ги видимъ раздѣлени. Това е моето мнѣніе: Който неможе да бѫде добродѣтеленъ, който нѣма случяй или воля да ся образова, да просвѣти уматъ си, и при това не е ли честенъ и добъръ — да не бѫде и хубавъ. Жена такава е твърдѣ врѣдителна. По-добрѣ е нищо да ся необѣщава и нищо да ся неиспълнява, нежели да задаваме голѣми надѣжди а да испълнимъ никоя. Сѣкый по-вече изисква отъ съвьршеннатѫ красота, и тя по-вече очаква отъ сѫдбатѫ и хоратѫ, защото си мысли че има на това право, а хоратѫ привикнали да търсятъ нѣкаквѫ си гармоніѫ въ сѣкое Божіе дѣло, много ся докачатъ, когато я ненамиратъ. Това ти казвамъ отъ свои частни опыти и отъ примѣри, които сьмь очевидно видѣла и които ти тука прилагамь.

Знаешъ, сестро, майка ми; знаешь колко е доброчинпа; живѣе по-вече за другытѣ отъ колкото за себе си и за това тоже хората я обычатъ по-вече, нежели тя са-

ма себе. Нѣколко години прѣди задомяванѣто ми бѣш зела на кѫщата си двѣ момичета, сираци, отъ добра фа милія нъ съвсѣмъ бѣдни. Тѣхното въспитаніе бѣше ст всѣмъ пренебрежено, и дарбытѣ имъ небѣхѫ голѣми, мо же бы и никаква. По-старатѫ имаше шестнадесятъ годи ни, другатѫ бѣше двѣ години по-малка; когато дойдох при майка ми ,станало бѣ кѫсно да ся мысли за тѣхнот въспитаніе, т. е. за да бѫде то съвършенно. Щото с отнасяше до ньравытѣ и характерытѣ имъ, неможеше ни що опредѣлително да ся каже, не бѣхѫ нито добри, ни то зли. По-старатѫ Каролина бѣше отлична на хубость, по младатѫ бѣше нехубава. Като съзрѣ майка ми, че немо же да има никакво вліяніе върху тѣхъ, много ѝ бѣше жал особенно за по-младатѫ, защото за по-старатѫ, която бѣ ше толкова хубава, нѣмаше толкова грижѫ мыслящь: навѣрно ще ся стъкми. Похвалитѣ, които ежедневно пр имаше, потвърдявахѫ мнѣніето ѝ. Каролина привлече до волно юноши и мнозина посѣтихѫ доматъ на майка м като мысляхѫ да намѣрѣтъ въ душатѫ и сърцето ѝ оно ва съвършенство, което обѣщаваше краснѣятъ ѝ изглѣд нъ като ся непамираше нищо отхождахѫ и не ся врьща хѫ вече. Каролина увѣрена за хубостьтѫ си правяше с голѣми надѣжди, и очакваше знаменита бѫдѫщность. Па влина, по-младатѫ увѣрена, че не е хубава, съ страх глѣдаше на бѫдѫщностьтѫ си и като рѣчи съ отвръщен мысляше на себе си, ако и да не бѣше нито по-мѫдр нито по-добра отъ Каролина, нъ се бѣше покорна, пр лѣпна, смиренна, и по-вече обычна. Тя като виждаше м майка ми единственатѫ си надѣжда и въ добринатѫ ѝ сво ятѫ бѫдѫщность, показваше по-вече признателность, не жели Каролина, ако и въ сърдцето си непрѣдчувствувп какъ и кога бы могла да ѝ ся отплати. Тогава кога Павлина ся трудяше да угоди на своята покровителк Каролина премысляваше какъ бы я задлъжила и непреста но приказваше, какъ ще да обсипва майка ми съ драг цѣнни дарове, когато стане господарка на голѣми бога ства. Вече сключваше 19-тѫ година, нъ и още не ся прѣ ставяше случаятъ, за да стане тъзи мнима богата госпож —Чиновникъ, който нѣмаше голѣмы доходи, ся страхув ше да поиска ржкѫтѫ на госпожицѫтѫ, която ся славяш

въ сичкото окржіе за най красна; богатитѣ тоже ся неогласявахѫ; ако и мнозина да ся привличахѫ отъ нейнитѣ прелести, отъ родътъ и отъ честьтѫ че бѣше въ кѫщѫтѫ на майка ми; нъ вѫтрѣшнатѫ празднота сѣкога гы отвращаше. И най-легко мысленіятъ мжжь помыслова малко, до гдѣ си избере жена; сѣкый почти прѣдпочита по-малко хубаватѫ и пріятнатѫ нежели оная, която е окрасена само съ въпкашна хубость. Павлина, за която сестра й сѣкогашъ свиваше рамена, и която до сега никой несъзираше, неостана нито до 18-тѫ си година въ кѫщѫтѫ на майка ми. Единъ доволно почтенъ чевѣкъ, срѣдня възрасть, нашъ далеченъ родпина, вдовецъ богатъ и безъ дѣтца, посѣти ни и искаше да ся ожени. Майка ми пожела да земе за жена единѫ отъ въспитанницитѣ й. Не ся съмняваше че изборатъ ще стане за Каролина, защото ся виждаше, че е твърдѣ занимать съ хубостьтѫ й; нъ възрастніятъ мжжь не е толкова брьзъ въ женепіето. Нашіятъ сродникъ много пѫти испытва Каролина и откры че вжпкашніятъ блѣсъкъ и богатство покриватъ истинпатѫ вѫтрѣшнѫ бѣдность, и прѣдстави си слѣдствіята на подобенъ съюзъ. Очарователпатѫ й хубость почти най-много го отдалечаваше. Тогава той почна да съглѣдва Павлина, която отъ попапрѣдъ нито съзираше; сѣкогашъ еднаквото й расположеніе, покорностьтѫ, недьрзновепностьтѫ й му харесахѫ. Слѣдъ малко врѣме той дѣйствително добы наклонность къмъ нея и моли за ржкѫтѫ й. Той ся увѣри, че ако да бѣше ся оженилъ за Каролина, тя не щеше да му бѫде нито признателна за това. Да ся влюби въ прелеститѣ й, да й осигори блѣскава бѫдѫщность, виждаше му ся съвсѣмъ естественно пѣщо. Напротивъ само Павлипинатѫ признателность бѣ доволна да го направи щастливъ, и той быде увѣренъ за нея, понеже виждаше колко бѣше тя признателна на майка ми. Кой можеше изяви нашето и нейно почудваніе, когато нашіятъ сродникъ пожела Павлипинатѫ ржкѫ. По-старатѫ сестра неможе да разбере какъ прѣдпочете не хубаватѫ вмѣсто краспатѫ въ така стапа; слѣдъ кжсо врѣме, ся праздпува съединепіето имъ и слѣдъ нѣколко недели Павлина отиде съ съпругатъ си на неговатѫ дрьжава (чифликъ). Живѣе и до сега щастливо, обычливо и неисказанно признателна

на съпругътъ си; сѣкогашъ й ся струва че недоста го обыча и почита, само съ неговото щастіе е занимата, сѣкогашъ ся влада според волятж му, и съ своятж снисходителность и нѣжность възнаграждава това, щото й недостига въ красотатж и отхранатж. Каролина е и до сега мома, навѣрно че нѣма и да ся ожени вече. Красотатж изчезнж, и тя е злж, нерасположена; тя не е такава щото да завижда щастіето на сестра си, напротивъ щеше да ся радва ако да бѣше и тя тжй щастлива — тридафелатъ увѣхтя и не привлече никого. Увѣрена съмъ че тя сега кълне своятж хубость и горчиво ся раскайва, че толкова много й е довѣрувала, че ся не е грижила да съедини съ нея по-постоянитѣ и дѣйствителнитѣ душевни прелести, които никогашъ неизчезватъ, нъ даже и подиръ смъртьтж ни живѣятъ.

Старай си, драга сестро! да придобіешъ сжществennитѣ, мислж, душевнитѣ хубости, понеже колкото си похубава, толко повече сѣкой ще претендаря отъ тебъ, и послѣ, ако обработвамы привременнитѣ прѣлести, колко несравнително повече трѣбва да ся стараемъ да възвышимъ вѣчно трающитѣ? Най-дългіятъ нашъ животъ, въ сравненіе съ вѣчностьтж, е много кратъкъ, той е малка минута: въ моментатъ когато смъртьтж затваря очитѣ ни, сичко изчезнува! Нъ само смъртьтж не разрушава нашитѣ прѣлести: да ли старостьтж не подкопава и най съвършенатж хубость? Сѣкый човѣкъ два пжти умира, двѣ сѣщи ся налятъ за него: едноятж когато го пристигне годѣмата старость, другатж: когато умрѣ. Въ прьвото умираніе губи прелеститѣ, хубостьтж, здравіето, и ако не е обогатенъ съ похвални добродѣтели, ако нѣма зрѣлъ разумъ и дѣйствителни пріятели, нищо му не останя вече на свѣтътъ; въ второто сичко губи, само добродѣтельтж и съвѣстьтж му отваряжтъ бждащность, за която ся надѣва.

Дѣйствителнатж хубость състои отъ три добри качества прьвото казва: познай себе си; второто: имай блага душа; третето: имай зрѣлъ разумъ и тогава ще постигнешъ душевнатж хубость. Нъ който иска сичко това да познае и добіе, трѣбва много да работи, много да ся учи, а не да ся учимъ тжй, като че ли трьсимъ въ ученіето само забавленіе. Говори ся че нашето неуче-

ніе е причинатѫ, гдѣто мѫжетѣ ни иматъ за забавленіе или по-добрѣ за проста играчка. Въ отношеніе на ученіето желаѭ да напрѣдвашъ естественно, полегка, нъ съ сигурна крачка, тѫй щото да бѫдешъ увѣрена че онова, което познавашъ, ако и не много, знаешъ го основно. Да тя пази Богъ да бѫдешъ приброена въ редътъ на онія, които нищо не познаватъ, и които като си въображаватъ че много знаѭтъ, въ заслѣпенностьтѫ си пущатъ ся все напрѣдъ. напрѣдъ, дори и въ политикѫтѫ. Хофманова казва: Когато видѭ жена, която излазя изъ своето поприще и ся намѣсва въ политически работи или рѣшава животни въпроси, само Богу познати, струва ми ся че виждамъ птиченце, паднало изъ гнѣздото си, което бы желало да поотлѣти, а неможе, и тѫй сѣкой може да го смачка и унищожи.

Сестро драга! За да пише човѣкъ красно и полезно списваніе, да бѣше достатъчно само силното чувствованіе, думитѣ ми навѣрно щѣхѫ да достигнатъ до сьрдцето, и щѣхѫ да намѣрѭтъ оцѣненіе не само въ тебь, нъ и въ сѣкиго, който бы ги челъ, думитѣ ми щяхѫ да иматъ тогава горѣщо желаемото вліяніе. Никогажъ не съмъ была списателка: любовьтѫ ми кѫмъ тебь ми подаде перото въ рѫкѫтѫ. Слабостьтѫ, която усѣщамъ въ себе си, неможе да мя възбрани. Пишѫ за сестра само това, което азъ дълбоко чувствувамъ и искренно желаѭ щото сѣкой недостатъкъ, когото, който и да е, бы намѣрилъ въ мыслитѣ ми, да го възнагради.

(Преводъ отъ Чехскы) *Ека Караминкова.*

Калоферъ.

Като обнародвамы този членъ за женскый полъ ный неможемъ да не рекомандувамы на читателитѣ и на читателкитѣ да ся повьрнатъ и върху другытѣ членове, помѣстены въ преминѫлытѣ броеве, врьху истый прѣдмѣтъ, за да си съставятъ едно пълно понятіе за достойнството на труда на Г-жѫ Екѫ Караминковѫ. Въ тѣхъ сѫ показаны всичкытѣ по главны качества и добродѣтели кои-

то трѣба да има и който има една истинно образована жена, както и по главнытѣ длъжности които има да испълнява въ обществото: домашне трудолюбіе, смиренность, кротость, нѣжность, добродушіе, търпеливость, набожность, чистота и простота въ одѣянієто, важно и привѣтливо обращеніе, серіозна веселость. прѣлесть, Съ еднѫ рѣчь жената трѣба да тури образованієто си въ развитіето на свойственнытѣ ней прѣлестны качества и деликатны таланты, и така, да стане единъ день любезна щерка, нѣжна съпруга, добра майка, добра домакыня. Тя трѣба да гледа да просвѣщава ума си съ здравы и полезны познанія и да образува и облагородява сърдцето си съ нѣжны и хубавы чювства, щото на всякѫдѣ въ обществото да ни вдѫхва съ мѫдростьтѫ си почитаніе и съ благытѣ си чювства да распръсва онѫзи очарователнѫ прѣлесть която смѫгчява и най твърдытѣ сърдца и си гы лесно подчинява. Всичкытѣ тѣзи чювства ся виждатъ въ членоветы за женскый полъ и внимателный читатель може да съзрѣ въ тѣхъ типа, образеца на еднѫ истинно-образованѫ женѫ.

Ный гы особенно рекомандувамы на вниманіето на нашитѣ любезны читателкы, които ся трудятъ съ толкова голѣмѫ и съ толкова достопохвалнѫ ревность за образованієто си, нъ които въобще сѫ неопытны и иматъ нуждѫ отъ рѫководитель. На много страны изъ отечеството ни нашитѣ Българкы сѫ злѣ разбрали напрѣдъка и цивилизаціѭтѫ. Вмѣсто нравственны и поучителны книгы тѣ трьсятъ праздны и развратителны романы; вмѣсто да ся стараѭтъ да присвоятъ онаѫзи душевнѫ прѣлесть, която е трайната красо-

та, тѣ гледатъ само на вънкашнето кичаніе, на благоуханнытѣ миризмы, на бѣлытѣ и чьрвены бои и на свиленытѣ фустаны, и ся мыслятъ съ тыя нѣща по-образованы, когато тѣ не сѫ освѣнь по на модѫтѫ. Въ такъвъ случай, ный глѣдамы еднѫ женѫ съ истѫтѫ неразвитѫ главѫ, съ истото не образовано сьрдце, облѣчена въ тънко европейско облѣкло. Напрѣдъкъ само въ модѫтѫ, само въ облѣклото, не е напрѣдъкъ, той е маската на напрѣдъка. Безъ съмнѣніе, жената обыча да е хубава, да угажда и да владѣе чрѣзъ хубостьтѫ си, нъ въ днешнытѣ образованы общества прѣимуществата на физическѫтѫ само случайнѫ красотѫ сѫ твьрдѣ слабы въ сравненіе съ образованіето на ума и на вѫтрѣшнытѣ качества, които иматъ съвсѣмъ другѫ силѫ отколкото простата вънкашна хубость, и които спомагатъ много повече за счастіето на женѫтѫ, на мѫжа, на семейството и на обществото.

Нашитѣ читателкы ще ны простятъ ако смѣимъ да гы съвѣтувамы да ся грыжатъ повыче за умственното си и нравственно украшеніе, нежели за вънкашното. Тамъ е тѣхный интересъ и тѣхното счастіе. За това и помѣстявамы съ благодареніе членове подобны на оныя които ни испрати ученолюбивата Г-жа Ека Караминкова и които мыслимъ за полезны на Българскый прѣкрасенъ полъ. *Л. Іовчевъ.*

ОКО

Една чьрта изъ науката за хубавото.

Человѣческото око обычно ся сравнява съ огледалото, а то наистина не огледало отъ двѣ точки зрѣнія; та въ това чудно орѫдіе исписува ся както вънкашнія

тъй и вътрешнія свѣтъ. Съ окото душата гледа и расп
знава онова, што ѥ около нея, а изъ окото свѣти он
магыческы и неразумливъ душевни животъ. Сичкытѣ дру
ги чувства сѫ самолюбиви, само окото въ сѫщо врѣме
пріема и издава.

Нашитѣ очи, тѣзи гиздави близнаци, сѫ оставени
слѣпитѣ очи исподъ высокото чело, коѥ мысли, подъ
бразитѣ, които сѫ смѣѭтъ, а дѣли ги малко възвышенн
носъ. Тукъ сѣдѭтъ на престола наредени както два кн
жескы братя, а около тѣхъ ся наредени другитѣ части
лицето, както вѣрни слуги, кои стоѭтъ готови за услуг
на господаритѣ си. Както двѣ слънца, обиколени съ т
хнитѣ планети, грѣѭтъ съ тържественна свѣтлость. Оч
тѣ иматъ власть да владѣѭтъ — а не искатъ да влад
ятъ; тѣ иматъ царско достоинство, но никогашь не с
лакоми за него. Сичкото остало лице, завзето отъ скр
мната величина на тѣзи два небесни братя, своеволно
по нѣкой таенъ инстинктъ поднело имъ ѥ своята отда
ность. Когато очитѣ весело са засмѣѭтъ, тогава въ тѣх
и около имъ ѥ исписана ѥдна особита свѣтлина и прія
тность, когато сѫ тѫжни, тогава и на сичко, що ѥ окол
тѣхъ ся спуска ѥдна пачумерена сѣнка. Шомъ царчет
та ся увиѭтъ въ черно, веднага въ палата изчезва весе
ліето и великолѣпностьта.

Както отъ лицето изчезва най хубавата живость, к
гато нѣма очитѣ, тъй сѫщо и они му даватъ правот
значеніе; защото безъ тѣхъ сичкитѣ ни други части
лицето сѫ ѥроглифски знаци, кои подпълно само тога
можемъ да разберемъ, когато очитѣ сѫ помѣжду тѣх
За това очитѣ сѫ най главнитѣ точки, кои неволно
привличятъ, кога поглѣдаме нѣкоѥ лице; точки, на кои
пьрвій пѫть хвьргами поглѣдъ, кога исками да измѣри
и оцѣнимъ х у б о с т ь т а и израженіето на сичкото ост
ло лице; чи, подирь както разглѣдами, пакъ сѫ завръщ
ми къмъ тѣхъ както да ни завръща къмъ тѣхъ нѣко
магнитическа сила.

Въ очитѣ намирами сичко, що ѥ хубаво и характ
ристично, и що кичи и оживлява другитѣ части на лицет
Нѣкои хубави чьрти, кои сѫ распрьснати по лицето, с

бират̀ своитѣ лѫчи во очитѣ и подкрепени отъ тѣхъ още съ по-голѣмъ блѣскъ ся разливат̀ по сичкото лице.

Какво ни кара очи съ очи да ся погледнемъ, когато ся съберемъ съ нѣкого? Нѣкакъвъ твърдѣ живостенъ инстинктъ ни шушне, че очитѣ сѫ мѣсто, въ което душата на сѣкой человѣкъ най ясно ся испитва; изъ кои душата непосрѣдно ни говори; гдѣто тя, и ако ѥ невидлива, пакъ иска да ни ся покаже, безъ съмненіе толкова колкото ѝ дозволява нейната земленна одежда. Ный добро осѣщами, че най голѣмата свѣтлиня на нашата душа ѥ скрыта въ тайнственната и тъмната дълбина на нашето око, и че тя отъ тамъ просвѣтне, когато клепачитѣ ся дигнатъ като нѣкаква завѣса. Па и самото направленіе и положеніе на очитѣ като да ѥ тъй нагласено, щото, като хвърлимъ погледъ на нѣкое лице, очитѣ ни ся исплѣскатъ отъ другитѣ части на лицето и падатъ на самитѣ очи, когото пожелахме да погледнемъ. Възвишенната околина на окото — покрай това дѣто ѝ ѥ за длъжность да брани окото отъ външнитѣ вліянія — смѣемъ да речемъ, е праведно прагъ, прѣзъ когото нашія на друго лице отправенъ погледъ преминува въ храма, святото обиталище на человѣческата душа, гдѣто ни ся показва на чуденъ начинъ при това ся открыва нейнія таинственъ животъ и нейното дѣйствіе.

Слѣдователно не ѥ сяйностьта и живото движеніе на окото, което ни привлачя къмъ него; но то ѥ самата душа, коѭ са оглѣдва въ окото на сѣки человѣкъ, исписва неговіятъ ликъ. Па и тогава, кога стоимъ прѣдъ нѣкой слѣпецъ, неможемъ другоячіе, но трѣба да му потърсимъ очитѣ, па ако и да ги виждаме, че сѫ угасени, пакъ ни принуждава нѣщо, щото и по нататъкъ да разглѣдаме онова мѣсто, дѣто напрѣдъ душата ни ѥ пресрѣщала. Святія Олтарь ѥ разрушенъ; но намъ ся чини, че неможемъ да престанемъ отъ да търсимъ на неговитѣ развалини святія пламень, отъ дѣто ни той свѣтеше.

Познато ни ѥ изъ искуство, чи когато ни говори нѣкой нѣщо гледами го право въ очитѣ, а не въ устата. Защо? За това щото има єдинъ языкъ който никому не припадлѣжи, а сѣкой го разбира, нигдѣ не ѥ писанъ а на сѣкждѣ го четѫтъ, никакви грамматически правила нѣма

но на сѣкждѣ ся говори правилно. А този ѥзикъ ѥ: воръть на пашитѣ очи; наистина най нѣжній и чудній ѥзикъ, ѥзикъ, съ когото душитѣ непосрѣдно разговарятъ, и който много по-дълбоко въ сърдцето пира, и съ когото по лесно ся разумѣваме, нежели гласній говоръ на пашитѣ уста. Той ѥ толкова природ както чи съ него смы ся родили; толкова разумливъ, то никому не ѥ трѣбало да го учи. Сѣкой го знай, вори и разумѣва; съ него непрестанно казвами на д гитѣ най тайнытѣ си мысли и чувствованія, и съ този зикъ дознавами и чуждитѣ.

Отвореното око ѥ много по говорливо отъ сам уста. Съ него душата нелосрѣдно ни показва онова, ѣто иска, а тукъ трѣба най напрѣдъ да чуемъ какво ратуватъ устата. Устата можатъ да са назовѫтъ дос теленъ толкователь на очитѣ; защото тѣ ни уморя дордѣ ни докажатъ нѣщо, което сме ній чрѣзъ очитѣ напрѣдъ разбрали. Отъ тукъ прочее произлиза онова, то не глѣдами устата на онаго съ когото говоримъ му глѣдаме въ очитѣ. Ній бы сѫ засрамили, ако на кой говорникъ гледаме въ устата; единъ таенъ срам въздьржава да правимъ това и прѣдъ слѣпецътъ. Отъ дохажда този чудесанъ срамъ? Този срамъ произлиза онова дълбоко въ насъ насадено осѣщаніе, което ка ми душа, и коѥ трѣба да търсимъ въ тьмната дълбина окото, а не на устното повьршѥ. Това осѣщаніе на ср ѥ въ сѫщо време и почитаніе на душата, коѧ драгов иска да ни са покаже такава, каквато ѥ, а окото за ва ѥ най сгодното ѝ орѫдѥ. И тъй трѣба да призна че би уврѣдили такава душа, ако останяхми равноду къмъ онова мѣсто, дѣто тя сама радостно ни чака. би сѫ показали, чи нищо незнаемъ, ако бихме пожел на друго мѣсто да ни сѫ покаже душата, а не тамъ то най ѧсно излиза отъ прѣдъ ни, то. ѥ. въ очитѣ.

Кога запитаме какъ изгледа този или онзи човѣ това пытаніе по право значи: душата на този човѣкъ к изгледа или гледа, слѣдователно за какъвъ го издаватъ говитѣ очи? Очевидно ѥ прочее чи думата «Изгле ще каже появленьето на душата и оглѣдваньето на сама. И то това душата както да зѣрка изъ очитѣ, та

показва своѣто особенно сѫщество. «Този човѣкъ тъй и-тъй изглѣда» н. пр. веселъ или намръщенъ, то ще рѣче: Нѣговытѣ очи показватъ, че нѣговата вътрѣшна природа ѥ такава-и-такава; душа му въ очитѣ е весела или намръщена и др.

Вътрѣшната душевна природа на човѣка, не трѣба да ѫ сѫдимъ по нѣговіятъ бой и величина, нито по физіономіята на нѣговото лице, но нарочно по израженіето на очитѣ му. Ній посматряме слѣдов. човѣка като такъвъ за какъвто го издаватъ нѣговитѣ очи, Защото тѣ сѫ най-вѣрно огледало на душата. Сичкото израженіе коѣто понашето мисленье трѣба да имать другитѣ части на лицето, ѥ само отблѣскъ отъ онова на очитѣ; то остава като празна сѣнка, ако го свѣтлостьта на окото не оживлява колкото и да си кривимъ лицето силно да ся смѣемъ то се нѣма никаква важность ако изъ окото ни не блѣсне нѣкоя по благородна природа. Колкото и да исками да си смиримъ чъртитѣ на лицето, правото душевно спокойствіе показватъ само очитѣ. И най-лукавіятъ подлизникъ издаватъ го нѣговитѣ очи, че той ѥ бербантинъ. Хубавитѣ уста подпълно само сѫ тогава пріятни, ако сѫ подъ любезни очи и — колко красни да сѫ отворены устнитѣ, малко можемъ оттѣхъ да са надѣвами, ако въ сѫщо врѣме не говорятъ и очитѣ.

Гдѣ на друго мѣсто най-добрѣ ни са показва Божествената сила, коѣ ѥ всаденъ въ човѣческата душа, или пороцитѣ ни, ако не въ очитѣ? Отъ очитѣ ся познаватъ сичкытѣ преходящи неугодности въ душата, макаръ и бурни да сѫ преминали. Въ душата нищо неможе да са случи, а очитѣ вѣрно да не ни исприказватъ. Ній ся радвами, и гледай какъ отъ очитѣ ни искри исхвьркатъ, и вѣждитѣ ни сѫ струпатъ надъ тѣхъ като чести и тѣжкы облаци; а щомъ ся умиримъ стишената душа пакъ блѣсне прѣзъ окото ни; като красно слънце подирь лоше врѣме.

Окото е свързано съ душата съ таквази тѣсна врьска, тъй щото съ своѣто помрьдуваніе, сѣкогашь отговаря на движеніето на своята съѫзница. Когато жѫдѣемъ за нѣщо, окото заедно съ душата ся издига на горѣ, като да ѥ готово съ нея на едис да хвьркне. Когато най-много сѫ задоволявами окото сѫ повръща назадъ

и захване да ся затваря; както да иска да
небесната очерователность, а съ него на
сърце би пристанала и щастливата душа. С
га къмъ небето, когато душата на молит
прибѣгва; и пада къмъ земята, когато смир
като осѣща своето недостоинство, сѫ покл
ятъ Творецъ. Когато нѣкое око сѫ свѣни
поглѣдъ, ній изъ единъ пѫтъ разбираме че
разъ на неспокойна или виновата душа, коя
погрѣшката си, инакъ то трѣбаше съ най-г
да посматря сичко, ксе ѥ прѣдъ него. І
мислимъ дълбоко за нѣкой предмѣтъ, окото
сне въ ѥдна точка, и то ѥ появленіе на
че ѥ въ мирно положеніе къмъ единъ пред
ка да го разсматря и осѫществи сквозѣ.

Кога душата сутринъ са сабуди, да ся
на свѣта отвори, тогава ся отварять и очи
диръ, когато са приближи жалостни часъ на
и тогава окото напрѣдъ сичкытѣ други тѣле
губва своята свѣтлость, па ся увива въ тѫ

Залюбеннитѣ сѫ раздѣлять съ надѣжда
са видятъ. Но защо кога ще потрьгнатъ пр
думитѣ? За това, защо думитѣ сѫ съвсѣмъ
ромашни да изразѫтъ обаятелнитѣ осѣщанія
другиму изъ очитѣ четѫть; за това, щото д
най-радостно пакъ тамъ ся събирать и позна
рви пѫть ся видѣха и познаха, а то ѥ въ
ва щото и двамата сѫ увѣрени, че въ очитѣ
онѫзи права любовь, съ която имъ сѫ души

Прѣвелъ *П.*

ПЛОВЩЪ 1871 Чьрве

Хрисовулъ на заешкѫ кожьѫ;
Іоана Петъръ воевода сынъ на Мир
на 1567 отъ Р. Хр. Септ. 16 отъ

†. Мѣтїю Бжїю Іѡанъ Петрѫ воев
вѣсой земли Ѵнгровлахїйское сн̃ъ велик
добраго Мирча воевода, давать гво

велѣнїе гѣа ми ѡ҃аневимъ сѡвоѝ єлицемъ бѣдатъ. Ѩко же да мѵ єсть ѡ҃чинѵ ѵ҃ Михєли. Делъ Каталиневъ въса варе ѐлика сєхъ тихъ избрати ѡ҃ полю ѝ ѡ҃ шѵмѵ ѝ ѡ҃ дѣлъ 1) ѝ ѡ҃ посѵд. понеже ю ѐстъ покѵпи ѡ҃ана ѡ҃ Каталина за ѱ҃. а҃ гот. и пакъ покѵпи ѡ҃ана ѡ҃чинѵ ѵ҃ Михєли дѣлъ Мѵшев. ѡ҃вода цеменеѝ. въса. За т҃ а҃л. гот. и пакъ покѵпи ѡ҃ана в҃. погѐане за лозие ѡ҃ Дима ѡ҃ Бъшнешти за сѣ. а҃л. гот. и пакъ покѵпи ѡ҃ана. єдина нива ѡ҃ Стѣнислава ѡ҃ Жигорани за р҃ а҃л. Тѵрски и пакъ покѵпи ѡ҃ана. а҃. нива ѡ҃ Дима ѡ҃ Бъшнешти за р҃ а҃л. и пакъ покѵпи ѡ҃ана а҃. нива ѡ҃ Мѵша ѡ҃ Бъшнешти. за р҃. а҃при. Иакъ Никѵлъ а҃. розоръ ѡ҃ Щефѵлъ ѡ҃ Бъшнешти. За а҃. а҃при. и продадохъ техъ ѡ҃ своимъ добромъ волю съ знанїе въсемъ мегїюшомъ. 2) Єго ради радохъ и гѣо ми ѡ҃аневѵ. ѩко же да мѵ ѐ въ ѡ҃хавъ. 3) . . . сѡвомъ имъ и ни ѡ҃ кого же непоколебимо по речь гѣа ми. Ѳе же и свидѣтелїе поставлахъ гѣа ми. Жѵпанъ Недѣлко велики двореникъ. И Жѵпанъ Іванъ велики логофетъ. И Ѩне вист. и Стано спат. и Бърканъ комис. и Пана стол. и Іѡнашь пех. и гюѱ. Марелъ пост. и ѝ. Недѣлко вел. двор. писа стан. въ

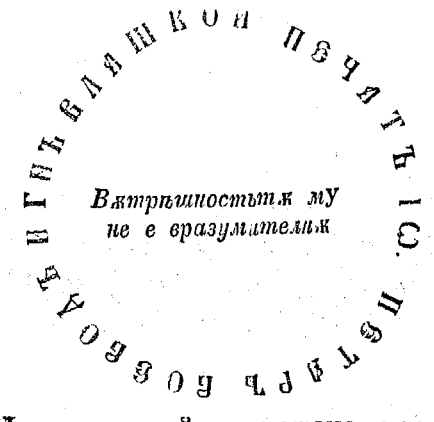
---

1) *Дѣлъ*, *дѣлъ* влашкы и Бълг. рѣтъ или банръ покритъ съ горѫ.

2) *Мегіашомъ* клакаши. Селяни, които не сѫ стѣпани на нищо и никакво притяжаніе не сѫ имали. Тѣ сѫ были прости като добытъци; и когато единъ болѣринъ е продадѣлъ мушіѣтѫ си, то и сичкытѣ села съ хората изедно, сѫ ся продавали и сѫ ставали притяжаніе на новыйтъ си господарь — куповачьтъ на мушіѣтѫ.

3) *Охѣбъ* или *охабникъ*. Нѣмска рѣчь искривена, значи на Бълг. Дѣдинина; или както и въ самитѣ хрисовули ся спомянува она *отчина*, рѣчь която въ днѣшный говоримъ Бълг. езикъ съвсѣмъ неупотрѣбителнѫ, или твърдѣ рѣдко ся чюва.

настол. градъ Бѫкѹрещи мца Сеп. Sї. дйь лѣт. Іоань Петрѹ Воєвода Мил. Божїею Господа

Горнытъ х
вулъ, както дру
два послѣдны с
ти отъ село Гор
Днѣсь ся памѣ
у Г-нъ Райчя
ва, Габровецъ,
ецкы житель.
лателно бы бы
ся положатъ в
кое оздравено
сто, както н. пр.
ки. Друж.; та тъй да можеме постепено да си със
ме единъ какъвъ да е музей, съдържащъ различны не
мо Българ. нъ и чюжды старины.

Тѣзи хрисовули, по самото съдържаніе ся виж
да ся давани за притяжаніе на мошіи (отчини, дѣди
както турскытѣ тапіи. Тѣ ако и да не сѫ толкова
голѣма важность за нашѣтѫ Исторіѣ, нъ колкото за
шытѣ ъ, ь-ове сѫ единъ фактъ дѣ и какъ трѣба д
пишѣтъ. А доще врѣме може бы, когато щѣть ся от
ѣтъ и другы по-важны и за самата ни Исторіѣ. (
е потрѣбно неуморно стараніе отъ страніѣ на нашытѣ
ны, отъ конто твърдѣ много очаква нашето бѣдно отече

Съ повторомъ щѫ ви пратѫ вторыйтъ хрисовул
приличнытѣ му забѣлѣжкы. Нека само почт. ви чита
и нашытѣ учены братія Българы мя извинѣтъ за н
статкытѣ, конто срѣщнѣтъ въ бѣлѣжкытѣ ми като зна
че азъ не сьмь нито нѣкой Археологъ нито Истор

Ив. П. Хр. Кжршовск

Грѣхъ ли е или не.

Прѣди двѣ годинъ, когато здравіето на женѫ м
бѣше еще повредено, ный трьгвахмы по нѣкога за раз
като си кажахмы: *Да говоримъ за нѣго.* Прѣдмѣтътъ на н
разговоръ не бѣше суетното изчисляваніе на усъвр
ниствованіята на сына ни, нъ внимателный испытъ на

трѣшнытѣ му расположенія. Нищо по-полезно за въспитанѣето на едно дѣте отъ колкото да го упознае человѣкъ добрѣ, и нищо по-мѫчно отъ колкото да различи въ тыя легкы и непостоянны природы постоянныте чърты, основныте качества врьху които да може да ся облѣгне. Единъ день, слѣдъ дългъ единъ разговоръ гдѣто искренно трьсихмы да различимъ неизвѣстното опуй което ся намира въ сърдцето на всичкытѣ дѣца, жена ми ми рече:

— Сынъ ни има едно голѣмо качество: той е честенъ; не ся смѣйте. Нищо не е по рѣдко на негова возрастъ. Нѣма да рѣкѫ че всичкытѣ дѣца иматъ инстинкта на кражбѫ, нъ твърдѣ малко иматъ инстинкта че едно нѣщо е чюждо; нашій сынъ има обаче този инстинктъ, една чърта отъ дѣтинството му ми го доказва.....

— Коя е прочее тая хубава чърта, любезная ми? рѣкохъ като ся смѣяхъ.

— Ето ѫ. Единъ день по есень, вый бѣхте сѣднали на единъ столъ въ градинѫтѫ, и дръжахте въ рѫкѫтѫ си единъ хубавъ гроздъ бѣло грозде. Вы мя видѣхте че идяхъ съ това дѣте и тутакси си затворихте очитѣ и ся направихте че спите. Азъ разбрахъ изведнажь мыслѣтѫ вы; дѣца и родители сѫ навикнали на такива малкы комедійки, гдѣто единый иска да измами, другый ся прави чи ся е измамилъ и гдѣто никой ся не измамва. Азъ угадихъ че вый искахте да го турите въ искушеніе да ви грабни грозда, когато ушь спяхте, и го насочихъ къмъ васъ като му рѣкохъ полегинка: «Иди му взѣми грозда.» Той ся подвоуми малко, послѣ ся отправи къмъ стола гдѣто бѣхте, и, като достигнѫ отпрѣдѣ ви, вдигнѫ рѫчицѫтѫ си, къмъ грозда?..... Не!... къмъ лицето ви, отвори ви очитѣ, и като вы видѣ че глядахте, удови тогасъ грозда и го изѣде.

— Наистина! дойде ми на ума, извикахъ.

— Като е така, любезный ми пріятелю, повтори жена ми, това показва единѫ добрѫ совѣсть конѫто ще е добрѣ да обработвамы... Нека думата да обработвамы не вы зачюдва. Совѣстьта прилича на способноститѣ на духа, *тя има нужда отъ въспитаніето.* Като ѫ упражнявамы ный ѫ научавамы да вижда по-право. слѣдов. да ны принуждава по силно да ѝ ся повинувамы, чясто въ живота, хо-

рата не правятъ злото за друго освѣнь защото не виждатъ ясно доброто, или защото сполучаватъ да го скриятъ задъ нѣкой софизмъ. Ако доброто бѣше тамъ, прѣдъ очитѣ ни, ясно като слънцето, то щеше да ны привлича къмъ себе си съ самятъ си красотѫ. Да обработваме прочее съвѣстьтѫ на сына си.

Тыя мѫдры думы ми сѫ често дохождали на ума, и днесь когато това голѣмо лице достигнѫ вече почтенный възрастъ на десятъ годинъ, азъ дохождамъ по нѣкога на трапезятѫ съ нѣкой въпросъ *да ли еди кое нѣщо е грѣхъ или не*, на когото рѣшеніето прѣдлагамъ нему, и гдѣто пытаніето *какво бы ты направилъ* на Дикенса играй еднѫ голѣмѫ ролѫ [1]). Вчера, азъ му прѣдложихъ, такова едно пытаніе твърдѣ мѫчно, и което го хвърли въ голѣмо недоумѣніе.

Получваніето на вѣстника ми като доведе въ разговора думытѣ *играніе на борсятѫ на качюваніе и на слазяніе* азъ му гы истълкувахъ кротко и ясно. Слѣдъ истълкуваніето на този видъ игрѫ станѫ оцѣненіе за моралностьтѫ ѝ; това оцѣненіе, расказътъ на единъ хубавъ примѣръ на строгѫ чесность, и този примѣръ положи отъ прѣдъ ни единъ отъ най-деликатнытѣ въпросы на съвѣсность.

— Единъ день рѣкохъ на сына си, Единъ отъ най-славнытѣ дръжавны англійскы мѫжіе, единъ министръ, научи еднѫ политическѫ новинѫ, която трѣбаше да направи да спаднятъ значително публичнытѣ фондове: Нѣколко минуты послѣ, баща му влазя, извѣстява му че е влѣзълъ въ еднѫ голѣмѫ спекулаціѫ на въскачваніето; че една голѣма чясть отъ богатството му влазя въ тази спекулаціѫ, и че като ся уплашилъ отъ нѣкои си слухове които позачюлъ, дошелъ да пыта сына си каква е работата за да продаде, ако тыя слухове сѫ основны. Какво трѣба да отговори сынъ му?

— Трѣба да му каже: продай, извыка тутакси дѣтето

— Не бързай! Най-напрѣдъ тази новина е една тайна една тайна която му е съобщена като на министръ, която слѣд. ся е заклелъ да пази. Ако ѫ обади той ще прѣстѫпи честното си слово на дръжавенъ человѣкъ, и ще прѣдаде общій интересъ за своя частенъ.

---

[1]) Това пытаніе: *Какво бы ты направилъ* ще разяснѫ съ другѫ еднѫ любопытнѫ прикаскѫ въ идущ. брой.

— Нъ той ще го направи за да спаси баща си.

— Да! Нъ неможе да спаси баща си безъ да не съсипи другыго нѣкого.

— Какъ това?

— Ако баща му похарчи, има нѣкой който ще купи; този нѣкой ще вземе прочее стойности които бащата знаеше че не чипятъ толкова, понеже той не гы продава освѣнь защото знае че ще да спаднѫтъ: прочее той измамва съ съзнаніе; а онзи който измамва съ съзнаніе ся счита отъ закона за крадецъ. Този министръ, този дьржавенъ человѣкъ, ако кажеше на баща си да продаде, щеше да бѫде съучастникъ и творець на кражбѫтѫ.

— Като е тъй; рече сынъ ми твьрдѣ смутенъ, какъ направи министрътъ?

— Министрътъ отговори, че неможаше да отговори.

— И какво направи баща му?

— Баща му не продаде, и загуби . . . или по добрѣ да кажѫ и загубихѫ (защото сынъ му бѣше единственый му наслѣдникъ) единѫ значителнѫ сумѫ.

Дѣтето посѣде малко нѣщо умыслено, и послѣ каза:

— Много хубаво!

— Не, то не само добрѣ; нъ то е толкова рѣдко щото става прѣвъсходно.

Това дѣло произведе врьху него едно живо впечатленіе; урокътъ е добъръ и ще даде плодоветѣ си.

ЖИВОТЪТЪ

Тоз' свѣтъ е лъжовенъ и всичко суетно.
Животътъ, туй нѣщо намъ толко пріятно,
Изложенъ е пакъ на суетность горчивѫ:
Подобенъ на трудныѫ пѫтекѫ и крывѫ,
Той има конеца си въ ямѫ ужасныѫ,
Коя насъ вси чяка като ненасытна.
Човѣкътъ отъ дѣтство явенъ за тѫз' пропасть
Пристѫпва къмъ неѭ все съ страхъ, съ осторожность:
Крака му треперятъ, вьрвежь му ся спира;
Той бы пожелалъ да ся върне на дирѣ....
«Вьрви тамъ! вьрви!» една сила чюдесна
Влече го къмъ грозныѫтѫ пропастныѫ бездныѫ:

Той трѣба все да върви безъ да ся врѣща.
Безброй мжчнотіи испънкы той срѣща,
Що го утруждав тъ въ тжз' мжчнж пжтекж.
При всичко това отъ тжз' ямж джлбокж
Дал' може убѣгна?! — Не! не! той бездруго
Е длъженъ ди нж приближава по-много.
Едва ли на чясове, за утѣшение,
Той срѣща пѣща пълны съсъ забавление:
Тукъ плава срѣдъ росны трѣвы една рѣка,
А тамъ съ еднж най-увеселителнж краскж
Привличять очитѣ цвѣтя най-прѣкрасны.
Прѣдъ изглядъ на тыя прѣдмѣты пріятны
Той бы пожелалъ да ся спре, да поглѣда....
«Върви тамъ! върви!...» При това той с' обр
Нъ що? — Тамъ цвѣтята, трѣвытѣ гы нѣма:
Задъ него все пада у пропастнж ямж!....
О! страшна провала! О! грозно паденіе!....
Наслѣственно влеченъ той безъ утѣшение
Пристжпва съ тжгж къмъ ужаснжтж пропасть:
Цвѣтята веч' нѣмжть прѣдишнжтж хубость,
Водытѣ не сж толко быстры и чисты,
Полета не сж кат' напрѣдъ веселиты,
Трѣвытѣ повѣхватъ, зефиръть не вѣе:
Веч' все са затрива, веч' всичко тъмнѣе.
Призракъть на страшнжтж смьртъ ся явява
И веч' на сждбжтж трапъть приближява.
Ужасъ му смжтява вси чювства душевны:
Глава му с' обрьща; очи заблудены
Не смѣжтъ да глѣдатъ на грозднжтж бездну.
При туй една сѣнка, съвсѣмъ неизбѣжна,
На силно го кара отдирѣ и тыка:
«Върви тамъ! върви!...» тя съсъ строгъ гласъ му
Той стжпкж пристжпва и кракъ му истрыва,
Очи ся прѣмрѣжятъ, коса му настрьхва:
На брѣгъ той достигва на страшнж провалж;
О! трепетъ!... Ощ' нему душя му е мила!.
Желае надирѣ, нъ срѣдство веч' нѣма:
Отпрѣдъ и отзадь погубителна яма!!...

Жеравна 20 Януарій 1871. *Харал. Ангеловъ*

Августъ 1 1871. Книжка 21.

Третіо упѫтване

ЗА

Бѣлгарскый езыкъ *)

Да са пише на единъ езыкъ невразумливъ отъ народътъ какъ бѣлѣгъ на едно дълбоко знаяне, има си началото отъ памтивѣка. Още по врѣмето на фараонытѣ въ Егыпетъ ученитѣ, наречени врачове, нѣ само имаха другы буквы и писмовенъ езыкъ, конто не разбираше народътъ, аль и школата имъ бѣха подъ земята, за да не гледа свѣтътъ дѣ са учатъ тѣ; тѫй тогавашнитѣ врачове посрѣдствомъ наукытѣ правяха чудеса прѣдъ хората, конто свѣтътъ мысленіе за извѫнестествены работы и ги наричаше *магія*. Отъ шесть стотинъ хыляды Евреи, само Мойсей, както храненикъ на фараоновата дѫщеря, можа да влѣзе въ тѣхъ подземны школа и тамъ да свърше ученето си; и ако той на послѣ, за да заздрави прѣхра-

*) *Читалището което е вече въ крайтъ на прьвѫтж си годинѫ не е имало до сега случай да сѧ занимае съ прьдмѣты по языкословѫ чясть, ако и да желае да послужи на сьотечественицитѣ ни и въ туй отношеніе. А извѣнъ, отъ нашитѣ бѣлгарскы филолози и списатели то не е было честито да прѣеме освѣнъ настоящѫтж статіѭ на Г. Богорова, конто не е свѣстъмъ безинтереса и съдѣржява доста умѣстны наставленія немалко полезны за нашитѣ млады и неопытны писатели. По тѫзи причинѫ, както и за да покажемъ колко высоко цѣнимъ трудоветѣ на оныя*

ната на животътъ си, ставаше нѣкой фараоновъ чин
което лесно можеше постигне, и Таворъ (?) ако о
да наговаря Евреитѣ да напустнатъ башиный си
за да възлѣзе Моисей на по-горенъ чинъ — тогас
тътъ нещеше има никакво познание отъ *Бытія*.

До наскоро въ цѣла Европа школскы езык
латинскый, защото ученый свѣтъ мысленше, че н
не могатъ да са прѣподаватъ на единъ народъ по
езыкъ. Въ Паризъ въртопътъ, дѣто са намиратъ в
школа, още и до днесь са нарича quartier Latin. В
маніи първый Нѣмецъ, който посѣгна да напечѣта
Нѣмскый езыкъ, тогасъ направи голѣмъ грѣхъ,
прѣголѣмо добро на свой народъ; защо отъ как
чиха въ Европѣ да са учатъ народитѣ всякой на
ный свой езыкъ, отъ тогасъ започна да напрѣдув
свѣтенето между тѣхъ и тѫй достигнаха до най
стѫпень учене, на които са намиратъ днесь и съ
са голѣмятъ прѣдъ насъ.

Ній като нѣмаме другъ народъ по-просвѣтен
насъ освѣнъ грьцитѣ, гледаме тѣхъ съ четыре о
правятъ тѣ за своето народно просвѣтене и ній
вимъ сѫщото, то са види, че ній нѣмаме още так
чени човѣцы, които до разсѫждатъ за наше добр
стина грьцитѣ да учатъ Еллинскый езыкъ, може
и да е право още и неизбѣжно, защото тѣ имат
го списатели още отъ то врѣме, когато наукытѣ
въ Грьція, и отъ списанїята на които почна да са

---

*които са занимавать по тѣзи часть и да подѣлимъ
вѣщи и компетинтни въ тѣзи отрасъль на науклитѣ ли
прѣдъ да не забравимъ откровенныть ли произведенїата и
ниц на повърхностното ни списание, най дакамы почтени
въ страницытѣ на Читалище на статїытѣ на І. Бо*

*Тази идѣто статїата на І. Бояджи на са вижд
сполучливи, то е въ пріятель учйѣто не примѣрыть, кои
да и въ критикытѣ му на языка на Г. И. Р. Спасйтов
всякога обычя да направи изборъ нѣкои бѣлѣжекы грѣх
ровлытѣ статїи, на колкото ими право да отговори,
обширодашы за едно, като съдержащи нѣкои добры и
ный сподѣлями и като излѣзли изъ перото на единъ
списатель на когото никой неможе да остьрва пол
българскый языкъ.*

ва цѣла Европа. Тѫй за грьцытѣ е по-прилично да познаватъ Еллинскый езыкъ, за да са учагъ по свои списанеа а нѣ да ги зиматъ на единъ Европскы езыкъ прѣведены отъ сѫщій Еллинскый. На тазь идея толкось права за гьрцытѣ, ніи Българитѣ сме длъжни за днешната паша народность; защото грьцитѣ прѣди педесеть годины намѣсто да учать насъ просто грьцкы, щото за двѣ три годины да сме готовы гьрчета, тѣ прѣподаваха намъ Еллинскый езыкъ и го превождаха на грьцкый, когато ніи не разбирахме нито единый нито другый. Десеть цѣлы годины бѣхѫ потрѣбны за единъ сѫщъ грькъ да научи бащиный си езыкъ а камо ли Българинъ! Грамматиката на Ласкареосъ учаха нѣкои петнадесеть годинъ и пакъ незнаяха да склонятъ единъ неправиленъ глаголъ! Ако бѣха тѣ са вразумили тогась да пріематъ за основа народный езыкъ и да улеснѫтъ колкото са може всичко за изученего му, ніи всица нынѣ щяхме да бѫдемъ грьци и да сме забравили веке, че сме были нѣкогажъ Българи. (!) А пакъ ніи, прѣди да са наречемъ Българи, отъ нашытѣ прѣдѣды Славяны нѣмаме нищо, освѣнь, че тѣ сѫ са наричали Хуни, Авари и Печенѣги. Колкото за черковнославянскый езыкъ Българитѣ никогажъ не сѫ го говорили, нито сѫ го имали за тѣхенъ политическы: той е излѣенъ натѫкмо споредъ грьцкый.

По врѣмего на дохождането на турцитѣ въ Европа, Българитѣ сѫ говорили сѫщо тѫй, както си говоримъ и днесь. Пѣснитѣ (които пѣснопойкытѣ искарватъ щомъ са случи нѣщо): *Царь Мурадъ Мари думаше* (Търново, 1389.) и: *Ничо Димки тихо лъло говори* (Сопотъ, 1835.), едната извадена отсамъ Стара-планина, другата отвѫдъ, и двѣтѣ сѫ на единъ сѫщъ езыкъ безъ никаква разлика. Когато нѣкои черковны книгы, които сѫ прѣведены послѣ дохождането на Турцитѣ и иматъ *расланъ* намѣсто *лѫвъ*, пакъ сѫ на Кириловскый езыкъ. По това може да отсѣче на единъ човѣкъ умътъ, че и сѫщи Кирилъ и Методій сѫ говорили Българскы, както си говоримъ ніи днесь, а повлѣчени отъ тогавашній навыкъ или и отъ побожность да не бы родителный падежъ като са прѣведе съ винителенъ прѣгрѣшѫтъ съ това, тіи прѣведоха черковнытѣ книгы споредъ грьцко словосъчинение и тѫй излѣзе на явѣ черко-

вно славянскый езыкъ. Нима ній българитѣ говоримъ тъй, както пишатъ днешнитѣ наши учени? Ако нѣкой слѣдъ пет вѣка пожелае да види какъ сж говорили Българитѣ въ 1871 година, коя отъ днешнитѣ напечѣтаны книгы ще го увѣри за това? Да пріемемъ черковнославянскый езыкъ за писмовенъ, за да подновимъ — кое? Помилуй мя Боже ли? та ній го знаемъ отколѣ, още и наустъ. Едвамъ се отървахме отъ едно замотаване на Еллинскый езыкъ, да влѣземъ въ друго ужъ наше и намѣсто да учимъ науки (sciences) да са просвѣтяваме съ различны познанеа, да учимъ умрѣлъ езыкъ и да губимъ за него по нѣколко години да са рече само, че го знаемъ, което не можемъ и направи безъ по-отнапрешно добро знание на Еллинскы езыкъ.

Да са просвѣти единъ народъ, нѣма другъ по-кжсъ пѫть освѣнь неговый бащинъ езыкъ; защо дѣтето, щомъ влѣзе въ школото, разумѣва най-добрѣ даскалътъ и защо мнева всичко щото е учило на бащиный си езыкъ докле свѣтъ свѣти. Споредъ това въ Европа никой отъ чужденцытѣ ученицы, колкото прилежъ и да е ималъ, не напрѣдналъ тжй въ наукытѣ, както единъ тамошенъ, кой то ги е слушалъ на бащиный си езыкъ. По тазь сжщ причина и ній исхвърлихме изъ нашитѣ школа Грьцкы езыкъ.

Повлѣчени отъ една такава вета и ржкисала мысьл може бы и съсѣнителна за насъ, ній, ужъ пусто върл ученитѣ, щото и да започнемъ за наше народно просвѣ тене, паричме го съ нѣ Българскы рѣчи, та чели да ній ма на свѣтътъ Български живъ езыкъ; тжй излѣзе щот днесь всичкытѣ наши общи основанеа за народно просвѣ тене и нашытѣ печѣтны книгы да имать единъ чуждъ и гледъ. Ето нѣкои отъ тыя имена и значението имъ на Бъ гарски: *Отечество*, *Дружество*, *Училище*, *Читалище*, *Уставы*, *Мірозрѣніе*, *Числителница*, *Лютоструй* и др. мл.

Отечество. Както отъ рѣчь *калугерь* става *калугерство* и отъ *попъ*, *попство*, тжй и отъ — *отецъ*, *отечество* а защото ній казваме само на калугерь или на попъ *отец* и никогажъ Българинъ не казва за б ща си: *моятъ отец* тъй слѣдва рѣчь *отечество* на Българскы да има значен

калугерство или *попство*. Намѣсто да кажемъ: *Бащинія* или и споредъ нѣкои: *татковина*.[1])

Дружество. Както отъ рѣчь *братъ* става *братство* тъй и отъ — *другъ*, *дружество*; а *другъ* на Българскы не ще рече *другарь*, а *другъ-единъ* (ἄλλος), тъй *дружество* на Бълг. ще рече *другочность*. Намѣсто: *другарство*, което нѣкой употрѣбяватъ и съ турски свьршакъ: *другарлѫкъ*.[2])

---

1) А защо казватъ Българитѣ на попъ или на калугеръ *отецъ* и *отче*? не казва ли то пакъ *баща* и не съ туй значеніе ли ся употрѣбива? А еще да ли не е и по право то попеже е наше си и въ употрѣбеніе у насъ, когато *баща* не е отъ чистъ Българскы корень, но е отъ турското *башъ* (глава, началникъ) и е отпослѣ внесено въ языкътъ. При това то не е и вредъ употребително, защото освѣнь въ градоветѣ по всичкытѣ почти села ся употрѣбява и днесь *тате*, *мете*, *татко*, *тейко*, което не е друго но сѫщото цѣло спазено въ възванието *отецъ* и *отче* по исвьрлеванието или измѣняванието на буквытѣ *ц* и *ч* въ *к*. Ще каже че Г. Боговъ иска да замѣнявамы нашѫтѫ си правилнѫ и общеупотрѣбителнѫ думѫ съ чуждѫтѫ неправилнѫ и не общѫ толкозь думѫ и да произвождамы отъ неѭ еще по неправилно сглобенѫтѫ и съвсѣмъ друго значущѫтѫ *Бащинія*? — Бащинія освѣнь че происхожда отъ чуждѫ думѫ но има и крайницѫ не свойственнѫ на Българскый ѣзыкъ,каквото сѫ всичкы таквызь на *ія* думы, каквото: *попадія*, *поразія*, *неволія* и друг. По право бы было *бащина* и *бащинна* но то тогазь има вече съвсѣмъ друго значеніе, каквото всичкы на *има* както ся вижда и отъ слѣдующѫтѫ пѣснь:

«че царство ти е, сынко, бащинна
а пакъ везирство — дѣднина . . . »

2) Явно че на думѫтѫ *дружество* кореньтъ го има въ говоримыйтъ языкъ той е *другъ* отъ което става *другарь*, тогазь твьрдѣ правилно може да стане отъ другъ и дружество, което е и по кратко и въ много отношенія по за прѣдпочитаніе отъ *другарство*. Има нанятнѫ въ Българскый языкъ и хубавата онѭзи дума *дружина*, — Дружина вѣрна сговорна — който може да замѣни думѫтѫ *дружество*, както виждамы и въ названието *Благодѣтелна дружина*; но не е нито голѣмъ грѣхъ нито беззаконіе голѣмо противу языкътъ ако съставимъ и спазимъ и думѫтѫ *дружество*, (дружество) и *сздружество* и *сздружіе* и всичкы отъ този корень происходящи които и облесненіе голѣмо и украшеніе даватъ на языка. Ный мыслимъ че твьрдѣ на кѫсо гледатъ и твьрдѣ ограниченъ искатъ языкътъ онѣзи които възбраняватъ разнообразното производство и сложеніе на разны думы отъ еднѫ думѫ които ѫ има вече въ языкътъ. А освѣнь това и не възможно е да ся ограничимъ само въ сѫществующитѣ въ живый языкъ думы и съ тѣхъ да искамы да из-

Рѣчь *Читалище* не е наша. Тя са уприличава п
Български да има две значенеа: 1-о третіо лице на г.
чита ли щѫ, *чита ли щешь*, *чита ли ще*;[3]) 2-о едно мі

разнмъ не сѫществовавшитѣ и сега въвежданытѣ въ народътъ п
нятія. Колкото за това дѣто казватъ че не щѣлъ да гы разбі
народътъ нее освѣнь *вины о ґрѣсѣхъ* на онѣзи конто търсятъ съ каки
да намѣрятъ махаиѫ на другытѣ, за да си покажѫтъ ужь че и
знаѫтъ нѣщо че могѫтъ да сѫдятъ и да осѫждатъ другытѣ. Он
който не ще разбере *дружество*, *дружинство*, *сдружество* и *
дружіе, като разбира *другарь*, *другарство* и *дружина* за него
по добро нищо да си не пише, а не да си лѣжѫтъ новы думы п
тѣснытѣ и бугравы калѫны на Г-на Богорова. Споредъ насъ кога
кореныгъ на едиѫ думѫ ѫ има въ живый языкъ, ный свободно м
жемъ да заемамы всичкытѣ производны отъ неѫ думы въ другы
Славенскы нарѣчія, и най първо отъ чрковното, и ако ѫ нѣма—о
руското, което е по-близу до него, а послѣ и отъ сръбскый и че
скый и полскый, когато е по вразумителна и по блиска до сво
ството на Българскый языкъ. Защото да правимъ ный за всич
новы думы, конто сѫ необходимы, по свои особенны производств
ще каже да влѣземъ въ единъ съ всѣмъ безисходенъ пѫть, щото не с
мо сроднытѣ намъ народы да ны неотбиратъ, но и самы ный да
неотбирамы по-между си, и тогазъ ще стане нужда всякой писат
да има свой си особенъ рѣчникъ за употрѣбяванытѣ отъ него пр
изводны и новы думы. Да пишемъ само съ сѫществующытѣ въ за
кътъ думы е невъзможно, а кога ще внесемъ новы, были тѣ и
тъй или инакъ произведены и сглобены, все ще бѫдѫтъ новы за
нѣзь конто гы незнаиѫтъ, и тъй и инакъ тѣ ще гы учатъ: най-
много прочее въ такъвъ случай е да си избиратъ и внасятъ ду
по-общы, и съ опрѣдѣлено вече значеніе, конто да могѫтъ всич
да гы прiематъ и употрѣбятъ, а не всякой за себе си да употрѣ
ва думы особенны конто другы да не разбиратъ, както може на
добрѣ да си види този недостатъкъ въ книжевнытѣ произведенія
Г-на Богорова. — Языкътъ като срѣдство за образованіе пост
назначеніето си тогазъ когато може по лесно и по скоро да сѫ
общъ, да го разбиратъ и прiематъ всичкы, а не когато ся затв
въ тѣснытѣ прѣдѣлы на своѫтѫ цѣлиѫ безъ нужното обработ
ніе. Онова което има въ единъ живъ языкъ то си остава всяк
както и да пишѫтъ писателитѣ му, мѧчното е въ изборътъ
онова което има да ся приняи и привнесе въ този языкъ, а там
вѣщичеството и сполуката на писателитѣ. — *Дружина* казва еш
множество: ный смы въ кѫщи *дружинка*; но какво ще каже Г
Богоровото *дружичность* ный не знаемъ и не смы го чували.

3) Г-нъ Богоровъ пли е забравилъ че глаголътъ *чита* і
четѫ не прави никога *чита щѫ* нито *чита ли щѫ*, или
ка да покаже ужь че казва нѣщо съ това дѣто уйдур—уйдур сь
леіор.

сто дѣто сѫ патрупани млого *читали*, както: *огнь, огнище*; *купъ купище; читалъ, читалище*. Имената на Бълг. езикъ, които показватъ една кѫща въ която става нѣкое работене или дѣйствіе, иматъ свьршакъ на *ица*, както: *тенавица, ковачница*. Cabinet de Lecture на Бълг. ще рече *стая за прочитане* или съ една дума можемъ каза: *четница*. Народътъ, който познава по-добрѣ естественытѣ правила на своята Грамматика отъ колкото ные ученитѣ, скроилъ е и турскытѣ рѣчи по това правило, както: *халваджійница, берберница.*[4]) Въ село Михалце, дѣто винарницата е срѣщо черковата, селянитѣ като излазятъ отъ послѣднята и отійвать въ пасрѣщната, казвать: *изъ упійница въ опійница*. Ако беше былъ въ това село Г. Славейковъ съ Г. Миклошичевый Лексиконъ *) подъ мышница,[5]) щеше оправи това селско изречене на: *изъ упьлище*

4) То е право че народътъ казва *ковачница, берберница* и множество таквызь на *ица*, които показватъ зданіе въ което сѫ нѣщо вьрши; но този народъ е такожде който говори *оница, купище, гпощце, бранище, пасище, повлечище. сырище, черковище, мънастырище, градище, хорище* и тол. дрг. Разницата е тука, че той дава окончаваніето на *ица*, когато названіето сѫ отнася до зданіето въ което сѫ вьрши нѣщо и то постоянно, а когато сѫ отнася до мѣсто на което сѫ вьрши нѣщо и то отъ врѣме, на врѣме тамъ той строго пази да не нарече туй мѣсто съ прилогътъ *ица*, но прибавя му *ище*. Отъ туй стават и твьрдѣ правилно думытѣ *училище* и *читалище* по отношеніе къмъ мѣстото, а не къмъ зданіето и то твьрдѣ логическы защото дѣйствіето на ученіе и четеніе може да става и на открыто мѣсто и не само въ зданіе. Не е прочее противъ правилата на языка ни *училище* ни *читалище*, но сѫ твьрдѣ правилны; напротивъ неправилно излоупотрѣбително бы было ако да гы наречахмы *училница* и *читалница* а еще по неправилно е както казва Г. Богоровъ *четница*, което е отъ прилагателното *четникъ* и сѫ употрѣбява въ языкътъ за женѫ която знае или обыча много да чете.

*) Реченый Лексиконъ е направенъ по-вече споредъ Сърбскы черковны ржкописи, одвамъ ли има тамъ два три Българскы. Слѣдователно той черковенъ езыкъ ако е былъ нѣкогажъ като общъ на тѣхъ два народа, тогась излази едно второ пытане: отъ кое стълпотворене тіи два народа сѫ раздѣлиха, та започнаха единтѣ да говорятъ Българскы а другытѣ Сърбскы? (Бѣлѣж. на члснописателя, но пытаніето е много паивно.)

5) Ако тамъ не смы были да поправимъ прѣносытѣ думы на Михалскытѣ упѣйници и опійници ный смы тука да поправимъ на

въ упилище и тогась можеше издыри разликата между *не* и *ни*. Подъ сѫщото правило испада и рѣчь *училище*.

Уставы на Българскы ще рече: *вашыть уста*. Тая рѣчь е прѣведена буквално отъ нѣмскы на Русскы: setzen gesetzen gesetz; *ставить*, *уставливать*, *уставъ*, която на Бъл. ще рече: *нареда* или *наредба*. А защото глаголъ: *нареждамь* на русскы значи: *пълня пушка*, за то Русситѣ не могѫть да кажѫть: *наредбы* и *уставы*.

Мірозрѣніе е съставна рѣчь отъ *міро* и *зрѣніе* (както Лѣтоструй), която на Бъл. ще рече: *зрѣне на свѣто масло*; защото съ каквато буква и да напише нѣкой рѣчь: *міро*, *миро*, *мыро*, *миро*, единъ Българинъ разумѣва все: *свѣто масло* и по-вече нищо.[6])

Чис ителница. Ній въ пьрвото си *Упѫтване за Бъл. езикъ* забѣлѣжихме на Г. Данова, че Българитѣ иматъ двѣ рѣчи: *брой* и *четъ*, а да исхвьрля нѣкой двѣ познаты рѣчи за една непозната: *число*, не е призично. А що направи Г. Даповъ? п. м. слѣдъ двѣ годины напечата втори пѫть истата *Числителница* безъ да промѣни нито словце. За това обпасяне Г. Даповъ е отговорливъ[7]) прѣдъ Българскый народъ. [8])

Лѣтоструй. Въ пьрвата година на тоя календарь Г. Даповъ истълкува на дълго що ще рече дума *Календарь*. Ній го помолихме да направи това сѫщото и за рѣчь *Лѣтоструй* като що е непозната рѣчь на Българытѣ, п. м.

Г-на Богорова *мышинцата* и да му кажемъ че не мышница а *мышца* ся говори у насъ и *мышца* трѣба да ся пише: *мышница* ся казва испражненіето на мышкытѣ, което не е да не знае Г. Богоровъ.

6) Българитѣ говорятъ *отъ създаніе міра*, събрали ся *отъ свѣта и отъ мира*, а то ще каже че и тѣхнитѣ писатели могѫтъ да пишѫтъ въ нѣкои случай *міръ* вмѣсто *свѣтъ*; при всичко че не само *миро* но и миръ ся и говори и пише по Българскы, всичкы ще разбиратъ кога ся говори за *міръ* (свѣтъ) и миръ (тишина), а само Г-нъ Богоровъ ще ся отлачи (ушѫтж да казва че тѣ само миро (свето масло) разбирали и разбиратъ.

7) Тука *отговорливъ* е неправилно защото показва който обича и има свойство да отговаря за нѣщо.

8) Истинж че Числителница не е чисто Българскы, защото *число* Българитѣ не казватъ, но Г-нъ Богоровъ, като не одобрява числителницж а разумѣва ся и Аритметикж защо не ни каже какъ да произ едемъ тжзи рѣчь отъ *брой* и *четъ*: да ли *броеница* или *четница* ще бѫде по право да ся нарича тя книга?

си правять оглушкы и до нынѣ. За то нїи ще са затичемъ да кажемъ що разумѣва Българинъ съ рѣчь *Лѣтоструй*. Тя е съставна дума отъ *лѣто* и *струй*. *Лѣто* на Български са наричать тритѣхъ горѣщи мѣсеца на годинатa, а отъ Г. Данова е пріето на мѣсто *година*. По това правило може нѣкой да пріеме и рѣчь *година* за *лѣто*. Прм: *лѣтото има четыре врѣмена*: *зима*, *пролѣть*, *година и есень*. Дума *струй* и нїи сжщитѣ не разумѣваме що ще рече. Не е чудно *Лѣтоструй* да е съставна и отъ прилагателно: *Лѣтный*, *лѣто* и тогась ще са разумѣе: *излѣяно струй*. Незнаемъ ако споредъ това човѣкъ можеше прѣведе рѣчь *демир-іолъ* на *железопжть*; за то молимъ Г. Данова да изѣснятъ на ученый Бъл. свѣтъ тыя Славянскы правила, за да видять и други облага отъ тѣхъ. А пакъ тазь година Г. Даповъ нарече календарьтъ си и к ж щ е н ъ, сир. отъ *кжщи* направенъ, както: *дъска*, *дъсченъ*. кога сжщій календарь е отъ хартія. На Български най-добрѣ иде да са нарече тойзи календарь: *Годинакъ или Мѣни-година Календарь за въ кжщь*. Сила Богу не моли, казватъ Българитѣ.

Хората казватъ още, че Г. Славейковъ е постигналъ да пише тжй Български, щото го разумѣвать всичкытѣ Славянски народи. Тъй Български народъ трѣбува да са голѣми, че е добылъ такъвъ сынъ, който е направилъ това, което до сега всичкытѣ Славенски учени не сж могли да извършать. А какъ го разумѣватъ тїи, то насъ не е грыжа, защо и тѣхъ не е грыжа за насъ, нїи само идемъ да забѣлѣжимъ, че нїи българитѣ не разбираме Г. Славейковый писмовенъ езыкъ. Ето какъ:

Всякой говорни и писмовни езыкъ състои отъ рѣчи *или* думы, а тыя рѣчи трябува да иматъ едно тжкменно значене споредъ свойщината на оня езыкъ, който тѣ съставливатъ. А както Г. Славейковый езыкъ е размѣсенъ съ Русскы и Български рѣчи и нѣма никаква бѣлѣжка върху тѣхъ, коя да се пріеме въ Българско значене, коя въ Русско, то единъ Българинъ нищо не разбира, за Руссецъ не са смисаме. За да увѣримъ и сжща Г. Славейкова на това що говоримъ, да не бы рекжть нѣкои, че го набѣдяваме, нїи колкото за примѣръ ще кажемъ нѣколко отъ тѣхъ рѣчи. Тыя сж: *смысьль*, *чувство*, *събратъ*,

видень, *уроженъ*, *постоянъ*, *опасенъ*, *жителъ*, *жилищ*
получавамъ. *нужда*, *нуженъ*, *часть*, *частенъ*, *великолѣпе*
и прочи. Его значенето имъ:

Смисълъ. Отъ *мысли* става *мысль* и отъ *смыслева*.
— *смисълъ*: тъй *смыслъ* на българскы ще рече *напомн*
ване, а Г. Славейковъ го има въ Русско значене, на м
сто да каже: *разумъ*.[9])

Чувство. Отъ *плавамъ* става *плавство*[10]) и отъ *чува*.
и *чувство*. Чувамъ на бълг. значи *варди*: слѣдовател
чувство на бълг. ще рече *вардене*, а Г. Славейковъ
пріема за *сѣщане*.

Събратъ. Отъ *пущамъ* става *пустнатъ* и отъ *събр*
рамъ — *събратъ*, сир. който е бытъ събранъ, намѣс
да каже: *побратимъ* и *посестрима*.[11])

---

9) А какво ще каже въ Българскятъ пригчъ: «*Несмыслен*
свѣтъ свѣтува»? да ли не напомнено свѣтъ свѣтува? или ону
което не мысли, което разумъ нѣма да мысли.

10) *Плавство* на Българскы не си е ни чуло ни видѣло, а ч
вамъ и чужъ, значи напстинъ въ пріносенъ смыслъ и употрѣбява
за *вардьи*, но правото му употрѣбеніе е за осѣщанѣето което ста
чрѣзъ ухото, и *чувъ* ще каже не само че осѣтихъ но напълно ра
брахъ гласъть който си достигнъ до ушитѣ ми; и отъ *чувъ* ста
чувство и чувствувамъ и има по широкъ и по пъленъ смыслъ о
колкото осѣщаніе и осѣтихъ.

11) *Събратъ* вмѣсто *събранъ* е и то едно отъ нарочно прѣк
лепытѣ барбаринци на Г въ Богорова съ които той ище да си по
каже нѣщь ужь нѣщо си въ Българскый языкъ. *Побратимъ* и *пос*
трима ниа напстинъ въ Българскый языкъ и употрѣбява си
другы нѣкои случаи, както неже да си употрѣби и въ тозь сл
чай за *събратъ*, и сны го употрѣбявали и ный по нѣкога, но си
мо на прозіи, а когато искамы да кажемъ думытѣ въ умѣстното
значеніе, то не е право да кажемъ *побратимъ* вмѣсто *събратъ*, з
щото *побратимъ* е *друго* а *събратъ* друго. И ный не трыба да
потрѣбяваамы *побратимъ* за *събратъ* не само защото побратимство
е у насъ уже степень на родство, което въ старытѣ врѣмена и
дчесъ даже става и съ особенъ черковенъ обрядность, и побратим
е на мжжытъ онзи който е на женятъ деверъ; но работата е си
че ный въ языкытъ си нѣма да останемъ безъ думытѣ събратъ, както
нѣма да останемъ и безъ думытѣ *сотрудникъ*, *съмишленикъ*, *сподвиж*
никъ, *сотерникъ* и толкозъ другы които никога нѣма да ны напра
вимъ съ *по*; или и ако ны направимъ тѣ ще показнатъ съвсѣмъ дру
го и не онова което ще искамы да показватъ.

Бѣденъ на Бъл. ще рече оный, който е былъ много пѫти набѣденъ, нам. *сиромахъ* или *немотенъ*.[12])

Уровенъ разумѣва са оный който е былъ изровенъ[6] нам. *равнило*. Русситѣ казватъ *ровно* а нїи *равно*.[13])

Постоянъ. Отъ *стоя* става *стоянъ* и отъ *постоявамъ* — *постоянъ*; тъй *постоянъ* на бъл. ще рече оный, който стои твърдѣ малко, нам. *застоянъ*. Ïри: *той дойде за единъ день а пакъ са застоя цѣла недѣля*.[14])

Опасенъ е прилагателно отъ *опасъ* (колацъ на конѣтъ), нам. *прѣмеждливъ*.[15])

---

12) За *бѣденъ* Г-нъ Богоровъ има право, то не може да си земе на Българскы вмѣсто сиромахъ, и ный не помнимъ да смы го употрѣбили, или ако и да смы го употрѣбили нѣгдѣ то е по невниманіе; тъй и съ думѫтѫ *получавамъ* вмѣсто *пріемамъ*.

13) *Уровенъ*, дума ный не знаемъ да има а не да смы ѫ употрѣбили; нити пакъ русскѫтѫ думѫ *уровенъ* помнимъ да смы употребили нѣкога, не вижламы и защо да ѫ употрѣбимъ, когато думата *равенъ* и *на равно* могѫтъ да запълнятъ най добрѣ мѣстото ѝ. —

14) *Постоянъ* щѣло да каже на Българскы който малко стоялъ и за туй споредъ Г-на Богорова трѣбало да си пише *застоянъ* а не *постоянъ*! Туй е артикъ прѣкадено перестого знаніе на Българскый языкъ на Г-на Богорова. А отъ кога е зелъ да слива Г-нъ Богоровъ прѣдлогътъ *по* съ частицѫтѫ *по* употрѣбявана при глаголытѣ за да покаже учащеніе и ослабленіе въ дѣйствіето? Или защото си въвела тази частица въ языкътъ та за неѫ трѣба сега да исвѣрлимъ прѣдлогътъ *по* и да прѣправимъ всичкы онѣзи глаголи конто начертаватъ еднократныте времена съ *по* а послѣ и всичкы производны отъ тѣхъ съществителны и прилагателны и пр.? Щѣ каже че споредъ издирчивата строгость на Г-на Богорова ный трѣба да не пишемъ вече *послушаніе покорность*, но да пишемъ *заслушаніе, закыность!*

15) *Опасенъ* не е отъ *опасъ*, защото прилагателното отъ *опасъ* прави *опасанъ*, а не *опасенъ*. Г-нъ Богоровъ който толкозъ обыча да раскрывява думытѣ за да гы прави смѣшны по бы сполучилъ тукъ да прѣлолщение думѫтѫ *опасенъ* съ *опасенъ* или *испасенъ*: опасли го молцитѣ. Но Г-нъ Богоровъ ся пазилъ да не панесе на читателя на умътъ че тази дума има сродство съ *пасъ* и *пазъ* и тогазъ каламбурливото му сравненіе съ опасанъ щѣше да ся покаже твърдѣ наивно. Прѣмеждливъ и прѣмеждіе ся употрѣбяватъ наистинѫ въ Българскый языкъ вмѣсто *опасенъ* и *опасность*, но онѣзи конто сѫ повечко писали на вѣрно сѫ и забѣлѣжили че не вежду тѣ могѫтъ да исчѣзнуватъ служенѣето на послѣднитѣ въ языка. И ный смы доста употрѣбявали и употрѣбявамы и прѣмеждіе и прѣмеждливъ, но не смы исвѣрлили и не смѣемъ да исвѣрлимъ изъ Българскый языкъ и опасенъ и опасность.

Житель. Отъ *ковъ* става *ковачъ* и отъ *сѣдя* — *сѣдачъ*, защо Българинъ съ рѣчь *жичель* разумѣва нѣщо както жито. Русинъ не казватъ: Търновецъ, Кюсурецъ а житель отъ Търново, житель отъ Кюсура. Българскы е тъй: *Въ Търново има тріесетъ хиляды душы. Търновци обрѣщатъ търговія съ околнитѣ села.* А съ употрѣбението на рѣчь *жичель* друго не прави нѣкой освѣнъ да вкарва Българскый езыкъ въ Русскы правила.

Жилище нам. *сѣдалищца* или *сѣдало*; защо *жилище* на Бълг. ще рече *голѣмо жило*, както: *дѣте, дѣтище жило, жилище*.

Получавамъ нам. *пріемамъ*. Прм. *той получилъ гатанкатта*; *той пріелъ писмо*.

Нужда на Бълг. ще рече *болесть* или *сакатлыкъ*, а нѣ *неволя*. Прм. *намѣри ма нужда*; *имамъ потрѣба за пары*; *село е въ голѣма неволя за пары*. *Потрѣба* на рус. значи *искане*.

Нужденъ казватъ Българитѣ за оногозь, който е сакатъ, когото е намѣрила нѣкоя нужда, та не може да работи както единъ здравъ.

Часть (часъ?) нам. *дялъ, дѣлбы* или *страна*.

Чистенъ нам. *странен* или защото *странен* на рус. ще рече *чудень* та не трѣбува да са употрѣби на Българскы?

Великолѣпенъ на Бълг. ще рече оный, който е былъ много нѣкы залѣпенъ на велика, нам. *прилубавъ* или *лахлистящъ*. Прм. *Той си направи захлистящата кжща.* [16])

Да изброимъ всичко, то ще рече да направимъ единъ цѣлъ рѣчникъ за любовь на г. Славейкова, нѣщо, което нашето състояніе не прощава.

---

16) За думытѣ *житель, жилище, нужда* и *нужденъ* порицанията на Г-нъ Богорова не сж освѣнъ *лафъ оеуиъ та истерсе боклукъ олеукъ*, тѣ нѣматъ никакъвъ *смыслъ* ни значеніе нѣкое. — *Чистъ* приличи на *дялъ* но не е *дялъ*, и тя дума ще остане въ языкътъ защото има толкозь и толкозь сложны и производны отъ нея думы безъ които нѣма да си мине языкътъ, — *чистенъ* не си употрѣбява както го е разбралъ Господинъ Богоровъ намѣсе. *Странен* по мѣсто сѣрбското *приватенъ* и *за себенъ*. Колкото за *великолѣпенъ*, Г-нъ Богоровъ малко по горѣ самъ приведе думятѣ *лѣпо* въ Сопотенятѣ пѣсенъ: *Нѣче Дамча тихо, лѣпо говори,* а тука иде да ни каже че *великолѣпенъ* щѣло да каже *лѣпенъ на Велика*, това

Това като казахме, ми не са отричаме, че тіи два народа Българи и Русси, не сѫ отъ едно потекло както два чекора отъ единъ стѫмбель: Българъ и Юрюкъ *или* Рюрикъ бѣха отъ едно колѣно, отъ два мѫжѫ дѣца. Аль ній Българитѣ имаме нѣкои рѣчи общи нѣ само съ Руссытѣ а и съ всичкытѣ Славянскы народы, както: *вода*, *жена*, *добро* и др. т. Другы пакъ има съвсѣмъ на противно значене, както; *булка* на русскы значи *хлѣбъ*, а на Българскы *невѣста*; все едно както на френскы *кеорѣ* ще рече *сърдце*, а на турскы *слѣпъ*, та са види, че не е лесно да са исхвърлять Българскы рѣчи и да са намѣствать русскы въ бащиный намъ езыкъ.

Наскоро и г. Каравеловъ беше прѣвелъ отъ Русскы: *горкая судба* (κακὴ τύχη) на: *горчива сѫдба* (πικρὰ χρισολογία); тѫй ако има горчива сѫдба, то трѣбува да има и сладка, а това не е гозба. *Сѫдба* на Българскы са нарича прѣпирнята, която имать двамина прѣдъ единъ сѫдникъ. *Горчивя* са употрѣбява само за ѣдене нѣща, а *горка* казвать за жена. Прм. *Горчивата маслина*; *горкат і жена*.

Нѣкои си хытры гадины въвождать въ Бълг. езыкъ и причастіе, както: *видъкенъ*, *видъщецъ*, отъ конто първото е направено споредъ *гидеркенъ*, както *другарѫкъ*. и употрѣбено около Самоковъ, може бы и да е зато отъ Сърбскый езыкъ; а другото е първо лице отъ гл. *гледамь*, *видъщемъ*, *бакалѫкъ* и ужъ употрѣбено около Шуменъ, дѣто повечето говорять турскы; защото казвать тіи не могло да са съчинява на Българскы безъ причастіе. Истинната е, че въ нашытѣ главы нѣма причастіе отъ сціантифическы познанеа, а нѣ, че езыкътъ е кривъ на това нѣщо-си. Други отійдоха и по-далечъ: тѣ исхвърлиха членътъ, наредиха Славянскы падежи и писаха тѫй щото никой отъ насъ не ги разбираше; аль тѣ умрѣха заедно и тѣхный примѣрни езыкъ, безъ да направять съ него нѣщо добро на своя народъ: а бащиный нашъ езыкъ си остана пакъ тѫй, както си е былъ прѣди петь стотинъ годины.

сашкымъ филологія ли е или е дрънканица? Додѣто има въ языкътъ думытѣ и *великъ* и *льпо*, да оставимъ тѫзь думѫ и да пишемъ вмѣсто нея *захласнѫтъ* както ны съвѣтува Госп. Богоровъ, право ще си кажемъ че нито смы нито искамы да смы до толкозь чакъ колкото него персенгінстъ и *захласнѫтъ* филологъ.

Има още. При зазоряването на нашата книжнина са появява и другъ новъ списатель, който са обрича да пише на оня езыкъ що ся намира въ Българскытѣ народны *пѣсни и пословицы*, а незнаемь рѣчь *пословица* въ кся пѣсень я е намврилъ. Както казвать, сжщій е приготвилъ една статія въ която описва Старобългарскый езыкъ какъ е быть, какъ е вврвѣлъ и какъ е постигналъ да стане нынѣ сжщи русски посрѣдствомъ слвпнего на два словаря, щото за насъ Българытѣ не остава нищо отъ прадѣдытѣ ни. Аль такивато лица които стоять въ Россія и не сж живѣли доста врѣме между сжщій Български народъ, колкото и да са обричать, че ще пишать чисто Български, него нещe можать сполучатъ; защото Българскытѣ и Русскытѣ рѣчи си имать лика и прилика както два стрыка аглика, та умътъ въ бързостьта си не може да различи едно както окото не може да распознае спицытѣ на едно колело, кога то са върти бржѣ. Истый ниште и рѣчь *Блъгаринъ* нам. *Българинъ*. а намъ са чини, че тя е татарска дума. А пакъ свойщинатa на татарскый езыкъ не може изговарѣ рѣчь, която започнува съ двѣ съгласны буквы, както: *Крымъ*, *славей*, *Блъгаринъ*, а *Кирмъ*, *салавей*, *Българинъ*. При това добрѣ щеше да е, щото оныз Българи, които желаятъ да бжіжть Български списатели или прѣвождачи, да са запознаять по-испьрвомъ попѣ щогодѣ съ бащиный нашъ езыкъ; инакъ, намѣсто да направять вежды тѣ изваждать очи.

Да са исхвърлять познатытѣ рѣчи съ които посрѣдствомъ езыкътъ си са разумѣва по между си единъ шесть милионенъ народъ, то е работа на една Академія или кога той народъ постигне да има попѣ шесть хиляды душы учены *) Намъ нынѣ не остава друго, освѣнь да събираме онова щото имаме, щото е паше и да го вардимь както единъ безцѣнъ камыкъ.

Богоровъ.

*) Споредъ Шафарика въ Россія велико русскый езыкъ говорять само шесть милiона душы, останалытѣ Русси говорять малорусскый и Лѣхскый. Пьрвый е правителственъ езыкъ въ цѣла Россія. Тъй алгебрическата смѣтка на *Мірозрѣніето* не са срѣща. *Прим. членоп.*

Народытѣ въ Турско

БЪЛГАРИТѢ

Българитѣ, казва Брадашка, сѫ смѣсь отъ народы, които сѫ станѫли отъ Славенытѣ и Българитѣ изъ Уралскытѣ горы.

Славенитѣ споредъ както ся вижда живѣли отъ памтивѣка въ земитѣ на Дунавъ а именно на Долній Дунавъ. Когато Келтитѣ навалили врьзъ тѣхъ, тѣ трѣба да сѫ ся теглили на кждѣ сѣвероистокъ; но споредъ най-новытѣ издирванія за славенытѣ, вижда ся като да гы е имало и слѣдъ това по тѣзи дунавскы покрайнины, само дѣто че сѫ были слаби, и за туй въ политическо обозрѣніе не сѫ могли никакъ да излѣзатъ на лице и да станѫтъ извѣстны. И за туй въ исторіѭтѫ ся знае за Келтытѣ, за Римлянытѣ и Германцытѣ, а за Славенытѣ не ся знае нищо, и тѣ ся явяватъ въ Исторіѭтѫ пакъ когато и Хунитѣ. И дѣйствително отъ туй врѣме, при измъкътъ на петото столѣтіе и чрѣзъ теченіето на шестото столѣтіе тѣ ся распространяваха отъ оныѧзь странѫ на Дунавъ: по Мизіѭ, Тракіѭ и Македоніѭ, а малко слѣдъ това въ единъ дѣлъ на днешнѭ Албаніѭ и Грьціѭ.

Славенитѣ не сѫ дошли въ тѣзь земи на ведньжь; тѣ сѫ ся населявали въ тѣхъ четы по четы: за туй и не имало между тѣхъ изнайнапрѣдъ никаквѫ политическѫ свръзкѫ. Тѣ не ся явили на свѣтътъ като нѣкой народъ въ цѣлость, на пр. както Германцитѣ или Хунитѣ, но като племена частны, безъ общо единство, подѣлены на самостоятелны общины. Кога честиты, кога злочесты въ боеветѣ си противу слабото Византійско Правителство (550 551, 581 и 583 год.) тѣ му правяхѫ много пегоды, но неможѣхѫ да оздравятъ свободѫтѫ си за дълго врѣме, защото най послѣ ся покорихѫ на погърченіѭтѫ Византіѭ.

Въ туй състояніе гы затекохѫ Българитѣ отъ Уралъ когато ся повторомъ явихѫ на долній Дунавъ. Българитѣ были дошли на Дунавъ еще въ началото на шестото столѣтіе, но отблъснѫти потеглили ся назадъ и ся изгубватъ въ Исторіѭтѫ; и тъй чакъ около половинѭтѫ на седмото столѣтіе изново ся примѣкнѫхѫ и излѣзохѫ подъ военачалника си Аспаруха, третійтъ сынъ Кубратовъ, раз-

бихѫ гърцитѣ и ся вмѣкнѫхѫ въ Мизіѭ, покорихѫ т
Славѣнытѣ, наложихѫ имъ данькъ и основахѫ Българс
то царство. Византійскыйтъ Императоръ не само че
принуденъ да имъ устѫпи земѭ (Мизіѭ), нъ при т
еще обрѣче ся да имъ дава и годишенъ данькъ. И Сл
нитѣ зехѫ отъ своитѣ новы господари името имъ; и
тѣ въ двѣстѣ годины отгорѣ гы послависихѫ, сѫщо ка
онѣзи сѣверныгѣ славены които направихѫ отъ Варяг
Руси. А това тѣ не сполучихѫ да извършатъ по това с
защото бѣхѫ на брой по-много отъ господаритѣ си,
защото гы надмущувахѫ и съ душевнѭ силѭ; а при т
имъ помогнѭ еще и туй че Българитѣ не направихѫ
тѣхъ роби, както станѫло по другы мѣста, но гы ос
вихѫ свободны, тъй щото въ малко врѣме отгорѣ тѣ
изравнихѫ сѣ тѣхъ и политическы; а главно това гы
спазило, та имъ не дошло до главѫ това което на д
гытѣ славенскы племена, н. пр. полабскытѣ и сѣвери
корушки Славени.

Българитѣ воювахѫ непрѣстанно врьзъ гърцытѣ и р
ширихѫ царството си не само отъ единѫ странѭ на З
навъ и отъ другѫ, но ся простряхѫ чакъ и до Ти

Христіянството малко по-малко распространи ся и
жду Българитѣ, и туй распространяваніе ся довърши
вторѫ половинѭ на деветого столѣтіе, когато св. Ме
дія крьсти княза Бориса или Богорісса.

До върхътъ на силѭ и славѫ пристигнѭ Българс
то царство въ врѣмето на царя Симеона (893—92
Той честито ратова съсъ съсѣдытѣ си, а най-вече съ Г
цытѣ, и Цариградъ потрелера нѣколко пѫти прѣдъ не
а малко трѣбало, за да стане той господарь на цѣл
Балканскый полуостровъ. Освѣнь воитель той былъ е
и голѣмъ ревнитель за да ся утвърди христіянството,
старалъ ся за унапрѣдваніето и распространеніето на м
дѫтѫ Българскѫтѫ писменность съ коѭто и самъ ся з
нимавалъ. Но тази слава не трая за дълго. Подирь с
ртьтѫ на Симеона, Българското царство взе да ся рас
да, подкопавано отъ несъгласіе извѫтрѣ, и непріяте
извънъ: Русси и Печенези ся вмѣкнѫхѫ въ земѭтѫ и
опустошавахѫ, а гърцитѣ ся възползувахѫ отъ туй о
стоятелство и сгодно врѣме за да гы привземагъ и да

подчинятъ подъ яремътъ си, което и направихѫ въ год. 971. Но Българитѣ пакъ ся отьмнѣхѫ и одьржахѫ ся неспослѣ до 1018 годинѫ, когато дойде Грьцкый царь Василій «Българоубійца» та разори и туй подновено Българско царство. Едвамъ пакъ слѣдъ дълго робуваніе на гьрцытѣ въстанѣхѫ братіята Асень и Петръ и въспоставихѫ Българскѫтѫ дьржавѫ между Балкана и Дунавъ — Но стари ядове и стари пороци пакъ подровихѫ основаніето и на туй царство. Иванъ Асень само прослави еще веднъжь Българското орѫжіе съ свѣтлы побѣды и съ широкы завоеванія по Балканскый полуостровъ, но всичкы другы царіе що дойдохѫ слѣдъ него все по-вече и по-вече подривахѫ земѣтѫ и царството, додѣ най-послѣ дойде Султанъ Муратъ I та разори царството и освои земѣтѫ. а)

* * *

Колко сѫ Бѫлгаритѣ на брой — Не е лесно да ся опрѣдѣли, защото и датата и изброяваніето отъ око съвсѣмъ ся не посрѣщатъ. Шафарикъ [1]) до когото ный Славенитѣ постоянно и то съ пълно право ся отнасямы — мысли, че Ами Буе е прѣвьрлилъ бройтъ, като казва че Българи има четыри миліона и половина. Въ Ригеровътъ наученъ Словникъ бройтъ на Българитѣ ся пише 6—7 миліони, а въ Вѣнскыйтъ листъ Вандереръ (1864 бр. 63) споредъ свѣдѣнія на самытѣ Българи, казано е че въ Турціѣ има 6,030,000 а съ онѣзи въ Сьрбіѣ и Румуніѣ броятъ ся 6,620,000 души. На 1844 год.

а) Чуди или Фини, Татари или Уни и чисти Славени сѫ были нашытѣ прадѣди Българитѣ това като недоказано еще ный не можемъ да го подтвьрдимъ, любопытно е само въ названіето Българи и Уни спосрѣщаніето на тождественното значеніе на тѣзи двѣ думы въ славеяскый языкъ, напр. *благъ* (*блгъ*) и *благый* въ положителнѣ степень, въ сравнителнѣ прави *ушый* и *ушшій*.—Остатъкъ же нѣкой отъ пьрвытѣ пришелци подъ названіе Българи ный нито смы виждали нито знаемъ освѣнъ спазенытѣ до насъ собственны имена *Паро* (Аспарухъ) и *Кубра* (Кубратъ) и то пьрвото вече на исчезваніе и не ся срѣща освѣнъ твьрдѣ рѣдко, а второго ся е превьрнѫлъ и ся прѣвраща както смы забѣлѣжили на *Куна* и *Кунчо* (Кубрчо.)

1) Павелъ Іосифъ Шафарикъ: «*Словански народопись.*» У Прагѫ 1849 трете изданіе.

Турското Правителство заповѣда да ся прѣброи народ
и тогазъ наброили, както казватъ, всичко само 4 мили
Но и да не земе человѣкъ на умъ че туй е было и
изброяваніе на народа въ Турско, и че както ся в
на брой сѫ зети само мѫжкы главы, а женытѣ сѫ
отъ око изброени и написаны. ще да види че гор
брой е изваденъ не надѣждно. А този брой кажи че
сиватъ и самытѣ най новы званичны придирванія, спо
които ся подтвърдява че въ Българіѭ, Тракіѭ и Мак
ніѭ живѣѭтъ 5,875,000 Българи. [2])

Отъ всичко това излѣзва че е най-близу до ист
тѫ, който земе бройтъ на Българитѣ отъ 6 миліона и
що по-вече. . . . . б)

БЪЛГАРСКОТО ЗЕМЛИЩЕ — Жилищата на
гаритѣ ся простиратъ отъ Дунавъ чакъ до Егейското
моріе и отъ нѣкои мѣста на Черно море па чакъ д
Албаніѭ (арнаутлукъ). Его какъ Г-нъ Брадашка бѣ
границытѣ на Българското землище, а прѣводительт
на Срьбскы съелъ за нуждно да науми читателитѣ че
ба да знаѭтъ че и вѫтрѣ въ тѣзь между на мѣста
и другы народы освѣнь Българи. Освѣнь наброенытѣ
найнапредь племена, тамъ, казва той, има Евреи, Ер
цы, а отъ скоро еще Татари и Черкези. [3])

Отъ къмъ Сѣверъ природна граница на Българи
Дунавъ който гы дѣли отъ Румунытѣ така, щото
тѣзи отъ Румунскѫ странѫ, нито онѣзи отъ Българ
странѫ сѫ могли да ся заселватъ; има наистинѫ тукъ
таквызъ поселенія, за конто народоописатель нѣкой

---

2 Вижь І. Е. Смолара: «Zeitschrift slavische Literatur, у Б
1865.

б) Г-нъ Оджаковъ като ся облага на своитѣ свѣдѣнія че
валъ въ турско, въздига бройтъ на Българитѣ въ собственѫ Б
ріѭ выше отъ четыри миліона, а Българытѣ въ Тракыѭ и Маке
искарва едва ли два миліона. (Вижь Право год. 6-тѫ брой 22
86) а пакъ частныгѣ наши свѣдѣнія сѫ че само въ Македоніи
по вече отъ два миліона чисты Българи, а за въ Тракыѭ и
гаріѭ положително не знаемъ; никога обаче неможемъ да земе
право изброеніето на Г-на Оджакова, защото географическыгѣ
дѣнія на този нашь съотечественикъ ни ся виждатъ по шант
отъ юридическытѣ му знанія.

3) Вижь Ф. Каница: Bulgarische Fragmente 1864.

да запыта, но то въ политическо обозрѣніе не значи нищо. Но пакъ писательтъ показва тѣзи поселенія на еднытѣ и на другытѣ. Разумѣва ся, казва той, че е твърдѣ тежко да ся каже точно бройтъ на онѣзи Българи които сѫ забѣгнѫли въ Влашко и сѫ ся населили тамо — защото за туй нѣма вѣрны запискы. Въ вѣстникътъ Вандереръ (1864 бр. 63) единъ дописникъ подъ знакъ I казва че таквызи Българи има тамо до 350,000. [4]) А че тѣхъ гы има много тамъ, види ся и отъ това, щото въ всякой почти градъ има Българи търговци, а пакъ тѣ и по селата работятъ земѧтѫ. По нѣкои мѣста, на пр. въ Браилѫ и Гюргево тѣ иматъ даже и свои училища; а дѣто тѣ немогѫтъ тамъ да ся прикажѫтъ като народъ, на туй причина е защото сѫ распрьснѫти по всичкѫтѫ Румунскѫ земѧ. в)

Особенно вниманіе заслужватъ Българскытѣ поселенія въ Бессарабіѧ. Малко по малко тамъ сѫ ся населили 70-80,000 Българи. Началото на туй поселеніе е еще отъ минѧлото столѣтіе, а не около 1829 год. както мысли Лежанъ, когато ся заключилъ мирътъ въ Едрене. г) Отъ 1787 год. на самъ, въ всякѫ руско-турскѫ войнѫ, Българитѣ сѫ оставяли клетѫтѫ си домовинѫ, и понеже руситѣ имъ сѫ давали земи за населяваніе, тѣ сѫ минували отвѫдъ Дунавъ и сѫ ся населявали именно пакъ тамъ, както го наричатъ, въ Буджакътъ, между Черно море, Дунавъ и Прутъ. Еще на 1850 Българитѣ въ Бессарабіѧ и

4) І. Е. Смолира: Zeitschrift и прч.

в) Прѣди двѣ годины нѣщо единъ нашъ пріятель Българинъ въ Влашко ни пишеше че тамо има повече отъ миліонъ Българи, което и не е чудно, а най вече ако земемъ въ брой всичкы онѣзи които отъ двѣстѣ, триста годины на самъ сѫ прибѣгвали и сѫ ся заселявали тамо и на които потомцитѣ сѫ ся повлашиля вече; но Българи които по скоро сѫ минѫли и не сѫ ся съвършенно повлашиля трѣба да има толкозъ колкото бѣлѣжи дописникътъ на Вандереръ. Но както и да е интересно бы было да ся завзѣмеше нѣкой да по придири и забѣлѣжи по точно тѣзи Българскы въ Влашко поселенія даже и които сѫ ся вече повлашиля.

г) А ный съгласно съ Лежана мыслимъ че Българитѣ поселени въ Бессарабіѧ или въ Буджакътъ сѫ отъ прѣселенцы само въ 1829-тѫ годинѫ. Има напрѣдѫ прѣселенія и отъ 1812, както и отъ 1787 но тѣ сѫ были по малко и сѫ населены повечето въ Влашко а по малкото нѣкѫдѣ си по на вѫтрѣ въ Руссіѧ.

въ Молдавіѣ были прѣкрыли до 118. четверти
И отъ това ся вижда, че съ туй изселяване бъ
елементъ е доста ослабиѫлъ на мѣстото отъ дѣ
ѭло изселеніето. А това ся е съгледало осо
Шуменъ, Сливенъ, Проватія и еще по нѣкои др
ста. И въ Бессарабіѣ Българитѣ повечето ся з
татарскытѣ названія на мѣстата, на пр. Каракур
кай, Карагай, Кытай, или румунскытѣ, както:
Дзинилоръ и дрг. Главно мѣсто на тѣзи посел
ѭла хубаво и правилно съградената на Езеро
паланка Българадъ, която отъ по напрѣдъ с
Табакъ. Този градецъ брои днесь до 9000
има своѭ великѫ гымназіѭ. По парижскый миръ
голѣма часть отъ тѣзи поселенія ся устѫпи на М
на коѭто за границѫ ограничихѫ тогазъ рѣкѫтѫ
и Траяновътъ окопъ. Тази междa быде злочеста
гаритѣ, защото поради неѭ нѣкои Българскы
сѫ прѣполовени на двѣ, и едната половина пада
а другата на Молдавіѣ, както на пр. Конгазъ.
тѫзи за Българитѣ загубѫ Бушенъ пакъ на 186
яваше въ рускѫ Бессарабіѣ еще 70,000 Бълг
Фолканещи и около татъкъ Кепенъ наброява 16
гари, 417 румуни, 142 гърци, 61 русци и само
петари — а Лежанъ казва че тамъ сѫ чисти шкы

Едни отъ тѣзи Българи ся раскаяли неносл
сѫ излѣзли изъ домовиѫтѫ си, и ся завърнѫли н
Българіѣ; но по многото отъ тѣхъ си останѫх
сарабіѣ, и тамъ работятъ земѫтѫ, а нѣкои съ
търгуватъ.

Между Българскытѣ населеници въ Русі
черны Българи, които сѫ дошли отъ Рум
има еще и Гаганы Българи (гагаузи) прѣсе

д) Ный незнаемъ отъ дѣ сѫ и каквы сѫ тѣзи *черн*
знаемъ само че тѣзи прѣселенци сѫ отъ Разградскѫтѫ ка
има Българскы селенія които си дѣлятъ на бѣлы и черн
и до днесь даже нѣкои села не зематъ и не даватъ жены
си. И ный мыслимъ че това е нѣкой остатъкъ отъ по пъ
мѣстны названія. Павликенытѣ Българи и днесь наричатъ
нытѣ Българи Кара Каури т. ч. черны Българи.

Добруджа и отъ онѧзь странѫ на Балкана (? Това не е вѣрно) и говорятъ турскы

На 1861 около 10.000 Българи — Наговорени отъ русскыйтъ Консулъ Пайкова прѣминѫхѫ да ся населятъ въ Крымъ. На Русіѭ бѣ поволно да си подкърми това що бѣ изгубила отъ изселяванѣто на татаритѣ. Но Българскытѣ колонисти, не намѣрихѫ въ Крымъ това което ся надѣяхѫ, за туй ся и примолихѫ на Турското Правителство да имъ допусти да ся върнѫтъ на мѣстата си; и като имъ дозволи то, тѣ ся подигнѫхѫ и ся завърнѫхѫ на отечеството си комай всичкы. Около 1000 души да има да ся останѫли въ Крымъ и толкозь другы ся установихѫ тукъ-тамѣ по Влашко.

До десеть хыледы Българи отъ никого не сноменѫты има пакъ и въ Малѫ Азіѭ прѣселени тамъ въ крайтъ на миналото столѣтіе и заселены въ Епархіѭтѫ на Кызику въ Махалычкото окружіе.

* * *

Много по-лесно е да ся означи бройтъ на Румунытѣ въ Българіѭ, нежели на Българитѣ въ Румуніѭ. Румунитѣ казва Брадашка сѫ заселили почти всичкыйтъ десный брѣгъ на долній Дунавъ, отъ Дунавецъ близу до устіето на южнійтъ рѫкавъ дунавскый и безъ малко та не чакъ до Силистрѫ; въ Добруджа има, казва пакъ той до 33,000 Румуни, по К. Ф. Петерсъ казва че тамо има едва до 25,000, а толкозь, има и Българи. Но споредъ нашитѣ свѣдѣнія въ Добруджѫ нѣма ни за цѣръ влахъ, а по-край Дунавъ отъ южныйтъ му рѫкавъ до Силистрѫ има всичко 4,000 вѣнчила които като помножимъ най-много вече съ по петь едва ще излѣзатъ 20,000. Освѣнь туй, казва Брадашка, румунитѣ сѫ ся населили и въ вѫтрѣшностьтѫ на Българіѭ при Врацѫ около Искръ, и тамъ ще да гы има около 40,000 души. А до колкото ный знаемъ по Искръ на вѫтрѣ нѣма никаквы власи да сѫ ся заселили освѣнь петь шесть села пакъ край Дунавъ въ Никополскѫ и Орѣховскѫ казы както и въ Орѣхово, а по рѣкѫтѫ Цибръ има на вѫтрѣ нѣколко влашкы махалы, и отъ тамъ на горѣ въ Видинскѫ епархіѭ тукъ тамъ. Изобщо пакъ Бра-

дашка искарва всичкый брой на Румунытѣ въ около 70,000 души, когато ный не гы искарва че отъ 50,000 души. (Слѣди)

П. Р. Слав

Четырнгы възрасти [1])

I I

Младостьнѫ.

Дѣтинството ся истече сладичко и полегн сѣнкѫтѫ на пръвыты му поднори, подобно на чкѫ слабѫ іоще, коята ся расхожда мегкош единѫ ливадѫ украсенѫ съ цвѣтья. Малко по м увеличава отъ изобилныты извори които приро питаніето сѫ влели въ неѭ. Но водыты ѝ быд жанны съ единѫ бдителнѫ дѣятелность. Най-по часътъ гдѣто излиза отъ предѣлиты си, и ето злива врѫзъ земльѫтѫ като единъ силенъ пото

Пръвити препятствія които срѣща, пръви които искѫтъ да го въспрятъ не правѫтъ дру да ускорятъ теченіето му: щастіето му зави правленіето което му давѫтъ хиляди различни

Повлекателенъ въ минуваніето си, тойзи же да ся загуби въ нечистыты блата, въ дъл щеры или изсушеныты пѣсъцы които сѫ на п щастливъ, ако, като срѣщне единѫ по легкѫ покрывътъ на спасителны дрѫвеса или и вы хранителны брѣговы той замедли и оправи вр Тогава тойзи опустошителенъ потокъ става плодотворна рѣка, която слѣдува мирно течен часътъ гдѣто ся слива и ся смѣсва съ водыт рный Океанъ.

Такъвъ е образътъ на младостьнѫ. Дѣт вече; пристапва отъ да ся съглѣжда подъ по защитѫ на бащинѫтѫ кѫщѫ, съзира единъ свѣ и новъ. Освободенъ отъ вескыты си, юношат распаленъ въ тоя свѣтъ гдѣто го чакѫтъ тол ствія и толкози скрѣбы.

---

[1]) Виждъ брой 11.

Тогава е, казва Ласепедъ, гдѣто страстыты поченвжтъ да упражнявжтъ връзъ него буйнжтж си властъ; тогава е гдѣто желанията царуватъ безъ съпротивление надъ душжтж му, нищо не ся движи слабо както въ дѣтинството му, всичко нж силно расклаща. Младыятъ момакъ не живѣе освѣнъ съ стремления къмъ нѣщо неопредѣленно и съ прѣносяние чрезъ мыслтж на златны свѣтовы.

До тогава, обиколенъ отъ пріятели и защитницы, той не бѣше съзрѣлъ никаквж опасность, не бѣше узналъ никакво почти съпротивление. Ныне же, гордъ за силыты си които растжтъ и ся развивжтъ, пъленъ съ животъ почти преизобиленъ, той си въображава че нито способносноститы му, нито желанията му могжтъ да иматъ край.

Като не мари- никое препятствіе, като презира всякж опасность, сравливъ почти за вескыты които му бѣхж въздържали дѣтинството; нетърпѣливъ да си наслади съ свободжтж си, той отстърнява всяко въспоминание на старото си робство; подобенъ на младый Аскагнъ, когото ни описува тъй хубаво великый Римлянскый поетъ, Вірпилій, никое пространство не му ся види доста широко, никой конь доста бързъ; никое предпріятіе доста смѣло; скача като че да торжествува връзъ земнатж, кожто обиходи споредъ както му скимне.

Нѣжностьта, прелѣститы, чистосърдіето на дѣтинството изчезнахж; силата е впечатена на мишцыты му; огънъ ся връти въ кръвьтж му; гордостьта царува въ поглѣдыты му; драго му е да вдига тежкы товари, да прескача широкы траповы, да ся катери по остры върхови; гони легкжтж сърнж, страшливыятъ заекъ, свиренжтж дивж свинж.

Безъ да има іоще да си бие противъ непріятели, той хваща, маха оржжіята си; неопредѣленитти му желанія сж безъ цѣль, работыты му безъ правило; по мжчнотіята го покушава, опасностьта го привлича; всѣкъ опытъ на силжтж си му ся види като една побѣда: той не е веке любовьта, дѣте легнало връзъ цвѣтья, вередъ невинны смѣховы и игры, той е Ахылей който пламти да разруши Троадж; той е Еркюлъ, когото възнетърпява съществуванието на чудовищжтж, които иска да истреби.

Часъ на упованіе! Очероватѣлна епоха! Възрастъ на

обаяніѣ! Всичкыты имоти, всичкыты преимущества, всичкыты прелѣсты на животътъ му ся представлявѫтъ изведнаждь на ноглѣдыты ны; привзиматъ чуствата ни, духътъ ни, сърдцето ни; припасятъ на въображеніето ни едно блаженство безъ предели, едно бѫдѫще безъ конецъ.

Желаніята, удоволствіята, като ся стичѫтъ въ купъ предъ насъ отнимѫтъ отъ предъ очыты ны тѫгыты раскаяніята, и скърбиты, конто гы слѣдуватъ.

Всичко, въ природѫтѫ, ся ухылва на младенецътъ който ся появлява на землѭтѫ, упоенъ сладко отъ сѫществуваніето си, той едвамъ разбира че може человѣкъ да ся ускърби и да умре единъ денъ.

Въ неопределенѭтѫ си жаркость, като иска да опыта тождевременно всичкыты удоволствія на животътъ, безпокойното му желаніе нема нищо постоянно; прегръща всичко безъ да обнеме добрѣ нищо, наслаждава ся сѣ онаи поетическа невѣства която описува Виргилій, бързыты му стѫпкы плъзнятъ врѣзъ тревѫтѫ и врѣзъ цвѣтыта безъ да гы превывѫтъ.

Той не употреблява силыты си, расточава гы само ако играе той не тръси богатство, той тръси съраздвиженіе; ако ся предава на удоволствіето, той не обыча любовницѫтѫ той обыча любовьтѫ; ако воюва, той не гони непріятелътъ, той тръси опасны и редпріятія; сякашъ че бръза да истощи животътъ си.

Съпъ тврѣде кѫсовременъ! Часове на мечтанія! Свѣткавицата минува по малко бързо отъ колкото вій! Времято на опасностьтѫ приближава, часътъ на излъгваніята въ надеждыты дохожда; наскоро Наркісъ съглежда че не обожава освенъ единъ суетенъ образъ; Тенталъ, че гони водѫ който му избѣгва; Іксіонъ, че прегръща единъ облакъ.

Младенецътъ, попреди толкози жаркъ, става навѫсенъ, замысленъ, посърналъ; всичко подѣйствува на чувствованіята му, всичко гы уморы; но нищо іоще не е вникнѫло въ сърдцето му, нито е удовлетворило душѫтѫ му. всичко отъ вънъ е іоще пълно съ прелѣсти, въ внетре въ него ся усѣща и забѣлѣжва праздното.

Независимостьта му го уморява; обрьща нажаленыты си погледы къмъ робството на дѣтинството, къмъ тихыты

веригы, които бѣше скѫсалъ съ толкози петърпеніе. Тамъ той бѣше средочіето на всичкыты благосклонности, гледаше ся покровителствуванъ, обыколенъ отъ любящы и любимы сѫщества; тукъ каква разлика! Оставенъ е самъ на себе си, обкруженъ отъ равнодушны, отъ съперницы или отъ непріятели. Другъ пѫтъ прѣвыты му сполукы бѣхѫ като едно торжество въ домочадіето; днесь всичкыты му другари соревнуватъ съ него за вѣнеца на доблестьтѫ, на силѫтѫ, на искуството, на способностьтѫ; завистливи сѫ за удоволствіята му, студени въ печалиты му; разгнѣвявѫтъ ся когато сполучва и благоденствува и смѣятъ ся за нещастіята му.

Не ся забавя да съзре че много галенія сѫ предателства, много похвалы примкы; че много образи не сѫ освень маскы; че повечето обѣщанія сѫ лъжы, и че тъй какъто го казва единъ ученъ, и человѣцити ся забавлявѫтъ съ клѣтвы, какъто дѣцата съ костичкы.

Една непадѣйность іоще по-жалостна дохожда та умножава скърбьтѫ на душѫтѫ му, смущеніето на умътъ му; уроцыты на свѣтътъ му ся видятъ въ непрестанно противорѣчіе съ уроцыты които е пріялъ отъ учителиты си.

Тій всякога му ся представили благощастіето споредъ мѫдростьтѫ, злощастіето като слѣдствіе на лудостьтѫ, добродетѣльтѫ увенчанѫ съ уваженіе, порокътъ наказанъ съ презреніе; гледа, напротивъ, въ всякѫ стѫпкѫ гордостьтѫ да владѣе, смиреномудріето изоставенно, лошавинѫтѫ торжествующѫ, добринѫтѫ присмѣванѫ, лудостьтѫ на почетъ, мѫдростьтѫ заточенѫ въ едно съ правдѫтѫ и истинѫтѫ, и счастіето да отваря на клеветыты, на глупостьтѫ, на лукавството входътъ на храмътъ си, при вратата на когото достойнството на праздно стои и обикаля.

(*Слѣдува*) *Прѣвождда Госпожица Марія Чомакова.*

Слѣдующето кратко словце е казано отъ Госпожа Марійка С. Доспѣвскы, на годишнето празднуваніе на Женското Дружество въ Татаръ-Пазарджикъ. Ный неможемъ да не похвалимъ Г-жа М.

С. Доспѣвскы за родолюбивытѣ и и благородн
чювства които иска да вдѫхни на съгражданкы
тѣ си и ся надѣимъ че нейный умолителенъ глас
въ ползѫ за образованіето на младый красен
полъ въ града и ще намѣри отзивъ въ сърдцат
на госпожитѣ въ Татаръ-Пазарджикъ. Като слу
шятъ трудоветы на Женскытѣ дружества въ окол
нытѣ градове, като глѣдатъ вопиющитѣ нужды н
отечеството си на които немогѫтъ да бѫдѫтъ не
чювствителны, тѣ ще излѣзатъ изъ гыбелното
срамно равнодушіе за което ся оплаква оратор
ката и ще направатъ дружеството си достойн
за тѣхъ и за града имъ. Защо госпожитѣ в
Татаръ-Пазарджикъ да нѣматъ едно Женско дру
жество каквото е онуй въ Карлово, въ Калофер
въ Желѣзникъ, въ Сливенъ, и пр. и да пріѣмат
да каже цѣла Българія че сѫ останали назадъ
Понеже Женскытѣ дружества сѫ назначены
принесѫтъ много голѣмы лѣкове на ранытѣ н
отечеството ны и понеже съревнованіето е един
силенъ двигатель къмъ доброто, ный ще почнем
слѣдъ малко да обнародвамы приходытѣ и разно
скытѣ имъ за да види цѣлый българскы народъ к
кои градове госпожитѣ сѫ ся показали дѣятелни
родолюбивы и заслужватъ признателность и к
кои сѫ лежали въ срамотнѫ лѣность и равнодуші

Л. І.

ТАТАРЪПАЗАРДЖИКЪ, 30 Маіе 1871.

Почитаеми Госпожи и Господа!

Днесь сме са сѫбрали тукъ на годишно засѣдані
както са бѣхме сѫбрали и лани, да си сѫставимъ друж
ство и да си наредимъ уставъ по който да са управл
ваме, и написаха са доволно Господжи, членове спомощ

ствователи, но незная по нѣкакви си причини непознати много отъ тѣхъ са отказаха. Ный колкото останахме сѣкакъ ся мжчихме да ги убѣдимъ, но никакъ неможехме да постигнемъ цѣлта си, и рѣшихме криво-лѣво да слѣдваме тжзи година, та макаръ и да са сжбирахме кога малко, кога много, но не са пакъ отчаяхме да го напустнемъ, а го слѣдвахме до днесь до колкото вече можахме, и само тъзи надежда ни утѣшаваше, че въ начало сѣко нѣщо е мжчно, и за напредъ ще придобіймe по-много посѣтителки да ползуватъ дружеството ны, кои матеріално, кои нравственно.

Любезніи ми Господжи и Господа, ный колкото и много да сме направили до сега, то е нищо и никакво, нашата цѣль никакъ не е постигната, ный не сме направили друго нищо, освѣнь една основа на нашето зданіе. Отъ днесь нататжкъ са изисква много, и много отъ нази да работиме неуморно за просвѣщеніето и развитіето на нашіятъ нѣжный полъ. За това Ви думамъ, сестры, ако са бѣха постарали нашитѣ майки и баби за доброто ни вжспитаніе, нали щѣхме да сме и ный нѣщо прѣдъ свѣта, и да са гордѣйме че сме майки на добре отхранены дѣца, но тжквизъ были времената, щото и ный сме живѣли до сега безъ ученіе и вжспитаніе. Днесь вече не е тжй, днесь настана друга епоха за нази, и познахме малко-много, че сичко въ свѣта става съ промѣненіе. Туй което не сме намѣрили на готово, а сами захванали, трѣба да глѣдаме както сѣки споредъ силитѣ си, и съ каквото може да помага, защото чрезъ този способъ скоро и лѣсно щемъ доби и уягчи образованіето по между нази. Тжй трѣба и ный да са сжобразяваме съ времената и да слѣдваме пжтетъ въ които сме вече постжпили и да не оставаме на диря отъ нашитѣ сжсѣдни градове, както: Желѣзникъ, Сливенъ, Калоферъ, Карлово, Габрово, и въ много други мѣста, дѣто иматъ добре наредени своитѣ женскы дружества, и каквы голѣми капитали сжбиратъ. а ный ако и да ги недостигаме за сега, то баремъ да слѣдваме по тѣхніятъ примѣръ, защото безъ това ще останемъ за срамъ и укоръ прѣдъ цѣлій свѣтъ, и прѣдъ нашитѣ потомцы.

Цѣлта на нашето дружество като не е друга, освѣнь да подпомагаме за образованіето на нашый нѣжный полъ, то нѣка работимъ на радо сърдце, кой съ каквото

може, защото неще да работимъ за другиго но, за нази си и за нашитѣ мили рожби. Дружеството ны новоначално, ако и да е още твърдѣ слабо, и дѣлата да са малки но то постепенно ще ся уягчи и ще си широчи кржгатъ, а опытностьта ще на научи да дѣйс ваме и да извършиваме по-вече, стига само ный да задружны и да бждемъ дѣятелны и постоянны, ако иск да са възвиси и нашіятъ полъ и да дойдѣ до степе на образованіето, въ която са намиратъ нашитѣ сестри просвѣтена Европа.

Ето единъ живъ примѣръ: Англія е единъ остр тѣсна земя, неплодородна, но чрѣзъ тжрговіята и уче то си е достигнала до голѣмъ степень богатство, а з ный тукъ въ нашата богата земя, отъ естеството надар съ богати сжкровища, защо да сме останали тжй сиро си отъ сичко, и отъ нейнытѣ произведенія обогатяваме д гитѣ европейскы народы? Явно е че ный безъ учені си, сме останали много бѣдни и надиря отъ тѣхъ; б просвѣщеніе нема благосъстояніе, а безъ благосжстоян тъ сжществуваніето на народытѣ е въ зло положеніе.

За това Ви думамъ, мили сестры, и Ви моля с се сърдце, послушайте моятъ слабій гласъ, елате да съберемъ сички задружно и да работиме дѣйствително просвѣщеніето и образованіето на нашій полъ, защо безъ него, просвѣщеніето, ще сме загубенъ народъ пре образованнытѣ народы, както що сме были и до дне Тамъ дѣто жената е просвѣтена и въспытана, тамъ сич цжвти, напредва и тамъ има животъ. Защо ный Бълга кытѣ да не чувствуваме тжзи голѣма нужда и свѣта н ша длъжность която са очаква отъ насъ, за нашето ми отечество и за нашитѣ потомцы, конто тѣжко ще на к лиятъ ако сега не са погрижемъ за тѣхъ, за тѣхното д бро вжспытаніе и отхрана. Ако животатъ си прекара тжй както нашитѣ майки и баби, тогись сыноветѣ ни, особно джщерытѣ ни не ще знаятъ нищо за нази, как сме работили и какво добро сме имъ направили. Майка като огледало въ една кжща, на дѣцата си, и въ сѣ друго общество, трѣба да бжде учена и добрѣ вжспита

Почитаеми Господжи и Господа, отъ Вази нищо дру ги не са очаква, освѣнъ Вашата доброволна помощь, ко

то ще бѫде единството и най първичното подкрепление на туй общополезно заведение; но при туй не трѣба да се остава настрана и съгласието, което е още по-голѣма подпорка въ тѫжкиви предприятія. Чрезъ съгласието, другитѣ народы са достигнали въ туй си високо положеніе и ный Българитѣ, чрезъ съгласието и постоянството си добыхме независимостьта на своята черква. То е най здравіятъ камъкъ на едно основаніе а когато е тѫй, никой нѣмъ не трѣба да си отдѣляме отъ него.

Най-подиръ, ный които сме были членове на настоятелството въ разстояніе на една цѣла година, като са уѣщаме неспособны за бѫдѫще да бѫдемъ пакъ въ управленіето му, молимъ Ви, почитаеми Господжи, като разглѣдате сичкыть смѣтки подробно, да ни замѣните съ други по достойны лица, да управляватъ туй свято и общополезно дѣло, за което и ный ще имъ бѫдемъ признателны. На конецъ нѣка Всевышнійтъ ни проводи своята благодать чрезъ Св. Духа, да бѫдемъ выжги сжласни, и единомыслены по-между си за много годины, което е най-пріятното нѣщо въ сичкитѣ просвѣтени общества. Дай Боже.

Срѣдство за съхраненіе на здравіето.

Ишь и най точно количеството което изискува тѣлото ти имеющь подъ вниманіе работянѣето на ума ти.

Оныя които умственно си занимаватъ много трѣба да ядатъ по-малко отъ оныя които тѣлесно работатъ много, защото смиланѣето за тѣхъ не е толкова лесно.

Като намѣринъ единъ пѫть количеството и качеството на храняѫ които ти сѫ нужни, пази ги постоянно.

Избѣгвай крайностьтѫ въ всяко нѣщо, въ ядніе както и въ піеніе.

Младостьта, пѣлный възрасть, болѣстьта изискуватъ не едно количество храняѫ. Това сѫщото е право и за разныть тѣлосложенія. храната което е много за единъ флегматикъ не е достаточна за единъ колерическы темпераментъ.

Количеството на храняѫ трѣба колкото е възможно да отговаря на качеството и на условіята на стомаха, за да може стомахътъ да го смила.

Ако това количество е достаточно, стомахътъ може съвършенно да го смиля, и то стига за да храни приличн тѣлото.

Мѫчното е да си намѣри човѣкъ точнѫтѫ мѣркѫ, ка рара; нъ яшь по нуждѫ не по удоволствіе, защото ла коміята не знай догдѣ ся удовлетворява нуждата.

Искашъ ли да ся наслаждавашъ съ дългъ животъ, с здраво тѣло, и съ енергиченъ духъ; искашъ ли да усѣ тишъ сладостьтѫ на чюдеснытѣ Божіи творенія на тоз свѣтъ, труди ся най-напрѣдъ да подчинишъ апетитытѣ и разума си.

—

Пищялката.

Писмо отъ Франклина на Г-жя Дримсиъ.

Получихъ двѣтѣ писма на любезнѫтѫ си пріятелк едното за срѣдѫ другото за сѫботѫ. Днѣсъ пакъ имам срѣдѫ. Неудостоявамъ да получя еще писмо защото и отговорихъ на прѣминѫлытѣ. Нъ, съвсѣмъ що съмъ не марливъ и каквото отвращеніе и да имамъ да пишѫ, стр хътъ да не бы да ми прѣстанѫтъ вече вашитѣ прелести писма, ако не помогна и азъ за да поддьржѫ взаимнописані то, мя принуждава да взѣмѫ перото. И понеже М. Б. извѣсти толкова одлъжително че трьгва сутринъ рано да вы види, азъ, вмѣсто да прѣминѫ тѫѫ срѣдѫ вечер както си правяхъ обыкновено на прѣдшественницытѣ й о сѫщото имя, въ вашето сладко дружество, азъ сѣдна на масѫтѫ за да прѣмина врѣмято си да мыслѫ за вас да ви пиша и да четѫ и повторѫ онова което сте ми п сали толкова пріятно.

Очьрованъ съмъ отъ вашето описаніе на рая и о плана ви какъ да живѣйте въ него. Много также од брявамъ заключеніето което правите че догдѣ дойде он ва врѣмя трѣба да извлѣчемъ отъ този земенъ свѣ всичкото добро което бы могло да ся извлѣче. Споря мени, твьрдѣ бы было възможно за насъ да извлѣче много повыче добро и да теглимъ много по-малко з быхми само искали да внимавами да **не давами мно за пищелкитѣ си**. Защото ми ся чини чи повичето с

злосчастнытѣ които виждамы по свѣта сж станали такива отъ немареніе на тѫѣ прѣдпазливость.

Вый пытате какво искамъ да кажж. Вый обычате исторіитѣ, и за това ще мя извините ако ви дамъ единъ който ся отнася за мене истый.

Като бѣхъ дѣте петь-шесть годишно. пріятелитѣ ми, на единъ праздникъ, ми напълниха джебчето съ петачета. Азъ трьгнахъ завчясъ да отида на единъ дюкянъ гдѣто ся продаваха залъгалки, нъ очарованъ отъ звука на единъ пищялкж който срѣщнжхъ на пѫтя въ рѫцѣтѣ на друго едно малко дѣте азъ му прѣдложихъ и дадохъ своеволно за неѣж всичкытѣ си пары. Вьрнахъ ся у дома и пищяхъ изъ всичкѫтж кѫщж, твьрдѣ благодаренъ чи сьмь съ нея ѣж купилъ, нъ понеже проглушявахъ ушитѣ на всичкото семейство, братіята ми, сестритѣ ми, племенницитѣ ми като ся научихж че сьмь далъ толкова пары за такъвзи единъ лошъ писъкъ, ми рѣкоха чи сьмь далъ за неѣж десять пѫти повыче отколкото струвала: тогазъ тѣ мя накараха да помыслж колко другы добры нѣща быхъ можалъ да купиж съ остатъка отъ парытѣ си, ако быхъ былъ малко нѣщо по-благоразуменъ: тѣ ся толкова смѣхж съ лудостьтж ми щото мя правяха да ся пукамъ отъ ядъ; и размышленіето ми причини повыче скърбь нежели пищялката удоволствіе.

Тая случка обаче не быде относѣ безъ нѣкаквж ползж за мене, впечятленіето като ся вджлбя дълбоко въ душьтж ми; така щото колкото пѫти ми ся доискаше да си купиж нѣщо, което ми не бѣше нужно, азъ си казувахъ въ себе си: да не давамы много за пищялкжтж; и парытѣ ми останваха.

Когато станахъ момче на възрасть, когато влѣзохъ въ свѣта и наблюдавахъ хората какво правяха, азъ забѣлежихъ че срѣщахъ много человѣци които даваха много за пищялкжтж.

Когато виждахъ нѣкого който обладанъ отъ амбиціьтж да има благоволеніето на властьтж, губяше врѣмято си да осѫвцува въ кафе-ождаа на голѣмцытѣ, да жертвова спокойствіето си, свободжтж си, добродѣтельтж си, и може быти и искреныгѣ си пріятели, за да сполучи едно

мѫничко рюдбе; азъ си думахъ въ себе си: тоз ловѣкъ дава много за пищялкѫтѫ си.

Когато виждахъ другы нѣкого жаденъ за популя и за това да ся занимава съ публичны припирны, ка оставя своитѣ чястны работы и си съкрушява съ небрѣжность: той плаща много, викахъ, за пи кѫтѫ си.

Ако познаяхъ нѣкой срѣбролюбецъ, който отхвь всякакъвъ начинъ да живѣй добрѣ, всяко почита съотечественицытѣ си, всяка прелесть на пріятел за да има единъ купъ жьлтъ металъ: окаянный, вахъ, ти даваш много за пищялкѫтѫ си.

Когато срѣщняхъ нѣкой раскошенъ человькъ твующъ всяко похвално усьвьршенствованіе на д тѫ си и всяко улучшеніе на състоянієто си на слад стіята на чювството чисто тѣлесно, и съкрушяющъ вієто си въ трьсянієто на тыя сладострастія: За денный, казувахъ си, ты си доставляшъ вмѣсто удоволствія; ты плащашъ мно пищялкѫтѫ си.

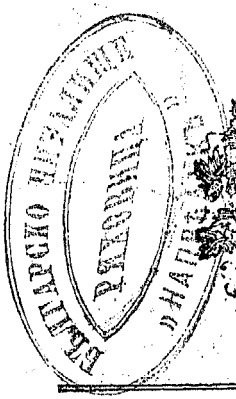
Ако видяхъ другы нѣкого пристрастенъ към бавы облѣкла, хубавы кѫщи, хубавы мобили, хубаі чіи, всичко това по-горѣ отъ капитала му, което доставлява освѣнь като прави борчове, и достигва и слѣ да изгніе въ тьмницѫтѫ: Увы!, си казувахъ, плаща много за пищялкѫтѫ си.

Когато виждахъ нѣкоѭ прѣкраснѫ дѣвойкѫ ственно добрѫ и кроткѫ, уженену за единъ човѣк стокъ и скотоподобенъ, който ѭ злоупотрѣблява і станно: много е жялно, казувахъ, че е плата толкова скѫпо за пищялкѫтѫ си.

Най-послѣ разбрахъ че най-голѣмата чясть отъ з стіята на человѣческый родъ дохождатъ отъ крывытѣ (нія които хората си съставляватъ за стойностьтѫ на та, и отъ това че даватъ много за пищялкі

. . . . . .

Сбогомъ любезнѣйшая ми пріятелко; вѣрвайте ч вашъ твьрдѣ искренень пріятель и съ единѫ прѣда неизмѣнѫ. (прѣводъ) *Л. Іовчеев.*

ЧИТАЛИЩЕ

Августъ 15 1871. Книжка 22

ОБЯВЛЕНІЕ

Читалище е вече въ крайтъ на прьвѫтѫ си годинѫ. Настоятелството ще обнародва въ единъ отъ идущитѣ броеве годишный билянць на приходытѣ и на разноскитѣ му. За това умолява прѣдварително малкото оныя мѣста които сѫ останѫли назадъ въ испращанієто на спомоществованіята си да побързатъ да гы внесѫтъ за да не виждатъ имената си въ билянца, което ще е непріятно за честолюбіето на града имъ.

Още два броя и Читалище постъпва въ вторѫтѫ си годинѫ. Оныя прочее отъ спомоществователитѣ които искатъ да получаватъ повръменното списаніе и за напрѣдъ, ся умоляватъ да испратятъ имената си колкото е възможно по-скоро за да не посрѣщнѫтъ окъсняваніе въ пріѣманіето броеветѣ на вторѫтѫ годинѫ.

Въ този случяй, ный ще напомнимъ на читателитѣ чи това повръменно списаніе ся основа отъ Цариградското Българско Читалище, сирѣчь отъ младытѣ родолюблвы Цариградскы българы

съ цѣль да спомогне по възможности за народн
то ни просвѣщеніе.

Като глѣдаха періодическытѣ списанія, не
европейскытѣ народы, конто сѣдѫть несравнен
по-высоко отъ насъ, нъ на народытѣ между кои
живѣимь, на Грьцитѣ, на Ирменцитѣ, даже и
Турцитѣ, да ся умножяватъ отъ годинѫ на
динѫ и да намиратъ многобройны читатели и спом
ществователи, като сравняваха осязателный
прѣдъкъ на тыя народы съ мравунскытѣ сты
на нашій, който нѣмаше нито едно періодиче
списаніе, като смѣтаха чи единъ български
родъ отъ 6,000,000, който отъ 20 годинъ ву
се напрѣдва, ще е достигналъ вече до едни с
пень на развытіе щото да има нуждѫ отъ п
читаніе и да е въ състояніе да поддьржа
дно повръменно списаніе, тѣзи родолюбиви
риградскы българи неможяха да траять так
срамъ за народа си безъ да не испытатъ ос
ваніето на едно подобно списаніе.

Распалени прочее отъ пламененъ патріотиз
въодушевени отъ едни и истѫтѫ мысль за нап
дъка на отечеството, членоветѣ на Царигр. Б
Читалище ся рѣшиха да жертвоватъ доброво
си годишенъ доходъ за да основѫтъ періодическ
Списаніе Читалище, и то съ толкова умѣр
нѫ цѣнѫ щото да е достѫпно на по-голѣмо чи
спомоществователи, да спечелятъ врьху мноя
твото което губять врьху цѣнѫтѫ и да распр
транѫтъ доста списаніето между народа.
бѣха твьрдѣ счастливи да видатъ чи народ
посрѣщна списаніето съ истый въсторгъ съ
того они почнаха: 1700 спомоществователи (
ра до тогава непозната въ аналитѣ на Бъл

скытѣ поврѣменны списанія) отговориха на патріотическый имъ гласъ и доказаха чи и они разбиратъ ползѫтѫ и нуждѫтѫ на едно такова списаніе за народа ни; това число дозволи на списаніето да върви прѣзъ цѣлѫтѫ годинѫ, твърдѣ безпрепятственно и твърдѣ рѣдовно, при всичкѫтѫ умѣренѫ цѣнѫ. Въ най-образованытѣ дръжяви неможите намѣри 24 книжкы за полвинь лирѫ. Цариградското Бълг. Читалище жертвова за това патріотическо дѣло само и само за да може чрѣзъ трайното учрежденіе и постьпенното усьвьршенствованіе на Читалище да распространява полезны познанія отъ всичкытѣ клонове на наукѫтѫ и да съдѣйствува за умственното и нравственно развытіе на народа ни. Цѣльта му е высока и благородна. Тя удовлетворя до еднѫ стьпень еднѫ отъ най-голѣмытѣ нужды на Българскый народъ.

Нѣма съмнѣніе чи Настоятелството е слѣдвало внимателно вървежя на повременното списаніе и е могло да изучи отъ свѣдѣніята си отъ вънъ промѣненіята и улучшенія които има да ся направать въ списаніето. То познава длъжностьтѫ си и неговото най-голѣмо желаніе е да ѭ испълнява удовлетворително; нъ то върви по здравый и естественный пѫть: не прѣдпріима нѣща по-голѣмы отъ силытѣ си, каквото правяхме до сега и не сполучвахме; то ся простира съразмѣрно съ срѣдствата си, и върви като всяко ново дѣло постьпенно къмъ усьвьршенствованіето си. Само, за да може да прави отъ годинѫ на годинѫ стѫпкы нанапрѣдъ, изискувать ся отъ вънкашнытѣ наши съотечественици двѣ нѣща 1° да испрататъ колкото е възможно по-го-

лѣмо число спомоществователи; това е едно
ловіе безъ което всичко друго е невъзможно
2° да взѣматъ въ списанието участіе въпкаш
тѣ наши учени и да ни испращатъ было ор
налны съчиненія было добры прѣводы. Кол
пѫти ни ся испрати нѣкой членъ вразумите
изложенъ и който да има интересъ за по-голѣ
тѫ чясть отъ читателитѣ ни ный ще му дав
мѣсто въ списанието. Мимоходомъ забѣлѣжв
на нѣкои отъ нашитѣ учени които казуватъ
ся пратили статіи за обнародваніе, чи въ ма
ріала който ни ся е вручилъ ный ненамир
статіитѣ имъ и това дохожда или защото не
пристигнали въ Цариградъ или защото сѫ ся
губили като минуваха прѣзъ много рѫцѣ. За
ся избегне това неудобство желателно бы (
да ся надписватъ статіитѣ направо до едно
мо лице, до Редактора.

Ный повтарямы. Настоятелството е въ
шевено да жертвова всичко що му е възмо
за распространеніето и осъвършенствованіет
това нужно за народа ни списаніе. Нъ ако
чкытѣ ни по въпъ учени, ученолюбивы, патр
не сѫ въодушевены отъ сѫщѫтѫ любовъ за
родното ни развитіе, ако ся не трудатъ да
пространатъ въ народа ни вкуса на четені
навыка да жертвува за наукѫтѫ и за душе
хранѫ, ако не съберѫтъ многобройны спомо
ствователи и ако нѣматъ народнѫтѫ гордост
глѣдать чи българскый народъ вървн напрѣдъ,
не взѣмѫтъ участіе въ едно списаніе което е
ставено отъ народа за народа, они щѫтъ из
скръбьтѫ да видятъ чи въ 6,000.000 българ
народъ, комуто девизата е: ПРОСВѢЩЕ

не сѫ ся намѣрили 2,000 души да дадѫть по полвинь лирѫ за единственното имъ періодическо списаніе! За това ся надѣимъ чи цѣната като останва сѫщата и за вторѫтѫ годинѫ нашитѣ единородци ще ся покажѫть на высочинѫтѫ на патріотизма когото изискватъ отъ тѣхъ народната имъ гордость и българкый напрѣдъкъ. Всѣкы Българинъ трѣба да знае чи съ полвинь лирѫ. освѣнъ чи купува за себе 24 книжкы, доставлява на 2000 души по толкова, на 20.000 души книгѫ за четеніе и на цѣлій си народъ умственинѫ хранѫ. Ный ся уповавамы за събираніето на спомоществователитѣ на иниціатива на читалищата, на женскытѣ дружества и на всичкытѣ любители на народното ни просвѣщеніе.

Лазарь Іовчевъ.

ИСТОРІЯ

НА

Француско Прускѫтѫ войнѫ.

Битвата на Садовѫ (1866) въ конѫто Прусія побѣди Австріѫ и станѫ господаркѫ на всичкѫтѫ Германскѫ госпнѫ силѫ, раздраз и силно честолюбіето на Францускый народъ. Лежитимисти, орлеанисти, републиканци, съ единѫ рѣчь всичкытѣ противни партіи на Имперіѫтѫ напълнихѫ Франціѫ съ отчаянны выкове чи съ неспособностьтѫ си Наполеонъ оставилъ Прусіѫ да съедини подъ себе си 40,000,000 Германци въ едно цѣло, съ което уменшилъ много Франціѫ като военнѫ силѫ. Войската видѣ съ не по-малко незадоволствіе блясъка на прускѫтѫ игленнѫ пушкѫ. Негодованіето быде всеобщо. Види ся да е въ природѫтѫ на человѣка да не може да ся мысли силенъ и счастливъ ако не е въ състояніе да докажи на съсѣда си на дѣло чи е по-силенъ отъ него, и съсѣдътъ му да не вѣрва чи е станалъ доста силенъ ако не докажи на

противника си че го подмицува въ силѫ. Самъ
леонъ III. изиграпъ въ неѭ войнѫ отъ по-лукавъ
бе си, не приготвенъ да подаде внезапно помощь
стріѭ или да обяви войнѫ на Прусіѭ и да уп
слѣдствіята на Садовѫ, за да неостави французкый
безъ никакво удовлетвореніе поиска да купи отъ
діѭ Люксембурското Герцогство и да го присъе
Франціѭ; пъ Бисмаркъ, който вчера бѣше спечели
кова господарства, като ся не боѣше вече отъ Нап
за да даде на Германцитѣ да почюствоватъ плода
единепіето и на силѫтѫ, отк за сега това присъе
на Наполеона III и го принуди да оттѣгли срамно
ря постѫпкѫтѫ си. Отъ тогава пріятелскытѣ сношен
ду двѣтѣ дьржави станахѫ еще по-мѫчны.

Французкый народъ, наученъ отъ два вѣка
да ся съглѣдва не безъ нѣкакво основаніе като
народъ въ Европѫ, упоѣнъ отъ прѣминалѫтѫ си
славѫ, неможеше да има самоотверженіето да глѣд
възвыши другъ единъ съсѣденъ нему народъ с
само бытвѫ и да почне отъ утрѣшный день на по
си да го раздражава, да го извыква на бой, д
качя въ народнѫтѫ му гордость, неможеше д
това безъ да не прьстоса единъ пѫть с блѫтѫ
младый си гордъ съперникъ. Една война съ Пру
ше прочее неизбѣжна; деньтъ само въ който щеш
бухне бѣше не познатъ. Застарелый вечь и боли в
леонъ III, надвиванъ въ вънкашнѫтѫ си полити
Бисмарка, гонимъ въ дрьжавѫтѫ си отъ простытѫ
кова противны партіи за които Садова бѣше едно
оружіе противъ него, невиждаше друго срѣдство
сеніе на династіѭтѫ си освѣнь въ единѫ счастлив
противъ Прусіѭ, съ комѭто или да спрѣ Германс
динство или да увеличи нѣкакъ Франціѭ.

Отъ своѭ страпѫ, Прусія, слѣдъ войнѫтѫ
Данемаркіѭ (1863) въ комѭто завлада двѣ пр
слѣдъ войнѫтѫ противъ Австріѭ (1866) въ кои
влада толкова господарства, като распол гаше отъ 1,2
солдаты и познаваше способностьтѫ на генер лыт
боѣше не да извыка Франціѭ на войнѫ, пъ да й
ви врѣмя да ся приготви достаточно, да не прѣо

войскѣтѣ си, и за това не оставяше случяй да ѣ на раздразни и извыка по скоро на неизбѣжното онова исполинско единоборство. Въ предвижданіе на това нѣшо тя ся бѣше приготвила и ся пръготовляваше непрѣстанно; изучила бѣше непріятеля си въ всяко отношеніе и му познаваше всичкытѣ качества и недостатки, и не жалеше нищо за да приготви и усигори отъ далечь побѣдѣтѣ. Нѣкои Французкы генерали като Трошю и Шангарніе вмѣсто да отворятъ съ списанията си очитѣ на французкото самооблщеніе и небрѣжность врьху лошьѣтѣ организаціѣ на французкѣтѣ войскѣ, не просвѣтиха освѣнь внимателный и бодъръ прусіянець. Брошюрата на Принцъ Фридрикъ-Карла подъ наименованіе: *Искуството да побѣждаваны Французитѣ.* показва че той бѣше твърдѣ добрѣ изучилъ французкѣтѣ арміѣ. Освѣнь това, Прусія бѣше организовала едно безчисленно множество военны спіоны които изучихѣ Франціѣ и въ най-малкытѣ й потробности, вдигнаха карты, планове и приготвихѣ всичко за едно военно нападеніе. При това, Бисмаркъ не прѣставаше да распалява въ имято на единството и на патріотизма всичкытѣ Германци въ общѣтѣ имъ умразѣ противъ Франціѣ като самото прѣпятствіе на Германското господствуваніе и величіе.

Напротивъ, Наполеонъ, който знаеше чи една счастлива война противъ Прусіѣ му е неизбѣжна, ся прѣготовляваше много злѣ. Като поиска съ единъ законъ да сътвори движимѣ гвардіѣ която да увѣличи числото на войскѣтѣ му съ 450,000 солдаты, всичкытѣ противны партіи ся развыкаха противъ този законъ и ся съгласиха да проповѣдать единогласно прѣдъ простѣтѣ гласоподавателиѣ масѣ чи не трѣба повыче войскѣ и чи Наполеонъ искалъ да гы направы солдати за да гы по-лесно господствува, така щото законътъ не може да ся тури въ дѣйствіе. Прѣуготовленіето му ся ограничи въ единѣтѣ пушкѣ шаспо и въ единѣ матрайозѣ, съ които казувахѣ чи ще правять чюдеса. Ако осѫждамь партіитѣ за гдѣто ся повишувахѣ въ съпротивленіето си повиче на умразѣтѣ си противъ Имперіѣтѣ нежели на любовьтѣ си къмъ отечеството съ което спомогнахѣ за злосчастіето му, азъ неоправдавамь съ това Наполеона за гдѣто неприготви

и рода си за единъ серіозенъ войнъ, което бѣше длъжн
стьта му. Когато обяви войнѫ той небѣше въ ни
почти приготвенъ: кои му сѫ съюзницитѣ или кои мо
да има за съюзници, какъвъ общо планъ може да изл
отъ т.ва положеніе, колко му сѫ войскытѣ; врѣмя ли
сега да ся обяви войнѫ, какъ трѣбва да ѫ почни, в
чко това ся вижда да не было никакъ обмыслено нито с
генералытѣ му нито отъ министрытѣ му. Той незна
даже да ли Южна Германія ще бѫде съ или противъ
го. Прусія напротивъ знаеше не само общето располо
ніе на Европейскытѣ дрьжавы, нъ и вътрѣшното съст
ніе на Франціѫ много по-добрѣ отъ много французи,
наскоропшый плебицитъ й показа чи Франція нѣма по
че отъ 300,000 солдаты и чи нѣма въ войскѫтѫ ни
корность на дисциплинѫ.

И така, съединена въ едно цѣло, подбудена отъ пла
менъ патріотизмъ, водима отъ единъ Дьржавенъ мѫжь
кусенъ и дьрзновенъ, притяжающь единъ многочисленъ
мінѫ, силно организованъ, чюдесно покорнѫ, здраво и
ченѫ въ военныте работы, въ положеніе да влѣзи ве
день въ бой, Германія бѣше готова да прѣдпріеме е
исполинскѫ войнѫ.

Франція, юнашка и надменна, нъ станала безгры
и много самоувѣрена отъ прѣшедшитѣ си военны по
гы, злѣ управлѣема, съ единъ войскѫ неповиновнѫ, пр
водима отъ единъ начялникъ, комуто умственныте спо
бности бѣха вече значително отслабнали, неможеше да
надѣе да излѣзе побѣдително изъ борбѫтѫ си съ ед
непріятель на когото войскытѣ бѣха силно организова
чюдесно покорны, по-многочисленны и прѣдводимы
генералы пълны съ талантъ и съ енергіѫ.

II.

Прѣдлози на войнѫтѫ.

Нѣколко дни прѣди да ся появи кандидатството
принцъ де Хохенцолерна за Испанскый прѣстолъ, Оли
пьрвый министръ на Наполеона III, казваше въ кам
тѫ чи сношеніята на Правителството съ другытѣ дрь
сѫ твьрдѣ добры и чи плебицитъ далъ новѫ си
трайность на Наполеоновѫтѫ династіѫ. Нищо проче

не виждаше опасно на оризонта. Малко нѣщо послѣ Европа взѣмаше съвсѣмъ другѣ физіономіѣ: отъ голѣмѣ тишинѣ тя падаше въ голѣмѣ борѣ. Кой бѣше причината на това внезапно промѣненіе? една неразмыслена постѫпка отъ страннѣ на единъ генералъ, трьснѫщь отъ единѣ годинѣ насамъ единъ царь и предлагающь самъ отъ себе си Испанскый прѣстолъ на единъ Прускы князь, който, безъ да чяка рѣшеніето на Испанскытѣ прѣдставители и безъ да опыта Европейскѣтѣ дипломаціѣ, нито да опази обыкновенныте въ такыва случяи приличія, пріѣма.

Щомъ ся научява това нѣшо, Французското Правителство ся разлютява и министрътъ на въпкашныте дѣла извѣстява на камарѣтѣ чи Правителството нѣма да остави Прусіѣ да тури ржкѣ на Испанскый прѣстолъ и така да разв ли настоящето равновѣсіе на силытѣ въ Европѣ и да тури въ опасность интереситѣ и честьтѣ на Франціѣ, отъ които думы цѣла Европа разбра чи войната ще избухне. Испанскый министръ на въпкашнитѣ дѣла ся оплаква на Французскый посланникъ че Наполеонъ оборвалъ всичкытѣ до сега кандидатства за въ полѣ на принцъ Алфонса и не дозволява на Испаніѣ да слѣдва Прусскѣтѣ политикѣ. Въ Берлинъ. Бисмаркъ, ако и да знае всичко, казва чи нѣма хаберъ отъ тѣѣ работѣ, чи Прусското Правителство ся не мѣси въ Испанскытѣ работы, защото мысли чи Испанія е свободна да избере за царь когото иска. Въ това врѣмя парижкытѣ и берлинскытѣ вѣстници распалятъ духоветѣ и гы приготовлявать за войнѣтѣ. За да не стани причина на единѣ ужасенѣ войнѣ, принцъ де Хохенцолернъ ако и да оттѣгля кандидатството си отъ Испанскый прѣстолъ, Французското Правителство изискува отъ Прусскый царь да даде честно слово чи занапрѣдь нѣма да дозволява пакъ на принца да пріѣма Испанскый прѣстолъ. Царьтъ отказва да даде думѣ и дава заповѣдь най послѣ да извѣстѣтъ на Французскый посланникъ чи го не пріѣмѣ на одіенціѣ. Това е една докачия за Франціѣ и войната е обявена.

III.

Обявленіе на войнѣтѣ.

Въ прокламаціѣтѣ си Наполеонъ III казваше чи

войната ще бѫде дълга и трудна, чи Франція има
отъ помощь-тѫ на всичкытѣ си чяда и отъ това
знаваше чи нераздѣляше напълно мечтаніята на л
лытѣ и на министрытѣ си, безъ да ся бой обаче д
войнѫтѫ съ такъвъ съмнителность. Единъ официри
неговый главенъ штабъ обп родва плана му въ чл
който публикува подъ заглавіе: «Причинытѣ конго
раха капитулаціѭтѫ по Седанъ.» Този официрин
чи Императорътъ смѣталъ да съедини при Метц
арміѭ отъ 150,000 души и при Стразбургъ, дру
100,000 души, да слѣе двѣтѣ тѣзи арміи въ ед
250,000 души съ които да прѣмине Рейна при
остающь на дѣсно крѣпость-тѫ Растадъ, и на лѣ
пость-тѫ Жермерсенъ. Като ся намѣри тѫй отъ д
страниѫ на Рейна той принуждаваше Дьржавытѣ на
Германіѭ да сѣдѫтъ неутралны и отиваше послѣ
Прусытѣ. Догдѣ да достигне до тамъ, 50,000 ду
браны въ лагера на Шялонъ, подъ прѣдводителст
Маршалъ Канробера трьгваха къмъ Метцъ за да
щавать слѣдытѣ на арміѭтѫ и да пазять Север
чиѭтѫ граница. Въ сѫщото врѣмя Французката фло
да ся намѣри въ Балтійското море и гдѣто щѣла
държи единъ часть отъ Прусскытѣ силы съ заплаш
нападни крайморскытѣ градове.

Тоя планъ бы сполучилъ само ако да е былъ
женъ въ дѣйствіе прѣди непріятельтъ да бѣше гото
поленъ мислилъ чи е можялъ да сполучи тоя ре
посрѣдствомъ желѣзныгѣ пѫтища. Това мечтаніе м
гыбелно. Еще отъ пръвый часъ той видѣ чи орга
та на войскѫтѫ му бѣше толкова недостаточна щ
всичкытѣ бързи пѫтища, тя ся не вдаваше за внеза
срѣдоточаваніе на единъ голѣмъ арміѭ съ всичкытѣ й
и потрѣбы, особенно когато една добра администр
е нарядила това изъ далеко.

Вмѣсто да иматъ, както въ Пруссіѭ, военни
всегда организованы, събраны въ провинціѭтѫ гдѣ
е готовъ всичкый матеріалъ и другытѣ прибавлени
скытѣ съставлявающи Френскытѣ тѣла сѫ распръсн
цѣлѭ Франціѭ, а матеріалътъ и прибавленіята имъ
мирать кой знае на кѫдѣ изъ Дьржавѫтѫ. Така, к

ся образува едно тѣло на границѣтѣ на Франціѣ, артилеріята му дохожда обыкновенно отъ противоположнѣтѣ граници колята и другытѣ потрѣбы отъ столицѣтѣ. Колкото за редифитѣ, тѣ трьсатъ тѣлата си отъ най-отдаленытѣ крайща на Франціѣ. Така щото желѣзнытѣ пѫтища не стигатъ за принасянѣето на толкова человѣци, коніе и вещество въ толкова крьстосаны страны; безпорядокътъ и збрькотіята ся въвождатъ въ всичкытѣ гардіи въ които неможи да ся распознае кой отъ гдѣ иди и на кѣдѣ отива. Съ такъвѫ организаціѣ разумѣва ся колко укѫсняваніе и побьрквание може да стане въ врѣмя на войнѣ. Дежанъ, министрътъ на войнѣтѣ трисе двѣ седмицы на ѣдѣ е 19-ый региментъ на инфантеріѣтѣ който я находялъ въ Корсикѫ. Случяв ше ся единъ редифинъ отъ Алзасъ да отиди да намѣри регимента си въ Алгиріѣ или въ Марсиліѣ съ когото да ся върни послѣ пакъ въ Алзасъ. На което мѣсто и да пристигне войската нищо не намира готово. Депешитѣ въ които генералытѣ пытатъ министра въ Парижъ гдѣ имъ е войскѣтѣ, хранѣтѣ или касѣтѣ показватъ най добрѣ тѫѣ злосчастнѣ бъркотіѣ.

Като пристигналъ въ Метцъ Императоръ Наполеонъ видѣлъ чи плановетѣ му исчезнахѫ. Събраната му арміѣ имала на Метцъ само 100,000 души вмѣсто 150,000 и на Страсбургъ само 40,000 души вмѣсто 100,000, и тѣлого на Канробера еще не сѫществувало. Региментитѣ ся съставляваха отъ 1200 до 1500 души вмѣсто да сѫ по 3000 души. Региментитѣ по 1700 души бѣха много рѣдкы. Артилеріята и кавалеріята не бѣхѫ еще готовы. Ни едно тѣло нѣмаше всичкытѣ си допълненія за да влѣзе въ бой. На заповѣдьтѣ му да му испрататъ по-скоро отсѫтствующитѣ регименти министерството едвамъ ся повинува отъ страхъ да не бы кто испразни Парижъ и Ліонъ да скокнатъ республиканци, соціалисти и комунисти които чякатъ такъвъ случяй, за да въстанатъ или въ Алжако извади отъ тамъ войскѣтѣ. Пруситѣ имахѫ прочее гиріѣ аранитѣ, всичкото врѣмя да вдигнатъ и свалятъ 400,000 Германци на границитѣ и намѣратъ Наполеона чи ся не е еще приготвилъ за бой.

IV.

Положението на противниците.

Когато се всички сраженія, французитѣ и германцитѣ си сѫщи въ равнинѫта на Мозель, съ умыслъ всѣкой отъ тѣхъ да се мѣсти за срѣщоположе на тѣхнитѣ сѫщи, и едва часть отъ войската си въ прва линія простиратъ и всичкитѣ движенія на правитѣ и сѫщи страни на Сарръ на Лотеръ, и на Рейнъ.

Тѣи прва линія, на 160 километро ширина, (30 часа) съставлявше само единъ тримѣлникъ комуто хѣтъ сѫ и мирене предъ Висембурѣ и двѣтѣ страни простиранѫ: едната къмъ Страсбурѣ, другата къмъ опшѣ.

Германцитѣ бѣхѫ потрупали тѣхнитѣ 400,000 души сѫщи: 1-та имъ армія подъ Стайнмецъ, въ Водзи зат Сарръ; 2 та ихъ армія подъ командуванието на Принца Карла, въ равнинѫта на Мозель; 3 та армія подъ предводителството на Прусскій принцъ, Лотеръ и около Рейнъ. Тѣи три армій имало по средствія отъ французитѣ тѣхъ, распрѣсканы по много голѣмо четиритно пространство, имайѫ за сее предимущество на движимостьѫ и слѣдователно на надмощіе.

Тогова бѣше положеніето на двѣтѣ войщы по всѣкото, на 2 Августа, само отдѣленіе отъ тѣхното 1-во войско, което съдружаваше Наполеонъ III и 14 души му сѫщи, вопрѣки сѫщо положеніе родило въ Сарръ и отбитіе цѣлыѫ линіи на Стайнмецовѫ арміѫ. Това прво сраженіе на Стайнмецовитѣ войски Французитѣ с единый счастливъ успѣхъ не подкопавѫтъ арміѫ.

V.

ПРИЗЕМЛЯНИЕТО НА ВИСЕМБУРГЪ.

На 4 Августа, Германцитѣ си бистатедно отмѣнятъ за битвѫта на Сребрѣнъ въ комато прѣдыдѫтъ линіи си отбляжи хѫ къмъ срѣдѫтъ на поспѣшното тѣло, дѣленіето Абел-Дуе, отъ Маяхонщото тѣло, си и рание при Висембурѣ на прѣки на тримѣлникъ и то съставлявше прѣдыдѫтъ Французка линія. Това

дѣлче (около 10.000 души) уединено, твърдѣ отчаяно, много отдалечено отъ подкрѣпитѣ си за да може да му ся дойде и помощь, изоставено на собственитѣ си силы, нападнято отъ весма многочисленѣ силѣ, загърлено отъ всѣѣ страни отъ цѣлѣѣ почти армiи (около 120.000 души) на Прускый принцъ, ся побѣждава и съвършено растроява съ загубѣ: 1 топъ, 1000 плѣнници и по-голѣмѣѣ чясть на матеріала си.

Генералътъ му, въ отчаяніе, и нежелающь да приживѣе на безчестіето да гледа отдѣленіето си распрьснато, ако и да бѣше невъзможно да улови побѣдѣѣ, обыколенъ отъ нѣколко юнаци, впуща ся вѣрдъ безчисленитѣ непріятели и намира славѣ смьрть на бойното поле.

Въ лошето положеніе въ което ся намираше тогава Наполеоновата войска, распиляни по дълги пространства, срѣщу непріятелскѣтѣ много по съсрѣдоточенѣ и много по многочисленѣ войскѣ, пораженіето на Висембургъ трѣбаше неизбѣжно да довлече още по-ужасны.

VI.

Битвата на Вертъ.

Фрѣнцуската войска ако и да ся не намираше ни доста съсрѣдоточена, ни прилично расположена за да може да удържи сериозѣ битвѣ, въ нетърпеніето си да спечели часъ напрѣдъ едно блистателно отмѣщеніе, императорътъ налага на началника на войскытѣ които ся намирахѣ на прьвѣ линiи и го принуждава да даде по-скоро бытвѣ.

На 6 Августа, тѣлото на Макмахона (около 35,000 души), уединено и съсрѣдоточено къмъ Вертъ е принудено да ся удари съ армiѣтѣ на Прускый принцъ която ся въскачваше на 140,000 души. Като познаваше, види ся, голѣмото число на непріятеля си и като не сѣѣше да го нападни, Макмахонъ съсрѣдоточилъ войскѣтѣ си около Вертъ въ единъ срѣдинъ прѣсеченъ съ единъ малкъ рѣкъ и забиколенъ отъ горы които му не дозволяватъ да вижда какво става около него.

Въ такова едно непзгодно положеніе за защитителнѣ битвѣ, маршалътъ располага войскытѣ си още по въ лошъ рядъ; 1-то му отдѣленіе заимава едно лице много пространно; 3-то му отдѣленіе, сломено на двѣ линiи, ся на-

обезкредити правителството и да причини паденіето на Наполеоновѫ Имперіѫ.

Слѣдъ наружнѫ побѣдѫ на 2 Августа Фроасаръ, съ 2-то тѣло и съ едно отдѣленіе отъ тѣлото на Базена всичко около 30,000 души бѣше захваналь едно високо мѣсто на дѣснѫгѫ высочинѫ на долнѫгѫ на Саррѫ, срѣщу Сребрюгъ, отъ двѣтѣ страны на пѫтя св. Авотъ, дѣсната му страна къмъ Спишеренъ, лѣвата къмъ Стиринъ, резервыгѣ назадъ отъ срѣдоточіето му къмъ Форбакъ.

1-та Пруска армія, подъ начилствого на Стейнмеца, ся намираше срѣщу Фроасаровото тѣло. Едно отдѣленіе конница и 3-го, 7-то и 8-то тѣла, по-ближнытѣ до Сребрюкъ почнѫхѫ войнѫтѫ на 6 августа.

Около пладня пруската кавалерія преминува прѣзъ Сребрюкъ, който тогава не бѣше занятъ отъ Французитѣ, и отива да ся постави на лѣвый брѣгъ на Саррѫ. Авангардата ся излага подъ огъня на французскыгѣ батеріи поставены по врьховетѣ на Спишеренъ. 14-то отдѣленіе което слѣдваше конницѫтѫ отъ близу, пристигнува тамамъ на врѣмя за да отбѫсне французскыгѣ войскы слѣзли отъ высочины ѣ да бѣгѫтъ види ся отдѣлно прускѫгѫ конницѫ.

Това прьво сраженіе въ което французскытѣ батерѣи хвьрлять буланъ огънъ отъ высочинытѣ на Спишеренъ, привличи къмъ битвѫгѫ и другытѣ прускы войскы които ся намирахѫ задъ Саррѫ. Тогава като артилеріята на 7-то пруско отдѣленіе ся бори съ французскѫгѫ артилеріѫ, артилеріята на 3-то и на 8-то прускы тѣла привлаква тичишкомъ на боя и една часть отъ пѣхотнѫгѫ войскѫ пристига съ желѣзный пѫть.

Генералъ Фроасаръ който до тогава имаше повыче войскѫ отъ непріятеля, вмѣсто да направи едно елычно и пълненіе, да кутрии 7-то пруско тѣло, уединено по лѣвый брѣгъ на Саррѫ, продължява да развлачи битвѫтѫ, да хвьрля отъ далечь по непріятеля и дава съ тоя начинъ врѣмя на прускыгѣ многобройны масы да достигнѫтъ на линіѫ. Истина е чи гористытѣ высочины на Спишеренъ и на Стиринъ които господствуваxѫ равнинѫтѫ на Саррѫ ся вижлахѫ да даватъ на французитѣ едно неуборимо положеніе. Въ Генералътъ като чи ли непознаваше чи едно мѣсто колкото и да е добро, става лоше

щомъ ся ограничишь само да го защищаваш и да чякашь да дойде непріятельтъ да тя забыколи отъ всѣду, безъ да взѣмишъ иниціятива на нападанието.

Главното нѣщо за всѣкы генералъ е да знае кога трѣба да ся остави да ся забыколи и кога не трѣба да ся остави. Наполеонъ I като ся остави на Остерлицъ да ся забыколи стратегическы, съхраняваше отъ своѣ страиѣ прѣимуществото на движимостьтѣ, и, по причиѣ на съсрѣдоточеното си положеніе, иниціативата на нападаніето му принадлѣжеше, коего му дозволи да дѣйствува съ силны масы противъ много пространното лице на съѣзныте силы.

Ако ся остави нѣкой да ся забиколи тактично, сирѣчь ако чяка непріятеля на мѣстото си, да дойде на единъ крошумъ растояніе, както направихѣ Бенедекъ на Садовѣ, Мак-Махонъ на Бертъ, Фроасаръ на Спишаренъ и Наполеонъ III на Седанъ, дѣйствіето на срѣдосрѣмителный огънъ има врьху дѣйствіето на срѣдобѣжный много съкрушителиѣ силѣ и е много обезкуражително и много убійствено за заобиколенѣтѣ войскѣ.

Прусіяицитѣ прочее като видѣха чи Фроасаръ сѣди боязливо на высочинытѣ на Спишеренъ, рѣшявать ся да го измѣстать изъ гнѣздото му. Положеніето му не бѣше лесноприступно отпрѣдъ, за това петь батайона проникватъ прѣзъ горѣтѣ на Сирленгъ и го приближаватъ отъ лѣвѣ страиѣ; нъ щомъ ся опитвать да пробіѣтъ пѣтъ и да захванать върховетѣ, той гы испотрѣпва и струпулява пакъ въ долинѣтѣ, чясьтъ бѣше тогава осьмь. Войскытѣ на 3-то и на 8-то тѣла прускы пристигнахѣ на сраженіето. Генералъ Гебенъ, който командуваше въ отсѣтствіето на Стейнмеца, заповѣдва обще нападеніе по всичкото лице на Французитѣ и настроява главнытѣ си силы тамъ гдѣто трѣбаше, сирѣчь къмъ дѣснѣтѣ странѣ.

40-ый региментъ на пѣхотнѣтѣ войскѣ върви найнапрѣдъ подкрѣпенъ отъ дѣсно и отъ лѣво отъ войскытѣ на 14-то и 5-то отдѣленія и слѣдуемъ отъ близу отъ силны резервы. Тая маса, прѣдшествуема отъ единъ облакъ стрѣлци прѣминува расталацитѣ, като отбліяиѣ непріятелскытѣ стрѣлци, конто срѣща отъ прѣдѣ си; нъ щомъ излѣзва изъ горѣтѣ за да достигне на высочинытѣ на Спи-

шереиъ, тя срѣща едно много упорито съпротивлені французитѣ, като събирать всичкытѣ солдати конто ся и мирать въ тѫзи точкѫ, правать отчаяино усиліе за да вз мать пакъ назадъ изгубеното мѣсто. Прускага пифант рія дьржи здраво, пейныгѣ стрѣлци задъпени въ расгал цитѣ въздьржять непріятелскытѣ стрѣлци, и отъ двѣ страны ся біять съ свирѣпость. Въ растояніе на пѣкол врѣмя, битвата е перѣшителна; и двѣтѣ страны сѫ ед срѣщу другѫ и нито едната нито другата ни напрѣд ни отстѫпва. Въ най-голѣмѫтѫ ярость на борбѫтѫ ед нападателно впущаніе отъ страиѫ на Фр нцузитѣ излѣз изъ селото Долгинъ, впива ся къмъ дѣсно на прусіяни тѣ, принуждава гы да отстѫпать и задъ и да ся върна пакъ въ гористыгѣ мѣста. Това прѣимущество е за ма ко врѣмя: пифантеріята на 15-то пруско отдѣленіе и а тилеріята на 5-то отдѣленіе избухнувать тугакси на вр горжтѫ, влазять внезапно въ бой, спирать пръвомъ непр теля въ нападеніето му, въ вървежа му напапрѣдъ, и нападать послѣ въ положеніето му заедно съ всичкытѣ силы и войскы Французитѣ ся защищ вать мѫжествен нъ сѫ въ невозможность да въздьржять многочислено нападеніе което гы смазва, и енергичното нападеніе Пруситѣ гы принуждава да изоставать това положеніе ко то бѣхѫ мыслили неуборимо. Това имъ надырне движ ніе рѣшява сѫдбѫтѫ на битвѫтѫ. Фроасаръ е принуде да изостави тѫзи человѣшкѫ сахланѫ и да ся смгне бя зомъ къмъ Форбакъ и къмъ Св. Аволдъ.

Прослѣдуемъ до крайность, Фроасаръ едвамъ напр вя отстѫпленіето си и то съ много трудъ и въ голѣ безпорядокъ: пѫтьтъ прѣзъ когото е миналъ прѣдстав ваше най-скрьбното зрѣлище; всѣду изоставени оруж коля, дрѣхы, вѣщи.

Битвата трая цѣлъ день. Понеже свирепостьта на з щищаваніето быде равна на енергыѫтѫ на напад ніето загубытѣ и отъ двѣтѣ страны бѣхѫ огром тѫй само едно отдѣленіе пруско бѣше загубило не м малко отъ 2500 души мрьтвы и ранены, Французи освѣнь голѣмо число мрьтви и ранены бѣха оставили новь отъ 2000 плѣнници въ ржцѣтѣ и Германцитѣ. (Слѣдв

Л. Іовчевъ

Мрътвото и живото на земѧтѫ.

Нашата земя е напълнена съ твърдѣ разнообрани творенія. Нъ колкото разнообразны и да сѫ прѣдмѣтытѣ, сичкы тый сѫ направены туку-рѣчи отъ 60 вида матеріалъ, отъ 60 различны вещества. Тѣзи вещества са наричатъ прости вещества, прости тѣла, елементы, защото не сѫ станѫли отъ нѣколко другы выда вещество, нъ само отъ единъ видъ. Простытѣ тѣла не могѫтъ да са раздѣлѧтъ на другы прости тѣла, сѣко просто тѣло има свои отдѣлны свойства и силы които не може да изгуби, додѣто то сѫществува отдѣлно.

Когато нѣколко прости тѣла са съединѧтъ помежду си, тый правѧтъ сложно тѣло. Сложнытѣ тѣла сѫ бескрайно разнообразны, защото простытѣ тѣла са съединяватъ помежду си различно, по много начина. Съ едно просто тѣло могѫтъ да са съединяватъ много другы тѣла не само въ еднаквѫ мѣрѫ. нъ и въ различны мѣркы, тъй щото въ едно сложно тѣло да има повече отъ първото просто тѣло, а въ друго по-малко. Три елемента могѫтъ са съедини по между си по нѣколко начина. Ако сѣкы отъ тѣхъ влѣзе въ равенъ обемъ. сложното тѣло ще получи извѣстны свойства; ако влѣзатъ въ равно тегло, сложното тѣло ще бѫде съ другы свойства. Ако ли и обемытѣ и теглата сѫ различны, сложното ще получи съвсѣмъ другы свойства. Нъ не е само това причината на голѣмото разнообразіе въ сложнытѣ тѣла: тука има и друга причина. Размѣстяніето на частицытѣ има голѣмо вліяніе надъ образуваніето на сложнытѣ тѣла отъ простытѣ. Дрьвесината, кръхмалата и захаря състоѧтъ отъ сѫщытѣ елементы и въ сѫщѫтѫ мѣркѫ: отъ 6 части углеродъ, 5 части кислородъ и 5 части водородъ. Нъ колка е разликата между тѣзи три сложны тѣла! Таѫ голѣма разлика дохожда отъ различното парежданіе на елементытѣ. Ако прѣдставимъ тритѣ елемента съ първытѣ три буквы, ный ще прѣдставимъ казаното съ слѣдующитѣ три фигуры:

а а а а а а	б б б б б	б б б б б
б б б б б	а а а а а а	в в в в в
в в в в в	в в в в в	а а а а а а

Когато простытѣ тѣла са съединяватъ наедно и съставятъ сложно тѣло, тѣхнытѣ прѣдишны свойства са смѣсватъ, загубватъ са и сложното тѣло получава новы свойства, които не сж имали елементытѣ. Когато за пр. са съединяватъ двѣ просты тѣла кислородъ и водородъ, които сж въздухообразны, отъ тѣхното съединеніе ще излѣзе тѣло съ таквызи качества, които не е имало въ елементытѣ, ще излѣзе вода.

Ако напротивъ раздѣлимъ сложното тѣло на просты тѣла, неговытѣ свойства ще са загубятъ. Намѣсто сложното тѣло, ще са явятъ пакъ прѣдишнытѣ елементы съ тѣхнытѣ свойства: намѣсто водата ще получимъ водородъ и кислородъ съ прѣдишнытѣ имъ свойства.

Сичкытѣ тѣла на земятж сж туку-рѣчи сложны тѣла. Простытѣ тѣла твьрдѣ рѣдко са срѣщатъ въ природятж несъединены съ другы елементы.

Щомъ са раздѣли едно тѣло на своитѣ елементы, елементытѣ тозъ часъ са съединяватъ на новы тѣла и така непрѣстанно са появяватъ новы тѣла съ новы свойства. По този начинъ земята са измѣнява непрѣстанно и отгорѣ на лицето, и отдолу подъ коржтж. Новытѣ тѣла и новытѣ свойства придаватъ на земятж новъ изгледъ.

Въ най-отколѣшнытѣ врѣмена сложнытѣ тѣла были малко и състояли отъ по-малко елементы; отъ това тѣхната трайность е голема. Тый са срящатъ и доднесъ и сж: въздуха, водата, камънитѣ, прьстьта и рудытѣ. Защото тѣзи тѣла нѣматъ органы и не живѣятъ, за това ги наричатъ: мрьтвы, неодушевленны и неорганическы тѣла; а сичкытѣ наедно именуватъ неорганическо царство.

Подырь хиляды годины, когато неорганическытѣ тѣла са разрушавали и давали мѣсто на новы съединенія, тогава раздѣленытѣ елементы поченжли да са съединяватъ помного наедно и да произвождатъ многосложны тѣла. Нъколкото по-многочисленны и по-многосложны ставали тѣлата, толкози повече са смалявала тѣхната трайность. Тый траятъ твьрдѣ малко и са разлагатъ скоро. За да са продължава тѣхното траяніе нѣколко врѣме, потрѣбно е да са подновяватъ постоянно, сир. да са хранятъ. Безъ храня тѣхното траяніе ще бѫде твьрдѣ късо. Не давай храня

на едно растеніе или на едно животно, то скоро ще умре и ще са раздѣли на своитѣ елементы. Нъ и храната помага само до нѣкое врѣме. Тя може да храни и да подновява тѣлата само до едно опрѣдѣлено врѣма. Като доде това врѣме тѣлото умира и са стопява, сир. раздѣля са на елементытѣ, които съставляватъ нови тѣла. Растеніята и животнытѣ скоро са разрушаватъ; нъ тѣхнытѣ елементы не са губѧтъ. Тый сѫ съединяватъ изново и правѧтъ новы растенія и новы животны. Елементытѣ на растеніѧта и животнытѣ наторяватъ земѧтѫ и чрѣзъ това производѧтъ новы тѣла, които отъ своѭ странѫ ще хранѧтъ и подновяватъ другы растенія и животны.

Молотрайнытѣ сложны тѣла иматъ голѣмѫ разликѫ отъ мрътвытѣ тѣла. Послѣднитѣ въ сичкѧтѫ си масѫ сѫ еднаквы, сир. иматъ въ сичкѧтѫ си масѫ еднакво строеніе; а пьрвытѣ иматъ различны части съ особенно строеніе. Сѣкый късъ отъ кѫка е камькъ ц нѣма разликѫ въ строеніето си отъ голѣмый камькъ. Нъ листа не прилича на другытѣ части на дрѣвото, на корѧтѫ, или на цвѣтоветѣ. Сѫщо тъй коститѣ, мѣсата, космытѣ, жилытѣ и пр. и пр. не си приличатъ по направѧтѫ и по свойства. Рѫката не прилича на крака или на главѧтѫ. Строеніето на ухото различава отъ строеніето на окото и на зѫба. Сѣка часть въ тѣзи тѣла има своѭ отдѣлнѫ службѫ, а сичкытѣ заедно спомагатъ за живѣяніето на цѣлото тѣло. Частитѣ са казватъ органы, а тѣлата — органическы, живы. Тый сѫ: растеніята, животнытѣ и человѣцытѣ.

Колкото по-много органы има едно тѣло и колкото по-съвършенно е тѣхното строеніе, толкози по-горѣ стои това тѣло между другытѣ органическы тѣла. Колкото по малко и по просты сѫ органытѣ, толкози организма быва по далечь.

Веществото на организмытѣ става отъ елементытѣ и си има особенѫ формѫ, каквото пьрвоначалната форма на сичкытѣ платове, каквото и да имъ е веществото, е нижката. Тая форма у сичкытѣ органы е еднаква и може да са види само съ микроскопъ. Тая пьрвоначална форма сѫ дребны мехурчета съ тъмно зрънце въ тѣхъ. Ако погледнешь прѣзъ микроскопа на единъ късъ мѣсо, на единѫ

кость или на късъ отъ растително вещество, ты ще зачудишь, като видишь, че сичкы тѣзи вещества сѫ ист каны отъ таквызи мѣхурчета, че мѣхурчетата правѩ влъкна, а влъкната съставѩтъ тканыгѣ на организм.

Мѣхурчетата са размножаватъ отъ самосебе си, к гато са намиратъ въ благоприятны обстоятелства и има нужныгѣ материалы: вода, солъ, бѣлтъкъ, лой, т плина и въздухъ. Сичкыгѣ тѣзи условія са намиратъ в яйцата и семенята; за това отъ тѣхъ са зараждатъ нов организмы. Въ готовыгѣ организмы мѣхурчетата са ра множаватъ съ помощьтѫ на кръвьтѫ.

Растенія̀та зематъ вещество за мѣхурчетата си от неорганическото царство — отъ водѫ, въздуха и земѩ тѫ; а животныгѣ и человѣкъ го зема отъ органическы вещества. Отъ това излазя че растенія̀та бѫли прѣди жи вотныгѣ, а животныгѣ прѣди человѣка.

Мѣхурчетата на организмыгѣ сѩ разрушаватъ посто янно. Сѣко движеніе и сѣка работа разрушаватъ еди часть отъ нашитѣ тканы и гы ослабяватъ. Мисляніето про изводи сѫщото. За да сѫществуватъ и да сѩ запазв силѫтѫ, или да са подкрѣпѩтъ; когато сѫ ослабѩли, тка нитѣ трѣба да получѫтъ другы мѣхурчета, намасто изгу бенытѣ. Това възнагражденіе са достига, като са хран тѣлото съ сѫщыгѣ вещества, отъ конто сѫ построен тканыгѣ му.

Постоянното разрушеніе и обновленіе на органиче скытѣ части са нарича обмѣнъ на веществот Додѣто обмѣна сѫществува, тѣлото живѣе. Слѣдовател обмѣнъ на веществото и животъ сѫ сѫщото нѣщо.

Нъ щомъ са прѣкъсне обмѣна на веществото, орга ническото тѣло умира. Тогава организма са обрьща в трупъ, почева да гніе и елементытѣ му са раздѣлят за да са съединѩтъ въ новы органическы тѣла. Ако и л ни са вижда, че сѣко тѣло са загубва подырь смърть-т му, нъ това е само едно струваніе. Тѣлото отистинѫ с загубва, нъ неговытѣ елементы не са загубватъ, а про дължаватъ да сѫществуватъ подъ другы формы, въ дру гы тѣла.

Здравіето не е нищо друго, освѣнъ таквози съ

стояніе на тѣлото, когато обмѣна на веществото става правилно, бодрость са нарича неправилный обмѣнъ.

Обмѣна на веществото става отъ една сила която е свойственна на самото вещество и която са нарича животна сила или душа. Душата не е нѣщо отдѣлено отъ организма; тя е слѣдствіе на нѣговото устройство. Душата не дохожда въ тѣлото отвънъ и пакъ излазя отъ него въ едно опрѣдѣлено врѣме; тя е онаа сила, която то са намира въ веществото и която спомага да са размножаватъ мѣхурчетата. Тая сила са намира и въ растенията и въ животныте. Душата са появява въ тѣхъ, щомъ са появи и образува първото мѣхурче, и са намира въ тѣхъ до смрьть-тѣ имъ. По тая причина не само хората, нъ и животныте и растенията могатъ да бждатъ здравы, болны, и да умиратъ. Сичкыте могатъ да живѣятъ при сжщыте условія: храна, вода, въздухъ, топлина и свѣтлина. (*)

Организмыте прѣдставляватъ различны степени отъ съвършенство. Отъ тѣмъ стоящы съставляватъ една верига, на която долната петелка стои отъ най простото растеніе, а горнята отъ человѣка. Между тѣзи двѣ петелкы тѣ растенія и животны.

Раздѣлныте животна са издигатъ на горѣ постепенно. Между червея и человѣка има голѣма разлика; нъ тая разлика са испълва съ хиляды другы животны, които са отдалечаватъ отъ червея и са приближаватъ къмъ чело-

(*) Положителнте науки които прѣмать за истина само онова което опитата пока чрезъ материята и искатъ да истълкуватъ всичко чрезъ материята, не могатъ досе убѣди человѣка да имъ никакво разлоіе между истината душа и душатъ на другыте животны. Това е противно на религіозныте убѣждения на народитѣ. Истина е че вѣрата и науката различаватъ, е това че едната прѣма нѣщо което слѣпый ни разумъ не разбира, а другата прѣма само онова което разума проумѣва. Обаче има науки които са занимаватъ само съ тѣзи пдгоны проблѣми и които непрѣмятъ ни человѣческата душа ни сжщото происхождение всѣки и душата на другыте животны. Най-послѣ-нѣ изслѣдованіята на тѣзи мжже ще да научимъ ли дали да слушаме ни ли пропов-дта на тѣхныте, защото науката не е фантазія, и защото ще имаме сжщій да обяснимъ и едно философско доказателство за безсмъртіето на душата. Д. І.

вѣка. Человѣкообразнытѣ маймуны сѫ непосрѣдственното стѫпало прѣдъ человѣкътъ. Негрытѣ имѣтъ голѣмо сходство съ маймунытѣ; а европееца има сходство съ негрытѣ. Сичко е подчинено на закона на съвършенство. Каквото человѣкъ са е усъвършенствовалъ до сега и днѣшнытѣ европейцы не приличатъ на негрытѣ и на своитѣ праотцы; тъй сѫщо ще са усъвършенствова и за напрѣдъ и ще става по съвършенъ и по устройството на своето тѣло и по способноститѣ си.

Нервна система

Животнытѣ са отличаватъ отъ растенiята по това, че могѫтъ да са движатъ произволно и да усѣщатъ. За движенiето и за усѣщанiето животнытѣ иматъ особенны органы. Органытѣ за движенiе са казватъ мышцы (мѣса), а органытѣ за усѣщанiе — нервы. Сичкытѣ нервы наедно са казватъ нервна система; а сичкытѣ мышцы — мысчена система.

Двѣтѣ системы са намиратъ и у животнытѣ, и у хората; нъ на различна степень откъмъ съвършенство. Дори у человѣцытѣ ны и са измѣняватъ споредъ възрастытѣ, половетѣ и племената. У по-горнитѣ племена не само строенiето, нъ и количеството и дѣйствiето на нервнѫѫ системѫ сѫ по-горни.

Щомъ забѣлѣжимъ у животното нѣщо, като усѣщанiе, като воля, или произволно движенiе, нѣщо като память и разумѣнiе; ный трѣба да знайме че въ тѣлото на това животно има органы за тѣзи дѣйствiя, има нервы да усѣща и мышцы да са движи.

Колкото по-просты сѫ органытѣ, толкози по-малко усѣща животното и толкова по-слабо са движи. У долнитѣ животны, у които нервната система не е замѣтна нѣма усѣщанiе и движенiе.

Колкото сѫ по-съвършенны органытѣ, толкози повече усѣща животното и толкова повече са движи по волѫѫ си. У таквызи животны и външнытѣ органы быватъ по-съвършенны.

Дѣйствiята на живѫѫ, нъ простѫ, нервнѫ системѫ състоѫтъ въ просты движенiя и усѣщанiя. Нъ колкото

по-съвършена става нервната система, толкози по-съвършени стават и дѣйствията имъ. Усѣщанията стават многочислени и разнообразны и малко по малко са обръщатъ на мысьлъ и волѣ.

Умъ и волѣ има и у животнытѣ, нъ по-малко; защото нервната имъ система е по несъвършена. У человѣка тѣзи двѣтѣ свойства сѫ съвършены, защото му е съвършена и нервната система. И тъй духовната дѣятелность у человѣка зависи отъ устройството на неговото тѣло. Упражнението и въспитанието само укрѣпѣ тѣѫ дѣятелность; нъ не ѭ поражда. Безъ упражнение нашего тѣло не може да претърпѣва силны и дългы движения; сѫщо тъй и нервытѣ не могѫтъ да испълняватъ службѫтѫ си съвършено безъ упражнение.

Нервната система има и другѫ службѫ: тя съединява отдѣлнытѣ части на тѣлото и прави отъ сичкытѣ единъ организмъ съ едно общо усѣщание. Отъ тѣѫ страна нервытѣ приличатъ на телеграфическытѣ нижкы, които свързватъ нѣколко мѣста.

Сичкытѣ дѣйствія на нервнѫтѫ системѫ въ живото тѣло са наричатъ животны дѣйствія и сѫ: усѣщание, движение, службата на различнытѣ чувства и мысьлъта.

Колкото разнообразны и да сѫ дѣйствията на нервытѣ, тѣхното вещество състои такожде отъ мѣхурчета. Въ нѣкои части на тѣлото тѣзи мѣхурчета сѫ съединены на дългы нижкы; а въ другы части тый бываѫ натрупаны на купове. Дѣто има много нервны нижкы, тамъ нервното вещество са види бѣло; а дѣто нервнытѣ мѣхурчета са струпаны на купъ, тамъ веществото са види сиво. Въ главѫтѫ има голѣмъ купъ отъ бѣло и сиво нервно вещество; това е мъзъга; отъ главѫтѫ излазя това вещество и са простира, като дебело вѫже, по сичкый гръбнакъ; това е грабначный мозъгъ. Тѣзи двѣ части отъ нервнѫтѫ системѫ са наричатъ централны части, защото отъ тѣхъ излазятъ нижкы и са расклоняватъ по сичкытѣ части на тѣлото. Тѣзи нижкы са расклоняватъ къмъ повръхнинѫтѫ на тѣлото и тамъ са изгубватъ.

Веществото на нервытѣ състои отъ лой, бѣлтъкъ и фосфоръ. Каквото въ другытѣ ткани, тъй и въ нервытѣ става постоянно разрушение и обновение на веществото.

Обновеніето може да стан само тогази, когато перв
са хранимъ редовно и си почиватъ. Тогава кръвьта
имъ донося нужнытѣ вещества и загубеното ще са н
кева. Ако не са хранимъ редовно, или са упражня
чрѣзмѣрно, первытѣ могжтъ са разстрои и дѣйствіята
побърка.

Здравытѣ первы не дѣйствоватъ по своимъ во
или отъ само себе си; тый сѣкога работимъ по таки
побуждения, конто идатъ отвънъ тѣлото или отвжтрѣ.
зи подбужденія са наричатъ раздраженія, а способност
на первытѣ да са раздр жаватъ — раздражителнос
или чувствителность.

Външныгѣ побужденія дохождатъ отъ свѣтлиимъ,
звука, отъ натискание, бодяніе или рѣзаніе, отъ дърва
отъ топлиимъ, студь, отъ различныгѣ вкусове на вещес
та и ми. др. А вжтрѣшныгѣ подбужденія дохождатъ
различныгѣ усѣщанія на нашето здравіе и отъ воля
Болный усѣща болѣзненно безпокойство, защото перв
му сж раздражены.

Дългого работяніе разрушава первытѣ и не имъ
врѣме да възпълниимъ и губеното. За това ный трѣб
са грыжемъ за правилното почиваніе и за храняніето
первиимъ ткань.

Первната система не бы показала своимъ дѣя
ность, ако не бѣше съединена съ органытѣ. Тѣзы о
ны са намиратъ на повърхниимъ на тѣлото и бываът
съкратителны, или чувствителны. Съкратите
органы сж мышцытѣ, чрѣзъ конто ставатъ различныгѣ
женія на тѣлото, чувствителны сж органытѣ на чувств

Сѣкый первъ има два края: единый пріема раз
женіята и ги распространява; другый производи р
дѣйствія въ органытѣ, съ конто е съединенъ. Когато
драженіята дохождатъ отвънъ и са прѣнасятъ навжтрѣ,
гава перва са нарича чувствителенъ, защото до
раздраженіето до главното чувствилище — до мозъга.
когато перв носи раздраженіето навънъ, той са на
двигателенъ, защото са окончава въ двигатели
органы и производи движеніе.

Въ центр лныгѣ части на первиимъ системж, дѣто
срѣщатъ сичкыгѣ первы, много пжти единъ первъ пр

ва свосто раздраженіе на другы нервъ. Когато раздраже
ніето иде отвъръ навѫтрѣ и са прѣдава на другы нервъ
който го прѣкарва навлиъ, тогава стават различны б е з
с ъ з н а т е л н ы движенія. Тъй напр. ако ны гадѣлчкатъ
по крака, когато спимъ, раздраженіето ще достигне до
централнытѣ части и тамъ ще са прѣдаде на двигателны-
тѣ нервы, безъ най-малкѫ намѣсѫ на волѫтѫ и на съ-
знаніето ни. Ный ще си дръпнемъ крака, безъ да усѣ
щаме какво правимъ. Таквызи движенія ный правимъ твър-
дѣ много.

Споредъ различнытѣ си дѣйствія нервната система с
раздѣля на двѣ главны части, на двѣ отдѣленія. Едното
управлява сичкытѣ съзнателны и произволны движенія,
другото управлява непроизволнытѣ и безсъзнателнытѣ дѣй-
ствія, каквото дѫханіето, сърдцебіеніето смиланіето, отдѣ-
леніето на мокротытѣ, свиваніе и распущанѣто на чърва
та и на жилытѣ и др. Центръ на първото отдѣленіе с
г л а в н ы й мозъгъ; а центръ на второго — г р ъ б н а ч н ы й
мозъкъ. Първото отдѣленіе са нарича ж и в о т н а нервна
система; а второто — р а с т и т е л н а нервна система. Двѣт
отдѣленія имат голѣмо вліяніе едно на друго; защото с
прилетены.

Чувствителнытѣ нервы на животнѫтѫ системѫ дона
сятъ ощущенія отъ органытѣ на чувствата до мозъга
прѣр: бства тѣзи ощущенія на мысли и може да произво
ди чрѣзъ двигателнытѣ нервы различны движенія. Въ гра
бначный мозъгъ са възбуждатъ само непроизволны дѣй
ствія, дѣйствія за растеніето и питаніето на организма.

Таквази е основата на духовнѫтѫ дѣятелность; тя
м·теріална и слѣдствіе на нервнѫтѫ системѫ. Че тая дѣ
ятелность завыси отъ нервнѫтѫ системѫ, ный можемъ д
са увѣримъ, когато разгледаме духовнѫтѫ дѣятелность н
различнытѣ классове животны и сравнимъ тѣхнѫтѫ нервн
системѫ.

У най долнытѣ животны нѣма нервна система; от
това нѣма и произволны движенія и ощущенія.

Червеитѣ иматъ по-голѣмѫ чувствителность и по-сво
бодны движенія; защото нервната имъ система е по-горн

У рацытѣ нервната систѣма са отличава по това, ч
кждѣ главнѫтѫ тый иматъ единъ вѫзелъ по-голѣмъ отъ вс

зела на червеитѣ. Рацытѣ владѣѭтъ по-съвършенны женія и ощущенія.

У паяцытѣ този вѫзелъ е по-голѣмъ; въ сѣкы извѣстно, че паяка е по-хытъръ отъ рака.

У рыбытѣ и у земноводныгѣ главный мозъгъ отдѣленъ отъ грѣбначный. Той е продължение на гр чный. къ значително задебеленъ. Отъ него излазятъ за чувствата на зрѣнието, на слуха, на обоняніето.

У птицытѣ главный мозъгъ вече са отдѣлява грѣбначный и прави значителѭ купчинѫ. И чувства устѫпанията на птицытѣ сѫ по-горны отъ чувствата на идущытѣ животны.

Нервната система у млѣкоупитающитѣ е много съвършенна. Главный мозъкъ пораствува твърдѣ мно духовныгѣ способности ставатъ по многочисленны и съвършенны. Колкото са издигаме къмъ человѣка, тол повече расте мозъга, толкозъ по голѣма става прѣдняя часть и толкозъ дълбокы ставатъ бръчкытѣ му. У ч вѣка прѣдный мозъгъ е най-голѣмъ и бръчкытѣ му дълбокы.

Кората на главный мозъгъ състои отъ сиво не вещество, което става толкози по-много, колкото по-бокы сѫ бръчкытѣ. У животныгѣ и у гѫпоумныгѣ х бръчкытѣ сѫ по малкы; по-малка е сивата кора. Отъ са заключава, че отъ сивѫтѫ корѫ зависи духовната ятелность.

Мозъга на гѫпоумный може да тегли колкото умный; въ въ състава на двѣта мозъга има голѣма ра ка. У способный человѣкъ сивата кора е голѣма, а у способный тая кора е малка. И въ срѣдѫтѫ на мо има сиво вещество, въ отъ него не зависѫтъ спосо ститѣ. Прѣгледано е, че колкото по-много е централ сиво вещество, а сивата кора по-малка; толкози по-с. бываѣ способноститѣ. Централното сиво вещество на % отъ сичкый мозъгъ; у маймуната е 8 %; у чето 11 %; у котката и коня 13 %: у овцата 15 Человѣкъ надминава сичкытѣ животны по способности: щото ги надминава и по устройството на мозъга и на лѫтѫ нервнѫ системѫ. Прѣдній мозъгъ у человѣка

крыва малкый задній мозъкъ и брѣчкытѣ му сѫ твърдѣ дълбокы.

Основытѣ на живота и разума.

Человѣкъ е сѫщество живо и разумно. Нъ за да бѫде живъ и разуменъ, потрѣбны му сѫ органы за живота и разума. Отъ състоянїето на тѣзи органы завыси състоянїето на живота и на разума.

Органы на живота сѫ онѣзи, конто спомагатъ на обмѣна на веществото. сир. конто помагатъ на храненїето и на растенїето. Таквызи органи сѫ: желудъка, чѣрвата, бѣлый дробъ, сьрдцето, жилытѣ, кората, чърный дробъ и бьбрецытѣ. Отъ тѣхъ едни (желудъка, чѣрвата) служѫтъ за смиланїе на храноѫтѫ; другы — за обыкалянїе на кръвьтѫ (сьрдцето, жилытѣ); трети — за очищенїе на кръвьтѫ (бѣлый дробъ, кожата, черный дробъ, бьбрецытѣ).

Органы на разума сѫ: главный мозъкъ съ сичкытѣ му первы, органытѣ на чувствата и органытѣ за произволно движенїе.

Сичкытѣ органы иматъ нуждѫ отъ храноѫ; безъ храноѫ тый не служѫтъ. Нъ и храненїето не помага, когато нѣматъ редовноѫ почивкѫ и не имъ са подновява органическото вещество. Обновенїето става съ помощьтѫ на кръвьтѫ.

Като получи нужныте вещества отъ хранѫтѫ, кръвьта ги разнася по тѣлото и го храни. Тя оставя въ органытѣ потрѣбныте вещества, а прибира отъ тамъ исхабеныте органическы части и ги исхвърля повънъ или прѣзъ бѣлый дробъ (чрѣзъ дѫханїето), или прѣзъ черный дробъ, прѣзъ кожѫтѫ и прѣзъ бьбрецытѣ (чрѣзъ различны отдѣленїя).

И тъй, тѣлото са храни и очищава съ помощьтѫ на кръвьтѫ; нъ това храненїе може да стане само тогава, когато кръвьта прїема отвънъ чистъ въздухъ, храноѫ и тече свободно по сичкытѣ части на тѣлото.

Органытѣ на живота и на разума не работятъ отъ само себе си и по своѫ волѫ; тый иматъ нуждѫ отъ външны побуждения. За сичкытѣ органы сѫ потрѣбны условїя за животъ — вода, храна и пр. за органытѣ на разума сѫ потрѣбны впечатленїя. Впечатленїята дохаждатъ

или отъ външний міръ или отъ състоянието на тѣлото и достигатъ до мозъка.

Ни нищо не може да живѣе безъ вода, въздухъ и храна, за това сѣдий знае; въ мисленъ свѣтъ не знаемъ, че и разумъ не може да расте и да мирѣше безъ разумна храна безъ прочитание, приказка ней, разговоры и безъ добры примѣры.

Отъ всичко на хранителни творѣ много зависятъ дѣйствията на органитѣ. Отъ недобро-качество пищи надиватъ нездравословни дѣйствія и разстройства. Колкото на разумнѣй органъ дѣйствуватъ силны и предприемчивы впечатлѣнія, или слабо дѣйствуватъ малко впечатлѣнія; толкова на тѣзи органи нрави дать разстройства и человѣкъ подпада въ умственна немощдѣй. Защото хората твърдѣ малко приемать тѣзи нрави, за това твърдѣ мощна отъ тѣхъ ни тѣ здравъ смыслъ.

Външнитѣ впечатлѣнія си привасятъ въ мозъка по нервитѣ, които материалната храна си правятъ нервитѣ чрезъ нервнитѣ органи. Като достигнатъ въ мозъка, впечатлѣнията си прѣработватъ и се обращатъ на мысльта и идеи по единъ начинъ, който не е всѣкы въ добрѣ.

Колкото по добрѣ е състоянието на мозъчнитѣ нехрусти, толкова по-добрѣ става прѣработванието; и за доброто състояніе на мозъка нужденъ прилично питаніе, редовното почиваніе и прилично упражненіе.

Прѣработванитѣ тѣлесна и умственна храна служатъ за единъ общъ цѣлъ — да поддържатъ здравіето и разумната дѣятелность. Тѣлесната храна храни тѣлото вопрѣки волята на человѣка; ный можемъ да дозирамъ храненіето, като дадемъ дѣятелность или кръвообращеніе си; а умственната храна пакъ нуждѣ, само волята ный искаме. Ный можемъ да оставимъ впечатлѣнията безъ внимѣніе и никакъ да не искаме тѣхното прѣработваніе. Колкото тѣзи храни си прѣработи та прѣмине, по нашата волѣ въ двигателны органи и произвели въ тѣхъ различны дѣйствія. Разговорный органъ и сичкыть ни мышцы, особенно на ржкѣ, дѣйствуватъ по такыва вѣтрѣшны побуждения.

Колкото по добрѣ си е прѣработила разумната храна въ мозъка, толкози по разумни быва и дѣйствіето и дѣй-

ствіята на разумный человѣкъ ще бждѣтъ несъвършены само тогава, когато органа на дѣйствіето е поврежденъ. И й-съвършенный мыслитель може да говори неправилно, ако има поврежд въ органѣ на гласа.

Какво изл зя отъ каз пото? Излазя, че нашето здравіе и нашій разумъ зависѣтъ отъ нашѣ нервнѣ системѣ и отъ редовното хранініе. упражненіе и успокоеніе на органытѣ ни. Бываме здравы и разумны, когато даваме на органытѣ хранѣ, когато оставяме тѣмъ храняѣ да са прѣработва въ центра и когато улесняваме очистянето на тѣлото отъ исхабенытѣ частицы на органическото общество.

Т. Икономовъ.

Развалины на Прѣславъ.

Вечѣ дневната звѣзда на Западъ си гори
И тихъ вечеренъ вѣтъръ вѣе;
Ей луната сѣ яви: надъ гѫститѣ горы
Съ блѣднявѣ свѣтлинѣ тя грѣе,
Въ дълбокъ е сънъ Прѣславска всичка кѫщина;
Тукъ самъ единъ рибарь повыква си другаря
И легко отзивъ тихъ на гласъ му отговаря
Въ тѫзъ нощнѣ тишинѣ.

Азъ тукъ врьхъ тоя рѫтъ. надъ Тичя възвишенъ,
При тыя равнины цвѣтущы,
Замысленно стоѣ, подъ тоя украшенъ
Небесенъ сводъ съ звѣзды блѣстящы,
И глѣдамъ прѣдъ очи останкы жалостны
Отъ древность Българскѣ: палатътъ прахъ и пепелъ,
Самъ-тамъ отѫсъцы отъ мраморъ бистро-свѣтелъ
И зѫбесты стѣны! . .

О! тукъ намирамъ азъ за нашѣ старинѣ
Въспоминанія горчивы, —
Злощастенъ памятникъ за славнѣ столинѣ — ...
Ахъ! тѣзѣ полѣны мълчялявы
И тоя пустый лѣсъ, сега тъй унѣмялъ
Сѫ были зригелѣ на старѣнѣ ни славѣ
Въ тозѣ древный Бълг. прѣстол. градъ Прѣслава
Кой съ славѣ е гърмѣлъ!

Съ мятежъ, мълвы и выкъ ечялъ е тоя лѣсъ,
А днесь какво ся въ него чюва? —
На въпцы дивый вой, на мечкы страшный гласъ
И грозно бухълъ въ нощь бухува;
А тамъ гдѣ нѣкогажъ ся глѣдали безброй
Кѫшя и домове великолѣпни, красни,
Останжлы сѫ днесь развалины безгласны
И мълчяливъ усой!

А въ оня тьмный долъ, гдѣ Борисъ-Михаилъ
Пріялъ нощѣ Христовѫ вѣрѫ
Днесь рѣчка си шюмти съ единъ шюмъ, сладькъ, милъ
Като да иска да накара
Край нея кой мине да мѣтне тамъ очи:
О! тука, да рече, е нѣкогажъ гърмѣло
Отъ глъчкы, веселъ выкъ, а днесъ какъ унѣмяло!
Все мьртво! все мълчи! . . .

Ахъ! Какъ ся изгубилъ отъ земното лице
Тоз' градъ така прочюгъ и славенъ?! . . .
О! врѣмя! само ты съ твой остъръ ножь въ ржцѣ
Мож' да съсинешь такъвъ споменъ!
И ты си, ты си то, що си мѣнило въ прахъ
На славный тоя градъ и цьрквы, и палаты:
По-страшны отъ смьрть-тѫ твоитѣ злы превърати
Сѫ намъ въ ужисъ и страхъ.

Жеравна 5 Юний 1871. *Харал. Аџиевъ.*

Грьцытѣ всякога по-добри и по дѣятелны отъ насъ, съставих тыя дни едно тѣло подъ имя *Македонска дружина*, за да работи з погьрчюваџето на Македонскытѣ Българы. Не е ли врѣмя да напра нимъ и ный нѣщо за противодѣйствованіе на еленскый завоевателен духъ? Ако грьцытѣ ся публично организуватъ да на погълтнатъ не можемъ ли и ный да ся организуваме да гы отблъснимъ? Да ли и бы было добрѣ, както го съвѣтваше нѣкой отъ Русе, ако всичкыт читалища отдѣлихѫ единѫ третѫ часть отъ доходытѣ си и гы не пращаха до Цариградското Бѣл, Читалище кое о да гы упо рѣ ля изключително за развытіето на погиснѫлитѣ отъ Грьцизма както Македонія? Ный прѣдлагамы този въпросъ на размышленіята на всѣ чкытѣ Читалища включено въ тѣхъ и Цариградского. Това прѣдло женіе е много важно и потова са мо яко си пріеме не многополезны съѫзъ между въпкашныгѣ читадища съ Цариградского. Нека проч всяко Читалище дьржи врьху горный въпросъ едно заседаніе.

Л. Іовчевъ.

ЧИТАЛИЩЕ

Септемврій 1 1871. Книжка 23

СЕБЕЛЮБІЕТО (1)

Желаніето да ни почитать, което е способно да ся развые и видоизмѣни силно чрѣзъ възпитаніето, е такожде естественно на человѣка. Нѣма ни едно лице което да не е много или малко чювствително на укора и на похвалѫтѫ. Това чювство е едно отъ прьвытѣ които ся проявлявать у дѣцата и съ което си най-много служять за да гы възпитаѫтъ. Всичкытѣ правителства и общества употрѣблявать тоя двигатель на наказанія които ни докарвать срамъ и на възнагражденія които ни привличять почитаніето на обществото. Тая естественна наклонность да желаимь да привличемь удивленіето на подобнытѣ си, ся вижда даже и у най-дивытѣ народы. Много хора ся рѣшявать да страдаять или и да умрѫть само защото щѫть спечелять удивленіето на ближнытѣ си.

Това чювство има толкова голѣмѫ силѫ въ сьрдцето на человѣка щото и злодѣецьтъ осѫденъ вече на смрьть чювствова еще срамъ отъ унижениѣто което щѫть му направѫть като му отсѣкѫть главѫтѫ. И най-раждясалый бирбантинъ е, въ нѣкои случяи, способенъ да ся изчьрви отъ срамъ, и е признателенъ ако му покожять нѣкой малъкъ знакъ на почитаніе. Ако ли е много лошъ, много

(1) Продължение отъ брой 20.

доленъ, той ся пѫкъ гордѣе съ това чи надминува подобнытѣ си въ лошявиняѫтѫ и трьси да привличя почитаніето имъ като по-горенъ отъ тѣхъ въ нкзостьтѫ. Той ся толкова повыче почита отъ другарытѣ си колкото повыче ся призира отъ обществото. Облѣченытѣ въ едня само черня и простѫ расѫ калугери които ся затворятъ своеволно въ мънастирытѣ, далечъ отъ свѣтскытѣ суетности, за примѣръ на скромность и смиреномѫдріе на свѣта, сѫ и тѣ истытѣ които най-много желаятъ никой да не забравя чи своеволно правать това, и изыскватъ за това си въпкашно смиреномѫдріе, поклоненіята и почитаніята на ничтожный спорядъ тѣхъ мирскы свѣтъ. Подъ черняѫтѫ и скъсанѫ расѫ на калугера ся кріе толкова гордость колкото и подъ сърменяѫтѫ и шейритенѫ униформѫ на генерала или на пашята. Человѣкътъ прѣобрьща прочее и самото си смиреномѫдріе въ полза на своятѫ гордость!

Веднажъ като познавамы чи да желаимъ почетытѫ на подобнытѣ си, да ся радвамы отъ тѣхното удобреніе и да страдаемъ отъ укоряваніето имъ, е едно чювство вдъхнато отъ самятѫ ни природѫ, не е повыче нужно да трьсимъ кое е основаніето му. То е инстенктивно. Можемъ само да ся попытамы теоритическы съ каквѫ цѣль Божія-та промысль ни го е вдъхнала. Защо ни не е сътворила тѫй щото да ни не е грыжя какво щятъ сѫдять другытѣ за насъ? Защото ни е направила да живѣемъ въ общество. Тя е прочее искала да има между насъ общы чювства, общи сѫжденія, общи впечятленія отъ които да ся съставяхѫ общи правы и общи обичаи въ сношеніята ни. Наистена чи и оригиналностьта е полезна, нъ еднообразіето въ чювствата има още по-голѣмѫ важность за счястіето на живота, което ный не забѣлѣжвамы по това само чи е много обыкновенно. Само онзи познава добрѣ счястіето на това еднообразіе който е живѣлъ много години далечъ отъ отечеството си въ общество съ другы правы и обычаи. Силно пѣщо е това общинство, това еднообразіе на прывытѣ и на впечятленіята, тая естественна нужда да угаждамы на другытѣ, да желаимъ да ни удобряватъ и да имъ приличямы! желаніето да ни почитатъ или честолюбіето е, само по себе си, егоистическо чювство; нъ съвсѣмъ що е егоистическо по происхожденіето си и

по цѣлтѫ си, то е общественно по своитѣ дѣйствія, сирѣчь то ни кара за да спичелимъ почитаніето на другытѣ, на съотечественицитѣ си, да правимъ полезны нѣща за другытѣ. Това чювство прави человѣка да жертвова отъ имота си за общето добро, да посвѣти живота си за нѣкое общеполезно прѣдпріятіе и да възвыси прѣданностьтѫ си, самоотвърженіето си чякъ до ероизмъ; то захваща мѣстото на добродѣтельтѫ и ѝ приличя. Отъ тука ся разбира защо хората сѫ много строгы къмъ оныя които искать да спичелять почитаніето имъ само съ хубавы думы за общето добро, съ които тѣ вредять на интереса на другытѣ вмѣсто да го служять, и защо сѫ тѫй блаблагорасположены къмъ оныя които искать да спечелять почитаніето имъ съ дѣла, дѣла полезны за другытѣ; всѣкы гражданинъ осѣща чи петрѣба да е толкова скѫпъ съ похвалытѣ си къмъ единъ человѣкъ който прави добры и полезны за обществото дѣла само за единѫ похвалѫ. Обществата, хората и народитѣ имать интересъ да не жалѭть почитаніето си на человѣци които ся трудять съ добрытѣ си и общеполезны дѣла да го спичелять. Понеже сѫщностьта на желаніето почеть е да жертвовамы за интереса на славолюбіето си всичкытѣ си другы личны интересы, това чювство е полезно за обществото. Въ образованытѣ общества хората знаѭтъ да извлѣчѭть голѣмѫ общественѫ ползѫ отъ тѫзи слабость человѣческѫ, по това и жертвытѣ, прѣданностьта и самоотвърженіето за общитѣ интереси сѫ много обыкновенны: оныя които гы правять сѫ увѣрени да ся наградять и наслаждавать отъ почетьтѫ коѭто трьсять на съгражоанытѣ си и на народа си. На противъ, въ нашитѣ българскы общины и въ българскый народъ въобще, който най-много има нуждѫ отъ жьртвытѣ, отъ прѣданностьтѫ и отъ самоотвърженіето на сыноветѣ си, това похвално честолюбіе не е никакъ развыто и неможе да ся развыва защото нашитѣ нравы, право да си кажемъ, груби и варварскы не давать нужѭтѫ храѫ съ коѭто това благородно чювство живѣе. Ный не само незнаимъ да отдадемъ приличнѫ почеть и похвалѫ на оныя отъ своитѣ си, които ся трудять или жертвовать зя общето добро, нъ ся стараемъ да понижимъ и зачернимъ колкото е възможно повыче заслугытѣ имъ и да гы смѫкнимъ

и тѣхъ до стьпеньтѫ на собственѭтѫ си ничтожность. Нашитѣ българи сѫ пълни съ удивленіе и похвалы къмъ единъ лѣкаръ, единъ богословъ, единъ учитель, ако е отъ чюждѫ народность, нъ щомъ ся научятъ чи той былъ българинъ они изгубватъ тутакси и почетьтѫ си и похваляѭтѫ си. Въ такъвъ народъ, като нѣма храна за честолюбивытѣ и за славолюбивытѣ, които срѣщатъ само гоненія и притесненія, нѣма и хора такыва да излѣзѫтъ и да ся жертвовать за общѭтѫ полѕѫ. Нашій народъ трѣба прочее да ся науче чрѣзъ въспитаніето да отдава почеть и похвала на оныя които ся трудятъ да ѭ заслужѭтъ съ дѣлата си, ако иска да ся увеличява числото на славолюбивытѣ които да ся жертвовать за общѭтѫ полѕѫ.

Освѣнь рѣченѭтѫ заслугѫ честолюліето ни принася още единѫ въ друго отношеніе. Умътъ ни е лесно наклоненъ да сѫди по внушеніето на нашитѣ страсти и желанія, сирѣчь криво, и има нуждѫ да ся подкрѣпи отъ разсѫдока на другытѣ. За това разсѫдакътъ ни ся води или господствува отъ общето мнѣніе. Ный знаимъ съврьшенно кои сѫ двата противоположны пѫтя между които можемъ да избѣремъ и особенно отъ кого това поведеніе ще бѫде осѫдено и отъ кого удобрено. Съ единѫ рѣчь, понеже въ повычето отъ работытѣ що врьшимъ всѣкы има своитѣ идеи и чувства, ный знаимъ въ еди-коѭтѫ работѫ кой какъвъ начинъ бы прѣдпочелъ. Ако и да обычамы отъ гордость да ся обѣждавамы че въ много случяи ный смы рѣшявали въ работы новы, истината е че ный вьрвимъ въ живота си по начертанытѣ и обѫхтаны вече пѫтекы които смы видѣли. «Това тѫй става» казвамы ный, или» това ще ся удобри отъ цѣлый свѣтъ, въ това всичкытѣ хора щѫтъ ти намѣрѫтъ маханѫ.» Въ всичкытѣ си почти дѣла прѣди да направимъ нѣщо ный мыслимъ какво щѫтъ рѣчѫтъ хората, а не какво казва съвѣтътѫ ни. Щомъ откріемъ единъ пѫтъ или единъ примѣръ ный смы весма счастливы да отидемъ по него и ся намирамы въ безопасность.

Взѣми единъ человѣкъ, съ срѣднѭ способность отъ нѣкое съсловіе или отъ нѣкоѭ странѫ на коѭтто жителытѣ познавашь, ты знаишь всякога какво той ще каже врьху еди-коѭ раборѫ. Щомъ почне да говори, ты знаишь кое ще му е разсѫжденіето, кое ще го расѫрди, кое ще

му ся види чюдно и какво има да възражи. Даже и най-отличнытѣ хора сж взѣли всичкытѣ си идеи отъ хората между които сж живѣли, съ които сж ся събирали или отъ книгытѣ които сж чели. Ако има нѣкой единъ само новъ идеѣ вмѣсто нѣщо, всичкытѣ го съглѣдвать като духъ оригиналенъ. Человѣкътъ е въ всичко подражателенъ; прави онова което глѣда чи правать другытѣ и го е много страхъ да ся намѣри само той друго яче отъ свѣта, като въ пустинѣ. Колкото ни е страхъ когато ся намѣримъ отдалечени въ нѣщо си отъ множеството толкова смы счастливи да ся изоставимъ да правимъ както всичкый свѣтъ, безъ да ни е грыжа да испытваме да ли е добро или зло онова което правать всичкытѣ.

Това нѣщо едно добро ли е или едно зло? То е едно зло когато нѣкои личната совѣсть е достаточна да ни усвѣтлява въ нѣкои ни: за всѣкы другыго то е едно добро. То е едно зло когато прѣдпочитамы въ всичко общето мнѣніе нежели съвѣстьтѫ си, нъ е едно добро да ся повличемъ по общето мнѣніе когато съвѣстьта ни не може да ни покаже кое е доброто. Счастливъ онзи человѣкъ който, съ доста здравъ и независимъ разсѫдокъ за да уцѣни колко струватъ идеитѣ и чувствата на съврѣменницитѣ си, на отечеството си и на съсловіето си, като е безъ прѣдразѫдоци, знай да ся подчинява на публичното мнѣніе само тамъ гдѣто го мысли право и за пріимніе, и за косура, да слѣдва исключително съвѣстьтѫ си и да притърпява нападенїата на публичното мнѣніе безъ да ся оскърблява. Мѫдростьта дозволява да различаваме и да бѫдимъ независимы въ тыѫ мѣрѫ, нъ само лудый или развратный человѣкъ си дозволява да не държи никакывъ счетъ за публичното мнѣніе, да ся не грижи за одобреніето на почтенныгѣ хора и да ся не чърви отъ нищо.

Всичко това е мъчно и деликатно както на теоріѫ тъй и на практикѫ; нъ това е доста за да видятъ читателитѣ чи желѣніето почитаніе или честолюбіето е една естествена форма на себелюбіето, чи то има и полезны и пагубны приложенія, и чи ако смы принудени въ много случаи да ся водимъ отъ общето мнѣніето, то не трѣба да го взѣмеме за правило на нашето поведеніе.

Ный нѣмы да исчисляваме различныгѣ имена които

изражявать прѣобразованіята на честолюбіето като: сър
нованіето, славата, людското мнѣніе, тщеславіето, го
достьта и пр. Въ моджтж такожде ный трьсимъ почитан
то на другытѣ, нъ въ въпкашны и празны работы, въ
блѣклото. Нашитѣ читатели си напомнюватъ исторіжтж
Насарднинъ-ходжя; той отишелъ на свадбж безъ новый
кюркъ и не былъ пріетъ добрѣ, за това ся върналъ у д
ма си та го облѣкалъ и тогасъ като отишелъ пакъ, бы
забѣлѣжи нъ отъ всичкытѣ и поканенъ на почтенно мѣсто; т
гава като го чернали той казвалъ на кюрка си чи тж
честь ся прави за него. Прѣди 40 годинъ нашитѣ ба
ся носили шюбурж, шалвари и бипишъ, нъ ако нѣкой ба
капанецъ ся облѣчеше днесь въ това облѣкло и отиде
да прави визитж, хората щѣха да изгасижтъ отъ смѣх
като го видятъ тжй, но самжтж причинж чи днѣсь това
блѣкло не е вече на модж.

Когато навикътъ и правытѣ измѣнявать честолюбіе
въ по-важны отъ моджтж прѣдмѣты, тогава подъ имя
честь ни ся налагать много нѣща и дѣла противны и
самжтж нравственность. Тая дума честь, която ся приспо
собява на много нѣща, значи людското мнѣніе. Такава чес
ни кара да правимъ добры и благородны дѣла, не за д
угодимъ на Бога или за да си испълнимъ длъжностьтж, и
за да спичелимъ хорското почитаніе. Добродѣтельта и
зависи отъ никого, нъ честьта зависи отъ цѣлый свѣт
Ако съмъ въ Европж и мя докачи нѣкой, честьта ми с
принуждава да ся біж на дюелъ, нъ въ турско ся
щата докачия не повреждa честьтж ми, ако го не в
камъ на дюелъ; напротивъ, ако поискахъ да ся біж на дю
елъ, щѣхъ да миж за лудъ въ мнѣніето на хората. Н
да оставимъ на страиж злѣ разбранжтж честь. Истинат
честь е оная която е измѣняема и зависи отъ правы
вмѣсто да гы управлява. Честьта не е друго освѣнь го
сподствующето мнѣніе. Ако да има единж честь която д
състой въ това, да испълнявамы всякога длъжностьтж с
да правимъ всѣкыму всичкото добро което ни иди от
ржцѣ, да обычамы и честимъ само онова що е благоро
дно и чисто, да не унижавамы никога съвѣстьтж прѣд
интереса, да почитамы въ себе си и въ другытѣ челове
ческото достойнство, такава честь е съвьршенно съгласн

съ нашитѣ чувства за правдѫтѫ и можемъ да ѭ взѣмимъ не за правило, нъ за силенъ спомощникъ въ испълненіето на длъжностьтѫ. Само въ такавѫ честь трѣба да трьсимъ почетьтѫ на общето мнѣніе, и само въ този случѣй желаніето почитаніе или честолюбіето е, при всичкытѣ си опасности, едно благодѣяніе гдѣто Божіята промысль го е вложила въ сърдцата ни.

Друго едно чувство твърдѣ ближно до честолюбіето е властолюбіето. Тыя двѣ чувства весма ближни по между си, ся раждатъ и развывать повычето пѫти заедно и ни вдѫхвать сѫщитѣ дѣла. Амбиціозный человѣкъ, или властолюбецьтъ е и горделивъ и славолюбивъ, ако и да ся неприпознава за такъвъ. Той казува чи не трьси вънкашный блясъкъ който съдружива властьтѫ, стига само неѭ да притяжява; нъ това не показва друго освѣнь чи неговото властолюбіе трьси нѣщо по-здраво и не ся благодари отъ празны нѣща както сѫ легкытѣ тщеславія.

Властолюбіето, когато ся стрѣми къмъ голѣмытѣ и высокы службы въ управленіето на дьржавѫтѫ, на града, на обществата, ся наричя амбиція. Това чювство е такожде не развыто въ българскый народъ, защото всичкытѣ административны, военны, судебны, черковны высокы службы сѫ были до сега затворени за него, и обстоятелствата сѫ го въспытавали само въ покорность. Както и да е за Българина, властолюбіето е естественно чювство на человѣка. Когато кажятъ за нѣкого человѣка чи е властолюбивъ, хората не разбирать добро нѣщо за него; тѣ прѣдполагать чи, въ силѫтѫ си жѫждѫ да господствува, той не трьси друго освѣнь собственный си интересъ. Такъвъ человѣкъ е умразенъ на другытѣ и застрашителеаъ за тѣхъ, защото иска да имъ ся наложи за господаръ и защото като усвои нѣкоѭ власть той ѭ увеличява и заячява за собственный си интересъ. Такъвъ человѣкъ отъ славолюбивъ достигва да стане тиранинъ. Хората не трѣбаше да прощаватъ на властолюбеца защото той съзижда своето величіе врьху тѣхното разрушеніе и униженіе. По злосчястіе обаче, като обычять властьтѫ, тѣ ѭ обожавать въ който человѣкъ и да ѭ видятъ. Вчера прѣзирахѫ едного, днѣсь като го видатъ на высоко мѣсто, тѣ нѣмать доста удивленіе за него.

Силното властолюбіе не познава какво нѣщо е дл жность. То непознава на свѣта нищо по-право и нищ по-свято отъ цѣлтѫ коѭто гони; истрепува, избива, см зува, потъпква всичко, жертвова немилостиво, неумоли и хладнокровно всичко що ся противи на достиженіе цѣлтѫ му. То минувува прѣзъ труповетѣ на 100,00 души, ако трѣба, за да достигне цѣлтѫ си.

Неговото начяло е «конецътъ оправдава срѣдствата.» С лното властолюбіе нѣма даже гордытѣ и величествен маніеры коитo взѣма слѣдъ като постигне цѣлтѫ си; за достигне до тамъ, то минува прѣзъ всичкытѣ тьмны и низ пѫтища; търпи афронти, става робъ, влачи ся по колѣн цалува краката на по-силнытѣ, и нѣма униженіе кое да не бы притърпело въ надѣжѫ само чи ще господствув

Съвсѣмъ това да ли всичко е лоше въ това чювст кoето ни подбужда да желаимъ да имамы нѣкаквѫ влас въ ржцѣты си? Да ли нѣма едно властолюбіе почтенно даже похвално? Когато человѣкъ желае властьтѫ са за да заслужи на съотечественницитѣ си не е ли достоен за почеть и даже въ нѣкои случяи, когато товаръть тежякъ, за тѣхното удивленіе? Трѣба обаче да внимавам защото мнозина вѣрвать чи трьсять въ властолюбіето служятъ общитѣ интересы, когато тѣ дѣйствително не тр сять освѣнь своя интересъ. Общитѣ интереси сѫ мно свѣти и человѣкъ не трѣба да си играе съ тѣхъ. Ос щашь ли ся чи ты си най-способный за мѣстото кoето скашь да занимаешь? Да ли нѣма отъ тебе по-способ да занимаѭтъ положеніето което ты дрьжишь? Като в ждашь чи има по-способенъ отъ тебе, ако не можешь му отстѫпишь прьвенството, това е доказателство чи т трьсишь мѣстото не за да служишь общето добро, нъ собственното си удовлетвореніе.

Колкото за оныя коитo, безъ лицемѣріе и безъ с мохвалство, като осѣщатъ способностьтѫ си и вѣрватъ ако спичелять власть нѣма да ѭ обърнать въ тѣхѫ по зѫ, ся борятъ честно и откровенно да ся намѣсѭтъ общытѣ работы и да взѣмѫть управленіето имъ за да при несѫть добро като имать властьтѫ, тѣхното властолюбіе е з конно. Ный не смы дошли на този свѣтъ за да неправим нищо; всѣкы отъ насъ има своитѣ способности и накло

ности, и Провидѣніето ни гы е дало толкова за общето добро колкото и за нашето: Ный не трѣба да гы заровимъ въ неизвѣсностьтѫ. Добрѣ е да ни подбужда едно естественно чювство да гы упражнявамы и да ни възнаграждава чрѣзъ еднѫ тихѫ и чистѫ радость чи смы гы упражнили честно.

Употрѣбленіето на властолюбіето е сѫщето въ чястный животъ както и въ публичный. Въ фамилиѫтѫ ный смы пакъ въ сѫщѫтѫ опасность да ся отпуснимъ въ лѣностьтѫ или да ся прѣобразимъ на тирани. Голѣма погрѣшка и голѣмо злосчястіе е за всѣкы человѣка да иска да направи едно нѣщо което другы на негово мѣсто бы направилъ по-добрѣ, и да иска да повѣлява когато е роденъ да ся покорява. Не по-малка погрѣшка е да ся осѣща человѣкъ способенъ да занимае едно мѣсто было въ семейството, было въ обществото и да го изоставя на другы по-неспособны. Истенно мѫдръ человѣкъ е онзи който като е разбралъ чи е роденъ да господствува знае да управлява и да повѣлява безъ гордость, или като е разбралъ чи е роденъ да му заповѣдать, знае да ся повинува съ достойнство. Трѣба человѣкъ да ся бой да не бы властолюбіето му да е една суха гордость, нъ трѣба такожде да ся бой да не бы смиреномѫдріето му да дохожда отъ лѣность.

Ный щемъ свршемъ врьху себелюбіето като кажемъ нѣколко думы и за желеніето усьвршенствованіето на нашитѣ способности, което е и то естественно на человѣка.

Удоволствіето което осѣща человѣкъ да упражнява и развыва физическытѣ си и умственны способности може да дохожда отъ любовьтѫ на живота или отъ разнытѣ видове на любовьтѫ на благосъстояніето, като любовьта на физическото удоволствіе, любовьта на почитаніето, любовьта на силѫтѫ. Така напримѣръ, когато вдигамь тяжкы прѣдмѣты, ако чювствовамь тѣлеснытѣ си членове силны, удоволствіето което осѣщамь може да дохожда или отъ очевидностьтѫ чи здравіето ми е изрядно, или отъ надѣждѫтѫ чи другытѣ щѫть ми ся чюдять, или щѫть ся боѭть отъ мене. Сѫщото ся случява за всяко умственно или нравственно дѣло. Произнасямь едно хубаво слово: вѣроятно е чи удоволствіето което осѣщамь дохожда отъ

ракоплесканіята на публикѫтѫ, или отъ добрытѣ слѣдств
сполучены чрѣзъ краснорѣчіето ми. Откривамъ единъ и
тинъ: да ли щѣхъ да съмъ толкова счастливъ отъ откри
тіето, ако ся не надѣяхъ отъ него нѣкоинъ славѫ или по
зѫ? Правѫ едно добро дѣло: то ползува на славолюбіе
то ми или на бѫдѫщето ми, или поне удовлетворява с
вѣстьтѫ ми. И така всяко едно чювство може да ся и
тълкува чрѣзъ друго, и това е което прави толкова м
чно и толкова не сигурно оцѣненіето на человѣческы
дѣла. Защото ный сѫдимъ намѣреніето на хората, а ка
единъ человѣкъ може да знае точно мосто намѣреніе, к
гато ми ся случява да незнаѫ и азъ истый кой е точ
двигательтъ ми въ еди-кое дѣйствіе.

Съвсѣмъ това, ако и повычето пѫти человѣкъ да ж
лае упражненіето и развытіето на физическытѣ си сил
на нравственнытѣ си качества и на умственнытѣ си спо
собности отъ любовь на здравіето, отъ честолюбіе и от
властолюбіе, неможемъ обаче да неприпознаимъ чи въ мно
го случяи ный не трьсимъ друго нѣщо, като упражняв
мы способностытѣ си освѣнь самото удоволствіе да г
упражнявамы. Ный сми назначени отъ природѫтѫ да дѣй
ствамы: отъ което слѣдува неуборимо чи дѣйствіето тр
ба да бѫде за насъ единъ длъжность, единъ нуждѫ и еди
удоволствіе. Това удоволствіе, изчезва и ся прѣобрыш
въ уморяваніе и въ болкѫ, когато упражненіето е мног
силно и ся продължи много врѣмя, защотото тогава то от
слабява силытѣ, като всичко което замине мѣркѫтѫ. Н
до кагато усиліето е съразмѣрно съ силѫтѫ, то увѣличя
ва и усилюва способноститѣ ни и произвожда въ насъ ес
тественно и направо живо удоволствіе на благосъстояні
Врьху тѫзи истинѫ на человѣческѫтѫ природѫ образова
нитѣ народи почвать още отъ дѣца въ училищата да у
пражнявать и развывать чрѣзъ гимнастикѫ и методическ
ученіе физическытѣ си силы и умственнытѣ си способно
сти; така щото и когато излѣзать изъ училищата они с
усвоили изрядный навыкъ на трудолюбіето, на тѣлеспѫт
и умственнѫ дѣятелность, която наистена става за тѣхъ н
само една длъжность, нъ една нужда и едно удоволствіе
У насъ българытѣ, особенно за умственнытѣ ни способ
ности, нито сми гы въ училища упражнили и развыли, ни

то пѫкъ ся занимавами отпослѣ съ прочитанія и съ наукѫ и за това сми толкова глупи въ сравненіе съ мозъчный европеецъ. Умствената дѣятелность е у насъ почти нула. Трѣба прочее да упражнявамы и развывамы непрѣстанно въ живота си тѣлеснѫтѫ си и умственіѫ дѣятелность, ако искамы да вървимъ къмъ усьвръшенствованіето на природѫтѫ си, което е назначеніето на человѣка. Неоспоримо е чи радостьта която чювствовамы кога открыемъ единѫ истиніѫ дохажда отъ това чи природата ни осѣща удоволствіе да дѣйствува и да ся увѣличява. Желаніето да упражнява человѣкъ умственытѣ си способности сирѣчь да знае, да научява, ся наричи любопытство. Има хора които учять свмо и само за да знаѫтѫ, за да удовлетворявать любопытството си.

Така, кога ся намирамы нѣгдѣ уединены и самички и чюемъ нѣкое движеніе, ный искамы изведнажь да знаимъ коя е причината на това движеніе. Ако видимъ нѣгдѣ да сѫ ся набрали хора да глѣдать, ный тичямы да видимъ какво ли глѣдать. Ный искамы да знаимъ защо съсѣдътъ ми излѣзе тѫзи сутринь по-рано или по-късно, защо му ся е промениło лицето, и всичко това е любопытство безъ интересъ.

Отистина чи много пѫти ный имамы интересъ да узнаимъ причинытѣ на онова което глѣдамы. Ако глѣдамъ въ единѫ ливадѫ чи тривата ся движи, азъ имамь интересъ да видѫ да не бы да е нѣкоіѫ зміѭ. Като влѣзѫ отъ вънъ въ одаѭтѫ си и іѫ видѫ разбрьканѫ, азъ имамь нужда да узнаіѫ да не бы да е влѣзалъ нѣкой крадець. Нъ повечето пѫти, ный трьсимъ да узнаимъ не за нѣкакъвъ интересъ а само отъ едно чисто любопытство. Романитѣ ни увлачять да гы читемъ само защото раздразнювать любопытството ни. Ный знаимъ чи онова което ни разказва единъ романъ е лъжя, нъ искамы да знаимъ конеца му и го искамы съ нетърпеніе.

Безъ този естественъ вкусъ да трьсимъ причинѫтѫ на всяко нѣщо, ный щѣхмы на всѣкы чясъ да ся намирамы въ опасность. Ный нѣмаше да ся обърнемъ да видимъ какъвъ е този шумъ задъ насъ, ако и да е шюмътъ на единъ кѫщѫ която пада врьху насъ. Любопытството ни прави сѫщѫтѫ заслугѫ която и апетититѣ. Тя наваксува чрѣзъ единъ апетитъ нашето немареніе, и ни възнаграждава чрѣзъ

едно настоящe удоволствіе, за гдѣто смы прѣдвидѣли единъ бѫдѫщи интересъ.

Единъ человѣкъ колкото е по-малко любопытенъ толкова по-малко трьси да ся научява, и толкова по е ограниченъ въ познанііята си и по-глупавъ; а колкото е полюбопытенъ толкова повыче работы ся научява, толкова повыче развытъ става.

Както силното жиланіе имотъ прави человѣка срѣбролюбець, силното желаніе почеть, честолюбивъ и славолюбивъ, силното желаніе власть, властолюбивъ, така и силното любопытство е самото което прави человѣка да ся вдаде въ наукѫтѫ и да стани длъбокоученъ или геній въ неѭ.

Л. Іовчевъ.

Мрьтвото и живото на земѭтѫ. (1)

Сънъ и сънуваніе.

Когато нашитѣ органы работѭтъ, тый губѭтъ часть отъ своето вещество и отъ своѭтѫ силѫ. За да имъ повърнемъ изгубенѭтѫ силѫ, трѣба да ги храним. Храняніето става тогава, когато органа си почива и кръвьта тече прѣзъ него свободно. Като минава прѣзъ органа, кръвьта остава тамъ строително вещество и така загубенытѣ части са възобновяватъ. Здравіето и силата на органытѣ сѣкога завыси отъ работяніето имъ и отъ храняніето.

Ако принудимъ органа да дѣйствува непрѣстанно, то ще доде врѣме, когато той ще са умори и ще са исхаби до толкози, щото никаква сила не ще може да го накара да работи повече. Таквази слабость дохожда отъ значителното изгубваніе на органическото вещество. Колкото повече са напрягалъ органа, толкози повече трѣба да почива, за да са укрѣпи. Напряганіето има своитѣ прѣдѣлы и когато са заминѭтъ тѣзи прѣдѣлы, органа загубва своѭтѫ способность и отъ никаквѫ почивкѫ не може да са повърне на прѣдишното състояніе. Ако гледаме на пр. срѣщу слънцето нѣколко секунды, нашитѣ очи ще са раздра-

(1) Продължение отъ брой 22.

жѣтъ чрѣзмѣрно и ный можемъ загуби зрѣнието си съвсѣмъ. Органытѣ са повреждатъ и отъ продължителнѣ почивкѣ, отъ дълговрѣменно бездѣйствіе. Бездѣйствіето докарва задебеляваніе въ органа и го довожда до неспособность да работи.

Нашій мозъгъ са намира постоянно на работѣ, защото органытѣ на чувствата постоянно му принасятъ отъ вънъ своитѣ раздраженія. Зрѣнието и слуха най-много впечатленія докарватъ. По танѣ причинѣ и за него дохожда врѣме, когато той отмалява и съвсѣмъ загубва своѣтѣ дѣятелность. Това състояніе е сънътъ. Той дохожда отъ изгубваніето на мозъчното вещество, додѣто мозъга былъ буденъ и работилъ. Въ врѣмето на сънътъ исхабената часть отъ мозъга са възнагряждава чрѣзъ прѣминаваніето на чистѣтѣ кръвь прѣзъ мозъга. Колкото по-спокоенъ е сънътъ, толкози по силно быва храняніето и толкози по добрѣ са подновява мозъчното вещество.

Сънътъ е много нуженъ за духовнѣтѣ дѣятелность; безъ него не може да има духовна дѣятелность, защото тогава мозъга ще са исхаби и ще стане неспособенъ за работѣ. Колкото повече е работилъ мозъга, толкозъ повече са нуждай отъ сънъ и покой. Дѣто ще каже, мозъга има най голѣмѣ нуждѣ отъ редовность въ почиваніе и работяніе.

Много хора теглѣтъ отъ главоболіе, отъ свѣтовленіе и отъ нерасположеніе само и само за това, защото не са обхождатъ съ мозъга си, както трѣба. Тый не живѣятъ редовно, нъ искатъ отъ мозъга си или много работѣ, или много покой. Тый си товарѣтъ мозъга съ много веществени или духовны раздраженіѣ и го принуждаватъ да работи повече отъ мѣркѣтѣ, или какъ дошло. У таквызи хора мозъга испадва въ раздражителнѣ слабость и отъ малко са дразни.

Когато мозъга са раздражава отъ малко, тогава случава са, неговото работяніе са продължава и насъни, безъ да са намѣси въ това нашата воля. Това работяніе напасъни е сънуваніето. Сънуваніето е половинъ работа; за това и отъ него са исхабява мозъга и са уморява. Сънъ съ дългы сънуванія не успокоява мозъга, както спокойный и дълбокый сънъ.

Ц.Б.А. „Г. С. Раковски"
ОТДѢЛЪ ФОНДА
ЗА ПОМОЩЬ

Кога то съпуваніето е доста силно, то са написва въ мозъга ни по-дълбоко и може да са напомни и слѣдъ пробужданіето. Его защо са запомнѭтъ нѣкои отъ съпищата.

Матеріала на съпуванията сѣкога са дава отъ прѣдишнытѣ впечатленія. Сичкытѣ впечатленія оставятъ въ мозъга ни дыри, отпечатъцы, които са повтарятъ въ нешето съпуваніе и са съчетаватъ въ различны образы и дѣйствія. Никога не можемъ да съпуваме таквызи нѣща, които не сѫ напечатаны отпрѣди въ ума ни. Слѣпороденыгѣ никога не съпуватъ образы, сир. таквызи нѣща, които подлежѫтъ на зрѣніето. Глухонѣмыгѣ никога не съпуватъ гласове и другы таквызи нѣща, които подлежѫтъ на слуха, защото нѣматъ впечатленія за тѣзи нѣща.

Колкото до това, дѣто съпуваніето быва твърдѣ странно и заплетено, дѣто въ съпуваніето са съчетаватъ невъзможны нѣща, — това произлиза отъ непамисаніето на волѫтѫ ни. Отпечатъцыгѣ са съединяватъ неправилно, защото воляга е заспала и не може да сдържи и да управи това съединеніе.

Прѣдъ съпътъ дохожда съпливость, сир. ослабваніе на чувствата и на мышцытѣ. Прѣдъ затворенытѣ очи са появяватъ сѣкаквы забърканы образы, тъмны и свѣтливы точкы и мъгла. Чувствата ни угасватъ едно по едно, тѣлото са отпуща, главата са повожда и съзнаніето заспива.

Храненіето на тѣлото са продължава насъни и става по-равно. Сърдцето біе по спокойно дѫханіето става подълбоко. Тогава сичкытѣ дѣйствія на растилнытѣ органы ставатъ по-правилно. Отначало съпътъ быва дълбокъ и спокоенъ; нъ колкото повече са продължава, толкова полекъ става и са обрыша на полусъпъ.

Здравый съпъ са продължава не прѣрывно и си не развала нито отъ съпуванія, нито отъ беспойны движенія. Чувствата сѫ заспали, нъ лесно са пробуждатъ. Такъвъ съпъ прѣминава самси и остава въ организма голѣмѫ прѣснотѫ.

Ето обясненіето на съпуваніето. Нека слушаме сега онѣзи хора, които ни казватъ, че съпищата показватъ бѫдщето.

Т. Икономовъ.

Маій 1870.

Іедна жрьтва на Немского Отечествольубие.

Зето отъ Гартеилаубе, 1871, № 2 и 3.

На 1809 година когато Наполеон бѣше достигналъ до най-голѣмата си слава и бѣше дигналъ тиранската си ржка надъ цѣло Немско, іединъ младъ Немец, по име Фрадрих Штаб, намисли да убие страшния царь за да избави тъй отечеството си отъ чуждото Господство. Баштата на младиіа Штаб приказва за тази робота на сина си тъй:

На 1792 година прѣзъ Марта роди ни се син и нарече се Фридрих Готлиб. Каква радость за мене, какво по вътрешно още радванье за майка му, коіато по прѣди бѣше седъмнаесетъ години бездѣтка! Фридрих порастна, здравъ, витъкъ, распаленъ за наука. Отнапрѣдъ показа волья за баштинния си чинъ и когато излагаше детинскытѣ си проповѣди учудваше слушачетѣ си. Поподирѣ пробуди се въ него волья за трьговина, на което азъ не бѣхъ противенъ и само му показвахъ онуй, което ште му трѣбва за новата пѫтека. Фридрих учеше съ голѣма волья трьговскытѣ смѣтки и повитѣ іезици — наскоро можеше да превожда свойтъ телемах, както и Немски писма въ чужди іезици. Прѣди сичко слушаше той религиознитѣ проповѣди съ истинско страхопочитаніе и записа тѣхнитѣ науки дълбоко въ младото си сърдце. Ни единъ день не се почнуваше безъ молитва изъ собственото скривалиште на неговото срьдце и вътрешно благодаренъ на Бога легаше на постилката си. Той іе това дори до краіа си дродължилъ. Бѣше уреденъ, работливъ и трьпѣливъ и свръшваше постоіано онуй, което бѣше намислилъ. Когато стана на деветнаесетъ години направи си іединъ планъ отъ часоветѣ и ништо, ако ште бы и най малко задоволство, не го отбиваше отъ този ред. Живость и честольубие гониха го на наука, той иштеше да іе напрѣдъ за да бѫде нѣкога подпорка на родителитѣ си. «Маіко» бѣше рѣкълъ іедин-пѫть «ако си имамъ нѣкого свое си огньишге, штѫ те земѫ при себе, тогава штѫ ти надосошѫ сичката си льубовь.»

Трѣбва ли сега и да продумамъ само, колко ни пра-

веше този син честити, колко стоеше високо въ майчиното срьдце? Пакъ за това тіа ставаше често смѫтена отъ нѣкакви съпищта зарадъ него. Съпуваніе на примѣрт че іе съ двата си сина въ градината на Шулифорта при Наумбург и когато минавала чрѣзъ іединъ залив по тѣсната грѣда, коіато води къмъ залата драгиятъ й Фрид пада ненадѣйно въ водата. Напрѣга си сичкыгѣ сили да го избави, напраздно — той потънва и изгува се прѣдъ очитѣ й за сѣкога. Колко често заплашваше този съп нейното маічино срьдце напразно и напомиьувах азъ, че съпиштата сѫ само игри на фантазіята.

Фридрих умѣ да събере богатъ имот отъ знаніе учеше и музика и отличи се не безъ талент, да, опитваше се и на стихотворството и отъ лекціитѣ на Гумела и Лина изработи іединъ дѣл като позорищна игра.

Въ 1806 година намѣри прилука да се образува по длъбоко въ трьговиината, защото като ученик отиде на фабриката Ротштаин и Лентин въ Ерфурт. И тука нашиі син чрѣзъ трудольубие и вѣрность привлече льубовта на Господара си. Нѣговата мисъль бѣше да бѫде некога, не гребенар, но кореспондент или прибирник на іедна голѣма кѫига, неговото чувство теглеше за по-голѣмы работи

Честитѣ Фридрихови писма изъ онуі време дъхатт сѣкога плъно съ льубовь детинско чувство, на рожденитѣ ни дни и на праздницитѣ радваше ни съ дарове отъ запазенитѣ си пари; за мене най-по-вече бѣше истинска белешка іедно французко писмо, прѣвод на іедна весела игра, за коіато знаеше, че ми іе драга. Отъ 1809 годи на писмата му бѣха по плъни по съдрьжанието си, тоі описваше трьжествата, извиканъ на туй отъ състанъка и цароветѣ и кральоветѣ въ Ерфурт. Никаква дирка на мрьзостно чувствуванье не звънтѣше въ тѣхъ врьхъ Напо леона. Нема съмнѣніе, че той му се тогасъ толко чуде ще, колкото го по подире мразеше. Да, и въ Наполеон бѣше се пробудило чувство за мир и да направи свѣтъ честитъ чрѣзъ прерожданіето на Немско. Да бѣше злоче стата намысъль на нашиіа син тогасъ размислена, колк много по-леко можеше той да ѫ испълни въ Ерфурт отколкото по-подире въ Шенбрун! За доказателство н туі съобштавамъ тука іедно отъ неговитѣ писма отъ прь

драгиіа си сип. Ахъ, ний не слухтѣхме, че той не вече билъ загубенъ!

Французското му писмо гласи:

Ерфрут, 20 Марта 1809 година.

Вашето писмо прочетохъ съ плъно задоволство и съ най искрено осѣщанье на благодарность и съ сънджчето, което обичахте да ми проводите, отворихъ. Наистина не знаѣ какъ трѣбва да искажѫ осѣщанніата на сърдцето си за вашитѣ родителски грижи, какъ за вашитѣ дарове. Само чрѣзъ льубовь и покорность щѫ се потрудѣ да бѫдѫ достоенъ за ваната добрина. Вий ме питате, кога щѫ могѫ да ви посѣтѣ. Отистина азъ туй оште не знаѣ. На Великден тежко заштото имаме много работа и оште никакви помоштници. Помолете Господара Ротштайна, когато доде въ Лайбниц на служба. Повтаріамъ да ви искажѫ благодарностьта си съ увѣрение, че никога нема да престанѫ да сьмь Вашъ покоренъ сип.

Фридрих Штаб.

Въ почетъка на Августъ, 1809 година Фриц ни обрадва съ ѥдно осмодневно посѣщение. Направо тогава се празнуваше храмът на црьквата за помен на Хуситската воіна. Весело и свободно веселеше се той съ старо и младо, както и насѣкъдѣ ѥдинъ млад, комуто се свѣтът смѣе на срѣшта. Колко весело играеше той на ливадата, какъ радостно учествуваше при сичкитѣ зборове! Да ли би могълъ нѣкой да прѣдвиди, че ѥдно толкосъ темно злослухтно рѣшение би могло да зрѣіи въ ѥдна невина детинска душа, както имаше той голѣма енергиіа да го исплъни?

И когато се раздвоіихме, не се издаде той на никъкъвъ начин, бѣше неженъ както сѣкога, но безъ необично трогателство, никаква особена сериозность ни виждаше се на чрьтитѣ му. Това бѣше последния пѫть, когато башта и майка видѣха сина си!

Слѣдъ туй време изучваше Фриц съ удвоенъ трудъ новинитѣ, той ми съобштаваше сичко, което можеше да дознае за французско-австрийската война. Съ голѣмо одушевление пишеше той за побѣдитѣ на Ерцхерцога Карла.

Дневната заповѣд на този войвода слѣдъ боіо при Аспе отъ 23 Маіа 1809 бѣше прѣписалъ и ми ѣ проводил Той приказваше свѣтлата побѣда надъ Наполеона! на пр лагаше оште мисли, коіито бѣха се родили по желаніа на покоренитѣ Ерфортци. Русіа и Прусіа дигатъ крак една война противъ Французетѣ Наполеонъ е ог сно раненъ, и на бѣг и такиви други.

«Каквото чуѣ, драги татко,» пишеше той «шт съобштавамъ, но казвайте ми и вий штото ви дойде уши на срѣшта прислушливата на около Французка по ціа, заштото ний трѣба сичко да знаеме. Австрійц ште ни турнатъ на скоро работата, азъ се надѣѣ на и срьцето ми го желае.»

Фридрих ме сѣкога молеше да му держ писмата. І психолог би могълъ да прѣдвиди оттука по послѣшното рѣшеніе! Мойтъ син не бѣше наіемник нити плозли лицемѣрец, каквито бѣха много Нѣмци въ онуй време. сждбата на Отечеството му длъбоко допираше до него то срьдце. Милиятъ списатель му бѣше Шилер, а пр да свръши дѣлото си, думатъ че Орлеанката мома му била последното четенье.

Фридрих имаше двама вѣрни приіатели въ Ерфу единіо Церепер, комисъ въ една тамошна книжарн който по подирѣ е умрѣлъ отъ глади у французко р ство; другіа, Валтер, бѣше комисъ въ една сукнари Но подирѣ узнахъ, че на тогози е билъ повѣрилъ ната си. Уедна вечер когато сѫ седѣли при единъ въ пунч, казва имъ той, че има намѣреніе да у Наполеона за да освободи Отечеството си отъ страшило и че ште да принесе и себе си на жрь заштото знае, че ште умре. Приіетелите, сцепени страх, заплашватъ го че тутакси ште извѣстатъ този пасенъ планъ на башта му, ако имъ се не би обѣщ искрено, че ште веднѫга да се остави отъ таіа мис Той стори това, знаіа да ги убѣди че туй е било ш шега и най весело пие съ тѣхъ пунча си тъй, ш приіетелитѣ не можеха друго да вѣрватъ, но че идеат е била минутна. За туй тѣ замлъчаха отъ мени; не нахъ нито за туй, ништо по близо врѣхъ това, какъ же Фриц да смисли тази страшна мисъль и какво го

кара най после да ѫ изплъни. Страстенъ не бѣше никога, хилядн мразеха както онъ Наполеона безъ да правеха съзаклетиіа противъ живота му. Що ѥ струвало да затайва плапът си толкозъ дълбоко въ грьдитѣ си, щото нито родителитѣ, нито Господарът му да не спазатъ нищо за това, той (да затайва), който до тогасъ бѣше самъ іавностьта?

Когато на 23 Септемврия 1809 година Господар Ротштаин отиде въ Лайбциг на служба, нагласва си Фриц кола и конь и трьгва въ Наумбург. На 24 Септемврііа снабдѣнъ съ 11 трайски талире одвезва се тайно до Илмен, продава тука колата и коньт и отива съ пощата у Виена, и, ако и да захващтало студь, пакъ бклъ си зелъ малко ризни дрехи. Той си прѣдставіавалъ при туй че майка земі паскоро и безплатно ште го покрне съ покривката си. Сахатът, който му бѣше като баштинъ дар тврьдѣ драгъ, дрьжалъ при себе си въ нужда да го продаде. Ний родителитѣ не сме ни помислили за този пѫть.

На 27 Септемврііа получихме отъ Ротштайновііа служитель на фабриката отъ Ерфурт това писмо:

«Іединъ случай за васъ тврьдѣ важенъ, причина ѥ на днешното ми писмо. Вашііа син Фриц вчера ни ѥ оставилъ безъ да помоли за нуждното дозволение, и безъ да извѣсти кого да ѥ за това нѣшто. До сега не се ѥ заврьналъ. Отъ съдрьжанието на единъ останалъ листъ заключаваме че има на мисъль да стане войник. Той си ѥ приготвилъ цѣлта тъй тихо, щото ний не сме могли да го спрѣчимъ. Ізіавеніята му, коіито сочеха на подобно нѣшто, сѣкахме ний, че ѥ повече мислилъ за веселба и шега, а не за истина, и можеха да сѫ само за смѣх. Въ надѣжда, че ште скоро да чуеме нѣшто отъ него, вашъ и тъй пататъкъ.»

На прііетельт си Валтера оставилъ ѥ билъ іединъ лист съ туй значение: че не трѣбва да го трьсатъ, само мрьтав на боіиштето ште се найде.

Впечатлението на туй писмо може да разумѣе само онзи, който ѥ самичакъ башта! За ужасваньето на майка му мълчѫ.

Тіа слѣдъ іединъ сахат зе извънредна пошта и съ най старііа си син трьгна за Ерфурт. Въ сѣлото Хасеи-

хаузен, между Кеза и Аусрштет живѣеха ни родове.
мо се тіа спре. Но прѣди да прикаже на зетът ка
нѣшто ѣж кара въ Ерфурт, прѣдава й той долното пи
отъ сина й. Фриц го ѥ адресиралъ на уйка си за да
вѣсти той родителитѣ му. Оригиналът на туй писмо н
вече въ нашитѣ ржцѣ. Французката власть въ Ерф
поиска го съ сичкитѣ Фрицови писма чрѣзъ собст
штафета.

Но на брьзо зехме тогасъ прѣписъ. Ето го:

Ерфурт, 20 Септемвріа 1809.

Прѣдраги родители!

Това писмо ште ви прѣдаде добріа уйка у Ха
хаузен, който ви ѥ приказалъ, че никога нема да ме
дите. Ахъ, да би могълъ да ви направѫ нѣкакъ да
штате колко ми ѥ тежко туй да ви пишѫ, и пакъ не
гѫ другче! Да, азъ трѣбва да сьмь напрѣдъ, напрѣд
да исплънѫ, което ми ѥ Бог рѣкълъ; което сьмь се
то съ страхъ хвалилъ да испъньѫ; азъ трѣбва да
напрѣдъ, да избавѫ хильади отъ смрьть, отъ пропасть и
гасъ само да умрѫ. Какво и какъ това правѫ, не с
да ви откриѫ. Още прѣдъ нѣколко недѣли додохъ
мисъль да направѫ туй, но насѣкъдѣ намѣрихъ пр
Когато слѣдъ два дена подиръ туй при ѥдна непри
вѣсть молехъ Бога да ми покаже срѣдство да исп
цѣлта си, то ми стана тьрьдѣ іасно прѣдъ очитѣ;
ми като че гледамъ Бога у величието му, който ми,
то съ громовити думи говореше: иди и направи што
намислилъ; азъ штѫ те упѫтьѫ и штѫ сьмь ти на помо
ти ште постигнешъ цѣлта си, но живота си трѣб
принесешъ на жрьтва, и тогасъ ште си при мене
весълъ и блаженъ. «Тогава дигнахъ азъ ржцѣтѣ си
него и заклехъ се страшно и свето да му се по
вамъ дори до смрьть. Азъ не искахъ тука ни
весълъ час, а тамо бѣхъ готовъ на вѣчна осѫда,
бихъ прѣстѫпилъ заклетвата си. И вече тогава
ваше да идѫ; но духът ми се колебаеше, чест
покаівахъ за което се бѣхъ заклелъ. Сега съві
ми се разтвори пакъ и ми дума: «иди, брьзай!» С
полинска сила влечехъ се кьмъ сѫдбата си, на коіат

тѣката наскоро ште се свръши. Тогасъ ме чека онуй блаженство, онази вѣчна величественость, коіато ми ѥ обѣшталъ Бог! Да, драги родители, не тѫжете за мене, радвайте се дѣто имате син, който замѣнва този несъвършенъ свѣт съ ѥдинъ по красенъ. Само вамъ благодарѫ на вашитѣ добри науки дѣто съмъ постоіанъ и на Бога вѣренъ дори до смрьть. Вий ме учехте да се не боіѫ отъ смрьть за честьта, за живота на ближниіа си. Да азъ могѫ тихо, радостно да му отидѫ на срѣшта; както правиха Апостолитѣ, тъй и азъ штѫ смѣешкомъ да умрѫ! Тамо ште се видимъ прославени изново, тамо ништо не ште да ни раздвоіи, нити радостьта ни да развали! Тамо штѫ намѣрѫ азъ пакъ драгитѣ си, коіито трѣбва да оставѫ, защото Бог ište ѥдна голѣма жрьтва!

Тъй ви казвамъ азъ, драги родители, тебѣ драги татко, и на сичкитѣ приіатели послѣдното съ Богомъ и благодарѫ ви за сичко, което сте отъ детинството ми правили за мене, за грижитѣ и трудоветѣ, коіито имахте за мене, за добритѣ поученіа и за сичко което ми дадохте.

За пъта, на който трѣбаше да трьгнѫ, ималъ съмъ различни нужди, тъй и отъ пари; молѫ това последното още да платите за мене.

Нека ѥ Бог съ васъ, както ште ѥ съ мене, защото съ крѣпката си десница ште управіа той

Вашніа дори до смрьть повѣренъ

Фрщ.

Ахъ, азъ не могѫ да скльучѫ! Приемнете още ѥдин пѫт за сичко благодарность! Простете ми грѣшкитѣ и това, съ което съмъ ви увредилъ; тъй и за туй дѣто ви сега не питахъ за съвѣт. Хильади пѫти съмъ се молилъ Богу: Отче небѣсни, туй трѣбва да бѫде, азъ трѣбва да идѫ, какъ могѫ туй да направѫ? » « Ти трѣбва да си напрѣдъ! » грьмѣше ми онзи гласъ, «азъ штѫ те спровождамъ, азъ штѫ те водѫ, какво иштешъ повече? Не бѫди малодушенъ и врьви!» Ако бѣхъ и сега останалъ, то не бихъ могълъ да гледамъ ниединъ честенъ човѣк въ лицето безъ да чрьвенеіѫ, като клетвопрестѫпник. Іединъ студенъ страшенъ пот би ме нападналъ, ако бихъ мислилъ за онзи живот, гдѣто биха ме

чекали мжки. Тъй мисльж азъ сега съ радость на туі защото знаіж, че Богъ ште ме приеме у величествено стьта си.

Въ недѣлька посѣтихъ црьквата, проповѣдваше се з умираньето. Туй ме направи сега съвсѣмъ да съмъ по стоіанъ. Сѣштамъ се за послѣднитѣ думи на проповѣдьт въ сичката ѝ цѣлость; думитѣ гласеха: «възвишенъ над прахът, безсмьтенъ іе духа на човѣкът.» Уплашенат майка продължи пжта си за Ерфурт.

Писмото не даде пльна іасность врьхъ собственот Фридрихово намѣрение. Само най блинитѣ приіетели от криха, че Виена беше последната му цѣль. Снабдѣха на брьзо іединъ уменъ човѣк съ сичко нуждно и проводи ха го по Фридриха съ налог да го задрьжи, гдѣто го на мѣри, и ако іе нуждно даже и съ силата на властьта. То зи човѣк намѣсто на брьзо и съ енергіа да испльни нало гът, отива испрьво въ Лайбциг, забикалья Саксонніа, по казва се по сичкитѣ кржгове; залудо! За Австріа не с осжди. Тъй времето за избавленне се изгубва. Обіавих по сичкитѣ новини и молихъ да задрьжатъ сина ми, да г снабдѣжтъ съ сичко штото іе потрѣбно, а прѣди сичк да извѣстатъ час понапрѣдъ на родителитѣ му. Залудо!

Намѣсто туй прьснаха се заглушлива грозни гласо ве: че нашніа син іе падналъ, чи іе мрьтавъ, обралъ ка сата и така на татакь. — Работата ставаше по сериозна Отъ Мюнхен и Ваймар пошта се Наумбуршкніа сжд: коі сж родителитѣ на Ф. Штапа. Какьвъ іе тѣхніа харак тер? Иматъ ли имот? Стари ли сж? — Азъ трѣбваше д издрьжж два таквѣсъ испита, безъ да знаіж: защо? По дире се поискаха писмата. Ний слухтехме сега на най лошото. Пошто за насъ бѣше безкрайно мжчно дѣто ни што не можехме да дознаемъ за сждбата на синът, рѣ шихъ се да пишж въ Дирок. Отговор не доде. Азъ мо лихъ, вече не знаіж какъ, іединъ другъ чиновникъ да ми из вѣсти писмено. Отговор доде. Никога не може да се о дири тъй съ питанье въ туй обстоіателство. Само іедн писмо отъ Хамбург говореше іасно за смрьта на нашні син. То казваше въ заключението си: «пакъ іединъ Не мец по малко!» Това писмо бѣше адресирано на іедин познаникъ и умоленъ да ни го проводи прѣзъ трѣта рж

ка. Само єдинъ търговецъ изъ Лайбциг съ трудъ се умоли да приключи въ єдно писмо за Виена нѣколко редове да попита іавно: Фридрих Штаб мрътавъ ли є, прѣминавалъ ли є?

Подъ бѣлежка на най дълбоко мълчание получихме ний най после устмено (никога не дознахме по кой пжт), тази вѣсть: онъ є стрѣлнатъ. Іединъ търговецъ отъ Виена, когото ний срьдечно молихме да ни каже какво стана съ сина ни, оправдаваше ни се че билъ боленъ и не може самъ да ни пише. Въ нѣколко редове отъ ржката на господарката му пишеше: жалостната сждба на стрельанъето на сѣки начинъ постигнало є єдинъ младъ отъ Ерфур, но името му є непознато. Азъ се отнесохъ до посланика отъ Бургоань въ Дрезден съ учтива молба да ме извѣсти за смрътта на сина ми. Посланикът ми обѣшта, но не си одрьжа думата. Обрънахъ се до тогавашниіа Саксонски министър на въпкашнитѣ работи. Слѣдъ дълго чеканье приехъ извѣстие: най добрѣ є и за двѣтѣ страни да се остави съвсѣмъ работата, защтото не драго се хортува за туй. Толко голѣмъ бѣше тогасъ страхът и не безъ основа прѣдъ Наполеона прьви и нѣговото отмъштение!

Въ тази периода побѣгнаха отъ насъ и приіетели и познаници, като че нашето живѣлиште бѣше чумина кжшта. Положението ни бѣше толкось лошо, штото на болката си не можехме да се отдаваме, но трѣбваше да пазимъ на собствената си безбѣдность. Госпождата ми имаше сѣкога най нуждното уврьзано да не би се случила нѣкоіа нова злочесть надъ главитѣ ни. Да, доктора и духовника ни показаха свидѣтелства, че у фамилиіата ни понѣкогаждъ сж се догаждали случаіи на побрькванье на умът и на лудость. Ний се не осждихме да тжжимъ за сина си. На брата му туй се забрани най ясно; и то не отъ Французетѣ — туй бѣха тогасъ толкось ужаснитѣ, страшнитѣ Немци!

Штомъ получи Французкиіа управитель у Ерфурт, Бизмес, извѣстие за работата, сичкитѣ нѣшта на моіа син се запечатиха, а учителитѣ и познаницитѣ повикаха се на сжд. Особено приіателитѣ Валтер и Церечер строго подпаха подъ испит и питаха ги да ли сж съглеждали поврѣ-

да въ умът на Фрица? Тѣ безъ да вѣрватъ въ това, потвръждаваха, само да го избаватъ.

На Господара Ротштайна прѣдложиха питанья: познавате ли вий нѣкой си Господинъ Штаб? бавилъ ли се є той много съ политика, показвалъ ли є мръзость къмъ Наполеона? Ималъ ли є прѣкарани идеи и други такива.

Церенер ни извѣсти, че поштата въ Ерфурт има заповѣдъ сичкитѣ писма за родителитѣ Штанови да прѣдаде на Французката полиціа; єдва отъ него се научихме, че Фридрих є у Виена затворенъ, но надѣѣгъ се да му опростатъ живота. Каква чудна льубовь осѣшташе този Церенер къмъ сина ми показва єдинъ лист книга; този лист за него цѣна немаше, защото Фридрих бѣше написал нѣколко редове.

Въ 1810 година получихъ єдно писмо отъ Дрезден, въ което видѣхъ че Царь Наполеон заповѣдалъ да се отрѣди на родителитѣ Штанови єдна помощь; ніи трѣбваше за това нѣшто да се отправимъ до Дирока. Сторихъ това, не молихъ за пари, искахъ само єдно увѣрливо извѣстие за смрьта на сина ми. И оттука нема отговор. Но работата, казватъ, тъй се свършила. Когато се Наполеон завръшталъ въ Паріз прѣзъ Минхен слѣдъ закльученіа мир, изясни се казватъ на Баварския краль, че є намислилъ да даде на Штановіа башта єдиниъ дар и попиталъ кралът, да ли не знаіе той некого прѣзъ когото би могълъ да стори това. Кралът прѣдложилъ писара. Бонапарт казалъ Дирок пека се научи за сичко. Кралъа извѣсти за това писара на писмото, който по слѣдствие на туй ми писа. Но мѣжду това, Дирок, безъ знание Кральево. бѣше отпжтувалъ въ Паріз и Наполеон го послѣдва сжщата вечер. Тъй се забрави Наполеоновата мисъль. Но бѣдния младежь трѣбва да є оставилъ нѣкоіа бодка въ съвѣсть-та на свѣтскиіа освоітель!

Само за туй се извѣстихме: Фридрих є стрелнатъ у Шенбрун. — Той си є исплънилъ обѣштанието: «смѣшешкомъ отивамъ на срѣшта къмъ смрьть-та. Но пакъ се ништо опредѣлено не знаехме за послѣднитѣ му часове.

Тъй се приближи годината 1813. Слѣдъ боіа при Лицен донесоха много ранени, особено Руси и Пруси въ Наумбург и защото немаше мѣсто, разредиха ги отчасти

по кжштята, отчасти по црьквата. И црьквата на свети Отмар стана Лазарет. Азъ се завзехъ силно за пострадалитѣ; често се молехъ Богу въ црьквата и правехъ сичко штото можехъ да се подкрепи неизказаната бѣдность. Мѣжду много пострадалитѣ единъ младъ момък отъ Берлин възбуди особното ми участие. Азъ го отнесохъ въ една фамилиа, гдѣто го гледаха като домашно чедо. Башта му, който го често посѣщаваше, донесе ни едно нумеро отъ Руско-Немския народенъ лист (издаденъ отъ Коуебуе, № 26, Берлин, 19 Маия 1813,) Въ този лист намѣрихме ний прьвото печатено извѣстие за нашиятъ син въ единъ член подъ наслов: единъ новъ Брутус. Ето членът отъ словце до Словце:

Долното извѣстие — за Фридриха Штапа, сина на проповѣдника въ Наумбург — одавно звънти самъ тамъ на хората въ ушитѣ. но никога не е било на іавѣ; много помалко се ний сѣштаме, да се е чело печатено. Ний го съобштаваме тука по достовѣрни извори: Нека мисли за него кой както ште, но на сѣки начин не може да се отрече, че името на младиіа, който играе въ него главната рола, заслужва да се съчува за потомството и извѣститель има плъно право да предполага, че іавното мнение на родителитѣ му ште бѫде не иепріатно, заштото съ туй при по-многото се възбужда срьдечно участие, при сички искрено съжаление, чувства, коіито праватъ на злочестиіа секога добро.

Когато Наполеон въ войната на 1809 година живѣеше въ палатът Шенбрун, не далечъ отъ Виена и въ пространното прѣдворие, кажи, секи ден си преглеждаше войскитѣ навали въ единъ петъченъ ден единъ младъ момък съ едно забележително старание на него. Генералъ Рап го отби отъ едната страна и каза му че тука не е мѣсто де предаде молбата си, за коіато той казваше че се увира, но Фриц се показа веднѫга на другата страна. Сичкитѣ отбиваниіа не помагаха ништо. Най после подозрѣнието се роди. Генералъ Рап заповѣда да затворатъ навальача, да го турнатъ подъ стража и да го претрьсатъ. Освѣнъ нѣкоіи незнатни книги и образа на една Госпожда намѣриха — при него и единъ мечь.

Случайът се стори толкосъ важенъ штото го извѣсти-

ки и на Цариг. Генералъ Ран получи заповѣдь да исцита удовенцка. Но нѣкои отговори подозрѣлецо, че той съ питомо нѣма да говори и нѣкому да отговори освенъ на царя. Наподсонъ, отдѣленъ отъ генеральнѣ си и дворскитѣ годеници, заповѣда да го изведатъ предъ него. Удовенцки керетне пара отъ горе до доле и рече съ цѣй студена неустрашимость, че исплъ да го убие; че не съ тѣзи мисли довѣлъ годинатъ на передъ съ себа, и че други цѣлъ го не можелъ на отстенитѣ, но който е обично мушкалъ, но тогазъ оружието му се сторяло безполезно и за това сега е свободенъ съ мечъ. Но случай нарѣ тѣзи дни бѣлъ сѣдѣлъ по отстенитѣ отъ другата страна. За това не е могълъ да си исплъни намерението, помѣшанъ съ помѣжду народа, гдѣто го измѣрили и затворили.

Предложиха се и други питанца на удовенцка и той отговорѣ нѣе на тѣхъ съ едно дрѣзновеность тѣй, щото слушателитѣ не само се учудиха, но и замѣйаха. Но питанье нарѣ, защото не исплъ да убие нарѣ, отговори му: защотоо го дрѣжи за бичъ на човѣчинатъ.

Но питанье имадъ ли не туй намѣрение и по прѣли отговори: «не, защото за дълго врѣме би дрѣжелъ за голѣмъ човѣкъ, който се дрѣжи за доброто на човѣчинатъ. Но сега съмъ убѣденъ, че вий сте единъ простъ човѣкъ, че вий отъ свободубие, честодубие и отвѣщение само трѣгите бой и сѣчете бой и за туй исках да освободя свѣтътъ отъ едно толкоа чудовище.»

Наполеонъ му да покаже, дарѣ сѣобщи го чего сѣдѣ умѣлъ исполнити. Потрѣбна да изпълнятъ нѣжнѣлата му да дрѣжи прѣдмѣ, на който имаше вѣроа при себе си; но духътъ му бѣше неустрашимъ и отговори спокойно: «азъ се не бой отъ смрѣть; мнозѣ пѣкое азъ отсѣкъ да не постѣпя. Но сѣки починъ мойтѣ дрѣжи тѣзи за нѣе; но кога чуе съ нѣйно постѣпяте съмъ умрѣлъ, то ште бѣде задоволенъ.»

Наполеонъ го обнадежди и попита, какво ште прѣи, ако му подари живота.

Той отговори: «тогазъ щѣ сичко да употрѣбя, да си исплъ намѣрението исполе.»

Тозъ отговоръ турия пара въ нѣрнѣствия дѣбуна, защото не знаеше какъ да постѣпи. Наѣдинѣлъ доде по

себе си и запита: знае ли той историіата на Брута, да го не ѥ може би тіа довела въ туй напрѣганье.

Но уловениіа не бѣше запознатъ съ старата исторіа.

Слѣдъ това Наполеон попита, какво ѥ челъ най подире?

«Шилеровитѣ дѣла бѣше отговора.

«Билъ ли ѥ нѣкогашъ боленъ?

«Сѣкога съмъ билъ добрѣ» отговори уплашениіа,» както и сега ни най малко нѣшто не ми недостайва.»

Доктора прие заповѣдъ да пригледа пулса на младия; той отиваше мирно и правилно. —

До тука извѣстието на Руско-немскиіа народенъ листъ. По подире достовѣрни лица ме извѣстіаватъ: царьт ѥ нѣколко пѫти провождалъ адіутантина си къмъ уловениіа да го пита: да ли не би штелъ да възльуби царіа? —тогава ште му се прости живота. Но той ѥ останалъ постіанъ при рѣшеннето си.

Мѣжду многото извѣстиіа, коіито научихме по подире, щѫ приведѫ само Генералъ Раповото извѣстие, като най вѣрно, защото той бѣше въ Наполеоновата околина онзи, който разбираше най добрѣ немски. Ето извѣстието му:

Посрѣдуваниіата за миръ мѣжду Франциіа и Австриіа врьвеха напрѣдъ много споро. Немско при туй много трьпѣше, за това ѥдинъ младъ Немецъ разпаленъ отъ Отечествольубие, закльучи причинатa на туй страдание, Наполеона, да го отклони отъ пѫта. На 23 Октомвриіа 1809 год. доде той въ Шенбрун на парада. Прѣзъ деньт азъ бѣхъ на служба. Наполеон стоеше мѣжду мене и Бертие. Младиіа Штаб пойде накъдѣ цара. Бертие на мисъль че той има да подаде нѣкое прошение, улѫтва го на мене; но той отговоріа, че има да хортува самъ съ Наполеона. Оште ѥдинпѫтъ се упѫти на мене, но отдалечи се съповторено изіаснение, че трѣбва да хортува самъ съ Наполеона.

Той се приближи нему; азъ излезохъ прѣдъ него и казахъ му по немски, че трѣбва да се отдалечи, и че съ цара може слѣдъ парадата да говори. Ѣдната си ржка имаше подъ горната дреха, а въдругата ѥдна книга, отъ коіато се видѣше ѥдинъ дѣл. Пошто ми се туй рѣши-

телно съществото видѣ подозрително запов'ѣдникъ и
зармитѣ да го затворятъ. А като бѣхъ послѣдитѣ
вещи на народитѣ, тоя случай помежду ни не е
Несторо ми извѣстихъ че намѣрили при Штабельдъ
лъкъ домашенъ ножъ. Азъ приказахъ туй на Дер
тидохме при Штаба, който седѣше на легълото с
него бѣше образъ на една млада Господа и една
съ нѣколко дребни пари. Азъ го попитахъ какъ се

«Тоя моглъ да каже само на Наполеона.»

«Какво щѣжте да правите съ ножа?»

«Тоя моглъ да каже само на Наполеона.»

«Мислихте ли да довършите живота му?»

«Да мой Господине.»

«И защо?»

«Туй моглъ да каже само на Наполеона.»

Азъ извѣстихъ тоя на Наполеона и той заповѣ
довелятъ младия въ кабинета му. Два жандарми до
Штаба призивъ съ ржцѣ назадъ. Бѣше миренъ. Н
новото присѫтствие не направи на него ни най
впечатление; поздрави съ горчивина.

«Царьтъ го попита, знае ли Французки?

«Не» увѣряваше той.

Наполеон ми заповѣда да му отправя тѣзи ни

«Отгдѣ сте вий?»

«Отъ Наумбург на Сала.»

«Кой е баща ви?»

«Единъ свещеникъ спенгленецъ.»

«На колко години сте?

«На осемнаесетъ години.»

«Какво мислехте съ тоя ножъ?»

«Исках съ него да ви убиѫ.»

«Вий сте лудъ; единъ шумпанъ.»

«Не съмъ лудъ; азъ не знаѫ што е шумпанъ

«Боленъ ли сте?

«Не, съвсѣмъ съмъ здравъ.»

«Защо искахте да ме убиете?»

«Защото правите Отечеството ми злочесто.»

«Станали ли сте и вий злочести?»

«Подобно на сичкитѣ ни Немци.»

«Кой ви е раздразнилъ на туй прѣстѫпление

«Никой, моето увѣрение ми даде оружието въ ржка. То ми каза, че азъ трѣбва да направа на Отечеството си, на Европа услуга.»

«За прьвъ пжт ли ме виждате?»

«Не, азъ сьмь ви видѣлъ на Конгреса въ Ерфурт.»

«Имахте ли още тогасъ мисъль да ме убиете?»

«Не, азъ се чудехъ тогасъ на васъ, вѣрвахъ че вий ште дадете на Немско мир.

«Отдавно ли сте у Виена?

«Десетъ дена.»

«Защто сте отложили толко извршваньето на плапът си?

«Азъ дойдохъ прѣди осьмь дни въ Шенбрун, когато парадата вече се свршваше, за туй отложихъ извршението си до днесъ.»

«Вий трѣбва да сте боленъ и лудъ.»

«Ни єдно отъ двѣтѣ.»

Наполеон заповѣда да повикатъ Корфизара.

Штаб питаше; «Кой є Корфизарт.»

«Іединъ доктор.»

«Не ми трѣбва.»

Ний мълчахме дори дойде. Наполеон му заповѣда да испита пулса на младиіа.

«Не є ли истина Господине мой, азъ сьмь здравъ?»

Корфизарт се обрьна къмъ Наполеона:

«Той є съвршено здравъ,» на което Штаб радостно извика:

«Виждатъ ли, не казахъ ли ви понапрѣдъ?»

Туй много смжти Наполеона, но пакъ продлъжи испитът:

«Вий сте єдна распалена глава и отивате въ пропасть; азъ штж ви опростж живота, ако се покаете за престжплението, и ако молите за милость.»

«Азъ не штж никаква милость и не каж се ништо освѣнъ дѣто ми намѣрението испадна злѣ.»

«Діаволе, єдно прѣстжпление струва ви се нѣшто леко?»

«То не є прѣстжпление, васъ да убие човѣкъ, то є єдна длъжность.»

«Чий є този образ, който є намѣренъ у васъ?»

«Образът на любовницата ми.»

«Вашето превзетие не ште ли ѫ направи злочеста?»

«Само лошото испаданье; и тіа ви мрази както и азъ.»

«Щте ли ми бѫдете благодарни, ако ви помилвамъ?»

«Не, азъ пакъ штѫ гледамъ да ви убиѭ.» —

Наполеон бѣше зачуденъ и заповѣда да го отвѣдѫтъ. Той говори много врьхо този случай, особно врьху илуминатетѣ. Надвечеръ ме повика и ми каза:

«Знаете ли, драги Рапе, впечатлението на този догаждай ѥ извънредно. Това сѫ работи изъ Берлин и Ваймар.»

Азъ говорехъ противъ подозрѣнието му.

«Женитѣ сѫ за сичко способни.»

«И въ двата двора не биха одобрили нито мѫжетѣ нито женитѣ таково едно гнусно намѣрение.»

«Помислете само на Шила.»

«Што има тази работа общо съ прѣстѫплението?

«Вий добрѣ говорите, драги мой генерале, менъ не ме обичатъ нити въ Берлин нити въ Ваймар.»

«Трѣбва ли за туй да се избиѭтъ?»

По Наполеонова заповѣдь дадохъ налог на генерала Лицера да испита още едни ѫтъ Штаба. Той постоіанствувалъ, че ѥ безъ чуждо влиіание и че ѥ гоненъ отъ собствено рѣшение на прѣстапление.

На 27 Октомврііа трѣбаше ний да отидемъ отъ Шенбруи. Наполеон стана около петъ часа сутрьнята и повика ме. Гардата маршираше прѣдъ насъ да се завърне въ Франціа. Като останахме сами попита Наполеон за Штаба: Не чуто ѥ единъ толко младъ човѣк фино образованъ, единъ немецъ, единъ протестантинъ да иска да стори едно таквозъ прѣстѫпление?

«Извѣстете ме какъ ѥ умрѣлъ.»

Азъ попитахъ Генералъ Лицера за смрьтьта на Штаба, той ми каза, че ѥ обесенъ на 27 Октомврііа около 7 часа сутрьнята. Още че Штаб отъ двaесетъ и четврьти ништа не ѥ закусналъ, че когато го покапили да еде, той отговорилъ; доволно имамъ сила да отидѫ на смрьта. Като чулъ, че ѥ заключенъ мир, трепералъ. Последнитѣ думи му сѫ били: «да живѣе свободата, да живѣе Немско, смрьть на тиранетѣ.»

Азъ съобштихъ това на Наполеона и той ми заповѣда да земѫ ножа при себе си; азъ го чувамъ още.

—

«Това ѥ сичкото,» скльучва баштата извѣстието си, «което сьмь могълъ да дознаѭ за сина си. Нити мѣстата дѣто ѥ убитъ и полѣдниіа дѫхъ издѫхналъ, нити малкиятъ дѣлецъ земіа, въ който ѥ погребена смрьтната повивка на бѣдниіа не ми ѥ познато; сичкитѣ ми испитваниіа сѫ останали напразно, а и никога нема да дознаѭ онуй, което срьдцето ми жилае толко горѣшто.»

Дунаволомовъ.

Ратакиня.

—

(Изъ Шевченко.)

ПРЕДГОВОРЪ.

Рано, рано во недѣля
Поле бѣ покрыла мъгла;
А подъ мъгла на могила
Какъ топола бѣ ся свила
Младичка тамъ хубавица.
Нѣчто тя въ прегършки дьржи
Па сосъ мъгла разговара:
«Мъгло, мъгло, тьмна мъгло —
Ты мой чьрный ризикъ!
Защо мене не закопвашь
Овдѣ среди поле?
Зачто мене не задавваш
Въ землѭ не зарывашь?
Зачто моѭ лошѫ срекьѫ,
Животъ не откѫсвашь?
Не дави ме чьрна мъгло!
Въ поле ме закопай,
Никой да не види, знае
Чьрныйтъ ми ризикъ!
Не сьмъ сама — я си имамъ

Татка па и майкѫ . . . .
Я си имамъ . . . тьмна мъгло,
Мъгло, моя сестро! . . . ,
Дѣте мое, сыне милый,
Ты некьрстенъ сыне. —
Не ще крьсти тебе, сыне,
Твоя клета майка;
Ще те кьрстѫтъ чужды люди
Я нема да знаѫ
Твое име . . . . Дѣте мое!
Я си бѣхъ богата . . . .
Не ме кълни; ще да молѫ
Вышня‘ Бога въ небо
Съ сълзы ще измолѫ ризико
Тебе ще го пратамъ.»

Пойде плачейки низъ поле,
Крыеше ся въ мъгла,
И при сьлзы тихомъ — тихо
Пѣше за вдовицѫ,
Какъ вдовица тамъ на Дунавъ
Сынове закопа:

Ой во поле ѥ могила,
Тамъ вдовица ѥ ходила,
Шетала ѥ тамъ низъ него
Търсѣла ѥ зелье — билкѫ.
Зелье — билкѫ не ѥ нашла;
Сынове си тамъ донесе
Завиены, повиены,
И на Дунавъ, ги отнесе:
«Дунавъ, Дунавъ, тихій Дунавъ!
Погали ты мои рожбы.
И ты песокъ, златъ песокъ!
Ты нагледлай мои рожбы;
Ты повій ги исѫпай ги
И сосъ себе ты покрый ги.» (слѣдова)

Женщфовъ.

ЧИТАЛИЩЕ

Септемврій 15 1871. Книжка 24

ИСТОРІЯ

НА

Французко-Прускѫтѫ войнѫ. [1])

VIII.

Пагубно вліяніе което пораженіята на Вертъ и Спишеренъ имать врьху бѫдѫщыйѭ дѣйствія на войнѫтѫ.

Двойното пораженіе на Макмахона и на Фроасара, на 6 Августа, на Вертъ и на Спишеренъ, бѣше хвьрлило растройството на Наполеоновѫтѫ Имперіѭ и произвело най пагубното вліяніе врьху моралностьтѫ на войскѫтѫ и врьху духа на нейнытѣ Генералы. Несчястный исходъ на този день бѣше възбудилъ въ цѣлѫ Франціѭ страшнѫ буйность, която не обѣщаваше нищо добро за въ бѫдѫщето.

На 7 августа, Парижъ е обявенъ въ обсадно положеніе. На 8, Законодателното тѣло и Сенатътъ сѫ свикани и една прокламація на регенткѫтѫ и на министрытѣ извыква народа да спаси отечеството въ опасность.

На 9, въ Законодателното тѣло, въ едно отъ найшумнытѣ засѣданія ся иска паденіето на министерството и паденіето на Императора.» Наполеонъ III не зная да заведе войскытѣ ни на побѣдѫтѫ, казва Кератри, нека от-

(1) Продълженіе отъ брой 22.

стжпи мѣстото на патріотизма на Законодателното тѣло. Министерството пада и ся замѣнява съ друго.

На Мозелъ и на мецъ въ войскжтж смущеніето не е по малко отколкото въ Парижъ. Маршалъ Ле Бевъ е свалент отъ службжтж си на мажоръ Жепералъ. Императорътъ изоставя върховното управленіе на войскытѣ въ ржцѣтѣ на Маршалъ Базена и надѣждата въ бждщето е вече толкова расклатена въ Наполеона III щото, въ депешытѣ си, съ конто иска ушъ да ободри народа, той извѣстява чи всичко не е изгубено чи всичко може да ся поправи, и сѣе съ това извѣстіе скрѣбьтж въ сърдцето на всѣкы французинъ.

Императорътъ разбираше вече чи продлъженіето на войнжтж въ такыва лоши условія неможеше да има освѣнъ пагубны слѣдствія за него и за династіжтж му: войска деморализирана, и много по малочисленна отъ непріятелскжтж, генерали обезкредитени, нуждата да отслаби още по-выче войскжтж за да тури гарнизони въ пограничнытѣ крѣпости, и още по-лошята нужда да прави защитителнж войнж, нѣщо съвсѣмъ противно на французскый характеръ, всичкытѣ тѣзи причины трѣба да ж го направили да изгуби надѣжджтж чи ще удържи непріятеля на границжтж. За да сполучеше трѣбаше му единъ доста дѣятеленъ и доста искусенъ генералъ.

IX.

Битвата на Пажъ.

(14 Августа)

Слѣдъ двойното разбиваніе на Макмахона на Вертъ и на Фроасара на Спишеренъ, прьвый, застжпванъ отъ Прускый Принцъ, бѣше ся оттеглилъ къмъ Нанси, отъ гдѣто бѣше минжлъ на лѣвый брѣгъ на Мозелъ, а второ ся бѣше оттеглилъ къмъ Мецъ, за да ся съедини съ войскжтж на Базена.

Отъ него чясъ, французскытѣ сили ся бѣхж раздѣлили на двѣ съвсѣмъ отдѣлны арміи. Едната, при Мецъ, подъ начялството на Базена, ся съставляваше отъ гвардіжтж, отъ 2-то, 3-то, 4-то и 6-то тѣла, и отъ единж чясть отъ резервжтж кавалеріж, всичко около 150,000 души; другата, събрана на Шалонъ, подъ управленіето на Мак-

махона, съставена отъ 1-то, 5-то, 7-то и 12-то тѣла и единъ чисть отъ резервнѫтѫ кавалерїѧ, ся възвышиваше на 140,000 души.

Стратегическото чело на Базена ся простираше по лѣжишнѫтѫ на Мозелъ, отъ Тіонвилъ до Понтамусонъ, съ Мецъ за срѣдоточіе на дѣйствіята си.

Крѣпостьта на Тіонвилъ и Мецъ, съ своя укрѣпленъ лагеръ, даваха на тѣхъ линіѧ извънредна силѫ. Твърдѣ бы было мѫчно да ѭ нападне непріятелтъ на право. За това прускытѣ войскы слѣзоха на югъ къмъ Мецъ да минѫтъ Мозелъ кѫдѣ Понтамусонъ и послѣ да настигнѫтъ непріятеля къмъ Мецъ.

Понеже Базенъ ся виждаше да иска да нападне непріятеля на дѣсный брѣгъ на Мозелъ, обыкаляющето движеніе на германцитѣ около пространный обграденъ лагеръ на Мецъ, включяющь единъ арміѧ отъ 150,000 души, трѣбаше да ся направи съ голѣмѫ прѣдпазливость и подъ защитѫтѫ на единъ арміѧ готовѫ да пріѣме бытвѫтѫ, ако Базенъ ѭ испыташе.

Прьвата пруска армія, Стейнмецавата, натоварена съ делекатнѫтѫ мисіѧ да въздържи базена, отиде и ся расположи къмъ западъ на Панѫ прѣкомъ пѫтищата които водятъ отъ Мецъ къмъ Сарелуи и Саребрюкъ.

На 14, прьвытѣ рядове на Стейнмеца като ся блѫспувать у непріятеля и откривать чи усѫществлява отстѫпленіето си, нападать незабавно най-отзадныте му линіи и гы натласкувать къмъ куна на войскѫтѫ. Французитѣ, за да ся не въведе безпорядъкъ въ рядоветѣ имъ, сѫ принудены да спрѫть отстѫпителното си движеніе, да ся опълчять срѣщу прусіянцитѣ, да разложѫть войскытѣ си и да пріемѫтъ бытвѫтѫ. До като Стейнмецъ ся біяше съ Французитѣ и гы въздържаше, 2-та армія, на Принцъ Фридирика Карла, бѣше достигнала вече до околноститѣ на Понтамусонъ, съ исключеніе на нѣколко отдѣленія които бѣхѫ помогнѫли на 1-тѫ арміѧ да отблѫсни французитѣ въ укрѣпленый лагеръ на Мецъ.

Този успѣхъ, самъ по себе си незначителенъ, трѣбаше да донесе, отпослѣ, голѣмы слѣдствія, пріятны за прусіянцитѣ, съкрушителны за французытѣ.

На 15 августа сутрьнята, арміята на Принцъ Фри-

дирика Карла бѣше стигнала на Понтамусонъ, 22 километры далечъ отъ Мецъ, гдѣто ся готвяше да прѣмине Мозела. Французытѣ като ся научявать за това опасно за тѣхъ движеніе, макаръ и на послѣднѣтѣ минутѣ, испытвать ся да спрѣтъ прѣминуваніето на рѣкѣтѣ, като отправлявать отъ Мецъ, съ желѣзный пѫть, едно отдѣленіе войскѣ. Нъ понѣже пруската инфантерія пристигва въ сѫщото врѣмя когато и Французкото отдѣленіе, това послѣднето е принудено да ся оттегли на бързо и първатѣ линіи на Принцъ Фридирика Карла прѣминувать Мозела и продлъжявать своето заобыколяюще движеніе за да присѣчятъ на французытѣ пѫтя между Мецъ и Вердонъ.

Императорътъ, който ся грыжяше повыче за съхраненіето на своето лице нежели за спасеніето на Франціѭ, като вижда чи отстѫпленіето на войскѣтѣ е компроминтирано, оставя на 16 сутрѣньта Мецъ, и отхожда съ сына си при войскѣтѣ на Макмахона който, слѣдъ пораженіето на Вертъ, както казахмы, бѣше ся оттеглилъ чрѣзъ Нанси на Шалонъ, гонимъ отъ 3-тѫ Германскѫ арміѭ, прѣдводимѫ отъ Прускый Принцъ.

X

Битвата на Марлатурѣ

(16 августа)

Слѣдъ битвѣтѣ на 14, Базенъ, вмѣсто да бърза по скоро да взѣми пѫть къмъ Шалонъ, да ся съедини с Макмахона, стой двѣ нощи и единъ денъ въ положеніет си около Мецъ, и чякъ на 16 сутрѣньта ся упѫтюв прѣзъ Марлатуръ къмъ Вердонъ, нъ намира пѫтя захва натъ отъ непріятеля. Фраасаровото тѣло което прѣдше ствуваше отстѫпляющѫтѣ Базеновѫ арміѭ едвамъ дости гва до Марлатуръ и е спряно отъ отдѣленіето Стюлпна желъ на 3-то Пруско тѣло, което ся хвърля юнашк нрьху французытѣ и гы не пуща да вървѣтъ напрѣд Тогава ся захваща една бытва отъ най-лютытѣ на пѫт на Вердонъ между Марлатуръ и Віонвилъ. Отъ странѫ і французытѣ, тѣлата Декаенъ, Адмиро, Канроберъ и гва рдіята притичять на боя и влазять въ линіѭ да подкр пѫть Фроасара. Отъ странѫ на прусіянцитѣ, остатъкъ отъ 3-то тѣло, 10-то тѣло, една чясть отъ 9-то тѣло

една бригада отъ 8-то тѣло, подъ прѣдводителството на Принцъ Фридрика Карла привтасвать едно слѣдъ друго на помощь на войскытѣ които вече сж бѣхж, и, слѣдъ силнѫ разярена и стрѣшнѫж битвѫ която трай 12 часа, Французытѣ сж принудены да отстѫпатъ мѣстото на бытвѫтѫ и да влѣзѫтъ въ укрѣпленный лагеръ на Мецъ.

Тѫзи битва която сж извѣсти въ Франціѫ като една побѣда на Базена надъ Принца Фридрика Карла, е една отъ най-голѣмытѣ несчастія които отъ вѣкове не сж сж случвали на французскытѣ войскы; и, наистена, ако на 16 Базенъ бѣше сполучилъ да си пробіе пѫть прѣзъ корема на отдѣлението Стюлпнагелъ, той бы избѣгналъ съкрушителнѫтѫ на утрѣшный день битвѫ, бы достигналъ Макмахона на Шалонъ и този послѣдный не бы относлѣ изгубилъ войскѫтѫ си съ покушението си да го изтѣгли изъ Мецъ.

Ако бѣше сполучилъ, двамата маршали быхѫ могли да сж съединятъ и да испытатъ съ нѣкаквѫ вѣроятность из сполукѫ сѫдбѫтѫ на оружіята въ околноститѣ на св. Менехулъ при излазянето изъ горытѣ на Аргонъ, или да сж теглятъ къмъ Парижъ, гдѣто присѫтствіето имъ бы силно промѣнило работѫтѫ относително до обсадѫтѫ на тѫзи прѣпость. Ако тыя двѣ армѣи бѣхѫ достигнали подъ Парижъ, обсадата на петопѫтѫ безкрайнѫ окружность не бы била възможна и Бисмаркъ бы сключилъ миръ много по-сносенъ за Франціѫ.

Изъ бавностьта, бездѣйствіето, отсѫтствіето на присѫтствіе и нѣманіето воененъ пламикъ въ сърдцето на Базена сж причината на унижението на французскытѣ войскы въ тыя битвы.

XI

Капитулація на Седанъ

(18 Августа)

Слѣдъ битвѫтѫ на Мардатуръ, Базенъ като сж отбѣгна въ Мецъ. Прусіянцытѣ трѣбваше да сж учѣкуватъ за то вилятъ да напрѣдѫтъ нови усилія да си пробіе пѫть чрѣзъ линіятъ имъ за да отиде къмъ Вердонъ.

Възвишенията които раздѣля Молеъ отъ Моза, твърдѣ перчина и горести, е прѣсѣчена съ три пѫтища които и-

дѫть отъ Мецъ къмъ Моза и ся настроени много или малко къмъ Вердонъ. Южный пѫть който минува прѣзъ Марлатуръ, бѣше падналъ въ ржцѣты на Прусіянцитѣ отъ битвѫтѫ на 16, въ сѣверный пѫть който минува прѣзъ горѫтѫ на Жомонъ и пѫтьтъ въ срѣдѫтѫ, който минува прѣзъ Жарни, бѣхѫ още отворены за французитѣ.

На утрѣшный день слѣдъ битвѫтѫ на Марлатуръ, Базенъ, ако бѣше тръгналъ незабавно, имаше врѣмя да стигне до Моза и да ся съедини съ Макмахона въ лагера на Шалонъ.

Базенъ, вмѣсто да взѣмы това толкова мѫдро рѣшеніе, — кое му было съвѣтувано, казувать прускытѣ офиціалны извѣстія, отъ Генералъ Шангарніе, — чяка още 36 чяса въ лагера на Мецъ и дава така на Германцытѣ врѣмя да захванѫтъ и другытѣ два пѫтища на сѣверъ, които водять отъ лагера му въ Вердонъ.

Отъ странѫ на Пріянцитѣ, — споредъ тѣхнытѣ рапорти, — деньтъ на 17 августа былъ употрѣбенъ да съединять за еднѫ рѣшителнѫ битвѫ, пужнытѣ тѣла отъ които една чясть бѣше прѣминѫла Мозелъ и ся намираше твърдѣ напрѣдъ, тогава като друга една чясть бѣше минѫла рѣкѫтѫ само прѣзъ нощьтѫ, врьху мостове хвърлени по нагорѣ отъ Мецъ. Въ сѫщото врѣмя, казувать тыя рапорты, кавалеріята ни наблюдаваше отъ близу движенія на непріятеля и за 18 августа едно решително сраженіе бѣше станѫло неизбѣжно. Отъ нашѫ странѫ, то трѣбаше да има за прѣдмѣтъ да не допусне на французитѣ да си пробіятъ исходъ къмъ Парижъ чрѣзъ пѫтя на сѣверъ, или да имъ дадемъ подъ Мецъ битвѫ въ която да имѫть гърбътъ си къмъ Германіѫ. Прѣдъ сполученытѣ резултаты отъ прѣминѫлытѣ дѣйствія, тѣхното положеніе имъ не оставяше другѫ алтернативѫ.»

За да сѫ готови за всѣкы случяй, на 18, сутрешьта, Германцитѣ съединявать три тѣла, 7-то, 8-то и 9-то тѣла отъ Стейнмецевѫтѫ арміѫ, и шесть тѣла, 2-то, 3-то, 4-то, 10-то, 12-то и гвардіѫтѫ, отъ арміѫтѫ на Принцъ Фридирика Карла, на западъ отъ Мецъ. Едно отдѣленіе кавалерія и 1-то тѣло бѣхѫ останѫли на дѣсный брѣгъ, на Мозелъ да наблюдаватъ Мецъ отъ въсточнѫтѫ странѫ.

Тыя деветь тѣла на които солдатитѣ ся възвышява-

хѫ на 230,000 души, направихѫ едно завьртяваніе имѣющи за вьртеобразнѫ точкѫ 7-то тѣло, лѣвото крило напрѣдъ, съ цѣль да обвіѫть 150-тѣхъ хьляди Французи, на конто лицето съставляваше при Гравелотъ една сломена линіи простирающа дѣсный си клонъ къмъ св. Прива, а лѣвый си клонъ къмъ Поандежуръ.

Едно обвивающе движеніе по едно толкова обширно пространство прѣдставлява голѣмы мѫчнотіи въ испълненіето си и, прѣдъ единъ непріятель съсрѣдоточенъ и дѣятеленъ, има най важнытѣ опасности; защото въ всичкото това врѣмя на заобыкаляющето движеніе, войската която го извьршива ся нахожда въ критическо положеніе, и ако противникътъ ѭ нападни, той ѭ издебнува въ маньоврованіето й което ѭ полага въ много опасно положеніе.

Прѣдъ Мецъ, Прусіянцитѣ испълнихѫ обвывающето си движеніе съ голѣмъ порядокъ и съ голѣмѫ точность, безъ да ся осѣтять Французитѣ въ това нѣщо.

Както и да е, на 18 сутрѣньта, 12-то тѣло, гвардіята и 9-то тѣто, които съставляваxѫ крилото което испълняваше обвивающето движеніе, тръгватъ едноврѣменно отъ Марлатуръ, отъ Віонвилъ и отъ Резонвилъ и ся упѫтюватъ чрѣзъ Жарни, Донкуръ и св. Марселъ къмъ сѣверный пѫть. Тыя три тѣла, съставляющи прьвѫтѫ линіѭ сѫ прѣдводими отъ кавалеріѫтѫ и слѣдуемы отъ вторѫ линіѭ отъ 3-то и 10-то тѣла. 8-то тѣло прави и то едно извыто движеніе за да запуши срѣдный пѫть, 7-то тѣло пази срѣщу Гравелотъ, и 2-то, което бѣше тръгнало на 9 чяса сутрѣньта отъ Понтамусонъ, пристига малко по-късно на мѣстото на дѣйствіето.

Около 3 чяса сутрѣньта, Прусіянцитѣ, като виждать чи Базенъ нѣмаше намѣреніе да почне нападеніето, да пробіе линіитѣ имъ, и да извьрши отстѫпленіето си къмъ Вердонъ, чи войската му взѣла защитително положеніе по гористытѣ высочины на св. Прива, на Амапвилеръ и на Гравелотъ, обрьщать всичкытѣ си на сѣверъ тѣла на дѣсно съ намѣреніе да нападнѫтъ французскытѣ линіи.

Саксонцитѣ ся отправлявать къмъ Ронкуръ съ мисіѭ да ся сблѫскѫть съ непріятелскѫтѫ дѣсницѫ и да ѭ нападнѫтъ съ всичкытѣ си сплы. Гвардіята и 9 то тѣло

отхождать имъ Аманиллеръ и Вернешиль съ заповѣдь да хвърлять съ артилеріятѣ си срѣщу непріятеля и да влѣзать въ бой съ инфантеріятѣ си само когато нападеніето на Саксонцитѣ стане доста проникнесено срѣщу лѣвното крило на непріятеля. Понеже главната точка на нападеніето, ключътъ на Французското положеніе си намираше на св. Прива срѣщу лѣвницѣтъ на Германцитѣ, споразумѣніето е чи врѣху това крило ще си даде знакъ за общето нападеніе.

Около шесть часа, като достигнаха французкытѣ линіи на разстояніе колкото да ги стигать съ топоветѣ си, забѣлѣзаха съ артилеріятѣ си много знаменъ отъ войско си почна тутакси по всичкото лице (предната часть) на Германскытѣ линіи. Французитѣ отговорять на тоя отъпъ съ всичкытѣ си батерѣи и този бой трае два часа, дава врѣмя на 3-то и на 10-то прусско тѣло да влѣзать въ линіѣ и дозволява на Саксонцитѣ да осмѣлѣстѣлять замышленото си движеніе, да нападнать крайнятѣ лѣвницѣ на французитѣ.

Часътъ бѣше осьмь. Саксонцитѣ искочихѫ изъ Рощурѣ къмъ св. Прива; обозытѣ имъ запалить сѣното; това е знакътъ на общето нападеніе. Прускытѣ батайоны, предшествуеми отъ многобройны стрѣлци вирнать на напрѣдъ; една голѣма часть отъ батерѣитѣ имъ сѫ принудени да престанать отъпа си. Инфантеріята на гвардіятѣ и 9-то тѣло проникнуять въ горитѣ; Французитѣ ги защищавать съ свирѣпость; въ разстояніе на нѣколко часове борбата се продължава съ разны сполуки; св. Прива, Аманиллеръ, Вернешиль и Гравелотъ сѫ успорявани за много врѣмя. Единъ само на 12 часа вечерьта Саксонцитѣ сполучихѫ да отнемать св. Прива, крайнятѣ лѣвницѣ на французското лице, ключа на положеніето имъ.

Като имахѫ срѣщу лицето си сила почти двойна отъ онзи конто имахѫ да имъ противопоставять, и като видѣхѫ лѣвницѣтъ си нападнена, Французитѣ сѫ принудени най-послѣ да отстѫпать едно подиръ друго сѣлата и постоветѣ конто служать за защитѣ на предницѣтѣ имъ, и одѣржени да си прибератъ на бързо въ укрѣпленый лагеръ на Мецъ.

Това несчастіе бѣше предвестникъ на непоправимо-

лото имъ съкрушение. И дѣйствително, понеже въ него день, когато бѣше още лесно да направи съединението си съ Макмахона. Баденъ не си нито испыта да пробіе непріятелскитѣ линіи, до мине чрезъ едно енергическо нападение врѣзъ гърба на Прусіянцитѣ, а напротивъ си отрязни чисто и просто въ защитително положение на западъ отъ Мецъ, лесно можеше да си заключи отъ това чи той нѣма вече да испыта едно толкова смѣло предпріятіе и чи слѣдователно войската му и голѣмый арсеналъ бѣхъ пръвите обѣкъ загубени за Франція.

18-ый Августа биде по числото на мрѣтвитѣ и на раненитѣ толкова жестокъ за Германцитѣ колкото и за Французитѣ. Французскитѣ вѣстници много говорихѫ тогава чи унѣ едно Германско тѣло было катурнато въ каменоломнитѣ на Жомонъ. Ный не намирамы нито въ рапортитѣ нито въ официялнитѣ разказы слѣды на збиване въ тия каменоломни. Съвсѣмъ това слѣдующето разказване извлѣчено отъ Прускый официаленъ рапортъ щеху рѣшителното нападение на Прусякѫтъ лѣвицѫ срѣщу Французскѫтъ десница въ горѫтъ на Жомонъ показва чи Германцитѣ не трѣсоть да скрыятъ загубы-тѣ конто лѣвото имъ крило претърпи въ тази горѫ.

«Тамъ, казва Прускый рапортъ, колонелъ де Ределъ, удренъ смертно, напой чюждата земѫ съ кръвьтъ си; тамъ тоюждде падиахѫ маіоритѣ де Шмерлингъ и де Нолтъ, и принцъ Сидмъ, вискоро дошелъ отъ Мексико. Двама военачалници на бригада, четыре военачалници на регименты и едно голѣмо количество главны офицеры бѣхѫ ранени; въ сѫщата сърдмърность падахѫ и капитани и второстепенни офицери. Между това артилеріята съ голѣма енергія и съ притърпеваніето на огромны загубы подъ пушкалото, продължаваше да уничтожава селото. Со. Прило бѣше на много мѣста въ огънь; нъ Французитѣ, достойни за тѣхното старо име на юначество, вимоуваха извънредно упорство; мѣстата конто запимаваѫ бѣлтѣхѫ непрестанно отъ войско си валяше на пламены облаци и потрѣбваше всичкитѣ околности съ единъ предъ отъ крушкомъ. На двайсеть и полвинъ часа напитѣ войски подновляватъ бръшнътъ. Непріятель-тъ, заобиколенъ почти отъ вси страны, си боеше съ отчаяніе,

Оныя отъ наши-тѣ батайоны конто проникнахѫ напрѣдъ, получихѫ обюзи; нъ одьржихѫ положеніята си; привзѣхѫ кѫщитѣ единѫ по единѫ и бѣхѫ чяса на единъ вечерь-та господари на по-голѣмѫтѫ чясть на укрѣпленното село; тутакси и сѣвпрната чясть ся привзѣ отъ Саксонцитѣ, и послѣднитѣ Французи конто го занимавахѫ побѣгнахѫ изъ нѫтя къмъ Мецъ.

3-та бригада, пратена на помощь на 9-то тѣло, бѣше почнала да ся біе отъ дванадесять часьтъ около Аманвилеръ. Французытѣ испытахѫ много нѫти да почнѫтъ нападателенъ бой, нъ намѣрихѫ у насъ сѫщѫтѫ рѣшителность както и у св. Прива. Колонелътъ Фонъ Кнапъ, начялникъ на бригадѫтѫ, ся злѣ рани; региментътъ Александръ изгуби много офицеры и солдаты; загубитѣ на регимента Елисавета не бѫдохѫ толкова голѣмы; нъ оныя конто най-много пострадахѫ на неіѫ странѫ, бѣхѫ батайонытѣ на шасорытѣ на гвардіѫтѫ; военачялникътъ Фонъ Фрабекъ и 50 офицери издѫхнѫхѫ на каменытѣ; ни единъ офицеринъ не излѣзе изъ битвѫтѫ нераненъ; загубитѣ на войскѫтѫ сѫ въскачихѫ горѣ долу на половинѫтѫ отъ числото на солдатитѣ. Когато слънцето почна да захожда, 20-то отдѣленіе на 10-то тѣло ся приближи до св. Маріѫ, така щото остаткытѣ отъ батайонытѣ на гвардіѫтѫ, истущени отъ битвѫтѫ и на конто лицуваxѫ почти всичкытѣ официри, ся събрахѫ около прѣпорцитѣ си, прѣдводими отъ официри отъ главный штабъ. Тѣ прислѣдоваxѫ малко нѣщо непріятеля; нъ нощьта и умориваніето ги принудихѫ да си починѫтъ, и тутакси посѣ, съ 10-то тѣло, тѣ расположихѫ аванпостовытѣ си къмъ св. Прива.

Само на утрѣшный день можяхмы да узнаимъ голѣмытѣ резултаты на тъзи кръвопролитнѫ битвѫ. Всѣкы знаеше чи смы спечелили побѣдѫтѫ и направили непріятеля да бѣгѫ; нъ като глѣдахѫ страшныть загуби конто притърпѣхмы, всѣкы ся пыташе да ли тая побѣда ни не е излѣзла много скѫпо. Всѣкы солдатинъ, всѣкы офицеринъ уплакваше другары, пріятели, родпины много или малко ближны, за това ся разбира чи впечатленіята на прѣживѣлитѣ, събрани около полуизгаснѫли огнове, бѣхѫ серіозны, и чи радостьта на побѣдѫтѫ сдвамъ смѣя

да ся покаже. Нъ утрѣшный день показа чи успѣхътъ бѣше въ съразмѣрность съ жертвытѣ които ни бѣше коствувалъ. Непріятелътъ бѣше съвършенно разбитъ, отблъснатъ въ Мецъ, и сношеніята му съ Парижъ присѣчены. Прѣзъ нѫтя, до бойното поле въ което гвардіѫтѫ прѣминѫ нощьтѫ на които печялнытѣ въспоминанія щѫть останѫть неизгладимы, побѣдителитѣ видѣхѫ още въ зоры да вървять дългы рядове плѣнницы. Вечерьта, бѣхмы хванѫли около двѣ хыляды между които и доста офицери. Непріятелътъ бѣше бѣгалъ толкова на бързо щото бѣше изоставилъ на Аманвилеръ цѣлъ станъ, съ чядѫрытѣ му, съ вѣщытѣ му, книгытѣ му и оружіята му. Тенджоритѣ бѣхѫ готовы прѣдъ изгаснелитѣ огневе; дрѣхы грабнаты на бързо изъ сѫндаци останали отворени; писма почнати и недовършени лѣжяхѫ по таблитѣ отъ които нѣкои дявахѫ любопытны подробности вьрху начина съ когото французитѣ съглѣдвать таѫ войнѫ. Всичко показваше че ся побѣгнѫли въ безпорядокъ и страхъ. Нишитѣ солдати забѣлѣжихѫ такожде не безъ удивленіе угажденіе което единъ французскы солдатинъ си отстѫпва въ време на войнѫ. Тогава като новичето нѫти нашитѣ изпечени войници снѫть на кѫра на голѫтѫ земѫ и ся благодарѫтъ отъ таково твьрдо легло което генералътъ имъ сподѣли двѣтѣ нощи слѣдъ битвѫтѫ, въ французскытѣ чадѫри ся намѣрихѫ не само легла, столови, скемли, нъ и тукъ тамъ постѣлкы и пердета, мобили за тоалетѫ многовидны, воды и масла благоуханы, и въобще толкова разнообразны калабалъци, щото това само истълкува защо нашята армія ся движи много по-скоро и много по-лесно отъ французскѫтѫ. Тъзи послѣднята, при всичко що нейный юрюшъ е останѫлъ на пословицѫ, не може да противостой на рѣшителното нападеніе на нашитѣ солдаты. Тя ся принуди да побѣгни въ Мецъ въ съвършенъ безпорядокъ да загуби съобщеніята си съ Шалонъ и съ Парижъ. Побѣдата ни бѣше съвършенна, успѣхътъ достоянъ за кръвьтѫ която бѣше коствувалъ. »

(*Слѣдува*) *Лазаръ Іовчевъ.*

Понятіе за оптическый апаратъ у человѣка и за неговый механизмъ.

Като разглядвамы всичкыты прѣдмѣты, конто ны окржжявать, въ тѣхното естественно състояніе, ные видимъ, че всичкы могжть ся распоряди на двѣ главны дѣла органическы (порждны) и неорганическы (безорждны). — Отъ тѣхъ органическыты тѣла, както гы показва и имято имъ, имжть различны органы, сплетены въ направжтж си, чрѣзъ дѣйствіето на конто тіи могжть да живѣятъ; а неограническыты напротивъ нѣмать орждіе за животъ. Органическыты тѣла отъ своіж страиж ся дѣлять 1-о на тѣла, конто естеството е надарило съ душіж и животъ, и конто ся раждать, растжть и умирать; при томъ конто могжть и самоволно да ся движять и да ся мѣстять отъ едно мѣсто на друго: тѣхъ наричять животны; 2-о на тѣла, что не сж надарены съ душіж, и что немогжть да ся движять, нито да ся мѣстять своеволно: тѣхъ наричять растенія. Нѣкои органи сж общи и на животныты и на растеніята, за това ся и наричять растителны органи, както что сж дыхателнити; а пакъ нѣкои сж усвоены само за животныты и ся наричять животны органи; такъви сж чювствителныты орждія, конто не сѫ нахождать у растеніята.

Чювствителность ся нарича онзіж способность у животныты, чрѣзъ конжто тіи могжть да распознавать състояніето си и да пріемвать впечятленія отъ всичкы прѣдмѣты, что гы окржжявать, чрѣзъ конто животныты дохаждать въ съобщеніе съ въикашнето естество. Това запознаваніе животното пріемва чрѣзъ нервыты, конто сж посрѣдници на мозъка, т. е. чрѣзъ тѣхъ той пріемва впечятленіята отъ всичкыты части на животното тѣло. А понеже знаемъ, че нервыты ся нахождать распрьснжти токо-рѣчи по всичкото животно тѣло; отъ тука слѣдува, че всичкыть неговы части имжть способность да чювствовать. Колкото повече ся развыва организаціята на животныты, толкова повече ставать и чювствителныты орждія по-развыти; слѣдователно млѣкопитаижщиты, като имжть най-съвършена

организацію, то въ тѣхъ трѣбува да сѫ най-съвършены тыя органи, а особенно пакъ у ч е л о в ѣ к а, който гы надминува съ тѣлесныты и умственныты си способности. Обаче, като казахмы, че чювствителность-та е обще свойство на всякой животенъ организмъ не трѣбува подъ това да разумѣвамы, че всичкы животны трѣбува да имѫть чювствителность отъ в с и ч к ы р о д о в е и въ е д н а к ъ в ъ с т ѣ п е н ь; способность-та за усѣщаніе не е еднаква не само между различныты класове животны, нъ даже и между самыты человѣци. Така има хора, които нѣмать остро обоняніе, та немогъть да усѣщать различныты миризмы и дѫхове; другы пакъ немогѫть да усѣщать вкуса на нѣчто; другы пакъ не чювать и немогѫть да глядать добрѣ. Всичкыты тыя о с о б н о с т и на общиты чювствованія произлизать отъ особенность-тѫ на нервическѫтѫ имъ системѫ и на органыты на чювствата имъ. Всичкы усѣщанія, които происхождать отъ органическы процессы, или които принадлежѫть на нѣкоѭ тѣлесѭ системѫ, а не ся прѣдставлявать подъ дѣйствително на нѣкой отдѣленъ органъ, наричять ся с и с т е м н ы у с ѣ щ а н і я; а напротивъ пакъ оныя, които ся прѣдставлявать подъ дѣйствіе, което произлиза отъ нѣкои спеціалны органы, като: окото, ухото, носътъ, языка и пр. наричять ся у с ѣ щ а н і я п о л у ч я е м ы п о с р ѣ д с т в о м ъ ч ю в с т в и т е л н ы т ы о р г а н ы. За тоя послѣденъ родъ чювствованія, казвать, да сѫ на брой пять: о с ѣ з а н і е, в к у с ъ, о б о н я н і е, с л у х ъ и з р ѣ н і е. Ные щемъ ся ограничимъ да поговоримъ нѣчто за това послѣдне чювство, като най-благородно, и спорядъ службѫтѫ си, най-драгоцѣнно за человѣка, и за неговый апаратъ и механизмъ.

Зрѣніето с *онова хубаво чювство, чрѣзъ което, ные при посрѣднічесивото на свѣтлинѫтѫ, можемъ да познавамы цвѣта, формѫтѫ, величинѫтѫ, положеніето и движеніята на всичкы тѣла, что ны заобыкалять.*

Физическый дѣятель, когото наричямы свѣтлинѫ, дѣйствува на всичкѫтѫ поверхность на тѣлата и подбужда въ нѣкои животны доста забѣлѣжителны признаци отъ чювствителность; обаче за да може да възбуди особенното усѣщаніе, което ся наричя з р ѣ н і е, трѣбува да ся прикосне до м р ѣ ж и ѫ т ѫ на окото — едно отъ повлѣкла-

та, что го съставлявать, та чрѣзъ нейното посрѣдство да дѣйствува тогава на зрителнѭтѫ нервѫ, която и предава на мозъка специфическо усѣщаніе отъ свѣтлинѭтѫ—зрѣніе. Явно е, че ако всичката повърхность на мрѣжѭтѫ бѫде спрямо подхвърлена подъ дѣйствіето на свѣтлинѭтѫ, и ако е всичката тая повърхность раздразнена, както и фотографическѭтѫ пластинкѫ, то тя не ще да произведе никакво изображеніе. А за да стане изображеніе на мрѣжѭтѫ портретъ на пластинкѭтѫ (стъклото, что ся напушва), нуждно е, чтото между тѣхъ и прѣдмѣта да помѣстимъ оптическый приборъ. А такъвъ приборъ за зрѣніето е очното кѫбо.

Очното кѫбо състои отъ три повлѣкла и три срѣды, что прѣломявать свѣтлинѭтѫ. Тыя повлѣкла сѫ:

1 о Влакнисто или яковидно повлъкло (sclerotica) самата вънкашна кожица, която е бѣла, твърдѣ влакниста, непрозирна и доста ягка (1) Тая мембрана на окото покрыва цѣлѭтѫ тонкѫ и то откамъ задниѭтѫ странѫ, и отхожда та ся съединява отпрѣдъ съ другѫ еднѫ мембранѫ, парѣчена *рогово повлъкло* (Cornea), която ся простира по-прѣдниѭтѫ странѫ на склеротикѭтѫ и е испѫкнѫла, като стъклото на часовникъ; тя е на- прѣдниѭтѫ чясть на окото и най-съвършенно прозирнѭтѫ. Тая мембрана е циркулярна и доста дебела, която заедно съ клеротикѭтѫ сключватъ окото. На малко разстояніе зади това повлѣкло ся нахожда друга ципеста прѣграда, които наричять Дѫгѫ (iris), и която не е нищо друго, а само търкало обагрено различно и ся нахожда врѣдъ бѣлото на окото. Спорядъ шяра на тѫѫ чясть, различавать хора чърно-окы, сине-окы и пр. А въ нейный центръ ся нахожда зѣницата, най-истънчената мышца у человѣческото тѣло, която ся свива или распуща, спротивъ количеството на свѣтлинѭтѫ, что пада на неѭ, и спротивъ и нейното напряженіе. За това, ако си поглядне человѣкъ зеницѭтѫ вечерь на свѣщь, ще види, че тогава е най-голѣма, зачтото тогава и пада и най-слаба свѣтлина.

(1) За по-добрѣ упознаваніе съ мембранытѣ на окото и съ тѣхното положеніе, нека пригледа читательтъ фигурыты 89-тѫ и 90-тѫ въ издаденото ни ржководство прѣведено отъ Англійскый, подъ наслонъ «Начална книга за Анатоміѭ и физіономіѭ.

2-ро Съсѫдисто повлѣкло (choroidea), която е средняѫ мембранѫ, образувана отъ кръвоносны сѫдове, на конѫто вънѫтрѣшното лице е напито съ едно чърно вещество (пигментъ), назначено за да попива всичкыты лучи непотрѣбны за зрѣнѣето.

3-о Мрѣжята (Retina) е най вънѫтрѣшната мембрана, която е бѣлезникава и прозирна. Тя става отъ разнищенѣето и разстиланѣето на оптическѫѫ нервѫ, която е най-главната часть отъ оптическый апаратъ, назначена за да прѣма впечатленѣята отъ свѣтлинѫѫ и да гы прѣдава на мозъка.

А срѣдыты, что прѣломлявать лучиты на свѣтлинѫѫ сѫ:

1-о Водна влага, която е една мокрота съвършенно безцвѣтна, състояща отъ водѫ, която съдържа въ растоянѣе едно малко количество албуминъ и нѣкои соли; тя е положена между заднето лице на роговото повлѣкло и прѣдното лице на кристалина, или съ другы думы въ така называемѫѫ прѣднѫ камерѫ на окото която ся съставлява отъ разстоянѣето, что ся заключява между роговото повлѣкло и дѫгѫѫ; а пакъ другата, называема заднѫ камерѫ ся състои отъ разстоянѣето, что ся заключява между дѫгѫѫ и кристалина; и двѣтѣ тыя камеры, конто съдържять водняѫ влагѫ, ся съобщаватъ по между си съ дупкѫѫ на зѣницѫѫ.

2-о Кристалинътъ (cristallin) е една двоеиспѫкнѫла леща прозирна и извършва сѫщѫѫ службѫ на двоеиспѫкнѫлото стъкло. Тая леща е обвыта съ еднѫ прозирнѫ момбранѫ, нарѣчена завывка на кристалина (capsule cristallin) и прѣдставя заднето си лице по-испѫкнѫло отъ прѣдното. Кристалинътъ е положенъ въртикално задъ дѫгѫѫ, на твърдѣ малко разстояѫе отъ тѫѫ мембранѫ.

3-о Стъкловидна влага. Зади кристалина ся нахождя доста значително разстояѫе, пълно сл еднѫ желатинѫѫ и прозирнѫ мокротѫ, нарѣчена стъкловидна влага, която е обвыта съ еднѫ мембранѫ, называемѫ нѣжны повлѣкла (Hyaloidea), която е твърдѣ много тънка и съвършенно прозирна.

Оптическата нерва, отъ разнищенѣето на конѫто става мрѣжята въ вънѫтрѣшностьтѫ на окото, прѣминy-

на задн съ съдържато помѣщено и отворено въ дъно предъ едно дупче, то се наричало комуто и предало названието отъ отвѣрстието

Обаче за пълното тая часть, отличителна и друга; перфектна е онази, въ която; тъй като, или въсприятие предметъ, наблюдава се нѣколко за отвѣрстието на оптика едно; и, образуваше изящно, съ ясно, и отчетливо едно сходство изображение, нарича се (перфектно). Между всѣкаш и обаче нѣкои рѣдко се много чувствя и другиш, които едва дѣлжать названіе. Една глава, (лѣща), перфектна е глава, която е положена на нѣкоя нѣкъ часть на окото, онази сѣкаш, която да пада непрѣстанно повърхностъ на окото тежать къ него предъ нѣколко притоки, и рисуватъ и запазватъ въ вѣтрѣшностъ на послѣдній нѣкаш. Колко умѣть на человѣка знать отъ нѣкое обстоятелство, като отъ съдържаніе окото, тогава ся побирать повече къ, немогать да ся вмѣстатъ въ него, тя должна бъть по бухнъта ли. Мускулите, които движатъ на брой шесть, отъ които четирите сж прѣ напредъ. Ретината ся вичитата и нѣкои най-послѣ органи, что протегиратъ нѣкои дѣлжатъ отъ твърдѣ нѣкои сѣтлини, и отъ ся полнѣ у Атмосферата.

Отъ всичкаты тыя подробности на оптическо рать, разумѣва ся добрѣ, че той съвършено оптическый инструментъ, извѣстенъ въ великата тъмна стая (камера обскура), т. е. стая, у ма нѣкаш сѣтлина, а ся пуща въ нѣкъ прѣзъ нѣкаш, прѣзъ които ти отъвѣда до единъ д сторонѣ, и образуша тамъ едно изображение на предмѣтъ. А за по-голѣма чистота и ясность, желѣть, поставятъ на дупчицѣ едно събирателно за да събира лучиты на сѣтлинѣта, и дават прѣцѣ нѣкъ лѣсюни. Сѣщото устройство имать и очното ядѣло. Зеницата е дупчица, прѣзъ която минуватъ лучиты отъ сѣтлинѣта: кристалинът

влива лещѫтѫ или двоеспѫкнѫлото стъкло, което произвожда изображеніето, а мрѣжята е заслонътъ, който го получва. А отъ тука ся прѣдава на мозъка. Ето сега самый процессъ на зрѣніето: лучиты, что идать отъ единъ прѣдмѣтъ прѣминувать прѣзъ роговото повлѣкло, непотрѣбныты лучи ся поливать отъ съ сѫдистото повлѣкло, а другыты прѣминувать прѣзъ зеницѫтѫ и дохаждать на мрѣжнѫтѫ, гдѣто и образувать едно истинско изображеніе на въпкашный прѣдмѣтъ, пъ само въ обратно положеніе. Отъ тука оптическата перва прѣпася впечатленіето отъ свѣтлинѫтѫ, направено на мрѣжнѫтѫ отъ люлеяніята на етера, отъ числото на които зависи особното усѣщаніе за всякой шяръ. Казахмы, че изображеніето на мрѣжнѫтѫ е въ обратно положеніе; а това трѣбува и да е така, зачто, споредъ оптическый законъ, *всяка лучь, като прѣминува отъ по разрѣдена срѣда въ по-плътнѫ, ся прѣломлява, сир. отбыва ся отъ правый си пѫть и ся прѣтрошява, като на пр. кога минува отъ въздухъ въ водѫ;* та и въ окото лучиты като прѣминувать прѣзъ неговыты влагы, които сѫ по-плътны отъ въздуха, прѣломлявать ся, па отъ тѣхното прѣложеніе и отъ двоеспѫскѫлостьтѫ на кристалина излиза та изображеніето на мрѣжнѫтѫ става въ обратно положеніе.

Ето сега ны ся прѣдставлява единъ много важенъ въпросъ, на когото трѣбува да обърнемъ вниманіе; тоя въпросъ е: *зачто не ни ся прѣдставлявать прѣдмѣтыты въ обърнѫто положеніе?* — Като ся основемъ на оптическыты законы, възможно е да докажемъ, че изображеніето на мрѣжнѫтѫ трѣбува да става въ обърнѫтъ видъ. А зачто ные невидимъ така прѣдмѣтыты? Тоя важенъ въпросъ направи да го подхвърлять на различны изслѣдуванія, отъ които съставихѫ много теоріи и хыпотезы, които станѫхѫ прѣдмѣтъ за да ся пише много; въпросъ, на когото рѣшеніето ся относи повече на Психологіѫтѫ нежели на Оптикѫтѫ. Споредъ М у е л л е р а, глѣданіето въ право положеніе прѣдмѣтыты, произлиза отъ това, че тіи, положены подъ кржга на зрѣніето, макаръ и да образуватъ изображеніята си обърнѫти, никакъ не измѣнявать обаче относителныты си положенія. А другыти физіологысти поддържать че правото глѣданіе на прѣдмѣтыты произлиза отъ това, че ные глѣдамы не изображеніето на мрѣжнѫтѫ, а само про-

токмѫ ни свѣтлыты лучи, конто го произвождать, или съ другы думы, зачтото мрѣжята дѣйствува отвънъ, и приnася впечатлѣнiето отъ прѣдмѣтыты, на конто носи изображенiето: това послѣдне изяснение ны ся показва най-удовлетворително.

Другый интересный въпросъ е: *Зачто като имамы двѣ очи, и като става и на двѣтѣ изображенiе, ные усѣщамы само едно изображенiе на прѣдмѣта?* Ако иска да опыта нѣкой да ли и на двѣтѣ очи става изображенiе, нека си запуше кое-да-е око, то съ другото что остая отворено, ще види пакъ прѣдмѣта. Двѣтѣ очи сѫ еднакво способны за да глядать; прѣдмѣтътъ крайно дѣйствува и на двѣтѣ мрѣжи; и двѣтѣ очи еднакво сѫ обырнѫти камъ прѣдмѣта, нъ при все това явява ся пакъ едно усѣщанiе. Не малко изслѣдуванiя сѫ станѫли за рѣшенiето и на тоя многоваженъ въпросъ. нъ и съ никое отъ тѣхъ неможе в^{ъ} пълно да ся разясни тоя фактъ; въпросъ, на когото рѣшенiето вмѣсто да тьрсимъ въ Анатомiѭ или въ Физiогномiѭ, по-добрѣ можемъ да го тьрсимъ въ Психологiѭ. Обаче, като поставихмы тоя въпросъ, значи и да го рѣшимъ. Ные знаемъ навѣрно, че прѣдмѣтътъ дѣйствува *едноврѣменно и съ еднако напряженiе* и на двѣтѣ очи, и прѣдава едно само усѣщанiе. Едноврѣменностьта на двѣтѣ впечатлѣнiя прави гы нераздѣлны едно отъ друго. Ако два гласа съ съвършенно еднаквѫ высочинѫ и напряженiе слѣдувать единъ слѣдь другъ, то ные щемъ чюемъ и двата съ малко врѣменно разстоянiе, което гы отличя; нъ ако и двата гласа ся произведатъ едноврѣменно, то тiи щѫтъ ся чюятъ като единъ гласъ, и щѫть различять ако имѫтъ само нѣкоѭ разликѫ въ качеството си; А това сѫщето ся приспособлява и на зрѣнiето. Изображенiята щяхѫ да ся прѣдставлявать различны или послѣдователны само тогава, когато слѣдуватъ едно слѣдъ друго или когато различатъ по между си. Нъ тiи, като сѫ еднаквы и на двѣтѣ мрѣжи, и като ся прѣдаватъ едноврѣменно на единѫ первическѫ нишкѫ, ражда ся едно само усѣщанiе. Отъ тука слѣдува, че причината на изслѣдуемый фактъ, е резултатъ отъ прѣкращенiето на оптическѫтѫ нервѫ и отъ едноврѣменностьтѫ, съ коiѭто ся прѣдавать двѣтѣ впечатлѣнiя.

Глядането за да бжде чисто и ясно, трѣбува мрѣжята да ся нахожда точно на фокусното (огнищното) разстояніе на изображеніето. А това разстояніе, както ся знае, ся измѣнява спорядъ прѣдмѣтното; обаче окото има онжзи чюдна способность, по коѭто може да види отличително тѣла, что ся нахождать на твърдѣ различны разстоянія по-между си. Физіологыстити направихѫ много хыпотезы, за да разяснять тоя феноменъ: едны отдаватъ, че тая способность завыси отъ измѣненіето на кривинѫтѫ на роговото повлѣкло или на кристалина; другы поддържятъ, че това произлиза отъ относителното продълженіе или скъсяваніе на окото и то въ смыслъ на неговѫтѫ прѣдне-заднѫ ось. Другы го отдавать на прѣмѣстеніето на кристалина, който, кога да глядамы надалечь, приближява до мрѣжѫтѫ, а ся отдалечява въ противный случяй; и на движеніята на зѣницѫтѫ, на коѭто дупката става по-голѣма или по-малка, спорядъ разстояніето на прѣдмѣтыты и пр., нъ никоя отъ тыя хыпотезы не дава удовлетворително изясненіе на тоя феноменъ. А за най вѣрно ся знае само това, че за да глядимы на твърдѣ различны разстоянія трѣбува мрѣжята да е до фокусното разстояніе на изображеніята.

За да глядамы тѣла съ голѣмъ обѣмъ и доста освѣтлѣны, разстояніето, отъ което можемъ да гы видимъ и распознавамы, е безкрайно; отъ такъво разстояніе глядамы звѣздыты. Нъ за прѣдмѣты съ малко разстояніе, като напр. писмото на книгѫ, има едно опрѣдѣлено разстояніе, въ което трѣбува да гы поставимъ, за да гы видимъ ясно. Това разстояніе, нарѣчено **разстояніе за ясно зрѣніе** състои отъ 25 до 30 сантиметра за обыкновенно гляданіе; нъ то не е еднакво за всичкы хора, даже и за двѣтѣ очи на единъ сѫщый человѣкъ. Така има человѣци, които за да глядать ясно трѣбува имъ по-вече или по-малко отъ горѣ-казанното число. Ако единъ наблюдатель може да гляда ясно отъ 50, 60 или 80 сантимстра то неговото зрѣніе не е вечь нормално и такъвъ ся нарича **присбитъ** или **далекоглядъ**; на противъ ако може да гляда само отъ 20 сантиметра, то такъвъ ся нарича **міопъ** или **кѫсоглядъ**.

Далекоглядството произлиза отъ сплескваніето

на роговото повлѣкло и на кристалина. А отъ това сплесканіе излиза, та окото не е толкова събирателно, огнището на лунитѣ, что прѣминувать прѣзъ срѣдыты на окото, вмѣсто да стане на мрѣжѣтѫ отхожда да стане на по-далечно разстояніе. Тоя недостатъкъ исправятъ съ испѫкнѣли стькла, които докарвать да става огнището пакъ на мрѣжѣтѫ. А Кѫсоглядството напротивъ става отъ испѫкнѣлостьтѫ на роговото повлѣкло и на кристалината огнището става прѣди мрѣжѣтѫ. Кѫсоглядството ся исправя съ вглѫбнѣты стькла, които докарвать да става огнището на мрѣжѣтѫ.

ЧИРПАНЪ. *П. А. Пачовъ.*

Слѣдующето слово е казано на англійскы языкъ въ англійското въ Бебекъ училище, при раздаваніето на наградытѣ, отъ Г. Петка Хр. Тапчилещовъ, единъ отъ петьтѣхъ ученици които кончихѫ тая година курса си въ него училище. Словото прѣдставлява ползѫтѫ за ума отъ учиніето на Математикѫтѫ. Ный го обнародвамы отъ тѫзи точкѫ зрѣнія.

Гимнастиката на ума.

Челѣкъ е подаренъ съ физически, нравственны и умственны способности. Тѣ му са дадены отъ Бога за употрѣбленіе, а не да са дьржѫтъ застойчивы. Обработваніето на физическата часть на челѣка става чрезъ просто упражненіе. Това са извьршва отъ сѣко сѫществуеще животно. И ако това упражненіе са спрѣ веднѣждь съвьршенно, животътъ тоже са спира. Отъ тука става явна нуждата за обработванъето на физическата часть на челѣка. Но когато едно дѣте или единъ челѣкъ чувствува нѣкоя идея да са поевява въ него казваищець му че, нѣкои нѣща сѫ правы, а други кривы, той ся смутява въ рѣшеніето имъ и веднага са опытва да открые нѣкой способъ

по който да може да заякчи рѣшителната си сила. Той търси помощь и са труди сѣкакъ да задоволи желанието си. Той не може да ѭ намѣри нійдѣ освѣнь въ божественната истинна. Тамъ намира источника, съ водата на който може да утоли жаждата си. Чрезъ изучванъето на тъзи истинна, человѣкъ обработва нравственната си способность и са управя въ пѫтя но който създателтъ му е заповѣдълъ да върви.

Щото казахмы до сега за обработванието на физическата и нравственна способность са подтвърждава отъ най ученытѣ хора на свѣта и отъ общото мнѣніе. И тъй ный можемъ да кажемъ че са пріема изобщо. Когато додемъ обаче до третята способность «умътъ» тамъ намирамы най разнообразны мнѣнія. Почти сѣки вѣрва и са съгласява че умътъ е за обработванье и може да са обработи само и само чрезъ науката. Казано е че, гимнастиката на ума е науката, но никой не можилъ да убѣди свѣта че тѫзи или онѫзи наука е самата негова истинска гимастика. Сократъ казва: «Най добра наука за обработваніе то на ума е: изучванието на ума.» Нѣма смнѣніе че изучванието на ума, обработва ума, но да кажемъ че, то само може да го обработи и да го заякчи и че, нѣма нищо да са научи отъ въшиный свѣтъ, както Сократъ е казалъ, е абсурдно (непонятно) и смѣшно.

Други пакъ сѫ са опытвали като Сократа, да докажѫтъ че, една или друга наука е самата наука чрезъ която умътъ може да са обработи най-добрѣ. Обаче има ли въ сѫщность нѣкоя наука която да може сама по себѣ си, безъ помощьта на друга нѣкоя, да обработи человѣкый умъ повече, или поне толкози колкото сичкытѣ други заедно можятъ? Не. Нѣма и не е възможно да има таквази наука.

Нашій въпросъ обаче не е коя наука може да обработи ума повече отколкото сичкытѣ другы, но коя индувидіялно (частно) може най добрѣ да извърши това дѣло. И на този въпросъ, азъ отговарямъ че: математиката е науката, която обработва ума по добрѣ отъ сѣка друга сама по себѣ си. Математиката, казвамъ азъ, защото тя спомага не само на тѣзи хора които са занимаватъ съ велики и благородны изобрѣтенія за доброто на

человѣчеството, но и на тѣзи които работятъ за дневното поддържаніе на своя частенъ и домашенъ животъ; защото е употрѣбена не само въ сичкитѣ естественны науки и искуства, но и всѣкы спомага на всѣкы человѣка въ извършваньето на най маловажны работы. Тя учи человѣка не само въ прости и лесны нѣща, но го води по своя широкъ и дълъгъ пжть до разумѣваньто на най мжчны и най важны въпросы. Тя обработва умоветѣ не само на тѣзи които ѭ изучаватъ прямо но и на тѣзи които учжтъ други науки необходимо и косвенно свързаны и подчинены на нейното вліяніе. Слѣдователно ако има нѣкой който да са смиѣва еще и да ма пыта: какво нѣщо е математиката? И за какво тя служи? — Азъ отговарямъ: че тя е науката която е спомогнала твърдѣ много въ откритіята на сичкытѣ естественны законы. Тя е спомогнала за изобрѣтеніето на парны машины, желѣзницы и сѣкакъвъ видъ орждія. Само чрезъ Математиката са можли да опредѣлжтъ точното време на скоростьта на слънцето, на мѣсяца и на звѣздытѣ и тѣхното относително положеніе презъ различныгѣ времена на годината. Опова за което Математиката учи повече е: да можемъ да говоримъ, да мыслимъ и да знаемъ какво значатъ терминытѣ infinitesimals (безъ граница малки), и infinities (безъ границы). Тя прави человѣка да разумѣе какъ дѣйствуватъ сичкитѣ естественны законы, и обработва твърдѣ много разумната способность, памятьта и, до една извѣстна степень вкуса, и въображеніето.

Но може нѣкой да са възрази, както е ставало често, и да каже: Каква работа има математиката съ естественытѣ законы? Законытѣ не сжществуватъ ли безъ Математиката? Богъ не ги ли нарѣди на времето когато сътвори вселенната? Или, хора съ голѣмы математически познанія могжтъ ли да образуватъ свои собственны законы? Не. Това не е тъй. Математиката никогажде не е създавала, и никой не може да създава освѣнъ Богъ. Тя само изнамира и открыва туй, което е вече сътворено. Тя запознава человѣка съ онова което е сжществувало, но което той не е знаялъ, и го прави да работи съ по-голѣма лесното чрезъ средства които никогажде не си е въображавалъ. Ако извадите Математиката отъ сичкитѣ

естественны науки и искуства, какво ще стане? Ще ли има еще тѣзи истинны и начала тъй ясны на ума? — Извѣстно не ще имате нищо освѣнъ единъ скелетъ, или нѣкои фактове и закопы, които не можятъ съвсѣмъ да са разумѣятъ или да са турятъ въ дѣйствіе. Нѣкои сж възразявали противъ това често като са казвали че не е Математиката която е направила изобрѣтенията на разныте машины, но Богъ който е далъ тѣзи идея на человѣка. Истинна е че, първата идея, т. е. сѣмято е дадено на человѣка отъ Бога, но можели человѣкъ безъ никакво познаніе отъ Математиката да расчлени, да докаже, да обьесни, да развые и да положи въ дѣйствіе тѣзи идея? Да ли Нютонъ нѣкогажды бы можилъ да докаже закона на тяжесть-та само отъ едно съгледванье на паданьето на една ябълка, безъ да познава Математиката? Немаше ли други нѣкой преди Нютона който да бѣше съгледълъ паданьето на една ябълка? Ако е имало, защо тогазъ Нютонъ предпріе да докаже и да обьесни причината на паданьето ѝ, а неговытѣ предшественицы не направиха това? Причината е че Нютонъ имаше голѣмы познанія отъ Математиката. И може ли да има нѣкое изобрѣтеніе или открытіе безъ математика? Може ли нѣкой да каже: азъ открыхъ една звѣзда или изнамѣрихъ една машина безъ математика? Можаше ли Фултонъ да покрые сичкитѣ наши морета, рѣки и езера, съ този движимъ памятникъ на науката — вапорътъ, безъ познанія отъ математиката? Г-нъ Леверіеръ и Г-нъ Адамъ можаха ли да открыятъ планетата Нептюнъ, или Хершалъ — Ураній, ако бѣха лишены отъ познаніето на математиката? Тогазъ, не казвате ли на единъ умъ стивасанъ съ математика, обработенъ умъ? Не е ли прилично да му припишимъ първа степень между сичкытѣ обработены умове? Може ли нѣкой да откаже че, Математиката, като една частна наука, обработва ума повече отъ колкото сѣка друга частна? — О колко е чудно и колко е странно, като си помыслимъ що е извършила Математиката! Има ли нѣкой вещественъ предметъ въ вселенната на който математиката да не може да са приспособи като начнемъ отъ безконечно най малкото нѣсачено зрънце до безконечно най голѣмото тѣло въ вселенната. Отъ пре-

дметы намѣрены въ най-дълбокытѣ мѣста на земята до най высокитѣ и безконечно отдалечены единъ отъ другы въ безкрайното пространство. Тя не знае границы. Пѫтува на Истокъ и на Западъ, съ смѣщата лесница и бързина, както на Сѣверъ и на Югъ. Математиката е едно орждіе въ рѫцѣтѣ на человѣка, на което нѣма сила на земята която да може да му са съпротиви. Тя е въ ума на человѣка, една могѫщественна и постоянна свѣтлина, тъй щото, нѣма тѣло което, колкото и тъмно да е, да може да затули пѫтеката на лучитѣ ѝ. Или тя е една краска. Едно нѣщо което не е ванцано отъ нея са вижда черно и тъмно. Щомъ обаче то пріеме тѫжи блескава и сяюща краска, веднага то става ясно и свѣтло като деня. Както утрѣшнытѣ слънчовы зари распрьсвать облацытѣ и мъглата, тъй сѫщо и математиката распрьсва сичко мрачно и тъмно отъ едно тѣло, и тъй то са представя на ума въ най чистото си и като діамандъ положеніе.

Нека прочее да бѫдемъ признателны къмъ сички тѣзи които са работили и на тѣзи които работятъ еще за улучшеніето на този толкози важенъ клонъ отъ науката — за гимнастиката на ума. Освѣнь туй, нѣка сиица да благодаримъ Богу за този нѣговъ голѣмъ даръ, чрезъ който ный смы можли да докажемъ че слънцето мѣсяцътъ и звѣздытѣ не сѫ Богове, както нѣкои идолопоклонницы вѣрватъ, но че тѣ сѫ дѣло на всемогѫщія създатель на вселенната, нашъ небесенъ отецъ, и че сега ный можемъ да извыкамы съ Давида заедно: «небеса повѣдаютъ слава Божію, твореніе же руку ого възвѣщаетъ твердь.»

Превелъ П. Х. Димитровъ. *Р. Хисарь 1871 Августа 5.*

Да познаемъ себе си.

(Изъ Поль Жане)

Снова което е най важно, въ практическый животъ и въ моралнытѫ дисциплины, то е да гледа всѣкы да упознае точно характера си, недостаткытѣ си, лошитѣ си и смѣшны нравы, за да може да гы поправи.

Такава бѣше практическата смисль на това прочюто начяло надписано нѣкога на Делфійскый храмъ: « познай себе си. »

Това бѣше и истълкуваніето което и самъ Сократъ му даваше въ разговорытѣ си съ ученицитѣ си:

— Кажи ми, Ефидеме, ходилъ ли си нѣкога на Делфѫ?

— Два пѫти, увѣрявамь тя.

— Ты си видѣлъ прочее издълбаный надъ храма надпись: познай себе си?

— Да, безъ съмнѣніе.

— Мыслишь ли чи стига на единъ человѣка за да познае себе си да знае само имято си? Да ли му не трѣба нѣщо повече? И както оныя конто копувать коніе не мыслять чи познавать животното което искать да купѫть догдѣто не сѫ испытали да ли е кротко или лудо, силно или слабо, прыгаво или сураво и пр., тѫй сѫщо и человѣкъ може ли да каже чи познава себед си огдѣ си не проумѣе дѣйствителво колко струва?

— Не, разумѣва си.

— Явно е прочее чи това познаніе себе си е за человѣка источникъ на много добрины, както и заблужденіето му врыху себе си го излага въ хыляды злосчястія. Оныя конто ся познавать добрѣ знаѭтъ кое имъ е полезно, за какво сѫ способны и за какво не сѫ; като правять прочее онова за което сѫ способны, тѣ си доставлявать нужното и живѣѭтъ счястливы. Напротивъ, оныя конто непознавать себе си не сполучявать въ никое отъ прѣдпріятията си, и ставать за призрѣніе и за смѣхъ.

За да познае человѣкъ добрѣ себе си, нужно е да си прави испытаніе самичякъ. За това и всичкытѣ дрѣвни моралисти, и особено христіянскытѣ прѣпоржчявать единъ навыкъ: испытаніето на съвѣстьтѫ.

Ето какво намирамы въ списаніята на Сенека за тѫзи практикѫ:

« Ный трѣба да выкамы всѣкы день душиѭтѫ да ни дава смѣткѭтѫ си. Така правяше Секстіюсъ; като ся мрыкнише, той пыташе душиѭтѫ си: — Отъ кой недостатъкъ ся поправи ты днѣска? — Коя страсть убори? — Въ какво можя да ся улучшишь? Какво по-добро отъ тоя щовыкъ да приглѣда человѣкъ прѣзъ ума си цѣлій

день! . . . Така и правѫ, и, ако и да съмъ сѫдія, азъ ся сѫдѫ всѣка вечерь на моето сѫдилище. Като изгасѫ свѣщьтѫ въ одаѩтѫ си, азъ почевамъ единъ испитъ врьху цѣлый день, врьщамъ ся врьху всичкытѣ си дѣла и думы. Нищо си не пропущамъ и нищо си не скрывамъ. Е! защо ще мя е страхъ да разглѣдамъ коѩ и да е отъ погрѣшкытѣ си, когато можѣ да си кажѣ: — Пази ся да не направишь пакъ! За сега тя прощавамъ. »

СПИСТЯВАНІЕ-ТО
СѢВѢТИ
(*Изъ Е. Левасіоръ*)

1-о Глѣдай да плащашь всякога пешинъ пѣщата които купуваш за яденіе и за облѣкло.

2-о Прѣди да похарчишь за кое и да е нѣщо, смѣтни утрѣшното лишаваніе, спрѣчь разглѣдай да ли угажданіето което щешь си доставишь е равно на нуждытѣ които щѫть ся породѫть идущитѣ дни и които можешь да удовлетворишь съ истытѣ пары. Това правило въ поведеніето е истата прѣдвидливость, и което особенно прѣпоржчявамы на работницитѣ и на не богатытѣ хора.

3-о Да харчишь на день не гюндюлюка си, нъ опуй което ся пада врьху гюндюлюйдитѣ на цѣлѫтѫ годинѫ като считашь и днитѣ въ които ся не работи, и случяйнитѣ прѣставанія на работѫтѫ, и като извадишь на странѫ онова което трѣба да списшишь за годинѫтѫ. На пр. щешь работишь въ годинѫтѫ само 240 дни, по 20 гроша гюндюлюкъ = 4800 гроша, отъ които щешь турнешь на странѫ 1200 гроша; останувать 3600 гр. за 360 дни. Трѣба прочее да харчишь по 10 гроша на день.

4-о Да не глѣдашь като безполезно никое списпяваніе, колкото и дрѣбно да е, и да привикнешь съ тоя начинъ на порядъкъ и на икономіѫ. «Отъ капкытѣ става гіолъть.» или «Вадичкытѣ съставлявать голѣмытѣ рѣкы.»

5-о Да нѣмашь, ако си уженинъ, скрытѫ кисіѫ. Домакынята която управлява кѫщѫтѫ и която знае съ каква мѫкѫ ся храни фамиліята, е въобще по-способна да употрѣби добрѣ общитѣ источници.

6-о Най-здравата добродѣтель е оная която е станѫла навыкъ на живѣяніето ни. Много важно е прочее

да прибѣгатъ дѣцата още отъ малки въ добры навици. Бащи, научете дѣцата си на послушаніе. Дайте имъ и тѣмъ по нѣкое любезно и оставете ги подъ тѣхно расположеніе. Тукъ-тамъ по нѣколко нечасти всяка седмица, когато сте освободени отъ последнето имъ. На края на годишнѣ удвоете количеството което сж испоказали; и ако сж всѣка вечерница въ цѣли осми да сж чрезъ отъ разточителностьта си. Когато порастжтъ въ цѣли опазятъ това добро качество, и спестяването, което ви ся види мжчно ще имъ ся види нѣщо съвсѣмъ обикновено.

ВЕЛА ОСТАВОГРАМЪ НЕЖЕЛѢЕ СИ НИКА.

Притежавайте едно голѣмо нѣщо: обработвате отъ него само една часть, и, съ въздишки, казвате; »Ето що кравичке молитъ ми.« Но защо не разработите цѣлѣ нивѣ? кой знае дали ли една часть която сте расходили е най-плодотворната.

Ето едно българско народъ отъ шесть милиона. Едвамъ едно твърдѣ малко число съ ся възпитали отъ тѣхъ и имъ нѣкакви »Чудно нѣщо да нѣмаме почти въ народа си пито учени, пито оратори, пито политици, пито въ всяко отношение хора. «Но кой ты казва ти нѣма голами за дѣйствія правителство поприща въ този народъ който, отъ първе учители, е потъналъ до сега въ невѣжеството?

Ако отворимъ училища за всички български дѣца, що добиемъ на всичкитѣ малко или много възпитаніе, що чрезъ распространеніето на свѣтлинатъ спомогнимъ въ нѣщо да изкѣпятъ на свѣтъ или да почувствуватъ способностьта си, не е ли твърдѣ вѣроятно чи нѣкои да изъ-между тѣхно число отличи малцѣ които да съдѣйствуватъ единъ день много за обогатяваніето и за преуспѣваніето на отечеството ни? Не трѣбе прочее да вадимъ чи народътъ ни не произвожда отличи мажіе, но трѣба да направимъ онова което ся изискува за да ги добиемъ.

РАБОТИ!

Изъ Чудотворецъ Иванъ.

Съдбата ти е въ рѣцѣтѣ ти, и ти си който, съ дѣлотъ си ребятъ, нравинъ онова което ще стане утрѣ. Материално благосостояніе, богатство, образованіе,

наука, нравственепъ напрѣдъкъ, всичко това може да ся добые; нъ всичко това трѣба да ся спечели защото всичко това е една награда, а всяка награда прѣдполага едно усилiе.

Свѣтътъ ни принадлежи, какъвто го направимъ такъвъ ще стане; и какъвъ щемъ го направимъ зависи отъ каквы щемъ смы ный пстытѣ: защото ный смы голѣмата сила; всичко излазя отъ насъ и всичко ся съсрѣдоточява въ насъ.

Работи въ правдѫтѫ, и работи въ свободѫтѫ. Ако правдата и свободата ти ся отказаши, искай гы. Между това работи; служи си колко можешь съ срѣдствата които имашь и съ лесниныть които ти сѫ оставини; и не мысли чи усилiята ти щѫть останѫть загубены защото неможешь изтеднашь да ся ползуваш отъ тѣхъ или защото наградата ти ся вижда несъразмѣрна съ надѣждытѣ ти. Ницо ся не губи на този свѣтъ, и отъ най-слабытѣ класове може по нѣкога да излѣзе най-богатый снопъ.

ДА БѪДЕМЪ ДѢЯТЕЛНИ ВЪ СТАРОСТЬ-ТѪ.

(*Изъ Токвилъ*)

Начялото въ което сьмь най-убѣденъ е чи нѣма никога въ живота ни спохѫ въ когѫто да си почивамы; чи усилiето което е толкова нужно, е даже по-нужно колкото повече человѣкъ устарѣва нежели въ младостьтѫ. Азъ сравнявамь человѣка на този свѣтъ съ единъ пѫтникъ който непрѣстанно върви къмъ единѫ странѫ повече и повече студенѫ и който е принуденъ да си дава повече движенiе колкото по-нататъкъ отхожда. Най-голѣмата болѣсть на душѫтѫ е студътъ; за да надвиваме тѫзи странѫ болѣсть, трѣба да поддържамы духа си въ живо движенiе не само чрѣзъ трудолюбiето, нъ още и чрѣзъ сношенiята си съ подобнытѣ си и чрѣзъ свѣткытѣ занятiя.

(Преводъ) *Л. Іовчевъ.*

ЮАНЪ ГУСЪ.

Разпытѣ политически случки въ средпытѣ вѣкове доведоха человѣческытѣ общества въ съвършенна простота и дадоха лесница на туренытѣ отъ обстоятелствата да управляватъ сждбата человѣческа хора да завладѣятъ умать и совѣстьта на обществата. Тѣзи хора, които сж были едно редовно общество, до колко сж въспирали общыятъ напредокъ и до колко сж угнетавали обществата и народытѣ, това ни показва Всемирната Исторія, а най млого исторіята на средпытѣ вѣкове, която е напълнена съ кървавы сцены, — плодатъ на тѣхнытѣ работы. За ослобожденіето си отъ това голѣмо зло, человѣчеството е обязано на общественніятъ напрѣдъкъ, който е купуванъ съ крьвьта на хыляды жертвы.

Тука разбираме духовенствотото на средпытѣ вѣкове, което е владѣло и умственно, и нравственно, и билѣ матеріялно сичка Европа. Да не ни сж показватъ чудны тѣзи израженія които ся отнасятъ къмъ духовенство, което е было подиръ Іисуса Христа и което слѣдователно е было христіянско духовенство. Наистина, това общество е было съставено отъ най напрѣдъ по духатъ, исказанъ отъ Іисуса Хрыста и отъ неговытѣ Апостолы, но до колко то отъ подиръ ся е измѣнило и по въпшніятъ си видъ и по вжтрѣшніятъ си духъ отъ христіянскіятъ, за това нека послушяме разказваніето на исторіята:

«Властьта на духовенството е имала голѣмо значеніе въ средпытѣ вѣкове, когато не е имало темелно устройство въ общіятъ животъ на царствата и когато неразбранната набожность е царствовала въ духовніятъ животъ на народытѣ. Споредъ въвежданіето на по-правилно устройство въ царствата и споредъ разпространяваніето на просвѣщеніето въ народытѣ, тжзи власть начева да спада въ общото мнѣніе и да става тежка за царствата и народытѣ, още по вече, че лошитѣ работы и душевната развала ся впиваха, по-млого и по-много, и въ кокалытѣ на духовенството. За товаи още отъ дванадесетіятъ вѣкъ начеваха ся срѣщу духовенството нападанія, които, отъ най-

напрестъ сѣмя, полегоко и помалко съ усилиа и старанѣ по чести тѣхъ врагъ не срѣщнатъ вънѣ. Сущу должатъ работы на духовнаго съ дѣлата: 1) Отъ апостолитѣ и первоучителитѣ Петръ Апостолъ и Петръ Валъ отъ Алфонсинцитѣ въ Франция, Хризолъ Брестски въ Италия, Гусъ отъ Чехитѣ въ Бохемия и Лютеръ отъ Германцитѣ. 2) Отъ благочестивитѣ императоры и царе: Фридрихъ II и Людовикъ Баварски въ Германия, крилъ Людовикъ IX и хубавитѣ Филипъ IV въ Франция, Ричардъ III въ Англия; вой дедеръ. 3) Цѣлитѣ клирове, въ които, откредъ вѣковетѣ на церквата, сѣмето первата вѣдно съ учението и съ сѣщата власть, труда съ го покрили преобразованія въ духовното управление. Но силнитѣ тѣзи оплитания не да съ възбраняватъ церквата и духовното и да съ турятъ нѣкои трѣбки въ сѣмя, не съ пригоди желанитѣ резултати. Въ вѣковетѣ тѣзи душевната разлика и злитѣ работы съ достигали крайни граници. Отъ примѣръ на Сикстъ IV, единъ отъ духовното научено отъ онѣзи, които имали висшето по сѣщитѣ въ онова врѣме, прѣсѣ съ до тамъ подкупенъ отъ своето духовно значение и усилението на своитѣ свѣтски власть и отъ увлѣкателностьта на богатствата. На тѣзи цѣль съ употребявали вѣдомствата и съ дѣлата увѣнчанъ цѣлъ за управление на цѣлитѣ дѣла, които тѣмъ извѣстно да съ нарекатъ свои родители. Въ сѫщностьта си нѣмъ тѣзи цѣль, Александръ VI Борджия и придворнитѣ свѣтски и царски, употребявали и сѫщата и власть, за да отнесе злѣи за своитѣ дѣла Цезаря и Лукреция които съ били обрекли и обвързали на разврата и на злодѣянията. Само той е прѣсѣ Корнѣлия съ подкупения, въ сѫщата си цѣлъ и сѣщи разврастъ и въ умрѣлъ отъ отровения питие той приготвилъ за другаря. Прилѣпкатъ петель, Юлий II, който искалъ да го изпишатъ не съ свѣщеносѣ, но съ шлемъ въ ржка, и не да благословя, въ да съ завзема на свободнитѣ градища, билъ и не за примѣръ на Исуса Христа и на петелитѣ Апостоли, въ отвлѣкъ хайдутинъ и нечестивъ, войнски играялъ съ клетвитѣ на устатѣ и на хората. Нищо тъй лошо не съ хвърля въ очи сходството на тѣзи тирани съ тиранитѣ въ старитѣ времена, както въ това духовно общество,

мнимытѣ представители на Іисуса Христа и на неговытѣ апостоли, когато главытѣ на това общество и неговытѣ членове сѫ можали да ся надварятъ съ тиранытѣ, съ мжчителитѣ които сѫ были преди Іисуса Христа, въ жестокоститѣ, въ властолюбіето и въ развратностьта на правытѣ, когато гы е обыкалялъ блясъкатъ на ускуствата, когато языческата свобода на мисленето ся вселила въ духовенството, когато церквата и управленіето на церквата е завладѣла продажностьта, когато на Христіянытѣ ся сѫ налагали даноцы за украсяванѣто на това общество съ великолепны памятницы.

Отъ главытѣ на духовенството безправственностьта е прииикнала и въ сичкото друго духовенство, както въ калугерытѣ тъй и въ свещенницытѣ, и още по много ся е уголѣмила отъ лесниата да ся получва прощеніе за сякакъвъ грѣхъ. Лакомото за пары духовенство е давало прощеніе на сѣкыго, който само е можялъ да го купи; сѣтено ся е цѣнило прощеніето и за най-тежкытѣ грѣхове. Въ Италія ся е явилъ человѣкъ, който явно е нападалъ на злытѣ постжпкы и на развратотъ на духовенството. Това е былъ Іеронимъ Савонарола, който е живялъ отъ 1452 година. Тогавашніятъ глава на тамошното духовенство, Папата Александръ VI, изгорилъ го е на огънь, като Еретикъ. Въ Германія пъкъ още съ по лошо око сѫ гледали на безправственностьта на духовенството, защото правдинытѣ, които незаконно ся присвоили въ слѣпытѣ срѣдны вѣкове, допущавали ся на духовенството да тжпчи народътъ до колкото му е воля. Като ся завладѣли голѣмы земы и сѫ натрупалы голѣмы капиталы, духовныцитѣ въ Германія, които ся были повечето другоземцы, освободили себя си отъ свѣтската власть, а сами напротивъ сѫ ся трудили да захванатъ въ своитѣ рѫцѣ работытѣ на свѣтскіятъ Сждъ и свѣтскытѣ расправы. На престжпникътъ стигало да обляче калугерска ряса и да наложи камилавка, за да ся спасе отъ наказанѣто за престжпленіето си. Тѣй церквытѣ сѫ были убѣжище, скрывалище за престжпницытѣ, монастирытѣ сѫ были сборище отъ престжпны и развратны младежи, а пакъ въ главнытѣ градища сѫ ся строили сараи и церквы отъ «хорскытѣ грѣхове», споредъ както ся хортували въ онѣзи врѣмена.

Биѣ явявали сѫ ся духовници, конто, като сѫ ся зан
звали отъ правдинытѣ си да не плащатъ гюмрюцы, зал
вяли сѫ ся и за търговія, и, за голѣмъ съблазенъ на И
стинно-Благочестивытѣ хора, отваряли сѫ кръчмы; а ан
ли нѣкой ся вмѣси въ тѣхнытѣ беззаконны работы тогоз
тѣ сѫ прокълнавали и сѫ го отлучавали отъ церквата. Та
кыва зли постѫпкы сѫ възбуждали презрение и ненавис
къмъ духовнството и между царетѣ и между народыт
Сичкытѣ сѫ хортували, чи духовенството зема отъ сич
кытѣ класове само сладкото и избѣзва тежкото: у князе
ветѣ и рицарытѣ заема блякавытѣ дрѣхы, голѣмата свит
и авджилакътъ, съ женытѣ раздѣля гиздавытѣ одаи и гра
дины, като не иска да знае тежината на мотиката и ма
чнотінтѣ кѫщны. Отъ тука е излѣзла и пословицата в
онѣзи врѣмена: «който иска да добіе удоволствіе, кеф
за единъ пѫть само, нѣка заколи кокошка; кой
иска да бѫди спокоенъ (рахатъ) само за една годин
нѣка ся ужени; а който иска да бѫди спокоенъ (рахатъ
презъ сичкіятъ си животъ, нѣка стане калугеринъ».

Ные казахме по горѣ, чи само напредокътъ, раз
витіето между человѣцитѣ е дало лесница да ся ослобо
отъ това голѣмо зло, отъ това духовно иго; иъ съ ка
квы мѫчнотіи е вървялъ тосъ напредокъ, това развыт
межеу человѣцытѣ, какви примки и насилія е употрѣбл
вало духовенството, за да ся задържя въ тъмнота чело
вѣчеството, за това врѣме не постигва ни най на кѫд
да ся помяне. Така вѣликіятъ астрономъ, Полякътъ Копер
никъ, въ своятъ животъ не е смѣялъ да открые за сво
нтѣ велики изнамѣрванія, съ конто е далъ неистощимъ ма
теріялъ за развиваніето на умать человѣческы. Само по
диръ смьртьта му человѣчеството има щастіето да позна
чи дълго ся е намѣрвало въ тъмнота, като сѫ мислили, ч
небето съ звѣздытѣтѣ, слънцето и мѣсяцътъ заедно с
въртн около земята. Ревностніятъ незовъ послѣдовател
който по своятъ умъ не по малко е голѣмъ отъ Копер
ника, италіянецътъ Галилей, който е твърдѣ много обс
гатилъ явнытѣ доказателства на копернковата истина, при
нуденъ е былъ да глѣда съ плачь като му изгарятъ съ
чиненіята на огапятъ и самъ е былъ принуденъ да ся от
кажи отъ истинското си убѣжденіе. А колко съ голѣми

умове, съ чисты сърдца пропъвѣдницы на истината и доброжелатели на человѣчеството сѫ станѫли жьртва на злобата на това развратно общество, което е посяло име духовенство или посрѣдницы (векили) между Бога и человѣцытѣ! Тѣ сѫ хьляды, но ные ще прѣдставимъ тука животътъ, работытѣ и сѫдбата на единъ само отъ тѣзи мѫченицы за правдата, на чехътъ Иванъ Гуса.

Срещу присвоенытѣ въ слѣпытѣ средны вѣкове незаконны правдины на духовенството, на които това дирнето, за ползата си, е преписвало Божественно происхожденіе, възставали сѫ твьрдѣ много съ характеръ человѣцы въ сичкытѣ врѣмена, а най много въ XV и XVI вѣкове. Единъ отъ най доброжелателитѣ на человѣчеството въ онѣзи времена е былъ Инглезинътъ Виклевъ, който е умрѣлъ въ 1384 година. Най голѣма полза е направилъ той на человѣчеството съ прѣвожданіето на святото писаніе на Инглешки языкъ. Това е было най противно на духовенството, защото на народнiятъ си языкъ народытѣ ще могѫтъ да четатъ Святото Писаніе и презъ това ще ся просвѣщаватъ, сирѣчь ще могѫтъ да разберѫтъ Божественнытѣ истины и ще уловятъ злоупотрѣбленiята, хайдутлукътъ на духовенството, ще откріятъ въ тѣхнытѣ проповѣди и постѫпки нещо противохристіяско. Въ наредenытѣ отъ духовенството церковны законы единъ отъ най строгытѣ е былъ законътъ, чрезъ който ако ся запрещало на христіянытѣ, които сѫ были подъ западното духовенството, да четатъ Св. Писаніе на другы языкъ освенъ на Латинскій, който е былъ мъртавъ и непонятенъ за сичкытѣ народы, както е былъ и за насъ грьцкіятъ языкъ. Разбира ся, чи този калугерски законъ още по много възбранява и самото прѣвожданіе на Св. Писаніе на какъвъ и да е языкъ; но Виклевъ не само не сѫ е оплашилъ отъ това, ами ималъ и дьрзостьта да разкріе въ своитѣ публичны проповѣди, споредъ Св. Писаніе, нехристіянскитѣ церковны наредбы, които сѫ издадены отъ духовенството и отъ които сѫ ставали сичкытѣ злины. Разбиря ся, чи духовенството като неможяше да му направи нищо, прокълна го, отлѫчи го отъ църквата и го нарѣче еретикъ, нъ съ това посеяното отъ Виклефа семе не изсѫхна, ами ся расплодваше по много и по много,

и показваше пѫтятъ по който человѣкъ може да ся
вършенствова, като има за водачь чистытѣ Божест
истины, които сѫ изложены въ Св. Писаніе.

Единъ отъ най горѣщытѣ послѣдователи на В
е былъ забѣлѣжителніятъ по уматъ си и по ученіе
си въ онова време, по благіятъ си животъ и по х
янската си кротость Чехатъ Иванъ Гусъ, който и
Виклефа ся е подвизавалъ съ голѣмо краснорѣчіе
шевното исправяніе на духовенството. Съчиненіята
повѣдитѣ, въ които Гусъ е раскривалъ ясно злоу
бленіята, раскошностьта и земното мѫгущество на
венството, развалениятъ животъ въ манастиритѣ, пр
ніето на грѣховетѣ за пары и другытѣ вредны явле
церквата, сѫ были прокълнаты отъ Пражкіятъ в
(гдѣто е проповѣдвалъ Гусъ) заедно съ другото
шно духовенство, и распространеніето на неговыт
нія, които сѫ были припознаты за еретическы отъ
венството, възбранено е было подъ страхъ на с
наказаніе. Но народътъ можилъ да почувствова
правіятъ и за това рѣшеніето на тамошніятъ владык
щу Гуса не могло да ся испълни, а най млого ког
родътъ е виждалъ, чи владыката е другоз
дошелъ само и само да го тѫпчи и да го съблича.
проклятіето, което е изрѣкалъ най подиръ и самія
надъ Гуса, не е умалило общото къмъ него уваж
числото на неговытѣ превърженицы, ся е постояни
лѣмявало, отъ които съ особенна ревность ся е
валъ твърдѣ краснорѣчивіятъ Іеронимъ.

Опасностьта отъ Гусовытѣ съчиненія и пропо
духовенството ся предвиждаше: посѣяното семе от
гелската истина на народенъ языкъ ся скоро расп
никнеше съ необикновенна бързина. Това зло за ду
ството сочеше да ся распръсне и по сичка западна
на. За това духовенството трѣбаше да земе мѣрк
съ кой и да е начинъ да пресѣче напредокатъ на
Въ събраніятъ голѣмъ съборъ отъ духовенството
ла западна Европа въ градътъ Костанцъ, който
за цѣль — но кой начинъ да ся преобразува це
щото да ся не нарушява нейното единство, пр
былъ и Гусъ да докаже основата на истинытѣ, ко

проповѣда. Гусъ увѣренъ, чи ще може свободно да разкріе предъ съборътъ евангелскытѣ истины и съ това да убѣди съборътъ, щото църквата да ся нареди както духътъ на христіянството изискова, усиленъ още съ книга, която му ся дала отъ тогавашнійтъ Императоръ Германскый Сигизмунда и въ която ся заповѣдвало никой да не смѣе да му докачи свободата, явява ся въ Костанцъ, гдѣто, като ся зем подъ затворъ, вмѣсто да ся слуша неговото оправданіе, строго му ся заповѣдва да ся откажи отъ своитѣ убѣжденія и да ги признае за еретически. Напразно пріятелитѣ на Гуса, които сѫ го съпѫтствовали отъ Чехія, сѫ ся уплаквали на съборътъ въ който е былъ и Императоръ, за низката измама, която духовенството направило на Гуса: сѫщытѣ сѫдіи неговы, сѫ были неговы душманы, и духовенството увѣрило Императоръ, чи дадената дума на еретикътъ е незаконна, и той е ослободенъ да го не покровителствова.

Склонніятъ къмъ добро, къмъ истината къмъ правдата духъ быва много высокъ, много силенъ, отъ колкото склонніятъ къмъ злото духъ: на злодѣецатъ работытѣ сѫ страшны, нъ на смьртніятъ часъ той умира като заяцъ. Іоанъ Гусъ, разбира ся, предпочелъ да умре за правдата, отъ колкотото да ся откажи отъ нея и той мѫжественно, юнашки пріелъ смьртьта. На 16 Іюлія 1415 година едно отъ страшнытѣ престѫпленія на духовенството ся е извьршило надъ Гуса по долнытъ начинъ:

Като съблѣкли на Гуса духовнытѣ дрехы, предали го, като отлѫченъ отъ църквата, въ ржцетѣ на свѣтскѫтѫ власть. Като му наложили высокъ калпакъ, направенъ отъ книга, на който е имало исписани три дявола и на който е имало надпись: «Ересоначялникъ,» и като му предали душята на дяволътъ, той казалъ: «А азъ ѫ предавамъ на моятъ Господъ Іисуса Христа.» Императоръ който видѣлъ сичко това, заповѣдалъ на единъ отъ князоветѣ Людвигъ Пфалцки да предаде Гуса на палачатъ и да отиде съ него до онова мьсто, гдѣто ще ся накажи. Князътъ испьлнилъ заповѣдьта. По пѫтятъ Гусъ съ засмѣно лице глѣдалъ, като му изгаряли съчиненіята. При жижнята, която была приготвена за да го изгорятъ, единъ отъ духовницытѣ го попиталъ иска ли да ся

исповѣда, но той му отказалъ. Когато го превързали о дс
рекътъ, князътъ още единъ пѫть съвѣтовалъ на Гуса д
ся откажи отъ своята ересь. Но Гусъ отговорилъ, чи
готовъ да запечата своето ученіе съсъ смъртьта си. То
искалъ да пораскаже нещо на нѣмскіятъ народъ, койт
былъ ся патрупалъ тамъ млого, но князътъ заповѣдалъ д
запалятъ жижията. Тогасъ Гусъ предалъ душата си н
Господа и претърпялъ мжченическата смьрть. Неговат
прахъ былъ разсѣенъ по брѣговетѣ на рѣката Рейнъ, що
то неговытѣ сътечественници, чехытѣ, да не могжтъ д
го събержтъ. Но народътъ, който е былъ тамъ, останал
увѣренъ, чи тогавашніятъ глава на духовеството млог
заслужвалъ да ся изгори на огънь, отъ колкото Гусъ, з
неговытѣ гнусны послѣдници.

Подиръ една година и благороднiятъ Іеронимъ, най
горѣщіятъ привърженикъ на Гуса, стана жертва на ад
ската злоба сжщо, както и Гусъ, на оганятъ. Но духо
венството съ това цѣльтж си недостигна. Извѣстіето з
злодѣяніето, извършено отъ страна на духовенството над
Гуса въ градътъ Костанцъ, въздигна Чехытѣ до страшн
война. Истинытѣ, за които е умрѣлъ Гусъ, сж станал
байракътъ на въстаналытѣ; калугеритѣ и свящennицитѣ
които не ся сж придържали къмъ Гусовытѣ истины, с
ся истребвали. Прокълнаването папско къмъ всичкитѣ при
върженицы Гусовы николко не помогнало. Напразно па
пата е издавалъ заповѣдь къмъ всичкытѣ католически на
роды въ западна Европа, за да ся подигнатъ срещу Че
хытѣ, както това ся правяли въ слѣпытѣ средны вѣкове
като сж ся были за вѣрата, която духовенството напра
вило, — народытѣ ся свѣстиха вѣче, чи духовенството г
е употрѣблявало като слѣпы уржднія за своя полза. На
прасно Императоръ Сигизмундъ е испращалъ силны вой
ски, — редовнытѣ войски съ страхъ са бѣгали пред
нередовнытѣ борцы, надъ които е началствувалъ умніят
юнакъ Иванъ Жишка. Три страшны царскы ордіи сж па
днали жертва предъ несжкрушиміятъ духъ Чехскы. Име
то на войводата имъ Жишка е станжло плашило за всич
китѣ земи на Германія. Народніятъ духъ и набожностьт
на Чехытѣ сж побѣждавали всяко военно искуство. По
голѣмата часть на Германія е была истребена, а отъ нѣкоі

мѣста, за да ся избавятъ отъ тѣхъ, плащали сѫ данокъ. Ни една войска не е можала да устои срещу тѣхнiятъ несъкрушимъ натискъ; задъ никакви стѣни не сѫ можали да ся укрiятъ отъ тѣхъ. Таквосъ състоянiе на работытѣ ся е продължавало до когато духовенството, като не намѣрваше друго средство за избавленiе, имъ отстѫпи всичко, което тѣ искаха.

Но само едно кюше въ Европа ся освободи отъ духовното иго. Посеяното отъ Гуса семе, което той запечата съ кръвьта си, ся пръскаше и по другитѣ земи на Европа и не бѣше далеко времето за неговото изникване. Сто годины комай подирь смьртьта на Гуса неговитѣ зловѣстны за духовенството думы,—Гусъ (което ще каже гѫска) е птица домашна, тя не можи да хвьрка високо; но ще ся яви друга подирь нея, която ще хвьрка толкосъ високо, щото примкитѣ на духовенството не ще ѭ оплетѫтъ», — сѫ испълниха. Подирь сто и петдесять годины виждаме да ся освободява по голѣмата часть на Европа отъ това духовно иго. Полученатa подиръ това свобода насъвѣстьта е раскрила широко пѫтищата за развитiето на която умственныtѣ способности, чрезъ което Европа достигна на това нравственно съвършенство и благосъстоянiето, и направи чрѣзъ наукѫ такыва чюдесны открытiя на които ныe днесъ глѣдамы като смаяны.

Ив. Ив.

Ратакиия. [1]

(Изъ Шевченко.)

ПРЕДГОВОРЪ.

I

Нѣкога си бѣхѫ дѣдо и баба.
Тѣ одавна надъ езеро въ шумѫ
Двама живѣехѫ тамо въ колыбѫ:
Сѣджтъ ли, ходжтъ ли-сегдѣ сѫ двама;
Двама отъ малечки още годины
Тѣ си пасехѫ агнета въ поле,
Па ся замилвахѫ, ся повѣичахѫ
И си дочекахѫ секакво благо:,
Тѣ си направихѫ край езеро кѫщѫ,
И воденицѫ, широкѫ градинѫ
Пчелы дьржѣхѫ имахѫ сичко;
Богъ само не наградилъ ги сосъ рожбѫ,
А смьртьта сосъ коса клюка на врата.

Кой нихъ на старость ще ги отгледа?
Кой ще имъ бжде на мѣсто дѣца?
Кой ще гы милва, кой ще заплаче?
Кой нихна душа ще да спомене?
Кой имотъ нихенъ въ харнѫ година
Честно добыенъ ще да доварди,
Какъ сынъ добъръ роденъ отъ майкѫ?
Тежко да растишь дѣца въ колыбѫ
Безъ покровѣ, али още по тежко
Безъ нихъ да старѣешь въ палаты, —
Ты да старѣешь и да умирашь,
Имотъ да оставишь на чуждыти
Люди и дѣца, тѣ да го йдатъ
И да ся смѣятъ по смьртьтѫ.

---

[1] Продължение отъ брой 23.

II

И дѣдо и баба въ день ми недѣльѫ
Оба на припекъ излегли, ся грѣѭтъ,
Чисто облечены въ бѣлы кушулы.
Сиепе слънце на небо широко,
Ведро ѥ небо, сегдѣ ѥ тихо
И мило, исто како во рай.
Злото ся скрыло во сьрдце
Исто какъ звѣрь въ тьмиѫ горѫ.

Како во рай!... Аль защо сѫ ухилены
Дѣдо и баба? Нѣкакво ли зло имъ прежно
Влегло ѥ въ колыбѫ? или зло вчерашно
Побиено, повторь ся ѥ вмъкло?
Че то гы нажали, райтъ имъ запали?
Я не знаѭ отщо и защо дѣдо и баба
Жалѭтъ тѫжѭтъ. Може тѣ сѫ готвѭтъ
Да отидѭтъ тамъ при Бога.
Въ пѫть далеченъ
Кой ще имъ впрегне добры конье?
«Кой насъ Недо ще закопа
По смьртьта ны?»
— Богъ знае!
? Се за това и я мыслѣхъ.
Станало ни тежко:
Остарѣхме мы самички
За кого смы сбрали
Това благо? . . .»
— «Дай пелены!
Слушашь? нѣкой плаче
Тамъ задъ порты... не дѣте ли?
Нека видимъ!... Гледашь?
Знаехъ, че нѣчто ще стане!»

Загнахѫ ся оба
Тамъ задъ порты... Застанахѫ —
Мълчѭтъ и са чудѭтъ
Тамъ при портытѣ, задъ прагътъ
Дѣто повиено. —
Бѣ покрыто то сосъ свитѫ,

Майка го повила —
Бѣше го покрыла тая
Съ свитѫ си послѣднѭ! . . .
Дѣдо съ бабѫ токъ ся чуджтѫ,
Мълчѫтъ и ся молѭтъ.
А то кутро дѣте малко
Ржцѣ си простира,
Горкото ми не си плаче
Само хълцка.
«А что Недо?
Нели я ти рекохъ! Гледашь?
Ето ризикъ, ето срека,
Мые сме самички.
Отнеси ты него въ кѫщи,
Найди му пелени.
Па повій го и го успій,
Я ще пойдамъ въ Городище
Кумове да канамъ;

Чудно нѣщо животъ нашій!
Татко овдѣ кълне
Сына, тератъ го изъ кѫщи,
А па другій тамо
Сиромахътъ зелъ ке свѣщѫ,
И сосъ сълзы въ очи
Пали я предъ Бога, моли
Дѣца да му даде! . . .
Чудно нѣщо ке животътъ!

—

(Слѣдув

ЖЕНСКЫ ИЗБИРАНІЯ.

Въ единъ горѣщъ дѣнь, едно младичко момиченце, като ся уморило отъ расходкатѫ, и отъ тичаніето по градината, сѣднало въ колыбкѫтѫ да си почине. — Която была обыколена отъ зеленина, и като го повѣли пріятныть цвѣтовны миризмы, тихичко заспало.

Въ врѣмето на съня му, представили му ся двѣ жены; Едната была облечена небрежно въ лѣгка розова дрѣха, съ украшеніе на свѣтливо зеленъ цвѣтъ, пояса ѝ отъ сребренный шевъ простирался до земята, прѣкрасныть ѝ косы лѣжили на тракалца на шіята ѝ. А искуственныть цвѣтя ся свивали на пера въ преляната на главатѫ ѝ. Въ едната си ржка тя държала биллеть за балъ (съборъ за увѣселеніе съ игры), а въ другата прелесть дрѣха, която была покрыта съ звѣздичкы отъ лентовъ шаръ, съ ухилваніе подошла тя къмъ момиченцето и ласково му (пріятно) сказала:

Мила Меллисо! азъ съмъ добрый Геній, който е бдялъ надъ тебя отъ первія день на твоето рожденіе, съ радость съмъ глѣдала азъ, какъ ся развиватъ твойте красоты, и най сетнѣ ты си станала за мене достойна дружкѫ. Поглѣдни какво съмъ ты принесла азъ: Тъзи дрѣха и този биллеть правятъ постигнати за тебе сичкитѣ превознесены паслажденія въ моя дворецъ: — Съ мене ты ще прекарашь свойте дни посрѣдъ безпрерывните разнообразно гдѣто ся промениватъ удоволствіе. Подобно на весела пеперудкѫ ти ще хвърчашь сама отъ единъ цвѣтъ на другъ, и да възхищавашь съ свойте прелѣсти очуденныте зрители. Въ щастливите мой владѣнія, нѣма нито принужденіе, нито трудове, нито мжчны работы; тамъ има вседоволствіе, животъ и веселіе. А дозволи, Моя Милая, да ты облѣча тъзи дрѣха: — Ты ще бждешь въ нея очарователна; и тогазъ по скоро и скоро да тръгнемъ на пжть.

Меллиса усѣтила силно желаніе да ся съгласи на приглашеніето на прекраснатѫ; магесницѫ но си напомнила че благоразуміето иска да попита поне за името ѝ. «Мен« наричатъ» отговорила тя «Разсѣяность». Въ сжщатѫ минута дошла къмъ Мелисса друга жена, смирен-

ната нейна дрѣха была само отъ двѣ краскы — Т
бѣла. Гладкытѣ ѝ коси ся скрывали подъ простыя
чикъ (калпаче съ кѫдры). Въ всичкото ѝ лицѣ был
лѣжены най съвършена чистота, и наговидности.

Важнія ѝ видъ показвалъ въ сѫщото врѣме у
ствіе и постоянство. Въ едната си ракѫ държала т
тено, а въ другата конинчка за работеніе, въ коят
яли ножици, чорапены иглы, кальбца отъ концы, и
принадлежности на женски работи. Врьскѫ отъ к
висяли на ноися ѝ. Незнакомкатѫ начнала да гов
момиченцето слѣдующия образъ;

«Мелиссо! Ты виждашь напредь себѣ си маг
тѫ която била дружкѫ и пріятелкѫ на майка ти. И
сега ты предлага своето покровителство. У мен
хубоститѣ на моята весела противница за да тя и
къмъ себѣ си. Ако ты станешь моя послѣдователи
вмѣсто туй да си губишь всичкото врѣме на увес
ты ще си длъжна да ставашь рано, и да прекарва
въ различны занятія, — отъ който нѣкой искатъ тр
а другы особенно старанія, и сичкытѣ въобще иск
каквы усилія телесны, или умственны. Ты ще си
да ся облачашь просто, да живѣешь повечето у ва
да ся стараешь да бѫдешь повечето полѣзна, неже
скава. Отъ моя страна азъ ще ты поставя да д
всякогдашна събуденность на духа, вътрешното пр
ня моето достоинство и уваженіе отъ всичкытѣ хор
то тя знаятъ.

Ако тѣзи предложенія нѣматъ заради младыя тв
такива хубости, както даровете на моета противн
бѫди увѣрена поне че тѣ не ся мечтателны, но вѣ
тя ты е обыщала повече, нежели колкото можи да
ны. Непрестанныте удоволствія толкозъ малко ся
ратъ въ власть-тѫ на разсѣянность-тѫ както и въ
или въ глупость-тѫ. Нейныте наслажденія скоро
ватъ своета пріятность, и неизбѣжно ся размѣняв
сненіе и отвръщеніе. Тя ты ся явила не въ собс
си образъ, а ты невиждашь нейното лицѣ. А що с
ся до мене, то азъ никога неща ти ся покажа по
нежели сега; напротивъ секій день ще мя намѣрв
добра по добра, ако азъ ты ся покажа сега важн

ще чуешь мойтѣ пѣсны въ работатѫ; а когато работата свѣрша можи и азъ да пойграя. Но доволно заради тебѣ да изберешь нѣкое отъ насъ: — Отъ това избираніе зависи твоето щастіе. Ако искашъ да знаешь моето име то е Кжщничество.»

Мелиса я слушала повече съ вниманіе, нежели съ удоволствіе; и безъ да глѣдала на дълбокото уваженіе което й докарвали нейнитѣ слова, тя не могли да ся одържи, отъ да погледне еще веднажъ на първата Магесница. Тя стояла още все на туй мѣсто и предлагала своите дарове съ такъвъ упокойтеленъ видъ, щото бѣдната Мелиса осѣщала невъзможность да й ся съпротиви, — но отвѣднажъ по единъ щастливъ случай Маскатѫ, която тъй искусно покрывала лицѣто на разсѣянность-тѫ, падала.

Момиченцето видѣло поблѣднѣлитѣ, погрузнелите отъ болѣсти и гнѣвъ чърты, намѣсто милвясто, ухилнато нейно лиценцѣ на младость-тѫ и веселіето; оттеглила ся въ ужасъ, и съ радость подала своята ракѫ на благоразумнатѫ и откровенна противница.

Превелъ отъ Рускы *В. Ив.*

Отговоръ на едно писмо отъ Манчестеръ, 6 Іуній 1871.

Г-нъ Савва М, Чърковскы! Прѣдложеніето ви е пріѣто; остава на васъ да ни испратите по-скоро книгѫтѫ си.

—о—

Остатъка отъ Романа ще си напечати на двѣ колы особенно, и ще ся испрати само на оныя отъ спомоществователитѣ които си запишатъ абонати и за вторѫтѫ годинѫ.

РАВНОСМѢТКА НА ПЕРІОДИЧЕСКО-ТО СПИСАНІЕ
"ЧИТАЛИЩЕ,,

Да дава 1870-71 | 1870-71 **Да зема**

За отъ 1,546 Спомоществованія Гр.	77,300		За 2,000 тѣла, печатаніе, книга, редакція, портове и другы разны . . . . . Гр.		68,601 25
„ азіо на монедытѣ . . .	535 25	77,835 25	За въ вересіѣ на недосъбрани спомоществ . . Гр.		10,950
„ взаимъ отъ кассѫтѫ на Читал.		1,716			
		79,551 25	Гр.		79,551 25

Цариградъ, 15 Септемврія 1871

НАСТОЯТЕЛСТВОТО,

Градове	*Спомощес.*	*Платени.*	*Гр.*	*Неплатени.*
Търново.	120	120	6,000	
Сливенъ	86	76	4,300	
Желѣзникъ	64	64	3,200	
Руссе	61	40	2,000	21
Свищовъ	52	52	2,600	
Габрово	51	51	2,550	
Разградъ	45	45	2,250	
Шуменъ	40	29	1,450	11
Браила	46	46	2,300	
Видинъ	38	38	1,900	
Тулчѫ	36	36	1,800	
Пловдивъ	36	36	1,800	
Варнѫ	35	28	1,400	7
Прилѣпъ	31	16	800	15
Букурещь	56	49	2,450	7
Казанлѫкъ	32	21	1,050	11
Калоферъ	32	32	1,700	
Силистра	30			30
Галацъ	33	33	1,750	
Х. Пазарджикъ	24	24	1,200	
Т. Пазарджикъ	26	26	1,300	
Карлово	26	26	1,300	
Г. Ряховицѫ	21	20	1,000	1
Софіѫ	21	20	1,000	1
Плѣвенъ	19	19	950	
Бебекъ	18	18	900	
Ямболъ	18	9	450	9
Трѣвнѫ	14	14	700	
Кюстендилъ	13	13	650	
Москвѫ	12	12	600	
Раз. мѣста	14	14	700	
Самоковъ	12	12	600	
Рыл. Монастырь	13	13	650	
Клисура	11	11	550	
Пиротъ	10	10	500	
Враньѫ	12			12
Копривщицѫ	10	10	500	
Кюстенж.	10	10	500	
Ломъ	10	10	500	

Градове.	*Споможет.*	*Платени.*	*Гр.*	*Непла*
Котелъ-Жеравиж	13	13	650	
Севліево	10			
Чирпанъ	10			
Ловичъ	10			
Карнабатъ	7	6	300	
Никополъ	7			
По Австрія	14	14	700	
М. Търново	5	5	250	
Айтосъ	5			
По Едренско	5	5	250	
Сопотъ	5	5	250	
Кукушъ	5	5	250	
Воденъ	5			
Каспечанъ	4	4	200	
Манчестеръ	4	4	440	
Одесса	4			
Аджаръ	3	3	150	
По Македонія	8	8	400	
Разны мѣста	20	20	1,000	
» »	10			
Едрене	2			
Гюргево	1			
Карнчанско Ч-лище	1			
Цариградъ	147	126	6.300	
	1,546	1,327		2

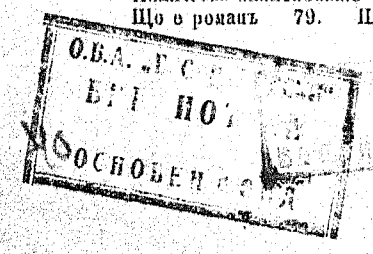
Ученолюбив. Г. Н. Поповъ благоизволи да запла
пощж гр. 157. за 10 тѣла.

Ученолюбив. Търновци въ Манчестеръ благоизво
да заплатятъ за пощж гр. 240, за 4 тѣла.

СЪДЪРЖАНІЕ.

	стр.
Алфа на Иліада (стихотвореніе).	540, 574, 587.
Андрей Мавролъ,	91.
Ангелъ утѣшителъ,	608.
Безцѣненъ даръ (стихотвореніе).	545.
Библіографія:	52.
Братско поздравленіе къмъ Цар. Бълг. Читалище отъ Жеравненското Ч—ще,	485.
Българский напрѣдъкъ,	321.
Везирь и Емирь	605.
Вита на Иліада (стихотвореніе).	486.
Волтеръ и Жанъ Жакъ Руссо.	202.
Врѣмето.	57.
Въ що състои напрѣдъкътъ.	53.
Вънемли здѣ опасно читателю.	335.
Гласъ отъ музи къмъ Бълг. народъ [стихотв.]	574.
Грѣхъ ли е или не.	656.
Грѣцко-македонска дружина.	704.
Двѣ стихотворенія изъ Шевческо [стихотв.]	474.
Дѣдо попъ Илія стихотвореніе.	420.
Единъ професоръ.	99.
Едно Дружество.	559.
Естественни и игіенически понятія	84, 121.
Етнографическа очерка цигане.	490, 154.
Еклога Словчо и Цѣтко.	216.
Жанъ Жакъ Руссо	250.
Женското дружество въ Желѣзникъ.	569.
Животътъ [стихотвор.]	633.
За Женскый полъ.	345, 402, 442, 561, 622.
За Истинятъ.	186.
За Озиров ытѣ списанія.	481.
За ролата на разумнятъ силъ въ производството	65, 102
За ругатнятъ.	505.
За темпераментитѣ или человѣческытѣ тѣлосложенія.	595.
Зачто блѣщи морската вода нощѣ	94.
Земледѣлецатъ и делата му.	96.
Извѣстіе.	512.
Извѣстіе нуждно за онія които искатъ да спечелатъ пары	605.
Измѣреніе на вземятъ.	196.
Изъ живота на едно момче.	566, 599.
Исторія Българска.	585.
Исторіи на Френско-рускятъ войни.	677.
Колко кіяніе ся извлича отъ изучванѣето на природата.	87.
Кафене.	412.
Кладенецътъ, аполог.	575.
Климатитъ и человѣческытъ напрѣдъкъ.	429.
Кому прѣнадлежятъ морята.	459.
Къмъ стихотворцитѣ (стихотвор.]	275.
Любовьта къмъ отечеството.	427.
Място положеніе.	483.
Македонско иируваніе.	210.
Мрътвото и живото на земіятъ [съмъ и съмуваніе].	691, 716.
Напрѣдъкъ. Напрѣдокътъ по деветнадесетіятъ вѣкъ.	9, 225. 257.
,, ,, пиѣшино Бълг. момиче стихотв.	457.
Народытѣ въ турско.	556, 588, 617, 655.
Не пей ми ся (стихотвореніе).	28.
Нѣщо за Габрово.	439.
Общественни благодѣянія на едно Дружество.	256.
Обявленіе	4. 673.

Обявленіе, изборъ отъ различни съчиненія и мисли
Око, една чърта изъ науката за хубавото.
Описаніе на Монастир. книгохранителници въ Атонскѫтъ гора. 279,
Описаніе на учебнытѣ заведенія въ Кукушъ полянско. 309 4 7.
Отечеството на Нѣмеца
Писмо до подпрѣдсѣдателя на Бълг. Читалище въ Цариградъ.
Ползи отъ Читалищата.
Понятіе за църковното право, и за международното право. 2
По поводъ на слухъвытѣ за Вселенскый съборъ.
Происхожденіето на каменытѣ жилища.
Пѣйте Славейковъ (стихотвореніе).
Пѣсенч на добродѣтелтѣ [стихотвореніе].
По поводъ на Новѫтѣ годинѫ. 193. Папската непогрѣшимость.
Писмо не издадено на приснопамятній Отъ. Неофитъ.
Писмо испратено отъ Прага 46 . Ползѫ отъ Астрономіѫтѣ.
Поезіѫтѣ на природѫтѣ и на нашитѣ нужди.
Полѣзныгѣ билы. 540. Пищяката.
Розата на възпитаніето въ обществото на хората и народитѣ
Работи за Женското Дружество „Майчинѫ Длъжность"
Размышленія върху равенството въ обществото.
Разговоръ между майкѫ и дъщерѫ.
Рѣшеніето на Бълг. църковный въпросъ.
Ратакиніѫ, изъ шевческо [стихотвореніе]. 735. Стоваръ миллъ.
Смѣсъ. [Цѣрь за утрова отъ фосфоръ]. 51. 95.
Срѣдство да си запази виното не повредено.
Сказка държана въ Браиското Жен: Дружество.
„ „ въ Руссе. „ „
Сѣверинъ зора. 24 . Славопойка (стихотвореніе).
Слово Его Прѣосвя. Ловчян. Първона при отвар. на народ. Бълг. Соборъ
Слова изрѣчены отъ Г. Чомакова. 562.
Стихотвореніе Охридъ [стих .].
Слово за ползытѣ отъ Читалищата
Свободата и длъжностьта. 545. Себелюбіето.
Себелюбіето, честолюбіето, властолюбіето и любопит.
Силѫ на хранѫтѣ.
Слово изречено на Женс. Друж. въ Т. Пазарджикъ.
Сонетъ къмъ дѣвойка Х. . . . (стихотвореніе)
Срѣдство да има човѣкъ всякога пари въ джоба си.
Срѣдство за съхраненіе на здравіето.
Стихотвореніе, разваляны на Прѣславъ 7 3. Страстьта.
Тогазъ поне (стихотвореніе) 187. Тритѣ школи и напрѣдъкътъ
Третіо унищваніе за Българскый языкъ.
Търговіѫтѣ на Англіи
Урокъ отъ наблюденіето на природѫтѣ. 492,
Учильщето на нещастіето. 124. Училища и управленіето имъ.
Честитеніе на Читалището.
Читалищно общество и за училищата въ Желѣзничанскѫтѣ каазъ.
Четыритѣ возрасти на живота. 221, 242, 2 5, 516, 34
Човѣческыйтъ животъ и корабството.
Хоро за общеполезны дѣла.
Химическо наименованіе. 508. 537. Хрисовулъ.
Що е романъ 79. Що разносы Базенъ въ Швейца,ріи за училищата

—o—

